

සුත්‍රාන්තරපිටකයෙහි

එකන්තිස්වැනි ග්‍රන්ථය

පටිසම්භිද්‍යමග්ගපප්පකරණ

බුද්ධකතිකාය

ත්‍රයොදශ භාගය

පාඨශෝධනය

මොල්ලිකොඩ ප්‍රච්චන්දොය පිටිවෙන්නි උපප්‍රධානාචාර්ය
ලබ්‍රහ්ම ලංකානන්ද අනුනායක සභිකයන්වහන්සේ

සිංහලානුවාදය

යථෝක්ත අනුනායක සභිකයන්වහන්සේ හා උඩමානඩවර
පුරාණ විහාරවාසී පණ්ඩිත කර්නම්පිටිකොඩ සුමනසාර
සභිකයන්වහන්සේ

ලබ්‍රහ්ම ආණ්ඩුව මගින් ප්‍රකාශිත යි

Buddha Jayanthi Tripitaka Series, Vol: XXXV

THE TWENTYNINETH BOOK
IN
THE SUTTANTAPITAKA
PATISAMBHIDAMAGGAPPAKARANA
OF
KHUDDAKA NIKAYA

Edited by

Ven. Labugama Lankananda Anunayaka Thera

Translated into Sinhalese by

**The Said Anunayaka Thera and Pandit Karahampitigoda
Sumanasara Thera**

PUBLISHED UNDER THE PATRONAGE
OF
THE GOVERNMENT OF CEYLON

BE 2513
CE 1971

සුත්තාන්තපිටකේ

වුද්දකභිකායෝ

තෙරසමෝ භාගෝ

සුත්තාන්තපිටකයෙහි

වුද්දකභිකාය

ත්‍රයෝදශ භාගය

“තථාගත පසෙවදිනෙ, හික්කිනෙ ධම්මවිනයො, විවතො, විරොවති
නො, පටිච්ඡනෙනා”

“වහණෙනි, තථාගතයන් වහන්සේ විසින් දෙශනා කරණ ලද ධර්ම හා චිත්ත විවෘත වූයේ බබලයි. වැසුණේ නො බබලයි.”

(අභිභූතානරතීකාය - තිකනිපාත - භරණ්ඩවග්ග, 9 සුත්තය.)

පටුන

CONTENTS

සංස්කෘතකවිවේදනය	IX
ත්‍රිපිටක සමපාදක මණ්ඩලය	XI
සංඥාපනය	XIII
පාළිහෝතිය — PĀLI ALPHABET	XXI
සංකේත නිරූපණය — ABBREVIATIONS	XXIII
විසයසූචි	XXV
පෙළ හා පරිවර්තනය	2 521
හාට්ඨපාදානුකකමණිකා	525
විසෙසපදානුකකමණිකා	529-531

සංස්කාරක නිවේදනය

පරිසමන්දමගහසකරණ සොබනය

සමබුද්ධිපරිනිථිණයෙන් දෙදහස් පන්සිය වසක් ඉක්මයාම නිමිත්ත කොටගෙන බුද්ධිජයන්ති මහෝත්සවය උත්කෂිතයෙන් පවත්වාලීම සඳහා තත්කාලීන ලඛකාරාජ්‍යයේ ද අනුග්‍රහයෙන් ඇරැඹුණු බෞද්ධමණ්ඩලය මගින් සංවිනිත වූ ශාසනොපසාමහාන කාය්‍යයන් අතුරෙහි ප්‍රශස්ත වූයේ ත්‍රිපිටක පාළිය හෙළබසින් තබාලීමේ අතීතය දළකාර කතීව්‍යයි. 1955 දී ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථ හෙළබසට නගාලීම සඳහා සුදුසුකම් ඇති නිඤ්ජන් වහන්සේ පත්කරගැනීමේ දී පරිසමන්දමගහයෙහි වගී තුන වෙන වෙනම මහතෙර-වරුන් තුන්තමකට භාර කරන ලදී. එහෙත් එහි ඇතැම් කොටස් 1959 වර්ෂය වන තුරු ද ශෝධනය හා පරිවර්තනය නිමාවට නොපැමිණියේ විය. නිමවා තුබූ කොටස්හි පවා ශෝධනය හා පරිවර්තනය ප්‍රමාණ නොවන බව පෙනීගිය හෙයින් උත්තරීතර සංස්කාරක මණ්ඩලය විසින් පරිසමන්දමගහ-යෙහි සපුරා ශෝධනය හා පරිවර්තනය අප වෙත පවරන ලද්දේ ය.

ලක්දිව, මෙතෙක් මුද්‍රණයට නොපමුණුවා තුබූ පරිසමන්දමගහයේ ශෝධනය ආරාස උපදවන කාරුණක් බව පෙනීගියෙන් පූජකොල පිටපත් බොහෝ ගණනකුදු සපයාගෙන, සියමිරට නාසි-අක්ෂරයෙන් මුද්‍රිත පොත ද, එංගලන්තයේ පාලිපොත් සමාගම මගින් පළකරවනලද පොත ද, බුරුමරට ඡට්ඨස් ඩිනිති පුස්තකය ද ඇසිරු කෙරෙමින් සුත්‍රාන්තපිටකයෙහි වෙනත් ග්‍රන්ථයනුදු වහල් කොටගෙන පරිසමන්දමගහය මුළුල්ල ගුද්ධියට පමුණුවන ලද්දේ ය. කල් නොයා දී මැ පරිවර්තනය ද නිමවන ලද්දේ ය. පරිවර්තන අවස්ථායෙහි ලා පණ්ණින කරහම්පිටිගොඩ සුමනසාර සථවිරයන් වහන්සේ මුල පිට මැ සහාය වූහ. 1962 දී පරිවර්තනය අවසන් කොට මුද්‍රණයට ඉදිරිපත් කරනලද නමුදු මුද්‍රණකාය්‍යයෙහි ක්‍රමානුකූල සංවිධානයක් නොවූයෙන් පළකරවාලීම මෙතෙක් පමාවූ බව ද පවසමිහ.

තවද පරිසමන්දමගහපාඨශෝධනයෙහි දී හා පරිවර්තනයෙහි දී ද දෙමටගොඩ පටානසරවිහාරාධිපති වෑ වැඩවිසූ ත්‍රිපිටක සංස්කාරකමණ්ඩලයේ ප්‍රධාන සමපාදක වෑ සිව් පරම ගෞරවාසපද ත්‍රිපිටක වාගිඤ්ජරාචාර්‍ය්‍යී දඨිනවිහාරද පරවාහාර ශ්‍රී චප්පුඤ්ඤ නායක සවාමීන්‍යයන් වහන්සේ හා එකාබද්ධ අමරපුරමහානිකායේ මහානායකධුර්ණ අගමහාපණ්ණින බළන්ගොඩ ආනන්දමෙත්‍රෙය සවාමීන්‍යයන් වහන්සේ හා අහංගමැ විද්‍යාවන්‍ය පරිවේණාධිපති ත්‍රිපිටකවාගිඤ්ජරාචාර්‍ය්‍යී පණ්ණින කොදගොඩ ඥානාලොකා-භිධාන දක්ෂිණලඛකායෙහි ප්‍රධාන සමසන්නායකසථවිරයන් වහන්සේ හා සුදුපදෙතදහයෙන් උපසන්නාන වූහ. මෙහි ලා දෙමටගොඩ ධම්පුකාශ්‍රම විද්‍යාලායධිඤ්ජරා භාෂාන්තරවිහාරද ශ්‍රී චප්පුඤ්ඤ පණ්ණින පරවාහාර ශ්‍රී ප්‍රඥානන්‍ය (බී. ඒ. ගෞරව ලන්ඩන්) කොදුබ නවකෝරලයේ ප්‍රධාන සමසන්නායක සථවිරයන් වහන්සේ ද කානඥානපුමික වෑ සඳහන් කරමිහ.

ලබ්‍රගම ලඛකානන්‍ය

අනුනායකසථවිර.

ත්‍රිපිටකසමපාදක මණ්ඩලයේ

ප්‍රධානසමපාදක

ත්‍රිපිටක සම්පාදක මණ්ඩලය

බ්‍රහ්මචරිණී ත්‍රිපිටකපරිවර්තනසංස්කාරකසභායෙහි ආරම්භයෙහි සිටම එහි ප්‍රධානසම්පාදකවරයා බර්මින් දවරය වෙහෙසෙමින් ක්‍රියා කළ අතීතරු දැනටමත් පරවාහාර ශ්‍රී වජ්‍රඥානාභිධාන නාහිමිපාණන් වහන්සේ 1970 පෙබරවාරි 9 වැනි දින සවස 9 වැනි වූයෙන් එකල මුද්‍රණයෙහි පැවැති අඛණ්ඩතර නිකාය චතුර්විංශක හා මේ 'පරිසමන්දමය' යන නාමයෙන් පැවැති වැනි නාමය - ලන්තට සිදු විය. සංස්කාරක මණ්ඩලයෙහි සංස්කරණයක් අවශ්‍ය වූ හෙයිනි. 1970 අප්‍රේල් 3 වැනි දින අධ්‍යාපන සංස්කෘතික සභාලේකම් තුමා හා සංස්කෘතික අධ්‍යක්ෂවරයා ද ඇතුළු කොට 'මහානායක වාරිකාරාම' යෙහි පැවැති සාකච්ඡාසභායෙහි දී පහත සඳහන් මණ්ඩලය සමවත විය.

1 ප්‍රධාන උපදෙශක :

අගමහාපණ්ඩිත බ්‍රහ්මචරිණී ආනන්දමෙත්තෙයාභිධාන සමස්ත අමරපුර මහානිකායෙහි මහානායක ස්වාමීන්වහන්සේ.

2 සහාය :

අගමහා විද්වත් පරිවේණිකවරුන් ත්‍රිපිටකවාගිසාරාවායී කෝදාගොඩ ශ්‍රී ඤාණාලොකාභිධාන දක්ෂිණලංකායෙහි ප්‍රධාන සංඝනායක ස්වරයන් වහන්සේ.

3. ප්‍රධාන සම්පාදක :

මොල්ලිගොඩ ප්‍රච්ඡේදනායක පිරිවෙන්හි උපප්‍රධානාවායී ත්‍රිපිටක වාගිසාර ලබ්‍රහ්ම ශ්‍රී ලංකානන්දාභිධාන ශ්‍රී කල්‍යාණී සාමග්‍රිහිමි මහාසංඝසභායෙහි අනුනායක ස්වරයන් වහන්සේ.

4 උපනිකර සාමාජික :

දෙමටගොඩ බමුණාගමවිද්වතුරුබාහු, පණ්ඩිත, භාෂානර්තක - රද පරවාහාර ශ්‍රී පඤ්ඤානන්ද (බී. ඒ. ගො. ලන්ඩන්) කොළඹ නව කෝරළයෙහි ප්‍රධාන සංඝනායක ස්වරයන් වහන්සේ.

5. ,, පණ්ඩිත කර්මාධිපතිගොඩ සුමනසාර ස්වරයන් වහන්සේ

6. නායක සංවිධායක :

පණ්ඩිත දෙරණගම බව්වපාල කොළඹපළාතේ ප්‍රධාන නායක ස්වරයන් වහන්සේ.

මෙහි සඳහන් පස්නම ත්‍රිපිටක සම්පාදක මණ්ඩලය වශයෙන් සමවත වැ ඇත කලින් සහායක වූ රු. බැර. වැලිවිටියේ ශ්‍රී සෞරත නාහිමිපාණන් - ගේ අභාවයෙන් වූ පුරප්පාඩුව පිණිස කෝදාගොඩ ශ්‍රී ඤාණාලොක ස්වර - යන් වහන්සේ ද පරවාහාර ශ්‍රී වජ්‍රඥාන නාහිමිපාණන්ගේ අභාවයෙන් වූ පුරප්පාඩුව පිණිස ලබ්‍රහ්ම ශ්‍රී ලංකානන්ද අනුනායක ස්වරයන් වහන්සේ ද පත්වූහ. අගමහාපණ්ඩිත ආනන්දමෙත්තෙය මහානායක මහාස්වරයන් වහන්සේ වෙතින් උපදෙශ ලබාගත යුතු බවද තීරණය විය. අවශ්‍ය අවස්ථායෙක සහාය භාවයට කැඳවා ගතයුතු අතිරේක සාමාජිකයෝ කිහිප දෙනෙක් ද සමවත වැ ඇත.

සංඥාපනය

“යො පබ්බජි ජාතිසත්තානි පඤ්ච
පහාය කාමානි මනෝරමානි,
තං විතරාගං සසමාහිනිඤ්ඤං
පටිනිබ්බතං චඤ්ච සාරිපුත්තං”

පටිසම්භිද

පටිසම්භිද (පිළිසැබියා) සතරෙකි. ‘අත්ථ, ධම්ම, නිරුත්තරී, පටිභාන’ යි. ඒ සියුපිළිසැබියාවනට මාගීය, අධිගමයෙහි උපාය නුසි - ‘පටිසම්භිදමග්ග’ නම් විය. ප්‍රතිසංවිත්ප්‍රතිලාභයෙහි හෙතුව යි.

මේ දෙශනාව හෝ මේ ප්‍රකරණය ඒ සියුපිළිසැබියාවනට කියෙයින් උපාය වෙයි යත්: ප්‍රභේද හෙයින් දෙසනලද ධර්මය හෙතු කොටගෙන පිළිසැබියා නුවණ උපදවන හෙයෙනි. එසේ මැ ය: නානාභේදයෙන් ප්‍රභේදයට ගිය ධර්මයන් පිළිබඳ නානාභේදනිත්ත වූ දෙශනාව අසන ආර්ථපුද්ගලයනට ප්‍රතිසංවිද්ඤනප්‍රභේදය ද උපදවයි, පුහුදුන් පුහුලනට අනායෙහි ප්‍රතිසංවිද්ඤනප්‍රභේදයට ද ප්‍රත්‍යය වෙයි. මේ වදුරන ලද මැ ය: පභේදතො හි දෙසනා සන්තිනිබ්බාගපටිසම්භිදඤ්ඤාණාවහා භොති’ යි. මෙ ද අගසටු සැරියුත් මහරහතුන් වහන්සේගේ නානාභේද හිත්ත වූ දෙශනායෙකි. එහෙයින් පටිසම්භිදවනට මාගීභාවය සිද්ධ යි.

සියුපිළිසැබියා

පටිසම්භිද සතරෙකි. ‘පටිසම්භිද’ නම්; ඥානප්‍රභේද යි, අත්ථ ඤාණං අත්ථපටිසම්භිද, ධම්ම ඤාණං ධම්මපටිසම්භිද, ගත්ත ධම්ම-නිරුත්තරානිලාපෙ ඤාණං නිරුත්තරිපටිසම්භිද, ඤාණෙසු ඤාණං පටිභානපටිසම්භිද’ යි පටිසම්භිදවිභවගෙහි වදාළ හෙයින් අත් කිසි-වක්හුගේ ප්‍රභේද නොවැ ඥානයාගේ මැ ප්‍රභේද යි: එහෙයින් ‘වතුපටිසම්භිද’ යනු ‘සතර ඥානප්‍රභේද කෙනෙකැ’ යන අර්ථ යි. අර්ථප්‍රභේදය සැලකීමෙහි ප්‍රකට කිරීමෙහි නිශ්චය කිරීමෙහි සමථී වූ අර්ථයෙහි ප්‍රභේදගත ඥානය අත්ථපටිසම්භිද යැ, ධර්මප්‍රභේදය සැලකීමට ප්‍රකට කිරීමට නිශ්චය කිරීමට සමථී වූ ධර්මයෙහි ප්‍රභේදගත ඥානය ධම්මපටිසම්භිද යැ, නිරුත්තරිප්‍රභේදය සැලකීමට විභාවනයට නිශ්චය කිරීමට සමථී වූ නිරුත්තරානිලාපයෙහි ප්‍රභේදගත ඥානය නිරුත්තරිපටිසම්භිද යැ, ප්‍රතිභානප්‍රභේදය සැලකීමට විභාවනයට නිශ්චය කිරීමට සමථී වූ ප්‍රතිභානයෙහි ප්‍රභේදගත ඥානය පටිභානපටිසම්භිද යි.

එහි සැකෙවින් හෙතුඵලය ‘අත්ථ’ නම් වෙයි. හෙතු අනුසාරයෙන් ඵලය අවබෝධ කරනුලබන හෙයින් පැමිණෙනුලබන හෙයින් අර්ථ යයි කියනු ලැබේ. ඒ අර්ථය ප්‍රභේද හෙයින් යම් කිසි ප්‍රත්‍යයසමූහ්පත්තයෙකැ නිව්‍යාණ යැ භාෂිතාථී යැ විපාක යැ ක්‍රියා යැ යන මේ පඤ්චධර්මයෝ වෙති. ඒ පඤ්චධර්ම සංකිත්ත අර්ථය ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කරන්නාහට ඒ අර්ථයෙහි ප්‍රභේදගත ඥානය ‘අර්ථපටිසම්භිද’ නම් වෙයි.

සැකෙවින් ප්‍රත්‍යය 'බමම' නම් වෙයි, ඒ ඒ ඵලය උපදවා නුසි පවත්වා නුසි පමුණුවා නුසි බමී යයි කියනුලැබේ. හේ ප්‍රභේද හෙයින් යම් කිසි ඵල නිපදවන හෙතුයෙකැ ආර්‍ය්‍යමාගී යැ භාෂිත යැ කුතුහල යැ අකුතුහල යැ යන මේ පස්දහම්හු බමී යයි දනගුත්තාහ. ඒ බමිය ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂා කරන්නාහට ඒ බමියෙහි ප්‍රභේදගත ඥානය 'බමමපටිසම්භිදා' නම් වෙයි, මේ අතීත මැ අතීතමී (විතතිතපකරණ) හෙයින් "දුක්ඛෙක ඤාණං අත්ථපටිසම්භිදා දුක්ඛසම්ප්‍රදයෙ ඤාණං බමමපටිසම්භිදා දුක්ඛනිරෝධෙ ඤාණං අත්ථපටිසම්භිදා දුක්ඛනිරෝධභාමිනියා පටිපදාය ඤාණං බමමපටිසම්භිදා" යනාදි හයින් විභාග කොට වදාරන ලද්දේ ය.

"තත්‍ර බමමනිරුත්තාහිලාපෙ ඤාණං" යි ඒ අතීතෙහි ද බමියෙහි ද යම් සංචාරනිරුත්තාහෙක් අව්‍යාචාරී ව්‍යවහාරයෙක් ඇද්ද ඒ ව්‍යවහාරය ලපනයෙහි භාෂණයෙහි උදීරණයෙහි පාවැති ලපිත භාෂිත උදීරිතසංචාරනිරුත්තාහෙක් ශබ්දය අරමුණු කොට ගෙන ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂා කරන්නාහට ඒ සංචාරනිරුත්තාහිලාපයෙහි මේ 'සභාවනිරුත්තාහි' යැ මේ 'අසභාවනිරුත්තාහි' යැ යි මූලභාෂාව වූ මගධයෙහි උපන් බමීනිරුත්තාහි සංඛ්‍යාත ඒ සංචාරනිරුත්තාහෙහි ප්‍රභේදගත ඥානය 'නිරුත්තාහිපටිසම්භිදා' නම් වෙයි. මෙසෙයින් නිරුත්තාහිපටිසම්භිදාව ශබ්දලබ්ධි වූවා යැ ප්‍රඥානාලබ්ධි නොවන්නී යැ, ශබ්දය දැසීමෙන් මැ මේ සභාවනිරුත්තාහි යැ මේ අසභාවනිරුත්තාහි යැ යි දැනගන්නා හෙයින්.

"ඤාණෙසු ඤාණං" යි සමාජීයාධිකඥානය අරමුණු කොට ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂා කරන්නාහට ඒ ඥානයෙහි ප්‍රභේදගතඥානය හෝ 'අත්ථපටිසම්භිදා'දි යථෝක්ත ඥානත්‍රයෙහි ගොවර කාන්‍යාදි වෘද්ධෙන් විකාරයට ගිය ඥානය හෝ 'පටිභානපටිසම්භිදා' නම් වේ.

තවද මේ සතර ප්‍රතිසංවිද්ඥානෙය් ගෞක්‍ෂභුමි යැ අගෞක්‍ෂභුමි යැ යන දෙකැන්හි ප්‍රභේදයට යන්නාහ. එහි සාරිපුත්ත මහාමොග්ගලානා මහාකසුප මහාකච්චායනා'දි අසුමහතෙරවරුන්ට අගෞක්‍ෂභුමියෙහි පටිසම්භිදාවෝ ප්‍රභේදයට ගියාහු ය. 'ආනන්ද සංවිත විතතගහපති බමමක උපාසක උපාලිගහපති බුද්ධත්තරා උපාසිකා' යනාදිහට ගෞක්‍ෂභුමියෙහි පටිසම්භිදාවෝ ප්‍රභේදයට ගියාහ.

ප්‍රතිසංවිද්ධාවෝ විශද වන්නාහු අධිගමයෙන, පරිපෘප්ථයෙන, ශ්‍රවණයෙන, පරිපෘප්ථයෙන, පුච්ඡයෝගයෙන යන පස්කරුණෙන් විශද වන්නාහ. එහි අධිගම නම්: රහත්බවට පැමිණීම යැ, රහත්වූවහුට පරිසම්භිදාවෝ විශද වෙති, පරිපෘප්ථ නම්: බුදුවදන් යැ. ඒ බුදුවදන් උගන්නාහට ද පරිසම්භිදාවෝ විශද වෙති, සවන නම්: සද්ධම්මශ්‍රවණය යි. සකස් ව අතීතවත් කොට බණ අසන්නාහට පරිසම්භිදාවෝ විශද වෙති. පරිපුච්ඡා නම් පාළි අතීතපදායෙහි ග්‍රන්ථපද අතීතපදයන්ගේ විනිශ්චයකථා යැ, උගත් පාළි ආදියෙහි අතීත පුළුස්සන්නාහට පරිසම්භිදාවෝ විශද වෙති. පුච්ඡයෝග නම්: පෙර බුදුන්ගේ සස්තෙහි යොගාවචර බව යැ, ගතපච්චාගතික වන පිරිමෙන් අනුලොමඥානය දක්වා ගොනුහු සම්පයට පැමිණි විදහිනායෙහි යෙදීම යි, එසේ මැ ය: පුච්ඡයොගාවචරයනට පරිසම්භිදාවෝ විශද වෙති. මේ පස්කරුණෙන් සිසුපිළිසිසියාවෝ විශද වන්නාහ.

තවද කිසිකෙනෙක්:

'පුච්ඡයොගො බාහුසම්චං දෙසභාසා ච ආගමො
පරිපුච්ඡා අධිගමො ගරුසන්නිස්සයො තථා
මිත්තසම්පන්නි වෙවාහි පටිසම්භිදාපච්චයා' යි

‘පුබ්බයොග බාහුසච්ච දෙසහාසා ආගම පරිපුර්ණ අබිගමී ගරු-
සන්නිස්සය මිත්තසම්පත්ති’ යන අටකරුණ පරිසම්පදාලාභයට ප්‍රත්‍යය වෙතී’
කීනු. එහි පුබ්බයොග යටි කී නය මැසි, බාහුසච්ච නම්: ඒ ඒ ශාස්ත්‍රයෙහි ද
ශිල්පයන්හි ද නිපුණබව යැ, දෙසහාසා නම්: එක්සියක් භාෂාව්‍යවහාරයෙහි
කුශල බව යැ, විශේෂයෙන් මහධ්‍යාමායෙහි කුශලබව යි. ආගම නම්:
යටත් පිරිසෙයින් භ්‍යාප්තවර්ගීය ප්‍රමාණ වූ ද බුද්ධිවචන පුහුණු කිරීම යැ,
පරිපුර්ණ නම්: එක ගාථාවක හෝ අනිවර්තියවය විවාරීම් යැ, අබිගම නම්:
සෝවත් බව හෝ සෙදගැමිබව හෝ අනගැමිබව හෝ රහත්බව හෝ යැ,
ගරුසන්නිස්සය නම්: ශ්‍රාවප්‍රතිභාන බහුල වූ ගුරුන් සම්පයෙහි විසීම යැ,
මිත්තසම්පත්ති නම්: එබඳු වූ මැ මිත්‍රයන්ගේ ප්‍රතිලාභ යි. එහි බුදු
පර්වද්වරයෝ පුබ්බයොගය ද අබිගමය ද නිසා පරිසම්පදාවනට
පැමිණෙතී, ශ්‍රාවකයෝ මේ හැම කරුණු මැ නිසා පරිසම්පදාලාභී වෙත්.
තවද පරිසම්පදාවනට පැමිණීම සඳහා වෙනම කමටහන් වැඩීමෙකුදු නැත.
ශෛක්‍ෂ්‍යයනට ශෛක්‍ෂ්‍යඵල විමෝක්‍ෂාන්තයෙහි වූද අශෛක්‍ෂ්‍යයනට අශෛක්‍ෂ-
ඵලවිමෝක්‍ෂාන්තයෙහි වූ ද පරිසම්පදාලාභී වෙයි. තථාගත බුදුවරයනට
දශබලයන් සෙයින් ආයතීයනට ආයතීඵලයන් සමග මැ පරිසම්පදාවෝ
සමාදායී වන්නාහු වෙත්.

පරිසම්පදාලාභපසකරණ.

මේ දක්වනලද සතර ප්‍රතිසංවිද්‍යාවනට මාගීය නුසි ‘පරිසම්පදාලාභ’
නම් විය. පරිසම්පදාලාභය මැ ප්‍රකරණ වූයේ ‘පරිසම්පදාලාභපසකරණ’
නම් වේ. නානා විධ හෙදනිත්ත වූ ගමනිරාජීයෝ මෙහි ලා ප්‍රකාරයෙන්
කියනුලැබෙත් නුසි ‘පසකරණ’ නම් වී. තෙල “පරිසම්පදාලාභපසකරණ”ය
අනිසම්පන්න යැ, බ්‍යඤ්ඤාසම්පන්න යැ, ගමනිරාජී ඇත්තෙ යැ, ලොවුතුරු
දහම් පවසනුයෙ යැ, ශුන්‍යතාප්‍රතිසංයුක්ත යැ, ප්‍රතිපත්තිඵලවිශේෂ
ඵලවනුයෙ යැ, ප්‍රතිපක්‍ෂයන් වලවනුයෙ යැ, සොගාවචරයනට ඥානවර-
රත්නාකර වූයෙ යැ, ධර්මකපිකයනට ධර්මකථාපිලාසවිශේෂයට කාරණ
වූයෙ යැ; සංසාරහිරුකයනට දුක් දුරලනුයෙ වෙයි.

තවද මේ ප්‍රකරණය දුක්ඛනිසාරණයට උපාය දැක්වීමෙන් ආස්වාස
දනවනු සඳහා ද තත්ප්‍රතිපක්‍ෂයන් නැසීම සඳහා ද ගමනිර වූ අනි අභි
නොයෙක් සුත්‍රාන්තපදයන්ගේ අනි විවරණ කිරීමෙන් හුදි ජනයනට
හෘදයාභිලාද දනවනු පිණිස සකලඥයධම්මවිෂයෙහි අප්‍රතිහත සම්මතාඥන
ලක්‍ෂණ මහාප්‍රදීපාවහාස ඇති සකල සත්ත්වවර්ගීය කෙරෙහි පතල මහා-
කරුණා ලක්‍ෂණ සෙහනයෙන් සන්ධි වූ සිත් ඇති තථාගත අධීන්
සමාස්සවිමුද්ධියන් විසින් වෛතෙයජනහාදයගත කෙලාසානිකාර
විධිවංසනය සඳහා දල්වනලද සද්ධම්ම ලක්‍ෂණ මහාප්‍රදීපය තදබිප්‍රාසවිකාශන
ලක්‍ෂණ තෙලපරිමේකයෙන් පස්වාදහසක් තිරතුරු කොට දල්වාතැබීමෙහි
රිසි ඇති ලොකානුකම්පක වූ සම්මතාඥකලා ධර්මසෙනෙවි සැරිසුත් මහරහතුන්
වහන්සේ විසින් ඒ ඒ අවස්ථායෙහි වදාරනලද වේ, (මහාතිඤ්ඤා සංඥාපනය
ද බලන්න.)

ප්‍රථම මහාබමිසඛිනියට පාමිණ බමිහාණ්ඩාගාරික ආනන්ද මහ-
 තෙරුන් විසින් ඇසූ පරිදි මෑ සඛ්‍යායනාවට ආරෝපණය කරනලද ‘පරි-
 සමිතිදමග්ගපසකරණය’ දෙ වැනි හෙ වැනි සඛිනියෙහි අනුසඛිනිත විස.
 ප්‍රථම සඛිනියේ දී මෑ තෙල ප්‍රකාරණය සුත්‍රාන්ත පිටකයෙහි ඇතුළු
 කරනලදයේ දී සාගමාදි පඤ්චමහානිකායයන් කෙරෙහි බුද්ධකමහානිකාය-
 පරියාපනන විය. ‘සුත්ත ගෙය්‍යා’දි නව ශාස්තෘශාසනාඛ්‍යායන් කෙරෙහි
 යථාසම්භවයෙන් ගෙය්‍යා වෙය්‍යාකරණාඛ්‍යායන්ගේ බැසැගෙන යිවි.
 චතුරාර්‍ය්‍යා බමිසකඛිනියන් අතුරෙහි බමිහාණ්ඩාගාරික ආනන්ද තෙරණුවන්
 විසින් ශ්‍රාවක භික්ෂූන් කෙරෙහි උගන්වාලද්දී පැවැසූ දෙ දහසක්
 බමිසකඛිනියන් ගෙන් සියගණනක් බමිසකඛිනියෙන් සඛ්‍යානිත වූයේ යි

තවද මේ පරිසමිතිදමග්ගපසකරණයෙහි ‘මහාවග්ග’ යැ, ‘මජ්ඣිමවග්ග’
 යැ, චුල්ලවග්ග යැ’යි ප්‍රමාණපරිපාටියෙන් වගී තුනෙක් වෙයි, එහි මධ්‍යම-
 වගීය ‘සුගන්ථවග්ග’ නමුදු චුල්ලවගීය ‘පඤ්ඤාවග්ග’ නමුදු වේ. එයින්
 මහාවගීයෙහි ‘ඤ්ඤාකථා යැ, දිට්ඨිකථා යැ, ආනාපානසතිකථා යැ,
 ඉන්ද්‍රියකථා යැ, විමොක්ඛකථා යැ, ගතිකථා යැ කම්මකථා යැ, විපල්ලාස-
 කථා යැ, මග්ගකථා යැ, මණ්ඩපෙය්‍යකථා යැ’යි දසකථායෙක් ද -
 මධ්‍යමවගීයෙහි ‘සුගන්ථකථා යැ, සච්චකථා යැ, බොජ්ඣංග කථා යැ,
 මෙත්තාකථා යැ, විරාගකථා යැ, පරිසමිතිදකථා යැ, බම්මවකකථා යැ,
 ලොභානන්තරකථා යැ, බලකථා යැ, සුඤ්ඤානාකථා යැ’යි කථා දසයෙක් ද -
 චුල්ලවගීයෙහි පඤ්ඤකථා යැ, ඉඳ්ධිකථා යැ, අභිනිමයකථා යැ, විවේකකථා
 යැ, චරියාකථා යැ, පාරිභාරිකකථා යැ, සමසිසිකථා යැ, සතිපට්ඨාන කථා
 යැ, විපස්සනාකථා යැ, මානිකාකථා යැ’යි දස කථායෙක් දැයි සමන්ති
 කථා කෙනෙක් වෙත්.

ත්‍රිපිටකය

ආභවමහාසිත වූ බමි-විනය සංඛ්‍යාත ත්‍රිපිටකපාලිය යථාභිසේක් මෑ
 සාහිත්‍යයෙහි. ලොවැ ශිෂ්ටභාෂාවන් ඇසිරි කොටගෙන ගොඩනැගුණු
 විවිධ සාහිත්‍යයෝ ද වෙති ත්‍රිපිටකපාලිය තබා අත් හැම සාහිත්‍යයෝ ඒ ඒ
 භාෂායෙහි නිපුණ වූ විශාරදයන්ගේ නත්වැදූරුම් වූ රචනා එක්තැන්
 වීමෙන් ගොඩනැගී ඇති රචනාසාහිත්‍යයෝ යි. එකලා ත්‍රිපිටකය වූ
 කලී තථාගත සම්මාසම්බුද්ධන් විසින් ද සාරිපුත්තාදී ඇතැම් ශ්‍රාවක කෙන-
 කුන් විසින් ද ඒ ඒ කරුණෙහි ලා දෙනවා කරවදුල අනෙකවිධ දෙනාවන්
 යථාවිසින් එක්තැන් කොට සඛිනිත වූ අනුසඛිනිත වූ පවත්නා අනන්‍ය
 සාධාරණ වූ දෙනවාසාහිත්‍යයෙක් වේ මෑ ය එය ප්‍රථම සඛිනියෙහි පටන්
 මෙදවස දක්වා ස්ථවිරවංශයෙහි ආවාය්‍යවරයෝ ජීවිතයට ද වඩා අගය
 කෙරෙමින් ආරක්ෂා කෙරෙහි. ඔහු බුද්ධභාෂිතයෙහි අක්ෂරයක් මාත්‍රාවකුද
 වෙනස්වනු නො ඉවසති.

බුද්ධභාෂිත වූ පාලිබමිසෙහි ඇති මේ විශේෂය නොදන් අවරදිග ඇතැම්
 විවේචකයෝ ද උන් අනුගමනය කළ මෙරට ඇතැම් උගතුන් හා නවකයෝ
 ද බුද්ධගම සාහිත්‍යලෙඟයෙන් ගෙන විවේචනයට භාජන කෙරෙහි.
 බුදුරජුන් විසින් මෑ තමන්වහන්සේ වදුල දෑය ‘කොට්ඨා ආනන්ද මයා බමෙමා
 ච විනයො ච දෙසිතො පඤ්ඤාගෙනා සො වො මමවමගෙන සන්ථා’ යනාදි

අනෙකසම්මුතියෙහි ධම්ම-විනය විසින් දෙපරිදි වූ සාරි ද, ‘ඉධ පන භික්ඛවෙ ඵකවෙව කුලපුතො ධම්මං පටිසාපුණන්ති සුත්තං තෙසාං වෙසාහරණං භාථං උද්දානං ඉතිවුත්තං ජාතං අබ්භුතධම්මං වෙදලං’ යනාදි තැන්හි ඒ සියලු දෙයින්ම අභ්‍යන්තරවම බැසැගෙන සිටුවන පරිදි ද වදාරන ලද්දේ ය. මෙයින් සියලු දෙනා සාහිත්‍යය ධම්ම-විනය බවත් එය සුත්ත-ගෙයාදි අභ්‍යන්තරවම සුකත වූ බවත් පවසන ලදි.

සභ්‍යායනාඥාපදාධිපති පෑමිණ මහාකස්සපාදි ප්‍රථම සභිනිකාරක මහ තෙරවරුන් විසින් ධම්මවිනය සභ්‍යායන නවාසන භාණ්ඩාගාරය නාක් මලස්තෙක නාමු නොගෙනු මල්ලසක් සෙසින් වෙන් වෙන් වූ විසිරු පවත්නාසේ සලකා හැම දහම් කොටස් පිටක වශයෙන් හා නිකාය වශයෙන් පස්න පාස්තයෙහි ග්‍රහණ ධාරණයෙහි සුකර වනසේ ක්‍රමබද්ධ කොට සභිනික විස. එ මතු නො වූ තෙවලායෙහි අතුළු වූ සිව් එකකාදි නිපාත-පණණාස- වර්ගයෙන් ද සභ්‍යායන වූයේ නිදන උද්දානගාථාදිය පවා ඒ ප්‍රථම සභිනිකාරකයන් විසින් ම සපුරා තබන ලද විස. බුද්ධපරිනිෂ්ඨාණ-යෙන් පසු වූ ශ්‍රාවක භාණ්ඩ වූ කතිපය සුත්‍ර කෙනකුත් හා මොග්ගලීපුත්ත-නිසං මහරහතුන් වහන්සේ වදලු කථාවන්ද්‍රිපකරණය හා දෙවන තෙවන සභ්‍යායනාවන්හි දී සභිනික වූ ථෙරීය ඇදුරොල්ලි මුළු පාස්තයෙන් මැ ගෙන එනලද වූ බුදුන් පිරිනිවි සාරසියසුපනස් වසක්හුගේ ඇවෑමෙන් තෙවලාධර පන්සියක් රහතුන් විසින් අනාගත ජනතාවගේ පරිහානිය දැක ගුණාරාස කොට තබන ලද වි.

පටිසම්මද්ධමග්ගය රචනාවක් ද?

වලගම්බා රාජ්‍යසමය තෙක් ලෙබනගත නො වූ ‘පටිසම්මද්ධමග්ගපස-කරණය’ ගෙන විවේකබුද්ධි රහිත වූ විවේචනයට බස්නා ඇතැම් කෙනෙක් “පටිසම්මද්ධමග්ගය ද සාරිසුත්ත තෙරුන් වහන්සේ විසින් රචිත ප්‍රකරණයෙ-කැ යි ආවාසී මතය වේ” යනු කියති. එහෙත් පටිසම්මද්ධමග්ගය අගසවූ සාරිසුත්ත මහතෙරණුවන් විසින් රචනා කරනලද යි ආවාසී මතයෙක් කැල මැ නැත. එහි ලා ආවාසී මතය නම්: “ගම්මරජානසඤ්ඤා අනෙකෙසං සුත්තනනාපදානං අනුච්චරණෙන ... ධම්මසෙනාපථිනා ආයසමනා සාපිපුත්තසෙවරෙන භාසිතං” යි ගැඹුරු අරුත් ඇති සුත්‍රයන්ගේ අනුච්චරණ කරමින් සාරිසුත්ත තෙරණුවන් විසින් වදාරනලද බව යි.

පටිසම්මද්ධමග්ගය අභිධම්මයක් ද?

පටිසම්මද්ධමග්ගය නාමමාත්‍රයෙන් ඔබ්බෙහි නොහැඳින විවේචනයට ගිය ඔහු “පටිසම්මද්ධමග්ගය අභිධම්මපිටකයට අයත් නුවූයේ මන්දැයි විසදිය නොහැකි ප්‍රශ්නයකි” යි කියති. ප්‍රකරණය ගැන අවබෝධයක් නැතිවීමත් යට දැක්වූ ආවාසී මතය නොදැනීමත් හෙතු කොටගෙන “පටිසම්මද්ධ” යනු අභිධම්මයෙකැයි සිතාගැනීමෙන් වූ සමමාන නිසා පටිසම්මද්ධමග්ගය සුත්‍රපිටකයෙහි ලා සභ්‍යායනා කිරීම වරදක් කොට සැලකූ බව පෙනේ. වගකියයුතු තැන් ඇසුරු කරමින් මෙබඳු අවිචාරාත්මක ප්‍රකාශයන් කිරීම ධම්මය හා ධම්මධරයන් ලක්ෂ කොට දක්වමින් අධ්‍යානිකයන් නොමග යැවීමෙකි.

පරිසමිද්ධමග්ගය බුදුන් වදාළ ගමිතරාණී වූ නොයෙක් සුත්‍රාන්තපද-
 යන්ගේ අනුමතවර්ණයෙකි. එහෙයින් සඤ්චිතිකාරකයන් එය සුත්‍රාන්ත
 පිටකයෙහි බුදුකමහාතිකායාන්තරාගිත කොට සඤ්චිත විය. එකරුණ තම්
 දුරටත් විමසා බලනු සඳහා “මණ්ඩපෙය්‍යකථාව” ඉදිරිපත් කරමහා:
 “මණ්ඩපෙය්‍යමිදං භික්ඛවෙ ඛුහවෙරියං සන්ථා සමමුඛිභුතා” යනු
 මණ්ඩපෙය්‍යකථායෙහි උද්දෙසපදයයි. මේ වූකලී සංයුත්තයෙහි
 නිදනවග්ගයට අයත් අභිසමයසංයුතනයෙහි තුන්වැනි වග්ගයේ දෙවැන්න වූ
 දසබල සුත්‍රයෙහි වදාළ: “දුක්ඛං භික්ඛවෙ කුසිතො විහරති වොඤ්ඤානා
 පාපකෙහි අකුසලෙහි ධම්මෙහි මහනාස්සව සදන්ථං පරිහරෙති.
 ආරද්ධවිජ්ජො ව ඛො භික්ඛවෙ සුඛං විහරති පටිවිජ්ජනා පාපකෙහි
 අකුසලෙහි ධම්මෙහි මහනාස්සව සදන්ථං පරිපුරෙති. න භික්ඛවෙ
 ඤානානා අග්ගස්ස පනති භොති. අග්ගෙන ව ඛො අග්ගස්ස පනති භොති.
 මණ්ඩපෙය්‍යමිදං භික්ඛවෙ ඛුහවෙරියං සන්ථා සමමුඛිභුතො. තස්මාතිහ
 සික්ඛවෙ විජ්ජං ආරහස් අප්පනගස්ස පනතිසා, අනාගිගනස්ස අබිගමාය
 අසවජික්ඛනස්ස සවජිතිජිසාය” යනාදී සුත්‍රප්‍රදේශයෙහි ‘මණ්ඩපෙය්‍ය’ පදය
 ගෙන දෙසනා පටිගග්ග-ඛුහවෙරිය විසින් මණ්ඩය ත්‍රිවිධ කොට ඉන්ද්‍රිය බල
 බොහෝමය මග්ගයන්හි ලා පරිපුරණී ධර්මවිභාගය වදාරන ලද්දේ ය.

මෙසෙයින් පරිසමිද්ධමග්ගයෙහි වග්ගයට අයත් කථා නිස බෙහෙවින්
 සුත්‍රාන්තයක් හෝ සුත්‍රාන්තපදයක් හෝ පෙරදැරි කොටගෙන ශ්‍රෝතෘ-
 ජනයාගේ ඥානප්‍රභේදය දනවනු සඳහා ශාස්තෘකල්ප වූ ධර්මසෙනෙවි
 සාරිසුත් මහරහතූන් වහන්සේ විසින් ඒ ඒ අවස්ථායෙහි වදාරන ලද බව ද,
 සඤ්චිතිකාරක මහතෙරවරුන් විසින් ක්‍රමසර්වත කොට සඤ්චිත වූ බව ද,
 ගමිතරාණී වූ සුත්‍රපදයන්ගේ අනුමත විභාග කළ දෙයනා වන හෙයින් සුත්‍රාන්ත
 පිටකයෙහි සහගාලු බව ද, ප්‍රමාණයෙන් කුඩා ප්‍රකාරණයක් වූයෙන් කුදුගත්
 සහිතෙහි ලා ගිණු බව ද සැලකිය යුතු ය.

තවද “මහානිද්දෙසයන් පරිසමිද්ධමග්ගයන් පසු කලෙක පෙළට
 ඇතුළත් කරගත් අටුවා දෙකෙකැ” යි කියති. මෙයින් මහානිද්දෙසපාලිය
 ගෙන කියැවුනු ද මහානිද්දෙස සංඥාපනයෙහි ලා ප්‍රකාශ කළමහා. පරි-
 සමිද්ධමග්ගය ද මහානිද්දෙසය සෙයින් ම සාරිසුත් මහරහතූන් වහන්සේගේ
 දෙයනාවක් බව මුලින් සඳහන් කොට ඇත. එය අටුවාවක් නොවන පරිදි
 විමසුව මනා යැ: පරිසමිද්ධමග්ගයෙහි ආදිම වූයේ ඤාණකථා ය. එය
 වදාරන සාරිසුත් තෙරණුවෝ ශ්‍රාවකයන් හා සාධාරණ වූ ශ්‍රාවකය ඥානය
 ආදී කොට ඇති සත්සාධන වූවන් ද, ඉන්ද්‍රියපරොපරියතතාදි ඡේදිසාධාරණ
 ඥානය දැයි තෙසාත්තා නුවණ මාතෘකා විසින් උද්දෙස කොට, යළි තමන්
 වහන්සේගේ ශ්‍රාවකපාරිමිඤ්ඤයෙහි සිට බුදුන් වදාළ නය ගෙන විවිධාකාර
 යෙන් ඥානවිභාගය කළහ. හැම අටුවාආදරනුදු ධර්මකම්මයනුදු ඥානකථා
 වර්ණනා කරනුයේ පරිසමිද්ධමග්ගයෙහි වදාළ දහමිතය ඇසුරු කොටගෙන
 ය. එය අටුවාවකැ” යි කියනු නොදැනීමෙනි.

අනෙකකුදු විමසන් හොත් සත්‍යකථාදේශනාවට පැමිණි මහ-
 තෙරණුවෝ සංයුත්තයෙහි සච්චසංයුතනයට අයත් ධර්මවක්කප්පවත්තන
 වග්ගයේ දසවැනි සුත්‍රය උද්දෙස කොට හෙවත් මාතෘකා වශයෙන් තබා
 සිසුසත් පිළිබඳ තථ අවිතථ අනඤ්ඤාද වූ භොධිකාණීය ද චතුස්සත්‍යය
 මාග්ගිකයෙන් එක්වට ප්‍රතිවෙධ වන සැරි ද සත්‍යයන් පිළිබඳ ලක්ෂණාදි
 භූතෙදයන් ද නිද්දෙස කොට වදාළහ.

යළි බිහිසංසුභගයෙහි භාරවර්ගයේ පස්වැනි සූත්‍රය උදෙසා කොට පසෙච්චාපාදනසංකඛි - චාදනාධිකරණයෙන් වශයෙන් චතුස්සත්තය විවිධා-කාරයෙන් ප්‍රභේද කොට වදාලන. මෙසේ බලන් මැ පරිසමිද්ධමග්ගය අටුවාවක් නොව ශ්‍රෝතෘජනයනට යුක්තප්‍රභේද දනවනු සඳහා කරනලද ධර්මවිභාගයක් බව මැනවින් දන හැකි ය.

සම්මාර ග්‍රන්ථ

ත්‍රිපිටකයෙහි සංගීතිකත්‍රයට නැගිහිස අභිකථාව ද සියලු ආවායඝී-වාදයනුද මහාමනිඤ්ඤ මහරහතුන් වහන්සේ ලක්දිවැ සිංහල අභිවැසියනට උගන්වාලූබව ශාසන ඉතිහාසයෙහි එයි. මදකලක් ඉක්මැ යන් මැ එ හැම අටුවා හෙළබසින් තබාලූ බව ද සඳහන් වෙයි. නිකායානතර සංකලනය නොවනු සඳහා යි. අටුවාආදරු බුදුගෙයේ මහතෙරණුවෝ මහානාම රජු දවස හෙළටුවා බොහෝ ගණනක් මගධනාමාවට පරිවහින කළහ. පරි-සමිද්ධමග්ගයට ද මිහිදු අනවැසියන් ලියාතැබූ යම් හෙළටුවාවක් වී නම් එය මාගධියට නැගී මෙකල සද්ධම්මසංඝායනී යන නාමයෙන් දක්නට ලැබේ. එය කුමාරධාතුසෙන රජුගේ රාජ්‍යාදයෙන් තුන් වැන්නෙහි (ක්‍රි: ව: 510) මහානාම නම් තෙරකෙනකුන් විසින් ලියන ලද්දේය. ධාතුසේන (ක්‍රි: ව: 459-477) රජතුමාගේ මයිලණුවන් වූ මහානාම තෙරණුවෝ ම පරිසමිද්ධ-මග්ගයට අටුවාවේ කතුවරයෝ වූහයි සලකනු ලැබෙත්. මේ අටුවාව පරිසමිද්ධ-මග්ගයේ අභිවබ්බොධියට මිණිපහනක් බඳු ඉතා ව්‍යාකූල වූ කෘතියකි.

තවද පැරැකුම් මහරජුගේ ධර්මාගාරයෙහි තිසුකත වූ පාළිපුවංස කර්තෘක වාචිසාර තෙරණුවන් විසින් පරිසමිද්ධමග්ගයට සිංහලයෙන් ලිනාච්චවර්ණිතාවක් ලියූ බව පුවපංස නිගමනයෙහි සඳහන් වෙයි. ඒ පොත මේ තාක් පළවූයේ නොවේ අනුරාධපුර මහාවිහාරවාසී තෙරකෙනකුන් ලියූ ගණපිපදයකුදු ඇත. මුද්‍රණයෙන් පළවී ඇති මේ ග්‍රන්ථය ව්‍යාකූල රචනාවකැයි කිව නොහේ.

පරිසමිද්ධමග්ගපාඨානතර

වලගම්බා රාජ්‍යසමයෙහි ඇතිවූ ද්‍රවිඩවිපලවය ද බ්‍රාහ්මණික දුර්වික්ෂය ද නිමිත්ත කොට මාතලේ අලුලෙණැ රැස්වූ ත්‍රිපිටකධර පන්සියක් මහරහතුන් විසින් ලෙබන සංගීතිය සිදු කළ බව කියන-ලද්දේ ය. ලෙබනය ආරම්භ වන් ම අනවධානය හෙතු කොටගෙන ලෙබකයන් අතින් විවිධ පාඨයන්ගේ බැසැගැනීම අනිවාර්‍ය විය. දෙශානතර වශයෙන් ද ආවායඝීමන විසින් ද පාඨානතරපත්තය විය. එහෙයින් ශෝධනයෙහි දී මූලපාඨය නිශ්චය කර ගැනීම ආයාසකාර විය. එහිදී අභි කථාව ද ත්‍රිපිටකයේ සූත්‍රානතරයන් ද ආසුරු කෙරෙමින් ශුඛපාඨය නගාගත් සැටි පිළිවක් පාසා සඳහන් කළ පාඨානතරයන්ගෙන් දත හැකි ය. තවද ලෙබන අවසානයෙහි හෙළ ආදරුන් විසින් එකල පැවැති හෙළවහරට අනුරූප කොට ලියා තැබූ අතිරෙකපාඨ තුබූ බව පෙනේ, මැදුම් සහිතේ මූලපරිසංසුත්‍ර ආදියෙහි මෙනි, විදේශික ආවායඝීවරයන් විසින් එබඳු පාඨ බෙහෙවින් පෙළබසට නගා විකෘත කොට ඇත ද ලක්දිව පැරණි පිටපත්හි කලතුරෙකින් ශෛෂ වැ ඇත, පරිසමිද්ධමග්ග, පැරණි පිටපතෙක දක්නට ලැබුණු එක් මැ පාඨය “පරිපුණ්ණනිද්දනි” (ද්විතීයභාගය 20 වට) යි එසෙයින් ම තබාලූමහ.

ශ්‍රී ලංකාණ්ඩුවේ සංස්කෘතික දෙපාර්තමේන්තුව මගින් සිදුවෙන ත්‍රිපිටක සිංහල පරිවර්තනායතීය වූ කලී ඉක්මැහිය දෙවාදහස්කාලය තුළ සිදුකරනලද අදවතීය වූ ධර්මශාස්ත්‍රීය සේවාවකි. ශ්‍රද්ධාසම්පන්න සාධුන්ගේ ධර්මඥානය හා සවිභාෂාඥානය හා අපේක්ෂා කොට ලියනලද පරිසමහිදුමග්ග ව්‍යාච්ඡානය ලොවට වැඩ සිදුකෙරේවා'යි ද ඔම ම අධිකාරයෙහි නියුක්ත වූ හැම සාධුන්ට තවත්සුව ලැබේවා'යි ද ආශංසනය කරමිහ.

**ලබ්‍හම ලබ්‍හානඤ
අනුනායකස්ථිර.**

20. 12. 71

ප්‍රච්චන්දය පිරිවෙන.

THE PALI ALPHABET

IN SINHALA CHARACTERS.

VOWELS

ආ ආා ඉ ඉී උ උඹ ඊ ඔ

CONSONANTS

කka	ඛkha	ගga	ඝgha	ඞṅa
චca	ඡcha	ජja	ඣjha	ඤṇa
ටta	ඨtha	ඨḍa	ඪdha	ණṇa
තta	ථtha	දda	ධdha	නna
පpa	ඵpha	බba	භbha	මma
යya	රra	ලla	වva	සsa
			හha	ලla
				ආm

ක	කාkā	කිki	කීkī	කුku	කූkū	කෙke	කෝkō
ඛkha	ඛාkhā	ඛිkhi	ඛීkhī	ඛුkhu	ඛූkhū	ඛෙkhe	ඛෝkhō
ගga	ගාgā	ගිgi	ගීgī	ගුgu	ගූgū	ගෙge	ගෝgō

Conjunct - Consonants

කකkka	කඤṅkā	ත්‍රtra	මම්mpha
කඛkkha	ඡඤṇha	ද්දdda	මඞ,මඬmba
කඝkgha	ඣඤṇha	ද්ධddha	මඬmbha
කඡkcha	ඣඡ,ඡඤṇha	ද්‍රdra	මමmma
කජkja	ඣජ,ජඤṇha	ද්‍ව,වදva	මඬmha
කඣkjhya	ඣඣ,ඣඤṇha	ධ්ධdhva	යය,යයyya
කඨkṭha	ඨඨ,ඨඤṇha	න්තnta	යයyha
ගගgga	ඬඬ,ඬඤṇha	න්තnta	ලලlla
ගඝggha	ඬඬddha	න්දnda	ලඬlyha
ඞṅṅa	ඬඬddha	න්ධndha	ලඬlha
ග්‍රgra	ඤṇ,ඤṇṇha	න්නnna	වහwha
ඞṇṇkh	ඤṇ,න්තnta	න්හnhha	සසssa
ඞṇṇṅa	ඤṇ,න්තnta	පපppa	සමsma
ඞṇṇṅha	ඤṇ,ඞṇṇda	පඵppha	සවsva
චචcca	ඤṇ,න්තnta	බබbbha	හඬhma
චඡccha	න්තnta	බඬbbha	හඬhva
ඡජcja	න්තnta	බ්‍රbra	ලඬlha
ඡඣjjha	න්තnta	මඬmpa	

ආ ආා ඉ ඉී උ උඹ ඊ ඔ

සංකේතනිරූපණය

ABBREVIATIONS

පි. 1.	—	පච්චිකොදය පොත්කාලය - තාලපණ්ණපොත්කො.
පි. 2.	—	සිරිසිඬුන්දාරාමපොත්කාලය - තාලපණ්ණපොත්කො.
පි. 3.	—	‘පැල්මඩුල්ල’ මහාවිහාරපොත්කාලය - තාලපණ්ණපොත්කො.
මජ්ඣ.	—	මරමජ්ඣිමනිකායා සංඛ්‍යාපටිපාටියෙහිදැමගෙන.
සං.	—	සං. - නායකයාගේ මුද්‍රිත පටිපාටියෙහිදැමගෙන.
PTS.	—	Pali Text Society - Patisambhidāmagga
සං.	—	මුද්‍රිතසංස්කෘතනිකායපාලි.
අනි.	—	මුද්‍රිතඅනුරාධපුරනිකායපාලි.
ස.	—	සඳුමමප්පකාසනී - පටිපාටියෙහිදැමගෙනවිසිකො.
වි.	—	විසුද්ධිමග්ගො.
පු.	—	අට්ඨකථාගතානි - පොරොණකපාඨනනිරුති.

බුද්ධකතාකාශය

තෙරසමො භාගො - විසයසූචි

මහාවග්ග

විසයා

පිට්ඨකංකාති

1. සෑණකථා	2-249
මාතිකා	2- 9
1. සුතමයඤ්ඤ	10- 79
2. සීලමයඤ්ඤ	80- 91
3. සමාධිභාවනාමයඤ්ඤ	91- 95
4. ඛමමට්ඨිතිඤ්ඤ	94-101
5. සමමසනඤ්ඤ	100-103
6. උදයබ්බයඤ්ඤ	104-109
7. භවිතානුපස්සනාඤ්ඤ	108-111
8. ආදීනවඤ්ඤ	112-115
9. මුඤ්චිතුකමසනාඤ්ඤ	114-125
10. ගොත්‍රභුඤ්ඤ	124-129
11. මග්ගඤ්ඤ	128-133
12. ඵලඤ්ඤ	132-137
13. විමුක්තිඤ්ඤ	136-139
14. පච්චවෙකඛනඤ්ඤ	138-143
15. චන්ද්‍රනානතනඤ්ඤ	142-147
16. ගොචරනානතනඤ්ඤ	148-158
17. චරියානානතනඤ්ඤ	152-159
18. භූමිනානතනඤ්ඤ	160-161
19. ඛමමනානතනඤ්ඤ	162-167
20-24. සෑණපඤ්චක	166-167
25-28. පටිසම්භිද්ධඤ්ඤ	168-175
29-31. සෑණතතය	174-179
32. ආනන්තරිකසමාධිඤ්ඤ	180-183
33. අරණවිහාරඤ්ඤ	184-185
34. නිරෝධසමාපනතිඤ්ඤ	186-191
35. පරිනිබ්බානඤ්ඤ	190-193
36. සමපීඨට්ඨඤ්ඤ	192-195
37. සලලෙඛට්ඨඤ්ඤ	194-197
38. විරියාරම්භඤ්ඤ	196-197
39. අත්ථසංදස්සනඤ්ඤ	198-199
40. දස්සනවිසුද්ධිඤ්ඤ	198-201
41. බහතිඤ්ඤ	200-201
42. පරියොගාගඤ්ඤ	202-203
43. පදෙසවිහාරඤ්ඤ	202-203
44-49. විචට්ඨඤ්ඤ ඡ කක	204-209
50. ඉද්ධිවිධඤ්ඤ	210-211

විෂයා

පිටුව අංකය

51. සෞභාග්‍යානුච්ඡිද්ධිය	...	212-213
52. වෙතොපරිසරය	...	212-215
53. ප්‍රබේති වාසානුසාරීය	...	214-215
54. දිබ්බවතානුසාරීය	...	216-217
55. අසවකතිය	...	218-221
56-63. සව්වසාරානුසාරීය	...	222-223
64-67. සුද්ධිකපරිසරය	...	224-227
68. ඉන්ද්‍රියපරිසරය	...	226-231
69. අසවකතිය	...	230-233
70. සමකපරිසරය	...	234-235
71. මහාකරුණාසමාපතිය	...	236-243
72-73. සබ්බසංඝාත-අනාචරණය	...	242-249

2. දිව්‍ය භූමිය

250-307

දිව්‍ය භූමිය	...	250-261
1. අසවකතිය	...	262-267
2. අනාචරණය	...	266-281
3. මිත්‍ර, දිව්‍ය	...	282-283
4. සකකාය දිව්‍ය	...	282-283
5. සකකාය වජ්‍රකායසංඝාත දිව්‍ය	...	284-285
6. සකකාය වජ්‍රකාය උච්ඡේද දිව්‍ය	...	284-285
7. අනාචරණය	...	286-295
8. ප්‍රබේති වාසානුසාරීය	...	294-295
9. අපරනානුසාරීය	...	294-295
10. සංයෝජනීය දිව්‍ය	...	294-296
11. අභ්‍යන්තර විනිශ්චය දිව්‍ය	...	296-297
12. මමනාසික විනිශ්චය දිව්‍ය	...	286-297
13. අනාචරණය	...	298-299
14. ලොකවාද පරිසරය	...	298-299
15-16. භව දිව්‍ය-මිත්‍ර දිව්‍ය	...	300-307

3. අනාපාන සතිකා

308-377

1. ගණනුදේශ	...	308-309
2. පරිපක්ඛ-උපකාරක සංග්‍රහය	...	308-311
3. උපකාරක සංග්‍රහය	...	310-317
4. වෛද්‍යකය	...	316-331
5. සකකාය දිව්‍ය	...	330-373
6-11. සද්ධානුසාරීය	...	374-377

විෂය

පිටුව

4. ඉංජිනේරුකරණය	...	375-435
1. පරිසරය	...	378-383
2. ඉංජිනේරුකරණය	...	382-401
3. පරිසරය	...	400-413
4. වනජීවී සම්පත්	...	412-423
ඉංජිනේරුකරණය	...	422-435
5. විද්‍යාත්මකකරණය	...	436-495
6. පරිසරය	...	496-503
7. පරිසරය	...	504-505
8. විද්‍යාත්මකකරණය	...	506-509
9. පරිසරය	...	508-513
10. විද්‍යාත්මකකරණය	...	513-521
පරිසර හා වනජීවී සම්පත්	...	523
වනජීවී සම්පත්	...	524-529

සුභානන්දපීටකෙ

පටිසම්භිද්‍යමගෙහා

පඨමො භාගො

සුත්‍රානන්දපීටකසෙනි

පටිසම්භිද්‍යමාගීය

ප්‍රථම භාගය

සුභගන්තවිටකේ මුද්දකනිකායෝ පටිසම්භිද්ධගෝ

1. පඨමෝ පණ්ණාසකෝ

1. මහාවග්ගො

නමෝ තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස.

මානිකා

1. සොභාවධානෙ පඤ්ඤා සුභමයෙ ඤාණං.
2. සුඤ්ඤා සංවරෙ පඤ්ඤා සීලමයෙ ඤාණං.
3. සංවරිකා සමාදහනෙ පඤ්ඤා සමාධිභාවනාමයෙ ඤාණං.
4. පච්චස්සඨකංගෙ පඤ්ඤා ඛම්මට්ඨිති ඤාණං.
5. අනිත්තානාගතපච්චුප්පන්නානං ඛම්මානං සංඛිපිකා ච්චස්ථානෙ පඤ්ඤා සම්මසනෙ ඤාණං.
6. පච්චුප්පන්නානං ඛම්මානං විපරිනාමානුපස්සනෙ පඤ්ඤා උදයබ්බයානුපස්සනෙ ඤාණං.
7. ආරමමණං පටිසංඛිං භවතානුපස්සනෙ පඤ්ඤා විපස්සනෙ ඤාණං.
8. භයතුපට්ඨානෙ පඤ්ඤා ආදීනවෙ ඤාණං.
9. මුඤ්චිතුකාමානාපටිසංඛිංසනතිට්ඨනා පඤ්ඤා සංඛිංරුපෙකඛාසු ඤාණං.
10. බහිඤ්ඤා චුට්ඨානවිවට්ටනෙ පඤ්ඤා ගොත්රභූ ඤාණං.
11. දුභතො චුට්ඨානවිවට්ටනෙ පඤ්ඤා මග්ගෙ ඤාණං.
12. පසොගපටිප්පස්සඤ්ඤා පඤ්ඤා ඵලෙ ඤාණං.
13. ජිනාවට්ටමනුපස්සනෙ¹ පඤ්ඤා විමුත්ති ඤාණං.

සූත්‍රානුපිටකයෙහි කුදුගත්සහිස පටිසම්භිදාමාගිස

1. ප්‍රථම පණණාසකය

1. මහාවග්ගීය

**ඒ භගවත් අග්ගිත් සම්මාසම්බුදුරජාණන් වහන්සේට
නමසකාර වේවා.**

මාතෘකා

1. ශ්‍රෝත්‍රථොරානුසාරයෙන් දන්තාලද ධර්මජානකයෙහි (ශ්‍රැතියෙහි) පැවැති ප්‍රඥව ශ්‍රැතමයඥන යැ.
2. ශ්‍රවණය කොට (ශ්‍රවණ හෙතෙසෙන්) සංවරයෙහි පැවැති ප්‍රඥව ඕලමයඥන යැ.
3. ඕලයෙන් සංවෘත වැ සිත එකඟ කිරීමෙහි පැවැති ප්‍රඥව සමාධි භාවනාමයඥන යැ.
4. ප්‍රත්‍යයධර්මයන් පිරිසිදු දැකීමෙහි ප්‍රඥව ධර්මසම්පන්න ඥානය යැ.
5. අතීතානාගතප්‍රත්‍යතප්‍රත්‍යා (පඤ්චස්කන්ධ) ධර්මයන් (කලාප විසින්) රැස් කොට නිශචය කිරීමෙහි ප්‍රඥව සම්මග්ගිකඥන යැ.
6. ප්‍රත්‍යතප්‍රත්‍යා වූ සකස්කන්ධයන්ගේ විපරිණාමය දැකීමෙහි ප්‍රඥව උදයචයානුදර්ශනඥන යැ.
7. රූපාදි ආලම්බනය ප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂා කොට භවිතවශයෙන් දැකීමෙහි ප්‍රඥව විදර්ශනඥන යැ.
8. උත්පාදදිග භය වශයෙන් වැටීමෙහි ප්‍රඥව ආදිනවඥන යැ.
9. (උත්පාදදිග) මුදලත්තට කැමැති බව ද ප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂාව ද අධ්‍යු-පෙක්‍ෂණය ද යන (ත්‍රිවිධ) ප්‍රඥව සංසාරාරෝපෙක්‍ෂාඥන යැ.
10. සංසාර නිමිත්තෙන් නැගී සිටුනා එයට පරාභිමුඛ වීමෙහි ප්‍රඥව ගොත්‍රභූඥන යැ.
11. (කෙලෙසුන් කෙරෙන් ද, තදනුවර්ගික සකස්කන් කෙරෙන් ද යන) දෙකින් නැගී සිටුනා එයට පරාභිමුඛ වීමෙහි ප්‍රඥව මාගීඥන යැ.
12. (උභතොවුට්ඨානරූපි) ප්‍රයෝගයාගේ නිෂ්චාව (සතර මාගීකාත්‍ය පයච්චසාහය) ට හෙතු වූ ප්‍රඥව ඵලඥන යැ.
13. ඒ ඒ මාගීයෙන් සිදුණු කෙලෙස්වට ප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂා කිරීමෙහි ප්‍රඥව විමුක්තිඥන යැ.

14. තද සමුද්‍රගත¹ ධමෙම පසාන² පසුකු පව්වෙකකතෙ සද්දං.
15. අභිකතතව්වතානෙ පසුකු වජ්ජනානතෙක සද්දං.
16. බිහිඬාව්වතානෙ පසුකු ගොවරනානතෙක සද්දං.
17. චරියාව්වතාන³ පසුකු චරියානානතෙක සද්දං.
18. චතුර්ධමව්වතානෙ පසුකු භූමිනානතෙක සද්දං.
19. නවධමව්වතානෙ පසුකු ධමමනානතෙක සද්දං.
20. අභිකුසුපසුකු සද්දතට්ඨ සද්දං.
21. පරිකුසුපසුකු තීරණට්ඨ සද්දං.
22. පහානෙ පසුකු පරිච්චාගට්ඨ සද්දං.
23. භාවනාපසුකු එකරසට්ඨ සද්දං.
24. සච්ඡිකිරියාපසුකු ප්‍රසනට්ඨ⁴ සද්දං.
25. අත්තනානතෙක පසුකු අත්තපරිසමභිදෙ සද්දං.
26. ධමමනානතෙක පසුකු ධමමපරිසමභිදෙ සද්දං.
27. නිරුතතිනානතෙක පසුකු නිරුතතිපරිසමභිදෙ සද්දං.
28. පරිභාන⁵ නානතෙක පසුකු පරිභානපරිසමභිදෙ සද්දං.
29. විහාරනානතෙක පසුකු විහාරට්ඨ සද්දං.
30. සමාපනතිනානතෙක පසුකු සමාපනතට්ඨ සද්දං.
31. විහාරසමාපනතිනානතෙක පසුකු විහාරසමාපනතට්ඨ සද්දං.
32. අභිකෙකපපරිසුඬානතා අසවසමුචේදෙ පසුකු අනන්තරිකසමා-
ධිසමි⁶ සද්දං.
33. දසසනාධිපතෙයං සනෙතා ව විහාරාධිගමො පණිනාධිමුත්තතා පසුකු
අරණවිහාරෙ සද්දං.
34. දව්භි බලෙහි සමන්තාභ්‍යන්තා නයො ව සඛ්ඛාරානං පටිපසාදායං
සොලසහි සද්දංචරියාහි නවහි සමාධිචරියාහි වසිභාවනා⁷ පසුකු
නිරෝධසමාපනතියා සද්දං.
35. සමපජානසා පවත්තපරියාදනෙ පසුකු පරිනිබ්බානෙ සද්දං.
36. සබ්බධම්මානං සමමා සමුචේදෙ නිරෝධෙ ව අනුපට්ඨානතා පසුකු
සමසිසට්ඨ සද්දං.
37. පුපුනානතතනෙජපරියාදනෙ⁸ පසුකු සලලෙඛට්ඨ සද්දං.

1. සමුද්‍රාගතෙ—සෘ.

2. විපසාන—PTS. 3 වර්ෂව්වතාන—පු.

4. එසසනට්ඨ—මජ්ඣ., සෘ. 5 පරිභාණ—සෘ. 6 සමාධිභි—මජ්ඣ., සෘ.

7. වසිභාවනා—පු 8 කාතනෙතපරියාදනෙ—සී 1, කාතනෙතපරියාදනෙ—සී 2.

14. ඒ මාගීඵලක්ඛණයෙහි (ප්‍රතිලාභප්‍රතිවේධ වශයෙන්) පැමිණී (මාගීඵල වතුසාධාරණ) ධම්මයන් දක්නා ප්‍රඥව ප්‍රත්‍යවේක්ෂාඥන යැ.
15. අධ්‍යානම(අධ්‍යානමිකමධ්‍යයනන)යන් පිරිසිදු දැනීමෙහි ප්‍රඥව වස්තු-නානාකඥන යැ.
16. බාහිරවිමර්ශයන් පිරිසිදු දැනීමේ ප්‍රඥව ගොචරනානාකඥන යැ.
17. (විඥනවය්‍යාදි වශයෙන්) වය්‍යාවන් පිරිසිදු දැනීමේ ප්‍රඥව වය්‍යානා-නාකඥන යැ.
18. සතර සතර ධම්මයන් පිරිසිදු දැනීමේ ප්‍රඥව භූමිනානාකඥන යැ.
19. නව නව ධම්මයන් පිරිසිදු දැනීමේ ප්‍රඥව ධම්මනානාකඥන යැ.
20. අභිඥප්‍රඥව ඥානාචී (ජානන සංඛ්‍යාව) ඥන යැ.
21. පරිඥප්‍රඥව තීරණාචීඥන යැ.
22. ප්‍රත්‍යාණප්‍රඥව පරිත්‍යාගාචීඥන යැ.
23. භාවනා ප්‍රඥව ඵකරසාචීඥන යැ.
24. (ප්‍රතිවේධ ප්‍රතිලාභ වශයෙන්) සාක්ෂාත් කරන ප්‍රඥව සප්තධ්‍යානාචී ඥන යැ.
25. අචිනානාකඥයෙහි ප්‍රඥව අචිප්‍රතිසංවිද්ඥන යැ.
26. ධම්මනානාකඥයෙහි ප්‍රඥව ධම්ප්‍රතිසංවිද්ඥන යැ.
27. නිරුක්තිනානාකඥයෙහි ප්‍රඥව නිරුක්තිප්‍රතිසංවිද්ඥන යැ.
28. ප්‍රතිභානනානාකඥයෙහි ප්‍රඥව ප්‍රතිභානප්‍රතිසංවිද්ඥන යැ.
29. (අතිත්‍යාගානුදර්ශනාදි) විහාරනානාකඥයෙහි ප්‍රඥව විහාරාචීඥන යැ.
30. සමාපත්තිනානාකඥයෙහි ප්‍රඥව සමාපත්තියාචීඥන යැ.
31. විහාරසමාපත්තිනානාකඥයෙහි ප්‍රඥව විහාරසමාපත්තියාචීඥන යැ.
32. අවික්ෂේපපරිමුඛභාවයෙන් කාමාදි ආසුරයන්ගේ සමුච්ඡේදයෙහි ප්‍රඥව ආනන්තරික (මාගී) සමාධිඥන යැ.
33. දර්ශනාධිපතිභාවය ද, ශාන්තවිහාරාධිගමය ද, ප්‍රණීකාධිමුක්තතා ද යන (ත්‍රිවිධ) ප්‍රඥව අරණවිහාරඥන යැ.
34. ශමපච්ඡේදනා යන බල දෙකින් සමකාගත බැවින් (වාචාදි) තුන් සංසකාරයන්ගේ ද නිරුද්ධි කිරීමෙන් මොඛමඤ්ඤනවය්‍යායෙන් නව-සමාධිවය්‍යායෙන් වශිභාවය ඇති ප්‍රඥව නිරෝධසමාපත්තිඥන යැ.
35. සමාග්ඥන ඇත්තහුගේ කෙලෙස-සංකප්පව්‍යානති ඝෂ්‍ය කිරීමෙහි ප්‍රඥව පරිනිවෘත්තඥන යැ.
36. සියලු ක්‍රෙමුමක ධම්මයන් මොනොවට නිරුද්ධි කිරීමෙහි ද නිරුද්ධි කළ කල්හි නැවත නො ඉපදීමෙහි ද ප්‍රඥව සමග්ගිචීඥන යැ.
37. පාඨන්රාගයන්ගේ ද කාමච්ඡද්‍යාදීන්ගේ ද දුෂ්ඨිලයාදීන්ගේ ද ඝෂ්‍ය කිරීමෙහි ප්‍රඥව සලෙඛාචීඥන යැ.

38. අසලීනතන-පතිතතන-පගහවෙයි පඤ්ඤා විරියාරමෙහි සද්දේ.
39. නානාධම්මපකාසනනා¹ පඤ්ඤා අත්ථසද්දස්සනෙ සද්දේ.
40. සබ්බධම්මානං එකසම්බහනානානතෙතකතනපරිවෙධෙ පඤ්ඤා දස්සන-
විසුද්ධිසද්දේ.
41. විදිතතනා පඤ්ඤා ඛනති සද්දේ.
42. පුට්ඨතනා පඤ්ඤා පරියොගාහනෙ² සද්දේ.
43. සමොද්භනෙ³ පඤ්ඤා පදෙසවිහාරෙ සද්දේ.
44. අධිපතතනා පඤ්ඤා සඤ්ඤාවිවට්ටෙ සද්දේ.
45. නානතෙත පඤ්ඤා වෙනොවිවට්ටෙ සද්දේ.
46. අධිට්ඨානෙ පඤ්ඤා චිත්තවිවට්ටෙ සද්දේ.
47. සුඤ්ඤාතෙ පඤ්ඤා සද්දේවිවට්ටෙ සද්දේ.
48. වොස්සගෙහ පඤ්ඤා විමොක්ඛවිවට්ටෙ සද්දේ.
49. තථවෙයි පඤ්ඤා සච්චවිවට්ටෙ සද්දේ.
50. කායමපි විතතමපි එකවච්ඡානනා සුඛසඤ්ඤාඤච ලුප්පසඤ්ඤාඤච
අභිට්ඨානවසෙන ඉජ්ඣිනවෙයි පඤ්ඤා ඉද්ධිවිධෙ සද්දේ.
51. විනික්ඛවිපජාරවසෙන නානතෙතකතන සිද්ධතිමිත්තානං පරියොගා-
හනෙ² පඤ්ඤා සොතධාතුච්ඡුද්ධිසද්දේ.
52. නිණ්ණං⁴ විතතානං විපජාරතනා ඉජ්ජියානං පසාදවසෙන නානතෙත-
කතනවිඤ්ඤාණවරියාපරියොගාහනෙ පඤ්ඤා වෙනොපරියසද්දේ.
53. පච්චයපපච්චතනානං ධම්මානං නානතෙතකතනකම්මවිපජාරවසෙන
පරියොගාහනෙ² පඤ්ඤා පුබ්බෙනිවාසානුස්සති සද්දේ.
54. ඔහාසවසෙන නානතෙතකතනරූපතිමිත්තානං දස්සනවෙයි පඤ්ඤා
දිබ්බචකවුසද්දේ.
55. චතුසථිසා අකාරේහි නිණ්ණං ඉජ්ජියානං වසිහාවනා පඤ්ඤා
අසව්‍යානං ඛගෙ සද්දේ.
56. පරිඤ්ඤාවෙයි පඤ්ඤා දුතෙති සද්දේ.
57. පහානවෙයි පඤ්ඤා සමුද්දගෙ සද්දේ.

1. ධම්මපකාසනනා—සහ, මජ්ඣං. 2 පරියොගාහනෙ—මජ්ඣං.

3 සමොධානන—පු 4 නිණ්ණතනං—මජ්ඣං.

38. නො හැකුළුණු සිත් ඇති (කායච්චිතනිරපෙක්ෂක වැ) තිවනට මෙහෙයු ආත්මාව ඇත්තනුයේ ප්‍රග්‍රහාචාරයෙහි ප්‍රඥව විශාරදවෙතැයි.
39. නානාධර්මයන් ප්‍රකාශ කරන ප්‍රඥව අභිසංකල්පිත ඥාන යැ.
40. සියලු සංකල්පාසංකල්ප ධර්මයන්ගේ එකතියෙන් සංකල්ප නිර්මාණය කරනු ලබන්නේ නානාකාය ද නොභ්‍යවහාරයන්ගේ එකතිය ද ප්‍රතිවේදිත කිරීමෙහි ප්‍රඥව දැක්වීමකිනි.
41. රූපසංකල්පය අතිශය වශයෙන් විදිනවාටයෙන් පැවැති ප්‍රඥව සංකල්පිත යැ.
42. (රූපසංකල්පය අතිශය වශයෙන් ඥානසංකල්පයෙන්) සංකල්ප කළ බැවින් පැවැති ප්‍රඥව පරිසරවහාරයක යැ.
43. (සංකල්පයෙන් එකදෙන වූ වේදනාධර්මය) පිළි කරන ප්‍රඥව ප්‍රදේශ-විහාරයක යැ.
44. (නොභ්‍යවහාරය) අධිකභාවයෙන් පැවැති ප්‍රඥව සංකල්පිත යැ.
45. නානාසංකල්පයෙහි පැවැති ප්‍රඥව වේදනාවකිනි.
46. (නොභ්‍යවහාරය වශයෙන් සිත) පිහිටුවීමෙහි ප්‍රඥව විතර්කයක යැ.
47. ගුණයක (අනාත්මානුකූල) ප්‍රඥව ඥානවිවර්තයක යැ.
48. කාමච්ඡදය දුර්ලබයෙහි පැවැති ප්‍රඥව විමෝක්ෂවිවර්තයක යැ.
49. (වතුසංකල්පයෙන්) අවිපරිතභාවයෙහි පැවැති ප්‍රඥව සංකල්පිත යැ.
50. රූපකාය ද පාදකායානුකූලය ද (පරිසරවිතර්කයෙන්) එක් කොට තැබීමෙන් සුඛසංකල්ප ද ලක්ෂණය ද අධිකානු වශයෙන් සංකල්පිත ප්‍රඥව සංකල්පිත යැ.
51. විතර්කවිසමාර වශයෙන් නානාකාය වූ ද එකතුවූ ද ගබ්භානුකූලව බැසගැනීමෙහි (දැනගන්නා) ප්‍රඥව ප්‍රොත්‍යාහාරයක යැ.
52. (සංකල්පාසංකල්පය) නිවිධි විතර්කයන්ගේ වෙගය හෙතු කොට ගෙන ඉන්ද්‍රියයන්ගේ ප්‍රසංගයෙන් නානාසංකල්ප එකසංකල්ප වූ එකතුකරනු ලබන්නේ පැවැත්ම දන්නා ප්‍රඥව වේදනාවකිනි.
53. ප්‍රකාශයානුකූල ධර්මයන්ගේ නානාකාය එකතුවූ කල්වෙල වශයෙන් දැනගැනීමෙහි ප්‍රඥව සුඛවිසමාරයක යැ.
54. කල්පනානුකූල වශයෙන් නානාසංකල්ප එකසංකල්ප වශයෙන් සංකල්පිත දැනගැනීම වූ ප්‍රඥව විවර්තයක යැ.
55. සුඛානු අසුරින් (අනුකූලයකිනි) නුත ඉන්ද්‍රියයන්ගේ වේදනාවයෙන් පැවැති ප්‍රඥව ආසුරයක යැ.
56. (දුර්ලබයෙන් පිහිටා දිවුරුම් අධික) පරිසරවහාරයෙහි ප්‍රඥව දුර්ලබ යැ.
57. (සංකල්පයෙන් ආසුරයානුකූල) ප්‍රකාශයානුකූලයෙහි ප්‍රඥව සංකල්පිත යැ.

58. සමස්ත ජීවීන්ගේ පසුකුණු නිරෝධය සිදු වේ.

59. භාවනාවේ පසුකුණු මගය සිදු වේ.

60. දුකෙහි සිදු වේ.

61. දුකෙහි සමුදායය සිදු වේ.

62. දුකෙහි නිරෝධය සිදු වේ.

63. දුකෙහි නිරෝධය මගින් පරිපදාය සිදු වේ.

64. අපරිසර හිමිදීම සිදු වේ.

65. ධර්ම පරිසර හිමිදීම සිදු වේ.

66. නිර්වචන පරිසර හිමිදීම සිදු වේ.

67. පරිසර හිමිදීම පරිසර හිමිදීම සිදු වේ.

68. ඉන්ද්‍රිය පරිසර පරිසර හිමිදීම සිදු වේ.¹

69. සත්ත්වයා ආසාදනය සිදු වේ.

70. සමස්ත පරිසර හිමිදීම සිදු වේ.

71. මහා කුණාටු සමස්ත පරිසර හිමිදීම සිදු වේ.

72. සමස්ත පරිසර හිමිදීම සිදු වේ.

73. අනාවරණය සිදු වේ.

ඉමානි නොසලකා හැරීම සිදු වේ. ඉමෙසා නොසලකා හැරීම² සිදු වේ. සත්ත්වයා සිදු වේ. සාමාන්‍යයෙන් සිදු වේ. ජ සිදු වේ. අසාධාරණය සිදු වේ.³

මානික නිවස.

1. ඉන්ද්‍රිය පරිසර පරිසර හිමිදීම - පු. ඉන්ද්‍රිය පරිසර පරිසර හිමිදීම - පු, මජ්ඣිම, සං, PTS, පි 1, 2, 3.

2. නොසලකා හැරීම - PTS.

3. සාමාන්‍යයෙන් - සං.

58. (නිරෝධසාගේ නිඃසරණාචාරිද්ධ) සාක්ෂාත්කර්තව්‍ය සම්භාවයෙහි ප්‍රඥව නිරෝධඥන යැ.
59. (මාග්ගිසාගේ නිඃසරණාචාරිද්ධ) භාවිතව්‍ය සම්භාවයෙහි ප්‍රඥව මාග්ගි ඥන යැ.
60. දුඃඛසත්‍යඥන යැ.
61. දුඃඛසමුදයසත්‍යඥන යැ.
62. දුඃඛනිරෝධසත්‍යඥන යැ.
63. දුඃඛනිරෝධගාමිනී ප්‍රතිපද සත්‍යඥන යැ.
64. අථිප්‍රතිසංවිද්ඥන යැ.
65. ධම්මප්‍රතිසංවිද්ඥන යැ.
66. නිරුක්තිප්‍රතිසංවිද්ඥන යැ.
67. ප්‍රතිභානප්‍රතිසංවිද්ඥන යැ.
68. (සත්තඤ්ඤා) ඉන්ද්‍රියපරාවරතාඥන යැ.
69. සත්තඤ්ඤා අංශයානුශයඥන යැ.
70. යමකප්‍රාතිහායීඥන යැ.
71. මහාකරුණාසමාපතතිඥන යැ.
72. සථිඥතාඥන යැ.
73. අනාවරණඥන යැ.

මොහු තෙසාත්තා ඥානෙත් සි. මේ තෙසාත්තා ඥානත් කෙරෙහි සත්සාධ ඥානෙක් ශ්‍රාවකයන් හා සාධාරණ යැ. සනුචණේක් ශ්‍රාවකයන් හා අසාධාරණ සි.

මාතෘකා නිමි.

සද්දන්තපා.

1. සුතමයෙකුණ.

1. කපා සොතාවධානෙ පඤ්ඤා සුතමයෙකුණ:

‘ඉමෙ ධම්මා අභිඤ්ඤායා’ති සොතාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුතමයෙකුණ.

‘ඉමෙ ධම්මා පරිඤ්ඤායා’ති සොතාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුතමයෙකුණ.

‘ඉමෙ ධම්මා පහතඤ්ඤා’ති සොතාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුතමයෙකුණ.

‘ඉමෙ ධම්මා භාවෙනඤ්ඤා’ති සොතාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුතමයෙකුණ.

‘ඉමෙ ධම්මා සච්ඡිකාතඤ්ඤා’ති සොතාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුතමයෙකුණ.

‘ඉමෙ ධම්මා භානභාගියා’ති සොතාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුතමයෙකුණ.

‘ඉමෙ ධම්මා සිතිභාගියා’ති සොතාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුතමයෙකුණ.

‘ඉමෙ ධම්මා විසෙසභාගියා’ති සොතාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුතමයෙකුණ.

‘ඉමෙ ධම්මා නිබ්බේධභාගියා’ති සොතාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුතමයෙකුණ.

‘සබ්බෙ සඤ්ඤා අනිච්ඡා’ති සොතාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුතමයෙකුණ.

‘සබ්බෙ සඤ්ඤා දුක්ඛා’ති සොතාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුතමයෙකුණ.

‘සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා’ති සොතාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුතමයෙකුණ.

‘ඉදං දුක්ඛං අරියච්ඡා’ති සොතාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුතමයෙකුණ.

‘ඉදං දුක්ඛසමුදයො¹ අරියච්ඡා’ති සොතාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුතමයෙකුණ.

1 දුක්ඛසමුදයං-මජ්ඣ.

ආයතන

1. ප්‍රායෝගික

1. කිසිදු විද්‍යාත්මක ප්‍රකෘතියක් (අනෙකුත් ප්‍රකෘතියකට වඩා) ප්‍රකෘතියෙන් වෙන් වෙන්:

‘මේ වස්තු (සාමාන්‍ය ලක්ෂණවලට වඩා වෙනස්) මැනවින් දකුණු-බාහිර (දෙසින්) (වස්තු) සොයාගන්නා ය. හෙවත් ප්‍රකෘතිය. ඒ ප්‍රකෘතිය දැනගන්නා ප්‍රකෘතිය ප්‍රකෘතිය ය.

‘මේ වස්තු (සාමාන්‍ය ලක්ෂණවලට වඩා වෙනස්) පිරිසිදු දකුණු-බාහිර (දෙසින්) (වස්තු) සොයාගන්නා නම්. එය දැනගන්නා ප්‍රකෘතිය ප්‍රකෘතිය ය.

‘මේ වස්තු ප්‍රකෘතියෙන් යැ’ යනු සොයාගන්නා නම්. එය දැනගන්නා ප්‍රකෘතිය ප්‍රකෘතිය ය.

‘මේ වස්තු වැඩිපුරුණු’ යනු සොයාගන්නා නම්. එය දැනගන්නා ප්‍රකෘතිය ප්‍රකෘතිය ය.

‘මේ වස්තු ප්‍රකෘතිය කලින්’ යනු සොයාගන්නා නම්. එය දැනගන්නා ප්‍රකෘතිය ප්‍රකෘතිය ය.

‘මේ වස්තු පරිසරය සෙවීම’ යනු සොයාගන්නා නම්. එය දැනගන්නා ප්‍රකෘතිය ප්‍රකෘතිය ය.

‘මේ වස්තු සිතිය සෙවීම’ යනු සොයාගන්නා නම්. එය දැනගන්නා ප්‍රකෘතිය ප්‍රකෘතිය ය.

‘මේ වස්තු (මන්දා විකෘතික විධි) විකෘතිය සෙවීම’ යනු සොයාගන්නා නම්. එය දැනගන්නා ප්‍රකෘතිය ප්‍රකෘතිය ය.

‘මේ වස්තු ආකෘතිය සාමාන්‍ය නිවැරදි සෙවීම’ යනු සොයාගන්නා නම්. එය දැනගන්නා ප්‍රකෘතිය ප්‍රකෘතිය ය.

‘සියලු සංකාරයන් අතින් යැ’ යනු සොයාගන්නා නම්. එය දැනගන්නා ප්‍රකෘතිය ප්‍රකෘතිය ය.

‘සියලු සංකාරයන් දුර්වල යැ’ යනු සොයාගන්නා නම්. එය දැනගන්නා ප්‍රකෘතිය ප්‍රකෘතිය ය.

‘සියලු වස්තු අනෙකුත් යැ’ යනු සොයාගන්නා නම්. එය දැනගන්නා ප්‍රකෘතිය ප්‍රකෘතිය ය.

‘මේ දුර්වලතාව යැ’ යනු සොයාගන්නා නම්. එය දැනගන්නා ප්‍රකෘතිය ප්‍රකෘතිය ය.

‘මේ දුර්වලතාවය යැ’ යනු සොයාගන්නා නම්. එය දැනගන්නා ප්‍රකෘතිය ප්‍රකෘතිය ය.

‘ඉදං දුක්ඛනිරෝධො¹ අරියසම්මානනි සොනාවධානං, නංජානනා පඤ්ඤා සුභමයෙ සූඤ්ඤං.

‘ඉදං දුක්ඛනිරෝධගාමිනි පටිපදා අරියසම්මානනි සොනාවධානං, නංජානනා පඤ්ඤා සුභමයෙ සූඤ්ඤං.

(2)

සාමං ‘ඉමෙ ධම්මා අභිඤ්ඤායානි සොනාවධානං, නංජානනා පඤ්ඤා සුභමයෙ සූඤ්ඤං:

එකො ධම්මො අභිඤ්ඤායායො: සබ්බෙ සත්තා ආහාරවසීතිකා:

ද්වෙ ධම්මා අභිඤ්ඤායායො: ද්වෙ ධාතුසො.

තයො ධම්මා අභිඤ්ඤායායො: තිස්සො ධාතුසො.

චතතාරො ධම්මා අභිඤ්ඤායායො: චතතාරි අරියසම්මානනි.

පඤ්ච ධම්මා අභිඤ්ඤායායො: පඤ්ච විමුච්ඡායානනානි.

ඡ ධම්මා අභිඤ්ඤායායො: ඡ අනුත්තරියානි.

සත්ත ධම්මා අභිඤ්ඤායායො: සත්ත නිද්දසවද්දුති.

අට්ඨ ධම්මා අභිඤ්ඤායායො: අට්ඨ අනිසායනනානි.

නව ධම්මා අභිඤ්ඤායායො: නව අනුප්පබ්බිභාරා.

දස ධම්මා අභිඤ්ඤායායො: දස නිජජරවද්දුති.

(3)

‘සබ්බං භික්ඛවෙ, අභිඤ්ඤායායං. නිඤ්ච භික්ඛවෙ, සබ්බං අභිඤ්ඤායායං:

චක්ඛුං² භික්ඛවෙ, අභිඤ්ඤායායං, රූපා අභිඤ්ඤායායං, චක්ඛුමිඤ්ඤාණං අභිඤ්ඤායායං, චක්ඛුසම්මස්සො අභිඤ්ඤායායං, යම්පිදං³ චක්ඛුසම්මස්සො - පච්චයා උපපජ්ඣති වෙදයිතං සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා, තම්පි අභිඤ්ඤායායං.

සොනං අභිඤ්ඤායායං, සිද්ධා අභිඤ්ඤායායං - පෙ - සානං අභිඤ්ඤායායං, ගතො අභිඤ්ඤායායං - පෙ - ජීව්හා අභිඤ්ඤායායං, රසා අභිඤ්ඤායායං - පෙ - කායො අභිඤ්ඤායායං, ථොට්ඨිබ්බා අභිඤ්ඤායායං - පෙ - මනො අභිඤ්ඤායායං, ධම්මා අභිඤ්ඤායායං, මනොමිඤ්ඤාණං අභිඤ්ඤායායං, මනොසම්මස්සො අභිඤ්ඤායායං, යම්පිදං මනොසම්මස්සො පච්චයා උපපජ්ඣති වෙදයිතං සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා, තම්පි අභිඤ්ඤායායං.a

රූපං අභිඤ්ඤායායං, වෙදනා අභිඤ්ඤායායං, සිඤ්ඤා අභිඤ්ඤායායං, සංඛාරා අභිඤ්ඤායායං, විඤ්ඤාණං අභිඤ්ඤායායං.

1 දුක්ඛනිරෝධං-මඡ්ඤං. 2 චක්ඛු-මජ්ඣං. 3 යම්පිදං-PTS

4 වෙදකායං-සුත්තං-අනිවච්චගෙහ වතුන්.

‘මේ දුඃඛනිරෝධායනීසත්‍ය යැ’ යනු සොතාවධාන නමි. එය දැනගන්නා ප්‍රඥව ශ්‍රැතමයඥන යැ.

‘මේ දුඃඛනිරෝධගාමිනී ප්‍රතිපදායනීසත්‍ය යැ’ යනු සොතාවධාන නමි. එය දැනගන්නා ප්‍රඥව ශ්‍රැතමයඥන යි.

(2)

කිසෙයින් මේ ධම්මෝ අභිඤ්ඤයා’ යි සොතාවධාන වෙයි, එය දැනගන්නා ප්‍රඥව ශ්‍රැතමයඥන වෙයි යත්:

එක් ධම්මෙක් අභිඤ්ඤයා: හැම සත්ත්‍ව ආහාරයෙන් සිටුවනාහ.

ධම්මෝ දෙදෙනෙක් අභිඤ්ඤයා: සංඛිතාසංඛිතධාතුහු දෙදෙන යි.

ධම්මෝ තිදෙනෙක් අභිඤ්ඤයෝ යා: (කාමරූපාරූප යන) තුන් ධාතුහු යි.

ධම්මෝ සතර දෙනෙක් අභිඤ්ඤයෝ යා: චතුරායනීසත්‍යයෝ යි.

ධම්මෝ පස් දෙනෙක් අභිඤ්ඤයෝ යා: පඤ්චවිමුක්ඛායතනයෝ යි.

ධම්මෝ ස දෙනෙක් අභිඤ්ඤයෝ යා: සංඛානුභවාරියෝ යි

ධම්මෝ සත් දෙනෙක් අභිඤ්ඤයෝ යා: සත්ථානිර්දශවසතුහු යි.

ධම්මෝ අට දෙනෙක් අභිඤ්ඤයෝ යා: අෂ්ටඅභිනායකනයෝ යි.

ධම්මෝ නව දෙනෙක් අභිඤ්ඤයෝ යා: නව අනුප්‍රච්ඡිචාරයෝ යි.

ධම්මෝ දහ දෙනෙක් අභිඤ්ඤයෝ යා (සම්මන්දමි ආදී) දශනිච්ඡර-වසතුහු යි.

(3)

මහණෙනි, සියල්ල අභිඤ්ඤ යැ. මහණෙනි, කවර සියල්ල අභිඤ්ඤ වෙයි යත්:

මහණෙනි, ප්‍රසාදවක්‍ෂුස (අභිඤ්ඤ) මානාවිත් දතයුතු යැ. රූපයෝ දතයුත්තාහ. වක්‍ෂුර්විඤ්ඤාය දතයුතු යැ. වක්‍ෂුසමථස්සය දතයුතු යැ. වක්‍ෂුර්විඤ්ඤාය හා සමප්‍රසන්න වූ සංඝිප්‍රත්‍යයෙන් සුව වූ හෝ දුක් වූ හෝ නො දුක් නො සුව වූ හෝ යම් වෛදයිකයෙක් උපදී නම් එ ද දතයුතු යි.

ශ්‍රෝත්‍රප්‍රසාදය දතයුතු යැ. ශබ්දයෝ දතයුත්තාහ ... ස්‍රාණප්‍රසාදය දතයුතු යැ. ගන්ධයෝ දතයුත්තාහ ... ජීව්‍යාප්‍රසාදය දතයුතු යැ. රසයෝ දතයුත්තාහ. ... කායප්‍රසාදය දතයුතු යැ. සප්‍රථව්‍යයෝ දතයුත්තාහ. ... භවාභිනමනස දතයුතු යැ. ධර්මාලම්භනයෝ දතයුත්තාහ. මනෝවිඤ්ඤාය දතයුතු ය. මනෝසමථස්සය දතයුතු යැ. මනෝසමථස්සාප්‍රත්‍යයෙන් සුව වූ හෝ දුක් වූ හෝ නො දුක් නො සුව වූ හෝ යම් වෛදයිකයෙක් උපදී නම් එ ද දතයුතු යි.”

රූපය දතයුතු යැ. වෛදනාව දතයුතු යැ. සංඥාව දතයුතු යැ. සංස්කාරයෝ දතයුත්තාහ. විඤ්ඤාය දතයුතු යි.

වක්ඛුං අභිඤ්ඤායාං, සොභං අභිඤ්ඤායාං, සානං¹ අභිඤ්ඤායාං, ජිව්හා අභිඤ්ඤායාං, කායො අභිඤ්ඤායාං, මනො අභිඤ්ඤායාං.

රූපා අභිඤ්ඤායාං, සද්දා අභිඤ්ඤායාං, ගන්ධා අභිඤ්ඤායාං, රසා අභිඤ්ඤායාං, ථොට්ඨබ්බා අභිඤ්ඤායාං, ධම්මා අභිඤ්ඤායාං.

වක්ඛුමිඤ්ඤාණං අභිඤ්ඤායාං, සොතමිඤ්ඤාණං අභිඤ්ඤායාං, සානමිඤ්ඤාණං අභිඤ්ඤායාං, ජිව්හාමිඤ්ඤාණං අභිඤ්ඤායාං, කායමිඤ්ඤාණං අභිඤ්ඤායාං, මනොමිඤ්ඤාණං අභිඤ්ඤායාං.

වක්ඛුසම්පය්සො අභිඤ්ඤායාං, සොතසම්පය්සො අභිඤ්ඤායාං, සානසම්පය්සො අභිඤ්ඤායාං, ජිව්හාසම්පය්සො අභිඤ්ඤායාං, කායසම්පය්සො අභිඤ්ඤායාං, මනොසම්පය්සො අභිඤ්ඤායාං.

වක්ඛුසම්පය්සජා වෙදනා අභිඤ්ඤායාං, සොතසම්පය්සජා වෙදනා අභිඤ්ඤායාං, සානසම්පය්සජා වෙදනා අභිඤ්ඤායාං, ජිව්හාසම්පය්සජා වෙදනා අභිඤ්ඤායාං, කායසම්පය්සජා වෙදනා අභිඤ්ඤායාං, මනොසම්පය්සජා වෙදනා අභිඤ්ඤායාං.

රූපසඤ්ඤා අභිඤ්ඤායාං, සද්දසඤ්ඤා අභිඤ්ඤායාං, ගන්ධසඤ්ඤා අභිඤ්ඤායාං, රසසඤ්ඤා අභිඤ්ඤායාං, ථොට්ඨබ්බසඤ්ඤා අභිඤ්ඤායාං, ධම්මසඤ්ඤා අභිඤ්ඤායාං.

රූපසඤ්චනනා අභිඤ්ඤායාං, සද්දසඤ්චනනා අභිඤ්ඤායාං, ගන්ධසඤ්චනනා අභිඤ්ඤායාං, රසසඤ්චනනා අභිඤ්ඤායාං, ථොට්ඨබ්බසඤ්චනනා අභිඤ්ඤායාං, ධම්මසඤ්චනනා අභිඤ්ඤායාං.

රූපතණ්හා අභිඤ්ඤායාං, සද්දතණ්හා අභිඤ්ඤායාං, ගන්ධතණ්හා අභිඤ්ඤායාං, රසතණ්හා අභිඤ්ඤායාං, ථොට්ඨබ්බතණ්හා අභිඤ්ඤායාං, ධම්මතණ්හා අභිඤ්ඤායාං.

රූපචිතකෙකා අභිඤ්ඤායාං, සද්දචිතකෙකා අභිඤ්ඤායාං, ගන්ධචිතකෙකා අභිඤ්ඤායාං, රසචිතකෙකා අභිඤ්ඤායාං, ථොට්ඨබ්බචිතකෙකා අභිඤ්ඤායාං, ධම්මචිතකෙකා අභිඤ්ඤායාං.

රූපචිචාරො අභිඤ්ඤායාං, සද්දචිචාරො අභිඤ්ඤායාං, ගන්ධචිචාරො අභිඤ්ඤායාං, රසචිචාරො අභිඤ්ඤායාං, ථොට්ඨබ්බචිචාරො අභිඤ්ඤායාං, ධම්මචිචාරො අභිඤ්ඤායාං.

පඨවිධාතු² අභිඤ්ඤායාං, ආපොධාතු අභිඤ්ඤායාං, තෙජෝධාතු අභිඤ්ඤායාං, වායොධාතු අභිඤ්ඤායාං, ආකාශධාතු අභිඤ්ඤායාං, විඤ්ඤාණධාතු අභිඤ්ඤායාං.

පඨවිකාසිණං³ අභිඤ්ඤායාං, ආපොකාසිණං අභිඤ්ඤායාං, තෙජෝකාසිණං අභිඤ්ඤායාං, වායොකාසිණං අභිඤ්ඤායාං, නිලකාසිණං අභිඤ්ඤායාං, පිතකාසිණං අභිඤ්ඤායාං, ලොහිතකාසිණං අභිඤ්ඤායාං, ඔද්දතකාසිණං අභිඤ්ඤායාං, ආකාශකාසිණං අභිඤ්ඤායාං, විඤ්ඤාණකාසිණං අභිඤ්ඤායාං.

1 සාණං - මජ්ඣං.

2 පඨවිධාතු - මජ්ඣං.

3 පඨවිකාසිණං - මජ්ඣං.

ප්‍රසාදවිඤ්ඤා දතයුතු යැ. ශ්‍රෝත්‍රප්‍රසාදය දතයුතු යැ. ස්ත්‍රිප්‍රසාදය දතයුතු යැ. ජිහ්වාප්‍රසාදය දතයුතු යැ. කායප්‍රසාදය දතයුතු යැ. භවාභිමනස දතයුතු යැ. රූපයෝ දතයුත්තාහ. ශබ්දයෝ දතයුත්තාහ. ගන්ධයෝ දතයුත්තාහ. රසයෝ දතයුත්තාහ. සප්‍රභව්‍යයෝ දතයුත්තාහ. ධර්මලබ්ධියෝ දතයුත්තාහ.

වක්‍ෂ්‍රවිඤ්ඤා දතයුතු යැ. ශ්‍රෝත්‍රවිඤ්ඤා දතයුතු යැ. ස්ත්‍රිවිඤ්ඤා දතයුතු යැ. ජිහ්වාවිඤ්ඤා දතයුතු යැ. කායවිඤ්ඤා දතයුතු යැ. මනෝවිඤ්ඤා දතයුතු යි.

වක්‍රිකුසල්ඝ්ණය දතයුතු යැ. සොතකුසල්ඝ්ණය දතයුතු යැ. සානසල්ඝ්ණය දතයුතු යැ. ජිහ්වාසල්ඝ්ණය දතයුතු යැ. කායසල්ඝ්ණය දතයුතු යැ. මනෝසල්ඝ්ණය දතයුතු යි.

වක්‍ෂ්‍රසංස්පෘශ්‍යයෙන් උපත් වෙදනාව දතයුතු යැ. ශ්‍රෝත්‍රසංස්පෘශ්‍යයෙන් උපත් වෙදනාව දතයුතු යැ. ස්ත්‍රිසංස්පෘශ්‍යයෙන් උපත් වෙදනාව දතයුතු යැ. ජිහ්වාසංස්පෘශ්‍යයෙන් උපත් වෙදනාව දතයුතු ය. කායසංස්පෘශ්‍යයෙන් උපත් වෙදනාව දතයුතු යැ. මනසංස්පෘශ්‍යයෙන් උපත් වෙදනාව දතයුතු යි.

රූපසංඥාව දතයුතු යැ. ශබ්දසංඥාව දතයුතු යැ. ගන්ධසංඥාව දතයුතු යැ. රසසංඥාව දතයුතු යැ. සප්‍රභව්‍යසංඥාව දතයුතු යැ. ධර්මසංඥාව දතයුතු යි.

රූපසංඥාවතනාව දතයුතු යැ. ශබ්දසංඥාවතනාව දතයුතු යැ. ගන්ධසංඥාවතනාව දතයුතු යැ. රසසංඥාවතනාව දතයුතු යැ. සප්‍රභව්‍යසංඥාවතනාව දතයුතු යැ. ධර්මසංඥාවතනාව දතයුතු යි.

රූපතෘණාව දතයුතු යැ. ශබ්දතෘණාව දතයුතු යැ. ගන්ධතෘණාව දතයුතු යැ. රසතෘණාව දතයුතු යැ. සප්‍රභව්‍යතෘණාව දතයුතු යැ. ධර්මතෘණාව දතයුතු යි.

රූපවිතකීය දතයුතු යැ. ශබ්දවිතකීය දතයුතු යැ. ගන්ධවිතකීය දතයුතු යැ. රසවිතකීය දතයුතු යැ. සප්‍රභව්‍යවිතකීය දතයුතු යැ. ධර්මවිතකීය දතයුතු යි.

රූපවිචාරය දතයුතු යැ. ශබ්දවිචාරය දතයුතු යැ. ගන්ධ විචාරය දතයුතු යැ. රසවිචාරය දතයුතු යැ. සප්‍රභව්‍යවිචාරය දතයුතු යැ. ධර්මවිචාරය දතයුතු යි.

පාච්චිධානුව දතයුතු යැ. අභිධානුව දතයුතු යැ. තෙජෝධානුව දතයුතු යැ. වායුධානුව දතයුතු යැ. ආකාශධානුව දතයුතු යැ. විඤ්ඤාධානුව දතයුතු යි.

පඨවිකසිණය දතයුතු යැ. ආපොකසිණය දතයුතු යැ. තෙජෝකසිණය දතයුතු යැ. වායොකසිණය දතයුතු යැ. නිලකසිණය දතයුතු යැ. පිතකසිණය දතයුතු යැ. ලොහිතකසිණය දතයුතු යැ. ඔද්‍රාකසිණය දතයුතු යැ. ආකාශකසිණය දතයුතු යැ. විඤ්ඤාකසිණය දතයුතු යි.

කොසා අභිඤ්ඤායා, ලොමා අභිඤ්ඤායා, නබා අභිඤ්ඤායා, දනතා අභිඤ්ඤායා, තවො අභිඤ්ඤායා, මංසා අභිඤ්ඤායා, නහාරු¹ අභිඤ්ඤායා, අට්ඨි අභිඤ්ඤායා, අට්ඨිමිඤ්ඤා² අභිඤ්ඤායා, වකකා අභිඤ්ඤායා, හදයං අභිඤ්ඤායා, යකනං අභිඤ්ඤායා, කිලොමකා අභිඤ්ඤායා, පිහකං අභිඤ්ඤායා, පපථාසං අභිඤ්ඤායා, අනතං අභිඤ්ඤායා, අනතගුණං අභිඤ්ඤායා, උදරියං අභිඤ්ඤායා, කර්සං අභිඤ්ඤායා, පිත්තං අභිඤ්ඤායා, සෙමනා අභිඤ්ඤායා, පුබ්බො අභිඤ්ඤායා, ලොහිතං අභිඤ්ඤායා, සෙදෙ අභිඤ්ඤායා, මෙදෙ අභිඤ්ඤායා, අසසු අභිඤ්ඤායා, වසා අභිඤ්ඤායා, වෙලො අභිඤ්ඤායා, සිඛසාණිකා අභිඤ්ඤායා, ලසිකා අභිඤ්ඤායා, මුත්තං අභිඤ්ඤායා, මජ්ඣමග්ගං අභිඤ්ඤායා.

වකඛායකනං අභිඤ්ඤායා, රූපායකනං අභිඤ්ඤායා, සොතායකනං අභිඤ්ඤායා, සද්දායකනං අභිඤ්ඤායා, ඝානායකනං අභිඤ්ඤායා, ගන්ධායකනං අභිඤ්ඤායා, ජීවහායකනං අභිඤ්ඤායා, රසායකනං අභිඤ්ඤායා, කායායකනං අභිඤ්ඤායා, ථොට්ඨබ්බායකනං අභිඤ්ඤායා, මනායකනං අභිඤ්ඤායා, ධම්මායකනං අභිඤ්ඤායා.

වකඛුධාතු අභිඤ්ඤායා, රූපධාතු අභිඤ්ඤායා, වකඛුච්ඡිකුණ ධාතු අභිඤ්ඤායා, සොතධාතු අභිඤ්ඤායා, සද්දධාතු අභිඤ්ඤායා, සොතච්ඡිකුණධාතු අභිඤ්ඤායා, ඝානධාතු අභිඤ්ඤායා, ගන්ධධාතු අභිඤ්ඤායා, ඝානච්ඡිකුණධාතු අභිඤ්ඤායා, ජීවහාධාතු අභිඤ්ඤායා, රසධාතු අභිඤ්ඤායා, ජීවහාච්ඡිකුණධාතු අභිඤ්ඤායා, කායධාතු අභිඤ්ඤායා, ථොට්ඨබ්බධාතු අභිඤ්ඤායා, කායච්ඡිකුණධාතු අභිඤ්ඤායා, මනොධාතු අභිඤ්ඤායා, ධම්මධාතු අභිඤ්ඤායා, මනොච්ඡිකුණධාතු අභිඤ්ඤායා.

වකඛුත්ථියං අභිඤ්ඤායා, සොතිත්ථියං අභිඤ්ඤායා, ඝාතිත්ථියං අභිඤ්ඤායා, ජීවිතිත්ථියං අභිඤ්ඤායා, කායිත්ථියං අභිඤ්ඤායා, මතිත්ථියං අභිඤ්ඤායා, ජීවිතිත්ථියං අභිඤ්ඤායා, ඉන්ද්‍රියත්ථියං අභිඤ්ඤායා, පුරිසිත්ථියං අභිඤ්ඤායා, පුඛිත්ථියං අභිඤ්ඤායා, දුක්ඛිත්ථියං අභිඤ්ඤායා, සොමනසිත්ථියං අභිඤ්ඤායා, දෙමනසිත්ථියං අභිඤ්ඤායා, උපෙක්ඛිත්ථියං අභිඤ්ඤායා, සද්ධිත්ථියං අභිඤ්ඤායා, විරිසිත්ථියං³ අභිඤ්ඤායා, සතිත්ථියං අභිඤ්ඤායා, සමාධිත්ථියං අභිඤ්ඤායා, පඤ්ඤාත්ථියං අභිඤ්ඤායා, අනඤ්ඤාතඤ්ඤාසාමිතිත්ථියං අභිඤ්ඤායා, අඤ්ඤාත්ථියං අභිඤ්ඤායා, අඤ්ඤාතාමිත්ථියං අභිඤ්ඤායා.

කාමධාතු අභිඤ්ඤායා, රූපධාතු අභිඤ්ඤායා, අරූපධාතු අභිඤ්ඤායා, කාමහවො අභිඤ්ඤායා, රූපහවො අභිඤ්ඤායා, අරූපහවො අභිඤ්ඤායා, සඤ්ඤාහවො අභිඤ්ඤායා, අසඤ්ඤාහවො අභිඤ්ඤායා, නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාහවො අභිඤ්ඤායා, එකවොකාර හවො අභිඤ්ඤායා, චතුරවොකාරහවො අභිඤ්ඤායා, පඤ්ඤාවොකාර හවො අභිඤ්ඤායා.

පඨමං කොතං⁴ අභිඤ්ඤායා, දුතියං කොතං අභිඤ්ඤායා, තතියං කොතං අභිඤ්ඤායා, චතුර්ථං කොතං අභිඤ්ඤායා, මෙතනා වෙනො-විමුත්ති අභිඤ්ඤායා, කරුණාවෙනොවිමුත්ති අභිඤ්ඤායා, මුද්ධා-වෙනොවිමුත්ති අභිඤ්ඤායා, උපෙක්ඛාවෙනොවිමුත්ති අභිඤ්ඤායා, ආකාසානඤ්ඤායනසමාපතති අභිඤ්ඤායා, විඤ්ඤානඤ්ඤායනසමා-පතති අභිඤ්ඤායා, ආකිඤ්ඤායනසමාපතති අභිඤ්ඤායා, නෙව-සඤ්ඤානාසඤ්ඤායනසමාපතති අභිඤ්ඤායා.

1 නහාරු - මජ්ඣං 2 අට්ඨිමිඤ්ඤා අභිඤ්ඤායා - සහ, PTS

විරිසිත්ථියං - ඡේතසං. 4 පඨමස්කොතං - සහ.

කෙස් දතයුතු යැ. ලොම් දතයුතු යැ. නිය දතයුතු යැ. දන් දතයුතු යැ. සම් දතයුතු යැ. මස් දතයුතු යැ. නහර දතයුතු යැ. ආට දතයුතු යැ. ඇටමිදුළු දතයුතු යැ. වතුගඩුව දතයුතු යැ. හදවත් දතයුතු යැ. අක්මාව දතයුතු යැ. දළඹුව දතයුතු යැ. බඩදිව දතයුතු යැ. පපුමස දතයුතු යැ. අතුනු දතයුතු යැ. අතුනුබහන් දතයුතු යැ. නො පාසුණු අහර (උදරිය) දතයුතු යැ. පාසුණු අහර (කරිය) දතයුතු යැ. පින් දතයුතු යැ. සෙම් දතයුතු යැ. පුයා දතයුතු යැ. ලෙහෙ දතයුතු යැ. සෝදිය දතයුතු යැ. මෙදතෙල් දතයුතු ය. කැටුළු දතයුතු යැ. පුරුණු තෙල් දතයුතු යැ. කෙළ දතයුතු යැ. මුතුණු දතයුතු යැ. සදම්දුළු දතයුතු යැ. සුදුදිය දතයුතු යැ. හිස්මුල් දතයුතු යි.

වක්කුරායතනය දතයුතු යැ. රූපායතනය දතයුතු යැ. ශ්‍රොත්‍රායතනය දතයුතු යැ. ශබ්දායතනය දතයුතු යැ. ස්පර්ශායතනය දතයුතු යැ. ගන්ධායතනය දතයුතු යැ. ජීව්‍යායතනය දතයුතු යැ. රසායතනය දතයුතු යැ. කායායතනය දතයුතු යැ. ස්ප්‍රමව්‍යායතනය දතයුතු යැ. මනායතනය දතයුතු යැ. ධර්මායතනය දතයුතු යි.

වක්කුර්වාදා දතයුතු යැ. රූපධාදා දතයුතු යැ. වක්කුර්විඤ්ඤා ධාදා දතයුතු යැ. ශ්‍රොත්‍රධාදා දතයුතු යැ. ශබ්දධාදා දතයුතු යැ. ස්පර්ශධාදා දතයුතු යැ. ගන්ධධාදා දතයුතු යැ. ජීව්‍යධාදා දතයුතු යැ. රසධාදා දතයුතු යැ. ජීව්‍යවිඤ්ඤාධාදා දතයුතු යැ. කායධාදා දතයුතු යැ. ස්ප්‍රමව්‍යධාදා දතයුතු යැ. කායවිඤ්ඤාධාදා දතයුතු යැ. මනෝධාදා දතයුතු යැ. ධර්මධාදා දතයුතු යැ. මනෝවිඤ්ඤාධාදා දතයුතු යි.

වක්කුර්විඤ්ඤා දතයුතු යැ. ශ්‍රොත්‍රෙඤ්ඤා දතයුතු යැ. ස්පර්ශෙඤ්ඤා දතයුතු යැ. ජීව්‍යෙඤ්ඤා දතයුතු යැ. කායෙඤ්ඤා දතයුතු යැ. මනශ්ඤ්ඤා දතයුතු යැ. ජීව්‍යෙඤ්ඤා දතයුතු යැ. සත්‍යෙඤ්ඤා දතයුතු යැ. පුරුෂෙඤ්ඤා දතයුතු යැ. සුඛෙඤ්ඤා දතයුතු යැ. දුඃඛෙඤ්ඤා දතයුතු යැ. සොමනස්සිඤ්ඤා දතයුතු යැ. දොමනස්සිඤ්ඤා දතයුතු යැ. උපෙකම්ඤ්ඤා දතයුතු යැ. සද්ධිඤ්ඤා දතයුතු යැ. විරිඤ්ඤා දතයුතු යැ. සහිඤ්ඤා දතයුතු යැ. සමාධිඤ්ඤා දතයුතු යැ. පඤ්ඤාඤ්ඤා දතයුතු යැ. දනඤ්ඤාදාසඤ්ඤාමිඤ්ඤා දතයුතු යැ. අඤ්ඤාඤ්ඤා දතයුතු යැ. අඤ්ඤාදාසඤ්ඤා දතයුතු යි.

කාමධාදා දතයුතු යැ. රූපධාදා දතයුතු යැ. අරූපධාදා දතයුතු යැ. කාමභවය දතයුතු යැ. රූපභවය දතයුතු යැ. අරූපභවය දතයුතු යැ. සංඥභවය දතයුතු යැ. අසංඥභවය දතයුතු යැ. නොවසංඥනාසංඥභවය දතයුතු යැ. එකවොකාරභවය දතයුතු යැ. චතුර්වොකාරභවය දතයුතු යැ. පඤ්ඤාවොකාරභවය දතයුතු යි.

ප්‍රථමධ්‍යානය දතයුතු යැ. ද්විතීයධ්‍යානය දතයුතු යැ. තෘතීයධ්‍යානය දතයුතු යැ. චතුර්ධ්‍යානය දතයුතු යැ. මෙහිවිතතවිමුක්තිය දතයුතු යැ. කරුණාවිතතවිමුක්තිය දතයුතු යැ. මාදුතාවිතතවිමුක්තිය දතයුතු යැ. උපෙකාවිතතවිමුක්තිය දතයුතු යැ. ආකාශානඤ්ඤායතන සමාපතතිය දතයුතු යැ. විඤ්ඤාණඤ්ඤායතන සමාපතතිය දතයුතු යැ. ආභිඤ්ඤායතන සමාපතතිය දතයුතු යැ. නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන සමාපතතිය දතයුතු යි.

අවිජ්ජා අභිකේදය, සංඛාරා අභිකේදය, විකල්පය අභිකේදය - යන, නාම රූප අභිකේදය, සලායනන අභිකේදය, එසේම අභිකේදය, වෙදනා අභිකේදය, නිශ්චයා අභිකේදය, උපාදාන අභිකේදය, භවො අභිකේදය, ජාති අභිකේදය, ජරාමරණ අභිකේදය.

දුකඛ අභිකේදය, දුකඛසමුදයො අභිකේදය, දුකඛනිරෝධො අභිකේදය, දුකඛනිරෝධගාමිනී පටිපදා අභිකේදය.

රූප අභිකේදය, රූපසමුදයො අභිකේදය, රූපනිරෝධො අභිකේදය, රූපනිරෝධගාමිනී පටිපදා අභිකේදය.

වෙදනා අභිකේදය - පෙ - සංකල්පය අභිකේදය - පෙ - සංඛාරා අභිකේදය - පෙ - විකල්පය අභිකේදය - පෙ -

වකුණු¹ අභිකේදය - පෙ - ජරාමරණ අභිකේදය, ජරාමරණ - සමුදයො අභිකේදය, ජරාමරණනිරෝධො අභිකේදය, ජරා - මරණනිරෝධගාමිනී පටිපදා අභිකේදය.

දුකඛස්ස පරිකල්පයො අභිකේදය, දුකඛසමුදයස්ස පහානවෙයො අභිකේදය, දුකඛනිරෝධස්ස සම්මුතිරියවෙයො අභිකේදය, දුකඛ - නිරෝධගාමිනියා පටිපදා භාවනාවෙයො අභිකේදය.

රූපස්ස පරිකල්පයො අභිකේදය, රූපසමුදයස්ස පහානවෙයො අභිකේදය, රූපනිරෝධස්ස සම්මුතිරියවෙයො අභිකේදය, රූප - නිරෝධගාමිනියා පටිපදා භාවනාවෙයො අභිකේදය.

වෙදනාය - පෙ - සංකල්පය - පෙ - සංඛාරානං - පෙ - විකල්පයස්ස - පෙ - වකුණුස්ස - පෙ - ජරාමරණස්ස පරිකල්පයො අභිකේදය, ජරාමරණ - සමුදයස්ස පහානවෙයො අභිකේදය, ජරාමරණනිරෝධස්ස සම්මුති - රියවෙයො අභිකේදය, ජරාමරණනිරෝධගාමිනියා පටිපදා භාවනාවෙයො අභිකේදය.

දුකඛස්ස පරිකල්පවිවෙධවෙයො අභිකේදය, දුකඛසමුදයස්ස පහානපටිවෙධවෙයො අභිකේදය, දුකඛනිරෝධස්ස සම්මුතිරියපටි - වෙධවෙයො අභිකේදය, දුකඛනිරෝධගාමිනියා පටිපදා භාවනාපටිවෙ - ධවෙයො අභිකේදය.

රූපස්ස පරිකල්පවිවෙධවෙයො අභිකේදය, රූපසමුදයස්ස පහාන - පටිවෙධවෙයො අභිකේදය, රූපනිරෝධස්ස සම්මුතිරියපටිවෙධවෙයො අභිකේදය, රූපනිරෝධගාමිනියා පටිපදා භාවනාපටිවෙධවෙයො අභිකේදය.

වෙදනාය - පෙ - සංකල්පය - පෙ - සංඛාරානං - පෙ - විකල්පයස්ස - පෙ - වකුණුස්ස - පෙ - ජරාමරණස්ස පරිකල්පවිවෙධවෙයො අභිකේදය, ජරාමරණසමුදයස්ස පහානපටිවෙධවෙයො අභිකේදය, ජරාමරණ - නිරෝධස්ස සම්මුතිරියපටිවෙධවෙයො අභිකේදය, ජරාමරණනිරෝධ - ගාමිනියා පටිපදා භාවනාපටිවෙධවෙයො අභිකේදය.

1 වකුණු - ඉතිහාසය.

අවිඤ්ච දතයුතු යැ. සංසාරයෝ දතයුත්තාහ. විඤනය දතයුතු යැ. නාමරූපය දතයුතු යැ. ඡායායතනය දතයුතු යැ. සපගීය දතයුතු යැ. වෙදනාව දතයුතු යැ. නාමණාව දතයුතු යැ. උපාදනය දතයුතු යැ. භවය දතයුතු යැ. ජාතිය දතයුතු යැ. ජරාමරණ දතයුතු යි.

දුඛය දතයුතු යැ. දුඛසමුදය දතයුතු යැ. දුඛනිරෝධය දතයුතු යැ. දුඛනිරෝධගාමිනී ප්‍රතිපදා දතයුතු යැ. රූපය දතයුතු යැ. රූපසමුදය දතයුතු යැ. රූපනිරෝධය දතයුතු යැ. රූපනිරෝධගාමිනී ප්‍රතිපදා දතයුතු යැ.

වෙදනාව දතයුතු යැ ... සංඥාව දතයුතු යැ ... සංසාරයෝ දතයුත්තාහ ... විඤනය දතයුතු යි. ..

වක්‍රීය දතයුතු යැ ... ජරාමරණ දතයුතු යැ. ජරාමරණසමුදය දතයුතු යැ. ජරාමරණනිරෝධය දතයුතු යැ. ජරාමරණනිරෝධගාමිනී ප්‍රතිපදා දතයුතු යි.

දුඛයාගේ පරිඤ්චය දතයුතු යැ. දුඛසමුදයාගේ ප්‍රභාණාචාරය දතයුතු යැ. දුඛනිරෝධයාගේ සාක්‍ෂාත්ක්‍රියාචාරය දතයුතු යැ. දුඛනිරෝධගාමිනී ප්‍රතිපදාවගේ භාවනාචාරය දතයුතු යි.

රූපයාගේ පරිඤ්චය දතයුතු යැ. රූපසමුදයාගේ ප්‍රභාණාචාරය දතයුතු යැ. රූපනිරෝධයාගේ සාක්‍ෂාත්ක්‍රියාචාරය දතයුතු යැ. රූපනිරෝධගාමිනී ප්‍රතිපදාවගේ භාවනාචාරය දතයුතු යි.

වෙදනාවගේ ... සංඥාවගේ ... සංසාරයන්ගේ ... විඤනයාගේ ... වක්‍රීයත්වය ... ජරාමරණයාගේ පරිඤ්චය දතයුතු යැ. ජරාමරණසමුදයාගේ ප්‍රභාණාචාරය දතයුතු යැ. ජරාමරණනිරෝධයාගේ සාක්‍ෂාත්ක්‍රියාචාරය දතයුතු යැ. ජරාමරණනිරෝධගාමිනී ප්‍රතිපදාවගේ භාවනාචාරය දතයුතු යි.

දුඛයාගේ පරිඤ්චාවේධාචාරය දතයුතු යැ. දුඛසමුදයාගේ ප්‍රභාණ-ප්‍රතිවේධාචාරය දතයුතු යැ. දුඛනිරෝධයාගේ සාක්‍ෂාත්ක්‍රියාප්‍රතිවේධාචාරය දතයුතු යැ. දුඛනිරෝධගාමිනී ප්‍රතිපදාවගේ භාවනාප්‍රතිවේධාචාරය දතයුතු යි.

රූපයාගේ පරිඤ්චාවේධාචාරය දතයුතු යැ. රූපසමුදයාගේ ප්‍රභාණ-ප්‍රතිවේධාචාරය දතයුතු යැ. රූපනිරෝධයාගේ සාක්‍ෂාත්ක්‍රියාප්‍රතිවේධාචාරය දතයුතු යැ. රූපනිරෝධගාමිනී ප්‍රතිපදාවගේ භාවනාප්‍රතිවේධාචාරය දතයුතු යි.

වෙදනාවගේ ... සංඥාවගේ ... සංසාරයන්ගේ ... විඤනයාගේ ... වක්‍රීයත්වය ... ජරාමරණයාගේ පරිඤ්චාවේධාචාරය දතයුතු යැ. ජරාමරණසමුදයාගේ ප්‍රභාණප්‍රතිවේධාචාරය දතයුතු යැ. ජරාමරණනිරෝධයාගේ සාක්‍ෂාත්ක්‍රියාප්‍රතිවේධාචාරය දතයුතු යැ. ජරාමරණනිරෝධගාමිනී ප්‍රතිපදාවගේ භාවනාප්‍රතිවේධාචාරය දතයුතු යි.

දු:ඛය දකුණු යැ. දු:ඛසමුදය දකුණු යැ. දු:ඛනිරෝධය දකුණු යැ.
 දු:ඛයාගේ සමුදයනිරෝධය දකුණු යැ. දු:ඛයාගේ ඡන්දරාග නිරෝධය
 දකුණු යැ. දු:ඛයාගේ ආසාදය දකුණු යැ. දු:ඛයාගේ ආදීනවය
 දකුණු යැ. දු:ඛයාගේ නිසසරණය දකුණු යි.

රූපය දකුණු යැ. රූපසමුදය දකුණු යැ. රූපනිරෝධය දකුණු යැ. රූපයාගේ සමුදයනිරෝධය දකුණු යැ. රූපයාගේ ඡන්දරාගනිරෝධය දකුණු යැ. රූපයාගේ ආසාවය දකුණු යැ. රූපයාගේ ආදීනවය දකුණු ය. රූපයාගේ නිසසරණය දකුණු යි.

වෛද්‍යාච්ඡාදනසූත්‍රය. ... සංඥාච්ඡාදනසූත්‍රය. ... සංඝකාරකෝච්ඡාදනසූත්‍රය. ... විඥානසූත්‍රය. ... චක්ෂුස්ච්ඡාදනසූත්‍රය. ... ජරාමරණසූත්‍රය. ජරාමරණසංවිද්‍යාසූත්‍රය. ජරාමරණනිරෝධසූත්‍රය. ජරාමරණසංගතෝපසංවිද්‍යාසූත්‍රය. ජරාමරණසංගතෝපසංවිද්‍යානිරෝධසූත්‍රය. ජරාමරණසංගතෝපසංවිද්‍යානිරෝධසංවිද්‍යාසූත්‍රය. ජරාමරණසංගතෝපසංවිද්‍යානිරෝධසංවිද්‍යානිරෝධසංවිද්‍යාසූත්‍රය. ජරාමරණසංගතෝපසංවිද්‍යානිරෝධසංවිද්‍යානිරෝධසංවිද්‍යාසූත්‍රය.

දු:බය දතයුතු යැ. දු:බසමුදය දතයුතු යැ. දු:බතිරොධය දතයුතු යැ.
 දු:බතිරොධනාමිතිප්‍රතිපදා දතයුතු යැ. දු:බසාගේ ආසාදය දතයුතු යැ.
 දු:බසාගේ ආදිනවය දතයුතු යැ. දු:බසාගේ නිසාරණය දතයුතු යි.

රූපය දකුණු යැ. රූපසමුදය දකුණු යැ. රූපනිරෝධය දකුණු යැ. රූපනිරෝධයාමිනිප්‍රතිපද්‍යව දකුණු යැ. රූපයාගේ ආසාදය දකුණු යැ. රූපයාගේ ආදීනවය දකුණු යැ. රූපයාගේ නිසසරණය දකුණු යි.

වෙදනාව දකුණු යැ. ... සංඥාව දකුණු යැ. .. සංසකාරයෝ දකුණත්-
නාහ. ... විඥනය දකුණු යැ. ... චක්ෂුස දකුණු යැ. ... ජරාමරණ දකුණු
යැ. ජරාමරණසමුදය දකුණු යැ. ජරාමරණනිරෝධය දකුණු යැ.
ජරාමරණනිරෝධගාමිනිප්‍රතිපදාව දකුණු යැ. ජරාමරණයාගේ ආසවාදය
දකුණු යැ. ජරාමරණයාගේ ආදීනවය දකුණු යැ. ජරාමරණයාගේ
නිසාරණය දකුණු යි.

අතිවිශාලපසුනාව දකුණු යැ. දුක්ඛානුපසුනාව දකුණු යැ. අනන්තානුපසුනාව දකුණු යැ. නිබ්බිදානුපසුනාව දකුණු යැ. චිරා-
භානුපසුනාව දකුණු යැ. නිරෝධානුපසුනාව දකුණු යැ. පටිනිස්සග්ගා-
නුපසුනාව දකුණු යි.

රූපයෙහි අනිවාර්යානුපසංගතාව දක්වනු යැ. රූපයෙහි දුක්ඛානුපසංගතාව දක්වනු යැ. රූපයෙහි අනත්තානුපසංගතාව දක්වනු යැ. රූපයෙහි නිබ්බද්ධානුපසංගතාව දක්වනු යැ. රූපයෙහි විරාගානුපසංගතාව දක්වනු යැ. රූපයෙහි නිරෝධානුපසංගතාව දක්වනු යැ. රූපයෙහි පටිනිසංගතානුපසංගතාව දක්වනු යි.

වෙදනාය - පෙ- සඤ්ඤාය - පෙ- සංඛාරෙසු - පෙ- විඤ්ඤාණෙ - පෙ-
වකුක්ඛමි - පෙ- ජරාමරණෙ අනිච්චානුපස්සනා අභිඤ්ඤායා, ජරාමරණෙ
දුක්ඛානුපස්සනා අභිඤ්ඤායා, ජරාමරණෙ අනත්තානුපස්සනා අභිඤ්ඤා-
යා, ජරාමරණෙ නිබ්බිදානුපස්සනා අභිඤ්ඤායා, ජරාමරණෙ විරාගානු-
පස්සනා අභිඤ්ඤායා, ජරාමරණෙ නිරෝධානුපස්සනා අභිඤ්ඤායා,
ජරාමරණෙ පටිනිස්සග්ගානුපස්සනා අභිඤ්ඤායා.

උප්පාදෙ අභිඤ්ඤායො, පච්චනං¹ අභිඤ්ඤායං, නිමිත්තං අභිඤ්ඤා-
යං, ආයුහනා² අභිඤ්ඤායා, පටිසන්ඞි අභිඤ්ඤායා, ගති අභිඤ්ඤායා,
නිබ්බන්ති අභිඤ්ඤායා, උපපත්ති අභිඤ්ඤායා, ජාති අභිඤ්ඤායා,
ජරා අභිඤ්ඤායා, ව්‍යාධි අභිඤ්ඤායො, මරණං අභිඤ්ඤායං, සොකො
අභිඤ්ඤායො, පරිදෙවො අභිඤ්ඤායො, උපායාසො අභිඤ්ඤායො.

අනුප්පාදෙ අභිඤ්ඤායො, අප්පච්චනං අභිඤ්ඤායං, අනිමිත්තං
අභිඤ්ඤායං, අනායුහනා අභිඤ්ඤායා, අප්පටිසන්ඞි අභිඤ්ඤායා,
අගති අභිඤ්ඤායා, අනිබ්බන්ති අභිඤ්ඤායා, අනුපපත්ති අභිඤ්ඤායා,
අජාති අභිඤ්ඤායා, අජරා අභිඤ්ඤායා, අව්‍යාධි අභිඤ්ඤායො,
අමරණං අභිඤ්ඤායං, අසොකො අභිඤ්ඤායො, අපරිදෙවො
අභිඤ්ඤායො, අනුපායාසො අභිඤ්ඤායො.

උප්පාදෙ අභිඤ්ඤායො, අනුප්පාදෙ අභිඤ්ඤායො, පච්චනං
අභිඤ්ඤායං, අප්පච්චනං අභිඤ්ඤායං, නිමිත්තං අභිඤ්ඤායං,
අනිමිත්තං අභිඤ්ඤායං, ආයුහනා අභිඤ්ඤායා, අනායුහනා අභිඤ්ඤා-
යා, පටිසන්ඞි අභිඤ්ඤායා, අප්පටිසන්ඞි අභිඤ්ඤායා, ගති අභිඤ්ඤායා,
අගති අභිඤ්ඤායා, නිබ්බන්ති අභිඤ්ඤායා, අනිබ්බන්ති අභිඤ්ඤායා,
උපපත්ති අභිඤ්ඤායා, අනුපපත්ති අභිඤ්ඤායා, ජාති අභිඤ්ඤායා,
අජාති අභිඤ්ඤායා, ජරා අභිඤ්ඤායා, අජරා අභිඤ්ඤායා, ව්‍යාධි
අභිඤ්ඤායො, අව්‍යාධි අභිඤ්ඤායො, මරණං අභිඤ්ඤායං, අමරණං
අභිඤ්ඤායං, සොකො අභිඤ්ඤායො, අසොකො අභිඤ්ඤායො,
පරිදෙවො අභිඤ්ඤායො, අපරිදෙවො අභිඤ්ඤායො, උපායාසො
අභිඤ්ඤායො, අනුපායාසො අභිඤ්ඤායො.

උප්පාදෙ දුක්ඛන්ති අභිඤ්ඤායං, පච්චනං දුක්ඛන්ති අභිඤ්ඤායං,
නිමිත්තං දුක්ඛන්ති අභිඤ්ඤායං, ආයුහනා² දුක්ඛන්ති අභිඤ්ඤායං,
පටිසන්ඞි දුක්ඛන්ති අභිඤ්ඤායං, ගති දුක්ඛන්ති අභිඤ්ඤායං, නිබ්බන්ති
දුක්ඛන්ති අභිඤ්ඤායං, උපපත්ති දුක්ඛන්ති අභිඤ්ඤායං, ජාති දුක්ඛන්ති
අභිඤ්ඤායං, ජරා දුක්ඛන්ති අභිඤ්ඤායං, ව්‍යාධි දුක්ඛන්ති අභිඤ්ඤායං,
මරණං දුක්ඛන්ති අභිඤ්ඤායං සොකො දුක්ඛන්ති අභිඤ්ඤායං,
පරිදෙවො දුක්ඛන්ති අභිඤ්ඤායං, උපායාසො දුක්ඛන්ති අභිඤ්ඤායං.

අනුප්පාදෙ සුඛන්ති අභිඤ්ඤායං, අප්පච්චන්ති සුඛන්ති අභිඤ්ඤායං,
අනිමිත්තං සුඛන්ති අභිඤ්ඤායං, අනායුහනා සුඛන්ති අභිඤ්ඤායං,
අප්පටිසන්ඞි සුඛන්ති අභිඤ්ඤායං, අගති සුඛන්ති අභිඤ්ඤායං,
අනිබ්බන්ති සුඛන්ති අභිඤ්ඤායං, අනුපපත්ති සුඛන්ති අභිඤ්ඤායං,
අජාති සුඛන්ති අභිඤ්ඤායං, අජරා සුඛන්ති අභිඤ්ඤායං, අව්‍යාධි
සුඛන්ති අභිඤ්ඤායං, අමරණං සුඛන්ති අභිඤ්ඤායං, අසොකො සුඛන්ති
අභිඤ්ඤායං, අපරිදෙවො සුඛන්ති අභිඤ්ඤායං, අනුපායාසො සුඛන්ති
අභිඤ්ඤායං.

1 පච්චනි - ස්‍යා.

2 ආයුහනා - ස්‍යා.

වෙදනායෙහි ... සංඥයෙහි ... සංසකාරයන්හි ... විඤ්ඤායෙහි ... චක්ඛු-
සෙහි ... ජරාමරණයෙහි අනිව්‍යානුපසංසනාව දතයුතු යැ. ජරාමරණයෙහි
දූඛානුපසංසනාව දතයුතු යැ. ජරාමරණයෙහි අනාත්මානුපසංසනාව දතයුතු
යැ. ජරාමරණයෙහි නිබ්බිදානුපසංසනාව දතයුතු යැ. ජරාමරණයෙහි විරාගා-
නුපසංසනාව දතයුතු යැ. ජරාමරණයෙහි නිරෝධානුපසංසනාව දතයුතු යැ.
ජරාමරණයෙහි පටිනිසංගතානුපසංසනාව දතයුතු යි.

සුඵලකම්ප්‍රත්‍යයෙන් මෙහි ඉපැදීම දතයුතු යැ. (උපන්වුනේ) පැවැත්ම
දතයුතු යැ. සංසකාරනිමිතත දතයුතු යැ. ආයතිප්‍රතිසංකිභෙතු වූ කමීය
දතයුතු යැ. ප්‍රතිසංකීය දතයුතු යැ. ගතිය දතයුතු යැ. සංකතියන්ගේ
නිපැත්ම දතයුතු යැ. විපාකප්‍රවාතතිය දතයුතු යැ. ජාතිය දතයුතු යැ.
ජරාව දතයුතු යැ. ව්‍යාධිය දතයුතු යැ. මරණය දතයුතු යැ. ශෝකය
දතයුතු යැ. පරිදෙවය දතයුතු යැ. උපායාසය දතයුතු යි.

අනුතපාදය දතයුතු යැ. අප්‍රවාතනිය දතයුතු යැ. අනිමිතත දතයුතු යැ.
අනායුභනය දතයුතු යැ. අප්‍රතිසංකීය දතයුතු යැ. අගතිය දතයුතු යැ.
නො නිපැත්ම දතයුතු යැ. විපාකයාගේ නො පැවැත්ම දතයුතු ය. නො
පහළවීම දතයුතු යැ. නො දිරිම දතයුතු යැ. අව්‍යාධිය දතයුතු යැ. නො
මැරීම දතයුතු යැ. ශෝක නො කිරීම දතයුතු යැ. නො වැළඳීම දතයුතු
යැ. අනුපායාසය දතයුතු යි.

උතපාදය දතයුතු යැ. අනුතපාදය දතයුතු යැ. පැවැත්ම දතයුතු යැ.
නො පැවැත්ම දතයුතු යැ. සංසකාරනිමිතත දතයුතු යැ. අනිමිතත දතයුතු
යැ. කමායුභනය දතයුතු යැ. අනායුභනය දතයුතු යැ. ප්‍රතිසංකීය දතයුතු
යැ. අප්‍රතිසංකීය දතයුතු යැ. ගතිය දතයුතු යැ. අගතිය දතයුතු යැ.
නිමිතතිය දතයුතු යැ. අනිමිතතිය දතයුතු යැ. උපප්‍රාප්තිය දතයුතු යැ.
අනුපප්‍රාප්තිය දතයුතු යැ. ජාතිය දතයුතු යැ. අජාතිය දතයුතු යැ. ජරාව
දතයුතු යැ. අජරාව දතයුතු යැ. ව්‍යාධිය දතයුතු යැ. අව්‍යාධිය දතයුතු යැ.
මරණය දතයුතු යැ. අමරණය දතයුතු යැ. ශෝකය දතයුතු යැ. අශෝ-
කය දතයුතු යැ. පරිදෙවය දතයුතු ය. අපරිදෙවය දතයුතු යැ. උපායාසය
දතයුතු යැ. අනුපායාසය දතයුතු යි.

උතපාදය දුකැ යි දතයුතු යැ. ප්‍රවාතනිය දුකැ යි දතයුතු යැ. සංකාර-
නිමිතත දුකැ යි දතයුතු යැ. කමායුභනය දුකැ යි දතයුතු යැ. ප්‍රතිසංකීය
දුකැ යි දතයුතු යැ. ගතිය දුකැ යි දතයුතු යැ. නිමිතතිය දුකැ යි දතයුතු යැ.
උපප්‍රාප්තිය දුකැ යි දතයුතු යැ. ජාතිය දුකැ යි දතයුතු යැ. ජරාව දුකැ යි
දතයුතු යැ. ව්‍යාධිය දුකැ යි දතයුතු යැ. මරණය දුකැ යි දතයුතු යැ.
ශෝකය දුකැ යි දතයුතු යැ. පරිදෙවය දුකැ යි දතයුතු යැ. උපායාසය
දුකැ යි දතයුතු යි.

අනුතපාදය සුඛ යැ යි දතයුතු යැ. අප්‍රවාතනිය සුඛ යැ යි දතයුතු යැ.
අනිමිතත සුඛ යැ යි දතයුතු යැ. අනායුභනය සුඛ යැ යි දතයුතු යැ.
අප්‍රතිසංකීය සුඛ යැ යි දතයුතු යැ. අගතිය සුඛ යැ යි දතයුතු යැ. අනිමි-
තතිය සුඛ යැ යි දතයුතු යැ. අනුපප්‍රාප්තිය සුඛ යැ යි දතයුතු යැ. අජාතිය
සුඛ යැ යි දතයුතු යැ. අජරාව සුඛ යැ යි දතයුතු යැ. අව්‍යාධිය සුඛ යැ යි
දතයුතු යැ. අමරණය සුඛ යැ යි දතයුතු යැ. අශෝකය සුඛ යැ යි දතයුතු
යැ. අපරිදෙවය සුඛ යැ යි දතයුතු යැ. අනුපායාසය සුඛ යැ යි දතයුතු යි.

උපපාදේ දුකකි, අනුපාදේ සුඛනම් අභිසේදයායං, පවතනං දුකකි, අප්පවතනං සුඛනම් අභිසේදයායං, නිමිතනං දුකකි, අනිමිතනං සුඛනම් අභිසේදයායං, ආයුභනා දුකකි, අනායුභනා¹ සුඛනම් අභිසේදයායං, පරිසන්ති දුකකි, අප්පරිසන්ති සුඛනම් අභිසේදයායං, ගති දුකකි, අගති සුඛනම් අභිසේදයායං, නිබ්බතති දුකකි, අනිබ්බතති සුඛනම් අභිසේදයායං, උපපතති දුකකි, අනුපපතති සුඛනම් අභිසේදයායං, ජාති දුකකි, අජාති සුඛනම් අභිසේදයායං, ජරා දුකකි, අජරා සුඛනම් අභිසේදයායං, ව්‍යාධි දුකකි, අව්‍යාධි සුඛනම් අභිසේදයායං, මරණං දුකකි, අමරණං² සුඛනම් අභිසේදයායං, සොකො දුකකි, අසොකො සුඛනම් අභිසේදයායං, පරිදෙවො දුකකි, අපරිදෙවො සුඛනම් අභිසේදයායං, උපායාසො දුකකි, අනුපායාසො සුඛනම් අභිසේදයායං.

උපපාදේ භයනම් අභිසේදයායං, පවතනං භයනම් අභිසේදයායං, නිමිතනං භයනම් අභිසේදයායං, අනිමිතනං භයනම් අභිසේදයායං, පරිසන්ති භයනම් අභිසේදයායං, ගති භයනම් අභිසේදයායං, නිබ්බතති භයනම් අභිසේදයායං. උපපතති භයනම් අභිසේදයායං, ජාති භයනම් අභිසේදයායං, ජරා භයනම් අභිසේදයායං, ව්‍යාධි භයනම් අභිසේදයායං, මරණං භයනම් අභිසේදයායං, සොකො භයනම් අභිසේදයායං, පරිදෙවො භයනම් අභිසේදයායං, උපායාසො භයනම් අභිසේදයායං.

අනුපාදේ ඛේමනම් අභිසේදයායං, අප්පවතනං ඛේමනම් අභිසේදයායං, අනිමිතනං ඛේමනම් අභිසේදයායං, අනායුභනා ඛේමනම් අභිසේදයායං, අප්පරිසන්ති ඛේමනම් අභිසේදයායං, අගති ඛේමනම් අභිසේදයායං, අනිබ්බතති ඛේමනම් අභිසේදයායං, අනුපපතති ඛේමනම් අභිසේදයායං, අජාති ඛේමනම් අභිසේදයායං, අජරා ඛේමනම් අභිසේදයායං, අව්‍යාධි ඛේමනම් අභිසේදයායං, අමරණං² ඛේමනම් අභිසේදයායං, අසොකො ඛේමනම් අභිසේදයායං, අපරිදෙවො ඛේමනම් අභිසේදයායං, අනුපායාසො ඛේමනම් අභිසේදයායං.

උපපාදේ භයං, අනුපාදේ ඛේමනම් අභිසේදයායං, පවතනං භයං, අප්පවතනං ඛේමනම් අභිසේදයායං, නිමිතනං භයං, අනිමිතනං ඛේමනම් අභිසේදයායං, ආයුභනා භයං, අනායුභනා¹, ඛේමනම් අභිසේදයායං, පරිසන්ති භයං, අප්පරිසන්ති ඛේමනම් අභිසේදයායං, ගති භයං, අගති ඛේමනම් අභිසේදයායං, නිබ්බතති භයං, අනිබ්බතති ඛේමනම් අභිසේදයායං, උපපතති භයං, අනුපපතති ඛේමනම් අභිසේදයායං, ජාති භයං, අජාති ඛේමනම් අභිසේදයායං, ජරා භයං, අජරා ඛේමනම් අභිසේදයායං, ව්‍යාධි භයං, අව්‍යාධි ඛේමනම් අභිසේදයායං, මරණං භයං, අමරණං² ඛේමනම් අභිසේදයායං, සොකො භයං, අසොකො ඛේමනම් අභිසේදයායං, පරිදෙවො භයං, අපරිදෙවො ඛේමනම් අභිසේදයායං, උපායාසො භයං, අනුපායාසො ඛේමනම් අභිසේදයායං.

1. ආයුභනා - අනායුභනා - සත්‍ය.

2. අමරණං - මරණං සත්‍ය, PTS.

උපායදාය දුක යැ අනුපායදාය සුඛ යැ යි දකුණු යැ. ප්‍රවෘත්තිය දුක
 යැ අප්‍රවෘත්තිය සුඛ යැ යි දකුණු යැ. සංඝකාරනිමිත්ත දුක යැ අනිමිත්ත
 සුඛ යැ යි දකුණු යැ. කම්මායුභනය දුක යැ අනායුභනය සුඛ යැ යි දකුණු
 යැ. ප්‍රතිසන්ධි දුක යැ අප්‍රතිසන්ධි සුඛ යැ යි දකුණු යැ. ගතිය දුක යැ
 අගතිය සුඛ යැ යි දකුණු යැ. නිච්ඡාතිය දුක යැ අනිච්ඡාතිය සුඛ යැ යි
 දකුණු යැ. උපප්‍රාප්තිය දුක යැ අනුපප්‍රාප්තිය සුඛ යැ යි දකුණු යැ.
 ජාතිය දුක යැ අජාතිය සුඛ යැ යි දකුණු යැ. ජරාව දුක යැ අජරාව
 සුඛ යැ යි දකුණු යැ. ව්‍යාධිය දුක යැ අව්‍යාධිඃ සුඛ යැ යි දකුණු යැ.
 මරණය දුක යැ අමරණය සුඛ යැ යි දකුණු යැ. ශොකය දුක යැ
 අශොකය සුඛ යැ යි දකුණු යැ. පරිදෙවය දුක යැ අපරිදෙවය සුඛ යැ යි
 දකුණු යැ. උපායාසය දුක යැ අනුපායාසය සුඛ යැ යි දකුණු යි.

උපායාදය බියෙකා යි දනුනු ය. ප්‍රවෘත්තිය බියෙකා යි දනුනු ය. සංස්කාරනිර්මිත බියෙකා යි දනුනු ය. කම්මානුභවය බියෙකා යි දනුනු ය. ප්‍රතිසංකීර්ණ බියෙකා යි දනුනු ය. ගතිය බියෙකා යි දනුනු ය. නිෂ්පාදනය බියෙකා යි දනුනු ය. උපප්‍රාප්තිය බියෙකා යි දනුනු ය. ජාතිය බියෙකා යි දනුනු ය. ජරාව බියෙකා යි දනුනු ය. ව්‍යාධිය බියෙකා යි දනුනු ය. මරණය බියෙකා යි දනුනු ය. භෞතය බියෙකා යි දනුනු ය. පරිදේශය බියෙකා යි දනුනු ය. උපායාදය බියෙකා යි දනුනු ය.

අනුභවය නොම යැයි දකියුතු යැ. අප්‍රවෘත්තිය නොම යැයි දකියුතු යැ. අනිමිත්ත නොම යැයි දකියුතු යැ. අනායුභවය නොම යැයි දකියුතු යැ. අප්‍රතිසංකීය නොම යැයි දකියුතු යැ. අභතිය නොම යැයි දකියුතු යැ. අනිච්ඡාතීය නොම යැයි දකියුතු යැ. අනුප්‍රාප්තීය නොම යැයි දකියුතු යැ. අජාතිය නොම යැයි දකියුතු යැ. අජරාව නොම යැයි දකියුතු යැ. අවයාධිය නොම යැයි දකියුතු යැ. අමරණය නොම යැයි දකියුතු යැ. අගොභය නොම යැයි දකියුතු යැ. අපරිදේවය නොම යැයි දකියුතු යැ. අනුපායාසය නොම යැයි දකියුතු යි.

උපායාදය බිඳෙකැ අනුපායාදය ක්ෂේම යැ යි දනගුතු යැ. ප්‍රවෘත්තිය බිඳෙකැ අප්‍රවෘත්තිය ක්ෂේම යැ යි දනගුතු යැ. සංස්කාරග්‍රතීන්ත බිඳෙකැ අනීතින්ත ක්ෂේම යැ යි දනගුතු යැ. ආයුහනය බිඳෙකැ අනායුහනය ක්ෂේම යැ යි දනගුතු යැ. ප්‍රතිසන්ධිය බිඳෙකැ අප්‍රතිසන්ධිය ක්ෂේම යැ යි දනගුතු යැ. ගතිය බිඳෙකැ අගතිය ක්ෂේම යැ යි දනගුතු යැ. නිවෘත්තිය බිඳෙකැ අනිවෘත්තිය ක්ෂේම යැ යි දනගුතු යැ. උපප්‍රාප්තිය බිඳෙකැ අනුපප්‍රාප්තිය ක්ෂේම යැ යි දනගුතු යැ. ජාතිය බිඳෙකැ අජාතිය ක්ෂේම යැ යි දනගුතු යැ. ජරාව බිඳෙකැ අජරාව ක්ෂේම යැ යි දනගුතු යැ. ව්‍යාධිය බිඳෙකැ අව්‍යාධිය ක්ෂේම යැ යි දනගුතු යැ. මරණය බිඳෙකැ අමරණය ක්ෂේම යැ යි දනගුතු යැ. නොකය බිඳෙකැ අනොකය ක්ෂේම යැ යි දනගුතු යැ. පරිදේවය බිඳෙකැ අපරිදේවය ක්ෂේම යැ යි දනගුතු යැ. උපායාසය බිඳෙකැ අනුපායාසය ක්ෂේම යැ යි දනගුතු යි.

උපාදෙ, සාමිසනනි අභිඤ්ඤායං, පච්චනං සාමිසනනි අභිඤ්ඤායං, නිමිත්තං සාමිසනනි අභිඤ්ඤායං, ආයුහනා¹, සාමිසනනි අභිඤ්ඤායං, පටිසන්ති සාමිසනනි අභිඤ්ඤායං, ගති සාමිසනනි අභිඤ්ඤායං, නිබ්බතනි සාමිසනනි අභිඤ්ඤායං, උපපතනි සාමිසනනි අභිඤ්ඤායං, ජාති සාමිසනනි අභිඤ්ඤායං, ජරා සාමිසනනි අභිඤ්ඤායං, ව්‍යාධි සාමිසනනි අභිඤ්ඤායං, මරණං සාමිසනනි අභිඤ්ඤායං, සොකො සාමිසනනි අභිඤ්ඤායං, පටිදෙවො සාමිසනනි අභිඤ්ඤායං, උපායාසො සාමිසනනි අභිඤ්ඤායං.

[illegible]

උපායදේ සාමිසං, අනුපායදේ නිරාමිසනනි අභිකේදයාං, පවතනං සාමිසං, අපපවතනං නිරාමිසනනි අභිකේදයාං, නිමිතනං සාමිසං, අනිමිතනං නිරාමිසනනි අභිකේදයාං, ආයුභනා සාමිසං, අනායුභනා නිරාමිසනනි අභිකේදයාං, පටිසක්ඛි සාමිසං, අපපටිසක්ඛි නිරාමිසනනි අභිකේදයාං, ගති සාමිසං, අගති නිරාමිසනනි අභිකේදයාං, නිබ්බතනි සාමිසං, අනිබ්බතනි නිරාමිසනනි අභිකේදයාං, උපපත්ති සාමිසං, අනුප-පත්ති නිරාමිසනනි අභිකේදයාං, ජාති සාමිසං, අජාති නිරාමිසනනි අභිකේදයාං, ජරා සාමිසං, අජරා නිරාමිසනනි අභිකේදයාං, ව්‍යාධි සාමිසං, අව්‍යාධි නිරාමිසනනි අභිකේදයාං, මරණං සාමිසං, අමරණං² නිරාමිසනනි අභිකේදයාං, සොකො සාමිසං අසොකො නිරාමිසනනි අභිකේදයාං, පරිදෙවො සාමිසං, අපරිදෙවො නිරාමිසනනි අභිකේදයාං, උපායාසො සාමිසං, අනුපායාසො නිරාමිසනනි අභිකේදයාං.

උපසාදෙ සඬ්ඛාරාති අභිකේදකුයං, පච්ඡතං සඬ්ඛාරාති අභිකේදකුයං,
නිමිත්තං සඬ්ඛාරාති අභිකේදකුයං, ආයුධතා සඬ්ඛාරාති අභිකේදකුයං,
පටිසන්ඤ්ඤා සඬ්ඛාරාති අභිකේදකුයං, ගති සඬ්ඛාරාති අභිකේදකුයං,
නිබ්බතති සඬ්ඛාරාති අභිකේදකුයං, උපපතති සඬ්ඛාරාති අභිකේදකුයං,
ජාති සඬ්ඛාරාති අභිකේදකුයං, ජරා සඬ්ඛාරාති අභිකේදකුයං, ව්‍යාධි
සඬ්ඛාරාති අභිකේදකුයං, මරණං සඬ්ඛාරාති අභිකේදකුයං, සොකො
සඬ්ඛාරාති අභිකේදකුයං, පරිදෙවො සඬ්ඛාරාති අභිකේදකුයං, උපායාසො
සඬ්ඛාරාති අභිකේදකුයං.

අනුප්‍රායදේ නිබ්බානනානි අභිඤ්ඤායාං, අප්පච්ඡනං නිබ්බානනානි අභිඤ්ඤායාං, අභිමිතනං නිබ්බානනානි අභිඤ්ඤායාං, අනායුභනා නිබ්බානනානි අභිඤ්ඤායාං, අප්පට්ඨසඛි නිබ්බානනානි අභිඤ්ඤායාං, අගනි නිබ්බානනානි අභිඤ්ඤායාං, අනිබ්බතානි නිබ්බානනානි අභිඤ්ඤායාං, අනුප්පච්ඡනි නිබ්බානනානි අභිඤ්ඤායාං, අජාති නිබ්බානනානි අභිඤ්ඤායාං, අජරා නිබ්බානනානි අභිඤ්ඤායාං, අමායානි නිබ්බානනානි අභිඤ්ඤායාං, අමරණං නිබ්බානනානි අභිඤ්ඤායාං, අසොකො නිබ්බානනානි අභිඤ්ඤායාං, අපරිදේවො නිබ්බානනානි අභිඤ්ඤායාං, අනුපාඨාසො නිබ්බානනානි අභිඤ්ඤායාං.

උපපාදය වට්ටාමිස ලෝකාමිස සහිත බැවින් සාමිස යැයි දකුණු යා. ප්‍රචාතනිය සාමිස යැයි දකුණු යා. සංයකාරතිමිතන සාමිස යැයි දකුණු යා. ආයුහනය සාමිස යැයි දකුණු යා. ප්‍රතිසන්ධිය සාමිස යැයි දකුණු යා. ගතිය සාමිස යැයි දකුණු යා. නිමිතනිය සාමිස යැයි දකුණු යා. උපප්‍රාප්තිය සාමිස යැයි දකුණු යා. ජාතිය සාමිස යැයි දකුණු යා. ජරව සාමිස යැයි දකුණු යා. ව්‍යාධිය සාමිස යැයි දකුණු යා. මරණය සාමිස යැයි දකුණු යා. ශෝකය සාමිස යැයි දකුණු යා. පරිදෙවය සාමිස යැයි දකුණු යා. උපායාසය සාමිස යැයි දකුණු යි.

අනුක්‍රමයේ නිරාමිස යැයි දක්වනු ලැබේ. අප්‍රවෘත්තිය නිරාමිස යැයි දක්වනු ලැබේ. අනිමිත්ත නිරාමිස යැයි දක්වනු ලැබේ. අනායුතතය නිරාමිස යැයි දක්වනු ලැබේ. අප්‍රතිසංස්කෘත නිරාමිස යැයි දක්වනු ලැබේ. අගතිය නිරාමිස යැයි දක්වනු ලැබේ. නොනිපැත්ම නිරාමිස යැයි දක්වනු ලැබේ. අනුප්‍රාප්තිය නිරාමිස යැයි දක්වනු ලැබේ. අජාතිය නිරාමිස යැයි දක්වනු ලැබේ. අජරාම නිරාමිස යැයි දක්වනු ලැබේ. අව්‍යාධිය නිරාමිස යැයි දක්වනු ලැබේ. අමරණය නිරාමිස යැයි දක්වනු ලැබේ. අශෝකය නිරාමිස යැයි දක්වනු ලැබේ. අපරි-දේවය නිරාමිස යැයි දක්වනු ලැබේ. අනුපායාසය නිරාමිස යැයි දක්වනු ලැබේ.

උපායාදය සාමිස යැ අනුපායාදය නිරුමිස යැ යි දනුයුතු යැ. ප්‍රවෘත්තිය සාමිස යැ අප්‍රවෘත්තිය නිරුමිස යැ යි දනුයුතු යැ. සංඝකාරනිමිතන සාමිස යැ අනිමිතන නිරුමිස යැ යි දනුයුතු යැ. ආයුහනය සාමිස යැ අනායුහනය නිරුමිස යැ යි දනුයුතු යැ. ප්‍රතිසංකිය සාමිස යැ, අප්‍රතිසංකිය නිරුමිස යැ යි දනුයුතු යැ. ගතිය සාමිස යැ අගතිය නිරුමිස යැ යි දනුයුතු යැ. නිළීතනය සාමිස යැ අනිළීතනය නිරුමිස යැ යි දනුයුතු යැ. ජාතිය සාමිස යැ අජාතිය නිරුමිස යැ යි දනුයුතු යැ. ජරාව සාමිස යැ අජරාව නිරුමිස යැ යි දනුයුතු යැ. ව්‍යාධිය සාමිස යැ අව්‍යාධිය නිරුමිස යැ යි දනුයුතු යැ. මරණය සාමිස යැ අමරණය නිරුමිස යැ යි දනුයුතු යැ. ශෝකය සාමිස යැ අශෝකය නිරුමිස යැ යි දනුයුතු යැ. පරිදෙවය සාමිස යැ අපරිදෙවය නිරුමිස යැ යි දනුයුතු යැ. උපායාදය සාමිස යැ. අනුපායාදය නිරුමිස යැ යි දනුයුතු යි.

උපායාදය සංස්කාරය යි දනුයුතු යැ. ප්‍රවෘත්තිය සංස්කාරය යි දනුයුතු යැ.
නිමිත්ත සංස්කාරය යි දනුයුතු යැ. ආයුහතය සංස්කාරය යි දනුයුතු යැ.
ප්‍රතිසංඝතිය සංස්කාරය යි දනුයුතු යැ. ගතිය සංස්කාරය යි දනුයුතු යැ.
නිජීතතිය සංස්කාරය යි දනුයුතු යැ. උපප්‍රාප්තිය සංස්කාරය යි දනුයුතු යැ.
ජාතිය සංස්කාරය යි දනුයුතු යැ. ජරාව සංස්කාරය යි දනුයුතු යැ.
ව්‍යාධිය සංස්කාරය යි දනුයුතු යැ. මරණය සංස්කාරය යි දනුයුතු යැ.
ශෝකය සංස්කාරය යි දනුයුතු යැ. පරිදෙවය සංස්කාරය යි දනුයුතු යැ.
උපායාසය සංස්කාරය යි දනුයුතු යි.

අනුකූලය නිමැණ යැයි දකුණු යැ. අප්‍රවෘත්තිය නිමැණ යැයි දකුණු යැ. අනිමිත නිමැණ යැයි දකුණු යැ. අනායුතය නිමැණ යැයි දකුණු යැ. අප්‍රතිසන්ධි නිමැණ යැයි දකුණු යැ. අනන්ත නිමැණ යැයි දකුණු යැ. අනිමිතය නිමැණ යැයි දකුණු යැ. අනුප්‍රාප්තිය නිමැණ යැයි දකුණු යැ. අජාතිය නිමැණ යැයි දකුණු යැ. අජරාත් නිමැණ යැයි දකුණු යැ. අව්‍යාධිය නිමැණ යැයි දකුණු යැ. අමරණය නිමැණ යැයි දකුණු යැ. අනොකය නිමැණ යැයි දකුණු යැ. අපරිදේශය නිමැණ යැයි දකුණු යැ. අනුපායාසය නිමැණ යැයි දකුණු යි.

උප්පාදෙ සඬ්ඛාරා, අනුප්පාදෙ නිබ්බානනානි අභිඤ්ඤායං, පච්ඡන්තං සඬ්ඛාරා, අප්පච්ඡන්තං නිබ්බානනානි අභිඤ්ඤායං, නිමිත්තං සඬ්ඛාරා, අනිමිත්තං නිබ්බානනානි අභිඤ්ඤායං, ආයුභනා සඬ්ඛාරා, අනායුභනා නිබ්බානනානි අභිඤ්ඤායං, පටිසන්ති සඬ්ඛාරා, අප්පටිසන්ති නිබ්බානනානි අභිඤ්ඤායං, ගති සඬ්ඛාරා, අගති නිබ්බානනානි අභිඤ්ඤායං, නිබ්බන්ති සඬ්ඛාරා, අනිබ්බන්ති නිබ්බානනානි අභිඤ්ඤායං, උප්පන්නි සඬ්ඛාරා, අනුප්පන්නි නිබ්බානනානි අභිඤ්ඤායං, ජාති සඬ්ඛාරා, අජාති නිබ්බානනානි අභිඤ්ඤායං, ජරා සඬ්ඛාරා, අජරා නිබ්බානනානි අභිඤ්ඤායං, ව්‍යාධි සඬ්ඛාරා, අව්‍යාධි නිබ්බානනානි අභිඤ්ඤායං, මරණං සඬ්ඛාරා, අමරණං නිබ්බානනානි අභිඤ්ඤායං, සොකො සඬ්ඛාරා, අසොකො නිබ්බානනානි අභිඤ්ඤායං. පරිදෙවො සඬ්ඛාරා, අපරිදෙවො නිබ්බානනානි අභිඤ්ඤායං, උප්පායාසො සඬ්ඛාරා, අනුප්පායාසො නිබ්බානනානි අභිඤ්ඤායං.

පටිසම්භිද්ධමයොගං.

පරිග්‍රහවෙය්‍යා අභිඤ්ඤායො, පරිවාරවෙය්‍යා අභිඤ්ඤායො, පරිපූරවෙය්‍යා¹ අභිඤ්ඤායො, එකග්‍රහවෙය්‍යා අභිඤ්ඤායො, අවිකේධපවෙය්‍යා අභිඤ්ඤායො, පග්‍රහවෙය්‍යා අභිඤ්ඤායො, අවිසාරවෙය්‍යා අභිඤ්ඤායො, අනාවිලවෙය්‍යා අභිඤ්ඤායො, අනිඤ්ජනවෙය්‍යා අභිඤ්ඤායො, එකත්තු-පට්ඨානවසෙන² විත්තස්ස සීතවෙය්‍යා අභිඤ්ඤායො, ආරම්භණවෙය්‍යා අභිඤ්ඤායො, ගොචරවෙය්‍යා අභිඤ්ඤායො, පභානවෙය්‍යා අභිඤ්ඤායො, පරිච්චාගවෙය්‍යා අභිඤ්ඤායො, වුට්ඨානවෙය්‍යා අභිඤ්ඤායො, නිවත්තනවෙය්‍යා අභිඤ්ඤායො, සන්තාවෙය්‍යා අභිඤ්ඤායො, පණීතවෙය්‍යා අභිඤ්ඤායො, විමුක්තවෙය්‍යා අභිඤ්ඤායො, අනාසවවෙය්‍යා අභිඤ්ඤායො, නරණවෙය්‍යා අභිඤ්ඤායො, අනිමිත්තවෙය්‍යා අභිඤ්ඤායො, අප්පණී-තිතවෙය්‍යා අභිඤ්ඤායො, සුඤ්ඤාතවෙය්‍යා අභිඤ්ඤායො, එකරසවෙය්‍යා අභිඤ්ඤායො, අනනිවත්තනවෙය්‍යා අභිඤ්ඤායො, යුගනකිවෙය්‍යා,³ අභිඤ්ඤායො, නිය්‍යානවෙය්‍යා අභිඤ්ඤායො, හෙතුවෙය්‍යා අභිඤ්ඤායො, දස්සනවෙය්‍යා අභිඤ්ඤායො, ආධිපතෙය්‍යවෙය්‍යා අභිඤ්ඤායො.

සමථස්ස අවිකේධපවෙය්‍යා අභිඤ්ඤායො, විපස්සනාය අනුපස්සනවෙය්‍යා අභිඤ්ඤායො, සමථවිපස්සනානං එකරසවෙය්‍යා අභිඤ්ඤායො, යුගනකිස්ස⁴ අනනිවත්තනවෙය්‍යා අභිඤ්ඤායො.

සිකාය සමාද්‍යනවෙය්‍යා අභිඤ්ඤායො, ආරම්භණස්ස ගොචරවෙය්‍යා අභිඤ්ඤායො, ලීනස්ස විත්තස්ස පග්‍රහවෙය්‍යා අභිඤ්ඤායො, උග්ඛිතස්ස විත්තස්ස නිග්‍රහවෙය්‍යා⁵ අභිඤ්ඤායො, උභොවිසුද්ධානං අජිනුපෙකි-නවෙය්‍යා අභිඤ්ඤායො, භාවනා විසෙසාධිගමවෙය්‍යා⁶ අභිඤ්ඤායො, උත්තරි පටිවේධවෙය්‍යා අභිඤ්ඤායො, සච්චාතිසම්පවෙය්‍යා අභිඤ්ඤායො, නිරොධෙ පතිට්ඨානවෙය්‍යා අභිඤ්ඤායො.

1. පරිපූරවෙය්‍යා - ස, 2. එකග්‍රහ පට්ඨානවසෙන - .PTS

3. යුගනද්ධවෙය්‍යා - මජ්ඣං,

4. යුගනද්ධස්ස - මජ්ඣං,

5. විනිග්‍රහවෙය්‍යා - PTS

6. විසෙසාධිගමවෙය්‍යා - මජ්ඣං, ස්‍යා,

උත්තපාදය සංඝකාරයහ අනුත්තපාදය නිවනා සි දතයුතු යැ. ප්‍රමාතනිය සංඝකාරයහ අප්‍රමාතනිය නිවනා සි දතයුතු යැ. නිමිත්ත සංඝකාරයහ අනිමිත්ත නිවනා සි දතයුතු යැ. ආයුහනය සංඝකාරයහ අනායුහනය නිවනා සි දතයුතු යැ. ප්‍රතිසන්ධිය සංඝකාරයහ අප්‍රතිසන්ධිය නිවනා සි දතයුතු යැ. ගතිය සංඝකාරයහ අගතිය නිවනා සි දතයුතු යැ. නිජීතනිය සංඝකාරයහ. අනිජීතනිය නිවනා සි දතයුතු ය. උපප්‍රාප්තිය සංඝකාරයහ අනුපප්‍රාප්තිය නිවනා සි දතයුතු යැ. ජාතිය සංඝකාරයහ අජාතිය නිවනා සි දතයුතු යැ. ජරාව සංඝකාරයහ අජරාව නිවනා සි දතයුතු යැ. ව්‍යාධිය සංඝකාරයහ අව්‍යාධිය නිවනා සි දතයුතු යැ. මරණය සංඝකාරයහ අමරණය නිවනා සි දතයුතු යැ. නොකය සංඝකාරයහ අනොකය නිවනා සි දතයුතු යැ. පරිදෙවය සංඝකාරයහ අපරිදෙවය නිවනා සි දතයුතු යැ. උපායාසය සංඝකාරයහ අනුපායාසය නිවනා සි දතයුතු යි.

පළමු වන බණ්ඩර යි.

පරිග්‍රහානීය (ආයතීමාගීසමප්‍රසුක්කධම්මයන් පරිග්‍රහණය කරන බව) දතයුතු යැ. (අන්‍යෝන්‍ය) පරිවාරානීය දතයුතු යැ. (භාවනායෙන්) වැඩිම වශයෙන් පරිපූරානීය ගතයුතු යැ. (සමාධි අරමුණෙහි) එකාග්‍රානීය දතයුතු යැ. අවික්ෂේපානීය දතයුතු යැ. (විසරීවශයෙන්) ප්‍රග්‍රහානීය දතයුතු යැ. (අරමුණෙහි නො විසිරෙන) අවිසාරානීය දතයුතු යැ. (නො කැළඹුණු හෙයින්) අනාච්ලානීය දතයුතු යැ. (අවිකම්පිත හෙයින්) අනිඤ්ජනානීය දතයුතු යැ. එකකුයෙහි පිහිටා සිටීම වශයෙන් චිත්තයාගේ ස්ථිතානීය දතයුතු යැ. ආලම්භිතානීය දතයුතු යැ. ගෝචරානීය දතයුතු යැ. ප්‍රහාණානීය දතයුතු යැ. පරිත්‍යාගානීය දතයුතු යැ. (ද්‍රව්‍යනොවුට්ඨාන වශයෙන්) ව්‍යුත්ථානානීය දතයුතු යැ. නිවර්තනානීය දතයුතු යැ. ශාන්තානීය දතයුතු යැ. ප්‍රණීතානීය දතයුතු යැ. විමුක්තානීය දතයුතු යැ. අනාසුචානීය දතයුතු යැ. තරණානීය දතයුතු යැ. අනිමිත්තානීය දතයුතු යැ. අප්‍රණීතිතානීය දතයුතු යැ. ශුන්‍යතානීය දතයුතු යැ. එකරසානීය දතයුතු යැ. අනභිවර්තනානීය දතයුතු යැ. යුගනකානීය දතයුතු යැ. තෛය්‍යාණානීය දතයුතු යැ. හෙතනීය දතයුතු යැ. දඬිනානීය දතයුතු යැ. අධිපතිභාවානීය දතයුතු යි.

ශමථයාගේ අවික්ෂේපානීය (අවික්ෂේප ස්වභාවය) දතයුතු යැ. විදඬිනා-වගේ අනුපසංකානීය දතයුතු යැ. ශමථවිදඬිනාවන්ගේ එකරසානීය දතයුතු යැ. යුගනකානීයාගේ අනභිවර්තනානීය දතයුතු යි.

ශික්ෂාවගේ සමාදනානීය දතයුතු යැ. ආලම්භකයාගේ ගෝචරානීය දතයුතු යැ. ලිඛිතකයාගේ ප්‍රග්‍රහානීය දතයුතු යැ. උද්ධත චිත්තයාගේ නිග්‍රහානීය දතයුතු යැ. ලිඛනාද්ධත දෙකින් විශුද්ධ (විතන) යන්ගේ අධ්‍යුපෙක්ෂණානීය දතයුතු යැ. විශේෂාධිගමානීය දතයුතු යැ. (ආයතී-මාගීයාගේ) පහලවිම් වශයෙන් උත්තරිප්‍රතිවේධානීය දතයුතු යැ. (වතුසංකප්‍රතිවේධ වශයෙන්) සත්‍යාභිසමයානීය දතයුතු යැ. (එලසමා-පතති වශයෙන්) නිරෝධයෙහි ප්‍රතිස්ථාපකානීය දතයුතු යි.

සද්ධිච්ඡේදය සහ අධිමොක්ඛාවේදී¹ අභිඤ්ඤාඤායො, විරිතිච්ඡේදය සහ හවේදී² අභිඤ්ඤාඤායො, සතිච්ඡේදය උපට්ඨානාවේදී³ අභිඤ්ඤාඤායො, සමාධිච්ඡේදය අවිකේනිකාවේදී⁴ අභිඤ්ඤාඤායො, පඤ්ඤාච්ඡේදය දස්සනාවේදී⁵ අභිඤ්ඤාඤායො.

සද්ධාබලය සහ අස්සද්ධියේ අකම්පිතාවේදී⁶ අභිඤ්ඤාඤායො, විරියබලය කෝසජ්ජේ අකම්පිතාවේදී⁷ අභිඤ්ඤාඤායො, සතිබලය සමාදේ අකම්පිතාවේදී⁸ අභිඤ්ඤාඤායො, සමාධිබලය උද්ධමනිකාවේදී⁹ අභිඤ්ඤාඤායො, පඤ්ඤාබලය අවිජ්ජාය අකම්පිතාවේදී¹⁰ අභිඤ්ඤාඤායො.

සතිසම්මොඤ්ඤාභගය උපට්ඨානාවේදී¹¹ අභිඤ්ඤාඤායො, ධම්මවිචිත-සම්මොඤ්ඤාභගය පවිච්චතාවේදී¹² අභිඤ්ඤාඤායො, විරියසම්මොඤ්ඤාභගය පග්ගහවේදී¹³ අභිඤ්ඤාඤායො, පිතිසම්මොඤ්ඤාභගය උපසම්මතාවේදී¹⁴ අභිඤ්ඤාඤායො, සමාධිසම්මොඤ්ඤාභගය අවිකේනිකාවේදී¹⁵ අභිඤ්ඤාඤායො, උපෙකනි-සම්මොඤ්ඤාභගය පටිසම්භානාවේදී¹⁶ අභිඤ්ඤාඤායො.

සමමාදිට්ඨියා දස්සනාවේදී¹⁷ අභිඤ්ඤාඤායො, සමමාසංකප්පය අනිති-රෝපනාවේදී¹⁸ අභිඤ්ඤාඤායො, සමමාචාරාය පරිග්ගහවේදී¹⁹ අභිඤ්ඤාඤායො, සමමාකම්මනාසය සමුට්ඨානාවේදී²⁰ අභිඤ්ඤාඤායො, සමමාආජීවය වොදනාවේදී²¹ අභිඤ්ඤාඤායො, සමමාචාරාමය පග්ගහවේදී²² අභිඤ්ඤාඤායො, සමමාසත්තිය උපට්ඨානාවේදී²³ අභිඤ්ඤාඤායො, සමමාසමාධිය අවිකේනි-කාවේදී²⁴ අභිඤ්ඤාඤායො.

ඉච්ඡානං ආබිපතෙය්‍යවේදී²⁵ අභිඤ්ඤාඤායො, බලානං අකම්පි-තවේදී²⁶ අභිඤ්ඤාඤායො, බෝජ්ඣංගානං නිය්‍යානාවේදී²⁷ අභිඤ්ඤාඤායො, මග්ගය හෙතු වේදී²⁸ අභිඤ්ඤාඤායො, සතිපට්ඨානානං උපට්ඨානාවේදී²⁹ අභිඤ්ඤාඤායො, සමමප්පමානානං පදහනාවේදී³⁰ අභිඤ්ඤාඤායො, ඉද්ධිපා-දානං ඉජ්ඣානාවේදී³¹ අභිඤ්ඤාඤායො, සම්මානං ධම්මවේදී³² අභිඤ්ඤාඤායො, පඤ්ඤානං³³ පටිප්පසය්‍යවේදී³⁴ අභිඤ්ඤාඤායො, ඵලානං සමිජ්ඣිතිරියවේදී³⁵ අභිඤ්ඤාඤායො.

විතක්ඛය්‍ය අනිතිරෝපනාවේදී³⁶ අභිඤ්ඤාඤායො, විචාරය්‍ය උපවිචාර-වේදී³⁷ අභිඤ්ඤාඤායො, පිතිතං ඵරණවේදී³⁸ අභිඤ්ඤාඤායො, සුඛය්‍ය අතිසන්දනාවේදී³⁹ අභිඤ්ඤාඤායො, විතතය්‍ය එකග්ගවේදී⁴⁰ අභිඤ්ඤාඤායො.

ආචර්ජනාවේදී⁴¹ අභිඤ්ඤාඤායො, විජානනාවේදී⁴² අභිඤ්ඤාඤායො, පජානනාවේදී⁴³ අභිඤ්ඤාඤායො, සඤ්ජානනාවේදී⁴⁴ අභිඤ්ඤාඤායො, [එකා-රම්මණවේදී⁴⁵ අභිඤ්ඤාඤායො,] එකොදවේදී⁴⁶ අභිඤ්ඤාඤායො, අභිඤ්ඤාය ඤානවේදී⁴⁷ අභිඤ්ඤාඤායො, පරිඤ්ඤාය තීරණවේදී⁴⁸ අභිඤ්ඤාඤායො, පහානය්‍ය පරිච්චාගවේදී⁴⁹ අභිඤ්ඤාඤායො, භාවනාය එකරසවේදී⁵⁰ අභිඤ්ඤාඤායො, සමිජ්ඣිතිරියාය එස්සනාවේදී⁵¹ අභිඤ්ඤාඤායො, බන්ධානං බන්ධවේදී⁵² අභිඤ්ඤාඤායො, ධාතුනං ධාතුවේදී⁵³ අභිඤ්ඤාඤායො, ආයතානානං ආයතනාවේදී⁵⁴ අභිඤ්ඤාඤායො, සංඛිතානං සංඛිතවේදී⁵⁵ අභිඤ්ඤාඤායො, අසංඛිතය්‍ය අසංඛිතවේදී⁵⁶ අභිඤ්ඤාඤායො.

1 අබිපතෙය්‍යවේදී - PTS, 2. පමානවේදී - පු.

3. මග්ගානං - මජ්ඣිම, සොග්ගානං - සා, 4. විජානනවේදී - සා.

5 එකරසවේදී - මජ්ඣිම, එකාරම්මණවේදී - සං. 6. ධාතුවේදී - සා.

ප්‍රඥාප්තියෙන් අභිමෝක්ෂානීය දතයුතු යැ. විශේෂීන්ගෙන් ප්‍රමුඛතමය දතයුතු යැ. සමානීන්ගෙන් (අරමුණට එළඹ සිටිම වශයෙන්) උපසාරානීය දතයුතු යැ. සමානීන්ගෙන් අවික්ෂේපානීය දතයුතු යැ. ප්‍රඥාප්තියෙන් දැනෙන දතයුතු යි.

ප්‍රධානලයෙන් අප්‍රධානෙන් අකම්ප්‍යානීය දතයුතු යැ. විශේෂීන්ගෙන් කුසිද්ධතාවයෙන් අකම්ප්‍යානීය දතයුතු යැ. සමානීන්ගෙන් ප්‍රමාදයෙන් අකම්ප්‍යානීය දතයුතු යැ. සමානීන්ගෙන් උද්ධතාවයෙන් අකම්ප්‍යානීය දතයුතු යැ. ප්‍රඥාප්තියෙන් අවික්ෂේපයෙන් අකම්ප්‍යානීය දතයුතු යි.

සමානීන්ගෙන් උපසාරානීය දතයුතු යැ. ධර්මවිවේක-සමෝධායකයෙන් (විමසිම විසින්) ප්‍රවිච්ඡානීය දතයුතු යැ. විශේෂීන්ගෙන් ප්‍රමුඛතමය දතයුතු යැ. ප්‍රතිසමෝධායකයෙන් සමුදායනීය දතයුතු යැ. ප්‍රතිසමෝධායකයෙන් ව්‍යුපගමානීය දතයුතු යැ. සමානීන්ගෙන් අවික්ෂේපානීය දතයුතු යැ. උපෙක්ෂා-සමෝධායකයෙන් ප්‍රතිසංඛ්‍යානීය දතයුතු යි.

සමානීන්ගෙන් දැනෙන දතයුතු යැ. සමානීන්ගෙන් (සිත අරමුණට නැගිම විසින්) අභිනිරෝපණානීය දතයුතු යැ. සමානීන් වචනයෙන් (විකල්පවර විසින්) පරිග්‍රහානීය දතයුතු යැ. සමානීන් කම්ප්‍යානයෙන් (කායසංවර විසින්) සමුදායනීය දතයුතු යැ. සමානීන්ගෙන් පරිග්‍රහානීය දතයුතු යැ. සමානීන්ගෙන් ප්‍රමුඛතමයෙන් ප්‍රමුඛතමය දතයුතු යැ. සමානීන්ගෙන් උපසාරානීය දතයුතු යැ. සමානීන්ගෙන් අවික්ෂේපානීය දතයුතු යි.

ඉන්ද්‍රියයෙන් අභිමෝක්ෂානීය දතයුතු යැ. බලයෙන් අකම්ප්‍යානීය දතයුතු යැ. බෝධායකයෙන් නිශ්චිතානීය දතයුතු යැ. මානසිකයෙන් භවනීය දතයුතු යැ. සතිපට්ඨානෙන් (අරමුණට එළඹ සිටිම වශයෙන්) උපසාරානීය දතයුතු යැ. සමානීන්ගෙන් ප්‍රධානතමයෙන් ප්‍රධානතමය දතයුතු යැ. සාධාරණයෙන් සමානීන්ගෙන් දතයුතු යැ. සත්‍යයෙන් නිවැරදි දතයුතු යැ. සතර ආර්ය මාර්ගයෙන් ප්‍රතිප්‍රතිපත්තිය දතයුතු යැ. එලයෙන් සාක්ෂාත්කරණය දතයුතු යි.

විකල්පයෙන් අභිනිරෝපණානීය දතයුතු යැ. විවරයෙන් අනුමේය-නානීය දතයුතු යැ. ප්‍රියයෙන් විකල්පය (පාතිරිම) දතයුතු යැ. සුඛයෙන් අභිසංගත (තෙමිම) අනීය දතයුතු යැ. විකල්පයෙන් (සමානීන් වශයෙන්) එකාග්‍රතානීය දතයුතු යි.

ආවේණිකය දතයුතු යැ. (විඥානයෙන්) විජානනානීය දතයුතු යැ. (ප්‍රඥාවෙන්) ප්‍රජානනානීය දතයුතු යැ. (සංඥාවෙන්) සංඥානනානීය දතයුතු යැ. (සමානීන්ගෙන්) එකාග්‍රතානීය දතයුතු යැ. අසංඛ්‍යානීය දතයුතු යැ. අභිඥ (ඥානපරිඥ) වෙන් ඥානානීය දතයුතු යැ. නිර්ණයපරිඥාවෙන් (අනිත්‍යාදි වශයෙන්) නිර්ණානීය දතයුතු යැ. ප්‍රභාණ-පරිඥාවෙන් (ප්‍රතිපක්ෂධර්ම) පරිත්‍යාගානීය දතයුතු යැ. භාවනාවෙන් එකරසානීය දතයුතු යැ. සාක්ෂාත්කරණයෙන් සංගීත (විඤාන) අනීය දත-යුතු යැ. සකකියෙන් සකකියානීය දතයුතු යැ. බාහුත්වෙන් (භූතාදි) බාහුතමය දතයුතු යැ. ආයතනයෙන් ආයතනානීය දතයුතු යැ. සංකීර්ණ ධර්මයෙන් (ප්‍රත්‍යයසමවයෙන් කරන ලද විසින්) සංකීර්ණානීය දතයුතු යැ. අසංකීර්ණානීය දතයුතු යි.

විතනටෙය්‍යා අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, විතනානන්තරියටෙය්‍යා¹ අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, විතනස්ස චුට්ඨානටෙය්‍යා අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, විතනස්ස විචචනටෙය්‍යා අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, විතනස්ස හෙතුටෙය්‍යා² අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, විතනස්ස පච්චයටෙය්‍යා අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, විතනස්ස වජ්ඣටෙය්‍යා අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, විතනස්ස භූමමටෙය්‍යා,³ අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, විතනස්ස ආරමමණටෙය්‍යා අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, විතනස්ස ගොචරටෙය්‍යා අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, විතනස්ස චරියටෙය්‍යා අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, විතනස්ස ගතටෙය්‍යා අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, විතනස්ස අභිනිභාරටෙය්‍යා අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, විතනස්ස නිය්‍යානටෙය්‍යා අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, විතනස්ස නිස්සරණටෙය්‍යා අභිඤ්ඤායෙය්‍යා.

එකතෙන ආවජ්ජනටෙය්‍යා අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, එකතෙන විජානනටෙය්‍යා අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, එකතෙන පජානනටෙය්‍යා අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, එකතෙන සඤ්ජානනටෙය්‍යා අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, එකතෙන එකොදටෙය්‍යා අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, එකතෙන උපනිබ්බන්ධටෙය්‍යා⁴ අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, එකතෙන පනබ්බන්ධටෙය්‍යා⁵ අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, එකතෙන පසිද්ධනටෙය්‍යා අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, එකතෙන සන්තිට්ඨනටෙය්‍යා අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, එකතෙන විමුච්චනටෙය්‍යා⁶ අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, එකතෙන 'එතං සන්ත'නති පස්සනටෙය්‍යා අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, එකතෙන යානිකානටෙය්‍යා අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, එකතෙන වජ්ඣකානටෙය්‍යා අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, එකතෙන අනුට්ඨිතටෙය්‍යා අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, එකතෙන පරිචිතටෙය්‍යා අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, එකතෙන සුභමාරඬටෙය්‍යා අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, එකතෙන පරිග්ගහටෙය්‍යා අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, එකතෙන පරිවාරටෙය්‍යා අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, එකතෙන පරිපූරටෙය්‍යා අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, එකතෙන සමොධානටෙය්‍යා අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, එකතෙන අබ්ධානටෙය්‍යා අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, එකතෙන ආසෙවනටෙය්‍යා අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, එකතෙන භාවනටෙය්‍යා අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, එකතෙන බහුලිකමමටෙය්‍යා අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, එකතෙන සුසමුග්ගනටෙය්‍යා අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, එකතෙන සුච්ඡිත්තටෙය්‍යා අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, එකතෙන බුජ්ඣිතටෙය්‍යා අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, එකතෙන අනුබුජ්ඣිතටෙය්‍යා අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, එකතෙන පටිබුජ්ඣිතටෙය්‍යා අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, එකතෙන සමුබුජ්ඣිතටෙය්‍යා අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, එකතෙන බොධනටෙය්‍යා අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, එකතෙන අනුබොධනටෙය්‍යා අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, එකතෙන පටිබොධනටෙය්‍යා අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, එකතෙන සමෙබ්බධනටෙය්‍යා අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, එකතෙන බොධපකක්ඛයටෙය්‍යා⁷ අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, එකතෙන අනුබොධපකක්ඛයටෙය්‍යා අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, එකතෙන පටිබොධපකක්ඛයටෙය්‍යා අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, එකතෙන සමෙබ්බධපකක්ඛයටෙය්‍යා අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, එකතෙන ජොතනටෙය්‍යා අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, එකතෙන උපේජාතනටෙය්‍යා අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, එකතෙන අනුජොතනටෙය්‍යා අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, එකතෙන පටිජානනටෙය්‍යා අභිඤ්ඤායෙය්‍යා, එකතෙන සඤ්ජානනටෙය්‍යා අභිඤ්ඤායෙය්‍යා.

1. විතනානන්තරියටෙය්‍යා - PTS.; 2. හෙතටෙය්‍යා - සයා.

3. භූමමටෙය්‍යා - මජ්ඣ. 4. උපනිබ්බන්ධටෙය්‍යා - සයා; 5. පනබ්බන්ධටෙය්‍යා - ස

6. විමුච්චනටෙය්‍යා - ස, 7. බොධපකක්ඛයටෙය්‍යා - මජ්ඣ, සයා; PTS

(චිත්තයාගේ ආරම්භණ වින්‍යානාදි) වින්‍යානාදිය දහසූතු යැ. වින්‍යායාගේ දන්තනරහාවාදිය දහසූතු යැ. (ගොත්‍රානු-මාග්ගි) වින්‍යායාගේ (නිමිත්ත-නිමිත්තප්‍රවාහනියෙන්) ව්‍යුත්පානාදිය දහසූතු යැ. වින්‍යායාගේ (නිජිණ-යෙති) විචිතියාදිය දහසූතු යැ. වින්‍යායාගේ හෙතළිය දහසූතු යැ. වින්‍යායාගේ (වස්තුවලභිනාදින් පිළිබඳ) ප්‍රත්‍යයාදිය දහසූතු යැ. වින්‍යායාගේ (වක්‍ෂුරාදි එකුත්ට) වක්‍ෂුහාවාදිය දහසූතු යැ. වින්‍යායාගේ (කාමාවචරාදි) භූමියාදිය දහසූතු යැ. වින්‍යායාගේ (රූපාදි) ආලම්බනාදිය දහසූතු යැ. වින්‍යායාගේ (ආලම්බන) ගොචරාදිය දහසූතු යැ. වින්‍යායාගේ වය්‍යාදිය දහසූතු යැ. වින්‍යායාගේ (දුරස්තනික ආලම්බනග්‍රහණ වශයෙන්) ගතාදිය දහසූතු යැ. වින්‍යායාගේ (අරමුණු හැනීමට) අනිනිහරණාදිය දහසූතු යැ. මාග්ගිවින්‍යායාගේ (වට්ටයෙන්) නියමාණාදිය දහසූතු යැ. වින්‍යායාගේ නිසංරණාදිය දහසූතු යි.

එකතියෙහි (එක් අරමුණෙහි) ආවර්තාදිය දහසූතු යැ. එකතියෙහි විජ්‍යානාදිය දහසූතු යැ. එකතියෙහි ප්‍රජ්‍යානාදිය දහසූතු යැ. එකතියෙහි සංක්‍රාන්තාදිය දහසූතු යැ. එකතියෙහි එකොදොස්විය දහසූතු යැ. එකතියෙහි උපතිබ්‍ධිනාදිය දහසූතු යැ. එකතියෙහි (ප්‍රථමධ්‍යාන වශයෙන්) ප්‍රසංකාදියාදිය දහසූතු යැ. එකතියෙහි (ද්විතීය-ධ්‍යාන වශයෙන්) ප්‍රසිද්ධාදිය දහසූතු යැ. එකතියෙහි (තෘතීයධ්‍යාන වශයෙන්) සන්තිධ්‍යානාදිය දහසූතු යැ. එකතියෙහි (චතුර්ධ්‍යාන වශයෙන්) විමුච්චනාදිය දහසූතු යැ. එකතියෙහි (ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂා වශයෙන්) 'තෙල ශාන්ත යා'යි දර්ශනාදිය දහසූතු යැ. එකතියෙහි යානිකානාදිය (යෙදූ යානයක් මෙන් කළ අවස්ථා) දහසූතු යැ. එකතියෙහි මානාවිත් පටන්ගන්නා ලද විශේෂ ඇති බව දහසූතු යැ. එකතියෙහි පරිග්‍රහාදිය දහසූතු යැ. එකතියෙහි පරිවාරාදිය දහසූතු යැ. එකතියෙහි පරිපූරාදිය දහසූතු යැ. එකතියෙහි සමවධානාදිය දහසූතු යැ. එකතියෙහි අධිස්ථානාදිය දහසූතු යැ. එකතියෙහි ආසෙවනාදිය දහසූතු යැ. එකතියෙහි භාවනාදිය දහසූතු යැ. එකතියෙහි බ්‍රහ්මවශයෙන් කරන බව දහසූතු යැ. එකතියෙහි මොනොවට නැගිටි බව දහසූතු යැ. එකතියෙහි මොනොවට මිදුණ බව දහසූතු යැ. එකතියෙහි (ශ්‍රෝතා-පත්තිමාග්ගිබෝධාසංඛයන්ගේ) අවබෝධාදිය දහසූතු යැ. එකතියෙහි (සංකාදගාමිමාග්ගිබෝධාසංඛයන්ගේ) අනුබෝධාදිය දහසූතු යැ. එකතියෙහි (අනාගාමිමාග්ගිබෝධාසංඛයන්ගේ) ප්‍රතිබෝධාදිය දහසූතු යැ. එකතියෙහි (අභිත්මාග්ගිබෝධාසංඛයන්ගේ) සම්බෝධාදිය දහසූතු යැ. එකතියෙහි (ශ්‍රෝතාපත්තිමාග්ගිබෝධාසංඛයන්ගේ) බෝධනාදිය දහසූතු යැ. එකතියෙහි (සංකාදගාමිමාග්ගිබෝධාසංඛයන්ගේ) අනුබෝධනාදිය දහසූතු යැ. එකතියෙහි (අනාගාමිමාග්ගිබෝධාසංඛයන්ගේ) ප්‍රතිබෝධනාදිය දහසූතු යැ. එකතියෙහි (අභිත්මාග්ගිබෝධාසංඛයන්ගේ) සම්බෝධනාදිය දහසූතු යැ. එකතියෙහි (විදර්ශනාප්‍රඥාවශයෙන්) ජ්‍යොතිශාදිය දහසූතු යැ. එකතියෙහි (ශ්‍රෝතාපත්තිමාග්ගිඥානවශයෙන්) උද්දොතනාදිය දහසූතු යැ. එකතියෙහි (සංකාදගාමිමාග්ගිඥාන වශයෙන්) අනුද්දොතනාදිය දහසූතු යැ. එකතියෙහි (අනාගාමිමාග්ගිඥානවශයෙන්) ප්‍රතිද්දොතනාදිය දහසූතු යැ. එකතියෙහි (අභිත්මාග්ගිඥානවශයෙන්) සංද්දොතනාදිය දහසූතු යි.

පකාසනටො¹ අභිඤ්ඤායො, විරොචනටො² අභිඤ්ඤායො, කිලෙසානං සන්තාපනටො³ අභිඤ්ඤායො, අමලටො⁴ අභිඤ්ඤායො, විමලටො⁵ අභිඤ්ඤායො, නිමමලටො⁶ අභිඤ්ඤායො, සමටො⁷ අභිඤ්ඤායො, සමයටො⁸ අභිඤ්ඤායො, විවෙකටො⁹ අභිඤ්ඤායො, විවෙකචරිතටො¹⁰ අභිඤ්ඤායො, විරාගටො¹¹ අභිඤ්ඤායො, විරාග-චරිතටො¹² අභිඤ්ඤායො, නිරොධටො¹³ අභිඤ්ඤායො, නිරොධචරිතටො¹⁴ අභිඤ්ඤායො, වොස්සග්ගටො¹⁵ අභිඤ්ඤායො, වොස්සග්ගචරිතටො¹⁶ අභිඤ්ඤායො, විමුක්තටො¹⁷ අභිඤ්ඤායො, විමුක්තචරිතටො¹⁸ අභිඤ්ඤායො.

ඡන්දටො¹⁹ අභිඤ්ඤායො, ඡන්දස්ස මූලටො²⁰ අභිඤ්ඤායො, ඡන්දස්ස පාදටො²¹ අභිඤ්ඤායො, ඡන්දස්ස පඛානටො²² අභිඤ්ඤායො, ඡන්දස්ස ඉජ්ඣනටො²³ අභිඤ්ඤායො, ඡන්දස්ස අභිමොක්ඛටො²⁴ අභිඤ්ඤායො, ඡන්දස්ස පග්ගහටො²⁵ අභිඤ්ඤායො, ඡන්දස්ස උපට්ඨානටො²⁶ අභිඤ්ඤායො, ඡන්දස්ස අවිකෙකපටො²⁷ අභිඤ්ඤායො, ඡන්දස්ස දස්සනටො²⁸ අභිඤ්ඤායො.

විරියටො²⁹ අභිඤ්ඤායො, විරියස්ස³⁰ මූලටො³¹ අභිඤ්ඤායො, විරියස්ස පාදටො³² අභිඤ්ඤායො, විරියස්ස පඛානටො³³ අභිඤ්ඤායො, විරියස්ස ඉජ්ඣනටො³⁴ අභිඤ්ඤායො, විරියස්ස අභිමොක්ඛටො³⁵ අභිඤ්ඤායො, විරියස්ස පග්ගහටො³⁶ අභිඤ්ඤායො, විරියස්ස උපට්ඨානටො³⁷ අභිඤ්ඤායො, විරියස්ස අවිකෙකපටො³⁸ අභිඤ්ඤායො, විරියස්ස දස්සනටො³⁹ අභිඤ්ඤායො.

විනතටො⁴⁰ අභිඤ්ඤායො, විනතස්ස මූලටො⁴¹ අභිඤ්ඤායො, විනතස්ස පාදටො⁴² අභිඤ්ඤායො, විනතස්ස පඛානටො⁴³ අභිඤ්ඤායො, විනතස්ස ඉජ්ඣනටො⁴⁴ අභිඤ්ඤායො, විනතස්ස අභිමොක්ඛටො⁴⁵ අභිඤ්ඤායො, විනතස්ස පග්ගහටො⁴⁶ අභිඤ්ඤායො, විනතස්ස උපට්ඨානටො⁴⁷ අභිඤ්ඤායො, විනතස්ස අවිකෙකපටො⁴⁸ අභිඤ්ඤායො, විනතස්ස දස්සනටො⁴⁹ අභිඤ්ඤායො.

විමංසටො⁵⁰ අභිඤ්ඤායො, විමංසාය මූලටො⁵¹ අභිඤ්ඤායො, විමංසාය පාදටො⁵² අභිඤ්ඤායො, විමංසාය පඛානටො⁵³ අභිඤ්ඤායො, විමංසාය ඉජ්ඣනටො⁵⁴ අභිඤ්ඤායො, විමංසාය අභිමොක්ඛටො⁵⁵ අභිඤ්ඤායො, විමංසාය පග්ගහටො⁵⁶ අභිඤ්ඤායො, විමංසාය උපට්ඨානටො⁵⁷ අභිඤ්ඤායො, විමංසාය අවිකෙකපටො⁵⁸ අභිඤ්ඤායො, විමංසාය දස්සනටො⁵⁹ අභිඤ්ඤායො.

*දුක්ඛස්ස පිළිනටො⁶⁰ අභිඤ්ඤායො, දුක්ඛස්ස සංඛිතටො⁶¹ අභිඤ්ඤායො, දුක්ඛස්ස සන්තාපටො⁶² අභිඤ්ඤායො, දුක්ඛස්ස විපරිණාමටො⁶³ අභිඤ්ඤායො.

සමුදයස්ස ආයුහනටො⁶⁴ අභිඤ්ඤායො, සමුදයස්ස නිදනටො⁶⁵ අභිඤ්ඤායො, සමුදයස්ස සංඤ්ඤාගටො⁶⁶ අභිඤ්ඤායො, සමුදයස්ස පළිබොධටො⁶⁷ අභිඤ්ඤායො.

1. පතාපනටො - මජ්ඣිම, සං, PTS, 2 වොස්සග්ගටො - මජ්ඣිම,

3. විරියටො - මජ්ඣිම, 4. විරියස්ස - මජ්ඣිම,

5. ආයුහනටො - සං, 6. පළිබොධටො - PTS,

* දුක්ඛටොති ආදිති මූලපදානි මරම ජට්ඨසංඛිතිපොභිකාදිසු අභිකානි.

(ආයතියාගේ) ප්‍රකාශනානුසාරී දතස්තු ය. (ප්‍රකාශන බැවින්) විරෝධනානුසාරී දතස්තු ය. කෙලෙසයන්ගේ සන්තාපනානුසාරී දතස්තු ය. (නිමිල නිමිලානුසාරී බැවින්) අලෝකනානුසාරී දතස්තු ය. (සමප්‍රකාශනමුලක බැවින්) විමලානුසාරී දතස්තු ය. (ආලෝකන කරන මල රහිත බැවින්) නිමිලානුසාරී දතස්තු ය. (කෙලෙස් විමල නැති බැවින්) ගමානුසාරී දතස්තු ය. විවේකානුසාරී දතස්තු ය. විවේකවයනානුසාරී දතස්තු ය. විරාගානුසාරී දතස්තු ය. විරාගවයනානුසාරී දතස්තු ය. නිරෝධානුසාරී දතස්තු ය. නිරෝධවයනානුසාරී දතස්තු ය. වොසසග්ගානුසාරී දතස්තු ය. වොසසග්ගවයනානුසාරී දතස්තු ය. විමුක්තානුසාරී දතස්තු ය. විමුක්තවයනානුසාරී දතස්තු ය.

(කකිකාකමයනා) ඡන්දානුසාරී දතස්තු ය. ඡන්දාගේ මූලානුසාරී දතස්තු ය. ඡන්දාගේ (සහජාතයනට ප්‍රතික්ෂා බැවින්) පාදානුසාරී දතස්තු ය. ඡන්දාගේ (අභිපති බැවින්) ප්‍රධානානුසාරී දතස්තු ය. ඡන්දාගේ සමාදායනානුසාරී දතස්තු ය. ඡන්දාගේ අභිමොක්ෂානුසාරී දතස්තු ය. ඡන්දාගේ ප්‍රග්‍රහානුසාරී දතස්තු ය. ඡන්දාගේ උපසාදානානුසාරී දතස්තු ය. ඡන්දාගේ අවික්ෂේපානුසාරී දතස්තු ය. ඡන්දාගේ දශිනානුසාරී දතස්තු ය.

විශ්වානුසාරී දතස්තු ය. විශ්වාගේ මූලානුසාරී දතස්තු ය. විශ්වාගේ ප්‍රතික්ෂානුසාරී දතස්තු ය. විශ්වාගේ ප්‍රධානානුසාරී දතස්තු ය. විශ්වාගේ සමාදායනානුසාරී දතස්තු ය. විශ්වාගේ අභිමොක්ෂානුසාරී දතස්තු ය. විශ්වාගේ ප්‍රග්‍රහානුසාරී දතස්තු ය. විශ්වාගේ උපසාදානානුසාරී දතස්තු ය. විශ්වාගේ අවික්ෂේපානුසාරී දතස්තු ය. විශ්වාගේ දශිනානුසාරී දතස්තු ය.

(විනතනාදි) විනතානුසාරී දතස්තු ය. විනතාගේ මූලානුසාරී දතස්තු ය. විනතාගේ ප්‍රතික්ෂානුසාරී දතස්තු ය. විනතාගේ ප්‍රධානානුසාරී දතස්තු ය. විනතාගේ අභිමොක්ෂානුසාරී දතස්තු ය. විනතාගේ ප්‍රග්‍රහානුසාරී දතස්තු ය. විනතාගේ උපසාදානානුසාරී දතස්තු ය. විනතාගේ අවික්ෂේපානුසාරී දතස්තු ය. විනතාගේ දශිනානුසාරී දතස්තු ය.

විමංසානුසාරී දතස්තු ය. විමංසාවගේ මූලානුසාරී දතස්තු ය. විමංසාවගේ ප්‍රතික්ෂානුසාරී දතස්තු ය. විමංසාවගේ ප්‍රධානානුසාරී දතස්තු ය. විමංසාවගේ සමාදායනානුසාරී දතස්තු ය. විමංසාවගේ අභිමොක්ෂානුසාරී දතස්තු ය. විමංසාවගේ ප්‍රග්‍රහානුසාරී දතස්තු ය. විමංසාවගේ උපසාදානානුසාරී දතස්තු ය. විමංසාවගේ අවික්ෂේපානුසාරී දතස්තු ය. විමංසාවගේ දශිනානුසාරී දතස්තු ය.

දුෂ්කාගේ පිඛනානුසාරී දතස්තු ය. දුෂ්කාගේ සඛනානුසාරී දතස්තු ය. දුෂ්කාගේ සන්තාපනානුසාරී දතස්තු ය. දුෂ්කාගේ විපරිණාමානුසාරී දතස්තු ය.

සමුදයාගේ ආයුක්තානුසාරී දතස්තු ය. සමුදයාගේ නිදනානුසාරී දතස්තු ය. සමුදයාගේ සංයෝගානුසාරී දතස්තු ය. සමුදයාගේ පරිබෝධානුසාරී දතස්තු ය.

නිරෝධස්ස නිසාරණංවෙය්‍යං අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, නිරෝධස්ස විවෙකංවෙය්‍යං අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, නිරෝධස්ස අසම්බන්ධංවෙය්‍යං අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, නිරෝධස්ස අමතංවෙය්‍යං අභිඤ්ඤායෙය්‍යං.

මග්ගස්ස නිශ්ශාන්තංවෙය්‍යං අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, මග්ගස්ස හෙතුංවෙය්‍යං¹ අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, මග්ගස්ස දුස්සන්තංවෙය්‍යං අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, මග්ගස්ස ආබි-පතෙය්‍යංවෙය්‍යං අභිඤ්ඤායෙය්‍යං.

තථංවෙය්‍යං අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, අනත්තංවෙය්‍යං අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, සච්චංවෙය්‍යං අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, පටිවෙධංවෙය්‍යං අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, අභිජානනංවෙය්‍යං අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, පරිජානනංවෙය්‍යං අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, ධම්මංවෙය්‍යං අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, ධාතුංවෙය්‍යං² අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, සූතංවෙය්‍යං අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, සච්ඡිකිරිතංවෙය්‍යං අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, එස්සන්තංවෙය්‍යං අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, අභිසම්මංවෙය්‍යං අභිඤ්ඤායෙය්‍යං.

නෙකංමමං අභිඤ්ඤායං, අව්‍යාපාදෙ අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, ආලෝක-සක්කද්ධං අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, අවිකෙතිපො අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, ධම්මවච්ඡාන්තං අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, සූත්තං අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, පාමොජ්ජං.³ අභිඤ්ඤායං.

පඨමං ක්කාන්තං⁴ අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, දුතියං ක්කාන්තං අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, තතියං ක්කාන්තං අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, චතුත්ථං ක්කාන්තං අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, ආකාසා-නක්ඛායතනසමාපතති අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, වික්කද්ධංක්ඛායතනසමාපතති අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, ආතික්ඛායක්ඛායතනසමාපතති අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, නෙවසක්කද්ධාසක්කද්ධතනසමාපතති අභිඤ්ඤායෙය්‍යං.

අභිච්චානුපස්සනං අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, දුක්ඛානුපස්සනං අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, අනත්තානුපස්සනං අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, නිබ්බිදානුපස්සනං අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, විරාගානුපස්සනං අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, නිරෝධානුපස්සනං අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, පටිනිස්සග්ගානුපස්සනං අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, ඛයානුපස්සනං අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, චයානුපස්සනං අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, විපරිණාමානුපස්සනං අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, අනිමිත්තානුපස්සනං අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, අප්පණ්ණිතිනානුපස්සනං අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, සුක්කද්ධානුපස්සනං අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, අධිපක්කද්ධධම්මවිපස්සනං අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, යථාභූතසූත්තදස්සනං අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, ආදීනවානුපස්සනං අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, පටිසම්බානුපස්සනං අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, විච්චානුපස්සනං අභිඤ්ඤායෙය්‍යං.

සොතාපතතිමග්ගො අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, සොතාපතතිඵලසමාපතති අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, සකද්ධගාමිමග්ගො අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, සකද්ධගාමිඵලසමාපතති අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, අනාගාමිමග්ගො අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, අනාගාමිඵලසමාපතති අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, අරහත්තමග්ගො අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, අරහත්තඵලසමාපතති අභිඤ්ඤායෙය්‍යං.

අඛමොක්ඛංවෙය්‍යං සද්ධිත්ථිං අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, පග්ගහංවෙය්‍යං විරිසිත්ථිං⁵ අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, උපට්ඨාන්තංවෙය්‍යං සතිත්ථිං අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, අවිකෙතිපංවෙය්‍යං සමාධිත්ථිං අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, දස්සන්තංවෙය්‍යං පක්කද්ධත්ථිං අභිඤ්ඤායෙය්‍යං.

අස්සද්ධියෙ අකම්පියංවෙය්‍යං සද්ධාබලං අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, කොසල්ජ් අකම්පියංවෙය්‍යං විරියබලං අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, පමාදෙ අකම්පියංවෙය්‍යං සතිබලං අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, උද්ධවෙව අකම්පියංවෙය්‍යං සමාධිබලං අභිඤ්ඤායෙය්‍යං, අවිජ්ජාය අකම්පියංවෙය්‍යං පක්කද්ධබලං අභිඤ්ඤායෙය්‍යං.

1. හෙතෙවෙය්‍යං - ස්‍යා. 2. ධාතෙවෙය්‍යං - ස්‍යා. 3. පාමුජ්ජං - ස්‍යා.

4. පඨමස්සාන්තං (ආදි) ස්‍යා, PTS. 5. විරිසිත්ථිං - ඉත්ථං.

නිරෝධයාගේ නිසරණාචාර්ය දනසුතු යැ. නිරෝධයාගේ විවේකාචාර්ය දනසුතු යැ. නිරෝධයාගේ අසඹිතාචාර්ය දනසුතු යැ. නිරෝධයාගේ අමාත්‍යාචාර්ය දනසුතු.

මාගේ ගිණුම් පොතේ දැක්වෙන ආදායම් සහ වැටුප් ලබාදීම්
 මාගේ ගිණුම් පොතේ දැක්වෙන වැඩිපුර ගෙවීම් සහ අනෙකුත්
 මාගේ ගිණුම් පොතේ දැක්වෙන වැඩිපුර ගෙවීම් සහ අනෙකුත්

අයුරු සහ අනුකූලතාවය අනුකූලය. අනුකූලතාවය අනුකූලය. සහයෝගී
 අනුකූලය. ප්‍රතිචේදනය අනුකූලය. වෙසෙසින් අනුකූල අනුකූලය. අනුකූල
 අනුකූලය. අනුකූල අනුකූලය. අනුකූල අනුකූලය. අනුකූල අනුකූලය.
 (අනුකූල) අනුකූල අනුකූලය. අනුකූල අනුකූලය. අනුකූල අනුකූලය.
 අනුකූල අනුකූලය. අනුකූල අනුකූලය. අනුකූල අනුකූලය. අනුකූල අනුකූලය.
 (අනුකූල) අනුකූල අනුකූලය. අනුකූල අනුකූලය. අනුකූල අනුකූලය. අනුකූල අනුකූලය.

තෙන්නම් (කැමැත්ත ප්‍රතිපත්ති) ය දැනටමත් ය. අවිශ්වාසය දැනටමත් ය. (සාමාන්‍ය මධ්‍යම ප්‍රතිපත්ති) අලංකාරයෙන් දැනටමත් ය. අවිශ්වාසය දැනටමත් ය. බලවත්වන්න (නිශ්චය) ය දැනටමත් ය. දෙයක් දැනටමත් ය. (අර්ථප්‍රතිපත්ති) ප්‍රාමෝදයක් දැනටමත් ය.

[illegible]

අතීතයානුදර්ශිතය දතයුතු යැ. ද්වෘතදර්ශිතය දතයුතු යැ. අනාන්තානුදර්ශිතය දතයුතු යැ. නිරේද්‍යනුදර්ශිතය දතයුතු යැ. විරාගානුදර්ශිතය දතයුතු යැ. නිරෝධානුදර්ශිතය දතයුතු යැ. ප්‍රතිනිසංගානුදර්ශිතය දතයුතු යැ. ක්‍යායානුදර්ශිතය දතයුතු යැ. ව්‍යායානුදර්ශිතය දතයුතු යැ. විපරිණාමානුදර්ශිතය දතයුතු යැ. අනිමිත්තානුදර්ශිතය දතයුතු යැ. අප්‍රණිතිනානුදර්ශිතය දතයුතු යැ. ශුන්‍යතානුදර්ශිතය දතයුතු යැ. අධිප්‍රඥ සංකිතානුදර්ශිතානුදර්ශිතය දතයුතු යැ. ස්වාභූතඥානදර්ශිතය දතයුතු යැ. ආදිනවානුදර්ශිතය දතයුතු යැ. පටිසංකි (භවිතය-ද්‍රාව-අනාන්තා)නුදර්ශිතය දතයුතු යැ. විවතීනුදර්ශිත (ගොත්‍රභූඥාන)ය දතයුතු.

සෝවන් මාගිය දහසුතු යැ. සෝවන් ඵලසමාපනතිය දහසුතු යැ.
සකෘද්ගාමී මාගිය දහසුතු යැ. සකෘද්ගාමී ඵලසමාපනතිය දහසුතු යැ.
අනාගාමී මාගිය දහසුතු යැ. අනාගාමී ඵලසමාපනතිය දහසුතු යැ.
අභිඤ්ඤා මාගිය දහසුතු යැ. අභිඤ්ඤා ඵලසමාපනතිය දහසුතු.

අධිමොක්ෂ (නිශ්චය කිරීමේ) අනියමෙන් ප්‍රඥාප්තිය දතයුතු යැ. ප්‍රග්‍රහ (උත්සාහ) අනියමෙන් විශේෂීන්‍ය දතයුතු යැ. අවිලාපන (අරමුණෙහි බැසගැනීම) අනියමෙන් සමානීන්‍ය දතයුතු යැ. අවික්ෂේපානියමෙන් සමා-
ධීන්‍ය දතයුතු යැ. දශිනානියමෙන් ප්‍රඥාප්තිය දතයුතු.

අශ්‍රද්ධායෙහි නො සැලකූ අතීතයන් ශ්‍රද්ධාබලය දනගු ය. කුසිත බැවිහි නො සැලකූ අතීතයන් විශ්වාබලය දනගු ය. ප්‍රමාදයෙහි නො සැලකූ අතීතයන් සමානිබලය දනගු ය. උභ්‍යත බැවිහි නො සැලකූ අතීතයන් සමාධිබලය දනගු ය. අවිද්‍යායෙහි නො සැලකූ අතීතයන් ප්‍රඥාබලය දනගු.

උපට්ඨානවෙය්න සතිසමෝඤ්ඤායො, අභිඤ්ඤායො, පටිවයවෙය්න ධම්මවිචයසමෝඤ්ඤායො, අභිඤ්ඤායො, පග්ගහවෙය්න විජයසමෝඤ්ඤායො, අභිඤ්ඤායො, ඵරණවෙය්න පිතිසමෝඤ්ඤායො, අභිඤ්ඤායො, උපසමවෙය්න පස්සද්ධිසමෝඤ්ඤායො, අභිඤ්ඤායො, අවිකෙඛපවෙය්න සමාධිසමෝඤ්ඤායො, අභිඤ්ඤායො, පටිසංඛානවෙය්න උපෙක්ඛාසමෝඤ්ඤායො, අභිඤ්ඤායො.

දස්සනවෙය්න සමමාදිට්ඨි අභිඤ්ඤායො, අභිනිරෝපනවෙය්න සමමාසංඛතපෙසා අභිඤ්ඤායො, පරිග්ගහවෙය්න සමමාචාරා අභිඤ්ඤායො, සමුට්ඨානවෙය්න සමමාකම්මනො අභිඤ්ඤායො, වොදනවෙය්න සමමාආජ්ඣො අභිඤ්ඤායො, පග්ගහවෙය්න සමමාචාරායමො අභිඤ්ඤායො, උපට්ඨානවෙය්න සමමාසති අභිඤ්ඤායො, අවිකෙඛපවෙය්න සමමාසමාධි අභිඤ්ඤායො.

ආධිපතෙය්නවෙය්න ඉන්ද්‍රියා අභිඤ්ඤායො, අකම්පිතවෙය්න ඛලා අභිඤ්ඤායො, නියොනවෙය්න බොජ්ඣංගා අභිඤ්ඤායො, හෙතු වෙය්න මග්ගො අභිඤ්ඤායො, උපට්ඨානවෙය්න සතිපට්ඨානා අභිඤ්ඤායො, පදනවෙය්න සමමප්පධානා අභිඤ්ඤායො, ඉජ්ඣිතවෙය්න ඉද්ධිපාදා අභිඤ්ඤායො, තථවෙය්න සම්මා අභිඤ්ඤායො.

අවිකෙඛපවෙය්න සමථො අභිඤ්ඤායො, අනුපස්සනවෙය්න විපස්සනා අභිඤ්ඤායො, එකරසවෙය්න සමථවිපස්සනා අභිඤ්ඤායො, අනතිවතනනවෙය්න සුගතකිං¹ අභිඤ්ඤායො.

සංවරවෙය්න සීලවිසුද්ධි අභිඤ්ඤායො, අවිකෙඛපවෙය්න විරාගවිසුද්ධි අභිඤ්ඤායො, දස්සනවෙය්න දිට්ඨිවිසුද්ධි අභිඤ්ඤායො, මුත්තවෙය්න විමොක්ඛො අභිඤ්ඤායො, පටිවෙධවෙය්න විජ්ජා අභිඤ්ඤායො, පරිච්චාගවෙය්න විමුත්ති අභිඤ්ඤායො, සමුච්චේදවෙය්න බ්‍රහ්ම සද්දණං අභිඤ්ඤායො, පටිප්පස්සාදධිවෙය්න අනුප්පාදෙ සද්දණං අභිඤ්ඤායො.

ඡන්දො මූලවෙය්න අභිඤ්ඤායො, මනසිකාරො සමුට්ඨානවෙය්න අභිඤ්ඤායො, එස්සො සමොධානවෙය්න අභිඤ්ඤායො, වෙදනා සමොසරණවෙය්න අභිඤ්ඤායො, සමාධි පමුඛවෙය්න අභිඤ්ඤායො, සති ආධිපතෙය්නවෙය්න අභිඤ්ඤායො, පඤ්ඤා නදුන්නරවෙය්න² අභිඤ්ඤායො, විමුත්ති සාරවෙය්න අභිඤ්ඤායො, අමනොගධං නිබ්බානං පරියොසානවෙය්න අභිඤ්ඤායො.

යෙ යෙ ධම්මා අභිඤ්ඤානා භොනති, තෙ තෙ ධම්මා සද්දනා භොනති, තං සද්දනවෙය්න සද්දණං, පජානනවෙය්න පඤ්ඤා. තෙන ටුට්ඨති: “ඉමෙ ධම්මා අභිඤ්ඤායො”ති සොතාවධානං, තං පජානනා පඤ්ඤා සුඛමයෙ සද්දණං”නති.

අභිඤ්ඤායන්තීදෙදසො.

දුතිසංඛ භාණ්ඩාරං.

අපිලාපනානියෙන් සමාතිසමෝධානිය දනුනු ය. විමසිමි අනි-
යෙන් ධම්මිවයසමෝධානිය දනුනු ය. ප්‍රග්‍රහානියෙන් විසතිසමෝ-
ධානිය දනුනු ය. පාතිරිමි අනියෙන් ප්‍රතිසමෝධානිය දනුනු ය.
සන්තිදිමි අනියෙන් ප්‍රසන්නිසමෝධානිය දනුනු ය. නො විසිරිමි
අනියෙන් සමාතිසමෝධානිය දනුනු ය. අනිත්‍යාදි විසින් ප්‍රත්‍යවේෂා
කිරිමි අනියෙන් උපෙක්‍ෂාසමෝධානිය දනුනු ය.

(සත්‍ය) දැනෙනියෙන් සමාත්දෘෂ්ටිය දනුනු ය. අරමුණට නැගිමි
අනියෙන් සමාත්සංකල්පය දනුනු ය. (සතර වාක්සාවර) පරිග්‍රහානි-
යෙන් සමාත්වචනය දනුනු ය. (ත්‍රිවිධ කායසංවර) සමුත්ථානානියෙන්
සමාත්කම්පනය දනුනු ය. පරිශුද්ධානියෙන් සමාත්භාවය දනුනු ය.
ප්‍රග්‍රහානියෙන් සමාත්ව්‍යාසාමය දනුනු ය. රජමුණෙහි බාසගැනිමි
අනියෙන් සමාත්සමානිය දනුනු ය. අවික්‍ෂේපානියෙන් සමාත්සමානිය
දනුනු ය.

අධිපත්‍යානියෙන් ඉන්ද්‍රියයෝ දනුනුත්තාහ. අකම්ප්‍යානියෙන් බලයෝ
දනුනුත්තාහ. නියතානියෙන් බෝධානියෝ දනුනුත්තාහ. හෙතෙමි-
යෙන් මානිය දනුනු ය. අපිලාපනානියෙන් සතිපට්ඨානයෝ දනුනුත්-
තාහ. උත්තාහ කිරිමි අනියෙන් සමාත්ප්‍රධානියෝ දනුනුත්තාහ.
නිෂ්පත්‍යානියෙන් සාධුපාදයෝ දනුනුත්තාහ. යථාසම්මානානියෙන්
සත්‍යයෝ දනුනුත්තාහ.

අවික්‍ෂේපානියෙන් ගම්භය දනුනු ය. (අනිත්‍යාදිවගයෙන්) ප්‍රත්‍යුත්තා
බාලිමි අනියෙන් විදගිනාව දනුනු ය. (විමුක්තිරසයෙන්) එකකාන්තානි-
යෙන් ගම්භවිදගිනා දනුනු ය. නො ඉක්ම පවත්නා අනියෙන් (ගම්භ
විදගිනාවත්ගේ) යුගතකිය දනුනු ය.

සංවරානියෙන් ගිලවිශුද්ධිය දනුනු ය. අවික්‍ෂේපානියෙන් විනා-
විශුද්ධිය දනුනු ය. දැනෙනියෙන් දෘෂ්ටිවිශුද්ධිය දනුනු ය. මිදිමි
අනියෙන් (නදබහ) විමෝක්‍ෂය දනුනු ය. ජානනානියෙන් විද්‍යාව දන-
නු ය. පරිත්‍යාගානියෙන් ඵලවිමුක්තිය දනුනු ය. සමුච්ඡේදානියෙන්
ක්‍ෂය (මාගී ඥානය) දනුනු ය. ප්‍රතිප්‍රසංගානියෙන් අනුත්‍යාද (ඵල
ඥානය) දනුනු ය.

(කර්තුකාමානා) ජන්දය මූලානියෙන් දනුනු ය. (යෝනිසෝ)
මනසකාරය (කුසල් දහම් නනන බාවිත්) සමුත්ථානානියෙන් දනුනු ය.
සංගීය සම්මධානානියෙන් දනුනු ය. වෙදනාව සමෝසරණ (රැස්විමි)
අනියෙන් දනුනු ය. සමානිය ප්‍රතිබානියෙන් දනුනු ය. සමානිය අධි-
පතිභාවානියෙන් දනුනු ය. (මාගී) ප්‍රඥාව නද්‍යතර (ශ්‍රේණි) අනියෙන්
දනුනු ය. (ඵල) විමුක්තිය (සට්ඨ බාවිත්) සාරානියෙන් දනුනු ය.
අමානසට ප්‍රතික්‍ෂාදන නිමාණය පය්විසාන (නික්‍ෂා) අනියෙන් දනුනු ය.

යම් යම් ධම් කෙනෙක් අනිමුඛ කොට දන්නා ලද වෙන් ද ඒ ඒ
ධම්යෝ ඥානයෝ වෙති. ඒ ධම්යන් දන්නා අනියෙන් ඥාන වෙයි ප්‍රකාර-
යෙන් (දන්නා අනියෙන්) ප්‍රඥ වේ. එයින් කියනු ලැබෙයි: 'ඉමෙ ධම්මා
අභිකේශ්‍යානි භොතාවධානං, නංපජානනා පක්‍ෂස්ස සුතමයෙ
ස්සං' යි.

අභිකේශනිථ්ඥය යි.
ඥවැනි බණවර යි.

(1)

කපාං 'ඉමෙ ධම්මා පරිඤ්ඤායා'නි සොනාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුතමයෙ ඤාණං;

එකො ධම්මො පරිඤ්ඤායොයා: එසෙසා සාසවො උපාදානියො.
 දෙව ධම්මො පරිඤ්ඤායොයා: නාමඤ්ච රූපඤ්ච.
 තයො ධම්මා පරිඤ්ඤායොයා: තියෙසා වෙදනා
 චතතාරො ධම්මා පරිඤ්ඤායොයා: චතතාරො ආහාරො.
 පඤ්ච ධම්මා පරිඤ්ඤායොයා: පඤ්චුපාදනකකිකා.
 ඡ ධම්මා පරිඤ්ඤායොයා: ඡ අජ්ඣතනිකානි ආයතනානි.
 සතත ධම්මා පරිඤ්ඤායොයා: සතත විඤ්ඤාණධර්මිනියො.
 අවඨ ධම්මා පරිඤ්ඤායොයා: අවඨ ලොකධම්මා.
 නව ධම්මා පරිඤ්ඤායොයා: නව සතතාවාසා.
 දස ධම්මා පරිඤ්ඤායොයා: දසායතනානි.

(2)

සබ්බං භික්ඛවෙ, පරිඤ්ඤායොයං, කිඤ්ච භික්ඛවෙ, සබ්බං පරිඤ්ඤායොයං.

වකුට්ඨං¹ භික්ඛවෙ, පරිඤ්ඤායොයං, රූපා පරිඤ්ඤායොයා, වකුට්ඨවිඤ්ඤාණං පරිඤ්ඤායොයං, වකුට්ඨසම්පෙසො පරිඤ්ඤායොයො, යම්පිදං² වකුට්ඨසම්පෙසං - පච්චයා උපපජාති වෙදසිතං සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා, නම්පි පරිඤ්ඤායොයං.

සොතං පරිඤ්ඤායොයං, සද්දා පරිඤ්ඤායොයා - පෙ - සානං පරිඤ්ඤායොයං, ගකිං පරිඤ්ඤායොයා - පෙ - ජීව්හා පරිඤ්ඤායොයා, රුසා පරිඤ්ඤායොයා - පෙ - කායො පරිඤ්ඤායොයො, ඵොට්ඨබ්බො පරිඤ්ඤායොයො - පෙ - මනො පරිඤ්ඤායොයො, ධම්මා පරිඤ්ඤායොයො, මනොවිඤ්ඤාණං පරිඤ්ඤායොයො, මනො - සම්පෙසො පරිඤ්ඤායොයො, යම්පිදං² මනොසම්පෙසං පච්චයා උපපජාති වෙදසිතං සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා, නම්පි පරිඤ්ඤායොයො. a

රූපං පරිඤ්ඤායොයං, වෙදනා පරිඤ්ඤායොයො, සඤ්ඤා පරිඤ්ඤායොයො, සංඛාරා පරිඤ්ඤායොයො, විඤ්ඤාණං පරිඤ්ඤායොයො, වකුට්ඨං¹ පරිඤ්ඤායොයො - පෙ - ජරාමරණං පරිඤ්ඤායොයො - පෙ - අමනොගධං නිබ්බානං පරිඤ්ඤායොයො - පෙ -

යෙසං යෙසං ධම්මානං පටිලාභජාය වායමනනස්ස තෙ තෙ ධම්මා පටිලභා හොනති. එවං තෙ ධම්මා පරිඤ්ඤානා වෙච හොනති තිරිතා ව.

නෙකධම්මං පටිලාභජාය වායමනනස්ස නෙකධම්මං පටිලභං හොනති. එවං සො ධම්මො පරිඤ්ඤානො වෙච හොනති තිරිතො ව.

අබ්බාපාදං පටිලාභජාය වායමනනස්ස අබ්බාපාදෙ පටිලභො හොනති එවං සො ධම්මො පරිඤ්ඤානො වෙච හොනති තිරිතො ව.

1. වකුට්ඨ - ඡෙසං. 2. යදිදං - PTS.
 a. වෙදනාසංසුතත - අනිවච්ඡගත පඤ්චමං,

(1)

කිසිසෙයින් 'මේ ධර්මයෝ පිරිසිදු දහයුත්තාහ' යන දෙයනාව සොනාව-
බාන (ශ්‍රාවණ)ය වෙයි, එය දැනගන්නා ප්‍රඥාව ශ්‍රාවණඥාන වෙයි යත්:

එක් ධර්මයෙක් පිරිසිදු දහයුතු වෙයි: සංසුච වූ උපාදානසන්ධි හිත වූ
සංසිද්ධිය යි.

ධර්මයෝ දෙදෙනෙක් පිරිසිදු දහයුතු වෙති: නාමරූපයෝ යි.

ධර්මයෝ තිදෙනෙක් පිරිසිදු දහයුතු වෙති: තුන් වෙදනාවෝ යි.

ධර්මයෝ සතර දෙනෙක් පිරිසිදු දහයුතු වෙති. සතර ආභාරයෝ යි.

ධර්මයෝ පස්දෙනෙක් පිරිසිදු දහයුතු වෙති: පඤ්චාපාදනසකකියෝ යි.

ධර්මයෝ සයෙකු දෙනෙක් පිරිසිදු දහයුතු වෙති: ආධ්‍යාත්මික ඡායායතනයෝ යි.

ධර්මයෝ සත්දෙනෙක් පිරිසිදු දහයුතු වෙති: සප්තවිඤ්ඤාසංචිති යි.

ධර්මයෝ අටදෙනෙක් පිරිසිදු දහයුතු වෙති: අෂ්ටලොකධර්මයෝ යි.

ධර්මයෝ නවදෙනෙක් පිරිසිදු දහයුතු වෙති: නවසත්තවාසයෝ යි.

ධර්මයෝ දසදෙනෙක් පිරිසිදු දහයුතු වෙති: දස ආයතනයෝ යි.

(2)

මහණෙනි, සියල්ල පිරිසිදු දහයුතුය. මහණෙනි, පිරිසිදු දහයුතු සියල්ල
කවර යත්:

මහණෙනි, චක්ෂුස පිරිසිදු දහයුතු ය. රූපයෝ පිරිසිදු දහයුත්තාහ.
චක්ෂුර්විඤ්ඤාන පිරිසිදු දහයුතු ය. චක්ෂුසමථස්සය පිරිසිදු දහයුතු ය.
චක්ෂුසමථස්ස ප්‍රත්‍යයෙන් සුව චේතසි දුක් චේතසි නො දුක් නො සුව චේතසි
යම් වෙදසිතයෙක් උපදී නම්, එද පිරිසිදු දහයුතු ය.

ශ්‍රෝත්‍රය පිරිසිදු දහයුතු ය. ශබ්දයෝ පිරිසිදු දහයුත්තාහ ... ස්‍රාණය
පිරිසිදු දහයුතු ය. ගන්ධයෝ පිරිසිදු දහයුත්තාහ ... ජීව්‍යාව පිරිසිදු
දහයුතු ය. රසයෝ පිරිසිදු දහයුත්තාහ ... කය පිරිසිදු දහයුතු ය.
සප්තචර්යා පිරිසිදු දහයුතු ය. ... මනස පිරිසිදු දහයුතු ය. ධර්මයෝ
පිරිසිදු දහයුත්තාහ. මනෝවිඤ්ඤාන පිරිසිදු දහයුතු ය. මනෝසමථස්සය
පිරිසිදු දහයුතු ය. මනෝසමථස්ස ප්‍රත්‍යයෙන් සුව චේතසි දුක් චේතසි
නො දුක් නො සුව චේතසි යම් වෙදසිතයෙක් උපදී නම්, එද පිරිසිදු
දහයුතු.

රූපය පිරිසිදු දහයුතු ය. වෙදනාව පිරිසිදු දහයුතු ය. සංඥාව
පිරිසිදු දහයුතු ය. සංස්කාරයෝ පිරිසිදු දහයුත්තාහ. විඤ්ඤාන පිරිසිදු
දහයුතු ය. චක්ෂුස ජරාමරණය ... අමාතයට ප්‍රතිෂ්ඨා වූ නිව්‍යාණය
නිව්‍යාණියෙන් පිරිසිදු දහයුතු ය.

යම් යම් ධර්ම කෙනකුත් ප්‍රතිලාභය සඳහා වෑයම් කරන්නහු විසින්
ඒ ඒ ධර්මයෝ ලබන ලද්දහු වෙත් ද, මෙසේ ඒ ධර්මයෝ පිරිසිදු දන්තාහු ද
තිරණය කරන ලද්දහු ද වෙත්.

නෛෂ්‍රම්‍යය ප්‍රතිලාභය පිණිස වෑයම් කරන්නහු විසින් නෛෂ්‍රම්‍යය
ලද්දේ වෙයි. මෙසේ ඒ ධර්මය පිරිසිදු දන්තා ලද්දේ ද තිරණය කරන
ලද්දේ ද වේ.

අව්‍යාපාදය ප්‍රතිලාභය පිණිස වෑයම් කරන්නහු විසින් අව්‍යාපාදය
ලද්දේ වෙයි. මෙසේ ඒ ධර්මය පිරිසිදු දන්තා ලද්දේ ද තිරණය කරන
ලද්දේ ද වේ.

ආලෝකසංකෘතිය පරිලාභනීය වායුමන්තරය ආලෝකසංකෘතිය පරිලාභනී, එවං සො ධර්මො පරිඤ්ඤානො චෙව හොති තිරිතො ව.

අභිකේතං පරිලාභනීය වායුමන්තරය අභිකේතපො, පරිලාභනී, එවං සො ධර්මො පරිඤ්ඤානො චෙව හොති තිරිතො ව.

ධර්මවිචාරයං පරිලාභනීය වායුමන්තරය ධර්මවිචාරයං පරිලාභනී, එවං සො ධර්මො පරිඤ්ඤානො චෙව හොති තිරිතො ව.

සුභං පරිලාභනීය වායුමන්තරය සුභං පරිලාභනී, එවං සො ධර්මො පරිඤ්ඤානො චෙව හොති තිරිතො ව.

පාමොජ්ජං¹, පරිලාභනීය වායුමන්තරය පාමොජ්ජං පරිලාභනී, එවං සො ධර්මො පරිඤ්ඤානො චෙව හොති තිරිතො ව.

පඤ්ඤාං ඝාතං² පරිලාභනීය වායුමන්තරය පඤ්ඤාං ඝාතං පරිලාභනී, එවං සො ධර්මො පරිඤ්ඤානො චෙව හොති තිරිතො ව.

දුඃඝාතං ඝාතං - පෙ - හිංසා ඝාතං - පෙ - වහුභං ඝාතං පරිලාභනීය වායුමන්තරය වහුභං ඝාතං පරිලාභනී, එවං සො ධර්මො පරිඤ්ඤානො චෙව හොති තිරිතො ව.

ආකාශානුභවයනසමාපතනං පරිලාභනීය වායුමන්තරය ආකාශානුභවයනසමාපතනං පරිලාභනී, එවං සො ධර්මො පරිඤ්ඤානො චෙව හොති තිරිතො ව.

විඤ්ඤානුභවයනසමාපතනං පරිලාභනීය වායුමන්තරය විඤ්ඤානුභවයනසමාපතනං පරිලාභනී, එවං සො ධර්මො පරිඤ්ඤානො චෙව හොති තිරිතො ව.

දාහිකුභවයනසමාපතනං පරිලාභනීය වායුමන්තරය දාහිකුභවයනසමාපතනං පරිලාභනී, එවං සො ධර්මො පරිඤ්ඤානො චෙව හොති තිරිතො ව.

තෙවසංකෘතියනසමාපතනං පරිලාභනීය වායුමන්තරය තෙවසංකෘතියනසමාපතනං පරිලාභනී, එවං සො ධර්මො පරිඤ්ඤානො චෙව හොති තිරිතො ව.

අනිච්ඡානුපසංගං පරිලාභනීය වායුමන්තරය අනිච්ඡානුපසංගං පරිලාභනී, එවං සො ධර්මො පරිඤ්ඤානො චෙව හොති තිරිතො ව.

දුක්ඛානුපසංගං පරිලාභනීය වායුමන්තරය දුක්ඛානුපසංගං පරිලාභනී, එවං සො ධර්මො පරිඤ්ඤානො චෙව හොති තිරිතො ව.

අනත්තානුපසංගං පරිලාභනීය වායුමන්තරය අනත්තානුපසංගං පරිලාභනී, එවං සො ධර්මො පරිඤ්ඤානො චෙව හොති තිරිතො ව.

නිබ්බදානුපසංගං පරිලාභනීය වායුමන්තරය නිබ්බදානුපසංගං පරිලාභනී, එවං සො ධර්මො පරිඤ්ඤානො චෙව හොති තිරිතො ව.

1. පාමොජ්ජං - සා, 1.

2. පඤ්ඤාං ඝාතං - PTS.

ආලෝකසංඥාව ප්‍රතිලාභය පිණිස වැයම් කරන්නා වූ විසින් ආලෝක සංඥාව ලද්දේ වෙයි. මෙසේ ඒ ධර්මය පිරිසිදු දන්නා ලද්දේ ද තීරණය කරන ලද්දේ ද වේ.

අවික්ෂේපය ප්‍රතිලාභය පිණිස වැයම් කරන්නා වූ විසින් අවික්ෂේපය ලද්දේ වෙයි. මෙසේ ඒ ධර්මය පිරිසිදු දන්නා ලද්දේ ද තීරණය කරන ලද්දේ ද වේ.

ධම්මවචනා (විචිකිත්තා ප්‍රතිපක්ෂඥා) ය ප්‍රතිලාභය පිණිස වැයම් කරන්නා වූ විසින් ධම්මවචනාය ලද්දේ වෙයි. මෙසේ ඒ ධර්මය පරිඥාන ද තීරණය කරන ලද්දේ ද වේ.

(අවිද්‍යා ප්‍රතිපක්ෂ) ඥානය ප්‍රතිලාභය පිණිස වැයම් කරන්නා වූ විසින් ඥානය ලද්දේ වෙයි. මෙසේ ඒ ධර්මය පරිඥාන ද තීරණය කරන ලද්දේ ද වේ.

ප්‍රාමොද්‍ය (අරතිප්‍රතිපක්ෂප්‍රීති) ය ප්‍රතිලාභය පිණිස වැයම් කරන්නා වූ විසින් ප්‍රාමොද්‍ය ලද්දේ වෙයි. මෙසේ ඒ ධර්මය පරිඥාන ද තීරණය කරන ලද්දේ ද වේ.

ප්‍රථමධ්‍යානය ප්‍රතිලාභය පිණිස වැයම් කරන්නා වූ විසින් ප්‍රථමධ්‍යානය ලද්දේ වෙයි. මෙසේ ඒ ධර්මය පරිඥාන ද තීරණය කරන ලද්දේ ද වේ.

ද්විතීයධ්‍යානය ... තෘතීයධ්‍යානය ... චතුර්ථධ්‍යානය ප්‍රතිලාභය පිණිස වැයම් කරන්නා වූ විසින් චතුර්ථධ්‍යානය ලද්දේ වෙයි. මෙසේ ඒ ධර්මය පිරිසිදු දන්නා ලද්දේ ද තීරණය කරන ලද්දේ ද වේ.

ආකාසානඤ්චායතනසමාපතතිය ප්‍රතිලාභය පිණිස වැයම් කරන්නා වූ විසින් ආකාසානඤ්චායතනසමාපතතිය ලද්දේ වෙයි. මෙසේ ඒ ධර්මය පරිඥාන ද තීරණය කරන ලද්දේ ද වේ.

විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපතතිය ලබනු පිණිස වැයම් කරන්නා වූ විසින් විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපතතිය ලද්දේ වෙයි. මෙසේ ඒ ධර්මය පරිඥාන ද තීරණය කරන ලද්දේ ද වේ.

ආකිඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපතතිය ලබනු පිණිස වැයම් කරන්නා වූ විසින් ආකිඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපතතිය ලද්දේ වෙයි. මෙසේ ඒ ධර්මය පරිඥාන ද තීරණය කරන ලද්දේ ද වේ.

නෙවසඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපතතිය ලබනු පිණිස වැයම් කරන්නා වූ විසින් නෙවසඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපතතිය ලද්දේ වෙයි. මෙසේ ඒ ධර්මය පරිඥාන ද තීරණය කරන ලද්දේ ද වේ.

අතිච්ඡානුපසංනාම ලබනු පිණිස වැයම් කරන්නා වූ විසින් අතිච්ඡානු-පසංනාම ලද්දේ වෙයි. මෙසේ ඒ ධර්මය පරිඥාන ද තීරණය කරන ලද්දේ ද වේ.

දුක්ඛානුපසංනාම ලබනු පිණිස වැයම් කරන්නා වූ විසින් දුක්ඛානු-පසංනාම ලද්දේ වෙයි. මෙසේ ඒ ධර්මය පරිඥාන ද තීරණය කරන ලද්දේ ද වේ.

අනත්තානුපසංනාම ලබනු පිණිස වැයම් කරන්නා වූ විසින් අනත්තා-නුපසංනාම ලද්දේ වෙයි. මෙසේ ඒ ධර්මය පරිඥාන ද තීරණය කරන ලද්දේ ද වේ.

නිබ්බිදනුපසංනාම ලබනු පිණිස වැයම් කරන්නා වූ විසින් නිබ්බිදනු-පසංනාම ලද්දේ වෙයි. මෙසේ ඒ ධර්මය පරිඥාන ද තීරණය කරන ලද්දේ ද වේ.

විරාගානුපසංඝනං පටිලාහන්තං වාසමනාසං විරාගානුපසංඝනා පටි-
ලාහිං හොති, එවං සො ධම්මො පරිඤ්ඤානො චෙව හොති නිරිතො ච

නිරෝධානුපයානා පඤ්චානිකා වායමනානා නිරෝධානුපයානා පටිලද්ධා හොති, එවා සො ඛමෙමා පරිඤ්ඤාතො චෙච්ඤාති තීරිතො ච.

පරිනිසාගොත්‍රපසංගං පලිගන්ධං වායුමන්තසං පරිනිසාගොත්‍ර-
පසංගං පච්චිකා හොති, එවං සො ධම්මො පරිකුක්ඛනො චේව හොති
නිරිකො ච.

බසානුපසංහා පරිලාභනාය වාසමනාසං බසානුපසංහා පරිලභි,
සොති, එවං සො ඛලෙමා පරිසංසුතො චෙව සොති තිරිතො ව.

වයානුපසංයානා පටිලාභජාය වායමනාසං වයානුපසංයානා පටිලභි,
හොති, එවා සො ධම්මො පරිඤ්ඤානො චෙව හොති තිට්ඨො ච.

විපරිණාමානුපය්‍යනං පටිලාභාය වායමනායං විපරිණාමානුපය්‍යනං
පටිලඛාං හොති, එවං සො ධර්මො පරිඤ්ඤාං ඔච්චි හොති තිරිතො ච.

අනුමිතතානුපසාදනං පටිලාභත්ථාය වායමනාසාං අනුමිතතානුපසාදනං පටිලකාං හොති, එවං සො ධම්මො පරිඤ්ඤානො චෙව හොති තිරිතො ච.

අප්‍රේමිකතානුපය්‍යනය පරිලාභකයා වායමනකයා අප්‍රේමිකතානු-
පය්‍යනය පරිලඳවා හොනි, එවං සො ධම්මො පරිඤ්ඤාතො චෙව හොනි
නිරිතො ව.

සුද්දැනානුපසාදානං පරිලාභනීයා වාසමනාසං සුද්දැනානුපසාදානං
පරිලාභං භොගි, එවං භො ධම්මෙ, පරිඤ්ඤාතො චෙව භොගි තිරිතො ව.

අධිපක්ෂයකටමමවිපක්ෂයාං පවිලාහන්ස වාසවනනසා අධිපක්ෂයකටම-
විපක්ෂයාං පවිලාහන්ස හොති, එවා සො ධමමො, පරික්ෂයාගො චෙච්
හොති නිරිතො ච

සථාභූතසූත්තදසසූතං පටිලාභස්ථාය වාසමනනසං සථාභූතසූත්ත-
දසසූතං පටිලද්ධං ගොති, එවං සො ධම්මො පරික්කමො චෙව ගොති
නිරිතො ව.

ආදිනවාදාසයෙහි පරිලාභය වාසමනාය ආදිනවාදාසයෙහි පරිලාභය හෙයින්, එම සොයාගැනීම පරිලාභය වෙම හෙයින් නිර්ණය ව.

පරිසරිකානු පසසනං පරිලාභනීය වායවනාසනං පරිසරිකානු පසසනං
පරිලාභි, හොති, එවා සො ධම්මො පරිලාභනො චෙව හොති තිරිතො ව.

විරාගානුපසංඝනාව ලබනු පිණිස වෑයම් කරන්නහු විසින් විරාගානු-පසංඝනාව ලද්දේ වෙයි. මෙසේ ඒ ධර්මය පරිඥන ද තීරණය කරන ලද්දේ ද වේ.

තිරොධානුපසංඝනාව ලබනු පිණිස වෑයම් කරන්නහු විසින් තිරො-ධානුපසංඝනාව ලද්දේ වෙයි. මෙසේ ඒ ධර්මය පරිඥන ද තීරණය කරන ලද්දේ ද වේ.

පටිනිසංගානුපසංඝනාව ලබනු පිණිස වෑයම් කරන්නහු විසින් පටිනිසංගානුපසංඝනාව ලද්දේ වෙයි. මෙසේ ඒ ධර්මය පරිඥන ද තීරණය කරන ලද්දේ ද වේ.

බයානුපසංඝනාව ලබනු පිණිස වෑයම් කරන්නහු විසින් බයානු-පසංඝනාව ලද්දේ වෙයි. මෙසේ ඒ ධර්මය පරිඥන ද තීරණය කරන ලද්දේ ද වේ.

වයානුපසංඝනාව ලබනු පිණිස වෑයම් කරන්නහු විසින් වයානු-පසංඝනාව ලද්දේ වෙයි. මෙසේ ඒ ධර්මය පරිඥන ද තීරණය කරන ලද්දේ ද වේ.

විපරිණාමානුපසංඝනාව ලබනු පිණිස වෑයම් කරන්නහු විසින් විපරි-ණාමානුපසංඝනාව ලද්දේ වෙයි. මෙසේ ඒ ධර්මය පරිඥන ද තීරණය කරන ලද්දේ ද වේ.

අතිමත්තානුපසංඝනාව ලබනු පිණිස වෑයම් කරන්නහු විසින් අති-මත්තානුපසංඝනාව ලද්දේ වෙයි. මෙසේ ඒ ධර්මය පරිඥන ද තීරණය කරන ලද්දේ ද වේ.

අප්පණ්ණිහිතානුපසංඝනාව ලබනු පිණිස වෑයම් කරන්නහු විසින් අප්පණ්ණිහිතානුපසංඝනාව ලද්දේ වෙයි. මෙසේ ඒ ධර්මය පරිඥන ද තීරණය කරන ලද්දේ ද වේ.

සුඤ්ඤනානුපසංඝනාව ලබනු පිණිස වෑයම් කරන්නහු විසින් සුඤ්ඤ-නානුපසංඝනාව ලද්දේ වෙයි. මෙසේ ඒ ධර්මය පරිඥන ද තීරණය කරන ලද්දේ ද වේ.

අබිපඤ්ඤධම්මවිපසංඝනාව ලබනු පිණිස වෑයම් කරන්නහු විසින් අබිපඤ්ඤධම්මවිපසංඝනාව ලද්දේ වෙයි. මෙසේ ඒ ධර්මය පරිඥන ද තීරණය කරන ලද්දේ ද වේ.

යථාභුතඥනදර්ශනය ලබනු පිණිස වෑයම් කරන්නහු විසින් යථා-භුතඥනදර්ශනය ලද්දේ වෙයි. මෙසේ ඒ ධර්මය පරිඥන ද තීරණය කරන ලද්දේ ද වේ.

ආදීනවානුපසංඝනාව ලබනු පිණිස වෑයම් කරන්නහු විසින් ආදීන-වානුපසංඝනාව ලද්දේ වෙයි. මෙසේ ඒ ධර්මය පරිඥන ද තීරණය කරන ලද්දේ ද වේ.

පටිසංඛානුපසංඝනාව ලබනු පිණිස වෑයම් කරන්නහු විසින් පටි-සංඛානුපසංඝනාව ලද්දේ වෙයි. මෙසේ ඒ ධර්මය පරිඥන ද තීරණය කරන ලද්දේ ද වේ.

විවට්ඨානුපස්සනං පටිලාභත්වාය වායමනනස්ස විවට්ඨානුපස්සනා පටිලඤ්ඤා හොති, එවා සො ධම්මො පරිඤ්ඤානො චෙව හොති තිරිතො ව.

සොකාපනතිමයං පටිලාභත්වාය වායමනනස්ස සොකාපනතිමයො පටිලඤ්ඤා හොති, එවා සො ධම්මො පරිඤ්ඤානො චෙව හොති තිරිතො ව.

සකදාගාමිමයං පටිලාභත්වාය වායමනනස්ස සකදාගාමිමයො පටිලඤ්ඤා හොති, එවා සො ධම්මො පරිඤ්ඤානො චෙව හොති තිරිතො ව.

අනාගාමිමයං පටිලාභත්වාය වායමනනස්ස අනාගාමිමයො පටිලඤ්ඤා හොති, එවා සො ධම්මො පරිඤ්ඤානො චෙව හොති තිරිතො ව.

අරහත්තමයං පටිලාභත්වාය වායමනනස්ස අරහත්තමයො පටිලඤ්ඤා හොති, එවා සො ධම්මො පරිඤ්ඤානො චෙව හොති තිරිතො ව.

යෙසං යෙසං ධම්මානං පටිලාභත්වාය වායමනනස්ස තෙ තෙ ධම්මා පටිලඤ්ඤා හොනති, එවා තෙ ධම්මා පරිඤ්ඤානා චෙව හොනති තිරිතා ව. තං ඤ්ඤානවෙස්ථන ඤ්ඤං, පජානනවෙස්ථන පඤ්ඤා, තෙන වුච්චති “ඉමෙ ධම්මා පරිඤ්ඤායා”ති සොකාවධානං, තං පජානනා පඤ්ඤා සුතමියෙ ඤ්ඤං”නති.

පරිඤ්ඤායානිදෙස්සො.

(3)

කථං ‘ඉමෙ ධම්මා පහානබ්බා’ති සොකාවධානං, තං පජානනා පඤ්ඤා සුතමියෙ ඤ්ඤං:

එකො ධම්මො පහානබ්බො: අසම්මානො.

දෙව ධම්මො පහානබ්බො: අවිජ්ජා ව භවතණ්හා ව

තයො ධම්මො පහානබ්බො: තිස්සො තණ්හා.

චතතාරො ධම්මො පහානබ්බො: චතතාරො ඔසා.

පඤ්ච ධම්මො පහානබ්බො: පඤ්ච නිවරණාති

ඡ ධම්මො පහානබ්බො: ඡ තණ්හාකායා.

සත්තධම්මො පහානබ්බො: සත්තානුසයා.

අට්ඨ ධම්මො පහානබ්බො: අට්ඨ මිච්ඡත්තා.

නව ධම්මො පහානබ්බො: නව තණ්හා මූලකා

දස ධම්මො පහානබ්බො: දස මිච්ඡත්තා.

විවධානුපය්‍යනාව ලබනු පිණිස වෑයම් කරන්නු විසින් විවධානු-පය්‍යනාව ලද්දේ වෙයි. මෙසේ ඒ ධර්මය පරිඥන ද තීරණය කරන ලද්දේ ද වේ.

ප්‍රොතාපනතිමාගීය ලබනු පිණිස වෑයම් කරන්නු විසින් ප්‍රොතාපනති-මාගීය ලද්දේ වෙයි. මෙසේ ඒ ධර්මය පරිඥන ද තීරණය කරන ලද්දේ ද වේ.

සකාදගාමිමාගීය ලබනු පිණිස වෑයම් කරන්නු විසින් සකාදගාමි-මාගීය ලද්දේ වෙයි. මෙසේ ඒ ධර්මය පරිඥන ද තීරණය කරන ලද්දේ ද වේ.

අනාගාමිමාගීය ලබනු පිණිස වෑයම් කරන්නු විසින් අනාගාමි-මාගීය ලද්දේ වෙයි. මෙසේ ඒ ධර්මය පරිඥන ද තීරණය කරන ලද්දේ ද වේ.

අරීන්මාගීය ලබනු පිණිස වෑයම් කරන්නු විසින් අරීන්මාගීය ලද්දේ වෙයි. මෙසේ ඒ ධර්මය පරිඥන ද තීරණය කරන ලද්දේ ද වේ.

යම් යම් ධර්මයන් ලබනු පිණිස වෑයම් කරන්නු විසින් ඒ ඒ ධර්මයෝ ලද්දුහු වෙති, මෙසේ ඒ ධර්මයෝ පරිඥන ද තීරණය කරන ලද්දුහු ද වෙත්. ඒ දන්නා අරියෙන් ඥාන වෙයි. ප්‍රකාරයෙන් දන්නා අරියෙන් ප්‍රඥ වේ. එයින් නියනු ලැබෙයි. “ඉමෙ ධම්මා පරිඥෙඤායා”නි සොනා-වධානං, භං පජානනාපඤ්ඤා සුතච්ඡෙය ඤාණං”යි.

පරිඥෙයනිථ්ඥෙය යි.

(3)

නිසෙයින් මේ ධර්මයෝ ප්‍රභාතව්‍යයෝ යැ යන දෙනනාව සොනාව-ධාන වේ ද, එය දැනගන්නා ප්‍රඥව ශ්‍රැතමය ඥාන වේ ද යත්:

එක් ධර්මයක් ප්‍රභාතව්‍ය වෙයි: අසම්මාන යි.

ධර්මයෝ දෙදෙනෙක් ප්‍රභාතව්‍යයෝ යැ: අභිද්ධව ද භවතාමණාව ද යන දෙක යි.

ධර්මයෝ තිදෙනෙක් ප්‍රභාතව්‍යයෝ යැ: ත්‍රිවිධ තාමණාව යි.

ධර්මයෝ සතරදෙනෙක් ප්‍රභාතව්‍යයෝ යැ: චතුරොසයෝ යි.

ධර්මයෝ පස්දෙනෙක් ප්‍රභාතව්‍යයෝ යැ: පඤ්චනිවරණයෝ යි.

ධර්මයෝ සදෙහෙක් ප්‍රභාතව්‍යයෝ යැ. ඡට්ඨකාමණාකායයෝ යි.

ධර්මයෝ සත්දෙනෙක් ප්‍රභාතව්‍යයෝ යැ: සප්තඅනුගයධර්මයෝ යි.

ධර්මයෝ අටදෙනෙක් ප්‍රභාතව්‍යයෝ යැ: අෂ්ටමිථ්‍යානිකයෝ යි.

ධර්මයෝ නවදෙනෙක් ප්‍රභාතව්‍යයෝ යැ: නව තාමණාමුලකධර්මයෝ යි.

ධර්මයෝ දසදෙනෙක් ප්‍රභාතව්‍යයෝ යැ: දශමිථ්‍යානිකයෝ යි.

දේ පහතානි: සමුච්ඡේදපහතං පරිසරසංස්කරණපහතං. සමුච්ඡේද-
දපහතානි ලොකුතතරං බයගාමිමගං භාවයනො පරිසරසංස්කරණ-
නඤ්ච ඵලකකිණේ.

නිමි පහතානි: කාමානමෙතං නිසාරණං යදිදා නොකමිමං,
රූපානමෙතං නිසාරණං යදිදා ආරූපං, යං බො පන නිඤ්ච භුතං
සකිතං පරිච්ඡේදපහතං නිරොධො, නසං නිසාරණං නොකමිමං පරි-
ලභිසං කාමා පතිනා වෙච්ඡා හොනති පරිච්ඡින්නා ව, ආරූපං පරිලභිසං
රූපා පතිනා වෙච්ඡා හොනති පරිච්ඡින්නා ව, නිරොධා පරිලභිසං සකිතා-
පතිනා වෙච්ඡා හොනති පරිච්ඡින්නා ව.

විනාශි පහතානි: දුකකිසමං පරිඤ්ඤා පරිච්ඡේදං. පරිච්ඡේදනො
පජ්ඣාති,¹ සමුදයසමං පහතානි පරිච්ඡේදං. පරිච්ඡේදනො පජ්ඣාති,¹
නිරොධසමං සමුදයසමං පරිච්ඡේදං. පරිච්ඡේදනො පජ්ඣාති,¹ මගසමං
භාවනාපරිච්ඡේදං. පරිච්ඡේදනො පජ්ඣාති.¹

පඤ්ච පහතානි: විකම්මනපහතං නදම්මපහතං. සමුච්ඡේදප-
හතං පරිසරසංස්කරණපහතං. විකම්මනපහතානි නිවරණානං පමං කාමං භාවයනො, නදම්මපහතානි දිට්ඨිතානං
නිබ්බානානං සමාධිං භාවයනො, සමුච්ඡේදපහතානි ලොකුතතරං
බයගාමිමගං භාවයනො, පරිසරසංස්කරණපහතානි ඵලකකිණේ, නිසාර-
ණපහතානි නිරොධො නිබ්බානං.

(4)

“සබ්බං භික්ඛවෙ, පහතබ්බං, කිඤ්ච භික්ඛවෙ, සබ්බං පහතබ්බං:

වකුට්ඨං², භික්ඛවෙ, පහතබ්බං, රූපා පහතබ්බං, වකුට්ඨිඤ්ඤාණං
පහතබ්බං, වකුට්ඨිසමාසං පහතබ්බං, යමිදං³, වකුට්ඨිසමාසපච්චයං
උපපජ්ජති වෙදසිතං සුඛං වා දුකං වා අදුකම්මසුඛං වා නමි පහතබ්බං.

සොනං පහතබ්බං, සද්දං පහතබ්බං, -පෙ- සානං පහතබ්බං, ගඤ්ඤා
පහතබ්බං, -පෙ- ජ්වහා පහතබ්බං, රසා පහතබ්බං, -පෙ- කායො පහ-
තබ්බං, ථොට්ඨබ්බං පහතබ්බං, -පෙ- මනො පහතබ්බං, ධම්මා පහ-
තබ්බං, මනොවිඤ්ඤාණං පහතබ්බං, මනොසමාසං පහතබ්බං, යමිදං
මනොසමාසපච්චයං උපපජ්ජති වෙදසිතං සුඛං වා දුකං වා අදුකම්ම-
සුඛං වා නමි පහතබ්බං. a.

1. පජ්ඣාති - පු, මජ්ඣං, සො.

2. වකුට්ඨි - චේතසං.

3. යමිදං - PTS.

a. වෙදකාසංයුක්ත - අනිවාර්තන ජට්ඨං.

ප්‍රභාණ්ඩෝ දෙදෙනෙකි: සමූචේදප්‍රභාණ්ඩ ය, ප්‍රතිප්‍රශ්නිප්‍රභාණ්ඩ යි. ලොකොත්තර වූ ස්වයංමාමිච්ඡාහීය වඩන්හැටුම් සමූචේදප්‍රභාණ්ඩය ද ඵලසාණ්ඩයෙහි ප්‍රතිප්‍රශ්නිප්‍රභාණ්ඩය ද වේ.

ප්‍රභාණයෝ තිදෙනෙහි: යම් තෙනෙහිමාසෙක් වේ ද, තෙල කාමයන්ගේ නිසරණ යැ. යම් ආරූපධ්‍යානෙක් වේ ද, තෙල රූපයන්ගේ නිසරණ යැ. උපත්තා වූ ප්‍රත්‍යයන් විසින් කරන ලද ප්‍රතිත්‍යසමූත්පන්න (ඒ ඒ ප්‍රත්‍යයන් නිසා උපන්) වූ යම්කිසි සංඝකාරයෙක් වේ ද, අභිත්ඵල නිරෝධය ඒ සංඝකාරයාගේ නිසරණ යි. (අශ්‍රුතධ්‍යාන-අත්‍යාමාමිමාගී සංඝායන) තෙනෙහිමාසය ලැබුවහු විසින් කාමයෝ (විපකම්භණ සමූචේද විසින්) ප්‍රතිණ කරන ලද්දහු ද පරිත්‍යාග කරන ලද්දහු ද වෙති. (ආරූපධ්‍යාන - අභිත්මාගී සංඝායන) ආරූපය නිසරණය ලැබුවහු විසින් රූපයෝ (විපකම්භණ සමූචේද විසින්) ප්‍රතිණ කරන ලද්දහු ද පරිත්‍යාග කරන ලද්දහු ද වෙති. (නිවාණ-අභිත්ඵල සංඝායන) නිරෝධ නිසරණය ලැබුවහු විසින් (නිසරණ-ප්‍රතිප්‍රසංගප්‍රභාණයෙන්) සංඝකාරයෝ ප්‍රතිණ කරන ලද්දහු ද පරිත්‍යාග කරන ලද්දහු ද වෙත්.

ප්‍රභාණයේ සතර දෙනෙකි: පරිඥප්‍රතිවේධයෙන් ප්‍රතිවේධ කරන්නේ දුඛසත්‍යය දුරු කෙරෙයි. ප්‍රභාණප්‍රතිවේධයෙන් ප්‍රතිවේධ කරන්නේ සමුදයසත්‍යය දුරු කෙරෙයි. සංස්ථාන්ත්‍රියාප්‍රතිවේධයෙන් ප්‍රතිවේධ කරන්නේ නිරෝධසත්‍යය දුරු කෙරෙයි. භාවනාප්‍රතිවේධයෙන් ප්‍රතිවේධ කරන්නේ මාර්ගසත්‍යය දුරු කෙරේ.

ප්‍රභාණයෝ පස්දෙනෙහි: විෂකම්මණප්‍රභාණ යැ. නදබහුප්‍රභාණ යැ. සමුච්චේදප්‍රභාණ යැ. ප්‍රතිප්‍රග්‍රහිප්‍රභාණ යැ. නිසරණප්‍රභාණ යි. ප්‍රථමධ්‍යානාය වඩන්තහුට නිවරණයන්ගේ විෂකම්මණප්‍රභාණය ද, විදගිනාසමුප්‍රසුක්කසමායය වඩන්තහුට දුෂ්ඨතනයන්ගේ නදබහුප්‍රභාණය ද, ලොකොත්තර වූ ඝෛය (නිඵාණ) ගාමිමායීය වඩන්තහුට සමුච්චේදප්‍රභාණය ද, ඵලඝෛයෙහි ප්‍රතිප්‍රග්‍රහිප්‍රභාණය ද, නිරොධ සංඛ්‍යාත නිඵාණය නිසරණප්‍රභාණය ද වේ.

(4)

මහනෙති, සියල්ල ප්‍රහානවය යැ. මහනෙති, කවර සියල්ල ප්‍රහානවය වෙයි යත්:

“මහණෙනි, වක්ඛස ප්‍රහානව්‍ය යැ. ‘රූපයෝ ප්‍රහානව්‍යයෝ යැ. වක්ඛරුවිඤ්ඤාන ප්‍රහානව්‍ය යැ. වක්ඛරුවිඤ්ඤානමප්‍රසක්කන වූ සංඝීය ප්‍රහානව්‍ය යැ. වක්ඛසංඝීප්‍රත්‍යයෙන් සුඛ වූ හෝ දුක්ඛ වූ හෝ අදුක්ඛමසුඛ වූ හෝ යම් වෙදනායෙක් උපඳි නම් හෙ ද ප්‍රහානව්‍ය යැ.

ශ්‍රෝත්‍රය ප්‍රභාතවය යැ. බබ්දයෝ ප්‍රභාතවයයෝ යැ. ... ක්‍රි.පූ. ෪෪෪ ප්‍රභා-
තවය යැ. ගබ්බියෝ ප්‍රභාතවයයෝ යැ. ... ජීව්වා ප්‍රභාතවය යැ. රජයෝ
ප්‍රභාතවයයෝ යැ. ... කස ප්‍රභාතවය යැ. සප්‍රව්වයයෝ ප්‍රභාතවයයෝ යැ.
.. මනස ප්‍රභාතවය යැ. ධර්මයෝ ප්‍රභාතවයයෝ යැ. මනෝවිඤ්ඤාය ප්‍රභාතවය
යැ. මනෝවිඤ්ඤානප්‍රසූතන වූ සංගීය ප්‍රභාතවය යැ. මනෝවිඤ්ඤානේ සුඛ
වූ හෝ දුකිති වූ හෝ අදුකිතිවූ හෝ යම් වේදනායෙක් උපදී නම්
හෙ ද ප්‍රභාතවය යි.

රූපං පසානෙනා පජ්ඣාති, වේදනං පසානෙනා පජ්ඣාති, සංඝාතං පසානෙනා පජ්ඣාති, සංඛාරෙ පසානෙනා පජ්ඣාති, විඤ්ඤාණං පසානෙනා පජ්ඣාති, චක්ඛුං -පෙ- ජරාමරණං -පෙ- අමනොගධං නිබ්බානං පරියොසානට්ඨන පසානෙනා පජ්ඣාති.

යෙ යෙ ධම්මා පභිනා භොනති, තෙන ධම්මා පරිච්ඡින්නා භොනති. තං ඤානට්ඨන ඤාණං, පජානනට්ඨන පඤ්ඤා. තෙන චූළමති. “ඉමෙ ධම්මා පහාතබ්බාති සොකාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුතමයෙ ඤාණ”නති.

පහාතබ්බාතිදොසො

තතිසො භාණවාථො.

(5)

කථං ඉමෙ ධම්මා භාවෙනබ්බා’ති සොකාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුතමයෙ ඤාණං:

එතො ධම්මො භාවෙනබ්බො: කායගතා සති සානසහගතා.

ඒඨ ධම්මො භාවෙනබ්බො: සමථො ච විපස්සනා ච.

තයො ධම්මො භාවෙනබ්බො: තයො සමාධි.

චත්තාරො ධම්මො භාවෙනබ්බො: චත්තාරො සතිපට්ඨානා.

පඤ්ඤා ධම්මො භාවෙනබ්බො: පඤ්ඤාභිනිකො සමාධි.¹

ජ ධම්මො භාවෙනබ්බො: ජ අනුස්සතිට්ඨානාති.

සත්ත ධම්මො භාවෙනබ්බො: සත්ත බොජ්ඣංගා.

අට්ඨ ධම්මො භාවෙනබ්බො: අට්ඨො අට්ඨංගා මග්ගො.

නාච ධම්මො භාවෙනබ්බො: නාච පාරිසුද්ධිපට්ඨානියමනාති.²

දස ධම්මො භාවෙනබ්බො: දස කසිණායතනාති.

1. සමමා සමාධි - සනා,

2. පාරිසුද්ධිපට්ඨානියමනාති - සනා,

රූපය (අනිත්‍යාදිවශයෙන්) දක්මින් (කෙලෙසුන්) දුරු කෙරෙයි. වේදනාව (අනිත්‍යාදිවශයෙන්) දක්මින් (කෙලෙසුන්) දුරු කෙරෙයි. සංඥාව (අනිත්‍යාදිවශයෙන්) දක්මින් (කෙලෙසුන්) දුරු කෙරෙයි. සංස්කාරයන් (අනිත්‍යාදිවශයෙන්) දක්මින් (කෙලෙසුන්) දුරු කෙරෙයි. විඤ්ඤා (අනිත්‍යාදිවශයෙන්) දක්මින් (කෙලෙසුන්) දුරු කෙරෙයි. චක්ඛුස ... ජරාමරණය ... අමනොගධ ජ්‍යොතිශය නිව්‍යානීයෙන් දක්මින් (කෙලෙසුන්) දුරු කෙරේ.

යම් යම් ධර්ම කෙනෙක් ප්‍රතිණ වුවාහු වෙන් ද ඒ ඒ ධර්මයෝ පරිත්‍යාග කරන ලද්දහු වෙත්. එය ඥානයෙන් ඥාන ය. ප්‍රජානනානීයෙන් ප්‍රඥ ය. එයින් කියනු ලැබෙයි “ඉතෙ ධර්මා පහානබ්බා”නි සොතාවං ධානං, තං පජානතං පඤ්ඤා සුඛමයෙ ඤාණං”යි.

ප්‍රජානව්‍යතිර්දෙය යි.

තුන් වැනි බණවර යි

(5)

කිසෙයින් ‘මේ ධර්මයෝ වැඩියුත්තාහ, යන දෙකතාව සොනාවධාන වෙයි, එය දැනගන්නා ප්‍රඥව ශ්‍රැතමයඥාන වෙයි යත්:

එක් ධර්මයෙක් වැඩිය යුතු යැ: (මධුරස්වච්ඡේදනා සංඛ්‍යාත) සාතය හා සමප්‍රසුක්ඛ කායගතාසනීය යි:

ධර්මයෝ දෙදෙනෙක් වැඩියුත්තාහ: ශමථය ද විදගීතාව ද යන දෙක යි.

ධර්මයෝ තිදෙනෙක් වැඩියුත්තාහු යැ: (ස්විතතීසව්චාරාදි) තුන් සමාධිහු යැ.

ධර්මයෝ සතර දෙනෙක් වැඩියුත්තාහු යැ: (කායානුපස්සනාදි) සතරසතිපට්ඨානයෝ යි.

ධර්මයෝ පස්දෙනෙක් වැඩිය යුත්තාහු යැ: (පිභිථරණතාදි) පඤ්ඤා-භිතික වූ චතුර්ධ්‍යානසමාධිය යි.

ධර්මයෝ සදෙකෙක් වැඩියුත්තාහු යැ: (බ්‍රිඛානුස්සති ආදි) සවැදූරුම් අනුසමාහිසථානයෝ යි.

ධර්මයෝ සත්දෙකෙක් වැඩියුත්තාහු යැ: සන්නබොධායුගයෝ යි.

ධර්මයෝ අටදෙකෙක් වැඩියුත්තාහු යැ: ආයතීභ්‍යවාභිතිකමාගීය යි.

ධර්මයෝ නවදෙකෙක් වැඩියුත්තාහු යැ: (ශිලවිඤ්ඤාදි) පරිඤ්ඤා-භාවයට ප්‍රධාන කාරණ වූ නවධර්මයෝ යි:

ධර්මයෝ දසදෙකෙක් වැඩියුත්තාහු යැ: දසකසිණායනනයෝ යි.

දෙව් භාවනා: ලෝකියා ව භාවනා, ලෝකානන්දා ව භාවනා.

නිශ්ශ්‍ය භාවනා: රූපාවචරකුසලානං ධම්මානං භාවනා, අරූපාවචරකුසලානං ධම්මානං භාවනා, අපරිසාපනන¹ කුසලානං ධම්මානං භාවනා. රූපාවචරකුසලානං ධම්මානං භාවනා අනි භිනා, අනි මඤ්චිමා, අනි පඤ්ඤිතා. අරූපාවචරකුසලානං ධම්මානං භාවනා අනි භිනා, අනි මඤ්චිමා, අනි පඤ්ඤිතා. අපරිසාපනන කුසලානං ධම්මානං භාවනා පඤ්ඤිතා.

චිතස්ස භාවනා: දුක්ඛසච්චං පරිඤ්ඤාපට්ඨො² පටිච්ඡික්ඛන්තො භාවෙති, සමුදයසච්චං පහානපට්ඨො³ පටිච්ඡික්ඛන්තො භාවෙති, නිරෝධසච්චං සච්ඡික්ඛිතො පට්ඨො පටිච්ඡික්ඛන්තො භාවෙති, මහසච්චං භාවනා පට්ඨො පටිච්ඡික්ඛන්තො භාවෙති. ඉමා චිතස්ස භාවනා.

අපරාපි චිතස්ස භාවනා. එසනා භාවනා, පටිලාභා භාවනා, එකරසා භාවනා, ආසෙවනා භාවනා.

කතමා එසනා භාවනා: සබ්බෙසං සමාධිං සමාපන්නානං තත්ථ ජානා ධම්මා එකරසා භොනනිති අයං එසනා භාවනා.

කතමා පටිලාභා භාවනා: සබ්බෙසං සමාධිං සමාපන්නානං තත්ථ ජානා ධම්මා අඤ්ඤාමඤ්ඤං නාභිවත්තනනිති අයං පටිලාභා භාවනා.

කතමා එකරසා භාවනා: අධිමොක්ඛයොග්ග සද්ධිඤ්ඤා භාවයනො සද්ධිඤ්ඤා චසෙන චතතාරි ඉඤ්ඤාති එකරසා භොනනිති ඉඤ්ඤානං එකරසයොග්ග භාවනා, පහගගයොග්ග විරිඨිඤ්ඤා³ භාවයනො විරිඨිඤ්ඤා චසෙන චතතාරි ඉඤ්ඤාති එකරසා භොනනිති ඉඤ්ඤානං එකරසයොග්ග භාවනා, උපධානග්ග සතිඤ්ඤා භාවයනො සතිඤ්ඤා චසෙන චතතාරි ඉඤ්ඤාති එකරසා භොනනිති ඉඤ්ඤානං එකරසයොග්ග භාවනා, අවිකේතපයොග්ග සමාධිඤ්ඤා භාවයනො සමාධිඤ්ඤා චසෙන චතතාරි ඉඤ්ඤාති එකරසා භොනනිති ඉඤ්ඤානං එකරසයොග්ග භාවනා, දස්සනග්ග පඤ්ඤාඤ්ඤා භාවයනො පඤ්ඤාඤ්ඤා චසෙන චතතාරි ඉඤ්ඤාති එකරසා භොනනිති ඉඤ්ඤානං එකරසයොග්ග භාවනා.

අස්සද්ධියෙ අකම්මියයොග්ග සද්ධිබලං භාවයනො සද්ධිබලා චසෙන චතතාරි බලාති එකරසා භොනනිති බලානං එකරසයොග්ග භාවනා, කොසල්යෙ අකම්මියයොග්ග විරිඨබලං භාවයනො විරිඨබලා චසෙන චතතාරි බලාති එකරසා භොනනිති බලානං එකරසයොග්ග භාවනා, පමාදෙ අකම්මියයොග්ග සතිබලං භාවයනො සතිබලා චසෙන චතතාරි බලාති එකරසා භොනනිති බලානං එකරසයොග්ග භාවනා, උද්ධමෙව අකම්මියයොග්ග සමාධිබලං භාවයනො සමාධිබලා චසෙන චතතාරි බලාති එකරසා භොනනිති බලානං එකරසයොග්ග භාවනා, අවිජ්ජාය අකම්මියයොග්ග පඤ්ඤාබලං භාවයනො පඤ්ඤාබලා චසෙන චතතාරි බලාති එකරසා භොනනිති බලානං එකරසයොග්ග භාවනා.

1 අපරිසාපනනං - සනා. 2 පහානපට්ඨො - මඤ්චි, සනා

3 විරිඨිඤ්ඤා - මඤ්චි.

භාවනාවෝ දෙදෙනෙකි: ලෝකිකභාවනා යැ, ලෝකොත්තරභාවනා යි.

භාවනාවෝ තිදෙනෙකි: රූපාවචරකුශලධර්මයන්ගේ භාවනා යැ, අරූපාවචරකුශලධර්මයන්ගේ භාවනා යැ, අපයාසිකා (ලෝකොත්තර) කුශලධර්මයන්ගේ භාවනා යි. රූපාවචරකුශලධර්මයන්ගේ භාවනාවක් ඇත. මධ්‍ය වූ භාවනාවක් ඇත. ප්‍රණීත වූ භාවනාවක් ඇත. අරූපාවචරකුශලධර්මයන්ගේ භාවනාවක් ඇත. මධ්‍ය වූ භාවනාවක් ඇත. ප්‍රණීත වූ භාවනාවක් ඇත. අපයාසිකාකුශලධර්මයන්ගේ භාවනාව ප්‍රණීත යි.

භාවනා සතරෙකි: දුඛසත්‍යය පරිඥප්තියෙහි ප්‍රතිවේද කෙරෙහි (ආයාසිකා) වඩයි. සමුදයසත්‍යය ප්‍රභාණප්‍රතිවේදයෙන් ප්‍රතිවේද කෙරෙහි වඩයි. නිරෝධසත්‍යය සංක්‍ෂාන්ත්‍රියාප්‍රතිවේදයෙන් ප්‍රතිවේද කෙරෙහි වඩයි. මායිසත්‍යය භාවනාප්‍රතිවේදයෙන් ප්‍රතිවේද කෙරෙහි වඩයි. මොහු සතරභාවනා යි.

අනෙකුදු භාවනා සතරෙකි. එසත්‍යභාවනා යැ. පච්ඡාසනභාවනා යැ. එකරසභාවනා යැ. ආසෙවනභාවනා යි.

එසත්‍යභාවනා කවර යන්: සමවතට සමවත් සියල්ලන්ගේ ඒ පුළු-භාගයෙහි උපන් ධර්මයෝ අපිණොත්පාදනයෙහි සමානකාන්ත වෙත් නු යි මේ එසත්‍යභාවනා යැ.

පච්ඡාසනභාවනා කවර යන්: සමවතට සමවත් සියල්ලන්ගේ එහි උපන් ධර්මයෝ ඔවුනොවුන් නො ඉක්ම පවත්නාහු නු යි මේ පච්ඡාසන-භාවනා යැ.

එකරසභාවනා කවර යන්: අභිමොක්‍ෂානීයෙන් ශ්‍රද්ධානුසාරය වඩන්න-හුට ශ්‍රද්ධානුසාරයෙන් වශයෙන් සතර ඉන්ද්‍රියයෝ (චිත්තනිර්භයෙන්) එකකාන්ත වෙත් නු යි ඉන්ද්‍රියයන්ගේ එකරසභාවයෙන් භාවනා යැ. ප්‍රග්‍රහානීයෙන් විශේෂීන්ද්‍රිය වඩන්නහුට විශේෂීන්ද්‍රියයෙන් වශයෙන් සතර ඉන්ද්‍රියයෝ සමානකාන්ත වෙත් නු යි ඉන්ද්‍රියයන්ගේ එකරසානීයෙන් භාවනා යැ. අපිලාපනානීයෙන් සමානීන්ද්‍රිය වඩන්නහුට සමානීන්ද්‍රියයෙන් වශයෙන් සතර ඉන්ද්‍රියයෝ සමානකාන්ත වෙත් නු යි ඉන්ද්‍රියයන්ගේ එකරසානීයෙන් භාවනා යැ. අභිකේශපානීයෙන් සමානීන්ද්‍රිය වඩන්නහුට සමානීන්ද්‍රියයෙන් වශයෙන් සතර ඉන්ද්‍රියයෝ සමානකාන්ත වෙත් නු යි ඉන්ද්‍රියයන්ගේ එකරසානීයෙන් භාවනා යැ. දර්ශනානීයෙන් ප්‍රඥානුසාරය වඩන්නහුට ප්‍රඥානුසාරයෙන් වශයෙන් සතර ඉන්ද්‍රියයෝ සමානකාන්ත වෙත් නු යි ඉන්ද්‍රියයන්ගේ එකරසානීයෙන් භාවනා යි.

අශ්‍රද්ධායෙහි අකම්ප්‍යානීයෙන් ශ්‍රද්ධාබලය වඩන්නහුට ශ්‍රද්ධාබලයෙන් වශයෙන් සතර බලයෝ සමානකාන්ත වෙත් නු යි බලයන්ගේ එකර-සානීයෙන් භාවනා යැ. කෝපිද්‍රව්‍යෙහි අකම්ප්‍යානීයෙන් විශේෂීන්ද්‍රිය වඩන්නහුට විශේෂීන්ද්‍රියයෙන් වශයෙන් සතර බලයෝ සමානකාන්ත වෙත් නු යි බලයන්ගේ එකරසානීයෙන් භාවනා යැ. ප්‍රමාදයෙහි අකම්ප්‍යානී-යෙන් සමානීන්ද්‍රිය වඩන්නහුට සමානීන්ද්‍රියයෙන් වශයෙන් සතර බලයෝ එකරස වෙත් නු යි බලයන්ගේ එකරසානීයෙන් භාවනා යැ. ඔදානික-යෙහි අකම්ප්‍යානීයෙන් සමානීන්ද්‍රිය වඩන්නහුට සමානීන්ද්‍රියයෙන් වශයෙන් සතර බලයෝ එකරස වෙත් නු යි බලයන්ගේ එකරසානීයෙන් භාවනා යැ. අවිද්‍යායෙහි අකම්ප්‍යානීයෙන් ප්‍රඥාබලය වඩන්නහුට ප්‍රඥාබලයෙන් වශයෙන් සතර බලයෝ එකරස වෙත් නු යි බලයන්ගේ එකරසානී-යෙන් භාවනා යි.

උපට්ඨානවේදන සතිසමෝඡ්ඤායං භාවයනො සතිසමෝඡ්ඤායං වසෙන ඡ බෝඡ්ඤායං ඵකරසා භොනාතිති බෝඡ්ඤායං ඵකරසවේදන භාවනා, පට්ඨවේදනා ධම්මවිවයසමෝඡ්ඤායං භාවයනො ධම්මවිවයසමෝඡ්ඤායං වසෙන ඡ බෝඡ්ඤායං ඵකරසා භොනාතිති බෝඡ්ඤායං ඵකරසවේදන භාවනා, පග්ගහවේදන විරියසමෝඡ්ඤායං භාවයනො විරියසමෝඡ්ඤායං වසෙන ඡ බෝඡ්ඤායං ඵකරසා භොනාතිති බෝඡ්ඤායං ඵකරසවේදන භාවනා, ඵරණවේදන පිතිසමෝඡ්ඤායං භාවයනො පිතිසමෝඡ්ඤායං වසෙන ඡ බෝඡ්ඤායං ඵකරසා භොනාතිති බෝඡ්ඤායං ඵකරසවේදන භාවනා, උපසමවේදන පසුද්ධිසමෝඡ්ඤායං භාවයනො පසුද්ධිසමෝඡ්ඤායං වසෙන ඡ බෝඡ්ඤායං ඵකරසා භොනාතිති බෝඡ්ඤායං ඵකරසවේදන භාවනා, අවිකේට්ඨවේදන සමාධිසමෝඡ්ඤායං භාවයනො සමාධිසමෝඡ්ඤායං වසෙන ඡ බෝඡ්ඤායං ඵකරසා භොනාතිති බෝඡ්ඤායං ඵකරසවේදන භාවනා, පට්ඨකායසමෝඡ්ඤායං භාවයනො උපෙකායසමෝඡ්ඤායං වසෙන ඡ බෝඡ්ඤායං ඵකරසා භොනාතිති බෝඡ්ඤායං ඵකරසවේදන භාවනා.

දසුනවේදන සමමාදිට්ඨි භාවයනො සමමාදිට්ඨියා වසෙන සත්ත මග්ගඛා ඵකරසා භොනාතිති මග්ගඛානං ඵකරසවේදන භාවනා, අභිතිරොපනවේදන සමමාසඛාපපං භාවයනො සමමාසඛාපපසු වසෙන සත්ත මග්ගඛා ඵකරසා භොනාතිති මග්ගඛානං ඵකරසවේදන භාවනා, පරිග්ගහවේදන සමමාචාරං භාවයනො සමමාචාරාය වසෙන සත්ත මග්ගඛා ඵකරසා භොනාතිති මග්ගඛානං ඵකරසවේදන භාවනා, සමුට්ඨානවේදන සමමාකම්මනං භාවයනො සමමාකම්මනායං වසෙන සත්ත මග්ගඛා ඵකරසා භොනාතිති මග්ගඛානං ඵකරසවේදන භාවනා, වොද්දනවේදන සමමාආර්ථං භාවයනො සමමාආර්ථවසු වසෙන සත්ත මග්ගඛා ඵකරසා භොනාතිති මග්ගඛානං ඵකරසවේදන භාවනා, පග්ගහවේදන සමමාචාරං භාවයනො සමමාචාරාය වසෙන සත්ත මග්ගඛා ඵකරසා භොනාතිති මග්ගඛානං ඵකරසවේදන භාවනා, උපට්ඨානවේදන සමමාසතිං භාවයනො සමමාසතියා වසෙන සත්ත මග්ගඛා ඵකරසා භොනාතිති මග්ගඛානං ඵකරසවේදන භාවනා, අවිකේට්ඨවේදන සමමාසමාධිං භාවයනො සමමාසමාධියං වසෙන සත්ත මග්ගඛා ඵකරසා භොනාතිති මග්ගඛානං ඵකරසවේදන භාවනා. අයං ඵකරසා භාවනා.

කතමා ආසෙවනා භාවනා: “ඉධ භික්ඛු පුබ්බන්තසමයමි¹ ආසෙවති, මඤ්ඤානිකසමයමි² ආසෙවති, සායන්තසමයමි ආසෙවති, පුරේහන්තමි ආසෙවති, පච්ඡාහන්තමි ආසෙවති, පුරිමෙපි යාමෙ ආසෙවති, මඤ්ඤාමෙපි යාමෙ ආසෙවති, පච්ඡමෙපි යාමෙ ආසෙවති, රත්නමි ආසෙවති, දිවාපි ආසෙවති, රත්නඤ්චාපි ආසෙවති, කාලෙපි ආසෙවති, ජ්ඣේහපි ආසෙවති, වසෙසපි ආසෙවති, ගෙමන්තපි ආසෙවති, ගිහෙපි ආසෙවති, පුරිමෙපි වයොබන්ධෙ ආසෙවති, මඤ්ඤාමෙපි වයොබන්ධෙ ආසෙවති, පච්ඡමෙපි වයොබන්ධෙ ආසෙවති. අයං ආසෙවනා භාවනා.

ඉමා වතසෙසා භාවනා.

1 පුබ්බන්තසමයං - මජ්ඣ. 2 මඤ්ඤානිකසමයමි - මජ්ඣ.

අපිලාපනානිසේන් සමාතිසම්බෝධාසභය වඩන්නහුට සමාතිසම්බෝධාසභයාගේ වශයෙන් අභිබෝධාසභයෝ එකරස වෙන් නු සි බෝධාසභයන්ගේ එකරසානිසේන් භාවනා යැ. ප්‍රච්චයානිසේන් ධම්මිචයසම්බෝධාසභය වඩන්නහුට ධම්මිචයසම්බෝධාසභයාගේ වශයෙන් අභිබෝධාසභයෝ එකරස වෙන් නු සි බෝධාසභයන්ගේ එකරසානිසේන් භාවනා යැ. ප්‍රග්‍රහානිසේන් විසඝිසම්බෝධාසභය වඩන්නහුට විසඝිසම්බෝධාසභයාගේ වශයෙන් අභිබෝධාසභයෝ එකරස වෙන් නු සි බෝධාසභයන්ගේ එකරසානිසේන් භාවනා යැ. සථරණ (පැහිරිමි) අනිසේන් ප්‍රිතිසම්බෝධාසභය වඩන්නහුට ප්‍රිතිසම්බෝධාසභයාගේ වශයෙන් අභිබෝධාසභයෝ එකරස වෙන් නු සි බෝධාසභයන්ගේ එකරසානිසේන් භාවනා යැ. උපගමානිසේන් ප්‍රග්‍රහිසම්බෝධාසභය වඩන්නහුට ප්‍රග්‍රහිසම්බෝධාසභයාගේ වශයෙන් අභිබෝධාසභයෝ එකරස වෙන් නු සි බෝධාසභයන්ගේ එකරසානිසේන් භාවනා යැ. අවික්‍ෂේපානිසේන් සමාතිසම්බෝධාසභය වඩන්නහුට සමාතිසම්බෝධාසභයාගේ වශයෙන් අභිබෝධාසභයෝ එකරස වෙන් නු සි බෝධාසභයන්ගේ එකරසානිසේන් භාවනා යැ. ප්‍රතිසම්බෝධානිසේන් උපෙක්‍ෂාසම්බෝධාසභය වඩන්නහුට උපෙක්‍ෂාසම්බෝධාසභයාගේ වශයෙන් අභිබෝධාසභයෝ එකරස වෙන් නු සි බෝධාසභයන්ගේ එකරසානිසේන් භාවනා යි.

දුභිනානිසේන් සමාන්ද්‍රවිස වඩන්නහුට සමාන්ද්‍රවිසගේ වශයෙන් සඤ්ඤාමාගීභයෝ එකරස වෙන් නු සි මාගීභයන්ගේ එකරසානිසේන් භාවනා යැ. අනිතිරොපණානිසේන් සමාක්සංකල්පය වඩන්නහුට සමාක්සංකල්පයාගේ වශයෙන් සඤ්ඤාමාගීභයෝ එකරස වෙන් නු සි මාගීභයන්ගේ එකරසානිසේන් භාවනා යැ. පරිග්‍රහානිසේන් සමාන්තවචනය වඩන්නහුට සමාන්තවචනයාගේ වශයෙන් සඤ්ඤාමාගීභයෝ එකරස වෙන් නු සි මාගීභයන්ගේ එකරසානිසේන් භාවනා යැ. සමුත්ථානානිසේන් සමාක්සමානතය වඩන්නහුට සමාක්සමානතයාගේ වශයෙන් සඤ්ඤාමාගීභයෝ එකරස වෙන් නු සි මාගීභයන්ගේ එකරසානිසේන් භාවනා යැ. ව්‍යවදාන (පාරිශුද්ධි) අනිසේන් සමාගාත්ථය වඩන්නහුට සමාගාත්ථයාගේ වශයෙන් සඤ්ඤාමාගීභයෝ එකරස වෙන් නු සි මාගීභයන්ගේ එකරසානිසේන් භාවනා යැ. ප්‍රග්‍රහානිසේන් සමාන්තව්‍යායාමය වඩන්නහුට සමාන්තව්‍යායාමයාගේ වශයෙන් සඤ්ඤාමාගීභයෝ එකරස වෙන් නු සි මාගීභයන්ගේ එකරසානිසේන් භාවනා යැ. උපසථානානිසේන් සමාක්සමාතිස වඩන්නහුට සමාක්සමාතිසගේ වශයෙන් සඤ්ඤාමාගීභයෝ එකරස වෙන් නු සි මාගීභයන්ගේ එකරසානිසේන් භාවනා යැ. අවික්‍ෂේපානිසේන් සමාක්සමාතිස වඩන්නහුට සමාක්සමාතිසගේ වශයෙන් සඤ්ඤාමාගීභයෝ එකරස වෙන් නු සි මාගීභයන්ගේ එකරසානිසේන් භාවනා යි. මේ එකරස භාවනා යි.

ආසෙවනභාවනා කවර යන්: “මෙ සත්තෙහි මහණ තෙම පෙරවරු කාලයෙහි දු (වනිප්‍රාණසමාධිය) ආසෙවන කෙරෙයි. මධ්‍යංභනකාලයෙහි දු ආසෙවන කෙරෙයි. සවස්තාලයෙහි දු ආසෙවන කෙරෙයි. පෙරබත්ති දු ආසෙවන කෙරෙයි. පසුබත්ති දු ආසෙවන කෙරෙයි. පෙරයම්ති දු ආසෙවන කෙරෙයි. මැදියම්ති දු ආසෙවන කෙරෙයි. අලයම්ති දු ආසෙවන කෙරෙයි. රැයි දු ආසෙවන කෙරෙයි. දවල්හි දු ආසෙවන කෙරෙයි. රැදවල්හි දු ආසෙවන කෙරෙයි. කෘෂ්ණපක්‍ෂයෙහි දු ආසෙවන කෙරෙයි. ශුක්ලපක්‍ෂයෙහි දු ආසෙවන කෙරෙයි. වසන්ති දු ආසෙවන කෙරෙයි. ශිමන්ති දු ආසෙවන කෙරෙයි. ගිමන්ති දු ආසෙවන කෙරෙයි. පළමුවස්සි දු ආසෙවන කෙරෙයි. මැදිමිවස්සි දු ආසෙවන කෙරෙයි. පැයිමිවස්සි දු (වනිප්‍රාණසමාධිය) ආසෙවන කෙරෙයි. මේ ආසෙවනභාවනා යි.

මොහු සතර භාවනා යි.

අපරාපි චතසොසා භාවනා: තත් ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා, ඉඤ්ජයානං එකරසට්ඨෙන භාවනා, නුදුපගචිරියවාහනට්ඨෙන භාවනා, අසෙවනට්ඨෙන භාවනා.

කථං තත් ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා:

කාමච්ඡදං පජ්ඣතො තොකම්මවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤාමඤ්ඤං නාතිවත්තනනීති තත් ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා. බ්‍යාපාදං පජ්ඣතො අබ්‍යාපාදවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤාමඤ්ඤං නාතිවත්තනනීති තත් ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා, ඵ්ඤා¹ පජ්ඣතො ආලෝකසඤ්ඤාවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤාමඤ්ඤං නාතිවත්තනනීති තත් ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා, උද්ධච්චං පජ්ඣතො අවිකෙඛපවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤාමඤ්ඤං නාතිවත්තනනීති තත් ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා, විවිකිච්ඡං පජ්ඣතො ධම්මවච්ඡානවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤාමඤ්ඤං නාතිවත්තනනීති තත් ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා, අවිජ්ජං පජ්ඣතො ඤ්ඤාණවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤාමඤ්ඤං නාතිවත්තනනීති තත් ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා, අරතීං පජ්ඣතො පාමොජ්ජවසෙන² ජාතා ධම්මා අඤ්ඤාමඤ්ඤං නාතිවත්තනනීති තත් ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා.

නිවරණේ³. පජ්ඣතො පඨමජ්ඣානවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤාමඤ්ඤං නාතිවත්තනනීති තත් ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා, විතකකච්චාරෙ පජ්ඣතො දුතියජ්ඣානවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤාමඤ්ඤං නාතිවත්තනනීති තත් ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා, පීතීං පජ්ඣතො තතියජ්ඣානවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤාමඤ්ඤං නාතිවත්තනනීති තත් ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා, සුඛදුකෙඛ පජ්ඣතො චතුත්ථජ්ඣානවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤාමඤ්ඤං නාතිවත්තනනීති තත් ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන භාවනා.

1. පිකම්ඳධං - මජ්ඣං.

2. පාමුජ්ජවසෙන - ස්‍යා.

3. නිවරණං - PTS සි.

අනෙකුදු භාවනා සහරෙකි (හෙතෙමව්වාදි) භාවනාවලෙසෙහි උපන් (සමාධි පඤ්ඤා සංකීර්ණාන සුගතකා) ධර්මයන් (ඔවුනොවුන්) නො ඉක්මැ පවත්නා බැවින් භාවනා යැ. (ශුද්ධාදි) ඉන්ද්‍රියයන්ගේ එකරස භාවයෙන් භාවනා යැ. තදනුවන්නික විශ්වීර්ණාවයෙන් භාවනා යැ. ආසෙවනභාවයෙන් භාවනා යි

කිසෙයින් ඒ භාවනාවලෙසෙහි උපන් සුගතකාධර්මයන් අනතික්‍රමණ-භාවයෙන් (නො ඉක්මැ පවත්නා බැවින්) වූ භාවනා වෙයි යන්න:

කාමච්ඡදය දුරලත්තාහට නෙහෙණුමාවයෙන් උපන් (සමාධි-පඤ්ඤා සංකීර්ණාන සුගතකා) ධර්මයෝ ඔවුනොවුන් නො ඉක්මැ පවත්නාහු නු යි ඒ නෙහෙණුමාවයෙන් උපන් සුගතකාධර්මයන් අනතික්‍රමණභාවයෙන් වූ භාවනා යැ. ව්‍යාපාදය දුරලත්තාහට අව්‍යාපාදවයෙන් උපන් සුගතකාධර්මයෝ ඔවුනොවුන් නො ඉක්මැ පවත්නාහු නු යි ඒ අව්‍යාපාද-භාවනාවෙහි උපන් සුගතකාධර්මයන් අනතික්‍රමණභාවයෙන් වූ භාවනා යැ. චිත්තමානස දුරලත්තාහට ආලෝකසංඥාවයෙන් උපන් සුගතකාධර්මයෝ ඔවුනොවුන් නො ඉක්මැ පවත්නාහු නු යි ඒ ආලෝකසංඥාවයෙන් උපන් සුගතකාධර්මයන් අනතික්‍රමණයෙන් වූ භාවනා යැ. උද්ධවය දුර-ලත්තාහට අවික්‍ෂේපවයෙන් උපන් සුගතකාධර්මයෝ ඔවුනොවුන් නො ඉක්මැ පවත්නාහු නු යි ඒ අවික්‍ෂේපභාවනාවෙහි උපන් සුගතකාධර්මයන් අනතික්‍රමණභාවයෙන් වූ භාවනා යැ. විචිකිච්ඡා දුරලත්තාහට ධර්-නිශ්චයවයෙන් උපන් සුගතකාධර්මයෝ ඔවුනොවුන් නො ඉක්මැ පවත්නාහු නු යි ඒ ධර්මවිච්ඡානභාවනාවෙහි උපන් සුගතකාධර්මයන් අනතික්‍රමණභාවයෙන් වූ භාවනා යැ. අවිද්‍යා දුරලත්තාහට ඥානවයෙන් උපන් සුගතකාධර්මයෝ ඔවුනොවුන් නො ඉක්මැ පවත්නාහු නු යි ඒ ඥානභාවනාවෙහි උපන් සුගතකාධර්මයන් අනතික්‍රමණභාවයෙන් වූ භාවනා යැ. අරතිය දුරලත්තාහට ප්‍රාමොද්‍යවයෙන් උපන් සුගතකාධර්මයෝ ඔවුනොවුන් නො ඉක්මැ පවත්නාහු නු යි ඒ ප්‍රාමොද්‍යභාවනාවෙහි උපන් සුගතකාධර්මයන් අනතික්‍රමණභාවයෙන් වූ භාවනා යි.

නිවරණයන් දුරලත්තාහට ප්‍රථමධ්‍යානවයෙන් උපන් සුගතකා ධර්මයෝ ඔවුනොවුන් නො ඉක්මැ පවත්නාහු නු යි ඒ ප්‍රථමධ්‍යාන-භාවනාවෙහි උපන් සුගතකාධර්මයන් අනතික්‍රමණභාවයෙන් වූ භාවනා යැ. විකකිච්චාරයන් දුරලත්තාහට ද්විතීයධ්‍යානවයෙන් උපන් සුගතකා-ධර්මයෝ ඔවුනොවුන් නො ඉක්මැ පවත්නාහු නු යි ඒ ද්විතීයධ්‍යානභාව-නාවෙහි උපන් සුගතකාධර්මයන් අනතික්‍රමණභාවයෙන් වූ භාවනා යැ. ත්‍රිතීය දුරලත්තාහට තෘතීයධ්‍යානවයෙන් උපන් සුගතකාධර්මයෝ ඔවු-නොවුන් නො ඉක්මැ පවත්නාහු නු යි ඒ තෘතීයධ්‍යානභාවනාවෙහි උපන් සුගතකාධර්මයන් අනතික්‍රමණභාවයෙන් වූ භාවනා යැ. සුඛද්‍රව්‍යන් දුර-ලත්තාහට චතුර්තීයධ්‍යානවයෙන් උපන් සුගතකාධර්මයෝ ඔවුනොවුන් නො ඉක්මැ පවත්නාහු නු යි ඒ චතුර්තීයධ්‍යානභාවනාවෙහි උපන් ධර්මයන් අනතික්‍රමණභාවයෙන් වූ භාවනා යි.

රූපසංඥාව - ප්‍රතික්ෂයංඥාව - නානාකිසංඥාව දුරලන්තාභට ආකාසා-
නඤ්චායතන සමාපතතිවශයෙන් උපන් සුගතකිංචමියෝ ඔවුනොවුන්
නො ඉක්මැ පවත්නාහු නු යි ඒ ආකාසානඤ්චායතන සමාපතතිභාවනා-
යෙහි උපන් සුගතකිංචමියන් අනතික්‍රමණභාවයෙන් වූ භාවනා යැ.
ආකාසානඤ්චායතනසංඥාව දුරලන්තාභට විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපතති
වශයෙන් උපන් සුගතකිංචමියෝ ඔවුනොවුන් නො ඉක්මැ පවත්නාහු
නු යි ඒ විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපතතිභාවනායෙහි උපන් සුගතකිංචමියන්
අනතික්‍රමණභාවයෙන් වූ භාවනා යැ. විඤ්ඤාණඤ්චායතනසංඥාව දුර-
ලන්තාභට ආකිංචාඤ්ඤායතන සමාපතතිවශයෙන් උපන් සුගතකිංචමියෝ
ඔවුනොවුන් නො ඉක්මැ පවත්නාහු නු යි ඒ ආකිංචාඤ්ඤායතනසමාපතති
භාවනායෙහි උපන් සුගතකිංචමියන් අනතික්‍රමණභාවයෙන් වූ භාවනා යැ.
ආකිංචාඤ්ඤායතනසංඥාව දුරලන්තාභට තෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමා-
පතතිවශයෙන් උපන් සුගතකිංචමියෝ ඔවුනොවුන් නො ඉක්මැ පවත්-
නාහු නු යි ඒ තෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනභාවනායෙහි උපන් සුගතකි-
ංචමියන් අනතික්‍රමණභාවයෙන් වූ භාවනා යි.

තිත්‍යාසංඥාව දුරලන්තාභට අතිත්‍යානුදර්ශිතාවශයෙන් උපන් සුග-
තකිංචමියෝ ඔවුනොවුන් නො ඉක්මැ පවත්නාහු නු යි ඒ අතිත්‍යානු-
දර්ශිතායෙහි උපන් සුගතකිංචමියන් අනතික්‍රමණභාවයෙන් වූ භාවනා යැ.
සුඛසංඥාව දුරලන්තාභට දුඛානුදර්ශිතාවශයෙන් උපන් සුගතකිංචමියෝ
ඔවුනොවුන් නො ඉක්මැ පවත්නාහු නු යි ඒ දු ඛානුදර්ශිතායෙහි උපන්
සුගතකිංචමියන් අනතික්‍රමණභාවයෙන් වූ භාවනා යැ. ආත්මසංඥාව දුර-
ලන්තාභට අනාත්මානුදර්ශිතාවශයෙන් උපන් සුගතකිංචමියෝ ඔවුනොවුන්
නො ඉක්මැ පවත්නාහු නු යි ඒ අනාත්මානුදර්ශිතාභාවනායෙහි උපන්
සුගතකිංචමියන් අනතික්‍රමණභාවයෙන් වූ භාවනා යැ. නන්දිය (සප්‍රිතික-
තාමණිව) දුරලන්තාභට නිවේදනුදර්ශිතාවශයෙන් උපන් සුගතකිංචමියෝ
ඔවුනොවුන් නො ඉක්මැ පවත්නාහු නු යි ඒ නිවේදනුදර්ශිතාභාවනායෙහි
උපන් සුගතකිංචමියන් අනතික්‍රමණභාවයෙන් වූ භාවනා යැ, රාගය (තිප්‍රි-
තිකතාමණිව) දුරලන්තාභට විරාගානුදර්ශිතා වශයෙන් උපන් සුගතකි-
ංචමියෝ ඔවුනොවුන් නො ඉක්මැ පවත්නාහු නු යි ඒ විරාගානුදර්ශිතා
භාවනායෙහි උපන් සුගතකිංචමියන් අනතික්‍රමණභාවයෙන් වූ භාවනා යැ.
සමුදය දුරලන්තාභට නිරොධානුදර්ශිතාවශයෙන් උපන් සුගතකිංචමියෝ
ඔවුනොවුන් නො ඉක්මැ පවත්නාහු නු යි ඒ නිරොධානුදර්ශිතාභාවනායෙහි
උපන් සුගතකිංචමියන් අනතික්‍රමණභාවයෙන් වූ භාවනා යැ. ආදාය
(ග්‍රහණය) දුරලන්තාභට පටිතිස්සග්‍යානුපස්සනාවශයෙන් උපන් සුග-
තකිංචමියෝ ඔවුනොවුන් නො ඉක්මැ පවත්නාහු නු යි ඒ පටිතිස්සග්‍යා-
නුපස්සනාභාවනායෙහි උපන් සුගතකිංචමියන් අනතික්‍රමණභාවයෙන්
වූ භාවනා යැ. ඝරාසංඥාව දුරලන්තාභට ඝරයානුදර්ශිතාවශයෙන් උපන්
සුගතකිංචමියෝ ඔවුනොවුන් නො ඉක්මැ පවත්නාහු නු යි ඒ ඝරයානු-
දර්ශිතාභාවනායෙහි උපන් සුගතකිංචමියන් අනතික්‍රමණභාවයෙන් වූ
භාවනා යැ. කම්මසුභතය දුරලන්තාභට ව්‍යාසානුදර්ශිතාවශයෙන් උපන්
සුගතකිංචමියෝ ඔවුනොවුන් නො ඉක්මැ පවත්නාහු නු යි ඒ ව්‍යාසානු-
දර්ශිතාභාවනායෙහි උපන් සුගතකිංචමියන් අනතික්‍රමණභාවයෙන් වූ
භාවනා යැ. මූර්චසංඥාව දුරලන්තාභට විපරිණාමානුදර්ශිතාවශයෙන් උපන්
සුගතකිංචමියෝ ඔවුනොවුන් නො ඉක්මැ පවත්නාහු නු යි ඒ විපරිණා-
මානුදර්ශිතාභාවනායෙහි උපන් සුගතකිංචමියන් අනතික්‍රමණභාවයෙන්

පසුනාවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤාමඤ්ඤාං නාතිවත්තනනීති තත් ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනනට්ඨන භාවනා, පණ්ඩිං පජ්ඣතො අපපණ්ඨිතානු-පසුනාවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤාමඤ්ඤාං නාතිවත්තනනීති තත් ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනනට්ඨන භාවනා, අභිනිවෙසං පජ්ඣතො සුඤ්ඤානානුපසුනාවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤාමඤ්ඤාං නාතිවත්තනනීති තත් ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනනට්ඨන භාවනා, සාරාද්නාභි-නිවෙසං පජ්ඣතො අබිපඤ්ඤාධම්මවිපසුනාවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤාමඤ්ඤාං නාතිවත්තනනීති තත් ජාතානං ධම්මානං අනති-වත්තනනට්ඨන භාවනා, සමමාහංගිනිවෙසං පජ්ඣතො ස්ථාභුතසද්දණ්-දසුනාවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤාමඤ්ඤාං නාතිවත්තනනීති තත් ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනනට්ඨන භාවනා, ආලසාභිනිවෙසං පජ්ඣතො ආදිනුවානුපසුනාවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤාමඤ්ඤාං නාතිවත්තනනීති තත් ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනනට්ඨන භාවනා, අපපට්ඨකං පජ්ඣතො පටිසංඛානුපසුනාවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤාමඤ්ඤාං නාතිවත්තනනීති තත් ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනනට්ඨන භාවනා, සඤ්ඤාගංගිනිවෙසං පජ්ඣතො විචට්ටනානුපසුනාවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤාමඤ්ඤාං නාතිවත්තනනීති තත් ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තන-නට්ඨන භාවනා.

දිට්ඨොක්ඛෙය් කිලෙසෙ පජ්ඣතො සොතාපතනිමග්ගවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤාමඤ්ඤාං නාතිවත්තනනීති තත් ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්ත-නට්ඨන භාවනා, ඔලාරිකෙ කිලෙසෙ පජ්ඣතො සකද්ගාමිමග්ගවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤාමඤ්ඤාං නාතිවත්තනනීති තත් ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනනට්ඨන භාවනා, අණුසහගතෙ කිලෙසෙ පජ්ඣතො අනාගාමි-මග්ගවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤාමඤ්ඤාං නාතිවත්තනනීති තත් ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනනට්ඨන භාවනා, සබ්බකිලෙසෙ පජ්ඣතො අරහත්ත-මග්ගවසෙන ජාතා ධම්මා අඤ්ඤාමඤ්ඤාං නාතිවත්තනනීති තත් ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනනට්ඨන භාවනා.

ථවං තත් ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනනට්ඨන භාවනා.

වූ භාවනා යැ. (නිත්‍ය) නිමිත්තසංඥාව දුරලත්තාහට අනිමිත්තානුදර්ශනා-
වශයෙන් උපත් සුගතකිංචිමයෝ ඔවුනොවුන් නො ඉක්මැ පවත්නාහු
නු සි ඒ අනිමිත්තානුදර්ශනාභාවනායෙහි උපත් සුගතකිංචිමයන් අනති-
ක්‍රමණභාවයෙන් වූ භාවනා යැ. ප්‍රණීධිය (සුඛ ප්‍රාභූතාව) දුරලත්තාහට
අප්‍රණීතිතානුදර්ශනාවශයෙන් උපත් සුගතකිංචිමයෝ ඔවුනොවුන් නො
ඉක්මැ පවත්නාහු නු සි ඒ අප්‍රණීතිතානුදර්ශනාභාවනායෙහි උපත් සුග-
තකිංචිමයන් අනතික්‍රමණභාවයෙන් වූ භාවනා යැ. ආත්මාභිනිවේශය
දුරලත්තාහට ශුන්‍යතානුදර්ශනාවශයෙන් උපත් සුගතකිංචිමයෝ ඔවු-
නොවුන් නො ඉක්මැ පවත්නාහු නු සි ඒ ශුන්‍යතානුදර්ශනා භාවනා-
යෙහි උපත් සුගතකිංචිමයන් අනතික්‍රමණභාවයෙන් වූ භාවනා යැ.
නිත්‍යසාරආත්මසාරාදි විසින් ග්‍රහණයාගේ අභිනිවේශය දුරලත්තාහට
අධිප්‍රඥාධිවිදර්ශනාවශයෙන් උපත් සුගතකිංචිමයෝ ඔවුනොවුන් නො
ඉක්මැ පවත්නාහු නු සි ඒ අධිප්‍රඥාධිවිදර්ශනාභාවනායෙහි උපත් සුග-
තකිංචිමයන් අනතික්‍රමණභාවයෙන් වූ භාවනා යැ. සමමොභාභිනිවේශය
දුරලත්තාහට යථාභූතඥානදර්ශනාවශයෙන් උපත් සුගතකිංචිමයෝ ඔවු-
නොවුන් නො ඉක්මැ පවත්නාහු නු සි ඒ යථාභූතඥානදර්ශනාභාවනායෙහි
උපත් සුගතකිංචිමයන් අනතික්‍රමණභාවයෙන් වූ භාවනා යැ. ආරයාභි-
නිවේශය දුරලත්තාහට ආදීනවානුදර්ශනාවශයෙන් උපත් සුගතකිංචිමයෝ
ඔවුනොවුන් නො ඉක්මැ පවත්නාහු නු සි ඒ ආදීනවානුදර්ශනාභාවනායෙහි
උපත් සුගතකිංචිමයන් අනතික්‍රමණභාවයෙන් වූ භාවනා යැ. අනුපාය-
ග්‍රහණය දුරලත්තාහට පරිසංඛානුපසංඝනාවශයෙන් උපත් සුගතකිංචිමයෝ
ඔවුනොවුන් නො ඉක්මැ පවත්නාහු නු සි ඒ පරිසංඛානුපසංඝනාභාවනා-
යෙහි උපත් සුගතකිංචිමයන් අනතික්‍රමණභාවයෙන් වූ භාවනා යැ.
සංයොගාභිනිවේශය (කාමයොගාදිකෙලයප්‍රවාතනිය) දුරලත්තාහට විවර්තී-
නුදර්ශනාවශයෙන් උපත් සුගතකිංචිමයෝ ඔවුනොවුන් නො ඉක්මැ පවත්නා-
හු නු සි ඒ විවර්තීනුදර්ශනාභාවනායෙහි උපත් සුගතකිංචිමයන් අනතික්‍රමණ
භාවයෙන් වූ භාවනා යැ.

දූෂිත් හා සමග එක් තැන්හි සිටි කෙලයයන් දුරලත්තාහට ප්‍රොතා-
පතනිමාගීවශයෙන් උපත් සුගතකිංචිමයෝ ඔවුනොවුන් නො ඉක්මැ
පවත්නාහු නු සි ඒ ප්‍රොතාපතනිමාගීභාවනායෙහි උපත් සුගතකිංචිමයන්
අනතික්‍රමණභාවයෙන් වූ භාවනා යැ. ඖදරික (කාමරහවෘපාද)
කෙලයයන් දුරලත්තාහට සකාදගාමිමාගීවශයෙන් උපත් සුගතකි-
ංචිමයෝ ඔවුනොවුන් නො ඉක්මැ පවත්නාහු නු සි ඒ සකාදගාමිමාගී
භාවනායෙහි උපත් සුගතකිංචිමයන් අනතික්‍රමණභාවයෙන් වූ භාවනා යැ.
අණුසහගත (කාමරාග-වෘපාද) කෙලයයන් දුරලත්තාහට අනාගාමිමාගී
වශයෙන් උපත් සුගතකිංචිමයෝ ඔවුනොවුන් නො ඉක්මැ පවත්නාහු
නු සි ඒ අනාගාමිමාගීභාවනායෙහි උපත් සුගතකිංචිමයන් අනතික්‍රමණ-
භාවයෙන් වූ භාවනා යැ. සියලු කෙලයයන් දුරලත්තාහට අභීනමාගී
වශයෙන් උපත් සුගතකිංචිමයෝ ඔවුනොවුන් නො ඉක්මැ පවත්නාහු
නු සි ඒ අභීනමාගීභාවනායෙහි උපත් සුගතකිංචිමයන් අනතික්‍රමණභාව-
යෙන් වූ භාවනා යි.

මෙසෙයින් ඒ භාවනාමූලෙෂයෙහි උපත් සුගතකිංචිමයන් අනතික්‍ර-
මණභාවයෙන් වූ භාවනා යි.

කථං ඉන්ද්‍රියානං එකරසධේයන භාවනා.

කාමච්ඡදං පජ්ඣන්තො නෙකඛම්මවසෙන පඤ්චිත්‍රියාති එකරසා භොනාතීති ඉන්ද්‍රියානං එකරසධේයන භාවනා, බ්‍යාපාදං පජ්ඣන්තො අබ්‍යාපාදවසෙන පඤ්චිත්‍රියාති එකරසා භොනාතීති ඉන්ද්‍රියානං එකරසධේයන භාවනා -පෙ- සබ්බකිලෙසෙ පජ්ඣන්තො අරහත්තමග්ගවසෙන පඤ්චිත්‍රියාති එකරසා භොනාතීති ඉන්ද්‍රියානං එකරසධේයන භාවනා.

එවං ඉන්ද්‍රියානං එකරසධේයන භාවනා.

කථං කුදුපගචිරියවාහනධේයන භාවනා:

කාමච්ඡදං පජ්ඣන්තො¹ නෙකඛම්මවසෙන චිරියං² වාහෙතීති කුදුපගචිරියවාහනධේයන භාවනා, බ්‍යාපාදං පජ්ඣන්තො¹ අබ්‍යාපාදවසෙන චිරියං² වාහෙතීති කුදුපගචිරියවාහනධේයන භාවනා, -පෙ- සබ්බකිලෙසෙ පජ්ඣන්තො අරහත්තමග්ගවසෙන චිරියං² වාහෙතීති කුදුපගචිරියවාහනධේයන භාවනා.

එවං කුදුපගචිරියවාහනධේයන භාවනා.

කථං ආසෙවනධේයන භාවනා:

කාමච්ඡදං පජ්ඣන්තො¹ නෙකඛම්මං ආසෙවනීති ආසෙවනධේයන භාවනා, බ්‍යාපාදං පජ්ඣන්තො අබ්‍යාපාදං ආසෙවනීති ආසෙවනධේයන භාවනා -පෙ- සබ්බකිලෙසෙ පජ්ඣන්තො අරහත්තමග්ගං ආසෙවනීති ආසෙවනධේයන භාවනා.

එවං ආසෙවනධේයන භාවනා. ඉමා වතස්සො භාවනා.

රූපං පස්සන්තො භාවෙහි, වේදනා පස්සන්තො භාවෙහි, සංකෘතං පස්සන්තො භාවෙහි, සංකිතං පස්සන්තො භාවෙහි, විඤ්ඤාණං පස්සන්තො භාවෙහි. වක්ඛා -පෙ- ජරාමරණං -පෙ- අමනොගධා තිබ්බානං පරියො-සානධේයන පස්සන්තො භාවෙහි.

යෙ යෙ ධම්මා භාවිතා භොනති, තෙ තෙ ධම්මා එකරසා භොනති. තං ඤාතධේයන ඤාණං, පජානනධේයන පඤ්ඤා. තෙන වුවහි: “ඉමෙ ධම්මා භාවෙතබ්බා”ති ඤාතාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුතමසෙ ඤාණ”තති.

භාවෙතබ්බනිඤ්ඤාසො

වතුඤ්ඤා භාණවායො.

කිසෙයින් ඉන්ද්‍රියයන්ගේ එකරස (කැතර) භාවයෙන් භාවනා වෙසී යත්:

කාමච්ඡදය දුරලත්නාහට නොභ්‍රමාවයයෙන් පඤ්චන්ද්‍රියයෝ (චිත්තකිරිසයෙන් හෝ කැතරසයෙන්) එකරස වෙන් නු සි ඉන්ද්‍රියයන්ගේ එකරසභාවයෙන් භාවනා යැ. ව්‍යාපාදය දුරලත්නාහට අව්‍යාපාදවයයෙන් පඤ්චන්ද්‍රියයෝ එකරස වෙන් නු සි ඉන්ද්‍රියයන්ගේ එකරසභාවයෙන් භාවනා යැ ... සියලු කෙලයයන් දුරලත්නාහට අභිනමාගීවයයෙන් පඤ්චන්ද්‍රියයෝ එකරස වෙන් නු සි ඉන්ද්‍රියයන්ගේ එකරසභාවයෙන් භාවනා සි.

මෙසෙයින් ඉන්ද්‍රියයන්ගේ එකරසභාවයෙන් භාවනා වේ.

කිසෙයින් තදනුච්ඡිකපීයීධුරභාවයෙන් භාවනා වෙසී යත්:

කාමච්ඡදය දුරලත්තේ නොභ්‍රමාවයයෙන් වීයතීය පවත්වා නු සි. තදනුච්ඡිකපීයීධුරභාවයෙන් භාවනා යැ. ... ව්‍යාපාදය දුරලත්තේ අව්‍යාපාදවයයෙන් වීයතීය පවත්වා නු සි තදනුච්ඡිකපීයීධුරභාවයෙන් භාවනා යැ. ... සියලු කෙලයයන් දුරලත්තේ අභිනමාගීවයයෙන් වීයතීය පවත්වා නු සි තදනුච්ඡිකපීයීධුරභාවයෙන් භාවනා සි.

මෙසෙයින් තදනුච්ඡිකපීයීධුරභාවයෙන් භාවනා වේ.

කිසෙයින් ආසෙවනානීයෙන් භාවනා වෙසී යත්:

කාමච්ඡදය දුරලත්තේ නොභ්‍රමාවය ආසෙවන කෙරේ නු සි ආසෙවනානීයෙන් භාවනා යැ. ව්‍යාපාදය දුරලත්තේ අව්‍යාපාදය ආසෙවන කෙරේ නු සි ආසෙවනානීයෙන් භාවනා යැ. ... සියලු කෙලයයන් දුරලත්තේ අභිනමාගීය ආසෙවන කෙරේ නු සි ආසෙවනානීයෙන් භාවනා සි.

මෙසෙයින් ආසෙවනානීයෙන් භාවනා වේ. මොහු සතර භාවනා සි.

රූපය (අනිත්‍යාදි වයයෙන්) දක්තේ (භාවිතව්‍යභාවනාව) වඩයි. වෙදනාව (අනිත්‍යාදිවයයෙන්) දක්තේ (භාවිතව්‍යභාවනාව) වඩයි. සංඥාව (අනිත්‍යාදිවයයෙන්) දක්තේ (භාවිතව්‍යභාවනාව) වඩයි. සංසකාරයන් (අනිත්‍යාදිවයයෙන්) දක්තේ (භාවිතව්‍යභාවනාව) වඩයි. විඥනය (අනිත්‍යාදි වයයෙන්) දක්තේ (භාවිතව්‍යභාවනාව) වඩයි. චක්‍රස ... ජරාමරණය ... අමතොගධනිච්ඡාණය නිෂ්ඨානීයෙන් දක්තේ (භාවිතව්‍යභාවනාව) වඩයි.

යම යම ධම් කෙනෙක් වඩන ලද්දහු වෙන් ද ඵ් ඵ් ධම්යෝ එකරස වෙන්. එය ඥානානීයෙන් ඥාන යැ. ප්‍රජානනානීයෙන් ප්‍රඥ යැ. එයින් කියනු ලැබෙයි. “ඉමෙ ධම්මා භාවෙතබ්බා”නි සොතාවධානං නං පජානනා පඤ්ඤා සුතමසෙ ඤාණං”යි.

භාවෙතබ්බනිදෙදස සි.

සතරවැනි බණවර සි.

(6)

කථං 'ඉමෙ ධම්මා සච්ඡිකාතබ්බා'ති සොතාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුතමයෙ ඤාණං:

එකො ධම්මො සච්ඡිකාතබ්බො: අකුප්පා වෙනොවිමුතති.

ඥො ධම්මා සච්ඡිකාතබ්බා: විජ්ජා ච විමුතති ච.

තයො ධම්මා සච්ඡිකාතබ්බා: තිස්සො විජ්ජා.

චන්තාරො ධම්මා සච්ඡිකාතබ්බා: චන්තාරි සාමඤ්ඤඵලාති.

පඤ්ඤා ධම්මා සච්ඡිකාතබ්බා: පඤ්ඤා ධම්මකකකා.

ජ ධම්මා සච්ඡිකාතබ්බා: ජ අභිඤ්ඤා.

සත්ත ධම්මා සච්ඡිකාතබ්බා: සත්ත ඛිණ්ණසවබලාති.

අට්ඨ ධම්මා සච්ඡිකාතබ්බා: අට්ඨ විමොක්ඛා.

නව ධම්මා සච්ඡිකාතබ්බා: නව අනුපුබ්බතිරොධා.

දස ධම්මා සච්ඡිකාතබ්බා: දස අසෙකකා ධම්මා.

"සබ්බං භික්ඛවෙ, සච්ඡිකාතබ්බං, කිඤ්ඤා භික්ඛවෙ, සබ්බං සච්ඡිකාතබ්බං:

චක්ඛුං¹ භික්ඛවෙ, සච්ඡිකාතබ්බං, රූපා සච්ඡිකාතබ්බා, චක්ඛුච්ඤාඤාණං සච්ඡිකාතබ්බං, චක්ඛුසම්ප්පෙසො සච්ඡිකාතබ්බො, යම්පිදං.² චක්ඛුසම්ප්පෙසං-පච්චයා උප්පජ්ජති වෙදසිතං සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා නම්පි සච්ඡිකාතබ්බං.

සොතං සච්ඡිකාතබ්බං, සද්දං සච්ඡිකාතබ්බා -පෙ- සානං සච්ඡිකා-තබ්බං, ගඤ්ඤා සච්ඡිකාතබ්බා -පෙ- ජ්වහා සච්ඡිකාතබ්බා, රසා සච්ඡිකාතබ්බා -පෙ- කායො සච්ඡිකාතබ්බො, ථොට්ඨබ්බා සච්ඡිකාතබ්බා -පෙ- මනො සච්ඡිකාතබ්බො, ධම්මා සච්ඡිකාතබ්බා, මනොවිඤ්ඤාණං සච්ඡිකාතබ්බං, මනොසම්ප්පෙසො සච්ඡිකාතබ්බො, යම්පිදං.² මනොසම්ප්පෙසංපච්චයා උප්පජ්ජති වෙදසිතං සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා, නම්පි සච්ඡිකාතබ්බං.^a

රූපං පස්සනො සච්ඡිකරොති, වෙදනං පස්සනො සච්ඡිකරොති, සඤ්ඤා පස්සනො සච්ඡිකරොති, සංඛාරෙ පස්සනො සච්ඡිකරොති, විඤ්ඤාණං පස්සනො සච්ඡිකරොති, චක්ඛුං -පෙ- ජරාමරණං -පෙ- අමනොගම් තිබ්බානං පරියොසානවෙදින පස්සනො සච්ඡිකරොති.

1 චක්ඛු - මජ්ඣ. 2 යම්පිදං - PTS.

a වෙදනාසංයුතා - අනිවම්බනෙ - සත්තම.

(6)

කිසෙසින් මේ ධර්මයෝ සාක්ෂාත්කර්තෘ වූ යන දෙයනාව සොකාවධාන (ශ්‍රාවක) වේ ද, එය දැනගන්නා ප්‍රඥව ශ්‍රාවකඥාන වෙයි යත්:

එක් ධර්මයෙක් සාක්ෂාත්කර්තෘ යැ: අභිත්ථල විමුක්තිය යි.

ධර්මයෝ දෙදෙනෙක් සාක්ෂාත්කර්තෘ වෙති: ත්‍රිවිද්‍යා ද අභිත්තථලය ද යන දෙක යි.

ධර්මයෝ තුන් දෙනෙක් සාක්ෂාත්කර්තෘ වෙති: ත්‍රිවිද්‍යා යි.

ධර්මයෝ සතරදෙනෙක් සාක්ෂාත්කර්තෘ වෙති: සතර ශ්‍රාමණ්‍ය ඵලයෝ යි.

ධර්මයෝ පස්දෙනෙක් සාක්ෂාත්කර්තෘ වෙති: පඤ්චවිධ ධර්මසකකි-යෝ යි.

ධර්මයෝ සදෙනෙක් සාක්ෂාත්කර්තෘ වෙති: ඡව්ආතිඤ්චෝ යි.

ධර්මයෝ සත්දෙනෙක් සාක්ෂාත්කර්තෘ වෙති: සභා කම්මාසුච ඛලයෝ යි.

ධර්මයෝ අටදෙනෙක් සාක්ෂාත්කර්තෘ වෙති: අඡච්චොක්ඡයෝ යි.

ධර්මයෝ නවදෙනෙක් සාක්ෂාත්කර්තෘ වෙති: නවඅනුසුච්චිතිරොධ-යෝ යි.

ධර්මයෝ දසදෙනෙක් සාක්ෂාත්කර්තෘ වෙති: දශඅනෙක්ඛ ධර්මයෝ යි.

(7)

මහණෙනි, සියල්ල සාක්ෂාත්කර්තෘ යැ. මහණෙනි, කවර සියල්ල සාක්ෂාත්කර්තෘ වෙයි යත්:

මහණෙනි, වක්ඛුස සාක්ෂාත්කර්තෘ යැ. රූපයෝ සාක්ෂාත්කර්තෘයෝ යැ. වක්ඛුර්විඤ්ඤාය සාක්ෂාත්කර්තෘ යැ. වක්ඛුර්විඤ්ඤාසම්ප්‍රසූතත සංඝීය සාක්ෂාත්කර්තෘ යැ. වක්ඛුසංඝීප්‍රත්‍යයෙන් සුඛ වූ හෝ දුකට වූ හෝ දුකටමසුඛ වූ හෝ යම් වෙදනායෙක් උපදි නම් හෙ ද සාක්ෂාත්කර්තෘ යි.

ශ්‍රොත්‍රය සාක්ෂාත්කර්තෘ යැ. ශබ්දයෝ සාක්ෂාත්කර්තෘයෝ යැ. ශ්‍රාණය සාක්ෂාත්කර්තෘ යැ. ගන්ධයෝ සාක්ෂාත්කර්තෘයෝ යැ. ජීව්‍යාව සාක්ෂාත්කර්තෘ යැ. රසයෝ සාක්ෂාත්කර්තෘයෝ යැ. කය සාක්ෂාත්කර්තෘ යැ. සුප්‍රමව්‍යයෝ සාක්ෂාත්කර්තෘයෝ යැ. මනස සාක්ෂාත්කර්තෘ යැ. ධර්මයෝ සාක්ෂාත්කර්තෘයෝ යැ. මනෝවිඤ්ඤාය සාක්ෂාත්කර්තෘ යැ. මනාසංඝීය සාක්ෂාත්කර්තෘ යැ. මනාසංඝීප්‍රත්‍යයෙන් සුඛ වූ හෝ දුක් වූ හෝ නො දුක් නො සුඛ වූ හෝ යම් වෙදනායෙක් උපදි නම් හෙ ද සාක්ෂාත්කර්තෘ යි.

රූපය (අතිත්‍යාදි වශයෙන්) දක්ෂිත් ප්‍රත්‍යක්ෂ කෙරෙයි. වෙදනාව දක්ෂිත් ප්‍රත්‍යක්ෂ කෙරෙයි. සංඥාව දක්ෂිත් ප්‍රත්‍යක්ෂ කෙරෙයි. සංස්කාරයන් දක්ෂිත් ප්‍රත්‍යක්ෂ කෙරෙයි. විඤ්ඤාය දක්ෂිත් ප්‍රත්‍යක්ෂ කෙරෙයි. වක්ඛුස ... ජරාමරණ ... අමනොගධ නිජ්‍යාණය නික්ඛාච්චියෙන් දක්ෂිත් ප්‍රත්‍යක්ෂ කෙරේ.

සෙ සෙ බමමා සවිජ්‍යාතා හොනනි, හෙ හෙ බමමා එසසිනා හොනනි, නං සූර්‍යකථාතා සූර්‍යා, පර්‍යාතාතාතා පසුරු හෙත වුවුවනි “ඉමෙ බමමා සවිජ්‍යාතාතා”නි සොනාවධානා, නං පර්‍යාතාතා පසුරු සුභමයෙ සූර්‍ය”නනි.

සවිජ්‍යාතාතා නිදෙදසො.

(8)

කථා “ඉමෙ බමමා, හානහාගියා, ඉමෙ බමමා සිනිහාගියා, ඉමෙ බමමා විසෙසහාගියා, ඉමෙ බමමා නිබ්බිධහාගියා”නි සොනාවධානා, නං පර්‍යාතාතා පසුරු සුභමයෙ සූර්‍යා:

පඨමස්ස කාතස්ස¹ ලාභිං කාමසහගතා සංඝසංඝමනසිකාරා සමුද්ධරනනි, හානහාගියො ධම්මො. නදනුබමමනා සති සනන්ධනි, සිනිහාගියො ධම්මො. අවිනිසසහගතා සංඝසංඝමනසිකාරා සමුද්ධරනනි, විසෙසහාගියො ධම්මො. නිබ්බිධසහගතා සංඝසංඝමනසිකාරා සමුද්ධරනනි විරාගුපසංඝිනා, නිබ්බිධහාගියො ධම්මො.

දුතියස්ස කාතස්ස² ලාභිං විනිසසහගතා සංඝසංඝමනසිකාරා සමුද්ධරනනි, හානහාගියො ධම්මො. නදනුබමමනා සති සනන්ධනි, සිනිහාගියො ධම්මො. උපෙකාමසුඛසහගතා සංඝසංඝමනසිකාරා සමුද්ධරනනි, විසෙසහාගියො ධම්මො. නිබ්බිධසහගතා සංඝසංඝමනසිකාරා සමුද්ධරනනි විරාගුපසංඝිනා, නිබ්බිධහාගියො ධම්මො.

තතියස්ස කාතස්ස³ ලාභිං විනිසුඛසහගතා සංඝසංඝමනසිකාරා සමුද්ධරනනි, හානහාගියො ධම්මො. නදනුබමමනා සති සනන්ධනි, සිනිහාගියො ධම්මො. අදකාමසුඛසහගතා සංඝසංඝමනසිකාරා සමුද්ධරනනි, විසෙසහාගියො ධම්මො. නිබ්බිධසහගතා සංඝසංඝමනසිකාරා සමුද්ධරනනි විරාගුපසංඝිනා, නිබ්බිධහාගියො ධම්මො.

චතුස්ස කාතස්ස⁴ ලාභිං උපෙකාමසුඛසහගතා සංඝසංඝමනසිකාරා සමුද්ධරනනි, හානහාගියො ධම්මො. නදනුබමමනා සති සනන්ධනි, සිනිහාගියො ධම්මො. අකාමසංඝාතසහගතා සංඝසංඝමනසිකාරා සමුද්ධරනනි, විසෙසහාගියො ධම්මො. නිබ්බිධසහගතා සංඝසංඝමනසිකාරා සමුද්ධරනනි විරාගුපසංඝිනා, නිබ්බිධහාගියො ධම්මො.

1. පඨමජ්ඣිමකස්ස - සෘ, PTS. 2. දුතියජ්ඣිමකස්ස - සෘ, PTS.

3. තතියජ්ඣිමකස්ස - සෘ, PTS. 4. චතුස්සජ්ඣිමකස්ස - සෘ, PTS.

යම් යම් බම් කෙනෙක් (ආලෝක ප්‍රතිලාභ මිසින්) ප්‍රත්‍යක්‍ෂ කරන ලද්දහු වෙත් ද ඒ ඒ බම්යෝ සෑහී කරන ලද්දහු වෙත්. එය ඥානානියෙන් ඥාන යා. ප්‍රජානනානියෙන් ප්‍රඥා යි. එයින් කියනු ලැබෙයි “ඉමෙ බම්මා සම්මතානබ්බා”ති සොනාවබ්බානං, නාපජානනා පඤ්ඤා සුභවංසෙ ඤාණං” යි.

සම්මතානබ්බතිදෙදස යි.

(8)

කියෙයින් ‘මේ බම්යෝ පරිහාණීය සෙවුනාහ, මේ බම්යෝ සබ්බික සෙවුනාහ, මේ බම්යෝ විශේෂ සෙවුනාහ, මේ බම්යෝ නිමේධය සෙවුනාහ යන දෙකනාව සොනාවබ්බාන වෙයි, එය දැනගන්නා ප්‍රඥාව ග්‍රාහ්මයඥන වෙයි යත්:

ප්‍රථමධ්‍යානලාභිභට නාමසහගත (වස්සුකාම-හෙලකකාමාලම්භ) සංඥමනසකාරයෝ පවතින් නම් භානහාගියබම් වෙයි. ඒ ප්‍රථමධ්‍යානය අනුව පවත්නා නිකානනිය විහිටා නම් සම්මතාගියබම් වෙයි. අවිතකී සහගත (ද්විතීයධ්‍යානාලම්භ) වූ සංඥමනසකාරයෝ පවතින් නම් විශේෂභාගියබම් වෙයි. විරාගපසංහිත වූ නිමේදසහගත (විදගීනාලම්භ) වූ සංඥමනසකාරයෝ පවතින් නම් නිමේධභාගියබම් වේ.

ද්විතීයධ්‍යානලාභිභට විතනිසහගත (ප්‍රථමධ්‍යානාලම්භ) වූ සංඥමනසකාරයෝ පවතින් නම් භානහාගියබම් වෙයි. ඒ ද්විතීයධ්‍යානය අනුව පවත්නා නිකානනිය විහිටා නම් සම්මතාගියබම් වෙයි. උපෙක්‍ෂා සහගත (තෘතීයධ්‍යානාලම්භ) වූ සංඥමනසකාරයෝ පවතින් නම් විශේෂභාගියබම් වෙයි. විරාගපසංහිත වූ නිමේදසහගත සංඥමනසකාරයෝ පවතින් නම් නිමේධභාගියබම් වේ.

තෘතීයධ්‍යානලාභිභට ප්‍රිතිසුඛසහගත (ද්විතීයධ්‍යානාලම්භ) වූ සංඥමනසකාරයෝ පවතින් නම් භානහාගියබම් වෙයි. ඒ තෘතීයධ්‍යානය අනුව පවත්නා නිකානනිය විහිටා නම් සම්මතාගියබම් වෙයි. උපෙක්‍ෂා-සුඛසහගත (චතුර්ථධ්‍යානාලම්භ) වූ සංඥමනසකාරයෝ පවතින් නම් විශේෂභාගියබම් වෙයි. විරාගපසංහිත වූ නිමේදසහගත සංඥමනසකාරයෝ පවතින් නම් නිමේධභාගියබම් වේ.

චතුර්ථධ්‍යානලාභිභට උපෙක්‍ෂාසුඛසහගත (තෘතීයධ්‍යානාලම්භ) වූ සංඥමනසකාරයෝ පවතින් නම් භානහාගියබම් වෙයි. ඒ චතුර්ථධ්‍යානය අනුව පවත්නා නිකානනිය විහිටා නම් සම්මතාගියබම් වෙයි. ආකාසා-නඤ්ඤායතනාරම්භේ වූ සංඥමනසකාරයෝ පවතින් නම් විශේෂභාගියබම් වෙයි. විරාගපසංහිත වූ නිමේදසහගත (විදගීනාලම්භ) වූ සංඥමනසකාරයෝ පවතින් නම් නිමේධභාගියබම් වේ.

ආකාසන කළුවැස්ස, ලාහි, රූප සහගතා සඤ්ඤාමන සිකාරා
සමුදවරනති, භානහාගියො ධම්මො. තදනුධම්මතා සති සන්තිධිති,
සීතිහාගියො ධම්මො. විඤ්ඤාණ කළුවැස්ස සහගතා සඤ්ඤාමන සිකාරා
සමුදවරනති, විසේසහාගියො ධම්මො. නිබ්බද්ධ සහගතා සඤ්ඤාමන සිකාරා
සමුදවරනති විරාගපසංහිතා, නිබ්බධහාගියො ධම්මො.

විඤ්ඤාණඤ්චායනනසස ලාභීං ආකාසානඤ්චායනනසහගතා සඤ්ඤා-
මනසිකාරා සමුද්වරනනි, භානහාගියො ධම්මො, තද්දුබම්මතා
සති සනතිධ්වනි, සීනිහාගියො ධම්මො, ආනිඤ්ඤායනනසහගතා
සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුද්වරනනි, විසෙසහාගියො ධම්මො, නිබ්බිද්දසහගතා
සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුද්වරනනි විරාග්‍යසංභිතා, නිබ්බධහාගියො ධම්මො.

ආතිඤ්ඤාඤ්ඤායනනසං ලාභී. විඤ්ඤාණඤ්ඤායනනසහගතා සඤ්ඤා-
මනසිකාරා සමුද්වරනනි, භානභාගියො ධම්මො. තදනුධම්මතා
සති සනතිධ්වනි, සිතිභාගියො ධම්මො. නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායනනසහගතා
සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුද්වරනනි, විසෙසභාගියො ධම්මො. නිබ්බිද්දසහගතා
සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුද්වරනනි විරාගපසංගිතා, නිබ්බධභාගියො ධම්මො.

තං සද්ධර්මෙන සද්දණං, පජානනාට්ඨන පඤ්ඤා, තෙන චූළචති: “ඉමෙ ධම්මා භානභාගිනා, ඉමෙ ධම්මා ඩීතිභාගිනා, ඉමෙ ධම්මා විසෙස-භාගිනා, ඉමෙ ධම්මා නිබ්බන්ධභාගිනා”ති සොනාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුභම්සෙ සද්දණනි.”

හානිහාලියවතුකක නිලේශය.

(9)

කළු: “සබ්බෙ සබ්බාරා අතීථවා, සබ්බෙ සබ්බාරා උත්තවා, සබ්බෙ බම්මා අනන්තවා’ති සොඛාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුඛමයෙ ඤාණං.”

‘රූපං අනිච්චං ඛයවේයන, දුකං භයවේයන, අනත්තා අසාර-කවේයනා’හි සොවාච්චානං, ඩංපජ්ඣනනා පඤ්ඤා සුභමයෙ ඤාණං.

වෙදනා -පෙ- සඤ්ඤා -පෙ- සඤ්ඤා -පෙ- විඤ්ඤාණං -පෙ-
චක්ඛුං -පෙ- ජරාමරණං අනිච්චං ඛයට්ඨන, දුක්ඛං භයට්ඨන, අනත්තා,
අසාරකට්ඨනා'ති සොභාවාමානං. තංපජානනා පඤ්ඤා සුත්ථයෙ ඤාණං.
තං ඤාතවේයන ඤාණං, පජානට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති: “සබ්බෙ
සඤ්ඤා අනිච්චා, සබ්බෙ සඤ්ඤා දුක්ඛා, සබ්බෙ ධම්මා, අනත්තා'ති
සොභාවාමානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුත්ථයෙ ඤාණං.”

ලකවණවත්කම් දෙක.

ආකාසානඤ්චායතනලාභිහට රූපසහගත (රූපධ්‍යානාලම්භන) වූ සංඥමනසකාරයෝ පවතින් නම් භානභාගිය ධම්ම වෙයි, ඒ ආකාසානඤ්චායතනය අනුව පවත්නා නිකානතිය පිහිටා නම් ස්විතිභාගියධම්ම වෙයි. විඤ්ඤාණඤ්චායතන සහගත වූ සංඥමනසකාරයෝ පවතින් නම් විශෙෂභාගියධම්ම වෙයි. විරාගපසංහිත වූ නිජේදසහගත වූ සංඥමනසකාරයෝ පවතින් නම් නිජේධභාගියධම්ම වේ.

විඤ්ඤාණඤ්චායතනලාභිහට ආකාසානඤ්චායතන සහගත වූ සංඥමනසකාරයෝ පවතින් නම් භානභාගියධම්ම වෙයි, ඒ විඤ්ඤාණඤ්චායතනය අනුව පවත්නා නිකානතිය පිහිටා නම් ස්විතිභාගියධම්ම වෙයි. ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසහගත වූ සංඥමනසකාරයෝ පවතින් නම් විශෙෂභාගියධම්ම වෙයි. විරාගපසංහිත වූ නිජේදසහගත සංඥමනසකාරයෝ පවතින් නම් නිජේධභාගියධම්ම වේ.

ආකිඤ්චඤ්ඤායතනලාභිහට විඤ්ඤාණඤ්චායතන සහගත වූ සංඥමනසකාරයෝ පවතින් නම් භානභාගියධම්ම වෙයි. ඒ ආකිඤ්චඤ්ඤායතනය අනුව පවත්නා නිකානතිය පිහිටා නම් ස්විතිභාගියධම්ම වෙයි. නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන සහගත වූ සංඥමනසකාරයෝ පවතින් නම් විශෙෂභාගියධම්ම වෙයි. විරාගපසංහිත වූ නිජේදසහගත සංඥමනසකාරයෝ පවතින් නම් නිජේධභාගියධම්ම වේ.

එය ඥානාභිසේත් ඥාන නමැ. ප්‍රජානනාභිසේත් ප්‍රඥ නම්. එයින් කියනු ලැබෙයි: “ඉමෙ ධම්මා භානභාගියා, ඉමෙ ධම්මා ස්විතිභාගියා, ඉමෙ ධම්මා විශෙෂභාගියා, ඉමෙ ධම්මා නිජේධභාගියාති සොතාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුභමසෙ ඤාණං”යි.

භානභාගියවතුකතනිදෙදස යි.

(9)

නිසේසිත් සියලු සංඝකාරයෝ අනිත්‍යයෝ යැ සියලු සංඝකාරයෝ දුඃඛයෝ යැ සියලු ධම්මයෝ අනාත්මයෝ යැ යන දෙයනාව සොතාවධාන වේ ද, එය දැනගන්නා ප්‍රඥාව ශ්‍රාවමයඥාන වේ ද යත්:

රූපසක්ඛය වන බැවින් අනිත්‍ය යැ. ප්‍රතිභය සහිත බැවින් දුඃඛ යැ. ආනම්සාර රහිත බැවින් අනාත්ම යැ යනු සොතාවධාන (ශ්‍රාව) යැ. එය දැනගන්නා ප්‍රඥාව ශ්‍රාවමයඥාන යි.

වෙදනාව ... සංඥාව ... සංඝකාරයෝ ඒඥානස ... වසුසුස ... ජරාමරණසක්ඛය වන බැවින් අනිත්‍ය යැ. ප්‍රතිභය සහිත බැවින් දුඃඛ යැ. ආනම්සාර රහිත බැවින් අනාත්ම යැ යනු සොතාවධාන යැ. එය දැනගන්නා ප්‍රඥාව ශ්‍රාවමයඥාන යි. එය ඥානාභිසේත් ඥාන නමැ. ප්‍රජානනාභිසේත් ප්‍රඥ නම්. එයින් කියනු ලැබෙයි: “සබ්බෙ සබ්බාරා අනිවච්චා සබ්බෙ සබ්බාරා දුකඛා සබ්බෙ ධම්මා අනතතා”ති සොතාවධානං, තංපජානනා පඤ්ඤා සුභමසෙ ඤාණං”යි.

ඤානානිකනිදෙදස යි.

(10)

කර්ම 'ඉදං දුක්ඛං අරියසම්මා, ඉදං දුක්ඛසම්මුදයො අරියසම්මා, ඉදං දුක්ඛනිරෝධො¹ අරියසම්මා, ඉදං දුක්ඛනිරෝධගාමිනිපටිපදා අරියසම්මා' නති සොතාවධානං. තංපජානන් පඤ්ඤා සුතමයෙ ඤාණං:

තත්ත්ව කතමා දුක්ඛං අරියසම්මා: ජාතිච්ඡිදුක්ඛා ජරාච්ඡිදුක්ඛා මරණච්ඡිදුක්ඛං සොකපරිදේවදුක්ඛදොමනස්සුපායාසාපි දුක්ඛා අපටියෙති සම්පයොගො දුක්ඛො ඔයෙති විපපයොගො දුක්ඛො යම්චිත්තං න ලභති තම්ච්ඡිදුක්ඛං සංඛිබ්බෙන පඤ්ඤාපාදානනිකා² දුක්ඛා.

තත්ත්ව කතමා ජාති: යා තෙසං තෙසං සත්තානං තම්ච්ඡිදුක්ඛං තම්ච්ඡිදුක්ඛං සත්තනිකායෙ ජාති සංඤ්ඤා ඔක්කන්ති අනිත්ඛිබ්බති බ්බානං පාඤ්ඤාපො ආයතනානං පටිලාභො, අයං වුච්චති ජාති.

තත්ත්ව කතමා ජරා: යා තෙසං තෙසං සත්තානං තම්ච්ඡිදුක්ඛං තම්ච්ඡිදුක්ඛං සත්තනිකායෙ ජරා ජරණතා බ්බානං පාලිච්චං වලිහනවතා ආයුතො සංභාති ඉන්ද්‍රියානං පටිපාකො, අයං වුච්චති ජරා.

තත්ත්ව කතමා මරණං: යා තෙසං තෙසං සත්තානං තම්ච්ඡිදුක්ඛං තම්ච්ඡිදුක්ඛං සත්තනිකායා වුච්චි වචනතා තෙදෙ අනාරධානං මච්චු මරණං කාලනිරියා බ්බානං තෙදෙ කලෙඛරස්ස³ නිකෙතපො ජිවිතිඤ්ඤාසං උපචේතදෙ, ඉදං වුච්චති මරණං.

තත්ත්ව කතමො සොකො: යො ඤාතිබ්බසතො වා පුට්ඨස්ස තොග-බ්බසතො වා පුට්ඨස්ස රොගබ්බසතො වා පුට්ඨස්ස භිලබ්බසතො වා පුට්ඨස්ස දිට්ඨිබ්බසතො වා පුට්ඨස්ස අඤ්ඤාභරඤ්ඤාභරෙන බ්බසතො සමන්තාගතස්ස අඤ්ඤාභරඤ්ඤාභරෙන දුක්ඛධමෙමන පුට්ඨස්ස සොකො සොවතා සොචිතතං අනො සොකො අනො පරිසොකො වෙනසො පරිජ්ඣායතා දොමනස්සං සොකසලලං, අයං වුච්චති සොකො.

තත්ත්ව කතමො පරිදෙවො: යො ඤාතිබ්බසතො වා පුට්ඨස්ස තොග-බ්බසතො වා පුට්ඨස්ස රොගබ්බසතො වා පුට්ඨස්ස භිලබ්බසතො වා පුට්ඨස්ස දිට්ඨිබ්බසතො වා පුට්ඨස්ස අඤ්ඤාභරඤ්ඤාභරෙන බ්බසතො සමන්තාගතස්ස අඤ්ඤාභරඤ්ඤාභරෙන දුක්ඛධමෙමන පුට්ඨස්ස ආදෙවො පරිදෙවො ආදෙවතා පරිදෙවතා ආදෙවිතතා පරිදෙවිතතං වා වා පලාපො විපපලාපො ලාලසො ලාලසතා ලාලසිතතං, අයං වුච්චති පරිදෙවො.

1 දුක්ඛනිරෝධං - මජ්ඣිම. 2 බ්බානං - PTS

3 කලෙඛරස්ස - මජ්ඣිම, සං.

(10)

කිසෙයින් මේ ප්‍රතිබන්ධනය යැ, මේ ප්‍රතිසම්ප්‍රදායිකය යැ, මේ ප්‍රතිනිරෝධායනය යැ, මේ ප්‍රතිනිරෝධානනීතිප්‍රතිපදායනය යැ, යන දෙකටම නොතරා වෙයි, එය දැනගන්නා පුද්ගල ග්‍රහණය වෙයි යන්න:

එහි 'ද්‍රැඩ්‍රැක්සියානස්' කවරෙ යන ජාතිය ද දුක යැ, ජරාව ද දුක යැ, මරණය ද දුක යැ, සොකාපර්වෙද්‍රැක්කිදෙමග සෘජුපායාසයෝ ද දුබයෝ යැ, අක්‍රියයන් හා සමග එක්වීම දුක යැ, ප්‍රියයන් කෙරෙන් වෙන්වීම දුක යැ, යම් ගෙයෙකින් ඉස්තේ ගො ලබා ගනී හෙ ද දුක යැ, සැකෙවින් පඤ්චාපාදනසක්කියෝ දුබයෝ යි.

එහි 'ජාති' කවර යැයි; එ' එ' සහතිකයන්ගේ ඒ' එ' සහතිකයෙහි යම් ඉපදීමෙක් මොහොතට ඉපදීමෙන් අවක්‍රාන්තිකයක් ප්‍රකට වූ පහළ-වීමෙක් සහතිකයන්ගේ පහළවීමෙක් ආයතනයන්ගේ පහළවීමෙක් වේ ද මේ 'ජාති' යයි කියන ලැබේ.

එහි 'සරා' කවර සත්: ඒ ඒ සහතිකයන්ගේ ඒ ඒ සහතිකයෙහි සම් දිරිමෙන් දිරන බවෙන් (දනනාදිත්තේ) කාවුණු බවෙන් (කෙනාදිත්තේ) පාසුණු බවෙන් ආහරද්වි වැටුණු බවෙන් ආසුම්යාගේ පිරිහීමෙන් ඉන්ද්‍රිය-සන්ගේ මිහිකිරීමෙන් වේ ද මේ 'ජරා' යයි කියනු ලැබේ.

එහි 'වරණ' නමරෙ යනු ඒ ඒ සහායකයන්ගේ ඒ ඒ සහතිකයෙන් යම් මුද්‍රාවකින් ව්‍යුහ වන බවෙක් (සහතිකයන්ගේ) බිඳීමක් අහාරාදහන් වීමෙන් මාහදු සකිබාහ මරණයෙක් කාලක්‍රියාවක් සහතිකයන්ගේ හෙදයෙක් හාලෙවරයාගේ නිකොපයෙක් ජීවිතෙහිදියාගේ සිඳීමෙක් මේද මේ 'මරණ' යයි කියනු ලැබේ.

එහි 'ශෝක' කවරේ යන්: ශුභ්‍රව්‍යසාදයෙන් හෝ පහස්නා ලද්දහුගේ භෝගව්‍යසනයෙන් හෝ පහස්නා ලද්දහුගේ රෝගව්‍යසනයෙන් හෝ පහස්නා ලද්දහුගේ ශීලව්‍යසනයෙන් හෝ පහස්නා ලද්දහුගේ දුෂ්ච්‍රව්‍යසනයෙන් හෝ පහස්නා ලද්දහුගේ අන්‍යතරාන්‍යතර ව්‍යසනයෙහිත් සමස්ත-
 ද්‍රව්‍යවලින් අන්‍යතරාන්‍යතර දු:ඛයෙහිවෙතින් පහස්නා ලද්දහුගේ යම්
 ශෝකයෙක් ශෝක කරන අයුරෙක් ශෝක කළ බවෙක් ඇතුළත
 ශෝකයෙක් ඇතුළත පරිශෝකයෙක් විතරයාගේ හාත්පස දැමීමෙක්
 දෙමිනසෙක් ශෝකාලයෙක් වේ ද මේ 'ශෝක' යයි කියනු ලැබේ.

එහි 'පරිච්ඡේද' කවරේ යත්: ඥාතිව්‍යසනයෙන් හෝ පහස්නා ලද්දහුගේ හෝ ගම්‍යව්‍යසනයෙන් හෝ පහස්නා ලද්දහුගේ රෝගව්‍යසනයෙන් හෝ පහස්නා ලද්දහුගේ බලව්‍යසනයෙන් හෝ පහස්නා ලද්දහුගේ දුෂ්ට-ව්‍යසනයෙන් හෝ පහස්නා ලද්දහුගේ අන්‍යාගාරාත්‍යාගාරව්‍යසනයෙකින් යුක්ත වුවහුගේ අන්‍යාගාරාත්‍යාගාර දුක් හෙවුවෙකින් පහස්නා ලද්දහුගේ යම් නම් කියා හැකිමෙක් ගුණ කියා හැකිමෙක් නම් කියා හඬන අයුරෙක් ගුණ කියා හඬන අයුරෙක් නම් කියා හඬන බවෙක් ගුණ කියා හඬන බවෙක් වචනයෙක් ප්‍රලාපයෙක් විප්‍රලාපයෙක් පුනපුනා ලපනයෙක් ලපනාකාරයෙක් ලාලපිත බවෙක් වේ ද මේ 'පරිච්ඡේද' යි කියනු ලැබේ.

තත් කතමං දුක්ඛං යං කායිකං අසාතං, කායිකං දුක්ඛං, කාය-සම්පූර්ණං අසාතං දුක්ඛං වෙදයිතං, කායසම්පූර්ණං අසාතං දුක්ඛං වෙදනා, ඉදං චිච්චති දුක්ඛං.

තත් කතමං දෙමනස්සං යං චේතසිකං අසාතං චේතසිකං දුක්ඛං, චේතොසම්පූර්ණං අසාතං දුක්ඛං වෙදයිතං, චේතොසම්පූර්ණං අසාතං දුක්ඛං වෙදනා, ඉදං චිච්චති දෙමනස්සං.

තත් කතමො උපායාසො යො ඤාතිබ්‍යසනෙන වා පුට්ඨස්ස භොග-බ්‍යසනෙන වා පුට්ඨස්ස රොගබ්‍යසනෙන වා පුට්ඨස්ස සීලබ්‍යසනෙන වා පුට්ඨස්ස දිට්ඨිබ්‍යසනෙන වා පුට්ඨස්ස අඤ්ඤානරඤ්ඤානරෙන බ්‍යසනෙන සමන්තාගතස්ස අඤ්ඤානරඤ්ඤානරෙන දුක්ඛධම්මෙන පුට්ඨස්ස ආයාසො උපායාසො¹ ආයාසිත්තං උපායාසිත්තං, අයං චිච්චති උපායාසො

තත් කතමො අප්පිඤ්ඤා සම්පයොගො දුක්ඛො ඉධ යාස්ස² තෙ භොනති අතිරිච්ඡා අකතතා අනිත්තා රූපා සද්දා ගඤ්ඤා රසා ඵොට්ඨබ්බා, යෙ වා පනස්ස තෙ භොනති අනිත්තාමා අනිත්තාමා අභිසංඝාතාමා අසොගකෙමිකාමා, යා තෙති³ සම්මතී සම්මතො සමොධානං මිසසිභාවො, අයං චිච්චති අප්පිඤ්ඤා සම්පයොගො දුක්ඛො.

තත් කතමො පිඤ්ඤා විපපයොගො දුක්ඛො ඉධ යාස්ස² තෙ භොනති, ඉට්ඨා කතතා මනාපා රූපා සද්දා ගඤ්ඤා රසා ඵොට්ඨබ්බා, යෙ වා පනස්ස තෙ භොනති අනිත්තාමා භිත්තාමා භිත්තාමා සොගකෙමිකාමා මානා වා පිත්තා වා භානා වා හිතීති වා මිත්තා වා අමච්චා වා ඤාති වා සාලොභිනා වා⁴ යා තෙති³ අසම්මතී අසම්මතො අසමොධානං අමිසසිභාවො, අයං චිච්චති පිඤ්ඤා විපපයොගො දුක්ඛො.

තත් කතමං සම්පිච්ඡං න ලහති තම්පි දුක්ඛං ජාතිධම්මානං සත්තානං එවං ඉච්ඡා උපපජ්ජති 'අභො වත මයං න ජාතිධම්මා අස්සාම, න ච වත නො ජාති ආගච්ඡෙය්‍යා'නි, න ඛො පනෙනං ඉච්ඡාය පනතබ්බං, ඉදම්පි සම්පිච්ඡං න ලහති තම්පි දුක්ඛං. ජරාධම්මානං සත්තානං -පෙ- ව්‍යාධි-ධම්මානං සත්තානං -පෙ- මරණධම්මානං සත්තානං -පෙ- සොකපරිදෙව-දුක්ඛදොමනස්සපායාසධම්මානං සත්තානං එවං ඉච්ඡා උපපජ්ජති 'අභො වත මයං න සොකපරිදෙව දුක්ඛදොමනස්සපායාසධම්මා අස්සාම, න ච වත නො සොකපරිදෙව දුක්ඛදොමනස්සපායාසා ආගච්ඡෙය්‍යා'නි, න ඛො පනෙනං ඉච්ඡාය පනතබ්බං, ඉදම්පි සම්පිච්ඡං න ලහති තම්පි දුක්ඛං.

1 'ආයාසනා උපයාසනා' ඉති - මජ්ඣිම, PTS. 2 යාස්ස - මජ්ඣිම.

3 තෙති ඤාති - මජ්ඣිම.

4 මිත්තාමච්චා වා ඤාතිසාලොභිනා වා - විජ.

එහි 'දුකක' කවරේ යන්: කායික වූ යම් නොමිශිරිකි කායික වූ දුකක් කායිකයෙහි උපන් අසාන වූ දු:බවෙදසිතයෙක් කායිකයෙහි උපන් අසාන වූ දු:බවෙදනායෙක් වේ ද මේ 'දුකා' යි කියනු ලැබේ.

එහි 'දෙමනස' කවරේ යන්: වෛතසික වූ යම් නොමිශිරිකි වෛතසික වූ දුකක් විතතසයෙහි උපන් අසාන වූ දු:බවෙදසිතයෙක් විතතසයෙහි උපන් අසාන වූ දු:බවෙදනායෙක් වේ ද මේ 'දෙමනසා' යි කියනු ලැබේ.

එහි 'උපායාස' කවරේ යන්: ඉතිරිවසනගෙන් හෝ පහස්නා ලද්දහුගේ හොඟවසනගෙන් හෝ පහස්නා ලද්දහුගේ රොගවසනගෙන් හෝ පහස්නා ලද්දහුගේ ශීලවසනගෙන් හෝ පහස්නා ලද්දහුගේ දු:භවවසනගෙන් හෝ පහස්නා ලද්දහුගේ අන්යතරාන්යතර වසනගෙන් යුක්ත වූවුන්ගේ අන්යතරාන්යතර දුක් හෙතුවෙහිත් පහස්නා ලද්දහුගේ යම් ආයාසයෙක් දැකී ආයාසයෙක් ආයාසිත බවෙන් උපායාසිත බවෙන් වේ ද මේ 'උපායාස' යි කියනු ලැබේ.

එහි 'අප්‍රියසමප්‍රයෝගදු:ඛ' කවරේ යන්: මෙලොවැ යම් අනිභව වූ අකාන්ත වූ අමනාප වූ රුප ශබ්ද ගති රස සුභවය කෙනෙක් වෙන් ද, නවද යම් අවැඩ කැමැති වූ අනිත කැමැති වූ නොසුව කැමැති වූ අයෝගකෞම කැමැති වූ සත්ව කෙනෙක් හෝ වෙන් ද ඔවුන් සමග යම් සබන්ධයෙක් (එක් වීමෙන්) සමාගමයෙක් සමවධානයෙක් මිශ්‍රිතාවයෙක් (මුසු වීමෙන්) වේ ද මේ 'අප්‍රියසමප්‍රයෝගදු:ඛ' යි කියනු ලැබේ.

එහි 'ප්‍රියවිප්‍රයෝගදු:ඛ' කවරේ යන්: මෙලොවැ යම් ඉභව වූ කාන්ත වූ මනාප වූ රුප ශබ්ද ගති රස සුභවය කෙනෙක් වෙන් ද, නවද මවු හෝ පියා හෝ බැයා හෝ බුන හෝ මිත්‍රයෝ හෝ යහළුවෝ හෝ නාසහල්නායෝ හෝ වැඩ කැමැති වූ හිත කැමැති වූ සුව කැමැති වූ යම් කෙනෙක් වෙන් ද ඔවුන් සමග යම් නො එක්වීමෙන් අසමාගමයෙක් අසමාගමයෙක් අමිශ්‍රිතාවයෙක් වේ ද මේ 'ප්‍රියවිප්‍රයෝගදු:ඛ' යි කියනු ලැබේ.

එහි යමක් ඉස්සන් නො ලබා නම් හෙ ද දුක යැ යනු කවරේ යන්: ජාතිය ස්වභාව කොට ඇති සත්ත්වයනට මෙබඳු කෘෂණාවක් උපදී: 'ඇපි ජාතිය ස්වභාව කොට ඇතියමෝ නො වන්නමෝ නම් එකැතින් අපට ජාතිය නො ද පැමිණේ නම් ඉතා සෙහෙකැ' යි. එතෙකුදු වත් තෙල ඉවුණයෙන් නො ලැබියහැකි වෙයි. මෙ ද 'යමක් ඉස්සන් නො ලබා නම් හෙ ද දුක' නම් වෙයි. ජරාව ස්වභාව කොට ඇති සත්ත්වයනට .. ව්‍යාධිය ස්වභාව කොට ඇති සත්ත්වයනට ... මරණය ස්වභාව කොට ඇති සත්ත්වයනට ... සොකපරිදෙවදුකකිදෙමනස - උපායාසයන් ස්වභාව කොට ඇති සත්ත්වයනට මෙබඳු ඉවුණයෙන් උපදී: 'ඇපි සොකපරිදෙවදුකකිදෙමනස උපායාස ස්වභාව කොට ඇතියමෝ නො වන්නමෝ නම් අපට සොකපරිදෙවදුකකිදෙමනස උපායාසයෝ නො ද පැමිණෙන්නාහු නම් ඉතා සෙහෙකැ' යි. එතෙකුදු වත් තෙල ඉවුණයෙන් නො ලැබියහැකි වෙයි. 'මෙ ද යමක් ඉස්සන් නො ලබා නම් හෙ ද දුක' නම් වෙයි.

තත් කතමේ¹. සංවිධිතවනන පසුපාදනකකකක දුකක: සෙයාපිදං² රුපුපාදනකකකක වෙදනුපාදනකකකක සසුදුපාදනකකකක, සකො-රුපාදනකකකක වසුදුපාදනකකකක, ඉමේ වුවනනි සංවිධිතවනන පසුපාදනකකක දුකක. ඉදං වුවනි දුකකං අරියසම්මං.

දුකකසම්මනිදෙදසො.

තත් කතමං දුකකසම්මදසො³ අරියසම්මං:

යාසං තණ්හා පොතොභවිකා⁴ නැදිරාගසහගතා තත්ත තත්තානිනදිති, සෙයාපිදං² කාමතණ්හා භවතණ්හා විභවතණ්හා. සා බො පනෙසා තණ්හා කත් උපපජ්ජමානා උපපජ්ජති, කත් නිවිසමානා නිවිසති. යං ලොකො පියරුපං සාතරුපං, එතෙසා තණ්හා උපපජ්ජමානා උපපජ්ජති, එත් නිවිසමානා නිවිසති.

කිසුම් ලොකො පියරුපං සාතරුපං: වකුට්ඨං⁵ ලොකො පියරුපං සාතරුපං එතෙසා තණ්හා උපපජ්ජමානා උපපජ්ජති, එත් නිවිසමානා නිවිසති. සොතං ලොකෙ -පෙ- සාතං ලොකෙ -පෙ- ජීව්නා ලොකෙ -පෙ- කායො ලොකෙ -පෙ- මනො ලොකො පියරුපං සාතරුපං, එතෙසා තණ්හා උපපජ්ජමානා උපපජ්ජති, එත් නිවිසමානා නිවිසති.

රුපං ලොකො පියරුපං සාතරුපං, එතෙසා තණ්හා උපපජ්ජමානා උපපජ්ජති, එත් නිවිසමානා නිවිසති, සද්දා ලොකෙ -පෙ- ධම්මා ලොකෙ -පෙ- වකුට්ඨසුද්දණං ලොකෙ -පෙ- මනොවිසුද්දණං ලොකෙ -පෙ- වකුට්ඨසම්මසො ලොකෙ -පෙ- මනොසම්මසො ලොකෙ -පෙ- වකුට්ඨසම්මසාජා වෙදනා ලොකෙ -පෙ- මනොසම්මසාජා වෙදනා ලොකෙ -පෙ- රුප-සසුදු ලොකෙ -පෙ- ධම්මසසුදු ලොකෙ -පෙ- රුපසසුදුතනා ලොකෙ -පෙ- ධම්මසසුදුතනා ලොකෙ -පෙ- රුපතණ්හා ලොකෙ -පෙ- ධම්මතණ්හා ලොකෙ -පෙ- රුපවිතකෙකා ලොකෙ -පෙ- ධම්මවිතකෙකා ලොකෙ -පෙ- රුපවිචාරො ලොකෙ -පෙ- ධම්මවිචාරො ලොකො පියරුපං සාතරුපං එතෙසා තණ්හා උපපජ්ජමානා උපපජ්ජති, එත් නිවිසමානා නිවිසති. ඉදං වුවනි දුකකසම්මදසො³ අරියසම්මං.

සමුදයසම්මනිදෙදසො.

තත් කතමං දුකකනිරොධො⁶ අරියසම්මං:

යො තසායෙව තණ්හාය අසෙසවිරාගනිරොධො වාගො පටිනිසංගො මුතනි අනාලසො, සා බො පනෙසා තණ්හා කත් පභිසමානා⁷ පභිසති, කත් නිරුජ්ඣමානා නිරුජ්ඣති. යං ලොකො පියරුපං සාතරුපං, එතෙසා තණ්හා පභිසමානා පභිසති, එත් නිරුජ්ඣමානා නිරුජ්ඣති.

1. කතමා - PTS

2. සෙයාපිදං - මජ්ඣං.

3. දුකකසම්මදසං - මජ්ඣං.

4. පොතොභවිකා - සංයං

5. වකුට්ඨං - මජ්ඣං.

6. දුකකනිරොධං - මජ්ඣං.

7. පභිසමානා - සංයං

එහි 'සැකෙවින් පසෙවොපාදානසකකිඳු:බයෝ' කවර හ යන්: හෙ මෙසේ යැ: රූපොපාදානසකකි යැ. වෙදනොපාදානසකකි යැ සංඥා-පාදානසකකි යැ සංසකාරොපාදානසකකි යැ විඤ්ඤාපාදානසකකි යි. මොහු 'සැකෙවින් පසෙවොපාදානසකකිඳු:බයෝ' යැ යි කියනු ලැබේ. මේ දු:ඛායාසිත්තය යැ යි කියනු ලැබේ.

දුකඛසච්චනිදේශ සි.

එහි 'දු:ඛසමුදයායාසිත්තය' කවරෙ යන්:

පුනර්ථය ආභිකරන්තා වූ නන්දිරාගය හා එක් වැ සෙදුණු ඒ ඒ භවයෙහි ආලෝකසුලු වූ යම් තෘණොවක් වේ ද, ඒ මෙසේ යැ: කාම-තෘණො යැ භවතෘණො යැ විභවතෘණො යි. ඒ තෘණොව උපදනී කොතන්හි උපදී ද පිහිටා සිටින්නී කොතන්හි පිහිටා සිටී ද යන්: ලොවැ යම් ප්‍රියස්ව-භාවයෙක් මධුරස්වභාවයෙක් වේ ද තෙල ප්‍රියමධුරස්වභාවයෙහි උපදනා වූ, ඒ තෘණොව උපදී. පවත්නී වූ ඒ තෘණොව තෙල ප්‍රියමධුරස්වභාවයෙහි පවත්නී ය.

ලොකයෙහි ප්‍රියස්වභාවය මධුරස්වභාවය කිමැ යන්: ලොවැ වක්‍රස්ව ප්‍රියස්වභාව යැ මධුරස්වභාව යි. ඒ තෘණොව උපදනී තෙල වක්‍රස්වෙහි උපදී. පවත්නී තෙල වක්‍රස්වෙහි පවතී. ලොවැ ශ්‍රෝත්‍රය ... ලොවැ ස්පර්ශය ... ලොවැ ජිහ්වාය ... ලොවැ මනස ප්‍රියරූප යැ සාන්දරූප යි. ඒ තෘණොව උපදනී තෙල මනසෙහි උපදී. පවත්නී තෙල මනසෙහි පවතී.

ලොකයෙහි රූපය ප්‍රියරූප යැ සාන්දරූප යි. ඒ තෘණොව උපදනී තෙල රූපයෙහි උපදී. පවත්නී තෙල රූපයෙහි පවතී. ලොවැ ශබ්දයෝ ... ලොවැ ධර්මයෝ ... ලොවැ වක්‍රස්විඤ්ඤාය ... ලොවැ මනෝවිඤ්ඤාය ... ලොවැ වක්‍රස්වය ... ලොවැ මනස්සය ... ලොවැ වක්‍රස්වයෙන් උපන් වෙදනාව ... ලොවැ මනස්සයෙන් උපන් වෙදනාව ... ලොවැ රූප-සංඥාව ... ලොවැ ධර්මසංඥාව ... ලොවැ රූපසංඥානතාව ... ලොවැ ධර්මසංඥානතාව ... ලොවැ රූපතෘණොව ... ලොවැ ධර්මතෘණොව ... ලොවැ රූපවිතර්කය ... ලොවැ ධර්මවිතර්කය ... ලොවැ රූපවිචාරය ... ලොවැ ධර්ම-විචාරය ප්‍රියරූප යැ සාන්දරූප යි. උපදනා වූ ඒ තෘණොව තෙල ධර්ම-විචාරයෙහි උපදී. බැස සිටුනා ඒ තෘණොව තෙල ධර්මවිචාරයෙහි පවතී. මේ 'දු:ඛසමුදයායාසිත්තය' යැ යි කියනු ලැබේ.

සමුදයසච්චනිදේශ සි.

එහි 'දු:ඛනිජොධායාසිත්තය' කවරෙ යන්:

ඒ තෘණොවගේ මැ යම් අනෙක කොට මාගියෙන් නිරුද්ධ කිරීමෙන් ත්‍යාගයෙන් දුරුලීමෙන් මිදීමෙන් නො ඇලීමෙන් වේ ද එය යි. යළි ප්‍රතිණ වන්නා වූ ඒ තෘණොව කොහි ප්‍රතිණ වේ ද නිරුද්ධ වන්නී කොහි නිරුද්ධ වේ ද යන්. ලොවැ යම් ප්‍රියස්වභාවයෙක් මධුරස්වභාවයෙක් වේ ද ප්‍රතිණ වන මේ තෘණොව තෙල ප්‍රියමධුරස්වභාවයෙහි ප්‍රතිණ වෙයි. නිරුද්ධ වන්නී තෙල ප්‍රියමධුරස්වභාවයෙහි නිරුද්ධ වෙයි.

කිසිදු ලෝකෙ පියරුපං සාතරුපං: වකුටුං ලෝකෙ පියරුපං සාතරුපං, එතෙසා තණ්හා පටිසම්මානා පටිසති, එත් නිරුජ්ඣමානා නිරුජ්ඣති -පෙ- ධම්මවිචාරො ලෝකෙ පියරුපං සාතරුපං, එතෙසා තණ්හා පටිසම්මානා පටිසති, එත් නිරුජ්ඣමානා නිරුජ්ඣති. ඉදං වුච්චති දුක්ඛ නිරොධො අරියසම්මං.

නිරොධසම්මානිද්දෙසො.

තත් කතමං දුක්ඛනිරොධගාමිනි පටිපදා අරියසම්මං:

අයමෙව අරියො අට්ඨබ්බිකො මග්ගො. සෙය්‍යපිදං: සම්මාදිට්ඨි සම්මාසංකප්පො, සම්මාචාරා සම්මාකම්මන්තො, සම්මාආජිවො සම්මාචාරායාමො සම්මාසති සම්මාසමාධි.

තත් කතමා සම්මාදිට්ඨි: දුක්ඛෙ සූඤ්ඤං, දුක්ඛසමුදයෙ සූඤ්ඤං, දුක්ඛනිරොධෙ සූඤ්ඤං, දුක්ඛනිරොධගාමිනියා පටිපදා සූඤ්ඤං, අයං වුච්චති සම්මාදිට්ඨි.

තත් කතමො සම්මාසංකප්පො: තෙකම්මසංකප්පො, අව්‍යාපාද-සංකප්පො, අවිනිසාසංකප්පො අයං වුච්චති සම්මාසංකප්පො.

තත් කතමා සම්මාචාරා: මුසාවාදා වෙරමණී, පිසුනාවාදා වෙරමණී, ඵරුසාවාදා වෙරමණී, සම්ප්පලාපා වෙරමණී, අයං වුච්චති සම්මාචාරා.

තත් කතමො සම්මාකම්මන්තො: පාණ්හානිපාතා වෙරමණී, අදින්නාදානා වෙරමණී, කාමෙසු මිච්ඡාචාරා වෙරමණී, අයං වුච්චති සම්මාකම්මන්තො.

තත් කතමො සම්මා ආජිවො: ඉධ අරියසාමකො මිච්ඡා ආජිවං පභාය සම්මාආජිවෙන ජිවිකං¹ කප්පෙති, අයං වුච්චති සම්මාආජිවො.

තත් කතමො සම්මාචාරායාමො: ඉධ හික්ඛු අනුප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං අනුප්පාදාය ඡන්දං ජනෙති, වායමති, චිරිසං ආරහති, විනානං පග්ගණ්හාති, පදහති, උප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං පභායාය ඡන්දං ජනෙති, -පෙ- අනුප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං උප්පාදාය -පෙ- උප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං සීනියා අසමොසාය හිසෙය්‍යාභාවාය වෙජුලාය භාවනාය පාරිජුරියා ඡන්දං ජනෙති, වායමති, චිරිසං ආරහති, විනානං පග්ගණ්හාති, පදහති, අයං වුච්චති සම්මාචාරායාමො.

1. චිජිකං - PTS,

ලොවැ ප්‍රියස්වභාවය මධුරස්වභාවය නිමැ යත්: ලොවැ චක්‍ෂුස ප්‍රිය-
රූප යැ සාතරූප යි. මේ තෘෂ්ණාව ප්‍රතිණ වන්නි තෙල චක්‍ෂුසෙහි ප්‍රතිණ
වෙයි. නිරුද්ධ වන්නි තෙල චක්‍ෂුසෙහි නිරුද්ධ වේ. ලොවැ ධම්මිචාරය
ප්‍රියරූප යැ සාතරූප යි. ප්‍රතිණ වන ඒ තෘෂ්ණාව තෙල ධම්මිචාරයෙහි
ප්‍රතිණ වෙයි. නිරුද්ධ වන්නි තෙල ධම්මිචාරයෙහි නිරුද්ධ වේ. මේ
'දුඛනිරෝධායගීසත්‍ය' යැ යි කියනු ලැබේ.

නිරෝධසම්මතියෙදස යි.

එහි 'දුඛනිරෝධගාමිනිප්‍රතිපදායගීසත්‍ය' කවරෙ යත්:

මේ ආර්‍ය අශ්වාසිකමාගීය මැ යි. ඒ මෙසේ යැ: සම්මන්දජරි යැ
සම්මන්සංකල්ප යැ සම්මන්වචන යැ සම්මන්කමානන යැ සම්මගාජීව යැ
සම්මන්ව්‍යායාම යැ සම්මන්සමානි යැ සම්මන්සමාධි යි.

එහි 'සම්මන්දාජරි' කවර යත්: දුඛසත්‍යයෙහි ඥාන යැ දුඛසමුදය-
සත්‍යයෙහි ඥාන යැ දුඛනිරෝධයෙහි ඥාන යැ දුඛනිරෝධගාමිනිප්‍රතිපදා-
යෙහි ඥාන යි.

එහි 'සම්මන්සංකල්ප' කවරෙ යත්: නෙත්‍රමයසංකල්ප යැ අව්‍යාපාද-
සංකල්ප යැ අපිභිංසා සංකල්ප යි. මේ 'සම්මන්සංකල්ප' යයි කියනු ලැබේ.

එහි 'සම්මන්වචන' කවර යත්: මාෂාවාදයෙන් වෙන්වීම යැ පිසුනු
වචනයෙන් වෙන්වීම යැ ඵරුෂවචනයෙන් වෙන්වීම යැ ප්‍රලාප බසින්
වෙන්වීම යි. මේ 'සම්මන්වචන' යයි කියනු ලැබේ.

එහි 'සම්මන්කමානන' කවරෙ යත්: ප්‍රාණඝාතයෙන් වෙන්වීම යැ
අදහනාදනයෙන් වෙන්වීම යැ කාමමිථ්‍යාවාරයෙන් වෙන්වීම යි. මේ
'සම්මන්කමානන' යයි කියනු ලැබේ.

එහි 'සම්මගාජීව' කවරෙ යත්. මේ ලොවැ ආර්‍යශ්‍රාවක තෙම මිථ්‍යා-
ආජීවය හැරපියා සම්මගාජීවයෙන් ජීවිකාව කෙරෙයි, මේ 'සම්මගාජීව'
යයි කියනු ලැබේ.

එහි 'සම්මන්ව්‍යායාම' කවරෙ යත්: මේ සත්තෙහි මහණ තෙම නූපත්
ලාමක වූ අකුහලධම්මයන්ගේ නො ඉපැදීම පිණිස වියඟිව්ණ්ණය උපදවයි,
වැයම් කෙරෙයි, වියඟිය පවත්වයි, සිත දැඩි කොට ගනී, ප්‍රබන්ධියඟිය
පවත්වයි, උපත් ලාමක වූ අකුහල ධම්මයන්ගේ ප්‍රහාණය පිණිස ... නූපත්
කුහල ධම්මයන්ගේ ඉපදීම පිණිස .. උපත් කුහලධම්මයන්ගේ (නැවත නැවත
ඉපදීමිචනයෙන්) සතිතිය පිණිස අවිනාශය පිණිස බහුල බව පිණිස විපුල
බව පිණිස වැඩිම පිණිස සමපුණි වීම පිණිස වියඟිව්ණ්ණය උපදවයි, වැයම්
කෙරෙයි, වියඟීරමන කෙරෙයි, සිත දැඩි කොට පිහිටුවයි, ප්‍රබන්ධියඟි
කෙරෙයි. මේ 'සම්මන්ව්‍යායාම' යයි කියනු ලැබේ.

තත් කතමා සමමාසනී: ඉධි හික්කු කායෙ කායානුපසස්සි විහරති ආනාපි සමපජානො සතිමා විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං, වෙදනාසු වෙදනානුපසස්සි -පෙ-විනෙන විනතානුපසස්සි -පෙ- ධම්මෙසු ධම්මානුපසස්සි විහරති ආනාපි සමපජානො සතිමා විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං. අයං වුච්චති සමමාසනී.

තත් කතමො සමමාසමාසි: ඉධි හික්කු විච්චේච්ච කාමෙහි විච්ච්ච අකුසලෙහි ධම්මෙහි සවිතකකං සච්චාරං විවෙකජං පිනිසුඛං පඤ්ඤාං කොඤ්ඤාං¹, උපසම්පජ්ජිතරති, විතකකච්චාරංතං වූපසමා අභිකානං සමප-සාදනං චෙතසො ඵෙතොදිනංතං අවිතකකං අච්චාරං සමාධිජං පිනිසුඛං දුතියං කොඤ්ඤාං උපසම්පජ්ජිතරති, පිනියා ච විරාගා උපෙක්ඛකො ච විහරති සතො ච සමපජානො සුඛං ච කායෙන පටිසංවෙදෙහි, යං තං අරියා ආවිකකනති උපෙක්ඛකො සතිමා සුඛවිහාරිති තා නතියං කොඤ්ඤාං² උපසම්පජ්ජිතරති, සුඛස්ස ච පහානා දුක්ඛස්ස ච පහානා පුබ්බෙව සොමනස්සදොමනස්සානං අත්ථගමා අදුක්ඛමිසුඛං උපෙක්ඛාසනිපාරිසුද්ධිං චතුත්ථං කොඤ්ඤාං උපසම්පජ්ජිතරති, අයං වුච්චති සමමාසමාසි. ඉදං වුච්චති දුක්ඛනිරෝධගාමිනී පටිපදා අරියසච්චං.

මහාසච්චනිදෙදසො

තං ඤාතවෙසීන ඤාණං, පජානනවෙසීන පඤ්ඤා තෙන වුච්චති: “ඉදං දුක්ඛං අරියසච්චං, ඉදං දුක්ඛසම්මුදයො අරියසච්චං, ඉදං දුක්ඛනිරෝධො අරියසච්චං, ඉදං දුක්ඛනිරෝධගාමිනී පටිපදා අරියසච්චනති සොතාවධානා, තංපජානනා පඤ්ඤා සුතමයෙ ඤාණනති.”

එවං සොතාවධානෙ පඤ්ඤා සුතමයෙ ඤාණං.

චතුසච්චනිදෙදසො.

සුතමය ඤාණනිදෙදසො.

1. පඤ්ඤාකං - ස්‍යා, PTS, සිමු

2. සුඛවිහාරිති හතියජ්ඣාකං - බහුසු.

එහි ‘සමාක් සමාති’ කවර යත්: මෙ සස්තෙහි මහණ නෙම රූප-කායයෙහි කෙලෙසුන් නවන විසූ ඇත්තේ සමාග්ඥන ඇත්තේ සමාතිමත් වූයේ කාය සංඛ්‍යාන ලෝකයෙහි අභිධ්‍යාදොමනසාය දරා කොට කාය අනුව බලමින් වෙසෙයි. වෙදනාවන්හි වෙදනා අනුව බලමින් විනාශයෙහි සිත අනුව බලමින් .. සංකෘදි ධර්මයන්හි කෙලෙසුන් නවන විසූ ඇත්තේ සමාග්ඥනයෙන් සුක්ක වූයේ සමාතිමත් වූයේ සංකෘදි-ධර්ම සංඛ්‍යාන ලෝකයෙහි අභිධ්‍යාදොමනසාය දරා කොට ධර්මයන් අනුව බලමින් වෙසේ මේ ‘සමාක් සමාති’ යයි කියනු ලැබේ.

එහි ‘සමාක් සමාධි’ කවරෙ යත්: මෙ සස්තෙහි මහණ නෙම කාමච්ඡදයෙන් වෙන් වැ මැ ගෙමතිවරණ සංඛ්‍යාන අනුගලධර්මයන්ගෙන් වෙන් වැ මැ විනාශී සහිත වූ විචාර සහිත වූ විවේකයෙන් උපන් ප්‍රීතිය හා සුඛය ඇති ප්‍රථමධ්‍යානයට පැමිණ වෙසෙයි, විනාශීවිචාරයන්ගේ සංහිදි-මෙන් අධ්‍යානයෙහි පැහැදීම ඇති විනාශයෙන් එකොදිනාවය ඇති අවිනාශී වූ අවිචාර වූ සමාධියෙන් උපන් ප්‍රීතිය හා සුඛය ඇති ද්විතීයධ්‍යානයට පැමිණ වෙසෙයි, ප්‍රීතියගේ ද විරාගයෙන් උපෙක්ෂා ඇත්තේ වෙසෙයි, සමාතිමත් වූයේ ද සමාග්ඥන ඇත්තේ භාමකයින් සුවය ද විඳියි, යම් ධ්‍යානයක් හෙතු කොට ගෙන ඒ ධ්‍යානසම්මතී පුද්ගලයා උපෙක්ෂා ඇත්තේ යැ සමාති-මත් වූයේ යැ සුඛවිහරණ ඇත්තේ යැ යි ආයතීයෝ ප්‍රකාශ කෙරෙත් ද ඒ නාභිකධ්‍යානයට පැමිණ වෙසෙයි. කායික සුඛයාගේ ද ප්‍රභාණයෙන් කායික-දුඛයාගේ ද ප්‍රභාණයෙන් පලවූ මැ සොමනස් දෙමිනසුන්ගේ අසාධාරණ-යෙන් දුක් නො වූ සුව නො වූ උපෙක්ෂායෙන් උපන් සමාතිපාරිශුද්ධිය ඇති සහරවැනි ධ්‍යානයට පැමිණ වෙසෙයි. මේ ‘සමාක් සමාධි’ යයි කියනු ලැබේ. මේ ‘දුඛතිරොධගාමිනී ප්‍රතිපදායීසත්‍යා’ යයි කියනු ලැබේ.

මග්ගසම්මනිපදෙස සි

ඒ සොතාවධානය ඥානාභීයෙන් ඥාන යැ ප්‍රජානනාභීයෙන් ප්‍රඥ සි. එහෙයින් කියනු ලැබෙයි “ඉදං දුක්ඛං අජියසම්මං ඉදං දුක්ඛසමුදයො අජියසම්මං ඉදං දුක්ඛතිරොධො අජියසම්මං ඉදං දුක්ඛතිරොධගාමිනී පටිපදා අජියසම්මං යනු සොතාවධාන සි, එය දැනගන්නා ප්‍රඥාව ශ්‍රැතමය ඥාන” යි.

මෙසේ සොතාවධානයෙහි ප්‍රඥව ශ්‍රැතමයඥාන සි.

චතුසම්මනිපදෙස සි.

ශ්‍රැතමයඥාන තිදේශ සි.

2. සිලමයසද්දන්තං

කථං සුක්කාන සංචරෙ පසද්දන්තං සිලමයෙ සද්දන්තං:

පසද්දන්තං සිලානි: පරියන්තපාරිසුද්ධිසිලං, අපරියන්තපාරිසුද්ධිසිලං, පරිපුණ්ණපාරිසුද්ධිසිලං, අපරාමඛ්‍යපාරිසුද්ධිසිලං, පරිපසංසද්ධිපාරිසුද්ධිසිලානි.¹

නස්ස කතමං පරියන්තපාරිසුද්ධිසිලං: අනුපසම්පන්නානං පරියන්තසික්ඛාපදානං ඉදං පරියන්තපාරිසුද්ධිසිලං.

කතමං අපරියන්තපාරිසුද්ධිසිලං: උපසම්පන්නානං අපරියන්තසික්ඛාපදානං ඉදං අපරියන්තපාරිසුද්ධිසිලං.

කතමං පරිපුණ්ණපාරිසුද්ධිසිලං: පුට්ඨත්තකල්‍යාණකානං කුසලධම්මසුත්තානං සෙක්ඛපරියන්තෙ² පරිපුරකාරිනං කායෙ ච ජීවිතෙ ච අනුපෙක්ඛානං පරිච්ඡන්තජීවිතානං ඉදං පරිපුණ්ණපාරිසුද්ධිසිලං.

කතමං අපරාමඛ්‍යපාරිසුද්ධිසිලං: සත්තන්තං සෙක්ඛානං³ ඉදං අපරාමඛ්‍යපාරිසුද්ධිසිලං.

කතමං පරිපසංසද්ධි පාරිසුද්ධිසිලං: තථාගතසාවකානං බිණ්ණසවානං, පච්චෙක්ඛුද්ධානං, තථාගතානං අරහන්තානං සම්මාසබ්බේද්ධානං, ඉදං පරිපසංසද්ධි පාරිසුද්ධිසිලං.

අනි සිලං පරියන්තං⁴, අනි සිලං අපරියන්තං.

නස්ස කතමං නං සිලං පරියන්තං: අනි සිලං ලාභපරියන්තං, අනි සිලං යසපරියන්තං, අනි සිලං ඤාතිපරියන්තං, අනි සිලං අඛ්‍යපරියන්තං, අනි සිලං ජීවිතපරියන්තං.

කතමං නං සිලං ලාභපරියන්තං: ඉධෙකච්චො ලාභහෙතු ලාභපච්චයා ලාභකාරණා යථාසමාදින්නං සික්ඛාපදා විනික්ඛමති, ඉදං නං සිලං ලාභපරියන්තං.

කතමං නං සිලං යසපරියන්තං: ඉධෙකච්චො යසහෙතු යසපච්චයා යසකාරණා යථාසමාදින්නං සික්ඛාපදා විනික්ඛමති, ඉදං නං සිලං යසපරියන්තං.

කතමං නං සිලං ඤාතිපරියන්තං: ඉධෙකච්චො ඤාතිහෙතු ඤාතිපච්චයා ඤාතිකාරණා යථාසමාදින්නං සික්ඛාපදා විනික්ඛමති, ඉදං නං සිලං ඤාතිපරියන්තං.

1: සිලං - PTS.

2 අනෙකපරියන්ත - සත්ත, සෙක්ඛපරියන්ත - සිසි

3 සෙක්ඛානං - වසි. 4. යපරියන්තං - වසි.

2. සීලමය ඥානය

නිසේසිත් ශ්‍රවණය කොට (ශ්‍රවණ භෙදායෙන්) සංවරයෙහි පැවැති ප්‍රඥාව සීලමය ඥාන වෙයි යන්න:

ශීලයෝ පස්දෙනෙක් වෙති: පයඝීනන වූ පරිශුද්ධභාවය ඇති ශීලයා, අපයඝීනන වූ පරිශුද්ධභාවය ඇති ශීලයා, පරිපූර්ණ බැවින් පරිශුද්ධභාවය ඇති ශීලයා, දූෂිතපරාමගී රහිත බැවින් පරිශුද්ධභාවය ඇති ශීලයා, සියලු දර්ශන සන්තිදීමෙන් පරිශුද්ධභාවය ඇති ශීලයා.

එහි පයඝීනනපාරිශුද්ධිශීලය කවරේ යන්න: අනුපසපත් වූ පයඝීනන-ශික්ෂාපද ඇතියන්නේ මේ ශීලය පයඝීනනපාරිශුද්ධිශීල නමැ.

අපයඝීනනපාරිශුද්ධිශීලය කවරේ යන්න: උපසපත් වූ අපයඝීනන-ශික්ෂාපද ඇතියන්නේ මේ ශීලය අපයඝීනනපාරිශුද්ධිශීල නමැ.

පරිපූර්ණපාරිශුද්ධිශීලය කවරේ යන්න: කල්‍යාණසංවර්ජන වූ විදගීනා, කුහලබම්බයෙහි යුක්තප්‍රසූකත වූ ගෞරවයෙන් පයඝීනන කොට ඇති බම්බයෙහි කිසි ශික්ෂාවක් නො හැර පුරන්තා වූ කයෙහි ද ජීවිතයෙහි ද නිරපේක්ෂ වූ (එහෙයින් මැ ශීලපරිපූර්ණ විඤ්ඤා) පරිත්‍යාගත වූ ජීවිත ඇති-යන්නේ මේ ශීලය පරිපූර්ණපාරිශුද්ධිශීල නමැ.

අපරාමාෂ්ටපාරිශුද්ධිශීලය කවරේ යන්න: සඤා ගෞරවයෙන් මේ ශීලය අපරාමාෂ්ටපාරිශුද්ධිශීල නමැ.

ප්‍රතිප්‍රශුද්ධිපාරිශුද්ධිශීලය කවරේ යන්න: තථාගතශ්‍රාවක වූ කණිකාසුච-යන්නේ ද ප්‍රත්‍යක්ෂාධාරණයෙන් ද තථාගත වූ අභිත් වූ සමාස්සම්බුද්ධි-යන්නේ ද මේ ශීලය ප්‍රතිප්‍රශුද්ධිපාරිශුද්ධිශීල නමැ.

පයඝීනන වූ ශීලයෙක් ඇත. අපයඝීනන වූ ශීලයෙක් ඇති. එහි ඒ පයඝීනනශීලය කවරේ යන්න: ලාභපයඝීනන වූ ශීලයෙක් ඇත. යගස් (පිරිවර) පයඝීනන වූ ශීලයෙක් ඇත. ඥාතිපයඝීනනශීලයෙක් ඇත අභි-පයඝීනනශීලයෙක් ඇත. ජීවිතපයඝීනනශීලයෙක් ඇති.

ඒ ලාභපයඝීනනශීලය කවරේ යන්න: මෙහි එකෙක් ලාභභෙදායෙන් ලාභප්‍රත්‍යයෙන් ලාභකාරණයෙන් යම් පරිද්දෙකින් සමාදන් වන ලද සිකපද ඉක්මේ නම් මේ ඒ ලාභපයඝීනනශීල යයි.

ඒ යගස්පයඝීනනශීලය කවරේ යන්න: මෙහි එකෙක් යගස්භෙදායෙන් යගස්ප්‍රත්‍යයෙන් යගස්කාරණයෙන් යම් පරිද්දෙකින් සමාදන් වන ලද සිකපද ඉක්මේ නම් මේ ඒ යගස්පයඝීනනශීල යයි.

ඒ ඥාතිපයඝීනනශීලය කවරේ යන්න. මෙහි එකෙක් ඥාතිභෙදායෙන් ඥාතිප්‍රත්‍යයෙන් ඥාතිකාරණයෙන් යම් පරිද්දෙකින් සමාදන් වන ලද සිකපද ඉක්මේ නම් මේ ඒ ඥාතිපයඝීනනශීල යයි.

ඒ අඩවපයයිනාගිලය කවරෙ යන්: මෙහි එකෙක් අඩවගෙනුයෙන් අඩවප්‍රත්‍යයෙන් අඩවකාරණයෙන් යම් පරිද්දෙකින් සමාදන් වන ලද සිතපද ඉක්මේ නම් මේ ඒ අඩවපයයිනාගිලය යි.

එ ජීවිතපයයීන්ගෙහිලය කවරෙ යන්: මෙහි එකෙක් ජීවිතගෙහු-
යෙන් ජීවිතප්‍රත්‍යයෙන් ජීවිතකාරණයෙන් යම් පරිද්දෙකින් සමාදන් වන
ලද සිතපද ඉක්මේ නම් මේ එ ජීවිතපයයීන්ගෙහිලය යි.

මෙබඳු ශිලයෝ කැපුණාහු සිදුරු වුවාහු සබල (කබර) වුවාහු කලමාණ (කැලැල්) වුවාහු දෘඪවෑයෙන් නො මිදුණාහු විශ්‍යෙන් විසින් නො පහත් නො ලද්දහු (තෘෂ්ණාදූෂිත දෙකින්) පරමාණව වුවාහු සමාධිය පිණිස නො පවත්නාහු අභිප්‍රතිසාරයට කරුණු නො වුවාහු ප්‍රාමොද්‍යයට කරුණු නො වුවාහු ප්‍රීතියට වසතු නො වුවාහු (කායචිත්ත) සුශුඤ්ඤියට වසතු නො වුවාහු සුඛයට වසතු නො වුවාහු (උපමාර අභිණ) සමාධියට වසතු නො වුවාහු යථාභූතඥාදර්ශනයට වසතු නො වුවාහු එකානන්තථිවේදය පිණිස විරාගය පිණිස නිරෝධය පිණිස උපනමය පිණිස අභිඥාප පිණිස සමබොධිය පිණිස නිඵ්ණය පිණිස නො පවත්නා හු ය. මේ ඒ පයඝීනන- ශිලය යි.

එහි ඒ අපසරිකාගිලය කවරේ සත්: ලාභපසරිකා නොවූ ගිලයක් ඇත. සංස්කෘතික නො වූ ගිලයක් ඇත. ලෝකපසරිකා නො වූ ගිලයක් ඇත. අඛණ්ඩපසරිකා නො වූ ගිලයක් ඇත. ජීවිතපසරිකා නො වූ ගිලයක් ඇත.

ඒ ලාභපයඳීනන නො වූ ශීලය කවරෙ යන්: මෙහි එකෙක් ලාභ-
 හෙතෙයේ ලාභප්‍රත්‍යයෙන් ලාභනාරණයෙන් යම් පරිද්දෙකින් සමාදන්
 වන ලද ශික්ෂාපදය ව්‍යතික්‍රම පිණිස සිතකුදු නො උපදවන්නේ ය. හේ
 ව්‍යතික්‍රම කෙරෙහි යනු කිම? මේ ඒ ලාභපයඳීනන නො වූ ශීලය යි

ඒ සංස්පයීන නො වූ ගිලිය කවරෙ යැ: මෙහි එකෙක් සංස්ප-
 හෙතෙත යන ප්‍රකාරයෙන් යන කාරණයෙන් යම් පරිද්දෙකින්
 කමාදන් වන ලද ගිණුම් පදය ව්‍යාජිකම පිණිස සිතනුදු නො උපදවන්නේ
 යැ. හේ ව්‍යාජිකම කෙරෙයි යනු කීම? මෙ ඒ සංස්පයීන නො වූ
 ගිලිය යි.

ඒ ඥාතිපයසින්න නො වූ ශීලය කවරෙ යත් මෙහි එකෙක් ඥාති-
 බන්ධනයෙන් ඥාතිප්‍රත්‍යයෙන් ඥාතිකාරණයෙන් යම් පරිද්දෙකින් සමාදන්
 වන ලද ශික්ෂාපදය ව්‍යතික්‍රම පිණිස සිතකුළු නො උපදවන්නේ ය.
 හේ ව්‍යතික්‍රම කෙරෙයි යන නිම? මේ ඒ ඥාතිපයසින්න නො වූ ශීලය යි.

ඒ අඛණ්ඩයාන නො වූ ශීලය කවරෙ යන්: මෙහි එකෙක් අඛණ්ඩයෙක් අඛණ්ඩයෙක් අඛණ්ඩයෙක් අඛණ්ඩයෙක් යම් පරිද්දෙකින් සමාදන් වන ලද ධර්මයක් වන්නා වූ පිණිස සිතනු ලබන උපද්වන්තෝ ය. හේ වන්නා වූ කෙරෙහි යනු කිම? මේ ඒ අඛණ්ඩයාන නො වූ ශීලය.

ඒ ජීවිතපයඝීනන නො වූ ශීලය කවරෙ යත්. මෙහි එකෙක් ජීවිත හෙතුසෙන් ජීවිතප්‍රත්‍යයෙන් ජීවිතකාරණයෙන් යම් පරිද්දෙකින් සමාදන් වන ලද සිකපදය ව්‍යතික්‍රම විශේෂය සිතානුදු නො උපදවන්නේ ය. හේ ව්‍යතික්‍රම කෙරෙයි යනු කීමට මේ ඒ ජීවිතපයඝීනන නො වූ ශීල යි.

ඵවරුපාති සිලාති අබ්බොති අච්ඡදාති අසබලාති අකමමාසාති භුජ්ඣාති විඤ්ඤාපසත්තාති අපරාමධාති සමාධිසංවත්තනිකාති අච්ඡාපි-සාරවත්තකාති පාමොජ්ජවත්තකාති ජිතිවත්තකාති පසංඤ්චවත්තකාති සුඛ-වත්තකාති සමාධිවත්තකාති යථාභුතඤ්ඤාදස්සනවත්තකාති ඵකන්තනිබ්බදය විරාගාය නිරොධාය උපසමාය අභිඤ්ඤාය සමේධාධාය නිබ්බානාය සංවත්තන්ති. ඉදං තං සිලං අපරියන්තං.

කිං සිලං, කති සිලාති, කිංසමුධානං සිලං, කතිධම්මසමොධානං සිලං;

කිංසිලනති: චෙනනා සිලං, චෙනසිකං සිලං, සංවරො සිලං, අවිතික්කමො සිලං.

ඤ්ඤාසිලානිති: නිඤ්ඤාසිලාති: භුසලසිලං, අභුසලසිලං, අබ්‍යාකත සිලං.

කිංසමුධානං සිලනති: භුසලවිත්තසමුධානං භුසලසිලං, අභුසල-විත්තසමුධානං අභුසලසිලං, අබ්‍යාකතවිත්තසමුධානං අබ්‍යාකතසිලං

කතිධම්මසමොධානං සිලනති: සංවරසමොධානං සිලං, අවිතික්කම-සමොධානං සිලං, තථාභාවෙ ජාතචෙනනාසමොධානං සිලං.

පාණාතිපානං සංවරට්ඨෙන සිලං, අවිතික්කමට්ඨෙන සිලං. අදින්නාදනං සංවරට්ඨෙන සිලං, අවිතික්කමට්ඨෙන සිලං. කාමෙසු මිච්ඡාචාරං සංවරට්ඨෙන සිලං, අවිතික්කමට්ඨෙන සිලං. මුසාචාදං සංවරට්ඨෙන සිලං, අවිතික්කමට්ඨෙන සිලං. පිසුහං වාචං¹ සංවරට්ඨෙන සිලං, අවිතික්කමට්ඨෙන සිලං. ඵරුසං වාචං² සංවරට්ඨෙන සිලං, අවිතික්කමට්ඨෙන සිලං. සමඵප්පලාපං සංවරට්ඨෙන සිලං, අවිතික්කමට්ඨෙන සිලං. අභිජ්ඣං සංවරට්ඨෙන සිලං, අවිතික්කමට්ඨෙන සිලං. බ්‍යාපාදං සංවරට්ඨෙන සිලං, අවිතික්කමට්ඨෙන සිලං. මිච්ඡාදිට්ඨිං සංවරට්ඨෙන සිලං, අවිතික්කමට්ඨෙන සිලං.

හෙකම්මෙත කාමච්ඡදං සංවරට්ඨෙන සිලං, අවිතික්කමට්ඨෙන සිලං. අබ්‍යාපාදෙන බ්‍යාපාදං සංවරට්ඨෙන සිලං, අවිතික්කමට්ඨෙන සිලං. අලොකසඤ්ඤාය විනම්ඤං³ -පෙ- අවිකේමපට්ඨෙන උද්ධච්චං -පෙ- ධම්ම-වචන්දනෙන විවිධිච්ඡං -පෙ- සූඤ්ඤෙන අභිජ්ජං -පෙ- පාමොජ්ජනං⁴ අරතිං -පෙ-

1. පිසුතාචාං - චයි, පිසුණා-ස්‍යා PTS, 2. ඵරුසාචාං - චයි, ඵරුසචාං- ස්‍යා, PTS
3. විනම්ඤං - මජ්ඣං. 4. පාමුජ්ජන - චයි, ස්‍යා.

මෙබඳු වූ ශීලයෝ අබණ්ඩ වූවාහු අවිජ්ජ වූවාහු අනබල වූවාහු අකලමාෂ වූවාහු අදස වූවාහු විඤ්ඤන් විසින් ප්‍රයසාන වූවාහු (තෘෂණාදූෂිත්) පරාමාශව නො වූවාහු (උපචාරඅපීණ) සමාබය පිණිස පවත්නාහු විප්‍රති-සාරයට වසතු නො වූවාහු ප්‍රාමොද්‍යයට වසතු වූවාහු ප්‍රීතියට වසතු වූවාහු ප්‍රශ්‍රබ්ධියට වසතු වූවාහු (කාසික වෛතසික) සුබයට වසතු වූවාහු සමාබයට වසතු වූවාහු යථාභූතඥානදර්ශනයට වසතු වූවාහු එකාත්තයෙන් (වභීයෙති) නිවේදය පිණිස විරාගය පිණිස නිරෝධය පිණිස උපගමය පිණිස අභිඤ්ච පිණිස සමබොධය පිණිස නිව්‍යාණය පිණිස පවත්නාහු ය.

(සංවරාප විසින්) සිල් නම් කීම, ශීලයෝ කෙතෙක් වූවාහු ද, ශීලය කුමක් සමුත්පාන කොට ඇත්තේ ද, ශීලය කෙතෙක් ධර්මයන්ගේ සමවය ඇත්තේ ද යත්:

ශීල නම් කීම යත්: වෙනතාසීල ය, වෙනසික සීල ය, සංවරසීල ය, අවිතිකකම්සීල ය.

ශීලයෝ කෙතෙක් ද යත්: ශීලයෝ තිදෙනෙක් වෙති: කුහලශීල ය, අකුහලශීල ය, අව්‍යාකානශීල ය.

ශීලය කුමක් සමුත්පාන කොට ඇත්තේ ද යත්: කුහලශීලය කුහල චිත්තය සමුත්පාන කොට ඇත්තේ ය. අකුහලශීලය අකුහලචිත්තය සමුත්පාන කොට ඇත්තේ ය. අව්‍යාකානශීලය අව්‍යාකානචිත්තය සමුත්පාන කොට ඇත්තේ ය.

ශීලය කෙතෙක් ධර්මයන්ගේ සමවය ඇත්තේ ද යත්: ශීලය සංවරය හා සමවය ඇත්තේ ය. ශීලය අව්‍යතික්‍රමය සමවය කොට ඇත්තේ ය. ශීලය සංවර අව්‍යතික්‍රමභාවයෙහි උපන් වෙනතා සමවය කොට ඇත්තේ ය.

ප්‍රාණවධය වැළකීම අතීයෙන් ශීල ය, අව්‍යතික්‍රමානීයෙන් ශීල ය, අදනතාදහය වැළකීම අතීයෙන් ශීල ය, අව්‍යතික්‍රමානීයෙන් ශීල ය, නාමමිථ්‍යාවාරය වැළකීම අතීයෙන් ශීල ය, අව්‍යතික්‍රමානීයෙන් ශීල ය, මාෂාචාර්ය වැළකීම අතීයෙන් ශීල ය, අව්‍යතික්‍රමානීයෙන් ශීල ය, ශුන්‍යචිත්තය වැළකීම අතීයෙන් ශීල ය, අව්‍යතික්‍රමානීයෙන් ශීල ය, පරිභවචිත්තය වැළකීම අතීයෙන් ශීල ය, අව්‍යතික්‍රමානීයෙන් ශීල ය, පුලාප බස් වැළකීම අතීයෙන් ශීල ය, අව්‍යතික්‍රමානීයෙන් ශීල ය, අභිධ්‍යා වැළකීම අතීයෙන් ශීල ය, අව්‍යතික්‍රමානීයෙන් ශීල ය, ව්‍යාපාද වැළකීම අතීයෙන් ශීල ය, අව්‍යතික්‍රමානීයෙන් ශීල ය, මිථ්‍යාදූෂි වැළකීම අතීයෙන් ශීල ය, අව්‍යතික්‍රමානීයෙන් ශීල ය.

නෙත්‍රමාසයෙන් කාමච්ඡදය වැළකීම අතීයෙන් ශීල ය, අව්‍යතික්‍රමානීයෙන් ශීල ය, අව්‍යාපාදයෙන් ව්‍යාපාදය වැළකීම අතීයෙන් ශීල ය, අව්‍යතික්‍රමානීයෙන් ශීල ය, ආලෝකසංඥයෙන් චිත්තච්ඡාය ... අවික්‍ෂේපානීයෙන් උද්ධතභාවය ... ධර්මිශ්චයයෙන් විවිකිතසාව ... ඥානයෙන් අවිද්‍යාව ... ප්‍රාමොද්‍යයෙන් අරතිය ...

පශ්චාත්ත කොතෙතන¹ නිවරණ² -පෙ- දුනියෙත කොතෙතන විකකතවිවාරෙ -පෙ- තනියෙත කොතෙතන පිනිං -පෙ- වතුනෙත කොතෙතන සුඛදුකිං -පෙ- ආකාසානසද්වායතනසමාපතතියා රූපසද්දාං පටිසසද්දාං නානතනසද්දාං -පෙ- විසද්දාණසද්වායතනසමාපතතියා ආකාසානසද්වායතනසද්දාං -පෙ- ආතිසද්දාණසද්වායතනසමාපතතියා විසද්දාණසද්වායතනසද්දාං -පෙ- නෙවසද්දානාසද්දායතනසමාපතතියා ආතිසද්දාණසද්වායතනසද්දාං -පෙ-

අතිවිවානුපසානාය නිවිසද්දාං -පෙ- දුකකානුපසානාය සුඛසද්දාං -පෙ- අනතනානුපසානාය අනතසද්දාං -පෙ- නිබ්බිද්දානුපසානාය නන්දිං -පෙ- විරාගානුපසානාය රාගං -පෙ- නිරොධානුපසානාය සමුදයං -පෙ- පටිතිසාග්‍යානුපසානාය ආදානං -පෙ- ඛයානුපසානාය සන්ධසද්දාං -පෙ-³ වයානුපසානාය ආයුහනං⁴ -පෙ- විපරිණාමානුපසානාය ධුවසද්දාං -පෙ- අතිමිත්තානුපසානාය නිමිත්තං -පෙ- අප්පණ්ණිතානුපසානාය පණ්ණිං -පෙ- සුසද්දානානුපසානාය අභිනිවෙසං -පෙ- අධිපසද්දාධිමම- විපසානාය සාරාද්‍යාභිනිවෙසං⁵ -පෙ- යථාභුතසද්දාණදසානෙන සමෙමාගාභිනිවෙසං -පෙ- ආදිනවානුපසානාය ආලයාභිනිවෙසං -පෙ- පටිසංඛානුපසානාය අප්පටිසංඛං -පෙ- විවට්ඨානුපසානාය සකෙසද්දා- ගාභිනිවෙසං -පෙ-

සොනාපතනිමග්‍යෙන දිට්‍ඨොකට්‍ඨො කිලෙසෙ -පෙ- සකදගාමිමග්‍යෙන ඔලාරිකෙ කිලෙසෙ -පෙ- අනාගාමිමග්‍යෙන අණුසහගතෙ කිලෙසෙ -පෙ- අරහතනමග්‍යෙන සබ්බකිලෙසෙ සංවරට්‍ඨොන සීලං, අවිනිකකමට්‍ඨොන සීලං.

පසුච සීලාති: පාණාතිපාතසා පහානං සීලං, වෙරමණී සීලං, වෙනනා සීලං, සංවරො සීලං, අවිනිකකමො සීලං. එවරුපාති සීලාති විතතසා අවිප්පටිසාරාය සංවතතනති, පාමොජ්ජාය⁶ සංවතතනති, පිනියා සං- වතතනති, පසසද්ධියා සංවතතනති, සොමනසාය සංවතතනති, ආසෙව- නාය සංවතතනති, භාවනාය සංවතතනති, බහුලිකමොය සංවතතනති, අලඛනාරාය සංවතතනති, පරිකාරාය සංවතතනති, පරිවාරාය සංවතතනති, පාරිසුරියා සංවතතනති, එකනනතිබ්බදාය විරාගාය නිරොධාය උපස්මාය අභිසද්දාය සමොධාය නිබ්බානාය සංවතතනති.

එවරුපානං සීලානං සංවරපාරිසුද්ධි අධිසීලං, සංවරපාරිසුද්ධියා ඩිනං විතතං න විකෙඛපං⁷ ගච්ඡති, අවිකෙඛපපාරිසුද්ධි අධිවිතතං, සංවරපාරිසුද්ධිං සමමා පසානති, අවිකෙඛපපාරිසුද්ධිං සමමා පසානති, දසසනපාරිසුද්ධිං අධිපසද්දා, යො තත්ථ සංවරට්‍ඨො අයං අධිසීලසිකකා, යො තත්ථ අවිකෙඛපට්‍ඨො අයං අධිවිතතසිකකා, යො තත්ථ දසසනට්‍ඨො අයං අධිපසද්දාසිකකා.

1. පශ්චාත්තකොත - සනා, PTS, 2. නිවරණං - PTS, 3. සාණසද්දාං - වසි

4. ආයුහනං - සනා, 5. සාරාගාභිනිවෙසං - PTS, 6. පාමුජ්ජාය - වසි, සනා.

7. අවිකෙඛපං - මජ්ඣං.

ප්‍රථමධ්‍යානයෙන් නිවරණයන් . ද්විතීයධ්‍යානයෙන් විනතීවිවාරයන් ...
තෘතීයධ්‍යානයෙන් ප්‍රීතිය ... චතුර්ථධ්‍යානයෙන් සුඛද්‍රව්‍යය ... ආකාසා-
නඤ්චායතනසමාපත්තියෙන් . රූපසංඥව ප්‍රතිසසංඥව නනාත්වසංඥව ...
විඤ්ඤාණඤ්චායතන සමාපත්තියෙන් ආකාසානඤ්චායතනසංඥව ...
ආකිඤ්චායතන සමාපත්තියෙන් විඤ්ඤාණඤ්චායතනසංඥව ... නෙව-
සංඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන සමාපත්තියෙන් ආකිඤ්චායතන සංඥව ...

අනිත්‍යානුදර්ශනයෙන් නිත්‍යසංඥව ... ද්‍රව්‍යානුදර්ශනයෙන් සුඛසංඥව ...
අනාත්මානුදර්ශනයෙන් අනත්වසංඥව ... නිවේදනානුදර්ශනයෙන් නන්දිය ...
විරාගානුදර්ශනයෙන් රාගය ... නිරෝධානුදර්ශනයෙන් සමුදය ... ප්‍රතිනි-
සංගිනානුදර්ශනයෙන් ආද්‍යතය ... ඝාතානුදර්ශනයෙන් ඝාතසංඥව ... ව්‍යාධි-
නුදර්ශනයෙන් කම්මායුතය ... විපරිණාමානුදර්ශනයෙන් ධ්‍රැවසංඥව ...
අනිමිත්‍යානුදර්ශනයෙන් නිමිති ... අප්‍රණිතිනානුදර්ශනයෙන් ප්‍රණිධිය ...
ශුන්‍යානුදර්ශනයෙන් අභිතිවේගය ... අධිප්‍රඥධර්මිදර්ශනයෙන් අනම්‍ය
සාර කොට ගන්නා අභිතිවේගය ... යථාභූතඥානදර්ශනයෙන් සමේවාහානි-
තිවේගය ... ආදිනවානුදර්ශනයෙන් ආලයාභිතිවේගය ... පටිසංඛානු-
පස්සනායෙන් අපපටිසංඛාව ... විවර්තානුදර්ශනයෙන් සංයෝගාභිතිවේගය ...

සොවාපත්තිමාගීයෙන් දූෂ්ටය හා සමග එක් වැ සිටි කෙලයෙන්...
සකාදගාමීමාගීයෙන් ඔද්දරිකකෙලයෙන් ... අනාගාමීමාගීයෙන් අස්සුසහගත
කෙලයෙන් ... අභිනිමාගීයෙන් සියලු කෙලයෙන් වැලකීම් අවශ්‍යෙන් ශීල යා
අව්‍යතික්‍රමාධීයෙන් ශීල යි.

ශීලයෝ පස්දෙනෙකි: ප්‍රාණවධයාගේ ප්‍රහාණය ශීල යා (ප්‍රාණ-
වධයෙන්) වෙන්වීම ශීල යා (ප්‍රාණවධයට ප්‍රතිපක්‍ෂ වූ) වෙනතාව ශීල යා
(ප්‍රාණවධයෙන්) වැලකීම ශීල යා (ප්‍රාණවධයාගේ) අව්‍යතික්‍රමය ශීල යි.
මෙබඳු ශීලයෝ විත්තයාගේ නො විපිළිසර බව පිණිස පවතින්
ප්‍රාමොද්‍යය පිණිස පවතින්, ප්‍රීතිය පිණිස පවතින්, සන්තිදීම පිණිස
පවතින්, සොම්නස පිණිස පවතින්, ආසෙවනය පිණිස පවතින්, වැඩිම
පිණිස පවතින්, බහුල කිරීම පිණිස පවතින්, අලඛකාරය පිණිස
පවතින්, පරිභ්‍යාසය පිණිස පවතින්, පරිවාරය පිණිස පවතින්,
පරිපූර්ණතාවය පිණිස පවතින්, එකානනයෙන් නිවේදය පිණිස විරාගය
පිණිස නිරෝධය පිණිස උපගමය පිණිස අභිඥව පිණිස සමේවාධය
පිණිස නිමාණය පිණිස පවතින්.

මෙබඳු ශීලයන්ගේ සංවර සංඛ්‍යාත පාරිශුද්ධිය අධිශීල වෙයි. සංවර-
පාරිශුද්ධියෙහි සිටි විත්තය වික්‍ෂෙපයට නො යෙයි. අවික්‍ෂෙප සංඛ්‍යාත
පාරිශුද්ධිය අධිවිත්ත වෙයි සංවරපාරිශුද්ධිය මොනොවට දකී, අවික්‍ෂෙප-
පාරිශුද්ධිය මොනොවට දකී, (ඔහුගේ) දර්ශන සංඛ්‍යාත පාරිශුද්ධිය
අධිප්‍රඥ වෙයි. එහි යම් සංවරතාවයෙක් වේ ද මේ අධිශීලශික්‍ෂා නමු.
එහි යම් අවික්‍ෂෙපභාවයෙක් වේ ද මේ අධිවිත්තශික්‍ෂා නමු. එහි යම්
දර්ශනභාවයෙක් වේ ද මේ අධිප්‍රඥශික්‍ෂා නමු.

ඉමා නිසොං සිකබ්බො අච්ඡන්දනො සිකබ්බි, ජානනො සිකබ්බි, පස්සනො සිකබ්බි, පච්චවෙකකනො සිකබ්බි, විතනං අබ්බසාදනො සිකබ්බි, සඤ්ඤා අබ්බසාදනො සිකබ්බි, චිරං පග්ගණනො සිකබ්බි, සතිං උපට්ඨපෙතො සිකබ්බි, විතනං සමාදහනො සිකබ්බි, පඤ්ඤා පජානනො සිකබ්බි, අනිසේද්දායං අනිජානනො සිකබ්බි, පරිසේද්දායං පරිජානනො සිකබ්බි, පහාතබ්බං පජ්ඣනො සිකබ්බි, භාවෙතබ්බං භාවෙනො සිකබ්බි,* සච්ඡිකාතබ්බං සච්ඡිකරොතො සිකබ්බි.

පඤ්ඤා සීලානි: අදින්නාදායං -පෙ- කාමෙසු මිච්ඡාචාරං -පෙ- මුසාවාදං -පෙ- පිසුනාය වාචාය -පෙ- ඵරුසාය වාචාය -පෙ- සම්ඵප්පලා-පස්ස -පෙ- අභිජ්ඣාය -පෙ- ව්‍යාපාදං -පෙ- මිච්ඡාදිට්ඨියා -පෙ-

නෙකකමෙව කාමච්ඡන්දං -පෙ- අබ්‍යාපාදෙන බ්‍යාපාදං -පෙ- ආලොකසඤ්ඤා විනම්භිසං¹ -පෙ- අවිකෙකපෙන උභිද්ධං -පෙ- ධම්මවචනානෙව විචිතිච්ඡාය -පෙ- සද්දණෙන අවිජ්ජාය -පෙ- පාමොජ්ජන² අරතියා -පෙ-

පඨමෙන කොතෙන³ නිවරණං -පෙ- දුතියෙන කොතෙන විතකක-විචාරං -පෙ- තතියෙන කොතෙන චිතියා -පෙ- චතුර්තෙන කොතෙන සුඛදුක්ඛානං -පෙ- අකාසානඤ්ඤායතනසමාපතතියා රූපසඤ්ඤා පටිස-සඤ්ඤා නානතතසඤ්ඤාය -පෙ- විඤ්ඤාණඤ්ඤායතනසමාපතතියා අකාසා-නඤ්ඤායතනසඤ්ඤාය -පෙ- ආකිඤ්ඤායතනසමාපතතියා විඤ්ඤාණඤ්ඤා-යතනසඤ්ඤාය -පෙ- නෙවසඤ්ඤායතනසමාපතතියා ආකිඤ්ඤා-යතනසඤ්ඤාය -පෙ-

අතිව්‍යානුපස්සනාය නිවිච්ඡන්දං -පෙ- දුක්ඛානුපස්සනාය සුඛසඤ්ඤාය -පෙ- අනත්තානුපස්සනාය අත්තසඤ්ඤාය -පෙ- නිබ්බද්ධානුපස්සනාය නන්දියා -පෙ- විරාගානුපස්සනාය රාගස්ස -පෙ- නිරෝධානුපස්සනාය සමුදයස්ස -පෙ- පටිතිස්සගානුපස්සනාය ආදායං -පෙ- බ්‍යානුපස්සනාය සන්ධසඤ්ඤාය⁴ -පෙ- වයානුපස්සනාය ආයුහනං⁵ -පෙ- විපරිණාමානු-පස්සනාය මුච්ඡන්දං -පෙ- අතිමිත්තානුපස්සනාය නිමිත්තස්ස -පෙ- අප්පණිභිතානුපස්සනාය පණ්ණියා -පෙ- සුඤ්ඤානුපස්සනාය අනිති-වෙසස්ස -පෙ- අධිපඤ්ඤාධිමම්චිපස්සනාය සාරාදානිතිවෙසස්ස⁶ -පෙ- යථාභූතඤ්ඤාදස්සනෙන සමෙමාහානිතිවෙසස්ස -පෙ- ආදිනවානුපස්සනාය ආලයානිතිවෙසස්ස -පෙ- පටිසම්බානුපස්සනාය අප්පටිසම්බාය -පෙ- විච්චානුපස්සනාය සඤ්ඤාගානිතිවෙසස්ස -පෙ-

1 විතම්භිසං - මජ්ඣ. 2. පාමුජ්ජන - ස්‍යා, වසි.
3 පඨමෙකාතෙන (ඉමාදි) - ස්‍යා - PTS. 4. සාන්ධසඤ්ඤාය - වසි.
5 ආයුහනස්ස - ස්‍යා. 6. සාරාගානිතිවෙසස්ස - PTS.
* භාවෙතබ්බං - සච්ඡිකාතබ්බපදානි මජ්ඣ. පටාඨකෙව විපරිකානි දිස්සන්ති

මේ තුන් ශික්ෂාවන් (එකක් එකක්) අවජිනා කෙරෙමින් හික්මෙයි. (ආවජිනා කොට) දනිමින් හික්මෙයි. (දැන පුනපුනා) බලමින් හික්මෙයි. (දැක) ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කෙරෙමින් හික්මෙයි. (ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කොට) සිත නිසල කොට පිහිටුවමින් හික්මෙයි. ශ්‍රද්ධායෙන් බැසගනිමින් හික්මෙයි. විශ්වීය දැනී කොට ගනිමින් හික්මෙයි. සිහි ඵලවා තබමින් හික්මෙයි. සිත පිහිටුවමින් හික්මෙයි. ප්‍රඥයෙන් දනිමින් හික්මෙයි. සංභාවලක්ෂණාව-බෝධයෙන් දනුනු ධර්මජානය වෙසෙසින් දනිමින් හික්මෙයි. සාමාන්‍ය ලක්ෂණාවබෝධවශයෙන් දනුනු ධර්මජානය භාත්පසින් දනිමින් හික්මෙයි. ප්‍රභාතව්‍යය දුරු කෙරෙමින් හික්මෙයි. වැඩියුත්ත වඩමින් හික්මෙයි. ප්‍රත්‍යක්ෂ කටයුත්ත ප්‍රත්‍යක්ෂ කෙරෙමින් හික්මෙයි.

ශ්‍රී ලයෝ සස්තෙහෙකි: අදහතාදායාගේ ... කාමමිථ්‍යාවාරයාගේ... මාමාවාදයාගේ .. පිභුනවචනයාගේ ... පරාමවචනයාගේ... ප්‍රලාපයාගේ... අභිධ්‍යාවගේ ... ව්‍යාපාදයාගේ ... මිථ්‍යාදූෂිතයාගේ ...

නෛෂ්‍රමියයෙන් කාමවෘත්තියාගේ .. අව්‍යාපාදයෙන් ව්‍යාපාදයාගේ... ආලෝකසංඥයෙන් චිතමිඨ්‍යාගේ ... අවික්ෂේපයෙන් උභිධානාවයාගේ... ධර්මනිශ්චයයෙන් විචිකිත්තාවගේ ... ඥානයෙන් අපිඤ්චගේ ... ප්‍රාමොද්‍යයෙන් අරතියගේ...

ප්‍රථමධ්‍යානයෙන් නිවරණයන්ගේ ... ද්විතීයධ්‍යානයෙන් විතකී-විචාරයන්ගේ ... තෘතීයධ්‍යානයෙන් ප්‍රතියගේ ... චතුර්ථධ්‍යානයෙන් සුඛ-දුඛයන්ගේ ... ආකාශානඤ්චායතනසමාපත්තියෙන් රූපසංඥාවගේ ... ප්‍රතිස්ස ඥයෙන් භානානිසංඥාවගේ... විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්තියෙන් ආකාශානඤ්චායතනසංඥාවගේ ... ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තියෙන් විඤ්ඤාණඤ්චායතන සංඥාවගේ ... නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තියෙන් ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සංඥාවගේ ...

අතිච්චානුපසංඝනයෙන් නිත්‍යසංඥාවගේ ... දුක්ඛානුපසංඝනයෙන් සුඛ-සංඥාවගේ .. අතත්තානුපසංඝනයෙන් ආත්මසංඥාවගේ... නිබ්බිදානුපසංඝනා-යෙන් නාඤ්ඤ (තෘෂ්ණාව) ගේ.. විරාගානුපසංඝනයෙන් රාගයාගේ . නිරෝ-ධානුපසංඝනයෙන් සමුදයාගේ.. පටිනිස්සගතානුපසංඝනයෙන් ආදායාගේ... ඛයානුපසංඝනයෙන් ඝනසංඥාවගේ. වයානුපසංඝනයෙන් කමායුතන-යාගේ .. විපරිණාමානුපසංඝනයෙන් ධ්‍රැවසංඥාවගේ... අතිමිත්තානුපසංඝනා-යෙන් (නිත්‍ය) නිමිත්තයාගේ ... අප්පණිහිතානුපසංඝනයෙන් ප්‍රණිධිහු (සුඛප්‍රාථිතාව) ගේ ... සුඤ්ඤාතානුපසංඝනයෙන් ආත්මාභිනිවේශයාගේ ... අධිපඤ්ඤාධර්මවිපසංඝනයෙන් ආත්මසාරාභිනිවේශයාගේ සථාභූතඤ්ඤා-දසංඝනයෙන් සමුච්ඡාභිනිවේශයාගේ ... ආදීනවානුපසංඝනයෙන් ආලයා-භිනිවේශයාගේ ... පටිසංකිානුපසංඝනයෙන් අනුපායග්‍රහණයාගේ ... විච්චානුපසංඝනයෙන් සංයෝගාභිනිවේශයාගේ ...

සෞභාෂනවිමයෙන් දිවෙයිකට්ඨානං කිලෙසානං -පෙ- සකදගාමි-
මයෙන් ඔලාරිකානං කිලෙසානං -පෙ- අනාගාමිමයෙන් අණ්ණසහගනානං
කිලෙසානං -පෙ- අරහතමයෙන් සබ්බකිලෙසානං පහානං සිලං,
වෙරමණි සිලං, වෙනනා සිලං, සංවරො සිලං, අවිනිකකමො සිලං.
ඵවරුපාති සිලාති විහතස්ස අවිප්පට්ඨසාරාය සංවතනනි, පාමොජ්ජාය
සංවතනනි, පීතියා සංවතනනි, පස්සද්ධියා සංවතනනි, සොමනස්සාය
සංවතනනි, ආසෙවනාය සංවතනනි, භාවනාය සංවතනනි,
බහුලිකමමාය සංවතනනි, අලඛ්ඤාරාය සංවතනනි, පරික්ඛාරාය
සංවතනනි, පරිවාරාය සංවතනනි, පාරිපුරියා සංවතනනි, ඵකනන-
නිබ්බදාය පිරායාය නිරොධාය උපසමාය අභිඤ්ඤාය සමොධාය නිබ්බානාය
සංවතනනි.

ඵවරුපානං සිලානං සංවරපාරිසුද්ධි අබිසිලං, සංවරපාරිසුද්ධියා
සිතං විහතං න විකෙඨං¹ ගමිති, අවිකෙඨපපාරිසුද්ධි අබිවිතං, සංවර-
පාරිසුද්ධිං සමමා පස්සති, අවිකෙඨපපාරිසුද්ධිං සමමා පස්සති, දස්සනපාරිසුද්ධි
අබිපඤ්ඤා, යො තත්ථ සංවරවෙධා අයං අබිසිලසිකා, යො තත්ථ අවිකෙඨ-
පවෙධා අයං අබිවිතසිකා, යො තත්ථ දස්සනවෙධා අයං අබිපඤ්ඤාසිකා.

ඉමා තිස්සො සිකායො ආවජ්ජනො සිකාති, ජානනො සිකාති
පස්සනො සිකාති, පච්චවෙකකනො සිකාති, විහතං අබිවංගනො
සිකාති, සද්ධාය අබිච්චිවනො සිකාති, විරියං² පගගණනො සිකාති,
සතිං උපට්ඨපෙනො සිකාති, විහතං සමාදහනො සිකාති, පඤ්ඤාය
පජානනො සිකාති, අභිඤ්ඤායං අභිජානනො සිකාති, පරිඤ්ඤායං
පරිජානනො සිකාති, පහානබ්බං පජ්ජනො සිකාති, භාවෙනබ්බං
භවෙනො සිකාති, සමුත්තානබ්බං සමුත්තරොනො සිකාති.

තං ඤාතවෙධන ඤාණං, පජානනවෙධන පඤ්ඤා තෙන වුච්චති:
“සුඤ්ඤා සංවරෙ පඤ්ඤා සිලමයෙ ඤාණං.”

සිලමයඤ්ඤාණනිදද්දෙසො.

3. සමාධිභාවනාමයඤ්ඤාණං

කථා සංවරිච්චා සමාදහනෙ පඤ්ඤා සමාධිභාවනාමයෙ ඤාණං :

ඵකො සමාධිං විහතස්ස ඵකගතා.

ඤා සමාධි: ලොභියො සමාධි, ලොභුනතරො සමාධි.

තයො සමාධි: සවිතකකසම්මාරො සමාධි, අවිතකකසම්මාරමයො
සමාධි, අවිතකකසම්මාරො සමාධි.

1 අවිකෙඨං - මජ්ඣං,

2 විරියං - මජ්ඣං.

සොවන් මගින් දූෂිත හා සමග එක් වූ සිටි කෙලෙසක් ගේ .. සෙදු-
ගැමි මගින් ඔදදරික කෙලෙසක් ගේ ... අනගැමි මගින් අණුසහගත කෙලෙ-
සක් ගේ ... රහත් මගින් සියලු කෙලෙසක් ගේ ප්‍රභාණය ගිල වෙයි. චිරනිය
ගිල වෙයි. වෙනතාව ගිල වෙයි. සංවරය ගිල වෙයි. අව්‍යතික්‍රමය
ගිල වේ. මෙබඳු ගිලයෝ විතතයාගේ නො විපිළිසරයට වැටෙති, ප්‍රමොද-
භාවයට වැටෙති, ප්‍රීතියට වැටෙති, සන්තිදීමට වැටෙති, සොම්නසට
වැටෙති, ආසෙවනයට වැටෙති, භාවනාවට වැටෙති, බහුල කිරීමට
වැටෙති, අලභිකාරයට වැටෙති, පරිභිකාරයට වැටෙති, පිරිවරට වැටෙති,
පිරිපුන් බවට වැටෙති, එකත්තෙන් නිවේදයට විරාගයට නිරෝධයට
උපගමයට අභිඤ්චට සම්මෝධයට නිව්ඤ්ජනයට වැටෙත්.

මෙබඳු ගිලයන්ගේ සංවර සංකීර්ණ පාරිශුද්ධිය අභිගිල නම්. පරි-
ශුද්ධිභාවයෙහි සිටි විතතය වික්‍ෂෙපයට නො යෙයි. අවික්‍ෂෙප සංකීර්ණ
පාරිශුද්ධිය අභිවිතන නම්. සංවර පාරිශුද්ධිය මොනොවට දකියි. අවි-
ක්‍ෂෙප පාරිශුද්ධිය මොනමට දකියි. දැන සංකීර්ණ පාරිශුද්ධිය අභිප්‍රඥ
නම්. එහි යම් සංවර බවෙක් වේ ද මේ අභිගිල ශික්‍ෂා නම්. එහි යම්
අවික්‍ෂෙප බවෙක් වේ ද මේ අභිවිතන ශික්‍ෂා නම්. එහි යම් දැනානීයෙක්
වේ ද මේ අභිප්‍රඥ ශික්‍ෂා නම්.

මේ තුන් ශික්‍ෂාවන් භාවජිතා කෙරෙමින් හික්මෙයි. දනිමින් හික්මෙයි.
බලවින් හික්මෙයි. ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂා කෙරෙමින් හික්මෙයි. සිත නිසල කොට
පිහිටුවමින් හික්මෙයි. ග්‍රථායෙන් බැසගනිමින් හික්මෙයි. විශ්‍යය දැනී
තොට ගනිමින් හික්මෙයි. සිහි එළවා තබමින් හික්මෙයි. සිත පිහිටුවමින්
හික්මෙයි. ප්‍රඥයෙන් දනිමින් හික්මෙයි. සාමාන්‍ය ආචාරයෙන් දනුනු
බමුණාගය වෙසෙයින් දැනගනිමින් හික්මෙයි. සාමාන්‍ය ලක්‍ෂණ ආචාරයෙන්
දනුනු බමුණාගය භාවපසින් දනිමින් හික්මෙයි. ප්‍රභාතව්‍යය ප්‍රභාණය
කෙරෙමින් හික්මෙයි. භාවිතව්‍යය භාවනා කෙරෙමින් හික්මෙයි.
සාක්‍ෂාත්කම්ව්‍යය සාක්‍ෂාත් කෙරෙමින් හික්මෙයි.

එය ඥානානීයෙන් ඥාන යැ. ප්‍රජානනානීයෙන් ප්‍රඥ යි. එයින් කියනු
ලැබෙයි: 'සුක්කානි සංවර පඤ්ඤා සිලමයෙ ඤාණා' යි.

සිලමය ඤාන නිර්දේශ යි.

3. සමාධි භාවනාමය ඥානය

කිසෙයින් (ගිලයෙන්) සංවෘත වූ සිත එකඟ කිරීමෙහි පැවැති
ප්‍රඥාව සමාධි භාවනාමය ඥාන වෙයි යත්:

එක් සමාධියෙක් වෙයි: විතේන කාග්‍රතා යි.

සමාධි හු දෙදෙනෙක් වෙති ලොකික සමාධි යැ ලොකොත්තර සමාධි යි

සමාධි හු තිදෙනෙක් වෙති: සම්මානිසම්චාර සමාධි යැ. අවිතකිම්චාර-
මාත්‍ර සමාධි යැ. අවිතකි අවිචාර සමාධි යි.

චන්ද්‍රාණ: සමාධි: භානභාගියෝ සමාධි, සිකිභාගියෝ සමාධි, විසෙස-
භාගියෝ සමාධි, නිබ්බධභාගියෝ සමාධි.

පඤ්ච සමාධි: පිතිථරණතා, සුඛථරණතා, උපෙක්ඛාථරණතා, ආලෝක-
ථරණතා, පච්චවෙක්ඛනනිමිතනං.

ඡ සමාධි: බුද්ධානුස්සතිවසෙන චිත්තසංස්කරණතා අවිකේධපො සමාධි,
ධම්මානුස්සතිවසෙන චිත්තසංස්කරණතා අවිකේධපො සමාධි, සංඝා-
නුස්සතිවසෙන චිත්තසංස්කරණතා අවිකේධපො සමාධි, සීලානුස්සතිවසෙන
චිත්තසංස්කරණතා අවිකේධපො සමාධි, වාගානුස්සතිවසෙන චිත්තසංස්ක-
රණතා අවිකේධපො සමාධි, දේවතානුස්සතිවසෙන චිත්තසංස්කරණතා
අවිකේධපො සමාධි.

සත්ත සමාධි: සමාධිකුසලතා, සමාධිස්ස සමාපනතිකුසලතා සමාධිස්ස
සිතිකුසලතා, සමාධිස්ස වුට්ඨානකුසලතා, සමාධිස්ස කල්පතාකුසලතා,¹
සමාධිස්ස ගොචරකුසලතා, සමාධිස්ස අභිනිභාරකුසලතා.

අට්ඨ සමාධි: පඨවිකසිණ්ණ²වසෙන චිත්තසංස්කරණතා අවිකේධපො
සමාධි, ආපොකසිණ්ණවසෙන -පෙ- තෙජෝකසිණ්ණවසෙන -පෙ- වායොක-
සිණ්ණවසෙන -පෙ- නිලකසිණ්ණවසෙන -පෙ- පිතකසිණ්ණවසෙන -පෙ-
ලොහිතකසිණ්ණවසෙන -පෙ- ඔද්දතකසිණ්ණවසෙන චිත්තසංස්කරණතා
අවිකේධපො සමාධි.

නව සමාධි: රූපාවචරො සමාධි අනි නිනො, අනි මඤ්ඤිමො, අනි
පඤ්ඤිමො. අරූපාවචරො සමාධි අනි නිනො, අනි මඤ්ඤිමො, අනි පඤ්ඤිමො.
සුඤ්ඤානො සමාධි, අනිමිතො සමාධි, අප්පණ්ණිතිතො සමාධි.

දස සමාධි: උද්ධුමානකසඤ්ඤාවසෙන චිත්තසංස්කරණතා අවිකේධපො
සමාධි, විනිලකසඤ්ඤාවසෙන-පෙ- විපුබ්බකසඤ්ඤාවසෙන-පෙ- විච්ඡද්දක-
සඤ්ඤාවසෙන -පෙ- විකබ්බකසඤ්ඤාවසෙන -පෙ- විකබ්බකසඤ්ඤාව-
සෙන -පෙ- හතවිකබ්බකසඤ්ඤාවසෙන -පෙ- ලොහිතකසඤ්ඤාවසෙන
-පෙ- පුලලකසඤ්ඤාවසෙන -පෙ- අට්ඨකසඤ්ඤාවසෙන චිත්තසංස්කරණතා
අවිකේධපො සමාධි ඉමෙ පඤ්චපඤ්ඤා සමාධි.

1. කල්පතා කුසලතා - මජ්ඣිම, PTS. කල්පිතකුසලතා සහ, කල්පකුසලතා - වසි

2. පඨවිකසිණ්ණ - මජ්ඣිම.

සමාධිහු සතර දෙනෙක් වෙති: භානභාගියසමාධි ය: සමිතිභාගිය-සමාධි ය: විශේෂභාගියසමාධි ය: නිවේදභාගියසමාධි ය:.

සමාධිහු පස්දෙනෙක් වෙති: ප්‍රිතියගේ පැතිරීම ඇති සමාධි ය: සුබයාගේ පැතිරීම ඇති සමාධි ය: උපෙක්‍ෂාවගේ පැතිරීම ඇති සමාධි ය: ආලෝකසංඥාවගේ පැතිරීම ඇති සමාධි ය: ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂානිමිතන ඇති සමාධි ය:.

සමාධිහු සදෙනෙක්: බුද්ධානුසමාති වශයෙන් චිත්තයාගේ එකඟ බව අවික්‍ෂේපසමාධි ය: ධර්මානුසමාති වශයෙන් චිත්තයාගේ එකඟ බව අවික්‍ෂේපසමාධි ය: සංඝානුසමාති වශයෙන් චිත්තයාගේ එකඟ බව අවික්‍ෂේපසමාධි ය: ශිල්පානුසමාති වශයෙන් චිත්තයාගේ එකඟ බව අවික්‍ෂේපසමාධි ය: න්‍යායානුසමාති වශයෙන් චිත්තයාගේ එකඟ බව අවික්‍ෂේපසමාධි ය: දෙවනානුසමාති වශයෙන් චිත්තයාගේ එකඟ බව අවික්‍ෂේපසමාධි ය:.

සමාධිහු සත්දෙනෙක් වෙති: සමාධියෙහි කුශල බව ය: සමාධියට සමවැදීමෙහි කුශල බව ය: සමාධිය (රිසියේ) නැබීමෙහි කුශල බව ය: සමාධියෙන් නැගිසිටීමෙහි කුශල බව ය: සමාධිහුගේ කල්‍යාණ (අලාන-භාව) යෙහි කුශල බව ය: සමාධිහුගේ ගොවර (ආරම්භ) යෙහි කුශල බව ය: සමාධිහුගේ (මතුමන්තෙහි) සමාධියට එළැවීමෙහි කුශල බව ය:.

සමාධිහු අටදෙනෙක් වෙති: පඨවිකසිණ වශයෙන් චිත්තයාගේ එකඟ බව අවික්‍ෂේපසමාධි ය: ආපොකසිණ වශයෙන් ... තෙජොකසිණ වශයෙන් ... වායොකසිණ වශයෙන් .. නීලකසිණ වශයෙන් ... පිත-කසිණ වශයෙන් ... ලොහිතකසිණ වශයෙන් ... ඔද්දකසිණ වශයෙන් චිත්තයාගේ එකඟ බව අවික්‍ෂේපසමාධි ය:.

සමාධිහු නවදෙනෙක් වෙති: රූපාවචරසමාධිය නින වූයේ ඇත, මධ්‍යම වූයේ ඇත, ප්‍රණීත වූයේ ඇති. අරූපාවචරසමාධිය නින වූයේ ඇත, මධ්‍යම වූයේ ඇත, ප්‍රණීත වූයේ ඇති. ශුන්‍යතසමාධි ය: අනිමිත්ත-සමාධි ය: අප්‍රණීතිතසමාධි ය:.

සමාධිහු දස දෙනෙක් වෙති: උද්වූමානක සංඥාවශයෙන් චිත්තයා-ගේ එකඟ බව අවික්‍ෂේපසමාධි ය:, විනිලකසංඥාවශයෙන් ... විප්‍රබක සංඥාවශයෙන් ... විච්ඡිද්දකසංඥාවශයෙන් ... විකබ්බිතකසංඥාවශයෙන් ... විකබ්බිතකසංඥාවශයෙන් ... භතවිකබ්බිතකසංඥාවශයෙන් ... ලොහිතකසංඥාවශයෙන් ... පුළුවකසංඥාවශයෙන් ... අට්ඨිකසංඥාවශයෙන් චිත්තයාගේ එකඟ බව අවික්‍ෂේපසමාධි ය: මොහු පස්පනස්සමාධිහු වෙත්.

අපි ච පඤ්චවිසති සමාධිස්ස සමාධිඛා: පරිග්ගහවෙය්න සමාධි, පරිවාරවෙය්න සමාධි, පරිපූරවෙය්න සමාධි, එකග්ගවෙය්න සමාධි, අවිකෙඛපවෙය්න සමාධි, අවිසාරවෙය්න සමාධි, අනාවිලවෙය්න සමාධි, අනිඤ්ජනවෙය්න සමාධි, විමුක්තවෙය්න සමාධි, එකතනුපට්ඨානවසෙහ චිත්තස්ස ධීනතතා සමාධි, සමං එසනීති සමාධි, විසමං නෙසනීති සමාධි, සමං එසෙනතතා සමාධි, විසමං නෙසෙනතතා සමාධි, සමං ආදියනීති සමාධි, විසමං අනාදියනීති සමාධි, සමං ආදිග්ගතතා සමාධි, විසමං අනාදිග්ගතතා සමාධි, සමං පටිපජ්ජනීති සමාධි, විසමං නප්පටිපජ්ජනීති සමාධි, සමං පටිපනතතතා සමාධි, විසමං නප්පටිපනතතතා සමාධි, සමං ක්කායනීති සමාධි, විසමං ක්කාපෙතීති සමාධි, සමං ක්කානතතා සමාධි, විසමං ක්කාපිතතතා සමාධි, සමො ච භිකො ච සුඛො චාති සමාධි. ඉමෙ පඤ්චවිසති සමාධිස්ස සමාධිඛා.

තා ඤාතවෙය්න ඤාණං, පජාගතවෙය්න පඤ්ඤා, තෙන වුච්චති: “සංවරිච්චා සමාදහතෙ පඤ්ඤා සමාධිභාවනාමයෙ ඤාණං.”

සමාධිභාවනාමයඤාණනිද්දෙව්සා.

4. ධම්මට්ඨිතිඤාණං

කථං පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤා ධම්මට්ඨිතිඤාණං.

අවිජ්ජා, සංකාරානං උප්පාදට්ඨිති ච, පචතතට්ඨිති ච, නිමිත්තට්ඨිති ච, ආයුහනට්ඨිති ච, සංකෘතයට්ඨිති ච, පළිබොධට්ඨිති ච, සමුදයට්ඨිති ච, භෙද්වට්ඨිති ච, පච්චයට්ඨිති ච. ඉමෙහි නවහාකාරෙහි අවිජ්ජා පච්චයො, සංකාරා පච්චයසමුප්පනතා. උභොපෙතෙ ධම්මං පච්චයසමුප්පනතා’ති පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤා ධම්මට්ඨිති ඤාණං.

අනිත්මපි අද්ධානං අනාගතමපි අද්ධානං අවිජ්ජා සංකාරානං උප්පාදට්ඨිති ච, පචතතට්ඨිති ච, නිමිත්තට්ඨිති ච, ආයුහනට්ඨිති ච, සංකෘතයට්ඨිති ච, පළිබොධට්ඨිති ච, සමුදයට්ඨිති ච, භෙද්වට්ඨිති ච, පච්චයට්ඨිති ච. ඉමෙහි නවහාකාරෙහි අවිජ්ජා පච්චයො, සංකාරා පච්චයසමුප්පනතා, උභොපෙතෙ ධම්මං පච්චයසමුප්පනතා’ති පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤා ධම්මට්ඨිතිඤාණං.

තවද සමාධිහුගේ සමාධිසංචාරයෝ පස්විසිදෙනෙකි: පරිග්‍රහ සංචාර-
වයෙන් සමාධි යැ පරිවාරසංචාරයෙන් සමාධි යැ පරිපූර්ණසංචාරයෙන්
සමාධි යැ එකාග්‍රසංචාරයෙන් සමාධි යැ අවිසේෂපසංචාරයෙන් සමාධි යැ
අවිසන්තරණ (නො පැතිරීම්) සංචාරයෙන් සමාධි යැ නො කැළඹෙන සංචාර-
වයෙන් සමාධි යැ නො සැලෙන සංචාරයෙන් සමාධි යැ විමුක්තසංචාර-
වයෙන් සමාධි යැ එකකියෙන් එළඹිසිටීම විසින් සිත සිටි බැවින්
සමාධි යැ අභිණාව සොයා නු සි සමාධි යැ (ධ්‍යානප්‍රත්‍යානික) විසමය
නො සොයා නු සි සමාධි යැ සමය සොයන ලද වන බැවින් සමාධි යැ
විසමය නො සොයන ලද වන බැවින් සමාධි යැ සමය ගනි නු සි සමාධි
යැ විසමය නො ගනි නු සි සමාධි යැ සමය ගන්නා ලද වන බැවින් සමාධි යැ
විසමය නො ගන්නා ලද වන බැවින් සමාධි යැ සමය (අභිණාව) ට පිළි-
පදි නු සි සමාධි යැ විසමයට නො පිළිපදි නු සි සමාධි යැ සමයට පිළිපත්
බැවින් සමාධි යැ විසමයට නො පිළිපත් බැවින් සමාධි යැ සම වැ දිලියේ
නු සි සමාධි යැ විසමය දවා නු සි සමාධි යැ සම වැ භූලිත වන බැවින්
සමාධි යැ විසමය දවන ලද බැවින් සමාධි යැ සම වූයේ ද හිත වූයේ ද
සුඛ වූයේ ද සමාධි යි. මොහු පස්විසි දෙන සමාධිහුගේ සමාධි සංචාර-
යෝ යි.

එය ඥානාභිසේක් ඥාන යැ ප්‍රජානනාභිසේක් ප්‍රඥා යි. එහෙයින්
කියනු ලැබෙයි: 'සංවරිකා සමාදහතෙ පඤ්ඤා සමාධිභාවනාමයෙ ඤාණං' යි.

සමාධිභාවනාමයඥානනිර්දේශ යි.

4. ධම්මට්ඨිති ඥානය

කිසෙයින් ප්‍රත්‍යය පිරිසිදු දැනීමේ ප්‍රඥාව ධම්මට්ඨිතිඥාන වේ ද යත්:

අවිද්‍යාව සංස්කාරයන්ගේ උත්පාදයට කාරණ ද ප්‍රචාතනියට කාරණ ද
නිමිත්ත වූ කාරණ ද ආයුහන වූ කාරණ ද සංයෝග වූ කාරණ ද පළි-
බොධ වූ කාරණ ද සමුදය වූ කාරණ ද භෙතූ වූ කාරණ ද ප්‍රත්‍යය වූ
කාරණ ද වෙයි. මේ නව අයුරින් අවිද්‍යාව ප්‍රත්‍යය වෙයි. සංස්කාරයෝ
ප්‍රත්‍යයසමුත්පන්න වෙත්. තෙල උභයධම්මෝ මැ ප්‍රත්‍යයසමුත්පන්නයෝ
යැ යි ප්‍රත්‍යයපරිග්‍රහයෙහි ප්‍රඥාව ධම්මට්ඨිතිඥාන යි.

අනිතකාලයෙහි ද අනාගත කාලයෙහි ද අවිද්‍යාව සංස්කාරයන්ගේ
උත්පාදයට කාරණ ද ප්‍රචාතනියට කාරණ ද නිමිත්තකාරණ ද ආයුහන-
කාරණ ද සංයෝගකාරණ ද පරිබොධකාරණ ද සමුදයකාරණ ද භෙතූ-
කාරණ ද ප්‍රත්‍යයකාරණ ද වෙයි. මේ නව අයුරින් අවිද්‍යාව ප්‍රත්‍යය වෙයි.
සංස්කාරයෝ ප්‍රත්‍යයසමුත්පන්න වෙත්. තෙල උභයධම්මෝ මැ ප්‍රත්‍යය-
සමුත්පන්නයෝ යැ යි ප්‍රත්‍යයපරිග්‍රහයෙහි ප්‍රඥාව ධම්මට්ඨිතිඥාන යි.

සඛ්ඛාරා විඤ්ඤාණස්ස -පෙ- විඤ්ඤාණං නාමරූපස්ස -පෙ- නාමරූපං සලායතනස්ස -පෙ- සලායතනං ඵස්සස්ස -පෙ- ඵස්සො වෙදනාය -පෙ- වෙදනා තණ්හාය -පෙ- තණ්හා උපාදානස්ස -පෙ- උපාදානං භවස්ස -පෙ- භවො ජාතියා -පෙ- ජාති ජරාමරණස්ස උප්පාදංසිති ව, පචත්තට්ඨති ව, නිමිත්තට්ඨති ව, ආයුභනට්ඨති ව, සඤ්ඤාගට්ඨති ව, පළිබ්බොධට්ඨති ව, සමුදයට්ඨති ව, හෙතුට්ඨති ව, පච්චයට්ඨති ව, ඉමෙහි නවහාකාරෙහි ජාති පච්චයො, ජරාමරණං පච්චයසමුප්පන්නං. උභොපෙන ධම්මා පච්චය-සමුප්පන්නාති පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤා ධම්මට්ඨතිඤ්ඤාණං.

අතීතමපි අඛානං අනාගතමපි අඛානං ජාති ජරාමරණස්ස උප්පා-දට්ඨති ව, පචත්තට්ඨති ව, නිමිත්තට්ඨති ව, ආයුභනට්ඨති ව, සඤ්ඤා-ගට්ඨති ව, පළිබ්බොධට්ඨති ව, සමුදයට්ඨති ව, හෙතුට්ඨති ව, පච්චයට්ඨති ව. ඉමෙහි නවහාකාරෙහි ජාති පච්චයො, ජරාමරණං පච්චයසමුප්පන්නං, උභොපෙන ධම්මා පච්චයසමුප්පන්නා'ති පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤා ධම්මට්ඨතිඤ්ඤාණං.

අවිජ්ජා හෙතු, සඛ්ඛාරා හෙතුසමුප්පන්නා, උභොපෙන ධම්මා හෙතු-සමුප්පන්නාති පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤා ධම්මට්ඨතිඤ්ඤාණං. අතීතමපි අඛානං අනාගතමපි අඛානං අවිජ්ජා හෙතු, සඛ්ඛාරා හෙතුසමුප්පන්නා, උභො-පෙන ධම්මා හෙතුසමුප්පන්නාති පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤා ධම්මට්ඨතිඤ්ඤාණං.

සඛ්ඛාරා හෙතු, විඤ්ඤාණං හෙතුසමුප්පන්නං -පෙ- විඤ්ඤාණං හෙතු, නාමරූපං හෙතුසමුප්පන්නං -පෙ- නාමරූපං හෙතු, සලායතනං හෙතුසමුප්පන්නං -පෙ- සලායතනං හෙතු, ඵස්සො හෙතුසමුප්පන්නො -පෙ- ඵස්සො හෙතු, වෙදනා හෙතුසමුප්පන්නා -පෙ- වෙදනා හෙතු, තණ්හා හෙතුසමුප්පන්නා -පෙ- තණ්හා හෙතු, උපාදානං හෙතුසමුප්පන්නං -පෙ- උපාදානං හෙතු, භවො හෙතුසමුප්පන්නො -පෙ- භවො හෙතු, ජාති හෙතු සමුප්පන්නා -පෙ- ජාති හෙතු, ජරාමරණං හෙතුසමුප්පන්නං. උභොපෙන ධම්මා හෙතුසමුප්පන්නාති පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤා ධම්මට්ඨතිඤ්ඤාණං. අතීතමපි අඛානං අනාගතමපි අඛානං ජාති හෙතු, ජරාමරණං හෙතුසමුප්පන්නං, උභොපෙන ධම්මා හෙතුසමුප්පන්නාති පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤා ධම්මට්ඨතිඤ්ඤාණං.

අවිජ්ජා පටිච්ච, සඛ්ඛාරා පටිච්චසමුප්පන්නා. උභොපෙන ධම්මා පටිච්චසමුප්පන්නාති පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤා ධම්මට්ඨතිඤ්ඤාණං. අතීතමපි අඛානං අනාගතමපි අඛානං අවිජ්ජා පටිච්ච, සඛ්ඛාරා පටිච්චසමුප්පන්නා, උභොපෙන ධම්මා පටිච්චසමුප්පන්නාති පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤා ධම්මට්ඨතිඤ්ඤාණං.

සංස්කාරයෝ විඥනයාගේ ... විඥනය නාමරූපයාගේ ... නාමරූපය ෂඩායතනයාගේ ... ෂඩායතනය සපඨියාගේ ... සපඨිය වෙදනාවගේ ... වෙදනාව තෘෂ්ණාවගේ ... තෘෂ්ණාව උපාදායාගේ ... උපාදාය හවයාගේ ... හවය ජාතිත්වයාගේ ... ජාතිය ජරාමරණයාගේ උත්පාදයට කාරණ ද ප්‍රවෘත්තියට කාරණ ද නිමිත්තකාරණ ද ආයුභනකාරණ ද සංයෝගකාරණ ද පරිබෝධකාරණ ද සමුදයකාරණ ද හෙතුකාරණ ද ප්‍රත්‍යයකාරණ ද වෙයි මේ නව අයුරින් ජාතිය ප්‍රත්‍යය වෙයි, ජරාමරණ ප්‍රත්‍යය සමුත්පන්න වේ. තෙල උභයධම්මෝ මෑ ප්‍රත්‍යය සමුත්පන්නයෝ යැ යි ප්‍රත්‍යය පරිග්‍රහයෙහි ප්‍රඥව ධර්මසිතිඥාන යි.

අතීතකාලයෙහි ද අනාගතකාලයෙහි ද ජාතිය ජරාමරණයාගේ උත්පාදයට කාරණ ද ප්‍රවෘත්තියට කාරණ ද නිමිත්තකාරණ ද ආයුභනකාරණ ද සංයෝගකාරණ ද පරිබෝධකාරණ ද සමුදයකාරණ ද හෙතුකාරණ ද ප්‍රත්‍යයකාරණ ද වෙයි. මේ නව අයුරින් ජාතිය ප්‍රත්‍යය වෙයි. ජරාමරණ ප්‍රත්‍යය සමුත්පන්න වේ. තෙල උභයධම්මෝ මෑ ප්‍රත්‍යය සමුත්පන්නයෝ යැ යි ප්‍රත්‍යය පරිග්‍රහයෙහි ප්‍රඥව ධර්මසිතිඥාන යි.

අවිද්‍යාව (ජනකප්‍රත්‍යය හෙයින්) හෙතු යැ, සංස්කාරයෝ හෙතුසමුත්පන්න වෙති. තෙල උභයධම්මෝ මෑ හෙතුසමුත්පන්නයෝ යැ යි ප්‍රත්‍යය පරිග්‍රහයෙහි ප්‍රඥව ධර්මසිතිඥාන යි. අතීතකාලයෙහි ද අනාගතකාලයෙහි ද අවිද්‍යාව හෙතු වෙයි. සංස්කාරයෝ හෙතුසමුත්පන්නයෝ වෙත්. තෙල උභයධම්මෝ මෑ හෙතු සමුත්පන්නයෝ යැ යි ප්‍රත්‍යය පරිග්‍රහයෙහි ප්‍රඥව ධර්මසිතිඥාන යි.

සංස්කාරයෝ හෙතු වෙති. විඥනය හෙතුසමුත්පන්න වෙයි ... විඥනය හෙතු යැ නාමරූපය හෙතු සමුත්පන්න යි ... නාමරූපය හෙතු යැ ෂඩායතනය හෙතුසමුත්පන්න යි ... ෂඩායතනය හෙතු යැ සපඨිය හෙතුසමුත්පන්න යි ... සපඨිය හෙතු යැ වෙදනාව හෙතුසමුත්පන්න යි ... වෙදනාව හෙතු යැ තෘෂ්ණාව හෙතුසමුත්පන්න යි ... තෘෂ්ණාව හෙතු යැ උපාදාය හෙතුසමුත්පන්න යි ... උපාදාය හෙතු යැ හවය හෙතුසමුත්පන්න යි ... හවය හෙතු යැ ජාතිය හෙතුසමුත්පන්න යි ... ජාතිය හෙතු යැ ජරාමරණ හෙතුසමුත්පන්න යි. තෙල උභයධම්මෝ මෑ හෙතුසමුත්පන්නයෝ යැ යි ප්‍රත්‍යය පරිග්‍රහයෙහි ප්‍රඥව ධර්මසිතිඥාන යි. අතීතකාලයෙහි ද අනාගතකාලයෙහි ද ජාතිය හෙතු යැ ජරාමරණ හෙතුසමුත්පන්න යි. තෙල උභයධම්මෝ මෑ හෙතුසමුත්පන්නයෝ යැ යි ප්‍රත්‍යය පරිග්‍රහයෙහි ප්‍රඥව ධර්මසිතිඥාන යි.

අවිද්‍යාව (සංස්කාරයන් විසින් ප්‍රතිමුඛ වූ ඉයයුතු හෙයින්) ප්‍රතීත්‍ය යැ. සංස්කාරයෝ ප්‍රතීත්‍යසමුත්පන්නයෝ යි. තෙල උභයධම්මෝ මෑ ප්‍රතීත්‍යසමුත්පන්නයෝ යැ යි ප්‍රත්‍යය පරිග්‍රහයෙහි ප්‍රඥව ධර්මසිතිඥාන යි, අතීතකාලයෙහි ද අනාගතකාලයෙහි ද අවිද්‍යාව ප්‍රතීත්‍ය යැ, සංස්කාරයෝ ප්‍රතීත්‍යසමුත්පන්නයෝ යි. තෙල උභයධම්මෝ මෑ ප්‍රතීත්‍යසමුත්පන්නයෝ යැ යි ප්‍රත්‍යය පරිග්‍රහයෙහි ප්‍රඥව ධර්මසිතිඥාන යි.

සංස්කාරයෝ ප්‍රතිත්‍යය යැ. විඥනය ප්‍රතිත්‍යය සමුත්පන්න යි ... විඥනය ප්‍රතිත්‍යය යැ. නාමරූප ප්‍රතිත්‍යය සමුත්පන්න යි ... නාමරූප ප්‍රතිත්‍යය යැ. අධ්‍යාත්මය ප්‍රතිත්‍යය සමුත්පන්න යි ... අධ්‍යාත්මය ප්‍රතිත්‍යය යැ. සංගීතය ප්‍රතිත්‍යය සමුත්පන්න යි ... සංගීතය ප්‍රතිත්‍යය යැ. වේදනාව ප්‍රතිත්‍යය සමුත්පන්න යි ... වේදනාව ප්‍රතිත්‍යය යැ. තෘණාභව ප්‍රතිත්‍යය සමුත්පන්න යි ... තෘණාභව ප්‍රතිත්‍යය යැ. උපාදානය ප්‍රතිත්‍යය සමුත්පන්න යි ... උපාදානය ප්‍රතිත්‍යය යැ. භවය ප්‍රතිත්‍යය සමුත්පන්න යි ... භවය ප්‍රතිත්‍යය යැ. ජාතිය ප්‍රතිත්‍යය සමුත්පන්න යි ... ජාතිය ප්‍රතිත්‍යය යැ. ජරාමරණ ප්‍රතිත්‍යය සමුත්පන්න යි. තෙල උභයධර්මයෝ මැ ප්‍රතිත්‍යය සමුත්පන්නයෝ යැ යි ප්‍රත්‍යය පරිග්‍රහයෙහි ප්‍රඥාව ධර්මසංවිතීභූත යි. අනිත්‍යකාලයෙහි දු ... අනාගතකාලයෙහි දු ජාතිය ප්‍රතිත්‍යය යැ. ජරාමරණ ප්‍රතිත්‍යය සමුත්පන්න යි. තෙල උභයධර්මයෝ මැ ප්‍රතිත්‍යය සමුත්පන්නයෝ යැ යි ප්‍රත්‍යය පරිග්‍රහයෙහි ප්‍රඥාව ධර්මසංවිතීභූත යි.

අවිද්‍යාව (උපසංඝතක හෙයින්) ප්‍රත්‍යය වෙයි, සංස්කාරයෝ ප්‍රත්‍යය සමුත්පන්න වෙති. (ඒ ඒ ප්‍රත්‍යයෙන් උපත්) තෙල උභයධර්මයෝ මැ ප්‍රත්‍යය සමුත්පන්නයෝ යැ යි ප්‍රත්‍යය පරිග්‍රහයෙහි ප්‍රඥාව ධර්මසංවිතීභූත යි. අනිත්‍යකාලයෙහි දු අනාගතකාලයෙහි දු අවිද්‍යාව ප්‍රත්‍යය වෙයි. සංස්කාරයෝ ප්‍රත්‍යය සමුත්පන්න වෙති. තෙල උභයධර්මයෝ මැ ප්‍රත්‍යය සමුත්පන්නයෝ යැ යි ප්‍රත්‍යය පරිග්‍රහයෙහි ප්‍රඥාව ධර්මසංවිතීභූත යි.

සංස්කාරයෝ ප්‍රත්‍යය වෙති. විඥනය ප්‍රත්‍යය සමුත්පන්න වේ ... විඥනය ප්‍රත්‍යය වෙයි. නාමරූප ප්‍රත්‍යය සමුත්පන්න වේ ... නාමරූප ප්‍රත්‍යය වෙයි. අධ්‍යාත්මය ප්‍රත්‍යය සමුත්පන්න වේ ... අධ්‍යාත්මය ප්‍රත්‍යය වෙයි. සංගීතය ප්‍රත්‍යය සමුත්පන්න වේ ... සංගීතය ප්‍රත්‍යය වෙයි. වේදනාව ප්‍රත්‍යය සමුත්පන්න වේ ... වේදනාව ප්‍රත්‍යය වෙයි. තෘණාභව ප්‍රත්‍යය සමුත්පන්න වේ ... තෘණාභව ප්‍රත්‍යය වෙයි. උපාදානය ප්‍රත්‍යය සමුත්පන්න වේ ... උපාදානය ප්‍රත්‍යය වෙයි. භවය ප්‍රත්‍යය සමුත්පන්න වේ ... භවය ප්‍රත්‍යය වෙයි. ජාතිය ප්‍රත්‍යය සමුත්පන්න වේ ... ජාතිය ප්‍රත්‍යය වෙයි. ජරාමරණ ප්‍රත්‍යය සමුත්පන්න වේ. තෙල උභයධර්මයෝ මැ ප්‍රත්‍යය සමුත්පන්නයෝ යැ යි ප්‍රත්‍යය පරිග්‍රහයෙහි ප්‍රඥාව ධර්මසංවිතීභූත යි. අනිත්‍යකාලයෙහි දු අනාගතකාලයෙහි දු ජාතිය ප්‍රත්‍යය වෙයි. ජරාමරණ ප්‍රත්‍යය සමුත්පන්න වේ. තෙල උභයධර්මයෝ මැ ප්‍රත්‍යය සමුත්පන්නයෝ යැ යි ප්‍රත්‍යය පරිග්‍රහයෙහි ප්‍රඥාව ධර්මසංවිතීභූත යි.

පූජිතමහවය කරන කල්හි මොහය අවිද්‍යා යැ, ආයුධනවේදනාවෝ සංස්කාරයෝ යැ, භවනිකානුකූල තෘණාභවයැ, දුඃභවයෙහි උපාදානයැ, වේදනාව භවය යි. මේ පඤ්චධර්මයෝ පූජිතමහවය කරන කල්හි පැවැත්-නාහු වනිමානප්‍රතිසංස්කාර ප්‍රත්‍යය වූවාහු යැ.

වනිමානමහවයෙහි ප්‍රතිසංස්කාරය විඥනය යැ, (රූපාරූපධර්මයන්ගේ) අව-කානුකූල නාමරූපයැ, ප්‍රසාදය ආයුධන යැ, අරමුණු සංගීත කෙරෙමින් උපත්තේ සංගීතයැ, (විපාක) වේදනාව වේදනා යි. මේ පඤ්චධර්මයෝ වනිමානවිපාකමහවයෙහි පූජිතමහවයෙන් ප්‍රත්‍යයෙන් පවත්නාහු යි.

ඉධ පරිපක්කතතා ආයතනානං මොහො අපිඡ්ජා, ආයුතනා සඛාරා, නිකනනි තණ්හා, උපගමනං උපාදානං, වෙනනා භවො, ඉමෙ පඤ්ච ධම්මා ඉධ කම්මහවසම් ආයතීං පරිසන්ධියා පච්චියා.

ආයතීං¹ පරිසන්ධි විඤ්ඤාණං, ඔක්කනනි නාමරූපං, පසාදෙ ආයතනං, චුට්ඨො ඵසෙසා, වෙදනිතං වෙදනා, ඉමෙ පඤ්ච ධම්මා ආයතීං උප-පතතිහවසම් ඉධ සත්තස්ස කම්මස්ස පච්චියා.

ඉති ඉමෙ² චතුසඛෙට්ඨෙ තයො අදො විසතිසා ආකාරෙහි තිසන්ධිං පටිච්චසමුප්පාදං ජානාති, පසුභි, අඤ්ඤාති, පටිච්ඡකිති. නං ඤාතට්ඨන ඤාණං, පජානනට්ඨන පඤ්ඤා තෙන වුව්චති: පච්චසපරිගහගෙ පඤ්ඤා ධම්මෙහිතිඤ්ඤාණං.

ධම්මෙහිතිඤ්ඤාණනිපදදසො

5. සමමසනඤ්ඤාණං

කථං අතීතානාගතපච්චුප්පනානං ධම්මානං සබ්බිජිත්වා චචන්දනෙ පඤ්ඤා සමමසනෙ ඤාණං:

යං කිඤ්චි රූපං අතීතානාගතපච්චුප්පනං අර්ඤ්ඤතං වා බහිඤ්ඤා වා ඔලාරිකං වා සුබ්බිමං වා භීතං වා පණීතං වා යං දුරෙ වා සනතිකෙ වා, සබ්බං රූපං අනිච්චතො වච්චෙත්ති, එකං සමමසනං. දුක්ඛතො වච්චෙත්ති, එකං සමමසනං, අනත්තතො වච්චෙත්ති, එකං සමමසනං.

යා කාවි වෙදනා -පෙ- යා කාවි සඤ්ඤා -පෙ- යෙ කෙවි සඛාරා -පෙ- යං කිඤ්චි විඤ්ඤාණං අතීතානාගතපච්චුප්පනං අර්ඤ්ඤතං වා බහිඤ්ඤා වා ඔලාරිකං වා සුබ්බිමං වා භීතං වා පණීතං වා යං දුරෙ සනතිකෙ වා, සබ්බං විඤ්ඤාණං අනිච්චතො වච්චෙත්ති, එකං සමමසනං. දුක්ඛතො වච්චෙත්ති, එකං සමමසනං. අනත්තතො වච්චෙත්ති, එකං සමමසනං.

චක්ඛුං -පෙ- ජරාමරණං අතීතානාගතපච්චුප්පනං අනිච්චතො වච්චෙත්ති, එකං සමමසනං. දුක්ඛතො වච්චෙත්ති, එකං සමමසනං. අනත්තතො වච්චෙත්ති, එකං සමමසනං.

1 ආයතී-සා, වසී.

2 ඉතිමෙ-සා

වනිමානභවයෙහි ආයතනයන් මුහුකුරාගිය බැවින් මොහය අවිද්‍යා යැ, ආයුහනවේදනාවෝ සංඝකාරයෝ යැ, භවතිකානතිය නාමණා යැ, දුසංග්‍රහණය උපාදාන යැ, ආයුහනවේදනාවෝ භව යැ යි. මේ පඤ්චධම්මයෝ වනිමානභවයෙහි පැවැත්තෘහු අනාගතභවයෙහි ප්‍රතිසන්ධි ප්‍රත්‍යය වෙත්.

අනාගතභවයෙහි ප්‍රතිසන්ධි විඥන යැ, (රූපාරූපධම්මයන්ගේ) අවුක්‍රානතිය නාමරූප යැ, ප්‍රසාදය ආයතන යැ, අරවුණු සප්ඨි කෙරෙමින් උපන්නේ සප්ඨි යැ, (විපාක) වේදසිතය වේදනා යැ යි මේ පඤ්චධම්මයෝ ආයතිභාවයෙහි උපප්‍රාප්තියට වනිමානභවයෙහි කරන ලද කමියාගේ ප්‍රත්‍යයෙන් පවතිත්.

මෙසේ මේ සතර සංක්‍ෂේපයන් ද තුන් කාලයන් ද ත්‍රිසන්ධියක් ඇති ප්‍රතිත්‍යාසම්ප්‍රත්‍යාදය ද විසි අසුරෙකින් (මූලානුසාරයෙන්) දැනී නම් (නුවණින්) දැකී නම් (නුවණින් දැනගනී නම්) ප්‍රතිවේධ කෙරේ නම් ඒ දැනීම ඥානානුසාරයෙන් ඥාන යැ ප්‍රජානනානුසාරයෙන් ප්‍රඥා යි. එහෙයින් කියනු ලැබෙයි: 'පච්චය පටිගග්ගෙ ඤාණං ධම්මවිචිතිඤාණං' යි.

ධම්මවිචිතඤානනිර්දේශ යි.

5. සමමග්ගින ඥානය

කිසෙයින් අනිත්‍යානාගත ප්‍රත්‍යුත්පන්න (පඤ්චසකකු) ධම්මයන් (කලාප විසින්) රූප කොට නිශ්චය කිරීමෙහි ප්‍රඥාව සමමග්ගිනඥාන වෙයි යත්.

අනිත්‍යානාගත ප්‍රත්‍යුත්පන්න වූ අධ්‍යාතම වූ හෝ බාහ්‍ය වූ හෝ ඖදරික වූ හෝ සුක්‍ෂම වූ හෝ භීත වූ හෝ ප්‍රණීත වූ හෝ යම් කිසි රූපයෙක් වේ ද, දුරු වූ හෝ ලඟ වූ හෝ යම් රූපයෙක් වේ ද, එ හැම රූපය අනිත්‍ය හෙයින් නිශ්චය කෙරේ නම් එක් සමමග්ගිනයෙකැ. දුක් හෙයින් නිශ්චය කෙරේ නම් එක් සමමග්ගිනයෙකැ. අනාතම හෙයින් නිශ්චය කෙරේ නම් එක් සමමග්ගිනයෙකි.

යම් කිසි වේදනායෙක් ... යම් කිසි සංඥයෙක් ... යම් කිසි සංඝකාර කෙනෙක් ... අනිත්‍යානාගතප්‍රත්‍යුත්පන්න වූ අධ්‍යාතම වූ හෝ බාහ්‍ය වූ හෝ ඖදරික වූ හෝ සුක්‍ෂම වූ හෝ භීත වූ හෝ ප්‍රණීත වූ හෝ යම් කිසි විඥනයෙක් වේ ද, දුරු වූ හෝ ලඟ වූ හෝ යම් විඥනයෙක් වේ ද, එ හැම විඥනය අනිත්‍ය හෙයින් නිශ්චය කෙරේ නම් එක් සමමග්ගිනයෙකැ. දුඛ හෙයින් නිශ්චය කෙරේ නම් එක් සමමග්ගිනයෙකැ. අනාතම හෙයින් නිශ්චය කෙරේ නම් එක් සමමග්ගිනයෙකි.

වක්‍රෑස ... අනිත්‍යානාගතප්‍රත්‍යුත්පන්න වූ ජරාමරණය අනිත්‍ය හෙයින් නිශ්චය කෙරේ නම් එක් සමමග්ගිනයෙකැ. දුක් හෙයින් නිශ්චය කෙරේ නම් එක් සමමග්ගිනයෙකැ. අනාතම හෙයින් නිශ්චය කෙරේ නම් එක් සමමග්ගිනයෙකි.

රූපං අනිත්‍යානාගතපච්චුප්පනං අනිච්චං බයධෙය්‍යන, දුක්ඛං භයධෙය්‍යන, අනත්‍යා අසාරකධෙය්‍යනා'ති සංඛ්‍යාපිඤ්ඤා වචනානෙ පඤ්ඤා සමමසනෙ ඤාණං, 'වේදනා -පෙ- සඤ්ඤා -පෙ- සංඛාරා -පෙ- විඤ්ඤාණං -පෙ- චක්ඛුං -පෙ- ජරාමරණං අනිත්‍යානාගතපච්චුප්පනං අනිච්චං බයධෙය්‍යන, දුක්ඛං භයධෙය්‍යන, අනත්‍යා අසාරකධෙය්‍යනා'ති සංඛ්‍යාපිඤ්ඤා වචනානෙ පඤ්ඤා සමමසනෙ ඤාණං.

රූපං අනිත්‍යානාගතපච්චුප්පනං අනිච්චං සංඛ්‍යානං පරිච්චසම්මුප්පනං බයධමං වයධමං විරාගධමං නිරෝධධමං'නති සංඛ්‍යාපිඤ්ඤා වචනානෙ පඤ්ඤා සමමසනෙ ඤාණං, 'වේදනා -පෙ- සඤ්ඤා -පෙ- සංඛාරා -පෙ- විඤ්ඤාණං -පෙ- චක්ඛුං -පෙ- ජරාමරණං අනිත්‍යානාගතපච්චුප්පනං අනිච්චං සංඛ්‍යානං පරිච්චසම්මුප්පනං බයධමං වයධමං විරාගධමං නිරෝධධමං'නති සංඛ්‍යාපිඤ්ඤා වචනානෙ පඤ්ඤා සමමසනෙ ඤාණං.

ජාතිපච්චයා ජරාමරණං, අසති ජාතියා නත්ති ජරාමරණ'නති සංඛ්‍යාපිඤ්ඤා වචනානෙ පඤ්ඤා සමමසනෙ ඤාණං, අනිත්‍යමි අද්ධානං අනාගතමි අද්ධානං ජාතිපච්චයා ජරාමරණං, අසති ජාතියා නත්ති ජරාමරණ'නති සංඛ්‍යාපිඤ්ඤා වචනානෙ පඤ්ඤා සමමසනෙ ඤාණං.

භවපච්චයා ජාති, අසති -පෙ- උපාද්‍යනපච්චයා භවො, අසති -පෙ- නණ්‍හාපච්චයා උපාද්‍යනං, අසති -පෙ- වේදනාපච්චයා තණ්හා, අසති -පෙ- ඵස්සපච්චයා වේදනා, අසති -පෙ- සලායතනපච්චයා ඵස්සො, අසති -පෙ- නාමරූපපච්චයා සලායතනං, අසති -පෙ- විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං, අසති -පෙ- සංඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, අසති සංඛාරෙසු -පෙ- අවිජ්ජා-පච්චයා සංඛාරා, අසති අවිජ්ජාය නත්ති සංඛාරා'ති සංඛ්‍යාපිඤ්ඤා වචනානෙ පඤ්ඤා සමමසනෙ ඤාණං.

'අනිත්‍යමි අද්ධානං අනාගතමි අද්ධානං අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරා, අසති අවිජ්ජාය නත්ති සංඛාරා'ති සංඛ්‍යාපිඤ්ඤා වචනානෙ පඤ්ඤා සමමසනෙ ඤාණං.

තං ඤාතධෙය්‍යන ඤාණං, පජානනධෙය්‍යන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති. 'අනිත්‍යානාගතපච්චුප්පනානං ධම්මානං සංඛ්‍යාපිඤ්ඤා වචනානෙ පඤ්ඤා සමමසනෙ ඤාණං'.

අනිත්‍යානාගතප්‍රත්‍යක්‍ෂතාවන වූ රූපය ඝෛය වන බැවින් අනිත්‍ය යැ, ප්‍රතිභය සහිත බැවින් දුෂ්‍ය යැ, ආත්මසාර රහිත බැවින් අනාත්ම යැ යි සංක්‍ෂිප්ත කොට නිශ්චය කිරීමෙහි ප්‍රඥාව සම්මගීනඥාන යැ. වෙදනාව ... සංඥාව ... සංස්කාරයෝ ... විඥනය ... චක්‍ෂුස ... අනිත්‍යානාගතප්‍රත්‍යක්‍ෂතාවන වූ ජරාමරණය ඝෛය වන බැවින් අනිත්‍ය යැ, ප්‍රතිභය සහිත බැවින් දුෂ්‍ය යැ, ආත්මසාර රහිත බැවින් අනාත්ම යැ යි සංක්‍ෂිප්ත කොට නිශ්චය කිරීමෙහි ප්‍රඥාව සම්මගීනඥාන යි.

අනිත්‍යානාගතප්‍රත්‍යක්‍ෂතාවන වූ රූපය අනිත්‍ය යැ. ප්‍රත්‍යයසම්මායෙන් කරන ලද. ප්‍රත්‍යයන් නිසා උපන්නේ යැ, ඝෛය වන සුළු යැ, නාසෙන සුළු යැ, නො ඇලෙන සුළු යැ, නිරුඳි වන සුළු යැ යි සංක්‍ෂිප්ත කොට නිශ්චය කිරීමෙහි ප්‍රඥාව සම්මගීනඥාන යැ. වෙදනාව ... සංඥාව ... සංස්කාරයෝ ... විඥනය ... චක්‍ෂුස ... අනිත්‍යානාගතප්‍රත්‍යක්‍ෂතාවන වූ ජරාමරණය අනිත්‍ය යැ ප්‍රත්‍යයන් විසින් කරන ලද. ප්‍රත්‍යයන් නිසා උපන්නේ යැ, ඝෛය වන සුළු යැ, නාසෙන සුළු යැ, නො ඇලෙන සුළු යැ, නිරුඳි වන සුළු යැ යි සංක්‍ෂිප්ත කොට නිශ්චය කිරීමෙහි ප්‍රඥාව සම්මගීනඥාන යි.

ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වෙයි. ජාතිය නැති කළහි ජරාමරණ නැතැ යි සංක්‍ෂිප්ත කොට නිශ්චය කිරීමෙහි ප්‍රඥාව සම්මගීනඥාන යැ. අනිත්‍යකාලයෙහි දු ... අනාගතකාලයෙහි දු ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වෙයි. ජාතිය නැති කළහි ජරාමරණ නැතැ යි සංක්‍ෂිප්ත කොට නිශ්චය කිරීමෙහි ප්‍රඥාව සම්මගීනඥාන යි.

භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි ... උපාදනප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි ... තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් උපාදනය වෙයි ... වෙදනාප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණාව වෙයි ... සංගීප්‍රත්‍යයෙන් වෙදනාව වෙයි ... ඡායායතනප්‍රත්‍යයෙන් සංගීය වෙයි ... භාමරූපප්‍රත්‍යයෙන් ඡායායතන වෙයි ... විඥනප්‍රත්‍යයෙන් නාම රූප වෙයි ... සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන් විඥනය වෙයි ... අවිඤ්ඤාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරයෝ වෙති. අවිඤ්ඤාව නැති කළහි සංස්කාරයෝ නැත්තාහ යි සංක්‍ෂිප්ත කොට නිශ්චය කිරීමෙහි ප්‍රඥාව සම්මගීනඥාන යි.

අනිත්‍යකාලයෙහි දු ... අනාගතකාලයෙහි දු අවිඤ්ඤාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරයෝ වෙති. අවිඤ්ඤාව නැති කළහි සංස්කාරයෝ නැත්තාහ'යි සංක්‍ෂිප්ත කොට නිශ්චය කිරීමෙහි ප්‍රඥාව සම්මගීනඥාන යි.

එ දැනීම ඥානාභියෙන් ඥාන යැ, ප්‍රජානනාභියෙන් ප්‍රඥා යි. එයින් කියනු ලැබෙයි. 'අනිත්‍යානාගතවෙච්ඡුප්පනනානං ධම්මානං සබ්බිද්ධං වචන්තාගෙ පඤ්ඤා සම්මසගෙ ඤාණං' යි.

6. උදයබ්බසංඝායනා

කපං පච්චුප්පනනානං ධම්මානං විපරිනාමානුපස්සනෙ පඤ්ඤා උදයබ්බසංඝායනෙ ඤාණං:

ඡානං රූපං පච්චුප්පනනං, තස්ස නිබ්බතතිලකිණං උදයො, විපරිනාම ලකිණං වයො, අනුපස්සනා ඤාණං.

ඡානා වෙදනා -පෙ- ඡානා සඤ්ඤා -පෙ- ඡානා සංඛාරා -පෙ- ඡානං විඤ්ඤාණං -පෙ- ඡානං චක්ඛු -පෙ- ඡානො භවො පච්චුප්පනෙනා, තස්ස නිබ්බතතිලකිණං උදයො, විපරිනාමලකිණං වයො, අනුපස්සනා ඤාණං.

පඤ්චනනං බ්බානං උදයං පස්සනෙනා කති ලකිණොති පස්සති, වයං පස්සනෙනා කති ලකිණොති පස්සති, උදයබ්බසං පස්සනෙනා කති ලකිණොති පස්සති.

පඤ්චනනං බ්බානං උදයං පස්සනෙනා පඤ්චවිසති ලකිණොති පස්සති, වයං පස්සනෙනා පඤ්චවිසති ලකිණොති පස්සති, උදයබ්බසං පස්සනෙනා පඤ්ඤාස ලකිණොති පස්සති.

රූපකකිකිසං උදයං පස්සනෙනා කති ලකිණොති පස්සති, වයං පස්සනෙනා කති ලකිණොති පස්සති, උදයබ්බසං පස්සනෙනා කති ලකිණොති පස්සති. වෙදනාකකිකිසං -පෙ- සඤ්ඤාකකිකිසං -පෙ- සංඛාරකකිකිසං -පෙ- විඤ්ඤාණකකිකිසං උදයං පස්සනෙනා කති ලකිණොති පස්සති, වයං පස්සනෙනා කති ලකිණොති පස්සති, උදයබ්බසං පස්සනෙනා කති ලකිණොති පස්සති.

රූපකකිකිසං උදයං පස්සනෙනා පඤ්ච ලකිණොති පස්සති, වයං පස්සනෙනා පඤ්ච ලකිණොති පස්සති, උදයබ්බසං පස්සනෙනා දස ලකිණොති පස්සති. වෙදනාකකිකිසං -පෙ- සඤ්ඤාකකිකිසං -පෙ- සංඛාරකකිකිසං -පෙ- විඤ්ඤාණකකිකිසං උදයං පස්සනෙනා පඤ්ච ලකිණොති පස්සති, වයං පස්සනෙනා පඤ්ච ලකිණොති පස්සති, උදයබ්බසං පස්සනෙනා දස ලකිණොති පස්සති.

රූපකකිකිසං උදයං පස්සනෙනා කතමාති පඤ්ච ලකිණොති පස්සති: 'අවිජ්ජාසමුදයා රූපසමුදයො'ති පච්චයසමුදයටෙය්න රූපකකිකිසං උදයං පස්සති, 'තණ්හාසමුදයා රූපසමුදයො'ති පච්චයසමුදයටෙය්න රූපකකිකිසං උදයං පස්සති, 'කම්මසමුදයා රූපසමුදයො'ති පච්චයසමුදයටෙය්න රූපකකිකිසං උදයං පස්සති, 'ආහාරසමුදයා රූපසමුදයො'ති පච්චයසමුදයටෙය්න රූපකකිකිසං උදයං පස්සති, නිබ්බතතිලකිණං පස්සනෙනාපි රූපකකිකිසං උදයං පස්සති. රූපකකිකිසං උදයං පස්සනෙනා ඉමාති පඤ්ච ලකිණොති පස්සති.

6. උදයව්‍යය ඥානය

කිසෙයින් වර්තමාන සංකෘතියෙන් විපරිණාමය දැකීමේ ප්‍රඥාව උදයව්‍යයානුදර්ශන ඥාන වෙයි යත්:

(සත්‍යතාවශයෙන්) උපත් රූපය ප්‍රත්‍යක්‍ෂපත්‍ය වෙයි. ඒ රූපයාගේ නිව්‍යානිලක්‍ෂණය (අභිනවාකාරය) උදය නම්. විපරිණාමලක්‍ෂණය ව්‍යය නම්. පුනපුනා නුවණින් බැලීම උදයව්‍යයඥාන යි.

උපත් වෙදනාව ... උපත් සංඥාව ... උපත් සංසකාරයෝ ... උපත් විඥනය ... උපත් චක්‍ෂුස ... උපත් භවය ප්‍රත්‍යක්‍ෂපත්‍ය වෙයි. ඒ භවයාගේ නිව්‍යානිලක්‍ෂණය උදය නම්. විපරිණාමලක්‍ෂණය ව්‍යය නම්. අනුපසංභාව උදයව්‍යයඥාන යි.

පඤ්චසංකෘතියෙන් උදය දක්නුයේ කෙතෙක් ලක්‍ෂණයන් දැකී ද, ව්‍යය දක්නුයේ කෙතෙක් ලක්‍ෂණයන් දැකී ද උදයව්‍යය දක්නුයේ කෙතෙක් ලක්‍ෂණයන් දැකී ද යත්:

පඤ්චසංකෘතියෙන් උදය දක්නුයේ පස්විසි ලක්‍ෂණයන් දැකී. ව්‍යය දක්නුයේ පස්විසි ලක්‍ෂණයන් දැකී. උදයව්‍යය දක්නුයේ පනස් ලක්‍ෂණයන් දැකී.

රූපසංකෘතියාගේ උදය දක්නේ කෙතෙක් ලක්‍ෂණයන් දැකී ද, ව්‍යය දක්නේ කෙතෙක් ලක්‍ෂණයන් දැකී ද, උදයව්‍යය දක්නේ කෙතෙක් ලක්‍ෂණයන් දැකී ද, වෙදනාසංකෘතියාගේ ... සංඥාසංකෘතියාගේ ... සංසකාර-සංකෘතියාගේ ... විඥනසංකෘතියාගේ උදය දක්නේ කෙතෙක් ලක්‍ෂණයන් දැකී ද, ව්‍යය දක්නේ කෙතෙක් ලක්‍ෂණයන් දැකී ද, උදයව්‍යය දක්නේ කෙතෙක් ලක්‍ෂණයන් දැකී ද, යත්:

රූපසංකෘතියාගේ උදය දක්නේ ලක්‍ෂණ පසක් දැකී. ව්‍යය දක්නේ ලක්‍ෂණ පසක් දැකී. උදයව්‍යය දක්නේ ලක්‍ෂණ දසකක් දැකී. වෙදනා-සංකෘතියාගේ .. සංඥාසංකෘතියාගේ ... සංසකාරසංකෘතියාගේ ... විඥන-සංකෘතියාගේ උදය දක්නේ ලක්‍ෂණ පසක් දැකී. ව්‍යය දක්නේ ලක්‍ෂණ පසක් දැකී. උදයව්‍යය දක්නේ ලක්‍ෂණ දසකක් දැකී.

රූපසංකෘතියාගේ උදය දක්නේ කවර පඤ්චලක්‍ෂණයන් දැකී ද යත්, අවිඤ්ඤාසමුදයෙන් රූපයාගේ ඉපදීම වේ යැ යි ප්‍රත්‍යය උපත් බැවින් රූප-සංකෘතියාගේ උදය දැකී. තාෂණාසමුදයෙන් රූපයාගේ ඉපදීම වේ යැ යි ප්‍රත්‍යය උපත් බැවින් රූපසංකෘතියාගේ උදය (ඉපදීම) දැකී. කමිසමුද-යෙන් රූපයාගේ ඉපදීම වේ යැ යි ප්‍රත්‍යය උපත් බැවින් රූපසංකෘතියා-ගේ උදය දැකී. අභාරසමුදයෙන් රූපයාගේ ඉපදීම වේ යැ යි ප්‍රත්‍යය උපත් බැවින් රූපසංකෘතියාගේ උදය දැකී. (අරු-සත්‍යතා-බණ්ඩයෙන් රූපයාගේ) උත්පාදලක්‍ෂණය දක්නේ ද රූපසංකෘතියාගේ ඉපදීම දැකී. රූපසංකෘතියාගේ උදය දක්නේ මේ ලක්‍ෂණ පස දැකී.

ව්‍යය දක්නේ කවර පඤ්චලක්ෂණයන් දැකී ද යත්: අවිද්‍යානිරෝධයෙන් රූපනිරෝධය වේ යැයි ප්‍රත්‍යයාගේ නිරුද්ධිභාවයෙන් රූපසංකෘතියාගේ ව්‍යය දැකියි. තෘෂ්ණානිරෝධයෙන් රූපයාගේ අනුතපාදනිරෝධය වේ යැයි ප්‍රත්‍යයනිරුද්ධිභාවයෙන් රූපසංකෘතියාගේ ව්‍යය දැකියි. කමයාගේ නිරෝධයෙන් රූපයාගේ අනුතපාදනිරෝධය වේ යැයි ප්‍රත්‍යයාගේ නිරුද්ධිභාවයෙන් රූපසංකෘතියාගේ ව්‍යය දැකියි. ආහාරනිරෝධයෙන් රූපයාගේ අනුතපාදනිරෝධය වේ යැයි ප්‍රත්‍යයාගේ නිරුද්ධිභාවයෙන් රූපසංකෘතියාගේ ව්‍යය දැකියි. (අභි-සන්තති-බණ්ඩයෙන් රූපයාගේ) භවිතය දක්නේ ද රූපසංකෘතියාගේ ව්‍යය දැකී රූපසංකෘතියාගේ ව්‍යය දක්නේ මේ පඤ්චලක්ෂණයන් දැකී.

උදයව්‍යය දක්නේ මේ දශලක්ෂණයන් දැකී.

වෛදනාසංකෘතියාගේ උදය දක්නේ කවර ලක්ෂණ පසක් දැකී ද යත්: අවිද්‍යාසමුදයෙන් වෛදනාවගේ ඉපදීම වේ යැයි ප්‍රත්‍යය උපන් බැවින් වෛදනාසංකෘතියාගේ ඉපදීම දැකියි. තෘෂ්ණාසමුදයෙන් වෛදනාසමුදය වේ යැයි ප්‍රත්‍යය උපන් බැවින් වෛදනාසංකෘතියාගේ උදය දැකියි. කමසමුදයෙන් වෛදනාසමුදය වේ යැයි ප්‍රත්‍යය උපන් බැවින් වෛදනාසංකෘතියාගේ උදය දැකියි. සංශ්ලීයාගේ සමුදයෙන් වෛදනාසමුදය වේ යැයි ප්‍රත්‍යය උපන් බැවින් වෛදනාසංකෘතියාගේ උදය දැකියි. උතපාදලක්ෂණය දක්නේ ද වෛදනාසංකෘතියාගේ උදය දැකී. වෛදනාසංකෘතියාගේ උදය දක්නේ මේ පඤ්චලක්ෂණයන් දැකී.

ව්‍යය දක්නේ කවර පඤ්චලක්ෂණයන් දැකී ද යත්: අවිද්‍යාවගේ අනුතපාදනිරෝධයෙන් වෛදනාවගේ නිරෝධය වේ යැයි ප්‍රත්‍යය නිරුද්ධි බැවින් වෛදනාසංකෘතියාගේ ව්‍යය දැකියි. තෘෂ්ණානිරෝධයෙන් වෛදනානිරෝධය වේ යැයි ප්‍රත්‍යයනිරුද්ධි බැවින් වෛදනාසංකෘතියාගේ ව්‍යය දැකියි. කම-නිරෝධයෙන් වෛදනානිරෝධය වේ යැයි ප්‍රත්‍යයනිරුද්ධි බැවින් වෛදනාසංකෘතියාගේ ව්‍යය දැකියි. සංශ්ලීනිරෝධයෙන් වෛදනානිරෝධය වේ යැයි ප්‍රත්‍යයනිරුද්ධිභාවයෙන් වෛදනාසංකෘතියාගේ ව්‍යය දැකියි. විපරිණාමලක්ෂණය (වෛදනාභවිතය) දක්නේ ද වෛදනාසංකෘතියාගේ ව්‍යය දැකී. වෛදනාසංකෘතියාගේ ව්‍යය දක්නේ මේ පඤ්චලක්ෂණයන් දැකී.

උදයව්‍යය දක්නේ මේ දශලක්ෂණයන් දැකී.

සංඥාසංකෘතියාගේ ... සංසාරසංකෘතියාගේ ... විඥානසංකෘතියාගේ උදය දක්නේ කවර පඤ්චලක්ෂණයන් දැකී ද යත්: අවිද්‍යාසමුදයෙන් විඥානාගේ ඉපදීම වේ යැයි ප්‍රත්‍යයසමුදයභාවයෙන් විඥානසංකෘතියාගේ ඉපදීම දැකියි. තෘෂ්ණාසමුදයෙන් විඥානසමුදය වේ යැයි ප්‍රත්‍යයසමුදයභාවයෙන් විඥානසංකෘතියාගේ ඉපදීම දැකියි. කමසමුදයෙන් විඥානසමුදය වේ යැයි ප්‍රත්‍යය සමුදයභාවයෙන් විඥානසංකෘතියාගේ ඉපදීම දැකියි. නාමරූපසමුදයෙන් විඥානසමුදය වේ යැයි ප්‍රත්‍යයසමුදයභාවයෙන් විඥානසංකෘතියාගේ ඉපදීම දැකියි. උතපාදලක්ෂණය දක්නේ ද විඥානසංකෘතියාගේ ඉපදීම දැකී. විඥානසංකෘතියාගේ උදය දක්නේ මේ පඤ්චලක්ෂණයන් දැකී.

වයං පසුනෙතො කතමාති පඤ්ච ලක්කණාති පසුනති: ‘අවිජ්ජාති-රොධා විඤ්ඤාණනිරොධො’ති පච්චයතිරොධවෙය්න විඤ්ඤාණකකිකිසු වයං පසුනති, ‘තණ්හාතිරොධා විඤ්ඤාණනිරොධො’ති පච්චයතිරොධවෙය්න විඤ්ඤාණකකිකිසු වයං පසුනති, ‘කම්මතිරොධා විඤ්ඤාණනිරොධො’ති පච්චයතිරොධවෙය්න විඤ්ඤාණකකිකිසු වයං පසුනති, ‘නාමරූපතිරොධා විඤ්ඤාණනිරොධො’ති පච්චයතිරොධවෙය්න විඤ්ඤාණකකිකිසු වයං පසුනති, විපරිනාමලක්කණං පසුනෙතොපි විඤ්ඤාණකකිකිසු වයං පසුනති. විඤ්ඤාණකකිකිසු වයං පසුනෙතො ඉමාති පඤ්චලක්කණාති පසුනති.

උදයබ්බයං පසුනෙතො ඉමාති දෘෂ ලක්කණාති පසුනති.

පඤ්චනතං බකිංතං උදයං පසුනෙතො ඉමාති පඤ්චවිසති ලක්කණාති පසුනති. වයං පසුනෙතො ඉමාති පඤ්චවිසති ලක්කණාති පසුනති. උදයබ්බයං පසුනෙතො ඉමාති පඤ්ඤසා¹ ලක්කණාති පසුනති.

තං ඤ්ඤතවෙය්න ඤ්ඤාණං පජානනවෙය්න පඤ්ඤා, තෙන ට්වච්චති: පච්චුප්පනානං ධම්මානං විපරිනාමානුපසුනෙන පඤ්ඤා උදයබ්බයානු-පසුනෙන ඤ්ඤාණං.

රූපකකිකිකො අභාරසමුදයො,² වේදනා සකඤ්ඤා සංඛාරා³ තයො බකිං ඵසුසමුදයා, විඤ්ඤාණකකිකිකො නාමරූපසමුදයො⁴.

උදයබ්බසංඤ්ඤානිදෙදුසො

7. භවිතානුපසුනනාඤ්ඤාණං

කථං අරමමණං පටිසම්භා භවිතානුපසුනෙන පඤ්ඤා විපසුනෙන ඤ්ඤාණං:

රූපාරමමණතා විතතං උප්පජ්ජිතා භිජ්ජති, තං අරමමණං පටිසම්භා තසා විතතසා භවිතං අනුපසුනති.

අනුපසුනතිති කථං අනුපසුනති: අනිච්චතො අනුපසුනති, නො නිච්ච-තො. දුක්ඛතො අනුපසුනති, නො සුඛතො. අනත්තතො අනුපසුනති, නො අත්තතො. නිබ්බිද්දති, නො නද්දති. විරජ්ජති, නො රජ්ජති. නිරොධෙති, නො සමුදෙති පටිතිස්සජ්ජති, නො ආදියති.

අනිච්චතො අනුපසුනෙතො නිච්චසඤ්ඤාං පජ්හති, දුක්ඛතො අනු-පසුනෙතො සුඛසඤ්ඤාං පජ්හති, අනත්තතො අනුපසුනෙතො අත්ත-සඤ්ඤාං පජ්හති, නිබ්බිද්දනෙතො නද්දං පජ්හති, විරජ්ජනෙතො රාගං පජ්හති, නිරොධෙනෙතො සමුදයං පජ්හති, පටිතිස්සජ්ජනෙතො ආදිනං පජ්හති.

1. පඤ්ඤාණං - සා:

2. රූපකකිකිකො අභාරසමුදයා - සා:

3. සංඛාරාති සසා - වසි, සා:

4. විඤ්ඤාණකකිකිකො නාමරූපසමුදයා - වසි, සා:

ව්‍යය දක්නේ කවර පඤ්චලක්ෂණයන් දැකී ද යත්: අවිද්‍යාවගේ නිරෝධයෙන් විඤ්ඤායාගේ නිරෝධය වේ යැ යි ප්‍රත්‍යය නිරුද්ධිභාවයෙන් විඤ්ඤායාගේ ව්‍යය (නැතිවීම) දකිමි. තාමණිනිරෝධයෙන් විඤ්ඤානිරෝධය වේ යැ යි ප්‍රත්‍යය නිරුද්ධිභාවයෙන් විඤ්ඤාසංකෘතියාගේ ව්‍යය දකිමි. කම්මනිරෝධයෙන් විඤ්ඤානිරෝධය වේ යැ යි ප්‍රත්‍යය නිරුද්ධිභාවයෙන් විඤ්ඤාසංකෘතියාගේ ව්‍යය දකිමි. නාමරූපනිරෝධයෙන් විඤ්ඤානිරෝධය වේ යැ යි ප්‍රත්‍යය නිරුද්ධිභාවයෙන් විඤ්ඤාසංකෘතියාගේ ව්‍යය දකිමි. විපරිණාමඥාණය දක්නේ ද විඤ්ඤාසංකෘතියාගේ ව්‍යය දකිමි. විඤ්ඤාසංකෘතියාගේ ව්‍යය දක්නේ මේ පඤ්චලක්ෂණයන් දකිමි.

උදයව්‍යය දක්නේ මේ දශලක්ෂණයන් දකිමි.

පඤ්චසංකෘතියන්ගේ උදය දක්නේ මේ පස්විසි ලක්ෂණයන් දකිමි. ව්‍යය දක්නේ මේ පස්විසි ලක්ෂණයන් දකිමි. උදයව්‍යය දක්නේ මේ පනස් ලක්ෂණයන් දකිමි.

එය ඥානානුඤ්ඤායාගේ ඥාන යැ. ප්‍රජානනානුඤ්ඤායාගේ ප්‍රඥා යි. එයින් කියනු ලැබෙයි: පච්ඤ්ඤාපනානං ධම්මානං විපරිණාමානුපය්‍යතො පඤ්ඤා උදයබ්බයානුපය්‍යතො ඤාණං'යි.

රූපසංකෘතිය ආභාරසමුදය කොට ඇත්තේ යැ. වෙදනා යැ සංඥා යැ සංසකාරයෝ යැ යන තුන් සංකෘතියෝ සප්තීසමුදය කොට ඇත්තාහ. විඤ්ඤාසංකෘතිය නාමරූපසමුදය කොට ඇත්තේ යි.

උදයව්‍යයඤ්ඤා නිර්දේශ යි.

7 භවිගානුදග්ගි ඤානය

කිසෙයින් රූපසංකෘතිය දි ආලම්භනය ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කොට භවිගානුදග්ගිනසෙගි ප්‍රඥාව විදග්ගිනාඤ්ඤා වෙයි යත්:

රූපය අරමුණු කොට ඇති සිත ඉපැද බිඳෙයි. ඒ අරමුණු ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කොට ඒ විතරයාගේ භවිගය (අපරවිතරයෙන්) පුනපුනා දකිමි.

අනුපසංකි යනු: කිසෙයින් පුනපුනා දැකී ද යත්: අනිත්‍ය හෙයින් පුනපුනා දකිමි, නිත්‍ය හෙයින් නො දකිමි. දුඛ හෙයින් දකිමි, සුඛ හෙයින් නො දකිමි. අනාත්ම හෙයින් දකිමි, ආත්ම හෙයින් නො දකිමි. උකට්ඨි වෙයි. සතුවු නො වෙයි. විරක්ත වෙයි. නො ඇලෙයි. නිරුද්ධි කෙරෙයි, නුපදවයි, දුරු කෙරෙයි, ග්‍රහණය නො කෙරේ.

අනිත්‍ය හෙයින් පුනපුනා දක්නේ නිත්‍යසංඥාව දුරලයි දුඛ හෙයින් දක්නේ සුඛසංඥාව දුරලයි. අනාත්ම හෙයින් දක්නේ ආත්මසංඥාව දුරලයි. උකට්ඨි වනුයේ සම්ප්‍රතිකර්මාණ්ඩව දුරලයි. නො ඇලෙනුයේ රාගය (ගෞරවණීය) දුරලයි. නිරුද්ධි කරනුයේ සමුදය (රාගොත්පත්තිය) දුරලයි. දුරලනුයේ (ඉපදීම් වශයෙන් කෙලෙසුන්ගේ) ආදානය දුරලයි.

වේදනාරම්භය -පෙ- සඳුසාරම්භය -පෙ- සඳුසාරම්භය -පෙ- විසඳුණාරම්භය -පෙ- වකුරම්භය¹ -පෙ- ජරාමරණ-රම්භය, විතන උපපජ්ඣා හිජ්ඣි, තං ආරම්භං පරිසඳු නස විතනසා හඛං අනුපසාසි.

අනුපසාසිති කථං අනුපසාසිති අනිච්චතො අනුපසාසිති, නො නිච්චතො, දුක්ඛතො අනුපසාසිති, නො සුඛතො. අනත්තතො අනුපසාසිති, නො අත්තතො. නිබ්බිද්දති, නො භද්දති. චිරජ්ඣති, නො රජ්ඣති. නිරොධෙති, නො සමුදෙති. පරිනිස්සජ්ඣති, නො ආදියති.

අනිච්චතො අනුපසාසනො නිච්චසඳුසං පජ්ඣති, දුක්ඛතො අනුපසාසනො සුඛසඳුසං පජ්ඣති, අනත්තතො අනුපසාසනො අත්තසඳුසං පජ්ඣති, නිබ්බිද්දනො නද්ධිං පජ්ඣති, චිරජ්ඣනො රාගං පජ්ඣති, නිරොධෙතො සමුදයං පජ්ඣති, පරිනිස්සජ්ඣනො ආද්‍යං පජ්ඣති.

1. වජ්‍රසඛ්ඛමනා. වේච සඳුසං² ච විච්චතො ආචජ්ඣාබලං වේච පරිසඳු විපසාසනා.
2. ආරම්භං³ අකුසෙත උභො ඵකච්චත්තො නිරොධෙ අබ්බුතතො⁴ වසලකණ්ඨපසාසනා.
3. ආරම්භංඤ්ඤා පරිසඳු හඛංඤ්ඤා අනුපසාසිති සුඳුසංඤ්ඤා ච උපට්ඨානං අබ්බුතතො විපසාසනා.
4. කුසලො නිසු අනුපසාසනාසු චතස්සො ව⁵ විපසාසනාසු තස්ස උපට්ඨානකුසලතා නානාදිවිසු න කම්පති'ති.

තං සදුතට්ඨෙත සදුණං, පජානනට්ඨෙත පඤ්ඤා. තෙන වුච්ඡති: 'ආරම්භං පරිසඳු හඛංඤ්ඤා පසාසනෙ පඤ්ඤා විපසාසනෙ සදුණං.

හඬනානුපසාසනාඤ්ඤානිදෙදසො.

1. වකු, වකු -සඛ්ඛ 2. පඤ්ඤා - මජ්ඣිම, විමල, PTS
 3. ආරම්භං - වසි, PTS. ආරම්භනවසෙතාපි - විමු.
 4. අබ්බුතතො - PTS 5. වකුසුච - සසා, වකුසුච - PTS.

වෙදනාව අරමුණු කොට ඇති ... සංඥාව අරමුණු කොට ඇති ... සංසකාරයන් අරමුණු කොට ඇති ... විඥනය අරමුණු කොට ඇති ... චක්‍රය ... ජරාමරණ අරමුණු කොට ඇති සිත ඉපාද බිඳෙයි. ඒ ආලම්බනය ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂා කොට ඒ විතතයාගේ හඟනය පුනපුනා දකී.

අනුප්‍රාප්ති යනු: නිසෙයින් පුනපුනා දකී ද යත්: අනිත්‍ය හෙයින් දකී, නිත්‍ය හෙයින් නො දකී. දුඃඛ හෙයින් දකී, සුඛ හෙයින් නො දකී. අනාත්ම හෙයින් දකී, ආත්ම හෙයින් නො දකී. උතංගී වෙයි, සතුටු නොවෙයි. චිරකත වෙයි. නො ඇලෙයි. නිරුඳි කෙරෙයි. නුපදවයි. දුරලයි. ආදානය නො කෙරේ.

අනිත්‍ය හෙයින් පුනපුනා දක්නේ නිත්‍යසංඥාව දුරලයි. දුඃඛ හෙයින් පුනපුනා දක්නේ සුඛසංඥාව දුරලයි. අනාත්ම හෙයින් පුනපුනා දක්නේ ආත්මසංඥාව දුරලයි. උතංගිත්ව වක්‍රයේ සම්ප්‍රතිකතාමණාව දුරලයි. චිරකත වක්‍රයේ රාගය දුරලයි. නිරුඳි කරනුයේ සමුදය (රාගොත්පත්ති) දුරලයි. දුරලනුයේ ආදානය දුරලයි.

1 පූර්වසතුවෙන් අපරවසතුවකට සංක්‍රමණය ද (උදයව්‍යයවිදගීතා වශයෙන් පවත්නා විදගීතා) සංඥාවෙන් (ව්‍යයග්‍රහණවශයෙන් උදයෙන්) විනිවේදනය ද (හඟ්‍යාරමණ වූ විතතයාගේ හඟනය දකීම පිණිස අනතුරු වැ මැ) ආවර්ජනයෙහි සමගී බව ද යන (මෝ තොමෝ) පරිසංඛාර-විපස්සනා (හඟ්‍යානුපස්සනා) නමු.

2 ආලම්බනය අනුවැ යැමෙන් අනිත්‍යානාගත දෙදෙනාගේ එක-සමානාදියෙන් නිශ්චය කිරීම ද (හඟ්‍ය සංඛ්‍යාන වූ) නිරෝධයෙහි මැ අභිමුක්ත බව ද යන (මෝ තොමෝ) ව්‍යයලක්‍ෂණවිදගීතා නමු.

3 පූර්ව චූ ආලම්බනය ද ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂා කොට (තදලම්බනවිතතයාගේ) හඟනයන් දකී ද, (සංසකාරයන්) ශුන්‍ය හෙයින් වැටහීම ද යන මෝ තොමෝ අභිප්‍රඥවිදගීතා නමු.

4 (අනිත්‍යානුදගීතාදි) තුන් අනුපස්සනායෙහි දක්‍ෂ වූ යොගාවචර මහණ තෙම (නිබ්බදනුපස්සනාදි) සතර අනුපස්සනායෙහි ද (ක්‍ෂය-ව්‍යය ශුන්‍යතා යන) ත්‍රිපිට උපසථානායෙහි (වැටහීමෙහි ද) දක්‍ෂ බැවින් (ශාශ්වතාදි) නානාප්‍රකාර දෘෂ්ටිති නො සැලේ යයි.

ඒ හඟ්‍යානුදගීතය ඥාන බැවින් ඥාන යැ, ප්‍රජානනාතීයෙන් ප්‍රඥ යි. එයින් කියනු ලබෙයි: 'ආරම්භණං පරිසංඛාරා හඟ්‍යානුපස්සනො පඤ්ඤා විපස්සනො ඤාණං' යි.

8. ආදිනවසද්දණං

කපං භග්ගුපට්ඨානෙ පඤ්ඤ ආදිනවෙ සද්දණං:

‘උප්පාදෙ භග්’නති භග්ගුපට්ඨානෙ පඤ්ඤ ආදිනවෙ සද්දණං. ‘පච්ඡනං භග්’නති භග්ගුපට්ඨානෙ පඤ්ඤ ආදිනවෙ සද්දණං, ‘නිමිත්තං භග්’නති -පෙ- ‘ආයුභනා¹ භග්’නති -පෙ- ‘පටිසංඛි භග්’නති -පෙ- ‘ගති භග්’නති -පෙ- ‘නිබ්බනති භග්’නති -පෙ- ‘උපපතති භග්’නති -පෙ- ‘ජාති භග්’නති -පෙ- ‘ජරා භග්’නති -පෙ- ‘ව්‍යාධි භග්’නති -පෙ- ‘මරණං භග්’නති -පෙ- ‘සොකො භග්’නති -පෙ- ‘පරිදෙවො භග්’නති -පෙ- ‘උපායාසො භග්’නති භග්ගුපට්ඨානෙ පඤ්ඤ ආදිනවෙ සද්දණං.

‘අනුප්පාදෙ ඛෙම’නති සන්තිපදෙ සද්දණං, ‘අප්පච්ඡනං ඛෙම’නති සන්තිපදෙ සද්දණං -පෙ- ‘අනුපායාසො ඛෙම’නති සන්තිපදෙ සද්දණං.

‘උප්පාදෙ භගං, අනුප්පාදෙ ඛෙම’නති සන්තිපදෙ සද්දණං, ‘පච්ඡනං භගං, අප්පච්ඡනං ඛෙම’නති සන්තිපදෙ සද්දණං -පෙ- ‘උපායාසො භගං, අනුපායාසො ඛෙම’නති සන්තිපදෙ සද්දණං.

‘උප්පාදෙ දුක්ඛ’නති භග්ගුපට්ඨානෙ පඤ්ඤ ආදිනවෙ සද්දණං, ‘පච්ඡනං දුක්ඛ’නති භග්ගුපට්ඨානෙ පඤ්ඤ ආදිනවෙ සද්දණං -පෙ- ‘උපායාසො දුක්ඛ’නති භග්ගුපට්ඨානෙ පඤ්ඤ ආදිනවෙ සද්දණං.

‘අනුප්පාදෙ සුඛ’නති සන්තිපදෙ සද්දණං, ‘අප්පච්ඡනං සුඛ’නති සන්තිපදෙ සද්දණං -පෙ- ‘අනුපායාසො සුඛ’නති සන්තිපදෙ සද්දණං.

‘උප්පාදෙ දුක්ඛං, අනුප්පාදෙ සුඛ’නති සන්තිපදෙ සද්දණං, ‘පච්ඡනං දුක්ඛං, අප්පච්ඡනං සුඛ’නති සන්තිපදෙ සද්දණං -පෙ- ‘උපායාසො දුක්ඛං, අනුපායාසො සුඛ’නති සන්තිපදෙ සද්දණං.

‘උප්පාදෙ සාමිස’නති භග්ගුපට්ඨානෙ පඤ්ඤ ආදිනවෙ සද්දණං, ‘පච්ඡනං සාමිස’නති භග්ගුපට්ඨානෙ පඤ්ඤ -පෙ- ‘උපායාසො සාමිස’නති භග්ගුපට්ඨානෙ පඤ්ඤ ආදිනවෙ සද්දණං.

‘අනුප්පාදෙ නිරාමිස’නති සන්තිපදෙ සද්දණං, ‘අප්පච්ඡනං නිරාමිස’නති සන්තිපදෙ සද්දණං -පෙ- ‘අනුපායාසො නිරාමිස’නති සන්තිපදෙ සද්දණං.

‘උප්පාදෙ සාමිසං, අනුප්පාදෙ නිරාමිස’නති සන්තිපදෙ සද්දණං, ‘පච්ඡනං සාමිසං, අප්පච්ඡනං නිරාමිස’නති සන්තිපදෙ සද්දණං -පෙ- ‘උපායාසො සාමිසං, අනුපායාසො නිරාමිස’නති සන්තිපදෙ සද්දණං.

1 ආයුභනා - මජ්ඣිම, සෘ, PT

8. ආදිනව ඥානය

කිසෙයින් උත්පාදදින් හයවශයෙන් වැටහීමේ ප්‍රඥව ආදිනවඥන වෙයි යන්:

(පුච්ඡාමිප්‍රත්‍යයෙන් මෙහි) ඉපැදීම (අක්‍ෂෙම හෙයින් ද හය වස්තු හෙයින් ද) හය යා සි හය හෙයින් වැටහීමේ ප්‍රඥව ආදිනවඥන නමැ. (උපන්ත්‍රුණේ)පැවැත්ම හයා සි හය හෙයින් වැටහීමේ ප්‍රඥව ආදිනවඥන නමැ. හැම සංසාර නිමිත්ත හයා සි ... (අනාගතප්‍රතිසංඝියට හෙතු වූ)කමීය හයා සි ... ආයතිප්‍රතිසංඝිය හයා සි ... ගතිය හයා සි ... සකකුයන්ගේ පහල වීම හයා සි ... (විපාකප්‍රවාතනි සංඛ්‍යාත) උපප්‍රාප්තිය හයා සි ... (භවප්‍රත්‍යයෙන් වූ) ජාතිය හයා සි ... (සකකුසන්තානායාගේ පුරාණභාව සංඛ්‍යාත ජරාව හයා සි ... ව්‍යාධිය හයා සි ... මරණය හයා සි ... (විත්තසන්තාප සංඛ්‍යාත) භොතය හයා සි ... (වාක්ප්‍රලාප සංඛ්‍යාත) පරිදෙවය හයා සි, දැනි ආයාසය හයා සි හය හෙයින් වැටහීමේ ප්‍රඥව ආදිනවඥන නමි.

අනුත්පාද (නිවන) (නිභීයභාවයෙන්) ක්‍ෂෙම යා සි (සංසාරොපගම වූ) අමානපදයෙහි ඥන යා. (සංසාරයන්ගේ) අප්‍රවාතනිය (නිවන) ක්‍ෂෙම යා සි ශාන්තිපදයෙහි ඥන යා ... අනුපායාසය ක්‍ෂෙම යා සි ශාන්තිපදයෙහි ඥන යි.

උත්පත්තිය හය යා, අනුත්පාදය ක්‍ෂෙම යා සි අමානපදයෙහි ඥන යා. ප්‍රවාතනිය හය යා, අප්‍රවාතනිය ක්‍ෂෙම යා සි අමානපදයෙහි ඥන යා ... උපායාසය හය යා, අනුපායාසය ක්‍ෂෙම යා සි අමානපදයෙහි ඥන යි.

උත්පත්තිය දුකා සි හය හෙයින් වැටහීමෙහි ප්‍රඥව ආදිනවඥන ඥන යා. ප්‍රවාතනිය දුකා සි හය හෙයින් වැටහීමෙහි ප්‍රඥව ආදිනවඥන යා ... උපායාසය දුකා සි හයතුපට්ඨානයෙහි ප්‍රඥව ආදිනවඥන යි.

අනුත්පාදය සුව යා සි අමානපදයෙහි ඥන යා. අප්‍රවාතනිය සුව යා සි අමානපදයෙහි ඥන යා ... අනුපායාසය සුව යා සි අමානපදයෙහි ඥන යි.

උත්පාදය දුක් යා. අනුත්පාදය සුව යා සි අමානපදයෙහි ඥන යා, ප්‍රවාතනිය දුක් යා, අප්‍රවාතනිය සුව යා සි අමානපදයෙහි ඥන යා ... උපායාසය දුක් යා, අනුපායාසය සුව යා සි අමානපදයෙහි ඥන යි.

උත්පාදය සාමිම යා සි හයතුපට්ඨානයෙහි ප්‍රඥව ආදිනවඥන යා. ප්‍රවාතනිය සාමිම යා සි හයතුපට්ඨානයෙහි ප්‍රඥව ආදිනවඥන යා ... උපායාසය සාමිම යා සි හයතුපට්ඨානයෙහි ප්‍රඥව ආදිනවඥන යි.

අනුත්පාදය නිරාමිම යා සි අමානපදයෙහි ඥන යා. අප්‍රවාතනිය නිරාමිම යා සි අමානපදයෙහි ඥන යා ... අනුපායාසය නිරාමිම යා සි අමානපදයෙහි ඥන යි

උත්පාදය සාමිම යා, අනුත්පාදය නිරාමිම යා සි අමානපදයෙහි ඥන යා. ප්‍රවාතනිය සාමිම යා, අප්‍රවාතනිය නිරාමිම යා සි අමානපදයෙහි ඥන යා ... උපායාසය සාමිම යා, අනුපායාසය නිරාමිම යා සි අමානපදයෙහි ඥන යි.

‘උප්පාදෙ සංඛාරා’ති භස්සුපට්ඨානෙ පඤ්ඤා ආදීනවෙ ඤ්ඤා,
 ‘පච්ඡතං සංඛාරා’ති භස්සුපට්ඨානෙ පඤ්ඤා ආදීනවෙ ඤ්ඤා -පෙ-
 ‘උප්පායාසො සංඛාරා’ති භස්සුපට්ඨානෙ පඤ්ඤා ආදීනවෙ ඤ්ඤා.

‘අනුප්පාදෙ නිබ්බාන’න්ති සන්තිපදෙ ඤ්ඤා, ‘අප්පච්ඡතං නිබ්බාන’න්ති
 සන්තිපදෙ ඤ්ඤා -පෙ- ‘අනුප්පායාසො නිබ්බාන’න්ති සන්තිපදෙ ඤ්ඤා.

‘උප්පාදෙ සංඛාරා, අනුප්පාදෙ නිබ්බාන’න්ති සන්තිපදෙ ඤ්ඤා,
 ‘පච්ඡතං සංඛාරා අප්පච්ඡතං නිබ්බාන’න්ති සන්තිපදෙ ඤ්ඤා -පෙ-
 ‘උප්පායාසො සංඛාරා, අනුප්පායාසො නිබ්බාන’න්ති සන්තිපදෙ ඤ්ඤා.

1. උප්පාදඤ්ඤා පච්ඡතඤ්ඤා නිමිත්තං දුක්ඛන්ති පසංඝි
 ආයුහනං පරිසංඝි ඤ්ඤා ආදීනවෙ ඉදං
2. අනුප්පාදං අප්පච්ඡතං අනිමිත්තං සුඛන්ති ච
 අනායුහනං අප්පරිසංඝි¹ ඤ්ඤා සන්තිපදෙ ඉදං
3. ඉදං ආදීනවෙ ඤ්ඤා පඤ්ඤාට්ඨානෙසු ජායති
 පඤ්ඤාට්ඨානෙ සන්තිපදෙ දස ඤ්ඤා පජානාති,
 ද්විත්තං ඤ්ඤානං කුසලතා නානාදිවිසිදු න කම්පති².

තං ඤ්ඤාට්ඨාන ඤ්ඤා, පජානනාට්ඨාන පඤ්ඤා තෙන වුච්චති.
 භස්සුපට්ඨානෙ පඤ්ඤා ආදීනවෙ ඤ්ඤා.

ආදීනවඤ්ඤානිදෙදසො.

9. මුඤ්ඤිතුකම්මත්තාඤ්ඤා

කථං මුඤ්ඤිතුකම්මත්තා පරිසංඝාසන්තිට්ඨානා පඤ්ඤා සංඛාරාපෙක්ඛාසු
 ඤ්ඤා:

උප්පාදං³ මුඤ්ඤිතුකම්මත්තාපරිසංඝාසන්තිට්ඨානා පඤ්ඤා සංඛාරා-
 පෙක්ඛාසු ඤ්ඤා³ මුඤ්ඤිතුකම්මත්තාපරිසංඝාසන්තිට්ඨානා පඤ්ඤා සංඛාරා-
 රාපෙක්ඛාසු ඤ්ඤා, නිමිත්තං මුඤ්ඤිතුකම්මත්තා -පෙ- ආයුහනං මුඤ්ඤිතු-
 කම්මත්තා -පෙ- පරිසංඝි මුඤ්ඤිතුකම්මත්තා -පෙ- ගතිං මුඤ්ඤිතුකම්මත්තා -පෙ-
 නිබ්බන්ති මුඤ්ඤිතුකම්මත්තා -පෙ- උප්පත්ති මුඤ්ඤිතුකම්මත්තා -පෙ- ජාතිං
 මුඤ්ඤිතුකම්මත්තා -පෙ- ජරං මුඤ්ඤිතුකම්මත්තා -පෙ- ව්‍යාධිං මුඤ්ඤිතුකම්මත්තා
 -පෙ- මරණං මුඤ්ඤිතුකම්මත්තා -පෙ- සොකං මුඤ්ඤිතුකම්මත්තා -පෙ-
 පරිදෙවං මුඤ්ඤිතුකම්මත්තා -පෙ- උප්පායාසං මුඤ්ඤිතුකම්මත්තාපරිසංඝා-
 සන්තිට්ඨානා පඤ්ඤා සංඛාරාපෙක්ඛාසු ඤ්ඤා.

1 අනායුහපාරිඤ්ඤා - චිම 2 උප්පාදමුඤ්ඤි ... - ස්‍යා

3 පච්ඡතමුඤ්ඤිතු ... (ඉච්චාදි) - ස්‍යා.

උත්පාදය සංසාරය'යි භයතුපට්ඨානයෙහි ප්‍රඥව ආදිනවඥන යැ. ප්‍රචාතනිය සංසාරය'යි භයතුපට්ඨානයෙහි ප්‍රඥව ආදිනවඥන යැ ... උපායාසය සංසාරය'යි භයතුපට්ඨානයෙහි ප්‍රඥව ආදිනවඥන යි.

අනුත්පාදය නිවනා යි ශාන්තිපදයෙහි ඥන යැ. අප්‍රචාතනිය නිවනා යි ශාන්තිපදයෙහි ඥන යැ ... අනුපායාසය නිවනා යි ශාන්තිපදයෙහි ඥන යි.

උත්පාදය සංසාරයහ, අනුත්පාදය නිවනා යි ශාන්තිපදයෙහි ඥන යැ, ප්‍රචාතනිය සංසාරයහ, අප්‍රචාතනිය නිවනා යි ශාන්තිපදයෙහි ඥන යැ ... උපායාසය සංසාරයහ, අනුපායාසය නිවනා යි ශාන්තිපදයෙහි ඥන යි.

1. උත්පත්තිය ද ප්‍රචාතනිය ද නිමිත්ත ද ආයුහනය ද ප්‍රතිසංකීය ද දුකා යි දකි ද, මේ (පඤ්චවස්සුකඥනය) ආදිනවඥන යැ.

2. අනුත්පාදය ද අප්‍රචාතනිය ද අනිමිත්ත ද අභායුහනය ද අප්‍රතිසංකීය ද සුව යැ යි දකි ද, මේ (පඤ්චවස්සුකඥනය) ශාන්තිපදයෙහි ඥාන යැ.

3. මේ ආදිනවඥනය (උත්පාදදි) පඤ්චස්ථානයෙහි උපදී. අමාන-පදයෙහි ඥනය (අනුත්පාදදි) පඤ්චස්ථානයෙහි උපදී. (යම් සොගාවචර මහණෙක්) මේ දශඥනයන් දනි ද (ආදිනවඥන ශාන්තිපදඥන යන) ඥානචයයාගේ නිපුණ බව හෙතු කොට ගෙන ශාස්වතාදී විවිධ දූෂිතයින් නො සැලේ යයි.

එය ඥානාචාර්යෙත් ඥන යැ, ප්‍රජානනාචාර්යෙත් ප්‍රඥ යි. එයින් කියනු ලැබෙයි: 'භයතුපට්ඨානෙ පඤ්ඤා ආදිනවෙ ඤාණං' යි.

ආදිනවඥනනිද්දෙය යි.

9. මුඤ්චිතුකම්‍යතා ඥානය

කිසෙයින් මුඤ්චිතුකම්‍යතා යැ ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂා යැ අධ්‍යුපේක්‍ෂා යැ යන ත්‍රිවිධ ප්‍රඥව සංසාරාරෝපෙක්‍ෂාඥන වෙයි යත්:

උත්පත්තිය මුදනු කැමැති බව, ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂාව, අධ්‍යුපේක්‍ෂාව යන ත්‍රිවිධ ප්‍රඥව සංසාරාරෝපෙක්‍ෂාඥන නමැ. ප්‍රචාතනිය මුදනු කැමැතිබව, ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂාව, අධ්‍යුපේක්‍ෂාව යන ත්‍රිවිධ ප්‍රඥව සංසාරාරෝපෙක්‍ෂාඥන නමැ. (සංසාර) නිමිත්ත මුදනු කැමැති බව ... කම්‍යායුහනය මුදනු කැමැතිබව ... ප්‍රතිසංකීය මුදනු කැමැතිබව ... ගතිය මුදනු කැමැති බව ... (සංකයෙන්ගේ) පහලවීම මුදනු කැමැති බව ... විපාකප්‍රචාතනිය මුදනු කැමැතිබව ... ජාතිය මුදනු කැමැතිබව ... ජරාව මුදනු කැමැති බව ... ව්‍යාධිය මුදනු කැමැතිබව ... මරණය මුදනු කැමැතිබව ... නොකය මුදනු කැමැති බව ... පරිදෙවය මුදනු කැමැති බව ... උපායාසය මුදනු කැමැතිබව' ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂාව, අධ්‍යුපේක්‍ෂාව යන ත්‍රිවිධ ප්‍රඥව සංසාරාරෝපෙක්‍ෂාඥන නමි.

‘උපායදෙ දුකට’නම් මුඤ්චිතුකමයනාපටිසංඛාසනතිට්ඨනා පඤ්ඤ සංඛාරාපෙකකාසු ඤාණං. ‘පවත්තං දුකට’නම් මුඤ්චිතුකමයනාපටිසංඛාසනතිට්ඨනා පඤ්ඤ සංඛාරාපෙකකාසු ඤාණං. -පෙ- ‘උපායාසො දුකට’නම් මුඤ්චිතුකමයනාපටිසංඛාසනතිට්ඨනා පඤ්ඤ සංඛාරාපෙකකාසු ඤාණං.

‘උපායදෙ භය’නම් මුඤ්චිතුකමයනාපටිසංඛාසනතිට්ඨනා පඤ්ඤ සංඛාරාපෙකකාසු ඤාණං. ‘පවත්තං භය’නම් මුඤ්චිතුකමයනාපටිසංඛාසනතිට්ඨනා පඤ්ඤ සංඛාරාපෙකකාසු ඤාණං. -පෙ- ‘උපායාසො භය’නම් මුඤ්චිතුකමයනාපටිසංඛාසනතිට්ඨනා පඤ්ඤ සංඛාරාපෙකකාසු ඤාණං.

‘උපායදෙ සාමිස’නම් මුඤ්චිතුකමයනාපටිසංඛාසනතිට්ඨනා පඤ්ඤ සංඛාරාපෙකකාසු ඤාණං. ‘පවත්තං සාමිස’නම් මුඤ්චිතුකමයනාපටිසංඛාසනතිට්ඨනා පඤ්ඤ සංඛාරාපෙකකාසු ඤාණං. -පෙ- ‘උපායාසො සාමිස’නම් මුඤ්චිතුකමයනාපටිසංඛාසනතිට්ඨනා පඤ්ඤ සංඛාරාපෙකකාසු ඤාණං.

‘උපායදෙ සංඛාරා’ති මුඤ්චිතුකමයනාපටිසංඛාසනතිට්ඨනා පඤ්ඤ සංඛාරාපෙකකාසු ඤාණං. පවත්තං සංඛාරා’ති මුඤ්චිතුකමයනාපටිසංඛාසනතිට්ඨනා පඤ්ඤ සංඛාරාපෙකකාසු ඤාණං. -පෙ- ‘උපායාසො සංඛාරා’ති මුඤ්චිතුකමයනාපටිසංඛාසනතිට්ඨනා පඤ්ඤ සංඛාරාපෙකකාසු ඤාණං.

උපායදෙ සංඛාරා, තෙ සංඛාරෙ අජික්ඛපෙකකතීති සංඛාරාපෙකකා. යෙ ච සංඛාරා යා ච උපෙකකා උභොපෙතෙ සංඛාරා, තෙ සංඛාරෙ අජික්ඛපෙකකතීති සංඛාරාපෙකකා.

පවත්තං සංඛාරා -පෙ- නිමිත්තං සංඛාරා -පෙ- ආයුහනා සංඛාරා -පෙ- පටිසන්ති සංඛාරා -පෙ- ගතී සංඛාරා -පෙ- නිබ්බන්ති සංඛාරා -පෙ- උපපන්නි සංඛාරා -පෙ- ජාති සංඛාරා -පෙ- ජරා සංඛාරා -පෙ- ඛ්‍යාධි සංඛාරා -පෙ- මරණං සංඛාරා -පෙ- සොකො සංඛාරා -පෙ- පරිදෙවො සංඛාරා -පෙ- උපායාසො සංඛාරා, තෙ සංඛාරෙ අජික්ඛපෙකකතීති සංඛාරාපෙකකා. යෙ ච සංඛාරා යා ච උපෙකකා උභොපෙතෙ සංඛාරා, තෙ සංඛාරෙ අජික්ඛපෙකකතීති සංඛාරාපෙකකා.

කතීභාකරෙහි සංඛාරාපෙකකාය චිත්තස්ස අභිනීභාරො භොති: අට්ඨාභාකාරෙහි සංඛාරාපෙකකාය චිත්තස්ස අභිනීභාරො භොති.

පුපුල්ලනස්ස කතීභාකාරෙහි සංඛාරාපෙකකාය චිත්තස්ස අභිනීභාරො භොති, සෙකකස්ස කතීභාකාරෙහි සංඛාරාපෙකකාය චිත්තස්ස අභිනීභාරො භොති, විතරාගස්ස කතීභාකාරෙහි සංඛාරාපෙකකාය චිත්තස්ස අභිනීභාරො භොති:

උත්පාදය දැක සි මුදනු කැමැති බව, ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂාව, අධ්‍යුපේක්‍ෂාව යන ත්‍රිවිධ ප්‍රඥාව සංස්කාරොපේක්‍ෂාභූත නම්. ප්‍රවාතනිය දැක සි මුදනු කැමැති බව ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂාව අධ්‍යුපේක්‍ෂාව යන ත්‍රිවිධ ප්‍රඥාව සංස්කාරො-පේක්‍ෂාභූත නම්. ... උපායාසය දැක සි මුදනු කැමැතිබව ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂාව අධ්‍යුපේක්‍ෂාව යන ත්‍රිවිධ ප්‍රඥාව සංස්කාරොපේක්‍ෂාභූත නම්.

උත්පාදය භය යැයි මුදනු කැමැති බව ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂාව අධ්‍යුපේක්‍ෂාව යන ත්‍රිවිධ ප්‍රඥාව සංස්කාරොපේක්‍ෂාභූත යැ. ප්‍රවාතනිය භය යැයි මුදනු කැමැති බව ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂාව අධ්‍යුපේක්‍ෂාව යන ත්‍රිවිධ ප්‍රඥාව සංස්කාරො-පේක්‍ෂාභූත යැ ... උපායාසය භය යැයි මුදනු කැමැතිබව ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂාව අධ්‍යුපේක්‍ෂාව යන ත්‍රිවිධ ප්‍රඥාව සංස්කාරොපේක්‍ෂාභූත යි.

උත්පාදය සාමිෂ්‍ය යැයි මුඤ්චිතුකම්‍යතා ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂා අධ්‍යුපේක්‍ෂා යන ත්‍රිවිධ ප්‍රඥාව සංස්කාරොපේක්‍ෂාභූත යැ. ප්‍රවාතනිය සාමිෂ්‍ය යැයි මුඤ්චිතු-කම්‍යතා ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂා අධ්‍යුපේක්‍ෂා යන ත්‍රිවිධ ප්‍රඥාව සංස්කාරොපේක්‍ෂා-භූත යැ ... උපායාසය සාමිෂ්‍ය යැයි මුඤ්චිතුකම්‍යතා ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂා අධ්‍යු-පේක්‍ෂා යන ත්‍රිවිධ ප්‍රඥාව සංස්කාරොපේක්‍ෂාභූත යි.

උත්පාදය සංස්කාරය යි මුඤ්චිතුකම්‍යතා ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂා අධ්‍යුපේක්‍ෂා යන ත්‍රිවිධ ප්‍රඥාව සංස්කාරොපේක්‍ෂාභූත යැ. ප්‍රවාතනිය සංස්කාරය යි මුඤ්චිතුකම්‍යතා ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂා අධ්‍යුපේක්‍ෂා යන ත්‍රිවිධ ප්‍රඥාව සංස්කාරො-පේක්‍ෂාභූත යැ. ... උපායාසය සංස්කාරය යි මුඤ්චිතුකම්‍යතා ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂා අධ්‍යුපේක්‍ෂා යන ත්‍රිවිධ ප්‍රඥාව සංස්කාරොපේක්‍ෂාභූත යි.

උත්පාදය සංස්කාරයහ. ඒ සංස්කාරයන් වෙසෙසින් උපේක්‍ෂා කෙරේ නු යි සංස්කාරොපේක්‍ෂා නම්. යම් සංස්කාර කෙනෙක් වෙන් ද යම් උපේක්‍ෂාවකුත් වේ ද තුලුනු දෙදෙන ම සංස්කාරයෝ යැ. ඒ සංස්කාර-යන් වෙසෙසින් උපේක්‍ෂා කෙරේ නු යි සංස්කාරොපේක්‍ෂා නම්.

ප්‍රවාතනිය සංස්කාරයහ ... (සංස්කාර) නිමිත්ත සංස්කාරයහ ... කම්‍ය-යුහනය සංස්කාරයහ ... ප්‍රතිසන්ධි සංස්කාරයහ. ... ගතිය සංස්කාරයහ ... නිවෘත්තිය සංස්කාරයහ ... උපප්‍රාප්තිය සංස්කාරයහ ... ජාතිය සංස්කාර-යහ ... ජරාව සංස්කාරයහ ... ව්‍යාධිය සංස්කාරයහ ... මරණය සංස්කාර-යහ ... ශෝකය සංස්කාරයහ ... පරිදෙවය සංස්කාරයහ ... උපායාසය සංස්කාරයහ. ඒ සංස්කාරයන් අධ්‍යුපේක්‍ෂා කෙරේ නු යි, සංස්කාරො-පේක්‍ෂා නම්. යම් සංස්කාර කෙනෙක් වෙන් ද යම් උපේක්‍ෂාවකුත් වේ ද තුලුනු දෙදෙන ම සංස්කාරයෝ යැ. ඒ සංස්කාරයන් අධ්‍යුපේක්‍ෂා කෙරේ නු යි සංස්කාරොපේක්‍ෂා නම්.

කිසි අයුරෙකින් සංස්කාරොපේක්‍ෂායෙහි විතතයාගේ අභිනිහාරය (සංස්කාරොපේක්‍ෂායෙහි අභිමුඛ කොට අනියයින් ඵලාචිම) වෙයි යත්: අට අයුරෙකින් සංස්කාරොපේක්‍ෂායෙහි විතතයාගේ අභිනිහාරය වෙයි.

පාඨන්ජනයහට කිසි අයුරෙකින් සංස්කාරොපේක්‍ෂායෙහි විතතයාගේ අභිනිහාරය වේ ද, ශෛක්‍ෂයහට කිසි අයුරෙකින් සංස්කාරො-පේක්‍ෂායෙහි විතතයාගේ අභිනිහාරය වේ ද, රහත්හට කිසි අයුරෙකින් සංස්කාරොපේක්‍ෂායෙහි විතතයාගේ අභිනිහාරය වේ ද යත්:

පුළුල්වශයෙන් දිව්‍යාකාරයේ සම්බන්ධතාවය විනාශය අහිමිවීමට හෝ, සෙකියා නිවාසයේ සම්බන්ධතාවය විනාශය අහිමිවීමට හෝ, විනාශය නිවාසයේ සම්බන්ධතාවය විනාශය අහිමිවීමට හෝ.

පුළුල්වශයෙන් කතමේ දිව්‍යාකාරයේ සම්බන්ධතාවය විනාශය අහිමිවීමට හෝ: පුළුල්වශයෙන් සම්බන්ධතාවය අහිමිවීමට වා, විපක්ෂය වා පුළුල්වශයෙන් ඉමේ දිව්‍යාකාරයේ සම්බන්ධතාවය විනාශය අහිමිවීමට හෝ.

සෙකියා කතමේ නිවාසයේ සම්බන්ධතාවය විනාශය අහිමිවීමට හෝ: සෙකියා සම්බන්ධතාවය අහිමිවීමට වා විපක්ෂය වා පරිසරය වා ඵලසම්පන්නය සම්පන්නය, සෙකියා ඉමේ නිවාසයේ සම්බන්ධතාවය විනාශය අහිමිවීමට හෝ.

විනාශය කතමේ නිවාසයේ සම්බන්ධතාවය විනාශය අහිමිවීමට හෝ: විනාශය සම්බන්ධතාවය විපක්ෂය වා, පරිසරය වා, ඵලසම්පන්නය සම්පන්නය, තද්විකෘතිය සම්පන්නය වා අනිකුත්වීමට වා අපරිසරය වා විනාශය ඉමේ නිවාසයේ සම්බන්ධතාවය විනාශය අහිමිවීමට හෝ.

කථා. පුළුල්වශයෙන් ව සෙකියා ව සම්බන්ධතාවය විනාශය අහිමිවීමට වා විනාශය සම්බන්ධතාවය අහිමිවීමට විනාශය කිසියම්, භාවය පරිසරය හෝ, පරිසරය අනන්තය හෝ, අය. පරිසරය පවතින හෝ, සෙකියා සම්බන්ධතාවය අහිමිවීමට විනාශය කිසියම්, භාවය පරිසරය හෝ, උත්තරය පරිසරය අනන්තය හෝ, අය. පරිසරය පවතින හෝ. එව. පුළුල්වශයෙන් ව සෙකියා ව සම්බන්ධතාවය විනාශය අහිමිවීමට වා විනාශය අහිමිවීමට.

කථා. පුළුල්වශයෙන් ව සෙකියා ව විනාශය ව සම්බන්ධතාවය විනාශය අහිමිවීමට වා විනාශය පුළුල්වශයෙන් සම්බන්ධතාවය අහිමිවීමට විනාශය කිසියම්, භාවය පරිසරය හෝ, පරිසරය අනන්තය හෝ, අය. පරිසරය පවතින හෝ, සෙකියා සම්බන්ධතාවය අහිමිවීමට විනාශය කිසියම්, භාවය පරිසරය හෝ, උත්තරය පරිසරය අනන්තය හෝ, අය. පරිසරය පවතින හෝ. එව. පුළුල්වශයෙන් ව සෙකියා ව විනාශය ව සම්බන්ධතාවය විනාශය අහිමිවීමට වා විනාශය අහිමිවීමට.

කථා. පුළුල්වශයෙන් ව සෙකියා ව විනාශය ව සම්බන්ධතාවය විනාශය අහිමිවීමට වා විනාශය පුළුල්වශයෙන් සම්බන්ධතාවය කුසලය හෝ, සෙකියා සම්බන්ධතාවය කුසලය හෝ, විනාශය සම්බන්ධතාවය අවසානය හෝ. එව. පුළුල්වශයෙන් ව සෙකියා ව විනාශය ව සම්බන්ධතාවය විනාශය අහිමිවීමට වා විනාශය කුසලය හෝ.

පාඨග්ජනකාංගං දෙඅයුරෙකින් සංඝකාරොපෙක්ඝායෙහි විතතයාගේ අභිනිහාරය වෙයි. ශෛක්‍ෂයාංගං තුන් අයුරෙකින් සංඝකාරොපෙක්ඝායෙහි විතතයාගේ අභිනිහාරය වෙයි. රහත්හට තුන් අයුරෙකින් සංඝකාරොපෙක්ඝායෙහි විතතයාගේ අභිනිහාරය වේ.

පාඨග්ජනකාංගං කවර දෙඅයුරින් සංඝකාරොපෙක්ඝායෙහි විතතයාගේ අභිනිහාරය වෙයි යත්: පාඨග්ජන නෙම සංඝකාරොපෙක්ඝාවට සතුටු හෝ වෙයි. විදගීනා හෝ කෙරෙයි. පාඨග්ජනකාංගං මේ දෙඅයුරින් සංඝකාරොපෙක්ඝායෙහි විතතයාගේ අභිනිහාරය වේ.

ශෛක්‍ෂයාංගං කවර තුන් අයුරින් සංඝකාරොපෙක්ඝායෙහි විතතයාගේ අභිනිහාරය වෙයි යත්: ශෛක්‍ෂ නෙමේ සංඝකාරොපෙක්ඝාව අභිනිහාරය හෝ කෙරෙයි. විදගීනා හෝ කෙරෙයි. (අනිත්‍යාදි විසින්) ප්‍රත්‍යවෙක්ඝා කොට ඵලසම්පන්නියට හෝ සම්මවදියි. ශෛක්‍ෂයාංගං මේ තුන් අයුරින් සංඝකාරොපෙක්ඝායෙහි විතතයාගේ අභිනිහාරය වේ.

රහත්හට කවර තුන් අයුරෙකින් සංඝකාරොපෙක්ඝායෙහි විතතයාගේ අභිනිහාරය වෙයි යත්: රහත් නෙමේ සංඝකාරොපෙක්ඝාව විදගීනා හෝ කෙරෙයි. (අනිත්‍යාදි විසින්) ප්‍රත්‍යවෙක්ඝා කොට ඵලසම්මවනට හෝ සම්මවදියි. ඒ සංඝකාරොපෙක්ඝාව (තාදග චූ අත්‍ය විදගීනාඥානසෙකින්) අධ්‍යුපෙක්ඝා කොට ඥානානවිහාරයෙන් හෝ අනිමිත්තවිහාරයෙන් හෝ අප්‍රණිතිත විහාරයෙන් හෝ වෙසෙයි. රහත්හට මේ තුන් අයුරින් සංඝකාරොපෙක්ඝායෙහි විතතයාගේ අභිනිහාරය වේ.

කිසෙයින් පාඨග්ජනකාංගේ ද ශෛක්‍ෂයාංගේ ද සංඝකාරොපෙක්ඝායෙහි විතතයාගේ අභිනිහාරය එකෙක් වෙයි යත්: සංඝකාරොපෙක්ඝාවට සම්ප්‍රතිකතාණංව උපදවන පාඨග්ජනකාංගේ සිත කෙලෙසෙයි. (ප්‍රතිලබ්ධි) විදගීනාභාවනාවට උපද්‍රව වෙයි ප්‍රතිවේධයට අන්තරාය වෙයි. අනාගතයෙහි සුගතිප්‍රතිසංකීයට ප්‍රත්‍යය වෙයි. සංඝකාරොපෙක්ඝාවට සම්ප්‍රතිකතාණංව උපදවන ශෛක්‍ෂයාංගේ ද සිත කෙලෙසෙයි. භාවනාවට උපද්‍රව වෙයි. මත්තෙති (සත්‍ය) ප්‍රතිවේධයට අන්තරාය වෙයි. අනාගත ප්‍රතිසංකීයට ප්‍රත්‍යය වේ මෙසෙයින් පාඨග්ජනකාංගේ ද ශෛක්‍ෂයාංගේ ද සංඝකාරොපෙක්ඝායෙහි විතතයාගේ අභිනිහාරය අභිනිහාරානාවයෙන් එකෙක් වේ.

කිසෙයින් පාඨග්ජනකාංගේ ද ශෛක්‍ෂයාංගේ ද රහත්හුගේ ද සංඝකාරොපෙක්ඝායෙහි විතතයාගේ අභිනිහාරය එකෙක් වෙයි යත්: පාඨග්ජන නෙම සංඝකාරොපෙක්ඝාව අනිත්‍ය හෙයින් ද දුඃඛ හෙයින් ද අනාත්ම හෙයින් ද විදගීනා කෙරෙයි. ශෛක්‍ෂ නෙමේත් සංඝකාරොපෙක්ඝාව අනිත්‍ය හෙයින් ද දුඃඛ හෙයින් ද අනාත්ම හෙයින් ද විදගීනා කෙරෙයි. රහත් නෙමේ ද සංඝකාරොපෙක්ඝාව අනිත්‍ය හෙයින් ද දුඃඛ හෙයින් ද අනාත්ම හෙයින් ද විදගීනා කෙරේ. මෙසෙයින් පාඨග්ජනකාංගේ ද ශෛක්‍ෂයාංගේ ද රහත්හුගේ ද සංඝකාරොපෙක්ඝායෙහි විතතයාගේ අභිනිහාරය (අනිත්‍යාදි හෙයින්) අනුපසංගතාවයෙන් එකෙක් වේ.

කිසෙයින් පාඨග්ජනකාංගේ ද ශෛක්‍ෂයාංගේ ද රහත්හුගේ ද සංඝකාරොපෙක්ඝායෙහි විතතයාගේ අභිනිහාරය නානාභාව වෙයි යත්: පාඨග්ජනකාංගේ සංඝකාරොපෙක්ඝාව කුශල වෙයි. ශෛක්‍ෂයාංගේ සංඝකාරොපෙක්ඝාව කුශල වෙයි. රහත්හුගේ සංඝකාරොපෙක්ඝාව අව්‍යාකාන වේ. මෙසෙයින් පාඨග්ජනකාංගේ ද ශෛක්‍ෂයාංගේ ද රහත්හුගේ ද සංඝකාරොපෙක්ඝායෙහි විතතයාගේ අභිනිහාරය කුශලාව්‍යකාන භාවයෙන් නානාභාව වේ.

කිසෙයින් පාඨන්ජනයාගේ ද ශෛක්‍ෂයාගේ ද රහන්හුගේ ද සංඝකාරොපෙක්‍ෂායෙහි විතනයාගේ අභිනිහාරය නානාභි වෙයි යත්: පාඨන්ජනයාගේ සංඝකාරොපෙක්‍ෂාව කිසි කලෙක (විදගීනාකාලයෙහි) මොනොවට දන්නා ලද වෙයි. කිසි කලෙක (අභිනාදන කාලයෙහි) සුවිදින නො වෙයි. ශෛක්‍ෂයාගේ ද සංඝකාරොපෙක්‍ෂාව කිසි කලෙක සුවිදින වෙයි. කිසි කලෙක සුවිදින නො වෙයි. රහන්හුගේ සංඝකාරොපෙක්‍ෂාව එකානනයෙන් සුවිදින වෙයි. මෙසෙයින් පාඨන්ජනයාගේ ද ශෛක්‍ෂයාගේ ද රහන්හුගේ ද සංඝකාරොපෙක්‍ෂායෙහි විතනයාගේ අභිනිහාරය විදිනභාවයෙන් ද අවිදිනභාවයෙන් ද නානාභි වේ.

කිසෙයින් පාඨන්ජනයාගේ ද ශෛක්‍ෂයාගේ ද විතරාගයාගේ ද සංඝකාරොපෙක්‍ෂායෙහි විතනයාගේ අභිනිහාරය නානාභි වෙයි යත්: පාඨන්ජන නෙම සංඝකාරොපෙක්‍ෂාව අනාපන බැවින් විදගීනා කෙරෙයි. ශෛක්‍ෂ නෙමෙන් සංඝකාරොපෙක්‍ෂාව අනාපන බැවින් විදගීනා කෙරෙයි. රහන් නෙමේ සංඝකාරොපෙක්‍ෂාව නාපන බැවින් විදගීනා කෙරෙයි. මෙසෙයින් පාඨන්ජනයාගේ ද ශෛක්‍ෂයාගේ ද විතරාගයාගේ ද සංඝකාරොපෙක්‍ෂායෙහි විතනයාගේ අභිනිහාරය නාපන බැවින් ද අනාපන බැවින් ද නානාභි වේ.

කිසෙයින් පාඨන්ජනයාගේ ද ශෛක්‍ෂයාගේ ද විතරාගයාගේ ද සංඝකාරොපෙක්‍ෂායෙහි විතනයාගේ අභිනිහාරය නානාභි වෙයි යත්: පාඨන්ජන නෙම සංඝකාරොපෙක්‍ෂාව තුන් සංයෝජනයන්ගේ ප්‍රභාණය පිණිස ස්ත්‍රීතාපනනිමාගීය ලබනු පිණිස විදගීනා කෙරෙයි. ශෛක්‍ෂ නෙම සංඝකාරොපෙක්‍ෂාව තුන් සංයෝජනයන් ප්‍රතිණ බැවින් මතුමන්-නෙහි මාගී ප්‍රතිලාභය පිණිස විදගීනා කෙරෙයි. විතරාග නෙමේ සංඝකාරොපෙක්‍ෂාව හැම කෙලෙසුන් ප්‍රතිණ බැවින් ඉහාතමසුබවිහරණ පිණිස විදගීනා කෙරෙයි. මෙසෙයින් පාඨන්ජනයාගේ ද ශෛක්‍ෂයාගේ ද විතරාගයාගේ ද සංඝකාරොපෙක්‍ෂායෙහි විතනයාගේ අභිනිහාරය ප්‍රතිණ බැවින් ද අප්‍රතිණ බැවින් ද නානාභි වේ.

කිසෙයින් ශෛක්‍ෂයාගේ ද විතරාගයාගේ ද සංඝකාරොපෙක්‍ෂායෙහි විතනයාගේ අභිනිහාරය නානාභි වෙයි යත්: ශෛක්‍ෂ නෙම සංඝකාරොපෙක්‍ෂාව අභිනාදනය (සප්‍රිතිකතාමණාව) හෝ කෙරෙයි, විදගීනා හෝ කෙරෙයි. ප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂා කොට ඵලසම්චතට හෝ සම්චදී. විතරාග නෙමේ සංඝකාරොපෙක්‍ෂාව විදගීනා හෝ කෙරෙයි, ප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂා කොට ඵලසම්චතට හෝ සම්චදී. ඒ සංඝකාරොපෙක්‍ෂාව අධ්‍යුපෙක්‍ෂා කොට ශුන්‍යතවිහාරයෙන් හෝ අභිමිතතවිහාරයෙන් හෝ අප්‍රණීතිවිහාරයෙන් හෝ වාසය කෙරෙයි. මෙසෙයින් ශෛක්‍ෂයාගේ ද විතරාගයාගේ ද සංඝකාරොපෙක්‍ෂායෙහි විතනයාගේ අභිනිහාරය විහාරසමාපනනිභාවයෙන් නානාභි වේ.

කෙනෙක් සංඝකාරොපෙක්‍ෂාවෝ සමාධි වශයෙන් උපදිත් ද, කෙනෙක් සංඝකාරොපෙක්‍ෂාවෝ විදගීනාවශයෙන් උපදිත් ද යත්: සංඝකාරොපෙක්‍ෂාවෝ අට දෙනෙක් සමාධිවශයෙන් උපදිත්. සංඝකාරොපෙක්‍ෂාවෝ දසදෙනෙක් විදගීනාවශයෙන් උපදිත්.

කතමා අට්ඨ සඛ්ඛාරුපෙකඛා සමථවසෙන උපපජ්ජන්ති: පඨමං ක්කානං¹ පටිලාභත්ථාය නිවරණෙ පටිසඛ්ඛාසනතිට්ඨනා පඤ්ඤ සඛ්ඛාරුපෙකඛාසු ඤාණං, දුතියං ක්කානං පටිලාභත්ථාය විතකකච්චාරෙ පටිසඛ්ඛාසනතිට්ඨනා පඤ්ඤ සඛ්ඛාරුපෙකඛාසු ඤාණං, තතියං ක්කානං පටිලාභත්ථාය පීතිං පටිසඛ්ඛාසනතිට්ඨනා පඤ්ඤ සඛ්ඛාරුපෙකඛාසු ඤාණං, චතුත්ථං ක්කානං පටිලාභත්ථාය සුඛදුකෙඛ පටිසඛ්ඛාසනතිට්ඨනා පඤ්ඤ සඛ්ඛාරුපෙකඛාසු ඤාණං, ආකාසානඤ්චායතනසමාපතතිං පටිලාභත්ථාය රූපසඤ්ඤං පටිසඤ්ඤං නානතනසඤ්ඤං පටිසඛ්ඛාසනතිට්ඨනා පඤ්ඤ සඛ්ඛාරුපෙකඛාසු ඤාණං, විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපතතිං පටිලාභත්ථාය ආකාසානඤ්චායතනසඤ්ඤං පටිසඛ්ඛාසනතිට්ඨනා පඤ්ඤ සඛ්ඛාරුපෙකඛාසු ඤාණං, ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපතතිං පටිලාභත්ථාය විඤ්ඤාණඤ්චායතන සඤ්ඤං පටිසඛ්ඛාසනතිට්ඨනා පඤ්ඤ සඛ්ඛාරුපෙකඛාසු ඤාණං, නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපතතිං පටිලාභත්ථාය ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සඤ්ඤං පටිසඛ්ඛාසනතිට්ඨනා පඤ්ඤ සඛ්ඛාරුපෙකඛාසු ඤාණං. ඉමා අට්ඨ සඛ්ඛාරුපෙකඛා සමථවසෙන උපපජ්ජන්ති.

කතමා දස සඛ්ඛාරුපෙකඛා විපස්සනාවසෙන උපපජ්ජන්ති: සොනාපතතිමග්ගං පටිලාභත්ථාය උපපාදං පචතතං නිමිතතං ආයුග්ගනං² පටිසංඝිං ගතිං නිබ්බතතිං උපපතතිං ජාතිං ජරං ව්‍යාධිං මරණං සොකං පරිදෙවං උපායාසං පටිසඛ්ඛාසනතිට්ඨනා පඤ්ඤ සඛ්ඛාරුපෙකඛාසු ඤාණං සොනාපතතිඵලසමාපතනත්ථාය උපපාදං පචතතං නිමිතතං ආයුග්ගනං පටිසංඝිං -පෙ- උපායාසං පටිසඛ්ඛාසනතිට්ඨනා පඤ්ඤ සඛ්ඛාරුපෙකඛාසු ඤාණං, සකදගාමිමග්ගං පටිලාභත්ථාය -පෙ- සකදගාමිඵලසමාපතනත්ථාය අනාගාමිමග්ගං පටිලාභත්ථාය -පෙ- අනාගාමිඵලසමාපතනත්ථාය -පෙ- අරහතතමග්ගං පටිලාභත්ථාය -පෙ- අරහතතඵලසමාපතනත්ථාය -පෙ- සුඤ්ඤානවිහාරසමාපතනත්ථාය -පෙ- අනිමිතනවිහාරසමාපතනත්ථාය උපපාදං පචතතං නිමිතතං අයුග්ගනං පටිසංඝිං ගතිං නිබ්බතතිං උපපතතිං ජාතිං ජරං ව්‍යාධිං මරණං සොකං පරිදෙවං උපායාසං පටිසඛ්ඛාසනතිට්ඨනා පඤ්ඤ සඛ්ඛාරුපෙකඛාසු ඤාණං. ඉමා දස සඛ්ඛාරුපෙකඛා විපස්සනාවසෙන උපපජ්ජන්ති.

කති සඛ්ඛාරුපෙකඛා කුසලා, කති අකුසලා, කති අබ්‍යාකතා: පණ්ණරස් සඛ්ඛාරුපෙකඛා කුසලා, තියෙසො සඛ්ඛාරුපෙකඛා අබ්‍යාකතා. නත්ති සඛ්ඛාරුපෙකඛා අකුසලා.

1. “පටිසඛ්ඛාසනතිට්ඨනා පඤ්ඤ අට්ඨ විතතස්ස ගොවරා පුට්ඨජ්ජනස්ස දො භොනති තයො සෙකකස්ස ගොවරා තයො ච විතරාගස්ස යෙති විතතං විවට්ඨති.

කවර සංඝකාරොපෙක්ඛාවෝ ඉට්ඨෙතෙක් ගම්ඵගයෙන් උපදිත් ද
යත්: ප්‍රථමධ්‍යානප්‍රතිලාභය සදහා අඤ්චනීවරණයත් (ප්‍රභාතව්‍යභාවයෙන්) නුවණින් සලකා මධ්‍යස්ථභාවයෙන් සිටිනා ප්‍රඥාව (නීවරණ සංකිර්‍යාන) සංඝකාරයන්ගේ උපෙක්ඛායෙහි ඥාන යැ. ද්විතීයධ්‍යාන ප්‍රතිලාභය සදහා විනාශිවිචාරයත් නුවණින් සලකා මධ්‍යස්ථභාවයෙන් සිටිනා ප්‍රඥාව සංඝකාරයන්ගේ උපෙක්ඛායෙහි ඥාන යැ. තෘතීයධ්‍යාන ප්‍රතිලාභය සදහා ප්‍රීතිය නුවණින් සලකා මධ්‍යස්ථභාවයෙන් සිටිනා ප්‍රඥාව සංඝකාරයන්ගේ උපෙක්ඛායෙහි ඥාන යැ, චතුර්ථධ්‍යාන ප්‍රතිලාභය සදහා සුඛදු:ඛයත් නුවණින් සලකා මධ්‍යස්ථභාවයෙන් සිටිනා ප්‍රඥාව සංඝකාරයන්ගේ උපෙක්ඛායෙහි ඥාන යැ. ආකාසානඤ්චායනනසමාපතනී ප්‍රතිලාභය සදහා රූපසංඥව ප්‍රතිසංඥව නානාභසංඥව නුවණින් සලකා මධ්‍යස්ථභාවයෙන් සිටිනා ප්‍රඥාව සංඝකාරයන්ගේ උපෙක්ඛායෙහි ඥාන යැ. විඤ්ඤාණඤ්චායනනසමාපතනී ප්‍රතිලාභය සදහා ආකාසානඤ්චායනනසංඥව නුවණින් සලකා මධ්‍යස්ථභාවයෙන් සිටිනා ප්‍රඥාව සංඝකාරයන්ගේ උපෙක්ඛායෙහි ඥාන යැ. ආකිඤ්චඤ්ඤායනනසමාපතනී ප්‍රතිලාභය සදහා විඤ්ඤාණඤ්චායනනසංඥව නුවණින් සලකා මධ්‍යස්ථභාවයෙන් සිටිනා ප්‍රඥාව සංඝකාරයන්ගේ උපෙක්ඛායෙහි ඥාන යැ. නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායනන සමාපතනී ප්‍රතිලාභය සදහා ආකිඤ්චඤ්ඤායනනසංඥව නුවණින් සලකා මධ්‍යස්ථභාවයෙන් සිටිනා ප්‍රඥාව සංඝකාරයන්ගේ උපෙක්ඛායෙහි ඥාන යි මේ සංඝකාරොපෙක්ඛාවෝ ඉට්ඨෙතෙ ගම්ඵගයෙන් උපදිත්.

කවර සංඝකාරොපෙක්ඛාවෝ දසදෙනෙක් විදශීනාවශයෙන් උපදිත් ද
යත්: සෝවන්මාගීය ලැබීම පිණිස උත්පාදය ප්‍රවාහනිය නිමිත්ත කම්මායු-
හනය ප්‍රතිසංකීය ගතිය නිව්චිතනිය උපප්‍රාප්තිය ජාතිය ජරාව ව්‍යාධිය මරණය ශොකය පරිදෙවය උපායාසය ප්‍රත්‍යවෙක්ඛා කොට මධ්‍යස්ථභාව-
යෙන් සිටුනා ප්‍රඥව සංඝකාරොපෙක්ඛා ඥාන යි. සෝවන් ඵලසම්පන්නිය
පිණිස උත්පාදය ප්‍රවාහනිය නිමිත්ත කම්මායුහනය ප්‍රතිසංකීය ... ප්‍රත්‍යවෙක්ඛා
කොට මධ්‍යස්ථභාවයෙන් සිටුනා ප්‍රඥව සංඝකාරොපෙක්ඛා ඥාන යි.
සෙදගාමී මාගීය ලැබීම පිණිස ... සෙදගාමී ඵලසම්පන්න පිණිස ... අනගාමී
මාගීය ලැබීම පිණිස ... අනගාමී ඵලසම්පන්න පිණිස ... රහත්මහ ලැබීම
පිණිස ... රහත් ඵලසම්පන්න පිණිස ... ශුන්‍යතචිහාරසම්පන්නිය පිණිස ...
අනිමිත්තචිහාරසම්පන්නිය පිණිස උත්පාදය ප්‍රවාහනිය නිමිත්ත ආයුහනය
ප්‍රතිසංකීය ගතිය නිව්චිතනිය උපප්‍රාප්තිය ජාතිය ජරාව ව්‍යාධිය මරණය
ශොකය පරිදෙවය උපායාසය ප්‍රත්‍යවෙක්ඛා කොට මධ්‍යස්ථභාවයෙන් සිටුනා
ප්‍රඥව සංඝකාරොපෙක්ඛා ඥාන යි. මේ සංඝකාරොපෙක්ඛාවෝ දසදෙන
විදශීනාවශයෙන් උපදිත්.

කෙනෙක් සංඝකාරොපෙක්‍ෂාවේ කුශලයෝ ද, කෙනෙක් අකුශලයෝද, කෙනෙක් අව්‍යාකානුයෝ ද යත්: සංඝකාරොපෙක්‍ෂාවේ පසළොස් දෙනෙක් කුශලයෝ යැ. සංඝකාරොපෙක්‍ෂාවේ තිදෙනෙක් අව්‍යාකානුයෝ යැ. අකුශල වූ සංඝකාරොපෙක්‍ෂායෙක් නැති.

1. යම් (සංඝකාරොපෙක්‍ෂාවක් හිමිවීමෙන් විතතිවිචාරාදියෙන්) සිත අපහම වේ ද ඒ පරිසකිංසා සහතිවංචා (සංඝකාරොපෙක්‍ෂා) ප්‍රඥවෝ (භමථ වශයෙන්) විතතභොවර චූවානු අටදෙනෙක් වෙති. පාඨග්ජනයා හට (භමථවිද්දීනාසමාපනති වශයෙන්) තිදෙනෙක් භොවර වෙති. රහත්හට (අප්‍රණිතිත, ශුන්‍යත, ඵලසමාපනති වශයෙන්) තිදෙනෙක් භොවර වෙති.

2. අට්ඨ සමාධිස්ස පච්චයා දස ඥාණස්ස ගොවරා
අට්ඨාරස සඬ්ඛාරූපෙකඛා තිණ්ණං විමොක්ඛාන පච්චයා.

3. ඉමෙ අට්ඨාරසාකාරා පඤ්ඤ යස්ස පරිචිතා¹
කුසලො සඬ්ඛාරූපෙකඛාසු නානාද්විසු න කමපති''ති.

තං ඥාතවෙය්න ඥාණං, පජානනවෙය්න පඤ්ඤ. තෙන වුච්චති
'වුඤ්චිතුකමයතාපටිසඬ්ඛාසනතිට්ඨනා පඤ්ඤ සඬ්ඛාරූපෙකඛාසු ඥාණං'.

සඬ්ඛාරූපෙකඛාඥාණතිදෙදසො.

10. ගොත්‍රභුඤ්ඤාණං

කථං ඛගිඤ්ඤා වුට්ඨානවිච්චට්ඨනෙ පඤ්ඤ ගොත්‍රභු ඥාණං:

උපපාදං අභිභුය්‍යතීති ගොත්‍රභු, පචතනං අභිභුය්‍යතීති ගොත්‍රභු, නිමිත්තං අභිභුය්‍යතීති ගොත්‍රභු, ආයුහනං අභිභුය්‍යතීති ගොත්‍රභු, පටි-
සක්ඛං අභිභුය්‍යතීති ගොත්‍රභු, ගතිං අභිභුය්‍යතීති ගොත්‍රභු, නිබ්බතනිං
අභිභුය්‍යතීති ගොත්‍රභු, උපපතතිං අභිභුය්‍යතීති ගොත්‍රභු, ජාතිං අභිභුය්‍යතීති
ගොත්‍රභු, ජරං අභිභුය්‍යතීති ගොත්‍රභු, ව්‍යාධිං අභිභුය්‍යතීති ගොත්‍රභු,
මරණං අභිභුය්‍යතීති ගොත්‍රභු, සොකං අභිභුය්‍යතීති ගොත්‍රභු, පරිදෙවං
අභිභුය්‍යතීති ගොත්‍රභු, උපායාසං අභිභුය්‍යතීති ගොත්‍රභු, ඛගිඤ්ඤා සඬ්ඛාර-
නිමිත්තං අභිභුය්‍යතීති ගොත්‍රභු.

අනුපපාදං පකඛඤ්ඤාති ගොත්‍රභු, අපචතනං පකඛඤ්ඤාති ගොත්‍රභු
-පෙ- නිරෝධං නිබ්බතනං පකඛඤ්ඤාති ගොත්‍රභු.

උපපාදං අභිභුය්‍යතිං අනුපපාදං පකඛඤ්ඤාති ගොත්‍රභු, පචතනං
අභිභුය්‍යතිං අපචතනං පකඛඤ්ඤාති ගොත්‍රභු, නිමිත්තං අභිභුය්‍යතිං
අනිමිත්තං පකඛඤ්ඤාති ගොත්‍රභු, -පෙ- ඛගිඤ්ඤා සඬ්ඛාර නිමිත්තං
අභිභුය්‍යතිං නිරෝධං නිබ්බතනං පකඛඤ්ඤාති ගොත්‍රභු.

උපපාද වුට්ඨාතීති ගොත්‍රභු, පචතනා වුට්ඨාතීති ගොත්‍රභු, නිමිත්තා
වුට්ඨාතීති ගොත්‍රභු, ආයුහනා වුට්ඨාතීති ගොත්‍රභු, පටිසක්ඛියා වුට්ඨාතීති
ගොත්‍රභු, ගතියා වුට්ඨාතීති ගොත්‍රභු, නිබ්බතනියා වුට්ඨාතීති ගොත්‍රභු
උපපතතියා වුට්ඨාතීති ගොත්‍රභු, ජාතියා වුට්ඨාතීති ගොත්‍රභු, ජරාය
වුට්ඨාතීති ගොත්‍රභු ව්‍යාධිමතා වුට්ඨාතීති ගොත්‍රභු, මරණා වුට්ඨාතීති ගොත්‍රභු,
සොකා වුට්ඨාතීති ගොත්‍රභු, පරිදෙව්‍යා වුට්ඨාතීති ගොත්‍රභු, උපායාසා
වුට්ඨාතීති ගොත්‍රභු, ඛගිඤ්ඤා සඬ්ඛාරනිමිත්තා වුට්ඨාතීති ගොත්‍රභු.

1. පරිචිතා මජ්ඣ.

2. ශමථ වශයෙන් කියන ලද අටදෙන අභිණාසමාසියට ප්‍රත්‍යය වෙති. විදගීනාවශයෙන් කියන ලද දසදෙන මාගීඥානසට ද එලඥානසට ද ගොවර වෙති. මේ අටළොස් සංඝකාරොපෙක්‍ෂාඥානයෝ (ගුණානාදි) ත්‍රිවිධ විමොක්‍ෂයන්ට (උපනිශ්‍රයප්‍රත්‍යයෙන්) ප්‍රත්‍යය වෙත්.

3. මේ අටළොස් වැදූරැම් වූ ප්‍රඥවෝ යම් යොගාවචරයක්හු විසින් පුරුදු කරන ලද්දහු ද (හෙතෙම) සංඝකාරොපෙක්‍ෂාඥානයෙහි නිපුණ වූයේ (ශාඛවාදි) නානාදූෂටියෙහි නො සැලේ යයි.

එය ඥානාභීයෙන් ඥාන නමැ. ප්‍රජානනාභීයෙන් ප්‍රඥ නමි. එයින් කියනු ලැබෙයි: 'පරිසඛාසනතිට්ඨනා පඤ්ඤ සඛ්ඛාරොපෙක්‍ෂාසු ඤාණං' යි.

සංඝකාරොපෙක්‍ෂාඥාන නිදේශ යි.

10. ගොත්‍රභූ ඥානය

කිසෙයින් බාහ්‍ය වූ සංඝකාර නිමිත්තෙන් නැගී සිටුනා එයට පරාභිමුඛ වීමෙහි ප්‍රඥව ගොත්‍රභූඥාන වෙයි යත්:

උත්පාදය ඉක්මවා (අභිභවනය කෙරේ) නු යි ගොත්‍රභූ නමැ. ප්‍රවෘත්තිය ඉක්මවා නු යි ගොත්‍රභූ නමැ. නිමිත්ත ඉක්මවා නු යි ගොත්‍රභූ නමැ. ආයුහනය ඉක්මවා නු යි ගොත්‍රභූ නමැ. ප්‍රතිසංකීය ඉක්මවා නු යි ගොත්‍රභූ නමැ. ගතිය ඉක්මවා නු යි ගොත්‍රභූ නමැ. නිජ්‍යාතිය ඉක්මවා නු යි ගොත්‍රභූ නමැ. උපප්‍රාපතිය ඉක්මවා නු යි ගොත්‍රභූ නමැ. ජාතිය ඉක්මවා නු යි ගොත්‍රභූ නමැ. ජරාව ඉක්මවා නු යි ගොත්‍රභූ නමැ. ව්‍යාධිය ඉක්මවා නු යි ගොත්‍රභූ නමැ. මරණය ඉක්මවා නු යි ගොත්‍රභූ නමැ. ශොකය ඉක්මවා නු යි ගොත්‍රභූ නමැ. පරිදෙවය ඉක්මවා නු යි ගොත්‍රභූ නමැ. උපායාසය ඉක්මවා නු යි ගොත්‍රභූ නමැ. වාහ්‍ය සංඝකාරනිමිත්ත ඉක්මවා නු යි ගොත්‍රභූ නමි.

අනුත්පාදයට ප්‍රසංකඤානය කෙරේ නු යි ගොත්‍රභූ නමැ, අප්‍රවෘත්තියට ප්‍රසංකඤානය කෙරේ නු යි ගොත්‍රභූ නමැ ... නිරෝධ සඛ්ඛාසන නිජ්‍යාණයට ප්‍රසංකඤානය කෙරේ නු යි ගොත්‍රභූ නමි.

උත්පාදය ඉක්මවා අනුත්පාදයට ප්‍රසංකඤානය කෙරේ නු යි ගොත්‍රභූ නමැ. ප්‍රවෘත්තිය ඉක්මවා අප්‍රවෘත්තියට ප්‍රසංකඤානය කෙරේ නු යි ගොත්‍රභූ නමැ. නිමිත්ත ඉක්මවා අනිමිත්තට ප්‍රසංකඤානය කෙරේ නු යි ගොත්‍රභූ නමැ ... වාහ්‍ය සංඝකාරනිමිත්ත ඉක්මවා නිරෝධ සඛ්ඛාසන නිජ්‍යාණයට ප්‍රසංකඤානය කෙරේ නු යි ගොත්‍රභූ නමි.

උත්පාදයෙන් නැගීසිටී නු යි ගොත්‍රභූ නමැ. ප්‍රවෘත්තියෙන් නැගීසිටී නු යි ගොත්‍රභූ නමැ. නිමිත්තයෙන් නැගීසිටී නු යි ගොත්‍රභූ නමැ. කමායුහනයෙන් නැගීසිටී නු යි ගොත්‍රභූ නමැ. ප්‍රතිසංකීයෙන් නැගී සිටී නු යි ගොත්‍රභූ නමැ. ගතියෙන් නැගීසිටී නු යි ගොත්‍රභූ නමැ. නිජ්‍යාතියෙන් නැගී සිටී නු යි ගොත්‍රභූ නමැ. උපප්‍රාපතියෙන් නැගීසිටී නු යි ගොත්‍රභූ නමැ. ජාතියෙන් නැගීසිටී නු යි ගොත්‍රභූ නමැ. ජරායෙන් නැගී සිටී නු යි ගොත්‍රභූ නමැ. ව්‍යාධියෙන් නැගීසිටී නු යි ගොත්‍රභූ නමැ. මරණයෙන් නැගීසිටී නු යි ගොත්‍රභූ නමැ. ශොකයෙන් නැගීසිටී නු යි ගොත්‍රභූ නමැ. පරිදෙවයෙන් නැගීසිටී නු යි ගොත්‍රභූ නමැ. උපායාසයෙන් නැගී සිටී නු යි ගොත්‍රභූ නමැ. වාහ්‍ය සංඝකාරනිමිත්තයෙන් නැගීසිටී නු යි ගොත්‍රභූ නමි.

අනුප්‍රාප්ත පක්ෂයෙහි ගොනු, අපවතන පක්ෂයෙහි ගොනු, -පෙ- නිරෝධ නිබන්ධන පක්ෂයෙහි ගොනු.

උපාද්‍ය වූයෙහි අනුප්‍රාප්ත පක්ෂයෙහි ගොනු, පවතන වූයෙහි අපවතන පක්ෂයෙහි ගොනු, නිමිත්ත වූයෙහි අනිමිත්ත පක්ෂයෙහි ගොනු, ආයුහන වූයෙහි අනායුහන පක්ෂයෙහි ගොනු, පරිසරය වූයෙහි අපරිසර පක්ෂයෙහි ගොනු, ගතිය වූයෙහි අගතිය පක්ෂයෙහි ගොනු, නිබන්ධනය වූයෙහි අනිබන්ධන පක්ෂයෙහි ගොනු, උපපත්තිය වූයෙහි අනුපපත්තිය පක්ෂයෙහි ගොනු, ජාතිය වූයෙහි අජාතිය පක්ෂයෙහි ගොනු, ජරාය වූයෙහි අජරා පක්ෂයෙහි ගොනු, බ්‍යාධිත වූයෙහි අබ්‍යාධි පක්ෂයෙහි ගොනු, මරණය වූයෙහි අමරණ පක්ෂයෙහි ගොනු, සොකා වූයෙහි අසොකා පක්ෂයෙහි ගොනු, පරිදෙව වූයෙහි අපරිදෙව පක්ෂයෙහි ගොනු, උපයාස වූයෙහි අනුපයාස පක්ෂයෙහි ගොනු, බිඳිදාසකාරකමිත්ත වූයෙහි නිරෝධ නිබන්ධන පක්ෂයෙහි ගොනු.

උපාද්‍ය විවචනි ගොනු, පවතන විවචනි ගොනු, -පෙ- බිඳිදාසකාරකමිත්ත විවචනි ගොනු.

අනුප්‍රාප්ත පක්ෂයෙහි ගොනු, අපවතන පක්ෂයෙහි ගොනු, -පෙ- නිරෝධ නිබන්ධන පක්ෂයෙහි ගොනු.

උපාද්‍ය විවචනි අනුප්‍රාප්ත පක්ෂයෙහි ගොනු, පවතන විවචනි අපවතන පක්ෂයෙහි ගොනු, -පෙ- බිඳිදාසකාරකමිත්ත විවචනි නිරෝධ නිබන්ධන පක්ෂයෙහි ගොනු.

කති ගොනුබලය, සමඵලසෙන උපපජ්ජනි, කති ගොනුබලය විපස්සනා වසෙන උපපජ්ජනි: අධි ගොනුබලය, සමඵලසෙන උපපජ්ජනි, දස ගොනුබලය විපස්සනාවසෙන උපපජ්ජනි.

කතමෙ¹ අධි ගොනුබලය සමඵලසෙන උපපජ්ජනි: පඨම ඛානං² පටිලාභත්ථාය නිවරණ අභිභූයාති ගොනු, දුතිය ඛානං පටිලාභත්ථාය විතක්කවිචාරෙ අභිභූයාති ගොනු, තෘතිය ඛානං පටිලාභත්ථාය පිති අභිභූයාති ගොනු, චතුත්ථ ඛානං පටිලාභත්ථාය සුඛදුක්ඛ අභිභූයාති ගොනු, ආකාසානඤ්චායනනසමාපතනි පටිලාභත්ථාය රූපසඤ්ඤා පටිසසඤ්ඤා නානාතනසඤ්ඤා අභිභූයාති ගොනු, විඤ්ඤානඤ්චායනනසමාපතනි පටිලාභත්ථාය ආකාසානඤ්චායනනසඤ්ඤා අභිභූයාති ගොනු, ආනිඤ්චායනනසමාපතනි පටිලාභත්ථාය විඤ්ඤානඤ්චායනනසඤ්ඤා අභිභූයාති ගොනු, නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායනනසමාපතනි පටිලාභත්ථාය ආනිඤ්චායනනසඤ්ඤා අභිභූයාති ගොනු. ඉමෙ අධි ගොනුබලය සමඵලසෙන උපපජ්ජනි.

1. කතමා - සි 1. 2. පඨමඛානං - PTS සි 1.

අනුප්‍රාප්තියට ප්‍රසන්නතය කෙරේ නු සි ගොනුනු නමි. අප්‍රචාතතියට ප්‍රසන්නතය කෙරේ නු සි ගොනුනු නමි ... නිරෝධ සංකීර්ණ නිවැණියට ප්‍රසන්නතය කෙරේ නු සි ගොනුනු නමි.

උප්‍රාප්තියෙන් නැගී අනුප්‍රාප්තියට ප්‍රසන්නතය කෙරේ නු සි ගොනුනු නමි. ප්‍රචාතතියෙන් නැගී අප්‍රචාතතියට ප්‍රසන්නතය කෙරේ නු සි ගොනුනු නමි. නිවැණියෙන් නැගී අනිවැණියට ප්‍රසන්නතය කෙරේ නු සි ගොනුනු නමි. අනුප්‍රාප්තියෙන් නැගී අනුප්‍රාප්තියට ප්‍රසන්නතය කෙරේ නු සි ගොනුනු නමි. ප්‍රතිසංකීර්ණයෙන් නැගී අප්‍රතිසංකීර්ණයට ප්‍රසන්නතය කෙරේ නු සි ගොනුනු නමි. ගතියෙන් නැගී අගතියට ප්‍රසන්නතය කෙරේ නු සි ගොනුනු නමි. නිවැණියෙන් නැගී අනිවැණියට ප්‍රසන්නතය කෙරේ නු සි ගොනුනු නමි. උප්‍රාප්තියෙන් නැගී අනුප්‍රාප්තියට ප්‍රසන්නතය කෙරේ නු සි ගොනුනු නමි. ජාතියෙන් නැගී අජාතියට ප්‍රසන්නතය කෙරේ නු සි ගොනුනු නමි. ජරායෙන් නැගී අජරාවට ප්‍රසන්නතය කෙරේ නු සි ගොනුනු නමි. ව්‍යාධියෙන් නැගී අව්‍යාධියට ප්‍රසන්නතය කෙරේ නු සි ගොනුනු නමි. මරණයෙන් නැගී අමරණයට ප්‍රසන්නතය කෙරේ නු සි ගොනුනු නමි. ගොතයෙන් නැගී අගොතයට ප්‍රසන්නතය කෙරේ නු සි ගොනුනු නමි. උප්‍රාප්තියෙන් නැගී අනුප්‍රාප්තියට ප්‍රසන්නතය කෙරේ නු සි ගොනුනු නමි. වාග්‍යසංකීර්ණ නිවැණියෙන් නැගී නිරෝධ සංකීර්ණ නිවැණියට ප්‍රසන්නතය කෙරේ නු සි ගොනුනු නමි.

උප්‍රාප්තියෙන් අපගත වේ නු සි ගොනුනු නමි. ප්‍රචාතතියෙන් අපගත වේ නු සි ගොනුනු නමි. ... වාග්‍ය සංකීර්ණ නිවැණියෙන් අපගත වේ නු සි ගොනුනු නමි.

අනුප්‍රාප්තියට ප්‍රසන්නතය කෙරේ නු සි ගොනුනු නමි ... අප්‍රචාතතියට ප්‍රසන්නතය කෙරේ නු සි ගොනුනු නමි ... නිරෝධ සංකීර්ණ නිවැණියට ප්‍රසන්නතය කෙරේ නු සි ගොනුනු නමි.

උප්‍රාප්තියෙන් අපගත වූ අනුප්‍රාප්තියට ප්‍රසන්නතය කෙරේ නු සි ගොනුනු නමි. ප්‍රචාතතියෙන් අපගත වූ අප්‍රචාතතියට ප්‍රසන්නතය කෙරේ නු සි ගොනුනු නමි. ... වාග්‍ය සංකීර්ණ නිවැණියෙන් අපගත වූ නිරෝධ සංකීර්ණ නිවැණියට ප්‍රසන්නතය කෙරේ නු සි ගොනුනු නමි.

කෙතෙක් ගොනුනුබිමියෝ ගම්පවයයෙන් උපදිත් ද; කෙතෙක් ගොනුනුබිමියෝ විදගීනාවයයෙන් උපදිත් ද යත්; ගොනුනුබිමියෝ අට-දෙනෙක් ගම්පවයයෙන් උපදිත්. ගොනුනුබිමියෝ දසදෙනෙක් විදගීනාවයයෙන් උපදිත්.

කවර ගොනුනුබිමියෝ අටදෙනෙක් ගම්පවයයෙන් උපදිත් ද යත්; ප්‍රථමධ්‍යානය ලබනු පිණිස නිවරණයන් ඉක්මවා (අනිභවනය කෙරේ) නු සි ගොනුනු යැ. ද්විතීයධ්‍යානය ලබනු පිණිස විතතිවිචාරයන් ඉක්මවා, නු සි ගොනුනු යැ. තෘතීයධ්‍යානය ලබනු පිණිස ප්‍රතිය ඉක්මවා, නු සි ගොනුනු යැ. චතුර්ථධ්‍යානය ලබනු පිණිස සුබද්‍රැවයන් ඉක්මවා, නු සි ගොනුනු යැ. ආකාශානුචායතන සමාපතතිය ලබනු පිණිස රූපසංඥව ප්‍රතිසංඥව නානාචසාඥව ඉක්මවා, නු සි ගොනුනු යැ. විඤ්ඤාණඤා-යතනසමාපතතිය ලබනු පිණිස ආකාශානුචායතනසංඥව ඉක්මවා, නු සි ගොනුනු යැ. ආකිඤ්ඤායතනසමාපතතිය ලබනු පිණිස විඤ්ඤාණඤා-යතනසංඥව ඉක්මවා, නු සි ගොනුනු යැ. නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන-සමාපතතිය ලබනු පිණිස ආකිඤ්ඤායතනසංඥව ඉක්මවා, නු සි ගොනුනු යැ. මේ ගොනුනුබිමියෝ අටදෙන ගම්පවයයෙන් උපදිත්.

කනමේ දස ගොනුගබ්බා විපක්ෂනාවසෙත උපපජ්ජති: සොතා, පතතිමගං පටිලාහන්ථාය උපපාදා පවතනං නිමිත්තං ආයුහනං පටිසන්ධිං ගතිං නිබ්බන්තිං උපපතතිං ජාතිං ජරං බ්‍යාධිං මරණං සොකං පරිදෙවං උපායාසං බිහිඤ්ඤාසංඛාරනිමිත්තං අභිභූයානිති ගොනුහු, සොතාපතතිඵලසමාපතනන්ථාය උපපාදා පවතනං නිමිත්තං පටිසන්ධිං -පෙ- අභිභූයානිති ගොනුහු, සකදගාමිමගං පටිලාහන්ථාය -පෙ- සකදගාමි-ඵලසමාපතනන්ථාය -පෙ- අනාගාමිමගං පටිලාහන්ථාය -පෙ- අනාගාමිඵල සමාපතනන්ථාය -පෙ- අරහතනමගං පටිලාහන්ථාය උපපාදා පවතනං නිමිත්තං ආයුහනං පටිසන්ධිං ගතිං නිබ්බන්තිං උපපතතිං ජාතිං ජරං බ්‍යාධිං මරණං සොකං පරිදෙවං උපායාසං බිහිඤ්ඤාසංඛාරනිමිත්තං අභි-භූයානිති ගොනුහු, අරහතනඵලසමාපතනන්ථාය -පෙ- සුඤ්ඤානවිහාරසමා-පතනන්ථාය -පෙ- අනිමිත්තවිහාරසමාපතනන්ථාය උපපාදා පවතනං නිමිත්තං ආයුහනං පටිසන්ධිං -පෙ- අභිභූයානිති ගොනුහු, ඉමේ දස ගොනුගබ්බා විපක්ෂනාවසෙත උපපජ්ජන්ති.

කති ගොනුගබ්බා කුසලා, කති අකුසලා, කති අබ්‍යාකතා. පනතරස ගොනුගබ්බා කුසලා, තයො ගොනුගබ්බා අබ්‍යාකතා, නජ්ඣී ගොනුගබ්බා අකුසලා.

1. “සාමිසඤ්ඤා නිරුමිසං පණ්ණිනඤ්ඤා අපපණ්ණිනං සුඤ්ඤානඤ්ඤා විසඤ්ඤානං වුට්ඨිතඤ්ඤා අවුට්ඨිතං
2. අට්ඨ සමාධිස්ස පච්චයා දස සද්දණස්ස ගොචරා අට්ඨාරස ගොනුගබ්බා තිණ්ණං විමොක්ඛාන පච්චයා,
3. ඉමේ අට්ඨාරසාකාරා පඤ්ඤා යස්ස පරිචිතා කුසලො භිවට්ටෙ වුට්ඨානෙ නානාදිට්ඨිසු න කම්පනී’ති

තං සද්දතට්ඨෙන සද්දණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා, තෙන වුට්ඨති: “බිහිඤ්ඤාවුට්ඨානවිවට්ටනෙ පඤ්ඤා ගොනුහු සද්දණං”

ගොනුහු සද්දණනිදෙදසො.

11. මහගඤ්ඤං

කථං දුහතො වුට්ඨාන විවට්ටනෙ පඤ්ඤා මගෙහි සද්දණං.

සොතාපතතිමගකකිණේ දස්සනට්ඨෙන සමමාදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨියා වුට්ඨාති, නදනුවතකකිලෙසෙහි ව බන්ධෙහි ව වුට්ඨාති, බිහිඤ්ඤා ව සබ්බ-නිමිත්තෙහි වුට්ඨාති. තෙන වුට්ඨති: දුහතො වුට්ඨානවිවට්ටනෙ පඤ්ඤා මගෙහි සද්දණං.

කවර ගොනුගනිමින් ද සදෙනෙක් විද්‍යාභාවයෙන් උපදිත් ද යත්: ප්‍රොතාපනනිමාග්ප්‍රතිලාභය පිණිස උතපාදය ප්‍රමානනය නිමිත්ත ආයුහනය ප්‍රතිසන්ධිය ගතිය නිමිත්තය උපප්‍රාපතිය ජාතිය ජරාව ව්‍යාධිය මරණය ගොතය පරිදෙවය උපායාසය වාහ්‍ය සංඝකාරනිමිත්ත ඉක්මවා නු යි ගොනුහු යැ. ප්‍රොතාපනනිමාග්ප්‍රතිලාභය පිණිස උතපාදය ප්‍රමානනය නිමිත්ත ආයුහනය ප්‍රතිසන්ධිය ... ඉක්මවා නු යි ගොනුහු යැ. සකාදගාමිමාග්ප්‍රතිලාභය පිණිස ... සකාදගාමිඵලසමාපනතිය පිණිස ... අනාගාමිමාග්ප්‍රතිලාභය පිණිස ... අනාගාමිඵලසමාපනතිය පිණිස ... අභිනමාග්ප්‍රතිලාභය පිණිස උතපාදය ප්‍රමානනය නිමිත්ත ආයුහනය ප්‍රතිසන්ධිය ගතිය නිමිත්තය උපප්‍රාපතිය ජාතිය ජරාව ව්‍යාධිය මරණය ගොතය පරිදෙවය උපායාසය වාහ්‍ය සංඝකාරනිමිත්ත ඉක්මවා නු යි ගොනුහු යැ. අභිනඵලසමාපනතිය පිණිස ... ගුහ්‍යතවිහාර සමාපනතිය පිණිස ... අනිමිත්තවිහාරසමාපනතිය පිණිස උතපාදය ප්‍රමානනය නිමිත්ත ආයුහනය ප්‍රතිසන්ධිය ... ඉක්මවා නු යි ගොනුහු යැ. මේ ගොනුගනිමින් ද සදෙන විද්‍යාභාවයෙන් උපදිත්.

කෙතෙක් ගොනුගනිමින් කුශලයෝ ද කෙතෙක් අකුශලයෝ ද කෙතෙක් අව්‍යාකාතයෝ ද යත්: ගොනුගනිමින් පහලොස්දෙනෙක් කුශලයෝ යැ. ගොනුගනිමින් තිදෙනෙක් අව්‍යාකාතයෝ යැ. ගොනුගනිමින් අකුශල වූවාහු නැති යි.

1. නිකානති සහිත බැවින් සාමිම යැ (නිකානති රහිත බැවින්) නිරාමිම යැ. (නිකානති ප්‍රණීධියෙන් සිටි බැවින්) ප්‍රණීතිත යැ (තදභාවයෙන්) අප්‍රණීතිත යැ (නිකානති සංයෝගයෙන්) සංයුක්ත යැ (තදභාවයෙන්) විසංයුක්ත යැ (නිකානතිය සිලනා බැවින්) ව්‍යුත්තිත යැ (තදභාවයෙන්) අව්‍යුත්තිත යි.

2. ගොනුගනිමින් අටදෙනෙක් සමාධියට ප්‍රත්‍යයෝ වෙති. දසදෙනෙක් ඥානයට ගොවර වූවාහු වෙති. අටලොස් ගොනුගනිමින් තුන් විමොක්‍ෂණයට ප්‍රත්‍යයෝ වෙත්.

3. මේ අටලොස් ආකාර ප්‍රඥාවෝ යමක්හු විසින් පුරුදු කරන ලද්දහු ද ඒ විචර්යාසෙහි හා ව්‍යුත්තායෙහි නිපුණ වූයේ නානා දෘෂ්ටිති නොසැලේ යයි.

එය ඥානාවයෙන් ඥාන යැ. ප්‍රජානනාවයෙන් ප්‍රඥ යි. එයින් කියනු ලැබෙයි: 'බහිඛා වුට්ඨානවිච්චනෙ පඤ්ඤා ගොනුහුඤ්ඤා' යි.

ගොනුහුඤ්ඤා නිද්දෙස යි.

11. මාග්ඥානය

කිසෙයින් උභතොව්‍යුත්තාවිච්චනයෙහි ප්‍රඥව මාග්ඥාන වෙයි යත්:

ප්‍රොතාපනනිමාග්ප්‍රතිලාභයෙහි සත්‍යදර්ශනසමාපතියෙන් සමාන්දූෂිත (දෙසැට) මිථ්‍යාදූෂිතෙන් නැගෙයි. තදනුවර්ත (මිථ්‍යාදූෂිත අනුවැ පවත්නා) කෙලයෙන් කෙරෙත් ද සකකියෙන් කෙරෙත් ද නැගෙයි. වාහ්‍ය වූ හැම සංඝකාරනිමිත්ත කෙරෙත් ද නැගේ. එයින් කියනු ලැබෙයි. 'දුභතොවුට්ඨානවිච්චනෙ පඤ්ඤා මග්ග ඤාණං' යි.

අභිනිරෝපනවේදන සම්මාසංඝිකපො, විමර්ශනසංඝිකපො, වුවිසානි,
නදනුවහනකතිලෙසෙති ව බෙදෙහි ව වුවිසානි, බතිඥා ව සබ්බන්තරොති
වුවිසානි. තෙන වුවිසානි: දුභතො වුවිසානච්චටතො පඤ්ඤා මගෙහි ආරාමං.

පරිගණකවේදයේ නවමාතාවය, විවිධතාවය, ව්‍යවස්ථාපිත, නිදහස්වන ක-
සිලයෙහි වැඩෙන ව්‍යවස්ථාපිත, නිදහස් වැඩෙන ව්‍යවස්ථාපිත, වෙන ව්‍යවස්ථාපිත: උදාහරණ ව්‍යවස්ථාපිතවලට පැහැදිලි ලෙස පැහැදිලි කර ඇත.

සවිධානවේදීන් සමාකමවනෝ, විවිද්‍යාකමනෝ, වූවානි,
නදනුවන්තාකතිලෙසෙති ටි බිසෝනි ටි වූවානි, බිහිදා ටි සබ්බ-
මිහෙනති වූවානි, ගෙන වූවනි: දුහගො වූවානච්චගෙන පඤ්ඤ
මගෙන ඤාණං.

වොදනවෙයන සමවා ආප්වො ඡිව්වාආප්වා වුට්සානි, නද්නුවතන-
කභිලෙසෙති ව් බිකෙති ව් වුට්සානි, බිතිධා ව් සබිබිමිහොනි වුට්සානි,
හොන වුට්සානි: දහනො වුට්සානිව්වට්හො පඤ්ඤා මහො ඤ්ඤාං.

පහතවෙස්න සමවාසායමේ විජ්ජාසායමා වුටියානි, තදනුවහනක-
කිලෙසෙහි ව බෙහෙහි ව වුටියානි, බිහිඳා ව සබ්බත්තෙහි වුටියානි,
තෙතා වුටිමිනි: දුහතො වුටියානව්වටෙන පසුඤ්ඤ මගෙහ සුඤ්ඤං.

උපටිඨානවේදික සමමාසිකී විවර්ණසහිතා, ව්‍රිට්ඨාහි, නද්‍රව්‍යතනක-
කිලෝසෙති ව බිණෙති ව ව්‍රිට්ඨාහි, බිහිභි ව සබ්බනිපතෙනහි ව්‍රිට්ඨාහි, තෙන
ව්‍රිට්ඨාහි. ‘දුභංගො ව්‍රිට්ඨානවිට්ටනො පඤ්ඤා මග්ගෙ ඤාණං.

අපි කොට්ඨාසයේ සාමාජිකයින් වීමට සාමාජිකයා වුවහොත්, නදනුවතක-
කිලෝසෙහි වී බිකෙහි වී වුවහොත්, බිහිසුනු වී සබ්බන්ධිතයෙකු වුවහොත්,
තෙහි වුවහොත්: දුර්වලයා වුවහොත් වුවහොත් පසුපසට ගෙන යාමට.

සතදාගම්මගනකිණේ දසුනටෙහි සමමාදිව්‍ය - පෙ අවිනේශයටෙහි සමමාසමාධි ඔලාරිකා කාමරාගසඤ්ඤාථනා පටිසසඤ්ඤාථනා ඔලාරිකා කාමරාගානුසාය පටිසානුසාය ව්‍රිට්ඨානී, නදනුමනනකතිලෙසෙති ච බැකේති ච ව්‍රිට්ඨානී, බතිදායා ච භබ්බාදිත්තෙති ව්‍රිට්ඨානී, තෙන ව්‍රිට්ඨති: දුහතො ව්‍රිට්ඨානවිට්ටතෙ පඤ්ඤ මගෙහ ඤාණං.

උතානානිමගනකිනේ දසසභාවේන සමාදිට්ඨි -පෙ- අවිනේන පඨේන සමාසමාධි අණුසභගතා කාමරාගසංඝෙඤ්ජනා පටිසංඝෙඤ්ජනා, අණු-සභගතා කාමරාගානුසයා පටිසංානුසයා වුට්ඨානි, නදනුවනනකතිලෙසෙති ච බහේති ච වුට්ඨානි, බන්ධා ච සංඛනිතීගොගති වුට්ඨානි, ගෙන වුට්ඨති: දුභතො වුට්ඨානවිච්චිගො පඤ්ඤා මගො ඤ්ඤං'.

අභිනිරෝගණයවනායෙන් සමස්තසංකල්පය මිත්‍යාසංකල්පය කෙරෙන් නැහෙයි. නදනුවනික කෙලයෙන් කෙරෙන් ද සනාඨයන් කෙරෙන් ද නැහෙයි. බාහ්‍ය වූ හැම සංකාරනිමිත කෙරෙන් ද නැහේ. එයින් කියනු ලැබෙයි: ‘දුහතො වුට්ඨානවිච්චතො පඤ්ඤ මගෙහ ඤාණං’යි.

පරිග්‍රහ (සතර මාක්ෂණය) සමානායෙන් සමස්තවිචිතය මිත්‍යාවනායෙන් නැහෙයි. නදනුවනික කෙලයෙන් කෙරෙන් ද සනාඨයන් කෙරෙන් ද නැහෙයි. බාහ්‍ය වූ හැම සංකාරනිමිත කෙරෙන් ද නැහේ. එයින් කියනු ලැබෙයි: ‘දුහතො වුට්ඨානවිච්චතො පඤ්ඤ මගෙහ ඤාණං’ යි.

සමුත්ථාන (කාරණ) නායෙන් සමස්තමානනය (ප්‍රාණවධාදි) මිත්‍යා-කමානනයෙන් නැහෙයි. නදනුවනික කෙලයෙන් කෙරෙන් ද සනාඨයන් කෙරෙන් ද නැහෙයි. බාහ්‍ය වූ හැම සංකාර නිමිත කෙරෙන් ද නැහේ. එයින් කියනු ලැබෙයි: ‘දුහතො වුට්ඨානවිච්චතො පඤ්ඤ මගෙහ ඤාණං’යි.

පරිදායිකායෙන් සමස්තභාවය මිත්‍යාභාවයෙන් නැහෙයි. නදනුවනික කෙලයෙන් කෙරෙන් ද සනාඨයන් කෙරෙන් ද නැහෙයි. බාහ්‍ය වූ හැම සංකාරනිමිත කෙරෙන් ද නැහේ. එයින් කියනු ලැබෙයි: ‘දුහතො වුට්ඨානවිච්චතො පඤ්ඤ මගෙහ ඤාණං’යි.

ප්‍රග්‍රහනායෙන් සමස්තව්‍යායාමය මිත්‍යාව්‍යායාමයෙන් නැහෙයි. නදනුවනික කෙලයෙන් කෙරෙන් ද සනාඨයන් කෙරෙන් ද නැහෙයි. බාහ්‍ය වූ හැම සංකාරනිමිත කෙරෙන් ද නැහේ. එයින් කියනු ලැබෙයි: ‘දුහතො වුට්ඨානවිච්චතො පඤ්ඤ මගෙහ ඤාණං’යි.

එළඬ සිද්ධතා බැවින් සමස්තසමායාය මිත්‍යාසමායායෙන් නැහෙයි. නදනුවනික කෙලයෙන් කෙරෙන් ද සනාඨයන් කෙරෙන් ද නැහෙයි. බාහ්‍ය වූ හැම සංකාරනිමිත කෙරෙන් ද නැහේ. එයින් කියනු ලැබෙයි: ‘දුහතො වුට්ඨානවිච්චතො පඤ්ඤ මගෙහ ඤාණං’යි.

අවික්ෂේපානායෙන් සමස්තසමායාය මිත්‍යාසමායායෙන් නැහේ. නදනුවනික වූ කෙලයෙන් කෙරෙන් ද සනාඨයන් කෙරෙන් ද නැහේ. බාහ්‍ය වූ හැම සංකාරනිමිතයන් ගෙන් ද නැහේ. එයින් කියනු ලැබෙයි: ‘දුහතො වුට්ඨානවිච්චතො පඤ්ඤ මගෙහ ඤාණං’යි.

සකාදගාමිකානුකූලයෙහි සහසද්ධිනායෙන් සමස්තදායකය ... අවික්ෂේපානායෙන් සමස්තසමායාය බාද්‍යවන වූ කාමරාගසංයෝජනයෙන් ප්‍රතිසංයෝජනයෙන් බාද්‍යවන වූ කාමරාගසංයෝජනයෙන් ප්‍රතිසංයෝජනයෙන් නැහේ. නදනුවනික වූ කෙලයෙන් කෙරෙන් ද, සනාඨයන් කෙරෙන් ද නැහේ. බාහ්‍ය වූ හැම සංකාරනිමිතයන් කෙරෙන් නැහේ. එයින් කියනු ලැබෙයි: ‘දුහතො වුට්ඨානවිච්චතො පඤ්ඤ මගෙහ ඤාණං’යි.

අනාගාමිකානුකූලයෙහි ද්විතීයනායෙන් සමස්තදායකය ... අවික්ෂේපානායෙන් සමස්තසමායාය අනුසහගත (සිද්ධි) වූ කාමරාගසංයෝජනයෙන් ද ප්‍රතිසංයෝජනයෙන් ද අනුසහගත වූ කාමරාගසංයෝජනයෙන් ද ප්‍රතිසංයෝජනයෙන් ද නැහේ. නදනුවනික වූ කෙලයෙන් කෙරෙන් ද සනාඨයන් කෙරෙන් ද නැහේ. බාහ්‍ය වූ හැම සංකාරනිමිතයන් කෙරෙන් නැහේ. එයින් කියනු ලැබෙයි: ‘දුහතො වුට්ඨානවිච්චතො පඤ්ඤ මගෙහ ඤාණං’යි.

අර්ථානුමානකරණයෙන් දැක්වෙන්නා සමාදිට්ඨි -පෙ- අවිකේති-පට්ඨිත සමාසමාසි රුපරාගා අරුපරාගා මානා උද්ධව්වා අවිජ්ජාය-මානානුසයා භවරාගානුසයා අවිජ්ජානුසයා වුට්ඨාති, නදනුචතනක-කිලෙසෙති ව බකෙහි ව වුට්ඨාති, බහිද්ධා ව සබ්බන්තිමත්තෙහි වුට්ඨාති, තෙන වුට්ඨති: ‘දුභතො වුට්ඨානවිවට්ඨනෙ පඤ්ඤා මගෙහි සද්දන්තං.

1. “අර්ථං කිංචෙති¹ ජාතෙන කිංචං² තෙන පට්ඨව්ති කිංචවිමොකෙති³ කුසලතා නානාදිට්ඨිසු න කම්පති⁴

2. සමාදතිජ්ඣා සථා වෙ විපස්සති
විපස්සමානො තථා වෙ සමාදග්ගෙ
විපස්සනා ව සම්පො තද අනු
සමානභාගා සුගතකිංචතතරෙ.

3. දුක්ඛා සංඛාරා සුඛො නිරොධොති දස්සනං
දුභතො වුට්ඨිතා පඤ්ඤා ඵස්සෙති අමතං පදං.

4. විමොක්ඛවරියං ජානාති නානතෙතකතනං⁵ කොපිදෙ
ද්විතං සද්දන්තං කුසලතා නානාදිට්ඨිසු න කම්පති”ති,

තං සද්දන්තං වෙති සද්දන්තං, පජානනං වෙති පඤ්ඤා, තෙන වුට්ඨති “දුභතො වුට්ඨානවිවට්ඨනෙ පඤ්ඤා මගෙහි සද්දන්තං.”

මග්ගසද්දන්තීයදද්දන්තං.

12. ඵලසද්දන්තං

කථං පසොගපට්ඨපස්සද්ධිපඤ්ඤා ඵලෙ සද්දන්තං.

සොනාපතනිමග්ගකරණයෙන් දැක්වෙන්නා සමාදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨිසා වුට්ඨාති, නදනුචතනකකිලෙසෙති ව බකෙහි ව වුට්ඨාති, බහිද්ධා ව සබ්බන්තිමත්තෙහි වුට්ඨාති, තංපසොග⁶ පට්ඨපස්සද්ධිතතා උපපජ්ජති සමාදිට්ඨි, මග්ගස්සෙතං ඵලං.

1. කිංචෙති - PTS, 2. සද්දන්තං - PTS, 3. සද්දන්තවිමොකෙති - PTS.

4. න කම්පති - ස්, 5. නානතෙතකතනං - PTS, 6. කප්පසොග විම

අතීතමාගීක්ෂණයෙහි දැනට සම්භාවයෙන් සමගන්දුමය ... අවිකෂේප-භාවයෙන් සමාක්ෂමයාගේ රූපරාශයෙන් අරූපරාශයෙන් මානසෙන් භෞතිකයෙන් අවිද්‍යායෙන් මානාත්‍යයෙන් භවරාශාත්‍යයෙන් අවිද්‍යාත්‍යයෙන් නැගිටී, තදනුවනීය වූ කෙලයෙන් කෙරෙත් ද, සකකාත් කෙරෙත් ද නැගිටී, බාහ්‍ය වූ ද හැම සංසාරනිමිතයන් කෙරෙත් නැගිටී. එයින් කියනු ලැබෙයි: 'දුභතො වුට්ඨානවිවට්ඨනෙ පඤ්ඤා මග්ගෙ ඤාණං'යි.

1. සවසන්තයෙහි උපන් ලොකොත්තරධ්‍යානයෙන් (තත්සමඛිති පුද්ගල තෙමේ) නූපන් කෙලය දවයි, එකරුණෙන් එය ධ්‍යානයෙහි කියනු ලැබේ. ඒ ආයතීමාගීසම්ප්‍රසූතන වූ ධ්‍යානයෙහි ද විමොක්ෂ සංකල්පන ආයතීමාගීයෙහි ද කුසල බව හෙතු කොටගෙන නානා දෘෂ්ටිත්ති කම්පනො වේ.

2. ආලම්බනොපචාරක්ෂණිකසමාධීන් අතුරෙන් එක්තරා සමාධි-කින් විතසමාධානය කොට යම්සේ විදශිතා කෙරේ ද, විදශිතා කරනුයේ එසෙයින් ම විතසමාධානය ද කරන්නේ ය. එකල්හි විදශි-තාව ද ගම්භීර්‍ය ද වෙති. සමභාග වූ ගම්භීර්‍යවිදශිතාබවයෝ යුගනකි වූවාහු පවත්නාහ.

3. සංසාරයෝ දුඛයෝ යැ, නිරෝධ සංකල්පන නිව්‍යාණ සුච යැ යි දැන සංකල්පන ආයතීමාගීඥනය 'දුභතො වුට්ඨානපඤ්ඤා නමු. (ඒ ප්‍රඥා වැ) අමානපද සංකල්පන නිවන ආලම්බනස්ථායීයෙන් ස්ථායී කෙරෙයි.

4. විමොක්ෂයන් ගේ නානාත්වයෙහි ද එකත්වයෙහි ද නිපුණ වූයේ විමොක්ෂප්‍රවෘත්තිය අසම්මුඛවශයෙන් දැනගනී, දැන සංකල්පන වූ ද භාවනා-සංකල්පන වූ ද ඥානාත්වයෙන් නිපුණබව හෙතු කොටගෙන ශාස්වතාදි නානාදෘෂ්ටියෙහි නො සැලේ යයි.

ඒ මාගීඥනය ඥානාත්වයෙන් ඥාන යැ, ප්‍රජානනාත්වයෙන් ප්‍රඥා යි. එයින් කියනු ලැබෙයි: 'දුභතො වුට්ඨානවිවට්ඨනෙ පඤ්ඤා මග්ගෙ ඤාණං'යි.

මාගීඥන නිර්දේශ යි.

12. ඵලඥානය

ප්‍රයෝගනිෂ්ඨාවෙහි (-ආයතීමාගීනිමිත්තෙන් කෙලයෙන්ගේ සන්තිදි-මෙහි) ප්‍රඥා කියෙයින් ඵලඥන නම් වෙයි යන්:

ප්‍රොතාපනනිමාගීක්ෂණයෙහි සමගන්දුමී නොමෝ සාප්ප්‍රතිපක්ෂයන් දැනගනාවයෙන් මිථ්‍යාදෘෂ්ටිය කෙරෙන් නැගිටී. ඒ මිථ්‍යාදෘෂ්ටිය අනුව පවත්නා කෙලයෙන් කෙරෙනු ද සකකියන් කෙරෙනු ද නැගිටී. (යථෝක්ත කෙලය-සකකියන් කෙරෙන්) පිටත් වූ හැම සංසාර-නිමිතයන් කෙරෙනු ද නැගිටී. ඒ (අජ්ඣත්තබ්බිකා දෙකින්) වුච්ඡා-නාදි ප්‍රයෝගය සන්තූන්වන බැවින් (මාගීනතතර වැ එක් දේ වටෙක හෝ, ඵලසමාපනනිකාලයෙහි නො එක් වට, නිරෝධයෙන් නැගෙනු වහුව දෙවටෙක) සමගන්දුමීය උපදී, තෙල (විපාකසමගන්දුමීය) ආයතීමාගීයා ගේ ඵල යි.

අනිත්‍රොපනවේදන සම්මාසඛකපෙයා මිච්ඡාසඛකපෙයා වුට්ඨානි නදනුවතනකතිලෙසෙති ච බ්‍රහ්මෙති ච වුට්ඨානි, බ්‍රහ්මා ච සබ්බකම්මතෙති වුට්ඨානි, නංපයොග¹ පරිප්පසාදානනා උප්පජ්ජති සම්මාසඛකපෙයා, මග්ගසෛතං ඵලං.

පරිග්‍රහනවේදන සම්මාචාරාමා මිච්ඡාචාරාමා වුට්ඨානි, නදනුවතනකතිලෙසෙති ච බ්‍රහ්මෙති ච වුට්ඨානි, බ්‍රහ්මා ච සබ්බකම්මතෙති වුට්ඨානි, නංපයොගපරිප්පසාදානනා උප්පජ්ජති සම්මාචාරාමා, මග්ගසෛතං ඵලං.

සවුට්ඨානවේදන සම්මාකම්මතෙතා මිච්ඡාකම්මතෙතා වුට්ඨානි, නදනුවතනකතිලෙසෙති ච බ්‍රහ්මෙති ච වුට්ඨානි, බ්‍රහ්මා ච සබ්බකම්මතෙති වුට්ඨානි, නංපයොගපරිප්පසාදානනා උප්පජ්ජති සම්මාකම්මතෙතා, මග්ගසෛතං ඵලං.

වොදනවේදන සම්මාආර්ථවො මිච්ඡාආර්ථවා වුට්ඨානි, නදනුවතනකතිලෙසෙති ච බ්‍රහ්මෙති ච වුට්ඨානි, බ්‍රහ්මා ච සබ්බකම්මතෙති වුට්ඨානි, නංපයොගපරිප්පසාදානනා උප්පජ්ජති සම්මාආර්ථවො, මග්ගසෛතං ඵලං.

පග්‍රහනවේදන සම්මාචාරාමාමො මිච්ඡාචාරාමාමො වුට්ඨානි, නදනුවතනකතිලෙසෙති ච බ්‍රහ්මෙති ච වුට්ඨානි, බ්‍රහ්මා ච සබ්බකම්මතෙති වුට්ඨානි, නංපයොග¹ පරිප්පසාදානනා උප්පජ්ජති සම්මාචාරාමාමො, මග්ගසෛතං ඵලං.

උප්පයානවේදන සම්මාසති මිච්ඡාසතියා වුට්ඨානි, නදනුවතනකතිලෙසෙති ච බ්‍රහ්මෙති ච වුට්ඨානි, බ්‍රහ්මා ච සබ්බකම්මතෙති වුට්ඨානි, නංපයොගපරිප්පසාදානනා උප්පජ්ජති සම්මාසති, මග්ගසෛතං ඵලං.

අවිකේඛපවේදන සම්මාසමාධි මිච්ඡාසමාධිගො වුට්ඨානි, නදනුවතනකතිලෙසෙති ච බ්‍රහ්මෙති ච වුට්ඨානි, බ්‍රහ්මා ච සබ්බකම්මතෙති වුට්ඨානි, නංපයොගපරිප්පසාදානනා උප්පජ්ජති සම්මාසමාධි, මග්ගසෛතං ඵලං.

සකද්‍රශ්‍යමිමග්ගකකිණේ දසුනවේදන සම්මාදිට්ඨි -පප- අවිකේඛපවේදන සම්මාසමාධි ඔද්‍රාවිකා කාමරාගසංකොඡනා පටිඝසංකොඡනා ඔද්‍රාවිකා කාමරාගානුසසා පටිඝානුසසා වුට්ඨානි, නදනුවතනකතිලෙසෙති ච බ්‍රහ්මෙති ච වුට්ඨානි, බ්‍රහ්මා ච සබ්බකම්මතෙති වුට්ඨානි, නංපයොගපරිප්පසාදානනා උප්පජ්ජති සම්මාසමාධි, මග්ගසෛතං ඵලං.

1. තප්පසොග මිම

අතිතිරොපණානිසෙන් සමයක්සමකල්යාය නෙමේ මිථ්‍යාසමකල්යයෙන් නැතියිවි. ඒ මිථ්‍යාසමකල්යාය අනුමු පවත්නා කෙලයෙන් කෙරෙනු දු සකනයන් කෙරෙනුද නැතෙයි. එයින් කිට්ටු වූ සියලු සංඝකාරකිම්මතයෙහි දු නැතෙයි ඒ (අභිකිත්තබ්බිඤ්චිධාන) ප්‍රයෝගය සන්තුන්වන බැවින් සමයක්සමකල්යාය උපදී. හෙල මිථ්‍යා සමයක්සමකල්යාය දායකී-මාගීයාගේ එල යි.

සමග්‍යත්වවිනය පරිග්‍රහභාවයෙන් ජීව්‍යාවිනයෙන් නැගිසිටි. ඒ ජීව්‍යාවිනය හා අනුව පවත්නා කෙලෙසෙන් කෙරෙත් ද නොකියත් කෙරෙත් ද නැගිසිටි. එයින් පිටතැති වූ හැම සංඝභාරකිම්පකයන් කෙරෙහි ද නැගිසිටි ඒ (අභිකිත්තබතිභ්‍යාවුධාන) ප්‍රයෝගය සන්ත්‍රාන්වන බැවින් සමග්‍යත්වවිනය උපදි, කෙල විපාක වූ සමග්‍යත්වවිනය ආකෘතියාගීයාගේ ඵලය යි.

සමාස්තමාන නැමති සම්මතයන්හි වෙනස්කම් සම්බන්ධයෙන්
නැමති. තදබලයක් වූ කෙටිකාලීන කෙරෙහි ද සහතික කෙරෙහි ද
නැමති. එමෙන්ම එම සමාස්තමාන කෙරෙහි ද නැමති. එ
(අනුමතයක්) ප්‍රකාශය සහිතවත් බැවින් සමාස්තමානය
එමෙන්. කෙටි කාලීන සමාස්තමානය ආයතනයෙන් එමයි.

සමූහාණ්ඩු නෙමේ ව්‍යවදානාවසෙන් මිනිසාආණ්ඩුවසෙන් නැතෙයි. නදඹුවහික වූ කෙලායෙන් හෙරෙහා දු ආකායෙන් හෙරෙහා දු නැතෙයි. එසින් පිටින්නි වූ හැම සංඝකාරනිවන්තයෙහා දු නැතෙයි ඒ (අඤ්ඤා-බසිඤ්ඤාවානා) ප්‍රයෝගය සත්ත්වත්වන බැවින් සමූහාණ්ඩුය උපදී. තෙල විපාක වූ සමූහාණ්ඩුය ආයතීවාහීයාගේ ඵල යි.

සමාගම්ව්‍යාපෘති කෙරෙහි ප්‍රමුඛතාවයෙන් මිනිසා ව්‍යාපෘතියෙන් නැහෙයි. කදවුරුණික වූ කෙලෙසෙන් කෙරෙන ද සහකාරයින් කෙරෙනු ද නැහෙයි එයින් පිටත් වී වූ සියලු සංකාරනිමිතයන් කෙරෙනු ද නැහෙයි. ඒ (අශ්විනනලිතිකාධිපති) ප්‍රකාශය සන්තූනාවන බැවින් සමාගම්ව්‍යාපෘතිය උපදී. තෙල විපාක වූ සමාගම්ව්‍යාපෘතිය මානියාගේ එලෙයි.

සමාක්සමාහි නොමෝ උපසංඝනාවතෙන් මිනිසාසමාහිසෙන් නැගෙයි. කදනුවතීන වු කෙලෙසෙන් කෙරෙන දු සකකියන් කෙරෙනු දු නැගෙයි. එසින් සිටින්නි වු හැම සංඝකාරනිනිසාසෙන් කෙරෙනුදු නැගෙයි. ඒ (අභ්ඛින්නබ්බිති.වුට්ඨාන) ප්‍රයෝගය සන්ත්‍රන්වන බැවින් සමාක්සමාහි නොමෝ උපදී. තෙල විපාක වු සමාක්සමාහිය ආයම්මාහියාගේ එල යි.

සමාක්සමාධි හෙමේ අභිකෞපහාවසෙන් මිත්‍රාසමාධිය කෙරෙන් නැහෙයි, නදාවභික වූ කෙලෙසුන් කෙරෙහි ද සහයයන් කෙරෙනු ද නැහෙයි. ඒ (කෙලෙසකයාගෙන්) කෙරෙන් විටත් හි වූ සියලු සංඝකාර-භිජිතයන් කෙරෙනු ද නැහෙයි. ඒ (අධිකතා-බිහිසි දෙකින් වුවො-නාදි) ප්‍රයෝගය සන්ධ්‍යාවත බිවිත් සමාක්සමාධිය උපදී කෙල විපාක වූ සමාක්සමාධිය දායම්මාගියාගේ ඵල යි.

සකාදාගමීමාගීය උපදනා ඇති ශ්‍රේණි සමාගම්වලට තොමෝ දැනගතාවයෙන් ... සමාක්සමාගී තෙමේ අවිනෝපනාටයෙන් ඔදාරික වූ කාමරාගසංයෝජනය තෙරෙන් ප්‍රතිසංයෝජනය තෙරෙන් කාමරාගානු-ගය තෙරෙන් ප්‍රතිසානුගය තෙරෙන් නැතෙයි. ඒ කාමරාගසංයෝජනාදී ස හා අනුව පවත්නා තෙලනයන් තෙරෙනු ද සකකියන් තෙරෙනු ද නැතෙයි. ඒ තෙල-සකකියන් තෙරෙන් පිටවති වූ හැම සංසාර-නිමිත්තයන් තෙරෙනු ද නැතිවිටි. ඒ, (විද්‍යානාදී) ප්‍රයෝගය සන්තූන් වන බැවින් සමාක්සමාගීය උපදී. තෙල විපාක වූ සමාක්සමාගීය (සකාදා-ගමි) අයාරීමාගීයා හේ ඵල යි.

අනාගාමිමග්ගකනිකේ දස්සනට්ඨන සමමාදිට්ඨි -පෙ- අවිකල්පට්ඨන සමමාසමාධි අණුසහගතා කාමරාග සංකෘතූප්තා, පරිසසංකෘතූප්තා අණුසහගතා කාමරාගානුසයා පරිසානුසයා වුට්ඨාති, තදනුවහතකකිලෙසෙහි ව බකෙහි ව වුට්ඨාති, බහිදා ව සබ්බන්තිතෙහි වුට්ඨාති, නංපයොග-පරිපසසංගාතනා උපපජ්ජති සමමාසමාධි, මග්ගසේසනං ඵලං.

අරහත්තමග්ගකනිකේ දස්සනට්ඨන සමමාදිට්ඨි -පෙ- අවිකල්පට්ඨන සමමාසමාධි රූපරාගා අරූපරාගා මානා උභිධ්වා අවිජ්ජාය, මානානුසයා හවරාගානුසයා අවිජ්ජානුසයා වුට්ඨාති, තදනුවහතකකිලෙසෙහි ව බකෙහි ව වුට්ඨාති, බහිදා ව සබ්බන්තිතෙහි වුට්ඨාති, නංපයොගපරිපසසංගාතනා උපපජ්ජති සමමාසමාධි, මග්ගසේසනං ඵලං.

නං සද්ධතට්ඨන සද්දණං, පජානනට්ඨන පඤ්ඤා, තෙන වුච්චති: පයොගපරිපසසංගාතපඤ්ඤා ඵලෙ සද්දණං.

ඵලසද්දණතිදදදසො.

13. විමුක්තිසද්දණං

කථං ජිහ්වාච්චමනුපසස්සනෙ¹ පඤ්ඤා විමුක්තිසද්දණං:

සොකාපනතිමග්ගෙන සකකායදිට්ඨි විචිතිච්ජා ධ්වලබ්බත පරාමාසො, දිට්ඨානුසයො විචිතිච්ජානුසයො, අතතනො විතතස්ස උපකාකිලෙසා සමමාසමුච්ඡින්නා භොතති, ඉමෙහි පඤ්ඤාති උපකාකිලෙසෙහි සපරිසුට්ඨාතෙහි විතතං විමුක්තං භොති සුචිමුක්තං. නංවිමුක්ති සද්ධතට්ඨන සද්දණං, පජානනට්ඨන පඤ්ඤා, තෙන වුච්චති: ජිහ්වාච්චමනුපසස්සනෙ¹ පඤ්ඤා විමුක්ති සද්දණං.

සකදගාමිමග්ගෙන ඔලාරිකං කාමරාගසංකෘතූප්තං, පරිසසංකෘතූප්තං ඔලාරිකො කාමරාගානුසයො පරිසානුසයො අතතනො විතතස්ස උපකාකිලෙසා සමමාසමුච්ඡින්නා භොතති, ඉමෙහි චතුති උපකාකිලෙසෙහි පරිසුට්ඨාතෙහි විතතං විමුක්තං භොති සුචිමුක්තං. නංවිමුක්ති සද්ධතට්ඨන සද්දණං, පජානනට්ඨන පඤ්ඤා, තෙන වුච්චති. 'ජිහ්වාච්චමනුපසස්සනෙ පඤ්ඤා විමුක්ති සද්දණං.

1. ජිහ්වාච්චමනුපසස්සන - මජ්ඣිම. ජිහ්වා මනුපසස්සන - සං, PTS.

අනාගාමිමාගීය උපදනා ඇසිල්ලෙහි සමන්දාෂ්ටි නොමෝ දගීන-භාවයෙන් ... අවික්ෂේපභාවයෙන් සමාක්සමාධි තෙමේ අණුසහගත වූ කාමරාගසංයෝජනයා කෙරෙන් ප්‍රතිසංයෝජනයා කෙරෙන් අණුසහගත කාමරාගානුයයා කෙරෙන් ප්‍රතිසානුයයා කෙරෙන් නැගීසිටී, තදනුවහික වූ කෙලයයන් කෙරෙනු ද සකකියන් කෙරෙනු ද නැගීසිටී (ඒ කෙලය-සකකියන් කෙරෙන්) පිටත්හි වූ සියලු සංඝාරනිමිතනයන් කෙරෙනු ද නැගීසිටී. ඒ (ව්‍යුත්ථානාදී) ප්‍රයෝගය සත්ත්‍රත් වන බැවින් සමාක්සමාධිය උපදී. තෙල විපාක වූ සමාක්සමාධිය අනාගාමිමාගීයා ගේ ඵල යි.

අභීනමාගීක්ෂණයෙහි දගීනභාවයෙන් සමන්දාෂ්ටි නොමෝ .. අවි-ක්ෂේපභාවයෙන් සමාක්සමාධි තෙමේ රූපරාගයෙන් අරූපරාගයෙන් මානසයෙන් ඔෆද්ධායෙන් අවිද්‍යායෙන් මානානුයයෙන් භවරාගානුයයෙන් අවිද්‍යානුයයෙන් නැගීසිටී. තදනුවහික වූ කෙලයයන් කෙරෙන් ද සකකිය-යන් කෙරෙන් ද නැගීසිටී. (ඒ කෙලය-සකකියන් කෙරෙන්) පිටත්හි වූ භූමි සංඝාරනිමිතනයන් කෙරෙනු ද නැගීසිටී. ඒ (ව්‍යුත්ථානාදී) ප්‍රයෝගය සත්ත්‍රත් වන බැවින් සමාක්සමාධිය උපදී. තෙල විපාක වූ සමාක්සමාධිය අභීනමාගීයා ගේ ඵල යි.

ඒ ඵලඥානය ඥානාභියෙන් ඥානය, ප්‍රජානනාභියෙන් ප්‍රඥා යි. එයින් කියනු ලැබෙයි: “පයෝගපටිපස්සද්ධිපඤ්ඤා ඵලෙ ඤාණං” යි.

ඵලඥාන නිර්දේශ යි.

13. විමුක්තිඥානය

කිසෙයින් ඒ ඒ ආයතීයයෙන් සමුච්ඡින්න වූ උපකෙලයයන් පසුව බැලීමෙහි ප්‍රඥව විමුක්තිඥාන වෙයි යත්:

සොතාපත්තිමාගීයෙන් සකකායදෂ්ටි යැ විචිකිත්තා යැ ශීලව්‍යපරාමගී යැ දූෂ්ට්‍යනුයය යැ විචිකිත්තානුයය යැ යන ස්වකීය විතතයාගේ උප-කෙලයයෝ (සමුච්ඡේදප්‍රභාණයෙන් අනුතපාදනිරෝධයෙන්; මානාවින් සිදුනා ලද්දහු වෙති, පයස්ථිභාන සහිත වූ මේ පඤ්ඤාපකෙලයයන් කෙරෙන් සිත විමුක්ත වූයේ සුවිමුක්ත වූයේ වෙයි. ඒ විමුක්තිය ඥානාභි-යෙන් ඥානය, ප්‍රජානනාභියෙන් ප්‍රඥා යි. එයින් කියනු ලැබෙයි. “ඡිත්තවට්ටමනුපස්සනෙ පඤ්ඤා විමුත්තිඤ්ඤාණං” යි.

සකාදගාමිමාගීයෙන් ඔෆදරික වූ කාමරාගසංයෝජනයා ප්‍රතිසං-යෝජනයා ඔෆදරික වූ කාමරාගානුයය යැ ප්‍රතිසානුයය යැ යන ස්වකීය විතතයාගේ උපකෙලයයෝ මානාවින් සිදුනා ලද්දහු වෙති පයස්ථිභානකෙලයයන් සහිත වූ මේ සතර උපකෙලයයන් කෙරෙන් විතතය විමුක්ත සුවිමුක්ත වූයේ වෙයි. ඒ විමුක්තිය ඥානාභියෙන් ඥානය, ප්‍රජානනාභියෙන් ප්‍රඥා යි. එයින් කියනු ලැබෙයි: “ඡිත්තවට්ටමනු-පස්සනෙ පඤ්ඤා විමුත්තිඤ්ඤාණං” යි.

අනාගතමයෝග්‍ය අණුකගතනං කාමරාගසංකෘතනං පරිසරසංකෘත-
 ජනං අණුකගතනං කාමරාගානුසංයො පරිසරානුසංයො අනගතො විතනසං
 උපකක්කිලෙසා සමමා සමුච්ඡින්නා හොනති, ඉමෙති චතුරි උපකක්කිලෙසෙති
 සපරිසුරියානෙති විතනං විමුතනං හොති සුමුතනං. නංවිමුතති ඤාතවෙය්‍යන
 ඤාණං, පජානනවෙය්‍යන පඤ්ඤා, තෙන වුච්චති: 'ජිනනවට්ඨමනුපසංගෙන
 පඤ්ඤා විමුතති ඤාණං.'

අරහත්තමයෝග්‍ය රුපරාගො අරුපරාගො මානො උද්ධච්චං අවිජ්ජා
 මානානුසංයො භවරාගානුසංයො අවිජ්ජානුසංයො අනගතො විතනසං
 උපකක්කිලෙසා සමමා සමුච්ඡින්නා හොනති, ඉමෙති අරියති උපකක්කිලෙසෙති
 සපරිසුරියානෙති විතනං විමුතනං හොති සුමුතනං, නංවිමුතති ඤාතවෙය්‍යන
 ඤාණං, පජානනවෙය්‍යන පඤ්ඤා, තෙන වුච්චති: 'ජිනනවට්ඨමනුපසංගෙන
 පඤ්ඤා විමුතති ඤාණං.'

නං ඤාතවෙය්‍යන ඤාණං, පජානනවෙය්‍යන පඤ්ඤා, තෙන වුච්චති:
 ජිනනවට්ඨමනුපසංගෙන පඤ්ඤා විමුතති ඤාණං.

විමුතති ඤාණනිදද්දෙසො.

14. පච්චවේකකතඤාණං

කථං තද සමුද්දගතො¹ ධම්මෙ පසංගෙන² පඤ්ඤා පච්චවේකකතෙ ඤාණං:

සොනාපතතිමග්ගකකිණේ දසසුනවෙය්‍යන සමමාදිට්ඨි තද සමුද්දගතො.³
 අභිනිරෝපනවෙය්‍යන සමමාසංකප්පො තද සමුද්දගතො, පරිගහනවෙය්‍යන
 සමමාචාරො තද සමුද්දගතො, සමුරියානවෙය්‍යන සමමාකමනො තද
 සමුද්දගතො, චොදනවෙය්‍යන සමමාආජීවො තද සමුද්දගතො, පග්ගනවෙය්‍යන
 සමමාචාරායාමො තද සමුද්දගතො, උපරියානවෙය්‍යන සමමාසති තද
 සමුද්දගතො, අවිකෙකපවෙය්‍යන සමමාසමාධි තද සමුද්දගතො.

උපරියානවෙය්‍යන සතිසමේඛාඡ්ඤායො තද සමුද්දගතො, පච්චයවෙය්‍යන
 ධම්මවිචයසමේඛාඡ්ඤායො තද සමුද්දගතො, පග්ගනවෙය්‍යන විරිස-
 සමේඛාඡ්ඤායො තද සමුද්දගතො, ඵරණවෙය්‍යන පීතිසමේඛාඡ්ඤායො තද
 සමුද්දගතො, උපසමවෙය්‍යන පසංදුඛිසමේඛාඡ්ඤායො තද සමුද්දගතො,
 අවිකෙකපවෙය්‍යන සමාධිසමේඛාඡ්ඤායො තද සමුද්දගතො, පරිසංකානවෙය්‍යන
 උපෙකකාසමේඛාඡ්ඤායො තද සමුද්දගතො.

1 සමුදාගතෙ - සෘෂා

2 විරසසංගෙන - PTS

3 සමුදගතො - සෘෂා

අනාගාමිමාගීයෙන් අණුසහගත වූ කාමරාගසංයෝජන යැ ප්‍රතිසංයෝජන යැ අණුසහගත වූ කාමරාගානුශය යැ ප්‍රතිසානුශය යැ යන ස්වකීය විතතයාගේ උපකෙලනයෙන් මානාවින් සිදුනා ලද්දහු වෙති. පයච්ඡිත්තානකෙලනයන් සහිත වූ මේ සතර උපකෙලනයන් කෙරෙන් විතතය විමුක්ත සුවිමුක්ත වූයේ වෙයි. ඒ විමුක්තිය ඥානාභීයෙන් ඥාන යැ, ප්‍රජානනාභීයෙන් ප්‍රඥ යි. එයින් කියනු ලැබෙයි: “ජිනනවටමනුපසසනෙ පඤ්ඤා විමුත්තිඤ්ඤං”යි.

අභීතමාගීයෙන් රූපරාග යැ අරූපරාග යැ මාන යැ ඛ්‍යාදිත්‍ය යැ අවිද්‍යා යැ මානානුශය යැ භවරාගානුශය යැ අවිජ්ජානුශය යැ යන ස්වකීය විතතයාගේ උපකෙලනයෙන් මානාවින් සිදුනා ලද්දහු වෙති. පයච්ඡිත්තානකෙලනයන් සහිත වූ මේ අට උපකෙලනයන් කෙරෙන් විතතය විමුක්ත වූයේ සුවිමුක්ත වූයේ වෙයි. ඒ විමුක්තිය ඥානාභීයෙන් ඥාන යැ, ප්‍රජානනාභීයෙන් ප්‍රඥ යි. එයින් කියනු ලැබෙයි: “ජිනනවටමනුපසසනෙ පඤ්ඤා විමුත්තිඤ්ඤං”යි.

ඒ විමුක්තිඥානය ඥානාභීයෙන් ඥාන යැ, ප්‍රජානනාභීයෙන් ප්‍රඥ යි. එයින් කියනු ලැබෙයි: “ජිනනවටමනුපසසනෙ පඤ්ඤා විමුත්තිඤ්ඤං”යි.

විමුක්තිඥානතිර්දේශ යි.

14. ප්‍රත්‍යවේක්ෂා ඥානය

කිසෙයින් ඒ මාගී-ඵලක්‍ෂණයෙහි ප්‍රතිලාභ-ප්‍රතිවේධ වශයෙන් පෑමින් මාගීඵලධර්මයන් ද චතුස්සත්‍යධර්මයන් ද දක්නා ප්‍රඥව ප්‍රත්‍යවේක්ෂා ඥාන වෙයි යන්:

ප්‍රොතාපතත්මාගීක්‍ෂණයෙහි (පරිඥාපිතයාදි ලක්‍ෂණයෙන් චතුස්සත්‍ය) දැනිනාභීයෙන් සමාන්තද්‍රව්‍යී නොමෝ ඒ මාගීක්‍ෂණයෙහි (හෙතුයෙන්) පහලවූ යැ, අනිතිරෝපණාභීයෙන් සමාක්සසිකලප නෙමේ ඒ මහකෙණෙහි පහල වූයෙ යැ, පරිග්‍රහාභීයෙන් සමාන්තවචනය ඒ මහකෙණෙහි සමුදගත යැ, සමුත්තාන (කාරණ) ගාමාභීයෙන් සමාක්කමානන නෙමේ ඒ මහකෙණෙහි සමුදගත යැ, පරිගුද්ධාභීයෙන් සමාගාජීව නෙමේ මහකෙණෙහි සමුදගත යැ, ප්‍රග්‍රහාභීයෙන් සමාන්තව්‍යායාම නෙමේ ඒ මහකෙණෙහි සමුදගත යැ, උපස්ථානාභීයෙන් සමාක්සමාගිත ඒ මහකෙණෙහි සමුදගත යැ, අවික්‍ෂේපාභීයෙන් සමාක්සමාගි නෙමේ ඒ මහකෙණෙහි පහල වූයේ යැ.

උපස්ථාන (-අරමුණට පෑමින් සිටිනා) භාවයෙන් සමාගිසමේධාධාරිත නෙමේ ඒ මහකෙණෙහි සමුදගත යැ, ප්‍රචිවයාභීයෙන් ධර්මචිවසමේධාධාරිත නෙමේ ඒ මහකෙණෙහි සමුදගත යැ, ප්‍රග්‍රහාභීයෙන් පිඨතිසමේධාධාරිත නෙමේ ඒ මහකෙණෙහි සමුදගත යැ, සඵරණාභීයෙන් ප්‍රිතිසමේධාධාරිත නෙමේ ඒ මහකෙණෙහි සමුදගත යැ, උපගමාභීයෙන් ප්‍රග්‍රහිතිසමේධාධාරිත නෙමේ ඒ මහකෙණෙහි සමුදගත යැ, අවික්‍ෂේපාභීයෙන් සමාගිසමේධාධාරිත නෙමේ ඒ මහකෙණෙහි සමුදගත යැ, ප්‍රතිසමේධානාභීයෙන් උපෙක්‍ෂාසමේධාධාරිත නෙමේ ඒ මහකෙණෙහි සමුදගත යැ.

අසුද්ධියෙ අකම්පියවෙය්න සභ්බාබලං නද සමුදගතං, කොසජ්ජේ අකම්පියවෙය්න චිරිංබලං නද සමුදගතං, පමාදෙ අකම්පියවෙය්න සතිබලං නද සමුදගතං උභවෙව අකම්පියවෙය්න සමාධිබලං නද සමුදගතං අවිජ්ජාය අකම්පියවෙය්න පඤ්ඤාබලං නද සමුදගතං.

ආධිමොක්ඛවෙය්න සද්ධිඤ්ඤායං නද සමුදගතං, පග්ගහවෙය්න විරිසිඤ්ඤායං නද සමුදගතං, උපට්ඨානවෙය්න සතිඤ්ඤායං නද සමුදගතං අවිකෙඛපවෙය්න සමාධිඤ්ඤායං නද සමුදගතං, දස්සනවෙය්න පඤ්ඤාඤ්ඤායං නද සමුදගතං.

ආධිපතෙසායවෙය්න ඉඤ්ඤායං නද සමුදගතං, අකම්පියවෙය්න බලං නද සමුදගතං නිශ්ශානවෙය්න බොජ්ඣක්ඛායං නද සමුදගතං, හෙතු වෙය්න¹ මග්ගො නද සමුදගතො, උපට්ඨානවෙය්න සතිපට්ඨානා නද සමුදගතා, පදහනවෙය්න සමමප්පධානා නද සමුදගතා, ඉජ්ඣනවෙය්න ඉද්ධිපාදා නද සමුදගතා, තථවෙය්න සච්චා නද සමුදගතා, අවිකෙඛපවෙය්න සමප්ථො නද සමුදගතො, අනුපස්සනවෙය්න විපස්සනා නද සමුදගතා, එකරසවෙය්න සමථවිපස්සනා නද සමුදගතා, අනතිවත්තනවෙය්න සුගතකිං නද සමුදගතං, සාවරවෙය්න සීලවිසුද්ධි නද සමුදගතා, අවිකෙඛපවෙය්න විතතවිසුද්ධි නද සමුදගතා, දස්සනවෙය්න දිට්ඨිවිසුද්ධි නද සමුදගතා, විමුක්තවෙය්න විමොක්ඛා නද සමුදගතා, පටිවේධවෙය්න විජ්ජා නද සමුදගතා, පරිච්චාගවෙය්න විමුක්ති නද සමුදගතා, සමුච්ඡේදවෙය්න බයෙ ඤ්ඤා නද සමුදගතං.

ඡ්ඤා මූලවෙය්න නද සමුදගතො, මනසිකාරො සමුට්ඨානවෙය්න නද සමුදගතො, එසෙසා සමොධානවෙය්න නද සමුදගතො, වෙදනා සමොසරණවෙය්න නද සමුදගතා, සමාධි පමුඛවෙය්න නද සමුදගතො, සති ආධිපතෙසායවෙය්න නද සමුදගතා, පඤ්ඤා නුත්තරවෙය්න නද සමුදගතා, විමුක්ති සාරවෙය්න නද සමුදගතා, අමතොගධං නිබ්බානං පරියොසානවෙය්න නද සමුදගතං, වුට්ඨිත්වා පටිච්චෙකකති. ඉමෙ ධම්මා නද සමුදගතා.

1. හෙතවෙය්න - සභා

අග්‍රභාගයෙහි අවලංකායෙන් ප්‍රභාබලය ඒ මහකෙණෙහි සමුදගත යැ, කොෂිද්‍යයෙහි අවලංකායෙන් විශේෂබලය ඒ මහකෙණෙහි සමුදගත යැ, ප්‍රමාදයෙහි අවලංකායෙන් සමාතිබලය එකෙණෙහි සමුදගත යැ, ඖභාධ්‍යයෙහි අවලංකායෙන් සමාතිබලය එකෙණෙහි සමුදගත යැ, අවිද්‍යායෙහි අවලංකායෙන් ප්‍රඥාබලය ඒ මහකෙණෙහි සමුදගත යැ.

අබ්බොක්ඛායායෙන් ප්‍රභාබලය තෙමේ එකෙණෙහි සමුදගත යැ, ප්‍රභායායෙන් විශේෂබලය එකෙණෙහි සමුදගත යැ, උපසංචායායෙන් සමාතිබලය තෙමේ එකෙණෙහි සමුදගත යැ, අවික්ඛායායෙන් සමාතිබලය තෙමේ එකෙණෙහි සමුදගත යැ, අභිකායායෙන් ප්‍රඥාබලය තෙමේ එකෙණෙහි සමුදගත යැ.

අබ්බොක්ඛායායෙන් ඉන්ද්‍රියයෝ ඒ මාග්ගිකයෙහි පහලවුවාහු යැ, අවලංකායායෙන් බලයෝ ඒ මහකෙණෙහි සමුදගතයෝ යැ, නිශ්චිතායායෙන් සමෙධායායෙන් ඒ මහකෙණෙහි සමුදගතයෝ යැ, ගෙනවුයෙන් මාග්ගිකයෙහි එකෙණෙහි සමුදගත යැ, උපසංචායායෙන් සතිපට්ඨානයෝ එකෙණෙහි සමුදගතයෝ යැ, ප්‍රදහනායායෙන් සමාත්ප්‍රදහනයෝ ඒ මාග්ගිකයෙහි සමුදගතයෝ යැ, සමාධිභාවයෙන් සාධුපාදයෝ එකෙණෙහි සමුදගතයෝ යැ, අවිසංවාදකායායෙන් සත්‍යයෝ එකෙණෙහි සමුදගතයෝ යැ, අවික්ඛායායෙන් ගම්මය එකෙණෙහි සමුදගත යැ, අනුදග්ගිකායායෙන් විදග්ගිකා කොමෝ එකෙණෙහි සමුදගත යැ, එකකාන්තායායෙන් ගම්මවිදග්ගිකා එකෙණෙහි සමුදගත යැ, (ඔවුනොවුන්) නොඉක්මැ පවත්නා අබ්බොක්ඛායෙන් සුගතකිය එකෙණෙහි සමුදගත යැ, සංවරායායෙන් ශීලවිශුද්ධිය එකෙණෙහි සමුදගත යැ, අවික්ඛායායෙන් විභ්ව-විශුද්ධිය එකෙණෙහි සමුදගත යැ, දග්ගිකායායෙන් දුෂ්ටවිශුද්ධිය එකෙණෙහි සමුදගත යැ, විමුක්ත (-කෙලෙසුන් කෙරෙන් මිදුණු) භාවන් විමොක්ඛයෝ එකෙණෙහි සමුදගතයෝ යැ, සත්‍ය ප්‍රතිවේදකායායෙන් විද්ධව එකෙණෙහි සමුදගත යැ, (කෙලෙසුන් ගේ) පරිත්‍යාගායායෙන් විමුක්තිය එකෙණෙහි සමුදගත යැ, කෙලෙසමුච්ඡිදනායායෙන් ක්‍ෂය (ආර්ථිකමාග්ගියෙහි) ඥානය එකෙණෙහි සමුදගත යැ.

කුශලධර්මයන් ගේ කතතුකම්‍යතා ඒක තෙමේ (ප්‍රතිපත්තියට ද නිෂ්පත්තියට ද මුල හෙයින්) මුලායායෙන් එකෙණෙහි සමුදගත යැ, යෝනිසොමනසිකාර තෙමේ (කුශලධර්මයන් උපදවන හෙයින්) සමුත්ථානායායෙන් එකෙණෙහි සමුදගත යැ, සප්ඨි තෙමේ සමවධානායායෙන් එකෙණෙහි සමුදගත යැ, වේදනා කොමෝ සමවසරණායායෙන් එකෙණෙහි සමුදගත යැ, සමාධි තෙමේ ප්‍රමුඛායායෙන් එකෙණෙහි සමුදගත යැ. සමාති කොමෝ අබ්බොක්ඛායායෙන් එකෙණෙහි සමුදගත යැ, ආර්ථිකමාග්ගි-ප්‍රඥා කොමෝ ඒ කුශලධර්මයන්ට ශ්‍රේණිකායායෙන් එකෙණෙහි සමුදගත යැ, ඵලවිමුක්තිය (සථිත හෙයින්) සාරායායෙන් එකෙණෙහි සමුදගත යැ, අමාත හෙයින් සත්තට ප්‍රතිශ්ඨා වූ නිව්‍යාණය (ශාසනයාගේ නිශ්චය හෙයින්) පය්‍යවසානායායෙන් ඒ මාග්ගිකයෙහි සමුදගත යැ, (ඵලවසානයෙහි) නැගිටිමේ උත්තමකාරධර්මයෝ ඒ මාග්ගිකයෙහි පහලවුවාහු සි ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂා කෙරෙයි.

සොනාපතනිඵලකකිණේ දස්සනටෙය්න සමමාදිට්ඨි තද සමුදගතො, අහිනිරොපනටෙය්න සමමාසඛකපෙසා තද සමුදගතො, -පෙ- පටිපසස්ස-භට්ටෙය්න¹ අනප්පාදෙ ඤ්ඤාං තද සමුදගතං. ඡන්දො මූලටෙය්න තද සමුදගතො, මහසිකාරො සමුට්ඨානටෙය්න තද සමුදගතො, ඵස්සො සමොධානටෙය්න තද සමුදගතො, වෙදනා සමොසරණටෙය්න තද සමුදගතො, පඤ්ඤා තද්දතරටෙය්න තද සමුදගතො, පිට්ඨති සාරටෙය්න තද සමුදගතො, අමනොගධං නිබ්බානං පරියොසානටෙය්න තද සමුදගතං, ට්ඨිට්ඨිතිවා පච්චෙකකිති. ඉමෙ ධම්මා තද සමුදගතා.

සකදගාමිමග්ගකකිණේ -පෙ- සකදගාමිඵලකකිණේ -පෙ- අනාගාමි-මග්ගකකිණේ -පෙ- අනාගාමිඵලකකිණේ -පෙ- අරහත්තමග්ගකකිණේ දස්සනටෙය්න සමමාදිට්ඨි තද සමුදගතො, -පෙ- සමුච්ඡේදටෙය්න ඛයෙ ඤ්ඤාං තද සමුදගතං. ඡන්දො මූලටෙය්න තද සමුදගතො -පෙ- අමනොගධං නිබ්බානං පරියොසානටෙය්න තද සමුදගතං, ට්ඨිට්ඨිතිවා පච්චෙකකිති. ඉමෙ ධම්මා තද සමුදගතා.

අරහත්තඵලකකිණේ දස්සනටෙය්න සමමාදිට්ඨි තද සමුදගතො -පෙ- පටිපසස්සභට්ටෙය්න¹ අනප්පාදෙ ඤ්ඤාං තද සමුදගතං. ඡන්දො මූලටෙය්න තද සමුදගතො, -පෙ- අමනොගධං නිබ්බානං පරියොසානටෙය්න තද සමුදගතං, ට්ඨිට්ඨිතිවා පච්චෙකකිති. ඉමෙ ධම්මා තද සමුදගතා.

තං ඤ්ඤාටෙය්න² ඤ්ඤාං, පජනනටෙය්න පඤ්ඤා. තෙන ට්ඨිට්ඨි තද සමුදගතෙ ධම්මෙ පස්සනෙ³ පඤ්ඤා පච්චෙකකිගෙ ඤ්ඤාං.

පච්චෙකකිගඤ්ඤානිදෙදදාසො.

15. වජ්ජනානනඤ්ඤාං.

කථං අජ්ඣත්තවච්ඡේදොනෙ පඤ්ඤා වජ්ජනානනෙ ඤ්ඤාං:

කථං අජ්ඣත්තධම්මෙ¹ වච්ඡේදි:

වතට්ඨං අජ්ඣත්තං වච්ඡේදි, සොනං අජ්ඣත්තං වච්ඡේදි, සානං අජ්ඣත්තං වච්ඡේදි, ජිව්හං අජ්ඣත්තං වච්ඡේදි, කායං අජ්ඣත්තං වච්ඡේදි, මනං අජ්ඣත්තං වච්ඡේදි.

1. පටිපසස්සභට්ටික - PTS.

2. තඤ්ඤාටෙය්න - PTS.

3. පිටසස්ස - PTS.

සෞඛ්‍යාපනවිචල්‍යණයෙහි දැනෙනාදියෙන් සමගන්ද්‍රවි තොමෝ ඒ ඵලණයෙහි පහලවූ යා .. (මාගීප්‍රයෝගය නිෂිද්ධ බැවින්) ප්‍රතිප්‍රග්‍රබ්ධාදියෙන් අනුතපාදයෙහි ඥානය ඒ ඵලණයෙහි සමුදගත යා, කතතුකමාසතාඡන්ද තෙමේ මූලාදියෙන් ඒ ඵලණයෙහි සමුදගත යා, යෝනිසොමනයිකාර තෙමේ (කුලලබ්ධියෙන් උපදවන හෙයින්) සමුද්ධාදියෙන් ඒ ඵලණයෙහි සමුදගත යා, සංඝී තෙමේ සමවධානාදියෙන් එකෙණෙහි සමුදගත යා, වෙදනා තොමෝ සමවසරණාදියෙන් එකෙණෙහි සමුදගත යා, සමාධි තෙමේ ප්‍රමුඛාදියෙන් එකෙණෙහි සමුදගත යා, සමාති තොමෝ අධිපතිභාවාදියෙන් ඒ ඵලණයෙහි සමුදගත යා, ආයතිඵලප්‍රඥ තොමෝ ඒ කුලලබ්ධියෙන් ශ්‍රේණිාදියෙන් එකෙණෙහි සමුදගත යා, ඵලවිමුකති තොමෝ සාරාදියෙන් එකෙණෙහි සමුදගත යා, අමතොගධ වූ නිජාණය පයච්ඡානාදියෙන් එකෙණෙහි සමුදගත යා, ඵලාවසානයෙහි නැගිසිට මේ උක්තප්‍රකාරධර්මයෝ ඒ ඵලණයෙහි පහලවූහ'යි ප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂා කෙරෙයි.

සකාදගාමිමාගීණයෙහි ... සකාදගාමිඵලණයෙහි ... අනාගාමිමාගීණයෙහි ... අනාගාමිඵලණයෙහි ... අභිනවමාගීණයෙහි දැනෙනාදියෙන් සමගන්ද්‍රවි තොමෝ ඒ මාගීණයෙහි සමුදගත යා .. කෙලාසමුච්ඡිද්‍රවිතාදියෙන් ඝෂ්‍යඥානය ඒ මාගීණයෙහි සමුදගත යා, කතතුකමාසතාඡන්ද තෙමේ මූලාදියෙන් ඒ මාගීණයෙහි සමුදගත යා ... අමතොගධ වූ නිජාණය පයච්ඡානාදියෙන් ඒ මාගීණයෙහි සමුදගත යා, ඵලාවසානයෙන් නැගිසිට මේ උක්තප්‍රකාරධර්මයෝ ඒ මාගීණයෙහි පහලවූහ'යි ප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂා කෙරෙයි.

අභිනවඵලණයෙහි දැනෙනාදියෙන් සමගන්ද්‍රවි තොමෝ ඒ ඵලණයෙහි පහලවූ යා .. (මාගීප්‍රයෝගය නිෂිද්ධ බැවින්) ප්‍රතිප්‍රග්‍රබ්ධාදියෙන් අනුතපාදයෙහි ඥානය ඒ ඵලණයෙහි සමුදගත යා, කතතුකමාසතාඡන්ද තෙමේ මූලාදියෙන් ඒ ඵලණයෙහි සමුදගත යා ... අමතොගධ වූ නිජාණය පයච්ඡානාදියෙන් ඒ ඵලණයෙහි සමුදගත යා, ඵලාවසානයෙන් නැගිසිට මේ උක්තප්‍රකාරධර්මයෝ ඒ අභිනවඵලණයෙහි පහල වූහ'යි ප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂා කෙරෙයි.

ඒ ප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂාඥානය ඥානාදියෙන් ඥාන යා, ප්‍රජානනාදියෙන් ප්‍රඥ යි. එයින් කියනු ලැබෙයි: “තද්‍ර සමුදගතෙ ධර්මෙ පසංගෙ පඤ්ඤා ජවච්චෙකඛණෙ ඤාණං”යි.

ප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂාඥානනිපද්ධි යි.

15. වස්තුනානාභිඥානය

කිසෙයින් අධ්‍යානවර්ධනයක් පිළිබඳ දැනීමෙහි ප්‍රඥාව වස්තුනානාභිඥෙහි (නානාවස්තුන්හි) ඥාන නම් වෙයි යත්:

කිසෙයින් අධ්‍යානවර්ධනයක් පිළිබඳ (නිශ්ම කොට) දනී ද යත්:

(සසමාර ප්‍රසාද සංඛ්‍යාත) අධ්‍යානව වස්තුස නිශ්චය කෙරෙයි. (පිළිබඳ දනී.) අධ්‍යානව වූ ශ්‍රෝතස් නිශ්චය කෙරෙයි. අධ්‍යානව වූ සුරාණය නිශ්චය කෙරෙයි. අධ්‍යානව වූ ජීව්‍යාච නිශ්චය කෙරෙයි. අධ්‍යානව වූ කාය නිශ්චය කෙරෙයි, අධ්‍යානව වූ මනස නිශ්චය කෙරෙයි.

කථා. චක්‍රය. අජ්ඣන්ත. වචනෙති. චක්‍රය. අවිජ්ජාසම්මත'නති වචනෙති, චක්‍රය. කණ්ණාසම්මත'නති වචනෙති, චක්‍රය. කම්මසම්මත'නති වචනෙති, චක්‍රය. ආහාරසම්මත'නති වචනෙති, 'චක්‍රය. චතුරතං මහා-භූතානං උපාදයා'ති වචනෙති, 'චක්‍රය. උපපන්නා'නති වචනෙති, 'චක්‍රය. සමුදගතනති වචනෙති, 'චක්‍රය. අහුන්තා සම්මතං, හුන්තා න භවිස්සති'ති වචනෙති, චක්‍රය. අනතවන්නතො වචනෙති, චක්‍රය. අද්ධවං අසස්සතං විපරිනාමධම්ම'නති වචනෙති, 'චක්‍රය. අනිච්චං සඤ්ඤාං පටිච්චසමුප්පන්නං ඛයධම්මං වයධම්මං විරාගධම්මං නිරෝධධම්ම'නති වචනෙති.

චක්‍රය. අනිච්චතො වචනෙති, හො නිච්චතො, දුක්ඛතො වචනෙති, හො සුඛතො; අනත්තතො වචනෙති, හො අත්තතො, නිබ්බිද්දති, හො නාද්දති. විරජ්ජති, හො රජ්ජති, නිරෝධෙති, හො සමුදෙති; පටිතිස්සජ්ජති, හො ආදිංති අනිච්චතො වචනෙතො නිච්චසඤ්ඤං පජ්ජති, දුක්ඛතො වචනෙතො සුඛසඤ්ඤං පජ්ජති, අනත්තතො වචනෙතො අත්ත-සඤ්ඤං පජ්ජති නිබ්බිද්දතො නාදිං පජ්ජති, විරජ්ජතො රාගං පජ්ජති, නිරෝධෙතො සමුදයං පජ්ජති, පටිතිස්සජ්ජතො ආදිනං පජ්ජති. එවං චක්‍රය. අජ්ඣන්තං වචනෙති.

කථා. සොනං අජ්ඣන්තං වචනෙති: 'සොනං අවිජ්ජාසම්මත'නති වචනෙති, -පෙ- එවං සොනං අජ්ඣන්තං වචනෙති.

කථා. සානං අජ්ඣන්තං වචනෙති සානං අවිජ්ජාසම්මත'නති වචනෙති, -පෙ- එවං සානං අජ්ඣන්තං වචනෙති.

කථා. ජිව්හං අජ්ඣන්තං වචනෙති. 'ජිව්හං අවිජ්ජාසම්මත'නති වචනෙති, 'ජිව්හං කණ්ණාසම්මත'නති වචනෙති, ජිව්හං කම්මසම්මත'නති වචනෙති 'ජිව්හං ආහාරසම්මත'නති වචනෙති, ජිව්හං චතුරතං මහාභූතානං උපා-දයා'ති වචනෙති, 'ජිව්හං උපපන්නා'ති වචනෙති, 'ජිව්හං සමුදගත'නති වචනෙති, 'ජිව්හං අහුන්තා සම්මතං හුන්තා න භවිස්සති'ති වචනෙති, ජිව්හං අනතවන්නතො වචනෙති, ජිව්හං අද්ධවං අසස්සතං විපරිනාමධම්ම'නති වචනෙති, ජිව්හං අනිච්චං සඤ්ඤාං පටිච්චසමුප්පන්නං ඛයධම්මං වයධම්මං විරාගධම්මං නිරෝධධම්ම'නති වචනෙති.

අධ්‍යාතම වූ චක්ඛුස කිසෙයින් නිශ්චය කෙරෙයි යත්: චක්ඛුස (ඇස) අවිඤ්ඤාභෞතුසෙන් උපතා'යි නිශ්චය කෙරෙයි, ඇස තෘෂ්ණාභෞතුසෙන් උපතා'යි නිශ්චය කෙරෙයි. ඇස කම්මෙහෙයෙන් උපතා'යි නිශ්චය කෙරෙයි. ඇස ආහාරභෞතුසෙන් සම්මුත යැයි නිශ්චය කෙරෙයි, ඇස සතර මහාභූතයන් නිසා පැවැත්තා'යි නිශ්චය කෙරෙයි ඇස (අධිවා-වනසෙන් හෝ සන්නති-ඛණ්ඩයෙන් හෝ) උත්පන්න යයි නිශ්චය කෙරෙයි ඇස භෞතුසෙන් සමුප්පිත යයි නිශ්චය කෙරෙයි, ඇස (උදයෙන් පෙර) නොතිබී හටගත. (ව්‍යසෙන් පසු) තිබී නොවන්නේ යයි නිශ්චය කෙරෙයි. ඇස අනතවත් හෙයින් නිශ්චය කෙරෙයි. ඇස අසඞ්චර යැ අනාශ්වත යැ (ජරාවෙන් හා මරණයෙන්) විපරිණාමස්වභාව යැයි නිශ්චය කෙරෙයි ඇස අනිත්‍ය යැ ප්‍රත්‍යයොත්පන්න යැ ප්‍රතිත්‍යසමුත්පන්න යැ ක්‍ෂයවන ස්වභාව යැ නිශ්චය කෙරෙයි.

ඇස අනිත්‍යභෙයින් නිශ්චය කෙරෙයි, නිත්‍යභෙයින් නිශ්චය නොකෙරෙයි. දුඛභෙයින් නිශ්චය කෙරෙයි, සුඛභෙයින් නිශ්චය නොකෙරෙයි. අනාත්මභෙයින් නිශ්චය කෙරෙයි. ආත්මභෙයින් නිශ්චය නොකෙරෙයි. නිවේදයට පැමිණෙයි. සනුටු නොවෙයි. විරාගයට පැමිණෙයි. නො ඇලෙයි. නිරුද්ධ කෙරෙයි නුපදවයි. දුරලයි ග්‍රහණය නොකෙරෙයි. අනිත්‍යභෙයින් නිශ්චය කරනුයේ නිත්‍යසංඥාව දුරු කෙරෙයි, දුකඛභෙයින් නිශ්චය කරනුයේ සුඛසංඥාව දුරු කෙරෙයි. අනාත්මභෙයින් නිශ්චය කරනුයේ ආත්මසංඥාව දුරු කෙරෙයි උක්ඛලි වනුයේ තෘෂ්ණාව දුරු කෙරෙයි. නො ඇලෙනුයේ රාගය දුරු කෙරෙයි නිරුද්ධ කරනුයේ සමුදය දුරු කෙරෙයි. දුරුලනුයේ ආදානය දුරු කෙරෙයි. මෙසෙයින් අධ්‍යාතම වූ චක්ඛුස නිශ්චය කෙරේ.

කිසෙයින් අධ්‍යාතම වූ ශ්‍රෝත්‍රය නිශ්චය කෙරෙයි යත්: ශ්‍රෝත්‍රය අවිඤ්ඤාභෞතුසෙන් උපතා'යි නිශ්චය කෙරෙයි ... මෙසෙයින් අධ්‍යාතම වූ ශ්‍රෝත්‍රය නිශ්චය කෙරේ.

කිසෙයින් අධ්‍යාතම වූ ස්පර්ශය නිශ්චය කෙරෙයි යත්: ස්පර්ශය අවිඤ්ඤාභෞතුසෙන් උපතා'යි නිශ්චය කෙරෙයි ... මෙසෙයින් අධ්‍යාතම වූ ස්පර්ශය නිශ්චය කෙරේ.

කිසෙයින් අධ්‍යාතම වූ ජිහ්වාය නිශ්චය කෙරෙයි යත්: ජිහ්වාය අවිඤ්ඤාභෞතුසෙන් උපතා'යි නිශ්චය කෙරෙයි. දිව තෘෂ්ණාභෞතුසෙන් උපතා'යි නිශ්චය කෙරෙයි. දිව කම්මෙහෙයෙන් උපතා'යි නිශ්චය කෙරෙයි. දිව ආහාරභෞතුසෙන් උපතා'යි නිශ්චය කෙරෙයි. දිව සතර මහාභූතයන් නිසා පැවැත්තා'යි නිශ්චය කෙරෙයි. දිව (අභිචන්ද්‍රයෙන් හෝ සන්නති-ඛණ්ඩයෙන් හෝ) උපතා'යි නිශ්චය කෙරෙයි. දිව භෞතුසෙන් සමුප්පිත යයි නිශ්චය කෙරෙයි. දිව (උදයෙන් පෙර) නො තිබී හටගත, (ව්‍යස-යෙන් පසු) තිබී නො වන්නේ යයි නිශ්චය කෙරෙයි. දිව අනතවත් හෙයින් නිශ්චය කෙරෙයි. දිව අසඞ්චර යැ අනාශ්වත යැ (ජරාවෙන් හා මරණයෙන්) විපරිණාමස්වභාව යැයි නිශ්චය කෙරෙයි. දිව අනිත්‍ය යැ ප්‍රත්‍යයොත්පන්න යැ ප්‍රතිත්‍යසමුත්පන්න යැ ක්‍ෂයස්වභාව යැ ව්‍යයස්වභාව යැ විරාගස්වභාව යැ නිරෝධස්වභාව යැයි නිශ්චය කෙරේ.

ජීවන අභිවෘද්ධිය වර්ධනය වන බව, -පෙ- පරිසරයේ සිටින
 සතුන් ආදිය. අභිවෘද්ධිය වර්ධනය වන බව සඳහන් පරිසරය, -පෙ-
 පරිසරයේ සිටින සතුන් ආදිය පරිසරය, එම ජීවන අභිවෘද්ධිය වර්ධනය.

කම. කාලය අභිවෘද්ධිය වර්ධනය: 'කාලය අභිවෘද්ධිය වර්ධනය' නි
 වර්ධනය, කාලය කාලය අභිවෘද්ධිය වර්ධනය, 'කාලය කාලය අභිවෘද්ධිය වර්ධනය' නි
 වර්ධනය, 'කාලය ආහාර සම්ප්‍රදාය වර්ධනය, කාලය වර්ධනය මහා-
 භූතාන. උපායය' නි වර්ධනය, කාලය උපායය' නි වර්ධනය, කාලය
 සම්ප්‍රදාය' නි වර්ධනය, කාලය අභිවෘද්ධිය වර්ධනය, හුණු හා හිසය' නි
 වර්ධනය, කාලය අභිවෘද්ධිය වර්ධනය, 'කාලය අභිවෘද්ධිය අභිවෘද්ධිය
 විපරිතාමය' නි වර්ධනය, කාලය අභිවෘද්ධිය සම්ප්‍රදාය පරිසර-
 සම්ප්‍රදාය කාලය කාලය වර්ධනය නිරෝධය' නි වර්ධනය, කාලය
 අභිවෘද්ධිය වර්ධනය, කාලය නිවෘද්ධිය; දුර්වලතාව වර්ධනය, කාලය
 සම්ප්‍රදාය -පෙ- පරිසරයේ සිටින, කාලය ආදිය, අභිවෘද්ධිය වර්ධනය,
 නිවෘද්ධිය පරිසරය, දුර්වලතාව වර්ධනය සම්ප්‍රදාය පරිසරය -පෙ-
 පරිසරයේ සිටින සතුන් ආදිය පරිසරය, එම කාලය අභිවෘද්ධිය වර්ධනය.

කම. මහා අභිවෘද්ධිය වර්ධනය, 'මහා අභිවෘද්ධිය වර්ධනය' නි වර්ධනය,
 මහා කාලය අභිවෘද්ධිය වර්ධනය, මහා කාලය අභිවෘද්ධිය වර්ධනය,
 මහා ආහාර සම්ප්‍රදාය වර්ධනය, මහා උපායය' නි වර්ධනය, මහා
 සම්ප්‍රදාය' නි වර්ධනය, 'මහා අභිවෘද්ධිය වර්ධනය, හුණු හා හිසය' නි
 වර්ධනය, මහා අභිවෘද්ධිය වර්ධනය, මහා අභිවෘද්ධිය අභිවෘද්ධිය
 විපරිතාමය' නි වර්ධනය, 'මහා අභිවෘද්ධිය සම්ප්‍රදාය පරිසර-
 සම්ප්‍රදාය කාලය කාලය වර්ධනය නිරෝධය' නි වර්ධනය, මහා
 වර්ධනය, මහා අභිවෘද්ධිය වර්ධනය, කාලය නිවෘද්ධිය; දුර්වලතාව වර්ධනය
 කාලය සම්ප්‍රදාය, අභිවෘද්ධිය වර්ධනය, කාලය අභිවෘද්ධිය, නිවෘද්ධිය, කාලය
 නිවෘද්ධිය; විපරිතාමය, කාලය රජය; නිරෝධය, කාලය සම්ප්‍රදාය; පරි-
 සරයේ සිටින, කාලය ආදිය. අභිවෘද්ධිය වර්ධනය නිවෘද්ධිය පරිසරය,
 දුර්වලතාව වර්ධනය සම්ප්‍රදාය පරිසරය, අභිවෘද්ධිය වර්ධනය
 අභිවෘද්ධිය පරිසරය, නිවෘද්ධිය කාලය නිවෘද්ධිය, විපරිතාමය රාමය
 පරිසරය, නිරෝධය කාලය සම්ප්‍රදාය පරිසරය, පරිසරයේ සිටින සතුන් ආදිය
 පරිසරය, එම මහා අභිවෘද්ධිය වර්ධනය, එම අභිවෘද්ධිය වර්ධනය¹ වර්ධනය.

කම. සර්වකම් සර්වකම්, පරිසරයේ සිටින පරිසරය හෙයින් වර්ධනය:
 'අභිවෘද්ධිය වර්ධනය පරිසරය වර්ධනය හෙයින් සර්වකම්'

වර්ධනය වර්ධනය සර්වකම් හිදෙසින්.

අභිවෘද්ධිය - සර්වකම් - සර්වකම් PTS.

දිව අනිත්‍ය හෙයින් නිශ්චය කෙරෙයි. නිත්‍ය හෙයින් නිශ්චය නොකෙරෙයි ... දුර්ලබයි. ආදානස නො කෙරෙයි. අනිත්‍ය හෙයින් නිශ්චය කරනුයේ නිත්‍යසංඥාව දුර්ලබයි ... දුර්ලභයේ ආදානස හැරවියයි. මෙසෙයින් අධ්‍යානව වූ ජිහ්වාච නිශ්චය කෙරේ.

කිසෙයින් අධ්‍යානව වූ කස නිශ්චය කෙරෙයි යත්: කස අවිද්‍යාභේදයෙන් උපනා'යි නිශ්චය කෙරෙයි. කස නාමරූපභේදයෙන් උපනා'යි නිශ්චය කෙරෙයි. කස කම්මභේදයෙන් උපනා'යි නිශ්චය කෙරෙයි. කස ආහාරභේදයෙන් සම්මුත යැයි නිශ්චය කෙරෙයි. කස සහර මහාභූතයන් නිසා පැවැත්නා'යි නිශ්චය කෙරෙයි. කස (අධ්වා වයසෙන් හෝ සන්නති-බණ වයසෙන් හෝ උත්පන්න යැයි නිශ්චය කෙරෙයි. කස භේදයෙන් සමුප්පිත යැයි නිශ්චය කෙරෙයි. කස (උදයෙන් පෙර) නො තිබී හටගත (වයසෙන් පසු) තිබී නොවන්නේ යයි නිශ්චය කෙරෙයි. කස අනතවත් හෙයින් නිශ්චය කෙරෙයි. කස අසිරි යැ අභාශිත යැ විපරිණාම ස්වභාව යැයි නිශ්චය කෙරෙයි. කස අනිත්‍ය යැ ප්‍රත්‍යයෙන් උපත. ප්‍රතිත්‍ය-සමුත්පන්න යැ ක්‍ෂය වන ස්වභාව යැ නාසෙන පිංචි ඇත්තේ යැ නිරුද්ධ වන පිංචි ඇත්තේ යැයි නිශ්චය කෙරෙයි. කස අනිත්‍ය හෙයින් නිශ්චය කෙරෙයි. නිත්‍ය හෙයින් නිශ්චය නො කෙරෙයි. දුඛ හෙයින් නිශ්චය කෙරෙයි. සුඛ හෙයින් නිශ්චය නො කෙරෙයි. .. දුර්ලබයි. ඉහණය නො කෙරෙයි. අනිත්‍ය හෙයින් නිශ්චය කරනුයේ නිත්‍යසංඥාව දුර්ලබයි. දුඛ හෙයින් නිශ්චය කරනුයේ සුඛසංඥාව දුර්ලබයි. .. හැර-වියනුයේ ආදානස දුර්ලබයි. මෙසෙයින් අධ්‍යානව වූ කස නිශ්චය කෙරේ.

කිසෙයින් අධ්‍යානව වූ මනස නිශ්චය කෙරෙයි යත්: (හවාශිත) මනස අවිද්‍යාභේදයෙන් උපනා'යි නිශ්චය කෙරෙයි. මනස නාමරූපභේදයෙන් උපනා'යි නිශ්චය කෙරෙයි. මනස කම්මභේදයෙන් උපනා'යි නිශ්චය කෙරෙයි. මනස ආහාරභේදයෙන් උපනා'යි නිශ්චය කෙරෙයි. මනස (අධ්වාසන්නති විසින්) උත්පන්න යයි නිශ්චය කෙරෙයි. මනස ප්‍රත්‍යයෙන් උපනා'යි නිශ්චය කෙරෙයි. මනස (උදයෙන් පෙර) නො තිබී හටගත, (වයසෙන් පසු) තිබී නො වන්නේ යයි නිශ්චය කෙරෙයි. මනස අනතවත් යයි නිශ්චය කෙරෙයි. මනස අසිරි යැ අභාශිත යැ විපරිණාම ස්වභාව යැයි නිශ්චය කෙරෙයි. මනස අනිත්‍ය යැ සංඛිත යැ ප්‍රතිත්‍ය-සමුත්පන්න යැ ක්‍ෂයස්වභාව යැ වයසස්වභාව යැ විරාගස්වභාව යැ නිරෝධ ස්වභාව යැයි නිශ්චය කෙරෙයි. මනස අනිත්‍ය හෙයින් නිශ්චය කෙරෙයි. නිත්‍ය හෙයින් නිශ්චය නො කෙරෙයි. දුඛ හෙයින් නිශ්චය කෙරෙයි, සුඛ හෙයින් නිශ්චය නො කෙරෙයි. අනාභව හෙයින් නිශ්චය කෙරෙයි, ආභව හෙයින් නිශ්චය නො කෙරෙයි. උකට්ඨවෙයි, සතුටු නො වෙයි. විරාගයට පැමිණෙයි, නො ඇලෙයි. නිරුද්ධ කෙරෙයි, නුපදවයි දුර්ලබයි, ඉහණය නො කෙරෙයි. අනිත්‍ය හෙයින් නිශ්චය කරනුයේ නිත්‍යසංඥාව දුර් ල කෙරෙයි. දුඛ හෙයින් නිශ්චය කරනුයේ සුඛසංඥාව දුර් ල කෙරෙයි. අනාභව හෙයින් නිශ්චය කරනුයේ ආනම්‍යසංඥාව දුර් ල කෙරෙයි. නිවේදයට පැමිණෙනුයේ නාමරූපව දුර් ල කෙරෙයි. නො ඇලෙනුයේ රාගය දුර් ල කෙරෙයි. නිරුද්ධ කරනුයේ සමුදය දුර් ල කෙරෙයි. දුර්ලභයේ ආදානස දුර් ල කෙරෙයි. මෙසෙයින් අධ්‍යානව වූ මනස නිශ්චය කෙරෙයි, මෙසේ අධ්‍යානවධම්මයන් නිශ්චය කෙරේ.

ඒ වස්සුනානාභිඤ්ඤා ඥානානිසෙන් ඥාන යැ ප්‍රජානනානිසෙන් ප්‍රඤ්ඤා යි. එයින් කියනු ලබෙයි 'අභිකානවමසාගො පඤ්ඤා චක්ඛුනා-නිග්ගො ඤාණං' යි.

වස්සුනානාභිඤ්ඤානිදේශ යි.

16. ගොවරනානාකාන්දාණං

කථං බිභිඤා වචනොපෙ පඤ්ඤා ගොවරනානාකාන්දාණං.

කථං බිභිඤා ධම්මෙ වචනෙති: රූපෙ බිභිඤා වචනෙති, සද්දෙ බිභිඤා වචනෙති, ගන්ධෙ බිභිඤා වචනෙති, රසෙ බිභිඤා වචනෙති, ථොට්ඨබ්බෙ බිභිඤා වචනෙති, ධම්මෙ බිභිඤා වචනෙති.

කථං රූපෙ බිභිඤා වචනෙති, රූපා අවිජ්ජාසම්මතා'ති වචනෙති, රූපා තණ්හා සම්මතා'ති වචනෙති, 'රූපා කම්මසම්මතා'ති වචනෙති, 'රූපා ආහාරසම්මතා'ති වචනෙති, රූපා චතුක්කා මහාභූතානා උපාදයා'ති වචනෙති, 'රූපා උපපන්නා'ති වචනෙති, 'රූපා සමුදායතා'ති වචනෙති, රූපා අනුභූතා සම්මතා හුචා න භවිස්සන්ති'ති වචනෙති, රූපෙ අනත-චන්තනො වචනෙති, 'රූපා අද්වෛවා අසංස්කාරා විපරිතාමධම්මා'ති වචනෙති, 'රූපා අනිච්චා සංකිතා පටිච්චසමුප්පන්නා බයධම්මා වයධම්මා විරාගධම්මා තිරොධධම්මා'ති වචනෙති,

රූපෙ අනිච්චතො වචනෙති, නො නිච්චතො, දුක්ඛතො වචනෙති, නො සුඛතො, අනත්තතො වචනෙති, නො අත්තතො, නිබ්බිද්දති, නො නාද්දති, විරජ්ජති, නො රජ්ජති; තිරොධෙති, නො සමුදෙති; පටිතිස්සජ්ජති නො ආදියති, අනිච්චතො වචනෙතො නිච්චසඤ්ඤං පජ්ඣති, දුක්ඛතො වචනෙතො සුඛසඤ්ඤං පජ්ඣති, අනත්තතො වචනෙතො අත්තසඤ්ඤං පජ්ඣති, නිබ්බිද්දතො නාදිං පජ්ඣති, විරජ්ජතො රාගං පජ්ඣති, තිරොධෙතො සමුදයං පජ්ඣති, පටිතිස්සජ්ජතො ආදානං පජ්ඣති. එවං රූපෙ බිභිඤා වචනෙති.

කථං සද්දෙ බිභිඤා වචනෙති *සද්දා චතුක්කා මහාභූතානා උපාදයාති, වචනෙති, 'සද්දා උපපන්නා'ති වචනෙති, සද්දා සමුදායතා'ති වචනෙති, 'සද්දා අනුභූතා සම්මතා, හුචා න භවිස්සන්ති'ති වචනෙති, සද්දෙ අනත-චන්තනො වචනෙති, 'සද්දා අද්වෛවා අසංස්කාරා විපරිතාමධම්මා'ති වචනෙති, සද්දා අනිච්චා සංකිතා පටිච්චසමුප්පන්නා බයධම්මා වයධම්මා විරාගධම්මා තිරොධධම්මා'ති වචනෙති.

සද්දෙ අනිච්චතො වචනෙති, නො නිච්චතො, -පෙ- එවං සද්දෙ බිභිඤා වචනෙති.

*සද්දා අවිජ්ජාසම්මතා'ති වචනෙති -පෙ-' ඉති මජ්ඣං, සෘෂ්ටි, PTS. පොත්තකසු දිස්සති, තං පඨා පාලිසා කං භෙදි, අද්දස්ස උතුරිත්ත සමුට්ඨාසන්නා, අධ්මකථායපි අවිජ්ජා සම්මතාදි චතුක්කා කා වුත්තා'ති වුත්තා.

16. ගොවරනානාභිඤ්ඤාය

කිසෙසිත් බාහිරවිෂයයන් පිරිසිදුදැනීමේ ප්‍රඥාව ගොවරනානාභිඤ්ඤා වෙයි යත්:

කිසෙසිත් බාහිරධර්මයන් නිශ්චය කෙරෙයි යත්: අධ්‍යානවශයෙන් බාහිර වූ රූපායතනධර්මයන් නිශ්චය කෙරෙයි. බාහිර වූ ශබ්දායතනධර්මයන් නිශ්චය කෙරෙයි. බාහිර වූ ගන්ධායතනධර්මයන් නිශ්චය කෙරෙයි. බාහිර වූ රසායතනධර්මයන් නිශ්චය කෙරෙයි. බාහිර වූ සප්තව්‍යාධර්මයන් නිශ්චය කෙරෙයි. (භවාංගමනසංවිප්‍රසූකත) වූ බාහිර ධර්මායතනපයඝාපනන-ධර්මයන් නිශ්චය කෙරේ.

කිසෙසිත් බාහිරරූපයන් නිශ්චය කෙරෙයි යත්: රූපායතනධර්මයෝ අවිද්‍යාභෙදයෙන් උපත්භ'යි නිශ්චය කෙරෙයි. රූපයෝ නාමරූපභෙදයෙන් උපත්භ'යි නිශ්චය කෙරෙයි. රූපයෝ කම්මභෙදයෙන් උපත්භ'යි නිශ්චය කෙරෙයි. රූපයෝ ආහාරභෙදයෙන් උපත්භ'යි නිශ්චය කෙරෙයි. රූපයෝ සතර මහාභූතයන් නිසා පවත්නාභ'යි නිශ්චය කෙරෙයි. රූපයෝ (අධ්‍යායනයෙන් සන්නතිබණ වශයෙන්) උපත්භ'යි නිශ්චය කෙරෙයි. රූපයෝ භෙදයෙන් භට්ටත්තාභ'යි නිශ්චය කෙරෙයි. රූපයෝ (උදයෙන් පෙර) නො තිබී උපත්තාභ. (ව්‍යයයෙන් මත්තෙති) තිබී නො වත්තාභ'යි නිශ්චය කෙරෙයි. රූපයන් අනන්තවත් හෙයින් නිශ්චය කෙරෙයි, රූපයෝ අසඹ්‍රයභ, අශාඤ්ඤාභ, විපරිණාමසංභාවයභ'යි නිශ්චය කෙරෙයි. රූපයෝ අනිත්‍යයභ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයභ ප්‍රතිත්‍යාසම්ප්‍රතිපන්නයභ ඤාය-සංභාවයභ ව්‍යයසංභාවයභ විරාගසංභාවයභ නිරෝධසංභාවයභ'යි නිශ්චය කෙරේ.

රූපායතනධර්මයන් අනිත්‍ය හෙයින් නිශ්චය කෙරෙයි, නිත්‍ය හෙයින් නිශ්චය නො කෙරෙයි. දෘඪ හෙයින් නිශ්චය කෙරෙයි, සුඛ හෙයින් නිශ්චය නො කෙරෙයි. අනාත්ම හෙයින් නිශ්චය කෙරෙයි, ආත්ම හෙයින් නිශ්චය නො කෙරෙයි. උකට්ඨි වෙයි, සතුවු නො වෙයි. විරාගයට පැමිණෙයි, නො ඇලෙයි. නිරුද්ධි කෙරෙයි, නූපදවයි. දුරු කෙරෙයි, ග්‍රහණය නො කෙරෙයි. අනිත්‍ය හෙයින් නිශ්චය කරනුයේ නිත්‍යසංඥව දුරු කෙරෙයි. දෘඪ හෙයින් නිශ්චය කරනුයේ සුඛසංඥව දුරු කෙරෙයි. අනාත්ම හෙයින් නිශ්චය කරනුයේ ආත්මසංඥව දුරු කෙරෙයි. උකට්ඨි වනුයේ නාමරූපව දුරු කෙරෙයි. නො ඇලෙනුයේ රාගය දුරු කෙරෙයි. නිරුද්ධි කරනුයේ සම්මුදය දුරු කෙරෙයි. දුරුලනුයේ ආදානය දුරු කෙරෙයි. මෙසෙසිත් බාහිරරූපායතනධර්මයන් නිශ්චය කෙරේ.

කිසෙසිත් බාහිර ශබ්දායතනධර්මයන් නිශ්චය කෙරෙයි යත්: ශබ්දයෝ සතර මහාභූතයන් නිසා පවත්නාභ'යි නිශ්චය කෙරෙයි. ශබ්දයෝ (අධ්‍යායනයෙන් බණ්ණන්තති වශයෙන් උපත්තාභ'යි නිශ්චය කෙරෙයි. ශබ්දයෝ භෙදයෙන් භට්ටත්තාභ'යි නිශ්චය කෙරෙයි. ශබ්දයෝ (උදයෙන් පෙර) නොතිබී උපත්තාභ. (ව්‍යයයෙන් මත්තෙති) තිබී නො වත්තාභ'යි නිශ්චය කෙරෙයි. ශබ්දායතන ධර්මයන් අනන්තවත් හෙයින් නිශ්චය කෙරෙයි. ශබ්දයෝ අසඹ්‍රයභ අශාඤ්ඤාභ විපරිණාමසංභාවයභ'යි නිශ්චය කෙරෙයි. ශබ්දයෝ අනිත්‍යයභ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයභ ප්‍රතිත්‍යාසම්ප්‍රතිපන්නයභ ඤායසංභාවයභ ව්‍යයසංභාවයභ විරාගසංභාවයභ නිරෝධසංභාවයභ'යි නිශ්චය කෙරෙයි. ශබ්දයන් අනිත්‍ය හෙයින් නිශ්චය කෙරෙයි, නිත්‍ය හෙයින් නිශ්චය නො කෙරෙයි ... මෙසෙසිත් බාහිර වූ ශබ්දායතනධර්මයන් නිශ්චය කෙරේ.

කථං ගැනෙ බ්‍රහ්මා වචනෙති: ‘ගැනො අවිජ්ජාසම්මුතා’ති වචනෙති,
‘ගැනො තණ්හාසම්මුතා’ති වචනෙති, -පෙ- එවං ගැනෙ බ්‍රහ්මා වචනෙති.

කථං රසෙ බ්‍රහ්මා වචනෙති: ‘රසො අවිජ්ජාසම්මුතා’ති වචනෙති
‘රසො තණ්හාසම්මුතා’ති වචනෙති, -පෙ- එවං රසෙ බ්‍රහ්මා වචනෙති.

කථං ථොට්ඨබ්බෙ බ්‍රහ්මා වචනෙති: ‘ථොට්ඨබ්බො අවිජ්ජාසම්මුතා’ති
වචනෙති: ථොට්ඨබ්බො තණ්හාසම්මුතාති වචනෙති, ‘ථොට්ඨබ්බො කම්ම-
සම්මුතා’ති වචනෙති, ථොට්ඨබ්බො ආහාරසම්මුතාති, වචනෙති, ථොට්ඨබ්බො
උප්පන්නා’ති වචනෙති, ථොට්ඨබ්බො සමුද්ගතාති වචනෙති -පෙ- එවං
ථොට්ඨබ්බෙ බ්‍රහ්මා වචනෙති.

කථං ධම්මෙ බ්‍රහ්මා වචනෙති: ‘ධම්මො අවිජ්ජාසම්මුතා’ති වචනෙති,
‘ධම්මො තණ්හාසම්මුතා’ති වචනෙති ධම්මො කම්ම සම්මුතාති වචනෙති, ධම්මො
ආහාරසම්මුතා’ති වචනෙති, ධම්මො චතුක්කං මහාභුතානං උපාදයා’ති
වචනෙති,* ධම්මො උප්පන්නා’ති, වචනෙති, ධම්මො සමුද්ගතා’ති වචනෙති,
‘ධම්මො අනුභවො සම්මුතාති, හුච්චො න භවිස්සන්ති’ති වචනෙති, ධම්මෙ
අනත්තතතො වචනෙති, ධම්මො අද්විතො අසංසාරා විපරිතාමධම්මා’ති
වචනෙති, ධම්මො අනිච්චා සංඝතො පටිච්චසමුප්පන්නා බ්‍යධම්මො ව්‍යධම්මො
විරාගධම්මො නිරෝධධම්මා’ති වචනෙති.

ධම්මෙ අනිච්චතො වචනෙති, නො නිච්චතො; දුක්ඛතො වචනෙති
නො සුඛතො; අනත්තතො වචනෙති, නො අත්තතො, නිබ්බිද්දති, නො
නාද්දති, විරජ්ජති, නො රජ්ජති, නිරොධෙති නො සමුද්දෙති; පටිතිස්සජ්ජති
නො ආදියති, -පෙ- අනිච්චතො වචනෙතො නිච්චසඤ්ඤං පජ්ඣති, දුක්ඛ-
තො වචනෙතො සුඛසඤ්ඤං පජ්ඣති, අනත්තතො වචනෙතො අත්ත-
සඤ්ඤං පජ්ඣති, නිබ්බිද්දතො නාදිං පජ්ඣති, විරජ්ජතො රාගං
පජ්ඣති, නිරොධෙතො සමුදයං පජ්ඣති, පටිතිස්සජ්ජතො ආදානං
පජ්ඣති. එවං ධම්මෙ බ්‍රහ්මා වචනෙති.

තං ඤාතවෙය්න ඤාණං, පජානනවෙය්න පඤ්ඤා, තෙන වුච්චති:
‘බ්‍රහ්මා වචනානෙ පඤ්ඤා ගොචරනානතො ඤාණං’

ගොචරනානතො ඤාණාදිද්දොසො

* චතුක්කං මහාභුතානං උපාදයාති පදං - සත මිජ්ජා පොඨ්ඤ්ඤා ව කෙසුචි සිහල
පොඨ්ඤ්ඤා ව ත භවිතං.

කිසෙයින් බාහිර වූ ගනියතනධර්මයන් නිශ්චය කෙරෙයි යන්න: ගනියෝ අවිද්‍යාභේදයෙන් උපන්හැයි නිශ්චය කෙරෙයි ගනියෝ තෘෂ්ණා භේදයෙන් උපන්හැයි නිශ්චය කෙරෙයි ... මෙසෙයින් බාහිර වූ ගනියතනධර්මයන් නිශ්චය කෙරේ.

කිසෙයින් බාහිර වූ රසායනනධර්මයන් නිශ්චය කෙරෙයි යන්න: රසයෝ අවිද්‍යාභේදයෙන් උපන්හැයි නිශ්චය කෙරෙයි රසයෝ තෘෂ්ණා භේදයෙන් උපන්හැයි නිශ්චය කෙරෙයි ... මෙසෙයින් බාහිර වූ රසායනනධර්මයන් නිශ්චය කෙරේ.

කිසෙයින් බාහිර වූ සප්තව්‍යාධර්මයන් නිශ්චය කෙරෙයි යන්න: සප්තව්‍යායතනධර්මයෝ අවිද්‍යාභේදයෙන් උපන්නාහැයි නිශ්චය කෙරෙයි සප්තව්‍යායෝ තෘෂ්ණාභේදයෙන් උපන්නාහැයි නිශ්චය කෙරෙයි සප්තව්‍යායෝ කම්මෙහෙදයෙන් උපන්නාහැයි නිශ්චය කෙරෙයි. සප්තව්‍යායෝ ආහාර භේදයෙන් උපන්නාහැයි නිශ්චය කෙරෙයි සප්තව්‍යායෝ (අභිච්ඡාදයෙන් බණ්ඩනනි වශයෙන්) උපන්නාහැයි නිශ්චය කෙරෙයි සප්තව්‍යායෝ භේදයෙන් හටගන්නාහැයි නිශ්චය කෙරෙයි ... මෙසෙයින් බාහිර වූ සප්තව්‍යායතනධර්මයන් නිශ්චය කෙරේ.

කිසෙයින් ධර්මායතනපටිපත්තධර්මයන් නිශ්චය කෙරෙයි යන්න: ධර්මයෝ අවිද්‍යාභේදයෙන් උපන්හැයි නිශ්චය කෙරෙයි ධර්මයෝ තෘෂ්ණා-භේදයෙන් උපන්නාහැයි නිශ්චය කෙරෙයි. ධර්මයෝ කම්මෙහෙදයෙන් උපන්නාහැයි නිශ්චය කෙරෙයි. ධර්මයෝ ආහාරභේදයෙන් උපන්නාහැයි නිශ්චය කෙරෙයි. ධර්මයෝ සතර මහාභූතයන් නිසා පවත්නාහැයි නිශ්චය කෙරෙයි. ධර්මයෝ (අභිච්ඡාදයෙන් බණ්ඩනනි වශයෙන්) උපන්නාහැයි නිශ්චය කෙරෙයි. ධර්මයෝ භේදයෙන් හටගන්නාහැයි නිශ්චය කෙරෙයි. ධර්මයෝ (උදයෙන් පෙර) නොතිබී උපන්නාහැයි නිබ්බි (ව්‍යයයෙන් මත්තෙහි) නොවන්නාහැයි නිශ්චය කෙරෙයි. ධර්මයන් අනාවත් හෙයින් නිශ්චය කෙරෙයි. ධර්මයෝ අසාරිකයහ අභ්‍යවිකයහ. විපරිණාමසම්භාවයහැයි නිශ්චය කෙරෙයි. ධර්මයෝ අනිත්‍යයහ. ප්‍රත්‍යයොපපන්නයහ. ප්‍රතිත්‍ය-සමුත්පන්නයහ.. ක්‍ෂයසම්භාවයහ. ව්‍යයසම්භාවයහ. විරාගසම්භාවයහ නිරෝධසම්භාවයහැයි නිශ්චය කෙරෙයි.

ධර්මයන් අනිත්‍ය හෙයින් නිශ්චය කෙරෙයි, නිත්‍ය හෙයින් නිශ්චය නො කෙරෙයි දුඃඛ හෙයින් නිශ්චය කෙරෙයි. සුඛ හෙයින් නිශ්චය නො කෙරෙයි. අනාත්ම හෙයින් නිශ්චය කෙරෙයි. ආත්ම හෙයින් නිශ්චය නො කෙරෙයි. උකට්ඨි වෙයි. සතුටු නො වෙයි. විරාගයට පැමිණෙයි, නො ආලෙයි. නිරුද්ධි කෙරෙයි. නුපදවයි. දුරුලයි. ග්‍රහණය නො කෙරෙයි. ... අනිත්‍ය හෙයින් නිශ්චය කරනුයේ නිත්‍යසංඥාව දුරු කෙරෙයි දුඃඛ හෙයින් නිශ්චය කරනුයේ සුඛසංඥාව දුරු කෙරෙයි. අනාත්ම හෙයින් නිශ්චය කරනුයේ ආත්මසංඥාව දුරු කෙරෙයි. උකට්ඨි වනුයේ තෘෂ්ණාව දුරු කෙරෙයි. විරාගයට පැමිණෙනුයේ රාගය දුරු කෙරෙයි. නිරුද්ධි කරනුයේ සමුදය දුරු කෙරෙයි. දුරුලනුයේ ආදාය දුරු කෙරෙයි. මෙසෙයින් බාහිර වූ ධර්මායතනපටිපත්තධර්මයන් නිශ්චය කෙරේ.

ඒ ගොවරඥානස ඥානානිසෙත් ඥාන යැ ප්‍රජානනානිසෙත් ප්‍රඥ යි. එයින් කියනු ලැබෙයි: 'බහිද්ධා වච්ඡාතෙ පඤ්ඤා ගොවරනානනෙත ඤාණං'යි.

ගොවරනානානිඤාන නිදේශ යි.

17. වරියානානාත්‍යය

කම. වරියාවන්තො පසුකු වරියානානාත්‍යය.

වරියාති තියෙයා වරියායො: විකුකුණවරියා, අකුකුණවරියා. සුණ-වරියා.

කතමා විකුකුණවරියා:¹

රූපෙසු දසුනන්තො ආවජ්ජනකිරියාබ්‍යාකතා විකුකුණවරියා* රූපෙසු දසුනන්තො චකුච්චිකුකුණං විකුකුණවරියා, රූපෙසු දිට්ඨතතා අභි-නිරොපනා විපාකමනොධාතු විකුකුණවරියා, රූපෙසු අභිනිරොපිතතතා විපාකමනො විකුකුණධාතු විකුකුණවරියා.

සද්දෙසු සවනන්තො ආවජ්ජනකිරියාබ්‍යාකතා විකුකුණවරියා, සද්දෙසු සවනන්තො සොභවිකුකුණං විකුකුණවරියා, සද්දෙසු සුභතතා අභි-නිරොපනා² විපාක මනොධාතු විකුකුණවරියා, සද්දෙසු අභිනිරොපිතතතා විපාක මනොවිකුකුණධාතු විකුකුණවරියා.

ගඤ්ඤ සායනන්තො ආවජ්ජනකිරියාබ්‍යාකතා විකුකුණවරියා, ගඤ්ඤ සායනන්තො සායවිකුකුණං විකුකුණවරියා, ගඤ්ඤ සායනතතා අභිනිරොපනා විපාකමනොධාතු විකුකුණවරියා, ගඤ්ඤ අභිනිරොපි-තතතා විපාකමනොවිකුකුණධාතු විකුකුණවරියා.

රසෙසු සායනන්තො ආවජ්ජනකිරියාබ්‍යාකතා විකුකුණවරියා, රසෙසු සායනන්තො ජ්වහා විකුකුණං විකුකුණවරියා, රසෙසු සායනතතා අභි-නිරොපනා විපාකමනොධාතු විකුකුණවරියා, රසෙසු අභිනිරොපිතතතා විපාකමනො විකුකුණධාතු විකුකුණවරියා.

ථොට්ඨබ්බෙසු පුසනන්තො³ ආවජ්ජනකිරියාබ්‍යාකතා විකුකුණවරියා, ථොට්ඨබ්බෙසු පුසනන්තො කායවිකුකුණං විකුකුණවරියා, ථොට්ඨබ්බෙසු පුට්ඨතතා අභිනිරොපනා විපාකමනොධාතු විකුකුණවරියා, ථොට්ඨබ්බෙසු අභිනිරොපිතතතා විපාකමනොවිකුකුණධාතු විකුකුණවරියා.

ධම්මෙසු විජානනන්තො ආවජ්ජනකිරියාබ්‍යාකතා විකුකුණවරියා, ධම්මෙසු විජානනන්තො මනොවිකුකුණං විකුකුණවරියා, ධම්මෙසු විකුකුණතතා අභිනිරොපනා විපාකමනොධාතු විකුකුණවරියා, ධම්මෙසු අභි-නිරොපිතතතා විපාකමනොවිකුකුණධාතු විකුකුණවරියා.

1. කතමා විකුකුණවරියා - සි 1,

2. අභිනිරොපනා - සාය,

3. පුසනන්තො - PTS,

* 'රූපෙසු' ඇදිති සසතමෙසුපද්ධති සබ්බත්ථ වාසනෙක පසුකතාති මජ්ඣිමනිකායෙ, පොඤ්ඤා,

17. වයඹානානාභිඥානය

කිසෙසින් වයඹාවන් පිරිසිදු දැනීමේ ප්‍රඥාව වයඹානානාභිඥාන වෙයි යන්න:

වයඹා යනු වයඹා තුනෙකි: විඤ්ඤානවයඹා ය, අඤ්ඤානවයඹා ය, ඥාන-වයඹා යි.

විඤ්ඤානවයඹා කවර යන්න:

රූපවිෂයෙහි රූපදර්ශනය සඳහා පැවැති ආවර්ජනක්‍රියාව්‍යාකෘතය විඤ්ඤානවයඹා ය, රූපවිෂයෙහි දර්ශනය මැ අම් කොට ඇති (කුශලවිපාක වූ හෝ අකුශලවිපාක වූ හෝ) චක්‍ෂුර්විඤ්ඤානය විඤ්ඤානවයඹා ය, රූපවිෂයෙහි (චක්‍ෂුර්විඤ්ඤානයෙන් රූපාලම්භනය) දුටු බැවින් පැවැති අරමුණට නඟන කුශලාකුශලවිපාකසම්පට්ඨන්තමනොධාතුව විඤ්ඤානවයඹා ය, රූපවිෂයෙහි අරමුණට නැඟුණු බැවින් කුශලාකුශලවිපාක වූ සන්තර්ණමනොවිඤ්ඤාන-ධාතුව විඤ්ඤානවයඹා යි.

ශබ්දාලම්භනයෙහි ශ්‍රවණය පිණිස පැවැති ආවර්ජනක්‍රියාව්‍යාකෘතය විඤ්ඤානවයඹා ය, ශබ්දාලම්භනයෙහි ශ්‍රවණය මැ අම් කොට ඇති (කුශලාකුශල විපාක) ශ්‍රෝත්‍රවිඤ්ඤානය විඤ්ඤානවයඹා ය, ශබ්දාලම්භනයෙහි (ශ්‍රෝත්‍රවිඤ්ඤානයෙන් ශබ්දාලම්භනය) අසනලද බැවින් අරමුණට නඟන කුශලාකුශලවිපාක වූ සම්පට්ඨන්තමනොධාතුව විඤ්ඤානවයඹා ය, ශබ්දාලම්භනයෙහි අරමුණට නැඟුණු බැවින් කුශලාකුශලවිපාක වූ සන්තර්ණමනොවිඤ්ඤානධාතුව විඤ්ඤානවයඹා යි.

ගන්ධාලම්භනයෙහි ආස්‍රාණය පිණිස පැවැති ආවර්ජනක්‍රියාව්‍යාකෘතය විඤ්ඤානවයඹා ය, ගන්ධාලම්භනයෙහි ආස්‍රාණය මැ අම් කොට ඇති (කුශලාකුශලවිපාක) ස්පර්ශවිඤ්ඤානය විඤ්ඤානවයඹා ය, ගන්ධාලම්භනයෙහි (ස්පර්ශ-විඤ්ඤානයෙන් ගන්ධාලම්භනය) ආස්‍රාණය කළ බැවින් අරමුණට නඟන කුශලාකුශලවිපාක වූ සම්පට්ඨන්තමනොධාතුව විඤ්ඤානවයඹා ය, ගන්ධාලම්භනයෙහි අරමුණට නැඟුණු බැවින් කුශලාකුශලවිපාක වූ සන්තර්ණමනො-විඤ්ඤානධාතුව විඤ්ඤානවයඹා යි.

රසාලම්භනයෙහි රසවිඳීම පිණිස පැවැති ආවර්ජනක්‍රියාව්‍යාකෘතය විඤ්ඤානවයඹා ය, රසාලම්භනයෙහි රසවිඳීම මැ අම් කොට ඇති (කුශලාකුශලවිපාක) ජීභවාසවිඤ්ඤානය විඤ්ඤානවයඹා ය, රසාලම්භනයෙහි (ජීභවා-විඤ්ඤානයෙන් රසාලම්භනය) විදුනාලද බැවින් අරමුණට නඟන කුශලාකුශල විපාක වූ සම්පට්ඨන්තමනොධාතුව විඤ්ඤානවයඹා ය, රසාලම්භනයෙහි අරමුණට නැඟුණු බැවින් කුශලාකුශලවිපාක වූ සන්තර්ණමනොවිඤ්ඤාන-ධාතුව විඤ්ඤානවයඹා යි.

සුප්‍රභව්‍යාලම්භනයෙහි ස්පර්ශය පිණිස පැවැති ආවර්ජනක්‍රියාව්‍යාකෘතය විඤ්ඤානවයඹා ය, සුප්‍රභව්‍යාලම්භනයෙහි ස්පර්ශය මැ අම් කොට ඇති (කුශලාකුශලවිපාක) ජීභවාසවිඤ්ඤානය විඤ්ඤානවයඹා ය, සුප්‍රභව්‍යාලම්භනයෙහි (ස්පර්ශවිඤ්ඤානයෙන් සුප්‍රභව්‍යාලම්භනය) ස්පර්ශ කරනලද බැවින් අරමුණට නඟන කුශලාකුශලවිපාක වූ සම්පට්ඨන්තමනොධාතුව විඤ්ඤානවයඹා ය, සුප්‍රභව්‍යාලම්භනයෙහි අරමුණට නැඟුණු බැවින් කුශලාකුශලවිපාක වූ සන්තර්ණමනොවිඤ්ඤානධාතුව විඤ්ඤානවයඹා යි.

ධම්මාලම්භනයෙහි විජානනය පිණිස පැවැති ආවර්ජනක්‍රියාව්‍යාකෘතය විඤ්ඤානවයඹා ය, ධම්මාලම්ඤ්ඤානයෙහි ආලම්භනය දැනගැනීම මැ අම් කොට ඇති මනොවිඤ්ඤානය විඤ්ඤානවයඹා ය, ධම්මාලම්ඤ්ඤානයෙහි (මනොවිඤ්ඤානයෙන් ධම්මාලම්භනය) දන්නා ලද බැවින් අරමුණට නඟන විපාකමනොධාතුව විඤ්ඤානවයඹා ය, ධම්මාලම්ඤ්ඤානයෙහි අභිනිරෝපිත බැවින් විපාකමනොවිඤ්ඤාන ධාතුව විඤ්ඤානවයඹා යි.

විඤ්ඤාණමාත්‍ර කෙනාටෙයන විඤ්ඤාණවරියා.

නිරාගා¹ වරනිති විඤ්ඤාණවරියා, නිද්දසා² වරනිති විඤ්ඤාණවරියා, නිමොගා³ වරනිති විඤ්ඤාණවරියා, නිමොගා⁴ වරනිති විඤ්ඤාණවරියා, නිද්දිට්ඨි⁵ වරනිති විඤ්ඤාණවරියා, නිද්දිට්ඨි⁶ වරනිති විඤ්ඤාණවරියා, නිබ්බිතිව්ථා⁷ වරනිති විඤ්ඤාණවරියා, නානුසයා වරනිති විඤ්ඤාණවරියා, රාගපිප්පයුතතා වරනිති විඤ්ඤාණවරියා, දෝසපිප්පයුතතා වරනිති විඤ්ඤාණවරියා, මොහපිප්පයුතතා වරනිති විඤ්ඤාණවරියා, මානපිප්පයුතතා වරනිති විඤ්ඤාණවරියා, දිට්ඨිපිප්පයුතතා වරනිති විඤ්ඤාණවරියා, උද්ධිච්චිපිප්පයුතතා වරනිති විඤ්ඤාණවරියා, විචිතිව්ථාපිප්පයුතතා වරනිති විඤ්ඤාණවරියා, අනුසයපිප්පයුතතා වරනිති විඤ්ඤාණවරියා, කුසලෙහි කමෙමගි පිප්පයුතතා වරනිති විඤ්ඤාණවරියා, අකුසලෙහි කමෙමගි පිප්පයුතතා වරනිති විඤ්ඤාණවරියා, සාවජෙහි කමෙමගි පිප්පයුතතා වරනිති විඤ්ඤාණවරියා, අනවජෙහි කමෙමගි පිප්පයුතතා වරනිති විඤ්ඤාණවරියා, කණ්ණෙහි කමෙමගි පිප්පයුතතා වරනිති විඤ්ඤාණවරියා, සුභෙහි කමෙමගි පිප්පයුතතා වරනිති විඤ්ඤාණවරියා, සුබ්බුද්ධෙහි කමෙමගි පිප්පයුතතා වරනිති විඤ්ඤාණවරියා, දුභ්බුද්ධෙහි කමෙමගි පිප්පයුතතා වරනිති විඤ්ඤාණවරියා, සුඛපිප්පයුතතා වරනිති විඤ්ඤාණවරියා, දුක්ඛපිප්පයුතතා වරනිති විඤ්ඤාණවරියා, විඤ්ඤාණො⁸ වරනිති විඤ්ඤාණවරියා විඤ්ඤාණසංඝා වරනිති විඤ්ඤාණවරියා, පඤ්ඤාපටිප්පකාරී වරනිති විඤ්ඤාණවරියා, පඤ්ඤාපටිප්පකාරී වරනිති විඤ්ඤාණවරියා, අසං විඤ්ඤාණවරියා.

කතමා අඤ්ඤාණවරියා⁹

මනාපිසෙසු¹⁰ රුපෙසු රාගසං ජවනාත්තං ආවජ්ජනනිරියාබ්බාකතා විඤ්ඤාණවරියා, රාගසං ජවනා අඤ්ඤාණවරියා අමනාපිසෙසු රුපෙසු දෝසසං ජවනාත්තං ආවජ්ජනනිරියාබ්බාකතා විඤ්ඤාණවරියා, දෝසසං ජවනා අඤ්ඤාණවරියා, නද්ධගෙහි¹¹ අසමපෙකඛනනමිං වත්තමිං මොහසං ජවනාත්තං ආවජ්ජනනිරියාබ්බාකතා විඤ්ඤාණවරියා, මොහසං ජවනා අඤ්ඤාණවරියා, විනිබ්බසං මානසං ජවනාත්තං ආවජ්ජනනිරියාබ්බාකතා විඤ්ඤාණවරියා, මානසං ජවනා අඤ්ඤාණවරියා, පරාමධ්මාය¹² දිට්ඨියං ජවනාත්තං ආවජ්ජනනිරියාබ්බාකතා විඤ්ඤාණවරියා, දිට්ඨියං ජවනා අඤ්ඤාණවරියා, විකෙට්ඨනසං උද්ධිච්චසං ආවජ්ජනනිරියාබ්බාකතා විඤ්ඤාණවරියා, උද්ධිච්චසං ජවනා අඤ්ඤාණවරියා, අනිට්ඨිඛනාය¹³ විචිතිව්ථාය ජවනාත්තං ආවජ්ජනනිරියාබ්බාකතා විඤ්ඤාණවරියා, විචිතිව්ථාය ජවනා අඤ්ඤාණවරියා, ථාමනසං අනුසයසං ජවනාත්තං ආවජ්ජනනිරියාබ්බාකතා විඤ්ඤාණවරියා, අනුසයසං ජවනා අඤ්ඤාණවරියා.

1. නිරාගා - පු, ඡත්තං, සං PTS, නිරාගා - සි.1, 2. නිද්දසා - PTS, නිද්දසං - සි.1.
3. නිමොගා - PTS, නිමොගං - සි.1 4. නිමොගා - PTS, නිමොගං - සි.1
5. නිද්දිට්ඨි - PTS, සි.1 6. නිද්දිට්ඨි - සං, නිද්දිට්ඨි - සි.1. 7. නිබ්බිතිව්ථා - PTS, සි.1
8. විඤ්ඤාණ - PTS, 9. අඤ්ඤාණ වරියා - සි.1 10. මනාපිසෙසු - ස.
11. නද්ධගෙහි - සි.1-2. 12. පරාමධ්මාය - PTS, 13. අනිට්ඨිඛනාය - සං

විඤ්ඤාණචරියා යනු: කවර අරුතෙකින් විඤ්ඤාණචරියා වී ද යත්:

රාග රහිත වැ හැසිරේ නු සි විඤ්ඤාණචරියා නමු, දෝෂ රහිත වැ හැසිරේ නු සි විඤ්ඤාණචරියා නමු, මොහ රහිත වැ හැසිරේ නු සි විඤ්ඤාණචරියා නමු, මාන රහිත වැ හැසිරේ නු සි විඤ්ඤාණචරියා නමු, දූෂිත රහිත වැ හැසිරේ නු සි විඤ්ඤාණචරියා නමු, ඖද්ධිතා රහිත වැ හැසිරේ නු සි විඤ්ඤාණචරියා නමු, අනුශය රහිත වැ හැසිරේ නු සි විඤ්ඤාණචරියා නමු, රාගයෙන් වෙන් වැ හැසිරේ නු සි විඤ්ඤාණචරියා නමු, දෝෂයෙන් වෙන් වැ හැසිරේ නු සි විඤ්ඤාණචරියා නමු, මොහයෙන් වෙන් වැ හැසිරේ නු සි විඤ්ඤාණචරියා නමු, මානයෙන් වෙන් වැ හැසිරේ නු සි විඤ්ඤාණචරියා නමු, දූෂිතයෙන් වෙන් වැ හැසිරේ නු සි විඤ්ඤාණචරියා නමු, ඖද්ධිතායෙන් වෙන් වැ හැසිරේ නු සි විඤ්ඤාණචරියා නමු, අනුශයෙන් වෙන් වැ හැසිරේ නු සි විඤ්ඤාණචරියා නමු, විචිතිත්තායෙන් වෙන් වැ හැසිරේ නු සි විඤ්ඤාණචරියා නමු, අනුශයෙන් වෙන් වැ හැසිරේ නු සි විඤ්ඤාණචරියා නමු, භූතලකම්මයන්ගෙන් වෙන් වැ හැසිරේ නු සි විඤ්ඤාණචරියා නමු, භූතලකම්මයන්ගෙන් වෙන් වැ හැසිරේ නු සි විඤ්ඤාණචරියා නමු, සාවද්ධකම්මයන්ගෙන් වෙන් වැ හැසිරේ නු සි විඤ්ඤාණචරියා නමු, අනවද්ධකම්මයන්ගෙන් වෙන් වැ හැසිරේ නු සි විඤ්ඤාණචරියා නමු, කාමණකම්මයන්ගෙන් වෙන් වැ හැසිරේ නු සි විඤ්ඤාණචරියා නමු, (හිරිමනස් සඬබ්බාත) භූතලකම්මයන්ගෙන් වෙන් වැ හැසිරේ නු සි විඤ්ඤාණචරියා නමු, සුඛොදය ඇති කම්මයන්ගෙන් වෙන් වැ හැසිරේ නු සි විඤ්ඤාණචරියා නමු, දුඃඛොදය ඇති කම්මයන්ගෙන් වෙන් වැ හැසිරේ නු සි විඤ්ඤාණචරියා නමු, සුඛවිපාක වූ කම්මයන්ගෙන් වෙන් වැ හැසිරේ නු සි විඤ්ඤාණචරියා නමු, දුඃඛවිපාක වූ කම්මයන්ගෙන් වෙන් වැ හැසිරේ නු සි විඤ්ඤාණචරියා නමු, විඤ්ඤාණචරියා (විඤ්ඤාණයෙන් දැනගත් අරමුණෙහි) හැසිරේ නු සි විඤ්ඤාණචරියා නමු, උක්ඛතප්පකාර විඤ්ඤාණයාගේ මෙබඳු වූ පඨවී මේ නු සි විඤ්ඤාණචරියා නමු, රාගාදී කෙලෙස් නැති බැවින් මේ සිත මෙයින් පිරිසුදු නු සි විඤ්ඤාණචරියා නමු. මේ විඤ්ඤාණචරියා යි.

අඤ්ඤාණචරියා කවර යත්:

මහාවචන රූපයන්හි (සත්තනි මහයෙන්) රාගයාගේ ජවනය පිණිස පැවැති (වක්ඛුර්ථාරයෙහි අයෝනිකොමනාසිකාර වූ) ආචරිතක්‍රියාව්‍යාකාන-මනොධාතුව විඤ්ඤාණචරියා යි. රාගයාගේ ජවනය අඤ්ඤාණචරියා යි. අමනෝඥ වූ රූපයන්හි දෝෂයාගේ ජවනය පිණිස පැවැති ආචරිතක්‍රියාව්‍යාකානමනොධාතුව විඤ්ඤාණචරියා යි. දෝෂයාගේ ජවනය අඤ්ඤාණචරියා යි. එ දෙකින් (රාගදෝෂ වනයෙන්) නො දක්නා රූපාලම්භන සඬබ්බාත වස්තුයෙහි (විචිතිත්තා ඖද්ධිතා වනයෙන්) මොහයාගේ ජවනය පිණිස පැවැති ආචරිත ක්‍රියාව්‍යාකාන මනොවිඤ්ඤාණධාතුව විඤ්ඤාණචරියා යි. මොහයාගේ ජවනය අඤ්ඤාණචරියා යි. (උක්ඛනි වනයෙන්) විත්ඛංඛ වැ සිවි මානසාගේ ජවනය පිණිස පැවැති ආචරිතක්‍රියාව්‍යාකානමනොවිඤ්ඤාණධාතුව විඤ්ඤාණචරියා යි. මානසාගේ ජවනය අඤ්ඤාණචරියා යි. පරාමාසව වූ දූෂිතයෙන් ජවනය පිණිස පැවැති ආචරිතක්‍රියාව්‍යාකානමනොධාතුව විඤ්ඤාණචරියා යි. දූෂිතයෙන් ජවනය අඤ්ඤාණචරියා යි (රූපාලම්භනයෙහි) වික්ෂෙපබවට ගිය ඖද්ධිතායාගේ ජවනය පිණිස පැවැති ආචරිතක්‍රියාව්‍යාකානමනොවිඤ්ඤාණ ධාතුව විඤ්ඤාණචරියා යි. ඖද්ධිතායාගේ ජවනය අඤ්ඤාණචරියා යි. නිශ්චය රහිත බවට ගිය විචිතිත්තාවගේ ජවනය පිණිස පැවැති ආචරිතක්‍රියාව්‍යාකානමනොධාතුව විඤ්ඤාණචරියා යි. විචිතිත්තාවගේ ජවනය අඤ්ඤාණචරියා යි. ස්ථිර බවට ගිය අනුශයාගේ ජවනය පිණිස පැවැති ආචරිතක්‍රියාව්‍යාකානමනොධාතුව විඤ්ඤාණචරියා යි. අනුශයාගේ ජවනය අඤ්ඤාණචරියා යි.

මනාපියෙසු සඳෙසු -පෙ- මනාපියෙසු ගනෙසු -පෙ- මනාපියෙසු රසෙසු -පෙ- මනාපියෙසු ථොට්ඨබෙබසු -පෙ- මනාපියෙසු බිමෙමසු රාගසා ජවනත්ථාය ආවජ්ජනකිරියාබ්‍යාකතා විඤ්ඤාණවරියා, රාගසා ජවනා අඤ්ඤාණවරියා, අමනාපියෙසු බිමෙමසු¹ දෙසසා ජවනත්ථාය ආවජ්ජනකිරියාබ්‍යාකතා විඤ්ඤාණවරියා, දෙසසා ජවනා අඤ්ඤාණවරියා, තදුහසෙන අසමපෙකනසමි වන්ත්‍රසමි. මොහසා ජවනත්ථාය ආවජ්ජනකිරියාබ්‍යාකතා විඤ්ඤාණවරියා, මොහසා ජවනා අඤ්ඤාණවරියා, විනිබ්බනසා මානසා ජවනත්ථාය ආවජ්ජනකිරියාබ්‍යාකතා විඤ්ඤාණවරියා, මානසා ජවනා අඤ්ඤාණවරියා, පරාමට්ඨාය දිට්ඨියා ජවනත්ථාය ආවජ්ජනකිරියාබ්‍යාකතා විඤ්ඤාණවරියා දිට්ඨියා ජවනා අඤ්ඤාණවරියා, විකෙබ්භතසා උභ්බවසා ජවනත්ථාය ආවජ්ජනකිරියාබ්‍යාකතා විඤ්ඤාණවරියා, උභ්බවසා ජවනා අඤ්ඤාණවරියා, අනිට්ඨතාය විචිතිව්‍යාය ජවනත්ථාය ආවජ්ජනකිරියාබ්‍යාකතා විඤ්ඤාණවරියා, විචිතිව්‍යාය ජවනා අඤ්ඤාණවරියා, ථාමගතසා අනුසයසා ජවනත්ථාය ආවජ්ජනකිරියාබ්‍යාකතා විඤ්ඤාණවරියා, අනුසයසා ජවනා අඤ්ඤාණවරියා.

අඤ්ඤාණවරියාහි කෙනටෙවන අඤ්ඤාණවරියා:

සරාගා වරතීති අඤ්ඤාණවරියා, සද්දෙසා වරතීති අඤ්ඤාණවරියා, සමොහා වරතීති අඤ්ඤාණවරියා, සමානා වරතීති අඤ්ඤාණවරියා, සදිට්ඨි වරතීති අඤ්ඤාණවරියා, සඋභ්බවං වරතීති අඤ්ඤාණවරියා, සචි-
 විතිව්‍යාය වරතීති අඤ්ඤාණවරියා සානුසසා වරතීති අඤ්ඤාණවරියා, රාගසමපසුතතා වරතීති අඤ්ඤාණවරියා, දෙසසමපසුතතා වරතීති අඤ්ඤාණවරියා, මොහසමපසුතතා වරතීති අඤ්ඤාණවරියා, මානසමපසුතතා වරතීති අඤ්ඤාණවරියා, දිට්ඨිසමපසුතතා වරතීති අඤ්ඤාණවරියා, උභ්බව සමපසුතතා වරතීති අඤ්ඤාණවරියා, විචිතිව්‍යාය සමපසුතතා වරතීති අඤ්ඤාණවරියා, අනුසයසමපසුතතා වරතීති අඤ්ඤාණවරියා, කුසලෙහි කමෙමගි විපපසුතතා වරතීති අඤ්ඤාණවරියා, අකුසලෙහි කමෙමගි සමපසුතතා² වරතීති අඤ්ඤාණවරියා, සාවරෙජ්ඣි කමෙමගි සමපසුතතා² වරතීති අඤ්ඤාණවරියා, අනවරෙජ්ඣි කමෙමගි විපපසුතතා වරතීති අඤ්ඤාණවරියා, කණෙහගි කමෙමගි සමපසුතතා² වරතීති අඤ්ඤාණවරියා, සුකෙහගි කමෙමගි විපපසුතතා වරතීති අඤ්ඤාණවරියා, සුබ්බුද්ධෙහි කමෙමගි විපපසුතතා වරතීති අඤ්ඤාණවරියා, දුබ්බුද්ධෙහි කමෙමගි සමපසුතතා² වරතීති අඤ්ඤාණවරියා, සුඛවිපාකෙහි කමෙමගි විපප-
 සුතතා වරතීති අඤ්ඤාණවරියා, දුකඛපාකෙහි කමෙමගි සමපසුතතා² අඤ්ඤාණවරියා³ වරතීති අඤ්ඤාණවරියා, අඤ්ඤාණසා ඵවරුපා වරියා ගොතීති අඤ්ඤාණවරියා, අගං අඤ්ඤාණවරියා.

1. රුපසු - PTS

2. විපපසුතතා - PTS

3. අඤ්ඤාණ - සි 1-2

මනවබ්බත ශබ්දයෙන්හි ... මනවබ්බත ගතියෙන්හි ... මනවබ්බත රජයෙන්හි ... මනවබ්බත සුප්‍රභවයෙන්හි ... මනවබ්බත (රූපාදි වූ හෝ ධර්මාලම්භන වූ හෝ) ධර්මයන්හි රාගයාගේ ජවනය පිණිස පැවැති ආවර්ජිතක්‍රියාව්‍යා-
කෘතමනෝධාතුව විඤ්ඤානවය්‍යා යැ රාගයාගේ ජවනය අඤ්ඤානවය්‍යා යි.
අමනෝඥ වූ ධර්මයන්හි ද්වේෂයාගේ ජවනය පිණිස පැවැති ආවර්ජිතක්‍රියා-
ව්‍යාකෘතමනෝධාතුව විඤ්ඤානවය්‍යා යැ ද්වේෂයාගේ ජවනය අඤ්ඤානවය්‍යා යි.
එදෙකින් (රාගද්වේෂ ව්‍යායෙන්) නො දක්නා ධර්මාලම්භන සංඛ්‍යාත
වස්තූයෙහි මොහයාගේ ජවනය පිණිස පැවැති ආවර්ජිතක්‍රියාව්‍යාකෘත
මනෝධාතුව විඤ්ඤානවය්‍යා යැ මොහයාගේ ජවනය අඤ්ඤානවය්‍යා යි. විනි-
බ්බති වූ මානසාගේ ජවනය පිණිස පැවැති ආවර්ජිතක්‍රියාව්‍යාකෘත
මනෝධාතුව විඤ්ඤානවය්‍යා යැ මානසාගේ ජවනය අඤ්ඤානවය්‍යා යි. පරා-
මාශ්ව වූ දූෂ්ටයාගේ ජවනය පිණිස පැවැති ආවර්ජිතක්‍රියාව්‍යාකෘතමනෝ-
ධාතුව විඤ්ඤානවය්‍යා යැ දූෂ්ටයාගේ ජවනය අඤ්ඤානවය්‍යා යි. වික්ෂේපයට
පැමිණි ඔහුගේ භාවයාගේ ජවනය පිණිස පැවැති ආවර්ජිතක්‍රියාව්‍යාකෘත
මනෝධාතුව විඤ්ඤානවය්‍යා යැ ඔහුගේ භාවයාගේ ජවනය අඤ්ඤානවය්‍යා යි.
අනිෂ්ඨාවට ගිය විචිකිත්තාවගේ ජවනය පිණිස පැවැති ආවර්ජිතක්‍රියා-
ව්‍යාකෘතමනෝධාතුව විඤ්ඤානවය්‍යා යැ විචිකිත්තාවගේ ජවනය අඤ්ඤානවය්‍යා
යි. ස්ථිර බවට ගිය අනුශයයාගේ ජවනය පිණිස පැවැති ආවර්ජිත-
ක්‍රියාව්‍යාකෘතමනෝධාතුව විඤ්ඤානවය්‍යා යැ අනුශයයාගේ ජවනය අඤ්ඤාන-
වය්‍යා යි.

අඤ්ඤානවය්‍යා යනු: කුමක් හෙයින් අඤ්ඤානවය්‍යා වී ද යත්:

රාගසහිත වැ හැසිරේ නු යි අඤ්ඤානවය්‍යා යැ ද්වේෂ සහිත වැ හැසිරේ
නු යි අඤ්ඤානවය්‍යා යැ මොහ සහිත වැ හැසිරේ නු යි අඤ්ඤානවය්‍යා යැ
මාන සහිත වැ හැසිරේ නු යි අඤ්ඤානවය්‍යා යැ දූෂ්ට සහිත වැ හැසිරේ
නු යි අඤ්ඤානවය්‍යා යැ ඔහුගේ භාවයාගේ සහිත වැ හැසිරේ නු යි අඤ්ඤානවය්‍යා යැ
විචිකිත්තා සහිත වැ හැසිරේ නු යි අඤ්ඤානවය්‍යා යැ අනුශය සහිත වැ
හැසිරේ නු යි අඤ්ඤානවය්‍යා යැ රාගසම්ප්‍රයුක්ත වැ හැසිරේ නු යි අඤ්ඤානවය්‍යා
යැ ද්වේෂසම්ප්‍රයුක්ත වැ හැසිරේ නු යි අඤ්ඤානවය්‍යා යැ මොහසම්ප්‍රයුක්ත වැ
හැසිරේ නු යි අඤ්ඤානවය්‍යා යැ මාන සම්ප්‍රයුක්ත වැ හැසිරේ නු යි අඤ්ඤාන-
වය්‍යා යැ දූෂ්ට සම්ප්‍රයුක්ත වැ හැසිරේ නු යි අඤ්ඤානවය්‍යා යැ ඔහුගේ භාවයා
සම්ප්‍රයුක්ත වැ හැසිරේ නු යි අඤ්ඤානවය්‍යා යැ විචිකිත්තා සම්ප්‍රයුක්ත වැ
හැසිරේ නු යි අඤ්ඤානවය්‍යා යැ අනුශය සම්ප්‍රයුක්ත වැ හැසිරේ නු යි
අඤ්ඤානවය්‍යා යැ. කුලකම්මයන් හා විප්‍රයුක්ත වැ හැසිරේ නු යි අඤ්ඤානවය්‍යා යැ
අකුලකම්මයන් හා සම්ප්‍රයුක්ත වැ හැසිරේ නු යි අඤ්ඤානවය්‍යා යැ සාවද්දකම්ම-
යන් හා සම්ප්‍රයුක්ත වැ හැසිරේ නු යි අඤ්ඤානවය්‍යා යැ අනවද්දකම්මයන් හා
විප්‍රයුක්ත වැ හැසිරේ නු යි අඤ්ඤානවය්‍යා යැ කෘතකම්මයන් හා සම්ප්‍රයුක්ත
වැ හැසිරේ නු යි අඤ්ඤානවය්‍යා යැ කුලකම්මයන් හා විප්‍රයුක්ත වැ හැසිරේ
නු යි අඤ්ඤානවය්‍යා යැ දුබ්බොදය ඇති කම්මයන් හා විප්‍රයුක්ත වැ හැසිරේ
නු යි අඤ්ඤානවය්‍යා යැ දුබ්බොදය ඇති කම්මයන් හා සම්ප්‍රයුක්ත වැ හැසිරේ
නු යි අඤ්ඤානවය්‍යා යැ දුබ්බොදය ඇති කම්මයන් හා විප්‍රයුක්ත වැ හැසිරේ නු යි
අඤ්ඤානවය්‍යා යැ දුබ්බොදය ඇති කම්මයන් හා සම්ප්‍රයුක්ත වැ හැසිරේ නු යි
අඤ්ඤානවය්‍යා යැ (සථාසම්භාවයෙන්) අඤ්ඤාන වූ ආලම්භකයෙහි හැසිරේ නු යි
අඤ්ඤානවය්‍යා යැ උක්තප්‍රකාර වූ අඤ්ඤානයාගේ මෙබඳු වූ වය්‍යා වේ නු යි
අඤ්ඤානවය්‍යා නමු. මේ අඤ්ඤානවය්‍යා යි.

කතමා සූඡනවරියා.

අතිවිශාලපසානතරාය අවජ්ජනකිරියාබ්‍යාකතා විසූඡනවරියා, අතිවිශාලපසානා සූඡනවරියා, දුකබාහුපසානතරාය අවජ්ජනකිරියාබ්‍යා-කතා විසූඡනවරියා, දුකබාහුපසානා සූඡනවරියා, අනන්තාහුපසා-නතරාය අවජ්ජනකිරියාබ්‍යාකතා විසූඡනවරියා, අනන්තාහුපසානා සූඡනවරියා, නිබ්බිදුහුපසානතරාය -පෙ- විරාගාහුපසානතරාය -පෙ- නිරෝධාහුපසානතරාය -පෙ- පටිතිසාග්ගාහුපසානතරාය -පෙ- බ්‍යාහු-පසානතරාය -පෙ- මයාහුපසානතරාය -පෙ- විපරිතාමාහුපසානතරාය -පෙ- අතිමිත්තාහුපසානතරාය -පෙ- අප්පනිතිතාහුපසානතරාය -පෙ- සුඡූඡනාහුපසානතරාය -පෙ- දුඛපසූඡනවරියාහුපසානතරාය -පෙ- යථාභූතසූඡන දසානතරාය -පෙ- ආදිනවාහුපසානතරාය -පෙ- පරිසරබාහු-පසානතරාය අවජ්ජනකිරියාබ්‍යාකතා විසූඡනවරියා, පරිසරබාහුපසානා සූඡනවරියා, විචාරාහුපසානා සූඡනවරියා, සොනාපතනිමගො සූඡනවරියා, සොනාපතනිඵලසමාපතනි සූඡනවරියා, සකදගාමිමගො සූඡනවරියා, සකදගාමිඵලසමාපතනි සූඡනවරියා, අනාගාමිමගො සූඡනවරියා, අනාගාමිඵලසමාපතනි සූඡනවරියා, අරහතමගො සූඡනවරියා අරහතන-ඵලසමාපතනි සූඡනවරියා.

සූඡනවරියා කෙනටෙයන සූඡනවරියා.

නිරාගා වරනිති සූඡනවරියා, නිද්දොසා වරනිති සූඡනවරියා, නිමේමාහා වරනිති සූඡනවරියා, නිමමාහා වරනිති සූඡනවරියා, නිද්දොසි වරනිති සූඡනවරියා, නිද්දොසි වරනිති සූඡනවරියා, නිබ්බිදිති වරනිති සූඡනවරියා, නාහුසා වරනිති සූඡනවරියා, රාගවිප්පයුතනා වරනිති සූඡන වරියා, දොසවිප්පයුතනා වරනිති සූඡනවරියා, මොහවිප්පයුතනා වරනිති සූඡනවරියා, මානවිප්පයුතනා වරනිති සූඡනවරියා, දිට්ඨිවිප්පයුතනා වරනිති සූඡනවරියා, උද්ධවිප්පයුතනා වරනිති සූඡනවරියා, විමිතිවිප්පයුතනා වරනිති සූඡනවරියා, අනුසංවිප්පයුතනා වරනිති සූඡනවරියා, ආසලෙහි කමෙමිති සමප්පයුතනා¹ වරනිති සූඡනවරියා, අකුසලෙහි කමෙමිති විප්පයුතනා වරනිති සූඡනවරියා, සාවජෙහි කමෙමිති විප්පයුතනා වරනිති සූඡනවරියා, අනවජෙහි කමෙමිති සමප්පයුතනා වරනිති සූඡනවරියා, කණෙහි කමෙමිති විප්පයුතනා වරනිති සූඡනවරියා, සුකෙකහි කමෙමිති සමප්පයුතනා¹ වරනිති සූඡනවරියා, සුබ්බුද්ධෙහි කමෙමිති සමප්පයුතනා වරනිති සූඡනවරියා, දුකබ්බුද්ධෙහි කමෙමිති විප්පයුතනා වරනිති සූඡනවරියා, සුබ්බිප්පාකෙහි කමෙමිති සමප්පයුතනා¹ වරනිති සූඡන-වරියා, දුකබ්බිප්පාකෙහි කමෙමිති විප්පයුතනා වරනිති සූඡනවරියා, සුභෙ² වරනිති සූඡනවරියා, සූඡනසා වරනිති වරියා හොනිති සූඡනවරියා, අයං සූඡනවරියා.

අසූඡන විසූඡනවරියා, අසූඡන අසූඡනවරියා, අසූඡන සූඡන-වරියානි. නං සූඡනවරියා සූඡනං, පඤ්ඤානවරියා පඤ්ඤා නෙත වුච්ඡිති: වරියාවච්ඡානෙ පඤ්ඤා වරියානානතො සූඡනං.

වරියානානතොසූඡනනිද්දොසො.

දොන්විසිං කවර සත්:

අනිත්‍යානුදශීතය පිණිස පැවැති ආවේණත්‍රියාවාසාකාන්තමනොධාතුව විභූතවයැයි යැ අනිත්‍යානුදශීතය ඉතවයැයි යි. දූඛානුදශීතය පිණිස පැවැති ආවේණත්‍රියාවාසාකාන්තමනොධාතුව විභූතවයැයි යැ දූඛානුදශීතය ඉතවයැයි යි අනාත්මානුදශීතය පිණිස පැවැති ආවේණත්‍රියාවාසාකාන්තමනොධාතුව විභූතවයැයි යැ අනාත්මානුදශීතය ඉතවයැයි යි. නිවේදනුදශීතය පිණිස විරාගානුදශීතය පිණිස . නිරෝධානුදශීතය පිණිස ... පටිත්ථසංකානුදශීතය පිණිස ... ක්‍යානුදශීතය පිණිස .. වායානුදශීතය පිණිස ... විපරිණාමානුදශීතය පිණිස ... අනිමිත්තානුදශීතය පිණිස ... අප්‍රණිතිනානුදශීතය පිණිස ... ශුන්‍යානුදශීතය පිණිස ... අධිප්‍රඥධ්මානුදශීතය පිණිස ... සථාභූතඉතදශීතය පිණිස ... ආදීනවානුදශීතය පිණිස ... පටිසංඛානුදශීතය පිණිස පැවැති ආවේණත්‍රියාවාසාකාන්ත මනොධාතුව විභූතවයැයි යැ පටිසංඛානුදශීතය ඉතවයැයි යි. විච්චිතානුදශීතය ඉතවයැයි යැ ස්‍රෝතාපනත්මාගීය ඉතවයැයි යැ ස්‍රෝතාපනත්ථලසමාපනගීය ඉතවයැයි යැ සංකාදගාමිමාගීය ඉතවයැයි යැ සංකාදගාමිථලසමාපනගීය ඉතවයැයි යැ අනාගාමිමාගීය ඉතවයැයි යැ අනාගාමිථලසමාපනගීය ඉතවයැයි යැ අර්හත්කමාගීය ඉතවයැයි යැ අර්හත්කථලසමාපනගීය ඉතවයැයි යි.

ද්‍රෝණිමයයී යනු: කවර අරුතෙකින් ද්‍රෝණිමයයී වෙයි යන්න:

රාග රකිත වැ හැසිරේ නු සි ඥානවය්‍යා යැ, දෝෂ රකිත වැ හැසිරේ නු සි ඥානවය්‍යා යැ, මොහ රකිත වැ හැසිරේ නු සි ඥානවය්‍යා යැ, මාන රකිත වැ හැසිරේ නු සි ඥානවය්‍යා යැ, දූෂිත රකිත වැ හැසිරේ නු සි ඥානවය්‍යා යැ, ඔද්ධිතාස රකිත වැ හැසිරේ නු සි ඥානවය්‍යා යැ, විචිකිත්තාස රකිත වැ හැසිරේ නු සි ඥානවය්‍යා යැ, අනුශය රකිත වැ හැසිරේ නු සි ඥානවය්‍යා යැ, රාගයෙන් විප්‍රසුකන වැ හැසිරේ නු සි ඥානවය්‍යා යැ, දෝෂයෙන් විප්‍රසුකන වැ හැසිරේ නු සි ඥානවය්‍යා යැ, මොහයෙන් විප්‍රසුකන වැ හැසිරේ නු සි ඥානවය්‍යා යැ, මානයෙන් විප්‍රසුකන වැ හැසිරේ නු සි ඥානවය්‍යා යැ, දූෂිතයෙන් විප්‍රසුකන වැ හැසිරේ නු සි ඥානවය්‍යා යැ, ඔද්ධිතාසයෙන් විප්‍රසුකන වැ හැසිරේ නු සි ඥානවය්‍යා යැ, විචිකිත්තාසයෙන් විප්‍රසුකන වැ හැසිරේ නු සි ඥානවය්‍යා යැ, අනුශයයෙන් විප්‍රසුකන වැ හැසිරේ නු සි ඥානවය්‍යා යැ, කුහලකමයන් හා සම්ප්‍රසුකන වැ හැසිරේ නු සි ඥානවය්‍යා යැ, අකුහලකමයන් හා විප්‍රසුකන වැ හැසිරේ නු සි ඥානවය්‍යා යැ, සාමද්‍යකමයන්ගෙන් විප්‍රසුකන වැ හැසිරේ නු සි ඥානවය්‍යා යැ, අනුමද්‍යකමයන් හා සම්ප්‍රසුකන වැ හැසිරේ නු සි ඥානවය්‍යා යැ, කාමණ්ඩකමයන් හා විප්‍රසුකන වැ හැසිරේ නු සි ඥානවය්‍යා යැ, ශුක්ලකමයන් හා සම්ප්‍රසුකන වැ හැසිරේ නු සි ඥානවය්‍යා යැ, සුබෝදයකමයන් හා සම්ප්‍රසුකන වැ හැසිරේ නු සි ඥානවය්‍යා යැ, දුෂ්බෝදයකමයන් හා විප්‍රසුකන වැ හැසිරේ නු සි ඥානවය්‍යා යැ, දුෂ්බෝදකමයන් හා සම්ප්‍රසුකන වැ හැසිරේ නු සි ඥානවය්‍යා යැ, දුෂ්බෝදකමයන් හා සම්ප්‍රසුකන වැ හැසිරේ නු සි ඥානවය්‍යා යැ, යථාචාරවය වූ ඥානාලම්බනයෙහි හැසිරේ නු සි ඥානවය්‍යා යැ, උක්තාප්‍රකාර වූ ඥානයෙන් මෙබඳු වූ වය්‍යාව මේ නු සි ඥානවය්‍යා යැ. මේ ඥානවය්‍යා යි.

විඥනවයඃච අනෙකක, අඤ්ඤවයඃච අනෙකක, ඥනවයඃච අනෙකකා'යි ඒ වයඃඃනානාභිඥනය ඥනාඃචියෙන් ඥන යා, ප්‍රජානනාඃචියෙන් ප්‍රඥ යි. එයින් කියනු ලැබෙයි: "විඤ්ඤාවචනඃභාගො පඤ්ඤා චිඤ්ඤානානනෙකඤ්ඤාං'යි.

ဗိမ္ဗာနာဘာဗိဇ္ဇာဘိဝံသိယ ဝိ.

18. භූමිභාවිකත්වය

කථාංග ව්‍යුහගතවන්නා වූ පසුබිම් භූමිභාවිකත්වය.

වනසෞභූමියෝ: කාමාවචර, රූපාවචර, භූමි, අරූපාවචර, භූමි, අපරිසරාපනත: භූමි.

කතමා: කාමාවචර, භූමි: හෙට්තො අවිචිතියං පරිසරාකාරිකා, උපරිතො පරිසරවිකල්පවතී දෙවෙ අනෙතො කාරිකා යං එතස්මිං අනතරෙ එතාවචර, එතං පරිසරාපනතා බ්‍රහ්මාණ්ඩයො රූපා වේදනා සංකෘතියා සංකෘතියා විකෘතියා, අයං කාමාවචර, භූමි.

කතමා: රූපාවචර, භූමි: හෙට්තො බ්‍රහ්මාණ්ඩයං පරිසරාකාරිකා, උපරිතො අකාරිකා දෙවෙ අනෙතො කාරිකා, යං එතස්මිං අනතරෙ එතාවචර, එතං පරිසරාපනතා සමාපනතා වා උපපනතා¹ වා දිව්‍ය-බ්‍රහ්මවිකල්පවතී වා විතතවේදනා බ්‍රහ්මාණ්ඩයො, අයං රූපාවචර, භූමි.

කතමා: අරූපාවචර, භූමි: හෙට්තො අකාරිකා සංකෘතියා සංකෘතියා පරිසරාකාරිකා දෙවෙ පරිසරාකාරිකා, උපරිතො නෙවසංකෘතියා සංකෘතියා පරිසරාකාරිකා දෙවෙ අනෙතො කාරිකා, යං එතස්මිං අනතරෙ එතාවචර, එතං පරිසරාපනතා සමාපනතා වා උපපනතා¹ වා දිව්‍ය-බ්‍රහ්මවිකල්පවතී වා විතතවේදනා බ්‍රහ්මාණ්ඩයො, අයං අරූපාවචර, භූමි.

කතමා: අපරිසරාපනතා භූමි. අපරිසරාපනතා මහා වා මහාචාර්ය වා අසංකෘතියා වා බ්‍රහ්මාණ්ඩයො, අයං අපරිසරාපනතා භූමි, ඉමා වනසෞභූමියෝ.

අපරාධී වනසෞභූමියෝ: වනතාරො සංකෘතියා, වනතාරො සංකෘතියා, වනතාරො ඉතිපාද, වනතාරි කාමාණ්ඩයො, වනසෞභූමියෝ අපරාධී, වනසෞභූමියෝ අරූපාපනතා, වනසෞභූමියෝ පරිසරවිකල්ප, වනසෞභූමියෝ පරිසර, වනතාරි අරූපාපනතා, වනතාරි අරිසරාකාරිකා, වනතාරි සංකෘතියා, වනතාරි වනතාරි, වනතාරි බ්‍රහ්මවිකල්ප, ඉමා වනසෞභූමියෝ.

නං සංකෘතියා, පරිසරවිකල්ප, පසුබිම්, වන ව්‍යුහගතවන්නා වූ පසුබිම් භූමිභාවිකත්වය.

භූමිභාවිකත්වයේදී

1 උපපනතා - මෙය, සා, PTS,

18. භූමිනානාචඤානය

කිසෙසින් සතර ඛමියන් පිරිසිදු දැනීමේ ප්‍රඥාව භූමිනානාචඤාන වෙයි යත්:

භූමි සතරෙකි: කාමාවචරභූමි යැ රූපාවචරභූමි යැ අරූපාවචරභූමි යැ අපරියාපන්නභූමි යි.

කාමාවචරභූමි කවර යත්: යටින් අභිචිතිරය පිරියත් කොට මතු-භාගයෙන් පරතිර්මිතවනවර්තදෙවියන් ඇතුළු කොට තෙල අවකාශයෙහි මෙහි භාසිරෙන්නා වූ මෙහි පයඝීපන්න වූ යම් සකකුඩාතුආයතන කෙනෙක් වෙත් ද රූප - වෙදනා - සංඤ - සංස්කාර - විඤාන කෙනෙක් වෙත් ද මේ කාමාවචරභූමි නම.

රූපාවචරභූමි කවර යත්: යටින් බබ්ලොව පිරියත් කොට මතුභාගයෙන් අකතිටාදෙවියන් ඇතුළු කොට තෙල අවකාශයෙහි මෙහි භාසිරෙන්නා වූ මෙහි පයඝීපන්න වූ සමවතට සමවන්හුගේ හෝ (විපාක විසින් බබ්ලොව) උපන්නහු ගේ හෝ ඉහාතමසුබවිහරණ ඇත්තහු (රහත්හු) ගේ හෝ යම් විතතවෛතසිකබමි කෙනෙක් වෙත් ද මේ රූපාවචරභූමි නම.

අරූපාවචරභූමි කවර යත්: යටින් ආකාසානඤ්චායතනුපගදෙවියන් පිරියත් කොට මතුභාගයෙන් නෛවසංඤානාසංඤායතනදෙවියන් ඇතුළු කොට තෙල අවකාශයෙහි මෙහි භාසිරෙන්නා වූ මෙහි පයඝීපන්න වූ සමවතට සමවන්හුගේ හෝ (විපාක විසින් අරුතලයෙහි) උපන්නහුගේ හෝ ඉහාතමසුබවිහරණ ඇත්තහු (රහත්හු) ගේ හෝ යම් විතතවෛතසිකබමි කෙනෙක් වෙත් ද මේ අරූපාවචරභූමි නම.

අපයඝීපන්නභූමි කවර යත්: මාගීයෝ ද මාගීඵලයෝ ද අසඛිත-බාහුව ද අපයඝීපන්නයෝ යැ මේ අපයඝීපන්නභූමි නමි.

මොහු සතර භූමි නම් වෙත්.

අනෙකුදු භූමි සතරෙකි: සතර සතිපට්ඨානයෝ යැ සතර සමායක් ප්‍රධානයෝ යැ සතර සාද්ධිපාදයෝ යැ සතර බ්‍යානයෝ යැ සතර අප්‍රා-මාණ්‍යයෝ යැ සතර අරූපසමාපන්නහු යැ සතර ප්‍රතිසංවිද්දහු යැ සතර ප්‍රතිපත්තහු යැ සතර ආලම්බනයෝ යැ සතර ආයඝීවංශයෝ යැ සතර සඛ්‍යවච්ඡාදනු යැ චතුශ්චක්‍රයෝ යැ සතර ඛමිපදයෝ යි. මොහු සතරභූමි නම් වෙත්.

ඒ භූමිනානාචඤානය ඥානාචියෙන් ඥාන යැ ප්‍රජානනාචියෙන් ප්‍රඥ යි. එයින් කියනු ලැබෙයි: 'චතුබ්බමච්චන්දනානෙ පඤ්ඤා භූමිනානානෙ ඤාණං' යි.

භූමිනානාචඤානානිදේශ යි.

19. බලවත්තාවය සහ ස්වභාවය

කථාංගය: නවබලවත්තාවය පිළිබඳව බලවත්තාවය සහ ස්වභාවය

කථාංගය: බලවත්තාවය: කාමවත්තාවය බලවත්තාවය සහ ස්වභාවය, අසාධාරණය වත්තාවය, අසාධාරණය වත්තාවය. රූපාවත්තාවය බලවත්තාවය වත්තාවය, අසාධාරණය වත්තාවය. අරූපාවත්තාවය බලවත්තාවය වත්තාවය, අසාධාරණය වත්තාවය. අපරිසරයෙන් බලවත්තාවය වත්තාවය, අසාධාරණය වත්තාවය.

කථාංගය: කාමවත්තාවය බලවත්තාවය වත්තාවය, අසාධාරණය වත්තාවය, අසාධාරණය වත්තාවය: දස සංකල්පයෙන් අසාධාරණය වත්තාවය, දස අසාධාරණයෙන් අසාධාරණය වත්තාවය, රූපයෙන් විපාකයෙන් කිරිසයෙන් අසාධාරණය වත්තාවය. එම කාමවත්තාවය බලවත්තාවය වත්තාවය, අසාධාරණය වත්තාවය, අසාධාරණය වත්තාවය.

කථාංගය: රූපාවත්තාවය බලවත්තාවය වත්තාවය අසාධාරණය වත්තාවය: ඉතිරියෙන් වත්තාවය කාමවත්තාවය වත්තාවය, නිත්‍ය-පරිණාමය වත්තාවය කාමවත්තාවය අසාධාරණය වත්තාවය. එම රූපාවත්තාවය බලවත්තාවය වත්තාවය, අසාධාරණය වත්තාවය.

කථාංගය: අරූපාවත්තාවය බලවත්තාවය වත්තාවය, අසාධාරණය වත්තාවය: ඉතිරියෙන් වත්තාවය අරූපාවත්තාවයෙන් කාමවත්තාවය වත්තාවය, නිත්‍ය-පරිණාමය වත්තාවය අරූපාවත්තාවයෙන් අසාධාරණය වත්තාවය. එම අරූපාවත්තාවය බලවත්තාවය වත්තාවය, අසාධාරණය වත්තාවය.

කථාංගය: අපරිසරයෙන් බලවත්තාවය වත්තාවය, අසාධාරණය වත්තාවය: වත්තාවය අපරිසරයෙන් කාමවත්තාවය වත්තාවය, වත්තාවය විපාකයෙන් කාමවත්තාවය වත්තාවය. එම අපරිසරයෙන් බලවත්තාවය වත්තාවය, අසාධාරණය වත්තාවය. එම බලවත්තාවය වත්තාවය.

නව පාමොජ්ජුලකා බලවත්තාවය: අතිවිශේෂයෙන් මනසිකරොගො පාමොජ්ජුලකා, පමුදිතයා පිති ජායති, පිතිමනසා කායො පසංඝාති, පසංඝාතිකායො සුඛං වෙදෙති, සුඛයො විතතං සමාධියති, සමාධියො විතතො යථාභූතං ජානාති¹ පසංඝාති, යථාභූතං ජානං පසංඝාති නිබ්බිදාති, නිබ්බිදාති විරජාති, විරාගා විමුච්චති. දුක්ඛයො මනසිකරොගො පාමොජ්ජුලකා ජායති -පෙ- අනත්තයො මනසිකරොගො පාමොජ්ජුලකා ජායති -පෙ-

19. ධම්මානාභිසංඝයා

කිසෙයින් නවධම්මයන් පිරිසිදු දැනීමේ ප්‍රඥාව ධම්මානාභිසංඝයා වෙයි යන්න:

කිසෙයින් ධම්මයන් ව්‍යවස්ථා කෙරේ ද යන්න: කාමාවචර ධම්මයන් කුශල හෙයින් ව්‍යවස්ථා කෙරෙයි, අකුශල හෙයින් ව්‍යවස්ථා කෙරෙයි, අව්‍යාකෘත හෙයින් ව්‍යවස්ථා කෙරෙයි. රූපාවචරධම්මයන් කුශල හෙයින් ව්‍යවස්ථා කෙරෙයි, අව්‍යාකෘත හෙයින් ව්‍යවස්ථා කෙරෙයි. අරූපාවචර ධම්මයන් කුශල හෙයින් ව්‍යවස්ථා කෙරෙයි, අව්‍යාකෘත හෙයින් ව්‍යවස්ථා කෙරෙයි. අපයඤ්චාපනනධම්මයන් කුශල හෙයින් ව්‍යවස්ථා කෙරෙයි, අව්‍යාකෘත හෙයින් ව්‍යවස්ථා කෙරෙයි.

කිසෙයින් කාමාවචරධම්මයන් කුශල හෙයින් ව්‍යවස්ථා කෙරේ ද, අකුශල හෙයින් ව්‍යවස්ථා කෙරේ ද, අව්‍යාකෘත හෙයින් ව්‍යවස්ථා කෙරේ ද යන්න: දශකුශලකම්පථයන් කුශල හෙයින් ව්‍යවස්ථා කෙරෙයි, දශ අකුශල කම්පථයන් අකුශල හෙයින් ව්‍යවස්ථා කෙරෙයි. රූපය ද විපාකය ද ක්‍රියාව ද අව්‍යාකෘත හෙයින් ව්‍යවස්ථා කෙරෙයි. මෙසෙයින් කාමාවචර-ධම්මයන් කුශල හෙයින් ව්‍යවස්ථා කෙරෙයි. අකුශල හෙයින් ව්‍යවස්ථා කෙරෙයි, අව්‍යාකෘත හෙයින් ව්‍යවස්ථා කෙරේ.

කිසෙයින් රූපාවචරධම්මයන් කුශල හෙයින් ව්‍යවස්ථා කෙරෙයි, අව්‍යාකෘත හෙයින් ව්‍යවස්ථා කෙරෙයි යන්න: මෙ මිනිස්ලොවැ සිටියහුගේ සතර ධ්‍යානයන් කුශල හෙයින් ව්‍යවස්ථා කෙරෙයි. (විපාක ව්‍යයෙන්) එ බඩලොවැ උපන්නහුගේ සතර විපාකධ්‍යානයන් අව්‍යාකෘත හෙයින් ව්‍යවස්ථා කෙරෙයි. මෙසෙයින් රූපාවචරධම්මයන් කුශල හෙයින් ව්‍යවස්ථා කෙරෙයි, අව්‍යාකෘත හෙයින් ව්‍යවස්ථා කෙරේ.

කිසෙයින් අරූපාවචරධම්මයන් කුශල හෙයින් ව්‍යවස්ථා කෙරෙයි, අව්‍යාකෘත හෙයින් ව්‍යවස්ථා කෙරෙයි යන්න: මෙ මිනිස්ලොවැ සිටියහුගේ සතර අරූපාවචරසමාපත්තින් කුශල හෙයින් ව්‍යවස්ථා කෙරෙයි, ඒ අරූපාලයෙහි උපන්නහුගේ සතර විපාක අරූපාවචරසමාපත්තින් අව්‍යාකෘත හෙයින් ව්‍යවස්ථා කෙරෙයි. මෙසෙයින් අරූපාවචරධම්මයන් කුශල හෙයින් ව්‍යවස්ථා කෙරෙයි, අව්‍යාකෘත හෙයින් ව්‍යවස්ථා කෙරේ.

කිසෙයින් අපයඤ්චාපනනධම්මයන් කුශල හෙයින් ව්‍යවස්ථා කෙරෙයි, අව්‍යාකෘත හෙයින් ව්‍යවස්ථා කෙරෙයි යන්න: සතර ආයතීමාගීයන් කුශල හෙයින් ව්‍යවස්ථා කෙරෙයි. සතර ශ්‍රාවණාච්ඡේදයන් ද නිජ්ඣාය ද අව්‍යාකෘත හෙයින් ව්‍යවස්ථා කෙරෙයි. මෙසෙයින් අපයඤ්චාපනනධම්මයන් කුශල හෙයින් ව්‍යවස්ථා කෙරෙයි. අව්‍යාකෘත හෙයින් ව්‍යවස්ථා කෙරෙයි. මෙසෙයින් ධම්මයන් ව්‍යවස්ථා කෙරේ.

ප්‍රාමොද්‍යමූලකධම්මයෝ නව දෙනෙකි: අතිත්‍ය හෙයින් මෙනෙහි කරන්නාහට ප්‍රාමොද්‍ය උපදී. ප්‍රමුද්ධියාහට ප්‍රීතිය උපදී. ප්‍රීතියින් ඇත්තහුගේ නාමකාය සන්තුන් දර එ ඇත්තේ වෙයි. නිවුණුකාය ඇත්තේ වෛතසික සුඛය විදී. සුව ඇත්තහුගේ සිත එකත වෙයි. සිත එකත වූ කල්හි (උදයව්‍යයඥනාදී ව්‍යයෙන් සංසකාරයන්) යථා-සමභාවයෙන් දැනගනී. ක්‍රවණයින් දකී. යථාසමභාවයෙන් දත්තේ නුවනැසින් දක්නේ සංසකාරයන්හි උකටලී වෙයි. උතකණයින් වක්‍රයේ සංසකාරයන් කෙරෙන් විරක්ත වෙයි. විරාගය හෙතු කොට ගෙන නිජ්ඣායෙහි (අධිමොක්‍ෂයෙන්) මීදෙයි. දුඛ ව්‍යයෙන් මෙනෙහිකරන්නාහට ප්‍රාමොද්‍ය උපදී. ... අනාත්ම ව්‍යයෙන් මෙනෙහිකරන්නාහට ප්‍රාමොද්‍ය උපදී. ...

රූපං අනිච්චතො මනසිකරොතො පාමොජ්ජං ජායති -පෙ- රූපං දුක්ඛතො මනසිකරොතො පාමොජ්ජං ජායති -පෙ- රූපං අනත්තතො මනසිකරොතො පාමොජ්ජං ජායති -පෙ- වෙදනං -පෙ- සංඝඤ්ඤං -පෙ- සංඛාරෙ -පෙ- විඤ්ඤාණං -පෙ- චක්ඛුං -පෙ- ජරාමරණං අනිච්චතො මනසිකරොතො පාමොජ්ජං ජායති -පෙ- ජරාමරණං දුක්ඛතො මනසිකරොතො පාමොජ්ජං ජායති -පෙ- ජරාමරණං අනත්තතො මනසිකරොතො පාමොජ්ජං ජායති, පමුදිතස්ස චිති ජායති, පිතිමනස්ස කායො පස්සමානි, පස්සඤ්ඤායො සුඛං වෙදෙති, සුඛිනො චිත්තං සමාබ්ධති, සමාභිතෙ විතෙත යථාභූතං ජානාති පස්සති, යථාභූතං ජානං පස්සං නිබ්බිදෙති, නිබ්බිදං විරජ්ජති, විරාගා විමුච්චති. ඉමෙ නව පාමොජ්ජමූලකා ධම්මා.

නව යෝගිසොමනසිකාරමූලකා ධම්මා: අනිච්චතො යෝගිසො මනසිකරොතො පාමොජ්ජං ජායති, පමුදිතස්ස චිති ජායති, පිතිමනස්ස කායො-පස්සමානි, පස්සඤ්ඤායො සුඛං වෙදෙති, සුඛිනො චිත්තං සමාබ්ධති, සමාභිතෙ විතෙත 'ඉදං දුක්ඛ'න්ති යථාභූතං පජානාති, 'අයං දුක්ඛ-සමුදයෝ'ති යථාභූතං පජානාති, 'අයං දුක්ඛනිරෝධෝ'ති යථාභූතං පජානාති, 'අයං දුක්ඛනිරෝධගාමිනී පටිපදා'ති යථාභූතං පජානාති.

දුක්ඛතො යෝගිසොමනසිකරොතො පාමොජ්ජං ජායති, පමුදිතස්ස චිති ජායති, පිතිමනස්ස කායො පස්සමානි, පස්සඤ්ඤායො සුඛං වෙදෙති, සුඛිනො චිත්තං සමාබ්ධති, සමාභිතෙ විතෙත 'ඉදං දුක්ඛ'න්ති යථාභූතං පජානාති, 'අයං දුක්ඛසමුදයෝ'ති යථාභූතං පජානාති, 'අයං දුක්ඛනිරෝධෝ'ති යථාභූතං පජානාති, 'අයං දුක්ඛනිරෝධගාමිනී පටිපදා'ති යථාභූතං පජානාති.

අනත්තතො යෝගිසොමනසිකරොතො පාමොජ්ජං ජායති -පෙ- රූපං අනිච්චතො යෝගිසොමනසිකරොතො පාමොජ්ජං ජායති -පෙ- රූපං දුක්ඛතො යෝගිසොමනසිකරොතො පාමොජ්ජං ජායති -පෙ- රූපං අනත්තතො යෝගිසොමනසිකරොතො පාමොජ්ජං ජායති -පෙ- වෙදනං -පෙ- සංඝඤ්ඤං -පෙ- සංඛාරෙ -පෙ- විඤ්ඤාණං -පෙ- චක්ඛුං -පෙ- ජරාමරණං අනිච්චතො යෝගිසොමනසිකරොතො පාමොජ්ජං ජායති -පෙ- ජරාමරණං දුක්ඛතො යෝගිසොමනසිකරොතො පාමොජ්ජං ජායති -පෙ- ජරාමරණං අනත්තතො යෝගිසොමනසිකරොතො පාමොජ්ජං ජායති, පමුදිතස්ස චිති ජායති, පිතිමනස්ස කායො පස්සමානි. පස්සඤ්ඤායො සුඛං වෙදෙති, සුඛිනො චිත්තං සමාබ්ධති, සමාභිතෙ විතෙත 'ඉදං දුක්ඛ'න්ති යථාභූතං පජානාති, 'අයං දුක්ඛසමුදයෝ'ති යථාභූතං පජානාති, 'අයං දුක්ඛනිරෝධෝ'ති යථාභූතං පජානාති, 'අයං දුක්ඛනිරෝධගාමිනී පටිපදා'ති යථාභූතං පජානාති. ඉමෙ නව යෝගිසොමනසිකාරමූලකා ධම්මා.

රූපය අනිත්‍ය වශයෙන් මෙහෙතිකරන්නාහට ප්‍රාමොද්‍යය උපදී. ... වෙදනාව ... සංඥාව ... සංස්කාරයන් ... චිත්තය ... චක්‍ෂුස ... ජරාමරණය අනිත්‍ය වශයෙන් මෙහෙති කරන්නාහට ප්‍රාමොද්‍යය උපදී. ... ජරාමරණය දුඃඛ වශයෙන් මෙහෙතිකරන්නාහට ප්‍රාමොද්‍යය උපදී ... ජරාමරණය අනාත්ම වශයෙන් මෙහෙති කරන්නාහට ප්‍රාමොද්‍යය උපදී. ප්‍රමුදිත වුවහුට ප්‍රීතිය උපදී. ප්‍රීතියෙන් ඇත්තහුගේ නාමකාය සන්තූන් දරථ ඇත්තේ වෙයි. සාහැල්ලු වූ කය ඇත්තේ චෛතසිකසුඛය වීදී. සුව ඇත්තහුගේ සිත එකඟ වෙයි. සිත එකඟ වූ කල්හි (සංස්කාරයන්) යථාසම්භාවයෙන් දැනගනී. නුවණැසින් දකී. යථාසම්භාවයෙන් දන්නේ නුවණැසින් දක්වේ උනටලි වෙයි. උතකණ්ඩිත වනුයේ සංස්කාරයන් කෙරෙන් විරක්ත වෙයි. විරාගය හෙතු කොට ගෙන නිව්‍යාණයෙහි (අබ්මොක්‍ෂයෙන්) මිදෙයි. මොහු නවදෙන ප්‍රාමොද්‍යමූලකබ්බිමෝ යි.

යොතිසොමනසිකාරමූලකබ්බිමෝ නව දෙනෙහි: අනිත්‍ය වශයෙන් නුවණින් මෙහෙති කරන්නාහට ප්‍රාමොද්‍යය උපදී. ප්‍රමුදිත වුවහුට ප්‍රීතිය උපදී. ප්‍රීතියෙන් යුත් සිත් ඇත්තහුගේ නාමකාය සන්තිදෙයි. සන්තූන් කය ඇත්තේ චෛතසිකසුඛය වීදී. සුව ඇත්තහුගේ සිත අරමුණෙහි සමාහිත වෙයි. සමාහිත වූ සිතින් 'මේ දුකැ' යි යථාසම්භාවයෙන් (නුවණින්) දැනගනී. මේ 'දුඃඛසමුදය' යි යථාසම්භාවයෙන් දැනගනී. මේ 'දුඃඛනිරෝධය' යි යථාසම්භාවයෙන් දැනගනී. මේ 'දුඃඛනිරෝධගාමිනිප්‍රතිපද' යැ යි යථාසම්භාවයෙන් දැනගනී.

දුඃඛ විසින් නුවණින් මෙහෙතිකරන්නාහට ප්‍රාමොද්‍යය උපදී. ප්‍රමුදිත වුවහුට ප්‍රීතිය උපදී, ප්‍රීතියෙන් යුත් සිත් ඇත්තහුගේ නාමකාය සන්තිදෙයි. සන්තූන් කය ඇත්තේ චෛතසිකසුඛය වීදී. සුව ඇත්තහුගේ සිත සමාහිත වෙයි. සමාහිත වූ සිතින් 'මේ දුකැ' යි යථාසම්භාවයෙන් දැනගනී. මේ 'දුඃඛසමුදය' යි යථාසම්භාවයෙන් දැනගනී. මේ 'දුඃඛනිරෝධය' යි යථාසම්භාවයෙන් දැනගනී. 'මේ දුඃඛනිරෝධගාමිනිප්‍රතිපද' යැ යි යථාසම්භාවයෙන් දැනගනී.

අනාත්ම විසින් නුවණින් මෙහෙතිකරන්නාහට ප්‍රාමොද්‍යය උපදී ... රූපය අනිත්‍ය විසින් නුවණින් මෙහෙතිකරන්නාහට ප්‍රාමොද්‍යය උපදී. ... රූපය දුඃඛ විසින් නුවණින් මෙහෙතිකරන්නාහට ප්‍රාමොද්‍යය උපදී. ... රූපය අනාත්ම විසින් නුවණින් මෙහෙතිකරන්නාහට ප්‍රාමොද්‍යය උපදී. ... වෙදනාව ... සංඥාව ... සංස්කාරයන් ... චිත්තය ... චක්‍ෂුස ... ජරාමරණය අනිත්‍ය විසින් නුවණින් මෙහෙතිකරන්නාහට ප්‍රාමොද්‍යය උපදී ... ජරාමරණය දුඃඛ විසින් නුවණින් මෙහෙතිකරන්නාහට ප්‍රාමොද්‍යය උපදී ... ජරාමරණය අනාත්ම විසින් නුවණින් මෙහෙතිකරන්නාහට ප්‍රාමොද්‍යය උපදී. ප්‍රමුදිත වුවහුට ප්‍රීතිය උපදී. ප්‍රීතියෙන් යුත් සිත් ඇත්තහුගේ නාමකාය සන්තිදෙයි. සන්තූන් කය ඇත්තේ චෛතසිකසුඛය වීදී. සුව ඇත්තහුගේ සිත සමාහිත වෙයි. සමාහිත වූ සිතින් 'මේ දුකැ' යි යථාසම්භාවයෙන් දැනගනී. 'මේ දුඃඛසමුදය' යි යථාසම්භාවයෙන් දැනගනී. 'මේ දුඃඛනිරෝධය' යි යථාසම්භාවයෙන් දැනගනී. 'මේ දුඃඛනිරෝධගාමිනිප්‍රතිපද' යි යථාසම්භාවයෙන් දැනගනී. මොහු නවදෙන යොතිසොමනසිකාරමූලකබ්බිමෝ යි.

නව නානනතා ඛාදුනානනතං පටිච්ච උපපජ්ඣති එසසනානනතං,
එසසනානනතං පටිච්ච උපපජ්ඣති වේදනානානනතං, වේදනානානනතං
පටිච්ච උපපජ්ඣති සංකල්පනානනතං, සංකල්පනානනතං පටිච්ච උපපජ්ඣති
සංකප්පනානනතං, සංකප්පනානනතං පටිච්ච උපපජ්ඣති ඡන්දනානනතං,
ඡන්දනානනතං පටිච්ච උපපජ්ඣති පරිලාභනානනතං, පරිලාභනානනතං
පටිච්ච උපපජ්ඣති පරිසෙසනානානනතං, පරිසෙසනානානනතං පටිච්ච
උපපජ්ඣති ලාභනානනතං. ඉමෙ නවනානනතා.

නං සද්ධවෙය්න සද්දණං, පජානනවෙය්න පඤ්ඤා තෙන වුච්චති:
'නව ධම්මවච්ඡාතෙ පඤ්ඤා ධම්මනානතොසා සද්දණං'.

ධම්මනානනසද්දණනිදද්දසො.

20-24. සද්දණපඤ්චකං

කාථං අභිඤ්ඤා පඤ්ඤා සද්ධවෙය්¹ සද්දණං, පරිඤ්ඤාපඤ්ඤා නිරණවෙය්²
සද්දණං, පභානපඤ්ඤා පරිච්චාගවෙය්³ සද්දණං, භාවනාපඤ්ඤා එකරසවෙය්⁴
සද්දණං, සච්ඡිකිරියාපඤ්ඤා චූසනවෙය්⁵ සද්දණං:

යෙ යෙ ධම්මා අභිඤ්ඤානා භොනති තෙ තෙ ධම්මා සද්ධා භොනති,
යෙ යෙ ධම්මා පරිඤ්ඤානා භොනති තෙ තෙ ධම්මා නිරිතා භොනති,
යෙ යෙ ධම්මා පභිනා භොනති තෙ තෙ ධම්මා පරිච්චිතනා භොනති,
යෙ යෙ ධම්මා භාවනා භොනති තෙ තෙ ධම්මා එකරසා භොනති, යෙ
යෙ ධම්මා සච්ඡිකතා භොනති තෙ තෙ ධම්මා චූසිතා,⁶ භොනති.

නං සද්ධවෙය්න සද්දණං, පජානනවෙය්න පඤ්ඤා තෙන වුච්චති:
'අභිඤ්ඤාපඤ්ඤා සද්ධවෙය් සද්දණං, පරිඤ්ඤාපඤ්ඤා නිරණවෙය් සද්දණං,
පභානපඤ්ඤා පරිච්චාගවෙය් සද්දණං, භාවනාපඤ්ඤා එකරසවෙය් සද්දණං,
සච්ඡිකිරියා පඤ්ඤා චූසනවෙය් සද්දණං'.

සද්දණපඤ්චකනිදද්දසො

1. සද්ධවෙය්න - සි 1,2,3, සෘ: 2 නිරණවෙය්න - සි 1, 2, 3, සෘ:

3 පරිච්චාගවෙය්න - සි 1,2,3, සෘ: 4 එකරසවෙය්න - සි. 1,2,3, සෘ:

5. එසසනවෙය්න - සි 1,2,3, සෘ: 6 චූසිතා - සෘ:, මජ්ඣ:

නානාකයෝ නවදෙනෙකි: බාහුනානාකය නිසා සංගීතානාකය උපදී. සංගීතානාකය නිසා වේදනානාකය උපදී. වේදනානාකය නිසා සංඥානාකය උපදී. සංඥානාකය නිසා සංකල්පනානාකය උපදී. සංකල්පනානාකය නිසා ඡන්දනානාකය උපදී. ඡන්දනානාකය නිසා පරිදහනානාකය උපදී. පරිදහනානාකය නිසා පයෝමණානාකය උපදී. පයෝමණානාකය නිසා ලාභනානාකය උපදී. මොහු නව නානාකයෝ යි.

ඒ ධම්මානාකඥානය ඥානාථියෙන් ඥාන යැ ප්‍රජානනාථියෙන් ප්‍රඥ යි. එයින් කියනු ලැබෙයි: 'නව ධම්මවචනානෙ පඤ්ඤා ධම්මනානතො ඤාණං' යි.

ධම්මානාකඥානනිදේශ යි.

20-24. ඥානපඤ්චකය

කිසෙයින් අභිඥප්‍රඥව ඥානාථිඥාන වෙයි, පරිඥප්‍රඥව තීරණාථිඥාන වෙයි, ප්‍රභාණප්‍රඥව පරිත්‍යාගාථිඥාන වෙයි, භාවනාප්‍රඥව එකරසාථිඥාන වෙයි, සාක්ෂාත්ත්‍රියාප්‍රඥව සංගීතාථිඥාන වෙයි යත්:

යම් යම් ධම්ම කෙනෙක් (ධම්මසංභාවලක්ෂණ දැනීම වශයෙන්) මොහො-වට දන්තාලද්දහු වෙන් ද ඒ ඒ ධම්මයෝ දන්තාලද්දහු වෙති. යම් යම් ධම්ම කෙනෙක් (සාමාන්‍ය ලක්ෂණ වශයෙන්) හාත්පසින් දන්තාලද්දහු වෙන් ද ඒ ඒ ධම්මයෝ තීරණය කරනලද්දහු වෙති. යම් යම් ධම්ම කෙනෙක් (හඬහැනුදැනියෙහි පටන්) ප්‍රතිණ වුවාහු වෙන් ද ඒ ඒ ධම්මයෝ පරිත්‍යක්ක වුවාහු වෙති. යම් යම් ධම්ම කෙනෙක් වචනලද්දහු වෙන් ද ඒ ඒ ධම්මයෝ එකකාන්ත වුවාහු වෙති. යම් යම් ධම්ම කෙනෙක් ප්‍රත්‍යක්ෂ කරනලද්දහු වෙන් ද ඒ ඒ ධම්මයෝ (ප්‍රතිලාභප්‍රතිවේධසංපූර්ණයෙන්) සංගී කරනලද්දහු වෙත්.

ඒ ඥානය ඥානාථියෙන් ඥාන යැ ප්‍රජානනාථියෙන් ප්‍රඥ යි. එයින් කියනු ලැබෙයි: අභිඤ්ඤාපඤ්ඤා ඤාතවෙයි ඤාණං, පරිඤ්ඤාපඤ්ඤා තීරණවෙයි ඤාණං, පභාණපඤ්ඤා පරිව්වාහවෙයි ඤාණං, භාවනාපඤ්ඤා එකරසවෙයි ඤාණං, සමුච්ඡිද්ධිපඤ්ඤා ප්‍රසන්නවෙයි ඤාණං යි.

පඤ්චකඥානනිදේශ යි.

25-28. පරිසමිතිද්වයෝ

කථං අත්ථානානතො පඤ්ඤ අත්ථපරිසමිතිදෙ සූත්තං, ධම්මනානතො පඤ්ඤ ධම්මපරිසමිතිදෙ සූත්තං, නිරුත්තිනානතො පඤ්ඤ නිරුත්ති-පරිසමිතිදෙ සූත්තං, පටිභානනානතො පඤ්ඤ පටිභානපරිසමිතිදෙ සූත්තං.

සද්ධිත්‍රයං ධම්මො, චිරිධිත්‍රයං ධම්මො, සතිත්‍රයං ධම්මො, සමාධිත්‍රයං ධම්මො, පඤ්ඤත්‍රයං ධම්මො, අඤ්ඤ සද්ධිත්‍රයං ධම්මො,¹ අඤ්ඤ චිරිධිත්‍රයං ධම්මො, අඤ්ඤ සතිත්‍රයං ධම්මො, අඤ්ඤ සමාධිත්‍රයං ධම්මො, අඤ්ඤ පඤ්ඤත්‍රයං ධම්මො, යෙන සුඤ්ඤො ඉමෙ නානා ධම්මා සුඤ්ඤා, තෙනෙව සුඤ්ඤො ඉමෙ නානා ධම්මා පටිච්ඡිදා'ති. තෙන වුච්ඡති: 'ධම්මනානතො පඤ්ඤ ධම්මපරිසමිතිදෙ සූත්තං'.

අධිමොක්ඛධෙය්‍යා අත්ථො පග්ගහධෙය්‍යා අත්ථො, උපට්ඨානධෙය්‍යා අත්ථො, අවිතෙකිපධෙය්‍යා අත්ථො, දස්සනධෙය්‍යා අත්ථො. අඤ්ඤ අධිමොක්ඛධෙය්‍යා අත්ථො, අඤ්ඤ පග්ගහධෙය්‍යා අත්ථො, අඤ්ඤ උපට්ඨානධෙය්‍යා අත්ථො, අඤ්ඤ අවිතෙකිපධෙය්‍යා අත්ථො, අඤ්ඤ දස්සනධෙය්‍යා අත්ථො යෙන සුඤ්ඤො ඉමෙ නානා අත්ථා සුඤ්ඤා, තෙනෙව සුඤ්ඤො ඉමෙ නානා අත්ථා පටිච්ඡිදා'ති. තෙන වුච්ඡති 'අත්ථනානතො පඤ්ඤ අත්ථපරිසමිතිදෙ සූත්තං'.

පඤ්ච ධම්මෙ සන්දස්සෙහුං බ්‍යඤ්ඤනනිරුත්තාභිලාපා, පඤ්චත්ථෙ සන්දස්සෙහුං බ්‍යඤ්ඤනනිරුත්තාභිලාපා. අඤ්ඤ ධම්මනිරුත්තියො, අඤ්ඤ අත්ථනිරුත්තියො. යෙන සුඤ්ඤො ඉමා නානා නිරුත්තියො සුඤ්ඤා, තෙනෙව සුඤ්ඤො ඉමා නානා නිරුත්තියො පටිච්ඡිදා'ති. තෙන වුච්ඡති: 'නිරුත්තිනානතො පඤ්ඤ නිරුත්තිපරිසමිතිදෙ සූත්තං'.

පඤ්චසු ධම්මෙසු සූත්තානි, පඤ්චසු අත්ථෙසු සූත්තානි, දසසු නිරුත්තිසු සූත්තානි. අඤ්ඤති ධම්මෙසු සූත්තානි, අඤ්ඤති අත්ථෙසු සූත්තානි, අඤ්ඤති නිරුත්තිසු සූත්තානි. යෙන සුඤ්ඤො ඉමෙ නානා සූත්තා සුඤ්ඤා, තෙනෙව සුඤ්ඤො ඉමෙ නානා සූත්තා පටිච්ඡිදා'ති. තෙන වුච්ඡති: 'පටිභානනානතො පඤ්ඤ පටිභානපරිසමිතිදෙ සූත්තං'.

සද්ධාබලං ධම්මො, චිරිසබලං ධම්මො, සභිබලං ධම්මො, සමාධිබලං ධම්මො, පඤ්ඤබලං ධම්මො. අඤ්ඤ සද්ධාබලං ධම්මො, අඤ්ඤ චිරිසබලං ධම්මො, අඤ්ඤ සභිබලං ධම්මො, අඤ්ඤ සමාධිබලං ධම්මො, අඤ්ඤ පඤ්ඤබලං ධම්මො. යෙන සුඤ්ඤො ඉමෙ නානා ධම්මා සුඤ්ඤා, තෙනෙව සුඤ්ඤො ඉමෙ නානා ධම්මා පටිච්ඡිදා'ති. තෙන වුච්ඡති: 'ධම්මනානතො පඤ්ඤ ධම්මපරිසමිතිදෙ සූත්තං'.

1. සද්ධිත්‍රය ධම්මො (ඉමොදි) - සි 1. 3.

25-28. ප්‍රතිසංවිද්‍යනය

කිසිසේත් අවිනාශාත්මකයෙහි ප්‍රඥාව අවිප්‍රතිසංවිද්‍යෙන වෙයි, ධර්ම-නාශාත්මකයෙහි ප්‍රඥාව ධර්මප්‍රතිසංවිද්‍යෙන වෙයි, නිරුක්තිනාශාත්මකයෙහි ප්‍රඥාව නිරුක්තිප්‍රතිසංවිද්‍යෙන වෙයි, ප්‍රතිහානනාශාත්මකයෙහි ප්‍රඥාව ප්‍රති-හානප්‍රතිසංවිද්‍යෙන වෙයි යත්:

ශ්‍රද්ධාත්‍රිය ධර්මයෙක, විශේෂීත්‍රිය ධර්මයෙක, සමාධිත්‍රිය ධර්මයෙක, ප්‍රඥාත්‍රිය ධර්මයෙකි. ශ්‍රද්ධාත්‍රියධර්මය අනෙකෙක, විශේෂීත්‍රියධර්මය අනෙකෙක, සමාධිත්‍රියධර්මය අනෙකෙක, ප්‍රඥාත්‍රියධර්මය අනෙකෙකි. යම් ඥානයෙකින් මේ නානාධර්මයෝ දත්තාලද්දහු ද එ මැ ඥානයෙන් මැ මේ නානාධර්මයෝ අභිවුච්ඡාවයෙන් දත්තාලද්දහු වෙත්. එයින් කියනු ලැබෙයි: ‘ධම්මනානතො පඤ්ඤා ධම්මපටිසම්භිදෙ ඤාණං’ යි.

අධිමොක්ෂාත්‍යය අභිසේක, ප්‍රග්‍රහාත්‍යය අභිසේක, උපසංචාන (වැටහීම) කාත්‍යය අභිසේක, අවික්ෂේපකාත්‍යය අභිසේක, දශිනාත්‍යය අභිසේකි. අධිමොක්ෂාත්‍යසංඛාරාන අභිසේක අනෙකෙක, ප්‍රග්‍රහාත්‍ය-සංඛාරාන අභිසේක අනෙකෙක, උපසංචානාත්‍යසංඛාරාන අභිසේක අනෙකෙක, අවික්ෂේපකාත්‍යසංඛාරාන අභිසේක අනෙකෙක, දශිනාත්‍යසංඛාරාන අභිසේක අනෙකෙකි. යම් ඥානයෙකින් මේ නානාභිසේකෝ දත්තාලද්දහු ද, එ මැ ඥානයෙන් මේ නානාභිසේකෝ ප්‍රකට වුවාහු වෙත් යයි. එයින් කියනු ලැබෙයි: ‘අක්ඛන්ධානතො පඤ්ඤා අක්ඛන්ධපටිසම්භිදෙ ඤාණං’ යි.

සද්ධිත්‍රියාදි පඤ්චධර්මයන් (පරහට) දක්වනු සදහා චතුර්විධ නාම-ව්‍යාඤ්ඤාන නාමනිරුක්ති නාමාභිලාපයෝ වෙති. (අධිමොක්ෂාදි) පඤ්චාභිසේක දක්වනු සදහා නාමව්‍යාඤ්ඤානනිරුක්තියභිලාපයෝ වෙත්. ධර්මනිරුක්තිහු අන්‍යයෝ යැ, අභිනිරුක්තිහු අන්‍යයෝ යි. යම් ඥානයෙකින් මේ විවිධ වූ නිරුක්තිහු දත්තාලද්දහු වෙත් ද, එ මැ ඥානයෙන් මේ නානානිරුක්තිහු ප්‍රකට කොට දත්තාලද්දහු වෙත් යයි. එයින් කියනු ලැබෙයි: ‘නිරුක්තිනාශතො පඤ්ඤා නිරුක්තිපටිසම්භිදෙ ඤාණං’ යි.

පඤ්චධර්මයෙහි ඥානයෝ යැ, පඤ්චඅභිසේකහි ඥානයෝ යැ, දහනිරුක්ති-යෙහි ඥානයෝ යි. ධර්මයෙහි ඥානයෝ අන්‍යයෝ යැ, අභිසේකහි ඥානයෝ අන්‍යයෝ යැ, නිරුක්තියෙහි ඥානයෝ අන්‍යයෝ යි. යම් ඥානයෙකින් මේ විවිධ වූ ඥානයෝ දත්තාලද්දහු වෙත් ද, එ මැ ඥානයෙන් මේ විවිධ වූ ඥානයෝ දත්තාලද්දහු වෙත් යයි. එයින් කියනු ලැබෙයි. ‘පටිනාන-නානතො පඤ්ඤා පටිනානපටිසම්භිදෙ ඤාණං’ යි.

ශ්‍රද්ධාබලය ධර්මයෙක, විශේෂීබලය ධර්මයෙක, සමාධිබලය ධර්මයෙක, ප්‍රඥාබලය ධර්මයෙකි. ශ්‍රද්ධාබලය අන්‍යධර්මයෙක, විශේෂීබලය අන්‍යධර්මයෙක, සමාධිබලය අන්‍යධර්මයෙක, ප්‍රඥාබලය අන්‍යධර්මයෙකි. යම් ඥානයෙකින් මේ විවිධ ධර්මයෝ දත්තාලද්දහු ද, එ මැ ඥානයෙන් මේ නානාධර්මයෝ ප්‍රකට කොට දත්තාලද්දහු යයි. එයින් කියනු ලැබෙයි. ‘ධම්මනානතො පඤ්ඤා ධම්මපටි-සම්භිදෙ ඤාණං’ යි.

අසාදායක අකමපියවෙය්‍යා අතො, කොසජේඡ අකමපියවෙය්‍යා අතො, පමාදෙ අකමපියවෙය්‍යා අතො, උද්ධවෙව අකමපියවෙය්‍යා අතො, අවිජ්ජාය අකමපියවෙය්‍යා අතො. අසෙසසද්ද අසාදායක අකමපියවෙය්‍යා අතො, අසෙසස කොසජේඡ අකමපියවෙය්‍යා අතො, අසෙසස පමාදෙ අකමපියවෙය්‍යා අතො, අසෙසස උද්ධවෙව අකමපියවෙය්‍යා අතො, අසෙසස අවිජ්ජාය අකමපියවෙය්‍යා අතො. යෙන සද්දණෙන ඉමෙ නානා අත්ථා සද්දතා, තෙනෙව සද්දණෙන ඉමෙ නානා අත්ථා පටිච්ඡිදා'ති. තෙන වුච්චති: 'අත්ථනානතෙන පසද්ද අත්ථපටිසම්භිදෙ සද්දණං'.

පඤ්ච ධම්මෙ සද්දසෙසතුං බ්‍යඤ්ජනතිරුතතාතිලාපා, පඤ්ච අතො සද්දසෙසතුං බ්‍යඤ්ජනතිරුතතාතිලාපා. අසද්ද ධම්මතිරුතතියො, අසද්ද අත්ථතිරුතතියො. යෙන සද්දණෙන ඉමා නානා තිරුතතියො සද්දතා, තෙනෙව සද්දණෙන ඉමා නානා තිරුතතියො පටිච්ඡිදා'ති. තෙන වුච්චති: 'තිරුතතීනානතෙන පඤ්ඤ තිරුතතිපටිසම්භිදෙ සද්දණං'.

පඤ්චස්ස ධම්මස්ස සද්දණාති, පඤ්චස්ස අතොස්ස සද්දණාති, දසස්ස තිරුතතිස්ස සද්දණාති. අසද්දති ධම්මස්ස සද්දණාති, අසද්දති අතොස්ස සද්දණාති, අසද්දති තිරුතතිස්ස සද්දණාති. යෙන සද්දණෙන ඉමෙ නානාසද්දණා සද්දතා, තෙනෙව සද්දණෙන ඉමෙ නානා සද්දණා පටිච්ඡිදා'ති. තෙන වුච්චති: 'පටිභානනානතෙන පඤ්ඤ පටිභානපටිසම්භිදෙ සද්දණං'.

සතිසමොඤ්ඤායො ධම්මො, ධම්මපිච්චයසමොඤ්ඤායො ධම්මො, විරියසමොඤ්ඤායො ධම්මො, ජීතිසමොඤ්ඤායො ධම්මො, පසාදායසමොඤ්ඤායො ධම්මො, සමාඛිසමොඤ්ඤායො ධම්මො, උපෙකායසමොඤ්ඤායො ධම්මො. අසෙසස සතිසමොඤ්ඤායො ධම්මො, අසෙසස ධම්මපිච්චයසමොඤ්ඤායො ධම්මො, අසෙසස විරියසමොඤ්ඤායො ධම්මො, අසෙසස ජීතිසමොඤ්ඤායො ධම්මො, අසෙසස පසාදායසමොඤ්ඤායො ධම්මො, අසෙසස සමාඛිසමොඤ්ඤායො ධම්මො, අසෙසස උපෙකායසමොඤ්ඤායො ධම්මො. යෙන සද්දණෙන ඉමෙ නානා ධම්මා සද්දතා, තෙනෙව සද්දණෙන ඉමෙ නානාධම්මා පටිච්ඡිදා'ති. තෙන වුච්චති: 'ධම්මනානතෙන පඤ්ඤ ධම්මපටිසම්භිදෙ සද්දණං.'

උපය්‍යානවෙය්‍යා අතො, පටිච්චයවෙය්‍යා අතො, පග්ගහවෙය්‍යා අතො, ඵරණවෙය්‍යා අතො, උපසම්චයවෙය්‍යා අතො, අවිකෙකපවෙය්‍යා අතො, පටිසංඛානවෙය්‍යා අතො. අසෙසස උපය්‍යානවෙය්‍යා අතො, අසෙසස පටිච්චයවෙය්‍යා අතො, අසෙසස පග්ගහවෙය්‍යා අතො, අසෙසස ඵරණවෙය්‍යා අතො, අසෙසස උපසම්චයවෙය්‍යා අතො, අසෙසස අවිකෙකපවෙය්‍යා අතො, අසෙසස පටිසංඛානවෙය්‍යා අතො. යෙන සද්දණෙන ඉමෙ නානා අත්ථා සද්දතා, තෙනෙව සද්දණෙන ඉමෙ නානා අත්ථා පටිච්ඡිදා'ති. තෙන වුච්චති: 'අත්ථනානතෙන පඤ්ඤ අත්ථපටිසම්භිදෙ සද්දණං.'

අග්‍රභාගයෙන් අකම්ප්‍යභාවය අනිශ්චයක, කෞශිද්‍යයෙන් අකම්ප්‍යභාවය අනිශ්චයක, ප්‍රමාදයෙන් අකම්ප්‍යභාවය අනිශ්චයක, ඛණ්ඩනයෙන් අකම්ප්‍යභාවය අනිශ්චයක, අවිද්‍යායෙන් අකම්ප්‍යභාවය අනිශ්චයකි. අග්‍රභාගයෙන් අකම්ප්‍යභාවානිශ්චය අනෙකෙක, කෞශිද්‍යයෙන් අකම්ප්‍යභාවානිශ්චය අනෙකෙක, ප්‍රමාදයෙන් අකම්ප්‍යභාවානිශ්චය අනෙකෙක, ඛණ්ඩනයෙන් අකම්ප්‍යභාවානිශ්චය අනෙකෙක, අවිද්‍යායෙන් අකම්ප්‍යභාවානිශ්චය අනෙකෙකි. යම් ඥානයෙකින් මේ නානානිශ්චයෝ දන්නා ලද්දහු වෙත් ද එ මැ ඥානයෙන් මේ නානානිශ්චයෝ ප්‍රකට කොට දන්නාලද්දහු යයි. එයින් කියනු ලැබෙයි: “අසන්නානතෙන පඤ්ඤා අසම්පම්පම්භිදෙ ඤාණං” යි.

ප්‍රභාබලාදි පඤ්චබවයෙන් දක්වනු සදහා බ්‍යඤ්ඤානිරුත්තරානිලාපයෝ වෙති. පඤ්ච අනිශ්චයන් දක්වනු සදහා බ්‍යඤ්ඤානිරුත්තරානිලාපයෝ වෙත්. ධර්මනිරුත්තරානිලාපයෝ යැ අනිශ්චයනිරුත්තරානිලාපයෝ යි. යම් ඥානයෙකින් මේ විවිධනිරුත්තරානිලාපයෝ දන්නාලද්දහු වෙත් ද එ මැ ඥානයෙන් මේ විවිධ නිරුත්තරානිලාපයෝ ප්‍රකට කොට දන්නාලද්දහු යයි. එයින් කියනු ලැබෙයි: “නිරුත්තරානිලාපෙන පඤ්ඤා නිරුත්තරානිලාපම්භිදෙ ඤාණං” යි.

පඤ්චබවයෙහි ඥානයෝ යැ, පඤ්චඅනිශ්චයෙහි ඥානයෝ යැ, දන්තනිරුත්තරානිලාපයෝ යි. ධර්මඥානයෝ අනායෝ යැ, අනිශ්චයානායෝ අනායෝ යැ, නිරුත්තරානිලාපයෝ අනායෝ යි. යම් ඥානයෙකින් මේ විවිධඥානයෝ දන්නාලද්දහු ද එ මැ ඥානයෙන් මේ විවිධඥානයෝ ප්‍රකට කොට දන්නාලද්දහු යයි. එයින් කියනු ලැබෙයි: ‘පටිභානනානතෙන පඤ්ඤා පටිභානපටිපම්භිදෙ ඤාණං’ යි.

සමාභිසංඛොධායකය ධර්මයෙක, ධර්මවිචයසංඛොධායකය ධර්මයෙක, විශ්චිසංඛොධායකය ධර්මයෙක, ප්‍රිතිසංඛොධායකය ධර්මයෙක, ප්‍රග්‍රහිසංඛොධායකය ධර්මයෙක, සමාභිසංඛොධායකය ධර්මයෙක, උපෙක්‍ෂාසංඛොධායකය ධර්මයෙකි. සමාභිසංඛොධායකධර්මය අනෙකෙක, ධර්මවිචය සංඛොධායකධර්මය අනෙකෙක, විශ්චිසංඛොධායකධර්මය අනෙකෙක, ප්‍රිතිසංඛොධායකධර්මය අනෙකෙක, ප්‍රග්‍රහිසංඛොධායකධර්මය අනෙකෙක, සමාභිසංඛොධායකධර්මය අනෙකෙක, උපෙක්‍ෂාසංඛොධායකධර්මය අනෙකෙකි. යම් ඥානයෙකින් මේ විවිධධර්මයෝ දන්නාලද්දහු ද එ මැ ඥානයෙන් මේ විවිධධර්මයෝ ප්‍රකට කොට දන්නාලද්දහු යයි. එයින් කියනු ලැබෙයි: “ධර්මනානතෙන පඤ්ඤා ධර්මපටිපම්භිදෙ ඤාණං” යි.

උපසංචය (ඵලසිඤ්ච) සංචයය අනිශ්චයක, ප්‍රවිචය සංචයය අනිශ්චයක, ප්‍රග්‍රහසංචයය අනිශ්චයක, පැතිරීම් සංචයය අනිශ්චයක, උපනම සංචයය අනිශ්චයක, අවික්‍ෂේප සංචයය අනිශ්චයක, මධ්‍යස්ථ සංචයය අනිශ්චයකි. උපසංචයසංචයානිශ්චය අනෙකෙක, ප්‍රවිචයසංචයානිශ්චය අනෙකෙක, ප්‍රග්‍රහසංචයානිශ්චය අනෙකෙක, පැතිරීම් සංචයානිශ්චය අනෙකෙක, උපනමසංචයානිශ්චය අනෙකෙක, අවික්‍ෂේපසංචයානිශ්චය අනෙකෙක, මධ්‍යස්ථසංචයානිශ්චය අනෙකෙකි. යම් ඥානයෙකින් මේ ඥානානිශ්චයෝ දන්නාලද්දහු වෙත් ද එ මැ ඥානයෙන් මේ නානානිශ්චයෝ අනිශ්චය කොට දන්නාලද්දහු යයි. එයින් කියනු ලැබෙයි ‘අසන්නානතෙන පඤ්ඤා අසම්පම්පම්භිදෙ ඤාණං’ යි.

සත්ත ධම්මෙ සද්දසොත්ථං බ්‍යඤ්ඤානිරුත්තරාභිලාපා, සත්ත අරෝපද්දසොත්ථං බ්‍යඤ්ඤානිරුත්තරාභිලාපා. අඤ්ඤා ධම්මනිරුත්තරියො, අඤ්ඤා අත්තනිරුත්තරියො, යෙන සද්දණෙන ඉමා නානානිරුත්තරියො සද්දතා, තෙනෙව සද්දණෙන ඉමා නානානිරුත්තරියො පටිච්ඡිද්ධා'ති. තෙන වුච්චති: 'නිරුත්තරානතො පඤ්ඤා නිරුත්තරපටිසම්භිදෙ සද්දණං'.

සත්තසු ධම්මෙසු සද්දණාති, සත්තසු අරෝපසු සද්දණාති, වුද්දසසු නිරුත්තරිසු සද්දණාති, අඤ්ඤාති ධම්මෙසු සද්දණාති, අඤ්ඤාති අරෝපසු සද්දණාති, අඤ්ඤාති නිරුත්තරිසු සද්දණාති, යෙන සද්දණෙන ඉමෙ නානාසද්දණා සද්දතා, තෙනෙව සද්දණෙන ඉමෙ නානාසද්දණා පටිච්ඡිද්ධා'ති. තෙන වුච්චති: 'පටිභාන-නානතො පඤ්ඤා පටිභානපටිසම්භිදෙ සද්දණං'.

සම්මාදිට්ඨි ධම්මො, සම්මාසංකප්පො ධම්මො, සම්මාචාරා ධම්මො, සම්මාකම්මනො ධම්මො සම්මාආර්ථවො ධම්මො, සම්මාචාරාමො ධම්මො, සම්මාසති ධම්මො, සම්මාසමාධි ධම්මො. අඤ්ඤා සම්මාදිට්ඨි ධම්මො, අඤ්ඤා සම්මාසංකප්පො ධම්මො, අඤ්ඤා සම්මාචාරා ධම්මො, අඤ්ඤා සම්මා-කම්මනො ධම්මො, අඤ්ඤා සම්මාආර්ථවො ධම්මො, අඤ්ඤා සම්මාචාරාමො ධම්මො, අඤ්ඤා සම්මාසති ධම්මො, අඤ්ඤා සම්මාසමාධි ධම්මො, යෙන සද්දණෙන ඉමෙ නානාධම්මා සද්දතා, තෙනෙව සද්දණෙන ඉමෙ නානාධම්මා පටිච්ඡිද්ධා'ති. තෙන වුච්චති: 'ධම්මනානතො පඤ්ඤා ධම්මපටිසම්භිදෙ සද්දණං'.

දස්සනවෙය්‍යා අරෝපා, අභිනිරෝපනවෙය්‍යා අරෝපා, පරිගහනවෙය්‍යා අරෝපා, සමුට්ඨානවෙය්‍යා අරෝපා, වොද්ගනවෙය්‍යා අරෝපා, පගහනවෙය්‍යා අරෝපා, උපට්ඨානවෙය්‍යා අරෝපා, අවිකෙඛිපවෙය්‍යා අරෝපා අඤ්ඤා දස්සනවෙය්‍යා අරෝපා, අඤ්ඤා අභිනිරෝපනවෙය්‍යා අරෝපා, අඤ්ඤා පරිගහනවෙය්‍යා අරෝපා, අඤ්ඤා සමුට්ඨානවෙය්‍යා අරෝපා, අඤ්ඤා වොද්ගනවෙය්‍යා අරෝපා, අඤ්ඤා පගහනවෙය්‍යා අරෝපා, අඤ්ඤා උපට්ඨානවෙය්‍යා අරෝපා, අඤ්ඤා අවිකෙඛිපවෙය්‍යා අරෝපා, යෙන සද්දණෙන ඉමෙ නානා අත්තා සද්දතා, තෙනෙව සද්දණෙන ඉමෙ නානා අත්තා පටිච්ඡිද්ධා'ති. තෙන වුච්චති: 'අත්තනානතො පඤ්ඤා අත්තපටිසම්භිදෙ සද්දණං'.

අට්ඨ ධම්මෙ සද්දසොත්ථං බ්‍යඤ්ඤානිරුත්තරාභිලාපා, අට්ඨ අරෝපද්දසොත්ථං බ්‍යඤ්ඤානිරුත්තරාභිලාපා. අඤ්ඤා ධම්මනිරුත්තරියො, අඤ්ඤා අත්තනිරුත්තරියො. යෙන සද්දණෙන ඉමා නානානිරුත්තරියො සද්දතා, තෙනෙව සද්දණෙන ඉමා නානානිරුත්තරියො පටිච්ඡිද්ධා'ති. තෙන වුච්චති: 'නිරුත්තරානතො පඤ්ඤා නිරුත්තරපටිසම්භිදෙ සද්දණං'.

සතිසමොඤ්ඤාදි සභාවග්ගයන් දක්වනු සඳහා ව්‍යාකූණනනිරුක්තාසිලාපයෝ වෙති. උපසථානාදි සභාවග්ගයන් දක්වනු සඳහා ව්‍යාකූණනනිරුක්තාසිලාපයෝ වෙත්. ධම්මනිරුක්තිනු අන්‍යයෝ යැ, අනුනිරුක්තිනු අන්‍යයෝ යි. යම් ඥානයෙකින් මේ නානා නිරුක්තිනු දන්නාලද්දු වෙත් ද, එ මැ ඥානයෙන් මේ නානා නිරුක්තිනු ප්‍රකට කොට දන්නාලද්දු යයි. එයින් කියනු ලැබෙයි: 'නිරුක්තිනානනෙත පඤ්ඤා නිරුක්ති-සම්මතියෙද ඤාණං' යි.

සභාවග්ගයෝ යැ සභා අනුඥානයෝ යැ. භුද්ධනිරුක්තිඥානයෝ යි ධම්මඥානයෝ අන්‍යයෝ යැ, අනුඥානයෝ අන්‍යයෝ යැ. නිරුක්තිඥානයෝ අන්‍යයෝ යි. යම් ඥානයෙකින් මේ විවිධඥානයෝ දන්නා ලද්දු වෙත් ද එ මැ ඥානයෙන් මේ විවිධඥානයෝ ප්‍රකට කොට දන්නාලද්දු යයි. එයින් කියනු ලැබෙයි: 'විවිධනානනෙත පඤ්ඤා විවිධසම්මතියෙද ඤාණං' යි.

සමයන්ද්‍රව්‍යය ධම්මයෙක, සමයක්සංකල්පය ධම්මයෙක, සමයන්වචනය ධම්මයෙක, සමයක්කමානනය ධම්මයෙක, සමයගාථවය ධම්මයෙක, සමයන්-ව්‍යායාමය ධම්මයෙක, සමයක්සමාහිතය ධම්මයෙක, සමයක්සමාහිත ධම්මයෙකි. සමයන්ද්‍රව්‍යවය අනෙකෙක, සමයක්සංකල්පවය අනෙකෙක, සමයන්-වචනධම්මය අනෙකෙක, සමයක්කමානනධම්මය අනෙකෙක, සමයගාථවධම්මය අනෙකෙක, සමයන්ව්‍යායාමධම්මය අනෙකෙක, සමයක්සමාහිතධම්මය අනෙකෙක, සමයක්සමාහිතධම්මය අනෙකෙකි. යම් ඥානයෙකින් මේ නානාධම්මයෝ දන්නාලද්දු ද එ මැ ඥානයෙන් මේ නානාධම්මයෝ ප්‍රකට කොට දන්නා ලද්දු යයි. එයින් කියනු ලැබෙයි: 'ධම්මනානනෙත පඤ්ඤා ධම්මසම්මතියෙද ඤාණං' යි.

දග්ගසමාහිත අනුඥානය, අනුනිරුක්ති (සිත අරමුණට නගන) සමාහිත අනුඥානය, පරිග්‍රහ (වහුර්විධ වාක්සංවර) සමාහිත අනුඥානය, සමුත්ථාන (ක්‍රමික කායසංවර) සමාහිත අනුඥානය, පරිග්‍රහසමාහිත අනුඥානය, (විසරි වශයෙන්) ප්‍රග්‍රහ සමාහිත අනුඥානය, උපසථානානුඥානය, අනුඥානානුඥානය අනුඥානයකි. දග්ගසමාහිතානුඥානය අනෙකෙක, අනුනිරුක්තිසමාහිතානුඥානය අනෙකෙක, පරිග්‍රහසමාහිතානුඥානය අනෙකෙක, සමුත්ථානසමාහිතානුඥානය අනෙකෙක, පරිග්‍රහසමාහිතානුඥානය අනෙකෙක, ප්‍රග්‍රහසමාහිතානුඥානය අනෙකෙක, උපසථානසමාහිතානුඥානය අනෙකෙක, අනුඥානසමාහිතානුඥානය අනෙකෙකි. යම් ඥානයෙකින් මේ නානාඅනුඥානයෝ දන්නාලද්දු ද එ මැ ඥානයෙන් මේ නානා අනුඥානයෝ ප්‍රකට කොට දන්නා ලද්දු යයි. එයින් කියනු ලැබෙයි: 'අනුනිරුක්තිනෙත පඤ්ඤා අනුසම්මතියෙද ඤාණං' යි.

අනුධම්මයන් (මෙරමාහට) දක්වනු පිණිස ව්‍යාකූණනනිරුක්තාසිලාපයෝ වෙති. අනුධම්මයන් දක්වනු පිණිස ව්‍යාකූණනනිරුක්තාසිලාපයෝ වෙත්. ධම්මනිරුක්තිනු අන්‍යයෝ යැ, අනුධම්මනිරුක්තිනු අන්‍යයෝ යි. යම් ඥානයෙකින් මේ නානානිරුක්තිනු දන්නා ලද්දු ද එ මැ ඥානයෙන් මේ නානා-නිරුක්තිනු ප්‍රකට කොට දන්නා ලද්දු යයි. එයින් කියනු ලැබෙයි: 'නිරුක්තිනානනෙත පඤ්ඤා නිරුක්තිසම්මතියෙද ඤාණං' යි.

අට්ඨසු ධම්මෙසු සද්දණාති, අට්ඨසු අනෙට්ඨසු සද්දණාති, භොලසසු නිරුත්ථසු සද්දණාති. අසද්දසුති ධම්මෙසු සද්දණාති, අසද්දසුති අනෙට්ඨසු සද්දණාති, අසද්දසුති නිරුත්ථසු සද්දණාති. යෙන සද්දණෙන ඉමෙ නානාසද්දණා සද්දතා, තෙනෙව සද්දණෙන ඉමෙ නානාසද්දණා පටිච්චිතා'ති. තෙන වුච්චති: 'පටිභානනානතො පසද්ද පටිභානපටිසම්භිදෙ සද්දණං'.

තං සද්දතට්ඨෙන සද්දණං, පජානනට්ඨෙන පසද්ද, තෙන වුච්චති: 'අත්තනානතො පසද්ද අත්තපටිසම්භිදෙ සද්දණං, ධම්මනානතො පසද්ද ධම්මපටිසම්භිදෙ සද්දණං, නිරුත්ථනානතො පසද්ද නිරුත්ථපටිසම්භිදෙ සද්දණං, පටිභානනානතො පසද්ද පටිභානපටිසම්භිදෙ සද්දණං'.

පටිසම්භිදාසද්දණානිදද්දසො.

29-31. සද්දණනිගාණං

කපං විහාරනානතො පසද්ද විහාරට්ඨ සද්දණං, සමාපතති නානතො පසද්ද සමාපතනට්ඨ සද්දණං, විහාරසමාපතතිනානතො පසද්ද විහාරසමාපතනට්ඨ සද්දණං.

නිමිත්තං භයතො සමපසාමානො අනිමිත්තෙ අභිමුත්තතතා චුස්ස චුස්ස වසං පසාති අනිමිත්තො විහාරො, පණ්ඨිං භයතො සමපසාමානො අපපණ්ඨිතෙ අභිමුත්තතතා චුස්ස චුස්ස වසං පසාති අපපණ්ඨිතො විහාරො, අභිනිවෙසං භයතො සමපසාමානො සුඤ්ඤතෙ අභිමුත්තතතා චුස්ස චුස්ස වසං පසාති සුඤ්ඤතො විහාරො.

නිමිත්තං භයතො සමපසාමානො අනිමිත්තෙ අභිමුත්තතතා පචත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛිතා නිරොධං නිබ්බානං අනිමිත්තං ආවජ්ඣතා සමාපජ්ඣති, අනිමිත්තා සමාපතති. පණ්ඨිං භයතො සමපසාමානො අපපණ්ඨිතෙ අභිමුත්තතතා පචත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛිතා නිරොධං නිබ්බානං අපපණ්ඨිතං ආවජ්ඣතා සමාපජ්ඣති, අපපණ්ඨිතා සමාපතති. අභිනිවෙසං භයතො සමපසාමානො සුඤ්ඤතෙ අභිමුත්තතතා පචත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛිතා නිරොධං නිබ්බානං සුඤ්ඤතං ආවජ්ඣතා සමාපජ්ඣති, සුඤ්ඤතා සමාපතති.

අමටමඤ්ඤායෝ ය, අමටඅභිඤ්ඤායෝ ය, සොළොස් නිරුක්ති-
ඤ්ඤායෝ ය. ධම්මඤ්ඤායෝ අන්‍යයෝ ය, අභිඤ්ඤායෝ අන්‍යයෝ ය.
නිරුක්තිඤ්ඤායෝ අන්‍යයෝ ය. යම් ඤ්ඤායෙකින් මේ විවිධඤ්ඤායෝ
දත්තාලද්දු ද එම ඤ්ඤායෙන් මේ විවිධඤ්ඤායෝ මොනොවට දත්තා
ලද්දු යයි. එයින් කියනු ලබෙයි: 'පටිභානනානතො පඤ්ඤා
පටිභානපටිසම්භිදෙ ඤාණං'යි.

ඒ ඤාය ඤානානුසාරීයෙන් ඤාය ප්‍රජානනානුසාරීයෙන් ප්‍රඥා ය. එයින්
කියනු ලබෙයි: 'අත්තානතො පඤ්ඤා අත්පටිසම්භිදෙ ඤාණං, ධම්ම-
නානතො පඤ්ඤා ධම්මපටිසම්භිදෙ ඤාණං, නිරුක්තිනානතො පඤ්ඤා
නිරුක්තිපටිසම්භිදෙ ඤාණං, පටිභානනානතො පඤ්ඤා පටිභානපටි-
සම්භිදෙ ඤාණං'යි.

ප්‍රතිසංවිද්ධානනිදේශ යි.

29-31. ඥානත්‍රය

කිසෙයින් (අනිත්‍යානුදග්ගාදි) විහාරනානාතයෙහි ප්‍රඥාව විහාරානු-
ඥාන වෙයි, (අනිමිත්තාදි) සමාපත්තිනානාතයෙහි ප්‍රඥාව සමාපත්තානු-
ඥාන වෙයි, විහාරසමාපත්තිනානාතයෙහි ප්‍රඥාව විහාරසමාපත්තානු-
ඥාන වෙයි යත්:

සංඝකාරනිමිත්ත හය විසින් මොනොවට දක්නේ සංඝකාරනිමිත්ත-
ප්‍රතිපක්‍ෂ නිවේශයෙහි අභිමුක්ත (නිමිත) බැවින් (සංඝකාරනිමිත්ත
නුවණින්) සප්ඨි කොට කොට (එහි) හඬහය (විදග්ගාඥානසෙන්) දකි
නම් (ඒ) අනිමිත්තවිහාර නම් වෙයි. තාමණ්ණව හය විසින් මොනොවට
දක්නේ (තාමණ්ණප්‍රතිපක්‍ෂ) නිවේශයෙහි අභිමුක්ත බැවින් (තාමණ්ණව
නුවණින්) සප්ඨි කොට කොට (එහි) හඬහය දකි නම් (ඒ) අප්‍රණීතින-
විහාර නම් වෙයි. ආනමානිතිවේශය හය විසින් මොනොවට දක්නේ
(ආනමවිරහිත වූ) නිවේශයෙහි අභිමුක්ත බැවින් (අනිතිවේශය නුවණින්)
සප්ඨි කොට කොට (එහි) හඬහය දකි නම් (ඒ) ශුන්‍යතවිහාර නම් වේ.

නිමිත්ත හය විසින් මොනොවට දක්නේ අනිමිත්ත(නිවේශ)යෙහි
අභිමුක්ත බැවින් (විපාක) ප්‍රවාතනිය අධ්‍යපෙක්‍ෂා කොට නිමිත්තප්‍රති-
පක්‍ෂ වූ නිවේශ සංඝකාර නිරෝධය ආවර්ජනා කොට ඵලසම්මතට
සම්මදි නම් (ඒ) අනිමිත්තසමාපත්ති නම් වෙයි. ප්‍රණීති හය විසින්
මොනොවට දක්නේ අප්‍රණීති(නිවේශ)යෙහි අභිමුක්ත බැවින් (විපාක)
ප්‍රවාතනිය අධ්‍යපෙක්‍ෂා කොට තාමණ්ණප්‍රතිපක්‍ෂ වූ නිවේශ සංඝකාර
නිරෝධය ආවර්ජනා කොට ඵලසම්මතට සම්මදි නම් (ඒ) අප්‍රණීතින-
සමාපත්ති නම් වෙයි. ආනමානිතිවේශය හය විසින් මොනොවට දක්නේ
ශුන්‍යත(නිවේශ)යෙහි අභිමුක්ත බැවින් (විපාක) ප්‍රවාතනිය අධ්‍යපෙක්‍ෂා
කොට ශුන්‍යත වූ නිවේශ සංඝකාර නිරෝධය ආවර්ජනා කොට ඵලසම්මතට
සම්මදි නම් (ඒ) ශුන්‍යතසමාපත්ති නම් වේ.

නිමිත්ත හය විසින් මොහොවට දක්නේ අනිමිත්තයෙහි අභිමුක්ත බැවින් (සංස්කාරනිමිත්ත නුවණින් ස්වයං කොට කොට (එහි) භවගය දැකි නම්, (විපාක) ප්‍රවාතනිය අධ්‍යපෙක්‍ෂා කොට නිමිත්තප්‍රතිපක්‍ෂ වූ නිමිණ සංඛ්‍යාත නිරෝධය ආවර්ජනා කොට ඵලසමවතට සමවදි නම් (ඒ) අනිමිත්තවිහාරසමාපතනි නම් වෙයි. ප්‍රණීතිය හය විසින් මොහොවට දක්නේ අප්‍රණීතිතයෙහි අභිමුක්ත බැවින් (නාමණ්‍යව නුවණින්) ස්වයං කොට කොට භවගය දැකි නම්, විපාක ප්‍රවාතනිය අධ්‍යපෙක්‍ෂා කොට අප්‍රණීතිත වූ නිමිණ සංඛ්‍යාත නිරෝධය ආවර්ජනා කොට ඵලසමවතට සමවදි නම් (ඒ) අප්‍රණීතිත විහාරසමාපතනි නම් වෙයි. ආනමාහිතිවෙශය හය විසින් මොහොවට දක්නේ ගුන්‍යතයෙහි අභිමුක්ත බැවින් (ආනමාහිතිවෙශය නුවණින්) ස්වයං කොට කොට (එහි) භවගය දැකි නම්, (විපාක) ප්‍රවාතනිය අධ්‍යපෙක්‍ෂා කොට ගුන්‍යත වූ නිමිණ සංඛ්‍යාත නිරෝධය ආවර්ජනා කොට ඵලසමවතට සමවදි නම් (ඒ) ගුන්‍යතවිහාර සමාපතනි නම් වේ.

රූපනිමිත හය විසින් මොහොවට දක්නේ අනිමිතයෙහි අභි-
 වූකන බැවින් (රූපනිමිත නුවණින්) සැසි කොට කොට හඬගස දක්
 නම්, අනිමිතවිහාර නම් වෙයි. රූපපාෂණව හය විසින් මොහොවට
 දක්නේ අප්‍රණිතිත (නිෂ්පාණ)යෙහි අභිවූකන බැවින් (රූපප්‍රණිතිත
 නුවණින්) සැසි කොට කොට හඬගස දක් නම්, අප්‍රණිතිතවිහාර නම් වෙයි.
 රූපානිතවෙගස හය විසින් මොහොවට දක්නේ ගුන්‍යත(නිෂ්පාණ)යෙහි
 අභිවූකන බැවින් (රූපානිතවෙගස නුවණින්) සැසි කොට කොට
 හඬගස දක් නම්, ගුන්‍යතවිහාර නම් වේ.

රුපනිතිත හයවනසෙන් මොහොවට දක්නේ අනිමිතයෙහි අඛණ්ඩකත බැවින් ප්‍රවාහනිය අධ්‍යපෙක්‍ෂා කොට නිමිතප්‍රතිපක්‍ෂ වූ නිමිත සංකීර්ණ නිරෝධය ආවර්තය කොට ඵලසම්මතට සමවදි නම් අනිමිත සමාපතන නම් වෙයි. රුපප්‍රණීතිස හයවනසෙන් මොහොවට දක්නේ අප්‍රණීතිතයෙහි අඛණ්ඩකත බැවින් ප්‍රවාහනිය අධ්‍යපෙක්‍ෂා කොට අප්‍රණීතිත වූ නිමිත සංකීර්ණ නිරෝධය ආවර්තය කොට ඵලසම්මතට සමවදි නම් අප්‍රණීතිතසමාපතන නම් වෙයි. රුපානිතිවෙක්‍ෂ හයවනසෙන් මොහොවට දක්නේ ශුන්‍යතයෙහි අඛණ්ඩකත බැවින් ප්‍රවාහනිය අධ්‍යපෙක්‍ෂා කොට ශුන්‍යත වූ නිමිත සංකීර්ණ නිරෝධය ආවර්තය කොට ඵලසම්මතට සමවදි නම් ශුන්‍යතසමාපතන නම් වේ.

රූපනිවිහන භයවශයෙන් මොහොවට දක්නේ අනිවිහනයෙහි අධි-
 බ්‍රිකත බැවින් (රූපනිවිහන නුවණින්) ස්‍යභී කොට කොට හඟිය දකි නම්,
 ප්‍රවාතනය අධ්‍යපෙක්ෂා කොට නිමිත්තප්‍රතිපක්ෂ වූ නිළිණ සංකියාන
 නිරෝධය ආවර්ජනා කොට ඵලසම්මතට සම්මදි නම් අනිමිත්තවිහාර-
 සමාපන්න නම් වෙයි. රූපප්‍රණීධිය භයවශයෙන් මොහොවට දක්නේ
 අප්‍රණීතිතයෙහි අධිබ්‍රිකත බැවින් (රූපප්‍රණීධිය නුවණින්) ස්‍යභී කොට
 කොට හඟිය දකි නම් ප්‍රවාතනය අධ්‍යපෙක්ෂා කොට අප්‍රණීතිත වූ
 නිළිණ සංකියාන නිරෝධය ආවර්ජනා කොට ඵලසම්මතට සම්මදි නම්
 අප්‍රණීතිතවිහාරසමාපන්න නම් වෙයි. රූපානිත්තවෙශය භයවශයෙන්
 මොහොවට දක්නේ දාහානසෙහි අධිබ්‍රිකත බැවින් ස්‍යභී කොට කොට
 හඟිය දකි නම්, ප්‍රවාතනය අධ්‍යපෙක්ෂා කොට දාහාන වූ නිළිණ
 සංකියාන නිරෝධය ආවර්ජනා කොට ඵලසම්මතට සම්මදි නම් දාහාන-
 විහාරසමාපන්න නම් වේ.

වෙදනානිමිත්තං -පෙ- සඤ්ඤානිමිත්තං -පෙ- සබ්බාරනිමිත්තං -පෙ- විඤ්ඤාණ නිමිත්තං -පෙ- චක්ඛුනිමිත්තං -පෙ- ජරාමරණනිමිත්තං භයතො සම්පසාමානො අනිමිත්තො අභිමුත්තත්තා චුස්ස චුස්ස වයං පස්සති, අනිමිත්තො විහාරො. ජරාමරණපණ්ඨිං භයතො සම්පසාමානො අප්පණ්ඨිතො අභිමුත්තත්තා චුස්ස චුස්ස වයං පස්සති, අප්පණ්ඨිතො විහාරො. ජරාමරණානිතිවෙසං භයතො සම්පසාමානො සුඤ්ඤතො අභිමුත්තත්තා චුස්ස චුස්ස වයං පස්සති, සුඤ්ඤතො විහාරො.

ජරාමරණනිමිත්තං භයතො සම්පසාමානො අනිමිත්තො අභිමුත්තත්තා පචන්තං අජ්ඣුපෙක්ඛිතා නිරෝධං නිබ්බානං අනිමිත්තං ආවජ්ඣිතා සමාපජ්ජති, අනිමිත්තා සමාපත්ති. ජරාමරණපණ්ඨිං භයතො සම්පසාමානො අප්පණ්ඨිතො අභිමුත්තත්තා පචන්තං අජ්ඣුපෙක්ඛිතා නිරෝධං නිබ්බානං අප්පණ්ඨිතං ආවජ්ඣිතා සමාපජ්ජති, අප්පණ්ඨිතා සමාපත්ති. ජරාමරණානිතිවෙසං භයතො සම්පසාමානො සුඤ්ඤතො අභිමුත්තත්තා පචන්තං අජ්ඣුපෙක්ඛිතා නිරෝධං නිබ්බානං සුඤ්ඤතං ආවජ්ඣිතා සමාපජ්ජති සුඤ්ඤතා සමාපත්ති.

ජරාමරණනිමිත්තං භයතො සම්පසාමානො අනිමිත්තො අභිමුත්තත්තා චුස්ස චුස්ස වයං පස්සති, පචන්තං අජ්ඣුපෙක්ඛිතා නිරෝධං නිබ්බානං අනිමිත්තං ආවජ්ඣිතා සමාපජ්ජති අනිමිත්තා විහාරසමාපත්ති. ජරාමරණපණ්ඨිං භයතො සම්පසාමානො අප්පණ්ඨිතො අභිමුත්තත්තා චුස්ස චුස්ස වයං පස්සති, පචන්තං අජ්ඣුපෙක්ඛිතා නිරෝධං නිබ්බානං අප්පණ්ඨිතං ආවජ්ඣිතා සමාපජ්ජති, අප්පණ්ඨිතා විහාරසමාපත්ති. ජරාමරණානිතිවෙසං භයතො සම්පසාමානො සුඤ්ඤතො අභිමුත්තත්තා චුස්ස චුස්ස වයං පස්සති, පචන්තං අජ්ඣුපෙක්ඛිතා නිරෝධං නිබ්බානං සුඤ්ඤතං ආවජ්ඣිතා සමාපජ්ජති, සුඤ්ඤතා විහාරසමාපත්ති.

අඤ්ඤා අනිමිත්තො විහාරො, අඤ්ඤා අප්පණ්ඨිතො විහාරො, අඤ්ඤා සුඤ්ඤතො විහාරො. අඤ්ඤා අනිමිත්තා සමාපත්ති, අඤ්ඤා අප්පණ්ඨිතා-සමාපත්ති, අඤ්ඤා සුඤ්ඤතා සමාපත්ති. අඤ්ඤා අනිමිත්තා විහාරසමාපත්ති, අඤ්ඤා අප්පණ්ඨිතා විහාරසමාපත්ති, අඤ්ඤා සුඤ්ඤතා විහාරසමාපත්ති.

තං ඤාතථෙයින ඤාණං, පජානනථෙයින පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති: 'විහාරනානතෙත පඤ්ඤා විහාරථෙයි ඤාණං, සමාපත්තිනානතෙත පඤ්ඤා සමාපත්තථෙයි ඤාණං, විහාරසමාපත්තිනානතෙත පඤ්ඤා විහාරසමාපත්තථෙයි ඤාණං.'

වෙදනානිමිතන ... සංඥානිමිතන ... සංසාරානිමිතන ... විඥානනිමිතන ... චිත්තානිමිතන ... ජරාමරණනිමිතන හයවශයෙන් මොනොවට දක්නේ අනිමිතනයෙහි අභිමුක්ත බැවින් (ජරාමරණනිමිතන) සපයී කොට කොට හඬගය දකී නම්, අනිමිතනවිහාර නම් වෙයි. ජරාමරණප්‍රණීතිය හයවශයෙන් මොනොවට දක්නේ අප්‍රණීතියෙහි අභිමුක්ත බැවින් (ජරාමරණ ප්‍රණීතිය) සපයී කොට කොට හඬගය දකී නම් අප්‍රණීතවිහාර නම් වෙයි. ජරාමරණාභිතිවේගය හයවශයෙන් මොනොවට දක්නේ ශුන්‍යතයෙහි අභිමුක්ත බැවින් (ජරාමරණාභිතිවේගය) සපයී කොට කොට හඬගය දකී නම් ශුන්‍යතවිහාර නම් වේ.

ජරාමරණනිමිතන හයවශයෙන් මොනොවට දක්නේ අනිමිතනයෙහි අභිමුක්ත බැවින් ප්‍රවෘත්තිය අධ්‍යපෙක්‍ෂා කොට අනිමිතන වූ නිවෘණ සංකීර්ණ නිරෝධය ආවර්ජනා කොට ඵලසම්මතට සම්මදී නම් අනිමිතන සමාපත්ති නම් වෙයි. ජරාමරණප්‍රණීතිය හයවශයෙන් මොනොවට දක්නේ අප්‍රණීතියෙහි අභිමුක්ත බැවින් ප්‍රවෘත්තිය අධ්‍යපෙක්‍ෂා කොට අප්‍රණීත වූ නිවෘණ සංකීර්ණ නිරෝධය ආවර්ජනා කොට ඵලසම්මතට සම්මදී නම් අප්‍රණීතනිවෘත්තිය නම් වෙයි. ජරාමරණාභිතිවේගය හයවශයෙන් මොනොවට දක්නේ ශුන්‍යතයෙහි අභිමුක්ත බැවින් ප්‍රවෘත්තිය අධ්‍යපෙක්‍ෂා කොට ශුන්‍යත වූ නිවෘණ සංකීර්ණ නිරෝධය ආවර්ජනා කොට ඵලසම්මතට සම්මදී නම් ශුන්‍යතසමාපත්ති නම් වේ.

ජරාමරණනිමිතන හයවශයෙන් මොනොවට දක්නේ අනිමිතනයෙහි අභිමුක්ත බැවින් (ජරාමරණනිමිතන) සපයී කොට කොට හඬගය දකී නම්, ප්‍රවෘත්තිය අධ්‍යපෙක්‍ෂා කොට නිමිතනප්‍රතිපක්‍ෂ වූ නිවෘණ සංකීර්ණ නිරෝධය ආවර්ජනා කොට ඵලසම්මතට සම්මදී නම් අනිමිතනවිහාර-සමාපත්ති නම් වෙයි. ජරාමරණප්‍රණීතිය හයවශයෙන් මොනොවට දක්නේ අප්‍රණීතියෙහි අභිමුක්ත බැවින් (ජරාමරණප්‍රණීතිය) සපයී කොට කොට හඬගය දකී නම්, ප්‍රවෘත්තිය අධ්‍යපෙක්‍ෂා කොට අප්‍රණීත වූ නිවෘණ සංකීර්ණ නිරෝධය ආවර්ජනා කොට ඵලසම්මතට සම්මදී නම් අප්‍රණීතවිහාරසමාපත්ති නම් වෙයි. ජරාමරණාභිතිවේගය හයවශයෙන් මොනොවට දක්නේ ශුන්‍යතයෙහි අභිමුක්ත බැවින් (ජරාමරණාභිතිවේගය) සපයී කොට කොට හඬගය දකී නම්, ප්‍රවෘත්තිය අධ්‍යපෙක්‍ෂා කොට ශුන්‍යත වූ නිවෘණ සංකීර්ණ නිරෝධය ආවර්ජනා කොට ඵලසම්මතට සම්මදී නම් ශුන්‍යතවිහාරසමාපත්ති නම් වේ.

අනිමිතනවිහාරය අනෙකෙක, අප්‍රණීතවිහාරය අනෙකෙක, ශුන්‍යත-විහාරය අනෙකෙකි. අනිමිතනසමාපත්තිය අනෙකක, අප්‍රණීතනිවෘත්තිය අනෙකක, ශුන්‍යතසමාපත්තිය අනෙකකි. අනිමිතනවිහාරසමාපත්තිය අනෙකක, අප්‍රණීතවිහාරසමාපත්තිය අනෙකක, ශුන්‍යතවිහාරසමාපත්තිය අනෙකකි.

එය ඥානාචාර්යයන් ඥාන යා ප්‍රජානනාචාර්යයන් ප්‍රඥ යි. එයින් කියනු ලැබෙයි: 'විහාරනානානෙක පඤ්ඤා විහාරවෙයි ඤාණං, සමාපනනානානෙක පඤ්ඤා සමාපනනවෙයි ඤාණං, විහාරසමාපනනානානෙක පඤ්ඤා විහාරසමාපනනවෙයි ඤාණං'යි

ඥානප්‍රයෝගිදේශ යි.

32. ආර්ථික විකසන මාධ්‍යය

කථාං අමිකෙකපපරිසුද්ධිතනා:¹ අංසවසමුච්ඡේදෙ පසුඤ්ඤ අංතනාරික-
සමාධිසමිං.² ඤාණං:

තෙතනමිමවසෙන විභාගසොකගතනා දිවිතෙට්ඨො සමාධි, නසස
සමාධිසස වසෙන උපපත්ති සද්දණං, තෙන සද්දණෙන ආසවා බිසනති, ඉති
පශිමං සමප්ථො, පච්ඡි සද්දණං, තෙන සද්දණෙන ආසවානං බයො භොති.
ගෙන වුච්ඡති: ‘දිවිතෙට්ඨපපරිසුඤ්චනා ආසවසමුච්ඡේදෙ පඤ්ඤ
ආනන්තරිකසමාධිසමිං³ සද්දණං’.

ආසමානී කතමෙ ධෙ ආසමා: කාමාසමො, භවාසමො, දිව්‍යාසමො
අවිජ්ජාසමො.

කරුවෙකු ආසවා බිසනති; සොහොනකිමගෙන අනවසෙසො දිවසා-
සවො බිසනි, අපායගමනියො කාමාසවො බිසනි, අපායගමනියො භවාසවො
බිසනි, අපායගමනියො අවිජ්ජාසවො බිසනි, එතෙතෙ ආසවා බිසනති.

සහදාගාමිමගෙන ඔලාරිකෝ කාමාසමෝ බියති, හදෙකටෙයා
ගාමාසමෝ බියති, හදෙකටෙයා අපිජ්ජාසමෝ බියති, එතේතො අසවා
බියනති.

අනාගාමිමග්ගෙන අනවසෙසො කාමාසවො බිසති. නදෙකවෙය්
භවාසවො බිසති, නදෙකවෙය් අවිජ්ජාසවො බිසති, එතෙතෙන අසවා
බිඝ්නති.

අර්ථනන්වයෙන් අනවසේසයෝ නවාසවෝ බිසති, අනවසේසෝ අවිජ්ජාසවෝ බිසති. එතෙතො අසවා බිසන්ති.

අබ්‍යාසාදවසෙන - පෙ - ආලෝකසංකෘතවසෙන - පෙ - අවිකේපවසෙන -
 -පෙ - බව්වව්වත්තවසෙන - පෙ - සුභවසෙන - පෙ - පාමොඡ්ඡවසෙන
 -පෙ - පඨමඡ්ඣානවසෙන - පෙ - දුතියඡ්ඣානවසෙන - පෙ - තතිය-
 ඡ්ඣානවසෙන - පෙ - චතුත්ථඡ්ඣානවසෙන - පෙ - ආකාශානසංවාය-
 නනසමාපතතිවසෙන - පෙ - විසුද්ධානසමාපතතිවසෙන - පෙ -
 ආතිසුද්ධානසමාපතතිවසෙන - පෙ - නෙවසංකෘතාසංකෘතන-
 සමාපතතිවසෙන - පෙ - පඨවිකසිණවසෙන - පෙ - ආපොකසිණවසෙන
 -පෙ - නෙපොකසිණවසෙන - පෙ - වායොකසිණවසෙන - පෙ - නිලකසිණව-
 සෙන - පෙ - පිතකසිණවසෙන - පෙ - ලොහිතකසිණවසෙන - පෙ - ඔදන-
 කසිණවසෙන - පෙ - ආකාශකසිණවසෙන - පෙ - විසුද්ධානකසිණවසෙන
 -පෙ - බුද්ධානුස්සතිවසෙන - පෙ - බව්මානුස්සතිවසෙන - පෙ - සබ්බානුස්සති-
 වසෙන - පෙ - ටිලානුස්සතිවසෙන - පෙ - වාගානුස්සතිවසෙන - පෙ -
 දෙවතානුස්සතිවසෙන - පෙ - ආනාපානසති¹වසෙන - පෙ - මරණසති⁵-
 වසෙන - පෙ - කායගතාසතිවසෙන - පෙ - උපසමානුස්සතිවසෙන - පෙ -
 උද්ධමානකසංකෘතවසෙන - පෙ - විචිලකසංකෘතවසෙන - පෙ - විපුබ්බකසංකෘත-
 වසෙන - පෙ - විවිච්ඡකසංකෘතවසෙන - පෙ - විතලාසිතකසංකෘතවසෙන - පෙ -

1. පාරිසරිකයා - සි, 2. සමාබිමිති - මිමසං, 3. ආභාතරිසසමිතිමිමසං - සි 1,2.

4 ଖାଲିସ୍ଥାନ - PTS 5 ଭରଣାସ୍ଥାନ - PTS

32. ආනන්තරිකසමාධිඥානය

කිසෙයින් අවික්ෂේපපරිශුද්ධභාවයෙන් කාමාදි ආශ්‍රවයන්ගේ සමු-
චේදයෙහි ප්‍රඥව ආනන්තරික (මාගී) සමාධිඥාන වෙයි යන්:

නෙෂ්ශ්‍රමාවගයෙන් සිනෙහි එකඟ බව යයි කියනලද අවික්ෂේප-
සමාධි වෙයි. ඒ සමාධිහුගේ වගයෙන් මාගීඥානය (යථාක්‍රමයෙන්)
උපදී. ඒ ඥානයෙන් ආසුවයෝ (සමුචේදවගයෙන්) ඝෂය වෙත්. මෙසේ
පූජිතාගයෙහි ශව්ඨය වෙයි. අපරභාගයෙහි (මාගීඝෂණයෙහි) ඥානය වේ.
ඒ මාගීඥානයෙන් ආසුවයන්ගේ ඝෂය වේ. එයින් කියනු ලැබෙයි: ‘අවි-
කෙටපපරිසුද්ධතාං ආසවසමුචේදෙ පඤ්ඤ ආනන්තරිකසමාධිසමා-
ඤ්ණං’යි.

ආසවා යනු: ඒ ආසුවයෝ කවරහ යන්: කාමාසුව යැ භවාසුව යැ
දූෂ්ටාසුව යැ අවිද්‍යාසුව යි.

කොතැන්හි ඒ ආසුවයෝ ඝෂය වෙති යන්: සෝවන්මහින් අනව-
ශෙෂ වූ දූෂ්ටාසුවය ඝෂය වෙයි. අපායගමනීය වූ කාමාසුවය ඝෂය
වෙයි. අපායගමනීය වූ භවාසුවය ඝෂය වෙයි. අපායගමනීය වූ අවිද්‍යා-
සුවය ඝෂය වේ. මෙහි ඒ ආසුවයෝ ඝෂය වෙති.

සෙදගාමිමහින් ඔදරික වූ කාමාසුවය ඝෂය වෙයි. එය හා සමග
එක්වැ සිටි භවාසුවය ඝෂය වෙයි. එය හා එක් වැ සිටි අවිද්‍යාසුවය
ඝෂය වේ. මෙහි ඒ ආසුවයෝ ඝෂය වෙති.

අනාගාමිමහින් අනවශෙෂ වූ කාමාසුවය ඝෂය වෙයි. ඒ හා එක් වැ
සිටි භවාසුවය ඝෂය වෙයි. එය හා එක් වැ සිටි අවිද්‍යාසුවය ඝෂය වේ.
මෙහි ඒ ආසුවයෝ ඝෂය වෙති.

රහන්මහින් අනවශෙෂ වූ භවාසුවය ඝෂය වෙයි අනවශෙෂ වූ
අවිද්‍යාසුවය ඝෂය වේ. මෙහි ඒ ආසුවයෝ ඝෂය වෙත්.

අව්‍යාපාදවගයෙන් ... අලොකසංඥාවගයෙන් ... අවික්ෂේපවගයෙන්...
ධම්මවච්ඡානවගයෙන් ... ඥානවගයෙන් ... ප්‍රාමොද්‍යවගයෙන්... ප්‍රථමධ්‍යාන
වගයෙන් ... ද්විතීයධ්‍යානවගයෙන් ... තෘතීයධ්‍යානවගයෙන් ... චතුර්ථ-
ධ්‍යානවගයෙන් ... ආකාසානඤ්චායතනසමාපතතිවගයෙන් ... විඤ්ඤ-
ණඤ්චායතනසමාපතතිවගයෙන් ... ආකිඤ්ඤඤායතනසමාපතතිවගයෙන්
... නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපතතිවගයෙන් ... පඨවිකසිණවගයෙන්
... ආපොකසිණ වගයෙන් ... නෙපොකසිණ වගයෙන් ... වායොකසිණ
වගයෙන් ... නිලකසිණ වගයෙන් ... පිතකසිණ වගයෙන් ... ලොහිතකසිණ
වගයෙන් ඔදනකසිණ වගයෙන් ... ආකාසකසිණ වගයෙන් ... විඤ්ඤණ-
කසිණ වගයෙන් ... බ්‍රහ්මානුස්සති වගයෙන් ... ධම්මානුස්සති වගයෙන් ...
සංඝානුස්සති වගයෙන් ... සීලානුස්සති වගයෙන් ... වාගානුස්සති වගයෙන්..
දෙවනානුස්සති වගයෙන් ... ආනාපානසති වගයෙන් ... මරණසති වග-
යෙන් ... කායගතාසති වගයෙන් ... උපසමානුස්සති වගයෙන් ... උදු-
මානක සංඥ වගයෙන් ... විනිලක සංඥ වගයෙන් ... විප්‍රබ්බක සංඥ
වගයෙන් ... විච්ඡද්දක සංඥ වගයෙන් ... විකබ්බිකක සංඥ වගයෙන් ...

විකම්භනකසඤ්ඤාවසෙන -පෙ- හනවිකම්භනකසඤ්ඤාවසෙන -පෙ- ලොහි-
 නකසඤ්ඤාවසෙන -පෙ- පුලුවකසඤ්ඤාවසෙන -පෙ- අට්ඨිකසඤ්ඤාවසෙන
 -පෙ- දිසං අස්සාසවසෙන -පෙ- දිසං පස්සාසවසෙන -පෙ- රස්සං අස්සාස-
 වසෙන -පෙ- රස්සං පස්සාසවසෙන -පෙ- සබ්බකායපට්ඨසංවෙදී අස්සාස-
 වසෙන -පෙ- සබ්බකායපට්ඨසංවෙදී පස්සාසවසෙන -පෙ- පස්සමහයං
 කායසඤ්ඤාරං අස්සාසවසෙන -පෙ- පස්සමහයං කායසඤ්ඤාරං පස්සාසවසෙන
 -පෙ- පිඨිපට්ඨසංවෙදී අස්සාසවසෙන -පෙ- පිඨිපට්ඨසංවෙදී පස්සාසවසෙන
 -පෙ- සුඛපට්ඨසංවෙදී අස්සාසවසෙන -පෙ- සුඛපට්ඨසංවෙදී පස්සාසවසෙන
 -පෙ- විතනසඤ්ඤාරපට්ඨසංවෙදී අස්සාසවසෙන -පෙ- විතනසඤ්ඤාරපට්ඨසං-
 වෙදී පස්සාසවසෙන -පෙ- පස්සමහයං විතනසඤ්ඤාරං අස්සාසවසෙන -පෙ-
 පස්සමහයං විතනසඤ්ඤාරං පස්සාසවසෙන -පෙ- විතනපට්ඨසංවෙදී අස්සාසව-
 සෙන -පෙ- විතනපට්ඨසංවෙදී පස්සාසවසෙන -පෙ- අනිප්පමොදයං විතනං
 අස්සාසවසෙන -පෙ- අනිප්පමොදයං විතනං පස්සාසවසෙන -පෙ- සමාදහං
 විතනං -පෙ- විමොචයං විතනං -පෙ- අනිච්චානුපසිං -පෙ- විරාගානුපසිං
 -පෙ- නිරෝධානුපසිං -පෙ- පටිනිස්සග්ගානුපසිං අස්සාසවසෙන -පෙ-
 පටිනිස්සග්ගානුපසිං පස්සාසවසෙන විතතස්සෙකග්ගනා අවිකෙබ්බො සමාධි.
 නස්ස සමාධිස්ස වසෙන උප්පජ්ජති ඤ්ඤං, තෙන ඤ්ඤෙන ආසවා බියනති.
 ඉති පඝමං සමප්පො, පච්ඡා ඤ්ඤං, තෙන ඤ්ඤෙන ආසවානං බියො
 ගොති. තෙන වුවච්ඡි: ‘අවිකෙබ්බපරිසුද්ධිතතා ආසවසමුච්ඡේදෙ පඤ්ඤා
 ආනන්තරිකසමාධිසමං ඤ්ඤං’.

**ආසවානි කතමෙ තෙ ආසවා: කාමාසවො, භවාසවො, දිට්ඨාසවො
 අවිජ්ජාසවො.**

කතෙතෙ ආසවා බියනති: සොනාපනතිමග්ගෙන අනවසෙසො
 දිට්ඨාසවො බියති, අපායගමනියො කාමාසවො බියති, අපායගමනියො
 භවාසවො බියති, අපායගමනියො අවිජ්ජාසවො බියති. එතෙතෙ ආසවා
 බියනති.

සකදගාමිමග්ගෙන ඔලාරිකො කාමාසවො බියති, නදෙකට්ඨො භවා
 සවො බියති, නදෙකට්ඨො අවිජ්ජාසවො බියති, එතෙතෙ ආසවා බියනති.

අනාගාමිමග්ගෙන අනවසෙසො කාමාසවො බියති, නදෙකට්ඨො
 භවාසවො බියති, නදෙකට්ඨො අවිජ්ජාසවො බියති. එතෙතෙ ආසවා
 බියනති.

අරහත්තමග්ගෙන අනවසෙසො භවාසවො බියති, අනවසෙසො
 අවිජ්ජාසවො බියති, එතෙතෙ ආසවා බියනති.

තං ඤ්ඤානට්ඨෙන ඤ්ඤං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුවච්ඡි:
 ‘අවිකෙබ්බපරිසුද්ධිතතා ආසවසමුච්ඡේදෙ පඤ්ඤා ආනන්තරිකසමාධිසමං
 ඤ්ඤං’.

ආනන්තරිකසමාධිඤ්ඤානිද්දෙසො.

විකිණික සංඥා වශයෙන් ... හතරවැනික සංඥා වශයෙන් ... පුළුචක සංඥා වශයෙන් ... අර්ධික සංඥා වශයෙන් ... දීඝී කොට ආශ්වාස කිරීම් වශයෙන් ... දීඝී කොට ප්‍රශ්වාස කිරීම් වශයෙන් ... හ්‍රස්ව කොට ආශ්වාස කිරීම් වශයෙන් ... හ්‍රස්ව කොට ප්‍රශ්වාස කිරීම් වශයෙන් ... සිසල ආශ්වාස ප්‍රශ්වාසකාය ප්‍රකට කෙරෙමින් ආශ්වාස කිරීම් වශයෙන් ... සිසල ආශ්වාස ප්‍රශ්වාසකාය ප්‍රකට කෙරෙමින් ප්‍රශ්වාස කිරීම් වශයෙන් ... (ඖදරික වූ ආශ්වාසප්‍රශ්වාස සංඛ්‍යාත) කායසංස්කාරය සන්තිද්‍රවමින් ආශ්වාස කිරීම් වශයෙන් ... කායසංස්කාරය සන්තිද්‍රවමින් ප්‍රශ්වාස කිරීම් වශයෙන් ... ප්‍රීතිය ප්‍රකට කෙරෙමින් ආශ්වාස කිරීම් වශයෙන් ... ප්‍රීතිය ප්‍රකට කෙරෙමින් ප්‍රශ්වාස කිරීම් වශයෙන් ... සුඛය ප්‍රකට කෙරෙමින් ආශ්වාස කිරීම් වශයෙන් ... සුඛය ප්‍රකට කෙරෙමින් ප්‍රශ්වාස කිරීම් වශයෙන් ... (සංඥාවේදනා සංඛ්‍යාත) විතනසංස්කාරය ප්‍රකට කෙරෙමින් ආශ්වාස කිරීම් වශයෙන් ... විතනසංස්කාරය ප්‍රකට කෙරෙමින් ප්‍රශ්වාස කිරීම් වශයෙන් ... විතනසංස්කාරය සන්තිද්‍රවමින් ආශ්වාස කිරීම් වශයෙන් විතනසංස්කාරය සන්තිද්‍රවමින් ප්‍රශ්වාස කිරීම් වශයෙන් ... විතනය ප්‍රකට කෙරෙමින් ආශ්වාස කිරීම් වශයෙන් ... විතනය ප්‍රකට කෙරෙමින් ප්‍රශ්වාස කිරීම් වශයෙන් ... සිත සහුටු කෙරෙමින් ආශ්වාස කිරීම් වශයෙන් ... සිත සහුටු කෙරෙමින් ප්‍රශ්වාස කිරීම් වශයෙන් ... (අරමුණෙහි) සිත සම වැ තබමින් ... සිත (නිවරණාදියෙන්) මුදමින් ... අනිත්‍යානුපස්සනා වශයෙන් බලමින් ... විරාගානුපස්සනා වශයෙන් බලමින් ... නිරෝධානුපස්සනා වශයෙන් බලමින් ... වුට්ඨානගාමිනිවිපස්සනා වශයෙන් බලමින් ආශ්වාස කිරීම් වශයෙන් ... වුට්ඨානගාමිනිවිපස්සනා වශයෙන් බලමින් ප්‍රශ්වාස කිරීම් වශයෙන් විතෙතකාග්‍රතාව අවික්ෂෙප-සමාධි නම් වෙයි. ඒ සමාධිහුගේ වශයෙන් මාගීඥනය උපදී. ඒ ඥානයෙන් ආසුවයෝ ඤාය වෙත්. මෙසේ සුචිතාගයෙහි ගම්ථය වෙයි. අපරහාගයෙහි ඥානය වෙයි. ඒ ඥානයෙන් ආසුවයන්ගේ ඤාය වෙයි. එයින් කියනු ලැබෙයි: ‘අභිකේතවපපිසුද්ධානා ආසවසමුච්ඡේදෙ පඤ්ඤා ආනාහනිකසමාධිසම්. ඤාණං’ යි.

ආශ්වාස යනු: ඒ ආසුවයෝ කවරහ යන්: කාමාසුව යැ හවාසුව යැ දුෂ්ටාසුව යැ අවිද්‍යාසුව යි.

කොතැන්හි ඒ ආසුවයෝ ඤාය වෙත් ද යන්: සෝවන්මහින් අනවශෙෂ වූ දුෂ්ටාසුවය ඤාය වෙයි. අපායගමනීය වූ කාමාසුවය ඤාය වෙයි. අපායගමනීය වූ හවාසුවය ඤාය වෙයි. අපායගමනීය වූ අවිද්‍යාසුවය ඤාය වේ. මෙහි ඒ ආසුවයෝ ඤාය වෙත්.

සෙදගාමිමහින් ඖදරික වූ කාමාසුවය ඤාය වෙයි. එය හා එක් වැ සිටි හවාසුවය ඤාය වෙයි. එය හා එක් වැ සිටි අවිද්‍යාසුවය ඤාය වේ. මෙහි ඒ ආසුවයෝ ඤාය වෙත්.

අනාගාමි මහින් අනවශෙෂ වූ කාමාසුවය ඤාය වෙයි. එය හා එක් වැ සිටි හවාසුවය ඤාය වෙයි. එය හා එක් වැ සිටි අවිද්‍යාසුවය ඤාය වේ. මෙහි ඒ ආසුවයෝ ඤාය වෙත්.

රහන්මහින් අනවශෙෂ වූ හවාසුවය ඤාය වෙයි. අනවශෙෂ වූ අවිද්‍යාසුවය ඤාය වේ. මෙහි ඒ ආසුවයෝ ඤාය වෙත්.

ඒ ඥානය ඥානාභියෙන් ඥාන යැ ප්‍රජානනාභියෙන් ප්‍රඥ යි. එයින් කියනු ලැබෙයි “අභිකේතවපපිසුද්ධානා ආසවසමුච්ඡේදෙ පඤ්ඤා ආනාහනිකසමාධිසම්. ඤාණං” යි.

ආනාහනිකසමාධිඥාන නිදේශ යි.

33. අරණ්විහාරසද්දණං

කථං දස්සනාබ්පතෙය්‍යං සනෙතා ච විහාරාබ්ගමො පණීතාබ්බුතතා, පඤ්ඤා අරණ්විහාරෙ සද්දණං:

දස්සනාබ්පතෙය්‍යන්ති අනිච්චානුපස්සනා දස්සනාබ්පතෙය්‍යං, දුක්ඛානුපස්සනා දස්සනාබ්පතෙය්‍යං, අනත්තානුපස්සනා දස්සනාබ්පතෙය්‍යං, රූපෙ අනිච්චානුපස්සනා දස්සනාබ්පතෙය්‍යං, රූපෙ දුක්ඛානුපස්සනා දස්සනාබ්පතෙය්‍යං, රූපෙ අනත්තානුපස්සනා දස්සනාබ්පතෙය්‍යං, වෛදනාය -පෙ- සඤ්ඤාය -පෙ- සංඛාරෙසු -පෙ- විඤ්ඤාණෙ -පෙ- චක්ඛුසම් -පෙ- ජරාමරණෙ අනිච්චානුපස්සනා දස්සනාබ්පතෙය්‍යං, ජරාමරණෙ දුක්ඛානුපස්සනා දස්සනාබ්පතෙය්‍යං, ජරාමරණෙ අනත්තානුපස්සනා දස්සනාබ්පතෙය්‍යං.

සනෙතා ච විහාරාබ්ගමොති සුඤ්ඤානො විහාරො සනෙතා විහාරාබ්ගමො, අනිමිතො විහාරො සනෙතා විහාරාබ්ගමො, අප්පණීගිතො විහාරො සනෙතා විහාරාබ්ගමො.

පණීතාබ්බුතතාති සුඤ්ඤානෙ අබ්බුතතා පණීතාබ්බුතතා, අනිමිතෙ අබ්බුතතා පණීතාබ්බුතතා, අප්පණීගිතෙ අබ්බුතතා පණීතාබ්බුතතා.

අරණ්විහාරොති පඨමං ඥානං¹ අරණ්විහාරො, දුතියං ඥානං අරණ්විහාරො, තතියං ඥානං අරණ්විහාරො, චතුත්ථං ඥානං අරණ්විහාරො, ආකාසානඤ්චායතනසමාපතති අරණ්විහාරො -පෙ- නෙව-සඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපතති අරණ්විහාරො.

අරණ්විහාරොති සෙනටෙය්‍ය අරණ්විහාරො: පඨමෙන ඥානෙන² නිවරණෙ හරතිති අරණ්විහාරො, දුතියෙන ඥානෙන විතතකම්මාරෙ හරතිති අරණ්විහාරො, තතියෙන ඥානෙන පීඨිං හරතිති අරණ්විහාරො, චතුත්ථෙන ඥානෙන සුබ්බුතෙති හරතිති අරණ්විහාරො, ආකාසානඤ්චායතනසමාපතතියා රූපසඤ්ඤා පටිසසඤ්ඤා නානත්තසඤ්ඤා හරතිති අරණ්විහාරො, විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපතතියා ආකාසානඤ්චායතනසඤ්ඤා හරතිති අරණ්විහාරො, ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපතතියා විඤ්ඤාණඤ්චායතනසඤ්ඤා හරතිති අරණ්විහාරො, නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපතතියා ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සඤ්ඤා හරතිති අරණ්විහාරො. අයං අරණ්විහාරො.

තං ඤානටෙය්‍ය ඤාණං, පජානනටෙය්‍ය පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති: 'දස්සනාබ්පතෙය්‍යං සනෙතා ච විහාරාබ්ගමො පණීතාබ්බුතතා පඤ්ඤා අරණ්විහාරෙ සද්දණං'.

අරණ්විහාරසද්දණන්තියෙදදෙසො.

33. අරණ්විහාරඥානය

කිසෙයිත් දැනිතාබිපතීභාවය ද ආනන්ධවිහාරාබිගමය ද ප්‍රණීතාදි-
මුක්තතා ද යන (ත්‍රිවිධ) ප්‍රඥාව අරණ්විහාරඥාන වෙයි යත්:

දස්සනාබිපතෙය්‍යං යනු: අතිත්‍යානුදැනිතය දස්සනාබිපතෙය්‍ය නම් වෙයි. දුඃඛානුදැනිතය දස්සනාබිපතෙය්‍ය නම් වෙයි. අනාත්මානුදැනිතය දස්සනාබිපතෙය්‍ය නම් වෙයි. රූපයෙහි අතිත්‍යානුදැනිතය දස්සනාබිපතෙය්‍ය නම් වෙයි. රූපයෙහි දුඃඛානුදැනිතය දස්සනාබිපතෙය්‍ය නම් වෙයි. රූපයෙහි අනාත්මානුදැනිතය දස්සනාබිපතෙය්‍ය නම් වෙයි. වේදනායෙහි ... සංඥයෙහි ... සංස්කාරයන්හි ... චිඤ්ඤායෙහි ... චක්‍රාමරණයෙහි අතිත්‍යානුදැනිතය දස්සනාබිපතෙය්‍ය නම් වෙයි. ජරාමරණයෙහි දුඃඛානුදැනිතය දස්සනාබිපතෙය්‍ය නම් වෙයි. ජරාමරණයෙහි අනාත්මානුදැනිතය දස්සනාබිපතෙය්‍ය නම් වේ.

සනෙතා ව විහාරාබිගමො යනු: ගුණානුභාවයෙන් පැවැති අභිත්ථල-
සමාපතතිය ආනන්ධවිහාරාබිගම නම් වෙයි. අතිමිත්‍යාකාරයෙන් පැවැති
අභිත්ථලසමාපතතිය ආනන්ධවිහාරාබිගම නම් වෙයි. අප්‍රණීතිතාකාරයෙන්
පැවැති අභිත්ථලසමාපතතිය ආනන්ධවිහාරාබිගම නම් වේ.

පණ්ණාබිමුක්තතා යනු: ගුණාත්ථලසමාපතතියෙහි (පූච්ඡාගප්‍රඥ වශ-
යෙන්) අධිමුක්ත බව ප්‍රණීතාබිමුක්තතා නම් වෙයි. අතිමිත්‍යාත්ථලසමාපතති-
යෙහි අධිමුක්ත බව ප්‍රණීතාබිමුක්තතා නම් වෙයි. අප්‍රණීතිත්ථලසමාපතතියෙහි
අධිමුක්ත බව ප්‍රණීතාබිමුක්තතා නම් වේ.

අරණ්විහාරො යනු: (අභිත්ථලසමාපතතියට සමවදිනු කැමැත්තනු-
ගේ විදැනීමට අරමුණු වූ) ප්‍රථමධ්‍යානසමාපතතිය අරණ්විහාර නම් වෙයි.
ද්විතීයධ්‍යාන සමාපතතිය අරණ්විහාර නම් වෙයි. තෘතීයධ්‍යාන-
සමාපතතිය අරණ්විහාර නම් වෙයි. චතුර්තීයධ්‍යානසමාපතතිය අරණ්විහාර
නම් වෙයි. ආකාශානඤ්ඤායන සමාපතතිය අරණ්විහාර නම් වෙයි ...
නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායන සමාපතතිය අරණ්විහාර නම් වේ.

අරණ්විහාරො යනු කවර අරුතෙකින් අරණ්විහාර වේ ද යත්:
ප්‍රථමධ්‍යානයෙන් නිවරණයන් දුරු කෙරේ නු යි අරණ්විහාර නම් වෙයි.
ද්විතීයධ්‍යානයෙන් විතර්කවිචාරයන් දුරු කෙරේ නු යි අරණ්විහාර නම්
වෙයි. තෘතීයධ්‍යානයෙන් ප්‍රීතිය දුරු කෙරේ නු යි අරණ්විහාර නම් වෙයි.
චතුර්තීයධ්‍යානයෙන් සුබදුඃඛයන් දුරු කෙරේ නු යි අරණ්විහාර නම් වෙයි.
ආකාශානඤ්ඤායන සමාපතතියෙන් රූපසංඥාව ප්‍රතිසංඥාව නානාත්ම-
සංඥාව දුරු කෙරේ නු යි අරණ්විහාර නම් වෙයි. විඤ්ඤාණඤ්ඤායන-
සමාපතතියෙන් ආකාශානඤ්ඤායන සංඥාව දුරු කෙරේ නු යි අරණ්-
විහාර නම් වෙයි. ආකාශානඤ්ඤායන සමාපතතියෙන් විඤ්ඤාණඤ්ඤායන
සංඥාව දුරු කෙරේ නු යි අරණ්විහාර නම් වෙයි. නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤා-
යන සමාපතතියෙන් ආකාශානඤ්ඤායන සංඥාව දුරු කෙරේ නු යි අරණ්-
විහාර නම් වෙයි. මේ අරණ්විහාර යි.

ඒ අරණ්විහාරඥානය ඥානාභියෙන් ඥාන ය. ප්‍රජානනාභියෙන්
ප්‍රඥ ය. එයින් කියනු ලැබෙයි: 'දස්සනාබිපතෙය්‍යං සනෙතා ව විහාරාබි-
ගමො පණ්ණාබිමුක්තතා සඤ්ඤා අරණ්විහාර ඤාණං' යි.

අරණ්විහාරඥාන නිදේශ යි.

34. නිරොධසමාපත්තිසූත්තං

කථං දුට්ඨි බලෙහි සමනනාගතනතා නයො ච සංඛාරානං පටිපසංඝද්ධියා සොළසති සූත්තචරියාති නවති සමාධිචරියාති වසිභාවතා පසුඤ්ඤ නිරොධසමාපත්තියා සූත්තං;

දුට්ඨි බලෙහිති දො බලාති: සමථබලං, විපස්සනාබලං.

කථං සමථබලං: නෙකබ්බමවසෙන විතතස්සෙකග්ගතා අවිකෙබ්බො සමථබලං, අව්‍යාපාදවසෙන විතතස්සෙකග්ගතා අවිකෙබ්බො සමථබලං, අලොකසංඤ්ඤාවසෙන විතතස්සෙකග්ගතා අවිකෙබ්බො සමථබලං, අවිකෙබ්බවසෙන විතතස්සෙකග්ගතා අවිකෙබ්බො සමථබලං, -පෙ- පටිනිස්සග්ගානුපස්සි අස්සාසවසෙන විතතස්සෙකග්ගතා අවිකෙබ්බො සමථබලං, පටිනිස්සග්ගානුපස්සි පස්සාසවසෙන විතතස්සෙකග්ගතා අවිකෙබ්බො සමථබලං.

සමථබලනති කෙනටෙඨන සමථබලං: පඨමෙන ඤානෙන නිවරණෙන කම්පනීති සමථබලං, දුතියෙන ඤානෙන විතකතච්චාරෙ න කම්පනීති සමථබලං, තතියෙන ඤානෙන චිතියා න කම්පනීති සමථබලං, චතුර්ථෙන ඤානෙන සුබ්බද්ධෙන න කම්පනීති සමථබලං, ආකාසානඤ්චායතන-සමාපත්තියා රූපසංඤ්ඤාය පටිසංඤ්ඤාය නානතතසංඤ්ඤාය න කම්පනීති සමථබලං, විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්තියා ආභාසානඤ්චායතනසංඤ්ඤාය න කම්පනීති සමථබලං, ආකිංඤ්චායතනසමාපත්තියා විඤ්ඤාණඤ්චායතනසංඤ්ඤාය න කම්පනීති සමථබලං, නෙවසංඤ්ඤානාසංඤ්ඤායතනසමාපත්තියා ආකිංඤ්චායතනසංඤ්ඤාය න කම්පනීති සමථබලං, උද්ධච්ච ච උද්ධච්චසහගතකිලෙසෙ ච බඤ්ච ච න කම්පනීති, න චලනී, න වෙධනීති සමථබලං. ඉදං සමථබලං.

කතමං විපස්සනාබලං: අනිච්චානුපස්සනා විපස්සනාබලං, දුක්ඛානුපස්සනා විපස්සනාබලං, අනත්තානුපස්සනා විපස්සනාබලං, නිබ්බද්ධානුපස්සනා විපස්සනාබලං, විරාගානුපස්සනා විපස්සනාබලං, නිරොධානුපස්සනා විපස්සනාබලං, පටිනිස්සග්ගානුපස්සනා විපස්සනා බලං. රූපෙ අනිච්චානුපස්සනා විපස්සනාබලං -පෙ- රූපෙ පටිනිස්සග්ගානුපස්සනා විපස්සනාබලං, වේදනාය -පෙ- සංඤ්ඤාය -පෙ- සංඛාරෙසු -පෙ- විඤ්ඤාණෙ -පෙ- චක්ඛුසම්මං -පෙ- ජරාමරණෙ පටිනිස්සග්ගානුපස්සනා විපස්සනාබලං.

34. නිරොධසමාපනතිඥානය

කිසෙසින් (ගමථවිදගීනා යන) බල දෙකින් සමකුංගතවන බැවින් (වාචාදි) තුන් සංඝකාරයන්ගේ ද නිරුඬි කිරීමෙන් භෞමගඥානවයඝ්ඤායෙන් නව සමාධිවයඝ්ඤායෙන් වගිහාවය ඇති ප්‍රඥව නිරොධසමාපනතිඥාන වෙයි යන්න;

ද්විති බලෙහි යනු බල දෙකෙහි: ගමථබල යැ විදගීනාබල යි.

ගමථබලය කවරේ යන්න: නොප්‍රකුම්‍ය වශයෙන් විතේනකාග්‍රතා-සංඛ්‍යාත අවික්‍ෂේපය ගමථබල නම් වෙයි. අව්‍යාපාද වශයෙන් විතේනකා-ග්‍රතා සංඛ්‍යාත අවික්‍ෂේපය ගමථබල නම් වෙයි. ආලෝකසංඥ වශයෙන් විතේනකාග්‍රතා සංඛ්‍යාත අවික්‍ෂේපය ගමථබල නම් වෙයි. අවික්‍ෂේප වශයෙන් විතේනකාග්‍රතා සංඛ්‍යාත අවික්‍ෂේපය ගමථබල නම් වෙයි ... චූට්ඨානගාමිනිවිපස්සානා වශයෙන් බලමින් ආශ්වාස කිරීම් වශයෙන් විතේනකාග්‍රතා සංඛ්‍යාත අවික්‍ෂේපය ගමථබල නම් වෙයි චූට්ඨානගාමිනි විපස්සානා වශයෙන් බලමින් ප්‍රඥවස කිරීම් වශයෙන් විතේනකාග්‍රතා සංඛ්‍යාත අවික්‍ෂේපය ගමථබල නම් වේ.

ගමථබලය යනු: කවර අරුතෙකින් ගමථබල වෙයි යන්න: ප්‍රථම-ධ්‍යානයෙන් නීවරණයෙහි (නීවරණ නිමිති හොට්) නො සැලේ නු යි ගමථබල නම් වෙයි. ද්විතීයධ්‍යානයෙන් චිතකිම්බාරයෙහි නො සැලේ නු යි ගමථබල නම් වෙයි. තෘතීයධ්‍යානයෙන් ප්‍රීතියෙහි නො සැලේ නු යි ගමථබල නම් වෙයි. චතුර්ධ්‍යානයෙන් සුබදුක්ඛයෙහි නො සැලේ නු යි ගමථබල නම් වෙයි. ආභාසානඤ්චායතනසමාපනතියෙන් රූපසංඥයෙහි ප්‍රතිසංඥයෙහි නානාභිසංඥයෙහි නො සැලේ නු යි ගමථබල නම් වෙයි. විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපනතියෙන් ආකාසානඤ්චායතනසංඥයෙහි නො සැලේ නු යි ගමථබල නම් වෙයි. ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපනතියෙන් විඤ්ඤාණඤ්චායතනසංඥයෙහි නො සැලේ නු යි ගමථබල නම් වෙයි. තෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපනතියෙන් ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසංඥවෙහි නො සැලේ නු යි ගමථබල නම් වෙයි. ඔෆ්ඛිතායෙහි ද ඔෆ්ඛිතා-සහගතකොලායෙහි ද (ඔෆ්ඛිතාසමප්‍රසුක්ක) සතර නාමසංකතියෙහි ද කමපා නො වෙයි නො සැලෙයි නො වෙවුලා නු යි ගමථබල නම්. මේ ගමථබල යි.

විදගීනාබල කවරේ යන්න: අතිත්‍යානුදගිතය විදගීනාබල යැ. දුබානු-දගිතය විදගීනාබල යැ. අනාතමානුදගිතය විදගීනාබල යැ. නිවේදනුදගිතය විදගීනාබල යැ. විරාගානුදගිතය විදගීනාබල යැ. නිරොධානුපස්සනාව විදගීනාබල යැ. පටිතිස්සග්‍ගානුපස්සනාව විදගීනාබල යැ. රූපයෙහි අතිවමානුපස්සනාව විදගීනාබල යැ ... රූපයෙහි පටිතිස්සග්‍ගානුපස්සනාව විදගීනාබල යැ. වෙදනායෙහි සංඥයෙහි සංඝකාරයන්හි ... විඥනයෙහි ... චක්‍ෂුසෙහි ජරාමරණයෙහි පටිතිස්සග්‍ගානුපස්සනාව විදගීනාබල යි.

විපස්සනාබලනති කෙනටොන විපස්සනාබලං: අනිච්චානුපස්සනාය නිව්ච්චසඤ්ඤාය න කම්පනීති විපස්සනාබලං, දුක්ඛානුපස්සනාය සුඛසඤ්ඤාය න කම්පනීති විපස්සනාබලං, අනත්තානුපස්සනාය අනත්තසඤ්ඤාය න කම්පනීති විපස්සනාබලං, නිබ්බද්ධනුපස්සනාය නන්දියා න කම්පනීති විපස්සනාබලං, පිරිතානුපස්සනාය රාගෙන කම්පනීති විපස්සනාබලං, නිරෝධානුපස්සනාය සමුදයෙන කම්පනීති විපස්සනාබලං, පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාය ආදානෙන කම්පනීති විපස්සනාබලං, අවිජ්ජාය ච අවිජ්ජාසහගතකිලෙසෙ ච බබ්බෙ ච න කම්පනීති, න චලනීති, න වෙඩනීති විපස්සනාබලං. ඉදං චූළචනි විපස්සනාබලං.

තයො ච සඤ්ඤාදායකා පටිපස්සදායකා කතමෙසං තිණ්ණන්තං සඤ්ඤාදායකං පටිපස්සදායකං: දුතියං ඤානං සමාපන්නස්ස විතකතවිමාරු චම්භඤ්ඤා පටිපස්සදායකා ගොනති, චතුස්ඤ්ඤානං සමාපන්නස්ස අස්සාස-පස්සාසං කායසඤ්ඤා පටිපස්සදායකා ගොනති, සඤ්ඤාවේදයිතනිරෝධා සමාපන්නස්ස සඤ්ඤා ච වේදනා ච විභාසඤ්ඤා පටිපස්සදායකා ගොනති, ඉමෙසං තිණ්ණන්තං සඤ්ඤාදායකං පටිපස්සදායකං.

සොලසති සූත්තවර්ගයානිති කතමෙති සොලසති සූත්තවර්ගයානි: අනිච්චානුපස්සනා සූත්තවර්ගයා, දුක්ඛානුපස්සනා සූත්තවර්ගයා, අනත්තානුපස්සනා සූත්තවර්ගයා, නිබ්බද්ධනුපස්සනා සූත්තවර්ගයා, පිරිතානුපස්සනා සූත්තවර්ගයා, නිරෝධානුපස්සනා සූත්තවර්ගයා, පටිනිස්සග්ගානුපස්සනා සූත්තවර්ගයා, විච්චානුපස්සනා සූත්තවර්ගයා, සොකාපනතිමග්ගො සූත්තවර්ගයා, සොකාපනතිඵලසමාපනති සූත්තවර්ගයා, සකදගාමීමග්ගො සූත්තවර්ගයා, සකදගාමීඵලසමාපනති සූත්තවර්ගයා, අනාගාමීමග්ගො සූත්තවර්ගයා, අනාගාමීඵලසමාපනති සූත්තවර්ගයා, අරහත්තමග්ගො සූත්තවර්ගයා, අරහත්තඵලසමාපනති සූත්තවර්ගයා. ඉමෙති සොලසති සූත්තවර්ගයානි.

නවති සමාධිවර්ගයානිති කතමෙති නවති සමාධිවර්ගයානි: පඨමං ඤානං සමාධිවර්ගයා, දුතියං ඤානං සමාධිවර්ගයා, තතියං ඤානං සමාධිවර්ගයා, චතුස්ථං ඤානං සමාධිවර්ගයා, අභ්‍යාසානඤ්ඤායතනසමාපනති -පෙ- විඤ්ඤාණඤ්ඤායතනසමාපනති -පෙ- ආකිඤ්ඤාඤ්ඤායතනසමාපනති -පෙ- නෙට්ඨසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපනති සමාධිවර්ගයා, පඨමං ඤානං පටි-ලාභත්ථාය විතකෙතා ච විමාරො ච පිති ච සුඛං ච විතෙතකග්ගතා ච -පෙ- නෙට්ඨසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපනති. පටිලාභත්ථාය විතකෙතා ච විමාරො ච පිති ච සුඛං ච විතෙතකග්ගතා ච. ඉමානි නවති සමාධිවර්ගයානි

නවති සමාධිවය්‍යායී යනු: කවර නව සමාධිවය්‍යායීයෙනැ යත්: ප්‍රථමධ්‍යානය සමාධිවය්‍යායී යැ, ද්විතීයධ්‍යානය සමාධිවය්‍යායී යැ, නෘතිය-ධ්‍යානය සමාධිවය්‍යායී යැ, චතුර්ධ්‍යානය සමාධිවය්‍යායී යැ, ආකාසානඤ්චා-යනනසමාපනතිය ... විඤ්ඤාණඤ්චායනනසමාපනතිය ... ආකිඤ්ඤා-යනනසමාපනතිය ... නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායනනසමාපනතිය සමාධිවය්‍යායී යැ. ප්‍රථමධ්‍යානය ලැබීම පිණිස විතනීය ද විචාරය ද ප්‍රීතිය ද සුඛය ද විනේනකාග්‍රතාව ද ... නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායනන සමාපනතිය ලැබීම පිණිස විතනීය ද විචාරය ද ප්‍රීතිය ද සුඛය ද විනේනකාග්‍රතාව ද, (සමාධිවය්‍යායී යි.) මේ නව සමාධිවය්‍යායීයෙනි.

වසිනි පසුව වසියෝ: ආවර්ණ¹ වසී, සමාපර්ණවසී, අඛිට්‍යාවසී, වුට්‍යාවසී, පච්චෙක්ඛන²වසී.

පඨමං කුතං යනිච්ඡකං³ යදිච්ඡකං යාවතිච්ඡකං ආවර්ණි, ආවර්ණාය දකුණිතතං නනිති ආවර්ණවසී, පඨමං කුතං යනිච්ඡකං යදිච්ඡකං යාවතිච්ඡකං සමාපර්ණි, සමාපර්ණාය දකුණිතතං නනිති සමාපර්ණවසී, පඨමං කුතං යනිච්ඡකං යදිච්ඡකං යාවතිච්ඡකං අඛිට්‍යාති. අඛිට්‍යානෙ දකුණිතතං නනිති අඛිට්‍යානා වසී, පඨමං කුතං යනිච්ඡකං යදිච්ඡකං යාවතිච්ඡකං වුට්‍යාති, වුට්‍යානෙ දකුණිතතං නනිති වුට්‍යාවසී, පඨමං කුතං යනිච්ඡකං යදිච්ඡකං යාවතිච්ඡකං පච්චෙක්ඛනි, පච්චෙක්ඛනාය දකුණිතතං නනිති පච්චෙක්ඛනවසී.

දුතියං කුතං -පෙ- නෙවසිඤ්ඤානාසඤ්ඤායනසමාපතති. යනිච්ඡකං යදිච්ඡකං යාවතිච්ඡකං ආවර්ණි, ආවර්ණාය දකුණිතතං නනිති ආවර්ණවසී, නෙවසිඤ්ඤානාසඤ්ඤායනසමාපතති. යනිච්ඡකං යදිච්ඡකං යාවතිච්ඡකං සමාපර්ණි -පෙ- අඛිට්‍යාති -පෙ- වුට්‍යාති -පෙ- පච්චෙක්ඛනි, පච්චෙක්ඛනාය දකුණිතතං නනිති පච්චෙක්ඛනවසී. ඉමා පසුවවසියෝ.

තං ඤාතවේන ඤාණං, පජානනවේන පඤ්ඤා තෙන වුවවති: 'දුඛි ඛලෙහි සම්මනාගතත්තා නයො ච සංකාරානං පටිප්පසාදායා සොළසහි ඤාණවර්ගාහි නවති සමාඛිවර්ගාහි වසිභාවතා පඤ්ඤා නිරෝධ සමාපතති ඤාණං'.

නිරෝධසමාපතතිඤාණනිද්දෙසො.

35. පරිනිබ්බානඤාණං

කපං සම්පජානස්ස පවත්තපරියාදානෙ පඤ්ඤා පරිනිබ්බානෙ ඤාණං.

ඉධ සම්පජානො නෙක්ඛමෙමන කාමච්ඡන්දස්ස පවත්තං පරියාදියති, අඛ්‍යාපාදෙන ඛ්‍යාපදස්ස පවත්තං පරියාදියති, ආලෝකසඤ්ඤාය චිත-මිඤ්ඤාය පවත්තං පරියාදියති, අවිකෙඛපෙන උද්ධච්චස්ස පවත්තං පරියාදියති, ඛම්මවච්ඡානෙන විචිතිච්ඡාය -පෙ- ඤාණෙන අචිජ්ජාය -පෙ- පාමොජ්ජෙන අරතියා -පෙ- පඨමෙන කුතෙන නිවර්ණානං පවත්තං පරියාදියති -පෙ- අරහත්තමයෙන සංඛ්ඛනිලෙසානං පවත්තං පරියාදියති.

1. ආවර්ණා... සමාපර්ණා - PTS, 2. පච්චෙක්ඛනා - මජ්ඣිම, සී 1, PTS
3. යනිච්ඡකං - PTS,

විසි යනු: පඤ්චවේදය ය: ආවර්ජනවේදය ය: සමාපර්ජනවේදය ය: අභිෂේකවේදය ය: ව්‍යුත්පන්නවේදය ය: ප්‍රත්‍යාවේශණවේදය යයි.

ප්‍රථමධ්‍යානය යම් යම් තැනෙකැ කැමැති වේ ද යම් යම් කලෙකැ කැමැති වේ ද යම් තාක් කල් කැමැති වේ ද ඒ තාක් ආවර්ජන කෙරේ නම් මනෝආරාමවර්ජනයෙහි අවශ්‍යෙහි පවත්නා (දකුණිත) බවෙක් නැත් නු යි ආවර්ජන වයි නම්. ප්‍රථමධ්‍යානය යම් යම් තැනෙකැ කැමැති වේ ද යම් යම් කලෙකැ කැමැති වේ ද යම් තාක් කල් කැමැති වේ ද, ඒ තාක් සමවදි නම් සමවදීමෙහි දකුණිත බවෙක් නැත් නු යි සමාපර්ජනවයි නම්. ප්‍රථමධ්‍යානය යම් යම් තැනෙකැ කැමැති වේ ද යම් යම් කලෙකැ කැමැති වේ ද යම් තාක් කල් කැමැති වේ ද ඒ තාක් අභිෂේක කෙරේ නම් අභිෂේකයෙහි දකුණිත බවෙක් නැත් නු යි අභිෂේකවයි නම්. ප්‍රථමධ්‍යානයෙන් යම් යම් තැනෙකැ කැමැති වේ ද යම් යම් කලෙකැ කැමැති වේ ද යම් තාක් කල් කැමැති වේ ද, ඒ තාක් නැගිසිටි නම් නැගිසිටීමෙහි දකුණිත බවෙක් නැත් නු යි ව්‍යුත්පන්නවයි නම්. ප්‍රථමධ්‍යානයෙන් නැගි යම් යම් තැනෙකැ කැමැති වේ ද යම් යම් කලෙකැ කැමැති වේ ද යම් තාක් කල් කැමැති වේ ද ඒ තාක් ප්‍රත්‍යාවේශණ කෙරේ නම් ප්‍රත්‍යාවේශණයෙහි දකුණිත බවෙක් නැත් නු යි පව්වවේකඛනා වයි නම්.

ද්විතීයධ්‍යානය ... නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපතතිය යම් යම් තැනෙකැ කැමැති වේ ද, යම් යම් කලෙකැ කැමැති වේ ද යම් තාක් කල් කැමැති වේ ද, ඒ තාක් ආවර්ජනා කෙරේ නම් ආවර්ජනයෙහි දකුණිත බවෙක් නැත් නු යි ආවර්ජන වයි නම්. නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපතතිය යම් යම් තැනෙකැ කැමැති වේ ද යම් යම් කලෙකැ කැමැති වේ ද යම් තාක් කල් කැමැති වේ ද, ඒ තාක් සමවදි නම් ... අභිෂේක කෙරේ නම් ... නැගිසිටි නම් ... ප්‍රත්‍යාවේශණ කෙරේ නම් ප්‍රත්‍යාවේශණයෙහි දකුණිත බවෙක් නැත් නු යි පව්වවේකඛනා වයි නම්. මොහු පඤ්චවේදය ය.

එය ඥානානුසාරී ඥාන ය, ප්‍රජානනානුසාරී ප්‍රඥ ය. එයින් කියනු ලැබෙයි: ද්විතීය උපාධි සමනනාගතනා නයො ව සංඛාරානා පටිපසංඛාරානා සොලසති ඤාණවර්ගානි නවති සමාධිවර්ගානි වසි-භාවනාපඤ්ඤා නිරෝධසමාපතනියා ඤාණං' යි.

නිරෝධසමාපතනිඥානනිදේශ යි.

35. පරිනිවෘත්තඥානය

කිසෙයින් සමන්ඥන ඇත්තනු ගේ කෙලන -සකඛප්‍රවෘත්ති ඝෂය කිරීමෙහි ප්‍රඥව පරිනිවෘත්තඥන වෙයි යත්:

මෙ සස්තෙහි සමන්ඥන ඇත්තේ නෙවෙහෙයෙත් කාමච්ඡදායාගේ (අනුගය වශයෙන්) පැවැත්ම ඝෂය කෙරෙයි. අව්‍යාපාදයෙන් ව්‍යාපාදයාගේ පැවැත්ම ඝෂය කෙරෙයි. ආලෝක සංඥයෙන් චිතම්භියාගේ පැවැත්ම ඝෂය කෙරෙයි. අවික්ෂේපයෙන් ඔහුගේ සංඥායාගේ පැවැත්ම ඝෂය කෙරෙයි. ධර්මිකතයෙන් විවිධිත්‍යාවගේ ... ඥානයෙන් අවිද්‍යාවගේ ... ප්‍රාමොද්‍යයෙන් අරතියගේ ... ප්‍රථමධ්‍යානයෙන් නිවරණයන්ගේ පැවැත්ම ඝෂය කෙරෙයි .. අනිත්මානියෙන් සියලු කෙලෙසුන්ගේ පැවැත්ම ඝෂය කෙරේ.

අඵවා පන සමපජානස්ස අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බා-
යනකස්ස ඉදංඤෙච චිකුට්ඨවතනං¹ පරියාදියති, අඤ්ඤාඤච චිකුට්ඨවතනං
න උපපජ්ජති, ඉදංඤෙච සොනපවතනං -පෙ- සානපවතනං -පෙ- ජ්වහා-
පවතනං -පෙ- කායපවතනං -පෙ- මනෝපවතනං පරියාදියති, අඤ්ඤාඤච
මනෝපවතනං න උපපජ්ජති, ඉදං සමපජානස්ස පවතනපරියාදායෙන පඤ්ඤා
පරිනිබ්බායෙන සද්දුක්කං.

තං සද්දුක්කවෙය්න සද්දුක්කං, පජානනවෙය්න පඤ්ඤා. තෙන වුවවති:
'සමපජානස්ස පවතනපරියාදායෙන පඤ්ඤා පරිනිබ්බායෙන සද්දුක්කං'.

සරිතිබ්බානසද්දුක්කනිදද්දසො.

36. සමසීසට්ඨසද්දුක්කං

කථං සබ්බධම්මානං සමමාසමුච්ඡෙදෙ නිරොධෙ ච අනුපට්ඨානතා
පඤ්ඤා සමසීසට්ඨෙ සද්දුක්කං:

සබ්බධම්මානානි: පඤ්ඤාකකිකා, ආදසායනනානි, අට්ඨාරසධාතුයො,
කුසලා ධම්මා, අකුසලා ධම්මා, අබ්‍යාකතා ධම්මා, කාමාවචරා ධම්මා,
රූපාවචරා ධම්මා, අරූපාවචරා ධම්මා, අපරිසාපනතා ධම්මා.

සමමාසමුච්ඡෙදෙති: නෙකධම්මෙන කාමච්ඡදං සමමා සමුච්ඡදති,
අබ්‍යාපාදෙන බ්‍යාපාදං සමමා සමුච්ඡදති, ආලෝකසඤ්ඤාය චිනම්ඤං
සමමා සමුච්ඡදති, අවිකේඛපෙන උද්ධච්චං සමමා සමුච්ඡදති, ධම්මව-
චන්දනෙන විචිකිච්ඡං සමමා සමුච්ඡදති, සද්දුක්කෙන අච්ඡං සමමා
සමුච්ඡදති, පාමොජ්ජන අරතීං සමමා සමුච්ඡදති, පඨමෙන ක්කානෙන
නිවරණෙ සමමා සමුච්ඡදති -පෙ- අරහත්තමග්ගෙන සබ්බකිලෙසෙ
සමමා සමුච්ඡදති.

නිරොධෙති: නෙකධම්මෙන කාමච්ඡදං නිරොධෙති, අබ්‍යාපාදෙන
බ්‍යාපාදං නිරොධෙති, අලෝකසඤ්ඤාය චිනම්ඤං නිරොධෙති, අවිකේඛපෙන
උද්ධච්චං නිරොධෙති, ධම්මවචන්දනෙන විචිකිච්ඡං නිරොධෙති, සද්දුක්කෙන
අච්ඡං නිරොධෙති, පාමොජ්ජන අරතීං නිරොධෙති, පඨමෙන ක්කානෙන
නිවරණෙ නිරොධෙති -පෙ- අරහත්තමග්ගෙන සබ්බකිලෙසෙ නිරොධෙති.

අනුපට්ඨානතානි: නෙකධම්මං පටිලභස්ස කාමච්ඡදෙ න උපට්ඨානි,
අබ්‍යාපාදං පටිලභස්ස බ්‍යාපාදෙ න උපට්ඨානි, ආලෝකසඤ්ඤා පටිලභස්ස
චිනම්ඤං න උපට්ඨානි, අවිකේඛපං පටිලභස්ස උද්ධච්චං න උපට්ඨානි,
ධම්මවචන්දනං පටිලභස්ස විචිකිච්ඡා න උපට්ඨානි, සද්දුක්කං පටිලභස්ස
අච්ඡං න උපට්ඨානි, පාමොජ්ජං පටිලභස්ස අරතී න උපට්ඨානි, පඨමං
ක්කානං පටිලභස්ස නිවරණං න උපට්ඨානනි² -පෙ- අරහත්තමග්ගං
පටිලභස්ස සබ්බකිලෙසා න උපට්ඨානනි.³

1. චිකුට්ඨං පටිකං - සී 1. 2,

2. නිවරණං න උපපජ්ජති - සී 2. උපට්ඨානනි - PTS, ස්‍යා

3. සබ්බකිලෙසො න උපපජ්ජති - සී 1, උපපජ්ජති - සී 2; උපට්ඨානනි - PTS, ස්‍යා

නොහොත් සමයත්ඥන ඇති අනුපාදිශෙමනිච්ඡාණධාතුයෙන් පිරි-
නිවේන්නානුගේ මේ වස්සුන්ප්‍රවාහනිය ද ස්‍රාවය වෙයි. අන්‍ය වූ ද වස්සුන්ප්‍ර-
වාහනියෙක් නුපදි. මේ ශ්‍රෝත්‍රප්‍රවාහනිය ද ... ස්‍රාණප්‍රවාහනිය ... ජ්‍යො-
ප්‍රවාහනිය ... කායප්‍රවාහනිය ... මනාප්‍රවාහනිය ස්‍රාවය වෙයි. අන්‍ය වූ ද
මනාප්‍රවාහනියෙක් නුපදි. මේ සමයත්ඥන ඇත්තනුගේ කෙලහසකඩ-
ප්‍රවාහනි ස්‍රාවය නිරිමෙති ප්‍රඥව පරිනිච්ඡාණඥන නම් වේ.

ඒ පරිනිච්ඡාණඥනය ඥානානුසාරී ඥන යැ. ප්‍රජානනානුසාරී ප්‍රඥ යි.
එයින් කියනු ලැබෙයි: 'සමයජානානුසාරී ප්‍රජානනානුසාරී ඥානානුසාරී
පරිනිච්ඡාණඥනානුසාරී' යි.

පරිනිච්ඡාණඥනනිදේශ යි.

36. සමයච්ඡාණිකඥනය

නිසෙයින් සියලු ත්‍රේතමකධර්මයන් මොනොවට නිරුඳු කිරීමෙහි ද
නිරුඳු කළ කල්හි නැවත නො ඉපදීමෙහි ද ප්‍රඥව සමයච්ඡාණිකඥන
වෙයි යන්:

සමයච්ඡාණිකඥනානුසාරී: පඤ්චකායානුසාරී යැ දෙවොස් ආයතනයෝ යැ
අටළොස් ධාතු යැ කුසලධර්මයෝ යැ අකුසලධර්මයෝ යැ අව්‍යාකානධර්මයෝ
යැ සාමාන්‍යවර්ධනධර්මයෝ යැ රූපාන්‍යවර්ධනධර්මයෝ යැ අරූපාන්‍යවර්ධනධර්මයෝ යැ
අපයසාපනධර්මයෝ යි.

සමයච්ඡාණිකඥනානුසාරී: තෙතමයයෙන් කාමච්ඡාණික (විෂකමනාණ-
වශයෙන්) මොනොවට සිද්ධි. අව්‍යාපාදයෙන් ව්‍යාපාදය මොනොවට
සිද්ධි. ආලෝකසංඥයෙන් ඝාතනාණධර්මය මොනොවට සිද්ධි. අවික්‍ෂේප-
යෙන් ඔෆ්ඛානාණධර්මය මොනොවට සිද්ධි. ධර්මනිශ්චයයෙන් විචිකිත්තාණ (කදම්භ-
වශයෙන්) මොනොවට සිද්ධි. (මාග්ගි) ඥානයෙන් අච්ඡාණික (සමුච්ඡේද-
වශයෙන්) මොනොවට සිද්ධි. ප්‍රාමොද්‍යයෙන් අරහිය මොනොවට සිද්ධි.
ප්‍රථමධ්‍යානයෙන් නිවරණයන් (විෂකමනාණ වශයෙන්) මොනොවට සිද්ධි.
... අභිනමාගියෙන් සියලු කෙලහයන් (සමුච්ඡේදවශයෙන්) මොනොවට
සිද්ධි.

නිවරණධර්මය යනු: තෙතමයයෙන් කාමච්ඡාණික නිරුඳු කෙරෙයි.
අව්‍යාපාදයෙන් ව්‍යාපාදය නිරුඳු කෙරෙයි. ආලෝකසංඥයෙන් ඝාතනා-
ණධර්මය නිරුඳු කෙරෙයි. අවික්‍ෂේපයෙන් ඔෆ්ඛානාණ නිරුඳු කෙරෙයි.
ධර්මනිශ්චයයෙන් විචිකිත්තාණ නිරුඳු කෙරෙයි. ඥානයෙන් අච්ඡාණික නිරුඳු
කෙරෙයි. ප්‍රාමොද්‍යයෙන් අරහිය නිරුඳු කෙරෙයි. ප්‍රථමධ්‍යානයෙන්
නිවරණයන් නිරුඳු කෙරෙයි ... අභිනමාගියෙන් සියලු කෙලෙසුන්
නිරුඳු කෙරේ.

අනුපට්ඨානනානුසාරී: තෙතමයයෙන් ලද්දහට කාමච්ඡාණික නුපදි.
අව්‍යාපාදයෙන් ලද්දහට ව්‍යාපාදය නුපදි. ආලෝකසංඥයෙන් ලද්දහට ඝාතනා-
ණධර්මය නුපදි. අවික්‍ෂේපයෙන් ලද්දහට ඔෆ්ඛානාණ නුපදි. ධර්මනිශ්චයෙන් ලද්දහට
විචිකිත්තාණ නුපදි. ඥානයෙන් ලද්දහට අච්ඡාණික නුපදි. ප්‍රාමොද්‍යයෙන් ලද්දහට
අරහිය නුපදි. ප්‍රථමධ්‍යානයෙන් ලද්දහට නිවරණයන් නුපදි ... අභිනමාගියෙන්
ලද්දහට සියලු කෙලෙසුන් නුපදි.

සමහර කාමර්ෂයන් පරිසරයන් නොකඩම. සම, බොහෝදුර පරිසරයන් අභ්‍යන්තර සම, විනිශ්චය පරිසරයන් අභ්‍යන්තර සම, උදාහරණ පරිසරයන් අභ්‍යන්තර සම, විනිශ්චය පරිසරයන් බලවත්-වර්තන සම, අභ්‍යන්තර පරිසරයන් සම -පෙ- සබ්බකිලියන් පරිසරයන් අර්ථනාමයන් සම.

සිසුන් තෙරස් සිසුන්: පරිසරයන් සිසුන් තෙරස්, විනිශ්චය සිසුන්¹ මාන, පරිසරයන් සිසුන් දිව්, විනිශ්චය සිසුන් උදාහරණ, නිලසිසුන්² අභ්‍යන්තර, අභ්‍යන්තර සිසුන් සභා, පරිසරයන් සිසුන් විර්ණ, උපරිසර-සිසුන් සභා, අභ්‍යන්තර සිසුන් සභා, දුරස්ථ සිසුන් සභා, පරිසර-සිසුන් විනිශ්චය, ගොවිපරිසරයන් විනිශ්චය, සබ්බකිලියන් නිරෝධය.

තම සැකයෙන් සැක, පරිසරයෙන් පසු, තෙරස් වුවහි: 'සබ්බකිලියන් සම: සමුච්ඡේද නිරෝධ ව අනුපරිසරයන් පසු සමසිසුන් සැක'.

සමසිසුන් සැක නිරෝධය.

37. සලෙඛයන් සැක.

කප: පුළුන් නොකඩන නොපරිසරයන්³ පසු සලෙඛයන් සැක:

පුළුන් රාහෝ පුළු, දෙසෝ පුළු, මොහෝ පුළු, කොටෝ -පෙ- උපරිසරයන් -පෙ- මනෝ -පෙ- පරිසරයන් -පෙ- ඉසා -පෙ- මනර්ණ -පෙ- මායා -පෙ- සායෝ -පෙ- එමෝ -පෙ- සාර්ණ -පෙ- මාන -පෙ- අභ්‍යන්තර -පෙ- මද -පෙ- පරිසරයන් -පෙ- සබ්බකිලියන් -පෙ- සබ්බ-දුර්වර්ණ -පෙ- සබ්බ අභ්‍යන්තර -පෙ- සබ්බ හවහාමි කමා පුළු.

නානනොකඩන නොකාමර්ෂයන් නානනා, නොකඩම. එකතන. බොහෝ නානනා, අභ්‍යන්තර එකතන. විනිශ්චය නානනා, අභ්‍යන්තර එකතන. උදාහරණ නානනා, අභ්‍යන්තර එකතන. විනිශ්චය නානනා, බලවත්වර්තන එකතන. අභ්‍යන්තර නානනා, සැක. එකතන. අර්ථ නානනා, පරිසරයන් එකතන. නිර්ණය නානනා, පරිසර-කි: එකතන -පෙ- සබ්බකිලියන් නානනා, අර්ථනාමයන් එකතන.

නොකඩන පසු තෙරස්: වර්ණනෙර්, ගුණනෙර්, පසු-නෙර්, පුළුනෙර්, බලවත්නෙර්, වර්ණනෙර් නොකඩන දුරස්ථ-නෙර් පරිසරයන්, ගුණනෙර් නොකඩන අගුණනෙර් පරිසරයන්, පසුනෙර් නොකඩන දුරස්ථනෙර් පරිසරයන්, පුළුනෙර් නොකඩන අපුළුනෙර් පරිසරයන්, බලවත්නෙර් නොකඩන අබලවත් පරිසරයන්

1 බිහිසුන් - සා, සි 2 සංකීර්ණ සිසුන් - මර්ණ.
3. පුළුන් නොකඩන . - කප්පි

[illegible]

සීසං යනු: තෙලෙස් ගිනි කෙතෙක් වෙති: තෘෂ්ණාව පරිබෝධයෙහි ද මානය චිතිබන්ධයෙහි ද දූෂයා පරාමයෙහි ද ඛාදාත්මය වික්ෂේපයෙහි ද අභිප්ප්ව කෙලෙසෙහි ද ශ්‍රද්ධාව අභිමෝක්ෂයෙහි ද විශ්වීය ප්‍රග්‍රහයෙහි ද සෞන්ද්‍ය රූපසංහතයෙහි ද සමාධි අවික්ෂේපයෙහි ද ප්‍රඥාව දැනියෙහි ද ජීවිතික්‍රියා ප්‍රවෘත්තියෙහි ද චිත්තෝක්තිය ගොචරයෙහි ද නිරෝධය සංසාරයෙහි ද වේ.

එම සමිතිදෙක සඳහාදීමෙන් දෙන සෑ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදීන් ප්‍රශ්න
එයින් කියනු ලැබෙයි: 'සබ්බාමමානං සමමාසමුච්ඡෙද භිරොගං ච
අනුපට්ඨානතා පඤ්ඤා සමසීසමට්ඨ ඤාණං' යි.

සමග්‍රහී, ජාත්‍යන්තර නිදේශ සි.

37. සංලේඛන විශ්ලේෂණය

කිසිසෙයින් පාර්ශ්වරාශාදීන් ද නානාසම්භාව වූ කාමච්ඡදාදීන් ද එක-සම්භාව වූ තෛෂ්ණිමයාදීන් ද තෙරස් සඬ්ඛ්‍යාන දුශ්කීලයාදීන් ද ක්‍රියාකිරීමෙහි පඤ්ච සංලෝචනීභූත වෙයි යත්:

පුළු සතුව: රාගය (ලොකොත්තරයෙන්) අසම්මිශ්‍ර යැ දෝෂය අසම්මිශ්‍ර යැ මොහය අසම්මිශ්‍ර යැ ක්‍රොධය . බද්ධවෙරය ... ගුණමකු බව ... සුග්‍රහාය ... ජ්‍යෙෂ්ඨව .. මානසයෙහි ... මායාව .. සඵ බව ... සිත දුදිවුණු බව ... කාරණොත්තරයකරණය ... මානස ... අතිමානස ... මදය .. ප්‍රමාදය ... සියලු කෙලෙසයෝ ... සියලු දුගවරිතයෝ ... සියලු අනිසංසකාරයෝ ... සියලු නවගාමිකයෝ අසම්මිශ්‍රයෝ යි.

නානාකාරිකයන් යනු කාමච්ඡදය නානාසව්භාව යැ වෙනෙහිමය
එකසව්භාව යැ ව්‍යාපාදය නානාසව්භාව යැ අව්‍යාපාදය එකසව්භාව යැ
සත්‍යානම්භූතය නානාසව්භාව යැ ආලෝකසංඥාව එකසව්භාව යැ
ඕඤ්ඤාය නානාසව්භාව යැ අවිනේශය එකසව්භාව යැ විවික්තසව්භාව
නානාසව්භාව යැ ධර්මිකවය එකසව්භාව යැ අවිඤ්ඤාව නානාසව්භාව යැ
ඤ්ඤාය එකසව්භාව යැ අරත්තය නානාසව්භාව යැ ප්‍රාමොද්දය එකසව්භාව යැ
නිවරණයෝ නානාසව්භාව යැ ප්‍රථමධ්‍යානය එකසව්භාව යැ ... සියලු
කොළයෝ නානාසව්භාව යැ අභිනව්‍යාය එකසව්භාව යි.

තෙතෝ යනු: තෙප්ස් පසෙකි: ශීල සඛියාන වර්ණතෙප්ස් ය: සමාධි සඛියාන ගුණතෙප්ස් ය: විදගීතා සඛියාන ප්‍රඥතෙප්ස් ය: ආයෑම්මාභීකුශල සඛියාන පුණ්‍යතෙප්ස් ය: බ්‍රහ්මචරිතසඛියාන ධර්ම-තෙප්ස් යි. ශීලතෙප්සින් නිසුණු කළ බැවින් දුශශීලතාව සඛියාන තෙප්ස් න්‍යය කෙරෙයි. සමාධිතෙප්සින් නිසුණු කළ බැවින් වික්ෂෙප සඛියාන අගුණතෙප්ස් න්‍යය කෙරෙයි. විදගීතාතෙප්සින් නිසුණු කළ බැවින් මොහතෙප්ස් න්‍යය කෙරෙයි. ආයෑම්මාභී කුශලතෙප්සින් නිසුණු කළ බැවින් අකුශලකම්මතෙප්ස් න්‍යය කෙරෙයි. ධර්මතෙප්සින් නිසුණු කළ බැවින් නානාතිවිකසමයචරිත සඛියාන අධර්මතෙප්ස් න්‍යය කෙරේ.

සාලලබෝති කාමවිජ්‍යෙද්‍ය අසලලබෝ, නෙකබ්බිමං සලලබෝ, බ්‍යාපාදෙද්‍ය අසලලබෝ, අබ්‍යාපාදෙද්‍ය සලලබෝ, පීනමිද්ධං අසලලබෝ, ආලෝකසංකෘතියං සලලබෝ, උද්ධවං අසලලබෝ, අවිකේතපො සලලබෝ, විවිකිච්ඡා අසලලබෝ, ධම්මවච්ඡානං සලලබෝ, අපිජ්ජා අසලලබෝ, සූරියං සලලබෝ, අරතී අසලලබෝ, පාමොජ්ජං සලලබෝ, නිවරණං-අසලලබෝ, පස්මං ක්‍යාතං සලලබෝ - පෙ - සබ්බ කිලෙසා අසලලබෝ, අරහත්තමයෝගං සලලබෝ.

තං සද්දායෙව්හ සූරියං, පජානනෙව්හ පසුසු, තෙන වුච්චති: 'පුට්ඨානතෙනකත්තනෙජපරියාදානෙ පසුසු සලලබෙව්හ සූරියං'.

සලලබව්හසූරියං නිදෙද්දෙසො.

38 විරියාරමහසූරියං

කථං අසලලිනත්තපභිත්තපග්ගහවෙව්හ පසුසු විරියාරමෙහ සූරියං:

අනුප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං අනුප්පාදය අසලලි-නත්තා පභිත්තා පග්ගහවෙව්හ පසුසු විරියාරමෙහ සූරියං, උප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං පභානාය අසලලිනත්තා පභිත්තා පග්ගහවෙව්හ පසුසු විරියාරමෙහ සූරියං, අනුප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං උප්පාදය අසලලිනත්තා පභිත්තා පග්ගහවෙව්හ පසුසු විරියාරමෙහ සූරියං, උප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං සීතියා අසමමාසාය භියෙසා-භාවාය වෙපුලාය භාවනාය පාරිජුරියා අසලලිනත්තා පභිත්තා පග්ගහවෙව්හ පසුසු විරියාරමෙහ සූරියං.

අනුප්පන්නාසු කාමවිජ්‍යෙද්‍ය අනුප්පාදය අසලලිනත්තා පභිත්තා පග්ගහවෙව්හ පසුසු විරියාරමෙහ සූරියං, උප්පන්නාසු කාමවිජ්‍යෙද්‍ය පභානාය අසලලිනත්තා පභිත්තා පග්ගහවෙව්හ පසුසු විරියාරමෙහ සූරියං, අනුප්පන්නාසු නෙකබ්බිමෙසු උප්පාදය අසලලිනත්තා පභිත්තා පග්ගහවෙව්හ පසුසු විරියාරමෙහ සූරියං, උප්පන්නාසු නෙකබ්බිමෙසු සීතියා අසමමාසාය භියෙසාභාවාය වෙපුලාය භාවනාය පාරිජුරියා අසලලිනත්තා පභිත්තා පග්ගහවෙව්හ පසුසු විරියාරමෙහ සූරියං - පෙ - අනුප්පන්නානං සබ්බකිලෙසානං අනුප්පාදය අසලලිනත්තා පභිත්තා පග්ගහවෙව්හ පසුසු විරියාරමෙහ සූරියං, උප්පන්නානං සබ්බකිලෙසානං පභානාය අසලලි-නත්තා පභිත්තා පග්ගහවෙව්හ පසුසු විරියාරමෙහ සූරියං, අනුප්පන්නාසු අරහත්තමග්ගසු උප්පාදය අසලලිනත්තා පභිත්තා පග්ගහවෙව්හ පසුසු විරියාරමෙහ සූරියං. උප්පන්නාසු අරහත්තමග්ගසු සීතියා අසමමාසාය භියෙසාභාවාය වෙපුලාය භාවනාය පාරිජුරියා අසලලිනත්තා පභිත්තා පග්ගහවෙව්හ පසුසු විරියාරමෙහ සූරියං.

තං සද්දායෙව්හ සූරියං, පජානනෙව්හ පසුසු, තෙන වුච්චති: 'අසලලිනත්තපභිත්තපග්ගහවෙව්හ පසුසු විරියාරමෙහ සූරියං'.

විරියාරමහසූරියං නිදෙද්දෙසො.

සලෙඛයා යනු කාමච්ඡදය අසලෙඛයා නොගනුමය සලෙඛයා ව්‍යාපාරය අසලෙඛයා දව්‍යාපාරය සලෙඛයා සාන්තරාමිඛය අසලෙඛයා ආලෝකසංඥාව සලෙඛයා භ්‍යාධිත්‍යය අසලෙඛයා අවිකෘප්‍ය සලෙඛයා විවික්ඛාය අසලෙඛයා ධර්මිකය සලෙඛයා අවිද්‍යාව අසලෙඛයා ඥාන සලෙඛයා අරතිය අසලෙඛයා ප්‍රාමෝද්‍ය සලෙඛයා නිවරණයෝ අසලෙඛයා ප්‍රථමධ්‍යානය සලෙඛයා සියලු කෙලෙසෝ අසලෙඛයා අභිනමාමය සලෙඛයා යි.

ඒ සලෙඛඥාන ඥානානුසාරී යන අතර, ප්‍රජානනානුසාරී යන අතර. එයින් කියනු ලබයි: 'පුජනානනෙකනනෙකපටිසෙකාද්‍යනෙ පකුඤ්ඤ සලෙඛට්ඨෙති ඤාණං' යි.

සලෙඛානුසාරීඥානනිදේශ යි.

38. විසාරම්භඥානය

කිසෙයින් නො හැකුළුණු සිත් ඇති නිවනට මෙහෙයු ආත්ම ඇත්තනුගේ ප්‍රග්‍රහස්ථායයෙහි ප්‍රඥාව විසාරම්භඥාන වෙයි යත්.

නූපත් ලාමක අකුලට්ඨයින් නූපදනා පිණිස නො හැකුළුණු සිත් ඇති නිවනට මෙහෙයු ආත්ම ඇත්තනුගේ ප්‍රග්‍රහස්ථායයෙහි ප්‍රඥාව විසාරම්භඥාන යි. උපත් ලාමක අකුලට්ඨයින් දුරුකරන පිණිස නො හැකුළුණු සිත් ඇති නිවනට මෙහෙයු ආත්ම ඇත්තනුගේ ප්‍රග්‍රහස්ථායයෙහි ප්‍රඥාව විසාරම්භඥාන යි. නූපත් කුලට්ඨයින් උපදනා පිණිස නො හැකුළුණු සිත් ඇති නිවනට මෙහෙයු ආත්ම ඇත්තනුගේ ප්‍රග්‍රහස්ථායයෙහි ප්‍රඥාව විසාරම්භඥාන යි. උපත් කුලට්ඨයින් සිටිනා පිණිස නො නස්නා පිණිස පුනපුනා උපදනා පිණිස විපුල බව පිණිස වාසිම පිණිස පරිපූරණය පිණිස නො හැකුළුණු සිත් ඇති නිවනට මෙහෙයු ආත්ම ඇත්තනුගේ ප්‍රග්‍රහස්ථායයෙහි ප්‍රඥාව විසාරම්භඥාන යි.

නූපත් කාමච්ඡදය නූපදනා පිණිස නො හැකුළුණු සිත් ඇති නිවනට මෙහෙයු ආත්ම ඇත්තනුගේ ප්‍රග්‍රහස්ථායයෙහි ප්‍රඥාව විසාරම්භඥාන යි. උපත් කාමච්ඡදය දුරු කරනු පිණිස නො හැකුළුණු සිත් ඇති නිවනට මෙහෙයු ආත්ම ඇත්තනුගේ ප්‍රග්‍රහස්ථායයෙහි ප්‍රඥාව විසාරම්භඥාන යි. නූපත් නොගනුමය උපදනා පිණිස නො හැකුළුණු සිත් ඇති නිවනට මෙහෙයු ආත්ම ඇත්තනුගේ ප්‍රග්‍රහස්ථායයෙහි ප්‍රඥාව විසාරම්භඥාන යි. උපත් නොගනුමය සිටිනා පිණිස නො නස්නා පිණිස පුනපුනා උපදනා පිණිස විපුල බව පිණිස වාසිම පිණිස පරිපූරණය පිණිස නො හැකුළුණු සිත් ඇති නිවනට මෙහෙයු ආත්ම ඇත්තනුගේ ප්‍රග්‍රහස්ථායයෙහි ප්‍රඥාව විසාරම්භඥාන යි. නූපත් සියලු කෙලෙසින් නූපදනා පිණිස නො හැකුළුණු සිත් ඇති නිවනට මෙහෙයු ආත්ම ඇත්තනුගේ ප්‍රඥාව විසාරම්භඥාන යි. උපත් සියලු කෙලෙසින් දුරු කරන පිණිස නො හැකුළුණු සිත් ඇති නිවනට මෙහෙයු ආත්ම ඇත්තනුගේ ප්‍රඥාව විසාරම්භඥාන යි. නූපත් අභිනමාමය උපදනා පිණිස නො හැකුළුණු සිත් ඇති නිවනට මෙහෙයු ආත්ම ඇත්තනුගේ ප්‍රග්‍රහස්ථායයෙහි ප්‍රඥාව විසාරම්භඥාන යි. උපත් අභිනමාමය (සති-සන්තෙසෙහි) සිටිනා පිණිස නො නස්නා පිණිස බහුලභාවය පිණිස විපුල-බව පිණිස වාසිම පිණිස පරිපූරණය පිණිස නො හැකුළුණු සිත් ඇති නිවනට මෙහෙයු ආත්ම ඇත්තනුගේ ප්‍රග්‍රහස්ථායයෙහි ප්‍රඥාව විසාරම්භඥාන යි.

ඒ විසාරම්භඥාන ඥානානුසාරී යන අතර, ප්‍රජානනානුසාරී යන අතර. එයින් කියනු ලබයි: 'අසලෙඛනනපටිතනපටිතනපටිතනපටිති පකුඤ්ඤ විසාරම්භ ඤාණං' යි.

විසාරම්භඥානනිදේශ යි.

39. අභිසංඝභිකඥනය

කිසෙයින් නානාධම්මයන් ප්‍රකාශ කරන ප්‍රඥව අභිසංඝභිකඥන වෙයි යත්:

නානාධම්මා යනු: පඤ්චස්කන්ධයෝ යැ දෙළොස් ආයතනයෝ යැ අටළොස් ධාතුහු යැ කුශලධර්මයෝ යැ අකුශලධර්මයෝ යැ අව්‍යාකාන ධර්මයෝ යැ කාමාවචරධර්මයෝ යැ රූපාවචරධර්මයෝ යැ අරූපාවචර ධර්මයෝ යැ අපයඝාපනතධර්මයෝ යි.

පනාසනනා යනු රූපය අතිතය විසින් ප්‍රකාශ කෙරෙයි. රූපය දූෂි විසින් ප්‍රකාශ කෙරෙයි. රූපය අනානම විසින් ප්‍රකාශ කෙරෙයි. වෙදනාව ... සංඥාව ... සංස්කාරයන් ... විඥනය ... චක්ඛුස ... ජරාමරණය අතිතය විසින් ප්‍රකාශ කෙරෙයි. ජරාමරණය දූෂි විසින් ප්‍රකාශ කෙරෙයි. ජරාමරණය අනානම විසින් ප්‍රකාශ කෙරේ.

අභිසංඝඝහනා යනු: කාමච්ඡදය දුරු කරවනුයේ නෛෂ්‍රම්‍යානීය (ශ්‍රෝහාන්ට) මොහොවට දක්වයි. ව්‍යාපාදය දුරු කරවනුයේ අව්‍යා-පාදානීය මොහොවට දක්වයි. සන්‍යානමිඳ්ධිය දුරු කරවනුයේ ආලෝක-සංඥානීය මොහොවට දක්වයි. ඔද්ධිතය දුරු කරවනුයේ අවිසේසපානීය මොහොවට දක්වයි. විවිච්ඡිකාව දුරු කරවනුයේ ධර්මිකවිකානීය මොහොවට දක්වයි. අපිඤ්ච දුරු කරවනුයේ ඥානානීය මොහොවට දක්වයි. අරහිය දුරු කරවනුයේ ප්‍රාමොඤ්චානීය මොහොවට දක්වයි. නිවරණයන් දුරු කරවනුයේ ප්‍රථමධ්‍යානානීය මොහොවට දක්වයි. ... සියලු කෙළෙසුන් දුරු කරවනුයේ අභිනමාගීනීය මොහොවට දක්වයි.

ඒ අභිසංඝභිකඥනය ඥානානීයෙන් ඥාන යැ ප්‍රජානනානීයෙන් ප්‍රඥ යි. එයින් කියනු ලැබෙයි: 'නානාධම්මපනාසනනා සංඝඝහ අභි-සංඝඝහනා ඤාණං' යි.

අභිසංඝභිකඥනනිදේශ යි.

40. දභිතවිගුද්ධිඥනය

කිසෙයින් සියලු සංකිතාසංකිතධර්මයන් හේ එකසම්මුතකය ද භාවච්ඡද්දින් හේ නානාකය ද නෛෂ්‍රම්‍යාදින්හේ එකකය ද ප්‍රතිවෙධ කිරීමෙහි ප්‍රඥව දභිතවිගුද්ධි ඥාන වෙයි යත්:

සංකිතධර්මානං යනු: පඤ්චස්කන්ධයෝ යැ ... අපයඝාපනතධර්මයෝ යි.

එකසංකිතනා යනු: දෙළොස් අයුරෙකින් සියලු සංකිතාසංකිත-ධර්මයෝ එකසංකිතායෙන් පිරිසිදුනාලදහ: විදුමානස්සවාසයෙනැ අනානම-ස්සවාසයෙනැ සත්‍යස්සවාසයෙනැ ප්‍රතිවෙධ කළයුතු ස්වභාවයෙනැ අනිජානනස්සවාසයෙනැ පරිජානනස්සවාසයෙනැ (ස්වභාවධාරණාදි) ධර්මානීයෙනැ (නිජ්චිතාදි) ධාතුස්සවාසයෙනැ දහතැනි ස්වභාවයෙනැ සාක්ෂාත්කථිතස්සවාසයෙනැ සංගී භලයුතු ස්වභාවයෙනැ අභිසම්ම-ස්සවාසයෙනි. මේ දෙළොස් අයුරින් සියලු සංකිතාසංකිතධර්මයෝ එක සංකිතායෙන් පිරිසිදුනාලදහ.

නානිතොගිනනනනි කාමච්ඡදො නානතනං, නෙකඛම්මං ඵසත්තං,
-පෙ- සුඛබ්බිලොසා නානතනං, අරහත්තමගොහං ඵසත්තං

ප්‍රතිපත්තියෙහි දූතක සච්ච, පරික්ෂක පරිච්ඡේද, පරිච්ඡේද, සම්ප්‍රදාය සච්ච, ප්‍රාග්ධන පරිච්ඡේද, පරිච්ඡේද, නිර්දේශ සච්ච, සම්ප්‍රදාය පරිච්ඡේද, පරිච්ඡේද, මහාසච්ච, ප්‍රාග්ධන, පරිච්ඡේද, පරිච්ඡේද.

දසූනාවිසුද්ධිති සොනාපතර්මශාසනයේ දසූනං විසුජ්ඣති, සොනාපතර්මලකනයේ දසූනං විසුද්ධං, සභාදාගාමීමශාසනයේ දසූනං විසුජ්ඣති, සභාදාගාමීමලකනයේ දසූනං විසුද්ධං, චනාගාමීමශාසනයේ දසූනං විසුජ්ඣති, අනාගාමීමලකනයේ දසූනං විසුද්ධං, අරහත්තමශාසනයේ දසූනං විසුජ්ඣති, අරහත්තමලකනයේ දසූනං විසුද්ධං.

නං සද්‍යතවෙයින සද්‍යණං, පජානනවෙයින පසුසද්‍ය. තෙන වුච්චති: 'සබ්බධම්මානං එකසු ධනහනානානාතොතකතනපටිවෙධෙ පසුසද්‍ය දසාන- විසුථි සද්‍යණං'.

දහහතරවිසිදෙනි. **කුරුණෑගල** නගරය.

41. විවර්තිතත්වය

කර්ම. විදිනිතය, පසුබිම බහාලිය යුතුය.

රුපං අභිච්චතො විදිහං, රුපං දුක්ඛතො විදිහං, රුපං අභ්‍යන්තරො
විදිහං, සං සං විදිහං නං නං බමහිති විදිහන්තා පඤ්ඤා බන්ධස්සාණං.
චෙදනා -පෙ- සඤ්ඤා -පෙ- සංඛාරා -පෙ- විඤ්ඤාණං -පෙ- චක්ඛුං -පෙ-
ජරාමරණං අභිච්චතො විදිහං, ජරාමරණං දුක්ඛතො විදිහං, ජරාමරණං
අභ්‍යන්තරො විදිහං, සං සං විදිහං නං නං බමහිති විදිහන්තා පඤ්ඤා
බන්ධස්සාණං.

නං සැතැටියෙහි සැණ, පර්නානියෙහි පසුසැ. තෙත වුළුවහි:
'විදිනහන; පසුසැ බනැසැණ'.

බහුමයාගේ නිවෙස්

නානාතොහොසතාං යනු: කාමච්ඡදය නානාභි යා නෛෂ්ට්‍රමය ඵකාභි යා ... සියලු කෙලෙසෝ නානාභි යා රහත්මන ඵකාභි යි.

පරිසරවේදී යනු: ද්‍රව්‍යසත්‍යය පරිඥප්තියවෙබ්බසෙන් ප්‍රතිවේධ කෙරෙයි. සම්ප්‍රදායසත්‍යය ප්‍රභාණප්‍රතිවේබ්බසෙන් ප්‍රතිවේධ කෙරෙයි. නිෂ්චයසත්‍යය සාක්ෂාත්ත්වප්‍රතිවේබ්බසෙන් ප්‍රතිවේධ කෙරෙයි. මාග්ගිකයාගේ භාවනාප්‍රතිවේබ්බසෙන් ප්‍රතිවේධ කෙරේ.

දසසනම්ප්පදානි යනු: ප්‍රොතාපනතිමාග්ගිකාණයෙහි (ඥාන) දර්ශනය විගුදාන වෙයි. ප්‍රොතාපනතිඵලකාණයෙහි ඥානදර්ශනය විගුදාන වූයේ වෙයි. සකාදගාමීමාග්ගිකාණයෙහි දර්ශනය විගුදාන වෙයි. සකාදගාමීඵලකාණයෙහි දර්ශනය විගුදාන වූයේ වෙයි. අනාගාමීමාග්ගිකාණයෙහි දර්ශනය විගුදාන වෙයි. අනාගාමීඵලකාණයෙහි දර්ශනය විගුදාන වූයේ වෙයි. අර්හත්මාග්ගිකාණයෙහි දර්ශනය විගුදාන වෙයි. අර්හත්ඵලකාණයෙහි දර්ශනය විගුදාන වූයේ වෙයි.

ඒ දර්ශනවිගුදානඥානය ඥානාභිසේත් ඥාන යා ප්‍රජානනාභිසේත් ප්‍රඥා යි. එයින් කියනු ලැබෙයි: 'අබ්බධම්මානං ඵකසංග්ගහතානානාතොහොසතාං චේවෙවෙධෙ පඤ්ඤා දසසනම්ප්පදානිඤ්ඤාණං' යි.

දර්ශනවිගුදානඥානනිදේශ යි.

41. සන්තතිඥානය

කියෙසින් (රූපසකකාදිය අනිත්‍යාදිවශයෙන්) විදිනභාවයෙන් පැවැති ප්‍රඥාව සන්තතිඥාන වෙයි යන්න:

රූපය අනිත්‍ය විසින් (අනිත්‍යානුදර්ශනයෙන්) දන්නාලද යා. රූපය දුඃඛ විසින් (දුඃඛානුදර්ශනයෙන්) දන්නාලද යා. රූපය අනාත්ම විසින් (අනාත්මානුදර්ශනයෙන්) දන්නාලද යා. යම් යම් රූපයෙක් (අනිත්‍යාදි විසින්) දන්නාලද ද ඒ ඒ (රූපය අනිත්‍යාදි විසින්) පිළි වේ නු යි විදින-භාවයෙන් පැවැති ප්‍රඥාව සන්තතිඥාන නම් වෙයි. වෙදනාව ... සංඥාව-සංකාරයෝ - විඥානය - චක්ෂුස ... ජරාමරණය අනිත්‍ය විසින් දන්නාලද යා. ජරාමරණය දුඃඛ විසින් දන්නාලද යා. ජරාමරණය අනාත්ම විසින් දන්නාලද යා. යම් යම් ජරාමරණයෙක් (අනිත්‍යාදි විසින්) දන්නාලද ද ඒ ඒ ජරාමරණය (අනිත්‍යාදි විසින්) පිළි වේ නු යි විදිනභාවයෙන් පැවැති ප්‍රඥාව සන්තතිඥාන නම් වේ.

එය ඥානාභිසේත් ඥාන යා ප්‍රජානනාභිසේත් ප්‍රඥා යි. එයින් කියනු ලැබෙයි: 'විදිනතානා පඤ්ඤා ඛණ්ඩිඤ්ඤාණං' යි.

සන්තතිඥානනිදේශ යි.

42. පරියෝගාගතඥාණං

කථං පුට්ඨතතා පඤ්ඤා පරියෝගාගතෙ ඥාණං:

රූපං අනිච්චතො පුසති, රූපං දුක්ඛතො පුසති, රූපං අනත්තතො-
පුසති, සංසං පුසති තං තං පරියෝගාගතඥාණං පුට්ඨතතා පඤ්ඤා පරියෝගා-
ගතෙ ඥාණං. වේදනං පෙ-සක්ඤා-පෙ-සක්ඤා-පෙ-සක්ඤා-පෙ-සක්ඤා-පෙ-
චක්ඛං-පෙ-ඡරාමරණං අනිච්චතො පුසති, ඡරාමරණං දුක්ඛතො පුසති,
ඡරාමරණං අනත්තතො පුසති, සංසං පුසති තං තං පරියෝගාගතඥාණං
පුට්ඨතතා පඤ්ඤා පරියෝගාගතෙ ඥාණං.

තං ඥාතවේයං ඥාණං, පඡානනවේයං පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති:
'පුට්ඨතතා පඤ්ඤා පරියෝගාගතෙ ඥාණං'.

පරියෝගාගතඥාණනිද්දසො.

43. පදෙසවිහාරඥාණං

කථං සමොදහනෙ¹ පඤ්ඤා පදෙසවිහාරෙ ඥාණං:

ඕච්ඡාදිට්ඨිපච්චයාපි වේදයිතං, ඕච්ඡාදිට්ඨිච්ඡපසමපච්චයාපි වේදයිතං,
සමමාදිට්ඨිපච්චයාපි වේදයිතං, සමමාදිට්ඨිච්ඡපසමපච්චයාපි වේදයිතං, ඕච්ඡා-
සක්ඛපපච්චයාපි වේදයිතං, ඕච්ඡාසක්ඛපච්ඡපසමපච්චයාපි වේදයිතං,
සමමාසක්ඛපපච්චයාපි වේදයිතං, සමමාසක්ඛපච්ඡපසමපච්චයාපි වේදයිතං,
--පෙ- ඕච්ඡාච්ඡිත්තපච්චයාපි වේදයිතං, ඕච්ඡාච්ඡිත්තච්ඡපසමපච්චයාපි
වේදයිතං, සමමාච්ඡිත්තපච්චයාපි වේදයිතං, සමමාච්ඡිත්තච්ඡපසමපච්චයාපි
වේදයිතං, ඡන්දපච්චයාපි වේදයිතං, ඡන්දච්ඡපසමපච්චයාපි වේදයිතං,
විතක්ඛපච්චයාපි වේදයිතං, විතක්ඛච්ඡපසමපච්චයාපි වේදයිතං, සඤ්ඤා-
පච්චයාපි වේදයිතං, සඤ්ඤාච්ඡපසමපච්චයාපි වේදයිතං.

ඡන්දෙ ච අච්ඡපසනතා හොති, විතක්ඛො ච අච්ඡපසනතා හොති,
සඤ්ඤා ච අච්ඡපසනතා² හොති, තප්පච්චයාපි වේදයිතං, ඡන්දෙ ච ච්ඡප-
සනතා හොති, විතක්ඛො ච අච්ඡපසනතා හොති, සඤ්ඤා ච අච්ඡප-
සනතා හොති, තප්පච්චයාපි වේදයිතං, ඡන්දෙ ච ච්ඡපසනතා හොති,
විතක්ඛො ච ච්ඡපසනතා හොති, සඤ්ඤා ච අච්ඡපසනතා හොති, තප්පච්චයාපි
වේදයිතං, ඡන්දෙ ච ච්ඡපසනතා හොති, විතක්ඛො ච ච්ඡපසනතා හොති,
සඤ්ඤා ච ච්ඡපසනතා හොති, තප්පච්චයාපි වේදයිතං, අප්පනතස්ස පතතියා
අත්ථි ආසවං³ තසමිමි ආගො අප්පනතො තප්පච්චයාපි වේදයිතං.

තං ඥාතවේයං ඥාණං, පඡානනවේයං පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති:
'සමොදහනෙ¹ පඤ්ඤා පදෙසවිහාරෙ ඥාණං'.

පදෙසවිහාරඥාණනිද්දසො.

1 සමොදහනෙ PTS.

2 අච්ඡපසනතා - සි. 1,² PTS.

3 ආසවං - චූ, ආසවං - මජ්ඣං, ස,

42. පය්විගාහණඥානය

කිසෙසින් (රූපසකකාදිය අනිත්‍යාදිවශයෙන් ඥානසංගීයෙන්) සංගී කළ බැවින් පාවැහි ප්‍රඥව පය්විගාහණඥාන වෙයි යත්:

රූපය අනිත්‍යවශයෙන් (විදගීතාඥානසංගීයෙන්) සංගී කෙරෙයි. රූපය දුඃඛවශයෙන් සංගී කෙරෙයි. රූපය අනාත්මවශයෙන් සංගී කෙරෙයි. යම් යම් රූපයක් (අනිත්‍යාදිවශයෙන්) සංගී කෙරේ ද ඒ ඒ රූපයට (අනිත්‍යාදිවශයෙන්) විවිධත්වයක් හු යි සංගී කළ බැවින් පාවැහි ප්‍රඥව පය්විගාහණ ඥාන නම් වේ.

එය ඥානානුසංගී ඥාන යැ ප්‍රජානනානුසංගී ප්‍රඥා යි. එයින් කියනු ලැබෙයි: පුබ්බතනා පඤ්ඤා පච්ඤානානගො ඤාණං' යි.

පය්විගාහණඥානනිදේශ යි.

43. ප්‍රදේශවිහාරඥානය

කිසෙසින් (සකකාදින්ගේ එකදෙය වූ වෛදනාධර්මය) පිටු කරන ප්‍රඥව ප්‍රදේශවිහාරඥාන වෙයි යත්:

මිථ්‍යාදෘෂ්ටිප්‍රත්‍යයෙහුද වෛදසිතය වෙයි. මිථ්‍යාදෘෂ්ටිය සන්තිදිම් ප්‍රත්‍යයෙහුද වෛදසිතය වෙයි. සමයන්දෘෂ්ටිය සන්තිදිම් ප්‍රත්‍යයෙහුද වෛදසිතය වෙයි. සමයන්දෘෂ්ටිය සන්තිදිම් ප්‍රත්‍යයෙහුද වෛදසිතය වෙයි. මිථ්‍යාසංකල්පප්‍රත්‍යයෙහුද වෛදසිතය වෙයි. මිථ්‍යාසංකල්පය සන්තිදිම් ප්‍රත්‍යයෙහුද වෛදසිතය වෙයි. සමයක්සංකල්පප්‍රත්‍යයෙහුද වෛදසිතය වෙයි. සමයක්සංකල්පය සන්තිදිම් ප්‍රත්‍යයෙහුද වෛදසිතය වෙයි. ... මිථ්‍යාවිමුක්තිප්‍රත්‍යයෙහුද වෛදසිතය වෙයි. මිථ්‍යාවිමුක්තිය සන්තිදිම් ප්‍රත්‍යයෙහුද වෛදසිතය වෙයි. සමයන්විමුක්ති-ප්‍රත්‍යයෙහුද වෛදසිතය වෙයි. සමයන්විමුක්තිය සන්තිදිම් ප්‍රත්‍යයෙහුද වෛදසිතය වෙයි. ලොභප්‍රත්‍යයෙහුද වෛදසිතය වෙයි. ලොභය සන්තිදිම් ප්‍රත්‍යයෙහුද වෛදසිතය වෙයි. විතකීප්‍රත්‍යයෙහුද වෛදසිතය වෙයි. විතකිය සන්තිදිම් ප්‍රත්‍යයෙහුද වෛදසිතය වෙයි. සංඥප්‍රත්‍යයෙහුද වෛදසිතය වෙයි. සංඥව සන්තිදිම් ප්‍රත්‍යයෙහුද වෛදසිතය වේ.

ඉදින් ඡන්දය (ලොභය) ද නො සන්තිදුනේ වේ නම් විතකීය ද නො සන්තිදුනේ වේ නම් සංඥව ද නො සන්තිදුනේ වේ නම් එකරුණෙහුද වෛදසිතය වෙයි. ඡන්දය සන්තිදුනේ වේ නම් විතකීය ද නො සන්තිදුනේ වේ නම් සංඥව ද නො සන්තිදුනේ වේ නම් එකරුණෙහුද වෛදසිතය වෙයි. ඡන්දය ද ව්‍යුපභානන වේ නම් විතකීය ද ව්‍යුපභානන වේ නම් සංඥව ද ව්‍යුපභානන වේ නම් එකරුණෙහුද වෛදසිතය වෙයි. ඡන්දය ද ව්‍යුපභානන වේ නම් විතකීය ද ව්‍යුපභානන වේ නම් සංඥව ද ව්‍යුපභානන වේ නම් එකරුණෙහුද වෛදසිතය වෙයි. නො පත් රහත්ඵලයට පැමිණෙනු ප්‍රණීය විශ්වයක් ඇති, එ (රහත්-ඵලයට) කරුණු වූ ආය්‍යමාගීය පැමිණි කර්ම එකරුණෙහුද වෛදසිතය වේ.

එය ඥානානුසංගී ඥාන යැ ප්‍රජානනානුසංගී ප්‍රඥා යි. එයින් කියනු ලැබෙයි: 'සත්ථාදහගො පඤ්ඤා පදේශවිහාර ඤාණං' යි.

ප්‍රදේශවිහාරඥානනිදේශ යි.

44-49, විවට්ටසද්දණප්ඤ්ඤා.

(44 සද්දණවිවට්ටසද්දණං)

කථාං අභිපනනනා පසද්ද සද්දණවිවට්ටෙ සද්දණං:

නෙකඛමමාභිපනනනා¹ පසද්ද කාමච්ඡද්දනො සද්දණය විවට්ටනී² අභිපනනනා³ පසද්ද සද්දණවිවට්ටෙ⁴ සද්දණං, අඛ්‍යාපාදධිපනනනා පසද්ද ඛ්‍යාපාදනො සද්දණය විවට්ටනී අභිපනනනා පසද්ද සද්දණවිවට්ටෙ සද්දණං, ආලොකසද්දණධිපනනනා පසද්ද පිනමිඳුනො සද්දණය විවට්ටනී අභිපනනනා පසද්ද සද්දණවිවට්ටෙ සද්දණං, අවිකෙඛපාභිපනනනා පසද්ද උද්ධිවනො සද්දණය විවට්ටනී අභිපනනනා පසද්ද සද්දණවිවට්ටෙ සද්දණං, ධම්මවච්ඡානාධිපනනනා පසද්ද විචිතිච්ඡා සද්දණය විවට්ටනී අභිපනනනා පසද්ද සද්දණවිවට්ටෙ සද්දණං, සද්දණධිපනනනා පසද්ද අවිජ්ජා සද්දණය විවට්ටනී අභිපනනනා පසද්ද සද්දණවිවට්ටෙ සද්දණං, පාමොජ්ජාධිපනනනා පසද්ද අරතියා සද්දණය විවට්ටනී අභිපනනනා පසද්ද සද්දණවිවට්ටෙ සද්දණං, පඨමඤ්ඤානාධිපනනනා පසද්ද නිවරණෙහි සද්දණය විවට්ටනී අභිපනනනා පසද්ද සද්දණය විවට්ටෙ සද්දණං -පෙ- අරහත්තා-මග්ගනනා පසද්ද සබ්බකිලෙසෙහි සද්දණය විවට්ටනී අභිපනනනා පසද්ද සද්දණය විවට්ටෙ සද්දණං.

තං සද්දනට්ඨන සද්දණං, පජානනට්ඨන පසද්ද, තෙන වුච්ඡති: 'අභිපනනනා පසද්ද සද්දණවිවට්ටෙ සද්දණං'.

(45. චෙතොවිවට්ටසද්දණං)

කථාං නානතෙන පසද්ද චෙතොවිවට්ටෙ සද්දණං:

කාමච්ඡද්ද නානතනං, නෙකඛමමං⁵ එකතනං, නෙකඛමෙකතනං චෙතසනො කාමච්ඡද්දනො විතනං විවට්ටනී² නානතෙන පසද්ද-චෙතොවිවට්ටෙ සද්දණං. ඛ්‍යාපාදෙ නානතනං, අඛ්‍යාපාදෙ එකතනං, අඛ්‍යාපාදෙකතනං චෙතසනො ඛ්‍යාපාදනො විතනං විවට්ටනී නානතෙන පසද්ද චෙතොවිවට්ටෙ සද්දණං. පිනමිඳුං නානතනං, අලොකසද්දණය එකතනං, ආලොකසද්දෙකතනං චෙතසනො පිනමිඳුනො විතනං විවට්ටනී නානතෙන පසද්ද චෙතොවිවට්ටෙ සද්දණං -පෙ- සබ්බකිලෙසා නානතනං,⁶ අරහත්තමග්ගො එකතනං, අරහත්තමග්ගකතනං චෙතසනො සබ්බකිලෙසෙහි විතනං විවට්ටනී නානතෙන පසද්ද චෙතොවිවට්ටෙ සද්දණං.

තං සද්දනට්ඨන සද්දණං, පජානනට්ඨන පසද්ද, තෙන වුච්ඡති: 'නානතෙන පසද්ද චෙතොවිවට්ටෙ සද්දණං'.

1 නෙකඛමමාභිපනනනා - ස. 2 විවකතනී - සි 1, 2

3 අභිපනනනා - ස. 4 සද්දණවිවට්ටෙ - සි 1, 2,

5 නිකඛමං - සි 1, 2 6 නානතෙන - සි 2.

(46. විනතවිවරෝදය)

කථාං අධිකාරීන් පසුපස විනතවිවරෝදය සඳුන්ක:

කාමවිජ්ජාං පච්ඡන්තො නෙකකම්මවසෙන විනතං අධිකාරීන් පසුපස විනතවිවරෝදය සඳුන්ක. බ්‍යාපාදං පච්ඡන්තො අබ්‍යාපාදවසෙන විනතං අධිකාරීන් අධිකාරීන් පසුපස විනතවිවරෝදය සඳුන්ක. විනමිඤ්ඤං පච්ඡන්තො ආලෝකසංකල්පවසෙන විනතං අධිකාරීන් අධිකාරීන් පසුපස විනතවිවරෝදය සඳුන්ක. -පෙ- සබ්බකිලෙසෙ පච්ඡන්තො අරහත්තමග්ගවසෙන විනතං අධිකාරීන් අධිකාරීන් පසුපස විනතවිවරෝදය සඳුන්ක.

තං සද්ධතවේන සද්ධන්, පච්ඡන්තවේන පසුපස. තෙන වුච්චති: 'අධිකාරීන් පසුපස විනතවිවරෝදය සඳුන්ක.'

(47. සද්ධතවිවරෝදය)

කථාං සුඤ්ඤානෙ පසුපස සද්ධතවිවරෝදය සඳුන්ක:

විකල්පං සුඤ්ඤං¹ අනෙකෙක වා අනෙකෙකෙක වා නිවේන වා ධුමන වා සසානෙක වා අවිපරිනාමධම්මෙක වාහි යථාභූතං ජානතො² පසානො වකානිතිවෙසනො³ සද්ධන්, විවරෝදය සුඤ්ඤානෙ පසුපස සද්ධතවිවරෝදය සඳුන්ක. 'සොභං සුඤ්ඤං, -පෙ- සාභං සුඤ්ඤං, -පෙ- ජිව්හං සුඤ්ඤං, -පෙ- කායො සුඤ්ඤං, -පෙ- මනො සුඤ්ඤං අනෙකෙක වා අනෙකෙකෙක වා නිවේන වා ධුමන වා සසානෙක වා අවිපරිනාමධම්මෙක වාහි යථාභූතං ජානතො² පසානො මානාහිතිවෙසනො³ සද්ධන්, විවරෝදය සුඤ්ඤානෙ පසුපස සද්ධතවිවරෝදය සඳුන්ක.

තං සද්ධතවේන සද්ධන්, පච්ඡන්තවේන පසුපස. තෙන වුච්චති: 'සුඤ්ඤානෙ පසුපස සද්ධතවිවරෝදය සඳුන්ක.'

(48. විමොක්ඛවිවරෝදය)

කථාං වොසංගෙහ පසුපස විමොක්ඛවිවරෝදය සඳුන්ක:

නෙකකම්මෙක කාමවිජ්ජාං වොසංග්ගන්තිති වොසංගෙහ පසුපස විමොක්ඛවිවරෝදය සඳුන්ක, අබ්‍යාපාදෙන ව්‍යාපාදං වොසංග්ගන්තිති වොසංගෙහ පසුපස විමොක්ඛවිවරෝදය සඳුන්ක, ආලෝකසංකල්පවසෙන විනමිඤ්ඤං වොසංග්ගන්තිති වොසංගෙහ පසුපස විමොක්ඛවිවරෝදය සඳුන්ක, අවිකෙහිපෙන උද්ධමං වොසංග්ගන්තිති වොසංගෙහ පසුපස විමොක්ඛවිවරෝදය සඳුන්ක, ධම්මවජ්ජානෙන විචිතිවජ්ජානෙන වොසංග්ගන්තිති වොසංගෙහ පසුපස විමොක්ඛවිවරෝදය සඳුන්ක. -පෙ- අරහත්තමග්ගෙන සබ්බකිලෙසෙ වොසංග්ගන්තිති වොසංගෙහ පසුපස විමොක්ඛවිවරෝදය සඳුන්ක.

තං සද්ධතවේන සද්ධන්, පච්ඡන්තවේන පසුපස. තෙන වුච්චති: 'වොසංගෙහ පසුපස විමොක්ඛවිවරෝදය සඳුන්ක.'

1 වකල්ප සුඤ්ඤං - චිත්තං, ස 2. පච්ඡන්තො - සා. 3 පසානො ව කාමාහිතිවෙසනො - අසා

(46 විනාශිතභූතය)

නිසේසින් (තෙණුමුත්තාදි වගයෙන්) සිත පිහිටුවීමෙහි ප්‍රඥාව විනාශිතභූත වෙයි යන්න:

කාමච්ඡදය දුරු කරනුයේ තෙණුමුත්තාදි වගයෙන් සිත පිහිටා සිටී නු යි අධිෂ්ඨානයෙහි ප්‍රඥාව විනාශිතභූතය ය. ව්‍යාපාදය දුරු කරනුයේ අව්‍යාපාදයාගේ වගයෙන් සිත පිහිටා සිටී නු යි අධිෂ්ඨානයෙහි ප්‍රඥාව විනාශිතභූතය ය. විනාශිතභූත දුරු කරනුයේ ආලෝකානංඥාවෙන් වගයෙන් සිත පිහිටා සිටී නු යි අධිෂ්ඨානයෙහි ප්‍රඥාව විනාශිතභූතය ය. ... සියලු කෙලෙසුන් දුරු කරනුයේ අභිනිමානියාගේ වගයෙන් සිත පිහිටා සිටී නු යි අධිෂ්ඨානයෙහි ප්‍රඥාව විනාශිතභූතය ය.

එය ඥානාභිසේත් ඥාන ය, ප්‍රජානනාභිසේත් ප්‍රඥ ය. එයින් කියනු ලැබෙයි: 'අභිවිමානෙ පඤ්ඤා විනාශිතභවං ඤාණං' යි.

(47. ඥානවිවර්තභූතය)

නිසේසින් ශුන්‍යත (අනාත්මානුදර්ශන) ප්‍රඥාව ඥානවිවර්තභූත වෙයි යන්න:

වක්‍රීය ආත්ම හෙයින් හෝ ආත්මනිය හෙයින් හෝ නිත්‍ය හෙයින් හෝ ධ්‍රැව හෙයින් හෝ ශාශ්වත හෙයින් හෝ අවිපරිණාමස්වභාව හෙයින් හෝ ශුන්‍ය යැ යි ස්ථාසව්‍යාවයෙන් දත්තාභව දක්තාභව වක්‍රීයෙහි බාසාගාතීමෙන් ඥානය පෙරළේ නු යි ශුන්‍යත ප්‍රඥාව ඥානවිවර්තභූත වෙයි. ශ්‍රෝත්‍රය ශුන්‍ය යැ ස්පර්ශය ශුන්‍ය යැ ... ජිහ්වාව ශුන්‍ය යැ ... කය ශුන්‍ය යැ ... මනස ආත්ම හෙයින් හෝ ආත්මනිය හෙයින් හෝ නිත්‍ය හෙයින් හෝ ධ්‍රැව හෙයින් හෝ ශාශ්වත හෙයින් හෝ අවිපරිණාමස්වභාව හෙයින් හෝ ශුන්‍ය යැ යි ස්ථාසව්‍යාවයෙන් දත්තාභව දක්තාභව මනසෙහි බාසාගාතීමෙන් ඥානය පෙරළේ නු යි ශුන්‍යතප්‍රඥාව ඥානවිවර්තභූත වේ.

එය ඥානාභිසේත් ඥාන ය, ප්‍රජානනාභිසේත් ප්‍රඥ ය. එයින් කියනු ලැබෙයි: 'භූඤ්ඤානෙ පඤ්ඤා ඤාණවිවර්තං ඤාණං' යි.

(48. විමොක්ඛවර්තභූතය)

නිසේසින් (කාමච්ඡදය) දුරුලීමෙහි පාවැති ප්‍රඥාව විමොක්ඛවර්තභූත වෙයි යන්න:

තෙණුමුත්තාදෙන් කාමච්ඡදය හැරවියා නු යි හැරවීමෙහි ප්‍රඥාව විමොක්ඛවර්තභූත වෙයි. අව්‍යාපාදයෙන් ව්‍යාපාදය හැරවියා නු යි. හැරවීමෙහි ප්‍රඥාව විමොක්ඛවර්තභූත වෙයි. ආලෝකය ඥායෙන් විනාශිතභූත හැරවියා නු යි. හැරවීමෙහි ප්‍රඥාව විමොක්ඛවර්තභූත වෙයි. අවික්ෂේපයෙන් භිඥානය හැරවියා නු යි හැරවීමෙහි ප්‍රඥාව විමොක්ඛවර්තභූත වෙයි. ඛම්බ්‍රණයෙන් විවිචිතසාව හැරවියා නු යි හැරවීමෙහි ප්‍රඥාව විමොක්ඛවර්තභූත වෙයි. ... අභිනිමානියාගේ සියලු කෙලෙසුන් හැරවියා නු යි හැරවීමෙහි ප්‍රඥාව විමොක්ඛවර්තභූත වේ.

එය ඥානාභිසේත් ඥාන ය, ප්‍රජානනාභිසේත් ප්‍රඥ ය. එයින් කියනු ලැබෙයි: 'විමොක්ඛනෙ පඤ්ඤා විමොක්ඛවර්තං ඤාණං' යි.

(49. සච්චිවච්චෙසද්දණං)

කථං තථවෙය් පසුඤ්ඤ සච්චිවච්චෙව සද්දණං:

උක්ඛස්ස පිළනට්ඨං සංඛිතට්ඨං සන්තාපට්ඨං විපරිනාමට්ඨං පරිජානනො විච්චට්ඨති තථවෙය් පසුඤ්ඤ සච්චිවච්චෙව සද්දණං, සමුදයස්ස ආයුහනට්ඨං නිදනට්ඨං සංඤ්ඤගට්ඨං පමුඛොධට්ඨං පජ්ඣනො විච්චට්ඨති තථවෙය් පසුඤ්ඤ සච්චිවච්චෙව සද්දණං, නිරොධස්ස නිසාරණට්ඨං විවෙකට්ඨං අසංඛිතට්ඨං අමග්ගට්ඨං සච්ඡිකරොනො විච්චට්ඨති තථවෙය් පසුඤ්ඤ සච්චිවච්චෙව සද්දණං, මග්ගස්ස නියානට්ඨං හෙතුට්ඨං¹ දය්‍යනට්ඨං ආබිජනෙය්‍යට්ඨං භාවෙනො විච්චට්ඨති තථවෙය් පසුඤ්ඤ සච්චිවච්චෙව සද්දණං.

සසුඤ්ඤිවච්චො,² චෙතොච්චවච්චො, චිත්තච්චවච්චො, සද්දණච්චවච්චො, විමොක්ඛිවච්චවච්චො, සච්චිවච්චො. සසුඤ්ඤානො විච්චට්ඨති සසුඤ්ඤ ච්චවච්චො, චෙතස්සනො විච්චට්ඨති චෙතොච්චවච්චො, චිත්තනො විච්චට්ඨති චිත්තච්චවච්චො, සද්දණං කරොනො විච්චට්ඨති සද්දණච්චවච්චො, වොය්‍යජ්‍ය-නො විච්චට්ඨති විමොක්ඛිවච්චවච්චො, තථවෙය් විච්චට්ඨති සච්චිවච්චො.

යත් සසුඤ්ඤිවච්චො තත් චෙතොච්චවච්චො. යත් චෙතොච්චවච්චො තත් සසුඤ්ඤිවච්චො, යත් සසුඤ්ඤිවච්චො චෙතොච්චවච්චො තත් චිත්ත-ච්චවච්චො, යත් චිත්තච්චවච්චො තත් සසුඤ්ඤිවච්චො, චෙතොච්චවච්චො, යත් සසුඤ්ඤිවච්චො චෙතොච්චවච්චො චිත්තච්චවච්චො තත් සද්දණච්චවච්චො, යත් සද්දණච්චවච්චො තත් සසුඤ්ඤිවච්චො, චෙතොච්චවච්චො චිත්තච්චවච්චො, යත් සසුඤ්ඤිවච්චො චෙතොච්චවච්චො චිත්තච්චවච්චො සද්දණච්චවච්චො, යත් සසුඤ්ඤිවච්චො චෙතොච්චවච්චො චිත්තච්චවච්චො සද්දණච්චවච්චො, යත් සසුඤ්ඤිවච්චො චෙතොච්චවච්චො චිත්තච්චවච්චො සද්දණච්චවච්චො, යත් සසුඤ්ඤිවච්චො චෙතොච්චවච්චො චිත්තච්චවච්චො සද්දණච්චවච්චො, යත් සසුඤ්ඤිවච්චො චෙතොච්චවච්චො චිත්තච්චවච්චො සද්දණච්චවච්චො, යත් සසුඤ්ඤිවච්චො චෙතොච්චවච්චො චිත්තච්චවච්චො සද්දණච්චවච්චො, යත් සසුඤ්ඤිවච්චො චෙතොච්චවච්චො චිත්තච්චවච්චො සද්දණච්චවච්චො.

තං සද්දනට්ඨෙන සද්දණං, පජානනට්ඨෙන පසුඤ්ඤා නොන වුච්චති: 'තථවෙය් පසුඤ්ඤ සච්චිවච්චෙව සද්දණං.'

විච්චෙසද්දණජ්ඣානනිදද්දසො.

¹ අනතට්ඨං - සෘජු

² සසුඤ්ඤිවච්චො (ඉච්චො) - සි 1, 2,

(49. සත්‍යවිවර්තිඥානය)

කිසෙයින් (ව්‍යුස්සන්ධ්‍යයාගේ) අවිපරිත්තසංභාවයෙහි පැවැති ප්‍රඥව සත්‍යවිවර්තිඥාන වෙයි යත්:

දුඃඛයාගේ විභවසංභාවය ප්‍රත්‍යයන් විසින් රැස් වූ කරන ලද සංභාවය සන්තාපසංභාවය පෙරළලෙන සංභාවය දැනීමත් පරාවර්තනය කෙරේ නු යි අවිපරිත්තසංභාවයෙහි ප්‍රඥව සත්‍යවිවර්තිඥාන වෙයි. සමුදයාගේ දුක් රැස් කරන සංභාවය දුකට කරුණු වන සංභාවය සංයෝග (සොදන) සංභාවය වළකන සංභාවය දැනීමත් පරාවර්තනය කෙරේ නු යි අවිපරිත්තසංභාවයෙහි ප්‍රඥව සත්‍යවිවර්තිඥාන වෙයි. නිරෝධයාගේ සසරින් පහවූ සංභාවය සියලු සංසාරයන් කෙරෙන් ගුණ්‍ය සංභාවය ප්‍රත්‍යයන් විසින් රැස් වූ ගො කරන ලද සංභාවය අමරණ සංභාවය සාක්‍ෂාත් කෙරෙමින් පරාවර්තනය කෙරේ නු යි අවිපරිත්තසංභාවයෙහි ප්‍රඥව සත්‍යවිවර්තිඥාන වෙයි. මාග්ගියාගේ නිසේරියාසංභාවය හෙතු සංභාවය දැනීමත් සමප්‍රසුක්කයන් නමැ වසයෙහි පවත්වන සංභාවය වදාමින් පරාවර්තනය කෙරේ නු යි අවිපරිත්තසංභාවයෙහි ප්‍රඥව සත්‍යවිවර්තිඥාන වේ

සංඥවිවර්ති යැ වෙතොවිවර්ති යැ විත්තවිවර්ති යැ ඥානවිවර්ති යැ විමොක්‍ෂවිවර්ති යැ සත්‍යවිවර්ති යි. (හෙතෙත්‍යුමයාදිය අධිපතිභාවයෙන්) හැදිනගනිමින් (කාමච්ඡද්‍යදියෙන්) පරාවර්තනය කෙරේ නු යි සංඥවිවර්ති නම. (හෙතෙත්‍යුමයාදිය! සිතමින් (කාමච්ඡද්‍යදියෙන්) පරාවර්තනය කෙරේ නු යි චෙතොවිවර්ති නම. (හෙතෙත්‍යුමයාදිවයයෙන්) දැනගනිමින් (කාමච්ඡද්‍යදියෙන්) පරාවර්තනය කෙරේ නු යි විත්තවිවර්ති නම. (ආර්යාත්මිකාසනන ගුණාන හෙයින්) අපබ්බොධ කෙරෙමින් (දුෂ්ටයාගිතිවෙයයෙන්) පරාවර්තනය කෙරේ නු යි ඥානවිවර්ති නම. (හෙතෙත්‍යුමයා-කාමච්ඡද්‍යදිය) දුරලමින් (කාමච්ඡද්‍යදියෙන්) පරාවර්තනය කෙරේ නු යි විමොක්‍ෂවිවර්ති නම. සමාසංභාවයෙහි (දුහතොට්ඨාසාන වයයෙන්) පරාවර්තනය කෙරේ නු යි සත්‍යවිවර්ති නම.

යම් නැනෙකා සංඥවිවර්තිය වේ ද එහි චෙතොවිවර්තිය වෙයි. යම් නැනෙකා චෙතොවිවර්තිය වේ ද එහි සංඥවිවර්තිය වෙයි. යම් නැනෙකා සංඥවිවර්තිය චෙතොවිවර්තිය වෙත් ද එහි විත්තවිවර්තිය වෙයි. යම් නැනෙකා විත්තවිවර්තිය වේ ද එහි සංඥවිවර්ති චෙතොවිවර්ති වෙති. යම් නැනෙකා සංඥවිවර්ති චෙතොවිවර්ති විත්තවිවර්ති වෙත් ද එහි ඥානවිවර්තිය වෙයි. යම් නැනෙකා ඥානවිවර්තිය වේ ද එහි සංඥවිවර්ති චෙතොවිවර්ති විත්තවිවර්ති වෙති. යම් නැනෙකා සංඥවිවර්ති චෙතොවිවර්ති විත්තවිවර්ති ඥානවිවර්ති වෙත් ද එහි විමොක්‍ෂවිවර්තිය වෙයි. යම් නැනෙකා විමොක්‍ෂවිවර්තිය වේ ද එහි සංඥවිවර්ති චෙතොවිවර්ති විත්තවිවර්ති ඥානවිවර්ති වෙති. යම් නැනෙකා සංඥවිවර්ති චෙතොවිවර්ති විත්තවිවර්ති ඥානවිවර්ති විමොක්‍ෂවිවර්ති වෙත් ද එහි සත්‍යවිවර්තිය වෙයි. යම් නැනෙකා සත්‍යවිවර්තිය වේ ද එහි සංඥවිවර්ති චෙතොවිවර්ති විත්තවිවර්ති ඥානවිවර්ති විමොක්‍ෂවිවර්ති වෙත්.

එය ඥානාභියෙන් ඥාන යැ ප්‍රජානනාභියෙන් ප්‍රඥ යි. එයින් කිහිපු ලැබෙයි: 'නාථචෙට්ඨ පඤ්ඤා සම්මුඛිච්ඡෙට්ඨ ඤාණං'යි

විවර්තිඥානසම්මත නිදේශ යි.

50. ඉද්ධිවිධසද්දණං

කථං කායමපි චිත්තමපි එකවචන්දානනා සුඛසඤ්ඤාදො ලුහුසඤ්ඤාදො අභිධ්මානවසෙන ඉජ්ඣනවෙධ පඤ්ඤා ඉද්ධිවිධෙ සද්දණං:

ඉධ හිකුටු ඡන්දසමාධිපඛානසඤ්ඤාරසමන්තාගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙහි, විරියසමාධි -පෙ- චිත්තසමාධි -පෙ- විමංසාසමාධිපඛානසඤ්ඤාරසමන්තා-ගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙහි, සො ඉමෙසු චතුසු ඉද්ධිපාදෙසු චිත්තං පරිභාවෙහි, පරිදමෙහි, මුද්දං කරොති කමමතිසං. සො ඉමෙසු චතුසු ඉද්ධිපාදෙසු චිත්තං පරිභාවෙහි, පරිදමෙහි, මුද්දං කරිතා කමමතිසං කායමපි විහෙත සමොදහති, චිත්තමපි කායෙ සමොදහති, කායවසෙන චිත්තං පරිනාමෙහි, චිත්තවසෙන කායං පරිනාමෙහි, කායවසෙන චිත්තං අභිධ්මාති, චිත්තවසෙන කායං අභිධ්මාති, කායවසෙන චිත්තං පරිනාමෙහි, චිත්තවසෙන කායං පරිනාමෙහි, කායවසෙන චිත්තං අභිධ්මාති, චිත්තවසෙන කායං අභිධ්මාති, සුඛසඤ්ඤාදො ලුහුසඤ්ඤාදො කායෙ ඔක්කමිතා විහරති. සො නථා භාවිතෙන විතෙතන පරිසුද්ධෙන පරිසොද්ධෙන ඉද්ධිවිධසද්දණාය චිත්තං අභිනිහරති අභිනින්නාමෙති.

සො අනෙකපිතිතං ඉද්ධිවිධං පච්චන්තොති. එකොපි හුතා ඛහුධා හොති, ඛහුධාපි හුතා එකො හොති, අභිභාවං තිරොභාවං තිරොකුඛං තිරොපාකාරං තිරොපබ්බතං අසඤ්ඤාමොගො ගච්ඡති සෙසාපාපි අකසෙ. පඨවියාපි¹ උමමුජ්ජනිමුජ්ජං කරොති සෙසාපාපි උදකෙ. උදකෙපි අභිජ්ජමාගො ගච්ඡති සෙසාපාපි පඨවියං. අකාසෙපි පලලඛෙකන කමති² සෙසාපාපි පකඨි සතුණො. ඉමෙපි වන්ධිමසුරියෙ එවංමග්ගිකෙ එවං-මහානුභාවෙ පාණිනා පරිමසති පරිමජ්ජති. යාව භුතවලොකාපි කායෙන වසං වතෙතති.

තං සද්දතවෙධන සද්දණං, පජානනවෙධන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති: 'කායමපි චිත්තමපි එකවචන්දානනා සුඛසඤ්ඤාදො ලුහුසඤ්ඤාදො අභිධ්මාන-වසෙන ඉජ්ඣනවෙධ පඤ්ඤා ඉද්ධිවිධෙ සද්දණං'.

ඉද්ධිවිධසද්දණනිදද්දසො.

1. පථවියාපි - මජ්ඣං, වර්තමාන - සං,

50. සාද්ධිවිධඥානය

කිසෙය්ත් රූපකාය ද පාදකධ්‍යානචිත්තය ද (පරිකම්භිත්තයෙන්) එක් කොට නැබිමෙන් සුඛසංඥාව ද ලුප්පසංඥාව ද අභිජ්ඣානවගයෙන් සමාදාන වන ප්‍රඥාව සාද්ධිවිධඥාන වෙයි යත්:

මෙසත්තෙති මහණ තෙම ඡන්දය අබික කොට ඇති සමාධිය හා ප්‍රධන් විසඳීමෙන් සමන්විත වූ සාද්ධිපාදය වබ්බි. විසඳිය අබික කොට ඇති සමාධිය ... විභ්‍යාස අබික කොට ඇති සමාධිය ... විමංසාව අබික කොට ඇති සමාධිය හා ප්‍රධාන විසඳීමෙන් සමන්විත වූ සාද්ධිපාදය වබ්බි. හෙතෙම මේ සතර සාද්ධිපාදයන්හි සිත පුනපුනා වබ්බි ද්වන්තය කෙරෙයි. මාද වූ (එහෙයින් මැ) කම්මණ්‍ය වූවක් කෙරෙයි. හෙතෙම මේ සතර සාද්ධිපාදයන්හි සිත පුනපුනා වබ්බා ද්වන්තය කොට මාදවූවක් කම්මණ්‍ය වූවක් කොට (නමාගේ) කරජකය ද පාදකධ්‍යාන චිත්තයෙහි ප්‍රවේශ කෙරෙයි. පාදකධ්‍යානචිත්තය ද (නමාගේ) කරජ-කායයෙහි ප්‍රවේශ කෙරෙයි. කායවගයෙන් සිත පිරිනමයි. චිත්තවගයෙන් කය පිරිනමයි. කායවගයෙන් චිත්තය අභිජ්ඣාන කෙරෙයි. චිත්තවග-යෙන් කය අභිජ්ඣාන කෙරෙයි. කායවගයෙන් සිත පිරිනමා චිත්ත වගයෙන් කය පිරිනමා කායවගයෙන් චිත්තය අභිජ්ඣාන කොට චිත්ත-වගයෙන් කය අභිජ්ඣාන කොට සුඛසංඥාව ද ලුප්පසංඥාව ද කරජකයෙහි ප්‍රවේශ කොට වාසය කෙරෙයි. හෙතෙම එසෙයින් වබ්බනලද පරිගුද්ධ වූ ප්‍රභාසචර වූ සිහිත් සාද්ධිවිධඥානය ලැබීම පිණිස (පරිකම්) සිත එළවයි. නැඹුරු කෙරෙයි.

හෙතෙම අනෙක ප්‍රකාර වූ සාද්ධිකොට්ඨාසය ස්ථගී හෙරේ: එකෙක් එළු බහුප්‍රකාර වෙයි. බහුප්‍රකාර වී එකෙක් වෙයි. ප්‍රකට බවට ප්‍රතිවිච්ඡන්ත බවට ගෙබිහිත් ඔබට පවුරින් ඔබට පව්වෙන් ඔබට අභස්ති සෙයින් නො ලැගෙමින් යෙයි පොළොවහි දු දියෙහි සෙයින් ගැලීම් නැගීම් කෙරෙයි නො බිඳෙන දියෙහි දු පොළොවහි සෙයින් යෙයි. අභස්ති දු පියා ඇති ලිහිණියකු සෙයින් පලහින් යෙයි. මෙසේ මහත් සාද්ධි ඇති මෙසේ මහත් අනුභාව ඇති මේ සද්ධි රු දෙදෙන ද අත්තලින් පරාමයි කෙරෙයි. පිරිමදියි. බඹලොව දක්වාත් වගයෙහි පවත්වයි.

එය ඥානාචාර්ය ඥාන යා ප්‍රජානනානියෙන් ප්‍රඥ යි. එයින් කියනු ලැබෙයි. ‘භාසමිච්ඡි විතරමිච්ඡි එකවචනානතා සුඛසංඥාසංඥා ලුප්පසංඥාසංඥා අභිජ්ඣානවගයෙන ඉඡ්ඤානවගයෙහි සංඥානං ඉද්ධිවිධෙ ඥානං’ යි.

51. සොභධානුවිසුද්ධිසද්ධි

කථං විතක්කවිප්ථාරවසෙන නානතෙතකතනසද්දතිමිත්තානං පරිඥා-
ගාහනෙ පඤ්ඤ සොභධානුවිසුද්ධිසද්ධි:

ඉධ භික්ඛු ජන්දසමාධි -පෙ- විරියසමාධි -පෙ- විතන සමාධි -පෙ-
විමංසාසමාධිපධානසංකාරසමන්තාගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙති. සො ඉමෙසු
චතුසු ඉද්ධිපාදෙසු විතනං පරිභාවෙති, පරිදමෙති, මුද්දං කරොති කම්මතිසං.
සො ඉමෙසු චතුසු ඉද්ධිපාදෙසු විතනං පරිභාවෙති, පරිදමෙති, මුද්දං
කරිත්වා කම්මතිසං, දුරෙපි සද්දනං¹ සද්දතිමිත්තං මනසි කරොති,
සනතිකෙපි සද්දනං සද්දතිමිත්තං මනසි කරොති, ඔලාරිකානම්පි සද්දනං
සද්දතිමිත්තං මනසි කරොති, සුමුමානම්පි සද්දනං සද්දතිමිත්තං මනසි-
කරොති, සණ්ඨසණ්ඨානම්පි සද්දනං සද්දතිමිත්තං මනසි කරොති, පුරුෂි-
මායම්පි දිසාය සද්දනං සද්දතිමිත්තං මනසි කරොති, පච්ඡිමායම්පි දිසාය
සද්දනං සද්දතිමිත්තං මනසි කරොති, උතතරායම්පි දිසාය සද්දනං සද්ද-
තිමිත්තං මනසි කරොති, දක්ඛිණායම්පි දිසාය සද්දනං සද්දතිමිත්තං මනසි-
කරොති, පුරුෂිමායම්පි අනුදිසාය සද්දනං සද්දතිමිත්තං මනසි කරොති,
පච්ඡිමායම්පි අනුදිසාය සද්දනං සද්දතිමිත්තං මනසි කරොති, උතතරායම්පි
අනුදිසාය සද්දනං සද්දතිමිත්තං මනසි කරොති, දක්ඛිණායම්පි අනුදිසාය
සද්දනං සද්දතිමිත්තං මනසි කරොති, හෙට්ඨිමායම්පි දිසාය සද්දනං
සද්දතිමිත්තං මනසි කරොති, උපරිමායම්පි දිසාය සද්දනං සද්දතිමිත්තං
මනසි කරොති.

සො නථා භාවිතෙන විතෙන පරිසුද්ධෙන පරිඥාදනෙන සොභ-
ධානු² විසුද්ධිසද්ධියං විතනං අභිනිවරති අභිනිත්තාමෙති. සො දිබ්බාය
සොභධානුයං විසුද්ධියං අභික්කන්තමානුසිකාය³ උභො සද්දෙ සුඤ්ඤාති
දිබ්බෙ ච මානුසෙ ච, යෙ දුරෙ ච සනතිකෙ ච.

තං ඤාතවෙය්න ඤාණං, පජානතවෙය්න පඤ්ඤා තෙන ට්ථිච්චිති:
'විතක්කවිප්ථාරවසෙන නානතෙතකතනසද්දතිමිත්තානං පරිඥාගාහනෙ
පඤ්ඤ සොභධානුවිසුද්ධිසද්ධි'.

සොභධානුවිසුද්ධිසද්ධිසද්ධි

52. වෙතොපරියඤ්ඤා

කථං තිණ්ණං විතනානං විප්ථාරතා ඉන්ද්‍රියානං පසාදවසෙන
නානතෙතකතනසද්ධිසද්ධිවරියාපරිඥාගාහනෙ පඤ්ඤා වෙතොපරියඤ්ඤා:

ඉධ භික්ඛු ජන්දසමාධි -පෙ- විරියසමාධි -පෙ- විතනසමාධි -පෙ-
විමංසාසමාධිපධානසංකාරසමන්තාගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙති. සො ඉමෙසු
චතුසු ඉද්ධිපාදෙසු භාවිතෙසු විතනං පරිභාවෙති, පරිදමෙති, මුද්දං
කරොති කම්මතිසං. සො ඉමෙසු චතුසු ඉද්ධිපාදෙසු විතනං පරිභාවෙති,
පරිදමෙති, මුද්දං කරිත්වා කම්මතිසං එවං ජානාති:⁴ 'ඉදං රූපං සොම-
නසිසිද්ධියසමුට්ඨිතං, ඉදං රූපං දෙමනසිසිද්ධියසමුට්ඨිතං, ඉදං රූපං
උපෙකසිසිද්ධියසමුට්ඨිතං'නති.

1. සත්තානං - සි. 1 2. සොභධානුයං - සා:

3. අභික්කන්තමානුසිකාය - ස 4. පජානාති - මජ්ඣිම, PTS

51 ශ්‍රෝත්‍රධාතු විශුද්ධිඥානය

කිසෙසිත් චිතකීම්භජාරවශයෙන් නානාභව වූ ද එකභව වූ ද ශබ්ද-නිමිත්තයන්ට බැසගැනීමෙහි ප්‍රඥව ශ්‍රෝත්‍රධාතු විශුද්ධිඥාන වෙසි යත්:

මෙ සත්තෙහි මහණ තෙම ඡන්දය අභිපති කොට ඇති සමාඛිය ... විශ්ඛිය අභිපති කොට ඇති සමාඛිය ... චිත්තය අභිපති කොට ඇති සමාඛිය ... විමංසාව අභිපති කොට ඇති සමාඛිය හා ප්‍රධාන විශ්ඛියෙන් සමන්විත වූ සාද්ධිපාදය වඩයි. හේ මේ සතර සාද්ධිපාදයන්හි සිත පුන පුනා වඩයි, දමනය කෙරෙයි, මාදු වූවක් කම්මණ්‍ය වූවක් කෙරෙයි. හේ මේ සතර සාද්ධිපාදයන්හි සිත පුන පුනා වඩා දමනය කොට මාදු වූවක් කම්මණ්‍ය වූවක් කොට දුරු වූ ද ශබ්දයන්ගේ ශබ්දනිමිත්ත මෙතෙහි කෙරෙයි. ලභා වූ ද ශබ්දයන්ගේ ශබ්දනිමිත්ත මෙතෙහි කෙරෙයි. ඖදාරික වූ ද ශබ්දයන්ගේ ශබ්දනිමිත්ත මෙතෙහි කෙරෙයි. සුක්කම වූ ද ශබ්දයන්ගේ ශබ්දනිමිත්ත මෙතෙහි කෙරෙයි. අභිසුක්කම වූ ද ශබ්දයන්ගේ ශබ්ද-නිමිත්ත මෙතෙහි කෙරෙයි. පැදුම්දිග වූ ද ශබ්දයන්ගේ ශබ්දනිමිත්ත මෙතෙහි කෙරෙයි. පැලදිග වූ ද ශබ්දයන්ගේ ශබ්දනිමිත්ත මෙතෙහි කෙරෙයි. උතුරාදිග වූ ද ශබ්දයන්ගේ ශබ්දනිමිත්ත මෙතෙහි කෙරෙයි. දකුණුදිග වූ ද ශබ්දයන්ගේ ශබ්දනිමිත්ත මෙතෙහි කෙරෙයි. පැදුම් අනුදිග වූ ද ශබ්දයන්ගේ ශබ්දනිමිත්ත මෙතෙහි කෙරෙයි. පැසුම් අනුදිග වූ ද ශබ්දයන්ගේ ශබ්දනිමිත්ත මෙතෙහි කෙරෙයි. උතුරුඅනුදිග වූ ද ශබ්දයන්ගේ ශබ්දනිමිත්ත මෙතෙහි කෙරෙයි. දකුණුඅනුදිග වූ ද ශබ්දයන්ගේ ශබ්ද-නිමිත්ත මෙතෙහි කෙරෙයි. යට දිශායෙහි වූ ද ශබ්දයන්ගේ ශබ්දනිමිත්ත මෙතෙහි කෙරෙයි. උඩ දිශායෙහි වූ ද ශබ්දයන්ගේ ශබ්දනිමිත්ත මෙතෙහි කෙරේ.

හේ එසේ භාවිත වූ පරිශුද්ධ වූ ප්‍රත්‍යාඛර වූ සිහිත් ශ්‍රෝත්‍රධාතු විශුද්ධි-ඥානය පිණිස සිත එළවයි නැඹුරු කෙරෙයි. හෙතෙම විශුද්ධ වූ මිනිසා සඟ්ගසිටි දිව්‍යශ්‍රෝත්‍රධාතුයෙන් දුරු වූ ද ලභ වූ ද දෙවියන්ගේ ද මිනිසුන්ගේ ද උභයශබ්දයන් අසයි.

එය ඥානාභියෙන් ඥාන යැ ප්‍රජානනාභියෙන් ප්‍රඥ යි. එයින් කියනු ලැබෙයි: 'චිතකකම්භජාරවශෙන නානාතෙතකතකසද්දතිමිත්තානාං පරිසොභාහතෙ පඤ්ඤා සොත්තධාතු විශුද්ධි ඤාණා' යි.

ශ්‍රෝත්‍රධාතු විශුද්ධිඥානභිදේශ යි.

52. චේතොපරිසඥානය

කිසෙසිත් (සොමනසසහගතාදි) ත්‍රිවිධ චිත්තයන්ගේ චේතය හෙතු කොට ගෙන ඉන්ද්‍රියයන්ගේ ප්‍රසාද වශයෙන් නානාභව භාව එකභව වූ එකුත් අනු චිත්තයාගේ පැවැත්ම දන්නා ප්‍රඥව චේතොපරිසඥාන වෙසි යත්:

මෙසත්තෙහි මහණ ඡන්දසමාඛිය ... විශ්ඛිසමාඛිය ... චිත්තසමාඛිය ... විමංසාසමාඛිය ... වඩා ද හෙතෙම මේ සතර සාද්ධිපාදයන්හි සිත පුන-පුනා වඩයි දමනය කෙරෙයි. මාදු වූවක් කම්මණ්‍ය වූවක් කෙරෙයි. හෙතෙම මේ සතර සාද්ධිපාදයන්හි සිත පුනපුනා වඩා දමනය කොට මාදු වූවක් කම්මණ්‍ය වූවක් කොට මෙසේ දැනගනියි. මේ සිත සොමනසසිත්‍රිය යෙන් උපන. මේ සිත දෙමනසසිත්‍රියයෙන් උපන, මේ සිත උපෙකඛිත්‍රිය යෙන් උපනා' යි.

සෞ තථා භාවිතෙන විතෙතන පරිසුද්ධෙන පරිසොද්ධෙන වෙනො-
පරිසරසූචකාය විතතං අභිනිභරති, අභිනින්නාමෙති. සො පරසන්නානං
පරපුගලානං වෙනසා වෙනො පරිච්ච පජානාති: සරාගං වා විතතං
'සරාගං විතත'නති පජානාති, විතරාගං වා විතතං 'විතරාගං විතත'නති
පජානාති, සද්දසං වා විතතං -පෙ- විතද්දසං වා විතතං -පෙ- සමො-
හං වා විතතං -පෙ- විතමොහං වා විතතං -පෙ- සමිතිතං වා විතතං
-පෙ- විකිතිතං වා විතතං -පෙ- මහගතං වා විතතං -පෙ- අමහගතං වා
විතතං -පෙ- සරිතතරං වා විතතං -පෙ- අනුතතරං වා විතතං -පෙ-
සමාතිතං වා විතතං -පෙ- අසමාතිතං වා විතතං -පෙ- විමුතතං වා
විතතං -පෙ- අවිමුතතං වා විතතං 'අවිමුතතං විතත'නති පජානාති.

තං සූතවෙය්න සූචකං, පජානනවෙය්න පසුඤ්ඤා. තෙන වුච්චති:
'තිණ්ණං විතතානං විපජාරතතා ඉඤ්ඤානං පසාදවසෙන නානකෙන-
කතනවිසුඤ්ඤානවරියාපරියොගාහනෙන පසුඤ්ඤා වෙනොපරියසුඤ්ඤා.'

වෙනොපරියසුඤ්ඤානිදෙද්දසො.

53. පුබ්බෙතිවාසානුස්සතිඤ්ඤා

කථං පච්චයපවත්තාන 1 ධම්මානං නානතෙතකතනකමමිච්චාරව-
සෙන පරියොගාහනෙන පසුඤ්ඤා පුබ්බෙතිවාසානුස්සතිඤ්ඤා:

ඉධ භික්ඛු ජන්දසමාධි -පෙ- මුද්දං කරිත්වා කමමතිං එවං ජානාති:²
'ඉමසමිං සති ඉදං භොති, ඉමසුප්පාද ඉදං උප්පජ්ජති, ඥේදං අපිජා-
පච්චයා සමිතිරා, සමිතිරපච්චයා විසුඤ්ඤානං, විසුඤ්ඤානපච්චයා නාමාරුපං,
නාමාරුපපච්චයා සලායතනං, සලායතනපච්චයා එසෙසා, එසෙසපච්චයා
වෙදනා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා, තණ්හාපච්චයා උපාදානං, උපාදාන-
පච්චයා භවො, භවපච්චයා ජාති, ජාතිපච්චයා ජරාමරණං, සොකපරි-
දෙවදුකකිදෙමනසුපායාසා සමිතිවනති. එවමෙනස්ස කෙවලස්ස දුක-
කිකිසස්ස සමුදයො භොති.

සෞ තථා භාවිතෙන විතෙතන පරිසුද්ධෙන පරිසොද්ධෙන පුබ්බ-
ෙතිවාසානුස්සතිඤ්ඤාය විතතං අභිනිභරති, අභිනින්නාමෙති: සො අනෙක-
විතිතං පුබ්බෙතිවාසං අනුස්සරති, සෙසෙවිදං: එකමි ජාතියා, ද්වෙමි
ජාතියො, තිස්සොමි ජාතියො, චතස්සොමි ජාතියො, පඤ්චමි ජාතියො,
දසමි ජාතියො, විසමි ජාතියො, තිංසමි ජාතියො, චතතාප්පිසමි
ජාතියො, පසුඤ්ඤමි ජාතියො, ජාතිසතමි, ජාතිසහස්සමි, ජාතිසත-
සහස්සමි, අනෙකෙමි සංවට්ඨකපෙ, අනෙකෙමි විවට්ඨකපෙ, අනෙකෙමි
සංවට්ඨවිවට්ඨකපෙ, 'අමුත්තාසිං එවනනාමො එවංගොතො එවංවණ්ණො
එවමාහාරො එවං සුඛදුකකපටිසංවෙදී එවමාසුපරියතො, සො තතො
වුතො ඉට්ඨපපනො'ති. ඉති සාකාරං සරිද්දෙසං අනෙකවිතිතං පුබ්බ-
ෙතිවාසං අනුස්සරති.

තං සූතවෙය්න සූචකං, පජානනවෙය්න පසුඤ්ඤා. තෙන වුච්චති:
'පච්චය පවත්තානං ධම්මානං නානතෙතකතනකමමිච්චාරවසෙන පරියො-
ගාහනෙන පසුඤ්ඤා පුබ්බෙතිවාසානුස්සතිඤ්ඤා.'

පුබ්බෙතිවාසානුස්සතිඤ්ඤානිදෙද්දසො.

හෙතෙම එපරිද්දෙන් භාවිත වූ පරිශුද්ධ වූ ප්‍රභාසවර වූ සිතින් වෙතො-
පරිසරයෙහි පිණිස සිත එළවයි. නැඹුරු කෙරෙයි. හෙතෙම පරසතන-
යන්ගේ පරපුදාලයන්ගේ සිත තමාගේ සිතින් පිරිසිදු දැනගනී යි: සරාග වූ
සිත ද 'සරාග සිතා'යි දැනගනී, විතරාග වූ සිත ද 'විතරාග සිතා'යි
දැනගනී, සදෙස වූ සිත ද 'සදෙස සිතා'යි දැනගනී, විතදෙස වූ සිත ද ...
සමොහ වූ සිත ද ... විතමොහ වූ සිත ද ... (විතමිඳු වගයෙන්) හැකුළුණු
සිත ද ... (උභව වගයෙන්) විසුරුණු සිත ද ... මහද්වන වූ සිත ද ...
මහද්වන නො වූ සිත ද ... ස උතතර වූ සිත ද ... අනුතතර වූ සිත ද ...
සමාසිත වූ සිත ද ... අසමාසිත වූ සිත ද ... විමුක්ත වූ සිත ද ... අවිමුක්ත
වූ සිත ද 'අවිමුක්ත වූ සිතා'යි දැනගනී.

එය ඥානාභියෙන් ඥාන යැ ප්‍රජානනාභියෙන් ප්‍රඥ යි. එයින් කියනු
ලැබෙයි: 'නිශ්ශංකං චිත්තානං විසාරතාං ඉද්දියානං පභාදවසෙන
නානාත්තකතනමික්ඛන්තවජියා පටිසොභාහගෙ පඤ්ඤා වෙතො-
සමියඤාණං' යි.

වෙතොපටිසොභානතිද්දෙය යි.

53. පූච්ඡිවාසානුසමාතිඥානය

කිසෙයින් ප්‍රත්‍යයෝතපනාධර්මයන්ගේ නානාක ඵකක කම්වෙග-
වගයෙන් දැනගැනීමෙහි ප්‍රඥව පූච්ඡිවාසානුසමාතිඥාන වෙයි යත්:

මේ සස්තෙහි මහණ ජන්දසමාධිය ... මාද වූවක් කම්ණය වූවක් කොට
මෙසේ දැනගනී: මේ ප්‍රත්‍යය ඇති කල්හි මේ ප්‍රත්‍යයෝතපනාය වෙයි,
මේ ප්‍රත්‍යයාගේ උපපාදාය හෙතු කොට ගෙන මේ ප්‍රත්‍යයෝතපනාය උපදී.
ඒ මෙසේ යැ: අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරයෝ උපදිති. සංස්කාරප්‍රත්‍යයෙන්
ප්‍රතිසංඛිච්ඡෙදනය උපදියි. විපාකච්ඡෙදනප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූපය උපදියි.
නාමරූපප්‍රත්‍යයෙන් ඡායාකතනය උපදියි. ඡායාකතනප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය
උපදියි. ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වෙදනාව උපදියි. වෙදනා ප්‍රත්‍යයෙන් නාමණාව
උපදියි. නාමණාප්‍රත්‍යයෙන් උපාදානය උපදියි. උපාදාන ප්‍රත්‍යයෙන් භවය
උපදියි. කම්භවප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය උපදියි. ජාතිප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණය
උපදියි. තොකපරිදෙව දුඛදොමිතසොපායාසයෝ උපදිත්. මෙසේ තෙල
අසම්මිශ්‍ර වූ දුඛරාශිහුගේ සමුදය වේ. හෙතෙම එසේ භාවිත වූ පරිශුද්ධ
වූ ප්‍රභාසවර වූ සිතින් පූච්ඡිවාසානුසමාතිඥානය පිණිස සිත එළවයි,
නැඹුරු කෙරෙයි.

හෙතෙම අනෙක ප්‍රකාර වූ පෙරවිසූ කදවිලිවෙල සිහි කෙරෙයි.
ඒ මෙසේ යි: එක් ජාතියකුදු ජාති දෙකකුදු ජාති තුනකුදු ජාති සතුරකුදු
ජාති පසකුදු ජාති දසකුදු ජාති විස්සකුදු ජාති තිසකුදු ජාති සතලිස
කුදු ජාති පනසකුදු ජාති සියයකුදු ජාති දහසකුදු ජාති සුවහසකුදු
නොයෙක් සංවතීකල්පයකුදු නොයෙක් විවතීකල්පයකුදු නොයෙක්
සංවතීවිවතීකල්පයකුදු අසුචල් තැන මෙබඳු නම් ඇතියෙම් මෙබඳු ගොත්‍ර
ඇතියෙම් මෙබඳු පාඨාසට්ඨන් ඇත්තෙම් මෙබඳු ආහාර ඇත්තෙම් මෙබඳු
සුවදක් විදනාසුදු වූයෙම් මෙබඳු ආසුපරිවෙජ්ද ඇතියෙම් වීම්. ඒ මම
එයින් සැව මෙහි උපන්මි'යි. මෙසේ (නම්ගොත් විසින්) උද්දෙය සහිත වූ
(පාඨාසට්ඨන් විසින්) ආකාර සහිත වූ නානාප්‍රකාර වූ පෙර විසූ කද
පිළිවෙල සිහි කෙරෙයි.

එය ඥානාභියෙන් ඥාන යැ ප්‍රජානනාභියෙන් ප්‍රඥ යි. එයින් කියනු
ලැබෙයි: 'සම්මයපටිත්තානං ධම්මානං නානාත්තකතනමික්ඛන්තවජියා
පටිසොභාහගෙ පඤ්ඤා පුබ්බෙහිවාසානුසමාති ඤාණං' යි

පූච්ඡිවාසානුසමාතිඥානතිද්දෙය යි

54. දිබ්බචක්ඛානුඤාණං.

කථාං ඔභාසවසෙන නානතොකතනරූපනිමිත්තානං දස්සනට්ඨ පඤ්ඤා දිබ්බචක්ඛානුඤාණං:

ඉධ භික්ඛු ඡන්දසමාධි පටානසංඛාරසමන්තාගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙති. විරියසමාධි - පෙ - විනාසමාධි - පෙ - විමංසාසමාධි පටානසංඛාරසමන්තාගතං ඉද්ධිපාදං භාවෙති. සො ඉමෙසු චතුසු ඉද්ධිපාදෙසු විනාසං පරිභාවෙති, පරිදමෙති, මුද්ධං කරොති කම්මයයං. සො ඉමෙසු චතුසු ඉද්ධිපාදෙසු විනාසං පරිභාවෙතො පරිදමෙතො මුද්ධං කරොති කම්මනියං ආලොකසඤ්ඤාං මනසිකරොති, දිවාසඤ්ඤාං අබ්ධියාති, 'යථා දිවා නථා රතනි, යථා රතනි නථා දිවා' ඉති විචට්ඨො¹ චෙතසා අපරියොනදොන සප්පතාසං විනාසං භාවෙති.

සො නථා භාවිතෙන විතොන පරිසුද්ධෙන පරිසොදානෙන සත්තානං චුත්තප්පානඤ්ඤාය විනාසං අභිනිභරති, අභිනින්නාවෙති, සො දිබ්බෙන චක්ඛුනා විසුද්ධෙන අතික්කන්තමානුසංකෙන සතො පස්සති චම්මානෙ උපපජ්ජමානෙ² තිනෙ පඤ්ඤෙ සුවණේණ³ දුබ්බණේණ සුගතෙ දුගතෙ යථා කම්මපගෙ සතො පජානාති: 'ඉමෙ චත භොතො සත්තා කාය-දුච්චරිතෙන සමන්තාගතා වජීදුච්චරිතෙන සමන්තාගතා මනොදුච්චරිතෙන සමන්තාගතා අරියානං උපවාදකා මිච්ඡාදිට්ඨිකා මිච්ඡාදිට්ඨිකම්මසමාදානා, තෙ කායස්ස හෙද පරමමරණා අපායං දුගතනි විනිපාතං නිරයං උපපන්නා. ඉමෙ චා පන භොතො සත්තා කායසුච්චරිතෙන සමන්තාගතා වජීසුච්චරිතෙන සමන්තාගතා මනොසුච්චරිතෙන සමන්තාගතා අරියානං අනුපවාදකා සම්මාදිට්ඨිකා සම්මදිට්ඨිකම්මසමාදානා, තෙ කායස්ස හෙද පරමමරණා සුගතං සග්ගං ලොකං උපපන්නා'ති. ඉති දිබ්බෙන චක්ඛුනා විසුද්ධෙන අතික්කන්තමානුසංකෙන සතො පස්සති චම්මානෙ උපපජ්ජමානෙ² තිනෙ පඤ්ඤෙ සුවණේණ දුබ්බණේණ සුගතෙ දුගතෙ යථා කම්මපගෙ සතො පජානාති.

නං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා. තෙන වුච්චති: 'ඔභාසවසෙන නානතොකතන රූපනිමිත්තානං දස්සනට්ඨ පඤ්ඤා දිබ්බචක්ඛානුඤාණං.'

දිබ්බචක්ඛානුඤාණනිදදාසො

1. චම්මානෙ - සි, 2,

2. උපපජ්ජමානෙ - මුල්, යනා PTS.

3. සුවණේණ - PTS.

54. දිව්‍යවක්‍ෂුර්‍යානස

කිසෙයින් කසිණොභාස වශයෙන් නානාසවභාව එකසවභාව වර්ණයන-
තස දක්නා සවභාව වූ ප්‍රඥාව දිව්‍යවක්‍ෂුර්‍යාන වෙයි යත්:

මේ සත්තෙහි මහණ ඡන්දස අධික කොට ඇති සමාධිය හා ප්‍රධාන විශිෂ්ටයෙන් සමන්විත වූ සාද්ධිපාදය වෙයි. විශිෂ්ට අධික කොට ඇති සමාධිය .. විනාශ අධික කොට ඇති සමාධිය ... විමංසාව අධික කොට ඇති සමාධිය හා ප්‍රධාන විශිෂ්ටයෙන් සමන්විත වූ සාද්ධිපාදය වෙයි. හෙතෙම මේ සතර සාද්ධිපාදයන්හි සිත පුනපුනා වෙයි. දමනය කෙරෙයි මාද වූවක් කම්ණ්‍ය වූවක් කෙරෙයි. හෙතෙම මේ සතර සාද්ධිපාදයන්හි සිත පුනපුනා වඩා දමනය කොට මාද වූවක් කම්ණ්‍ය වූවක් කොට දාලොක සංඥාව මෙතෙහි කෙරෙයි. 'දවාලා'යි යන සංඥාව ඉටුයි. යම්සේ දහවල්හි අලොකය දක්නාලද ද එසේ ම රාත්‍රියෙහි ද මෙතෙහි කෙරෙයි. යම්සේ රාත්‍රියෙහි දිබ්බවක්‍ෂුරාලොකයෙන් දක්නාලද ද එසේ ම දහවල්හි ද මෙතෙහි කෙරෙයි. මෙසේ විවෘත වූ ගාත්පසින් හෝ වාසුණු සිතින් අවභාස සහිත වූ සිත වෙයි.

හේ එසෙයින් ගම්‍ය වූ පරිශුද්ධ වූ ප්‍රභාසාර වූ සිතින් සත්ත්වයන්ගේ ව්‍යුතිර්ථතපත්ති දක්නා ඥානස පිණිස සිත එළවයි, නැවුරු කෙරෙයි. හේ පරිශුද්ධ වූ මිනිසාස ඉක්මසිරි දිවැසින් ව්‍යුත වන්නා වූ උපදනා වූ හිත වූ ප්‍රණීත වූ සුඤ්ජන වූ දුමුණි වූ සුගතිසට ගිය දුගතිසට ගිය සත්ත්වයන් දකී. කම් වූ පරිද්දෙන් පරලොව ගිය සත්ත්වයන් දැනගනියි: 'එකානා-
යෙන් මේ හවත් සත්ත්වයෝ කායදුග්චරිතයෙන් යුක්ත වූවාහු වාග්දුග්චරිතයෙන් යුක්ත වූවාහු මනෝදුග්චරිතයෙන් යුක්ත වූවාහු ආයෙඝී-
පවාදක වූවාහු මිථ්‍යාදූෂි ඇත්තාහු මිථ්‍යාදූෂිකම්මසමාදාන ඇත්තාහු ය. ඔහු කාබුත් මරණින් මත්තෙහි සැපයෙන් පහ වූ දුකටගති වූ විවස ව පතිත වන නිරසට (ප්‍රතිසන්ති විසින්) පැමිණියාහු ය. තවද මේ හවත් සත්ත්වයෝ කායසුචරිතයෙන් යුක්ත වූවාහු වාග්සුචරිතයෙන් යුක්ත වූවාහු මනෝසුචරිතයෙන් යුක්ත වූවාහු ආයෙඝීපවාද හෝ කලාහු සමයන්දූෂි ඇත්තාහු සමයන්දූෂිකම්මසමාදාන ඇත්තාහු ය. ඔහු කාබුත් මරණින් මත්තෙහි සුඤ්ජනහි ඇති සුවයෙන් අග්‍ර වූ දෙව්ලොවට (ප්‍රතිසන්ති විසින්) පැමිණියාහු' යයි. මෙසේ විශුද්ධ වූ මිනිසාස ඉක්මසිරි දිවැසින් ව්‍යුත වන්නා වූ උපදනා වූ හිත වූ ප්‍රණීත වූ සුවණි වූ දුමුණි වූ සුගතිසට ගිය දුගතිසට ගිය සත්ත්වයන් දකී. කම් වූ පරිද්දෙන් පරලොව ගිය සත්ත්වයන් දැනගනී.

එය ඥානාචාර්යයෙන් ඥාන සැ ප්‍රජානනාචාර්යයෙන් ප්‍රඥ සි. එයින් නියනු ලැබෙයි: 'ඛනාසවසෙන නානාගතකතනරූපනිමිතනානං දසසනපට්ඨ පසුඤ්ඤා දිබ්බවක්‍ෂුරාණං' යි.

55. ආයුර්වේදය සැකිලි.

කවර ව්‍යුහයක් ආකාරයෙන් නිශ්චය කළ යුතුය. ව්‍යුහයක් පැහැදිලිව
ආයුර්වේදය බවට පත් කළ යුතුය.

කවර ව්‍යුහයක් ආකාරයෙන් නිශ්චය කළ යුතුය. ව්‍යුහයක් පැහැදිලිව
ආයුර්වේදය බවට පත් කළ යුතුය.

ආයුර්වේදය පැහැදිලිව නිශ්චය කළ යුතුය. ව්‍යුහයක් පැහැදිලිව
ආයුර්වේදය බවට පත් කළ යුතුය.

සෞඛ්‍ය සහතිකයක් ලෙස ආයුර්වේදය පැහැදිලිව නිශ්චය කළ යුතුය. ව්‍යුහයක් පැහැදිලිව
ආයුර්වේදය බවට පත් කළ යුතුය.

සෞඛ්‍ය සහතිකයක් ලෙස ආයුර්වේදය පැහැදිලිව නිශ්චය කළ යුතුය. ව්‍යුහයක් පැහැදිලිව
ආයුර්වේදය බවට පත් කළ යුතුය.

1. නිශ්චය කළ යුතුය, - සෞ PTS,
2. අනුමතයක් ලෙස - සෞ PTS, පි 1, 2

55 ආසුච්ඡෙදය

කිසෙය් පුසං අසුචිත් (අනුසුච්ඡෙදයාමිති) තුන් ඉන්ද්‍රිය-
යන්ගේ වසිතාවයෙන් පැවැති ප්‍රඥා ආසුච්ඡෙදය වෙයි යන්න:

කවර තුන් ඉන්ද්‍රියයන්ගේ ද යත්: අනුසුච්ඡෙදයාමිති) තුන් ඉන්ද්‍රිය-
යන්ගේ වසිතාවයෙන් පැවැති ප්‍රඥා ආසුච්ඡෙදය වෙයි යන්න:

අනුසුච්ඡෙදයාමිති) තුන් ඉන්ද්‍රියයන්ගේ වසිතාවයෙන් පැවැති ප්‍රඥා ආසුච්ඡෙදය වෙයි යන්න:

ප්‍රොතාපනනිමාගිකයෙහි අනුසුච්ඡෙදයාමිති) තුන් ඉන්ද්‍රියයන්ගේ වසිතාවයෙන් පැවැති ප්‍රඥා ආසුච්ඡෙදය වෙයි යන්න:

ප්‍රොතාපනනිමාගිකයෙහි අනුසුච්ඡෙදයාමිති) තුන් ඉන්ද්‍රියයන්ගේ වසිතාවයෙන් පැවැති ප්‍රඥා ආසුච්ඡෙදය වෙයි යන්න:

සකද්දගාමිමග්ගකනිකේ -පෙ- සකද්දගාමිඵලකනිකේ -පෙ- අනාගාමි-
මග්ගකනිකේ -පෙ- අනාගාමිඵලකනිකේ -පෙ- අරහත්තමග්ගකනිකේ
අඤ්ඤාදිඤ්ඤාසං සද්ධිඤ්ඤාං අධිමොක්ඛපරිවාරං ගොති -පෙ- ජීවිතිඤ්ඤාං
පචත්තසන්නතාභිපතෙය්‍යපරිවාරං ගොති.

අරහත්තමග්ගකනිකේ ජාතා ධම්මා ධූපෙකා විත්තසමුට්ඨානං රූපං
සබ්බේව ඤාසලා ගොනති, සබ්බේව අනාසවා ගොනති, සබ්බේව නිශ්ශාන්තිකා
ගොනති, සබ්බේව අපචයගාමිනො ගොනති, සබ්බේව ලොකුත්තරා
ගොනති, සබ්බේව නිබ්බානාරම්මණා ගොනති. අරහත්තමග්ගකනිකේ
අඤ්ඤාදිඤ්ඤාසං ඉමාති අට්ඨිඤ්ඤාති සහජාතපරිවාරා ගොනති, අඤ්ඤා-
මඤ්ඤාපරිවාරා ගොනති, නිස්සංසරිවාරා ගොනති, සම්පයුත්තපරිවාරා
ගොනති, සහගතා ගොනති, සහජාතා ගොනති, සංසට්ඨා ගොනති,
සම්පයුත්තා ගොනති. තෙව නස්ස ආකාරාලේඛ ගොනති පරිවාරා ව.

අරහත්තඵලකනිකේ අඤ්ඤාතාමිඤ්ඤාසං සද්ධිඤ්ඤාං අධිමොක්ඛපරිවාරං
ගොති, විරිඬිඤ්ඤාං -පෙ- ජීවිතිඤ්ඤාං පචත්තසන්නතාභිපතෙය්‍යපරිවාරං
ගොති. අරහත්තඵලකනිකේ ජාතා ධම්මා සබ්බේව අබ්‍යාකතා ගොනති,
ධූපෙකා විත්තසමුට්ඨානං රූපං, සබ්බේව අනාසවා ගොනති, සබ්බේව
ලොකුත්තරා ගොනති, සබ්බේව නිබ්බානාරම්මණා ගොනති. අරහත්ත-
ඵලකනිකේ අඤ්ඤාතාමිඤ්ඤාසං ඉමාති අට්ඨිඤ්ඤාති සහජාතපරිවාරා
ගොනති, අඤ්ඤාමඤ්ඤාපරිවාරා ගොනති, නිස්සංසරිවාරා ගොනති, සම්ප-
යුත්තපරිවාරා ගොනති, සහගතා ගොනති, සහජාතා ගොනති, සංසට්ඨා
ගොනති, සම්පයුත්තා ගොනති. තෙව නස්ස ආකාරා ලේඛ ගොනති
පරිවාරා ව. ඉති ඉමාති අට්ඨවස්සාති වතුසට්ඨි ගොනති.

ආසවානි කතමේ නෙ ආසවා: කාමාසවො, භවාසවො, දිට්ඨාසවො,
අවිජ්ජාසවො.

කතේනෙ ආසවා බ්බන්ති: සොනාපත්තිමග්ගෙන අනවසෙසො
දිට්ඨාසවො බ්බන්ති, අපායගමනීයො කාමාසවො බ්බන්ති, අපායගමනීයො
භවාසවො බ්බන්ති, අපායගමනීයො අවිජ්ජාසවො බ්බන්ති, එතේනෙ ආසවා
බ්බන්ති.

සකද්දගාමිමග්ගෙන ඔලාරිකො කාමාසවො බ්බන්ති, තදෙකට්ඨො
භවාසවො බ්බන්ති, තදෙකට්ඨො අවිජ්ජාසවො බ්බන්ති, එතේනෙ ආසවා
බ්බන්ති.

අනාගාමිමග්ගෙන අනවසෙසො කාමාසවො බ්බන්ති, තදෙකට්ඨො
භවාසවො බ්බන්ති, තදෙකට්ඨො අවිජ්ජාසවො බ්බන්ති, එතේනෙ ආසවා
බ්බන්ති.

අරහත්තමග්ගෙන අනවසෙසො භවාසවො බ්බන්ති, අනවසෙසො
අවිජ්ජාසවො බ්බන්ති, එතේනෙ ආසවා බ්බන්ති.

තං ඤාතට්ඨොන ඤාණං, පජානානට්ඨොන පඤ්ඤා. තෙන චුළ්චිති:
'වතුසට්ඨියා ආකාරෙති තිණණො ඉඤ්ඤානං වසිභාවතා පඤ්ඤා ආසවානං
බ්බෙ ඤාණං'.

ආසවකම්මඤ්ඤානිදද්දෙසා.

සකාද්ගාමිමාගිකාණයෙහි ... සකාද්ගාමිඵලකාණයෙහි ... අනාගාමි-
මාගිකාණයෙහි ... අනාගාමිඵලකාණයෙහි ... අතීන්මාගිකාණයෙහි අඤ්ඤාදි-
යට ශ්‍රද්ධාදියය අධිමොක්ෂභාවයෙන් පරිවාර වෙයි ... ජීවිතෙත්‍යය
විචිමානසන්නායයට අධිපතිභාවයෙන් පරිවාර වේ.

අතීන්මාගිකාණයෙහි උපන් ධම්මෝ චිත්තසමුත්ථානරූපය තබා
සියල්ලෝ මැ කුහල වෙති, සියල්ලෝ මැ අනාසුට වෙති, සියල්ලෝ මැ
නොයෙකිණික වෙති, සියල්ලෝ මැ අපචයගාමී වෙති, සියල්ලෝ මැ
ලොකොත්තර වෙති, සියල්ලෝ මැ නිමිණාලබ්බන වෙති. අතීන්මාගිකා-
ණයෙහි අඤ්ඤාදියට මේ අමෙට්‍යයයෝ සහජානනාවයෙන් පරිවාර
වෙති, අනොයා'නාභාවයෙන් පරිවාර වෙති, නිශ්‍රයභාවයෙන් පරිවාර
වෙති, සම්ප්‍රසුක්තභාවයෙන් පරිවාර වෙති, සහගත වෙති. සහජාන වෙති,
සංසායට වෙති, සම්ප්‍රසුක්ත වෙති. ඒ අමෙට්‍යයයෝ මැ ඒ අඤ්ඤාදියට
ආකාර ද පරිවාර ද වෙත්.

අතීන්ඵලකාණයෙහි අඤ්ඤාභාවිත්‍යයට ශ්‍රද්ධාදියය අධිමොක්ෂභාවයෙන්
පරිවාර වෙයි, විශේෂිත්‍යය ... ජීවිතෙත්‍යය වචිමානසන්නායයට අධිපති-
භාවයෙන් පරිවාර වේ. අතීන්ඵලකාණයෙහි උපන් ධම්මෝ සියල්ලෝ මැ
අව්‍යාකාත වෙති, චිත්තසමුත්ථානරූපය තබා සියල්ලෝ මැ අනාසුට වෙති,
සියල්ලෝ මැ ලොකොත්තර වෙති, සියල්ලෝ මැ නිමිණාලබ්බන වෙත්.
අතීන්ඵලකාණයෙහි අඤ්ඤාභාවිත්‍යයට මේ අමෙට්‍යයයෝ සහජානනාවයෙන්
පරිවාර වෙති, අනොයා'නාභාවයෙන් පරිවාර වෙති, නිශ්‍රයභාවයෙන් පරිවාර
වෙති, සම්ප්‍රසුක්තභාවයෙන් පරිවාර වෙති, සහගත වෙති, සහජාන වෙති,
සංසායට වෙති, සම්ප්‍රසුක්ත වෙත්. ඒ අමෙට්‍යයයෝ මැ ඒ අඤ්ඤාභාවිත්‍යයට
ආකාර ද පරිවාර ද වෙත්. මෙසේ මේ අමෙට්‍යයයෝ සුසාරොක් වේ.

ආසමා යනු: ඒ ආසුචයෝ කවරහ යන්: කාමාසුච යා භවාසුච යා
දුෂ්ටාසුච යා අවිදුසුච යි.

තෙල ආසුචයෝ කොයි ක්ෂය වෙති යන්: සෝවන්මහින් අනවශෙෂ වූ
දුෂ්ටාසුචය ක්ෂය වෙයි, අපායගාමී වූ කාමාසුචය ක්ෂය වෙයි, අපායගාමී වූ
භවාසුචය ක්ෂය වෙයි, අපායගාමී වූ අවිදුසුචය ක්ෂය වෙයි. තෙල ආසුචයෝ
මෙහි ක්ෂය වෙත්.

සෙදගාමිමහින් මාදුරික වූ කාමාසුචය ක්ෂය වෙයි, එය හා සමග එක් වැ
සිටි භවාසුචය ක්ෂය වෙයි, එය හා සමග එක් වැ සිටි අවිදුසුචය ක්ෂය
වෙයි. තෙල ආසුචයෝ මෙහි ක්ෂය වෙත්.

අනගාමි මහින් අනවශෙෂ වූ කාමාසුචය ක්ෂය වෙයි, එය හා සමග
එක් වැ සිටි භවාසුචය ක්ෂය වෙයි, එය හා සමග එක් වැ සිටි අවිදුසුචය
ක්ෂය වෙයි. තෙල ආසුචයෝ මෙහි ක්ෂය වෙත්.

අතීන්මාගියෙන් අනවශෙෂ වූ භවාසුචය ක්ෂය වෙයි, අනවශෙෂ වූ
අවිදුසුචය ක්ෂය වෙයි. තෙල ආසුචයෝ මෙහි ක්ෂය වෙත්.

එය ඥානානුසංගා ඥාන යා ප්‍රජානනානුසංගා ප්‍රඥ යි. එයින් යියනු
ලැබෙයි: 'වතුසට්ඨියා ආකාරෙති තිණණං ඉපදියානං වසිනාචිතා පඤ්ඤා
ආසමානං බසෙ ඤාණං' යි.

ආසුචක්ෂයඤාන නිජ්දෙය යි.

56-63. සච්චසද්දණවතුකතදවයං

කථං පරිසද්දකථෙය් පසද්දා දුකෙහි සද්දණං, පභානකථෙය් පසද්දා සමුදයෙ සද්දණං, සච්චිකිරියකථෙය් පසද්දා නිරොධෙ සද්දණං, භාවනකථෙය් පසද්දා මග්ගෙ සද්දණං;

දුකකසස පිළනකථෙය් සඛිකතකථෙය් සත්තාපකථෙය් විපරිනාමකථෙය් පරිසද්දකථෙය්.

සමුදයසස ආයුහනකථෙය් නිදානකථෙය් සසද්දාගකථෙය් පට්ටිබ්බකථෙය් පභානකථෙය්.

නිරොධසස නිසුරණකථෙය් විවෙකකථෙය් අසඛිකකථෙය් අමනකථෙය් සච්චිකිරියකථෙය්.

මග්ගසස නියානකථෙය් හෙතුකථෙය් දසසනකථෙය් ආබිපනෙය් භාවනකථෙය්.

තං සද්දකථෙය්න සද්දණං, පජානනකථෙය්න පසද්දා. තෙන වුච්චති 'පරිසද්දකථෙය් පසද්දා දුකෙහි සද්දණං, පභානකථෙය් පසද්දා සමුදයෙ සද්දණං, සච්චිකිරියකථෙය් පසද්දා නිරොධෙ සද්දණං, භාවනකථෙය් පසද්දා මග්ගෙ සද්දණං'.

කථං දුකෙහි සද්දණං, දුකකසමුදයෙ සද්දණං, දුකකනිරොධෙ සද්දණං, දුකකනිරොධගාමිනියා පටිපදාය සද්දණං;

මග්ගසමඛිතිසස සද්දණං දුකෙහිපෙනං සද්දණං, දුකකසමුදයෙපෙනං සද්දණං, දුකකනිරොධෙපෙනං සද්දණං, දුකකනිරොධගාමිනියා පටිපදායපෙනං සද්දණං.

තත්ථ කතමං දුකෙහි සද්දණං: දුකං ආරබ්භ යා උප්පජ්ජති පසද්දා පජානනා විචයො පච්චයො ධම්මවිචයො සලලකකිණා උපලකකිණා පච්චුපලකකිණා පණ්ණිච්චං කොසලලං නෙපුසද්දාං වෙහව්සා විනතා උප-පරිකම්භා භුරි මෙධා පරිනාමිකා විපස්සනා සමපජ්ජාදා පනොදෙ පසද්දා පසද්දානුත්තරං පසද්දාබලං පසද්දාසත්ථං පසද්දාපාසාදෙ පසද්දාආලොකො පසද්දාමහාසො පසද්දාපජේජානො පසද්දාදුරතනං අමොහො ධම්මවිචයො සමමාදිට්ඨි. ඉදං වුච්චති දුකෙහි සද්දණං. දුකකසමුදයං ආරබ්භ -පෙ-දුකකනිරොධං ආරබ්භ -පෙ-දුකකනිරොධගාමිනියා පටිපදාං ආරබ්භ -පෙ-අමොහො ධම්මවිචයො සමමාදිට්ඨි. ඉදං වුච්චති දුකකනිරොධගාමිනියා පටිපදාය සද්දණං.

තං සද්දකථෙය්න සද්දණං, පජානනකථෙය්න පසද්දා. තෙන වුච්චති: 'දුකෙහි සද්දණං, දුකකසමුදයෙ සද්දණං, දුකකනිරොධෙ සද්දණං, දුකකනිරොධ-ගාමිනියා පටිපදාය සද්දණං'.

සච්චසද්දණවතුකතදවයනිදෙදසො.

56-63. සත්‍යඥානවතුෂ්කදවය

කිසෙයින් (දුඛයාගේ පීඩනාදි වතුර්විධ අවයව) පරිඥෙයසවිභාව-
සෙහි ප්‍රඥව දුඛඥාන වෙයි, ප්‍රභාතවයසවිභාවයෙහි ප්‍රඥව සමුදයඥාන
වෙයි, සාක්ෂාත්කත්වයසවිභාවයෙහි ප්‍රඥව නිරෝධඥාන වෙයි, භාවිතවය
සවිභාවයෙහි ප්‍රඥව මාගීඥාන වෙයි යත්:

දුඛයාගේ විබුන්සවිභාවය ප්‍රත්‍යයන් විසින් රැස් වූ කරුණුද සවිභාවය
සන්තාපසවිභාවය පෙරළෙන සවිභාවය පරිඥෙයසවිභාව වෙයි.

සමුදයාගේ දුක් රැස් කරන සවිභාවය දුකට කරුණු වන සවිභාවය
සංයෝග සවිභාවය වළඟන සවිභාවය ප්‍රභාතවය සවිභාව වෙයි.

නිරෝධයාගේ සසරින් පහවූ සවිභාවය සාසකාරයන් කෙරෙන් ශුන්‍ය
සවිභාවය ප්‍රත්‍යයන් විසින් රැස් වූ නො කරුණුද සවිභාවය අමරණ
සවිභාවය සාක්ෂාත්කත්වය සවිභාව වෙයි.

මාගීයාගේ නිසංසාරසවිභාවය හෙතුසවිභාවය දගීනසවිභාවය
ආබිසත්‍යසවිභාවය භාවිතවයසවිභාව වේ.

එය ඥානාභියෙන් ඥාන යැ ප්‍රජානනාභියෙන් ප්‍රඥා යි. එයින් කියනු
ලැබෙයි: 'පටිඤ්ඤාදට්ඨං පඤ්ඤා දුක්ඛං ඤාණං පහානට්ඨං පඤ්ඤා සමුදයෙ
ඤාණං සමච්ඡින්නිකට්ඨං පඤ්ඤා නිරෝධෙ ඤාණං භාවනාට්ඨං පඤ්ඤා
මග්ගෙ ඤාණං' යි.

කිසෙයින් දුඛඥාන, දුඛසමුදයඥාන, දුඛනිරෝධඥාන, දුඛනිරෝධ-
ගාමිනීප්‍රතිපදඥාන වෙයි යත්:

මාගීසමච්ඡිත්‍රයේ යම් ඥානයෙක් වේ ද හෙළ දුඛඥාන නමුදු වෙයි
හෙළ දුඛසමුදයඥාන නමුදු වෙයි, හෙළ දුඛනිරෝධඥාන නමුදු වෙයි,
හෙළ දුඛනිරෝධගාමිනීප්‍රතිපදඥාන නමුදු වේ.

එහි දුඛඥානය කවරේ යත්: දුඛසත්‍යය අරමුණු කොට යම් ප්‍රඥ-
යෙක් ප්‍රජානනාකාරයෙක් විමසීමෙන් ප්‍රකාරයෙන් විමසීමෙන් සිව්සස්දහම්
විමසීමෙන් (අනිත්‍යාදිය ලක්ෂණ විසින්) සැලකීමෙන් උපලක්ෂණයෙන්
ප්‍රත්‍යුපලක්ෂණයෙන් පාණිත්‍යයෙන් කුශලභාවයෙන් නිපුණභාවයෙන්
(අනිත්‍යාදිය) විභාවනායෙන් චිත්තායෙන් උපපරික්ෂායෙන් හුරිප්‍රඥායෙන්
මේධායෙන් (යථාසවිභාව ප්‍රතිවේධයෙහි නැමෙන) පරිණාමිකායෙන්
විදගීනායෙන් (අනිත්‍යාදිය ප්‍රකාරයෙන් දන්නා) සමාග්ඥානයෙන් පහොද-
ප්‍රඥායෙන් ප්‍රඥාසංඛ්‍යාන ඉන්ද්‍රියයෙන් ප්‍රඥබලයෙන් ප්‍රඥසංග්‍රහයෙන් ප්‍රඥ
ප්‍රාසාදයෙන් ප්‍රඥ ආලෝකයෙන් ප්‍රඥ අවනාසයෙන් ප්‍රඥ ප්‍රද්‍යොනායෙන් ප්‍රඥ
රත්නායෙන් අමොහයෙන් ධර්මවිච්ඡේදයෙන් සමාග්දූෂට්ඨයෙන් උපදි ද මේ
දුඛඥාන යැ යි කියනු ලැබේ. දුඛසමුදයසත්‍යය අරමුණු කොට ... දුඛ
නිරෝධසත්‍යය අරමුණු කොට ... දුඛනිරෝධගාමිනීප්‍රතිපදසත්‍යය
අරමුණු කොට යම් ප්‍රඥයෙක් ප්‍රජානනාකාරයෙන් .. අමොහයෙන්
ධර්මවිච්ඡේදයෙන් සමාග්දූෂට්ඨයෙන් උපදි ද මේ දුඛනිරෝධගාමිනීප්‍රතිපදඥාන
යැ යි කියනු ලැබේ.

එය ඥානාභියෙන් ඥාන යැ ප්‍රජානනාභියෙන් ප්‍රඥා යි. එයින් කියනු
ලැබෙයි: 'දුක්ඛෙ ඤාණං, දුක්ඛසමුදයෙ ඤාණං, දුක්ඛනිරෝධෙ ඤාණං,
දුක්ඛනිරෝධගාමිනියා පටිපදාය ඤාණං' යි.

සත්‍යඥානවතුෂ්කදවයනිර්දේශ යි.

64-67 සුද්ධිකපරිසරමිත්‍ය

කපං අත්පරිසරමිත්‍යෙ සුභං, ධම්මපරිසරමිත්‍යෙ සුභං, නිරුතති-
පරිසරමිත්‍යෙ සුභං, පරිභානපරිසරමිත්‍යෙ සුභං:

අත්පසු සුභං අත්පරිසරමිත්‍ය, ධම්මපසු සුභං ධම්මපරිසරමිත්‍ය,
නිරුතතිපසු සුභං නිරුතතිපරිසරමිත්‍ය, පරිභානපසු සුභං පරිභානපරි-
සරමිත්‍ය.

අත්භානතො පසුභු අත්පරිසරමිත්‍යෙ සුභං, ධම්මභානතො
පසුභු ධම්මපරිසරමිත්‍යෙ සුභං, නිරුතතිභානතො පසුභු නිරුතති-
පරිසරමිත්‍යෙ සුභං.

අත්වච්ඡානො පසුභු අත්පරිසරමිත්‍යෙ සුභං, ධම්මවච්ඡානො
පසුභු ධම්මපරිසරමිත්‍යෙ සුභං, නිරුතතිවච්ඡානො පසුභු නිරුතති-
පරිසරමිත්‍යෙ සුභං, පරිභානවච්ඡානො පසුභු පරිභානපරිසරමිත්‍යෙ
සුභං.

අත්සලකනිකො පසුභු අත්පරිසරමිත්‍යෙ සුභං, ධම්මසලකනිකො
පසුභු ධම්මපරිසරමිත්‍යෙ සුභං, නිරුතතිසලකනිකො පසුභු නිරුතති-
පරිසරමිත්‍යෙ සුභං, පරිභානසලකනිකො පසුභු පරිභානපරිසරමිත්‍යෙ
සුභං.

අත්භුජකනිකො පසුභු අත්පරිසරමිත්‍යෙ සුභං, ධම්මභුජකනිකො
පසුභු ධම්මපරිසරමිත්‍යෙ සුභං, නිරුතතිභුජකනිකො පසුභු නිරුතති-
පරිසරමිත්‍යෙ සුභං, පරිභානභුජකනිකො පසුභු පරිභානපරිසරමිත්‍යෙ
සුභං.

අත්පභෙදො පසුභු අත්පරිසරමිත්‍යෙ සුභං, ධම්මපභෙදො පසුභු
ධම්මපරිසරමිත්‍යෙ සුභං, නිරුතතිපභෙදො පසුභු නිරුතතිපරිසරමිත්‍යෙ
සුභං, පරිභානපභෙදො පසුභු පරිභානපරිසරමිත්‍යෙ සුභං.

අත්පභාවනො පසුභු අත්පරිසරමිත්‍යෙ සුභං, ධම්මපභාවනො
පසුභු ධම්මපරිසරමිත්‍යෙ සුභං, නිරුතතිපභාවනො පසුභු නිරුතතිපරි-
සරමිත්‍යෙ සුභං, පරිභානපභාවනො පසුභු පරිභානපරිසරමිත්‍යෙ සුභං.

අත්භේතනො පසුභු අත්පරිසරමිත්‍යෙ සුභං, ධම්මභේතනො පසුභු
ධම්මපරිසරමිත්‍යෙ සුභං, නිරුතතිභේතනො පසුභු නිරුතතිපරිසරමිත්‍යෙ
සුභං, පරිභානභේතනො පසුභු පරිභාන පරිසරමිත්‍යෙ සුභං.

64-67. **ဣဒ္ဓါနိဗ္ဗာနိယံဒိဋ္ဌိယောဘိယ**

කිසෙයින් අමිත්‍රකංචිද්දෙන, ධම්මකංචිද්දෙන, තිරුකතිප්‍රකංචිද්දෙන, ප්‍රතිභානප්‍රකංචිද්දෙන වෙයි යක්:

හෙතුවල (අම්)යන්හි ප්‍රභේදගතඥානය අම්ප්‍රතිසංචිද්‍යා ප්‍රත්‍යය (ධම්ම) යන්හි ප්‍රභේදගතඥානය ධම්ප්‍රතිසංචිද්‍යා ය. නිරුකානිකඥයෙකි ප්‍රභේදගතඥානය නිරුකානිප්‍රතිසංචිද්‍යා ය. ඥානයන්හි ප්‍රභේදගතඥානය ප්‍රතිභාන-ප්‍රතිසංචිද්‍යා ය.

අවිනානාචයෙහි ප්‍රභේදගතඥනය අවිප්‍රතිසංවිද්ඥන යැ. ධම්මානාචයෙහි ප්‍රභේදගතඥනය ධම්ප්‍රතිසංවිද්ඥන යැ. නිරුක්තිනානාචයෙහි ප්‍රභේදගතඥනය නිරුක්තිප්‍රතිසංවිද්ඥනයැ. ඥානානාචයෙහි ප්‍රභේදගතඥනය ප්‍රතිනානප්‍රතිසංවිද්ඥන යි.

අමිනියාවයෙහි ප්‍රහේදගතඥානය අමිප්‍රතිසංවිද්දෙන යැ. ධම්මිනියාවයෙහි ප්‍රහේදගතඥානය ධම්ප්‍රතිසංවිද්දෙන යැ. තීරුකතිනියාවයෙහි ප්‍රහේදගතඥානය තීරුකතිප්‍රතිසංවිද්දෙන යැ. ඥානිනියාවයෙහි ප්‍රහේදගතඥානය ප්‍රතිභානප්‍රතිසංවිද්දෙන යි.

අම්ම මොනොවට දැකීමෙහි ප්‍රභේදගතභූතය අම්ප්‍රතිසංවිද්ද්‍යුත ය,
 ධර්මය මොනොවට දැකීමෙහි ප්‍රභේදගතභූතය ධම්ප්‍රතිසංවිද්ද්‍යුත ය,
 නිරුක්තිය මොනොවට දැකීමෙහි ප්‍රභේදගතභූතය නිරුක්තිප්‍රතිසංවිද්ද්‍යුත
 ය, භූතය මොනොවට දැකීමෙහි ප්‍රභේදගතභූතය ප්‍රතිභානප්‍රතිසංවිද්ද්‍යුත ය.

අම්ම අත්‍යාමයෙන් දැනීමෙහි ප්‍රභේදගතඥානය අම්ප්‍රතිසංවිද්ද්‍යෙන යැ
 ධර්මය අත්‍යාමයෙන් දැනීමෙහි ප්‍රභේදගතඥානය ධර්මප්‍රතිසංවිද්ද්‍යෙන යැ
 නිරුක්තිය අත්‍යාමයෙන් දැනීමෙහි ප්‍රභේදගතඥානය නිරුක්තිප්‍රතිසංවිද්ද්‍යෙන යැ
 ඥානය අත්‍යාමයෙන් දැනීමෙහි ප්‍රභේදගතඥානය ප්‍රතිභාගප්‍රතිසංවිද්ද්‍යෙන යි.

අම්ප්‍රහේදයෙහි ප්‍රහේදනඥානස අම්ප්‍රතිසංචිද්දෙන යැ ධම්ප්‍රහේදයෙහි ප්‍රහේදනඥානස ධම්ප්‍රතිසංචිද්දෙන යැ නිරුක්තිප්‍රහේදයෙහි ප්‍රහේදනඥානස නිරුක්තිප්‍රතිසංචිද්දෙන යැ ඥානප්‍රහේදයෙහි ප්‍රහේදනඥානස ප්‍රතිසංචිද්දෙන යි.

අම්ම පහළ කිරීමෙහි ප්‍රහේදගතඥානය අභිප්‍රතිසංවිද්දේඥා යැයි ධම්ම පහළ කිරීමෙහි ප්‍රහේදගතඥානය ධම්මප්‍රතිසංවිද්දේඥා යැයි නිරුක්තිය පහළ කිරීමෙහි ප්‍රහේදගතඥානය නිරුක්තිප්‍රතිසංවිද්දේඥා යැයි ඥානය පහළ කිරීමෙහි ප්‍රහේදගතඥානය ප්‍රතිභානප්‍රතිසංවිද්දේඥා යි

අම්ම බැබැලවීමෙහි ප්‍රභේදගතභූතය දර්ශනීයවිද්‍යාන යැ. ඔබේ බැබැලවීමෙහි ප්‍රභේදගතභූතය ඔබ්බෙහි දර්ශනීය යැ. නිරූපණය බැබැලවීමෙහි ප්‍රභේදගතභූතය නිරූපණීයවිද්‍යාන යැ. භූතය බැබැලවීමෙහි ප්‍රභේදගතභූතය ප්‍රතිභානප්‍රතිකාවිද්‍යාන යි.

අත්පිටුවන පසුදු අත්පිටුවන දේ, බමුවරුවන පසුදු බමුවරුවන දේ, නිරුතුවරුවන පසුදු නිරුතුවරුවන පිටුවන දේ, පරිහානපිටුවන පසුදු පරිහානපිටුවන දේ.

අත්පිටුවන පසුදු අත්පිටුවන දේ, බමුවරුවන පසුදු බමුවරුවන දේ, නිරුතුවරුවන පසුදු නිරුතුවරුවන පිටුවන දේ, පරිහානපිටුවන පසුදු පරිහානපිටුවන දේ.

තං සුදර්ශන දේ, පරිහානපිටුවන පසුදු. තෙන වුවහි: 'අත්පිටුවන දේ, බමුවරුවන දේ, නිරුතුවරුවන පිටුවන දේ, පරිහානපිටුවන දේ'.

සුදර්ශනපිටුවන දේ.

68 ඉන්ද්‍රියපරිපූර්ණය.

කතමං තථාගතස්ස ඉන්ද්‍රියපරිපූර්ණතා¹ දේ.

ඉධ තථාගතො සතො පසුදු: අපරප්පකො මහරප්පකො තිකිත්තියො මුදිත්තියො සභාකාරෙ ආකාරෙ සුඛසුඛපයො දුඛසුඛපයො අපෙකච්ච පරලොකවජ්ජනදස්සාවිතො අපෙකච්ච න පරලොකවජ්ජනදස්සාවිතො.

අපරප්පකො මහරප්පකො තිකිත්තියො සුඛපයො අපරප්පකො, අසුඛපයො² සුඛපයො මහරප්පකො; ආරභිවරියො සුඛපයො අපරප්පකො, කුසිතො සුඛපයො මහරප්පකො; උපට්ඨිතස්ස තිකිත්තියො සුඛපයො අපරප්පකො, මුඛස්ස තිකිත්තියො මහරප්පකො; සමාහිතො සුඛපයො අපරප්පකො, අසමාහිතො සුඛපයො මහරප්පකො; පසුදු: සුඛපයො අපරප්පකො, දුඛසුඛපයො සුඛපයො මහරප්පකො.

තිකිත්තියො මුදිත්තියො සුඛපයො තිකිත්තියො, අසුඛපයො සුඛපයො මුදිත්තියො; ආරභිවරියො සුඛපයො තිකිත්තියො, කුසිතො සුඛපයො මුදිත්තියො; උපට්ඨිතස්ස තිකිත්තියො සුඛපයො තිකිත්තියො, මුඛස්ස තිකිත්තියො මුදිත්තියො; සමාහිතො සුඛපයො තිකිත්තියො අසමාහිතො සුඛපයො මුදිත්තියො; පසුදු: සුඛපයො තිකිත්තියො, දුඛසුඛපයො සුඛපයො මුදිත්තියො.

1. ඉන්ද්‍රියානං පරිපූර්ණතා - සා, ඉන්ද්‍රියපරිපූර්ණතා - මජ්ඣ., PTS, සි 1,2,3

2. අසුඛපයො - PTS,

අභිය විවිධ කොට දින්න කිරීමෙහි ප්‍රහේදගතඥනය අභිප්‍රතිසංවිද්දෙන යැ ධම්ම විවිධ කොට දින්න කිරීමෙහි ප්‍රහේදගතඥනය ධම්මප්‍රතිසංවිද්දෙන යැ නිරුක්තිය විවිධ කොට දින්න කිරීමෙහි ප්‍රහේදගතඥනය නිරුක්තිප්‍රතිසංවිද්දෙන යැ ඥනය විවිධ කොට දින්න කිරීමෙහි ප්‍රහේදගතඥනය ප්‍රතිභානප්‍රතිසංවිද්දෙන යි.

අභිප්‍රකාශනයෙහි ප්‍රහේදගතඥනය අභිප්‍රතිසංවිද්දෙන යැ ධම්මප්‍රකාශනයෙහි ප්‍රහේදගතඥනය ධම්මප්‍රතිසංවිද්දෙන යැ නිරුක්තිප්‍රකාශනයෙහි ප්‍රහේදගතඥනය නිරුක්තිප්‍රතිසංවිද්දෙන යැ ඥනප්‍රකාශනයෙහි ප්‍රහේදගතඥනය ප්‍රතිභානප්‍රතිසංවිද්දෙන යි.

එය ඥානාචාර්ය ඥාන යා ප්‍රජානනාචාර්යන් ප්‍රඥ යි. එයින් නියත ලැබෙයි: 'අනථපටිසම්භිදෙ ඤාණං, ධම්මපටිසම්භිදෙ ඤාණං, නිරුක්තිපටිසම්භිදෙ ඤාණං, පටිභානපටිසම්භිදෙ ඤාණං' යි.

සුද්ධිකපටිසම්භිද, ඥානනිථ්දෙය යි.

68. ඉන්ද්‍රියපරාවරතාඥනය

තථාගතයන් වහන්සේගේ (සත්ත්වයන් පිළිබඳ) ඉන්ද්‍රියපරාවරතාඥනය කවරෙ යන්:

මෙහි තථාගත තෙම අලප වූ කෙලෙස් රජස් ඇති මහත් වූ කෙලෙස් රජස් ඇති නියුණු වූ (ග්‍රභාදි) ඉන්ද්‍රියයන් ඇති මාද වූ ඉන්ද්‍රියයන් ඇති සුඤ්ජර වූ ආකාර ඇති කුන්සිත වූ ආකාර ඇති සුවසේ භාග්‍යවිෂ්ඨ භාග්‍ය දුක්ඛසේ භාග්‍යවිෂ්ඨ භාග්‍ය සත්ත්වයන් පරලොව ද (රාගාදි) වද්‍යය ද භය වශයෙන් දක්නා වූ ඇතැම් සත්ත්වයන් පරලොව ද (රාගාදි) වද්‍යය ද භය වශයෙන් නො දක්නා වූ ඇතැම් සත්ත්වයන් (ඉන්ද්‍රියපරාවරතාඥනයෙන්) දකී.

අපපරජකෙට මහාරජකෙට යනු ග්‍රභා ඇති පුද්ගල තෙම අලප-රජසක යැ ග්‍රභා නැති පුද්ගල තෙම මහාරජසක යැ ආරාධිවිසරී ඇති පුද්ගල තෙම අලපරජසක යැ කුසිද පුද්ගල තෙම මහාරජසක යැ එළඹ සිටි සිහි ඇති පුද්ගල තෙම අලපරජසක යැ මුලාසිහි ඇති පුද්ගල තෙම මහාරජසක යැ සමානිතපුද්ගල තෙම අලපරජසක යැ අසමානිතපුද්ගල තෙම මහාරජසක යැ (උදයව්‍යයගාමිනි) ප්‍රඥව ඇති පුද්ගල තෙම අලප-රජසක යැ දුෂ්ප්‍රාඥ පුද්ගල තෙම මහාරජසක යි.

නිකතිච්ඡියෙ මුදිච්ඡියෙ යනු ග්‍රභා ඇති පුද්ගල තෙම නියුණු වූ (ග්‍රභාදි) ඉන්ද්‍රිය ඇත්තේ යැ ග්‍රභා නැති පුද්ගල තෙම මාද වූ ඉන්ද්‍රිය ඇත්තේ යැ රුකුළු වැර ඇති පුද්ගල තෙම නියුණු වූ ඉන්ද්‍රිය ඇත්තේ යැ කුසිත වූ පුද්ගල තෙම මාද වූ ඉන්ද්‍රිය ඇත්තේ යැ එළඹ සිටි සිහි ඇති පුද්ගල තෙම නියුණු වූ ඉන්ද්‍රිය ඇත්තේ යැ මුලාසිහි ඇති පුද්ගල තෙම මාද වූ ඉන්ද්‍රිය ඇත්තේ යැ සමානිත වූ පුද්ගල තෙම නියුණු වූ ඉන්ද්‍රිය ඇත්තේ යැ අසමානිත වූ පුද්ගල තෙම මාද වූ ඉන්ද්‍රිය ඇත්තේ යැ ප්‍රඥව ඇති පුද්ගල තෙම නියුණු වූ ඉන්ද්‍රිය ඇත්තේ යැ දුෂ්ප්‍රාඥ වූ පුද්ගල තෙම මාද වූ ඉන්ද්‍රිය ඇත්තේ යි.

සමානරෙ ආකාරෙති සද්දො පුග්ගලො සමාකාරො, අසසද්දො පුග්ගලො ආකාරො; ආරභිවිරියො පුග්ගලො සමාකාරො, කුසිනො පුග්ගලො ආකාරො; උපට්ඨිතස්සති පුග්ගලො සමාකාරො, මුට්ඨස්සති පුග්ගලො ආකාරො; සමාගිනො පුග්ගලො සමාකාරො, අසමාගිනො පුග්ගලො ආකාරො, පඤ්ඤවා පුග්ගලො සමාකාරො, දුපපඤ්ඤ පුග්ගලො ආකාරො

සුච්ඤ්ඤපගො දුච්ඤ්ඤපගෙති සද්දො පුග්ගලො සුච්ඤ්ඤපගො, අසසද්දො පුග්ගලො දුච්ඤ්ඤපගො; ආරභිවිරියො පුග්ගලො සුච්ඤ්ඤපගො, කුසිනො පුග්ගලො දුච්ඤ්ඤපගො; උපට්ඨිතස්සති පුග්ගලො සුච්ඤ්ඤපගො, මුට්ඨස්සති පුග්ගලො දුච්ඤ්ඤපගො; සමාගිනො පුග්ගලො සුච්ඤ්ඤපගො, අසමාගිනො පුග්ගලො දුච්ඤ්ඤපගො; පඤ්ඤවා පුග්ගලො සුච්ඤ්ඤපගො, දුපපඤ්ඤ පුග්ගලො දුච්ඤ්ඤපගො.

අපෙසකවෙච්ච පරලොකවජ්ඣහයදස්සාවිනො අපෙසකවෙච්ච න පරලොකවජ්ඣහයදස්සාවිනොති සද්දො පුග්ගලො පරලොකවජ්ඣහයදස්සාවි, අසසද්දො පුග්ගලො න පරලොකවජ්ඣහයදස්සාවි; ආරභිවිරියො පුග්ගලො පරලොකවජ්ඣහයදස්සාවි, කුසිනො පුග්ගලො න පරලොකවජ්ඣහයදස්සාවි; උපට්ඨිතස්සති පුග්ගලො පරලොකවජ්ඣහයදස්සාවි, මුට්ඨස්සති පුග්ගලො න පරලොකවජ්ඣහයදස්සාවි; සමාගිනො පුග්ගලො පරලොකවජ්ඣහයදස්සාවි, අසමාගිනො පුග්ගලො න පරලොකවජ්ඣහයදස්සාවි; පඤ්ඤවා පුග්ගලො පරලොකවජ්ඣහයදස්සාවි, දුපපඤ්ඤ පුග්ගලො න පරලොකවජ්ඣහයදස්සාවි.

ලොකොති බ්බුලොකො, ඛාභුලොකො, ආයතනලොකො, විපතති-හවලොකො, විපතතිසමභවලොකො, සමපතතිහවලොකො, සමපතති-සමභවලොකො.

එකො ලොකො: සබ්බසත්තා ආභාරට්ඨිතිකා, දෙව ලොකා: නාමඤ්ච රූපඤ්ච, තයො ලොකා: තිස්සො වෙදනා, චතතාරො ලොකා: චතතාරො ආභාරා, පඤ්ච ලොකා: පඤ්චපාදනකඛිකා, ඡ ලොකා: ඡ අජ්ඣිනතිකාති ආයතනාති, සහන ලොකා: සහන විඤ්ඤණට්ඨිතිකො, අට්ඨ ලොකා: අට්ඨ ලොකබම්මා, නව ලොකා: නව සත්තාවාසා, දස ලොකා: දසායතනාති, ආදස ලොකා: ආදසායනනාති, අට්ඨාරස ලොකා: අට්ඨාරස ඛාභුයො.

වජ්ඣනති සබ්බෙ කිලෙසා වජ්ජා, සබ්බෙ දුච්චරිතා වජ්ජා, සබ්බෙ අභිසංකාරා වජ්ජා, සබ්බෙ හවගාමි කම්මා වජ්ජා.

කොහොරේ දවකොරේ යනු: ශ්‍රද්ධා ඇති පුද්ගල තෙම සුදුර වූ ආකාර ඇත්තේ යැ ශ්‍රද්ධා නැති පුද්ගල තෙම කුන්සිත වූ ආකාර ඇත්තේ යැ ආරබ්බිමි යනී ඇති පුද්ගල තෙම සුදුර වූ ආකාර ඇත්තේ යැ කුන්සිත වූ පුද්ගල තෙම කුන්සිත වූ ආකාර ඇත්තේ යැ එළඹසිටි සිහි ඇති පුද්ගල තෙම සුදුර වූ ආකාර ඇත්තේ යැ මූලාසිහි ඇති පුද්ගල තෙම කුන්සිත වූ ආකාර ඇත්තේ යැ සමාහිත වූ පුද්ගල තෙම සුදුර වූ ආකාර ඇත්තේ යැ අසමාහිත වූ පුද්ගල තෙම කුන්සිත වූ ආකාර ඇත්තේ යැ ප්‍රඥ ඇති පුද්ගල තෙම සුදුර වූ ආකාර ඇත්තේ යැ දුෂ්ප්‍රාඥ වූ පුද්ගල තෙම කුන්සිත වූ ආකාර ඇත්තේ යි.

සුචිකුසලාසයෙ දුචිකුසලාසයෙ යනු: සාදුහැති පුද්ගල තෙම සුචිකුසලාස (සුවසේ හැඟවිය හැකි) යැ සාදුහැ නැති පුද්ගල තෙම දුර්චිකුසලාස (දුකසේ හැඟවිය හැකි) යැ ආරබ්බිමි යනී ඇති පුද්ගල තෙම සුචිකුසලාස යැ කුසිද වූ පුද්ගල තෙම දුර්චිකුසලාස යැ එළඹසිටි සිහි ඇති පුද්ගල තෙම සුචිකුසලාස යැ මූලාසිහි ඇති පුද්ගල තෙම දුර්චිකුසලාස යැ සමාහිත පුද්ගල තෙම සුචිකුසලාස යැ අසමාහිත පුද්ගල තෙම දුර්චිකුසලාස යැ ප්‍රාඥ පුද්ගල තෙම සුචිකුසලාස යැ දුස්ප්‍රාඥ පුද්ගල තෙම දුර්චිකුසලාස යි.

අපෙක්ෂාවේ පරලොභවජ්ජනක දක්ෂාමිනො අපෙක්ෂාවේ න පරලොභ-වජ්ජනක දක්ෂාමිනො යනු: සාදුහැති පුද්ගල තෙම පරලොභ හා (රාගාදී) වද්දය හය වශයෙන් දක්නේ (දක්නාසුලු) යැ සාදුහැ නැති පුද්ගල තෙම පරලොභ හා වද්දය හය වශයෙන් නො දක්නේ යැ ආරබ්බිමි යනී ඇති පුද්ගල තෙම පරලොභ හා වද්දය හය වශයෙන් දක්නේ යැ කුසිද පුද්ගල තෙම පරලොභ හා වද්දය හය වශයෙන් නො දක්නේ යැ එළඹසිටි සිහි ඇති පුද්ගල තෙම පරලොභ හා වද්දය හය වශයෙන් දක්නේ යැ මූලාසිහි ඇති පුද්ගල තෙම පරලොභ හා වද්දය හය වශයෙන් නො දක්නේ යැ සමාහිත පුද්ගල තෙම පරලොභ හා වද්දය හය වශයෙන් දක්නේ යැ අසමාහිත පුද්ගල තෙම පරලොභ හා වද්දය හය වශයෙන් නො දක්නේ යැ ප්‍රාඥ පුද්ගල තෙම පරලොභ හා වද්දය හය වශයෙන් දක්නේ යැ දුෂ්ප්‍රාඥ පුද්ගල තෙම පරලොභ හා වද්දය හය වශයෙන් නො දක්නේ යි.

ලොකො යනු: සකකුලොක යැ බාහුලොක යැ ආයතනලොක යැ විපතතිහව (අපාය) ලොක යැ විපතතිසමහව (අපායුපගතමම) ලොක යැ සමපතතිහව (සුගති) ලොක යැ සමපතතිසමහව (සුගතූපගතමම) ලොක යි.

එක් ලොවෙකැ: හැම සත්ත්‍ර ආහාරයෙන් සිටුවනාහු යැ. ශ්‍රේකයෝ දෙදෙනෙකැ: නාමයන් රූපයන් යැ. ලොකයෝ තුන්දෙනෙකැ: තුන් වෙදනා යැ. ලොකයෝ සතරදෙනෙකැ: සතර ආහාරයෝ යැ. ලොකයෝ පස්දෙනෙකැ: පසළොස්දෙනෙකැ යැ. ලොකයෝ සතරදෙනෙකැ: ආරාධනාමික ආයතනයෝ සතරෙක යැ. ලොකයෝ සත්දෙනෙකැ: සභා විඤ්ඤාසසිත්ත යැ. ලොකයෝ අටදෙනෙකැ: අෂ්ටලොකධර්මයෝ යැ. ලොකයෝ නවදෙනෙකැ: නවසත්ත්වාරාසයෝ යැ. ලොකයෝ දසදෙනෙකැ: දසආයතනයෝ යැ. ලොකයෝ දෙළොස්දෙනෙකැ: දෙළොස් ආයතන-යෝ යැ. ලොකයෝ අටළොස්දෙනෙකැ: අටළොස් බාහුහු යි.

වජ්ජං යනු: හැම කෙලහයෝ වද්දයෝ යැ හැම දුඛවර්තයෝ වද්දයෝ යැ හැම අභිසංඝකාරයෝ වද්දයෝ යැ හැම භවගාමිකමියෝ වද්දයෝ යි.

ඉති ඉමිසමිඤ්ච ලොකෙ ඉමිසමිඤ්ච වජේ තිබ්බා හයසඤ්ඤා පච්චු-
පට්ඨිතා හොති, සෙය්‍යථාපි උක්ඛිතතාසිකෙ වධිකෙ. ඉමෙති පඤ්ඤාසාය
ආකාරෙති ඉමාති පඤ්ච්ඤානි ජානාති, පසාති, අඤ්ඤාති, පටිච්ඡකිති.

ඉදං නථාගතස්ස ඉන්ද්‍රියපරොපරිඤ්ඤානුකූලං.

ඉන්ද්‍රියපරොපරිඤ්ඤානුකූලානිඥෙසො.

69. ආසයානුසයඤ්ඤාං.

කතමං නථාගතස්ස සත්තානං ආසයානුසයඤ්ඤාං:

ඉධ නථාගතො සත්තානං ආසයා ජානාති, අනුසයං ජානාති, වරිතං
ජානාති, අබ්බිඤ්ඤා ජානාති, ගබ්බාභුබ්බි සත්තො ජානාති.

කතමො ච සත්තානං ආසයො: 'සස්සතො ලොකො'ති වා 'අසස්සතො
ලොකො'ති වා 'අන්තවා ලොකො'ති වා 'අන්තවා ලොකො'ති වා තං
ජිවං තං සරිරනි වා 'අඤ්ඤා ජිවං අඤ්ඤා සරිර'නති වා 'හොති නථාගතො
පරමමරණාති' වා 'න හොති නථාගතො පරමමරණාති' වා 'හොති ච න
හොති ච' නථාගතො පරමමරණාති වා 'නෙව හොති න න හොති
නථාගතො පරමමරණාති වා. ඉති භවදිට්ඨිසානිසිකා වා සත්තා හොනති
විභවදිට්ඨිසානිසිකා වා.

එතෙ වා පන උහො අත්තෙ අනුපගමම ඉදප්පට්ඨයතා පටිච්ච-
සමුප්පන්නස්ස ධම්මස්ස අනුලොමිකා බන්ධ² පටිලද්ධා හොති, සථාභූතං වා
ඤ්ඤාං.

කාමං සෙවනනඤ්ඤාච ජානාති 'අයං පුග්ගලො කාමගරුකො
කාමාසයො කාමාබිමුඤ්ඤාති, කාමං³ සෙවනනඤ්ඤාච ජානාති අයං
පුග්ගලො නෙකඛම්මගරුකො නෙකඛම්මාසයො නෙකඛම්මාබිමුඤ්ඤාති,
නෙකඛම්මං සෙවනනඤ්ඤාච ජානාති 'අයං පුග්ගලො නෙකඛම්මගරුකො
නෙකඛම්මාසයො නෙකඛම්මාබිමුඤ්ඤාති, නෙකඛම්මං සෙවනනඤ්ඤාච
ජානාති 'අයං පුග්ගලො කාමගරුකො කාමාසයො කාමාබිමුඤ්ඤාති.

බ්‍යාපාදං සෙවනනඤ්ඤාච ජානාති 'අයං පුග්ගලො බ්‍යාපාදගරුකො
බ්‍යාපාදාසයො බ්‍යාපාදාබිමුඤ්ඤාති, බ්‍යාපාදං සෙවනනඤ්ඤාච ජානාති
'අයං පුග්ගලො අබ්‍යාපාදගරුකො අබ්‍යාපාදාසයො අබ්‍යාපාදාබිමුඤ්ඤාති,
අබ්‍යාපාදං සෙවනනඤ්ඤාච ජානාති 'අයං පුග්ගලො අබ්‍යාපාදගරුකො
අබ්‍යාපාදාසයො අබ්‍යාපාදාබිමුඤ්ඤාති, අබ්‍යාපාදං සෙවනනඤ්ඤාච ජානාති
'අයං පුග්ගලො බ්‍යාපාදගරුකො බ්‍යාපාදාසයො බ්‍යාපාදාබිමුඤ්ඤාති.

1 හොති ච න ව හොති - මජ්ඣිම, සයා

2 අනුලොමිකා - සි 1, 2,

3 කාමං, PTS

මෙසෙයින් මේ ලෝකයෙහි ද මේ වද්‍යයෙහි ද බලවත් හයසංඥාව නිසානලද අසිපත ඇති වඩකයකු කෙරෙහි සෙයින් එළඹිසිටියා වෙයි. මේ පහස් අයුරින් මේ (ගුණාදි) පණ්ණාසිකයන් (නුවණින්) දැනිය (දිවැසින්) දකිය. භාත්පසින් දැනිය. ප්‍රතිවේධ කෙරේ.

මේ තථාගතයන් වහන්සේගේ (සත්‍යයන් පිළිබඳ) ඉන්ද්‍රියපරාවරතා-ඥාන නම්.

ඉන්ද්‍රියපරාවරතාඥානනිද්දෙහි යි.

69. ආගමනානුගමන

තථාගතයන් වහන්සේගේ සත්‍යයන් පිළිබඳ ආගමනානුගමන දන්නා නුවණ කවරෙ යන්:

මෙහි තථාගත තෙම සත්‍යයන්ගේ ආගම (සත්‍යාගම) දැනගනී. අනුගම (ථාමගත කාමරාගාදිය) දැනගනී. චරිතය (පුළුකාතකම්) දැනගනී. අභිමුක්තිය දැනගනී. භව්‍යාභව්‍යසත්‍යයන් දැනගනී.

සත්‍යයන්ගේ ආගම කවරෙ යන්: 'ලෝකය ශාන්තිතා' යි හෝ 'ලෝකය දුකාශ්වතා' යි හෝ 'ලෝකය අතන ඇත්තේ යා' යි හෝ 'ලෝකය අතන නැත්තේ යා' යි හෝ 'එ මැ ජීව යා එ මැ ගරිත යා' යි හෝ 'ජීවය අනෙකෙකා ගරිතය අනෙකෙකා' යි හෝ 'සත්‍ය තෙම මරණින් මත්තෙහි විද්‍යමාන වේ' යයි හෝ 'සත්‍ය තෙම මරණින් මත්තෙහි විද්‍යමාන නො වේ' යයි හෝ 'සත්‍ය තෙම මරණින් මත්තෙහි විද්‍යමාන වන්නේ නො වන්නේ වේ' යයි හෝ 'සත්‍ය තෙම මරණින් මත්තෙහි නො මැ වෙයි නො ද නො වේ' යයි හෝ මෙසෙයින් සත්‍යයෝ ශාන්තිතදූෂිත ඇසිරි කලානු හෝ වෙති. උච්චේදදූෂිත ඇසිරි කලානු හෝ වෙත්.

මේ උභයානුගමන ද නො පැමිණ ඉදම්ප්‍රත්‍යාසාප්තිකසත්‍යානු-බලයන්හි අනුලෝමඥාන ලබනලද වෙයි. යථාභූතඥාන හෝ ලබන ලද්දේ වේ.

කාමය සෙවුණු මැ 'මේ පුද්ගල තෙම කාමගරාක යා කාමාගම ඇත්තේ යා කාමාධිමුක්ත යා' යි දැනගනියි. කාමය සෙවුණු මැ මේ පුද්ගල තෙම නෙත්‍රමයගරාක යා නෙත්‍රමයාගම ඇත්තේ යා නෙත්‍රමයාධි-මුක්ත යා' යි දැනගනියි. නෙත්‍රමයය සෙවුණු මැ 'මේ පුද්ගල තෙම නෙත්‍රමයගරාක යා නෙත්‍රමයාගම ඇත්තේ යා නෙත්‍රමයාධිමුක්ත යා' යි දැනගනියි. නෙත්‍රමයය සෙවුණු මැ 'මේ පුද්ගල තෙම කාම ගරාක යා කාමාගම ඇත්තේ යා කාමාධිමුක්ත යා' යි දැනගනියි.

ව්‍යාපාදය සෙවුණු මැ 'මේ පුද්ගල තෙම ව්‍යාපාදගරාක යා ව්‍යාපාද-ගම ඇත්තේ යා ව්‍යාපාදාධිමුක්ත යා' යි දැනගනියි. ව්‍යාපාදය සෙවුණු මැ 'මේ පුද්ගල තෙම අව්‍යාපාදගරාක යා අව්‍යාපාදගම ඇත්තේ යා අව්‍යාපාදාධි-මුක්ත යා' යි දැනගනියි. අව්‍යාපාදය සෙවුණු මැ 'මේ පුද්ගල තෙම අව්‍යාපාදගරාක යා අව්‍යාපාදගම ඇත්තේ යා අව්‍යාපාදාධිමුක්ත යා' යි දැනගනියි. අව්‍යාපාදය සෙවුණු මැ 'මේ පුද්ගල තෙම ව්‍යාපාදගරාක යා ව්‍යාපාදගම ඇත්තේ යා ව්‍යාපාදාධිමුක්ත යා' යි දැනගනියි.

පිනම්ඳා සෙවනකොටුව ජාති 'අය පුහුණුව පිනම්ඳාගරුකෝ පිනම්ඳාසයෝ පිනම්ඳාබිමුනෝ'නි, පිනම්ඳා සෙවනකොටුව ජාති 'අය පුහුණුව ආලෝකසකුණුගරුකෝ ආලෝකසකුණුසයෝ ආලෝක-සකුණුබිමුනෝ'නි, ආලෝකසකුණු සෙවනකොටුව ජාති 'අය පුහුණුව ආලෝකසකුණුගරුකෝ ආලෝකසකුණුසයෝ ආලෝකසකුණුබි-මුනෝ'නි, ආලෝකසකුණු සෙවනකොටුව ජාති 'අය පුහුණුව පිනම්ඳාගරුකෝ පිනම්ඳාසයෝ පිනම්ඳාබිමුනෝ'නි*. අය සත්‍යානං ආසයෝ.

කතමෝ ව සත්‍යානං අනුසයෝ: සත්‍යානුසයෝ, කාමරාගානුසයෝ, පටිසානුසයෝ, මානානුසයෝ, දිට්ඨානුසයෝ, විචිකිච්ඡානුසයෝ, භව-රාගානුසයෝ, අවිජ්ජානුසයෝ.

යං ලොකෙ පිටරූපං සාතරූපං, එත්ථ සත්‍යානං කාමරාගානුසයෝ අනුසෙති; යං ලොකෙ අප්පිටරූපං¹ අසාතරූපං, එත්ථ සත්‍යානං පටි-සානුසයෝ අනුසෙති; ඉති ඉමෙසු ද්විසු ධම්මෙසු අවිජ්ජා අනුප්පිතා නදෙකට්ඨා මානෝ ව දිට්ඨි ව විචිකිච්ඡා ව දට්ඨබ්බා. අයං සත්‍යානං අනුසයෝ.

කතමං ව සත්‍යානං චරිතං: පුඤ්ඤාභිසංඛාරෝ, අපුඤ්ඤාභිසංඛාරෝ, ආතෙඤ්ජාභිසංඛාරෝ පරිත්තභූමිකෝ වා මහාභූමිකෝ වා, ඉදං සත්‍යානං චරිතං.

කතමා ව සත්‍යානං අබිමුතති: සන්ති සත්‍යා භිනාබිමුතතිකා, සන්ති සත්‍යා පඤ්චාබිමුතතිකා, භිනාබිමුතතිකා සත්‍යා භිනාබිමුතතිකෝ සත්‍යා සෙවනා භජනා පසිරූපාසනාති, පඤ්චාබිමුතතිකා සත්‍යා පඤ්චාබි-මුතතිකෝ සත්‍යා සෙවනා භජනා පසිරූපාසනාති. අනිත්මපි අභ්‍යානං භිනාබිමුතතිකා සත්‍යා භිනාබිමුතතිකෝ සත්‍යා සෙවිංසු භජ්ංසු පසිරූපා-සිංසු, පඤ්චාබිමුතතිකා සත්‍යා පඤ්චාබිමුතතිකෝ සත්‍යා සෙවිංසු භජ්ංසු පසිරූපාසිංසු, අනාගතමපි අභ්‍යානං භිනාබිමුතතිකා සත්‍යා භිනාබිමුතතිකෝ සත්‍යා සෙවිස්සන්ති භජ්ස්සන්ති පසිරූපාසිස්සන්ති, පඤ්චාබිමුතතිකා සත්‍යා පඤ්චාබිමුතතිකෝ සත්‍යා සෙවිස්සන්ති භජ්ස්සන්ති පසිරූපාසිස්සන්ති අයං සත්‍යානං අබිමුතති.

කතමෙ සත්‍යා අභබ්බා: යෙ තෙ සත්‍යා කම්මාවරණෙන සමනනාගතා, කිලෙසාවරණෙන සමනනාගතා, විපාකාවරණෙන සමනනාගතා, අසභ්‍යා අච්ඡේදකා, දුප්පඤ්ඤා අභබ්බා නියාමං ඔක්කම්මාං කුසලෙසු ධම්මෙසු සම්මතං. ඉමෙ තෙ සත්‍යා අභබ්බා.

කතමෙ සත්‍යා භබ්බා: යෙ තෙ සත්‍යා න කම්මාවරණෙන සමනනා-ගතා, න කිලෙසාවරණෙන සමනනාගතා, න විපාකාවරණෙන සමනනාගතා, සභ්‍යා ච්ඡේදකා පඤ්ඤාවතො, භබ්බා නියාමං ඔක්කම්මාං කුසලෙසු ධම්මෙසු සම්මතං. ඉමෙ තෙ සත්‍යා භබ්බා.

ඉදං තථාගතස්ස සත්‍යානං අසයානුසයෙ ඤාණං.

ආසයානුසයඤ්ඤානිවේදකො.

* 'කාම'නිවේදි වාසාප්පදෙසො - සො PTS පොත්පොත් ව කන්ති සිහසුකාර පොත්පොත් ව වාසාප්පදෙසො විසදිතො දිස්සතෙ.

1 අප්පිටරූපං - PTS.

පිනම්භිය සෙවුණහු මැ 'මේ පුද්ගල තෙම පිනම්භිගරුක යැ පිනම්භියා-සය ඇත්තේ යැ පිනම්භියාබිමුතන යැ'යි දැනගනියි. පිනම්භියා සෙවුණහු මැ 'මේ පුද්ගල තෙම ආලෝකසංඥාගරුක යැ ආලෝකසංඥාය ඇත්තේ යැ ආලෝකසංඥාබිමුතන යැ'යි දැනගනියි. ආලෝකසංඥාව සෙවුණහු මැ 'මේ පුද්ගල තෙම ආලෝකසංඥාගරුක යැ ආලෝකසංඥාය ඇත්තේ යැ ආලෝකසංඥාබිමුතන යැ'යි දැනගනියි. ආලෝකසංඥාව සෙවුණහු මැ 'මේ පුද්ගල තෙම පිනම්භිගරුක යැ පිනම්භියාසය ඇත්තේ යැ පිනම්භියාබිමුතන යැ'යි දැනගනියි. මේ සත්‍යයන්ගේ ආශය වේ.

සත්‍යයන්ගේ අනුශය කවරෙ යන්: අනුශයයෝ සන්දෙනෙකි: කාමරාගානුශය යැ ප්‍රතිසානුශය යැ මානානුශය යැ දෘමානුශය යැ විචිකිත්සානුශය යැ භවරාගානුශය යැ අවිද්‍යානුශය යි.

යමක් ලෝකයෙහි ප්‍රියස්වභාව සාතස්වභාව ඇත්තේ ද මෙහි සත්‍ය-යන්ගේ කාමරාගානුශය ලාගයිවි යමෙක් ලෝකයෙහි අප්‍රියස්වභාව අසාතස්වභාව ඇත්තේ ද මෙහි සත්‍යයන්ගේ ප්‍රතිසානුශය ලාගයිවි. මෙසෙයින් මේ දෙදහමිහි අවිද්‍යාව අනුවතියා ය. ඒ අවිද්‍යාව හා සමග (සහජෙකථව්‍යයෙන්) එක් වැ සිටි මානය ද දෘටිය ද විචිකිත්සාව ද දකුණුත්තාහ. මේ සත්‍යයන්ගේ අනුශය වේ.

සත්‍යයන්ගේ චරිතය කවරෙ යන්: පරිත්තභූමික වූ හෝ මහාභූමික වූ හෝ පුණ්‍යාභිසංඝකාර යැ අපුණ්‍යාභිසංඝකාර යැ ආනෙය්‍යාභිසංඝකාර යි. මේ සත්‍යයන්ගේ චරිත යි.

සත්‍යයන්ගේ අභිමුක්ති කවර යන්: හිත වූ අභිමුක්ති (අදහස්) ඇති සත්‍යයෝ ඇත්තාහ. ප්‍රණීත වූ අභිමුක්ති ඇති සත්‍යයෝ ඇත්තාහ. හිතාබිමුක්තික සත්‍යයෝ හිතාබිමුක්තික සත්‍යයන් සෙවන - හජන - පය්‍යීපාසන කෙරෙහි. ප්‍රණීතාබිමුක්තිකසත්‍යයෝ ප්‍රණීතාබිමුක්තිකසත්‍ය-යන් සෙවන හජන පය්‍යීපාසන කෙරෙහි. අතීතකාලයෙහි ද හිතාබි-මුක්තිකසත්‍යයෝ හිතාබිමුක්තිකසත්‍යයන් සෙවන -හජන- පය්‍යීපාසන කාලහ. ප්‍රණීතාබිමුක්තිකසත්‍යයෝ ප්‍රණීතාබිමුක්තිකසත්‍යයන් සෙවන -හජන- පය්‍යීපාසන කාලහ. අනාගතකාලයෙහි ද හිතාබිමුක්තිකසත්‍යයෝ හිතාබිමුක්තිකසත්‍යයන් සෙවන -හජන- පය්‍යීපාසන කරත්තාහ. ප්‍රණී-තාබිමුක්තිකසත්‍යයෝ ප්‍රණීතාබිමුක්තිකසත්‍යයන් සෙවන -හජන- පය්‍යීපාසන කරත්තාහු යි. මේ සත්‍යයන්ගේ අභිමුක්ති යි.

අභව්‍යසත්‍යයෝ කවරහ යන්: යම් සත්‍ය තෙතෙක් කම්භවරණ-යෙන් සමකාගතයෝ ද කෙලයාවරණයෙන් සමකාගතයෝ ද විපාකා-වරණයෙන් සමකාගතයෝ ද සාද්දහා නාත්තාහු ද කර්තුකාම්‍යතාකුශ-ලච්ඡද නාත්තාහු ද භවාබහප්‍රඥ රහිතයෝ ද කුශලධර්මයන්හි සමාස්ත-නියාම සංකාශන ආයතීමාගීයට බැසැගන්නට අභව්‍යයෝ ද මේ සත්‍යයෝ අභව්‍යයෝ යි.

භව්‍යසත්‍යයෝ කවරහ යන්: යම් සත්‍ය තෙතෙක් කම්භවරණයෙන් සමකාගත නො වූවාහු කෙලයාවරණයෙන් සමකාගත නො වූවාහු විපාකාවරණයෙන් සමකාගත නො වූවාහු සාද්දහා ඇත්තාහු කර්තු-කාම්‍යතාකුශලච්ඡද ඇත්තාහු භවාබහප්‍රඥ ඇත්තාහු කුශලධර්මයන්හි සමාස්තනියාම සංකාශන ආයතීමාගීයට බැසැගන්නට භව්‍ය වෙත් ද මේ සත්‍යයෝ භව්‍යයෝ යි.

මේ තථාගතයන් වහන්සේගේ සත්‍යයන් පිළිබඳ ආශය අනුශය දත්තා නුවණ යි.

ආශයානුශයඥානනිථ්දෙන යි.

70 යමකප්‍රාතිහායනීඥනය

තථාගතයන් වහන්සේගේ යමකප්‍රාතිහායනීඥනය කවරේ යත්:

මෙහි තථාගත නෙම ශ්‍රාවකයන් හා අසාධාරණ වූ යමකප්‍රාති-
හායනීය කෙරෙයි. උඩුකයින් ගිනිකද පවත්වයි, යටිකයින් දියදහර
පවත්වයි, යටිකයින් ගිනිකද පවත්වයි, උඩුකයින් දියදහර පවත්වයි,
පෙරපයින් ගිනිකද පවත්වයි, පසුපයින් දියදහර පවත්වයි; පසුපයින්
ගිනිකද පවත්වයි, පෙරපයින් දියදහර පවත්වයි; දකුණැසින් ගිනිකද
පවත්වයි, වමැසින් දියදහර පවත්වයි; වමැසින් ගිනිකද පවත්වයි,
දකුණැසින් දියදහර පවත්වයි; දකුණුකන්සිලින් ගිනිකද පවත්වයි, වම්
කන්සිලින් දියදහර පවත්වයි; වම්කන්සිලින් ගිනිකද පවත්වයි, දකුණු
කන්සිලින් දියදහර පවත්වයි; දකුණුනාභැසිලින් ගිනිකද පවත්වයි, වම්
නාභැසිලින් දියදහර පවත්වයි; වම්නාභැසිලින් ගිනිකද පවත්වයි, දකුණු
නාභැසිලින් දියදහර පවත්වයි; දකුණුදසරියෙන් ගිනිකද පවත්වයි,
වම්දසරියෙන් දියදහර පවත්වයි; වම්දසරියෙන් ගිනිකද පවත්වයි,
දකුණුදසරියෙන් දියදහර පවත්වයි; දකුණතින් ගිනිකද පවත්වයි,
වමතින් දියදහර පවත්වයි; වමතින් ගිනිකද පවත්වයි, දකුණතින්
දියදහර පවත්වයි; දකුණුපයින් ගිනිකද පවත්වයි, වම්පයින් දියදහර
පවත්වයි; වම්පයින් ගිනිකද පවත්වයි, දකුණුපයින් දියදහර පවත්වයි;
දකුණුපයින් ගිනිකද පවත්වයි, වම්පයින් දියදහර පවත්වයි; වම්පයින්
ගිනිකද පවත්වයි, දකුණුපයින් දියදහර පවත්වයි; එකෙකි ඇඟිල්ලෙන්
ගිනිකද පවත්වයි, ඇඟිලි අතුරින් දියදහර පවත්වයි; ඇඟිලි අතුරින්
ගිනිකද පවත්වයි, එකෙකි ඇඟිල්ලෙන් දියදහර පවත්වයි; එකෙකි
රොමයෙන් ගිනිකද පවත්වයි, එකෙකි රොමයෙන් දියදහර පවත්වයි;
එකෙකි රොමකුපයෙන් ගිනිකද පවත්වයි, එකෙකි රොමකුපයෙන් දිය-
දහර පවත්වයි; නිල යා පිහ යා ලොහිත යා අවදන යා මාඤ්ඤික යා
ප්‍රහාසවර යා යන අභිවර්ණයන්ගේ රසමුහු යුගම වූ පවතින්.

බුදුහු සක්මන් කෙරෙති, නිර්මිත බුදුහු සිටිති හිදිති ශයනය හෝ
කෙරෙති; බුදුහු සිටිති, නිර්මිත බුදුහු සක්මන් කෙරෙති හිදිති ශයනය
හෝ කෙරෙති; බුදුහු හිදිති, නිර්මිත බුදුහු සක්මන් කෙරෙති සිටිති
ශයනය හෝ කෙරෙති; බුදුහු ශයනය කෙරෙති, නිර්මිත බුදුහු සක්මන්
කෙරෙති සිටිති නිසීදනය හෝ කෙරෙති; නිර්මිත බුදුහු සක්මන්
කෙරෙති, බුදුහු සිටිති හිදිති ශයනය හෝ කෙරෙති; නිර්මිත බුදුහු
සිටිති, බුදුහු සක්මන් කෙරෙති හිදිති ශයනය හෝ කෙරෙති; නිර්මිත
බුදුහු හිදිති, බුදුහු සක්මන් කෙරෙති සිටිති ශයනය හෝ කෙරෙති;
නිර්මිත බුදුහු ශයනය කෙරෙති, බුදුහු සක්මන් කෙරෙති සිටිති නිසී-
දනය හෝ කෙරෙත් යයි.

වේ තථාගතයන් වහන්සේගේ යමකප්‍රාතිහායනීඥනය යි.

71. මහාකරුණාසමාපතතිඤ්ඤාණං

කතමං තථාගතස්ස මහාකරුණාසමාපතතියා ඤ්ඤාණං:

බහුකෙහි ආකාරෙහි පස්සන්නානං බුද්ධානං භගවන්නානං සහෙතස්ස මහාකරුණා ඔක්කමති: 'ආදිනො ලොකසන්නිවාසො'ති පස්සන්නානං බුද්ධානං භගවන්නානං සහෙතස්ස මහාකරුණා ඔක්කමති. 'උය්‍යනො ලොකසන්නිවාසො'ති පස්සන්නානං බුද්ධානං භගවන්නානං සහෙතස්ස මහාකරුණා ඔක්කමති. 'පයානො ලොකසන්නිවාසො'ති පස්සන්නානං බුද්ධානං භගවන්නානං සහෙතස්ස මහාකරුණා ඔක්කමති. 'කුමමග්ගපටි-පනො.¹ 'ලොකසන්නිවාසො'ති පස්සන්නානං බුද්ධානං භගවන්නානං සහෙතස්ස මහාකරුණා ඔක්කමති. 'උපතියති ලොකො අද්වුචො'ති පස්සන්නානං බුද්ධානං භගවන්නානං සහෙතස්ස මහාකරුණා ඔක්කමති. 'අතාණො² ලොකො අනතියාරො'ති පස්සන්නානං බුද්ධානං භගවන්නානං සහෙතස්ස මහාකරුණා ඔක්කමති. 'අස්සකො ලොකො සබ්බං පභාය ගමනිත්තති පස්සන්නානං බුද්ධානං භගවන්නානං සහෙතස්ස මහාකරුණා ඔක්කමති. 'උානො ලොකො අතිවොතා තණ්හාදුසො'ති පස්සන්නානං බුද්ධානං භගවන්නානං සහෙතස්ස මහාකරුණා ඔක්කමති. 'අතායනො³ ලොකසන්නිවාසො'ති පස්සන්නානං -පෙ- 'අලෙණො ලොකසන්නිවාසො'ති පස්සන්නානං -පෙ- 'අසරණො ලොකසන්නිවාසො'ති පස්සන්නානං -පෙ- 'අසරණිභුතො ලොකසන්නිවාසො'ති පස්සන්නානං -පෙ-

'උඬකො ලොකො අවුපසනො'ති පස්සන්නානං -පෙ- 'සසලො ලොකසන්නිවාසො විද්ධො පුප්පලෙහි, තස්ස නත්ඤ්ඤා කොචි සලායං උද්ධාතා⁴ අඤ්ඤා මයා'ති පස්සන්නානං -පෙ- 'අච්ඡාකාරාචරණො ලොකසන්නිවාසො⁵ තිලෙසපඤ්ඤාපකම්මෙනා,⁶ තස්ස නත්ඤ්ඤා කොචි ආලොකං දස්සොතා අඤ්ඤා මයා'ති පස්සන්නානං -පෙ- 'අච්ඡාගතො ලොකසන්නිවාසො අණ්ඩභුතො⁷ පරියොනඤ්ඤා⁸ තන්තාකුලජානො⁹ ගුලාගුණ ඕනජානො¹⁰ මුඤ්ඤාබ්බජ්භුතො¹¹ අපායං දුග්ගතිං චිත්තානං සංසාරං නාතිවහති'ති පස්සන්නානං -පෙ- 'අච්ඡාචිසදෙසසංලිභො¹² ලොකසන්නිවාසො තිලෙසකලලිභුතො'ති¹³ පස්සන්නානං -පෙ-

'රාගදොසමොහප්පටිනො¹⁴ ලොකසන්නිවාසො, තස්ස නත්ඤ්ඤා කොචි ජටං චිජටෙනා¹⁵ අඤ්ඤා මයා'ති පස්සන්නානං -පෙ- 'තණ්හා-සංඝාතපටිමුක්ඛො¹⁶ ලොකසන්නිවාසො'ති පස්සන්නානං -පෙ- 'තණ්හා-ජාලෙන ඔත්ථටො¹⁷ ලොකසන්නිවාසො'ති පස්සන්නානං -පෙ- 'තණ්හාසො-කෙන වුග්ගති ලොකසන්නිවාසො'ති පස්සන්නානං -පෙ- 'තණ්හාසංයොජ-නෙන සඤ්ඤාභොතා ලොකසන්නිවාසො'ති පස්සන්නානං -පෙ- 'තණ්හාධු-සයෙන අනුසටො¹⁸ ලොකසන්නිවාසො'ති පස්සන්නානං -පෙ- 'තණ්හා-සන්නාපෙන සන්නප්පති ලොකසන්නිවාසො'ති පස්සන්නානං -පෙ- තණ්හාපටිලාභෙන පටිමග්ගති¹⁹ ලොකසන්නිවාසො'ති පස්සන්නානං -පෙ-

1. කුමමග්ගපටිපනො - PTS, 2. අතාණො - සෘ, 3. අතාණො - PTS

4. උද්ධාතා - මජ්ඣිමනිකායා - PTS, උද්ධාතො - සි 2, උද්ධාතා - සෘ,

5. ...සන්නිවාසො අණ්ඩභුතො - මජ්ඣිමනිකායා, 6. පඤ්ඤාපකම්මෙනා - සෘ,

7. අණ්ඩභුතො - PTS, 8. පරියොනඤ්ඤා - PTS, 9. තන්තාකුලජානො - සෘ, PTS

10. කුලාගුණඕනජානො - මජ්ඣිමනිකායා, ගුලාගුණඕනජානො - සෘ, 11. මුඤ්ඤාබ්බජ්භුතො - PTS,

12. ...දෙසසංලිභුතො - PTS, 13. තිලෙසකලලිභුතො - PTS,

14. මොහප්පටිනො - PTS, සෘ, 15. චිජටෙනා - සෘ, PTS,

16. සංඝාතපටිමුක්ඛො - සි 1,2, 17. ඔත්ථටො - PTS,

18. අනුසටෙනො - PTS, සි 2, 19. පටිමග්ගති - PTS,

71 මහාකරුණාසමාපන්නිඥානය

කථාගතයත් වහන්සේගේ මහාකරුණාසමාපන්නිඥානය කවරේ යත්:

බහුප්‍රකාරයෙන් (නුවණැසින් හා බුදු ඇසින් හා) බලන්නා වූ භාග්‍ය-
වත් බුදුවරයන්ගේ මහාකරුණාව සත්‍යයන් කෙරෙහි බැසැගනී: 'ලෝක-
සන්නිවාසය තෙම (රාගදිත් විසින්) ආදිපා යැ'යි දක්නා වූ භාග්‍යවත්
බුදුවරයන්ගේ මහාකරුණාව සත්‍යයන් කෙරෙහි බැසැගනී. 'ලෝක-
සන්නිවාසය තෙම (නොසෙක් කටයුත්තෙහි) උත්සාහ සහිත යැ'යි දක්නා
වූ භාග්‍යවත් බුදුවරයන්ගේ මහාකරුණාව සත්‍යයන් කෙරෙහි බැසැගනී.
'ලෝකසන්නිවාසය තෙම මරණයට නින්මැගියේ යැ'යි දක්නා වූ භාග්‍ය-
වත් බුදුවරයන්ගේ මහාකරුණාව සත්‍යයන් කෙරෙහි බැසැගනී. 'ලෝකසන්නිවාසය
තෙම නො මහට පිළිපත්තේ යැ'යි දක්නා වූ භාග්‍ය-
වත් බුදුවරයන්ගේ මහාකරුණාව සත්‍යයන් කෙරෙහි බැසැගනී. ලෝ-
වාසී තෙම අසරි වූයේ ජරාවශයෙන් මරණයට ගෙනයනු ලැබේ යැ'යි
දක්නා වූ භාග්‍යවත් බුදුවරයන්ගේ මහාකරුණාව සත්‍යයන් කෙරෙහි
බැසැගනී. 'ලෝවාසී තෙම අස්වසාලිය හැක්කෙක් නැත්තේ අනාරක්‍ෂක
වූයේ යැ'යි දක්නා වූ භාග්‍යවත් බුදුවරයන්ගේ මහාකරුණාව සත්‍යයන්
කෙරෙහි බැසැගනී. 'ලෝවාසී තෙම (අසැති යයි ගන්නාලද) සියල්ල
හැරපියා යායුතු යැ (එහෙයින් මැ) නමා අසැතියක් නැත්තේ යැ'යි
දක්නා වූ භාග්‍යවත් බුදුවරයන්ගේ මහාකරුණාව සත්‍යයන් කෙරෙහි
බැසැගනී. 'ලෝවාසී තෙම තෘෂ්ණාවට දස වූයේ නො තිත් වූයේ උපත
වූයේ යැ'යි දක්නා වූ භාග්‍යවත් බුදුවරයන්ගේ මහාකරුණාව සත්‍යයන්
කෙරෙහි බැසැගනී. 'ලෝකසන්නිවාසය තෙම අනාරක්‍ෂක යැ'යි දක්නා
වූ භාග්‍යවත් බුදුවරයන්ගේ මහාකරුණාව සත්‍යයන් කෙරෙහි බැසැගනී.
ලෝකසන්නිවාසය තෙම නිශ්‍රය රහිත යැ'යි දක්නා වූ ... 'ලෝකසන්නි-
වාසය තෙම අසරණ යැ'යි දක්නා වූ ... 'ලෝකසන්නිවාසය තෙම අසරණ
වූයේ යැ'යි දක්නා වූ ...

'ලෝවාසී තෙම නො සන්හුන් වූයේ උභත යැ'යි දක්නා වූ ...
'ලෝකසන්නිවාසය තෙම බොහෝ වූ හුලින් විදුනා ලද්දේ සගලය වූයේ යැ.
මා තබා ඒ ලෝකසන්නිවාසයාගේ හුල් උදුරන අන් කිසිවෙක් නැතැ'යි
දක්නා වූ ... ලෝකසන්නිවාසය තෙම කෙලෙස්මැදිරියෙහි බහාලනලද්දේ
අවිද්‍යාකාර නැමැති ආවරණ ඇත්තේ යැ, මා තබා ඒ ලෝකසන්නිවාස-
යට ආලෝකය දක්වනසුලු අන් කිසිවෙක් නැතැ'යි දක්නා වූ ...
'ලෝකසන්නිවාසය තෙම අවිද්‍යාවට පිවිසියේ අවිද්‍යාකිකොෂයෙහි උපන්-
තේ හාත්පසින් බඳනාලද්දේ හුවටක් සෙයින් ආකුල වූයේ ලිහිණි-
කපල්ලක් බදු වූයේ මුදනණබ්බුස්ගණ බදු වූයේ අස සංඛ්‍යාත සැපයෙන්
පහවූ දුකට ගනී වූ විවස වැ පවිත වන සසර නො ඉක්මේ'යයි දක්නා
වූ ... 'ලෝකසන්නිවාසය තෙම අවිද්‍යා සංඛ්‍යාත විෂදෙෂයෙන් මොනොවට
නැවැරුණේ හටගත් කෙලෙස්කලප් ඇත්තේ යැ'යි දක්නා වූ 'ලෝක-
සන්නිවාසය තෙම රාගදොෂමොහ සංඛ්‍යාත ජටාසෙන් මැසුණේ යැ, මා
තබා ඒ ලෝකසන්නිවාසයාගේ (කෙලෙස්) ජටා සිදුනා අන් කිසිවෙක්
නැතැ'යි දක්නා වූ ... 'ලෝකසන්නිවාසය තෙම තෘෂ්ණා නැමැති සතුළු-
යෙහි පිවිසියේ යැ'යි දක්නා වූ 'ලෝකසන්නිවාසය තෙම තෘෂ්ණා
නැමැති දූලින් හාත්පසින් වෙලෙන ලද්දේ යැ'යි දක්නා වූ 'ලෝක-
සන්නිවාසය තෙම තෘෂ්ණාසොෂානසින් අදනාලැබේ යැ'යි දක්නා වූ ...
'ලෝකසන්නිවාසය තෙම තෘෂ්ණාසංයොජනසෙන් බඳනාලදැ'යි දක්නා වූ
... 'ලෝකසන්නිවාසය තෙම තෘෂ්ණාග්‍රහයෙන් අනුගත යැ'යි දක්නා වූ
... 'ලෝකසන්නිවාසය තෙම තෘෂ්ණාසන්නාපයෙන් තවමු ලැබේ'යයි
දක්නා වූ ... 'ලෝකසන්නිවාසය තෙම තෘෂ්ණාපරිදානයෙන් දවනුලැබේ'යයි
දක්නා වූ ...

‘ලෝකසංහරිවාසය තෙම දුෂ්ටී නාමැති හතුළයෙහි පිහිටියේ යැ’යි දක්නා වූ ... ‘ලෝකසංහරිවාසය තෙම දුෂ්ටිඡාලයෙන් වෙළුනලද්’යි දක්නා වූ ... ‘ලෝකසංහරිවාසය තෙම දුෂ්ටිසෛනසින් අදනාලාබේ යැ’යි දක්නා වූ ... ‘ලෝකසංහරිවාසය තෙම දුෂ්ටිසංයෝජනයෙන් බදනාලද්’යි දක්නා වූ ... ‘ලෝකසංහරිවාසය තෙම දුෂ්ටිසන්තාපයෙන් නැවේ’යි දක්නා වූ ... ‘ලෝකසංහරිවාසය තෙම දුෂ්ටිපරිදායෙන් දූවේ’යි දක්නා වූ ...

‘ලෝකසංහරිවාසය තෙම ජාතියෙන් අනුගත වූයේ යැ’යි දක්නා වූ ... ‘ලෝකසංහරිවාසය තෙම ජරායෙන් ප්‍රභූබදනා ලද්’යි දක්නා වූ ... ‘ලෝකසංහරිවාසය තෙම ව්‍යාධියෙන් මඩනාලද්දේ යැ’යි දක්නා වූ ... ‘ලෝකසංහරිවාසය තෙම මරණයෙන් පහරන ලද්දේ යැ’යි දක්නා වූ ... ‘ලෝකසංහරිවාසය තෙම දුකෙන් පිහිටියේ යැ’යි දක්නා වූ ...

‘ලෝකසංහරිවාසය තෙම නාමිකයෙන් නනනලද්දේ යැ’යි දක්නා වූ ... ‘ලෝකසංහරිවාසය තෙම ජරා නාමැති ප්‍රාකාරයෙන් පරික්ෂිප්ත යැ’යි දක්නා වූ ... ‘ලෝකසංහරිවාසය තෙම මරණපාතයෙන් පරික්ෂිප්ත යැ’යි දක්නා වූ ... ‘ලෝකසංහරිවාසය තෙම මහාබ්‍යාධියෙන් බැලුණේ යැ’යි දක්නා වූ ... ‘ලෝකසංහරිවාසය තෙම මහාබ්‍යාධියෙන් දෙපබ්‍යාධියෙන් මොහබ්‍යාධියෙන් මානබ්‍යාධියෙන් දුෂ්ටිබ්‍යාධියෙන් කෙලහබ්‍යාධියෙන් දුශ්චරිතබ්‍යාධියෙන් බැලුණේ යැ, මා නබා ඒ ලෝකසංහරිවාසයාගේ බ්‍යාධිය වූදනා අත් කිසිවෙක් නැතැ’යි දක්නා වූ ... ‘ලෝකසංහරිවාසය තෙම මහත් වූ කෙලහසමෘධියට පිළිපත්තේ යැ, මා නබා ඒ ලෝකසංහරිවාසයට අවකාශ දක්වන අත් කිසිවෙක් නැතැ’යි දක්නා වූ ... ‘ලෝකසංහරිවාසය තෙම මහාපිළිබෝධයෙන් ආවුරුණේ යැ, මා නබා ඒ ලෝකසංහරිවාසයාගේ පිළිබෝධ සිදුනා අත් කිසිවෙක් නැතැ’යි දක්නා වූ ... ‘ලෝකසංහරිවාසය තෙම පක්කුග්ගි සංඛ්‍යාත මහාප්‍රපාතයෙහි වැටුණේ යැ, මා නබා ඒ ලෝකසංහරිවාසය ප්‍රපාතයෙන් නගන්නා වූ අත් කිසිවෙක් නැතැ’යි දක්නා වූ ... ‘ලෝකසංහරිවාසය තෙම (ජාත්‍යාදී) මහකතරට පිළිපත්තේ යැ, මා නබා ඒ ලෝකසංහරිවාසය කතර තරවන්නා වූ අත් කිසිවෙක් නැතැ’යි දක්නා වූ ... ‘ලෝකසංහරිවාසය තෙම මහසසරට පිළිපත්තේ යැ, මා නබා ඒ ලෝකසංහරිවාසය සසරත් මුදන්නා වූ අත් කිසිවෙක් නැතැ’යි දක්නා වූ ... ‘ලෝකසංහරිවාසය තෙම සංසාර සංඛ්‍යාත මහාදුගියෙහි පරිවර්ත වෙයි, මා නබා ඒ ලෝකසංහරිවාසය දුගියෙන් නනාලන්නා වූ අත් කිසිවෙක් නැතැ’යි දක්නා වූ ... ‘ලෝකසංහරිවාසය තෙම මහමඩෙහි ලැගුණේ යැ, මා නබා ඒ ලෝකසංහරිවාසය මඩෙන් නනාලන්නා වූ අත් කිසිවෙක් නැතැ’යි දක්නා වූ ...

‘ලෝකසංහරිවාසය තෙම (හැම උවදුරින්) මඩනාලද්දේ යැ’යි දක්නා වූ ... ‘ලෝකසංහරිවාසය තෙම රාශාග්නියෙන් දෙව්පාග්නියෙන් මොහාග්නියෙන් ජාතියෙන් ජරාමරණයෙන් ශොකයෙන් පරිදෙවයෙන් දුක්ත් දෙමනසින් දුකිආයාසයෙන් ආවිලගන්නේ යැ, මා නබා ඒ ලෝකසංහරිවාසය නිවැරදිනා වූ අත් කිසිවෙක් නැතැ’යි දක්නා වූ ... ‘ලෝකසංහරිවාසය තෙම (ජාතිය විසින් ජරාදී උපද්‍රවයට) බසවාගෙනනලද්දේ පැමිණි දඩුවම් ආති සොර වූයේ නිරතුරු අධාරක්ක වූ පෙලේ යැ’යි

කකකරෝ'හි පසුන්නානං -පෙ- 'වජ්ඣකනිකදො ලොකසනිවාසො ආසානනපච්චපට්ඨිතො, තස්ස නන්දෙකො කොපි මොවෙනා¹ අකුකු මයා'හි පසුන්නානං -පෙ- 'ආනාපො ලොකසනිවාසො පරමකා-පකුකුප්පනො² තස්ස නන්දෙකො කොපි නාසෙනා³ අකුකු මයා'හි පසුන්නානං -පෙ- 'දුකඛාභිතුනො⁴ ලොකසනිවාසො විරරතන-පිළිතො'හි⁵ පසුන්නානං -පෙ- 'නිවචගගිතො⁶ ලොකසනිවාසො නිවචපිපාසිතො'හි⁷ පසුන්නානං -පෙ-

'අකො ලොකසනිවාසො අවකුකුකො'හි පසුන්නානං -පෙ- 'හතනෙනො ලොකසනිවාසො අපරිනායකො'හි පසුන්නානං -පෙ- 'විපථපකිනො⁸ ලොකසනිවාසො අකුකුප්පරදො, තස්ස නන්දෙකො කොපි අරියපථං ආනොතො අකුකු මයා'හි පසුන්නානං -පෙ- 'මහොස-පකිනො ලොකසනිවාසො, තස්ස නන්දෙකො කොපි ඔසා උදාතො⁹ අකුකු මයා'හි පසුන්නානං -පෙ-

'දව්ති දිව්ගිගෙහි පරිසුට්ඨිතො ලොකසනිවාසො'හි පසුන්නානං -පෙ- 'නිති දුච්චරිතෙහි විපප්පිපනො ලොකසනිවාසො'හි පසුන්නානං -පෙ- 'චතුති යොගෙහි සුතො¹⁰ ලොකසනිවාසො චතුයොගයො¹¹තො'හි පසුන්නානං -පෙ- 'චතුති ගජෙහි ගජවිතො¹¹ ලොකසනිවාසො'හි පසුන්නානං -පෙ- 'චතුති උපාදගෙහි උපාදියති ලොකසනිවාසො'හි පසුන්නානං -පෙ- 'පකුකුගතිසමාරුද්ධො ලොකසනිවාසො'හි පසුන්නානං -පෙ- 'පකුකුකාමගුණෙහි රජ්ජති ලොකසනිවාසො'හි පසුන්නානං -පෙ- 'පකුකු නිවරණෙහි ඔත්ථො ලොකසනිවාසො'හි පසුන්නානං -පෙ- 'ජති විවාදමුලෙහි විවාදති ලොකසනිවාසො'හි පසුන්නානං -පෙ- 'ජති තණ්හාකායෙහි රජ්ජති ලොකසනිවාසො'හි පසුන්නානං -පෙ- 'ජති දිව්ගිගෙහි පරිසුට්ඨිතො ලොකසනිවාසො'හි පසුන්නානං -පෙ- 'සතති අනුසංයෙති අනුසංයො ලොකසනිවාසො'හි පසුන්නානං -පෙ- 'සතති සංයෝජනෙහි සකුකුතො ලොකසනිවාසො'හි පසුන්නානං -පෙ- 'සතති මානෙහි උත්තො ලොකසනිවාසො'හි පසුන්නානං -පෙ- 'අධ්වති ලොකධමෙමති සමපරිවෘත්ති ලොකසනිවාසො'හි පසුන්නානං -පෙ- 'අධ්වති මිච්ඡනෙහි නියානො ලොකසනිවාසො'හි පසුන්නානං -පෙ- 'අධ්වති පුරිසදෙසෙහි දුස්සති ලොකසනිවාසො'හි පසුන්නානං -පෙ- 'නවති ආසානවච්ඡිති ආසාතිතො ලොකසනිවාසො'හි පසුන්නානං -පෙ- 'නවපිබමානෙහි උත්තො ලොකසනිවාසො'හි පසුන්නානං -පෙ- 'නවති තණ්හාමුලකෙහි ධමෙමති රජ්ජති ලොකසනිවාසො'හි පසුන්නානං -පෙ- 'දසති කිලෙසවච්ඡිති නිලිස්සති ලොකසනිවාසො'හි පසුන්නානං -පෙ- 'දසති ආසානවච්ඡිති ආසාතිතො ලොකසනිවාසො'හි පසුන්නානං -පෙ- 'දසති අකුසලකම්ම-පථෙහි සමනාගතො ලොකසනිවාසො'හි පසුන්නානං -පෙ- 'දසති සකුකුජ්ජනෙහි සකුකුතො ලොකසනිවාසො'හි පසුන්නානං -පෙ-

1 බකුකු මොවෙනා - මජ්ඣ. 2. පරමකාපකුකුප්පනො - මජ්ඣ. සූ. PTS

3 නාසිතො - නාසිතාති වා පාසං සුකුකුරො - ස. (අධ්වකපා)

4. දුකඛාභිතුණ්ණො PTS ස 5 විරරතනා පිළිතො - මජ්ඣ. 6. ගගිතො - මජ්ඣ.

7. නිවච පිපාසිතො මජ්ඣ. 8. පකුකුකො - මජ්ඣ. පකුකුකො - බහුසු

9. උදාතො - මජ්ඣ. PTS, උදාසනො - සූ. 10 පුරිතො - සූ.,

11 ගජෙහි ගජවිතො - සූ.;

දක්නා වූ ... ලෝකසන්නිවාසය තෙම (රාහදි) වද්‍යබ්බන්තයෙන් බඳනා-
ලද්දේ දම්ගෙඩිය කරා එළඹ සිටියේ යැ, මා නබා ඒ ලෝකසන්නිවාසය
මුදලන අත් කිසිවෙක් නැතැ'යි දක්නා වූ ... 'ලෝකසන්නිවාසය
තෙම අනාථ වූයේ පරම දිළිඳු බවට පැමිණියේ යැ, මා නබා ඒ
ලෝකසන්නිවාසය රක්තා අත් කිසිවෙක් නැතැ'යි දක්නා වූ ... 'ලෝක-
සන්නිවාසය තෙම දුකින් පෙළනලද්දේ දිගුකලක් පෙළුණේ යැ'යි දක්නා
වූ ... 'ලෝකසන්නිවාසය තෙම (නාමිකයෙන්) තිරහුරා ගිජු වූයේ
තිරහුරා හටගත් පවස් ඇත්තේ යැ'යි දක්නා වූ ...

'ලෝකසන්නිවාසය තෙම (ප්‍රඥාවෙන් අභාවයෙන්) අකි වූයේ යැ
ඇස් නැත්තේ යැ'යි දක්නා වූ ... ලෝකසන්නිවාසය තෙම නට ඇස්
ඇත්තේ පරිනායකයකු රහිත වූයේ යැ'යි දක්නා වූ ... 'ලෝකසන්නි-
වාසය තෙම විපරිතමාගීයට බවුයේ සාප්පමාගීයෙහි වැරද්දේ යැ, මා
නබා ඒ ලෝකසන්නිවාසය ආයතීමාගීයට ගෙන එන්නා වූ අත් කිසිවෙක්
නැතැ'යි දක්නා වූ ... 'ලෝකසන්නිවාසය තෙම (කාමාදි) මහාඛසයට
පිවිසියේ යැ, මා නබා ඒ ලෝකසන්නිවාසය ඛසයෙන් නොලැත්තා වූ
අත් කිසිවෙක් නැතැ'යි දක්නා වූ ...

'ලෝකසන්නිවාසය තෙම (ශාශවන-උච්චද) දෂ්ඨි දෙකින් පයඝීර්ෂිත
වූයේ ගාත්පසින් ගෙන සිටියේ යැ'යි දක්නා වූ ... ලෝකසන්නිවාසය
තෙම තුන් දුශ්චරිතයන් විසින් විප්‍රතිපන්න යැ'යි දක්නා වූ ... ලෝක-
සන්නිවාසය තෙම (කාමාදි) සතර යොගයන් ගෙන් යුක්ත වූයේ සතර
යොගයන් විසින් බඳනා ලද්දේ යැ'යි දක්නා වූ ... 'ලෝකසන්නිවාසය
තෙම සතර ග්‍රන්ථයන් විසින් ගෙහුණේ යැ'යි දක්නා වූ ... 'ලෝකසන්නි-
වාසය තෙම සතර උපාදායයන් විසින් දැඩි කොට ගන්නාලාබ්භියයි
දක්නා වූ ... 'ලෝකසන්නිවාසය තෙම පඤ්චගනියට සමාරාජ්‍ය වූයේ යැ'යි
දක්නා වූ ... 'ලෝකසන්නිවාසය තෙම පඤ්චකාමගුණයන් විසින් රඳනා
ලාබ්භියයි දක්නා වූ ... 'ලෝකසන්නිවාසය තෙම පඤ්චනිවරණයන්
විසින් වතුරාවනලද්'යි දක්නා වූ ... ලෝකසන්නිවාසය තෙම සවාදුරුම්
විවාදමූලයන්ගෙන් විවාද කෙරේ'යි දක්නා වූ ... ලෝකසන්නිවාසය
තෙම සවාදුරුම් නාමිකාකායයෙන් ඇල්ලේ'යි දක්නා වූ ... 'ලෝක-
සන්නිවාසය තෙම ඡඬ්දෂ්ඨින් විසින් පයඝීර්ෂිත යැ'යි දක්නා වූ ...
'ලෝකසන්නිවාසය තෙම සප්ත අවුයයයන් විසින් ලුහුබඳනාලද යැ'යි
දක්නා වූ ... 'ලෝකසන්නිවාසය තෙම සත් සංයෝජනයන් විසින්
සංයුක්ත යැ'යි දක්නා වූ ... 'ලෝකසන්නිවාසය තෙම සප්තවිධ මානයන්
විසින් උන්නත වූයේ යැ'යි දක්නා වූ ... 'ලෝකසන්නිවාසය තෙම අමට-
ලෝකබම්භයෙන් පෙරළේ'යි දක්නා වූ ... 'ලෝකසන්නිවාසය තෙම
අමටමිථ්‍යාවයෙන් නිශ්චිත යැ'යි දක්නා වූ ... 'ලෝකසන්නිවාසය තෙම
අටවාදුරුම් පුරුෂදෙව්‍යයෙන් දූෂ්‍ය වේ'යි දක්නා වූ ... 'ලෝකසන්නි-
වාසය තෙම නවවිධ ආඝාතවස්තුයෙන් ගැටුණේ යැ'යි දක්නා වූ ...
ලෝකසන්නිවාසය තෙම නවවිධ මානයෙන් උන්නත වූයේ යැ'යි දක්නා
වූ ... ලෝකසන්නිවාසය තෙම නව නාමිකාමූලකාමියන්ගෙන් ඇල්ලේ'යි
දක්නා වූ ... 'ලෝකසන්නිවාසය තෙම දශ කෙලහවස්තුයෙන් කෙලෙසේ'යි
දක්නා වූ ... 'ලෝකසන්නිවාසය තෙම දශආඝාතවස්තුයෙන් ගැටුණේ යැ'යි
දක්නා වූ ... 'ලෝකසන්නිවාසය තෙම දශඅකුලකම්පටයෙන් සමනා-
ගත යැ'යි දක්නා වූ ... 'ලෝකසන්නිවාසය තෙම දශ සංයෝජනයෙන්

දසහි මිව්නෙහි නිශ්පාදන ලෝකසන්නිවාසයා'හි පසුපස -පෙ-
 'දසවනුකාය මිව්නදිවියා සමනාගනෝ ලෝකසන්නිවාසයා'හි පසුපස-
 නං -පෙ- 'දසවනුකාය දනනගනාහිකාය' දිවියා සමනාගනෝ ලෝක-
 සන්නිවාසයා'හි පසුපස -පෙ- 'අච්ඡාසනනනාපපඤ්චසනෝ
 පපඤ්චනෝ ලෝකසන්නිවාසයා'හි පසුපස -පෙ- 'චාසවියා දිවියා-
 ගනෝ පරිසුරියෝ ලෝකසන්නිවාසයා'හි පසුපස -පෙ- බුද්ධානං හ-
 වනනං සනෙත්‍ර මහාකරුණා ඔක්කමිති.

'අහඤ්චමි තිණේණ, ලොකො ච අතිණේණ; අහඤ්චමි මුඛෙනා,
 ලොකො ච අමුතෙනා; අහඤ්චමි දනෙනා, ලොකො ච අදනෙනා; අහඤ්චමි
 සනෙනා, ලොකො ච අසනෙනා; අහඤ්චමි අසුතේ, ලොකො ච
 අනසුතේ; අහඤ්චමි පරිනිබ්බතො, ලොකො ච අපරිනිබ්බතො. පහොමි
 ඛවාහං තිණේණා තාරෙවුං, මුඛෙනා මොචෙවුං, දනෙනා දමෙවුං, සනෙනා
 සමෙවුං, අසුතේ අසුතෙවුං, පරිනිබ්බතො පරිනිබ්බපෙවු'නති
 පසුපස -පෙ- බුද්ධානං හවනනං සනෙත්‍ර මහාකරුණා ඔක්කමිති.

ඉදං තථාගතස්ස මහාකරුණාසමාපනතියා සරත්කර්ම.

මහාකරුණාසමාපනතිසරත්කර්මෙහි.

72-73. සබ්බසද්දුත-අනාවරණසද්දුතානි

කතමං තථාගතස්ස සබ්බසද්දුතසද්දුතං:

සබ්බං සබ්බතමසබ්බතං² අනාවසෙසා ජාතානිති සබ්බසද්දුතසද්දුතං,
 තත්ථ අවරණං නත්ති අනාවරණසද්දුතං.³

අනිතං සබ්බං ජාතානිති සබ්බසද්දුතසද්දුතං, තත්ථ අවරණං නත්ති
 අනාවරණසද්දුතං.

අනාගතං සබ්බං ජාතානිති සබ්බසද්දුතසද්දුතං, තත්ථ අවරණං නත්ති
 අනාවරණසද්දුතං.

පච්චුප්පන්නං සබ්බං ජාතානිති සබ්බසද්දුතසද්දුතං, තත්ථ අවරණං
 නත්ති අනාවරණසද්දුතං.

චක්ඛුඤ්චව⁴ රූපා ච ඵතං සබ්බං⁵ ජාතානිති සබ්බසද්දුතසද්දුතං, තත්ථ
 අවරණං නත්ති අනාවරණසද්දුතං, සොනඤ්චව සද්දු ච -පෙ- සානඤ්චව
 ගඤ්ච ච -පෙ- ජ්වහා වෙච රසා ච -පෙ- කාශො වෙච පොඨබ්බා ච -පෙ-
 මනො වෙච ධම්මා ච ඵතං සබ්බං ජාතානිති සබ්බසද්දුතසද්දුතං, තත්ථ
 අවරණං නත්ති අනාවරණසද්දුතං.

1 අනනගනාහිකදිවියා - සි 1 2 සබ්බසබ්බතමසබ්බතං - සෘ, සි 2
 3 අනාවරණං සද්දුතං - සෘ 4 චක්ඛු වෙච - මජ්ඣ. 5 ඵතං සබ්බං - මජ්ඣ.

බැලුණේ යැයි දක්නා වූ ... 'ලෝකසන්නිවාසය තෙම දහවිධමිථ්‍යාභයන් විසින් නියතීත යැයි දක්නා වූ ... 'ලෝකසන්නිවාසය තෙම දහවස්තුක මිථ්‍යාදූෂ්ටයෙන් සමනාගත යැයි දක්නා වූ ... 'ලෝකසන්නිවාසය තෙම දහවස්තුක වූ අන්තග්‍රාහිකදූෂ්ටයෙන් සමනාගත යැයි දක්නා වූ ... 'ලෝකසන්නිවාසය තෙම 'අටිභුරාසියකැ'යි සලකනලද නාමණ්‍යප්‍රපඤ්ච-සතයෙන් ප්‍රපඤ්ච කරනලද්දේ යැයි දක්නා වූ ... 'ලෝකසන්නිවාසය තෙම දෙසාවම්සදිවුයෙන් පයඝ්‍රීහිත යැයි දක්නා වූ භාග්‍යවත් බුදුවර-යන්ගේ මහාකරුණාව සත්ත්වයන් කෙරෙහි බැසැගනී.

මේ වූකලී තරණය කෙළෙමි වෙමි, ලෝවාසි තෙමේ වැලිත් තරණය නො කෙළේ යැ, මේ වූකලී මිදුණෙමි වෙමි, ලෝවාසි තෙමේ වැලිත් නො මිදුණේ යැ; මේ වූකලී දූමුණෙමි වෙමි, ලෝවාසි තෙමේ වැලිත් නො දූමුණේ යැ; මේ වූකලී සිහිල් වූයෙමි වෙමි, ලෝවාසි තෙමේ වැලිත් නො සිහිල් වූයේ යැ; මේ වූකලී අස්වැසුණෙමි වෙමි, ලෝවාසි තෙමේ වැලිත් නො අස්වැසුණේ යැ; මේ වූකලී පිරිනිවියෙමි වෙමි, ලෝවාසි තෙමේ වැලිත් නො පිරිනිවියේ යැ; එකත්තෙන් මේ තරණය කෙළෙමි මෙරමා තරවන්තට, මිදුනෙමි මෙරමා බුදන්තට, දූමුණෙමි මෙරමා දමන්තට, සිහිල් වූයෙමි මෙරමා සිහිල් කරන්තට, අස්වැසුණෙමි මෙරමා අස්වසාලන්තට, පිරිනිවියෙමි මෙරමා පිරිනිවැලන්තට සමථියෙමි දක්නා වූ භාග්‍යවත් බුදුවරයන්ගේ කරුණාව සත්ත්වයන් කෙරෙහි බැසැගනී.

මේ හථාගතයන් වහන්සේගේ මහාකරුණාසමාපතියෙහි ඥාන යි.

මහාකරුණාමාපතියඥානිඪ්දේශ යි.

72-73 සම්මානා - අනාවරණඥානයෝ

තථාගතයන් වහන්සේගේ සම්මානාඥනය කවරේ යත්:

හැම සංකිතය අසංකිතය නිරවශේෂ කොට දනී නු යි සම්මානාඥන යැ, එහි ආවරණයෙක් නැත් නු යි අනාවරණඥන යැ.

අනිත වූ සියල්ල දනී නු යි සම්මානාඥන යැ, එහි ආවරණයෙක් නැත් නු යි අනාවරණඥන යැ.

අනාගත වූ සියල්ල දනී නු යි සම්මානාඥන යැ, එහි ආවරණයෙක් නැත් නු යි අනාවරණඥන යැ.

ප්‍රත්‍යක්ෂතා වූ සියල්ල දනී නු යි සම්මානාඥන යැ, එහි ආවරණ-යෙක් නැත් නු යි අනාවරණඥන යැ.

අස ද රූපයෝ ද යන තෙල සියල්ල දනී නු යි සම්මානාඥන යැ එහි ආවරණයෙක් නැත් නු යි අනාවරණඥන යැ. කත ද ගඛ්ඨයෝ ද ... නාභය ද ගඛ්ඨයෝ ද ... දිව ද රූපයෝ ද ... කය ද සප්‍රභවයෝ ද ... මහස ද ධම්මෝ ද යන තෙල සියල්ල දනී නු යි සම්මානාඥන යැ, එහි ආවරණයෙක් නැත් නු යි අනාවරණඥන යි.

යාවතා අනිච්චධං දුක්ඛධං අනත්තධං, නං සබ්බං ජානාතීති සබ්බසද්දනසද්දණං, නත්ථ ආවරණං නත්ති අනාවරණසද්දණං. යාවතා රූපස්ස අනිච්චධං දුක්ඛධං අනත්තධං, නං සබ්බං ජානාතීති සබ්බසද්දනසද්දණං, නත්ථ ආවරණං නත්ති අනාවරණසද්දණං. යාවතා වේදනාය -පෙ- යාවතා සසද්දය -පෙ- යාවතා සංඛාරානං -පෙ- යාවතා විසද්දණස්ස -පෙ- යාවතා චක්ඛුස්ස -පෙ- යාවතා ජරාමරණස්ස අනිච්චධං දුක්ඛධං අනත්තධං, නං සබ්බං ජානාතීති සබ්බසද්දනසද්දණං, නත්ථ ආවරණං නත්ති අනාවරණසද්දණං.

යාවතා අභිසද්දය අභිසද්දධං, නං සබ්බං ජානාතීති සබ්බසද්දනසද්දණං, නත්ථ ආවරණං නත්ති අනාවරණසද්දණං, යාවතා පරිසද්දය පරිසද්දධං -පෙ- යාවතා පභානස්ස¹ පභානධං -පෙ- යාවතා භාවනාය භාවනධං -පෙ- යාවතා සමුත්තරියාය සමුත්තරියධං -පෙ-

යාවතා බ්බාදාං බ්බාදධං -පෙ- යාවතා ධාතුභං ධාතුධං -පෙ- යාවතා ආයතනානං ආයතනධං -පෙ- යාවතා සංඛිතාදාං සංඛිතධං -පෙ- යාවතා අසංඛිතස්ස අසංඛිතධං, නං සබ්බං ජානාතීති සබ්බසද්දනසද්දණං, නත්ථ ආවරණං නත්ති අනාවරණසද්දණං.

යාවතා කුසලෙ ධම්මෙ සබ්බං* ජානාතීති සසද්දබ්බතසද්දණං, නත්ථ ආවරණං නත්ති අනාවරණසද්දණං. යාවතා අකුසලෙ ධම්මෙ -පෙ- යාවතා අබ්‍යාකතෙ ධම්මෙ -පෙ-

යාවතා කාමාවචරෙ ධම්මෙ -පෙ- යාවතා රූපාවචරෙ ධම්මෙ -පෙ- යාවතා අරූපාවචරෙ ධම්මෙ -පෙ- යාවතා අපරිසාපගොග ධම්මෙ සබ්බං ජානාතීති සබ්බසද්දනසද්දණං, නත්ථ ආවරණං නත්ති අනාවරණසද්දණං.

යාවතා දුක්ඛස්ස දුක්ඛධං -පෙ- යාවතා සමුදයස්ස සමුදයධං -පෙ- යාවතා නිරෝධස්ස නිරෝධධං -පෙ- යාවතා මග්ගස්ස මග්ගධං, නං සබ්බං ජානාතීති සබ්බසද්දනසද්දණං, නත්ථ ආවරණං නත්ති අනාවරණසද්දණං.

යාවතා අත්ථපරිසමිතිද්වය අත්ථපරිසමිතිද්වධං -පෙ- යාවතා ධම්මපරිසමිතිද්වය ධම්මපරිසමිතිද්වධං -පෙ- යාවතා නිරුත්තරිපරිසමිතිද්වය නිරුත්තරිපරිසමිතිද්වධං -පෙ- යාවතා පරිනානපරිසමිතිද්වය පරිනානපරිසමිතිද්වධං, නං සබ්බං ජානාතීති සබ්බසද්දනසද්දණං, නත්ථ ආවරණං නත්ති අනාවරණසද්දණං.

යාවතා ඉන්ද්‍රියපරොපරිසංගොග සද්දණං -පෙ- යාවතා සත්තාදාං ආසයානුසයෙ සද්දණං -පෙ- යාවතා යමකපාටිතීරෙ සද්දණං -පෙ- යාවතා මහාකාරුණාසමාපත්තිසා සද්දණං, නං සබ්බං ජානාතීති සබ්බසද්දනසද්දණං, නත්ථ ආවරණං නත්ති අනාවරණ සද්දණං.

1 පභානස - සභා.

* “සබ්බං ජානාතීති බ්‍රහ්මචතපාදො සුඤ්ඤාරා, එකච්චතසංගොග පරිනානො පභානොසකසු එකච්චසකසු ලිඛිතං” යනු අට්ටවාසී.

යම්නාක් අනිත්‍යඝට්ඨාව දුඛඝට්ඨාව අනාත්මඝට්ඨාව වේ ද ඒ සියල්ල දැනී නු සි සමුදායාදන යැ එහි ආවරණයෙක් නැත් නු සි අනාවරණයෙන යැ, යම්නාක් රූපයාගේ අනිත්‍යඝට්ඨාව දුඛඝට්ඨාව අනාත්මඝට්ඨාව වේ ද ඒ සියල්ල දැනී නු සි සමුදායාදන යැ එහි ආවරණයෙක් නැත් නු සි අනාවරණයෙන යැ. යම්නාක් වේදනාවගේ ... යම්නාක් සංඥාවගේ ... යම්නාක් සංසකාරයන්ගේ ... යම්නාක් චිදෙනයාගේ ... යම්නාක් චක්ෂුස්ත්‍රගේ ... යම්නාක් ජරාමරණයාගේ අනිත්‍යඝට්ඨාව දුඛඝට්ඨාව අනාත්මඝට්ඨාව වේ ද ඒ සියල්ල දැනී නු සි සමුදායාදන යැ, එහි ආවරණයෙක් නැත් නු සි අනාවරණයෙන යි.

යම්නාක් අභිඥාවගේ අභිඥඝට්ඨාව වේ ද එ හැම දැනී නු සි සමුදායාදන යැ එහි ආවරණයෙක් නැත් නු සි අනාවරණයෙන යැ. යම්නාක් පරිඥාවගේ පරිඥඝට්ඨාව වේ ද ... යම්නාක් ප්‍රභාණයාගේ ප්‍රභාණඝට්ඨාව .. යම්නාක් භාවනාවගේ භාවනාඝට්ඨාව ... යම්නාක් සාක්ෂාත්-ක්‍රියාවගේ සාක්ෂාත්ක්‍රියාඝට්ඨාව ...

යම්නාක් සකකියන්ගේ සකකියඝට්ඨාව ... යම්නාක් බාහුන්ගේ බාහුඝට්ඨාව ... යම්නාක් ආයතනයන්ගේ ආයතනඝට්ඨාව ... යම්නාක් සංඛිතයන්ගේ සංඛිතඝට්ඨාව ... යම්නාක් අසංඛිතයාගේ අසංඛිතඝට්ඨාව වේ ද එ හැම දැනී නු සි සමුදායාදන යැ, එහි ආවරණයෙක් නැත් නු සි අනාවරණයෙන යි.

යම්නාක් කුහලබ්ධිය වේ ද එ හැම දැනී නු සි සමුදායාදන යැ එහි ආවරණයෙක් නැත් නු සි ආවරණයෙන යැ. යම්නාක් අකුහලබ්ධිය ... යම්නාක් අව්‍යාකාතබ්ධිය ...

යම්නාක් කාමාවචරබ්ධිය .. යම්නාක් රූපාවචරබ්ධිය ... යම්නාක් අරූපාවචරබ්ධිය ... යම්නාක් අපසම්පන්නබ්ධිය වේ ද එ හැම දැනී නු සි සමුදායාදන යැ, එහි ආවරණයෙක් නැත් නු සි අනාවරණයෙන යි.

යම්නාක් දුඛයාගේ දුඛඝට්ඨාව ... යම්නාක් සමුදයාගේ සමුදයඝට්ඨාව ... යම්නාක් නිරෝධයාගේ නිරෝධඝට්ඨාව ... යම්නාක් මාගීයාගේ මාගීඝට්ඨාවය වේ ද එ හැම දැනී නු සි සමුදායාදන යැ, එහි ආවරණයෙක් නැත් නු සි අනාවරණයෙන යි.

යම්නාක් අත්පරිසමිහිද්වගේ අත්පරිසමිහිද්‍ය ඝට්ඨාව ... යම්නාත් බමමපරිසමිහිද්වගේ බමමපරිසමිහිද්‍ය ඝට්ඨාව .. යම්නාක් නිරුත්තරිපරිසමිහිද්වගේ නිරුත්තරිපරිසමිහිද්‍ය ඝට්ඨාව ... යම්නාක් පරිභානපරිසමිහිද්වගේ පරිභානපරිසමිහිද්‍යඝට්ඨාව වේ ද එ හැම දැනී නු සි සමුදායාදන යැ, එහි ආවරණයෙක් නැත් නු සි අනාවරණයෙන යි.

යම්නාක් ඉන්ද්‍රියපරාවරතාදනය ... යම්නාක් සත්ත්වයන්ගේ අශයා-නුශයදනය ... යම්නාක් යමකප්‍රාතිහායීදනය ... යම්නාක් මහාකරුණා-සමාපතනීදනය වේ ද එ හැම දැනී නු සි සමුදායාදන යැ, එහි ආවරණයෙක් නැත් නු සි අනාවරණයෙන යි.

යාවතා සදේවකස්ස ලොකස්ස සමාරකස්ස සබ්බවකස්ස සංසම්මාන-
බ්‍රාහ්මණීයා පජාය සදේවමනුස්සාය දිට්ඨං සුතං මුතං විඤ්ඤානං පනතං
පරියෙසිතං අනුච්චරිතං මහසා, සබ්බං ජානාතිති සබ්බඤ්ඤානසුඤ්ඤං,
තත්ථ ආචරණං නාමිති අනාචරණ සුඤ්ඤං.

1. 'න තස්ස අද්දිට්ඨමිධංචි¹ කිඤ්චි

අපො අවිඤ්ඤානමජාතිතබ්බං,

සබ්බං අභිඤ්ඤාසි යදංචි හෙය්‍යං²

තථාහතො තෙන සමනතවකඤ්චි.

සමනතවකඤ්චි කෙනටොන සමනතවකඤ්චි:

පුද්ගල බුද්ධිඤ්ඤානානි: දුක්ඛ ඤ්ඤානං බුද්ධිඤ්ඤානං, දුක්ඛසමුදයෙ ඤ්ඤානං
බුද්ධිඤ්ඤානං, දුක්ඛනිරෝධෙ ඤ්ඤානං බුද්ධිඤ්ඤානං, දුක්ඛනිරෝධගාමිනියා
පටිපදාය ඤ්ඤානං බුද්ධිඤ්ඤානං, අත්ථපටිසම්මිදෙ ඤ්ඤානං බුද්ධිඤ්ඤානං, ධම්ම-
පටිසම්මිදෙ ඤ්ඤානං බුද්ධිඤ්ඤානං, නිරුතතිපටිසම්මිදෙ ඤ්ඤානං බුද්ධිඤ්ඤානං,
පටිභානාපටිසම්මිදෙ ඤ්ඤානං බුද්ධිඤ්ඤානං, ඉන්ද්‍රියපරොපරියතො ඤ්ඤානං
බුද්ධිඤ්ඤානං, ආසයාද්‍රසයෙ ඤ්ඤානං බුද්ධිඤ්ඤානං, යමකපාරිච්ඡේදෙ ඤ්ඤානං
බුද්ධිඤ්ඤානං, මහාකරුණාසමාපනතියා ඤ්ඤානං බුද්ධිඤ්ඤානං, සබ්බඤ්ඤානසුඤ්ඤානං
බුද්ධිඤ්ඤානං, අනාචරණසුඤ්ඤානං බුද්ධිඤ්ඤානං, ඉමානි පුද්ගල බුද්ධිඤ්ඤානානි.
ඉමෙසං පුද්ගලනාම බුද්ධිඤ්ඤානානං අට්ඨ ඤ්ඤානානි සාවකසාධාරණානි,
ඡ ඤ්ඤානානි අසාධාරණානි සාවකෙහි.

යාවතා දුක්ඛස්ස දුක්ඛට්ඨො සබ්බො ඤ්ඤානො, අඤ්ඤානො දුක්ඛට්ඨො
නාමිති සබ්බඤ්ඤානසුඤ්ඤං. තත්ථ ආචරණං නාමිති අනාචරණසුඤ්ඤං.

යාවතා දුක්ඛස්ස දුක්ඛට්ඨො සබ්බො දිට්ඨො -පෙ- සබ්බො විදිතො -පෙ-
සබ්බො සච්ඡිකාතො -පෙ- සබ්බො ඵස්සිතො පඤ්ඤාය, අඵස්සිතො පඤ්ඤාය
දුක්ඛට්ඨො නාමිති සබ්බඤ්ඤානසුඤ්ඤං, තත්ථ ආචරණං නාමිති අනාචරණ
සුඤ්ඤං.

යාවතා සමුදයස්ස සමුදයට්ඨො -පෙ- යාවතා නිරෝධස්ස නිරෝධට්ඨො,
-පෙ- යාවතා මග්ගස්ස මග්ගට්ඨො -පෙ- යාවතා අත්ථපටිසම්මිදාය අත්ථ
පටිසම්මිදට්ඨො -පෙ- යාවතා ධම්මපටිසම්මිදාය ධම්මපටිසම්මිදට්ඨො -පෙ-
යාවතා නිරුතතිපටිසම්මිදාය නිරුතතිපටිසම්මිදට්ඨො -පෙ- යාවතා
පටිභානාපටිසම්මිදාය පටිභානාපටිසම්මිදට්ඨො සබ්බො ඤ්ඤානො -පෙ- සබ්බො
දිට්ඨො -පෙ- සබ්බො විදිතො -පෙ- සබ්බො සච්ඡිකාතො -පෙ- සබ්බො
ඵස්සිතො පඤ්ඤාය, අඵස්සිතො පඤ්ඤාය පටිභානාපටිසම්මිදට්ඨො, නාමිති
සබ්බඤ්ඤානසුඤ්ඤං, තත්ථ ආචරණං නාමිති අනාචරණසුඤ්ඤං.

යම්කාක් මරුන් සහිත වූ බමුන් සහිත වූ සදෙවක ලොකයා විසින් මහණබමුණන් සහිත වූ දෙවිමිනිසුන් සහිත ප්‍රජාව විසින් දක්නාලද රූපාසනනයෙක් බලයනනයෙක් ගතිරසසුමව්‍යාසනයෙක් ධර්මාසනයෙක් පැමිණෙනලද රූපාදියෙක් සොයනලද රූපාදියෙක් මනසින් විමසනලද රූපාදියෙක් වේ ද එ හැම දනී නු යි සඵලඥානාඥාන යා, එහි ආවරණයෙක් නැත් නු යි අනාවරණඥාන යි.

ඒ තථාගතයන් විසින් මේ භ්‍රෙමානුක ලොකයෙහි (මෙකල හෝ) පැනැසින් නුදුටු කිසිවෙක් නැත. යළි (අනිත වූ) නොදත් කිසිවෙක් නැත, (අනාගත වූ) නොදන්නෙ කිසි (ධර්මජාතයෙකු) ද නැත, දතයුතු වූ යම් ධර්මජාතයෙක් වේ නම් ඒ සියල්ල අවබෝධ කළහ. එහෙයින් තථාගතයෝ සමන්තවකඩු වූහ.

සමන්තවකඩු යනු: කවර අවසන් සමන්තවකඩු වේ ද යත්:

බුද්ධඥාන නුදුසෙකි: දුඛසත්‍යයෙහි ඥානය බුද්ධඥාන යා, දුඛසමුදය සත්‍යයෙහි ඥානය බුද්ධඥාන යා, දුඛනිරෝධසත්‍යයෙහි ඥානය බුද්ධඥාන යා, දුඛනිරෝධගාමිනිප්‍රතිපදසත්‍යයෙහි ඥානය බුද්ධඥාන යා, අත්ථපරිසමිද්ධයෙහි ඥානය බුද්ධඥාන යා, ධම්මපරිසමිද්ධයෙහි ඥානය බුද්ධඥාන යා, නිරුත්තරපරිසමිද්ධයෙහි ඥානය බුද්ධඥාන යා, පරිභානපරිසමිද්ධයෙහි ඥානය බුද්ධඥාන යා, ඉද්‍රියපරාවරානාඥානය බුද්ධඥාන යා, ආයසානුගය-ඥානය බුද්ධඥාන යා, යමකප්‍රාතිහාසීඥානය බුද්ධඥාන යා, මහාකරුණාසමාපත්තියෙහි ඥානය බුද්ධඥාන යා, සඵලඥානාඥානය බුද්ධඥාන යා, අනාවරණඥානය බුද්ධඥාන යි. මොහු නුදුස් බුද්ධඥානයෝ යි. මේ නුදුස් බුද්ධඥානයන් අපුරෙත් ඥානයෝ අවදෙනෙක් ශ්‍රාවකසාධාරණ වෙති. ඥානයෝ සදෙනෙක් ශ්‍රාවකයන් හා සමග අසාධාරණ වෙත්.

යම්කාක් දුඛයාගේ දුඛස්වභාවයෙක් වේ ද සියල්ල නුවණින් දන්නාලද්දේ යා අඥාන වූ දුඛස්වභාවයෙක් නැත් නු යි සඵලඥානාඥාන යා එහි ආවරණයෙක් නැත් නු යි අනාවරණඥාන යි.

යම්කාක් දුඛයාගේ දුඛස්වභාවයෙක් වේ ද සියල්ල (ඇසින් මෙන් නුවණින්) දන්නා ලද්දේ යා ... සියල්ල ප්‍රකට කොට දන්නාලද්දේ යා ... සියල්ල සාක්‍ෂාත් කරනලද්දේ යා ... සියල්ල නුවණින් සපයී කරනලද්දේ යා, නුවණින් සපයී නොකරනලද දුඛාවයෙක් නැත් නු යි සඵලඥානාඥාන යා, එහි ආවරණයෙක් නැත් නු යි අනාවරණඥාන යි.

යම්කාක් සමුදයාගේ සමුදයස්වභාවයෙක් ... යම්කාක් නිරෝධයාගේ නිරෝධස්වභාවයෙක් ... යම්කාක් මාගීයාගේ මාගීස්වභාවයෙක් ... යම්කාක් අත්ථපරිසමිද්ධවගේ අත්ථපරිසමිද්ධස්වභාවයෙක් ... යම්කාක් ධම්මපරිසමිද්ධවගේ ධම්මපරිසමිද්ධස්වභාවයෙක් ... යම්කාක් නිරුත්තරපරිසමිද්ධවගේ නිරුත්තරපරිසමිද්ධස්වභාවයෙක් ... යම්කාක් පරිභානපරිසමිද්ධවගේ පරිභානපරිසමිද්ධ ස්වභාවයෙක් වේ ද සියල්ල නුවණින් දන්නාලද්දේ යා - සියල්ල නුවණින් දන්නාලද්දේ යා - සියල්ල ප්‍රකට කොට දන්නාලද්දේ යා - සියල්ල සාක්‍ෂාත් කරනලද්දේ යා - සියල්ල නුවණින් සපයී කරනලද්දේ යා - නුවණින් සපයී නොකරනලද පරිභානපරිසමිද්ධස්වභාවයෙක් නැත් නු යි සඵලඥානාඥාන යා. එහි ආවරණයෙක් නැත් නු යි අනාවරණඥාන යි.

යාවතා ඉන්ද්‍රියපරොපරියතෙන සද්දණං -පෙ- යාවතා සත්තානං අස-
 යානුසයෙ සද්දණං -පෙ- යාවතා යමකපාවිහිරෙ සද්දණං -පෙ- යාවතා
 මහාකරුණාසමාපත්තියා සද්දණං සබ්බං සද්දනං -පෙ- සබ්බං දිට්ඨං -පෙ-
 සබ්බං විදිතං -පෙ- සබ්බං සච්ඡිකතං -පෙ- සබ්බං ඵසසිතං පඤ්ඤාය,
 අඵසසිතං පඤ්ඤාය මහාකරුණාසමාපත්තියා සද්දණං නත්ති සබ්බසද්දන-
 සද්දණං, තත්ථ අාවරණං නත්ති අනාවරණසද්දණං.

යාවතා සද්දෙවකස්ස ලොකස්ස සමාරකස්ස සබ්බමකස්ස සස්සමණ-
 බ්‍රාහ්මණීයා පජාය සද්දෙවමනුස්සාය දිට්ඨං සුතං මුතං විඤ්ඤානං පතනං
 පරියෙසිතං අනුච්චරිතං මහසා, සබ්බං සද්දනං -පෙ- සබ්බං දිට්ඨං -පෙ-
 සබ්බං විදිතං -පෙ- සබ්බං සච්ඡිකතං -පෙ- සබ්බං ඵසසිතං පඤ්ඤාය,
 අඵසසිතං පඤ්ඤාය නත්ති සබ්බසද්දනසද්දණං, තත්ථ අාවරණං නත්ති
 අනාවරණසද්දණං.

න තස්ස අද්දිට්ඨමිධත්ති කිඤ්චි
 අපො අවිඤ්ඤාතමජාතිතබ්බං,
 සබ්බං අභිඤ්ඤාසි යදත්ති නෙයාං
 තථාගතො තෙන සමනතචකඛු'ති.

සබ්බසද්දනසද්දණනිද්දෙසො.

සද්දණකථාසමත්තා.

යම්නාක් ඉපදියපරාවරතාඥානසෙක් ... යම්නාක් සත්ත්වයන්ගේ ආන-
යානුසංඥානසෙක් ... යම්නාක් යමකප්‍රාතිහාසිඥානසෙක් ... යම්නාක්
මහාකරුණාසමාපතතිඥානසෙක් මේ ද සියල්ල නුවණින් දන්නාලද යැ ...
සියල්ල නුවණින් දන්නාලද යැ ... සියල්ල ප්‍රකට කොට දන්නා ලද යැ .
සියල්ල සාක්ෂාත් කරනලද යැ ... සියල්ල නුවණින් සාගී කරනලද යැ.
නුවණින් සාගී නො කරනලද මහාකරුණාසමාපතතිඥානසෙක් නාත්
නු සි සම්ඥානාඥාන යැ. එහි ආවරණසෙක් නාත් නු සි අනාවරණඥාන සි.

යම්නාක් මරාත් සහිත වූ බමුත් සහිත වූ සදෙවකලොකයා විසින්
මහණබමුණත් සහිත වූ දෙවිමිනිසුන් සහිත ප්‍රජාව විසින් දන්නා ලද
රූපායතනසෙක් ශබ්දායතනසෙක් ගන්ධ-රස-සප්‍රභවව්‍යායතනසෙක් ධර්මා-
යතනසෙක් පෘථිකේනලද රූපාදියෙක් සොයනලද රූපාදියෙක් මනසින්
විමසනලද රූපාදියෙක් මේ ද සියල්ල නුවණින් දන්නාලද යැ ... සියල්ල
නුවණින් දන්නාලද යැ ... සියල්ල ප්‍රකට කොට දන්නාලද යැ ... සියල්ල
සාක්ෂාත් කරනලද යැ ... සියල්ල නුවණින් සාගී කරනලද යැ. නුවණින්
සාගී නො කරන ලද රූපාදියෙක් නාත් නු සි සම්ඥානාඥාන යැ. එහි ආවරණ-
සෙක් නාත් නු සි අනාවරණඥාන සි.

ඒ තථාගතයන් විසින් මේ ත්‍රේයානුකලොකසෙහි (මෙහෙල හෝ)
පානාසින් නුදුටු කිසිවෙක් නැත. යළි (අතීත වූ) නො දත් කිසිවෙක්
නැත. (අනාගත වූ) නො දැනෙන කිසි (ධර්මායතන) ද නැත. දතසුතු
වූ යම් ධර්මායතනසෙක් මේ නම් ඒ සියල්ල අවබෝධ කලහ, එහෙයින්
තථාගතයෝ 'සමන්තවකඤ්ඤා' වූහ'යි.

සම්ඥානාඥානනිද්දේශ සි.

ඥානකථා නිමි.

2

දිවයින

කා, දිවයින¹ කහි දිවයිනානානි, කහි දිවයිනපරිසරවිද්‍යානානි, කහි දිවයිනො, කහි දිවයිනහිවෙසා, කහමො දිවයිනාන සමුහොනොනි.

1. කාදිවයිනි: අහිනිවෙසපරාමාසො දිවයින².

2. කහිදිවයිනානානි: අව්‍යා දිවයිනානානි.

3. කහිදිවයිනපරිසරවිද්‍යානානි: අව්‍යාපරිසරවිද්‍යානානි,

4. කහිදිවයිනොනි: සොලස දිවයිනො.

5. කහිදිවයිනහිවෙසානි: නිශ්චිත සතං³ දිවයිනහිවෙසා,

6. කහමො දිවයිනාන සමුහොනොනි: සොනාපහරිමයො දිවයිනාන සමුහොනොනි.

කථං⁴ අහිනිවෙසපරාමාසො දිවයින:

රුපං 'එනං මම, එසො'හමසමි, එසො මෙ අනනා'නි අහිනිවෙස පරාමාසො දිවයි, වෙදනං 'එනං මම -පෙ- සඤ්ඤං එනං මම -පෙ- සඤ්ඤං 'එනං මම -පෙ- විඤ්ඤං 'එනං මම, එසො'හමසමි, එසො මෙ අනනා'නි අහිනිවෙසපරාමාසො දිවයි.

වනඤ්ඤං එනං මම -පෙ- සොනං එනං මම -පෙ- සොනං එනං මම -පෙ- ජිව්‍යං එනං මම -පෙ- කායං එනං මම -පෙ- මනං 'එනං මම, එසො'හමසමි, එසො මෙ අනනා'නි අහිනිවෙසපරාමාසො දිවයි, රුපං⁵ එනං මම -පෙ- සඤ්ඤං එනං මම -පෙ- ගඤ්ඤං එනං මම -පෙ- රසෙ එනං මම -පෙ- ථොට්ඨතෙ එනං මම -පෙ- ධම්මං 'එනං මම, එසො'හමසමි, එසො මෙ අනනා'නි අහිනිවෙසපරාමාසො දිවයි.

වනඤ්ඤං එනං මම -පෙ- සොනං විඤ්ඤං එනං මම -පෙ- සොනං විඤ්ඤං එනං මම -පෙ- ජිව්‍යං විඤ්ඤං එනං මම -පෙ- කායං විඤ්ඤං එනං මම -පෙ- මනං විඤ්ඤං 'එනං මම, එසො'හමසමි, එසො මෙ අනනා'නි අහිනිවෙසපරාමාසො දිවයි.

වනඤ්ඤං එනං මම -පෙ- සොනං සමථස්සං එනං මම -පෙ- සොනං සමථස්සං එනං මම -පෙ- ජිව්‍යං සමථස්සං එනං මම -පෙ- කායං සමථස්සං එනං මම -පෙ- මනං සමථස්සං 'එනං මම, එසො'හමසමි, එසො මෙ අනනා'නි අහිනිවෙසපරාමාසො දිවයි.

1. කාදිවයින - සො, කහි.

2. කහි අහිනිවෙසපරාමාසො දිවයි - සො,

3. නිශ්චිත - සො'

4. කථා - සො

5. රුපං සඤ්ඤං (ඉමං) - සො, සි 1.2,

චක්ඛුසමථස්සජං වෙදනං එතං මම -පෙ- සොක්ඛසමථස්සජං වෙදනං -පෙ- ඝාතසමථස්සජං වෙදනං -පෙ- ජීව්හාසමථස්සජං වෙදනං -පෙ- කාශසමථස්සජං වෙදනං -පෙ- මනෝසමථස්සජං වෙදනං 'එතං මම, එසො'හමස්මි, එසො මෙ අත්තා'ති අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි.

රූපසඤ්ඤං එතං මම -පෙ- සද්දසඤ්ඤං එතං මම -පෙ- ගණිසඤ්ඤං එතං මම -පෙ- රසසඤ්ඤං එතං මම -පෙ- ථොට්ඨබ්බසඤ්ඤං එතං මම -පෙ- ධම්මසඤ්ඤං 'එතං මම, එසො'හමස්මි, එසො මෙ අත්තා'ති අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි.

රූපසඤ්චතනං එතං මම -පෙ- සද්දසඤ්චතනං එතං මම -පෙ- ගණිසඤ්චතනං එතං මම -පෙ- රසසඤ්චතනං එතං මම -පෙ- ථොට්ඨබ්බසඤ්චතනං එතං මම -පෙ- ධම්මසඤ්චතනං 'එතං මම, එසො'හමස්මි, එසො මෙ අත්තා'ති අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි.

රූපතණ්හං එතං මම -පෙ- සද්දතණ්හං එතං මම -පෙ- ගණිතණ්හං එතං මම -පෙ- රසතණ්හං එතං මම -පෙ- ථොට්ඨබ්බතණ්හං එතං මම -පෙ- ධම්මතණ්හං 'එතං මම, එසො'හමස්මි, එසො මෙ අත්තා'ති අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි.

රූපචිතකකං එතං මම -පෙ- සද්දචිතකකං එතං මම -පෙ- ගණිචිතකකං එතං මම -පෙ- රසචිතකකං එතං මම -පෙ- ථොට්ඨබ්බචිතකකං එතං මම -පෙ- ධම්මචිතකකං 'එතං මම, එසො'හමස්මි, එසො මෙ අත්තා'ති අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි.

රූපචිචාරං එතං මම -පෙ- සද්දචිචාරං එතං මම -පෙ- ගණිචිචාරං එතං මම -පෙ- රසචිචාරං එතං මම -පෙ- ථොට්ඨබ්බචිචාරං එතං මම -පෙ- ධම්මචිචාරං 'එතං මම, එසො'හමස්මි, එසො මෙ අත්තා'ති අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි.

පඨවිධාතුං එතං මම -පෙ- ආපොධාතුං එතං මම -පෙ- තෙජෝධාතුං එතං මම -පෙ- වායොධාතුං එතං මම -පෙ- ආකාශධාතුං එතං මම -පෙ- විඤ්ඤාණධාතුං 'එතං මම, එසො'හමස්මි, එසො මෙ අත්තා'ති අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි.

පඨවිකසිණං එතං මම -පෙ- ආපොකසිණං -පෙ- තෙජෝකසිණං -පෙ- වායොකසිණං -පෙ- නිලකසිණං -පෙ- පිතකසිණං -පෙ- ලොහිතකසිණං -පෙ- ඔද්දතකසිණං -පෙ- ආකාශකසිණං -පෙ- විඤ්ඤාණකසිණං 'එතං මම, එසො'හමස්මි, එසො මෙ අත්තා'ති අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි.

විකල්පමයවශයෙන් උපන් වෙදනාව 'තෙල මාගේ යැ ... සොන-සල්පයකින් උපන් වෙදනාව ... සානසල්පයකින් උපන් වෙදනාව ... ජීවනාසල්පයකින් උපන් වෙදනාව .. කාලසල්පයකින් උපන් වෙදනාව ... මනෝසල්පයකින් උපන් වෙදනාව 'තෙල මාගේ යැ, තෙල මම වෙමි, තෙල මාගේ ආත්ම යැ'යි අභිනිවේශපරාමයීය දූෂිත යැ.

රූපසංඥාව 'තෙල මාගේ යැ ... ශබ්දසංඥාව තෙල මාගේ යැ ... ගන්ධසංඥාව 'තෙල මාගේ යැ ... රසසංඥාව 'තෙල මාගේ යැ... සුප්‍රභවය-සංඥාව 'තෙල මාගේ යැ ... ධර්මසංඥාව 'තෙල මාගේ යැ, තෙල මම වෙමි, තෙල මාගේ ආත්ම යැ'යි අභිනිවේශපරාමයීය දූෂිත යැ.

රූපසංඥාවතනාව 'තෙල මාගේ යැ ... ශබ්දසංඥාවතනාව 'තෙල මාගේ යැ ... ගන්ධසංඥාවතනාව 'තෙල මාගේ යැ ... රසසංඥාවතනාව 'තෙල මාගේ යැ ... සුප්‍රභවයසංඥාවතනාව 'තෙල මාගේ යැ ... ධර්මසංඥාවතනාව තෙල මාගේ යැ, තෙල මම වෙමි, තෙල මාගේ ආත්ම යැ'යි අභිනිවේශපරාමයීය දූෂිත යැ.

රූපතෘණාව 'තෙල මාගේ යැ ... ශබ්දතෘණාව 'තෙල මාගේ යැ ... ගන්ධතෘණාව 'තෙල මාගේ යැ ... රසතෘණාව 'තෙල මාගේ යැ ... සුප්‍රභවයතෘණාව 'තෙල මාගේ යැ .. ධර්මතෘණාව 'තෙල මාගේ යැ, තෙල මම වෙමි, තෙල මාගේ ආත්ම යැ'යි අභිනිවේශපරාමයීය දූෂිත යැ.

රූපවිතර්කය තෙල මාගේ යැ ... ශබ්දවිතර්කය 'තෙල මාගේ යැ ... ගන්ධවිතර්කය 'තෙල මාගේ යැ ... රසවිතර්කය 'තෙල මාගේ යැ ... සුප්‍රභවයවිතර්කය 'තෙල මාගේ යැ ... ධර්මවිතර්කය 'තෙල මාගේ යැ, තෙල මම වෙමි, තෙල මාගේ ආත්ම යැ' යි අභිනිවේශපරාමයීය දූෂිත යැ.

රූපවිචාරය 'තෙල මාගේ යැ ... ශබ්දවිචාරය 'තෙල මාගේ යැ ... ගන්ධවිචාරය 'තෙල මාගේ යැ ... රසවිචාරය 'තෙල මාගේ යැ ... සුප්‍රභවයවිචාරය 'තෙල මාගේ යැ ... ධර්මවිචාරය 'තෙල මාගේ යැ, තෙල මම වෙමි, තෙල මාගේ ආත්ම යැ'යි අභිනිවේශපරාමයීය දූෂිත යැ.

පාඨවිධානාව 'තෙල මාගේ යැ ... අබිධානාව 'තෙල මාගේ යැ ... තෙජෝධානාව 'තෙල මාගේ යැ ... වායුධානාව 'තෙල මාගේ යැ ... ආකාශධානාව 'තෙල මාගේ යැ ... විද්‍යාධානාව 'තෙල මාගේ යැ, තෙල මම වෙමි, තෙල මාගේ ආත්ම යැ'යි අභිනිවේශපරාමයීය දූෂිත යැ.

පශ්චිකය 'තෙල මාගේ යැ ... ආපොකය ... තෙජොකය ... වායොකය ... නිලකය ... විතකය ... ලොභිකය ... ඔද්‍යකය ... ආකාශකය ... විඤ්ඤාකය 'තෙල මාගේ යැ, තෙල මම වෙමි, තෙල මාගේ ආත්ම යැ' යි අභිනිවේශපරාමයීය දූෂිත යැ.

කෙසා එන මම -පෙ- ලොමා එන මම -පෙ- නබා එන මම -පෙ- දනනා එන මම -පෙ- නවා එන මම -පෙ- මසා එන මම -පෙ- නහාරා එන මම -පෙ- අට්ඨා එන මම -පෙ- අට්ඨිමිඤ්ජා එන මම -පෙ- වක්කා එන මම -පෙ- හදයා එන මම -පෙ- යකනා එන මම -පෙ- කිලොමකා එන මම -පෙ- පිහකා එන මම -පෙ- පප්පාසා එන මම -පෙ- අනනා එන මම -පෙ- අනනගුණා එන මම -පෙ- උදරියා එන මම -පෙ- කර්සා එන මම -පෙ- පිහනා එන මම -පෙ- සෙමනා එන මම -පෙ- පුබ්බා එන මම -පෙ- ලොහිතා එන මම -පෙ- සෙදා එන මම -පෙ- මෙදා එන මම -පෙ- අසුසා එන මම -පෙ- වසා එන මම -පෙ- බෙලා එන මම -පෙ- සිසිසාතිකා එන මම -පෙ- ලසිකා එන මම -පෙ- මුහනා එන මම -පෙ- මන්ද්‍රධානා 'එන මම' එසො හමසමි, එසො මෙ අනනා'ති අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි.

වක්කායකනා එන මම -පෙ- රූපායකනා එන මම -පෙ- සොතායකනා එන මම -පෙ- සද්දායකනා එන මම -පෙ- සානායකනා එන මම -පෙ- ගකායකනා එන මම -පෙ- ජිව්හායකනා එන මම -පෙ- රසායකනා එන මම -පෙ- කායායකනා එන මම -පෙ- ථොට්ඨබ්බායකනා එන මම -පෙ- මනායකනා එන මම -පෙ- ධම්මායකනා 'එන මම, එසො හමසමි, එසො මෙ අනනා'ති අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි.

වක්කුමාතුං එන මම -පෙ- රූපමාතුං එන මම -පෙ- වක්කුමිඤ්ඤාණමාතුං එන මම -පෙ- සොතමාතුං එන මම -පෙ- සද්දමාතුං -පෙ- සොතමිඤ්ඤාණමාතුං -පෙ- සානමාතුං -පෙ- ගකමාතුං -පෙ- සානමිඤ්ඤාණමාතුං -පෙ- ජිව්හමාතුං -පෙ- රසමාතුං -පෙ- ජිව්හමිඤ්ඤාණමාතුං -පෙ- කායමාතුං -පෙ- ථොට්ඨබ්බමාතුං -පෙ- කායමිඤ්ඤාණමාතුං -පෙ- මනොමාතුං එන මම -පෙ- ධම්මමාතුං එන මම -පෙ- මනොමිඤ්ඤාණමාතුං 'එන මම, එසො හමසමි, එසො මෙ අනනා'ති අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි.

වක්කුඤ්ජයං එන මම -පෙ- සොඤ්ඤයං එන මම -පෙ- සාතිඤ්ජයං එන මම -පෙ- ජිව්හඤ්ජයං එන මම -පෙ- කායඤ්ජයං එන මම -පෙ- මනිඤ්ජයං එන මම -පෙ- ජිව්හිඤ්ජයං එන මම -පෙ- ඉන්ද්‍රියඤ්ජයං එන මම -පෙ- පුරිසිඤ්ජයං එන මම -පෙ- සුඛිඤ්ජයං එන මම -පෙ- දුක්ඛිඤ්ජයං එන මම -පෙ- සොමනස්සිඤ්ජයං එන මම -පෙ- දොමනස්සිඤ්ජයං එන මම -පෙ- උපෙක්ඛිඤ්ජයං එන මම -පෙ- සද්ධිඤ්ජයං එන මම -පෙ- විරිසිඤ්ජයං එන මම -පෙ- සාතිඤ්ජයං එන මම -පෙ- සමාධිඤ්ජයං එන මම -පෙ- පඤ්ඤිඤ්ජයං 'එන මම, එසො හමසමි, එසො මෙ අනනා'ති අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි.

කාමමාතුං එන මම -පෙ- රූපමාතුං එන මම -පෙ- අරූපමාතුං එන මම -පෙ- කාමහවං එන මම -පෙ- රූපහවං එන මම -පෙ- අරූපහවං එන මම -පෙ- සඤ්ඤාහවං එන මම -පෙ- අසඤ්ඤාහවං එන මම -පෙ- නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාහවං එන මම -පෙ- එකවොකාරහවං එන මම -පෙ- චතුරවොකාරහවං එන මම -පෙ- පඤ්චවොකාරහවං එන මම -පෙ.

කෙස් 'තෙල මාගේ යැ ... ලොම් 'තෙල මාගේ යැ ... නිය 'තෙල මාගේ යැ ... දන් 'තෙල මාගේ යැ ... සම් 'තෙල මාගේ යැ ... මස් 'තෙල මාගේ යැ ... නහර 'තෙල මාගේ යැ ... ඇට 'තෙල මාගේ යැ ... ඇටමිදුප 'තෙල මාගේ යැ ... වකුනටුව 'තෙල මාගේ යැ ... හදවන 'තෙල මාගේ යැ ... අක්මාව 'තෙල මාගේ යැ ... දලබුව 'තෙල මාගේ යැ ... බඩදිව 'තෙල මාගේ යැ ... පපුමස 'තෙල මාගේ යැ ... අතුනු 'තෙල මාගේ යැ ... අතුනුබහන 'තෙල මාගේ යැ ... නොපාසුණු අහර 'තෙල මාගේ යැ ... පාසුණු අහර 'තෙල මාගේ යැ ... පින් 'තෙල මාගේ යැ ... හෙම් 'තෙල මාගේ යැ ... පුයා 'තෙල මාගේ යැ ... ලෙහෙ 'තෙල මාගේ යැ ... සෝදිය 'තෙල මාගේ යැ ... මෙදනෙල් 'තෙල මාගේ යැ ... කදුප 'තෙල මාගේ යැ ... වුරුණුනෙල් 'තෙල මාගේ යැ ... කෙළ 'තෙල මාගේ යැ ... මුකුණු 'තෙල මාගේ යැ ... සදමිදුප 'තෙල මාගේ යැ ... සුළුදිය 'තෙල මාගේ යැ ... හිස්මුල් 'තෙල මාගේ යැ, තෙල මම වෙමි, තෙල මාගේ ආත්ම යැ'යි අභිනිවේශපරාමගීය දූෂටි යැ.

වකබාසතනය 'තෙල මාගේ යැ ... රූපාසතනය 'තෙල මාගේ යැ ... සොනාසතනය 'තෙල මාගේ යැ ... සද්දාසතනය 'තෙල මාගේ යැ ... සානාසතනය 'තෙල මාගේ යැ ... ගතියාසතනය 'තෙල මාගේ යැ ... ජිව්හාසතනය 'තෙල මාගේ යැ ... රසාසතනය 'තෙල මාගේ යැ ... කායාසතනය 'තෙල මාගේ යැ ... සප්භව්‍යාසතනය 'තෙල මාගේ යැ ... මනාසතනය 'තෙල මාගේ යැ ... ධර්මාසතනය 'තෙල මාගේ යැ, තෙල මම වෙමි, තෙල මාගේ ආත්ම යැ'යි අභිනිවේශ පරාමගීය දූෂටි යැ.

වක්ඛුර්වාතුව 'තෙල මාගේ යැ ... රූපවාතුව 'තෙල මාගේ යැ ... වක්ඛුර්විඤ්ඤාතුව 'තෙල මාගේ යැ ... ශ්‍රොත්‍රවාතුව 'තෙල මාගේ යැ ... ශබ්දවාතුව ... ශ්‍රොත්‍රවිඤ්ඤාතුව ... ස්පර්ශවාතුව ... ගතවාතුව ... ස්පර්ශවිඤ්ඤාතුව ... ජිව්හාතුව ... රසවාතුව ... ජිව්හවිඤ්ඤාතුව ... කායවාතුව ... සප්භව්‍යාතුව ... කායවිඤ්ඤාතුව ... මනෝවාතුව 'තෙල මාගේ යැ ... ධර්මවාතුව 'තෙල මාගේ යැ ... මනෝවිඤ්ඤාතුව 'තෙල මාගේ යැ, තෙල මම වෙමි, තෙල මාගේ ආත්ම යැ'යි අභිනිවේශ-පරාමගීය දූෂටි යැ.

වක්ඛුර්ඤ්ඤාසය 'තෙල මාගේ යැ ... ශ්‍රොත්‍රෙඤ්ඤාසය 'තෙල මාගේ යැ ... ස්පර්ශෙඤ්ඤාසය 'තෙල මාගේ යැ ... ජිව්හෙඤ්ඤාසය 'තෙල මාගේ යැ ... රසෙඤ්ඤාසය 'තෙල මාගේ යැ ... කායෙඤ්ඤාසය 'තෙල මාගේ යැ ... මනශ්‍රෙඤ්ඤාසය 'තෙල මාගේ යැ ... ජිව්හෙඤ්ඤාසය 'තෙල මාගේ යැ ... සත්‍රිඤ්ඤාසය 'තෙල මාගේ යැ ... පුරුෂෙඤ්ඤාසය 'තෙල මාගේ යැ ... සුබ්බෙඤ්ඤාසය 'තෙල මාගේ යැ ... දුර්බ්බෙඤ්ඤාසය 'තෙල මාගේ යැ ... සොමනස්සිඤ්ඤාසය 'තෙල මාගේ යැ ... දොමනස්සිඤ්ඤාසය 'තෙල මාගේ යැ ... උපෙක්ඛෙඤ්ඤාසය 'තෙල මාගේ යැ ... ඉඛෙඤ්ඤාසය 'තෙල මාගේ යැ ... විසෙඤ්ඤාසය 'තෙල මාගේ යැ ... සමාඤ්ඤාසය 'තෙල මාගේ යැ ... සමාධිඤ්ඤාසය 'තෙල මාගේ යැ ... ප්‍රඥෙඤ්ඤාසය 'තෙල මාගේ යැ, තෙල මම වෙමි, තෙල මාගේ ආත්ම යැ'යි අභිනිවේශපරාමගීය දූෂටි යැ.

කාමවාතුව 'තෙල මාගේ යැ ... රූපවාතුව 'තෙල මාගේ යැ ... අරූප-වාතුව 'තෙල මාගේ යැ ... කාමහවය 'තෙල මාගේ යැ ... රූපහවය 'තෙල මාගේ යැ ... අරූපහවය 'තෙල මාගේ යැ ... සාඤ්ඤාසය 'තෙල මාගේ යැ ... අසාඤ්ඤාසය 'තෙල මාගේ යැ ... නෙවසාඤ්ඤාසය 'තෙල මාගේ යැ ... එකවොකාරහවය 'තෙල මාගේ යැ ... ව්‍යවොකාර-හවය 'තෙල මාගේ යැ ... පඤ්චවොකාරහවය 'තෙල මාගේ යැ...

පඨමං ක්කානං¹ එතං මම -පෙ- දුභිසං ක්කානං එතං මම -පෙ-
 නතිසං ක්කානං එතං මම -පෙ- චතුස්සං ක්කානං එතං මම -පෙ- චෛතසං
 චෙතොවිමුත්තිං² එතං මම -පෙ- කරුණං චෙතොවිමුත්තිං එතං මම -පෙ-
 ද්දිතං චෙතොවිමුත්තිං එතං මම -පෙ- උපෙක්ඛං චෙතොවිමුත්තිං එතං
 මම -පෙ- ආකාසානාසඤ්චායතනසමාපතතිං එතං මම -පෙ- විඤ්ඤාණඤ්චා-
 යතනසමාපතතිං එතං මම -පෙ- ආභිඤ්ඤායතනසමාපතතිං එතං
 මම -පෙ- තොවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපතතිං 'එතං මම එසොභස්මි,
 එසො මෙ අත්තා'ති අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි.

අවිජ්ජාං එතං මම -පෙ- සංකාරෙ එතං මම -පෙ- විඤ්ඤාණං
 එතං මම -පෙ- නාම රූපං එතං මම -පෙ- සලායතනං එතං මම -පෙ-
 එසසං එතං මම -පෙ- වේදනා එතං මම -පෙ- තණ්හා එතං මම -පෙ-
 උපාදානං එතං මම -පෙ- භවං එතං මම -පෙ- ජාතිං එතං මම -පෙ-
 ජරාමරණං 'එතං මම, එසො'භස්මි, එසො මෙ අත්තා'ති අභිනිවෙසපරා-
 මාසො දිට්ඨි.

එවං අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි.

කතමාති අට්ඨ දිට්ඨිට්ඨානාති:

බඤ්ඤාපි දිට්ඨිට්ඨානං, අවිජ්ජාපි දිට්ඨිට්ඨානං, එසොපි දිට්ඨිට්ඨානං
 සඤ්ඤාපි දිට්ඨිට්ඨානං, විතකෙකාපි³ දිට්ඨිට්ඨානං අයොනිසො මනසිකාරොපි
 දිට්ඨිට්ඨානං, පාපමිත්තොපි දිට්ඨිට්ඨානං, පරතොපි සොසො⁴ දිට්ඨිට්ඨානං.

බඤ්ඤා හෙතු බඤ්ඤා පච්චයො දිට්ඨිනං⁵ උපපාදය සමුට්ඨානවෙඨන,
 එවං බඤ්ඤාපි දිට්ඨිට්ඨානං.

අවිජ්ජා හෙතු අවිජ්ජා පච්චයො දිට්ඨිනං⁵ උපපාදය සමුට්ඨානවෙඨන
 එවං අවිජ්ජාපි දිට්ඨිට්ඨානං.

එසො හෙතු එසො පච්චයො දිට්ඨිනං⁵ උපපාදය සමුට්ඨානවෙඨන
 එවං එසොපි දිට්ඨිට්ඨානං.

සඤ්ඤා හෙතු සඤ්ඤා පච්චයො දිට්ඨිනං උපපාදය සමුට්ඨානවෙඨන
 එවං සඤ්ඤාපි දිට්ඨිට්ඨානං.

විතකෙකා⁷ හෙතු විතකෙකා⁷ පච්චයො දිට්ඨිනං උපපාදය සමුට්ඨා-
 නවෙඨන, එවං විතකෙකාපි දිට්ඨිට්ඨානං.

අයොනිසො මනසිකාරො හෙතු අයොනිසො මනසිකාරො පච්චයො
 දිට්ඨිනං උපපාදය සමුට්ඨානවෙඨන, එවං අයොනිසො මනසිකාරොපි
 දිට්ඨිට්ඨානං.

පාපමිත්තො හෙතු පාපමිත්තො පච්චයො දිට්ඨිනං උපපාදය සමුට්ඨා-
 නවෙඨන, එවං පාපමිත්තොපි දිට්ඨිට්ඨානං.

පරතොසොසො හෙතු පරතොසොසො පච්චයො දිට්ඨිනං උපපාදය
 සමුට්ඨානවෙඨන, එවං පරතොපි සොසො⁴ දිට්ඨිට්ඨානං.

ඉමාති අට්ඨ දිට්ඨිට්ඨානාති.

1. පඨමස්කානං - (ඉච්චාදි) බහු. 2. චෛතසාචෙතොවිමුත්තිං - (ඉච්චාදි) ස්‍යා PTS සි 1,2,3
 3. විතකකාපි - ස්‍යා 4: පරතොසොසොපි - මජ්ඣං, ස්‍යා, PTS.
 5. දිට්ඨිට්ඨානං - මජ්ඣං, PTS, ස්‍යා, සි 1 2 6 උපපාදය - මජ්ඣං, ස්‍යා, PTS
 7: විතකකා - ස්‍යා.

ප්‍රථමධ්‍යානය 'තෙල මාගේ යැ ... ද්විතීයධ්‍යානය 'තෙල මාගේ යැ ... තෘතීයධ්‍යානය 'තෙල මාගේ යැ ... චතුර්ධ්‍යානය 'තෙල මාගේ යැ ... මෛත්‍රිවිතතවිමුක්තිය 'තෙල මාගේ යැ ... කරුණාවිතතවිමුක්තිය 'තෙල මාගේ යැ... මෘදුතාවිතතවිමුක්තිය 'තෙල මාගේ යැ... උපෙක්ෂාවිතතවිමුක්තිය 'තෙල මාගේ යැ ... ආකාසානඤ්චායතනසමාපතතිය 'තෙල මාගේ යැ ... විඤ්ඤානඤ්චායතනසමාපතතිය 'තෙල මාගේ යැ ... ආතිඤ්චඤ්ඤායතන-සමාපතතිය 'තෙල මාගේ යැ ... නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපතතිය 'තෙල මාගේ ය, තෙල මම වෙමි, තෙල මාගේ ආත්ම යැ'යි අභිනිවේශ පරාමගීය දූෂිත යැ.

අවිද්‍යාව 'තෙල මාගේ යැ ... සංස්කාරයන් 'තෙල මාගේ යැ ... විඤ්ඤාන 'තෙල මාගේ යැ ... නාමරූපය 'තෙල මාගේ යැ ... ෂබ්දායතනය 'තෙල මාගේ යැ ... ස්පර්ශය 'තෙල මාගේ යැ ... වේදනාව 'තෙල මාගේ යැ ... නෂ්ණාව 'තෙල මාගේ යැ ... උපාදානය 'තෙල මාගේ යැ ... භවය 'තෙල මාගේ යැ ... ජාතිය 'තෙල මාගේ යැ ... ජරාමරණය 'තෙල මාගේ යැ, තෙල මම වෙමි, තෙල මාගේ ආත්ම යැ'යි අභිනිවේශ පරාමගීය දූෂිත යැ.

මෙසෙයින් අභිනිවේශපරාමගීය දෘෂ්ටි වේ.

දූෂිතකාරණයෝ අවදේන කවරහ යන්:

සකකුයෝ ද දූෂිතකාරණයෙක, අවිද්‍යාව ද දූෂිතකාරණයෙක, ස්පර්ශය ද දූෂිතකාරණයෙක, සංඥාව ද දූෂිතකාරණයෙක, විතතීය ද දූෂිතකාරණයෙක, අයෝනිසොමනසිකාරය ද දූෂිතකාරණයෙක, පාපමිත්‍ර තෙමේ ද දූෂිතකාරණයෙක, පරතොෂොභය ද දූෂිතකාරණයෙක.

සකකුයෝ (ජනක) හෙතු යැ සකකුයෝ (උපසම්මතක) ප්‍රත්‍යය යැ දූෂිතත්වේ උපාත්මට කාරණ බැවිනි. මෙසෙයින් සකකුයෝ ද දූෂිතකාරණයෙක.

අවිද්‍යාව හෙතු යැ අවිද්‍යාව ප්‍රත්‍යය යැ දූෂිතත්වේ උපාත්මට කාරණ බැවිනි. මෙසෙයින් අවිද්‍යාව ද දූෂිතකාරණයෙක.

ස්පර්ශය හෙතු යැ ස්පර්ශය ප්‍රත්‍යය යැ දූෂිතත්වේ උපාත්මට කාරණ බැවිනි. මෙසෙයින් ස්පර්ශය ද දූෂිතකාරණයෙක.

සංඥාව හෙතු යැ සංඥාව ප්‍රත්‍යය යැ දූෂිතත්වේ උපාත්මට කාරණ බැවිනි. මෙසෙයින් සංඥාව ද දූෂිතකාරණයෙක.

විතතීය හෙතු යැ විතතීය ප්‍රත්‍යය යැ දූෂිතත්වේ උපාත්මට කාරණ බැවිනි. මෙසෙයින් විතතීය ද දූෂිතකාරණයෙක.

අයෝනිසොමනසිකාරය හෙතු යැ අයෝනිසොමනසිකාරය ප්‍රත්‍යය යැ දූෂිතත්වේ උපාත්මට කාරණ බැවිනි. මෙසෙයින් අයෝනිසොමනසිකාරය ද දූෂිතකාරණයෙක.

පාපමිත්‍ර හෙතු යැ පාපමිත්‍ර ප්‍රත්‍යය යැ දූෂිතත්වේ උපාත්මට කාරණ බැවිනි, මෙසෙයින් පාපමිත්‍ර තෙමේ ද දූෂිතකාරණයෙක.

පරතොෂොභය හෙතු යැ පරතොෂොභය ප්‍රත්‍යය යැ දූෂිතත්වේ උපාත්මට කාරණ බැවිනි, මෙසෙයින් පරතොෂොභය ද දූෂිතකාරණයෙක.

මොහු අබාදන දූෂිතකාරණයෝ යි.

කතමානි අධාරය දිවයිනට සමාන:

යා දිවයි දිවයිගතං; දිවයිගතං, දිවයිකතං, දිවයිසිසං¹ දිවයි-
සිසං, දිවයිසංකෘතං, දිවයිසංකෘතං, දිවයිසංකෘතං, දිවයිසංකෘතං,² දිවයිසංකෘතං,³
දිවයිසංකෘතං, දිවයිසංකෘතං, දිවයිසංකෘතං, දිවයිසංකෘතං, දිවයිසංකෘතං,
දිවයිසංකෘතං, දිවයිසංකෘතං, දිවයිසංකෘතං, දිවයිසංකෘතං.

ඉමානි අධාරය දිවයිනට සමාන.

කතමා සොලස දිවයි:

අසංකෘතදිවයි, අතනාදිවයි, චිත්තදිවයි, සංකෘතදිවයි, සංකෘත වස්තුකා
සංකෘතදිවයි, සංකෘත වස්තුකා උච්ඡේදදිවයි, අතනාදිවයි, පුබ්බතනාදිවයි,
දිවයි, අපරතනාදිවයි, සංකෘතදිවයි, 'අභ'නි මානවිතිකා දිවයි,
'මම'නි මානවිතිකා දිවයි, අතනාදිවයි, පුබ්බතනාදිවයි, පුබ්බතනාදි-
පුබ්බතනාදිවයි, භවදිවයි, විභවදිවයි.

ඉමා සොලස දිවයි.

කතමෙ නිසංසං දිවයිනිවෙසා: *

අසංකෘතදිවයි: කතමාකාරෙහි අභිනිවෙසො භොති:

අතනාදිවයි: කතමාකාරෙහි අභිනිවෙසො භොති:

චිත්තදිවයි: කතමාකාරෙහි අභිනිවෙසො භොති:

සංකෘතදිවයි: කතමාකාරෙහි අභිනිවෙසො භොති:

සංකෘත වස්තුකා සංකෘතදිවයි: කතමාකාරෙහි අභිනිවෙසො භොති:

සංකෘත වස්තුකා උච්ඡේදදිවයි: කතමාකාරෙහි අභිනිවෙසො භොති:

අතනාදිවයි: කතමාකාරෙහි අභිනිවෙසො භොති:

පුබ්බතනාදිවයි: කතමාකාරෙහි අභිනිවෙසො භොති:

අපරතනාදිවයි: කතමාකාරෙහි අභිනිවෙසො භොති:

සංකෘතදිවයි: කතමාකාරෙහි අභිනිවෙසො භොති:

1. දිවයිසිසංකෘතං - ධම්මසංකෘතං

2. දිවයිසංකෘතං - සංකෘතං.

3. දිවයිසංකෘතං - මජ්ඣිමං, සං. PTS

* "කතමෙ නිසංසං දිවයිනිවෙසා"හි ප්‍රච්ඡාදය - PTS, පොළොන්නරුව, ගාලු, කොළඹ.

අටළොස් දූෂිතයුක්තයෝ කවරහ යත්:

යම් දූෂිතෙක් දූෂිතතෙක් දූෂිතහතෙක් දූෂිතානතාරෙක් දූෂිතමානි හුලෙක් දූෂිතුගේ විරූප වූ චලනයෙක් දූෂිතසංයෝජනයෙක් දූෂිතලයෙක් දූෂිතමොඩයෙක් දූෂිතපරිබොධයෙක් දූෂිතකුණයෙක් දූෂිතප්‍රපාතයෙක් දූෂිතනුගයෙක් දූෂිතනතාපයෙක් දූෂිතපරිදූහයෙක් දූෂිතග්‍රහයෙක් දූෂිතප්‍රපාදානයෙක් දූෂිතහිනිවෙතයෙක් දූෂිතරාමගීයෙක් වේ ද,

මොහු අටළොස් දූෂිතයුක්තයෝ යි.

සොළොස් දූෂිත කවරහ යත්:

ආසවාදූෂිත ය, අතමානුදූෂිත ය, මිථ්‍යාදූෂිත ය, සතකායදූෂිත ය, සතකායවසතුක වූ ශාඛවතදූෂිත ය, සතකාය වසතුක වූ උචේදදූෂිත ය, අනනග්‍රාහික දූෂිත ය, පුමානනානුදූෂිත ය, අපරානනානුදූෂිත ය, සංයෝජනිකදූෂිත ය, 'මම' යයි (උපත්) මානයෙන් බැඳුණු දූෂිත ය, 'මාගේ යැ'යි (උපත්) මානයෙන් බැඳුණු දූෂිත ය, ආත්මවාදයෙන් බැඳුණු දූෂිත ය, ලොකවාදයෙන් බැඳුණු දූෂිත ය, භවදූෂිත ය, විභවදූෂිත යි.

මොහු සොළොස් දූෂිත වෙත්.

තුන්සියයක් දූෂිතහිනිවෙතයෝ කවරහ යත්:

කිසි අයුරෙකින් ආසවාදූෂිතයෙහි අහිනිවෙතය (බැස, ගැනීම) වේ ද?

කිසි අයුරෙකින් අතමානුදූෂිතයෙහි අහිනිවෙතය වේ ද?

කිසි අයුරෙකින් මිථ්‍යාදූෂිතයෙහි අහිනිවෙතය වේ ද?

කිසි අයුරෙකින් සතකායදූෂිතයෙහි අහිනිවෙතය වේ ද?

කිසි අයුරෙකින් සතකායවසතුක ශාඛවතදූෂිතයෙහි අහිනිවෙතය වේ ද?

කිසි අයුරෙකින් සතකායවසතුක උචේදදූෂිතයෙහි අහිනිවෙතය වේ ද?

කිසි අයුරෙකින් අනනග්‍රාහිකදූෂිතයෙහි අහිනිවෙතය වේ ද?

කිසි අයුරෙකින් පුමානනානුදූෂිතයෙහි අහිනිවෙතය වේ ද?

කිසි අයුරෙකින් අපරානනානුදූෂිතයෙහි අහිනිවෙතය වේ ද?

කිසි අයුරෙකින් සංයෝජනිකදූෂිතයෙහි අහිනිවෙතය වේ ද?

‘අභ’නති මානවිතිබ්බාය දිට්ඨියා කතිභාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති:

‘මම’නති මානවිතිබ්බාය දිට්ඨියා කතිභාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති:

අනනවාදපටිසංයුතතාය දිට්ඨියා කතිභාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති:

ලොකවාදපටිසංයුතතාය දිට්ඨියා කතිභාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති:

භවදිට්ඨියා කතිභාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති:

විභවදිට්ඨියා කතිභාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති:

අසාදදිට්ඨියා පඤ්චායංසාය ආකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති.

අනතානුදිට්ඨියා විසතියා ආකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති.

මච්ඡාදිට්ඨියා දසභාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති.

සකකායදිට්ඨියා විසතියා ආකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති.

සකකායචජුකාය සසසනදිට්ඨියා පනාරසහි ආකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති.

සකකායචජුකාය උචෙත්ඤ්දිට්ඨියා පඤ්චායංසාය ආකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති.

අනනග්ගාහිකාය දිට්ඨියා පඤ්ඤාසාය ආකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති.

පුබ්බනානුදිට්ඨියා අචාරසහි ආකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති.

අපරනානුදිට්ඨියා චතුර්වතාලීසාය ආකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති.

සඤ්ඤාජනිකාය දිට්ඨියා අචාරසහි ආකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති.

‘අභ’නති මානවිතිබ්බාය දිට්ඨියා අචාරසහි ආකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති.

‘මම’නති මානවිතිබ්බාය දිට්ඨියා අචාරසහි ආකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති.

අනනවාදපටිසංයුතතාය දිට්ඨියා විසතියා ආකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති

ලොකවාදපටිසංයුතතාය දිට්ඨියා අචාරසහි ආකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති.

භවදිට්ඨියා එකෙන ආකාරෙන¹ අභිනිවෙසො හොති.

විභවදිට්ඨියා එකෙන ආකාරෙන¹ අභිනිවෙසො හොති.

1 එකභවිසතියා ආකාරෙහි - සා

කිහි අසුරෙකින් 'මම' යයි මානසෙන් බැඳුණු දූෂිතයෙහි අහිනිවෙතය වේ ද?

කිහි අසුරෙකින් 'මාගේ යැ'යි මානසෙන් බැඳුණු දූෂිතයෙහි අහිනිවෙතය වේ ද?

කිහි අසුරෙකින් ආතමාවාද ප්‍රතිසංයුක්තදූෂිතයෙහි අහිනිවෙතය වේ ද?

කිහි අසුරෙකින් ලොකවාද ප්‍රතිසංයුක්තදූෂිතයෙහි අහිනිවෙතය වේ ද?

කිහි අසුරෙකින් භවදූෂිතයෙහි අහිනිවෙතය වේ ද?

කිහි අසුරෙකින් විභවදූෂිතයෙහි අහිනිවෙතය වේ ද යත්:

පත්තිස් අසුරෙකින් ආසවාදදූෂිතයෙහි අහිනිවෙතය වෙයි.

විසි අසුරෙකින් ආතමාවාදදූෂිතයෙහි අහිනිවෙතය වෙයි.

දස අසුරෙකින් මිථ්‍යාදූෂිතයෙහි අහිනිවෙතය වෙයි.

විසි අසුරෙකින් සත්‍යාදූෂිතයෙහි අහිනිවෙතය වෙයි.

පසළොස් අසුරෙකින් සත්‍යාදූෂිතයෙහි අහිනිවෙතය වෙයි.

පස් අසුරෙකින් සත්‍යාදූෂිතයෙහි උච්චේදදූෂිතයෙහි අහිනිවෙතය වෙයි.

පනස් අසුරෙකින් අනාත්‍යාගිකදූෂිතයෙහි අහිනිවෙතය වෙයි.

අටළොස් අසුරෙකින් පූජානාමදූෂිතයෙහි අහිනිවෙතය වෙයි.

සියුසාලිස් අසුරෙකින් අපරානාමදූෂිතයෙහි අහිනිවෙතය වෙයි.

අටළොස් අසුරෙකින් සංයෝජනිකදූෂිතයෙහි අහිනිවෙතය වෙයි.

අටළොස් අසුරෙකින් 'මම' යයි මානසෙන් බැඳුණු දූෂිතයෙහි අහිනිවෙතය වෙයි.

අටළොස් අසුරෙකින් 'මාගේ යැ'යි මානසෙන් බැඳුණු දූෂිතයෙහි අහිනිවෙතය වෙයි.

විසි අසුරෙකින් ආතමාවාදප්‍රතිසංයුක්තදූෂිතයෙහි අහිනිවෙතය වෙයි.

අට අසුරෙකින් ලොකවාදප්‍රතිසංයුක්තදූෂිතයෙහි අහිනිවෙතය වෙයි.

එක් අසුරෙකින් භවදූෂිතයෙහි අහිනිවෙතය වෙයි.

එක් අසුරෙකින් විභවදූෂිතයෙහි අහිනිවෙතය වේ.

2 - 1. අසාදිතය

අසාදිතයා කතමෙහි පැවැත්ම සහ අනාරෝගී අතීතවෙසෝ හොඳින්:

‘සං රූපං පටිච්ච උපපජ්ඣති සුඛා සොමනස්සං, අසං රූපස්ස අසාදෙ’ති අතීතවෙසපරාමාසො දිවයි. දිවයි න අසාදෙ, අසාදෙ න දිවයි, අසාදෙ දිවයි, අසාදෙ අසාදෙ; යා ච දිවයි, යො ච අසාදෙ, අසං වුච්චති අසාදිතය.

අසාදිතය මිච්ඡාදිවයි, මිච්ඡාදිවයි¹ දිවයිවිපකති, නාය දිවයිවිපකතියා සමනතාගතො පුග්ගලො දිවයිවිපකතො, දිවයිවිපකතො පුග්ගලො න සෙවිතබ්බො න හත්තබ්බො න පබ්බරුපාසිතබ්බො. තං කිස්ස හෙතු: දිවයි හිස්ස පාපිකා. යො දිවයිතා රාගො,² සො න දිවයි, දිවයි න රාගො, අසාදෙ දිවයි, අසාදෙ රාගො; යා ච දිවයි යො ච රාගො, අසං වුච්චති දිවයිරාගො. නාය ච දිවයිතා හෙත ච රාගෙන සමනතාගතො පුග්ගලො දිවයිරාගරතො³ දිවයිරාගරතො පුග්ගලෙ දින්නං දානං න මහපථං හොති න මහානිසංසං. තං කිස්ස හෙතු: දිවයි හිස්ස පාපිකා.

අසාදිතය මිච්ඡාදිවයි, මිච්ඡාදිවයිකස්ස පුරිසපුග්ගලස්ස භේදි ගතියො: නිරසො වා නිරව්ඡානියොති වා. මිච්ඡාදිවයිකස්ස පුරිසපුග්ගලස්ස යඤ්චව කායකමමං යථාදිවයි සමනතං.⁴ සමාදින්නං, යඤ්ච වජ්ඣකමමං - පෙ - යඤ්ච මනොකමමං යථාදිවයි සමනතං සමාදින්නං, යා ච වෙහනා, යා ච පඤ්ඤා, යො ච පඤ්ඤි, යෙ ච සංකාරා, සබ්බෙ තෙ ධම්මා අනිට්ඨාය අකතනාය අමනාපාය අනිතාය දුක්ඛාය සංවහනන්ති. තං කිස්ස හෙතු: දිවයි හිස්ස පාපිකා. සෙය්‍යථාපි නිබ්බේජං වා කොසාභකිබ්ජං වා නිත්තකාලාබ්බිජං⁵ වා අලලාය පස්වියා නිකම්මනං යඤ්චව පස්විරසං උපාදිංති, යඤ්ච ආපොරසං උපාදිංති, සබ්බං තං නිත්තකතනාය⁶ කවුක්කතනාය⁷ අසාරතනාය⁸ සංවහනති. තං කිස්ස හෙතු: බිජං හිස්ස පාපකං එවමෙව මිච්ඡාදිවයිකස්ස පුරිසපුග්ගලස්ස යඤ්චව කායකමමං යථාදිවයි සමනතං සමාදින්නං, යඤ්ච වජ්ඣකමමං - පෙ - යඤ්ච මනොකමමං යථාදිවයි සමනතං සමාදින්නං, යා ච වෙහනා යා ච පඤ්ඤා යො ච පඤ්ඤි යෙ ච සංකාරා, සබ්බෙ තෙ ධම්මා අනිට්ඨාය අකතනාය අමනාපාය අනිතාය දුක්ඛාය සංවහනන්ති. තං කිස්ස හෙතු: දිවයි හිස්ස පාපිකා.

අසාදිතය මිච්ඡාදිවයි, මිච්ඡාදිවයි⁹ දිවයිගතං, දිවයිගතනං, දිවයිකතනාරං, දිවයිවිසුකං, දිවයිවිපථාදිතං, දිවයිසංකෙසුජනං, දිවයිසලං, දිවයිසම්මාධො, දිවයිපට්ඨිකාධො, දිවයිබ්බකතං, දිවයිපපාතො, දිවයිනුසංසො, දිවයිසන්තාපො, දිවයිපට්ඨාසො, දිවයිනෙත්තො, දිවයිපාදනං, දිවයිනිතිවෙසො, දිවයිපරාමාසො,¹⁰ ඉමෙති අප්ඨාරසති ආකාරෙති පරිපුට්ඨිතවිතනස්ස සංකෙසුගො.

1 මිච්ඡාදිවයි ඉති ස්වම පොඤ්ඤා නාම

2 යා දිවයිතො රාගො - ස්වා PTS

3 දිවයිරාගරතො - ස්වා

4 යථාදිවයිකමනං - සි 2

5 නිත්තකාලාබ්බිජං - බ්‍රහ්ම

6 නිත්තකතනාය - ස්වා PTS

7 කවුක්කතනාය ස්වා PTS

8 අසාරතනාය - ස්වා PTS

9 යා දිවයි - ස්වා

10 දිවයිනිතිවෙසපරාමාසො හොති - ස්වා

2 - 1. ආස්වාදදූෂිතිය

කවර පක්ඛිත් අයුරින් ආස්වාදදූෂිතියෙහි අභිනිවේශය වෙයි යත්:

‘රූපසකකිය පිණිස යම් සුවයෙක් සොම්නසෙක් උපදි ද මේ රූප-
යාගේ ආස්වාද යැයි අභිනිවේශපරාමිකීය දූෂිතිය. දූෂිතිය ආස්වාද නො
වෙයි. ආස්වාදය දූෂිතිය නොවෙයි. දූෂිතිය අනෙකෙක, ආස්වාදය අනෙකෙක;
යම් දූෂිතියෙකුත් යම් ආස්වාදයෙකුත් වේ ද, මේ ‘ආස්වාදදූෂිතිය’ යයි
කියනු ලැබේ.

ආස්වාදදූෂිතිය මිථ්‍යාදූෂිතියෙක, මිථ්‍යාදූෂිතිය දූෂිතීප්පත්තියෙක, ඒ
දූෂිතීප්පත්තියෙන් සම්මානගත පුද්ගල තෙම දූෂිතීප්පතක නම් දූෂිතීප්පතක
පුද්ගල තෙම සෙවනය නොකටයුත්තේ යැ, හත්තය නොකටයුත්තේ යැ,
පයුෂ්ඨාසනය නොකටයුත්තේ යි. එකවර හෙයින් යත්: යම් හෙයකින්
ඔහුගේ දූෂිතිය ලාමක වූ ද එහෙයයි. දූෂිතියෙහි (උපදාය) යම් රාගයෙක්
මේ ද හේ දූෂිතිය නොවෙයි. දූෂිතිය රාග නොවෙයි දූෂිතිය අනෙකෙක, රාගය
අනෙකෙකි. යම් දූෂිතියෙකුත් යම් රාගයෙකුත් වේ ද මේ ‘දිට්ඨි රාග යැයි
කියනු ලැබේ. ඒ දූෂිතියෙකුද ඒ රාගයෙකුද සම්මානගත පුද්ගල තෙම
දූෂිතීරාගරක්ක නම්. දූෂිතීරාගරක්ක පුද්ගලයා කෙරෙහි දෙන ලද දායක
මහත්ඵල නොවෙයි, මහානාගාස නොවේ. ඒ කවර හෙයින් යත්:
යම් හෙයකින් ඔහුගේ දූෂිතිය ලාමක ද එහෙයයි.

මිථ්‍යාදූෂිතිය ඇති පුරුෂපුද්ගලයාට ගති දෙකෙක් මැ වෙයි. නිරය හෝ
නිරිසන් යෝගිය හෝ යි. මිථ්‍යාදූෂිතිය ඇති පුරුෂපුද්ගලයා විසින් දූෂ්ටානු-
රූප වැ පුරුෂලද ගන්නාලද යම් කායකමියෙකුත් වේ ද ... යම්
වාක්කමියෙකුත් වේ ද, දූෂ්ටානුරූප වැ පුරුෂලද ගන්නා ලද යම්
මනාකමියෙකුත් වේ ද, යම් චෙතනාවකුත් යම් ප්‍රාථිනාවකුත් යම්
ප්‍රණීධියෙකුත් යම් සංසාර කෙනෙකුත් වෙත් ද, එහාම ධම්මෝ අතීථි
බව පිණිස අභ්‍යන්තර බව පිණිස අමනාප බව පිණිස අතීත පිණිස දුක්
පිණිස පවතිත්. ඒ කවර හෙයින් යත්: යම් හෙයකින් ඔහුගේ දූෂිතිය
ලාමක වූ ද එහෙයයි. යම්සේ කොසොම් බිජුවටෙක් ගෝ තිත්ත
වැටිනොඑ බිජුවටෙක් හෝ තෙත් වූ පොළොවෙහි රොපණය කරන ලද්දේ
යම් පාඨවිරසයෙකුත් ගනු ලැබේද යම් අබිරසයෙකුත් ගනු ලැබේ ද එ
හාම තිත්ත බවට කටුක බවට නොමිනිදි බවට වැටෙයි. ඒ කවර
හෙයින් යත්: යම් හෙයකින් ඒ කොසොම් ආදියෙහි බිජුවට ලාමක ද
එහෙයයි. එපරිද්දෙන් මැ මිථ්‍යාදූෂිතිය ඇති පුරුෂපුද්ගලයා විසින් දූෂ්ටානු-
රූප වැ පුරුෂලද ගන්නාලද යම් කායකමියෙකුත් වේ ද ... යම් වාක්-
කමියෙකුත් වේ ද, දූෂ්ටානුරූප වැ පුරුෂ ලද ගන්නා ලද යම්
මනාකමියෙකුත් වේ ද යම් චෙතනාවකුත් යම් ප්‍රාථිනාවකුත් යම්
ප්‍රණීධියෙකුත් යම් සංසාර කෙනෙකුත් වෙත් ද එහාම ධම්මෝ අතීථි
බවට අභ්‍යන්තර බවට අමනාප බවට අතීතයට දුකට වැටෙත්. ඒ කවර
හෙයින් යත්: යම් හෙයකින් ඔහුගේ දූෂිතිය ලාමක ද එහෙයයි.

ආස්වාදදූෂිතිය මිථ්‍යාදූෂිතිය යැ මිථ්‍යාදූෂිතිය දූෂිතීගතයෙක, දූෂිතීගත-
යෙක, දූෂිතීකාන්තාරයෙක, දූෂිතී නමැති හුලෙක, දූෂිතියෙන් විරූප
චලනයෙක, දූෂිතීසංයෝජනයෙක, දූෂිතීලයයෙක, දූෂිතීමාධ්‍යයෙක,
දූෂිතීපරිබෝධයෙක, දූෂිතීබිභිතයෙක, දූෂිතීප්‍රපානයෙක, දූෂ්ටානුගතයෙක,
දූෂිතීසන්තාපයෙක, දූෂිතීපරිදාහයෙක, දූෂිතීග්‍රහයෙක, දූෂ්ටානුපාදනයෙක,
දූෂ්ටානිතිවේශයෙක, දූෂිතීපරාමිකියෙකි. මේ අවලෝප අයුරින් සමුද්ධාරයට
පැමිණි සිත් ඇත්තහුගේ (සසර) සංශෝගය වේ.

අපි සිඤ්ඤාජානාති වෙව දිට්ඨියො ව, අපි සිඤ්ඤාජානාති න ව දිට්ඨියො.

කතමාති සිඤ්ඤාජානාති වෙව දිට්ඨියො ව: සක්කායදිට්ඨි සිලබ්බන-පරාමාසො, ඉමාති සිඤ්ඤාජානාති වෙව දිට්ඨියො ව.

කතමාති සිඤ්ඤාජානාති න ව දිට්ඨියො: කාමරාගසිඤ්ඤාජානං පරිසසිඤ්ඤාජානං මානසිඤ්ඤාජානං විචිතිවිජාසිඤ්ඤාජානං භවරාග-සිඤ්ඤාජානං ඉස්සාසිඤ්ඤාජානං මච්ඡරිසසිඤ්ඤාජානං අනුනසසිඤ්ඤාජානං අවිජ්ජාසිඤ්ඤාජානං, ඉමාති සිඤ්ඤාජානාති න ව දිට්ඨියො.*

යං වෙදනං පටිච්ච -පෙ- යං සිඤ්ඤාං පටිච්ච -පෙ- යං සංකාරෙ පටිච්ච -පෙ- යං විඤ්ඤාණං පටිච්ච -පෙ- යං චක්ඛුං පටිච්ච -පෙ- යං සොතං පටිච්ච -පෙ- යං ඝාතං පටිච්ච -පෙ- යං ජීව්හං පටිච්ච -පෙ- යං කායං පටිච්ච -පෙ- යං මනං පටිච්ච -පෙ- යං රූපෙ පටිච්ච -පෙ- යං සද්දෙ පටිච්ච -පෙ- යං ගන්ධෙ පටිච්ච -පෙ- යං රසෙ පටිච්ච -පෙ- යං ථොඨාබ්බෙ පටිච්ච -පෙ- යං ධර්මෙ පටිච්ච -පෙ- යං චක්ඛුසිඤ්ඤාණං පටිච්ච -පෙ- යං සොතවිඤ්ඤාණං පටිච්ච -පෙ- යං ඝාතවිඤ්ඤාණං පටිච්ච -පෙ- යං ජීව්හාවිඤ්ඤාණං පටිච්ච -පෙ- යං කායවිඤ්ඤාණං පටිච්ච -පෙ- යං මනොවිඤ්ඤාණං පටිච්ච -පෙ- යං චක්ඛුසල්ඨස්සං පටිච්ච -පෙ- යං සොත-සල්ඨස්සං පටිච්ච -පෙ- යං ඝාතසල්ඨස්සං පටිච්ච -පෙ- යං ජීව්හාසල්ඨස්සං පටිච්ච -පෙ- යං කායසල්ඨස්සං පටිච්ච -පෙ- යං මනොසල්ඨස්සං පටිච්ච -පෙ- යං චක්ඛුසල්ඨස්සං වෙදනං පටිච්ච -පෙ- යං සොතසල්ඨස්සං වෙදනං පටිච්ච -පෙ- යං ඝාතසල්ඨස්සං වෙදනං පටිච්ච -පෙ- යං ජීව්හා-සල්ඨස්සං වෙදනං පටිච්ච -පෙ- යං කායසල්ඨස්සං වෙදනං පටිච්ච -පෙ- යං මනොසල්ඨස්සං වෙදනං පටිච්ච උපපජ්ජති සුඛං සොමනස්සං, අයං මනොසල්ඨස්සං වෙදනාය අස්සාදෙ’ති අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. දිට්ඨි න අස්සාදෙ, අස්සාදෙ න දිට්ඨි. අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤා අස්සාදෙ, යා ව දිට්ඨි යො ව අස්සාදෙ, අයං වුච්චති අස්සාදදිට්ඨි.

අස්සාදදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි, භිච්ඡාදිට්ඨි දිට්ඨිවිපකතා. තාය දිට්ඨිවිපකතාය සමන්තාගතො පුග්ගලො දිට්ඨිවිපකතා; දිට්ඨිවිපකතො පුග්ගලො න සෙවිතබ්බො න භජිතබ්බො න පසිරුපාසිතබ්බො. තං කිස්ස හෙතු දිට්ඨි භිස්ස පාපිකා. යො දිට්ඨියා රාගො, සො න දිට්ඨි, දිට්ඨි න රාගො, අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤා රාගො. යා ව දිට්ඨි, යො ව රාගො, අයං වුච්චති දිට්ඨිරාගො. තාය ව දිට්ඨියා තෙන ව රාගෙන සමන්තාගතො පුග්ගලො දිට්ඨිරාගරතො; දිට්ඨිරාගරතො පුග්ගලෙ දින්නා දානං න මහපථලං භොති න මහාතිසංසං. තං කිස්ස හෙතු: දිට්ඨි භිස්ස පාපිකා.

* ‘ඉංගමි අධාරසති’ ආදි කමා යාව ‘ක ව දිට්ඨියො’ති - සෘ PTS පොඤ්ඤාසු උච්ඤං.

දූෂිත ද වූ සංයෝජනයෝ ද ඇත. දූෂිත නො වූ සංයෝජනයෝ ද ඇත.

දූෂිත ද වූ සංයෝජනයෝ කවරහ යත්: සහකාරදූෂිත යැ ශීලප්‍රීත-පරාමගී යි. මොහු දූෂිත ද වූ සංයෝජනයෝ යි.

දූෂිත නො වූ සංයෝජනයෝ කවරහ යත්: කාමරාග සංයෝජන යැ ප්‍රතිසංයෝජන යැ මානසංයෝජන යැ විචිකිතසා සංයෝජන යැ භවරාග-සංයෝජන යැ ඊමියා සංයෝජන යැ මාතසයා සංයෝජන යැ අනුනාය-සංයෝජන යැ අවිද්‍යාසංයෝජන යි. මොහු දූෂිත නො වූ සංයෝජනයෝ යි.

වෙදනාව නිසා .. සංඥාව නිසා ... සංසකාරයන් නිසා ... විඤ්ඤාන නිසා .. චක්‍ෂුස නිසා ... ශ්‍රෝත්‍රය නිසා ... ස්පර්ශ නිසා ... ජීහ්වා ව නිසා ... කාය නිසා ... මනස නිසා ... රූපයන් නිසා ... ශබ්දයන් නිසා ... ගන්ධයන් නිසා ... රසයන් නිසා ... සප්තව්‍යයන් නිසා ... ධම්මයන් නිසා ... චක්‍ෂුර්-විඤ්ඤාන නිසා ... ශ්‍රෝත්‍රවිඤ්ඤාන නිසා ... ස්පර්ශ විඤ්ඤාන නිසා ... ජීහ්වාවිඤ්ඤාන නිසා ... කාය විඤ්ඤාන නිසා ... මනෝවිඤ්ඤාන නිසා ... චක්‍ෂුසලෝභස්සය නිසා ... සොතසලෝභස්සය නිසා ... ඝාතසලෝභස්සය නිසා ... ජ්වහාසලෝභස්සය නිසා ... කායසලෝභස්සය නිසා ... මනෝසලෝභස්සය නිසා ... චක්‍ෂුසලෝභස්සයෙන් උපන් වෙදනාව නිසා ... සොතසලෝභස්සයෙන් උපන් වෙදනාව නිසා ... ඝාතසලෝභස්සයෙන් උපන් වෙදනාව නිසා ... ජ්වහාසලෝභස්සයෙන් උපන් වෙදනාව නිසා .. කායසලෝභස්සයෙන් උපන් වෙදනාව නිසා ... මනෝ-සලෝභස්සයෙන් උපන් වෙදනාව නිසා යම් සුවයෙක් සොම්නසෙක් උපදී ද මේ මනෝසලෝභස්සයෙන් උපන් වෙදනාවගේ ආඝාද යි. අභිනිවේශ පරාමගීය දූෂිත යැ. දූෂිත ආඝාද නො වෙයි. ආඝාදය දූෂිත නො වෙයි. දූෂිත අනෙකෙක, ආඝාදය අනෙකෙකි. යම් දූෂිතයකුත් වේ ද යම් ආඝාදයෙකුත් වේද මේ 'ආඝාද දූෂිත යැ' යි කියනු ලැබේ.

ආඝාදදූෂිත මිථ්‍යාදූෂිත යැ, මිථ්‍යාදූෂිත දූෂිතවිපතනි යැ, ඒ දූෂිත-විපතනියෙන් සමන්විත පුද්ගල නෙමේ 'දූෂිතවිපතන' නම්. දූෂිතවිපතන පුද්ගල නෙම සෙවනය නොකටයුත්තේ යැ, හජනය නොකටයුත්තේ යැ, පසුපාසනය නොකටයුත්තේ යි. ඒ කවර හෙයින් යත්: යම් හෙයකින් ඔහුගේ දූෂිත ලාමක ද එහෙයිනි. දූෂිතයෙහි (උපදනා) යම් රාගයෙක් වේ ද හේ දූෂිත නො වෙයි. දූෂිත රාග නො වෙයි. දූෂිත අනෙකෙක, රාගය අනෙකෙකි. යම් දූෂිතයකුත් යම් රාගයෙකුත් වේ ද මේ 'දූෂිතරාග' යයි කියනු ලැබේ. ඒ දූෂිතයෙහිද ඒ රාගයෙහිද සමන්විත පුද්ගල නෙමේ 'දූෂිතරාගරකත' නම් වෙයි. දූෂිතරාගරකත පුද්ගලයා කෙරෙහි දුන් දත් මහත්ඵල නො වෙයි. මහ අනුසස් ඇත්තේ නො වෙයි. ඒ කවර හෙයින් යත්: යම් හෙයකින් ඔහුගේ දූෂිත ලාමක ද එහෙයිනි.

අසාදදිවයි මිව්ණදිවයි, මිව්ණදිවයිකසාස පුරිසපුගලසාස දොව ගනියො: නිරසො වා නිරව්ණානසොති වා. මිව්ණදිවයිකසාස පුරිසපුගලසාස යඤ්චව කායකමමං යථාදිවයි සමතනං සමාදින්නං, යඤ්ච වජිකමමං -පෙ- යඤ්ච මනොකමමං යථාදිවයි සමතනං සමාදින්නං, යා ව වෙනනා යා ව පඤ්ඤා යො ව පඤ්ඤි යෙ ව සංඛාරා සබ්බෙ තෙ ධම්මා අනිට්ඨාය අකන්තාය අමනාපාය අභිනාය දුක්ඛාය සංවත්තනාති. නං කිසා හෙතු: දිවයි භිසා පාපිකා. සෙය්පාපි නිබ්බිජං වා කොසාතකිබ්බිජං වා නිත්තකාලාබ්බිජං වා උලාය පඨමයා නික්ඛිතනං යඤ්චව පඨමරසා උපාදියති, යඤ්ච අපොරසං උපාදියති, සබ්බං නං නිත්තකන්තාය කට්ඨකන්තාය අසාතන්තාය සංවත්තනාති. නං කිසා හෙතු: බිජං භිසා පාපකං.¹ එවමෙව මිව්ණ-දිවයිකසාස පුරිසපුගලසාස යඤ්චව කායකමමං යථාදිවයි සමතනං සමාදින්නං, යඤ්ච වජිකමමං -පෙ- යඤ්ච මනොකමමං යථාදිවයි සමතනං සමාදින්නං, යා ව වෙනනා යා ව පඤ්ඤා යො ව පඤ්ඤි යෙ ව සංඛාරා, සබ්බෙ තෙ ධම්මා අනිට්ඨාය අකන්තාය අමනාපාය අභිනාය දුක්ඛාය සංවත්තනාති. නං කිසා හෙතු: දිවයි භිසා පාපිකා අසාදදිවයි මිව්ණ-දිවයි, මිව්ණදිවයි දිවයිගතං දිවයිගතනං -පෙ- දිව්‍යානිතිවෙසො දිවයි-පරාමාසො. ඉමෙහි අව්‍යාජනි අකාරෙහි පරිසුට්ඨිතවිත්තසාස යඤ්ඤාගො.

අභි සඤ්ඤාජනාති වෙව දිවයිසො ව, අභි සඤ්ඤාජනාති න ව දිවයිසො. කතමාති සඤ්ඤාජනාති වෙව දිවයිසො ව: සකකායදිවයි, සිලබ්බතපරාමාසො,² ඉමාති සඤ්ඤාජනාති වෙව දිවයිසො ව.

කතමාති සඤ්ඤාජනාති න ව දිවයිසො: කාමරාගසඤ්ඤාජනං, පරිසසඤ්ඤාජනං, මානසඤ්ඤාජනං, විචිතිව්ණසඤ්ඤාජනං, භවරාග-සඤ්ඤාජනං, ඉසාසඤ්ඤාජනං, මිව්ණිකසඤ්ඤාජනං, අනුනායකසඤ්ඤා-ජනං, අවිජ්ජාසඤ්ඤාජනං, ඉමාති සඤ්ඤාජනාති න ව දිවයිසො.

අසාදදිවයිසා ඉමෙහි පඤ්චතංසාය අකාරෙහි අභිතිවෙසො ගොති.

2 - 2. අනානානුදිවයි

අනානානුදිවයිසා කතමෙහි විසතිසා අකාරෙහි අභිතිවෙසො ගොති:

ඉධ අසුභවා පුපුර්ජතො අරියානං අදසාපි අරියධම්මසා අකොවිදො අරියධම්මෙ අමිතීතො, සපුරිසානං අදසාපි,³ සපුරිසධම්මසා අකොවිදො සපුරිසධම්මෙ අමිතීතො රූපං අත්තතො සමනුපසාහි, රූපවත්තං වා අත්තානං, අත්තති වා රූපං, රූපසමා වා අත්තානං. වෙදනං -පෙ- සඤ්ඤං -පෙ- සංඛාරෙ -පෙ- විඤ්ඤාණං අත්තතො සමනුපසාහි, විඤ්ඤාණ-වත්තං වා අත්තානං, අත්තති වා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණසමා වා අත්තානං.

1 පාපිකං - මජ්ඣ.

2 සකකායදිවයි පරාමාසො වෙව සකකායදිවයි සිලබ්බතපරාමා සා ව - සා.

3 'සපුරිසානං අදසාපි'හි - සාමපොත්තො කති

ආසවාදදූෂටිය මිථ්‍යාදූෂටි යැ. මිථ්‍යාදූෂටි ඇති පුරුෂපුද්ගලයාට ගති දෙකෙක් මැ වෙයි, නිරය හෝ නිශ්ශිත්තයෙහි හෝ යි. මිථ්‍යාදූෂටි ඇති පුරුෂපුද්ගල විසින් දූෂ්ට්‍යානුරූප වූ පුරුෂ ලද ගන්නා ලද යම් කායකමයෙකුත් වේ ද ... යම් වාක්කමයෙකුත් වේ ද, දූෂ්ට්‍යානුරූප වූ පුරුෂ ලද ගන්නා ලද යම් මනාකමයෙකුත් වේ ද යම් චේතනාවකුත් යම් ප්‍රාථමිකාවකුත් යම් ප්‍රණීතිකයකුත් යම් සංඝකාර කෙනෙකුත් වෙත් ද, එ හැම ධර්මයෝ අනිෂ්ටයට අකාන්තයට අමනාපයට අනිතයට දුකට වැටෙත්. ඒ කවර හෙයින් යත්: යම් හෙයකින් ඔහුගේ දූෂ්ටිය ලාමක ද එහෙයින්. යම්සේ කොසොඹ-බිජුවටෙක් වේවයි තිත්තවැටකොළ බිජුවටෙක් වේවයි තිත්තලබ්බිජුවටෙක් වේවයි තෙත් පොළොවයි රොපණය කරන ලද්දේ යම් පාටිවිරසයෙකුත් ගන්නා ලැබේ ද, යම් අබිරසයෙකුත් ගන්නා ලැබේ ද, එ හැම තිත්ත බවට කටුක බවට අමගුර බවට වැටෙයි. ඒ කවර හෙයින් යත්: යම් හෙයකින් ඒ කොසොඹ ආදිහුගේ බිජුවට ලාමක ද එහෙයින්. එසෙයින් මැ මිථ්‍යාදූෂටි ඇති පුරුෂපුද්ගල විසින් දූෂ්ට්‍යානුරූප වූ පුරුෂ ලද ගන්නා ලද යම් කාය-කමයෙකුත් වේ ද ... යම් වාක්කමයෙකුත් වේ ද, දූෂ්ට්‍යානුරූප වූ පුරුෂ ලද ගන්නා ලද යම් මනාකමයෙකුත් වේ ද, යම් චේතනාවකුත් යම් ප්‍රාථමිකාවකුත් යම් ප්‍රණීතිකයකුත් යම් සංඝකාර කෙනෙකුත් වෙත් ද, එ හැම ධර්මයෝ අනිෂ්ටයට අකාන්තයට අමනාපයට අනිතයට දුකට වැටෙත්. ඒ කවර හෙයින් යත්: යම් හෙයකින් ඔහුගේ දූෂ්ටිය ලාමක ද එහෙයින්. ආසවාදදූෂටිය මිථ්‍යාදූෂටි යැ. මිථ්‍යාදූෂටිය දූෂ්ටිගත යැ දූෂ්ටිගත යැ ... දූෂ්ට්‍යානුරූපය යැ දූෂ්ටිපරාමිති යි. මේ අටලොස් අයුරින් සමුද්චාරයට පැමිණි සිත් ඇත්තහුගේ සංයෝගය වේ.

දූෂ්ටි ද වූ සංයෝජනයෝ ඇත. දූෂ්ටි නො වූ සංයෝජනයෝ ද ඇති. දූෂ්ටි ද වූ සංයෝජනයෝ කවරහ යත්: සත්තායදූෂ්ටි යැ ශිලව්‍යපරාමිති යි. මොහු දූෂ්ටි ද වූ සංයෝජනයෝ යි.

දූෂ්ටි නො වූ සංයෝජනයෝ කවරහ යත්: කාමරාගසංයෝජන යැ ප්‍රතිසංයෝජන යැ මානසංයෝජන යැ විචිතිකාසංයෝජන යැ භවරාග සංයෝජන යැ ජ්ඣනීසංයෝජන යැ මානසාධිසංයෝජන යැ අනුතස සංයෝජන යැ අවිද්‍යාසංයෝජන යි මොහු දූෂ්ටි නො වූ සංයෝජනයෝ යි.

මේ පන්තිස් අයුරින් ආසවාදදූෂ්ටියෙහි අනිතිවේශය වේ.

2 - 2 ආනමානුදූෂ්ටිය

කවර විසි අයුරින් ආනමානුදූෂ්ටියෙහි අනිතිවේශය වෙයි යත්:

මේ ලොවයි (බ්‍රහ්මාදි) ආයතියන් නො දක්නාසුලු ආයතියෙහි අදක්‍ෂ වූ ආයතියෙහි අවිනිත වූ සත්පුරුෂයන් නො දක්නාසුලු සත්පුරුෂ ධර්මයෙහි අදක්‍ෂ වූ සත්පුරුෂ ධර්මයෙහි අවිනිත වූ අලුතවත් පාඨන්ජන තෙම රූපය ආනම්‍යයෙන් (විපරිතසංඥයෙන්) දකී. ආනම්‍ය රූපවත් කොට හෝ රූපය ආනම්‍යෙහි ලා හෝ ආනම්‍ය රූපයෙහි ලා හෝ දකී. වෙදනාව ... සංඥාව ... සංඝකාරයන් ... විඥනය ආනම්‍යයෙන් (විපරිතසංඥයෙන්) දකී. ආනම්‍ය විඥනාවත් කොට හෝ විඥනය ආනම්‍යෙහි ලා හෝ ආනම්‍ය විඥනයෙහි ලා හෝ දකී.

කථං රූපං අත්තනො සමනුපස්සති: ඉධෙකච්චො පඨවිකසිණං¹ අත්තනො සමනුපස්සති, යං පඨවිකසිණං, සො අහං, යො අහං, නං පඨවිකසිණං'නති පඨවිකසිණඤ්ච අත්තඤ්ච අදායං සමනුපස්සති. සෙය්‍යථාපි තෙලපපදීපස්ස ක්කායනො 'යා අච්චි.² සො චණ්ණො, යො චණ්ණො, සා අච්චි'ති අච්චිඤ්ච චණ්ණඤ්ච අදායං සමනුපස්සති. එවමෙව ඉධෙකච්චො පඨවිකසිණං අත්තනො සමනුපස්සති, 'යං පඨවිකසිණං, සො අහං; යො අහං නං පඨවිකසිණං'නති පඨවිකසිණඤ්ච අත්තඤ්ච අදායං සමනුපස්සති. අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි, දිට්ඨි න වජ්ඣ, වජ්ඣ න දිට්ඨි. අඤ්ඤ දිට්ඨි, අඤ්ඤ වජ්ඣ. යා ච දිට්ඨි යඤ්ච වජ්ඣ, අයං පඨමා රූපවජ්ඣකා අත්තානු දිට්ඨි. අත්තානුදිට්ඨි ඕච්ඡාදිට්ඨි, ඕච්ඡාදිට්ඨි දිට්ඨිවිපතති -පෙ- අත්තානුදිට්ඨි ඕච්ඡාදිට්ඨි, ඕච්ඡාදිට්ඨිකස්ස පුරිසප්‍රගහලස්ස දොව ගතියො -පෙ- ඉමාති සඤ්ඤාප්පනාති, න ච දිට්ඨියො.

ඉධෙකච්චො ආපොකසිණං -පෙ- තෙජෝකසිණං -පෙ- වායොකසිණං -පෙ- නිලකසිණං -පෙ- පිතකසිණං -පෙ- ලොහිතකසිණං -පෙ- ඔද්‍යන-කසිණං අත්තනො සමනුපස්සති. 'යං ඔද්‍යනකසිණං සො අහං, යො අහං නං ඔද්‍යනකසිණං'නති ඔද්‍යනකසිණඤ්ච අත්තඤ්ච අදායං සමනුපස්සති. සෙය්‍යථාපි තෙලපපදීපස්ස ක්කායනො 'යා අච්චි සො චණ්ණො, යො චණ්ණො සා අච්චි'ති අච්චිඤ්ච චණ්ණඤ්ච අදායං සමනුපස්සති. එවමෙව ඉධෙකච්චො -පෙ- ඔද්‍යනකසිණඤ්ච අත්තඤ්ච අදායං සමනුපස්සති. අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි, දිට්ඨි න වජ්ඣ වජ්ඣ න දිට්ඨි. අඤ්ඤ දිට්ඨි, අඤ්ඤ වජ්ඣ. යා ච දිට්ඨි යඤ්ච වජ්ඣ, අයං පඨමා රූපවජ්ඣකා අත්තානුදිට්ඨි. අත්තානුදිට්ඨි ඕච්ඡාදිට්ඨි, ඕච්ඡාදිට්ඨි දිට්ඨිවිපතති -පෙ- ඉමාති සඤ්ඤාප්පනාති, න ච දිට්ඨියො. එවං රූපං අත්තනො සමනුපස්සති.

කථං රූපවත්තං අත්තානං සමනුපස්සති: ඉධෙකච්චො වෙදනං සඤ්ඤං සඬ්ඛාරෙ විඤ්ඤාණං අත්තනො සමනුපස්සති, තස්ස එවං භොති: 'අයං ඛො මෙ අත්තා, සො ඛො පන මෙ අයං අත්තා ඉමිනා රූපෙන රූපවා'ති රූපවත්තං අත්තානං සමනුපස්සති. සෙය්‍යථාපි රුකෙඛා ඡායාසම්පන්නො අස්ස, නමෙන³ පුරිසො එවං වදෙය්‍ය: 'අයං රුකෙඛා, අයං ඡායා; අඤ්ඤ රුකෙඛා, අඤ්ඤ ඡායා; සො ඛො පනායං රුකෙඛා ඉමාය ඡායාය ඡායාවා'ති ඡායාවත්තං රුකෙඛං සමනුපස්සති. එවමෙව ඉධෙකච්චො වෙදනං සඤ්ඤං සඬ්ඛාරෙ විඤ්ඤාණං අත්තනො සමනුපස්සති, තස්ස එවං භොති: 'අයං ඛො මෙ අත්තා, සො ඛො පන අයං අත්තා ඉමිනා රූපෙන රූපවා'ති රූපවත්තං අත්තානං සමනුපස්සති. අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි, දිට්ඨි න වජ්ඣ, වජ්ඣ න දිට්ඨි, අඤ්ඤ දිට්ඨි, අඤ්ඤ වජ්ඣ; යා ච දිට්ඨි යඤ්ච වජ්ඣ, අයං දුතියා රූපවජ්ඣකා අත්තානුදිට්ඨි. අත්තානුදිට්ඨි ඕච්ඡාදිට්ඨි, ඕච්ඡාදිට්ඨි දිට්ඨිවිපතති -පෙ- ඉමාති සඤ්ඤාප්පනාති න ච දිට්ඨියො. එවං රූපවත්තං අත්තානං සමනුපස්සති.

1 පඨවිකසිණං - භූමි.

2 අච්චි - සා.

3 නමෙන - යා, PTS

කිසෙයින් රූපය ආනම්‍යයෙන් දැකී ද යත්: මෙ ලොවිහි ඇතැමෙක් පශ්චිකසිතය ආනම්‍යයෙන් දැකී. 'යම් පශ්චිකසිතයෙක් වේ ද හේ මම යැ, යමෙක් මම් වේ ද හේ පශ්චිකසිතය යැ යි පශ්චිකසිතයන් නමාත් එකක් මැ කොට දැකී. යම්සේ දූල්වෙන නෙල්පහනක්හුගේ යම් සිඵවක් වේ ද හේ වණ්ණියැ, යමෙක් වණ්ණිය වේ ද හේ සිඵවැ'යි සිඵවත් වණ්ණියත් එකක් මැ කොට දැකී. එපරිද්දෙන් මැ මෙලොවිහි ඇතැමෙක් පශ්චිකසිතය ආනම්‍යයෙන් දැකී. 'යම් පශ්චිකසිතයෙක් වේ ද, හේ මම යැ, යමෙක් මම් වේ ද හේ පශ්චිකසිතය යැ යි පශ්චිකසිතයන් නමාත් එකක් මැ කොට දැකී. අභිනිවෙශපරාමගීය දූෂිත යැ, දූෂිත වසතු නො වෙයි. වසතුව දූෂිත නො වෙයි, දූෂිත අනෙකක, වසතුව අනෙකෙකි. යමක් දූෂිත වේ ද යමෙකුත් වසතු වේ ද මේ පළමු වැනි රූපවසතුක ආනම්‍යානුදූෂිත වෙයි. ආනම්‍යානුදූෂිත මිථ්‍යාදූෂිත යැ මිථ්‍යාදූෂිත දූෂිතවිපතනි යැ... ආනම්‍යානුදූෂිත මිථ්‍යාදූෂිත යැ. මිථ්‍යාදූෂිත ඇති පුරුෂපුද්ගලහට ගති දෙකෙක් මැ වෙයි ... මොහු දූෂිත නො වූ සංයෝජනයෝ යි.

මෙ ලොවිහි ඇතැමෙක් ආපොකසිතය ... නෙජොකසිතය ... වායො-කසිතය... නිලකසිතය... චිතකසිතය... ලොභිතකසිතය... ඔදනකසිතය ආනම්‍යයෙන් දැකී. 'යම් ඔදනකසිතයෙක් වේ ද, හේ මම යැ, යමෙක් මම් වේ ද, හේ ඔදනකසිතය යැ'යි ඔදනකසිතයන් නමාත් එකක් මැ කොට දැකී. යම්සේ දූල්වෙන නෙල්පහනක්හුගේ යම් සිඵවක් වේ ද, හේ වණ්ණියැ, යමෙක් වණ්ණිය වේ ද, හේ සිඵවැ'යි සිඵවත් වණ්ණියත් එකක් මැ කොට දැකී. එපරිද්දෙන් මැ මෙලොවිහි ඇතැමෙක් ... ඔදනකසිතයන් නමාත් එකක් මැ කොට දැකී. අභිනිවෙශපරාමගීය දූෂිත යැ, දූෂිත වසතු නො වෙයි, වසතුව දූෂිත නො වෙයි, දූෂිත අනෙකක. වසතුව අනෙකෙකි. යම් දූෂිතකුත් වේ ද යම් වසතුවකුත් වේ ද, මේ පළමු වැනි රූපවසතුක ආනම්‍යානුදූෂිත වෙයි. ආනම්‍යානුදූෂිත මිථ්‍යාදූෂිත යැ මිථ්‍යාදූෂිත දූෂිතවිපතනි යැ ... මොහු දූෂිත නො වූ සංයෝජනයෝ යි. මෙසෙයින් රූපය ආනම්‍යයෙන් දැකී.

කිසෙයින් ආනම්‍ය රූපවත් කොට දැකී ද යත්: මෙ ලොවිහි ඇතැමෙක් වෙදනාව සංඥාව සංඝකාරයන් විඥනය ආනම්‍යයෙන් (විපරිතසංඥයෙන්) දැකී. ඔහුට මෙබඳු සිතෙක් වෙයි: 'මේ වූකලී මාගේ ආනම්‍ය යැ, මාගේ මේ ආනම්‍ය මේ (ගර්ථය කසිත) රූපයෙන් රූපවත් යැ'යි ආනම්‍ය රූපවත් කොට දැකී. යම්සේ ඡායාසම්පන්නවාක්‍ෂයෙක් වන්නේ ද, ඒ වාක්‍ෂය ගැන පුරුෂයෙක් මෙසේ කියන්නේ යැ. 'මේ වාක්‍ෂය යැ, මේ ඡායා යැ, වාක්‍ෂය අනෙකක, ඡායාව අනෙකක, වැලින් ඒ මේ වාක්‍ෂය මේ ඡායායෙන් ඡායාවත් යැ'යි (මෙසේ) වාක්‍ෂය ඡායාවක් කොට දැකී ද, එපරිද්දෙන් මැ මෙ ලොවිහි ඇතැමෙක් වෙදනාව-සංඥාව-සංඝකාරයන්-විඥනය ආනම්‍යයෙන් දැකී. ඔහුට මෙබඳු සිතෙක් වෙයි. 'මේ වූකලී මාගේ ආනම්‍ය යැ, මාගේ මේ ආනම්‍ය මේ රූපයෙන් රූපවත් යැ'යි ආනම්‍ය රූපවත් කොට දැකී. අභිනිවෙශපරාමගීය දූෂිත යැ, දූෂිත වසතු නො වෙයි. වසතුව දූෂිත නො වෙයි, දූෂිත අනෙකක, වසතුව අනෙකෙකි. යම් දූෂිතකුත් යම් වසතුවකුත් වේ ද, මේ දෙවනු වූ රූපවසතුක ආනම්‍යානුදූෂිත වෙයි. ආනම්‍යානුදූෂිත මිථ්‍යාදූෂිත යැ මිථ්‍යාදූෂිත දූෂිතවිපතනි යැ ... මොහු දූෂිත නො වූ සංයෝජනයෝ යි. මෙසෙයින් ආනම්‍ය රූපවත් කොට දැකී.

කථං අනන්ති රූපං සමනුපසංගි: ඉධෙකච්චො වෙදනං සඤ්ඤං සඬ්ඛාරෙ විඤ්ඤාණං අනන්තො සමනුපසංගි. තස්ස එවං භොගි: ‘අයං බො මෙ අනන්තා ඉමස්මිං ච පන අනන්ති ඉදං රූප’න්ති අනන්ති රූපං සමනුපසංගි. සෙසංථාපි පුප්ථං ගනිසමපනං අස්ස, තමෙන¹පුරිසො එවං වදෙය්‍ය: ඉදං පුප්ථං, අයං ගඤ්ඤා, අඤ්ඤං පුප්ථං, අඤ්ඤං ගඤ්ඤා, සො බො පනායං ගඤ්ඤා ඉමස්මිං පුප්ථං’ති පුප්ථස්මිං ගඤ්ඤං සමනුපසංගි. එවමෙව ඉධෙකච්චො වෙදනං සඤ්ඤං සඬ්ඛාරෙ විඤ්ඤාණං අනන්තො සමනුපසංගි. තස්ස එවං භොගි: ‘අයං බො මෙ අනන්තා, ඉමස්මිං ච පන අනන්ති ඉදං රූප’න්ති අනන්ති රූපං සමනුපසංගි. අභිතිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි, දිට්ඨි න වජ්ඣ, වජ්ඣ න දිට්ඨි; අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤං වජ්ඣ: යා ච දිට්ඨි, යඤ්ච වජ්ඣ, අයං තතිසා රූපවජ්ඣකා අනන්තානුදිට්ඨි. අනන්තානුදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි දිට්ඨිවිපතති: -පෙ- ඉමාති සඤ්ඤාජනාති න ච දිට්ඨිසො. එවං අනන්ති රූපං සමනුපසංගි.

කථං රූපස්මිං අනන්තං සමනුපසංගි ඉධෙකච්චො වෙදනං සඤ්ඤං සඬ්ඛාරෙ විඤ්ඤාණං අනන්තො සමනුපසංගි. තස්ස එවං භොගි: ‘අයං බො මෙ අනන්තා, සො බො පන මෙ අයං අනන්තා ඉමස්මිං රූපෙ’ති රූපවන්තං අනන්තං සමනුපසංගි, සෙසංථාපි මණ්ඤ්ඤා කරණඛකෙ පනතිතො; අස්ස, තමෙන¹පුරිසො එවං වදෙය්‍ය: ‘අයං මණ්ඤ්ඤා කරණඛකො; අඤ්ඤා මණ්ඤ්ඤා කරණඛකො, සො බො පනායං මණ්ඤ්ඤා කරණඛකෙ’ති කරණඛකස්මිං මණ්ඤ්ඤා සමනුපසංගි. එවමෙව ඉධෙකච්චො වෙදනං සඤ්ඤං සඬ්ඛාරෙ විඤ්ඤාණං අනන්තො සමනුපසංගි, තස්ස එවං භොගි: ‘අයං බො මෙ අනන්තා, සො බො පන මෙ අයං අනන්තා ඉමස්මිං රූපෙ’ති රූපස්මිං අනන්තං සමනුපසංගි. අභිතිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි, දිට්ඨි න වජ්ඣ, වජ්ඣ න දිට්ඨි: අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤං වජ්ඣ, යා ච දිට්ඨි, යඤ්ච වජ්ඣ, අයං චතුස්ථා රූපවජ්ඣකා අනන්තානුදිට්ඨි. අනන්තානුදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි, මිච්ඡාදිට්ඨි දිට්ඨිවිපතති -පෙ- ඉමාති සඤ්ඤාජනාති න ච දිට්ඨිසො. එවං රූපස්මිං අනන්තං සමනුපසංගි.

කථං වෙදනං අනන්තො සමනුපසංගි: ඉධෙකච්චො චක්ඛුසමථස්සජං වෙදනං -පෙ- සොතසමථස්සජං වෙදනං -පෙ- සාතසමථස්සජං වෙදනං -පෙ- ජිව්හාසමථස්සජං වෙදනං -පෙ- කායසමථස්සජං වෙදනං -පෙ- මනොසමථස්සජං වෙදනං අනන්තො සමනුපසංගි, ‘යා මනොසමථස්සජං වෙදනා, සො අභං; යො අභං, සා මනොසමථස්සජං වෙදනා’ති මනොසමථස්සජං වෙදනඤ්ච අනන්තඤ්ච අද්ධං සමනුපසංගි. සෙසංථාපි තෙලපපදිපස්ස කායතො යා අවච්ඡි සො චණ්ණො, යො චණ්ණො සා අවච්ඡි’ති උච්චිඤ්ච චණ්ණඤ්ච අද්ධං සමනුපසංගි. එවමෙව ඉධෙකච්චො මනොසමථස්සජං වෙදනං අනන්තො සමනුපසංගි ‘යා මනොසමථස්සජං වෙදනා සො අභං, යො අභං සා මනොසමථස්සජං වෙදනා’ති මනොසමථස්සජං වෙදනඤ්ච අනන්තඤ්ච අද්ධං සමනුපසංගි. අභිතිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි, දිට්ඨි න වජ්ඣ, වජ්ඣ න දිට්ඨි, අඤ්ඤා දිට්ඨි අඤ්ඤං වජ්ඣ, යා ච දිට්ඨි යඤ්ච වජ්ඣ, අයං පස්මා වෙදනාවජ්ඣකා අනන්තානුදිට්ඨි. අනන්තානුදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි, මිච්ඡාදිට්ඨි දිට්ඨිවිපතති -පෙ- ඉමාති සඤ්ඤාජනාති න ච දිට්ඨිසො. එවං වෙදනං අනන්තො සමනුපසංගි.

කිසිසෙයින් ආතමයෙහි ලා රූපය දැකී ද යත්: මේ ලොව ඇතැමෙක් වෙදනාව සංඥාව සංසාරයෙන් විඤානය ආතමවශයෙන් දකී. ඔහුට මේ බඳු සිතෙක් වෙයි: මේ වූකලී මාගේ ආතම යැ, වැළිත් මේ ආතමයෙහි මේ රූපය යැ'යි ආතමයෙහි ලා රූපය දකී. යම්සේ ගැහැනුවෙකු වූ පුෂ්පයෙක් වත්තේ ද, ඒ පුෂ්පය ගැන පුරුෂයෙක් මෙසේ කියන්නේ ය: "මේ පුෂ්පය යැ, මේ ගැහැනු යැ, පුෂ්පය අනෙකෙක, ගැහැනු අනෙකෙකි. වැළිත් ඒ මේ ගැහැනු නෙමේ මේ පුෂ්පයෙහි වේ යයි. මෙසේ පුෂ්පයෙහි ලා ගැහැනු දැකී ද, එපරිද්දෙන් මැ මෙලොව ඇතැමෙක් වෙදනාව සංඥාව සංසාරයෙන් විඤානය ආතමවශයෙන් දකී. ඔහුට මේ බඳු සිතෙක් වෙයි. මේ වූ කලී මාගේ ආතම යැ, වැළිත් මේ ආතමයෙහි මේ රූපය වේ'යි ආතමයෙහි ලා රූපය දකී. අභිනිවේශපරාමයේ දූෂිත යැ, දූෂිතය වසනු නො වෙයි, වසනුව දූෂිත නො වෙයි, දූෂිතය අනෙකක, වසනුව අනෙකෙකි. යම් දූෂිතයකින් යම් වසනුවකින් මේ ද, මේ තුන් වන වූ රූපවසනුක ආතමානුදූෂිත වෙයි. ආතමානුදූෂිතය මිථ්‍යාදූෂිත යැ මිථ්‍යාදූෂිතය දූෂිතවිපතනි යැ ... මොහු දූෂිත නො වූ සංයෝජනයෝ යි. මෙසෙයින් ආතමයෙහි ලා රූපය දකී.

කිසිසෙයින් රූපයෙහි ලා ආතමය දැකී ද යත්: මේ ලොව ඇතැමෙක් වෙදනාව සංඥාව සංසාරයෙන් විඤානය ආතමවශයෙන් දකී. ඔහුට මේ බඳු සිතෙක් වෙයි: 'මේ වූකලී මාගේ ආතම යැ, වැළිත් මාගේ මේ ආතමය මේ රූපයෙහි වේ' යයි රූපයෙහි ලා ආතමය දකී. යම්සේ කරඬුවෙක බහාලන ලද මැණිකෙක් වත්තේ ද, එය ගැන පුරුෂයෙක් මෙසේ කියන්නේ ය: 'මේ මැණික යැ, මේ කරඬුව යැ, මැණික අනෙකෙක කරඬුව අනෙකෙකි. වැළිත් ඒ මේ මැණික නෙමේ මේ කරඬුවෙහි වේ යයි මෙසේ කරඬුවෙහි ලා මැණික දැකී ද, එපරිද්දෙන් මැ මෙලොව ඇතැමෙක් වෙදනාව සංඥාව සංසාරයෙන් විඤානය ආතමවශයෙන් දකී. ඔහුට මේ බඳු සිතෙක් වෙයි: 'මේ වූ කලී මාගේ ආතම යැ වැළිත් මාගේ මේ ආතමය මේ රූපයෙහි වේ යයි රූපයෙහි ලා ආතමය දකී. අභිනිවේශපරාමයේ දූෂිත වෙයි. දූෂිතය වසනු නො වෙයි, වසනුව දූෂිත නො වෙයි, දූෂිතය අනෙකක, වසනුව අනෙකෙකි. යම් දූෂිතයකින් යම් වසනුවකින් මේ ද, මේ සතර වන වූ රූපවසනුක ආතමානුදූෂිත වෙයි ආතමානුදූෂිතය මිථ්‍යාදූෂිත යැ මිථ්‍යාදූෂිතය දූෂිතවිපතනි යැ ... මොහු දූෂිත නො වූ සංයෝජනයෝ යි. මෙසෙයින් රූපයෙහි ලා ආතමය දකී.

කිසිසෙයින් වෙදනාව ආතමවශයෙන් දැකී ද යත්: මෙලොව ඇතැමෙක් වසනුසම්ප්‍රදායයෙන් උපන් වෙදනාව ... සොතසම්ප්‍රදායයෙන් උපන් වෙදනාව... ඝාතසම්ප්‍රදායයෙන් උපන් වෙදනාව... ජිව්‍යාසම්ප්‍රදායයෙන් උපන් වෙදනාව ... කායසම්ප්‍රදායයෙන් උපන් වෙදනාව ... මනෝසම්ප්‍රදායයෙන් උපන් වෙදනාව ආතමවශයෙන් දකී. යමක් මනෝසම්ප්‍රදායයෙන් උපන් වෙදනා වේ ද, හේ මිමි වෙමි. යමක් මිමි වේ ද, හේ මනෝසම්ප්‍රදායයෙන් උපන් වෙදනා වේ' යයි මනෝසම්ප්‍රදායේ වෙදනාවන් තමාන් එකක් මැ කොට දකී. යම්සේ දැල්වෙන පහනක්හුගේ යම් සිළියෙක් වේ ද, ඒ වැළි යැ, යම් වැළියෙක් වේ ද, ඒ සිළු යැ'යි සිළුවන් වැළියන් එකක් මැ කොට දැකී ද, එපරිද්දෙන් මැ මෙලොව ඇතැමෙක් මනෝසම්ප්‍රදායයෙන් උපන් වෙදනාව ආතමවශයෙන් දකී. යමක් මනෝසම්ප්‍රදායයෙන් උපන් වෙදනා වේ ද, හේ මිමි වෙමි. යමක් මිමි වේ ද, ඒ මනෝසම්ප්‍රදායයෙන් වෙදනා වේ' යයි මනෝසම්ප්‍රදායේ වෙදනාවන් තමාන් එකක් මැ කොට දකී. අභිනිවේශපරාමයේ දූෂිත වෙයි. දූෂිතය වසනු නො වෙයි, වසනුව දූෂිත නො වෙයි. දූෂිතය අනෙකක, වසනුව අනෙකෙකි. යම් දූෂිතයකින් යම් වසනුවකින් මේ ද, මේ පළමුවන වූ වෙදනා වසනුක ආතමානුදූෂිත වේ. ආතමානුදූෂිතය මිථ්‍යාදූෂිත යැ මිථ්‍යාදූෂිතය දූෂිතවිපතනි යැ ... මොහු දූෂිත නො වූ සංයෝජනයෝ යි. මෙසෙයින් වෙදනාව ආතමවශයෙන් දකී.

කථා වෙදනාවන්තං අත්තානං සමනුපසායති: ඉධෙකච්චො සඤ්ඤා සංඛාරෙ විඤ්ඤාණං රූපං අත්තතො සමනුපසායති. නසා ඵලං හොති: ‘අයං ඛො මෙ අත්තා, සො ඛො පන මෙ අයං අත්තා ඉමාය වෙදනාය වෙදනාචා’ති වෙදනාවන්තං අත්තානං සමනුපසායති. සෙය්‍යථාපි රුකෙඛා ඡායාසම්පන්නො අසා, නමෙතපුරිසො ඵලං වදෙය්‍ය: ‘අයං රුකෙඛා අයං ඡායා, අඤ්ඤා රුකෙඛා අඤ්ඤා ඡායා, සො ඛො පනායං රුකෙඛා ඉමාය ඡායාය ඡායාචා’ති ඡායාවන්තං රුකෙඛා සමනුපසායති. ඵලමෙව ඉධෙකච්චො සඤ්ඤා සංඛාරෙ විඤ්ඤාණං රූපං අත්තතො සමනුපසායති, නසා ඵලං හොති: ‘අයං ඛො මෙ අත්තා, සො ඛො පන මෙ අයං අත්තා ඉමාය වෙදනාය වෙදනාචා’ති වෙදනාවන්තං අත්තානං සමනුපසායති. අනිති-වෙසපරාමාසො දිට්ඨි, දිට්ඨි න වච්ඡු, වච්ඡු න දිට්ඨි; අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤා වච්ඡු; යා ව දිට්ඨි, යඤ්ච වච්ඡු; අයං දුතියා වෙදනාවච්ඡුකා අත්තානුදිට්ඨි අත්තානුදිට්ඨි ඕච්ඡාදිට්ඨි, ඕච්ඡාදිට්ඨි දිට්ඨිවිපතති -පෙ- ඉමානි සඤ්ඤාජනානි න ච දිට්ඨියො. ඵලං වෙදනාවන්තං අත්තානං සමනුපසායති.

කථා අත්තති වෙදනං සමනුපසායති: ඉධෙකච්චො සඤ්ඤා සංඛාරෙ විඤ්ඤාණං රූපං අත්තතො සමනුපසායති. නසා ඵලං හොති: ‘අයං ඛො මෙ අත්තා, ඉමසම්ඤ්ච පන අත්තති අයං වෙදනා’ති අත්තති වෙදනං සමනුපසායති. සෙය්‍යථාපි පුප්ථං ගතිසම්පන්නො අසා, නමෙතපුරිසො ඵලං වදෙය්‍ය: ‘ඉදං පුප්ථං, අයං ගතො, අඤ්ඤා පුප්ථං අඤ්ඤා ගතො; සො ඛො පනායං ගතො ඉමසම් පුප්ථා’ති පුප්ථසම් ගතිං සමනුපසායති. ඵලමෙව ඉධෙකච්චො සඤ්ඤා සංඛාරෙ විඤ්ඤාණං රූපං අත්තතො සමනුපසායති. නසා ඵලං හොති: ‘අයං ඛො මෙ අත්තා: ඉමසම් ච පන අත්තති අයං වෙදනා’ති අත්තති වෙදනං සමනුපසායති. අනිතිවෙස-පරාමාසො දිට්ඨි, දිට්ඨි න වච්ඡු, වච්ඡු න දිට්ඨි; අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤා වච්ඡු; යා ව දිට්ඨි, යඤ්ච වච්ඡු; අයං තතියා වෙදනාවච්ඡුකා අත්තානුදිට්ඨි අත්තානුදිට්ඨි ඕච්ඡාදිට්ඨි, ඕච්ඡාදිට්ඨි දිට්ඨිවිපතති -පෙ- ඉමානි සඤ්ඤා-ජනානි න ච දිට්ඨියො. ඵලං අත්තති වෙදනං සමනුපසායති.

කථා වෙදනාය අත්තානං සමනුපසායති: ඉධෙකච්චො සඤ්ඤා සංඛාරෙ විඤ්ඤාණං රූපං අත්තතො සමනුපසායති, නසා ඵලං හොති: අයං ඛො මෙ අත්තා, සො ඛො පන මෙ අයං අත්තා ඉමාය වෙදනායා’ති වෙදනාය අත්තානං සමනුපසායති. ‘සෙය්‍යථාපි මණ්ඤ්ඤා කරණකො පකම්මෙතො අසා, නමෙතපුරිසො ඵලං වදෙය්‍ය: ‘අයං මණ්ඤ්ඤා, අයං කරණකො; අඤ්ඤා මණ්ඤ්ඤා කරණකො. සො ඛො පනායං මණ්ඤ්ඤා කරණකො’ති කරණකසම් මණ්ඤ්ඤා සමනුපසායති. ඵලමෙව ඉධෙකච්චො සඤ්ඤා සංඛාරෙ විඤ්ඤාණං රූපං අත්තතො සමනුපසායති නසා ඵලං හොති: ‘අයං ඛො මෙ අත්තා, සො ඛො පන මෙ අයං අත්තා ඉමාය වෙදනායා’ති වෙදනාය අත්තානං සමනුපසායති. අනිතිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි, දිට්ඨි න වච්ඡු, වච්ඡු න දිට්ඨි; අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤා වච්ඡු; යා ව දිට්ඨි යඤ්ච වච්ඡු, අයං චතුත්තා වෙදනා වච්ඡුකා අත්තානුදිට්ඨි. අත්තානුදිට්ඨි ඕච්ඡාදිට්ඨි, ඕච්ඡාදිට්ඨි දිට්ඨි-විපතති -පෙ- ඉමානි සඤ්ඤාජනානි න ච දිට්ඨියො, ඵලං වෙදනාය අත්තානං සමනුපසායති.

කිසෙසිත් ආනමය වෙදනාවන් කොට දකි ද යත්: මෙලොවැ ඇතැමෙක් සංඥව සංස්කාරයන් විඤ්ඤාය රූපය ආනමවනසෙන් දකි. ඔහුට මෙ බදු සිතෙක් වෙයි: 'මේ වුකලි මාගේ ආනම යැ, වැලින් මාගේ මේ ආනමය මේ වෙදනාසෙන් වෙදනාවන් යැ'යි ආනමය වෙදනාවන් කොට දකි. යම්සේ ජාසාසමපන්න රුකෙක් වන්නේ ද එරුක ගැන පුරුෂයෙක් මෙසේ කියන්නේ යැ: 'මේ රුක යැ, මේ සෙවණලු යැ, රුක අනෙකෙක, සෙවණලුලු අනෙකෙකි. වැලින් ඒ මේ රුක මේ සෙවණලුයෙන් සෙවණලු ඇත්තේ යැ'යි (මෙසේ) රුක සෙවණලු ඇත්තක් කොට දකි ද එපරිද්දෙන් මැ මෙලොව ඇතැමෙක් සංඥව සංස්කාරයන් විඤ්ඤාය රූපය ආනමවනසෙන් දකි. ඔහුට මෙ බදු සිතෙක් වෙයි: මේ වුකලි මාගේ ආනම යැ, වැලින් මාගේ මේ ආනමය නෙම මේ වෙදනාසෙන් වෙදනාවන් මේ'යයි ආනමය වෙදනාවන් කොට දකි. අනිතිවෙසපරාමගීය දූෂටි වෙයි. දූෂටිය වසතු නො වෙයි, වසතුව දූෂටි නො වෙයි. දූෂටිය අනෙකක, වසතුව අනෙකෙකි. යම් දූෂටියකුත් යම් වසතුවකුත් වේ ද මේ දෙවනු වූ වෙදනා වසතුක ආනමානුදූෂටි වේ. ආනමානුදූෂටිය මිථ්‍යාදූෂටි යැ මිථ්‍යාදූෂටිය දූෂටිවිපතනි යැ. මොහු දූෂටි නො වූ සංසොජ්ඣයෝ යි. මෙසෙසිත් ආනමය වෙදනාවන් කොට දකි.

කිසෙසිත් ආනමයෙහි ලා වෙදනාව දකි ද යත්: මෙ ලොවැ ඇතැමෙක් සංඥව සංස්කාරයන් විඤ්ඤාය රූපය ආනමවනසෙන් දකි. ඔහුට මෙ බදු සිතෙක් වෙයි: 'මේ වුකලි මාගේ ආනම යැ, වැලින් මේ ආනමයෙහි මේ වෙදනාව වේ' යයි ආනමයෙහි ලා වෙදනාව දකි. යම්සේ ගැබ්සමපන්නපුෂ්පයෙක් වේ ද, එය ගැන පුරුෂයෙක් මෙසේ කියන්නේ යැ: 'මේ පුෂ්ප යැ, මේ ගැබ් යැ, පුෂ්පය අනෙකක, ගැබ් අනෙකෙකි. වැලින්, ඒ මේ ගැබ් නෙමේ මේ පුෂ්පයෙහි වේ' යයි මෙසේ පුෂ්පයෙහි ලා ගැබ් දකි ද, එපරිද්දෙන් මැ මෙලොව ඇතැමෙක් සංඥව සංස්කාරයන් විඤ්ඤාය රූපය ආනමවනසෙන් දකි. ඔහුට මෙ බදු සිතෙක් වෙයි. 'මේ වුකලි මාගේ ආනම යැ, වැලින් මේ ආනමයෙහි මේ වෙදනාව වේ' යයි ආනමයෙහි ලා වෙදනාව දකි. අනිතිවෙසපරාමගීය දූෂටි යැ, දූෂටිය වසතු නො වෙයි. වසතුව දූෂටි නො වෙයි දූෂටිය අනෙකක, වසතුව අනෙකෙකි. යම් දූෂටියකුත් යම් වසතුවකුත් වේ ද, මේ තුන්වනු වූ වෙදනාවසතුක-ආනමානුදූෂටි වේ. ආනමානුදූෂටිය මිථ්‍යාදූෂටි යැ මිථ්‍යාදූෂටිය දූෂටිවිපතනි යැ ... මොහු දූෂටි නො වූ සංසොජ්ඣයෝ යි. මෙසෙසිත් ආනමයෙහි ලා වෙදනාව දකි.

කිසෙසිත් වෙදනායෙහි ලා ආනමය දකි ද යත්: මෙලොවැ ඇතැමෙක් සංඥව සංස්කාරයන් විඤ්ඤාය රූපය ආනමවනසෙන් දකි. ඔහුට මෙ බදු සිතෙක් වෙයි: 'මේ වු කලි මාගේ ආනම යැ, වැලින් මාගේ මේ ආනමය නෙමේ මේ වෙදනායෙහි වේ' යයි වෙදනායෙහි ලා ආනමය දකි. යම්සේ මැණිකෙක් කරවූවෙක බහාලන ලද්දේ වන්නේ ද, එය ගැන පුරුෂයෙක් මෙසේ කියන්නේ යැ: මේ මැණිකැ මේ කරවූ යැ, මැණික අනෙකක කරවූව අනෙකෙකි. වැලින් මේ මැණික කරවූයෙහි වේ යයි (මෙසේ) කරවූයෙහි ලා මැණික දකි ද, එපරිද්දෙන් මැ මෙලොවැ ඇතැමෙක් සංඥව සංස්කාරයන් විඤ්ඤාය රූපය ආනමවනසෙන් දකි. ඔහුට මෙ බදු සිතෙක් වෙයි: 'මේ වු කලි මාගේ ආනම යැ, වැලින් මාගේ මේ ආනමය නෙමේ මේ වෙදනායෙහි වේ' යයි වෙදනායෙහි ලා ආනමය දකි. අනි-තිවෙසපරාමගීය දූෂටි යැ, දූෂටිය වසතු නො වෙයි, වසතුව දූෂටි නො වෙයි, දූෂටිය අනෙකක, වසතුව අනෙකෙකි. යම් දූෂටියකුත් යම් වසතුවකුත් වේ ද, මේ තුන්වනු වූ වෙදනාවසතුක ආනමානුදූෂටි වේ. ආනමානු-දූෂටිය මිථ්‍යාදූෂටි යැ, මිථ්‍යාදූෂටිය දූෂටිවිපතනි යැ ... මොහු දූෂටි නො වූ සංසොජ්ඣයෝ යි. මෙසෙසිත් වෙදනායෙහි ලා ආනමය දකි.

කථා සඳහා අනන්‍යතා සමනුපයානි: ඉබේකවේවා චිත්තසම්පන්නං සඳහා-පෙ- සොනසම්පන්නං සඳහා-පෙ- සොනසම්පන්නං සඳහා-පෙ- ජිව්‍යාසම්පන්නං සඳහා-පෙ- කායසම්පන්නං සඳහා-පෙ- මනෝ-සම්පන්නං සඳහා අනන්‍යතා සමනුපයානි. 'යා මනෝසම්පන්නං සඳහා, සො අහං; සො අහං යා මනෝසම්පන්නං සඳහා'හි මනෝසම්පන්නං සඳහා අනන්‍යතා අදායං සමනුපයානි. සෙයාථාපි තෙලපාදිපයා කායනො යා අවිච්ඡි, සො චරණො; සො චරණො, යා අවිච්ඡි අවිච්ඡි චරණො අදායං සමනුපයානි. එවමේව ඉබේකවේවා මනෝසම්පන්නං සඳහා අනන්‍යතා සමනුපයානි, යා මනෝසම්පන්නං සඳහා සො අහං, සො අහං යා මනෝසම්පන්නං සඳහා'හි මනෝසම්පන්නං සඳහා අනන්‍යතා අදායං සමනුපයානි, අනිතිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි, දිට්ඨි න වජ්ඣ, වජ්ඣ න දිට්ඨි; අඤ්ඤා දිට්ඨි අඤ්ඤා වජ්ඣ; යා ච දිට්ඨි, යඤ්ඤා වජ්ඣ, අයං පඨමා සඤ්ඤාවජ්ඣකා අනන්‍යානුදිට්ඨි. අනන්‍යානුදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි, මිච්ඡාදිට්ඨි දිට්ඨිවිපතනි -පෙ- ඉමානි සඤ්ඤාජනානි න ච දිට්ඨියො, එවං සඳහා අනන්‍යතා සමනුපයානි.

කථා සඳහා අනන්‍යතා සමනුපයානි: ඉබේකවේවා සඤ්ඤාණං රූපං වෙදනං අනන්‍යතා සමනුපයානි, නස්ස එවං හොති: 'අයං බො මෙ අනන්‍යතා, සො බො පන මෙ අයං අනන්‍යතා ඉමාය සඤ්ඤාය සඤ්ඤාචා'හි සඤ්ඤාවන්තං අනන්‍යතා සමනුපයානි, සෙයාථාපි රුකේන ඡායාසම්පන්නො අස්ස, තමෙනපුරිසො එවං වදෙය: 'අයං රුකේන, අයං ඡායා, අඤ්ඤා රුකේන අඤ්ඤා ඡායා, සො බො පනායං රුකේන ඉමාය ඡායාය ඡායාචා'හි ඡායාවන්තා රුකිං සමනුපයානි. එවමේව ඉබේකවේවා සඤ්ඤාණං රූපං වෙදනං අනන්‍යතා සමනුපයානි, නස්ස එවං හොති: 'අයං බො මෙ අනන්‍යතා, සො බො පන මෙ අයං අනන්‍යතා ඉමාය සඤ්ඤාය සඤ්ඤාචා'හි සඤ්ඤාවන්තං අනන්‍යතා සමනුපයානි. අනිතිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි, දිට්ඨි න වජ්ඣ, වජ්ඣ න දිට්ඨි, අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤා වජ්ඣ. යා ච දිට්ඨි යඤ්ඤා වජ්ඣ, අයං දුතියා සඤ්ඤාවජ්ඣකා අනන්‍යානුදිට්ඨි. අනන්‍යානුදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි -පෙ- ඉමානි සඤ්ඤාජනානි න ච දිට්ඨියො. එවං සඤ්ඤාවන්තා අනන්‍යතා සමනුපයානි.

කථා අනන්‍යතා සඳහා සමනුපයානි: ඉබේකවේවා සඤ්ඤාණං රූපං වෙදනං අනන්‍යතා සමනුපයානි. නස්ස එවං හොති: 'අයං බො මෙ අනන්‍යතා, ඉමස්මිං ච පන අනන්‍යතා අයං සඤ්ඤා'හි අනන්‍යතා සඳහා සමනුපයානි. සෙයාථාපි පුළුඵං ගඤ්ඤාසම්පන්නං අස්ස, තමෙනපුරිසො, එවං වදෙය: 'ඉදං පුළුඵං, අයං ගඤ්ඤා, අඤ්ඤා පුළුඵං, අඤ්ඤා ගඤ්ඤා, සො බො පනායං ගඤ්ඤා ඉමස්මිං පුළුඵා'හි පුළුඵස්මිං ගඤ්ඤා සමනුපයානි. එවමේව ඉබේකවේවා සඤ්ඤාණං රූපං වෙදනං අනන්‍යතා සමනුපයානි, නස්ස එවං හොති. 'අයං බො මෙ අනන්‍යතා, ඉමස්මිං ච පන අනන්‍යතා අයං සඤ්ඤා'හි අනන්‍යතා සඳහා සමනුපයානි. අනිතිවෙස-පරාමාසො දිට්ඨි, දිට්ඨි න වජ්ඣ, වජ්ඣ න දිට්ඨි; අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤා වජ්ඣ; යා ච දිට්ඨි, යඤ්ඤා වජ්ඣ, අයං තතියා සඤ්ඤාවජ්ඣකා අනන්‍යානුදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි -පෙ- ඉමානි සඤ්ඤාජනානි න ච දිට්ඨියො, එවං අනන්‍යතා සඳහා සමනුපයානි.

කිසිසිත් සංඥාව ආනම්‍යයෙන් දැකී ද යත්: මෙලොවැ ඇතැමෙක් වකලුසම්‍යයෙන් උපන් සංඥාව ... සොනසම්‍යයෙන් උපන් සංඥාව ... සානසම්‍යයෙන් උපන් සංඥාව ... ජිව්‍යාසම්‍යයෙන් උපන් සංඥාව ... කායසම්‍යයෙන් උපන් සංඥාව ... මනෝසම්‍යයෙන් උපන් සංඥාව ආනම්‍යයෙන් දකී. 'යම්‍ මනෝසම්‍යයෙන් උපන් සංඥාවේ ද හේ මම්‍ වෙමි, යමෙක් මම්‍ වේ ද, හෝ මනෝසම්‍යයෙන් උපන් සංඥාවේ' යයි මනෝසම්‍යයෙන් උපන් සංඥාවක් නමාත් එකක් මැ කොට දකී. යම්‍සේ දුෂ්‍යවෙන තෙත් පහනක්‍යුගේ යමක් සිළු වේ ද, ඒ වණි ය, යමෙක් වණි වේ ද, ඒ සිළුවැ'යි සිළුවන් වණියන් එකක් මැ කොට දකී ද, එපරිද්දෙන් මැ මෙලොවැ ඇතැමෙක් මනෝසම්‍යයෙන් උපන් සංඥාව ආනම්‍යයෙන් දකී. 'යම්‍ මනෝසම්‍යයෙන් උපන් සංඥාවේ ද, හේ මම්‍ වෙමි, යමෙක් මම්‍ වේ ද හෝ මනෝසම්‍යයෙන් උපන් සංඥාවේ' යයි මනෝසම්‍යයෙන් උපන් සංඥාවක් නමාත් එකක් මැ කොට දකී. අභිනිවේශපරාමිණීය දෘෂ්ටි යැ, දෘෂ්ටිස වස්තු නො වෙයි, වස්තුව දෘෂ්ටි නො වෙයි. දෘෂ්ටිස අනෙකක, වස්තුව අනෙකකි. යම්‍ දෘෂ්ටියකුත් යම්‍ වස්තුවකුත් වේ ද, මේ පලමුවන වූ සංඥාවස්තුක ආනම්‍යානුදෘෂ්ටි වේ. ආනම්‍යානුදෘෂ්ටි යැ මිථ්‍යාදෘෂ්ටිස දෘෂ්ටිප්‍රපතනි යැ ... මොහු දෘෂ්ටි නො වූ සංසෝජනයෝ යි. මෙසෙයින් සංඥාව ආනම්‍යයෙන් දකී.

කිසිසිත් ආනම්‍ය සංඥාවක් කොට දැකී ද යත්: මෙ ලොවැ ඇතැමෙක් සංසකාරයන් විඤනය රූපය වෙදනාව ආනම්‍යයෙන් දකී. ඔහුට මේ බල සිතෙක් වෙයි. 'මේ වූකලී මාගේ ආනම්‍ය යැ, වැළිත් මාගේ මේ ආනම්‍ය හෙමේ මේ සංඥයෙන් සංඥාවක් වේ' යයි ආනම්‍ය සංඥාවක් කොට දකී. යම්‍සේ ඡායාසම්‍පන්නවාක්‍යයෙක් වන්නේ ද, එය ගැන පුරුෂයෙක් මෙසේ කියන්නේ ද 'මේ වාක්‍ය යැ, මේ ඡායා යැ, වාක්‍යය අනෙකක, ඡායාව අනෙකක; වැළිත් මේ වාක්‍යය හෙමේ මේ ඡායායෙන් ඡායාවක් වේ' යයි (මෙසේ) වාක්‍යය ඡායාවක් කොට දැකී ද එපරිද්දෙන් මැ මෙලොවැ ඇතැමෙක් සංසකාරයන් විඤනය රූපය වෙදනාව ආනම්‍යයෙන් දකී. ඔහුට මේ බල සිතෙක් වෙයි. මේ වූකලී මාගේ ආනම්‍ය යැ, වැළිත් මාගේ මේ ආනම්‍ය හෙමේ මේ සංඥයෙන් 'සංඥාවක් වේ' යයි ආනම්‍ය සංඥාවක් කොට දකී අභිනිවේශපරාමිණීය දෘෂ්ටි යැ. දෘෂ්ටිස වස්තු නො වෙයි, වස්තුව දෘෂ්ටි නොවෙයි; දෘෂ්ටිස අනෙකක, වස්තුව අනෙකකි. යම්‍ දෘෂ්ටියකුත් යම්‍ වස්තුවකුත් වේ ද, මේ දෙවන වූ සංඥාවස්තුක ආනම්‍යානුදෘෂ්ටි වේ. ආනම්‍යානුදෘෂ්ටි යැ මිථ්‍යාදෘෂ්ටි යැ ... මොහු දෘෂ්ටි නො වූ සංසෝජනයෝ යි. මෙසෙයින් ආනම්‍ය සංඥාවක් කොට දකී.

කිසිසිත් ආනම්‍යෙහි ලා සංඥාව දැකී ද යත්: මෙ ලොවැ ඇතැමෙක් සංසකාරයන් විඤනය රූපය වෙදනාව ආනම්‍යයෙන් දකී. ඔහුට මේ බල සිතෙක් වෙයි: 'මේ වූකලී මාගේ ආනම්‍ය යැ, වැළිත් මේ ආනම්‍යෙහි මේ සංඥාව වේ' යයි ආනම්‍යෙහි ලා සංඥාව දකී. යම්‍සේ ගතිසම්‍පන්න පුෂ්‍පයෙක් වන්නේ ද, එය ගැන පුරුෂයෙක් මෙසේ කියන්නේ ද 'මේ පුෂ්‍ප යැ, මේ ගතිය යැ; පුෂ්‍පය අනෙකක, ගතිය අනෙකකි. වැළිත් ඒ මේ ගතිය මේ පුෂ්‍පයෙහි වේ' යයි (මෙසේ) පුෂ්‍පයෙහි ලා ගතිය දැකී ද, එපරිද්දෙන් මැ මෙලොවැ ඇතැමෙක් සංසකාරයන් විඤනය රූපය වෙදනාව ආනම්‍යයෙන් දකී. ඔහුට මේ බල සිතෙක් වෙයි. 'මේ වූකලී මාගේ ආනම්‍ය යැ, වැළිත් මේ ආනම්‍යෙහි මේ සංඥාව වේ' යයි ආනම්‍යෙහි ලා සංඥාව දකී. අභිනිවේශපරාමිණීය දෘෂ්ටි යැ දෘෂ්ටිස වස්තු නො වෙයි. වස්තුව දෘෂ්ටි නො වෙයි. දෘෂ්ටිස අනෙකක, වස්තුව අනෙකකි. මේ තුන්වන වූ සංඥාවස්තුක ආනම්‍යානුදෘෂ්ටි වේ. ආනම්‍යානුදෘෂ්ටි මිථ්‍යාදෘෂ්ටි යැ ... මොහු දෘෂ්ටි නො වූ සංසෝජනයෝ යි. මෙසෙයින් ආනම්‍යෙහි ලා සංඥාව දකී.

කථං සඤ්ඤාය අත්තනානං සමනුපසායති: ඉධෙකච්චො සඬ්ඛාරෙ විඤ්ඤාණං රූපං වෙදනං අත්තනො සමනුපසායති, තස්ස එවං හොති: ‘අයං බො මෙ අත්තා, සො බො පන මෙ අයං අත්තා ඉමාය සඤ්ඤායා’ති සඤ්ඤාය අත්තනානං සමනුපසායති. සෙය්‍යථාපි මණ්ණි කරණඛකො පකඛිනො අස්ස, තමෙනපුරිසො එවං වදෙය්‍ය: ‘අයං මණ්ණි, අයං කරණඛකො අඤ්ඤා මණ්ණි, අඤ්ඤා කරණඛකො, සො බො පනායං මණ්ණි ඉමසමිං කරණඛකෝ’ති කරණඛකසමිං මණ්ණිං සමනුපසායති, එවමෙව ඉධෙකච්චො සඬ්ඛාරෙ විඤ්ඤාණං රූපං වෙදනං අත්තනො සමනුපසායති, තස්ස එවං හොති: ‘අයං බො මෙ අත්තා, සො බො පන මෙ අයං අත්තා ඉමාය සඤ්ඤායා’ති සඤ්ඤාය අත්තනානං සමනුපසායති, අභිනිවේසපරාමාසො දිට්ඨි, දිට්ඨි න වච්ඡු, වච්ඡු න දිට්ඨි අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤා වච්ඡු, යා ව දිට්ඨි යඤ්ච වච්ඡු අයං වතුථා සඤ්ඤාවච්ඡුකා අත්තානුදිට්ඨි. අත්තානුදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි -පෙ- ඉමාති සඤ්ඤාජනාති න ව දිට්ඨියො. එවං සඤ්ඤාය අත්තනානං සමනුපසායති.

කථං සඬ්ඛාරෙ අත්තනො සමනුපසායති: ඉධෙකච්චො චක්ඛුසම්පසාජං චෙනනං -පෙ- සොතසම්පසාජං චෙනනං -පෙ- ඝානසම්පසාජං චෙනනං -පෙ- ජීවහාසම්පසාජං චෙනනං -පෙ- කායසම්පසාජං චෙනනං -පෙ- මනෝසම්පසාජං චෙනනං අත්තනො සමනුපසායති: ‘යා මනෝසම්පසාජං චෙනනා සො අහං, යො අහං සා මනෝසම්පසාජං චෙනනා’ති මනෝසම්පසාජං චෙනනඤ්ච අත්තනඤ්ච අදායං සමනුපසායති. සෙය්‍යථාපි තෙලපපදීපස්ස ක්කායනො යා අවච්ඡි, සො වණේණා; යො වණේණා, සා අවච්ඡි’ති අවච්ඡඤ්ච වණේණඤ්ච අදායං සමනුපසායති. එවමෙව ඉධෙකච්චො මනෝසම්පසාජං චෙනනං අත්තනො සමනුපසායති; ‘යා මනෝසම්පසාජං චෙනනා සො අහං යො අහං සා මනෝසම්පසාජං චෙනනා’ති මනෝසම්පසාජං චෙනනඤ්ච අත්තනඤ්ච අදායං සමනුපසායති. අභිනිවේසපරාමාසො දිට්ඨි, දිට්ඨි න වච්ඡු, වච්ඡු න දිට්ඨි; අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤා වච්ඡු; යා ව දිට්ඨි යඤ්ච වච්ඡු, අයං පඨමා සඬ්ඛාරවච්ඡුකා අත්තානුදිට්ඨි. අත්තානුදිට්ඨි මිච්ඡා-දිට්ඨි -පෙ- ඉමාති සඤ්ඤාජනාති න ව දිට්ඨියො. එවං සඬ්ඛාරෙ අත්තනො සමනුපසායති.

කථං සඬ්ඛාරවන්නං අත්තනානං සමනුපසායති: ඉධෙකච්චො විඤ්ඤාණං රූපං වෙදනං සඤ්ඤාය අත්තනො සමනුපසායති, තස්ස එවං හොති: ‘අයං බො මෙ අත්තා, සො බො පන මෙ අයං අත්තා ඉමෙහි සඬ්ඛාරෙහි සඬ්ඛාරවා’ති සඬ්ඛාරවන්නං අත්තනානං සමනුපසායති. සෙය්‍යථාපි රුකෙකා ඡායාසමපනො අස්ස, තමෙනපුරිසො එවං වදෙය්‍ය: අයං රුකෙකා, අයං ඡායා, අඤ්ඤා රුකෙකා, අඤ්ඤා ඡායා; සො බො පනායං රුකෙකා ඉමාය ඡායාය ඡායාවා’ති ඡායාවන්නං රුකෙකං සමනුපසායති. එවමෙව ඉධෙකච්චො විඤ්ඤාණං රූපං වෙදනං සඤ්ඤාය අත්තනො සමනුපසායති. තස්ස එවං හොති: ‘අයං බො මෙ අත්තා, සො බො පන මෙ අයං අත්තා ඉමෙහි සඬ්ඛාරෙහි සඬ්ඛාරවාති සඬ්ඛාරවන්නං අත්තනානං සමනුපසායති. අභිනිවේසපරාමාසො දිට්ඨි, දිට්ඨි න වච්ඡු, වච්ඡු න දිට්ඨි; අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤා වච්ඡු: යා ව දිට්ඨි යඤ්ච වච්ඡු, අයං දුතියා සඬ්ඛාරවච්ඡුකා අත්තානුදිට්ඨි. අත්තානුදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි -පෙ- ඉමාති සඤ්ඤාජනාති න ව දිට්ඨියො. එවං සඬ්ඛාරවන්නං අත්තනානං සමනුපසායති.

කිසෙසින් සංඥයෙහි ලා ආනමය දකි ද යත්: මෙලොවැ ඇතැමෙක් සංඝකාරයන් විඤනය රූපය වෙදනාව ආනම්වශයෙන් දකී. ඔහුට මෙ බදු සිතෙක් වෙයි. 'මේ චූකලී මාගේ ආනම් යැ, වැලින් මාගේ මේ ආනමය මේ සංඥයෙහි වේ' යයි සංඥයෙහි ලා ආනමය දකී. යම්හේ මැණිකෙක් කරඬුවෙක බහාලන ලද්දේ වන්නේ ද, එය ගැන පුරුෂයෙක් මෙසේ කියන්නේ ද: 'මේ මැණික, මේ කරඬුව, මැණික අනෙකෙක, කරඬුව අනෙකෙකි. වැලින් මේ මැණික මේ කරඬුවෙහි වේ' යයි කරඬුවෙහි ලා මැණික දකී ද, එපරිද්දෙන් මැ මේ ලොවැ ඇතැමෙක් සංඝකාරයන් විඤනය රූපය වෙදනාව ආනම්වශයෙන් දකී. ඔහුට මෙ බදු සිතෙක් වෙයි: 'මේ චූකලී මාගේ ආනම් යැ, වැලින් මාගේ මේ ආනමය මේ සංඥයෙහි වේ' යයි සංඥයෙහි ලා ආනමය දකී. අනිතිවෙගපරාමිහිය දූෂිත යැ, දූෂිත වස්තු නො වෙයි, වස්තුව දූෂිත නො වෙයි. දූෂිතය අනෙකක වස්තුව අනෙකෙකි. යම් දූෂිතයක් හා යම් වස්තුවක් හා වේ ද මේ සතර වනු වූ සංඥවස්තුක ආනම්භුදූෂිත වේ. ආනම්භුදූෂිත මිථ්‍යාදූෂිත යැ ... මොහු දූෂිත නො වූ සංයෝජනයෝ යි. මෙසෙසින් සංඥයෙහි ලා ආනමය දකී.

කිසෙසින් සංඝකාරයන් ආනම්වශයෙන් දකි ද යත්: මෙලොවැ ඇතැමෙක් චන්ද්‍රිකාමයයෙන් උපන් වෙනතාව ... සොනසමයයෙන් උපන් වෙනතාව ... සානසමයයෙන් උපන් වෙනතාව ... ජවහාසමයයෙන් උපන් වෙනතාව ... කායසමයයෙන් උපන් වෙනතාව ... මනෝසමයයෙන් උපන් වෙනතාව ... ආනම්වශයෙන් දකී. යම්හේ මනෝසමයෙන් උපන් වෙනතා වේ ද හේ මම් වෙමි, යමෙක් මම් වේ ද හෝ මනෝසමයයෙන් උපන් වෙනතා වේ' යයි මනෝසමයජවෙනතාවන් තමාත් එකක් මැ කොට දකී. යම්හේ දැල්වෙන නෙල් පහනක්හුගේ යම් සිළුවක් වේ ද ඒ වණ් වෙයි. යමෙක් වණ් වේ ද ඒ සිළුව වේ' යයි සිළුවක් වණ් නම් එකක් මැ කොට දකී ද එපරිද්දෙන් මැ මෙලොව ඇතැමෙක් මනෝසමයයෙන් උපන් වෙනතාව ආනම්වශයෙන් දකී. 'යමක් මනෝසමයයෙන් උපන් වෙනතා වේ ද හේ මම් වෙමි, යමෙක් මම් වේ ද හෝ මනෝසමයයෙන් උපන් වෙනතා වේ' යයි මනෝසමයජවෙනතාවන් තමාත් එකක් මැ කොට දකී. අනිතිවෙගපරාමිහිය දූෂිත යැ, දූෂිත වස්තු නො වෙයි, වස්තුව දූෂිත නො වෙයි, දූෂිතය අනෙකක, වස්තුව අනෙකෙකි. යම් දූෂිතයක් හා යම් වස්තුවක් හා වේ ද, මේ පල්ලුවනු වූ සංඝකාර වස්තුක ආනම්භුදූෂිත වේ. ආනම්භුදූෂිත මිථ්‍යාදූෂිත යැ ... මොහු දූෂිත නො වූ සංයෝජනයෝ යි. මෙසෙසින් සංඝකාරයන් ආනම්වශයෙන් දකී.

කිසෙසින් ආනමය සංඝකාරවත් කොට දකි ද යත්: මෙ ලොවැ ඇතැමෙක් විඤනය රූපය වෙදනාව සංඥව ආනම්වශයෙන් දකී. ඔහුට මෙබදු සිතෙක් වෙයි: 'මේ චූකලී මාගේ ආනම් යැ, වැලින් මාගේ මේ ආනමය තෙමේ මේ සංඝකාරයන්ගෙන් සංඝකාරවත් වේ' යයි ආනමය සංඝකාරවත් කොට දකී. යම්හේ ඡායාසම්පන්න වාක්‍ෂයෙක් වන්නේ ද, එය ගැන පුරුෂයෙක් මෙසේ කියන්නේ ද, මේ වාක්‍ෂ යැ, මේ ඡායා යැ, වාක්‍ෂය අනෙකෙක, ඡායාව අනෙකකි. වැලින් මේ වාක්‍ෂය මේ ඡායායෙන් ඡායාවත් වේ' යයි මෙසේ වාක්‍ෂය ඡායාවත් කොට දකී ද, එපරිද්දෙන් මැ මෙලොවැ ඇතැමෙක් විඤනය රූපය වෙදනාව සංඥව ආනම්වශයෙන් දකී. ඔහුට මෙ බදු සිතෙක් වෙයි. 'මේ චූකලී මාගේ ආනම් යැ, වැලින් මාගේ මේ ආනමය මේ සංඝකාරයන්ගෙන් සංඝකාරවත් වේ' යයි ආනමය සංඝකාරවත් කොට දකී. අනිතිවෙගපරාමිහිය දූෂිත යැ දූෂිත වස්තු නො වෙයි, වස්තුව දූෂිත නො වෙයි. දූෂිතය අනෙකක, වස්තුව අනෙකෙකි. යම් දූෂිතයක් හා යම් වස්තුවක් හා වේ ද, මේ දෙවනු වූ සංඝකාරවස්තුක ආනම්භුදූෂිත වේ. ආනම්භුදූෂිත මිථ්‍යාදූෂිත යැ ... මොහු දූෂිත නො වූ සංයෝජනයෝ යි. මෙසෙසින් ආනමය සංඝකාරවත් කොට දකී.

කථාං අනන්තරී සංඛාරෙ සමනුපස්සති: ඉධෙකච්චො විඤ්ඤාණං රූපං වෙදනං සඤ්ඤාං අනන්තරො සමනුපස්සති, තස්ස එවං හොති: ‘අයං ඛො මෙ අනන්තරො, ඉමසම්ඤ්ඤා පන අනන්තරී ඉමෙ සංඛාරානි අනන්තරී සංඛාරෙ සමනුපස්සති. සෙය්‍යථාපි පුප්ථං ගක්ඛිසම්පන්නං අස්ස, තමෙන පුරිසො එවං වදෙය්‍ය: ‘ඉදං පුප්ථං අයං ගක්ඛො, අඤ්ඤාං පුප්ථං අඤ්ඤාං ගක්ඛො, සො ඛො පනායං ගක්ඛො ඉමසම්ඤ්ඤා පුප්ථං පුප්ථසම්ඤ්ඤා ගක්ඛො, එවමෙව ඉධෙකච්චො විඤ්ඤාණං රූපං වෙදනං සඤ්ඤාං අනන්තරො සමනුපස්සති, තස්ස එවං හොති: ‘අයං ඛො මෙ අනන්තරො, ඉමසම්ඤ්ඤා පන අනන්තරී ඉමෙ සංඛාරානි අනන්තරී සංඛාරෙ සමනුපස්සති, අභිතිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි, දිට්ඨි න වච්ඡු, වච්ඡු න දිට්ඨි, අඤ්ඤා දිට්ඨි අඤ්ඤාං වච්ඡු. යා ව දිට්ඨි යඤ්ඤා වච්ඡු, අයං තතිස්සා සංඛාරවච්ඡුකා අනන්තරානුදිට්ඨි. අනන්තරානුදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි -පෙ- ඉමානි සංඤ්ඤාජනානි න ව දිට්ඨියො. එවං අනන්තරී සංඛාරෙ සමනුපස්සති.

කථාං සංඛාරෙසු අනන්තරං සමනුපස්සති: ඉධෙකච්චො විඤ්ඤාණං රූපං වෙදනං සඤ්ඤාං අනන්තරො සමනුපස්සති. තස්ස එවං හොති: ‘අයං ඛො මෙ අනන්තරො, සො ඛො පන මෙ අයං අනන්තරො ඉමෙසු සංඛාරෙසු’ති සංඛාරෙසු අනන්තරං සමනුපස්සති. සෙය්‍යථාපි මණ්ඨි කරණකිකෙ පක්ඛිපොභා අස්ස, තමෙනපුරිසො එවං වදෙය්‍ය: ‘අයං මණ්ඨි, අයං කරණකිකො; අඤ්ඤා මණ්ඨි, අඤ්ඤා කරණකිකො; සො ඛො පනායං මණ්ඨි ඉමසම්ඤ්ඤා කරණකිකෙ’ති කරණකිකාසම්ඤ්ඤා සමනුපස්සති. එවමෙව ඉධෙකච්චො විඤ්ඤාණං රූපං වෙදනං සඤ්ඤාං අනන්තරො සමනුපස්සති. තස්ස එවං හොති: ‘අයං ඛො මෙ අනන්තරො, සො ඛො පන මෙ අයං අනන්තරො ඉමෙසු සංඛාරෙසු’ති සංඛාරෙසු අනන්තරං සමනුපස්සති, අභිතිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි, දිට්ඨි න වච්ඡු, වච්ඡු න දිට්ඨි; අඤ්ඤා දිට්ඨි අඤ්ඤාං වච්ඡු; යා ව දිට්ඨි යඤ්ඤා වච්ඡු, අයං චතුස්සා සංඛාරවච්ඡුකා අනන්තරානුදිට්ඨි. අනන්තරානුදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි -පෙ- ඉමානි සංඤ්ඤාජනානි න ව දිට්ඨියො. එවං සංඛාරෙසු අනන්තරං සමනුපස්සති.

කථාං විඤ්ඤාණං අනන්තරො සමනුපස්සති: ඉධෙකච්චො චක්ඛවිඤ්ඤාණං -පෙ- සොභවිඤ්ඤාණං -පෙ- ඝාතවිඤ්ඤාණං -පෙ- ජ්වහාවිඤ්ඤාණං -පෙ- කායවිඤ්ඤාණං -පෙ- මහොවිඤ්ඤාණං අනන්තරො සමනුපස්සති: ‘යං මහොවිඤ්ඤාණං සො අභං, යො අභං තං මහොවිඤ්ඤාණ’නති මහොවිඤ්ඤාණං අනන්තරො අද්ධං සමනුපස්සති. සෙය්‍යථාපි තෙලප්පදීපස්ස ක්කියං යා අච්චි සො වණ්ණො, යො වණ්ණො සා අච්චි’ති අච්චිඤ්ඤා වණ්ණං අද්ධං සමනුපස්සති. එවමෙව ඉධෙකච්චො මහොවිඤ්ඤාණං අනන්තරො සමනුපස්සති: ‘යං මහොවිඤ්ඤාණං සො අභං, යො අභං තං මහොවිඤ්ඤාණ’නති මහොවිඤ්ඤාණං අනන්තරො අද්ධං සමනුපස්සති. අභිතිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි, දිට්ඨි න වච්ඡු, වච්ඡු න දිට්ඨි, අඤ්ඤා දිට්ඨි අඤ්ඤාං වච්ඡු, යා ව දිට්ඨි යඤ්ඤා වච්ඡු, අයං පස්මා විඤ්ඤාණවච්ඡුකා අනන්තරානුදිට්ඨි. අනන්තරානුදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි, -පෙ- ඉමානි සංඤ්ඤාජනානි න ව දිට්ඨියො. එවං විඤ්ඤාණං අනන්තරො සමනුපස්සති.

කිසෙසින් ආත්මයෙහි ලා සංසකාරයන් දැකී ද යත්: මෙලොවැ ඇතැමෙක් විඤ්ඤාය රූපය වෙදනාව සංඥාව ආත්මවශයෙන් දැකී. ඔහුට මේ බදු සිතෙක් වෙයි. 'මේ වූකලී මාගේ ආත්ම යැ, වැලිත් මේ ආත්මයෙහි මේ සංසකාරයෝ වෙති' ආත්මයෙහි ලා සංසකාරයන් දැකී. යම්සේ ගනිසම්පන්න පුෂ්පයෙක් වන්නේ ද එය ගැන පුරුෂයෙක් මෙසේ කියන්නේ ද 'මේ පුෂ්ප යැ, මේ ගනි යැ, පුෂ්පය අනෙකෙක, ගනිය අනෙකෙකි. වැලිත් මේ ගනිය මේ පුෂ්පයෙහි වේ' යයි පුෂ්පයෙහි ලා ගනිය දැකී ද, එපරිද්දෙන් මැ මෙලොවැ ඇතැමෙක් විඤ්ඤාය රූපය වෙදනාව සංඥාව ආත්මවශයෙන් දැකී. ඔහුට මේ බදු සිතෙක් වෙයි: 'මේ වූකලී මාගේ ආත්ම යැ, වැලිත් 'මේ ආත්මයෙහි මේ සංසකාරයෝ වෙති' ආත්මයෙහි ලා සංසකාරයන් දැකී. අභිනිවේශපරාමාණිය දූෂටි යැ. දූෂටිය වස්තු නො වෙයි. වස්තුව දූෂටි නො වෙයි, දූෂටිය අනෙකක, වස්තුව අනෙකෙකි. යම් දූෂටියක් හා යම් වස්තුවක් හා වේ ද, මේ තුන්වනු වූ සංසකාරවස්තුක ආත්මානුදූෂටි වේ. ආත්මානුදූෂටිය මිථ්‍යාදූෂටි යැ ... මොහු දූෂටි නො වූ සංයෝජනයෝ යි. මෙසෙසින් ආත්මයෙහි ලා සංසකාරයන් දැකී.

කිසෙසින් සංසකාරයන්හි ලා ආත්මය දැකී ද යත්: මෙලොවැ ඇතැමෙක් විඤ්ඤාය රූපය වෙදනාව සංඥාව ආත්මවශයෙන් දැකී. ඔහුට මේ බදු සිතෙක් වෙයි: 'මේ වූකලී මාගේ ආත්ම යැ, වැලිත් මාගේ මේ ආත්මය තෙමේ මේ සංසකාරයන්හි වේ' යයි සංසකාරයන්හි ලා ආත්මය දැකී. යම්සේ මැණිකෙක් කරඬුවෙක බහාලනලද්දේ වේ ද, එය ගැන පුරුෂයෙක් මෙසේ කියන්නේ ද. 'මේ මැණික, මේ කරඬුව. මැණික අනෙකෙක, කරඬුව අනෙකෙකි. වැලිත් මේ මැණික මේ කරඬුවෙහි වේ' යයි (මෙසේ) කරඬුවෙහි ලා මැණික දැකී ද, එපරිද්දෙන් මැ මෙලොවැ ඇතැමෙක් විඤ්ඤාය රූපය වෙදනාව සංඥාව ආත්මවශයෙන් දැකී. ඔහුට මේ බදු සිතෙක් වෙයි. 'මේ වූ කලී මාගේ ආත්ම යැ, වැලිත් මාගේ මේ ආත්මය තෙමේ මේ සංසකාරයන්හි වේ' යයි සංසකාරයන්හි ලා ආත්මය දැකී. අභිනිවේශපරාමිණිය දූෂටි යැ, දූෂටිය වස්තු නො වෙයි, වස්තුව දූෂටි නො වෙයි, දූෂටිය අනෙකක, වස්තුව අනෙකෙකි. යම් දූෂටියක් හා යම් වස්තුවක් හා වේ ද, මේ සතර වනු වූ සංසකාරවස්තුක ආත්මානුදූෂටි වේ. ආත්මානුදූෂටිය මිථ්‍යාදූෂටි යැ ... මොහු දූෂටි නො වූ සංයෝජනයෝ යි. මෙසෙසින් සංසකාරයන්හි ලා ආත්මය දැකී.

කිසෙසින් විඤ්ඤාය ආත්මවශයෙන් දැකී ද යත්: මෙලොවැ ඇතැමෙක් වස්තුවිඤ්ඤාය, ශ්‍රෝත්‍රවිඤ්ඤාය, ස්පර්ශවිඤ්ඤාය, ජ්‍යාමිඤ්ඤාය, චූෂ්ණවිඤ්ඤාය, ආත්මවශයෙන් දැකී. යමෙක් මනෝවිඤ්ඤා වේ ද, හේ මම් වෙමි. යමෙක් මම් වේ ද ඒ මනෝවිඤ්ඤා වේ' යයි මනෝවිඤ්ඤායන් තමාන් එකක් මැ කොට දැකී. යම්සේ දූල්වෙන තෙල් පහනක්හු හේ යම් සිළුවක් වේ ද හේ වණි යැ, යමෙක් වණි වේ ද; ඒ සිළුවැ යි සිළුවන් වණියන් එකක් මැ කොට දැකී ද, එපරිද්දෙන් මැ මෙලොවැ ඇතැමෙක් මනෝවිඤ්ඤාය ආත්මවශයෙන් දැකී. යමෙක් මනෝවිඤ්ඤා වේ ද හේ මම් වෙමි. යමෙක් මම් වේ ද හේ මනෝවිඤ්ඤා වේ' යයි මනෝවිඤ්ඤායන් තමාන් එකක් මැ කොට දැකී. අභිනිවේශපරාමිණිය දූෂටි යැ. දූෂටිය වස්තුව නො වෙයි, වස්තුව දූෂටි නො වෙයි, දූෂටිය අනෙකෙක, වස්තුව අනෙකෙකි. යම් දූෂටියක් හා යම් වස්තුවක් හා වේ ද, මේ පළවූවනු වූ විඤ්ඤාවස්තුක ආත්මානුදූෂටි වේ. ආත්මානුදූෂටිය මිථ්‍යාදූෂටියැ ... මොහු දූෂටි නො වූ සංයෝජනයෝ යි. මෙසෙසින් විඤ්ඤාය ආත්මවශයෙන් දැකී.

කථං විඤ්ඤාණවන්තං අත්තානං සමනුපසායති: ඉධෙකච්චො රූපං වෙදනං සඤ්ඤං සඛ්ඛාරෙ අත්තතො සමනුපසායති, නස්ස එවං හොති: ‘අයං බො මෙ අත්තා, සො බො පන මෙ අයං අත්තා ඉමිනා විඤ්ඤාණෙන විඤ්ඤාණවා’ති විඤ්ඤාණවන්තං අත්තානං සමනුපසායති. සෙය්‍යථාපි රුකෙහි ඡායා සම්පන්නො අස්ස, නමෙනපුරිසො එවං වදෙය්‍ය: අයං රුකෙහි, අයං ඡායා, අඤ්ඤා රුකෙහි, අඤ්ඤා ඡායා; සො බො පනායං රුකෙහි ඉමාය ඡායාය ඡායාවා’ති ඡායාවන්තං රුකං සමනුපසායති. එවමෙව ඉධෙකච්චො රූපං වෙදනං සඤ්ඤං සඛ්ඛාරෙ අත්තතො සමනුපසායති, නස්ස එවං හොති: ‘අයං බො මෙ අත්තා, සො බො පන මෙ අයං අත්තා ඉමිනා විඤ්ඤාණෙන විඤ්ඤාණවා’ති විඤ්ඤාණවන්තං අත්තානං සමනුපසායති, අභිතිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි, දිට්ඨි න වජ්ඣ, වජ්ඣ න දිට්ඨි, අඤ්ඤා දිට්ඨි අඤ්ඤං වජ්ඣ: යා ව දිට්ඨි යඤ්ච වජ්ඣ, අයං දුතියා විඤ්ඤාණවජ්ඣකා අත්තානුදිට්ඨි. අත්තානුදිට්ඨි මිථ්‍යාදිට්ඨි -පෙ- ඉමාති සඤ්ඤාඤාජනාති න ච දිට්ඨියො, එවං විඤ්ඤාණවන්තං අත්තානං සමනුපසායති.

කථං අත්තති විඤ්ඤාණං සමනුපසායති: ඉධෙකච්චො රූපං වෙදනං සඤ්ඤං සඛ්ඛාරෙ අත්තතො සමනුපසායති, නස්ස එවං හොති ‘අයං බො මෙ අත්තා, ඉමසම් ච පන අත්තති ඉදං විඤ්ඤාණ’න්ති අත්තති විඤ්ඤාණං සමනුපසායති. සෙය්‍යථාපි පුප්ථං ගතිසම්පන්නං අස්ස, නමෙනපුරිසො එවං වදෙය්‍ය: ‘ඉදං පුප්ථං, අයං ගතො: අඤ්ඤං පුප්ථං අඤ්ඤා ගතො, සො බො පනායං ගතො: ඉමසම්. පුප්ථාති පුප්ථසම් ගතිං සමනුපසායති. එවමෙව ඉධෙකච්චො රූපං වෙදනං සඤ්ඤං සඛ්ඛාරෙ අත්තතො සමනුපසායති, නස්ස එවං හොති: ‘අයං බො මෙ අත්තා, ඉමසම් ච පන අත්තති ඉදං විඤ්ඤාණ’න්ති අත්තති විඤ්ඤාණං සමනුපසායති. අභිතිවෙස-පරාමාසො’ දිට්ඨි, දිට්ඨි න වජ්ඣ, වජ්ඣ න දිට්ඨි; අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤං වජ්ඣ, යා ව දිට්ඨි යඤ්ච වජ්ඣ, අයං තතියා විඤ්ඤාණවජ්ඣකා අත්තානුදිට්ඨි. අත්තානුදිට්ඨි මිථ්‍යාදිට්ඨි -පෙ- ඉමාති සඤ්ඤාඤාජනාති න ච දිට්ඨියො. එවං අත්තති විඤ්ඤාණං සමනුපසායති.

කථං විඤ්ඤාණසම් අත්තානං සමනුපසායති: ඉධෙකච්චො රූපං වෙදනං සඤ්ඤං සඛ්ඛාරෙ අත්තතො සමනුපසායති. නස්ස එවං හොති. ‘අයං බො මෙ අත්තා, සො බො පන මෙ අයං අත්තා ඉමසම්. විඤ්ඤාණෙ’ති විඤ්ඤාණසම් අත්තානං සමනුපසායති. සෙය්‍යථාපි මණි කරණධිකො පකිඨතො අස්ස, නමෙනපුරිසො එවං වදෙය්‍ය: ‘අයං මණි, අයං කරණධිකො; අඤ්ඤා මණි, අඤ්ඤා කරණධිකො; සො බො පනායං මණි ඉමසම්. කරණධිකො’ති කරණධිකසම් මණි. සමනුපසායති. එවමෙව ඉධෙකච්චො රූපං වෙදනං සඤ්ඤං සඛ්ඛාරෙ අත්තතො සමනුපසායති. නස්ස එවං හොති: ‘අයං බො මෙ අත්තා, සො බො පන මෙ අයං අත්තා ඉමසම්. විඤ්ඤාණෙ’ති විඤ්ඤාණසම් අත්තානං සමනුපසායති. අභිතිවෙස-පරාමාසො’ දිට්ඨි, දිට්ඨි න වජ්ඣ, වජ්ඣ න දිට්ඨි, අඤ්ඤා දිට්ඨි අඤ්ඤං වජ්ඣ, යා ව දිට්ඨි යඤ්ච වජ්ඣ, අයං චතුර්ථා විඤ්ඤාණවජ්ඣකා අත්තානුදිට්ඨි. අත්තානුදිට්ඨි මිථ්‍යාදිට්ඨි -පෙ- ඉමාති සඤ්ඤාඤාජනාති න ච දිට්ඨියො. එවං විඤ්ඤාණසම් අත්තානං සමනුපසායති.

අත්තානුදිට්ඨියා ඉමෙහි විසති යා ආකාරෙහි අභිතිවෙසො හොති.

කිසිසේත් ආනම්‍ය විඥනවත් කොට දැකි ද යත්: මෙලොව ඇතැ-
මෙක් රූපය, වෙදනාව, සංඥාව, සංස්කාරයන් ආනම්‍යවශයෙන් දකී.
ඔහුට මෙ බඳු සිතෙක් වෙයි: 'මේ චූකලි මාගේ ආනම්‍ය යැ, වැලිත් මාගේ
මේ ආනම්‍ය නෙමේ මේ විඥනයෙන් විඥනවත් මේ' යයි ආනම්‍ය විඥන-
වත් කොට දකී. යම්සේ ඡායාසම්‍පන්නවෘක්ෂයෙක් වන්නේ ද, එය ගැන පුරුෂයෙක්
මෙසේ කියන්නේ ද, 'මේ වෘක්ෂය යැ, මේ ඡායා යැ, වෘක්ෂය
අනෙකෙක, ඡායාව අනෙකෙකි. වැලිත් එ' මේ වෘක්ෂය මේ ඡායායෙන්
ඡායාවත් මේ' යයි, මෙසේ වෘක්ෂය ඡායාවත් කොට දැකි ද, එපරිද්දෙන්
මැ මෙලොව ඇතැමෙක් රූපය, වෙදනාව, සංඥාව, සංස්කාරයන්
ආනම්‍යවශයෙන් දකී. ඔහුට මෙ බඳු සිතෙක් වෙයි, මේ චූකලි මාගේ
ආනම්‍ය යැ, වැලිත් මාගේ මේ ආනම්‍ය නෙමේ මේ විඥනයෙන් විඥනවත්
මේ' යයි ආනම්‍ය විඥනවත් කොට දකී. අභිනිවේෂපරාමර්ශීය දූෂිත
දූෂිත වස්තු නො වෙයි, වස්තුව දූෂිත නො වෙයි, දූෂිත අනෙකක,
වස්තුව අනෙකෙකි. යම් දූෂිතයක් හා යම් විඥනවත් හා වේ ද, මේ
දෙවනු වූ විඥනවස්තුක ආනම්‍යානුදූෂිත වේ. ආනම්‍යානුදූෂිත මිථ්‍යාදූෂිත යැ...
මොහු දූෂිත නො වූ සංයෝජනයෝ යි. මෙසේයින් ආනම්‍ය විඥනවත්
කොට දකී.

කිසිසේත් ආනම්‍යෙහි ලා විඥනය දැකි ද යත්: මෙලොව ඇතැ-
මෙක් රූපය වෙදනාව සංඥාව සංස්කාරයන් ආනම්‍යවශයෙන් දකී.
ඔහුට මෙ බඳු සිතෙක් වෙයි: 'මේ චූකලි මාගේ ආනම්‍ය යැ, වැලිත් මේ
ආනම්‍යෙහි මේ විඥනය මේ' යයි විඥනය ආනම්‍යෙහි ලා දකී. යම්සේ
ගණිතමය පුරුෂයෙක් වන්නේ ද, එය ගැන පුරුෂයෙක් මෙසේ කියන්නේ
ද, 'මේ පුරුෂය යැ, මේ ගණිතය යැ; පුරුෂය අනෙකෙක, ගණිතය
අනෙකෙකි, වැලිත් මේ ගණිතය මේ පුරුෂයෙහි මේ' යයි (මෙසේ)
ගණිතය පුරුෂයෙහි ලා දැකි ද, එපරිද්දෙන් මැ මෙ ලොව ඇතැමෙක් රූපය
වෙදනාව සංඥාව සංස්කාරයන් ආනම්‍යවශයෙන් දකී. ඔහුට මෙ බඳු
සිතෙක් වෙයි: මේ චූකලි මාගේ ආනම්‍ය යැ, වැලිත් මේ ආනම්‍යෙහි මේ
විඥනය මේ' යයි ආනම්‍යෙහි ලා විඥනය දැකී අභිනිවේෂපරාමර්ශීය
දූෂිත යැ, දූෂිත වස්තුව නො වෙයි, වස්තුව දූෂිත නො වෙයි, දූෂිත
අනෙකක, වස්තුව අනෙකෙකි. යම් දූෂිතයක් හා යම් වස්තුවක් හා වේ ද,
මේ තුන්වනු වූ විඥනවස්තුක ආනම්‍යානුදූෂිත වේ. ආනම්‍යානුදූෂිත මිථ්‍යා-
දූෂිත යැ ... මොහු දූෂිත නො වූ සංයෝජනයෝ යි. මෙසේයින් ආනම්‍යෙහි
ලා විඥනය දකී.

කිසිසේත් විඥනයෙහි ලා ආනම්‍ය දැකි ද යත්: මෙලොව ඇතැ-
මෙක් රූපය වෙදනාව සංඥාව සංස්කාරයන් ආනම්‍යවශයෙන් දකී. ඔහුට
මෙ බඳු සිතෙක් වෙයි: 'මේ චූකලි මාගේ ආනම්‍ය යැ, වැලිත් මාගේ මේ
ආනම්‍ය මේ විඥනයෙහි මේ' යයි විඥනයෙහි ලා ආනම්‍ය දකී. යම්සේ
මැණිකෙක් කරඬුවෙක බහාලන ලද්දේ වේ ද, එය ගැන පුරුෂයෙක් මෙසේ
කියන්නේ ද, 'මේ මැණිකා, මේ කරඬුවා, මැණිකා අනෙකෙක, කරඬුව
අනෙකෙකි. වැලිත් මේ මැණිකා කරඬුවෙහි මේ' යයි. (මෙසේ) කරඬුවෙහි
ලා මැණිකා දැකි ද, එපරිද්දෙන් මැ මෙලොව ඇතැමෙක් රූපය, වෙදනාව
සංඥාව, සංස්කාරයන් ආනම්‍යවශයෙන් දකී. ඔහුට මෙ බඳු සිතෙක් වෙයි:
'මේ චූකලි මාගේ ආනම්‍ය යැ, වැලිත් මාගේ මේ ආනම්‍ය නෙමේ මේ විඥන-
යෙහි මේ' යයි විඥනයෙහි ලා ආනම්‍ය දකී. අභිනිවේෂපරාමර්ශීය දූෂිත යැ.
දූෂිත වස්තු නො වෙයි, වස්තුව දූෂිත නො වෙයි, දූෂිත අනෙකක, වස්තුව
අනෙකෙකි. යම් දූෂිතයක් හා යම් වස්තුවක් හා වේ ද, මේ සතරවනු වූ
විඥනවස්තුක ආනම්‍යානුදූෂිත වේ. ආනම්‍යානුදූෂිත මිථ්‍යාදූෂිත යැ ... මොහු
දූෂිත නො වූ සංයෝජනයෝ යි. මෙසේයින් විඥනයෙහි ලා ආනම්‍ය දකී.

ආනම්‍යානුදූෂිතයෙහි මේ විසි අයුරින් අභිනිවේෂය වේ.

2 - 3. මිච්ඡාදිට්ඨි

මිච්ඡාදිට්ඨියා කතමෙහි දසහාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති:

‘නානි දිත්ත’නති වච්ඡු¹ එවං වාදො මිච්ඡාභිතිවෙසපරාමාසො² දිට්ඨි, දිට්ඨි න වච්ඡු, වච්ඡු න දිට්ඨි; අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤා වච්ඡු; යා ච දිට්ඨි යඤ්ච වච්ඡු, අයං පස්මා මිච්ඡාවච්ඡුකා මිච්ඡාදිට්ඨි. මිච්ඡාදිට්ඨි දිට්ඨිවිපතනි -පෙ- ඉමාහි සඤ්ඤාජනාති, න ච දිට්ඨියො.

‘නානි සිට්ඨ’නති වච්ඡු -පෙ- ‘නානි හුත’නති වච්ඡු -පෙ- ‘නානි සුකට්ඨකකවානං කම්මානං එලා විපාකො’ති වච්ඡු -පෙ- ‘නානි අයං ලොකො’ති වච්ඡු -පෙ- ‘නානි පරො ලොකො’ති වච්ඡු -පෙ- ‘නානි මාතා’ති වච්ඡු -පෙ- ‘නානි පිතා’ති වච්ඡු -පෙ- ‘නානි සත්තා ඔපපාතිකා’ති වච්ඡු -පෙ- ‘නානි ලොකෙ සමණබ්බාගමණා සමමග්ගනා සමමාපටිපන්නා යෙ ඉමඤ්ච ලොකං පරිඤ්ච ලොකං සයං අභිඤ්ඤා සමිච්ඡකත්වා පටිවෙදෙනති’ති වච්ඡු, එවං වාදො මිච්ඡාභිතිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි, දිට්ඨි න වච්ඡු, වච්ඡු න දිට්ඨි; අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤා වච්ඡු; යා ච දිට්ඨි යඤ්ච වච්ඡු, අයං දසමා මිච්ඡාවච්ඡුකා මිච්ඡාදිට්ඨි. මිච්ඡාදිට්ඨි දිට්ඨිවිපතනි -පෙ- මිච්ඡාදිට්ඨිකස්ස පුරිසපුග්ගලස්ස ඤෙව ගතිසො -පෙ- ඉමාහි සඤ්ඤාජනාති න ච දිට්ඨියො. මිච්ඡාදිට්ඨියා ඉමෙහි දසහාකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති.

2 - 4. සකකායදිට්ඨි

‘සකකායදිට්ඨියා කතමෙහි විසතිසා ආකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති:

ඉධ අස්සුතවා පුට්ඨිජ්ඣො අරියානං අදස්සාචි අරියධම්මස්ස අකොච්ඤො අරියධමෙව අභිනිනො සප්පුරිසානං අදස්සාචි සප්පුරිසධම්මස්ස අකොච්ඤො සප්පුරිසධමෙව අභිනිනො රූපං අත්තනො සමනුපස්සති, රූපවන්තං වා අත්තානං, අත්තති වා රූපං, රූපසමි වා අත්තානං. වෙදනං -පෙ- ඤ්ඤා -පෙ- සංකාර -පෙ- විඤ්ඤාණං අත්තනො සමනුපස්සති, විඤ්ඤාණ -වන්තං වා අත්තානං, අත්තති වා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණසමි වා අත්තානං.

කථං රූපං අත්තනො සමනුපස්සති. ඉධෙකච්චො පස්විකසිණං -පෙ- ඔද්දතකසිණං අත්තනො සමනුපස්සති. ‘යං ඔද්දතකසිණං සො අහං සො අහං තං ඔද්දතකසිණනති ඔද්දතකසිණඤ්ච අත්තාඤ්ච අද්වයං සමනුපස්සති. සෙය්‍යථාපි තෙලපපද්දිපස්ස කියතො -පෙ- එවමෙව ඉධෙකච්චො ඔද්දතකසිණං අත්තනො සමනුපස්සති, අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි -පෙ- අයං පස්මා රූපවච්ඡුකා සකකායදිට්ඨි සකකායදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි -පෙ- ඉමාහි සඤ්ඤාජනාති න ච දිට්ඨියො. එවං රූපං අත්තනො සමනුපස්සති -පෙ- සකකායදිට්ඨියා ඉමෙහි විසතිසා ආකාරෙහි අභිනිවෙසො හොති.

1. වච්ඡුං - ස්‍යා. ස්‍යා PTS සිහලකඤ්ජරපොඤ්ඤාසු කප්ථි.

2. මිච්ඡාදිට්ඨිභිතිවෙසපරාමාසො - ස්‍යා PTS

2 - 3. මිථ්‍යාදූෂිතය

මිථ්‍යාදූෂිතයෙහි කවර දස අයුරෙකින් අහිනිවෙන වෙයි යන්න:

‘දානයෙහි ඵල නැත’ යනු වසනු යැ. මේ බිඳ වාද ඇති මිථ්‍යාහි-නිවේශයාගේ පරාමර්ශ දූෂිත නම්. දූෂිතය වසනු නො වෙයි, වසනුව දූෂිත නො වෙයි. දූෂිතය අනෙකක, වසනුව අනෙකෙකි. යම් දූෂිතයක් හා යම් වසනුවක් හා වේ ද, මේ පළමුවනු වූ මිථ්‍යාවසනුක මිථ්‍යාදූෂිත වේ. මිථ්‍යාදූෂිතය දූෂිතවිපතනි යැ ... මොහු දූෂිත නො වූ සංයෝජනයෝ යි.

‘යාගයෙහි ඵල නැත’ යනු වසනු යැ ... ‘මහායාගයෙහි ඵල නැත’ යනු වසනු යැ ... ‘සුක්කානදුෂ්කානකම්යෙන්’ ඵල විපාක නැත’ යනු වසනු යැ ... (පෙර කළ කමිසෙන්) ‘මෙලොව නැත’ යනු වසනු යැ ... (මෙහි කළ කමිසෙන්) ‘පරලොව නැත’ යනු වසනු යැ ... ‘මිටු නැත’ යනු වසනු යැ ... ‘පියා නැත’ යනු වසනු යැ ... ‘ඔපපාතිකසන්ධිකෝ නැත’ යනු වසනු යැ ... ‘යම් කෙනෙක් මෙලොවත් පරලොවත් නූමු අභිඤ්ඤෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ කොට ප්‍රකාශ කෙරෙත් නම් ඵ බිඳ සම්මානගත සම්මානප්‍රතිපත්තා ශ්‍රමණබ්‍රාහ්මණයෝ ලොවැ නැත’ යනු වසනු යැ මේ බිඳ වාද ඇති මිථ්‍යාහි-නිවේශයාගේ පරාමර්ශ දූෂිත නම්. දූෂිතය වසනු නො වෙයි, වසනුව දූෂිත නො වෙයි, දූෂිතය අනෙකක, වසනුව අනෙකෙකි. යම් දූෂිතයක් හා යම් වසනුවක් හා වේ ද, මේ දසවනු වූ මිථ්‍යාවසනුක මිථ්‍යාදූෂිත වේ. මිථ්‍යා-දූෂිතය දූෂිතවිපතනි යැ ... මිථ්‍යාදූෂිත ඇති පුරුෂ පුද්ගලයාට ගනී දෙකෙක් මැ වෙයි ... මොහු දූෂිත නො වූ සංයෝජනයෝ යි. මිථ්‍යාදූෂිතයෙහි මේ දසඅයුරින් අහිනිවෙනය වේ.

2 - 4. සත්කායදූෂිතය

සත්කායදූෂිතයෙහි කවර විසි අයුරෙකින් අහිනිවෙනය වෙයි යන්න:

මෙලොවැ (බ්‍රහ්මාදි) ආයතීයත් නො දක්නාසුලු ආයතීධම්මයෙහි අදක්ෂ වූ ආයතීධම්මයෙහි විචිත වූ සන්පුරුෂයන් නො දක්නාසුලු සන්පුරුෂ-ධම්මයෙහි අදක්ෂ වූ සන්පුරුෂධම්මයෙහි අවිචිත වූ අශ්‍රැතවත් පාඨන්ථක නෙම රූපය ආනම්මයෙන් (විපරිතසංඥයෙන්) දකී. ආනම්ම රූපවත් කොට හෝ, රූප ආනම්මයෙහි ලා හෝ, ආනම්ම රූපයෙහි ලා හෝ වෙදනාව ... සංඥාව ... සංසකාරයන් ... විඤ්ඤාන ආනම්මයෙන් දකී. ආනම්ම විඤ්ඤාවත් කොට හෝ, විඤ්ඤාන ආනම්මයෙහි ලා හෝ, ආනම්ම විඤ්ඤානෙහි ලා හෝ දකී.

කිසෙයින් රූපය ආනම්මයෙන් දකී ද යන්න: මෙලොවැ ඇතැමෙක් පඨමිකසිණය ... ඔදනකසිණය ආනම්මයෙන් දකී. යමෙක් ඔදනකසිණ වේ ද හෝ මම් වෙමි, යමෙක් මම් වේ ද ඒ ‘ඔදනකසිණ වේ’ යයි ඔදන-කසිණයන් තමන් එකක් මැ කොට දකී. යම්සේ දැල්වෙන පහනක්හුගේ ... එපරිද්දෙන් මැ මෙලොව ඇතැමෙක් ඔදනකසිණය ආනම්මයෙන් දකී. අහිනිවෙනපරාමර්ශ දූෂිත යැ ... මේ පළමුවනු වූ රූපවසනුකසත්කායදූෂිත වේ. සත්කාය දූෂිතය මිථ්‍යාදූෂිත යැ ... මොහු දූෂිත නො වූ සංයෝජනයෝ යි මෙසෙයින් රූපය ආනම්මයෙන් දකී. සත්කායදූෂිතයෙහි මේ විසිඅයුරින් අහිනිවෙනය වේ.

2 - 5. සංකර්මය වැඩුණු සංස්කෘතිය.

සංකර්මය වැඩුණු සංස්කෘතිය, කතමෙහි පනතරසහි ඇකාරෙහි අභිනිවේසො හොති:

ඉධ අසුතවා පුත්‍රජ්ජනො අරියානං අදස්සාපි අරියධම්මස්ස අකොච්ඡෙදො අරියධම්මෙ අභිනිනො, සප්පුරිසානං අදස්සාපි සප්පුරිසධම්මස්ස අකොච්ඡෙදො සප්පුරිසධම්මෙ අභිනිනො රූපවනං වා අතනානං, අතනාති වා රූපං, රූපසම්මං වා අතනානං. වේදනාවනං වා අතනානං -පෙ-සංකර්මවනං වා අතනානං -පෙ- සංකාරවනං වා අතනානං -පෙ- විඤ්ඤාණවනං වා අතනානං, අතනාති වා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණසම්මං වා අතනානං.

කථං රූපවනං අතනානං සමනුපස්සති: ඉධෙකච්චො වේදනං සංකර්ම සංකාරෙ විඤ්ඤාණං අතනානො සමනුපස්සති, තස්ස එවං හොති: 'අයං ඛො මෙ අතනා, සො ඛො පන මෙ අයං අතනා ඉමිනා රූපෙන රූපවා'ති රූපවනං අතනානං සමනුපස්සති. සෙය්‍යථාපි රුකෙහි ඡායා-සම්පන්නො අස්ස, තමෙනපුරිසො එවං වදෙය්‍ය: 'අයං රුකෙහි, අයං ඡායා, අඤ්ඤා රුකෙහි, අඤ්ඤා ඡායා. සො ඛො පනායං රුකෙහි ඉමාය ඡායාය ඡායාවා'ති ඡායාවනං රුකං සමනුපස්සති, එවමෙව ඉධෙකච්චො වේදනං -පෙ- අයං පඨමා සංකර්මය වැඩුණු සංස්කෘතිය වැඩුණු මිච්ඡාදිට්ඨි -පෙ- ඉමාති සංකර්මයන් නිවැරදි වැඩුණු. එවං රූපවනං අතනානං සමනුපස්සති. -පෙ- සංකර්මය වැඩුණු සංස්කෘතිය ඉමෙහි පනතරසහි ඇකාරෙහි අභිනිවේසො හොති.

2 - 6. සංකර්මය වැඩුණු උච්චේදනිය.

සංකර්මය වැඩුණු උච්චේදනිය, කතමෙහි පඤ්චහි ඇකාරෙහි අභිනිවේසො හොති.

ඉධ අසුතවා පුත්‍රජ්ජනො අරියානං අදස්සාපි අරියධම්මස්ස අකොච්ඡෙදො අරියධම්මෙ අභිනිනො, සප්පුරිසානං අදස්සාපි සප්පුරිසධම්මස්ස අකොච්ඡෙදො සප්පුරිසධම්මෙ අභිනිනො රූපං අතනානො සමනුපස්සති, වේදනං අතනානො සමනුපස්සති, සංකර්මං අතනානො සමනුපස්සති, සංකාරෙ අතනානො සමනුපස්සති, විඤ්ඤාණං අතනානො සමනුපස්සති.

කථං රූපං අතනානො සමනුපස්සති: ඉධෙකච්චො පඨමිකසිණං -පෙ- ඔද්ධනසිණං අතනානො සමනුපස්සති: 'යං ඔද්ධනසිණං සො අහං යො අහං නං ඔද්ධනසිණ'නාති ඔද්ධනසිණං අතනානො අභිනිවේසො සමනුපස්සති. සෙය්‍යථාපි තෙලපථපිපස්ස ක්කායනො -පෙ- අයං පඨමා සංකර්මය වැඩුණු උච්චේදනිය, උච්චේදනිය මිච්ඡාදිට්ඨි -පෙ- ඉමාති සංකර්මයන් නිවැරදි වැඩුණු. එවං රූපං අතනානො සමනුපස්සති -පෙ- සංකර්මය වැඩුණු උච්චේදනිය ඉමෙහි පඤ්චහි ඇකාරෙහි අභිනිවේසො හොති.

2 - 5. සහකාරය වසනුකරාගන්නාදෘෂ්ටිය

සහකාරය වසනුකරාගන්නාදෘෂ්ටියෙහි කවර පසළොස් අයුරෙකින් අභි-
නිවේශය වෙයි යන්න:

මෙලොවදා ආයතියන් නො දක්නාසුලු ආයතියෙහි අදහස් වූ අයතිය-
බිම්බයෙහි අවිනිත වූ සත්පුරුෂයන් නො දක්නාසුලු සත්පුරුෂබිම්බයෙහි
අදහස් වූ සත්පුරුෂබිම්බයෙහි අවිනිත වූ අශ්‍රාතවත් පාඨන්ජන නෙම ආනමය
රූපවත් කොට හෝ රූපය ආනමයෙහි ලා හෝ ආනමය රූපයෙහි ලා හෝ
ආනමය වෙදනාවත් කොට හෝ ... ආනමය සංඥාවත් කොට හෝ ...
ආනමය සංඝකාරවත් කොට හෝ ... ආනමය විඥනාවත් කොට හෝ ...
විඥනය ආනමයෙහි ලා හෝ ... ආනමය විඥනයෙහි ලා හෝ දකී.

කිසෙයින් ආනමය රූපවත් කොට දකී ද යන්න: මෙලොවදා ඇතැමෙක්
වෙදනාව සංඥාව සංඝකාරයන් විඥනය ආනමවශයෙන් දකී. ඔහුට මෙ බදු
සිතෙක් වෙයි 'මේ වූකලී මාගේ ආනම යැ, වැලින් මාගේ මේ ආනමය නෙම
මේ රූපයෙන් රූපවත් වේ' යයි ආනමය රූපවත් කොට දකී. යම්සේ ඡායා-
සම්පන්නවෘත්තයෙන් වන්නේ ද, එය ගැන පුරුෂයෙක් මෙසේ කියන්නේ ද:
'මේ වෘත්තය යැ, මේ ඡායා යැ, වෘත්තය අනෙකෙක, ඡායාව අනෙකෙකි.
වැලින් ඒ මේ වෘත්තය මේ ඡායායෙන් ඡායාවත් වේ' යයි (මෙසේ) වෘත්තය
ඡායාවත් කොට දකී ද, එපරිද්දෙන් මැ මෙලොව ඇතැමෙක් වෙදනාව ...
මේ පළමුවන වූ සහකාරය වසනුකරාගන්නාදෘෂ්ටි නම. ගාගන්නාදෘෂ්ටිය
මිථ්‍යාදෘෂ්ටි යැ ... මොහු දෘෂ්ටි නො වූ සංයෝජනයෝ යි. මෙසෙයින්
ආනමය රූපවත් කොට දකී ... සහකාරය වසනුකරාගන්නාදෘෂ්ටියෙහි මේ
පසළොස් අයුරින් අභිනිවේශය වේ.

2 - 6. සහකාරය වසනුකරාගන්නාදෘෂ්ටිය

කවර පස් අයුරෙකින් සහකාරය වසනුකරාගන්නාදෘෂ්ටියෙහි අභිනි-
වේශය වේ ද යන්න:

මෙ ලොවදා ආයතියන් නො දක්නාසුලු ආයතියෙහි අදහස් වූ ආයතිය-
බිම්බයෙහි අවිනිත වූ සත්පුරුෂයන් නො දක්නාසුලු සත්පුරුෂබිම්බයෙහි
අදහස් වූ සත්පුරුෂ බිම්බයෙහි අවිනිත වූ අශ්‍රාතවත් පාඨන්ජන නෙම රූපය
ආනමවශයෙන් දකී. වෙදනාව ආනමවශයෙන් දකී, සංඥාව ආනම-
වශයෙන් දකී, සංඝකාරයන් ආනමවශයෙන් දකී, විඥනය ආනමවශයෙන්
දකී.

කිසෙයින් රූපය ආනමවශයෙන් දක්නේ ද යන්න: මෙලොවදා ඇතැමෙක්
පඨවිකසිණය ... ඔදනකසිණය ආනමවශයෙන් දකී. යමෙක් ඔදනකසිණ
වේ ද හේ මිම් වෙමි, යමෙක් මිම් වේ ද ඒ ඔදනකසිණ වේ' යයි
ඔදනකසිණයන් තමාන් එකක් මැ කොට දකී. යම්සේ දැල්වෙන තෙල්
පහනක්හු ගේ ... මේ පළමුවන වූ සහකාරය වසනුකරාගන්නාදෘෂ්ටිය
රූපවත් කොට දකී ... මොහු දෘෂ්ටි නො වූ සංයෝජනයෝ යි.
මෙසෙයින් රූපය ආනමවශයෙන් දකී ... මේ පස් අයුරින් සහකාරය වසනුකරා
ගන්නාදෘෂ්ටියෙහි අභිනිවේශය වේ.

2 - 7. අනුගමනයකිනිදිසිය

අනුගමනයකිනිදිසිය කතමෙහි පසුපසය අනුගමනය අනුගමනයකිනිදිසිය:

සසුනක ලොකෝති අනුගමනයකිනිදිසිය කතමෙහි පසුපසය අනුගමනයකිනිදිසිය. 'අසසුනක ලොකෝති අනුගමනයකිනිදිසිය කතමෙහි පසුපසය අනුගමනයකිනිදිසිය. අනුගමනයකිනිදිසිය ලොකෝති අනුගමනයකිනිදිසිය -පෙ- 'අනුගමනයකිනිදිසිය ලොකෝති අනුගමනයකිනිදිසිය -පෙ- 'නං ජිවං නා සරිතනි අනුගමනයකිනිදිසිය -පෙ- 'අසුනක ජිවං අසුනක සරිතනි අනුගමනයකිනිදිසිය -පෙ- හෙති තථාගතො පරං මරණා'නි අනුගමනයකිනිදිසිය -පෙ- 'න හෙති තථාගතො පරං මරණා'නි -පෙ- 'හෙති ච න ච හෙති තථාගතො පරං මරණා'නි -පෙ- 'නෙව හෙති න න හෙති තථාගතො පරං මරණා'නි අනුගමනයකිනිදිසිය කතමෙහි පසුපසය අනුගමනයකිනිදිසිය.

'සසුනක ලොකෝති අනුගමනයකිනිදිසිය පසුපසයකිනිදිසිය අනුගමනයකිනිදිසිය -පෙ- 'නෙව හෙති න න හෙති තථාගතො පරං මරණා'නි අනුගමනයකිනිදිසිය පසුපසයකිනිදිසිය අනුගමනයකිනිදිසිය.

'සසුනක ලොකෝති අනුගමනයකිනිදිසිය කතමෙහි පසුපසයකිනිදිසිය අනුගමනයකිනිදිසිය: 'රූපං ලොකො වෙව සසුනකිනිදිසිය අනුගමනයකිනිදිසිය පරාමාසො දිසිය, නාය දිසිය සො අනෙතා ගතිතො'නි අනුගමනයකිනිදිසිය දිසිය. දිසිය න වජ්ජු, වජ්ජු න දිසිය; අසුනක දිසිය අසුනක වජ්ජු; යා ව දිසිය යසුනක වජ්ජු. අයං පඨමා 'සසුනක ලොකෝති අනුගමනයකිනිදිසිය, අනුගමනයකිනිදිසිය මිච්ඡාදිසිය -පෙ- ඉමානි සසුනකිනිදිසිය න ව දිසියො.

'වෙදනා ලොකො වෙව සසුනක වා'නි -පෙ- 'සසුනක ලොකො වෙව සසුනක වා'නි -පෙ- 'සසුනක ලොකො වෙව සසුනක වා'නි -පෙ- 'විසුනක ලොකො වෙව සසුනක වා'නි අනුගමනයකිනිදිසිය පරාමාසො දිසිය, නාය දිසිය සො අනෙතා ගතිතො'නි අනුගමනයකිනිදිසිය දිසිය, දිසිය න වජ්ජු, වජ්ජු න දිසිය. අසුනක දිසිය, අසුනක වජ්ජු, යා ව දිසිය යසුනක වජ්ජු, අයං පසුපසි 'සසුනක ලොකෝති අනුගමනයකිනිදිසිය, අනුගමනයකිනිදිසිය මිච්ඡාදිසිය -පෙ- ඉමානි සසුනකිනිදිසිය න ව දිසියො. 'සසුනක ලොකෝති අනුගමනයකිනිදිසිය දිසිය ඉමෙහි පසුපසයකිනිදිසිය අනුගමනයකිනිදිසිය.

'අසසුනක ලොකෝති අනුගමනයකිනිදිසිය කතමෙහි පසුපසයකිනිදිසිය අනුගමනයකිනිදිසිය: 'රූපං ලොකො වෙව අසසුනක වා'නි අනුගමනයකිනිදිසිය පරාමාසො දිසිය, නාය දිසිය සො අනෙතා ගතිතො'නි අනුගමනයකිනිදිසිය දිසිය -පෙ- අයං පඨමා අසසුනක ලොකෝති අනුගමනයකිනිදිසිය, අනුගමනයකිනිදිසිය මිච්ඡාදිසිය, මිච්ඡාදිසිය දිසිය පිපතනි -පෙ- ඉමානි සසුනකිනිදිසිය න ව දිසියො.

‘වෙදනා ලොකො වෙව අසසානා වා’ති -පෙ- ‘සඤ්ඤා ලොකො වෙව අසසානා වා’ති -පෙ- ‘සඤ්ඤා ලොකො වෙව අසසානා වා’ති -පෙ- ‘සඤ්ඤා ලොකො වෙව අසසානා වා’ති -පෙ- විඤ්ඤාණං ලොකො වෙව අසසානා වා’ති අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. නාය දිට්ඨියා සො අනෙතා ගභිතො’ති අනතගාභිකා දිට්ඨි, අනතගාභිකා දිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි -පෙ- ඉමාති සඤ්ඤාජනාති න ච දිට්ඨියො. ‘අසසානො ලොකො’ති අනතගාභිකාය දිට්ඨියා ඉමෙති පඤ්චභාකාගෙති අභිනිවෙසො භොති.

‘අනතවා ලොකො’ති අනතගාභිකාය දිට්ඨියා කතමෙති පඤ්චභාකාරෙති අභිනිවෙසො භොති: ඉධෙකචෙවා පරිත්තං ඔකාසං නිලකතො ඵරති, තස්ස ඵලං භොති: ‘අනතවා අයං ලොකො පරිවට්ඨමො’ති අනතසඤ්ඤා භොති. ‘යං ඵරති, තං වජ්ඣ වෙව ලොකො ච, යෙන ඵරති, සො අතතා වෙව ලොකො වා’ති අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි, නාය දිට්ඨියා සො අනෙතා ගභිතො’ති අනතගාභිකා දිට්ඨි, දිට්ඨි න වජ්ඣ, වජ්ඣ න දිට්ඨි, අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤං වජ්ඣ, යා ච දිට්ඨි යඤ්ච වජ්ඣ, අයං පඨමා ‘අනතවා ලොකො’ති අනතගාභිකා දිට්ඨි, අනතගාභිකා දිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි -පෙ- ඉමාති සඤ්ඤාජනාති න ච දිට්ඨියො.

ඉධෙකචෙවා පරිත්තං ඔකාසං පිතකතො ඵරති -පෙ- ලොභිතකතො ඵරති -පෙ- ඔදුතකතො ඵරති -පෙ- ඔනාසකතො ඵරති, තස්ස ඵලං භොති: ‘අනතවා අයං ලොකො පරිවට්ඨමො’ති අනතසඤ්ඤා භොති. ‘යං ඵරති තං වජ්ඣ වෙව ලොකො ච, යෙන ඵරති, සො අතතා වෙව ලොකො වා’ති අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි. නාය දිට්ඨියා සො අනෙතා ගභිතො’ති අනතගාභිකා දිට්ඨි -පෙ- ‘අනතවා ලොකො’ති අනතගාභිකාය දිට්ඨියා ඉමෙති පඤ්චභාකාරෙති අභිනිවෙසො භොති.

‘අනතනවා ලොකො’ති අනතගාභිකාය දිට්ඨියා කතමෙති පඤ්චභාකාරෙති අභිනිවෙසො භොති: ඉධෙකචෙවා විජුලං ඔකාසං නිලකතො ඵරති. තස්ස ඵලං භොති: ‘අනතනවා අයං ලොකො අපරිසන්තො’ති අනතනසඤ්ඤා භොති. ‘යං ඵරති, තං වජ්ඣ වෙව ලොකො ච, යෙන ඵරති, සො අතතා වෙව ලොකො වා’ති අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි, නාය දිට්ඨියා සො අනෙතා ගභිතො’ති අනතගාභිකා දිට්ඨි. දිට්ඨි න වජ්ඣ, වජ්ඣ න දිට්ඨි. අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤං වජ්ඣ. යා ච දිට්ඨි යඤ්ච වජ්ඣ, අයං පඨමා ‘අනතනවා ලොකො’ති අනතගාභිකා දිට්ඨි. අනතගාභිකා දිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි -පෙ- ඉමාති සඤ්ඤාජනාති න ච දිට්ඨියො.

ඉධෙකචෙවා විජුලං ඔකාසං පිතකතො ඵරති -පෙ- ලොභිතකතො ඵරති -පෙ- ඔදුතකතො ඵරති -පෙ- ඔනාසකතො ඵරති, තස්ස ඵලං භොති. ‘අනතනවා අයං ලොකො අපරිසන්තො’ති අනතනසඤ්ඤා භොති. ‘යං ඵරති, තං වජ්ඣ වෙව ලොකො ච, යෙන ඵරති, සො අතතා වෙව ලොකො වා’ති අභිනිවෙසපරාමාසො දිට්ඨි, නාය දිට්ඨියා සො අනෙතා ගභිතො’ති අනතගාභිකා දිට්ඨි -පෙ- ‘අනතනවා ලොකො’ති අනතගාභිකාය දිට්ඨියා ඉමෙති පඤ්චභාකාරෙති අභිනිවෙසො භොති.

‘වෙදනාව ලොක ද අනාභවන ද වේ’ යයි ... සංඥාව ලොක ද අනාභවන ද වේ යයි ... සංසකාරයෝ ලොක ද අනාභවන ද වෙත්’ යයි ... විඤ්ඤාන ලොක ද අනාභවන ද වේ’ යයි අභිනිවේශපරාමගීය දූෂිත යැ ... ඒ දූෂිත විසින් ඒ අනාභවන ගත්තා ලද නු යි අනාග්‍රාහික දූෂිත නම්. ... අනාග්‍රාහික දූෂිතය මිථ්‍යාදූෂිත යැ ... මොහු දූෂිත නො වූ සංසොජනකෝ යි. ‘ලොකය අනාභවන යැ, යන අනාග්‍රාහිකදූෂිතයෙහි මේ පස් අයුරින් අභිනිවේශය වේ.

‘ලොකය අනාග්‍රාහිකදූෂිතයෙහි කවර පස් අයුරෙකින් අභිනිවේශය වේ ද යත්: මෙලොවැ ඇතැමෙක් අලප අවකාශ-යක් නිල වශයෙන් අරමුණු කෙරෙයි. ඔහුට මෙ බඳු සිතෙක් වෙයි: ‘මෙලොවැ අනාභවන යැ පිරිසිදුම් ඇත්තේ ය’යි. අනාසංඥ ඇත්තේ වෙයි. යම් කසිණරූපයක් අරමුණු කෙරේ ද ඒ කසිණරූපය වස්තු (අරමුණ) ද ලොක ද වෙයි, යම් සිතෙකින් අරමුණු කෙරේ ද එ සිත ආතම ද ලොක ද වේ’ යයි අභිනිවේශපරාමගීය දූෂිත යැ. දූෂිතය වස්තු නො වෙයි, වස්තුව දූෂිත නො වෙයි, දූෂිතය අනෙකක, වස්තුව අනෙකෙකි. යම් දූෂිතයක් හා යම් වස්තුවක් හා වේ ද මේ පළමුවනු වූ ‘ලොකය අනාභවන යැ’ යන අනාග්‍රාහිකදූෂිත වේ. අනාග්‍රාහිකදූෂිතය මිථ්‍යාදූෂිත යැ ... මොහු දූෂිත නො වූ සංසොජනකෝ යි.

මෙ ලොවැ ඇතැමෙක් මද අවකාශයක් පිත වශයෙන් අරමුණු කෙරෙයි ... ලොහිතවශයෙන් අරමුණු කෙරෙයි... අවදන වශයෙන් අරමුණු කෙරෙයි ... අවහාස වශයෙන් අරමුණු කෙරෙයි. ඔහුට මෙ බඳු සිතෙක් වෙයි. ‘මෙලොවැ අනාභවන යැ පිරිසිදුම් ඇත්තේ යැ’යි අනාසංඥ ඇත්තේ වෙයි. ‘යම් කසිණරූපයක් අරමුණු කෙරේ ද, ඒ කසිණරූපය වස්තු ද ලොක ද වෙයි. යම් සිතෙකින් අරමුණු කෙරේ ද එ සිත ආතම ද ලොක ද වේ’ යයි අභිනිවේශපරාමගීය දූෂිත යැ, ඒ දූෂිත විසින් ඒ අනාභවන ගත්තා ලද නු යි අනාග්‍රාහික දූෂිත නම්. ... ‘ලොකය අනාභවන යැ’ යන අනාග්‍රාහික දූෂිතයෙහි මේ පස් අයුරින් අභිනිවේශය වේ.

‘ලොකය අනාග්‍රාහිකදූෂිතයෙහි කවර පස් අයුරෙකින් අභිනිවේශය වේ ද යත්: මෙලොව ඇතැමෙක් මහත් අවකාශයක් නිල වශයෙන් අරමුණු කෙරෙයි. ඔහුට මෙ බඳු සිතෙක් වෙයි. ‘මෙලොව අනාග්‍රාහිකදූෂිත නො වෙයි පරිච්ඡේද නැත්තේ යැ’යි අනාග්‍රාහිකදූෂිත ඇත්තේ වෙයි. යම් කසිණරූපයක් අරමුණු කෙරේ ද ඒ කසිණරූපය වස්තු ද ලොක ද වෙයි, යම් සිතෙකින් අරමුණු කෙරේ ද එ සිත ආතම ද ලොක ද වේ’ යයි අභිනිවේශපරාමගීය දූෂිත යැ. ඒ දූෂිත විසින් ඒ අනාභවන ගත්තා ලද නු යි අනාග්‍රාහික දූෂිත නම්. දූෂිතය වස්තු නො වෙයි, වස්තුව දූෂිත නො වෙයි, දූෂිතය අනෙකක, වස්තුව අනෙකෙකි. යම් දූෂිතයක් හා යම් වස්තුවක් හා වේ ද, මේ පළමුවනු වූ ‘ලොකය අනාග්‍රාහිකදූෂිත නො වෙයි’ යන අනාග්‍රාහිකදූෂිත වේ. අනාග්‍රාහික දූෂිතය මිථ්‍යාදූෂිත යැ ... මොහු දූෂිත නො වූ සංසොජනකෝ යි.

මෙලොව ඇතැමෙක් මහත් අවකාශයක් පිත වශයෙන් අරමුණු කෙරෙයි ... ලොහිත වශයෙන් අරමුණු කෙරෙයි ... අවදන වශයෙන් අරමුණු කෙරෙයි ... අවහාස වශයෙන් අරමුණු කෙරෙයි. ඔහුට මෙ බඳු සිතෙක් වෙයි. මෙලොව අනාභවන නො වෙයි පරිච්ඡේද නැත්තේ යැ’යි අනාග්‍රාහිකදූෂිත ඇත්තේ වෙයි. ‘යම් කසිණරූපයක් අරමුණු කෙරේ ද ඒ කසිණරූපය වස්තු ද ලොක ද වෙයි, යම් සිතෙකින් අරමුණු කෙරේ ද එ සිත ආතම ද ලොක ද වේ’ යයි අභිනිවේශපරාමගීය දූෂිත යැ, ඒ දූෂිත විසින් ඒ අනාභවන ගත්තා ලද නු යි අනාග්‍රාහික දූෂිත යැ ... ලොකය අනාග්‍රාහිකදූෂිත නො වෙයි’ යන අනාග්‍රාහිකදූෂිතයෙහි මේ පස් අයුරින් අභිනිවේශය වේ.

‘තං ජීවං නා සරීර’නති අන්තග්‍යාතිකාය දිවයින කතමෙති පඤ්ච භාකාරෙති අභිනිවේසො භොති: ‘රූපං ජීවකොච්ච සරීරකොච්ච, යං ජීවං නා සරීරං, යං සරීරං නං ජීව නති අභිනිවේසපරාමාසො දිවයි, නාය දිවයිනා සො අන්තො ගතිතො’ති අන්තග්‍යාතිකා දිවයි, දිවයි න වච්ඡු, වච්ඡු න දිවයි, අඤ්ඤා දිවයි, අඤ්ඤං වච්ඡු. යා ච දිවයි යකොච්ච වච්ඡු, අයං පස්මා ‘තං ජීවං නං සරීර’නති අන්තග්‍යාතිකා දිවයි, අන්තග්‍යාතිකා දිවයි මිච්ඡාදිවයි -පෙ- ඉමාති සඤ්ඤාජනාති න ච දිවයිසො.

‘වෙදනා ජීවං¹ චෙව සරීරකොච්ච -පෙ- සඤ්ඤා ජීවං චෙව සරීරකොච්ච -පෙ- සඤ්ඤා ජීවං චෙව සරීරකොච්ච -පෙ- විඤ්ඤාණං ජීවකොච්ච සරීරකොච්ච, යං ජීවං නං සරීරං, යං සරීරං නං ජීව’නති අභිනිවේසපරාමාසො දිවයි, නාය දිවයිනා සො අන්තො ගතිතො’ති අන්තග්‍යාතිකා දිවයි -පෙ- ‘තං ජීවං නං සරීර’නති අන්තග්‍යාතිකාය දිවයිනා ඉමෙති පඤ්ච භාකාරෙති අභිනිවේසො භොති.

‘අඤ්ඤං ජීවං අඤ්ඤං සරීර’නති අන්තග්‍යාතිකාය දිවයින කතමෙති පඤ්ච භාකාරෙති අභිනිවේසො භොති: ‘රූපං සරීරං න ජීවං, ජීවං න සරීරං. අඤ්ඤං ජීවං අඤ්ඤං සරීර’නති අභිනිවේසපරාමාසො දිවයි, නාය දිවයිනා සො අන්තො ගතිතො’ති අන්තග්‍යාතිකා දිවයි. දිවයි න වච්ඡු, වච්ඡු න දිවයි. අඤ්ඤා දිවයි, අඤ්ඤං වච්ඡු. යා ච දිවයි යකොච්ච වච්ඡු, අයං පස්මා ‘අඤ්ඤං ජීවං අඤ්ඤං සරීර’නති අන්තග්‍යාතිකා දිවයි අන්තග්‍යාතිකා දිවයි මිච්ඡාදිවයි -පෙ- ඉමාති සඤ්ඤාජනාති න ච දිවයිසො.

වෙදනා සරීරං න ජීවං -පෙ- සඤ්ඤා සරීරං න ජීවං -පෙ- සඤ්ඤා සරීරං න ජීවං -පෙ- විඤ්ඤාණං සරීරං න ජීවං, ජීවං න සරීරං. අඤ්ඤං ජීවං, අඤ්ඤං සරීර’නති අභිනිවේසපරාමාසො දිවයි, නාය දිවයිනා සො අන්තො ගතිතො’ති අන්තග්‍යාතිකා දිවයි -පෙ- ‘අඤ්ඤං ජීවං අඤ්ඤං සරීර’නති අන්තග්‍යාතිකාය දිවයිනා ඉමෙති පඤ්ච භාකාරෙති අභිනිවේසො භොති.

‘භොති නථාගතො පරමමරණ’ති අන්තග්‍යාතිකාය දිවයින කතමෙති පඤ්ච භාකාරෙති අභිනිවේසො භොති: ‘රූපං ඉධෙව මරණධම්මං, නථාගතො කායසං හෙද භොති’පි කිංචනිපි උපපජ්ජතිපි නිබ්බන්ධනිපි’ති අභිනිවේසපරාමාසො දිවයි, නාය දිවයිනා සො අන්තො ගතිතො’ති අන්තග්‍යාතිකා දිවයි, දිවයි න වච්ඡු, වච්ඡු න දිවයි, අඤ්ඤා දිවයි, අඤ්ඤං වච්ඡු. යා ච දිවයි යකොච්ච වච්ඡු, අයං පස්මා ‘භොති නථාගතො පරං මරණ’ති අන්තග්‍යාතිකා දිවයි, අන්තග්‍යාතිකා දිවයි මිච්ඡාදිවයි -පෙ- ඉමාති සඤ්ඤාජනාති න ච දිවයිසො.

‘වෙදනා ඉධෙව මරණධම්මං -පෙ- සඤ්ඤා ඉධෙව මරණධම්මං -පෙ- සඤ්ඤා ඉධෙව මරණධම්මං -පෙ- විඤ්ඤාණං ඉධෙව මරණධම්මං, නථාගතො කායසං හෙද භොති’පි කිංචනිපි උපපජ්ජතිපි නිබ්බන්ධනිපි’ති අභිනිවේසපරාමාසො දිවයි, නාය දිවයිනා සො අන්තො ගතිතො’ති අන්තග්‍යාතිකා දිවයි -පෙ- ‘භොති නථාගතො පරමමරණ’ති අන්තග්‍යාතිකාය දිවයිනා ඉමෙති පඤ්ච භාකාරෙති අභිනිවේසො භොති.

‘හෙ මැ ජීව යැ හෙ මැ ගරිර යැ’යි අනනග්‍රාහිකදූෂිතයෙහි කවර පස්-අසුරෙකින් අහිනිවෙතය වේ ද යත්: ‘රූපය ජීව ද ගරිර ද වෙයි. යමෙක් ජීව ද හේ ගරිර යැ, යමෙක් ගරිර ද හේ ජීව යැ’යි අහිනිවෙගපරාමගීය දූෂිත යැ. දූෂිතය වසනු නො වෙයි, වසනුව දූෂිත නො වෙයි; දූෂිතය අනෙකක, වසනුව අනෙකෙකි. යම් දූෂිතයක් හා යම් වසනුවක් හා වේ ද, මේ පළමුවනු වූ ‘හෙ මැ ජීව යැ හෙ මැ ගරිර යැ’ යන අනනග්‍රාහිකදූෂිත මේ. අනනග්‍රාහිකදූෂිතය මිථ්‍යාදූෂිත යැ ... මොහු දූෂිත නො වූ සංයෝජනයෝ යි.

වෙදනාව ජීව ද ගරිර ද වෙයි, සංඥාව ජීව ද ගරිර ද වෙයි, සංස්කාරයෝ ජීව ද ගරිර ද වෙති, විඤ්ඤාය ජීව ද ගරිර ද වෙයි. යමෙක් ජීව වේ ද, හේ ගරිර යැ, යමෙක් ගරිර වේ ද හේ ජීව යැ’යි අහිනිවෙගපරාමගීය දූෂිත යැ. ඒ දූෂිත විසින් ඒ අනන්‍ය ගන්තාලද නු යි අනනග්‍රාහිකදූෂිත නම් ... ‘හෙ මැ ජීව යැ හෙ මැ ගරිර යැ’ යන අනනග්‍රාහිකදූෂිතයෙහි මේ පස් අසුරින් අහිනිවෙතය වේ.

‘ජීවය අනෙකෙක, ගරිරය අනෙකෙකි’ යන අනනග්‍රාහිකදූෂිතයෙහි කවර පස්අසුරෙකින් අහිනිවෙතය වේ ද යත්: රූපය ගරිර යැ ජීව නො වෙයි, ජීවය ගරිර නො වෙයි, ජීවය අනෙකෙක, ගරිරය අනෙකෙකි යි අහිනිවෙගපරාමගීය දූෂිත යැ. ඒ දූෂිත විසින් ඒ අනන්‍ය ගන්තාලද නු යි අනනග්‍රාහිකදූෂිත නම්. දූෂිතය වසනු නො වෙයි, වසනුව දූෂිත නො වෙයි, දූෂිතය අනෙකක වසනුව අනෙකෙකි. යම් දූෂිතයක් හා යම් වසනුවක් හා වේ ද, මේ පළමුවනු වූ ‘ජීවය අනෙකෙක ගරිරය අනෙකෙකි’ යන අනනග්‍රාහිකදූෂිත මේ. අනනග්‍රාහිකදූෂිතය මිථ්‍යාදූෂිත යැ ... මොහු දූෂිත නො වූ සංයෝජනයෝ යි.

‘වෙදනාව ගරිර යැ ජීව නො වෙයි ... සංඥාව ගරිර යැ ජීව නො වෙයි ... සංස්කාරයෝ ගරිර යැ ජීව නො වෙයි ... විඤ්ඤාය ගරිර යැ ජීව නො වෙයි. ජීවය ගරිර නො වෙයි. ජීවය අනෙකෙක, ගරිරය අනෙකෙකි’යි අහිනිවෙගපරාමගීය දූෂිත යැ. ඒ දූෂිත විසින් ඒ අනන්‍ය ගන්තාලද නු යි අනනග්‍රාහික දූෂිත නම් ... ජීවය අනෙකෙක, ගරිරය අනෙකෙකි’ යන අනනග්‍රාහිකදූෂිතයෙහි මේ පස් අසුරින් අහිනිවෙතය වේ.

‘සත්තං තෙම මරණින් මත්තෙහි විදුමාන වෙයි’ යන අනනග්‍රාහික දූෂිතයෙහි කවර පස්අසුරෙකින් අහිනිවෙතය වේ ද යත්: රූපය මෙලොවහි මැ නාසෙනසාහැවි යැ, සත්තං තෙම ගරිරහෙදයෙන් මත්තෙහි විදුමාන වන්නේ ද (ශාශ්වත බැවින්) සිටුවනේ ද, (අකුසල් ජරායුජ විසින්) උපදනේ ද (සංසෙදජ මපපාතික විසින්) සකන්‍ය පහළ වන්නේ ද මේ’යයි අහිනිවෙගපරාමගීය දූෂිත යැ. ඒ දූෂිත විසින් ඒ අනන්‍ය ගන්තාලද නු යි අනනග්‍රාහිකදූෂිත නම්. දූෂිතය වසනු නො වෙයි, වසනුව දූෂිත නො වෙයි. දූෂිතය අනෙකක, වසනුව අනෙකෙකි. යම් දූෂිතයක් හා යම් වසනුවක් හා වේ ද මේ පළමුවනු වූ ‘සත්තං තෙම මරණින් මත්තෙහි විදුමාන වෙයි’ යන අනනග්‍රාහික දූෂිත මේ. අනනග්‍රාහිකදූෂිතය මිථ්‍යාදූෂිත යැ ... මොහු දූෂිත නො වූ සංයෝජනයෝ යි.

‘වෙදනාව මෙහි මැ නාසෙනසාහැවි යැ ... සංඥාව මෙහි මැ නාසෙනසාහැවි යැ ... සංස්කාරයෝ මෙහි මැ නාසෙනසාහැවියහ ... විඤ්ඤාය මෙහි මැ නාසෙනසාහැවි යැ. සත්තං තෙම ගරිරහෙදයෙන් මත්තෙහි විදුමාන වන්නේ ද සිටුවනේ ද උපදනේ ද පහළවන්නේ ද මේ’යයි අහිනිවෙගපරාමගීය දූෂිත යැ. ඒ දූෂිත විසින් ඒ අනන්‍ය ගන්තාලද නු යි අනනග්‍රාහිකදූෂිත නම්. ... ‘සත්තං තෙම මරණින් මත්තෙහි වෙයි’ යන අනනග්‍රාහිකදූෂිතයෙහි මේ පස් අසුරින් අහිනිවෙතය වේ.

‘න භොති තථාගතො පරංමරණා’ති අන්තග්ගාතිකාය දිට්ඨිය, කතමෙති පඤ්චාසාකාරෙති අභිනිවේසො භොති. ‘රූපං ඉධෙව මරණං ධම්මං, තථාගතොපි කායස්ස හෙද උච්ඡ්ඡති විනයස්සති න භොති තථාගතො පරංමරණා’ති අභිනිවේසපරාමාසො දිට්ඨි, නාය දිට්ඨියා සො අනෙතා ගතිතො’ති අන්තග්ගාතිකා දිට්ඨි, දිට්ඨි න චජු, චජු න දිට්ඨි, අඤ්ඤ දිට්ඨි, අඤ්ඤං චජු යා ච දිට්ඨි යඤ්ච චජු, අයං පස්මා ‘න භොති තථාගතො පරං මරණා’ති අන්තග්ගාතිකා දිට්ඨි, අන්තග්ගාතිකා දිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි -පෙ- ඉමාති සඤ්ඤාජනාති න ච දිට්ඨියො.

‘වෙදනා ඉධෙව මරණධම්මං -පෙ- සඤ්ඤා ඉධෙව මරණධම්මං -පෙ- සඤ්ඤා ඉධෙව මරණධම්මං -පෙ- විඤ්ඤාණං ඉධෙව මරණධම්මං, තථාගතොපි කායස්ස හෙද උච්ඡ්ඡති විනයස්සති න භොති තථාගතො පරංමරණා’ති අභිනිවේසපරාමාසො දිට්ඨි, නාය දිට්ඨියා සො අනෙතා ගතිතො’ති අන්තග්ගාතිකා දිට්ඨි -පෙ- ‘න භොති තථාගතො පරං මරණා’ති අන්තග්ගාතිකාය දිට්ඨියා ඉමෙති පඤ්චාසාකාරෙති අභිනිවේසො භොති.

‘භොති ච න ච භොති තථාගතො පරංමරණා’ති අන්තග්ගාතිකාය දිට්ඨියා කතමෙති පඤ්චාසාකාරෙති අභිනිවේසො භොති: ‘රූපං ඉධෙව මරණධම්මං, තථාගතො කායස්ස හෙද භොති ච න ච භොති’ති අභිනිවේසපරාමාසො දිට්ඨි, නාය දිට්ඨියා සො අනෙතා ගතිතො’ති අන්තග්ගාතිකා දිට්ඨි, දිට්ඨි න චජු, චජු න දිට්ඨි. අඤ්ඤ දිට්ඨි, අඤ්ඤං චජු, යා ච දිට්ඨි යඤ්ච චජු, අයං පස්මා ‘භොති ච න ච භොති තථාගතො පරං මරණා’ති අන්තග්ගාතිකා දිට්ඨි, අන්තග්ගාතිකා දිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි -පෙ- ඉමාති සඤ්ඤාජනාති න ච දිට්ඨියො.

‘වෙදනා ඉධෙව මරණධම්මං -පෙ- සඤ්ඤා ඉධෙව මරණධම්මං -පෙ- සඤ්ඤා ඉධෙව මරණධම්මං -පෙ- විඤ්ඤාණං ඉධෙව මරණධම්මං, තථාගතො කායස්ස හෙද භොති ච න ච භොති’ති අභිනිවේසපරාමාසො දිට්ඨි, නාය දිට්ඨියා සො අනෙතා ගතිතො’ති අන්තග්ගාතිකා දිට්ඨි -පෙ- ‘භොති ච න ච භොති තථාගතො පරං මරණා’ති අන්තග්ගාතිකාය දිට්ඨියා ඉමෙති පඤ්චාසාකාරෙති අභිනිවේසො භොති.

‘නෙව භොති න න භොති තථාගතො පරංමරණා’ති අන්තග්ගාතිකාය දිට්ඨියා කතමෙති පඤ්චාසාකාරෙති අභිනිවේසො භොති. ‘රූපං ඉධෙව මරණධම්මං, තථාගතො කායස්ස හෙද¹ පරං මරණං නෙව භොති න න භොති’ති අභිනිවේසපරාමාසො දිට්ඨි, නාය දිට්ඨියා සො අනෙතා ගතිතො’ති අන්තග්ගාතිකා දිට්ඨි, දිට්ඨි න චජු, චජු න දිට්ඨි, අඤ්ඤ දිට්ඨි, අඤ්ඤං චජු, යා ච දිට්ඨි යඤ්ච චජු, අයං පස්මා ‘නෙව භොති න න භොති තථාගතො පරං මරණා’ති අන්තග්ගාතිකා දිට්ඨි, අන්තග්ගාතිකා දිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි -පෙ- ඉමාති සඤ්ඤාජනාති න ච දිට්ඨියො.

1. කායස්ස හෙද පරං මරණං - මර්ඡය.

‘සත්‍යව තෙම මරණින් මත්තෙහි විද්‍යමාන නො වෙයි’ යන අන්‍යා-
 ග්‍රාහිකදෘෂ්ටියෙහි කවර පස් අයුරෙකින් අනිතිවෙතය මේ ද යත්: ‘රූපය
 මෙහි මැ නැසෙනසැඟැවි යැ සත්‍යව තෙමේ ද ශරීරහෙදයෙන් මත්තෙහි
 සිදෙයි වැනැසෙයි සත්‍යව තෙම මරණින් මත්තෙහි විද්‍යමාන නො වේ’
 යයි අනිතිවෙනපරාමගීය දෘෂ්ටි යැ. ඒ දෘෂ්ටි විසින් ඒ අන්‍යාය ගත්තාලද
 නු යි අන්‍යාග්‍රාහිකදෘෂ්ටි නම්. දෘෂ්ටිය වස්තු නො වෙයි වස්තුව දෘෂ්ටි නො
 වෙයි. දෘෂ්ටිය අනෙකක, වස්තුව අනෙකෙකි. යම් දෘෂ්ටියක් හා යම් වස්තු-
 වක් හා වේ ද මේ පළමු වනු වූ ‘සත්‍යව තෙම මරණින් මත්තෙහි විද්‍යමාන
 නො වේ’ යන අන්‍යාග්‍රාහිකදෘෂ්ටි වේ. අන්‍යාග්‍රාහිකදෘෂ්ටිය මිථ්‍යාදෘෂ්ටි යැ ...
 මොහු දෘෂ්ටි නො වූ සංයෝජනයෝ යි.

වෙදනාව මෙහි මැ නැසෙනසැඟැවි යැ .. සංඥාව මෙහි මැ නැසෙන-
 සැඟැවි යැ... සංසාරයෝ මෙහි මැ නැසෙනසැඟැවියහ.. විඤනය මෙහි මැ
 නැසෙනසැඟැවි යැ. සත්‍යව තෙමේ ද ශරීරහෙදයෙන් මත්තෙහි සිදෙයි
 වැනැසෙයි සත්‍යව තෙම මරණින් මත්තෙහි විද්‍යමාන නො වේ’ යයි අනිති-
 වෙනපරාමගීය දෘෂ්ටි යැ. ඒ දෘෂ්ටි විසින් ඒ අන්‍යාය ගත්තාලද නු යි අන්‍යා-
 ග්‍රාහිකදෘෂ්ටි නම් ‘සත්‍යව තෙම මරණින් මත්තෙහි විද්‍යමාන නො වේ’
 යන අන්‍යාග්‍රාහිකදෘෂ්ටියෙහි මේ පස් අයුරින් අනිතිවෙතය මේ.

‘සත්‍යව තෙම මරණින් මත්තෙහි වත්තෙන් නො ද වත්තෙන් වෙයි’
 යන අන්‍යාග්‍රාහිකදෘෂ්ටියෙහි කවර පස් අයුරෙකින් අනිතිවෙතය මේ යත්
 රූපය මෙහි මැ නැසෙන සමහාව ඇත්තේ යැ, සත්‍යව තෙමේ ශරීරහෙද-
 යෙන් මත්තෙහි වත්තෙන් නො ද වත්තෙන් වේ’ යයි අනිතිවෙනපරාමගීය
 දෘෂ්ටි යැ. ඒ දෘෂ්ටි විසින් ඒ අන්‍යාය ගත්තා ලද නු යි අන්‍යාග්‍රාහික
 දෘෂ්ටි නම්. දෘෂ්ටිය වස්තු නො වෙයි, වස්තුව දෘෂ්ටි නො වෙයි. දෘෂ්ටිය
 අනෙකක, වස්තුව අනෙකෙකි. යම් දෘෂ්ටියක් හා යම් වස්තුවක් හා වේ ද
 මේ පළමුවනු වූ ‘සත්‍යව තෙම මරණින් මත්තෙහි වත්තෙන් නො ද
 වත්තෙන් වේ’ යන අන්‍යාග්‍රාහිකදෘෂ්ටි වේ. අන්‍යාග්‍රාහිකදෘෂ්ටිය මිථ්‍යාදෘෂ්ටි
 යැ .. මොහු දෘෂ්ටි නො වූ සංයෝජනයෝ යි.

‘වෙදනාව මෙහි මැ නැසෙනසැඟැවි ඇත්තේ යැ .. සංඥාව මෙහි මැ
 නැසෙනසැඟැවි ඇත්තේ යැ ... සංසාරයෝ මෙහි මැ නැසෙනසැඟැවි ඇත්-
 තාහ ... විඤනය මෙහි මැ නැසෙනසැඟැවි ඇත්තේ යැ. සත්‍යව තෙම ශරීර
 හෙදයෙන් මත්තෙහි වත්තෙන් නො ද වත්තෙන් වේ’ යයි අනිතිවෙන-
 පරාමගීය දෘෂ්ටි යැ. ඒ දෘෂ්ටි විසින් ඒ අන්‍යාය ගත්තාලද නු යි අන්‍යාග්‍රාහික
 දෘෂ්ටි නම් ... ‘සත්‍යව තෙම මරණින් මත්තෙහි වත්තෙන් නො ද
 වත්තෙන් වෙයි’ යන අන්‍යාග්‍රාහිකදෘෂ්ටියෙහි මේ පස් අයුරින්
 අනිතිවෙතය මේ.

‘සත්‍යව තෙම මරණින් මත්තෙහි නො මැ වෙයි නො ද නො වෙයි’
 යන අන්‍යාග්‍රාහිකදෘෂ්ටියෙහි කවර පස් අයුරෙකින් අනිතිවෙතය මේ ද
 යත්: රූපය මෙහි මැ නැසෙනසැඟැවි ඇත්තේ යැ, සත්‍යව තෙම කාබුත්-
 මරණින් මත්තෙහි නො මැ වෙයි නො ද නො වේ’ යයි අනිතිවෙනපරා-
 මගීය දෘෂ්ටි යැ. ඒ දෘෂ්ටි විසින් ඒ අන්‍යාය ගත්තාලද නු යි අන්‍යාග්‍රාහික
 දෘෂ්ටි නම්. දෘෂ්ටිය වස්තු නො වෙයි, වස්තුව දෘෂ්ටි නො වෙයි, දෘෂ්ටිය
 අනෙකක, වස්තුව අනෙකෙකි. යම් දෘෂ්ටියකුත් යම් වස්තුවකුත් වේ ද,
 මේ පළමුවනු වූ ‘සත්‍යව තෙම මරණින් මත්තෙහි නො මැ වෙයි නො ද
 නො වෙයි’ යන අන්‍යාග්‍රාහිකදෘෂ්ටි වේ. අන්‍යාග්‍රාහිකදෘෂ්ටිය මිථ්‍යාදෘෂ්ටි
 යැ ... මොහු දෘෂ්ටි නො වූ සංයෝජනයෝ යි.

‘වෙදනා ඉධෙව මරණධම්මා -පෙ- සඤ්ඤා ඉධෙව මරණධම්මා -පෙ- සඤ්ඤා ඉධෙව මරණධම්මා -පෙ- විඤ්ඤාණා ඉධෙව මරණධම්මං, නථාගතො කායසංහෙදා තෙව භොති න න භොති’ති අභිනිවේසපරාමාසො දිට්ඨි, කාය දිට්ඨියා සො අනෙතා ගතිතො’ති අනතගාතිකා දිට්ඨි, දිට්ඨි න චන්ද්‍ර, චන්ද්‍ර න දිට්ඨි, අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤං චන්ද්‍ර, යා ච දිට්ඨි යඤ්ච චන්ද්‍ර, අයං පඤ්චමි ‘තෙව භොති න න භොති නථාගතො පරා මරණා’ති අනතගාතිකා දිට්ඨි, අනතගාතිකා දිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි -පෙ- ඉමානි සඤ්ඤාජනානි න ච දිට්ඨියො. ‘තෙව භොති න න භොති නථාගතො පරා මරණා’ති අනතගාතිකාය දිට්ඨියා ඉමෙහි පඤ්චාගාතාරෙහි අභිනිවේසො භොති.

අනතගාතිකාය දිට්ඨියා ඉමෙහි පඤ්ඤාසාය ආකාරෙහි අභිනිවේසො භොති.

2 - 8. පුබ්බන්තානුදිට්ඨි

පුබ්බන්තානුදිට්ඨියා කතමෙහි අධාරසති ආකාරෙහි අභිනිවේසො භොති:

චිත්තාරො සංස්කාරාදා, චිත්තාරො එකච්චසංස්කාරිකා, චිත්තාරො අන්තාතනතිකා, චිත්තාරො අමරාමිකෙහිපිකා, දො අභිච්චසම්ප්පන්නිකා.

පුබ්බන්තානුදිට්ඨියා ඉමෙහි අධාරසති ආකාරෙහි අභිනිවේසො භොති.

2 - 9. අපරන්තානුදිට්ඨි

අපරන්තානුදිට්ඨියා කතමෙහි චතුචිත්තාලිසාය ආකාරෙහි අභිනිවේසො භොති.

සොලස සඤ්ඤාදිව්‍යාදා, අව්‍යා අසඤ්ඤාදිව්‍යාදා, අව්‍යා තෙවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤා ව්‍යාදා, සත්ත උච්ඡේදවාදා, පඤ්ච දිට්ඨිධම්මනිබ්බාතවාදා.

අපරන්තානුදිට්ඨියා ඉමෙහි චතුචිත්තාලිසාය ආකාරෙහි අභිනිවේසො භොති.

2 - 10. සඤ්ඤාජනිකා දිට්ඨි

සඤ්ඤාජනිකාය දිට්ඨියා කතමෙහි අධාරසති ආකාරෙහි අභිනිවේසො භොති:

යා දිට්ඨි දිට්ඨිගතං දිට්ඨිගතං -පෙ- දිට්ඨාභිනිවේසො දිට්ඨිපරාමාසො,

සඤ්ඤාජනිකාය දිට්ඨියා ඉමෙහි අධාරසති ආකාරෙහි අභිනිවේසො භොති,

‘වෙදනාව මෙහි මැ නැසෙනපියව් ඇත්තේ යැ ... සංඥාව මෙහි මැ නැසෙනපියව් ඇත්තේ යැ ... සංසාරයේ මෙහි මැ නැසෙන පියව් ඇත්තාහ. ... විඤ්ඤාණය මෙහි මැ නැසෙනපියව් ඇත්තේ යැ, සත්තව නෙම කාබුත්ථරණින් මත්තෙහි නො මැ වෙයි නො ද නො වෙයි’ යන අභිනිවේශ පරාමිතිය දෘෂ්ටි යැ. ඒ දෘෂ්ටි විසින් ඒ අන්තය ගන්නාලද නු යි අනන්තාභික දෘෂ්ටි නම්. දෘෂ්ටිය වස්තු නො වෙයි, වස්තුව දෘෂ්ටි නො වෙයි; දෘෂ්ටිය අනෙකක, වස්තුව අනෙකෙකි. යම් දෘෂ්ටියකුත් යම් වස්තුවකුත් වේ ද මේ පස්වනු වූ ‘සත්තව නෙම මරණින් මත්තෙහි නො මැ වෙයි නො ද නො වෙයි’ යන අනන්තාභිකදෘෂ්ටි වේ. අනන්තාභිකදෘෂ්ටිය මිථ්‍යාදෘෂ්ටි යැ ... මොහු දෘෂ්ටි නො වූ සංයෝජනයෝ යි. ‘සත්තව නෙම මරණින් මත්තෙහි නො මැ වෙයි නො ද නො වෙයි’ යන අනන්තාභිකදෘෂ්ටියෙහි මේ පස් අයුරින් අභිනිවේශය වේ.

අනන්තාභිකදෘෂ්ටියෙහි මේ පනස් අයුරින් අභිනිවේශය වේ.

2 - 8. පූර්විකානුදෘෂ්ටිය

පූර්විකානුදෘෂ්ටියෙහි කවර අටළොස් අයුරෙකින් අභිනිවේශය වෙයි යන්න:

චතුර්විධ ශාශ්වතවාද යැ චතුර්විධ ඵකත්‍යශාශ්වතවාද යැ චතුර්විධ අන්තාගතනිකවාද යැ චතුර්විධ අමරාච්ඡෙදිකවාද යැ ද්විවිධ අධිත්‍ය-සමුත්පන්නිකවාද යි.

පූර්විකානුදෘෂ්ටියෙහි මේ අටළොස් අයුරින් අභිනිවේශය වේ.

2 - 9. අපරානුදෘෂ්ටිය

අපරානුදෘෂ්ටියෙහි කවර සියයටයට අයුරින් අභිනිවේශය වෙයි යන්න:

මොඛප්‍රකාර සංඥිවාද යැ අභවප්‍රකාර අසංඥිවාද යැ අභවප්‍රකාර නෛවසංඥිතාසංඥිවාද යැ සන්නප්‍රකාර උචේදවාද යැ පක්ඛප්‍රකාර දෘෂ්ටිමිතිමාණවාද යි.

අපරානුදෘෂ්ටියෙහි මේ සියයටයට අයුරින් අභිනිවේශය වේ.

2 - 10. සංයෝජනිකදෘෂ්ටි

සංයෝජනිකදෘෂ්ටියෙහි කවර අටළොස් අයුරෙකින් අභිනිවේශය වෙයි යන්න:

යම් දෘෂ්ටියක් දෘෂ්ටිගතයෙක් දෘෂ්ටිගහනයෙක් ... දෘෂ්ටිගතවේශ-යෙක් දෘෂ්ටිපරාමිතියෙක් වේ ද,

සංයෝජනිකදෘෂ්ටියෙහි මේ අටළොස් අයුරින් අභිනිවේශය වේ.

2 - 11. අභ්‍යන්තරමානවිනිබ්බා දිව්‍ය

‘අභ්‍යන්තර මානවිනිබ්බාය දිව්‍යයා කතමෙති අවධාරසති ආකාරෙති අභිනිවෙසො හොති:

‘වකුට්ඨා අභ්‍යන්තර අභිනිවෙසපරාමාසො ‘අභ්‍යන්තර මානවිනිබ්බා දිව්‍ය, දිව්‍ය න වජ්ඣ, වජ්ඣ න දිව්‍ය. අඤ්ඤා දිව්‍ය, අඤ්ඤං වජ්ඣ, යා ච දිව්‍ය යඤ්ච වජ්ඣ, අයං පසමා ‘අභ්‍යන්තර මානවිනිබ්බා දිව්‍ය, මානවිනිබ්බා දිව්‍ය මච්ඡා-දිව්‍ය -පෙ- ඉමානි සඤ්ඤාජනානි න ච දිව්‍යයො.

‘සොනං අභ්‍යන්තර -පෙ- ‘සානං අභ්‍යන්තර -පෙ- ‘ජිව්හා අභ්‍යන්තර -පෙ- ‘කායො අභ්‍යන්තර -පෙ- ‘මනො අභ්‍යන්තර -පෙ- ‘රූපා අභ්‍යන්තර -පෙ- ‘ධම්මා අභ්‍යන්තර -පෙ- ‘වකුට්ඨිඤ්ඤාණං අභ්‍යන්තර -පෙ- ‘මනොවිඤ්ඤාණං අභ්‍යන්තර අභිනිවෙසපරාමාසො ‘අභ්‍යන්තර මානවිනිබ්බා දිව්‍ය, දිව්‍ය න වජ්ඣ, වජ්ඣ න දිව්‍ය, අඤ්ඤා දිව්‍ය, අඤ්ඤං වජ්ඣ, යා ච දිව්‍ය යඤ්ච වජ්ඣ, අයං අවධාරසමි ‘අභ්‍යන්තර මානවිනිබ්බා දිව්‍ය, මානවිනිබ්බා දිව්‍ය මච්ඡාදිව්‍ය -පෙ- ඉමානි සඤ්ඤාජනානි න ච දිව්‍යයො.

‘අභ්‍යන්තර මානවිනිබ්බාය දිව්‍යයා ඉමෙති අවධාරසති ආකාරෙති අභිනිවෙසො හොති

2 - 12. මෙතනිමානවිනිබ්බා දිව්‍ය

‘මෙතනි මානවිනිබ්බාය දිව්‍යයා කතමෙති අවධාරසති ආකාරෙති අභිනිවෙසො හොති:

‘වකුට්ඨං මෙතනි අභිනිවෙසපරාමාසො ‘මෙතනි මානවිනිබ්බා දිව්‍ය, දිව්‍ය න වජ්ඣ, වජ්ඣ න දිව්‍ය. අඤ්ඤා දිව්‍ය, අඤ්ඤං වජ්ඣ, යා ච දිව්‍ය යඤ්ච වජ්ඣ, අයං පසමා ‘මෙතනි මානවිනිබ්බා දිව්‍ය, මානවිනිබ්බා දිව්‍ය මච්ඡාදිව්‍ය -පෙ- ඉමානි සඤ්ඤාජනානි න ච දිව්‍යයො.

‘සොනං මෙතනි -පෙ- ‘සානං මෙතනි -පෙ- ‘ජිව්හා මෙතනි -පෙ- ‘කායො මෙතනි -පෙ- ‘මනො මෙතනි -පෙ- ‘රූපා මෙතනි -පෙ- ‘ධම්මා මෙතනි -පෙ- ‘වකුට්ඨිඤ්ඤාණං මෙතනි -පෙ- ‘මනොවිඤ්ඤාණං මෙතනි ‘අභිනිවෙසපරාමාසො මෙතනි මානවිනිබ්බා දිව්‍ය, දිව්‍ය න වජ්ඣ, වජ්ඣ න දිව්‍ය. අඤ්ඤා දිව්‍ය, අඤ්ඤං වජ්ඣ, යා ච දිව්‍ය යඤ්ච වජ්ඣ, අයං අවධාරසමි ‘මෙතනි මානවිනිබ්බා දිව්‍ය, මානවිනිබ්බා දිව්‍ය මච්ඡාදිව්‍ය -පෙ- ඉමානි සඤ්ඤාජනානි න ච දිව්‍යයො.

‘මෙතනි මානවිනිබ්බාය දිව්‍යයා ඉමෙති අවධාරසති ආකාරෙති අභිනිවෙසො හොති.

2 - 11 අනන්තමානවිනිබ්බදූෂිතිය

‘මම’ යි මානසෙන් බැඳුණු දූෂිතයෙහි කවර අටලොස්අයුරෙකින් අහිනිවෙශය වෙයි යන්න:

‘ඇස මම වෙමි’ අහිනිවෙශපරාමගීය ‘මම’ යි මානසෙන් බැඳුණු දූෂිත යැ. දූෂිතය වසනු නො වෙයි, වසනුව දූෂිත නො වෙයි; දූෂිතය අනෙකක, වසනුව අනෙකෙකි. යම් දූෂිතයකුත් යම් වසනුවකුත් වේ ද, මේ පළමුවනු වූ ‘මම’ යි මානසෙන් බැඳුණු දූෂිත යැ. මානසෙන් බැඳුණු දූෂිතය මිථ්‍යාදූෂිත යැ ... මොහු දූෂිත නො වූ සංයෝජනයෝ යි.

‘කන මම වෙමි’ ... ‘නැඟැය මම වෙමි’ ... ‘දිව මම වෙමි’ ... ‘කය මම වෙමි’ ... ‘මනස මම වෙමි’ ... ‘රූපයෝ මම වෙමි’ ... ‘බමයෝ මම වෙමි’ ... ‘වක්‍ෂුර්විඤ්ඤාන මම වෙමි’ ... ‘මනෝවිඤ්ඤාන මම වෙමි’ අහිනි-වෙශපරාමගීය ‘මම’ යි මානසෙන් බැඳුණු දූෂිත යැ. දූෂිතය වසනු නො වෙයි, වසනුව දූෂිත නො වෙයි; දූෂිතය අනෙකක, වසනුව අනෙකෙකි. යම් දූෂිතයකුත් යම් වසනුවකුත් වේ ද, මේ අටලොස්වනු වූ ‘මම’ යි මානසෙන් බැඳුණු දූෂිත වේ. මානසෙන් බැඳුණු දූෂිතය මිථ්‍යාදූෂිත යැ ... මොහු දූෂිත නො වූ සංයෝජනයෝ යි.

‘මම’ යි මානසෙන් බැඳුණු දූෂිතයෙහි මේ අටලොස්අයුරින් අහිනි-වෙශය වේ.

2 - 12. මමනන්තමානවිනිබ්බදූෂිතිය

‘මාගේ යැ’ යි මානසෙන් බැඳුණු දූෂිතයෙහි කවර අටලොස්අයුරෙකින් අහිනිවෙශය වෙයි යන්න:

‘ඇස මාගේ යැ’ යි අහිනිවෙශපරාමගීය ‘මාගේ යැ’ යි මානසෙන් බැඳුණු දූෂිත යැ. දූෂිතය වසනු නො වෙයි, වසනුව දූෂිත නො වෙයි; දූෂිතය අනෙකක, වසනුව අනෙකෙකි. යම් දූෂිතයකුත් යම් වසනුවකුත් වේ ද, මේ පළමුවනු වූ ‘මාගේ යැ’ යි මානසෙන් බැඳුණු දූෂිත යැ. මාන-සෙන් බැඳුණු දූෂිතය මිථ්‍යාදූෂිත යැ ... මොහු දූෂිත නො වූ සංයෝජනයෝ යි.

‘කන මාගේ යැ’ යි ... ‘නැඟැය මාගේ යැ’ යි ... ‘දිව මාගේ යැ’ යි ... ‘කය මාගේ යැ’ යි ... ‘මනස මාගේ යැ’ යි ... ‘රූපයෝ මාගේ යැ’ යි ... ‘බමයෝ මාගේ යැ’ යි ... ‘වක්‍ෂුර්විඤ්ඤාන මාගේ යැ’ යි ... ‘මනෝවිඤ්ඤාන මාගේ යැ’ යි අහිනිවෙශපරාමගීය ‘මම’ යි මානසෙන් බැඳුණු දූෂිත යැ. දූෂිතය වසනු නො වෙයි, වසනුව දූෂිත නො වෙයි; දූෂිතය අනෙකක, වසනුව අනෙකෙකි. යම් දූෂිතයකුත් යම් වසනුවකුත් වේ ද, මේ අට-ලොස්වනු වූ ‘මම’ යි මානසෙන් බැඳුණු දූෂිත වේ. මානසෙන් බැඳුණු දූෂිතය මිථ්‍යාදූෂිත යැ ... මොහු දූෂිත නො වූ සංයෝජනයෝ යි.

‘මම’ යි මානසෙන් බැඳුණු දූෂිතයෙහි මේ අටලොස්අයුරින් අහිනි-වෙශය වේ.

2 - 13. අත්තවාදපට්ඨසංයුත්තා දිට්ඨි.

අත්තවාදපට්ඨසංයුත්තාය දිට්ඨියා කතමෙති චීසතිසා ආකාරෙති අභිනිවෙසො හොති.

ඉධ අසසුකවා පුපුර්ණො අරියානං අදස්සාමි අරියධම්මස්ස අකොච්ඡෙදෙ අරියධම්මෙ අචිනිතො, සප්පරිසානං අදස්සාමි සප්පරිසධම්මස්ස අකොච්ඡෙදෙ සප්පරිසධම්මෙ අචිනිතො, රූපං අත්තතො සමනුපස්සති, රූපවන්තං වා අත්තානං, අත්තති වා රූපා, රූපසම් වා අත්තානං -පෙ- වෙදනං -පෙ- සඤ්ඤං -පෙ- සංඛාරෙ -පෙ- විඤ්ඤණං අත්තතො සමනුපස්සති, විඤ්ඤණවන්තං වා අත්තානං අත්තතිවා විඤ්ඤණං විඤ්ඤණසම් වා අත්තානං -පෙ-

කථං රූපං අත්තතො සමනුපස්සති.

ඉධෙකචෙවා පඨවිකසිණං -පෙ- ඔදනකසිණං අත්තතො සමනුපස්සති, 'යං ඔදනකසිණං සො අගං, යො අගා තං ඔදනකසිණ'න්ති ඔදනකසිණං අත්තතො අභිධං සමනුපස්සති. සෙයාථාපි 'තෙලපපදීපස්ස කායතො යා අච්චි, සො වණ්ණණං යො වණ්ණණං සා අච්චි'ති අච්චිඤ්ඤා වණ්ණණං අභිධං සමනුපස්සති. එවමෙව ඉධෙකචෙවා ඔදනකසිණං අත්තතො සමනුපස්සති -පෙ- අයං පඨමා රූපවච්ඡුහා අත්තවාදපට්ඨසංයුත්තා දිට්ඨි අත්තවාදපට්ඨසංයුත්තා දිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි -පෙ- ඉමාති සඤ්ඤාජනාති න ච දිට්ඨිසො, එවං රූපං අත්තතො සමනුපස්සති -පෙ-

අත්තවාදපට්ඨසංයුත්තාය දිට්ඨියා ඉමෙති චීසතිසා ආකාරෙති අභිනිවෙසො හොති.

2 - 14. ලොකවාදපට්ඨසංයුත්තා දිට්ඨි

ලොකවාදපට්ඨසංයුත්තාය දිට්ඨියා කතමෙති අට්ඨති ආකාරෙති අභිනිවෙසො හොති.

'සස්සතො අත්තා ච ලොකො වා'ති අභිනිවෙසපරාමාසො ලොකවාදපට්ඨසංයුත්තා දිට්ඨි, දිට්ඨි න වච්ඡු, වච්ඡු න දිට්ඨි, අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤං වච්ඡු, යා ව දිට්ඨි, ඤ්ඤා වච්ඡු, අයං පඨමා ලොකවාදපට්ඨසංයුත්තා දිට්ඨි. ලොකවාදපට්ඨසංයුත්තා දිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි -පෙ- ඉමාති සඤ්ඤාජනාති න ච දිට්ඨිසො.

'අසස්සතො අත්තා ච ලොකො වා'ති -පෙ- 'සස්සතො ච අසස්සතො ච අත්තා ච ලොකො වා'ති -පෙ- 'නෙව සස්සතො නාසස්සතො අත්තා ච ලොකො වා'ති -පෙ- 'උත්තවා අත්තා ච ලොකො වා'ති -පෙ- 'අනත්තවා අත්තා ච ලොකො වා'ති -පෙ- 'අත්තවා ච අනත්තවා ච අත්තා ච ලොකො වා'ති -පෙ- 'නෙව අත්තවා න අනත්තවා අත්තා ච ලොකො වා'ති අභිනිවෙසපරාමාසො ලොකවාදපට්ඨසංයුත්තා දිට්ඨි, දිට්ඨි න වච්ඡු, වච්ඡු න දිට්ඨි, අඤ්ඤා දිට්ඨි, අඤ්ඤං වච්ඡු. යා ච දිට්ඨි යඤ්ඤා වච්ඡු, අයං අට්ඨමි ලොකවාදපට්ඨසංයුත්තා දිට්ඨි, ලොකවාදපට්ඨසංයුත්තා දිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨි -පෙ- ඉමාති සඤ්ඤාජනාති න ච දිට්ඨිසො.

ලොකවාද පට්ඨසංයුත්තාය දිට්ඨියා ඉමෙති අට්ඨති ආකාරෙති අභිනිවෙසො හොති.

2 - 13. ආත්මවාදප්‍රතිසංයුක්තදූෂිතය

ආත්මවාදප්‍රතිසංයුක්තදූෂිතයෙහි කවර විසි අයුරෙකින් අභිනිවේශය වෙයි යත්:

මෙලොව (බුද්ධාදි) ආයතියන් නො දක්නාසුලු ආයතීධම්මයෙහි අදක්‍ෂ වූ ආයතීධම්මයෙහි අවිනිත වූ සන්පුරුෂයන් නො දක්නාසුලු සන්පුරුෂධම්මයෙහි අදක්‍ෂ වූ සන්පුරුෂධම්මයෙහි අවිනිත වූ අශ්‍රැතවත් පාඨන්ජන නෙම රූපය ආත්මවශයෙන් දකී. ආත්මය රූපවත් කොට හෝ රූපය ආත්මයෙහි ලා හෝ ආත්මය රූපයෙහි ලා හෝ ... වෙදනාව .. සංඥාව ... සංස්කාරයන් ... විඤ්ඤාය ආත්මවශයෙන් දකී. ආත්මය රූපවත් කොට හෝ විඤ්ඤාය ආත්මයෙහි ලා හෝ ආත්මය විඤ්ඤායෙහි ලා හෝ ...

කිසෙයින් රූපය ආත්මවශයෙන් දක්නේ ද යත්:

මෙලොව ඇතැමෙක් පඨවිකසිණය ... ඔදනකසිණය ආත්මවශයෙන් දකී. “යමෙක් ඔදනකසිණය වේ ද, හේ මම වෙමි. යමෙක් මම වේ ද හේ ඔදනකසිණය වේ” යයි ඔදනකසිණයන් නමාත් එකක් මැ කොට දකී. යම්හේ දූල්වෙන නෙල්පහනක්හුගේ යම් සිඵවක් වේ ද හේ වණ්ණ වෙයි, යමෙක් වණ්ණ වේ ද හෝ සිඵව වේ” යයි සිඵවත් වණ්ණයන් එකක් මැ කොට දක්නේ ද, එපරිද්දෙන් මැ මෙලොව ඇතැමෙක් ඔදනකසිණය ආත්මවශයෙන් දකී ... මේ පළමුවන වූ රූපවස්තුකආත්මවාදප්‍රතිසංයුක්තදූෂිත වේ. ආත්මවාදප්‍රතිසංයුක්තදූෂිත මිථ්‍යාදූෂිත යැ .. මොහු දූෂිත නො වූ සංයෝජනයෝ යි. මෙසෙයින් රූපය ආත්මවශයෙන් දකී ...

ආත්මවාදප්‍රතිසංයුක්තදූෂිතයෙහි මේ විසිඅයුරින් අභිනිවේශය වේ.

2 - 14. ලොකවාදප්‍රතිසංයුක්තදූෂිතය

ලොකවාදප්‍රතිසංයුක්තදූෂිතයෙහි කවර අටඅයුරෙකින් අභිනිවේශය වෙයි යත්:

“දාතව්‍යත් ලොකයත් ශාශ්වත යැ” යි අභිනිවේශපරාමිතීය ලොකවාද-ප්‍රතිසංයුක්තදූෂිත යැ. දූෂිතය වස්තු නො වෙයි, වස්තුව දූෂිත නො වෙයි. දූෂිතය අනෙකක, වස්තුව අනෙකෙකි. යම් දූෂිතයකුත් යම් වස්තුවකුත් වේ ද, මේ පළමුවන වූ ලොකවාදප්‍රතිසංයුක්තදූෂිත වේ. ලොකවාදප්‍රතිසංයුක්තදූෂිත මිථ්‍යාදූෂිත යැ ... මොහු දූෂිත නො වූ සංයෝජනයෝ යි.

“ආත්මයත් ලොකයත් අශාශ්වත යැ” යි ... “ආත්මයත් ලොකයත් ශාශ්වත ද අශාශ්වත ද වේ” යයි ... “ආත්මයත් ලොකයත් නො මැ ශාශ්වත වූයේ අශාශ්වත නො වේ” යයි ... “ආත්මයත් ලොකයත් අනත ඇත්තේ යැ” යි ... “ආත්මයත් ලොකයත් අනත නැත්තේ යැ” යි ... “ආත්මයත් ලොකයත් අනත ඇත්තේ ද අනත නැත්තේ ද වේ” යයි ... ආත්මයත් ලොකයත් නො මැ අනත ඇත්තේ අනත නැත්තේ නො වේ” යයි අභිනිවේශපරාමිතීය ලොකවාදප්‍රතිසංයුක්තදූෂිත යැ. දූෂිතය වස්තු නො වෙයි, වස්තුව දූෂිත නො වෙයි. දූෂිතය අනෙකක, වස්තුව අනෙකෙකි. යම් දූෂිතයකුත් යම් වස්තුවකුත් වේ ද මේ අටවන වූ ලොකවාදප්‍රතිසංයුක්තදූෂිත වේ. ලොකවාදප්‍රතිසංයුක්තදූෂිත මිථ්‍යාදූෂිත යැ ... මොහු දූෂිත නො වූ සංයෝජනයෝ යි.

ලොකවාදප්‍රතිසංයුක්තදූෂිතයෙහි මේ අටඅයුරින් අභිනිවේශය වේ.

2 - 15, 16. හවදිට්ඨි - විහවදිට්ඨියො.

ඔලියනාහිනිවෙසො¹ හවදිට්ඨි, අභිධාවනාහිනිවෙසො විහවදිට්ඨි, අසාදදිට්ඨියා පඤ්චාසාය ආකාරෙහි අභිනිවෙසො කති හවදිට්ඨියො, කති විහවදිට්ඨියො: අනනානුදිට්ඨියා විසතියා ආකාරෙහි අභිනිවෙසො කති හවදිට්ඨියො, කති විහවදිට්ඨියො - පෙ- ලොකවාදපටිසංයුතතාය දිට්ඨියා අවංගි ආකාරෙහි අභිනිවෙසො කති හවදිට්ඨියො, කති විහවදිට්ඨියො:

අසාදදිට්ඨියා පඤ්චාසාය ආකාරෙහි අභිනිවෙසො සියා හවදිට්ඨියො, සියා විහවදිට්ඨියො. අනනානුදිට්ඨියා විසතියා ආකාරෙහි අභිනිවෙසො පනාරස හවදිට්ඨියො, පඤ්ච විහවදිට්ඨියො, ඕච්ඡාදිට්ඨියා දසති අකාරෙහි අභිනිවෙසො සබ්බාව නා විහවදිට්ඨියො. සක්කායදිට්ඨියා විසතියා ආකාරෙහි අභිනිවෙසො පනාරස හවදිට්ඨියො, පඤ්ච විහවදිට්ඨියො. සක්කායවඤ්ඤාය සසානදිට්ඨියා පනාරසති ආකාරෙහි අභිනිවෙසො සබ්බාව නා හවදිට්ඨියො. සක්කායවඤ්ඤාය උච්චේදදිට්ඨියා පඤ්චාසාය ආකාරෙහි අභිනිවෙසො, සබ්බාව නා විහවදිට්ඨියො.

සසානො ලොකෝති අනනගාහිකාය දිට්ඨියා පඤ්චාසාය ආකාරෙහි අභිනිවෙසො, සබ්බාව නා හවදිට්ඨියො. 'අසසානො ලොකෝති අනනගාහිකාය දිට්ඨියා පඤ්චාසාය ආකාරෙහි අභිනිවෙසො, සබ්බාව නා විහවදිට්ඨියො. 'අනනවා ලොකෝති අනනගාහිකාය දිට්ඨියා පඤ්චාසාය ආකාරෙහි අභිනිවෙසො සියා හවදිට්ඨියො, සියා විහවදිට්ඨියො. 'අනනවා ලොකෝති අනනගාහිකාය දිට්ඨියා පඤ්චාසාය ආකාරෙහි අභිනිවෙසො. සියා හවදිට්ඨියො, සියා විහවදිට්ඨියො. නං ජිවං නං සරිතති අනනගාහිකාය දිට්ඨියා පඤ්චාසාය ආකාරෙහි අභිනිවෙසො, සබ්බාව නා විහවදිට්ඨියො. 'අඤ්ඤං ජිවං අඤ්ඤං සරිතති අනනගාහිකාය දිට්ඨියා පඤ්චාසාය ආකාරෙහි අභිනිවෙසො, සබ්බාව නා හවදිට්ඨියො. 'හොති තපාගතො පරං මරණාති අනනගාහිකාය දිට්ඨියා පඤ්චාසාය ආකාරෙහි අභිනිවෙසො, සබ්බාව නා හවදිට්ඨියො. 'න හොති තපාගතො පරං මරණාති අනනගාහිකාය දිට්ඨියා පඤ්චාසාය ආකාරෙහි අභිනිවෙසො සබ්බාව නා විහවදිට්ඨියො. 'හොති ච න ච හොති තපාගතො පරං මරණාති අනනගාහිකාය දිට්ඨියා පඤ්චාසාය ආකාරෙහි අභිනිවෙසො, සියා හවදිට්ඨියො, සියා විහවදිට්ඨියො. 'නෙව හොති න න හොති තපාගතො පරං මරණාති අනනගාහිකාය දිට්ඨියා පඤ්චාසාය ආකාරෙහි අභිනිවෙසො, සියා හවදිට්ඨියො, සියා විහවදිට්ඨියො.

පුබ්බනානුදිට්ඨියා අවංගි ආකාරෙහි අභිනිවෙසො, සියා හවදිට්ඨියො, සියා විහවදිට්ඨියො. අපරනානුදිට්ඨියා චතුර්විධාය ආකාරෙහි අභිනිවෙසො, සියා හවදිට්ඨියො, සියා විහවදිට්ඨියො. සංකේශ්ඤාජිකාය දිට්ඨියා අවංගි ආකාරෙහි අභිනිවෙසො, සියා හවදිට්ඨියො, සියා විහවදිට්ඨියො. 'අභ'නති මානවිතිකාය දිට්ඨියා අවංගි ආකාරෙහි අභිනිවෙසො, සබ්බාව නා විහවදිට්ඨියො. 'මම'නති මානවිතිකාය දිට්ඨියා අවංගි ආකාරෙහි අභිනිවෙසො. සබ්බාව නා හවදිට්ඨියො. අනනවාද-පටිසංයුතතාය දිට්ඨියා විසතියා ආකාරෙහි අභිනිවෙසො, පනාරස හවදිට්ඨියො, පඤ්ච විහවදිට්ඨියො. ලොකවාදපටිසංයුතතාය දිට්ඨියා අවංගි ආකාරෙහි අභිනිවෙසො සියා හවදිට්ඨියො, සියා විහවදිට්ඨියො.

1. ඔලියනාහිනිවෙසො - සසා.

2 - 15, 16. හව - විහවදූෂිත

(ශාඛකසංඥ හෙයින් නිවෘත්තයෙන් සිත) හැකිලීමෙහි අභිනිවේශය හවදූෂිත නම්. (උචේදසංඥ හෙයින් නිරෝධගාමිනීප්‍රතිපදායෙහි) අති-ධාවනසෙය් අභිනිවේශය විහවදූෂිත නම්. ආසවාදූෂිතයෙහි පන්තිස් අයුරෙකින් අභිනිවේශය වෙයි. (එහි) හවදූෂිත කෙතෙක් ද, විහවදූෂිත කෙතෙක් ද, ආනමානදූෂිතයෙහි විසිඅයුරෙකින් අභිනිවේශය වෙයි. (එහි) හවදූෂිත කෙතෙක් ද, විහවදූෂිත කෙතෙක් ද, ලොකවාදප්‍රතිසංයුක්ත-දූෂිතයෙහි අටඅයුරෙකින් අභිනිවේශය වෙයි (එහි) හවදූෂිත කෙතෙක් ද, විහව දූෂිත කෙතෙක් ද යත්:

ආසවාදූෂිතයෙහි පන්තිස්අයුරින් අභිනිවේශය හවදූෂිත ද වන්නාහ. විහවදූෂිත ද වන්නාහ. ආනමානදූෂිතයෙහි විසිඅයුරෙකින් අභිනිවේශය වෙයි. (එහි) හවදූෂිත පසළොස්සක, විහවදූෂිත පසෙකි. මිථ්‍යාදූෂිතයෙහි දසඅයුරෙකින් අභිනිවේශය වෙයි. එ හැම විහවදූෂිත වෙති. සත්කායදූෂිතයෙහි විසිඅයුරෙකින් අභිනිවේශය වෙයි. (එහි) හවදූෂිත පසළොස්සක, විහවදූෂිත පසෙකි. සත්කායවස්තුකතාශ්වා-දූෂිතයෙහි පසළොස්අයුරෙකින් අභිනිවේශය වෙයි. එ හැම හවදූෂිත වෙයි. සත්කායවස්තුකථවේදදූෂිතයෙහි පස්අයුරෙකින් අභිනිවේශය වෙයි. එහැම විහවදූෂිත වෙති.

“ලොකය ශාඛක යැ” යන අන්තග්‍රාහිකදූෂිතයෙහි පස්අයුරෙකින් අභිනිවේශය වෙයි. එහැම හවදූෂිත යැ. “ලොකය අශාඛක යැ” යන අන්තග්‍රාහිකදූෂිතයෙහි පස්අයුරෙකින් අභිනිවේශය වෙයි. එහැම විහව දූෂිත යැ. “ලොකය අන්ත ඇත්තේ යැ” යන අන්තග්‍රාහිකදූෂිතයෙහි පස්අයුරින් අභිනිවේශය හවදූෂිත ද වන්නාහ. විහවදූෂිත ද වන්නාහ. ‘ලොකය අන්ත නැත්තේ යැ’ යන අන්තග්‍රාහිකදූෂිතයෙහි පස්අයුරින් අභිනිවේශය හවදූෂිත ද වන්නාහ. විහවදූෂිත ද වන්නාහ. “හෙ මැ ජීව යැ හෙ මැ ශරීර යැ” යන අන්තග්‍රාහිකදූෂිතයෙහි පස්අයුරෙකින් අභිනිවේශය වෙයි. එහැම විහවදූෂිත යැ. “ජීවය අනෙකෙක, ශරීරය අනෙකෙක” යන අන්තග්‍රාහිකදූෂිතයෙහි පස්අයුරෙකින් අභිනිවේශය වෙයි, එහැම හවදූෂිත යැ. “සත්තව තෙම මරණින් මත්තෙහි විද්‍යමාන වෙයි” යන අන්තග්‍රාහිකදූෂිතයෙහි පස්අයුරෙකින් අභිනිවේශය වෙයි. එ හැම හවදූෂිත යැ. “සත්තව තෙම මරණින් මත්තෙහි විද්‍යමාන නො වෙයි” යන අන්තග්‍රාහිකදූෂිතයෙහි පස්අයුරෙකින් අභිනිවේශය වෙයි, එහැම විහවදූෂිත යැ. “සත්තව තෙම මරණින් මත්තෙහි වත්තෙන් නො වත්තෙන් වෙයි” යන අන්තග්‍රාහිකදූෂිතයෙහි පස් අයුරින් අභිනිවේශය හවදූෂිත ද වන්නාහ. විහවදූෂිත ද වන්නාහ. “සත්තව තෙම මරණින් මත්තෙහි නො මැ වෙයි නො ද නො වෙයි” යන අන්තග්‍රාහිකදූෂිතයෙහි පස්අයුරින් අභිනිවේශය හවදූෂිත ද වන්නාහ. විහවදූෂිත ද වන්නාහ යැ.

පූච්ඡාන්තානුදූෂිතයෙහි අටලොස් අයුරින් අභිනිවේශය හවදූෂිත ද වන්නාහ. විහවදූෂිත ද, වන්නාහ. අපරාන්තානුදූෂිතයෙහි සියුසාලීස්-අයුරින් අභිනිවේශය හවදූෂිත ද වන්නාහ. විහවදූෂිත ද වන්නාහ. සංයෝජනිකදූෂිතයෙහි අටලොස් අයුරින් අභිනිවේශය හවදූෂිත ද වන්නාහ. විහවදූෂිත ද වන්නාහ. “මම”යි මානයෙන් බැඳුණු දූෂි-තයෙහි අටලොස් අයුරින් අභිනිවේශය වෙයි. එ හැම විහවදූෂිත යැ, “මාගේ යැ”යි මානයෙන් බැඳුණු දූෂිතයෙහි අටලොස් අයුරෙකින් අභිනිවේශය වෙයි. එහැම හවදූෂිත යැ ආනමාද ප්‍රතිසංයුක්තදූෂිතයෙහි විසිඅයුරෙකින් අභිනිවේශය වෙයි. (එහි) හවදූෂිත පසළොස්සක, විහවදූෂිත පසෙකි. ලොක වාදප්‍රතිසංයුක්තදූෂිතයෙහි අටඅයුරින් අභිනිවේශය හවදූෂි-ත ද වන්නාහ. විහවදූෂිත ද වන්නාහ ය.

සබ්බාව නා දිට්ඨියො අස්සාදදිට්ඨියො. සබ්බාව නා දිට්ඨියො අනතාහු දිට්ඨියො. සබ්බාව නා දිට්ඨියො මිච්ඡාදිට්ඨියො. සබ්බාව නා දිට්ඨියො සක්කායදිට්ඨියො. සබ්බාව නා දිට්ඨියො අනතග්ගාභිකා දිට්ඨියො. සබ්බාව නා දිට්ඨියො සංකොඤ්ඡනිකා දිට්ඨියො. සබ්බාව නා දිට්ඨියො අනතවාදපටිසංසුතතා දිට්ඨියො.

“භවඤ්ච දිට්ඨිං විහවඤ්ච දිට්ඨිං¹

එතං ඵෙයං තුක්ඛිකා නිසයිතා සෙ²

තෙසං නිරොධමති න භන්ති³ ඤ්ණං

යජ්ඣං ලොකො විපරිතසඤ්ඤි”ති.

“දිවිති භික්ඛවෙ දිට්ඨිගතෙති පටිසුට්ඨිනා දෙවමනුස්සා ඔලියන්ති⁴ එකෙ, අතිධාවන්ති එකෙ, චක්ඛමනොනා ච පස්සන්ති.

කථඤ්ච භික්ඛවෙ, ඔලියන්ති එකෙ: භවාරාමා භික්ඛවෙ, දෙවමනුස්සා භවරතා භවසම්මුදිතා, තෙසං භවනිරොධාය ධම්මෙ දෙසියමානෙ විතතං න පක්ඛද්දති නපසිද්දති⁵ න සන්තිට්ඨති නාබිමුච්චති. එවා බො භික්ඛවෙ ඔලියන්ති එකෙ.

කථඤ්ච භික්ඛවෙ, අතිධාවන්ති එකෙ: භවෙනෙව⁶ බො පනෙතෙ අට්ටියමානා.⁷ හරායමානා ජිගුච්ඡමානා විහවං අභිනද්දන්ති: ‘යතො කීර හො අයං අනතා කායස්ස හෙදු⁸ උච්ඡිජ්ජති විතස්සති න භොති පරං මරණං, එතං සන්තං එතං පණ්ණිතං එතං යාපාවන්ති⁹ එවා බො භික්ඛවෙ අතිධාවන්ති එකෙ.

කථඤ්ච භික්ඛවෙ චක්ඛමනොනා ච පස්සන්ති: ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු භුතා භුතතො පස්සති, භුතං භුතතො දිස්වා භුතස්ස නිබ්බිදය විරාගාය නිරොධාය පටිපන්නො භොති. එවා බො භික්ඛවෙ චක්ඛමනොනා ච පස්සන්ති.

‘යො භුතං භුතතො දිස්වා භුතස්ස ච අතික්කමං,
යථාභුතෙ’තිමුච්චති භවතණ්හා පරික්කයා’ (1)

ස වෙ¹⁰ භුත පරිඤ්ඤානො¹¹ විතතණ්හො භවාහවෙ
භුතස්ස විහවා භික්ඛු නාගච්ඡති පුනබ්බව”න්ති (2)

තයො පුග්ගලා විපන්නදිට්ඨි, තයො පුග්ගලා සම්පන්නදිට්ඨි.

කතමෙ තයො පුග්ගලා විපන්නදිට්ඨි. කිත්ථිසො ච කිත්ථිසසාවකො ච යො ච මිච්ඡාදිට්ඨිකො. ඉමෙ තයො පුග්ගලා විපන්නදිට්ඨි.

කතමෙ තයො පුග්ගලා සම්පන්නදිට්ඨි. තථාගතො ච තථාගතසාවකො ච යො ච සම්මාදිට්ඨිකො, ඉමෙ තයො පුග්ගලා සම්පන්නදිට්ඨි.

1 භවදිට්ඨියො, විහවදිට්ඨිසයං - ස්‍යා PTS 2 නිසයිතා සෙ - ස්‍යා PTS

3 භන්ති - ස්‍යා PTS 4 ඔලියන්ති - ස්‍යා PTS

5 න පසිද්දති - මජ්ඣං PTS න සමපසිද්දති - ස්‍යා

6 භන්ති - ස්‍යා 7 අට්ටියමානා - ස්‍යා PTS 8 හෙදු පරං මරණං - මජ්ඣං

9 යාපාවන්ති - ස්‍යා - PTS

10 සවෙ - ස්‍යා 11 භුතස්ස පරිඤ්ඤා - PTS භුතස්ස පරිඤ්ඤානො සො-ස්‍යා

එහාම දූෂිත ආසාද දූෂිත වෙති. එහාම දූෂිත ආනතාදූෂිත වෙති. එහාම දූෂිත මිත්‍යාදූෂිත වෙති. එහාම දූෂිත සාමාන්‍යදූෂිත වෙති. එහාම දූෂිත අනන්‍යාසිකදූෂිත වෙති. එහාම දූෂිත සංයෝජනික දූෂිත වෙති. එහාම දූෂිත ආනව්‍යාදානුකූල දූෂිත වෙති.

“කාර්තිකයෝ තුමු හවදූෂිත ද, විභවදූෂිත ද යන මේ දෙක ඇසුරු කළාහු වෙති. යම් කරුණෙකින් මේ ලෝවැසි තෙම යම් නිරෝධ-සුඛයෙකින් විපරිතසංඝ ඇත්තේ ද, ඔවුනට ඒ නිරෝධයෙහි ඥානයක් නැද්ද එහෙයිනි.”

“මහණෙනි, දම්පිට දූෂිතතයක් වියින් සමුද්‍යවාරයට පත් දෙවිමිනිස්සු ඇතැම් කෙනෙක් ඔලියන (ශාවෙන සංඝ හෙයින් නිව්‍යාණයෙන් හැකිලීම) කෙරෙහි. ඇතැම් කෙනෙක් (උච්ඡේද හෙයින් නිරෝධගාමිනිප්‍රතිපදායෙහි) අභිධාමන කෙරෙත්. නුවණැස් ඇත්තාහු මැ දකිත්.

මහණෙනි, කිසෙයින් ඇතැම් කෙනෙක් ඔලියන කෙරෙහි යන් මහණෙනි, දෙවිමිනිස්සු හවය අභිරමණසාධනය කොට ඇත්තාහු ය. හවයෙහි ඇලුණාහු ය, හවයෙන් සතුටු වුවාහු ය. හවනිරෝධය පිණිස දහම් දෙසනු ලබන කල්හි ඔවුන්ගේ සිත (ධම්මදෙශනාවට හෝ හව-නිරෝධයට) නොපිවිසෙයි. නොපහදී නොපිහිටයි අබ්බුක්ක නොවේ. මහණෙනි, මෙසෙයින් ඇතැම් කෙනෙක් ඔලියන කෙරෙත්.

මහණෙනි, කිසෙයින් ඇතැම් කෙනෙක් අභිධාමන කෙරෙහි. යන්: තවද ඇතැම් කෙනෙක් හවයෙන් මැ පෙළෙකු ලබන්නාහු ලජ්ජාවට පැමිණෙන්නාහු ජුගුප්සාවට පැමිණෙන්නාහු උච්ඡේදයට සතුටු වෙත්. හවත්ති, යම් තැනක පටන් මේ ආනතා කාලින් මරණින් මත්තෙහි සිද්දේ ද වැනැසේ ද මරණින් මත්තෙහි විද්‍යාන නොවේ ද තෙල (සිද්ධි) ශාන්ත යැ තෙල ප්‍රණීත යැ තෙල යථාසම්භාවය ලැබී. මහණෙනි, මෙසෙයින් ඇතැම් කෙනෙක් අභිධාමන කෙරෙත්.

මහණෙනි, කිසෙයින් ඇත් ඇත්තාහු මැ දකිති යන්: මහණෙනි, මෙසක්තෙහි මහණ තෙම භූතය (හෙතෙයින් උපන් සංකෘතියක සංකීර්ණයාන දුඃඛය) භූත (දුඃඛ) වශයෙන්, දකී. භූතය භූතවශයෙන් දැක භූතයාගේ නිවේදය පිණිස විරාගය පිණිස නිරෝධය පිණිස පිළිපත්තේ වේ. මහණෙනි, මෙසෙයින් ඇත් ඇත්තාහු මැ දකිත්.

“යමෙක් භූතය භූතවශයෙන් දැක භූතයාගේ ඉක්මවීම (නිරෝධය) ද දැක හවශාමණාවගේ ඤාය කිරීමෙන් යථාසම්භාව වූ නිරෝධයෙහි අබ්බුක්ක වේ ද, (1)

ඒ අතීත් තෙමේ එකානන්තයෙන් භූත සංකීර්ණයාන දුඃඛය පිරිසිදු දත්තේ කුදුමභත් හවයෙහි පහවූ කෘෂ්ණ ඇත්තේ භූත සංකීර්ණයාන වහින දුඃඛයාගේ සිද්ධිමත් ප්‍රතිඵලයට නොපැමිණේ” යයි. (2)

පුද්ගලයෝ නිදේනෙක් විරූපභාවයට ගිය දූෂි ඇත්තාහු ය. පුද්ගලයෝ නිදේනෙක් සුදුරභාවයට ගිය දූෂි ඇත්තාහු ය.

කවර පුද්ගලයෝ නිදේනෙක් විරූපභාවයට ගිය දූෂි ඇත්තාහු ද යන්: නිවික යැ නිවිකාශ්‍රාවක යැ යමෙකුත් මිත්‍යාදූෂි ඇත්තේ නම් හේ ය. මොහු විරූපභාවයට ගිය දූෂි ඇති තුන් පුතුවෝ යි.

කවර පුද්ගලයෝ නිදේනෙක් සුදුරභාවයට ගිය දූෂි ඇත්තාහු ද යන්: තථාගත යැ තථාගතාශ්‍රාවක යැ යමෙකුත් සමාන්තදූෂි ඇත්තේ නම් හේ ය. මොහු සුදුරභාවයට ගිය දූෂි ඇති තුන් පුතුවෝ යි.

‘කොධනො උපනාති ච පාපමඤ්ඤි ච යො නරො,
විපනනදිට්ඨි මොඛාචී නං ජඤ්ඤා වසලො ඉති, (1)

අකෙකාධනො අනුපනාති විසුඤ්ඤා¹ සුඤ්ඤානං ගතො,
සම්පනනදිට්ඨි මොඛාචී නං ජඤ්ඤා අරියො ඉති’ති, (2)

තිස්සො විපනනදිට්ඨියො, තිස්සො සම්පනනදිට්ඨියො.

කතමා තිස්සො විපනනදිට්ඨියො: ‘එතං මමා’ති² විපනනදිට්ඨි
‘එසො’හමසමිති විපනනදිට්ඨි, ‘එසො මෙ අතතා’ති විපනනදිට්ඨි, ඉමා
තිස්සො විපනනදිට්ඨියො.

කතමා තිස්සො සම්පනනදිට්ඨියො. ‘තෙනං මමා’ති² සම්පනනදිට්ඨි,
‘තෙසො’හමසමිති සම්පනනදිට්ඨි, ‘න මෙසො අතතා’ති සම්පනනදිට්ඨි,
ඉමා තිස්සො සම්පනනදිට්ඨියො.

‘එතං මමා’ති² කා දිට්ඨි. කති දිට්ඨියො: කතමනානුග්ගතිතා තා
දිට්ඨියො. ‘එසො’හමසමිති කා දිට්ඨි. කති දිට්ඨියො. කතමනානුග්ගතිතා
තා දිට්ඨියො. ‘එසො මෙ අතතා’ති කා දිට්ඨි. කති දිට්ඨියො. කත-
මනානුග්ගතිතා තා දිට්ඨියො.

‘එතං මමා’ති පුබ්බනානුදිට්ඨි, අධාරස දිට්ඨියො, පුබ්බනානුග්ගතිතා
තා දිට්ඨියො, ‘එසො’හමසමිති අපරනානුදිට්ඨි, චතුචනතාලිසං දිට්ඨියො,
අපරානානුග්ගතිතා තා දිට්ඨියො, ‘එසො මෙ අතතා’ති විසතිවඤ්ඤා
අතතානුදිට්ඨි, විසති වඤ්ඤා සකකායදිට්ඨි, සකකායදිට්ඨිපපමුඛාති³
ආසවසිදිට්ඨිගතාති, පුබ්බනාපරනානුග්ගතිතා තා දිට්ඨියො.

‘යෙ කෙවි භික්ඛවෙ, මයි නිට්ඨං ගතා, සබ්බෙ තෙ දිට්ඨිසම්පනනා,
තෙසං දිට්ඨිසම්පනනං පඤ්චනං ඉධ නිට්ඨා, පඤ්චනං ඉධ විභාය
නිට්ඨා.

කතමෙසං පඤ්චනං ඉධ නිට්ඨා: සත්තකම්මපරමස්ස, කොලං-
කොලස්ස, එකබ්ඪස්ස, සකදගාමිස්ස, යො ච දිට්ඨෙව ධම්මෙ අරහා. ඉමෙසං
පඤ්චනං ඉධ නිට්ඨා.

කතමෙසං පඤ්චනං ඉධ විභාය නිට්ඨා: අනාරාපරිනිබ්බාසිස්ස,
උපභව්වපරිනිබ්බාසිස්ස, අසඛාරපරිනිබ්බාසිස්ස, සසඛාරපරිනිබ්බාසිස්ස,
උද්ධංසොතස්ස අකතිට්ඨිගාමිනො, ඉමෙසං පඤ්චනං ඉධ විභාය නිට්ඨා.

1. අමසා - ස්‍යා PTS.

2. මමනා - ස්‍යා PTS.

3. දිට්ඨිපපමුඛෙක - ස්‍යා

යම් මිනිසෙක් කිපෙන සුලු ද බලාගෙවෙර ඇත්තේ ද ලාමක වූ මතුගුණ ඇත්තේ ද විරූපභාවයට ගිය දූෂි ඇත්තේ ද කලු මරද වසන-සුලු ද ඔහු 'වසල' යයි දන්නේ ය. (1)

(යමෙක්) නො කිපෙන සුලු ද බලාගෙවෙර නැත්තේ ද (ඥානදායීතාව-විශුද්ධියෙන්) විශුද්ධ වූයේ ද, (මාගීඵල සංකීර්ණ) ශුද්ධභාවයට ගියේ ද සුදුරභාවයට ගිය දූෂි ඇත්තේ ද ප්‍රඥ ඇත්තේ ද ඔහු 'ආයතී' යයි දන්නේ ය. (2)

විපතනදූෂිත්‍ර නිදේහෙන, සමපතනදූෂිත්‍ර නිදේහෙති.

තුන් විපතනදූෂිත්‍ර කවර හ යන්: 'තෙල මාගේ යැ' යනු විපතනදූෂි යැ "තෙල මම වෙමි" යනු විපතනදූෂි යැ "තෙල මාගේ ආත්ම යැ" යනු විපතනදූෂි යි. මොහු තුන් විපතනදූෂිත්‍ර වෙත්.

තුන් සමපතනදූෂිත්‍ර කවර හ යන්: "තෙල මාගේ නො වෙයි" යනු සමපතනදූෂි යැ, "තෙල මම නො වෙමි" යනු සමපතනදූෂි යැ. "තෙල මාගේ ආත්මය නො වෙයි" යනු සමපතනදූෂි යි. මොහු තුන් සමපතනදූෂිත්‍ර වෙත්.

"තෙල මාගේ යැ" යනු කවර දූෂි ද, දූෂිත්‍ර කෙතෙක් ද, ඒ දූෂිත්‍ර කවර අන්තයෙකින් අනුගාමික වූවාහු ද, "තෙල මම වෙමි" යනු කවර දූෂි ද, දූෂිත්‍ර කෙතෙක් ද, ඒ දූෂිත්‍ර කවර අන්තයෙකින් අනුගාමික වූවාහු ද, "තෙල මාගේ ආත්ම යැ" යනු කවර දූෂි ද, දූෂිත්‍ර කෙතෙක් ද, ඒ දූෂිත්‍ර කවර අන්තයෙකින් අනුගාමික වූවාහු ද යන්:

"තෙල මාගේ යැ" යනු පූජ්‍යානාත්‍රදූෂි යැ දූෂි අටලොසෙකි. ඒ දූෂිත්‍ර පූජ්‍යානායෙන් අනුගාමිකයහ. "තෙල මම වෙමි" යනු අපරානාත්‍රදූෂි යැ. දූෂි සිසුසාලිසෙකි. ඒ දූෂිත්‍ර අපරානායෙන් අනුගාමිකයහ. "තෙල මාගේ ආත්ම යැ" යනු විංශද්වස්තුක ආත්මාත්‍රදූෂි යැ. විංශද්වස්තුක සත්කායදූෂි යැ, සත්කායදූෂි ප්‍රමුඛ කොට ඇති දූෂිගත දෙසැටෙකි. ඒ දූෂිත්‍ර පූජ්‍යානාපරානායෙන් අනුගාමික වෙත්.

මහණෙනි, යම් කිසි කෙනෙක් මා කෙරෙහි ('භාග්‍යවත්හු සමාක්-සම්බුද්ධහ'යි) මාගීඥනවශයෙන් නිශ්චාලව ගියාහු ද ඒ සියල්ලෝ දූෂි-සමපතනයෝ යි. ඒ දූෂිසමපතනයන් අතුරින් පස්දෙනකුත්හට මේ කාමධාතුයෙහි නිශ්චා (පරිනිවෘත්තය) වෙයි. පස්දෙනකුත්හට මේ කාම-භවය හැරපියා නිශ්චා වෙයි.

කවර පස්දෙනකුත්හට මෙහි නිශ්චා වේ ද යන්: සත්තකඛ්‍යාත්ත-පරමහට යැ කොලංකොලහට යැ ඵකඛිජ්ඣට යැ සකදගාමිහට යැ යමෙකුත් මේ අත්බැවිහි මැ අභිත් වේ ද ඔබට යැ යන මේ පස්දෙනාහට මෙහි නිශ්චා වේ.

කවර පස්දෙනකුත්හට මේ කාමධාතුව හැරපියා නිශ්චා වේ ද යන්: අන්තරාපරිනිබ්බාසිහට යැ උපභව්වපරිනිබ්බාසිහට යැ අසංකාරපරිනිබ්බාසි-හට යැ සංකාරපරිනිබ්බාසිහට යැ උභිංසොන අකතිට්ඨගාමිහට යැ යන මේ පස්දෙනාහට මේ කාමධාතුව හැරපියා නිශ්චා වේ.

යෙ කෙවි භික්ඛවෙ මසි නිට්ඨං ගතා, සබ්බෙ තෙ දිව්‍යසම්පන්නා,
තෙසං දිව්‍යසම්පන්නානං ඉමෙසං පඤ්චන්තං ඉධ නිට්ඨා, ඉමෙසං
පඤ්චන්තං ඉධ විහාය නිට්ඨා.

යෙ කෙවි භික්ඛවෙ මසි අවෙච්චප්පන්නා, සබ්බෙ තෙ සොභා-
පන්නා, තෙසං සොභාපන්නානං පඤ්චන්තං ඉධ නිට්ඨා, පඤ්චන්තං ඉධ
විහාය නිට්ඨා.

කතමෙසං පඤ්චන්තං ඉධ නිට්ඨා: සත්ඤ්ඤානුපරමස්ස, කොලං-
කොලස්ස, ඵකඤ්ඤස්ස, සකද්දගාමීස්ස, යො ච දිව්‍යෙච ධම්මෙ අරහා, ඉමෙසං
පඤ්චන්තං ඉධ නිට්ඨා.

කතමෙසං පඤ්චන්තං ඉධ විහාය නිට්ඨා: අනාරාපරිනිබ්බාසස්ස,
උපහච්චපරිනිබ්බාසස්ස, අසඤ්ඤාපරිනිබ්බාසස්ස, සසඤ්ඤා පරිනිබ්බාසස්ස,
උද්ධංසොතස්ස අනනිට්ඨගාමීනො, ඉමෙසං පඤ්චන්තං ඉධ විහාය
නිට්ඨා.

යෙ කෙවි භික්ඛවෙ මසි අවෙච්චප්පන්නා, සබ්බෙ තෙ සොභාපන්නා,
තෙසං සොභාපන්නානං ඉමෙසං පඤ්චන්තං ඉධ නිට්ඨා, ඉමෙසං
පඤ්චන්තං ඉධ විහාය නිට්ඨා.”

දිව්‍යකථා සමත්තා.

මහණෙනි, යම් කිසි කෙනෙක් මා කෙරෙහි නිෂ්ඨාවට ගියාහු ද එහාම දෙන දූෂටියෙක් සුඤ්ජර බවට ගියාහු යැ. ඒ දූෂටියෙක් සුඤ්ජර බවට ගියවුන් අතුරින් මොවුන් පස්දෙනහට ඉඩනිෂ්ඨා යැ මොවුන් පස්දෙනහට ඉඩ-විහාස[නිකමා යි.

මහණෙනි, යම් කිසි කෙනෙක් මා කෙරෙහි අවල ප්‍රසාදයෙන් ප්‍රසන්නයෝ වෙත් ද, එහාම දෙන ආයතීමාගීශ්‍රෝතසට පැමිණියාහු යැ. ඒ ආයතීමාගීශ්‍රෝතසට පැමිණියවුන් අතුරින් පස්දෙනකුන්හට මේ කාම-ධාතූයෙහි නිෂ්ඨා වෙයි. පස් දෙනකුන්හට මේ කාමධාතුව හැරපියා නිෂ්ඨා වෙයි.

කවර පස්දෙනකුන්හට මේ කාමධාතූයෙහි නිෂ්ඨා වෙයි යන්: සත්තකක්කතූපරමහට යැ. කොලාකොලහට යැ එකඤ්ජහට යැ සකදුගාමි-හට යැ යමෙකුත් මෙ අත්ඛැවිහි මැ අභිත් චේ ද ඔබට යැ යන මොවුන් පස්දෙනහට මේ කාමධාතූයෙහි නිෂ්ඨා වේ.

කවර පස්දෙනකුන්හට මේ කාමධාතුව හැරපියා නිෂ්ඨා වෙයි යන්: අනාරාපරිනිබ්බාසිහට යැ උපහව්වපරිනිබ්බාසිහට යැ අසඤ්ඤාරපරිනිබ්බාසි-හට යැ සසඤ්ඤාරපරිනිබ්බාසිහට යැ උඤ්ඤාසොතඅකතිට්ඨගාමිහට යැ යන මොවුන් පස්දෙනහට මේ කාමධාතුව හැරපියා නිෂ්ඨාව වේ.

මහණෙනි, යම් කිසි කෙනෙක් මා කෙරෙහි අවල ප්‍රසාදයෙන් ප්‍රසන්නයෝ වෙත් ද එහාම දෙන ආයතීමාගීශ්‍රෝතසට පැමිණියාහු වෙති. ඒ ආයතීමාගීශ්‍රෝතසට පැමිණියවුන් අතුරෙන් මොවුන් පස්දෙනහට මේ කාමධාතූයෙහි නිෂ්ඨා වෙයි. මොවුන් පස්දෙනහට මේ කාමධාතුව හැරපියා නිෂ්ඨා වේ යයි.

දූෂටිකථා නිමි.

3

ආකාරානුකූල සහතිකය.

3 - 1. ගණනුදෙදසො

සොලසවිඳුකං ආකාරානුකූල සහතිකය¹ හා වගනො සමබන්ධය² දෙව්
 සද්දන්තයානි උපපජ්ජනති: අට්ඨ පරිපජ්ඣේ සද්දන්තයානි, අට්ඨ³ උපකාරේ
 සද්දන්තයානි, අට්ඨාරස උපකර්මලෙසෙ සද්දන්තයානි, තෙරස වොදනෙ සද්දන්තයානි,
 බ්‍රහ්මසංඝ⁴ සන්තොකාරිණී⁵ සද්දන්තයානි, චතුර්විසති සමාධිවසෙන සද්දන්තයානි,
 දෙව්සත්තනි විපස්සනාවසෙන සද්දන්තයානි, අට්ඨ නිබ්බිදසද්දන්තයානි, අට්ඨ
 නිබ්බිදනුලොමසද්දන්තයානි, අට්ඨ නිබ්බිදපටිපස්සද්ධිසද්දන්තයානි, එකවිසති
 විමුත්තිසුඛෙ සද්දන්තයානි.

ගණනුදෙදසො සමනෙතා

3 - 2. පරිපජ්ඣ - උපකාරසොලස සද්දන්තයානි

කතමානි අට්ඨ පරිපජ්ඣේ සද්දන්තයානි, අට්ඨ ච උපකාරේ සද්දන්තයානි.

කාමච්ඡන්දෙ සමාධිණං පරිපජ්ඣො, නෙකකම්මං සමාධිණං උපකාරං;
 බ්‍රහ්මාදෙ සමාධිණං පරිපජ්ඣො, අබ්‍රහ්මාදෙ සමාධිණං උපකාරං; විනම්ඳුං⁶
 සමාධිණං පරිපජ්ඣො, ආලොකසඤ්ඤා සමාධිණං උපකාරං; උද්ධච්චං
 සමාධිණං පරිපජ්ඣො, අවිකෙබ්බො සමාධිණං උපකාරං; විවිකිච්ඡා
 සමාධිණං පරිපජ්ඣො, ධම්මවච්ඡානං සමාධිණං උපකාරං; අවිජ්ජා
 සමාධිණං පරිපජ්ඣො, සද්දන්තං සමාධිණං උපකාරං; අරති සමාධිණං පරිපජ්ඣො,
 පාමොජ්ජං සමාධිණං උපකාරං; සබ්බෙබ්බි අකුසලා ධම්මා සමාධිණං
 පරිපජ්ඣො, සබ්බෙබ්බි කුසලා ධම්මා සමාධිණං උපකාරං. ඉමානි අට්ඨ
 පරිපජ්ඣේ සද්දන්තයානි, අට්ඨ ච උපකාරේ සද්දන්තයානි.

ඉමෙහි සොලසති ආකාරෙහි උද්විතං චිත්තං⁷ සමුද්විතං⁸ එකතෙන
 සහතිට්ඨති, නිවරණෙහි විසුජ්ඣති.

කතමෙ තෙ එකතනා: නෙකකම්මං එකතනං, අබ්‍රහ්මාදෙ එකතනං,
 ආලොකසඤ්ඤා එකතනං, අවිකෙබ්බො එකතනං, ධම්මවච්ඡානං එකතනං,
 සද්දන්තං එකතනං, පාමොජ්ජං එකතනං, සබ්බෙබ්බි කුසලා ධම්මා එකතනා.

කතමෙහි තෙ නිවරණා: කාමච්ඡන්දෙ නිවරණං, බ්‍රහ්මාදෙ නිවරණං,
 විනම්ඳුං නිවරණං, උද්ධච්චකුසලච්චං නිවරණං, විවිකිච්ඡා නිවරණං,
 අවිජ්ජා නිවරණං, අරති නිවරණං, සබ්බෙබ්බි අකුසලා ධම්මා නිවරණා.

1. ආකාරානුකූල සහතිකය - මජ්ඣිම, සූ. 2 සමාධිකානි - මජ්ඣිම, සූ. PTS,

3. අට්ඨ ච - මජ්ඣිම, 4. බ්‍රහ්මසංඝං - මජ්ඣිම, බ්‍රහ්මසංඝං - PTS, සූ.

5. සන්තොකාරිණී - සූ. PTS, 6. විනම්ඳුං - මජ්ඣිම.

7. උද්ධච්චං චිත්තං - PTS උද්ධච්ච චිත්තං - සූ.

8. සමුද්විතං චිත්තං - මජ්ඣිම, සමුද්විත චිත්තං - සූ. සමුද්විතං - PTS. උද්විතං චිත්තං -
 සමුද්විතං - පු, උද්විතං චිත්තං සමුද්විතං - පු.

9. නිවරණානි කතමෙ - මජ්ඣිම.

3

ආනාපානස්මෘති කථා

3 - 1. ගණනවාරය

මොඩගවස්සුක ආනාපානසමාති සමාධිය වඩන්හුට සාහිරෙක දෙසියක් ඥානයෝ උපදිති. උවදුරු අරමුණු කොට පැවැති ඥානයෝ අට දෙනෙක, උපකාර අරමුණු කොට පැවැති ඥානයෝ අටදෙනෙක, උපකෙලන අරමුණු කොට පැවැති ඥානයෝ අටළොසෙක, වොදනඥාන තුදසෙක, සිහි ඇති වූ කරන්හුගේ ඥාන දෙකිසෙක, සමාධිවශයෙන් පැවැති ඥානයෝ සුවිස්සෙක, විදගීනාවශයෙන් පැවැති ඥානයෝ දෙසැත්තැවෙක, නිවේදඥානයෝ අටදෙනෙක, නිවේදයට අනුලෝම වූ ඥානයෝ අටදෙනෙක, නිවේදයාගේ සන්තිදීමෙහි ඥානයෝ අටදෙනෙක, විමුක්තිසුඛසම්ප්‍රසන්න-ඥානයෝ එක්විස්සෙකි.

ගණනවාරය නිමි.

3 - 2. පරිපත් උපකාර මොඩගඥානයෝ

උවදුරු අරමුණු කොට පැවැති ඥානයෝ අටදෙන, උපකාර අරමුණු කොට පැවැති ඥානයෝ අටදෙන කවරහ යන්:

කාමච්ඡදය සමාධියට උවදුරු යැ, තෙනෙත්‍රමය සමාධියට උපකාර යැ. ව්‍යාපාදය සමාධියට උවදුරු යැ, අව්‍යාපාදය සමාධියට උපකාර යැ. පිනමිඳ්‍රිය සමාධියට උවදුරු යැ, ආලෝකසංඥාව සමාධියට උපකාර යැ. ඔෂ්ඨිකය සමාධියට උවදුරු යැ, අවික්‍ෂේපය සමාධියට උපකාර යැ. විවිකිකයා ව සමාධියට උවදුරු යැ, ධර්මිකවය සමාධියට උපකාර යැ. අවිද්‍යාව සමාධියට උවදුරු යැ, ඥානය සමාධියට උපකාර යැ. අරතිය සමාධියට උවදුරු යැ, ප්‍රාමොද්‍ය සමාධියට උපකාර යැ. හැම අකුලඛමියෝ සමාධියට උවදුරු වෙති, හැම කුලඛමියෝ සමාධියට උපකාර වෙත්. මොහු උවදුරු අරමුණු කොට පැවැති ඥානයෝ අටදෙන ද උපකාර අරමුණු කොට පැවැති ඥානයෝ අටදෙන ද වෙත්.

මේ සොළොස් අයුරින් මතුමන්තෙහි කළ පරිවය ඇති මොහොවට මතුමන්තෙහි කළ පරිවය ඇති සිත එකතියෙහි පිහිටයි, නිවරණයන් කෙරෙත් විශුද්ධි වෙයි.

ඒ එකතියෝ කවරහ යන්: තෙනෙත්‍රමය එකතිය අව්‍යාපාදය එකතිය ආලෝකසංඥාව එකතිය අවික්‍ෂේපය එකතිය ධර්මිකවය එකතිය ඥානය එකතිය ප්‍රාමොද්‍ය එකතිය හැම කුලඛමියෝ එකතියෝ යි.

ඒ නිවරණයෝ කවරහ යන්: කාමච්ඡදය නිවරණය ව්‍යාපාදය නිවරණය පිනමිඳ්‍රිය නිවරණය උද්ධවිකුකකුච්චය නිවරණය විවි-කිච්ඡාව නිවරණය අවිජ්ජාව නිවරණය අරතිය නිවරණය හැම අකුලඛමියෝ නිවරණයෝ යි.

නිවරණය¹ කෙතෙක්ද? නිවරණය: නියෝජ්‍යවරණයෙන්² නිවරණය.

කතමේ නේ නියෝජ්‍ය: නෙකකමම. අරියානං නියෝජ්‍යං, නෙක ව නෙකකමමෙන අරියා නියෝජ්‍ය;³ කාමච්ඡෙදෙ නියෝජ්‍යවරණං, නෙක ව කාමච්ඡෙදෙන නිවුතනතා නෙකකමම. අරියානං නියෝජ්‍යං නපපජානාතිති⁴ කාමච්ඡෙදෙ නියෝජ්‍යවරණං, අබ්‍යාපාදෙ අරියානං නියෝජ්‍යං, නෙක ව අබ්‍යාපාදෙන අරියා නියෝජ්‍ය;⁵ බ්‍යාපාදෙ නියෝජ්‍යවරණං, නෙක ව බ්‍යාපාදෙන නිවුතනතා අබ්‍යාපාදං අරියානං නියෝජ්‍යං නපපජානාතිති⁴, බ්‍යාපාදෙ නියෝජ්‍යවරණං. ආලෝකසංකෘතං අරියානං නියෝජ්‍යං, තාය ව ආලෝකසංකෘතං අරියා නියෝජ්‍ය; පිනමිඳං නියෝජ්‍යවරණං, නෙක ව පිනමිඳෙන නිවුතනතා අලෝකසංකෘතං අරියානං නියෝජ්‍යං නපපජානාතිති පිනමිඳං නියෝජ්‍යවරණං. අපිකෙබ්‍යො අරියානං නියෝජ්‍යං, නෙක ව අපිකෙබ්‍යො අරියා නියෝජ්‍ය; උභවං නියෝජ්‍යවරණං, නෙක ව උභවෙන නිවුතනතා අපිකෙබ්‍යො අරියානං නියෝජ්‍යං නපපජානාතිති උභවං නියෝජ්‍යවරණං. ධම්මවච්ඡානං අරියානං නියෝජ්‍යං, නෙක ව ධම්මවච්ඡානෙන අරියා නියෝජ්‍ය; විචිකිච්ඡා නියෝජ්‍යවරණං, තාය ව විචිකිච්ඡා නිවුතනතා ධම්මවච්ඡානං අරියානං නියෝජ්‍යං නපපජානාතිති විචිකිච්ඡා නියෝජ්‍යවරණං, සුඤ්ඤං අරියානං නියෝජ්‍යං, නෙක ව සුඤ්ඤෙන අරියා නියෝජ්‍ය; අවිජ්ජා නියෝජ්‍යවරණං, තාය ව අවිජ්ජාය නිවුතනතා සුඤ්ඤං අරියානං නියෝජ්‍යං නපපජානාතිති අවිජ්ජා නියෝජ්‍යවරණං, පාමොජ්ජං⁵ අරියානං නියෝජ්‍යං නෙක ව පාමොජ්ජෙන අරියා නියෝජ්‍ය; අරති නියෝජ්‍යවරණං, තාය ව අරතියා නිවුතනතා පාමොජ්ජං අරියානං නියෝජ්‍යං නපපජානාතිති අරති නියෝජ්‍යවරණං, සබ්බෙපි කුසලා ධම්මා අරියානං නියෝජ්‍යං, නෙති ව කුසලෙයි ධම්මෙයි අරියා නියෝජ්‍ය; සබ්බෙපි අකුසලා ධම්මා නියෝජ්‍යවරණං, නෙති ව අකුසලෙයි ධම්මෙයි නිවුතනතා කුසලෙ ධම්මෙ අරියානං නියෝජ්‍යං නපපජානාතිති සබ්බෙපි අකුසලා ධම්මා නියෝජ්‍යවරණං.

සොලසකුණංගිඤ්ඤා සමනෙතා.

3 - 3. උපකතිලෙසසුඤ්ඤානි.

ඉමෙයි ව පන නිවරණෙයි විසුඳාවිතනසා සොලසවස්ථකං⁶ ආචාර්යානන්දකමාති. භාවයනො බණ්ඩකමොධානා කතමේ අධාරය උපකතිලෙසා උපපජන්ති:

1. කෙතෙක්ද - සා.

2. නියෝජ්‍යවරණයෙන් - පු.

3. නියෝජ්‍ය - මජ්ඣ., PTS

4. න පපජානාතිති - PTS

5. පාමුජ්ජ - සා.

6. සොලසකවස්ථකං - සි 2

නිවරණය යනු: කවර අරුතින් නිවරණ වෙයි යත්: නියතීණ-වරණාචයෙන් නිවරණ ය.

ඒ නියතීණයෙන් කවරය යත්: නෛෂ්‍රමයය ආයතීයත්ගේ නියතීණයෙක. ඒ නෛෂ්‍රමයය හෙතුකොටගෙන ද ආයතීයෝ (කාමයෙන්) නික්ම යෙති. කාමච්ඡදය නියතීණාවරණයෙක. ඒ කාමච්ඡදයෙහි වැසුණු බැවින් ආයතීයත්ගේ නියතීණය වූ නෛෂ්‍රමයය නොදනී නු සි කාමච්ඡදය නියතීණාවරණ ය. අව්‍යාපාදය ආයතීයත්ගේ නියතීණයෙක. ඒ අව්‍යාපාදය හෙතුකොටගෙන ද ආයතීයෝ (ව්‍යාපාදයෙන්) නික්ම යෙති. ව්‍යාපාදය නියතීණයට ආවරණයෙක. ඒ ව්‍යාපාදයෙහි වැසුණු බැවින් ආයතීයත්ගේ නියතීණය වූ අව්‍යාපාදය නොදනී නු සි ව්‍යාපාදය නියතීණාවරණ ය. ආලෝකසංඥාව ආයතීයත්ගේ නියතීණයෙක. ඒ ආලෝක සංඥාව හෙතුකොටගෙන ද ආයතීයෝ (විනම්භයෙන්) නික්ම යෙති. විනම්භය නියතීණයට ආවරණයෙක. ඒ විනම්භයෙහි වැසුණු බැවින් ආයතීයත්ගේ නියතීණය වූ ආලෝකසංඥාව නොදනී නු සි විනම්භය නියතීණාවරණ ය. අවික්ෂේපය ආයතීයත්ගේ නියතීණයෙක. ඒ අවික්ෂේපය හෙතුකොටගෙන ද ආයතීයෝ (ඔද්ධිතයෙන්) නික්ම යෙති. ඔද්ධිතය නියතීණයට ආවරණයෙක. ඒ ඔද්ධිතයෙහි වැසුණු බැවින් ආයතීයත්ගේ නියතීණය වූ අවික්ෂේපය නොදනී නු සි ඔද්ධිතය නියතීණාවරණ ය. ධර්මිකතය ආයතීයත්ගේ නියතීණයෙක. ඒ ධර්මිකතය හෙතුකොටගෙන ද ආයතීයෝ (විචිකිතයෙන්) නික්ම යෙති. විචිකිතය නියතීණයට ආවරණයෙක. ඒ විචිකිතයෙහි වැසුණු බැවින් ආයතීයත්ගේ නියතීණය වූ ධර්මිකතය නොදනී නු සි විචිකිතය නියතීණාවරණ ය. ඥානය ආයතීයත්ගේ නියතීණයෙක. ඒ ඥානය හෙතුකොටගෙන ද ආයතීයෝ (අවිද්‍යායෙන්) නික්ම යෙති. අවිද්‍යාව නියතීණයට ආවරණයෙක. ඒ අවිද්‍යායෙහි වැසුණු බැවින් ආයතීයත්ගේ නියතීණය වූ ඥානය නොදනී නු සි අවිද්‍යාව නියතීණාවරණ ය. ප්‍රාමොද්‍ය ආයතීයත්ගේ නියතීණයෙක. ඒ ප්‍රාමොද්‍ය හෙතුකොටගෙන ද ආයතීයෝ (අරතියෙන්) නික්ම යෙති. අරතිය නියතීණාවරණයෙක. ඒ අරතියෙහි වැසුණු බැවින් ආයතීයත්ගේ නියතීණය වූ ප්‍රාමොද්‍ය නොදනී නු සි අරතිය නියතීණාවරණ ය. භෑම කුහලධර්මයෝ ආයතීයත්ගේ නියතීණයෙක. ඒ කුහලධර්මයන් හෙතුකොට ගෙන ද ආයතීයෝ (භෑම අකුහලයෙන්) නික්ම යෙති. භෑම අකුහල ධර්මයෝ නියතීණාවරණයෝ ය. ඒ අකුහලධර්මයන් විසින් වැසුණු බැවින් ආයතීයත්ගේ නියතීණය වූ කුහලධර්මයන් නොදනී නු සි භෑම අකුහලධර්මයෝ නියතීණාවරණයෝ සි.

මොඛගඤ්ඤානිදේශය නිමි.

3 - 3. උපකෙලගඤ්ඤාන

තවද මේ නිවරණයන් කෙරෙත් (උපචාරභූමියෙහි) විගුණ වූ සිත් ඇති, මොඛගඤ්ඤාන ආනාපානසමාතික වර්තනහිට ඤාණිකසමමධානය (උපකෙලගසමාගමය) හෙතුකොටගෙන කවර අවලෝක උපකෙලගයෝ උපදනාහු ද යත්:

අස්සාසාදිමජ්ඣපරියොසානං සතියං අනුගච්ඡතො අජ්ඣත්තවිකෙඛප-
ගතං විතතං සමාධිස්ස පරිපඤ්ඤා, පස්සාසාදිමජ්ඣපරියොසානං සතියං
අනුගච්ඡතො ඛිතිඤ්ඤාවිකෙඛපගතං විතතං සමාධිස්ස පරිපඤ්ඤා, අස්සාස-
පටිකඛිනා නිකන්තනිකන්තාවරියං සමාධිස්ස පරිපඤ්ඤා, පස්සාසපටි-
කඛිනා නිකන්තනිකන්තාවරියං සමාධිස්ස පරිපඤ්ඤා, අස්සාසෙතානිභුත්තස්ස
පස්සාසපටිලාභෙ මුච්ඡනා සමාධිස්ස පරිපඤ්ඤා, පස්සාසෙතානිභුත්තස්ස
අස්සාසපටිලාභෙ මුච්ඡනා සමාධිස්ස පරිපඤ්ඤා.

“අනුගච්ඡනා ච අස්සාසං පස්සාසං අනුගච්ඡනා,
සති අජ්ඣත්තවිකෙඛපා කඛිනා ඛිතිඤ්ඤා විකෙඛපපඤ්ඤා¹ (1)

අස්සාසෙතානිභුත්තස්ස පස්සාසපටිලාභෙ මුච්ඡනා,
පස්සාසෙතානිභුත්තස්ස අස්සාසපටිලාභෙ මුච්ඡනා² (2)

ඡ එතෙ උපකක්ඛිලෙසා ආනාපානසති³ සමාධිස්ස,
යෙහි විකම්පමානස්ස⁴ නො ච⁵ විතතං විමුච්චති
විමොක්ඛං අපපජානන්තා තෙ භොනති පරපතතියා’ති. (3)

පඨමං ඡක්ඛං.

නිමිත්තං ආවජ්ජතො අස්සාසෙ විතතං විකම්පති, සමාධිස්ස පරිපඤ්ඤා;
අස්සාසං ආවජ්ජතො නිමිත්තෙ විතතං විකම්පති, සමාධිස්ස පරිපඤ්ඤා,
නිමිත්තං ආවජ්ජතො පස්සාසෙ විතතං විකම්පති, සමාධිස්ස පරිපඤ්ඤා,
පස්සාසං ආවජ්ජතො නිමිත්තෙ විතතං විකම්පති, සමාධිස්ස පරිපඤ්ඤා;
අස්සාසං ආවජ්ජතො පස්සාසෙ විතතං විකම්පති, සමාධිස්ස පරිපඤ්ඤා;
පස්සාසං ආවජ්ජතො අස්සාසෙ විතතං විකම්පති, සමාධිස්ස පරිපඤ්ඤා.

“නිමිත්තං ආවජ්ජමානස්ස අස්සාසෙ විකම්පපතෙ⁶ මනො,
අස්සාසං ආවජ්ජමානස්ස නිමිත්තෙ විතතං විකම්පති (4)

නිමිත්තං ආවජ්ජමානස්ස පස්සාසෙ විකම්පපතෙ මනො,
පස්සාසං ආවජ්ජමානස්ස නිමිත්තෙ විතතං විකම්පති, (5)

අස්සාසං ආවජ්ජමානස්ස පස්සාසෙ විකම්පපතෙ මනො,
පස්සාසං ආවජ්ජමානස්ස අස්සාසෙ විතතං විකම්පති. (6)

ඡ එතෙ උපකක්ඛිලෙසා ආනාපානසතිසමාධිස්ස,
යෙහි විකම්පමානස්ස නො ච විතතං විකම්පති,
විමොක්ඛං අපපජානන්තා තෙ භොනති පරපතතියා’ති, (7)

දුතියං ඡක්ඛං.

1. විකෙඛපපඤ්ඤා - සසා 2. 'අස්සාසෙතානි අයං ගාථා සසාම පෙඤ්ඤා ක දිස්සතෙ
3. ආනාපානසති - මජ්ඣ සසා 4. විකම්පමානස්ස - PTS, සසා, කම්පමානස්ස - සසා
5. නොච - සසා 6. විකම්පත - මජ්ඣ, PTS.

ආචාර්යයාගේ ආදි-මධ්‍ය-පශ්චාත්‍යාන යන ස්ථානවලින් අනුව යන්නන්ගේ අධ්‍යාපනයෙහි විකේතනයට ගිය සිත සමාධිප්ත උවදුරෙකි. ප්‍රචාර්යයාගේ ආදි-මධ්‍ය-පශ්චාත්‍යාන යන ස්ථානවලින් අනුව යන්නන්ගේ වාග්‍යානුකූලතාවයෙහි විකේතනයට ගිය සිත සමාධිප්ත උවදුරෙකි. ආචාර්යයා පිළිබඳ ප්‍රාචීනා සංකීර්ණ නිකාමය වූ නාමිකත්වයේ පැවැත්ම සමාධිප්ත උවදුරෙකි. ප්‍රචාර්යයා පිළිබඳ ප්‍රාචීනා සංකීර්ණ නිකාමය වූ නාමිකත්වයේ පැවැත්ම සමාධිප්ත උවදුරෙකි. ආචාර්යයාගේ පෙළපත්තුවේ ප්‍රචාර්යප්‍රතිලාභයෙහි ඇල්ම සමාධිප්ත උවදුරෙකි. ප්‍රචාර්යයාගේ පෙළපත්තුවේ ආචාර්යප්‍රතිලාභයෙහි ඇල්ම සමාධිප්ත උවදුරෙකි.

1) ආචාර්යයා අනුව යන්නා වූ අධ්‍යාපනවිකේතනයට හෙතෙම වූ සමාධිප්ත ද, ප්‍රචාර්යයා අනුව යන්නා වූ වාග්‍යානුකූලතාවයට හෙතෙම වූ සමාධිප්ත ද, අධ්‍යාපන-විකේතනය (ආචාර්යයා) පිළිබඳ ප්‍රාචීනා ව ද, වාග්‍යානුකූලතාවය (ප්‍රචාර්යයා) පිළිබඳ ප්‍රාචීනා ව ද, (1)

2) ආචාර්යයාගේ මධ්‍යාප්‍රතිලාභයෙහි ඇල්ම ද, ප්‍රචාර්යයාගේ මධ්‍යාප්‍රතිලාභයෙහි ඇල්ම ද, යන (2)

මොහු සදහා ආචාර්යයාගේ සමාධිප්ත උපකේතනය වෙති. යම් උපකේතනය කෙනකුත් විසින් විකේතනයට පවුරු වනු ලබන්නන්ගේ සිත (කෙලෙසුන් කෙරෙන්) නො මිදේ නම් (ආචාර්යප්‍රතිලාභයෙහි ද) නො බැඳේ නම් ඔහු ය. විමෝක්‍ෂය නො දන්නා වූ ඔහු පරප්‍රත්‍යයට (මෙරමා හැදිමට) සුදුසු වෙත්. (3)

ප්‍රචාර්ය සමාධිප්ත යි.

(ආචාර්ය) නිමිත්ත ආවර්තා කරන්නාහට ආචාර්යයෙහි සිත සැලෙයි. ඒ සමාධිප්ත උවදුරෙකි. ආචාර්යයා ආවර්තා කරන්නාහට නිමිත්තයෙහි සිත සැලෙයි. ඒ සමාධිප්ත උවදුරෙකි. (ප්‍රචාර්ය) නිමිත්ත ආවර්තා කරන්නාහට ප්‍රචාර්යයෙහි සිත සැලෙයි, ඒ සමාධිප්ත උවදුරෙකි. ප්‍රචාර්යයා ආවර්තා කරන්නාහට නිමිත්තයෙහි සිත සැලෙයි, ඒ සමාධිප්ත උවදුරෙකි. ආචාර්යයා ආවර්තා කරන්නාහට ප්‍රචාර්යයෙහි සිත සැලෙයි. ඒ සමාධිප්ත උවදුරෙකි. ප්‍රචාර්යයා ආවර්තා කරන්නාහට ආචාර්යයෙහි සිත සැලෙයි, ඒ සමාධිප්ත උවදුරෙකි.

3) නිමිත්ත ආවර්තා කරන්නන්ගේ සිත ආචාර්යයෙහි විසිරෙයි. ආචාර්යයා ආවර්තා කරන්නන්ගේ සිත නිමිත්තයෙහි සැලෙයි. (4)

4) නිමිත්ත ආවර්තා කරන්නන්ගේ සිත ප්‍රචාර්යයෙහි විසිරෙයි. ප්‍රචාර්යයා ආවර්තා කරන්නන්ගේ සිත නිමිත්තයෙහි සැලෙයි. (5)

5) ආචාර්යයා ආවර්තා කරන්නන්ගේ සිත ප්‍රචාර්යයෙහි විසිරෙයි. ප්‍රචාර්යයා ආවර්තා කරන්නන්ගේ සිත ආචාර්යයෙහි සැලෙයි. (6)

මොහු සදහා ආචාර්යයාගේ සමාධිප්ත උපකේතනය වෙති. යම් උපකේතනය කෙනකුත් විසින් විකේතනයට පවුරු වනු ලබන්නන්ගේ සිත (කෙලෙසුන් කෙරෙන්) නො මිදේ නම් (ආචාර්යප්‍රතිලාභයෙහි ද) නො බැඳේ නම් ඔහු ය. විමෝක්‍ෂය නො දන්නා වූ ඔහු පරප්‍රත්‍යයට සුදුසු වෙත්. (7)

ද්විතීය සමාධිප්ත යි.

අභිනාත්‍රධාවගං චිත්තං විකේතපාත්‍රපතිතං සමාධිස්ස පරිපණේ,
අනාගතපටිකඛිනං චිත්තං විකම්පිතං¹ සමාධිස්ස පරිපණේ, ලීනං චිත්තං
කෝසජ්ජාත්‍රපතිතං සමාධිස්ස පරිපණේ, අතිපග්ගතිතං චිත්තං උඤ්චිමාත්‍ර-
පතිතං සමාධිස්ස පරිපණේ, අභිනතං² චිත්තං රාගාත්‍රපතිතං සමාධිස්ස
පරිපණේ, අපනතං³ චිත්තං බ්‍යාපාද්‍යත්‍රපතිතං සමාධිස්ස පරිපණේ.

“අභිනාත්‍රධාවගං චිත්තං - අනාගතපටිකඛිනං ලීනං.

අතිපග්ගතිතං අභිනතං² - අපනතං³ චිත්තං භ සමාධිංති. (8)

ජ එතෙ උපකම්මලෙසා - ආනාපානසතිසමාධිස්ස,

යෙති උපකම්මිලිධිසම්මකපෙසා - අබ්බිතතං නපපජානාති”ති. (9)

තතිස්ස ජිකං.

අස්සාසාදිමජ්ඣපරියොසානං සතිස්ස අත්‍රගච්ඡන්තො අජ්ඣහනං විකේත-
ගතෙන චිත්තෙන කායොපි චිත්තමපි සාරඳ්ධා ච භොනති ඉඤ්ජිතා ච
එඤ්ජිතා ච, පස්සාසාදිමජ්ඣපරියොසානං සතිස්ස අත්‍රගච්ඡන්තො බ්බිඳ්ධා
විකේතගතෙන චිත්තෙන කායොපි චිත්තමපි සාරඳ්ධා ච භොනති ඉඤ්ජිතා ච
එඤ්ජිතා ච; අස්සාසපටිකඛිනාය නිකන්තියා තණ්හාවරියාය කායොපි චිත්තමපි
සාරඳ්ධා ච භොනති ඉඤ්ජිතා ච එඤ්ජිතා ච, පස්සාසපටිකඛිනාය නිකන්තියා
තණ්හාවරියාය කායොපි චිත්තමපි සාරඳ්ධා ච භොනති ඉඤ්ජිතා ච එඤ්ජිතා ච;
අස්සාසෙනාභිතුන්තාස්ස පස්සාසපටිලාහෙ මුච්ඡිතතතා කායොපි චිත්තමපි
සාරඳ්ධා ච භොනති ඉඤ්ජිතා ච එඤ්ජිතා ච, පස්සාසෙනාභිතුන්තාස්ස අස්සාස-
පටිලාහෙ මුච්ඡිතතතා කායොපි චිත්තමපි සාරඳ්ධා ච භොනති ඉඤ්ජිතා ච
එඤ්ජිතා ච; නිමිත්තං ආවජ්ජන්තො අස්සාසෙ චිත්තං විකම්පිතතතා කායොපි
චිත්තමපි සාරඳ්ධා ච භොනති ඉඤ්ජිතා ච එඤ්ජිතා ච, අස්සාසං ආවජ්ජන්තො
නිමිත්තෙ චිත්තං විකම්පිතතතා කායොපි චිත්තමපි සාරඳ්ධා ච භොනති
ඉඤ්ජිතා ච එඤ්ජිතා ච; නිමිත්තං ආවජ්ජන්තො පස්සාසෙ චිත්තං විකම්පි-
තතතා කායොපි චිත්තමපි සාරඳ්ධා ච භොනති ඉඤ්ජිතා ච එඤ්ජිතා ච,
පස්සාසං ආවජ්ජන්තො නිමිත්තෙ චිත්තං විකම්පිතතතා කායොපි චිත්තමපි
සාරඳ්ධා ච භොනති ඉඤ්ජිතා ච එඤ්ජිතා ච; අස්සාසං ආවජ්ජන්තො පස්සාසෙ
චිත්තං විකම්පිතතතා කායොපි චිත්තමපි සාරඳ්ධා ච භොනති ඉඤ්ජිතා
ච එඤ්ජිතා ච, පස්සාසං ආවජ්ජන්තො අස්සාසෙ චිත්තං විකම්පිතතතා
කායොපි චිත්තමපි සාරඳ්ධා ච භොනති ඉඤ්ජිතා ච; එඤ්ජිතා ච අභිනාත්‍ර-
ධාවගෙන චිත්තෙන විකේතපාත්‍රපතිතෙන කායොපි චිත්තමපි සාරඳ්ධා ච
භොනති ඉඤ්ජිතා ච එඤ්ජිතා ච, අනාගතපටිකඛිනෙන චිත්තෙන
විකම්පිතෙන කායොපි චිත්තමපි සාරඳ්ධා ච භොනති ඉඤ්ජිතා ච එඤ්ජිතා ච,
ලීනෙන චිත්තෙන කෝසජ්ජාත්‍රපතිතෙන කායොපි චිත්තමපි සාරඳ්ධා ච
භොනති ඉඤ්ජිතා ච එඤ්ජිතා ච, අතිපග්ගතිතෙන චිත්තෙන උඤ්චිමාත්‍ර-
පතිතෙන කායොපි චිත්තමපි සාරඳ්ධා ච භොනති ඉඤ්ජිතා ච එඤ්ජිතා ච;
අභිනතෙන චිත්තෙන රාගාත්‍රපතිතෙන කායොපි චිත්තමපි සාරඳ්ධා ච
භොනති ඉඤ්ජිතා ච එඤ්ජිතා ච, අපනතෙන චිත්තෙන බ්‍යාපාද්‍යත්‍රපතිතෙන
කායොපි චිත්තමපි සාරඳ්ධා ච භොනති ඉඤ්ජිතා ච එඤ්ජිතා ච.

1 ‘විකම්පිතං’ - PTS 2. ‘අභිනතං’ - PTS. අභිඤ්ජිතං - සා.

3 අපණ්ණං - PTS, අපඤ්ඤං - සා.

අනිත (ආශ්වාසප්‍රචාරක) ය ලුහුබදනා සිත විකේෂපය අනුව ගියේ සමානිත උච්චරෙක, අනාගත (ආශ්වාසප්‍රචාරක) ය ප්‍රාචීනාකරණ ලබන සිත සාලුණේ සමානිත උච්චරෙක, ලිත වූ සිත කෞසිද්‍යය අනුව ගියේ සමානිත උච්චරෙක, ඉතා දුෂිත ගන්තාලද සිත ඔාභිතයය අනුව ගියේ සමානිත උච්චරෙක, වෙසෙසින් නාමිණි සිත රාගය අනුව ගියේ සමානිත උච්චරෙක, නතු නො වූ සිත ව්‍යාපාදය අනුව ගියේ සමානිත උච්චරෙක.

අනිතය ලුහුබදනා සිත ද අනාගතය ප්‍රාචීනා කරන සිත ද ලිත සිත ද ඉතා දුෂිත ගන්තාලද සිත ද වෙසෙසින් නාමිණි සිත ද සමානිත නො වෙත් (8)

යම් උපකෙලක කෙනකුත් විසින් කෙලසනලද සංකල්ප ඇත්තේ අධිමිත්තය නො දැනී නම් කෙල සදෙන ආනාපානසමානිතසමානිත උපකෙලකයෝ සි. (9)

නානික සමිකය සි.

ආශ්වාසයාගේ ආදිමධ්‍යපයවිවසානය සිතියෙන් අනුව යන්නන්ගේ අධ්‍යානවයෙහි විකේෂපයට ගිය සිතින් කයන් සිතන් (මහත් කාලසි-මෙන්) දර්ථ සහිත ද කම්පිත වූවාහු ද සාලුණාහු ද වෙති. ප්‍රචාරකයාගේ ආදිමධ්‍යපයවිවසානය සිතියෙන් අනුව යන්නන්ගේ බාහ්‍යාලෝභිතයෙහි විකේෂපයට ගිය සිතින් කයන් සිතන් දර්ථ සහිත ද කම්පිත වූවාහු ද සාලුණාහු ද වෙති. ආශ්වාසය ප්‍රාචීනා කරන්නා වූ නිකානන් සබ්බාන කාමණ්ඩුසියායෙන් කයන් සිතන් දර්ථ සහිත ද කම්පිත වූවාහු ද සාලුණාහු ද වෙති. ප්‍රචාරකය ප්‍රාචීනා කරන්නා වූ නිකානන් සබ්බාන කාමණ්ඩුසියායෙන් කයන් සිතන් දර්ථ සහිත ද කම්පිත වූවාහු ද සාලුණාහු ද වෙති. ආශ්වාසයෙන් පිහින වූවුගේ ප්‍රචාරකයෙහි ඇලුණු බැවින් කයන් සිතන් දර්ථ සහිත ද කම්පිත වූවාහු ද සාලුණාහු ද වෙති. ප්‍රචාරකයෙන් පිහින වූවුගේ ආශ්වාසප්‍රතිලාභයෙහි ඇලුණු බැවින් කයන් සිතන් දර්ථ සහිත ද කම්පිත වූවාහු ද සාලුණාහු ද වෙති. නිමිත්ත ආවර්තා කරන්නන්ගේ ආශ්වාසයෙහි සිත වෙසෙසින් සාලුණු බැවින් කයන් සිතන් දර්ථ සහිත වූවාහු ද කම්පිත වූවාහු ද සාලුණාහු ද වෙති. ආශ්වාසය ආවර්තා කරන්නන්ගේ නිමිත්තෙහි සිත වෙසෙසින් සාලුණු බැවින් කයන් සිතන් දර්ථ සහිත වූවාහු ද කම්පිත වූවාහු ද සාලුණාහු ද වෙති. නිමිත්ත ආවර්තා කරන්නන්ගේ ප්‍රචාරකයෙහි සිත වෙසෙසින් සාලුණු බැවින් කයන් සිතන් දර්ථ සහිත වූවාහු ද කම්පිත වූවාහු ද සාලුණාහු ද වෙති. ප්‍රචාරකය ආවර්තා කරන්නන්ගේ නිමිත්තෙහි සිත වෙසෙසින් සාලුණු බැවින් කයන් සිතන් දර්ථ සහිත වූවාහු ද කම්පිත වූවාහු ද සාලුණාහු ද වෙති. ආශ්වාසය ආවර්තා කරන්නන්ගේ ප්‍රචාරකයෙහි සිත වෙසෙසින් සාලුණු බැවින් කයන් සිතන් දර්ථ සහිත වූවාහු ද කම්පිත වූවාහු ද සාලුණාහු ද වෙති. ප්‍රචාරකය ආවර්තා කරන්නන්ගේ ප්‍රචාරකයෙහි සිත වෙසෙසින් සාලුණු බැවින් කයන් සිතන් දර්ථ සහිත වූවාහු ද කම්පිත වූවාහු ද සාලුණාහු ද වෙති. ආශ්වාසය ආවර්තා කරන්නන්ගේ ප්‍රචාරකයෙහි සිත වෙසෙසින් සාලුණු බැවින් කයන් සිතන් දර්ථ සහිත වූවාහු ද කම්පිත වූවාහු ද සාලුණාහු ද වෙති. විකේෂපය අනුව ගිය අනිතය ලුහුබදනා සිතින් කයන් සිතන් දර්ථ සහිත වූවාහු ද කම්පිත වූවාහු ද සාලුණාහු ද වෙති. අනාගතය ප්‍රාචීනා කරන්නා වූ විකම්පිත වූ සිතින් කයන් සිතන් දර්ථ සහිත වූවාහු ද කම්පිත වූවාහු ද සාලුණාහු ද වෙති. ලිත වූ කෞසිද්‍යය අනුව ගිය සිතින් කයන් සිතන් දර්ථ සහිත වූවාහු ද කම්පිත වූවාහු ද සාලුණාහු ද වෙති. ඉතා දුෂිත ගන්තාලද ඔාභිතයය අනුව ගිය සිතින් කයන් සිතන් දර්ථ සහිත වූවාහු ද කම්පිත වූවාහු ද සාලුණාහු ද වෙති. වෙසෙසින් නාමිණි රාගය අනුව ගිය සිතින් කයන් සිතන් දර්ථ සහිත වූවාහු ද කම්පිත වූවාහු ද සාලුණාහු ද වෙති. නතු වූ ව්‍යාපාදය අනුව ගිය සිතින් කයන් සිතන් දර්ථ සහිත වූවාහු ද කම්පිත වූවාහු ද සාලුණාහු ද වෙති.

“අනාපානසති යස්ස පරිපුණ්ණං¹ අභාවිතා
කායොපි ඉඤ්ඤිතො හොති විතතමපි හොති ඉඤ්ඤිතං
කායොපි එඤ්ඤිතො හොති විතතමපි හොති එඤ්ඤිතං (10)

අනාපානසති යස්ස පරිපුණ්ණං සුභාවිතා
කායොපි අභිඤ්ඤිතො හොති විතතමපි හොති අභිඤ්ඤිතං
කායොපි අඑඤ්ඤිතො හොති විතතමපි හොති අඑඤ්ඤිතං”නති, (11)

තෙහි ව පහ නිවරණෙහි විසුඤ්චිතතස්ස සොළසවච්ඡුකා අනාපාන-
සතිසමාධිං භාවයතො බණිතසමෝධානා ඉමෙ අවසාරස උපකක්ඛිලෙසා
උපපජ්ජන්ති.

උපකක්ඛිලෙසඤ්ඤා නිදෙදසො.

3 - 4. වොදනඤ්ඤානානි

කතමානි තෙරස වොදනෙ ඤ්ඤානානි: අභිනානුබාවනා විතතං විකෙට්ඨ-
පානුපතිතං, තං විචජ්ජයිතා එකට්ඨානෙ සමාදහති, එවමපි විතතං න
විකෙට්ඨං ගච්ඡති, අනාගතපරිකල්පිතං විතතං විකල්පිතං,² තං විචජ්ජයිතා,
තත්ථෙව අබිමොචෙති, එවමපි විතතං න විකෙට්ඨං ගච්ඡති, ලීන විතතං
කොසජ්ජානුපතිතං, තං පග්ගණ්ඨිතා කොසජ්ජං පජ්භති, එවමපි විතතං න
විකෙට්ඨං ගච්ඡති. අභිපග්ගතිතං විතතං උඤ්චිව්වානුපතිතං, තං නිග්ගණ්ඨිතා,³
උඤ්චිවං පජ්භති, එවමපි විතතං න විකෙට්ඨං ගච්ඡති, අභිනතං විතතං
රාගානුපතිතං, තං සමපජානො හුචා රාගං පජ්භති, එවමපි විතතං න
විකෙට්ඨං ගච්ඡති අපනතං විතතං බ්‍යාපාදානුපතිතං, තං සමපජානො
හුචා, බ්‍යාපාදං පජ්භති, එවමපි විතතං න විකෙට්ඨං ගච්ඡති, ඉමෙහි ජග්ගි
ධානෙහි පරිපුඤ්ඤා විතතං පරියොදානං එකත්තගතං හොති.

කතමෙ තෙ එකත්තා: දුතවොස්සග්ගපට්ඨානෙකත්තං,⁴ සමථගිමිත්තා
පට්ඨානෙකත්තං, වයලකකණුපට්ඨානෙකත්තං, නිරෝධුපට්ඨානෙකත්තං.

දුතවොස්සග්ගපට්ඨානෙකත්තං වාගාධිමුත්තානං, සමථගිමිත්තා-
පට්ඨානෙකත්තඤ්ච අබිවිතතමනුසුත්තානං, වයලකකණුපට්ඨානෙකත්තඤ්ච
විපස්සකානං, නිරෝධුපට්ඨානෙකත්තඤ්ච අරිපප්පග්ගලාභං, ඉමෙහි චතුති
ධානෙහි එකත්තගතං විතතං පරිපදවිසුද්ධිපකිනිතඤ්ච⁵ හොති,
උපෙකනානුමුඛිතඤ්ච ඤ්ඤෙන ව සමපහංසිතං.

පඨමස්ස කායස්ස කො ආදි, කිං මජ්ඣෙ, කිං පරියොසානං: පඨමස්ස
කායස්ස පරිපදවිසුද්ධි ආදි, උපෙකනානුමුඛිතා මජ්ඣෙ, සමපහංසනා
පරියොසානං.

1. අනාපානසති යස්ස පරිපුණ්ණං - මජ්ඣං. . යස්ස අපරිපුණ්ණං - සඤා PTS,

2. විකල්පිතං - PTS, සි 2

3. නිග්ගණ්ඨිතා - මජ්ඣං,

4. දුතවොස්සග්ගපට්ඨානෙකත්තං - මජ්ඣං.

5. පකිනිතඤ්ච - මජ්ඣං පසත්තඤ්ච - සඤා PTS,

යමක්හු විසින් ආනාපානසමානික පරිපූර්ණ කොට අභාවිත වූවා ද (ඔහුගේ) කයත් කම්පිත වූයේ වෙයි. සිතත් කම්පිත වූයේ වෙයි කයත් සැලුණේ වෙයි සිතත් සැලුණේ වේ. (10)

යමක්හු විසින් ආනාපානසමානික පරිපූර්ණ කොට මොනොවට වඩනලද ද (ඔහුගේ) කයත් කම්පිත නො වූයේ වෙයි. සිතත් කම්පිත නො වූයේ වෙයි. කයත් නො සැලුණේ වෙයි. සිතත් නො සැලුණේ වේ. (11)

තවද මේ නිවරණයන් කෙරෙන් (උපමාරභූමියෙහි) විශුද්ධ වූ සිත් ඇති, භෞමගවස්තුකආනාපානසමානිකසමාධිය වඩන්නහුට ඤාණිකසමව-ධානය (උපකෙලෙසමාගමය) හෙතු කොට ගෙන මේ අටළොස් උපකෙලෙසෝ උපදිත්.

උපකෙලෙසඤ්ඤානනිදේශ සි.

3 - 4. ව්‍යවදානඤ්ඤාන

තෙළෙස් ව්‍යවදානඤ්ඤානෝ කමරහ යත්: අතීතය ලුහුබදනා වික්ෂේපය අනු වැ ගිය සිතෙක් වේද, එය හැරපියා (ආයෝසප්‍රඥාපායයන් අතුරෙන්) එක්තැනෙක පිහිටුවයි. මෙසේත් සිත වික්ෂේපයට නො යෙයි. අනාගතය ප්‍රාථමා කරන වෙසෙසින් කම්පිත වූ සිතෙක් වේද, එය හැරපියා එහි මැ සිහිටුවන් කෙරෙයි. මෙසේත් සිත වික්ෂේපයට නො යෙයි. ලිත වූ කෝසිද්දය අනු වැ ගිය සිතෙක් වේද, එය ප්‍රග්‍රහණය කොට කෝසිද්දය දුරු කෙරෙයි, මෙසේත් සිත වික්ෂේපයට නො යෙයි. ඉතා දෘඪ කොට ගන්නා ලද ඖද්ධ්‍යය අනු වැ ගිය සිතෙක් වේද, එය නිග්‍රහ කොට ඖද්ධ්‍යය දුරු කෙරෙයි. මෙසේත් සිත වික්ෂේපයට නො යෙයි. වෙසෙසින් නැඹුණු රාගය අනු වැ ගිය සිතෙක් වේද, සම්‍යග්ඤ්ඤ ඇති වැ ඒ රාගය දුරු කෙරෙයි. මෙසේත් සිත වික්ෂේපයට නො යෙයි. නතු නො වූ ව්‍යාපාදය අනු වැ ගිය සිතෙක් වේද, සම්‍යග්ඤ්ඤ ඇති වැ ඒ ව්‍යාපාදය දුරු කෙරෙයි. මෙසේත් සිත වික්ෂේපයට නො යෙයි. මේ සකාරුණීන් පිරිශුද්ධ වූ සිත ප්‍රභාසවර වූයේ එකකියට ගියේ වේ.

ඒ එකකියෝ කමරහ යත්: දැනවස්තුපරිත්‍යාගයාගේ ඵලබ්ධිපිමෙන් වූ එකකියා ශමථනිමිතන ඵලබ්ධිපිමෙන් වූ එකකියා හඛගලක්ෂණය ඵලබ්ධිපිමෙන් වූ එකකියා නිරෝධය ඵලබ්ධිපිමෙන් වූ එකකියයි.

දැනවස්තුපරිත්‍යාගයාගේ ඵලබ්ධිපිමෙන් වූ එකකිය දැනගෙහි අධි-මුක්තයනට වෙයි. විදගීනාපාදකසමාධිය අනු වැ යෙදුණවුනට ශමථ නිමිතන ඵලබ්ධිපිමෙන් වූ එකකිය ද විදගීකයනට හඛගලක්ෂණය ඵලබ්-ධිපිමෙන් වූ එකකිය ද අයභිප්‍රභාලයනට නිරෝධය ඵලබ්ධිපිමෙන් වූ එකකිය ද වෙයි. මේ සතර කරුණින් එකකියට ගිය සිත ප්‍රතිපද්-විශුද්ධියට පිවිසියේ ද වෙයි. උපෙක්ඛායෙන් වඩනලද්දෙන් ඤානයෙන් විශෝධිත වූයේත් වේ.

ප්‍රථමධ්‍යානයාගේ ආදිය කමරෙ යැ මධ්‍යය කමරෙ යැ පයභිවසානය කමරෙ යත්: ප්‍රතිපද්විශුද්ධිය ප්‍රථමධ්‍යානයාගේ ආදි යැ උපෙක්ඛානුක්‍රාහණය මධ්‍ය යැ සමප්‍රහමිණය පයභිවසානය යි.

පඨමස්ස කුණාසස්ස පටිපදවිසුද්ධි ආදී, ආදියස්ස කති ලකඛණාති; ආදියස්ස නිණී ලකඛණාති: යො තස්ස පරිපජ්ඣා තනො විතතං විසුඤ්ඤාති, විසුද්ධතතා විතතං මජ්ඣිමං සමථනිමිතතං පටිපජ්ජති, පටිපන්නතතා තත්ථ විතතං පකඛ්ඤති; යඤ්ච පරිපජ්ඣකො විතතං විසුඤ්ඤාති, යඤ්ච විසුද්ධතතා විතතං මජ්ඣිමං සමථනිමිතතං පටිපජ්ජති, යඤ්ච පටිපන්නතතා තත්ථ විතතං පකඛ්ඤති, පඨමස්ස කුණාසස්ස පටිපදවිසුද්ධි ආදී, ආදියස්ස ඉමාති නිණී ලකඛණාති, තෙන වුවච්ඡි පඨමං කුණං ආදිකල්‍යාණඤ්ච හොති ලකඛණසම්පන්නඤ්ච.

පඨමස්ස කුණාසස්ස උපෙකඛානුමුඛතා මජ්ඣෙකි, මජ්ඣස්ස කති ලකඛණාති. මජ්ඣස්ස නිණී ලකඛණාති: විසුද්ධං විතතං දජ්ඣුපෙකඛති, සමථපටිපන්නං දජ්ඣුපෙකඛති, එකතනුපට්ඨානං දජ්ඣුපෙකඛති; යඤ්ච විසුද්ධං විතතං දජ්ඣුපෙකඛති, යඤ්ච සමථපටිපන්නං දජ්ඣුපෙකඛති, යඤ්ච එකතනුපට්ඨානං දජ්ඣුපෙකඛති, පඨමස්ස කුණාසස්ස උපෙකඛානුමුඛතා මජ්ඣෙකි, මජ්ඣස්ස ඉමාති නිණී ලකඛණාති, තෙන වුවච්ඡි පඨමං කුණං මජ්ඣෙකිකල්‍යාණඤ්ච හොති ලකඛණසම්පන්නඤ්ච.

පඨමස්ස කුණාසස්ස සම්පහංසනා පරිසොසානං පරිසොසනස්ස කති ලකඛණාති; පරිසොසානස්ස චතතාරි ලකඛණාති; තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිච්ඡානතට්ඨෙන සම්පහංසනා, ඉන්ද්‍රියානං එකරසට්ඨෙන සම්පහංසනා, නදුපගමිරිඤ්චානතට්ඨෙන සම්පහංසනා, ආසෙවනතට්ඨෙන සම්පහංසනා; පඨමස්ස කුණාසස්ස සම්පහංසනා පරිසොසානං. පරිසොසනස්ස ඉමාති චතතාරි ලකඛණාති, තෙන වුවච්ඡි පඨමං කුණං පරිසොසානං කල්‍යාණඤ්ච හොති ලකඛණසම්පන්නඤ්ච.

එවං තිවහනගතං විතතං නිවිධකල්‍යාණං දසලකඛණසම්පන්නං විතතකසම්පන්නඤ්ච හොති විචාරසම්පන්නඤ්ච පිනිසම්පන්නඤ්ච සුඛසම්පන්නඤ්ච විතතස්ස අභිධ්මානසම්පන්නඤ්ච සද්ධාසම්පන්නඤ්ච විරිඤ්ඤාසම්පන්නඤ්ච සතිසම්පන්නඤ්ච සමාධිසම්පන්නඤ්ච පඤ්ඤාසම්පන්නඤ්ච.

දුතියස්ස කුණාසස්ස කො ආදී, කිං මජ්ඣෙකි, කිං පරිසොසානං: දුතියස්ස කුණාසස්ස පටිපදවිසුද්ධි ආදී, උපෙකඛානුමුඛතා මජ්ඣෙකි, සම්පහංසනා පරිසොසානං -පෙ- එවං තිවහනගතං විතතං නිවිධකල්‍යාණං දසලකඛණසම්පන්නං පිනිසම්පන්නඤ්ච හොති සුඛසම්පන්නඤ්ච විතතස්ස අභිධ්මානසම්පන්නඤ්ච සද්ධාසම්පන්නඤ්ච විරිඤ්ඤාසම්පන්නඤ්ච සතිසම්පන්නඤ්ච සමාධිසම්පන්නඤ්ච පඤ්ඤාසම්පන්නඤ්ච.

තතියස්ස කුණාසස්ස කො ආදී, කිං මජ්ඣෙකි, කිං පරිසොසානං: -පෙ- එවං තිවහනගතං විතතං නිවිධකල්‍යාණං දසලකඛණසම්පන්නං සුඛසම්පන්නඤ්ච හොති විතතස්ස අභිධ්මානසම්පන්නඤ්ච සද්ධාසම්පන්නඤ්ච විරිඤ්ඤාසම්පන්නඤ්ච සතිසම්පන්නඤ්ච සමාධිසම්පන්නඤ්ච පඤ්ඤාසම්පන්නඤ්ච.

* ප්‍රතිපද්ධිගුණය ප්‍රථමධ්‍යානයාගේ ආදිය යැ. ආදිහුගේ ලක්ෂණ කෙතෙක් ද යත්: ආදිහුගේ ලක්ෂණ තුනෙකි. යමෙක් ඒ ප්‍රථමධ්‍යානයට පරිපත් වේ නම් එයින් සිත විගුණ වෙයි. විගුණ බැවින් සිත මධ්‍යමනුථ-නිමිතතට (අවිණාසමාගියට) පැමිණෙයි. පිළිපත් බැවින් එහි සිත ප්‍රවිසෙයි. පරිපත්සෙන් යම් විතතවිගුණයකුත් වේ ද විගුණ බැවින් විතතය මධ්‍යමනුථනිමිතතට යම් බැසගැනීමකුත් වේ ද පිළිපත් බැවින් එහි යම් සිත විවිසගැනීමකුත් වේ ද, ප්‍රතිපද්ධිගුණය ප්‍රථමධ්‍යානයාගේ ආදිය යැ ආදිහුගේ මේ තුන් ලක්ෂණයෝ වෙති. එයින් කියනු ලැබෙයි. 'ප්‍රථම-ධ්‍යානය ආදිකල්‍යාණ ද ලක්ෂණසමපන්න ද වේ' යයි.

* උපෙක්ෂානුක්‍රාලණය ප්‍රථමධ්‍යානයාගේ මධ්‍යය වෙයි. මධ්‍යයාගේ ලක්ෂණ කෙතෙක් ද යත්: මධ්‍යයාගේ ලක්ෂණ තුනෙකි. විගුණ සිත අධ්‍යපෙක්ෂා කෙරෙයි. ගම්මයට පිළිපත් සිත අධ්‍යපෙක්ෂා කෙරෙයි. එකතුවෙන් එළඹිසිව් සිත අධ්‍යපෙක්ෂා කෙරෙයි. යම් විගුණ සිතක් අධ්‍යපෙක්ෂා කෙරේ ද යම් ගම්මයට පිළිපත් සිතක් අධ්‍යපෙක්ෂා කෙරේ ද යම් එකතුවෙන් එළඹිසිව් සිතක් අධ්‍යපෙක්ෂා කෙරේ ද, ඒ උපෙක්ෂානු-ක්‍රාලණය ප්‍රථමධ්‍යානයාගේ මධ්‍යය වෙයි. මධ්‍යයාගේ මේ තුන් ලක්ෂණයෝ වෙති. එයින් කියනු ලැබෙයි 'ප්‍රථමධ්‍යානය මධ්‍යකල්‍යාණ ද ලක්ෂණ-සමපන්න ද වේ' යයි.

* සමප්‍රහරිණය ප්‍රථමධ්‍යානයාගේ පයථිවසානය වෙයි. පයථිවසානයාගේ ලක්ෂණ කෙතෙක් ද යත්: පයථිවසානයාගේ ලක්ෂණ සතරෙකි. ඒ භාවනාවිශේෂයෙහි උපත් (සමාධිප්‍රඥ සංකාපන සුගතඥ) බවයත් (ඔටුනොවුත්) නො ඉක්ම පවත්නා සංභාවයෙන් සමප්‍රහරිණ යැ (ශ්‍රද්ධාදි) ඉද්දියෙන් එකකාන්තභාවයෙන් සමප්‍රහරිණ යැ තදනුච්ඡික-විශාරිඬුර සංභාවයෙන් සමප්‍රහරිණ යැ ආසෙවන සංභාවයෙන් සමප්‍රහරිණ යි සමප්‍රහරිණය ප්‍රථමධ්‍යානයාගේ පයථිවසානය වෙයි. පයථිවසානයාගේ මේ සතර ලක්ෂණයෝ වෙති. එයින් කියනු ලැබෙයි. 'ප්‍රථමධ්‍යානය පයථිවසානකල්‍යාණ ද ලක්ෂණසමපන්න ද වේ' යයි.

මෙසෙයින් ත්‍රිවිධතාවයට ගිය සිත ත්‍රිවිධකල්‍යාණ ඇත්තේ දහලක්ෂණ-සමපන්න වූයේ විතනිසමපන්න ද විචාරසමපන්න ද ප්‍රීතිසමපන්න ද සුඛ-සමපන්න ද විතතයාගේ අභිභ්‍යාසසමපන්න ද ශ්‍රද්ධාසමපන්න ද විශ්වීසමපන්න ද සමානිසමපන්න ද සමාධිසමපන්න ද ප්‍රඥාසමපන්න ද වේ.

ද්විතීයධ්‍යානයාගේ ආදිය කවරේ යැ මධ්‍යය කවරේ යැ පයථිවසානය කවරේ යැ යත්: ප්‍රතිපද්ධිගුණය ද්විතීයධ්‍යානයාගේ ආදිය යැ. උපෙක්ෂානු-ක්‍රාලණය මධ්‍යය යැ සමප්‍රහරිණය පයථිවසානය යි ... මෙසෙයින් ත්‍රිවිධතාවයට ගිය සිත ත්‍රිවිධකල්‍යාණ ඇත්තේ දහලක්ෂණසමපන්න වූයේ ප්‍රීතිසමපන්න ද සුඛසමපන්න ද විතතයාගේ අභිභ්‍යාසසමපන්න ද ශ්‍රද්ධාසමපන්න ද විශ්වීසමපන්න ද සමානිසමපන්න ද සමාධිසමපන්න ද ප්‍රඥාසමපන්න ද වේ.

තෘතීයධ්‍යානයාගේ ආදිය කවරේ යැ මධ්‍යය කවරේ යැ පයථිව-සානය කවරේ යැ යත්: ... මෙසෙයින් ත්‍රිවිධතාවයට ගිය සිත ත්‍රිවි-ධකල්‍යාණ ඇත්තේ දහලක්ෂණසමපන්න වූයේ සුඛසමපන්න ද විතතයාගේ අභිභ්‍යාසසමපන්න ද ශ්‍රද්ධාසමපන්න ද විශ්වීසමපන්න ද සමානිසමපන්න ද ප්‍රඥාසමපන්න ද වේ.

චතුර්ත්වංශ කොටසක් කොට දී, නිං මැණික, නිං පරියොසානං - පෙ-
 එවං නිවන්ගතං විතතං නිවිධිකල්පාණං දසලක්කණසම්පන්නං
 උපෙක්ඛාසම්පන්නං දෙවංගි විතතං අබ්බංගානසම්පන්නං සද්ධා-
 සම්පන්නං විරියසම්පන්නං සන්තිසම්පන්නං සමාධිසම්පන්නං
 පඤ්ඤාසම්පන්නං.

ආකාසානඤ්ඤාසම්පන්නං - පෙ- විඤ්ඤාණඤ්ඤාසම්පන්නං -
 පනතිං - පෙ- ආකිඤ්ඤාසම්පන්නං - පෙ- ගොවසඤ්ඤානං -
 සඤ්ඤාසම්පන්නං කොට දී, නිං මැණික, නිං පරියොසානං - පෙ-
 එවං නිවන්ගතං විතතං නිවිධිකල්පාණං දසලක්කණසම්පන්නං
 උපෙක්ඛාසම්පන්නං දෙවංගි විතතං අබ්බංගානසම්පන්නං - පෙ-
 පඤ්ඤාසම්පන්නං.

අනිච්චානුපස්සනාය කොට දී, නිං මැණික, නිං පරියොසානං - පෙ-
 එවං නිවන්ගතං විතතං නිවිධිකල්පාණං දසලක්කණසම්පන්නං විතතක-
 සම්පන්නං දෙවංගි විචාරසම්පන්නං විනිසම්පන්නං සුඛසම්පන්නං
 විතතං අබ්බංගානසම්පන්නං සද්ධාසම්පන්නං විරියසම්පන්නං
 සන්තිසම්පන්නං සමාධිසම්පන්නං පඤ්ඤාසම්පන්නං.

දුක්ඛානුපස්සනාය - පෙ- අනත්තානුපස්සනාය - පෙ- නිබ්බදානුපස්ස-
 නාය - පෙ- විරාගානුපස්සනාය - පෙ- නිරෝධානුපස්සනාය - පෙ- පරි-
 නිසංයානානුපස්සනාය - පෙ- ඛයානුපස්සනාය - පෙ- වයානුපස්සනාය - පෙ-
 විපරිණාමානුපස්සනාය - පෙ- අනිමිත්තානුපස්සනාය - පෙ- අප්පඤ්ඤානු-
 පස්සනාය - පෙ- සුඤ්ඤානුපස්සනාය - පෙ- අබ්බංගානුපස්සනාය -
 පෙ- ස්වාභාවිකඤ්ඤානුපස්සනාය - පෙ- ආදිනිව්‍යානුපස්සනාය - පෙ- පරිසංඛානු-
 පස්සනාය - පෙ- විච්චිනානුපස්සනාය - පෙ-

සොතාපනතිමග්ගං - පෙ- සකදගාමිමග්ගං - පෙ- අනාගාමිමග්ගං
 - පෙ- අරහත්තමග්ගං කොට දී, නිං මැණික, නිං පරියොසානං:
 අරහත්තමග්ගං පටිපදවිසුද්ධි ආදී, උපෙක්ඛානුබ්බංගා මැණික, සම්ප-
 භංසනා පරියොසානං. අරහත්තමග්ගං පටිපදවිසුද්ධි ආදී, ආදිසංකප්පි
 ලක්කණති: ආදිසංකප්පි ලක්කණති: යො තස්ස පරිපඤ්ඤා, තතො
 විතතං විසුද්ධිති, විසුද්ධිතො විතතං මැණික. සමථනිමිතං පටිපඤ්ඤා,
 පටිපන්නතො තස්ස විතතං පකඤ්ඤා යඤ්ඤා පරිපඤ්ඤා විතතං විසුද්ධිති,
 යඤ්ඤා විසුද්ධිතො විතතං මැණික. සමථනිමිතං පටිපඤ්ඤා, යඤ්ඤා
 පටිපන්නතො තත් විතතං පකඤ්ඤා. අරහත්තමග්ගං පටිපදවිසුද්ධි
 ආදී, ආදිසංකප්පි ඉමාති නිසංකප්පි ලක්කණති. තෙන වුවිති අරහත්තමග්ගො
 ආදිකල්පාණො චෙව ගොති ලක්කණසම්පන්නො ව.

අරහත්තමග්ගං උපෙක්ඛානුබ්බංගා මැණික. මැණික සන්ති
 ලක්කණති: මැණික නිසංකප්පි ලක්කණති: විසුද්ධිං විතතං අඤ්ඤාපෙකති,
 සමථපටිපන්නං අඤ්ඤාපෙකති, එකත්තපටිපන්නං අඤ්ඤාපෙකති. යඤ්ඤා
 විසුද්ධිං විතතං අඤ්ඤාපෙකති, යඤ්ඤා සමථපටිපන්නං අඤ්ඤාපෙකති,
 යඤ්ඤා එකත්තපටිපන්නං අඤ්ඤාපෙකති. තෙන වුවිති අරහත්තමග්ගො
 මැණිකල්පාණො චෙව ගොති ලක්කණසම්පන්නො ව.

චක්‍රවර්තියානසාග්‍රන්ථේ ආදිය කචරේ යෑ මධ්‍යය කචරේ යෑ පය්වසානස කචරේ යෑ යත්: ... මෙසෙසින් ත්‍රිවිධභාවයට ගිය සිත ත්‍රිවිධකල්‍යාණ ඇත්තේ දශලක්ෂණසම්පන්න වූයේ උපෙක්ෂාසම්පන්න ද විතතයාගේ අභිභූතසම්පන්න ද ශ්‍රද්ධාසම්පන්න ද විශ්වීයසම්පන්න ද සමාතිසම්පන්න ද සමාතිසම්පන්න ද ප්‍රඥාසම්පන්න ද වේ.

ආකාසානඤ්චායතනසමාපතතිහුගේ ... විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපතති- හුගේ ... ආකිඤ්චායතනසමාපතතිහුගේ .. නෙවසඤ්ඤානාඤ්ඤායතන සමාපතතිහුගේ ආදිය කචරේ යෑ මධ්‍යය කචරේ යෑ පය්වසානස කචරේ යෑ යත්: ... මෙසෙසින් ත්‍රිවිධභාවයට ගිය සිත ත්‍රිවිධකල්‍යාණ ඇත්තේ දශලක්ෂණසම්පන්න වූයේ උපෙක්ෂාසම්පන්න ද විතතයාගේ අභිභූත- සම්පන්න ද ... ප්‍රඥාසම්පන්න ද වේ.

අතිච්චානුපසංනාවගේ ආදිය කචරේ යෑ මධ්‍යය කචරේ යෑ පය්ව- සානස කචරේ යෑ යත්: ... මෙසෙසින් ත්‍රිවිධභාවයට ගිය සිත ත්‍රිවිධකල්‍යාණ ඇත්තේ දශලක්ෂණසම්පන්න වූයේ විතකීයසම්පන්න ද විචාරසම්පන්න ද ප්‍රතිසම්පන්න ද සුඛසම්පන්න ද විතතයාගේ අභිභූතසම්පන්න ද ශ්‍රද්ධා- සම්පන්න ද විශ්වීයසම්පන්න ද සමාතිසම්පන්න ද සමාතිසම්පන්න ද ප්‍රඥා- සම්පන්න ද වේ.

දුක්ඛානුපසංනාවගේ ... අනත්තානුපසංනාවගේ ... නිබ්බදානුපසංනා- වගේ ... විරාගානුපසංනාවගේ ... නිරෝධානුපසංනාවගේ ... පටිතිස්සග්‍රා- නුපසංනාවගේ ... ඛයානුපසංනාවගේ ... වයානුපසංනාවගේ ... විපරිණා- මානුපසංනාවගේ ... අතිමිත්තානුපසංනාවගේ ... අප්පණ්ණිකානුපසංනා- වගේ ... සුඤ්ඤානානුපසංනාවගේ ... අධිපඤ්ඤාධම්මවිපසංනාවගේ ... යථාගුතඤ්ඤාදස්සනසාග්‍රන්ථේ ... ආදිනවානුපසංනාවගේ ... පටිසම්බද්ධානු පසංනාවගේ ... විච්චානුපසංනාවගේ ...

ශ්‍රොතාපහනිමාග්ගියාගේ ... සකාදගාමිමාග්ගියාගේ ... අනාගාමිමාග්ගියාගේ ... අභීනමාග්ගියාගේ ආදිය කචරේ යෑ මධ්‍යය කචරේ යෑ පය්වසානස කචරේ යෑ යත්: ප්‍රතිපද්විගුද්ධිය අභීනමාග්ගියාගේ ආදි යෑ උපෙක්ෂානුබ්‍රාහණය මධ්‍යය යෑ සමප්‍රහමිණය පය්වසාන යි. ප්‍රතිපද්විගුද්ධිය අභීනමාග්ගියාගේ ආදිය වෙයි. ආදිහුගේ ලක්ෂණ කෙතෙක් ද ආදිහුගේ ලක්ෂණ තුනෙකි. යම් ධම්මයෙක් ඒ ප්‍රතිපද්විගුද්ධියට පරිපථ වේ ද එයින් සිත විගුද්ධ වෙයි. විගුද්ධ බැවින් සිත මධ්‍යමගමථනිමිත්තට පැමිණෙයි පිළිපත් බැවින් එහි සිත පිටිසගති, පරිපථයෙන් යම් විතතවිගුද්ධියකුත් වේ ද විගුද්ධ බැවින් සිත මධ්‍යමගමථනිමිත්තට යම් පැමිණීමෙකුත් වේ ද පිළිපත් බැවින් එහි යම් සිත පිටිසගතිමෙකුත් වේ ද ඒ ප්‍රතිපද්විගුද්ධිය අභීනමාග්ගියාගේ ආදිය වෙයි. ආදිහුගේ මේ තුන් ලක්ෂණයෝ වෙති. එයින් කියනු ලැබෙයි. 'අභීනමාග්ගිය ආදිකල්‍යාණ ද ලක්ෂණසම්පන්න ද වේ' යයි

උපෙක්ෂානුබ්‍රාහණය අභීනමාග්ගියාගේ මධ්‍යය වෙයි, මධ්‍යයාගේ ලක්ෂණ කෙතෙක් ද යත්: මධ්‍යයාගේ ලක්ෂණ තුනෙකි: විගුද්ධ සිත අධ්‍යුපෙක්ෂා කෙරෙයි. ගමථයට පිළිපත් සිත අධ්‍යුපෙක්ෂා කෙරෙයි. එකතියෙන් එළඹ- සිටි සිත අධ්‍යුපෙක්ෂා කෙරෙයි. යම් විගුද්ධ සිතක් අධ්‍යුපෙක්ෂා කෙරේ නම් යම් ගමථයට පිළිපත් සිතක් අධ්‍යුපෙක්ෂා කෙරේ නම් යම් එකතියෙන් එළඹ සිටි සිතක් අධ්‍යුපෙක්ෂා කෙරේ නම් එයින් කියනු ලැබෙයි: 'අභීනමාග්ගිය මධ්‍යකල්‍යාණ ද ලක්ෂණසම්පන්න ද වේ' යයි.

අරහත්තමග්ගස්ස සමපහංසනා පරියොසානං. පරියොසානස්ස කති ලක්කණාති. පරියොසානස්ස චත්තාරි ලක්කණාති: තත්ථ ජානානං ඛමමානං අනතිවත්තනට්ඨෙන සමපහංසනා, ඉඤ්ඤානං එකරසට්ඨෙන සමපහංසනා, නදුපගචිරිසවාහනට්ඨෙන සමපහංසනා, ආසෙවනට්ඨෙන සමපහංසනා. අරහත්තමග්ගස්ස සමපහංසනා පරියොසානං, පරියොසානස්ස ඉමානි චත්තාරි ලක්කණාති. තෙන වුට්ඨති: අරහත්තමග්ගො පරියොසානකල්යාණො චෙව භොති ලක්කණසමපන්නො ච. එවං තිවත්තගතං චිත්තං තිවිධකල්යාණකං දසලක්කණසමපන්නං චිත්තකසමපන්නාඤ්ච භොති විචාර-සමපන්නාඤ්ච පීතිසමපන්නාඤ්ච සුඛසමපන්නාඤ්ච චිත්තස්ස අබ්බිධාන-සමපන්නාඤ්ච සංඛාසමපන්නාඤ්ච චිරිසමපන්නාඤ්ච සතිසමපන්නාඤ්ච සමාඛිසමපන්නාඤ්ච පඤ්ඤාසමපන්නාඤ්ච.

තිමිත්තං අස්සාසපස්සාසා අනාරම්මණාමෙකචිත්තස්ස,¹
අජානනො ච තයො ඛමෙම භාවනා නුපලබ්භති. (1)

තිමිත්තං අස්සාසපස්සාසා අනාරම්මණාමෙකචිත්තස්ස,
ජානනො ච තයො ඛමෙම භාවනා උපලබ්භති'ති. (2)

කථං ඉමෙ තයො ඛමමා එකචිත්තස්ස ආරම්මණා න භොනති, න විමෙ තයො ඛමමා අචිදිතා භොනති, න ච චිත්තං විකෙඛපං ගව්ඡති, පඛානාඤ්ච පඤ්ඤායති, පයොගඤ්ච සාධෙති, විසෙසමබ්ගව්ඡති:

සෙය්‍යථාපි රුකෙඛා සමෙ භුමිභාගෙ නික්ඛින්නො,² තමෙනං පුරිසො කකචෙන ජිඤ්ඤාස, රුකෙඛි පුට්ඨකකචදන්නානං වසෙන පුරිසස්ස සති උපට්ඨිතා භොති, න ආගතෙ වා ගතෙ වා කකචදන්නෙ මනසිකරොති, න ආගතා වා ගතා වා කකචදන්නා අචිදිතා භොනති, පඛානාඤ්ච පඤ්ඤායති, පයොගඤ්ච සාධෙති. යථා රුකෙඛා සමෙ භුමිභාගෙ නික්ඛින්නො, එවං උපතීඛිකිනාතිමිත්තං. යථා කකචදන්නා, එවං අස්සාසපස්සාසා. යථා රුකෙඛි පුට්ඨකකචදන්නානං වසෙන පුරිසස්ස සති උපට්ඨිතා භොති න ආගතෙ වා ගතෙ වා කකචදන්නෙ මනසි කරොති, න ආගතා වා ගතා වා කකචදන්නා අචිදිතා භොනති, පඛානාඤ්ච පඤ්ඤායති, පයොගඤ්ච සාධෙති. එවමෙව තිකඬු නාසිකගෙහ වා මුඛනිමින්නෙ වා සතිං උපට්ඨපෙත්ථ, නිසින්නො භොති, න ආගතෙ වා ගතෙ වා අස්සාසපස්සාසෙ මනසි කරොති, න ආගතා වා ගතා වා අස්සාසපස්සාසා අචිදිතා භොනති, පඛානාඤ්ච පඤ්ඤායති, පයොගඤ්ච සාධෙති, විසෙසමබ්ගව්ඡති.

1. අනාරම්මණාමෙකස්ස චිත්තස්ස - සි 1, 2 අනාරම්මණාමෙකචිත්තස්ස - ඡේසං,
අනාරම්මණං එකචිත්තස්ස - පු 2. නික්ඛිපිත්තො - සි 1, 2

සමප්‍රගමිණිය අභිනමාගීයාගේ පයඝීවසානාය වෙයි. පයඝීවසානායාගේ ලක්ෂණ කෙනෙක් ද යත්: පයඝීවසානායාගේ ලක්ෂණ සතරෙකි. ඒ භාවනා විශේෂයෙහි උපත් (සමාධි-ප්‍රඥ සංඛ්‍යාන යුගතධා) ධර්මයන් (ඔවුනොවුන්) නො ඉක්ම පවත්නා සංඛාවයෙන් සමප්‍රගමිණිය යැ ඉන්ද්‍රියයන් ගේ එක-කාන්‍යසංඛාවයෙන් සමප්‍රගමිණිය යැ තදනුවත්විකම්පිතිධුරාසංඛාවයෙන් සමප්‍රගමිණිය යැ, ආසෙවනසංඛාවයෙන් සමප්‍රගමිණිය යි. සමප්‍රගමිණිය අභිනමාගීයාගේ පයඝීවසානාය වෙයි. පයඝීවසානායාගේ මේ සතර ලක්ෂණ-යෝ වෙති. එයින් කියනු ලැබෙයි. 'අභිනමාගීය පයඝීවසානලක්ෂණ ද ලක්ෂණසම්පන්න ද වේ' යයි. මෙසෙයින් ත්‍රිවිධභාවයට ගිය සිත ත්‍රිවිධ-කල්‍යාණ ඇත්තේ දාලක්ෂණසම්පන්න වූයේ විකම්පම්පන්න ද විචාර සම්පන්න ද ප්‍රීතිසම්පන්න ද සුඛසම්පන්න ද විතතයාගේ අධිෂ්ඨානසම්පන්න ද ශ්‍රද්ධාසම්පන්න ද විශ්වාසසම්පන්න ද සමාතිසම්පන්න ද ප්‍රඥාසම්පන්න ද වේ.

නිමිත්ත යැ ආශ්වාසප්‍රඥාසයෝ යැ යන මොහු එක් සිතට අරමුණු නො වන්නාහු වෙති. (නිමිත්තාදි) තුන් ධර්මයන් නො දන්නාහට (ආනා-පානසතිසමාධි) භාවනාව නො ලැබෙයි. (1)

නිමිත්ත යැ ආශ්වාසප්‍රඥාසයෝ යැ යන මොහු එක් සිතට අරමුණු නො වන්නාහු වෙති. (නිමිත්තාදි) තුන් ධර්මයන් දන්නාහට වැළිත් (ආනාපානසතිසමාධි) භාවනාව ලැබේ යයි. (2)

කිසෙයින් මේ තුන් ධර්මයෝ එක් සිතට අරමුණු නො වන්නාහු ද, මේ තුන් ධර්මයෝ නො ද අවිදිතයෝ වෙත් ද, සිත වික්ෂේපයට නො ද යෙයි. ප්‍රදහන ද පැනෙයි. ප්‍රයෝගය (නිවරණවිෂ්කම්භකධ්‍යානය) ද සාධයි. මාගීයට පැමිණෙයි යත්:

යම්හේ සම වූ භූමිභාගයෙහි රොපණය කරන ලද වාක්ෂයෙක් වේ ද, ඒ මේ වාක්ෂය පුරුෂයෙක් තෙම කියතින් සිදුනේ නම් වාක්ෂයෙහි ස්වර්ගී කරන ලද කියත්තන් වශයෙන් පුරුෂයාගේ සිතිය එළඹයිවියා වෙයි. (වාක්ෂය ස්වර්ගී කොට නමා වෙනට) ආවා වූ හෝ (වාක්ෂය ස්වර්ගී කොට පරභාගයට) ගියා වූ හෝ කියත්තන් නො මෙනෙහි කෙරෙයි. ආවා වූ හෝ ගියා වූ හෝ කියත්තන් නො දන්නා ලද්දහු නො වෙති, ප්‍රදහන ද පැනෙයි, ප්‍රයෝගය ද සාධයි. සම වූ භූමිභාගයෙහි රොපණය කරනලද වාක්ෂය යම්බඳු ද උපතිබ්බතා (සමාති) නිමිත්ත එබඳු යැ කියත්තන් යම් බඳු ද ආශ්වාසප්‍රඥාසයෝ එබඳු යැ. යම්හේ වාක්ෂයෙහි ස්වර්ගී කරනලද කියත්තන් වශයෙන් පුරුෂයාගේ සමාතිස එළඹයිවියා වේ ද ආගිය කියත්තන් නො මෙනෙහි කෙරේ ද ආගිය කියත්තන් නොදන්නාලද්දහු නො වෙත් ද ප්‍රදහනත් පැනේ ද ප්‍රයෝ-ගයන් සාධා ද, එසෙයින් මැ මහණ තෙම නාසිකාග්‍රයෙහි හෝ මුඛ-නිමිත්තෙහි හෝ සිති එළවා හුන්නේ වෙයි. ආවා වූ හෝ ගියා වූ හෝ ආශ්වාසප්‍රඥාසයන් නො මෙනෙහි කෙරෙයි. ආවා වූ හෝ ගියා වූ හෝ ආශ්වාසප්‍රඥාසයන් නො දන්නාලද්දහු නො වෙති, ප්‍රදහන ද පැනෙයි, ප්‍රයෝගය ද සාධයි, වික්ෂේපයට (මාගීයට) පැමිණේ.

පට්ඨානනි¹ කතමං පට්ඨානං ආරඬ්ඛිට්ඨස්ස කායොපි විතතමි
කමමනිසං භොති, ඉදං පට්ඨානං. කතමො පයොගො ආරඬ්ඛිට්ඨස්ස
උපකාමිලෙසා පනිසනති, විතකකා වූපසමනති, අයං පයොගො. කතමො
විසෙසො ආරඬ්ඛිට්ඨස්ස සංකොඤ්ඤාප්තා පනිසනති, අනුසයා බ්‍යනතිභොනති²
අයං විසෙසො.

එවං ඉමෙ තයො ධම්මා එකවිතකස්ස ආරම්භො න භොනති, න විමේ³
තයො ධම්මා අවිදිතා භොනති, න ච විතතං විකෙබ්භං ගවුත්ති, පට්ඨානඤ්ච
පඤ්ඤායති, පයොගඤ්ච සාධෙති, විසෙසමධිගවුත්ති.

ආනාපානසති සස්ස පරිපුණ්ණො සුභාවිතා,
අනුපුබ්බං පරිචිතා යථා බුද්ධෙන දෙසිතා,
සො ඉමං ලොකං පභාසෙති අබ්භා චූභෙතාව චන්දිමා⁴ති. (3),

ආනනනි අස්සාසො, නො පස්සාසො. **අපානනනි** පස්සාසො, නො
අස්සාසො. අස්සාසවසෙන උපට්ඨානං සති, පස්සාසවසෙන උපට්ඨානං
සති. යො අස්සසති, තස්සුපට්ඨාති; යො පස්සසති, තස්සුපට්ඨාති.

පටිපුණ්ණානි පරිගහගට්ඨෙන පරිපුණ්ණො, පරිවාරට්ඨෙන පරිපුණ්ණො,
පරිපුරට්ඨෙන පරිපුණ්ණො.

සුභාවිතානි චතස්සො භාවනා තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනති-
චතනතට්ඨෙන භාවනා, ඉන්ද්‍රියානං එකරසට්ඨෙන භාවනා, නදුපගචිරිස-
වාහනට්ඨෙන භාවනා, ආසෙවනට්ඨෙන භාවනා. තස්සිමෙ චතතාරො
භාවනට්ඨා යාතීකතා⁵ භොනති චන්දිකතා අනුට්ඨිතා පරිචිතා සුසමාරථා.

යාතීකතානි යත් යත් ආකඛති, තත් තත් වසිප්පතො භොති
බලප්පතො වෙසාරජ්ජප්පතො. තස්ස⁶ තෙ ධම්මා අවජ්ජනපට්ඨිඛදා⁷
භොනති ආකඛනපට්ඨිඛදා⁸ මහස්සාරපට්ඨිඛදා විතනුප්පාදපට්ඨිඛදා.
තෙන වුච්චති: 'යාතීකතා'ති.

චන්දිකතානි යස්මිං යස්මිං චන්දිසමිං විතතං සමාධිට්ඨිතං භොති
තස්මිං තස්මිං චන්දිසමිං සති සුපට්ඨිතා⁹ භොති. යස්මිං යස්මිං වා පන
චන්දිසමිං සති සුපට්ඨිතා භොති, තස්මිං තස්මිං චන්දිසමිං විතතං සමා-
ධිට්ඨිතං භොති. තෙන වුච්චති: 'චන්දිකතා'ති.

අනුට්ඨිතානි¹⁰ යෙන යෙන විතතං අභිනිභරති, තෙන තෙන සති
අනුපරිවතනති. යෙන යෙන වා පන සති අනුපරිවතනති, තෙන තෙන
විතතං අභිනිභරති. තෙන වුච්චති: 'අනුට්ඨිතා'ති.

1. විසෙසමධිගවුත්ති පට්ඨානඤ්ච - මජ්ඣිම, 'පට්ඨානනනි' පදය - සූරා, PTS පොත්කෙසු න
දිසනති.

2. බ්‍යාසකති - සූරා, බ්‍යනතිභොනති - PTS 3. ත විමෙ - පු 4. යාතීකතා - PTS.

5. තස්ස මෙ - මජ්ඣිම. 6. අවජ්ජනපට්ඨිඛදා - PTS

7. ආකඛනපට්ඨිඛදා - මජ්ඣිම, ආකඛනපට්ඨිඛදා - PTS ආකඛනපට්ඨිඛදා සූරා.

8. සුපට්ඨිතා - මජ්ඣිම, සුපට්ඨිතා - PTS. 9. අනුට්ඨිතානි චන්දිසමිං - මජ්ඣිම.

පබානං යනු: ප්‍රදහන කවරෙ යන්: ආරබ්බවිසාරීය ආත්තනුගේ කයන් සිතන් කමිණිය වෙයි. මේ ප්‍රදහන වෙයි. ප්‍රයෝග කවරෙ යන්: ආරබ්බවිසාරී ආත්තනුගේ උපකෙලයෙය් ප්‍රතිණ වෙයි. විතකියෝ සන්තිදෙන්. මේ ප්‍රයෝගය වෙයි. විශෙෂ කවරෙ යන්: ආරබ්බවිසාරී ආත්තනුගේ සංයෝජනයෙය් ප්‍රතිණ වෙයි. අනුශයෙය් විගත වෙත්. මේ විශෙෂය වෙයි.

මෙසෙයින් මේ තුන් ධර්මයෝ එක් සිතට අරමුණු නො වෙති. මේ තුන් ධර්මයෝ නො දන්නාලද්දහු නො ද වෙති. සිත විකෂෙපයට නො ද යෙයි. ප්‍රදහන ද පැනෙයි. ප්‍රයෝගය ද සාධයි විශෙෂයට පැමිණේ.

යමක්හු විසින් ආනාපානසමාතික බුද්ධ වදල සෙයින් පරිපූර්ණ වුවා මොනොවට වඩනලද ද පිළිවෙලින් ප්‍රගුණ කරනලද ද හෙතෙම වලායෙන් මිදුණු සද සෙයින් මෙලොභ දිප්ත කෙරේ. (3)

ආනං යනු. ආයෝස යැ ප්‍රයෝසය නො වෙයි. අපානං යනු: ප්‍රයෝස යැ ආයෝසය නො වෙයි, ආයෝස වශයෙන් ඵලබ්ධිවිම සමාති යැ, ප්‍රයෝස වශයෙන් ඵලබ්ධිවිම සමාති යි. යමෙක් ආයෝස කෙරේ ද ඔහුගේ සිතිය ආයෝසයට ඵලබ්ධිවිසි. යමෙක් ප්‍රයෝස කෙරේ ද ඔහුගේ සිතිය ප්‍රයෝසයට ඵලබ්ධිවි.

පරිපුරුණං යනු: පරිපුරුසවහාවයෙන් පරිපූර්ණ යැ පරිවාරසවහාව-යෙන් පරිපූර්ණ යැ (භාවනා) පරිපූර සවහාවයෙන් පරිපූර්ණ යි.

සුභාවිතා යනු: භාවනා සතරෙකි: ඒ භාවනා විශෙෂයෙහි උපන් (සමාධි - ප්‍රඥ සංකාත යුගනඛ) ධර්මයන් (ඔවුනොවුන්) නො ඉක්ම පවත්නා සවහාවයෙන් භාවනා යැ, ඉන්ද්‍රියයන්ගේ එකකාන්තසවහාවයෙන් භාවනා යැ තදනුච්ඡික විසාරිකර සවහාවයෙන් භාවනා යැ ආසෙවන සවහාවයෙන් භාවනා යි. ඔහු විසින් මේ සතර භාවනාවියෝ යුක්ත-යානයක් මෙන් කරනලද්දහු (ප්‍රතිණාවියෙන්) වාසනාවක් මෙන් කරන-ලද්දහු ඵලබ්ධිවිසාහු භාවපයින් රැස්කරන ලද්දහු මොනොවට කරන ලද්දහු වෙත්.

යානිකතා යනු: යම් යම් ධ්‍යානවිද්‍යායෙකි කැමැති වේ නම් ඒ ඒ ධ්‍යානවිද්‍යායෙහි වශයට පැමිණියේ බලයට පැමිණියේ විශාරද බවට පැමිණියේ වෙයි. ඔහුගේ ඒ (යමථවිද්‍යානා) ධර්මයෝ ආචර්ජනප්‍රතිබඛ-වූවාහු ආකාඛිකාප්‍රතිබඛ වූවාහු මනසිකාරප්‍රතිබඛ වූවාහු විතොතපාද-ප්‍රතිබඛ වූවාහු වෙත්. එයින් කියනු ලැබෙයි: 'යානිකතා' යි.

වජ්‍රකතා යනු: යම් යම් වස්තුවෙකැ සිත මොනොවට පිහිටියේ වේ ද ඒ ඒ වස්තුවෙහි සිති ඵලබ්ධිවිසා වෙයි. තවද යම් යම් වස්තුවෙකැ සිති ඵලබ්ධිවිසා වේ ද ඒ ඒ වස්තුවෙහි සිත මොනොවට පිහිටියේ වෙයි. එයින් කියනු ලැබෙයි. 'වජ්‍රකතා' යි.

අනුට්ඨිතා යනු: යම් යම් භාවනාවිශෙෂයෙකි සිත ඵලවා ද ඒ ඒ භාවනාවිශෙෂයෙහි සිතිය අනුකූල වැ පවතී. තවද යම් යම් භාවනා-විශෙෂයෙකි සිතිය අනුකූල වැ පෙරළේ ද ඒ ඒ භාවනාවිශෙෂයෙහි සිත ඵලවයි. එයින් කියනු ලැබෙයි 'අනුට්ඨිතා' යි.

පරිවිතානි පරිගණකවේදීන් පරිවිතා, පරිවාරවේදීන් පරිවිතා, පරි-පුරවේදීන් පරිවිතා, සතියා පරිගණකයෙකු: ජිනානි පාපකෙ අකුසලෙ ධමමෙ. තෙන වුවවති: 'පරිවිතා'නි.¹

සුසමාරද්ධානි වගනාරො සුසමාරද්ධා: නත් ජානානං ධම්මානං අනති-වගනනවේදීන් සුසමාරද්ධා, ඉන්ද්‍රියානං එකරසවේදීන් සුසමාරද්ධා, තදුපග-විරිසවාහනවේදීන් සුසමාරද්ධා, නපච්චතීකානං කිලෙසානං සමුඤ්ඤානතතා² 'සුසමාරද්ධා.'

සුසමනනි අනි සමං, අනි සුසමං. කතමං සමං: යෙ තත් ජානා අන-වජ්ජා කුසලා බොධිපක්ඛියා,³ ඉදං සමං. කතමං සුසමං: යං තෙසං තෙසං ධම්මානං ආරම්භං නිරොධො නිබ්බානං, ඉදං සුසමං, ඉති ඉදංඤ්ඤි සමං ඉදංඤ්ඤි සුසමං ඤාතං හොති දිට්ඨා⁴ විදිතං සච්ඡිකතං එසසිතං පඤ්ඤාය, ආරභං හොති විරිසං අසලලීතං, උපට්ඨිතා සති අපමච්ඡිට්ඨා,⁵ පසාදො කායො අසාරදො, සමාසිතං චිතතං එකගං. තෙන වුවවති: 'සුසමා-රද්ධා'නි.

අනුපුබ්බං පරිවිතානි දීඝං අසාසවසෙන පුරිමා පුරිමා පරිවිතා, පච්ඡමා පච්ඡමා අනුපරිවිතා, දීඝං පසාසවසෙන පුරිමා පුරිමා පරිවිතා, පච්ඡමා පච්ඡමා අනුපරිවිතා. රසං අසාසවසෙන පුරිමා පුරිමා පරිවිතා, පච්ඡමා පච්ඡමා අනුපරිවිතා. රසං පසාසවසෙන පුරිමා පුරිමා පරිවිතා, පච්ඡමා පච්ඡමා අනුපරිවිතා -පෙ- පටිනිසංගානුපසිං අසාසවසෙන පුරිමා පුරිමා පරිවිතා, පච්ඡමා පච්ඡමා අනුපරිවිතා. පටිනිසංගානුපසිං පසාසවසෙන පුරිමා පුරිමා පරිවිතා පච්ඡමා පච්ඡමා අනුපරිවිතා. සබ්බාපි සොළසවජ්ජිකා ආනාපානසතියො අඤ්ඤාමඤ්ඤං පරිවිතා චෙව හොනති අනුපරිවිතා ව. තෙන වුවවති: 'අනුපුබ්බං පරිවිතා'නි.

යථානි දස යථා: අනතදම්ඵවේයා යථානො, අනතසම්ඵවේයා යථානො, අනතපරිනිබ්බාපනවේයා යථානො, අභිඤ්ඤාවේයා⁶ යථානො, පරිඤ්ඤාවේයා යථානො, පහානවේයා යථානො, භාවනාවේයා යථානො, සච්ඡිකිරිතවේයා යථානො, සච්චාභිසමයවේයා යථානො, නිරොධෙ පතිට්ඨා-පකවේයා යථානො.

1 ධර්ම පරිවිතා - මජ්ඣ. 2 සුසමුග්ගතතා - මජ්ඣ. සුසමුග්ගතතා - සංය, PTS.
3 බොධිපක්ඛියා - PTS. 4 ඉට්ඨිං - PTS. 5 අසමුද්ධා මජ්ඣ. අපමුද්ධා - සංය, PTS.
6 අභිඤ්ඤානො - මජ්ඣ.

පරිවිතා යනු: පරිග්‍රහ සවහාවයෙන් හාත්පසින් රැස්කරන ලද්දහු ය. පරිවාර සවහාවයෙන් හාත්පසින් රැස් කරන ලද්දහු ය. පරිපූර සවහාවයෙන් හාත්පසින් රැස්කරන ලද්දහු ය. සමාජියෙන් පරිග්‍රහ කරනුයේ ලාමක අකුල බිම්යන් දිනා නු සි පරිවිතයෝ ය.

සුසමාරබ්ධියා යනු: සුසමාරබ්ධියෝ (මොනොවට කරන ලද්දහු) සතර දෙනෙකි: ඒ භාවනාවිශේෂයෙහි උපත් සුගතභාවයෙන් නො ඉක්ම පවත්නා සවහාවයෙන් සුසමාරබ්ධියා, ඉන්ද්‍රියයන්ගේ එකකාන්ත සවහාවයෙන් සුසමාරබ්ධියා. තදනුවන් විකවිඤ්චුර සවහාවයෙන් සුසමාරබ්ධියා, ඒ ධ්‍යාන-විද්‍යානාමාගීයන්ට ප්‍රතිපක්ෂ වූ කෙලෙසයන් මොනොවට නැසූ බැවින් සුසමාරබ්ධියා ය.

සුගමං යනු: ගමයෙක් ඇති සුගමයෙක් ඇති. ‘ගම’ නම් කවරෙ යන්: ඒ භාවනාවිශේෂයෙහි උපත් යම් නිරවද්‍ය වූ කුලය වූ බොධිපාක්ෂිකාවම් කෙනෙක් වෙන් ද මේ ගම නම. සුගම’ නම් කවරෙ යන්: ඒ ඒ බිම්යන්ට අරමුණු වූ යම් නිරෝධ සබ්බාසා නිව්‍යාණයෙක් වේ ද, මේ සුගම නම් මෙතෙසින් මේ ගමයන් මේ සුගමයන් දන්තා ලද්දේ දක්තා ලද්දේ විදින වූයේ ප්‍රඥයෙන් සාක්ෂාත් කරන ලද්දේ සප්ති කරන ලද්දේ වෙයි. නො හැකුළුණු වීර්යය පටන්ගන්නා ලද වෙයි, නො නට සිති එළඹ සිටියා වෙයි. දරළ රහිත කය නිවුණේ වෙයි. එකඟ වූ සිත (අරමුණෙහි) සම වූ තබන ලද ය. එයින් කියනු ලැබෙයි ‘සුසමාරභා’ යි.

අනුපුබ්බං පරිවිතා යනු: දිසී කොට ආශ්වාස කිරීම් වශයෙන් පළමු පළමු සතිය ප්‍රගුණ කරන ලද ය. පැසුළු පැසුළු සතිය පුන පුනා ප්‍රගුණ කරන ලද ය, දිසී කොට ප්‍රශ්වාස කිරීම් වශයෙන් පළමු පළමු සතිය ප්‍රගුණ කරන ලද ය. පැසුළු පැසුළු සතිය පුන පුනා ප්‍රගුණ කරන ලද ය, හ්‍රස්ව කොට ආශ්වාස කිරීම් වශයෙන් පළමු පළමු සතිය ප්‍රගුණ කරන ලද ය. පැසුළු පැසුළු සතිය පුන පුනා ප්‍රගුණ කරන ලද ය. හ්‍රස්ව කොට ප්‍රශ්වාස කිරීම් වශයෙන් පළමු පළමු සතිය ප්‍රගුණ කරන ලද ය. පැසුළු පැසුළු සතිය පුන පුනා ප්‍රගුණ කරන ලද ය, ... පරිනිස්සාජනය අනු වූ බලමින් ආශ්වාස කිරීම් වශයෙන් පළමු පළමු සතිය ප්‍රගුණ කරන ලද ය. පැසුළු පැසුළු සතිය පුන පුනා ප්‍රගුණ කරන ලද ය, පරි-නිස්සාජනය අනු වූ බලමින් ප්‍රශ්වාස කිරීම් වශයෙන් පළමු පළමු සතිය ප්‍රගුණ කරන ලද ය. පැසුළු පැසුළු සතිය පුන පුනා ප්‍රගුණ කරන ලද ය, හැම භොධිචක්කුක ආනාපාන සමාජික ඔවුනොවුන් ප්‍රගුණ කරන ලද්දහු ද පුන පුනා ප්‍රගුණ කරන ලද්දහු ද වෙන්, එයින් කියනු ලැබෙයි. අනු-පුබ්බං පරිවිතා’ යි.

යථා යනු: යථා සවහාවයෝ දශ දෙනෙකි: ආනම්දමන සවහාවය යථා සවහාව ය. ආනම්ගමන සවහාවය යථා සවහාව ය. ආනම්පරිනිව්‍යාපණ-සවහාවය යථා සවහාව ය. අභිඤ්ඤා සවහාවය යථා සවහාව ය. පරිඤ්ඤා සවහාවය යථා සවහාව ය. ප්‍රභාණ සවහාවය යථා සවහාව ය. භාවනා සවහාවය යථා-සවහාව ය. සාක්ෂාත් ක්‍රියා සවහාවය යථා සවහාව ය. සත්‍ය ප්‍රතිවේධ සවහාවය යථා සවහාව ය. නිරෝධයෙහි පිහිටුවන සවහාවය යථා සවහාව ය.

බුද්ධෝති යො සො භගවා සංඝො අනාවරියකො පුබ්බො¹ අනුසංසු-
තෙසු ධම්මෙසු සාමං සච්චාන් අනිසබ්බෙත්ථි,² තත්ථ ච සබ්බඤ්ඤානං පනෙනා
බලෙසු³ ච වසිභාවං.

බුද්ධෝති කෙනවෙය්න බුද්ධො: 'බුද්ධිනා සච්චානී'ති බුද්ධො,
'බොධෙනා⁴ පජායා'ති බුද්ධො, සබ්බඤ්ඤානාය බුද්ධො, සබ්බදස්සා-
විතාය බුද්ධො අනඤ්ඤානෙය්සාය බුද්ධො, විසවිතාය⁵ බුද්ධො,
බිණ්ණසවසංඛාතෙන බුද්ධො, නිරුපලෙපසංඛාතෙන⁶ බුද්ධො, 'එකනන-
විතරාගො'ති බුද්ධො, 'එකනනවිතදෙසො'ති බුද්ධො, 'එකනනවිත-
මොගො'ති බුද්ධො, 'එකනනතිකකිලෙසො'ති බුද්ධො, 'එකායනමග්ගං
ගතො'ති බුද්ධො, 'එකො අනුතතරං සමමාසමොධිං අනිසබ්බෙද්ධො'ති
බුද්ධො, අබුද්ධිවිභතතනා බුද්ධිපටිලාභා බුද්ධො. 'බුද්ධො'ති තෙන: නාමං
මාතරා කතං, න පිතරා කතං, න භාතරා කතං, න භගිනියා
කතං, න මිත්තාමචෙට්ඨි කතං, න ඤාතිසාලොතිගෙති කතං, න සමණ-
බ්‍රාහ්මණෙති කතං, න දෙවතාති කතං, විමොක්ඛනාතිකමෙතං බුද්ධානං
භගම්මනානං බොධියා මුලෙ සහ සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤානං පටිලාභා සච්ඡිකා-
පඤ්ඤානති, යදිදං 'බුද්ධො'ති.

දෙසිතාති අනුදම්මට්ඨො: යථජේ: යථා බුද්ධෙන දෙසිතො,
අනුසම්මට්ඨො: යථජේ: යථා බුද්ධෙන දෙසිතො, අනුපරිනිබ්බාපනට්ඨො:
යථජේ: යථා බුද්ධෙන දෙසිතො -පෙ- නිරොධෙ පනිට්ඨාපකට්ඨො:
යථජේ: යථා බුද්ධෙන දෙසිතො.

සො ති⁶ භගවෙය්: වා හොති පබ්බජිතො වා.

ලොකොති බ්‍රහ්මලොකො ධාතුලොකො ආයතනලොකො විපතති-
භවලොකො විපතතිභවනවලොකො සම්පතතිභවලොකො සම්පතතිසම්භව-
ලොකො එකො ලොකො: සබ්බො සත්තා ආභාරධිනිකා -පෙ- අට්ඨාරස
ලොකා අට්ඨාරස ධාතුසො.

'පභාසෙති'ති අනුදම්මට්ඨො: යථජේ: අනිසබ්බෙද්ධතනා සො ඉමං
ලොකං ඔභාසෙති භාසෙති පභාසෙති, අනුසම්මට්ඨො: යථජේ: අනි-
සබ්බෙද්ධතනා සො ඉමං ලොකං ඔභාසෙති භාසෙති පභාසෙති, අනුපරි-
නිබ්බාපනට්ඨො: යථජේ: අනිසබ්බෙද්ධතනා සො ඉමං ලොකං ඔභාසෙති
භාසෙති පභාසෙති -පෙ- නිරොධෙ පනිට්ඨාපකට්ඨො: යථජේ: අනිසබ්බෙද්ධතනා
සො ඉමං ලොකං ඔභාසෙති භාසෙති පභාසෙති.

1 බුද්ධො - PTS

2 අනිසම්බුද්ධිනි - PTS

3 බොධෙනතො - සො

4 විසවිතාය - සො

5 නිරුපලෙපසංඛාතෙන - සො නිරුපලෙපසංඛාතෙන - PTS

6 කොති - සො සොති - PTS

බුද්ධෝ යනු: යමෙක් භාග්‍යවත් වූයේ තෙමේ (සත්‍යයන්) අවබෝධ කෙළේ ආවාසීයන් නැත්තේ පෙර නො ඇසූවිරු දහමිනි තෙමේ සත්‍යයන් අවබෝධ කෙළේ ඒ සත්‍යයන්හි දු සමීඤ්ඤයට පැමිණියේ බලධර්මයන්හිදු චරිතාවයට පැමිණියේ මේ ද හේ යැ.

බුද්ධෝ යනු: කවර අවිසේන් බුද්ධ වෙයි යත්: සත්‍යයන් අවබෝධ කෙළේ නු සි බුද්ධ යැ ප්‍රජාවට අවබෝධ කරවා නු සි බුද්ධ යැ, සමීඤ්ඤ බැවින් බුද්ධ යැ, සියල්ල දක්නාසුලු බැවින් බුද්ධ යැ, අනුන් විසින් අවබෝධ නො කැරැවිය යුතු බැවින් බුද්ධ යැ, (නානාගුණ) විසවනය කරන හෙයින් බුද්ධ යැ, කම්මාසුච සංඛ්‍යායෙන් බුද්ධ යැ, නාමිකාලෙප රහිත සංඛ්‍යායෙන් බුද්ධ යැ, එකාන්තයෙන් විතරාග නු සි බුද්ධ යැ, එකාන්තයෙන් මිතදෙස නු සි බුද්ධ යැ, එකාන්තයෙන් විතමොහ නු සි බුද්ධ යැ, එකාන්තයෙන් තිකෙලග නු සි බුද්ධ යැ, එකාන්තමායියට ගියේ නු සි බුද්ධ යැ, එකලා වැ අනුනතර සමයක් සමෝධිය අභිසමෝධි කෙළේ නු සි බුද්ධ යැ, අබුද්ධිය නාසු බැවින් බුද්ධප්‍රතිලාභ හෙයින් බුද්ධ යැ, බුද්ධ යන තෙල නාමය මව විසින් නො කරනලද යැ පියා විසින් නො කරනලද යැ බැයා විසින් නො කරන ලද යැ බුත විසින් නො කරනලද යැ සගයහළුවන් විසින් නො කරන ලද යැ නැ සහල්ලෙයන් විසින් නො කරනලද යැ මහණබමුණන් විසින් නො කරනලද යැ දෙවියන් විසින් නො කරනලද යැ යම් බුද්ධ යන නමෙක් වී ද තෙල බුද්ධ නාමය භාග්‍යවත් බුදුවරයන්ට විමෝක්‍ෂානතයෙහි බෝවුල සමීඤ්ඤාඤායාගේ ප්‍රතිලාභය හා සමග අභිත්ඵලය ප්‍රත්‍යක්‍ෂ කිරීමෙන් උපත් ප්‍රඥපතියකි.

දෙසිතා යනු: ආත්ම දමනසවහාව වූ යථාසවහාවය යම් ප්‍රකාරයෙකින් බුද්ධත් විසින් දෙශනා කරනලද ද, ආත්මගමනසවහාව වූ යථාසවහාවය යම් ප්‍රකාරයෙකින් බුද්ධත් විසින් දෙශනා කරනලද ද, ආත්මපරිනිවෘත්තසවහාව වූ යථාසවහාවය යම් ප්‍රකාරයෙකින් බුද්ධත් විසින් දෙශනා කරනලද ද ... නිරෝධයෙහි පිහිටුවන සවහාව වූ යථාසවහාවය යම් ප්‍රකාරයෙකින් බුද්ධත් විසින් දෙශනා කරනලද ද,

සො යනු: ගිහියෙක් හෝ පැවිද්දෙක් හෝ වෙයි.

ලොකො යනු: සකකිලොක යැ ධාතුලොක යැ ආයතනලොක යැ විපතනිහව (අපාය) ලොක යැ විපතනිසමහව (අපාසුපගකමි) ලොක යැ සමපතනිහව (සුගති) ලොක යැ සමපතනිසමහවලොක යැ එක් ලොවෙක: හැම සත්ත්‍ව ආහාරයෙන් සිටුවනානු යැ; ... අටලොස් ලොවෙක. අටලොස් ධාතුනු යැ.

පහාසෙති යනු: ආත්මදමනසවහාව වූ යථාසවහාවය ප්‍රතිවේධ කළ බැවින් හෙතෙම මේ ලොකය අවහාසනය කෙරෙයි, භාසනය කෙරෙයි, ප්‍රහාසනය කෙරෙයි. ආත්මගමන සවහාව වූ යථාසවහාවය ප්‍රතිවේධ කළ බැවින් හෙතෙම මේ ලොව අවහාසනය කෙරෙයි, භාසනය කෙරෙයි, ප්‍රහාසනය කෙරෙයි. ආත්මපරිනිවෘත්තසවහාව වූ යථාසවහාවය ප්‍රතිවේධ කළ බැවින් හෙතෙම මේ ලොව අවහාසනය කෙරෙයි, භාසනය කෙරෙයි, ප්‍රහාසනය කෙරෙයි ... නිරෝධයෙහි පිහිටුවන සවහාව වූ යථාසවහාවය ප්‍රතිවේධ කළ බැවින් හෙතෙම මේ ලොව අවහාසනය කෙරෙයි, භාසනය කෙරෙයි, ප්‍රහාසනය කෙරේ.

අබ්‍යාමුනෙතාව වැඩිමානි යථා අබ්‍යා එවං කිලෙසා, යථා චන්ද්‍රෙ එවං අරියඤ්ඤං, යථා චන්ද්‍රිමා දෙවපුතො එවං භික්‍ෂු, යථා චන්ද්‍රෙ අබ්‍යා මුනෙතා මනිකා මුනො¹ බුමරජා මුනො² රාහුගහණා³ විප්‍රමුනෙතා භාසනෙ⁴ ච තපනෙ⁵ ච විරොචනෙ⁶ ච, එවමෙව භික්‍ෂු සබ්බකිලෙසෙහි විප්‍රමුනෙතා භාසනෙ ච තපනෙ ච විරොචනෙ ච. තෙන ට්‍රිවිනි: 'අබ්‍යා මුනෙතාව චන්ද්‍රිමා'ති. ඉමාති තෙරස වොදනෙ ඤාණාති.

වොදනඤාණනිදෙදසො.

3 - 5. සතොකාරිඤාණානි

කතමාති බතතිංස සතොකාරිසු¹ ඤාණාති:

ඉධ භික්‍ෂු අරඤ්ඤගතො වා රුක්ඛමූලගතො වා සුඤ්ඤගාරගතො වා නිසීදති පලුඤ්ඤං ආභුජිතා උජුං කායං පණ්ඩාය පරිමුඛං සතිං උපට්ඨං-පෙතා, සො සතොච අසුසති, සතො පසුසති, දිසං වා අසුසනො 'දිසං අසුසාමි'ති පජානාති, දිසං වා පසුසනො 'දිසං පසුසාමි'ති පජානාති, රසං වා අසුසනො 'රසං අසුසාමි'ති පජානාති, රසං වා පසුසනො 'රසං පසුසාමි'ති පජානාති 'සබ්බකායපටිසංවෙදී අසුස-සිසාමි'ති සිකති. 'සබ්බකායපටිසංවෙදී පසුසිසාමි'ති සිකති, 'පසුසමායං කායසබ්බාරං අසුසිසාමි'ති සිකති 'පසුසමායං කායසබ්බාරං පසුසිසාමි'ති සිකති 'පිටිපටිසංවෙදී අසුසිසාමි'ති -පෙ- 'සුඛපටිසං-වෙදී පෙ- විතතසබ්බාරපටිසංවෙදී -පෙ- පසුසමායං විතතසබ්බාරං -පෙ- විතතපටිසංවෙදී -පෙ- අනිප්පමොදයං විතතං -පෙ- සමාදහං විතතං -පෙ- විමෝචයං විතතං -පෙ- අනිච්චානුපසයි -පෙ- විරාගානුපසයි -පෙ- නිරෝධානුපසයි -පෙ- 'පටිතිසාග්ගානුපසයි අසුසිසාමි'ති සිකති, 'පටිතිසාග්ගානුපසයි පසුසිසාමි'ති සිකති.

ඉධාති ඉමිසා දිට්ඨියා, ඉමිසා බතනියා, ඉමිසා රුපියා, ඉමසම් ආදයෙ, ඉමසම් ධම්මෙ, ඉමසම් විනයෙ, ඉමසම් ධම්මවිනයෙ, ඉමසම් පාවචනෙ, ඉමසම් බ්‍රහ්මචරියෙ, ඉමසම් සඤ්ඤාසනෙ. තෙන ට්‍රිවිනි: 'ඉධා'ති.

භික්‍ෂුනි පුප්ප්පනකල්‍යාණකො වා හොති භික්‍ෂු සෙකො වා අරහා වා අභුප්පධම්මො.

අරඤ්ඤනි නිකම්භා බති ඉන්ද්‍රියො, සබ්බමෙතං අරඤ්ඤං.

1 මනියා මුනො-පු, PTS, මනියා - සෘ 2 බුමරජමුනො - සෘ
3 රාහුපාණා - සෘ 4 භාසනි - සෘ PTS 5 තපනි - සෘ PTS
6 විරොචනි - සෘ TPS 7 සතොකාරිසු - සෘ TPS

අබ්භාමුනෙතාව වන්දිමා යනු: වලාවෝ යම් බඳු ද කෙලෙස් එබඳු යැ වන්දා යම් බඳු ද ආයතීඤානය එබඳු යැ වන්දුම දිව්‍යපුත්‍ර යම් බඳු ද මහණ එබඳු යැ යම්සේ වන්දා නෙම වලායෙන් මිදුණේ මිනිදුමින් මිදුණේ දුම්-රජයින් මිදුණේ රාහුග්‍රහණයෙන් මිදුණේ බැබැලේ ද නාවේ ද දිලේ ද එසෙයින් මැ මහණ නෙම හැම කෙලෙසින් කෙරෙත් වෙසෙයින් මිදුණේ බැබැලෙන්නේ ද නාවෙන්නේ ද දිලෙන්නේ ද වෙයි. එයින් කියනු ලැබෙයි: 'අබ්භා මුනෙතාව වන්දිමා'යි. මොහු තෙලෙස් ව්‍යවදානඤානයෝ යි.

ව්‍යවදානඤානනිදේශ යි.

3 - 5. සතොකාරිඤානනිදේශය

සතොකාරිහු (සිහි ඇති වැ කරන්නාහු) ගේ දෙතිස් ඤානයෝ කවරහ යත්:

මෙසස්තෙහි මහණ නෙම අරනට ගියේ හෝ රුක්මුලට ගියේ හෝ ශුන්‍යාගාරයට ගියේ හෝ පලක් බැඳ (උඩු) කය සෘජු කොට තබා කමට-හනට අභිමුඛ වැ සිහි එළව්‍යාවබා ගිදියි. හෙතෙම සිහි ඇති වැ මැ ආචාරාස කෙරෙයි. සිහි ඇති වැ ප්‍රචාරාස කෙරෙයි. දික් කොට හෝ ආචාරාස කරන්නේ දික් කොට ආචාරාස කෙරෙමි දනියි. දික් කොට හෝ ප්‍රචාරාස කරන්නේ දික් කොට ප්‍රචාරාස කෙරෙමි දනියි. ලුහුඬු කොට හෝ ආචාරාස කරන්නේ ලුහුඬු කොට ආචාරාස කෙරෙමි දනියි. ලුහුඬු කොට හෝ ප්‍රචාරාස කරන්නේ ලුහුඬු කොට ප්‍රචාරාස කෙරෙමි දනියි. සියලු ආචාරාසප්‍රචාරාස කය ප්‍රකට කෙරෙමින් ආචාරාස කරන්නෙමි හික්මෙයි. සියලු ආචාරාසප්‍රචාරාස-කය ප්‍රකට කෙරෙමින් ප්‍රචාරාස කරන්නෙමි හික්මෙයි. (ඔදරුක ආචාරාස ප්‍රචාරාස සංඛ්‍යාත) කායසංස්කාරය සන්තිද්‍රවමින් ආචාරාස කරන්නෙමි හික්මෙයි. කායසංස්කාරය සන්තිද්‍රවමින් ප්‍රචාරාස කරන්නෙමි හික්මෙයි. මුතිය ප්‍රකට කෙරෙමින් ... සුඛය ප්‍රකට කෙරෙමින් .. චිත්තසංස්කාරය (වේදනාසංඥාසංකාන) ප්‍රකට කෙරෙමින් ... චිත්තසංස්කාරය සන්තිද්‍රවමින් චිත්තය ප්‍රකට කෙරෙමින් ... සිත සහුටු කෙරෙමින් ... සිත (අරමුණෙහි) සම වැ තබමින්... සිත (නිවරණයෙන්) මුදමින්... අනිත්‍යය අනු වැ බලමින් ... චිරාගය අනු වැ බලමින් ... තිරොධය අනු වැ බලමින් ... පටිනිසාප්‍යය අනු වැ බලමින් ආචාරාස කරන්නෙමි හික්මෙයි, පටිනිසාප්‍යය අනු වැ බලමින් ප්‍රචාරාස කරන්නෙමි හික්මේ.

ඉධ යනු: (බුදුන්ගේ) මේ දූෂ්ටයෙහි මේ ඝෟරානියෙහි මේ රුචියෙහි මේ ග්‍රහණයෙහි මේ ධර්මයෙහි මේ විනයෙහි මේ ධර්මවිනයෙහි මේ ප්‍රචරිත-යෙහි මේ බ්‍රහ්මචර්යායෙහි මේ ශාස්තෘශාසනයෙහි යි. එයින් කියනු ලැබෙයි: 'ඉධ' යි.

හිකු යනු: පෘථග්ජනකල්‍යාණක මහණ හෝ වෙයි. ශෛක්‍ෂ මහණ හෝ වෙයි. අකොප්‍ය (අතීත්ඵල) ධර්ම ඇති රහතුන් වහන්සේ හෝ වෙත්.

අරඤ්ඤා යනු: ඉන්ද්‍රනිලයෙන් නික්ම පිටත්හි තෙල සියල්ල අරඤ්ඤා වේ.

රාකකමුලනති යත් භික්ඛුනො ආසනං පඤ්ඤනං හොති, මඤ්චො වා පිඨං වා භිසි වා තට්ටිකා වා වමමබ්බේකො¹ වා තිණ්ඤා² වා පණ්ණසා³ වා පලාලසා⁴ වා තත් භික්ඛු වඛකමති වා තිට්ඨති වා තිසිද්දති වා සෙය්‍යං වා කප්පෙති.

සුඤ්ඤනති කෙනචි අනාතිණ්ණං හොති ගහට්ඨති වා පබ්බජ්ඣෙති වා.

අභාරනති⁴ විහාරො අසිංයොගො පාසාදො හමමියං ගුහා.

නිසිද්දති පලලඛකං ආභුජ්ඣාති නිසිනො හොති පලලඛකං ආභුජ්ඣා.

උජ්‍ජං කායං පණ්ඩායාති උජ්ජකො හොති කායො සිනො⁵ පණ්ණිනො.⁶

පටිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙඤාති: පටීති පරිග්ගහට්ඨො, මුඛනති තිශ්‍යානට්ඨො, සතීති උපට්ඨානට්ඨො. තෙන වුච්ඡති: 'පටිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙඤා'ති.

සතොව අස්සසති සතො පස්සසතිති⁷ බන්ධිංසාය⁸ ආකාරෙති සතොකාරී හොති;⁹ දිසං අස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවිකේධපං පජානතො සති¹⁰ උපට්ඨිතා හොති, තාය සතියා තෙන ඤ්ඤේන සතොකාරී හොති, දිසං පස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවිකේධපං පජානතො සති උපට්ඨිතා හොති, තාය සතියා තෙන ඤ්ඤේන සතොකාරී හොති, රස්සං අස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවිකේධපං පජානතො සති උපට්ඨිතා හොති, තාය සතියා තෙන ඤ්ඤේන සතොකාරී හොති. රස්සං පස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවිකේධපං පජානතො සති උපට්ඨිතා හොති, තාය සතියා තෙන ඤ්ඤේන සතොකාරී හොති -පෙ-පටිතිස්සග්ගානුපසි අස්සාසවසෙන-පෙ-පටිතිස්සග්ගානු-පසි පස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවිකේධපං පජානතො සති උපට්ඨිතා හොති, තාය සතියා තෙන ඤ්ඤේන සතොකාරී හොති.

කථං දිසං අස්සසනො 'දිසං අස්සසාමි'ති පජානාති, දිසං පස්සසනො 'දිසං පස්සසාමි'ති පජානාති: දිසං අස්සාසං අද්ධානසඬ්ඛාතෙ අස්සසති, දිසං පස්සාසං අද්ධානසඬ්ඛාතෙ පස්සසති, දිසං අස්සාසපස්සාසං අද්ධාන-සඬ්ඛාතෙ අස්සසති පස්සසති; දිසං අස්සාසපස්සාසං අද්ධානසඬ්ඛාතෙ අස්සසනොපි පස්සසනොපි ඡන්දො උපපජ්ජති.

1 වමම ක්‍රමො - සි 1, 2 සත්ථරො - මජ්ඣ., ස, සණ්ඨරො - සා

3. පලාලසණ්ඨරො - සා 4. අභාරනති - PTS, සා

5. පතිසිනො - සා 6. සුපඤ්ඤිතො - මජ්ඣ. PTS සා

7 'සතො පස්සසති' - තාසිපොස්සක නැති 8. බාග්ගිංසාය - මජ්ඣ.

9. 'හොති' - සා පොස්සක නැති. 10. සතී - සා

රුක්කමුලං යනු: යම් රුක්මුලෙකැ මහණහට මැස්සෙක් වේවයි පුටුසෙක් වේවයි බිස්සෙක් වේවයි තට්ටිකාසෙක් වේවයි සමිකබෙක් වේවයි ඇතිරියෙක් වේවයි කොළඇතිරියෙක් වේවයි පිදුරුඇතිරියෙක් වේවයි අසුනෙක් පනවනලද වේ ද, එහි මහණ තෙම සක්මන් කෙරේ හෝ සිටුවෙන් හෝ හිඳිනේ හෝ ගයනය හෝ කෙරේ.

සුඤ්ඤං යනු: හිහිත් විසිත් හෝ පැවිද්දන් විසිත් හෝ කිසිවකු විසිත් අනාකිණී වූයේ වෙයි.

අභාරං යනු: විහාර යැ ගරාඤාකාරසෙවෙනි ඇති හේ යැ ප්‍රාසාද යැ සදල ඇති හේ යැ ගුහා යි.

හිසිදති පලලබ්බං ආභුජිකා යනු: පලක් බැඳ හිඳිනේ වෙයි.

උජ්ඣං කායං පභිබාය යනු: කය මොනොවට තබනලද්දේ සෘජු වැ සිටියේ වෙයි.

පටිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙනා යනු: පටි යනු: පරිග්‍රහාථී යැ, මුඛං යනු නියතීණාථී යැ, සති යනු: උපස්ථානාථී යැ, එයින් කියනු ලැබෙයි: 'පටිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙනා' යි.

සතොව අසසසති සතො පසසසති: යනු දෙතිස් අසුරින් සිහි ඇති වැ කරනසුලු වෙයි. දික් කොට ආශාස කිරීම් වසයෙන් විතතයා-ගේ එකඟ බව අවික්ෂෙපය දන්නාහට සිහි එළඹිසිටියා වෙයි. ඒ සිහියෙන් ඒ නුවණින් සිහි ඇති වැ කරනසුලු වෙයි. දික්කොට ප්‍රශාස කිරීම් වසයෙන් විතතයාගේ එකඟ බව අවික්ෂෙපය දන්නාහට සිහි එළඹි සිටියා වෙයි. ඒ සිහියෙන් ඒ නුවණින් සිහි ඇති වැ කරනසුලු වෙයි. ලුහුඬු කොට ආශාස කිරීම් වසයෙන් විතතයාගේ එකඟ බව අවික්ෂෙපය දන්නාහට සිහි එළඹිසිටියා වෙයි. ඒ සිහියෙන් ඒ නුවණින් සිහි ඇති වැ කරනසුලු වෙයි. ලුහුඬු කොට ප්‍රශාස කිරීම් වසයෙන් විතතයාගේ එකඟ බව අවික්ෂෙපය දන්නාහට සිහි එළඹිසිටියා වෙයි. ඒ සිහියෙන් ඒ නුවණින් සිහි ඇති වැ කරනසුලු වෙයි. ... පරිනිස්සුප්පනය අනු වැ දක්නේ ආශාස කිරීම් වසයෙන් ... පරිනිස්සුප්පනය අනු වැ දක්නේ ප්‍රශාස කිරීම් වසයෙන් විතතයාගේ එකඟ බව අවික්ෂෙපය දන්නාහට සිහි එළඹිසිටියා වෙයි. ඒ සිහියෙන් ඒ නුවණින් සිහි ඇති වැ කරනසුලු වේ

කිසෙයින් දික් කොට ආශාස කරන්නේ දික් කොට ආශාස කෙරෙමි දනී ද, දික් කොට ප්‍රශාස කරන්නේ දික්කොට ප්‍රශාස කෙරෙමි දනී ද යත්: දිසි වූ ආශාසය දිසිකාලයෙහි ආශාස කෙරෙයි දිසි වූ ප්‍රශාසය දිසිකාලයෙහි ප්‍රශාස කෙරෙයි. දිසි ආශාසප්‍රශාසය දිසිකාලයෙහි ආශාස ද කෙරෙයි, ප්‍රශාස ද කෙරෙයි. දිසි වූ ආශාස ප්‍රශාස දිසිකාලයෙහි ආශාස කරන්නාහට ද ප්‍රශාස කරන්නාහට ද ඡන්දය උපදියි.

ඡන්දවසෙන තතො සුබ්‍රමතරං දිසං අස්සාසං අභ්‍යන්තසංඛාතෙ අස්සසති, ඡන්දවසෙන තතො සුබ්‍රමතරං දිසං පස්සාසං අභ්‍යන්තසංඛාතෙ පස්සසති, ඡන්දවසෙන තතොසුබ්‍රමතරං දිසං අස්සාසපස්සාසං අභ්‍යන්තසංඛාතෙ අස්සසතිපි පස්සසතිපි. ඡන්දවසෙන තතො සුබ්‍රමතරං දිසං අස්සාසපස්සාසං අභ්‍යන්තසංඛාතෙ අස්සසතොපි පස්සසතොපි පාමොජ්ජං උපපජ්ජති.

පාමොජ්ජවසෙන තතො සුබ්‍රමතරං දිසං අස්සාසං අභ්‍යන්තසංඛාතෙ අස්සසති, පාමොජ්ජවසෙන තතො සුබ්‍රමතරං දිසං පස්සාසං අභ්‍යන්තසංඛාතෙ පස්සසති, පාමොජ්ජවසෙන තතො සුබ්‍රමතරං දිසං අස්සාසපස්සාසං අභ්‍යන්තසංඛාතෙ අස්සසතිපි පස්සසතිපි, පාමොජ්ජවසෙන තතො සුබ්‍රමතරං දිසං අස්සාසපස්සාසං අභ්‍යන්තසංඛාතෙ අස්සසතොපි පස්සසතොපි දිසං අස්සාසපස්සාසාපි විතතං විවට්ඨති¹ උපෙක්ඛා සංඝොති.

ඉමෙහි නවහාකාරෙහි දිසං අස්සාසපස්සාසං කායො, උපට්ඨානං සති, අනුපස්සනා ඤාණං, කායො උපට්ඨානං, නො සති, සති උපට්ඨානඤ්චව සති ච, නාය සතියා තෙන ඤාණෙන නං කායං අනුපස්සති, තෙන වුවමනි: 'කායෙ කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානභාවනා'ති.

අනුපස්සනීති කථං නං කායං අනුපස්සති: අතිච්චතො අනුපස්සති, නො තිච්චතො; දුක්ඛතො අනුපස්සති, නො සුඛතො; අනත්තතො අනුපස්සති, නො අත්තතො; නිබ්බිද්දති, නො නන්දති, චිරජ්ජති, නො රජ්ජති; නිරොධෙති, නො සමුද්දෙති, පටිනිස්සජ්ජති, නො ආදියති; අතිච්චතො අනුපස්සන්නො තිච්චසඤ්ඤං පජ්ඣති, දුක්ඛතො අනුපස්සන්නො සුඛසඤ්ඤං පජ්ඣති, අනත්තතො අනුපස්සන්නො අත්තසඤ්ඤං පජ්ඣති, නිබ්බිද්දන්නො නන්දං පජ්ඣති, චිරජ්ජන්නො රාගං පජ්ඣති, නිරොධෙන්නො සමුද්ධං පජ්ඣති, පටිනිස්සජ්ජන්නො ආද්‍යං පජ්ඣති. එවං තං කායං අනුපස්සති.

භාවනාති චතස්සො භාවනා: හස්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිච්චතනාටෙඨන භාවනා ඉන්ද්‍රියානං එකරසට්ඨන භාවනා, නදුපගචිරිඨව්‍යාහනටෙඨන භාවනා, අසෙවනටෙඨන භාවනා.

දිසං අස්සාසපස්සාසවසෙන විතතස්ස එකග්ගතං අවිකෙඛපං පජානතො විදිතා වෙදනා උපපජ්ජනති, විදිතා උපට්ඨගනති, විදිතා අබ්බස්ථං ගච්ඡන්ති, විදිතා සඤ්ඤා උපපජ්ජනති, විදිතා උපට්ඨගනති, විදිතා අබ්බස්ථං ගච්ඡන්ති, විදිතා විතකකා උපපජ්ජනති, විදිතා උපට්ඨගනති, විදිතා අබ්බස්ථං ගච්ඡන්ති.

¹ විවතනති - මජ්ඣිම; සා, ,

ඡන්ද වගයෙන් එයට වඩා ඉතා සියුම් වූ දිඝි වූ ආශ්වාසය දිඝිකාල-
යෙහි ආශ්වාස කෙරෙයි. ඡන්ද වගයෙන් එයට වඩා ඉතා සියුම් වූ
දිඝි වූ ප්‍රශ්වාසය දිඝිකාලයෙහි ප්‍රශ්වාස කෙරෙයි. ඡන්ද වගයෙන් එයට
වඩා සියුම් වූ දිඝි වූ ආශ්වාසප්‍රශ්වාසය දිඝිකාලයෙහි ආශ්වාස ද කෙරෙයි.
ප්‍රශ්වාස ද කෙරෙයි. ඡන්ද වගයෙන් එයට වඩා ඉතා සියුම් වූ දිඝි වූ
ආශ්වාසප්‍රශ්වාසය දිඝිකාලයෙහි ආශ්වාස කරන්නාහට ද ප්‍රශ්වාස කරන්නා
හට ද ප්‍රාමොද්‍ය උපදිසි.

ප්‍රාමොද්‍ය වගයෙන් එයට වඩා ඉතා සියුම් වූ දිඝි වූ ආශ්වාසය දිඝිකාල-
යෙහි ආශ්වාස කෙරෙයි. ප්‍රාමොද්‍ය වගයෙන් එයට වඩා ඉතා සියුම් වූ
දිඝි වූ ප්‍රශ්වාසය දිඝිකාලයෙහි ප්‍රශ්වාස කෙරෙයි. ප්‍රාමොද්‍ය වගයෙන් එයට
වඩා ඉතා සියුම් වූ දිඝි වූ ආශ්වාසප්‍රශ්වාසය දිඝිකාලයෙහි ආශ්වාස ද
කෙරෙයි. ප්‍රශ්වාස ද කෙරෙයි. ප්‍රාමොද්‍ය වගයෙන් එයට වඩා ඉතා සියුම් වූ
දිඝි වූ ආශ්වාසප්‍රශ්වාසය දිඝිකාලයෙහි ආශ්වාස කරන්නාහට ද ප්‍රශ්වාස
කරන්නාහට ද දිඝි යැයි කියනලද ආශ්වාසප්‍රශ්වාසයන් කෙරෙහුදු සිත
පෙරළෙයි. උපෙක්‍ෂාව පිහිටා සිටියි.

මේ නව අයුරින් දිඝි යයි කියන ලද ආශ්වාසප්‍රශ්වාසයෝ කාය නම.
(අරමුණට) එළඹිසිටීම සහිත නම. අනුපසංභාව ඥාන නම. කාය උපසංඛාන
යැයි සහිත නොවෙයි. සහිත උපසංඛාන ද සහිත ද වෙයි ඒ සහිතෙන් ඒ
ඥානයෙන් ඒ කාය අනු වැ ගොස් බලයි. එයින් කියනු ලැබෙයි: 'කායෙ
කායානුපසංභානා සතිපට්ඨානභාවනා' යි.

අනුපසංභනි යනු: කිසෙයින් ඒ කාය අනුපසංභානා කෙරේ ද යත්:
අතීතය හෙයින් අනුපසංභානා කෙරෙයි, තීතය හෙයින් අනුපසංභානා නො
කෙරෙයි දුඛ හෙයින් අනුපසංභානා කෙරෙයි, සුඛ හෙයින් අනුපසංභානා
නො කෙරෙයි. අනාත්ම හෙයින් අනුපසංභානා කෙරෙයි, ආත්ම හෙයින්
අනුපසංභානා නො කෙරෙයි, කලකිරෙයි, සතුටු නො වෙයි. චිරකත වෙයි
නො ඇලෙයි. නිරුද්ධ කෙරෙයි. සමුදය නො කෙරෙයි. භාරවියයි.
ග්‍රහණය නො කෙරෙයි අතීතය හෙයින් අනුපසංභානා කරන්නේ තීතය
සංඥාව දුරු කෙරෙයි. දුඛ හෙයින් අනුපසංභානා කරන්නේ සුඛසංඥාව
දුරු කෙරෙයි, අනාත්ම හෙයින් අනුපසංභානා කරන්නේ ආත්මසංඥාව
දුරු කෙරෙයි. කලකිරෙනුයේ නාශය දුරු කෙරෙයි. චිරකත වනුයේ
රාගය දුරු කෙරෙයි. නිරුද්ධ කරනුයේ සමුදය දුරු කෙරෙයි. පටිතිස්ස-
ජනක කරනුයේ ග්‍රහණය දුරු කෙරෙයි. මෙසෙයින් ඒ කාය අනුපසංභානා
කෙරේ.

භාවනා යනු: භාවනා සතරෙකි: ඒ භාවනා විශෙෂයෙහි උපන්
සුගතභිමුඛයන් නො ඉක්ම පවත්නා සවභාවයෙන් භාවනා යැ, ඉන්ද්‍රිය-
යන්ගේ එකකාන්තභාවයෙන් භාවනා යැ, නදනුච්ඡිඛිකවියඝ්ඛුරසවභාවයෙන්
භාවනා යැ, ආසෙවනසවභාවයෙන් භාවනා යි.

දිඝි යයි කියනලද ආශ්වාසප්‍රශ්වාස වගයෙන් විනතයාගේ එකඟ බව
අවික්‍ෂේපය දන්නාහට ප්‍රකට කොට දන්නාලද වෙදනාවෝ උපදිති. ප්‍රකට
කොට දන්නාලද්දහු වැටහෙති ප්‍රකට කොට දන්නාලද්දහු විනාශයට
යෙති. ප්‍රකට කොට දන්නාලද සංඥාවෝ උපදිති. ප්‍රකට කොට දන්නා
ලද්දහු වැටහෙති. ප්‍රකට කොට දන්නාලද්දහු විනාශයට යෙති. ප්‍රකට
කොට දන්නාලද විතකියෝ උපදිති. ප්‍රකට කොට දන්නාලද්දහු වැටහෙති.
ප්‍රකට කොට දන්නාලද්දහු විනාශයට යෙත්.

කථං විදිතා වෙදනා උපපජ්ජන්ති, විදිතා උපට්ඨහන්ති, විදිතා අබ්භත්ථං ගච්ඡන්ති. කථං වෙදනාය උපපාදෙ විදිතො හොති: ‘අවිජ්ජාසමුදයා වෙදනාසමුදයො’ති පච්චයසමුදයට්ඨෙන වෙදනාය උපපාදෙ විදිතො හොති. ‘තණ්හාසමුදයා වෙදනාසමුදයො’ති -පෙ- ‘කම්මසමුදයා වෙදනාසමුදයො’ති -පෙ- ‘ඵස්සසමුදයා වෙදනාසමුදයො’ති පච්චයසමුදයට්ඨෙන වෙදනාය උපපාදෙ විදිතො හොති. නිබ්බන්ධලක්කණං පස්සනොපි වෙදනාය උපපාදෙ විදිතො හොති. එවං වෙදනාය උපපාදෙ විදිතො හොති.

කථං වෙදනාය උපට්ඨානං විදිතං හොති: අනිච්චතො මනසිකරොතො ඛයතුපට්ඨානං විදිතං හොති, දුක්ඛතො මනසිකරොතො භයතුපට්ඨානං විදිතං හොති, අනත්තතො මනසිකරොතො සුඤ්ඤතුපට්ඨානං විදිතං හොති. එවං වෙදනාය උපට්ඨානං විදිතං හොති.

කථං වෙදනාය අත්ථගමො විදිතො හොති: ‘අවිජ්ජානිරොධා වෙදනා නිරොධො’ති පච්චයනිරොධට්ඨෙන වෙදනාය අත්ථගමො විදිතො හොති. ‘තණ්හානිරොධා වෙදනානිරොධො’ති -පෙ- ‘කම්මනිරොධා වෙදනා- නිරොධො’ති-පෙ- ඵස්සනිරොධා වෙදනානිරොධො’ති පච්චයනිරොධට්ඨෙන වෙදනාය අත්ථගමො විදිතො හොති, විපරිනාමලක්කණං පස්සනොපි වෙදනාය අත්ථගමො විදිතො හොති එවං වෙදනාය අත්ථගමො විදිතො හොති.

එවං විදිතා වෙදනා උපපජ්ජන්ති, විදිතා උපට්ඨහන්ති, විදිතා අබ්භත්ථං ගච්ඡන්ති.

කථං විදිතා සඤ්ඤා උපපජ්ජන්ති, විදිතා උපට්ඨහන්ති, විදිතා අබ්භත්ථං ගච්ඡන්ති. කථං සඤ්ඤාය උපපාදෙ විදිතො හොති: ‘අවිජ්ජාසමුදයා සඤ්ඤාසමුදයො’ති පච්චයසමුදයට්ඨෙන සඤ්ඤාය උපපාදෙ විදිතො හොති, ‘තණ්හාසමුදයා සඤ්ඤාසමුදයො’ති -පෙ- ‘කම්මසමුදයා සඤ්ඤාසමුදයො’ති -පෙ- ‘ඵස්සසමුදයා සඤ්ඤාසමුදයො’ති පච්චයසමුදයට්ඨෙන සඤ්ඤාය උපපාදෙ විදිතො හොති, නිබ්බන්ධලක්කණං පස්සනොපි සඤ්ඤාය උපපාදෙ විදිතො හොති. එවං සඤ්ඤාය උපපාදෙ විදිතො හොති.

කථං සඤ්ඤාය උපට්ඨානං විදිතං හොති: අනිච්චතො මනසිකරොතො ඛයතුපට්ඨානං විදිතං හොති, දුක්ඛතො මනසිකරොතො භයතුපට්ඨානං විදිතං හොති, අනත්තතො මනසිකරොතො සුඤ්ඤතුපට්ඨානං විදිතං හොති. එවං සඤ්ඤාය උපට්ඨානං විදිතං හොති.

කිසෙයින් ප්‍රකට කොට දන්තාලද වෙදනාවෝ උපදිත් ද, ප්‍රකට කොට දන්තාලද්දහු වැටහෙත් ද, ප්‍රකට කොට දන්තාලද්දහු විනාශයට යෙත් ද: කිසෙයින් වෙදනාවගේ උත්පාදය දන්තාලද වේ ද යත්: අවිද්‍යාසමුදයෙන් වෙදනාසමුදය වේ යයි ප්‍රත්‍යයසමුදයසංඛ්‍යාවයෙන් වෙදනාවගේ උත්පාදය දන්තාලද වෙයි. නාමණාසමුදයෙන් වෙදනාසමුදය වේ යයි ... කමිසමුදයෙන් වෙදනාසමුදය වේ යයි සපයිසමුදයෙන් වෙදනාසමුදය වේ යයි ප්‍රත්‍යයසමුදය සංඛ්‍යාවයෙන් වෙදනාවගේ උත්පාදය දන්තාලද වෙයි. නිජානතිලක්‍ෂණය දක්නහු විසින් ද වෙදනාවගේ උත්පාදය දන්තාලද වේ. මෙසෙයින් වෙදනාවගේ උත්පාදය දන්තාලද්දේ වේ.

කිසෙයින් වෙදනාවගේ වැටහීම දන්තාලද වේ ද යත්: අනිත්‍ය හෙයින් මෙනෙහිකරන්නහු විසින් ඝෛවශයෙන් වැටහීම දන්තාලද වෙයි. දෘඩ හෙයින් මෙනෙහිකරන්නහු විසින් භයවශයෙන් වැටහීම දන්තාලද වෙයි. අනිත්‍ය හෙයින් මෙනෙහිකරන්නහු විසින් ශුන්‍යවශයෙන් වැටහීම දන්තාලද වෙයි. මෙසෙයින් වෙදනාවගේ වැටහීම දන්තාලද වේ.

කිසෙයින් වෙදනාවගේ විනාශය දන්තාලද වේ ද යත්: අවිද්‍යානිරෝධයෙන් වෙදනානිරෝධය වේ යයි ප්‍රත්‍යයනිරෝධසංඛ්‍යාවයෙන් වෙදනාවගේ විනාශය දන්තාලද වෙයි. නාමණානිරෝධයෙන් වෙදනානිරෝධය වේ යයි ... කමිනිරෝධයෙන් වෙදනානිරෝධය වේ යයි ... සපයිනිරෝධයෙන් වෙදනානිරෝධය වේ යයි ප්‍රත්‍යයනිරෝධසංඛ්‍යාවයෙන් වෙදනාවගේ විනාශය දන්තාලද වෙයි. විපරිණාමලක්‍ෂණය දක්නහු විසින් ද වෙදනාවගේ විනාශය දන්තාලද වෙයි. මෙසෙයින් වෙදනාවගේ විනාශය දන්තාලද වේ.

මෙසෙයින් ප්‍රකට කොට දන්තාලද වෙදනාවෝ උපදිති. ප්‍රකට කොට දන්තාලද්දහු වැටහෙති. ප්‍රකට කොට දන්තාලද්දහු විනාශයට යෙත්.

කිසෙයින් ප්‍රකට කොට දන්තාලද සංඥාවෝ උපදිත් ද, ප්‍රකට කොට දන්තාලද්දහු වැටහෙත් ද, ප්‍රකට කොට දන්තාලද්දහු විනාශයට යෙත් ද: කිසෙයින් සංඥාවගේ උත්පාදය දන්තාලද වේ ද යත්: අවිද්‍යාසමුදයෙන් සංඥාසමුදය වේ යයි ප්‍රත්‍යයසමුදයසංඛ්‍යාවයෙන් සංඥාවගේ උත්පාදය දන්තාලද වෙයි. නාමණාසමුදයෙන් සංඥාසමුදය වේ යයි ... කමිසමුදයෙන් සංඥාසමුදය වේ යයි ... සපයිසමුදයෙන් සංඥාසමුදය වේ යයි ප්‍රත්‍යයසමුදයසංඛ්‍යාවයෙන් සංඥාවගේ උත්පාදය දන්තාලද වෙයි. නිජානතිලක්‍ෂණය දක්නහු විසින් ද සංඥාවගේ උත්පාදය දන්තාලද වෙයි. මෙසෙයින් සංඥාවගේ උත්පාදය දන්තාලද්දේ වේ.

කිසෙයින් සංඥාවගේ වැටහීම දන්තාලද වේ ද යත්: අනිත්‍ය හෙයින් මෙනෙහිකරන්නහු විසින් ඝෛවශයෙන් වැටහීම දන්තාලද වෙයි. දෘඩ හෙයින් මෙනෙහිකරන්නහු විසින් භයවශයෙන් වැටහීම දන්තාලද වෙයි. අනානව හෙයින් මෙනෙහිකරන්නහු විසින් ශුන්‍යවශයෙන් වැටහීම දන්තාලද වෙයි. මෙසෙයින් සංඥාවගේ වැටහීම දන්තාලද්දේ වේ.

කථං සඤ්ඤාය අත්ඛගමො විදිතො හොති: ‘අවිජ්ජාතිරොධා සඤ්ඤා-
තිරොධො’ති පච්චයතිරොධට්ඨෙන සඤ්ඤාය අත්ඛගමො විදිතො හොති,
‘නණ්භාතිරොධා සඤ්ඤාතිරොධො’ති -පෙ- ‘කම්මතිරොධා සඤ්ඤාතිරො-
ධො’ති -පෙ- ‘ඵසුතිරොධා සඤ්ඤාතිරොධො’ති පච්චයතිරොධට්ඨෙන
සඤ්ඤාය අත්ඛගමො විදිතො හොති, විපරිනාමලක්ඛණං පසුනොපි
සඤ්ඤාය අත්ඛගමො විදිතො හොති එවං සඤ්ඤාය අත්ඛගමො විදිතො
හොති.

එවං විදිතා සඤ්ඤා උපපජ්ජන්ති, විදිතා උපට්ඨන්ති, විදිතා අබ්භත්ථං
ගච්ඡන්ති.

කථං විදිතා විතකකා උපපජ්ජන්ති, විදිතා උපට්ඨන්ති, විදිතා අබ්භත්ථං
ගච්ඡන්ති: කථං විතකකානං උපපාදෙ විදිතො හොති: ‘අවිජ්ජාසමුදයා
විතකකසමුදයො’ති පච්චයසමුදයට්ඨෙන විතකකානං උපපාදෙ විදිතො
හොති, ‘නණ්භාසමුදයා විතකකසමුදයො’ති -පෙ- ‘කම්මසමුදයා විතකක-
සමුදයො’ති -පෙ- ‘සඤ්ඤාසමුදයා විතකකසමුදයො’ති පච්චයසමුදයට්ඨෙන
විතකකානං උපපාදෙ විදිතො හොති, නිබ්බන්තිලක්ඛණං පසුනොපි
විතකකානං උපපාදෙ විදිතො හොති. එවං විතකකානං උපපාදෙ විදිතො
හොති.

කථං විතකකානං උපට්ඨානං විදිතං හොති. අනිච්චතො මනසි-
කරොතො ඛයතූපට්ඨානං විදිතං හොති, දුක්ඛතො මනසිකරොතො
භයතූපට්ඨානං විදිතං හොති, අනත්තතො මනසිකරොතො සුඤ්ඤානූපට්ඨානං
විදිතං හොති, එවං විතකකානං උපට්ඨානං විදිතං හොති.

කථං විතකකානං අත්ඛගමො විදිතො හොති: ‘අවිජ්ජාතිරොධා
විතකකතිරොධො’ති පච්චයතිරොධට්ඨෙන විතකකානං අත්ඛගමො විදිතො
හොති, ‘නණ්භාතිරොධා විතකකතිරොධො’ති -පෙ- ‘කම්මතිරොධා
විතකකතිරොධො’ති -පෙ- ‘සඤ්ඤාතිරොධා විතකකතිරොධො’ති පච්චය-
තිරොධට්ඨෙන විතකකානං අත්ඛගමො විදිතො හොති, විපරිනාමලක්ඛණං
පසුනොපි විතකකානං අත්ඛගමො විදිතො හොති. එවං විතකකානං
අත්ඛගමො විදිතො හොති.

එවං විදිතා විතකකා උපපජ්ජන්ති, විදිතා උපට්ඨන්ති, විදිතා අබ්භත්ථං
ගච්ඡන්ති.

දිසං අසුභසපසුභසවසෙන විතතස්ස එකගතො අවිකෙඛපං පජා-
නතො ඉඤ්ජියාති සමොධානෙති, ගොවරඤ්ච පජානාති, සමත්ඤ්ච
පටිවිජ්ඣති. [බලාති -පෙ- බොජ්ඣකියෙ -පෙ- මග්ගං] -පෙ- ධම්මෙ
සමොධානෙති, ගොවරඤ්ච පජානාති, සමත්ඤ්ච පටිවිජ්ඣති.

කිසෙයින් සංඥාවගේ විනාශය දත්තාලය වේ ද යත්: අවිද්‍යානිරෝධයෙන් සංඥානිරෝධය වේ යයි ප්‍රත්‍යයනිරෝධසමභාවයෙන් සංඥාවගේ විනාශය දත්තාලය වෙයි. තාමත්තානිරෝධයෙන් සංඥානිරෝධය වේ යයි ... කම්මනිරෝධයෙන් සංඥානිරෝධය වේ යයි ... සංඥානිරෝධයෙන් සංඥානිරෝධය වේ යයි ප්‍රත්‍යයනිරෝධසමභාවයෙන් සංඥාවගේ විනාශය දත්තාලය වෙයි. විපරිණාමලක්ෂණය දක්නා විටින් ද සංඥාවගේ විනාශය දත්තාලය වෙයි. මෙසෙයින් සංඥාවගේ විනාශය දත්තාලය වේ.

මෙසෙයින් ප්‍රකට කොට දත්තාලය සංඥාවේ උපදිනී. ප්‍රකට කොට දත්තාලය වටහනී. ප්‍රකට කොට දත්තාලය විනාශයට යෙත්.

කිසෙයින් ප්‍රකට කොට දත්තාලය විනාශයේ උපදිනී ද, ප්‍රකට කොට දත්තාලය වටහන ද, ප්‍රකට කොට දත්තාලය විනාශයට යෙත් ද, කිසෙයින් විනාශයෙන් උත්පාදය දත්තාලය වේ ද යත්: අවිද්‍යාසමුදයෙන් විනාශය වේ යයි ප්‍රත්‍යයසමුදයසමභාවයෙන් විනාශයෙන් උත්පාදය දත්තාලය වෙයි. තාමත්තාසමුදයෙන් විනාශය වේ යයි ... කම්මසමුදයෙන් විනාශය වේ යයි ... සංඥාසමුදයෙන් විනාශය වේ යයි ප්‍රත්‍යයසමුදයසමභාවයෙන් විනාශයෙන් උත්පාදය දත්තාලය වෙයි. නිව්‍යානි ලක්ෂණය දක්නා විටින් ද විනාශයෙන් උත්පාදය දත්තාලය වෙයි. මෙසෙයින් විනාශයෙන් උත්පාදය දත්තාලය වේ.

කිසෙයින් විනාශයෙන් වැටහීම දත්තාලය වේ ද යත්: අනිත්‍ය හෙයින් මෙහෙයකරන්නා විසින් ක්‍රියාවකගෙන් වැටහීම දත්තාලය වෙයි. දුඃඛ හෙයින් මෙහෙයකරන්නා විසින් භයවකගෙන් වැටහීම දත්තාලය වෙයි. අනාත්ම හෙයින් මෙහෙය කරන්නා විසින් ශුන්‍ය වකගෙන් වැටහීම දත්තාලය වෙයි. මෙසෙයින් විනාශයෙන් වැටහීම දත්තාලය වේ.

කිසෙයින් විනාශයෙන් විනාශය දත්තාලය වේ ද යත්: අවිද්‍යානිරෝධයෙන් විනාශය වේ යයි ප්‍රත්‍යයනිරෝධසමභාවයෙන් විනාශයෙන් විනාශය දත්තාලය වෙයි. තාමත්තානිරෝධයෙන් විනාශය වේ යයි ... කම්මනිරෝධයෙන් විනාශය වේ යයි ... සංඥානිරෝධයෙන් විනාශය වේ යයි ප්‍රත්‍යයනිරෝධසමභාවයෙන් විනාශයෙන් විනාශය දත්තාලය වෙයි. විපරිණාමලක්ෂණය දක්නා විටින් ද විනාශයෙන් විනාශය දත්තාලය වෙයි. මෙසෙයින් විනාශයෙන් විනාශය දත්තාලය වේ.

මෙසෙයින් ප්‍රකට කොට දත්තාලය විනාශයේ උපදිනී. ප්‍රකට කොට දත්තාලය වටහනී. ප්‍රකට කොට දත්තාලය විනාශයට යෙත්.

දීඝී යයි කියන ලද ආචාර්යප්‍රකාශයෙන් විනාශයේ එකඟ බව අවිශේෂය දැනගන්නේ ඉන්ද්‍රියයන් (අරමුණෙහි) පිහිටුවයි. ආලෝකය ද දැනගනියි. ශබ්දය ද ප්‍රතිචේද කෙරෙයි ... මානස සම්මතය කෙරෙයි. ධර්මයන් සම්මතය කෙරෙයි. ගොචරය ද දැනගනියි. ශබ්දය ද ප්‍රතිචේද කෙරේ.

ඉන්ද්‍රියානි සමොධානෙතිති කථං ඉන්ද්‍රියානි සමොධානෙති: අධි මොක්ඛවෙය්න සද්ධිත්‍රියං සමොධානෙති, පග්ගහවෙය්න විරිසිත්‍රියං සමොධානෙති, උපට්ඨානවෙය්න සතිත්‍රියං සමොධානෙති, අවිකෙබ්-පවෙය්න සමාධිත්‍රියං සමොධානෙති, දසසනවෙය්න පඤ්ඤිත්‍රියං සමො-ධානෙති. අයං පුග්ගලො ඉමාති ඉන්ද්‍රියානි ඉමසමිං ආරම්මණෙ සමොධා-නෙති. තෙන වුච්චති: ‘ඉන්ද්‍රියානි සමොධානෙති’ති.

ගොචරස්ස ජජානානිති යං තස්ස ආරම්මණං, තං තස්ස ගොචරං; යං තස්ස ගොචරං, තං තස්ස ආරම්මණං, **ජජානානිති** පුග්ගලො, පජානනා පඤ්ඤා.

සමනාති ආරම්මණස්ස උපට්ඨානං සමං, විතතස්ස අවිකෙබ්පො සමං, විතතස්ස අධිට්ඨානං සමං, විතතස්ස වොදනං සමං. **අකොඨාති** අනවජ්ඣවෙය්න නිකාලිලෙසවෙය්න වොදනවෙය්න පරමවෙය්න.

පටිවිජ්ඣති ආරම්මණස්ස උපට්ඨානට්ඨං පටිවිජ්ඣති, විතතස්ස අවිකෙබ්පට්ඨං පටිවිජ්ඣති, විතතස්ස අධිට්ඨානට්ඨං පටිවිජ්ඣති, විතතස්ස වොදනට්ඨං පටිවිජ්ඣති. තෙන වුච්චති: ‘සමත්ඤ්ඤා පටිවිජ්ඣති’ති.

බලානි සමොධානෙතිති කථං බලානි සමොධානෙති: අස්සද්ධියෙ අකම්පියවෙය්න සද්ධාබලං සමොධානෙති, කොසල්ලේ අකම්පියවෙය්න විරිස-බලං සමොධානෙති, පමාදෙ අකම්පියවෙය්න සතිබලං සමොධානෙති, උද්ධවෙ අකම්පියවෙය්න සමාධිබලං සමොධානෙති, අවිජ්ජාය අකම්පි-යවෙය්න පඤ්ඤාබලං සමොධානෙති. අයං පුග්ගලො ඉමාති බලානි ඉමසමිං ආරම්මණෙ සමොධානෙති. තෙන වුච්චති: ‘බලානි සමොධානෙති’ති. **ගොචරස්ස ජජානානිති** -පෙ- තෙන වුච්චති: ‘සමත්ඤ්ඤා පටිවිජ්ඣති’ති.

බොජ්ඣකෙහ සමොධානෙතිති කථං බොජ්ඣකෙහ සමොධානෙති: උපට්ඨානවෙය්න සතිසමොජ්ඣකෙහ සමොධානෙති, පටිවජ්ජවෙය්න ධම්ම-විචයසමොජ්ඣකෙහ සමොධානෙති, පග්ගහවෙය්න විරිසසමොජ්ඣකෙහ සමොධානෙති, ඵරණවෙය්න පීතිසමොජ්ඣකෙහ සමොධානෙති, උප-සමවෙය්න පස්සද්ධිසමොජ්ඣකෙහ සමොධානෙති, අවිකෙබ්පවෙය්න සමාධි-සමොජ්ඣකෙහ සමොධානෙති පටිසංඛානවෙය්න උපෙක්ඛාසමොජ්ඣකෙහ සමොධානෙති, අයං පුග්ගලො ඉමෙ බොජ්ඣකෙහ ඉමසමිං ආරම්මණෙ සමොධානෙති. තෙන වුච්චති: ‘බොජ්ඣකෙහ සමොධානෙති’ති. **ගොචරස්ස ජජානානිති** -පෙ- තෙන වුච්චති: ‘සමත්ඤ්ඤා පටිවිජ්ඣති’ති.

ඉන්දියානි සමෝධානෙති යනු: කිසෙයින් ඉන්දියයන් සම්වධානය කෙරේ ද යත්: අධිමෝක්ෂ ස්වභාවයෙන් ශ්‍රද්ධාන්දියය සම්වධාන කෙරෙයි. ප්‍රග්‍රහස්වභාවයෙන් විශේෂීන්ද්‍රියය සම්වධාන කෙරෙයි. එළඹ සිටිමි ස්වභාවයෙන් සමානීන්ද්‍රියය සම්වධාන කෙරෙයි. අවික්ෂේපස්වභාවයෙන් සමාධීන්ද්‍රියය සම්වධාන කෙරෙයි. දඹිනස්වභාවයෙන් ප්‍රඥාන්ද්‍රියය සම්වධාන කෙරෙයි. මේ පුද්ගල නෙමි මේ ඉන්දියයන් මේ අරමුණෙහි සම්වධාන කෙරෙයි. (පිභිට්‍රවයි) එයින් කියනු ලැබෙයි. ‘ඉන්දියානි සමෝධානෙති’යි.

ගොවරඤ්ච පජානානි යනු: සමෙක් ඔහුට ආලම්බන වේ ද ඒ ඔහුට ගොවර වෙයි. සමෙක් ඔහුට ගොවර වේ ද ඒ ඔහුට ආලම්බන වේ පජානානිනි පුගගලො පජානතා පඤ්ඤා යනු: පුද්ගල කෙම ප්‍රඥාසෙන් දැනගනී.

[illegible]

පරිච්ඡිකිති යනු: ආලෝකයාගේ ඵලබ්ධිවීම ප්‍රතිවේධ කෙරෙයි. විභ්‍රතයාගේ අවිකේෂපසාභ්‍යාව ප්‍රතිවේධ කෙරෙයි. විභ්‍රතයාගේ අධිනිෂ්පාභ්‍යාව ප්‍රතිවේධ කෙරෙයි. විභ්‍රතයාගේ පරිපූර්ණසාභ්‍යාව ප්‍රතිවේධ කෙරේ. එයින් කියනු ලැබෙයි. ‘සමජාතීය පරිච්ඡිකිති’ යි.

බලාති සමෝධානෙති යනු: කිසෙයින් බලයන් සමවධාන කෙරේ ද යත්: අශ්‍රද්ධායෙහි සලකු නො හැකි සවහාවයෙන් ශ්‍රද්ධාබලය සමවධාන කෙරෙයි. කෞතූඛයෙහි සලකු නො හැකි සවහාවයෙන් විකීර්ණය සමවධාන කෙරෙයි. ප්‍රමාදයෙහි සලකු නො හැකි සවහාවයෙන් සමාති-බලය සමවධාන කෙරෙයි. උඛිතභාවයෙහි සලකු නො හැකි සවහාවයෙන් සමාධිබලය සමවධාන කෙරෙයි. අවිද්‍යායෙහි සලකු නො හැකි සවහාව-යෙන් පුඤ්ඤ බලය සමවධාන කෙරේ. මේ පුඤ්ඤ නෙම මේ බලයන් මේ අරමුණෙහි සමවධාන කෙරේ. එයින් කියනු ලැබෙයි: 'බලාති සමෝධා-නෙති'යි. භොවරුඤ්ච පජානාති යනු: .. එයින් කියනු ලැබෙයි: 'සමත්ඤ්ච පරිච්ඡකති'යි.

බොජ්ජාබෝග සමෝධානෙති යනු: කිසෙයින් බොධාසායන් සමව-
ධාන කෙරේ ද යත්: එළඹිසිටුනා සභාවයෙන් සමාතිසමෝධාසායනය
සමවධාන කෙරෙයි. ප්‍රතිවයසභාවයෙන් ධර්මිවයසමෝධාසායනය සමවධාන
කෙරෙයි. ප්‍රග්‍රහසභාවයෙන් විභංගිසමෝධාසායනය සමවධාන කෙරෙයි
පැතිර්මි සභාවයෙන් ප්‍රීතිසමෝධාසායනය සමවධාන කෙරෙයි. ව්‍යුපග්‍රම-
සභාවයෙන් ප්‍රග්‍රහිසමෝධාසායනය සමවධාන කෙරෙයි. අවික්‍ෂෙප
සභාවයෙන් සමාතිසමෝධාසායනය සමවධාන කෙරෙයි. සමවතිනසභාව-
යෙන් උපෙක්‍ෂාසමෝධාසායනය සමවධාන කෙරේ. මේ පුද්ගල නෙම මේ
බොධාසායන් මේ අරඹුණෙහි සමවධාන කෙරේ. එයින් කියනු ලැබෙයි:
'බොජ්ජාබෝග සමෝධානෙති'යි. ගොවරඤ්ච පජානාති යනු: ... එයින්
කියනු ලැබෙයි: 'සමන්ඤ්ච පරිච්ඡාති'යි.

මග්ගං සමොධානෙතීති කථං මග්ගං සමොධානෙති: දක්ෂණවෙය්න සමමාදිට්ඨං සමොධානෙති, අවිකෙඛපට්ඨන සමමාසඛකපථං සමොධානෙති, පරිග්ගහවෙය්න සමමාචාරං සමොධානෙති, සමුට්ඨානවෙය්න සමමාකමමනනං සමොධානෙති, වොදනවෙය්න සමමාආජීවං සමොධානෙති, පග්ගහවෙය්න සමමාචාරාමං සමොධානෙති, උපට්ඨානවෙය්න සමමාසතිං සමොධානෙති, අවිකෙඛපට්ඨන සමමාසමාධිං සමොධානෙති. අයං පුග්ගලො ඉමං මග්ගං ඉමස්මිං ආරම්මණේ සමොධානෙති. තෙන වුච්චති: ‘මග්ගං සමොධානෙතී’ති. **කොචරස්ස ජජානාතිති** -පෙ- තෙන වුච්චති: ‘සමත්ස්ස ජරිච්ඡකිති’ති.

ධම්මෙ සමොධානෙතීති කථං ධම්මෙ සමොධානෙති: ආබිජනෙය්න-වෙය්න¹ ඉඤ්ඤාති සමොධානෙති, අකමප්පිකවෙය්න බලාති සමොධානෙති, නිශ්ශානවෙය්න බොජ්ඣකිඛෙහ සමොධානෙති, හෙතු වෙය්න මග්ගං සමොධානෙති, උපට්ඨානවෙය්න සතිපට්ඨානං සමොධානෙති, පදහනවෙය්න සමමප්පමානං සමොධානෙති, ඉජ්ඣනවෙය්න ඉද්ධිපාදං සමොධානෙති, තථවෙය්න සච්චං සමොධානෙති, අවිකෙඛපට්ඨන සමථං සමොධානෙති, අනුපසංසනවෙය්න විපස්සනං සමොධානෙති, එකරසවෙය්න සමථවිපස්සනං සමොධානෙති, අනත්චතනනවෙය්න සුගතභිං² සමොධානෙති, සංචරවෙය්න සීලවිසුද්ධිං සමොධානෙති, අවිකෙඛපට්ඨන චිත්තවිසුද්ධිං සමොධානෙති, දක්ෂණවෙය්න දිට්ඨිවිසුද්ධිං සමොධානෙති, විමුක්තවෙය්න³ විමොක්ඛං සමොධානෙති, පටිවෙධවෙය්න විජ්ජං සමොධානෙති, පරිච්චාගවෙය්න විමුක්තං සමොධානෙති, සමුච්චේදවෙය්න බයෙ ඤ්ඤාණං සමොධානෙති, පටිපපස්සභිවෙය්න⁴ අනුප්පාදෙ ඤ්ඤාණං සමොධානෙති, ඡන්දොමුලවෙය්න සමොධානෙති, මනසිකාරං සමුට්ඨානවෙය්න සමොධානෙති, එස්සං සමොධානවෙය්න සමොධානෙති, වෙදනං සමොසරණවෙය්න සමොධානෙති, සමාධිං පමුඛවෙය්න සමොධානෙති, සතිං ආබිජනෙය්න-වෙය්න¹ සමොධානෙති, පඤ්ඤාං⁵ නතුතතරවෙය්න සමොධානෙති, විමුක්තං සාරවෙය්න සමොධානෙති, අමතොගධං නිබ්බානං පරිශොඝානවෙය්න සමොධානෙති. අයං පුග්ගලො ඉමෙ ධම්මෙ ඉමස්මිං ආරම්මණේ සමොධානෙති. තෙන වුච්චති: ‘ධම්මෙ සමොධානෙතී’ති.

1. අබිජනෙය්නවෙය්න - PTS 2. සුගතභිං - කඤ්ඤි.

3. මුක්තවෙය්න - සා. 4. පටිපසංසද්ධිවෙය්න - PTS.

5. සතිසමිපජඤ්ඤා - සා.

මග්ගං සමොධානෙති යනු: කිසෙයින් මාගීය සමවධාන කෙරේ ද යත්: දැනිනසංඛ්‍යාවයෙන් සමාන්ද්‍රූපීය සමවධාන කෙරෙයි. අභිනිරෝපණ සංඛ්‍යාවයෙන් සමාක්සංකල්පය සමවධාන කෙරෙයි. පරිග්‍රහසංඛ්‍යාවයෙන් සමාන්වචනය සමවධාන කෙරෙයි. සමුත්ථානසංඛ්‍යාවයෙන් සමාක්කමානනය සමවධාන කෙරෙයි. පරිශුද්ධිසංඛ්‍යාවයෙන් සමාගාජීවය සමවධාන කෙරෙයි. ප්‍රග්‍රහසංඛ්‍යාවයෙන් සමාන්ව්‍යායාමය සමවධාන කෙරෙයි. ඵලමිධිට්‍ඨනාසංඛ්‍යාවයෙන් සමාක්සමානීය සමවධාන කෙරෙයි. අවික්ෂේප-සංඛ්‍යාවයෙන් සමාක්සමානීය සමවධාන කෙරේ. මේ පුද්ගල තෙම මේ මාගීය මේ අරමුණෙහි සමවධාන කෙරේ. එයින් කියනු ලැබෙයි: 'මග්ගං සමොධානෙති'යි. **භොවරුඤ්ච පජානාති** යනු: ... එයින් කියනු ලැබෙයි: 'සමත්ඤ්ච පරිච්ඡිකිති'යි.

ධම්මෙ සමොධානෙති යනු: කිසෙයින් ධර්මයන් සමවධාන කෙරේ ද යත්: ආබිපත්‍යසංඛ්‍යාවයෙන් ඉන්ද්‍රියයන් සමවධාන කෙරෙයි, අකමප්‍ය සංඛ්‍යාවයෙන් බලයන් සමවධාන කෙරෙයි, තියාරීණ සංඛ්‍යාවයෙන් බොධ්‍යභගයන් සමවධාන කෙරෙයි. හෙතු සංඛ්‍යාවයෙන් මාගීය සමවධාන කෙරෙයි, (අරමුණට) ඵලමිධිට්ඨි සංඛ්‍යාවයෙන් සතිපට්ඨානය සමවධාන කෙරෙයි. ප්‍රදහන සංඛ්‍යාවයෙන් සමාක්ප්‍රධානය සමවධාන කෙරෙයි. සමාදාන වන සංඛ්‍යාවයෙන් සාදානපාදය සමවධාන කෙරෙයි, නවසංඛ්‍යාවයෙන් සත්‍යය සමවධාන කෙරෙයි. අවික්ෂේපසංඛ්‍යාවයෙන් සමථය සමවධාන කෙරෙයි. අනුපසංයනාසංඛ්‍යාවයෙන් විදැනීම සමවධාන කෙරෙයි, එකකාන්තසංඛ්‍යාවයෙන් ශමථවිදැනීම සමවධාන කෙරෙයි, නො ඉක්ම පවත්නා සංඛ්‍යාවයෙන් සුගතභාවය (ශමථ-විදැනීම) සමවධාන කෙරෙයි, සංවරසංඛ්‍යාවයෙන් ශිලවිශුද්ධිය සමවධාන කෙරෙයි. අවික්ෂේප-සංඛ්‍යාවයෙන් විනතවිශුද්ධිය සමවධාන කෙරෙයි, දැනිනසංඛ්‍යාවයෙන් දෘඪවිශුද්ධිය සමවධාන කෙරෙයි. විමුක්තිසංඛ්‍යාවයෙන් විමොක්‍ෂය සමවධාන කෙරෙයි, ප්‍රතිවේදනසංඛ්‍යාවයෙන් විද්‍යාව සමවධාන කෙරෙයි, පරිත්‍යාග-සංඛ්‍යාවයෙන් විමුක්තිය සමවධාන කෙරෙයි, සමුවේෂ්ඨසංඛ්‍යාවයෙන් ඝෂ්ඨභවය සමවධාන කෙරෙයි, ප්‍රතිප්‍රග්‍රහිනිසංඛ්‍යාවයෙන් අනුභ්‍වපාද භවය සමවධාන කෙරෙයි, ඡන්ද්‍රය මූලසංඛ්‍යාවයෙන් සමවධාන කෙරෙයි, මනසිකාරය සමුත්ථානසංඛ්‍යාවයෙන් සමවධාන කෙරෙයි, සප්තීය සමවධානසංඛ්‍යාවයෙන් සමවධාන කෙරෙයි, වේදනාව සමවසරණසංඛ්‍යාවයෙන් සමවධාන කෙරෙයි, සමානීය ප්‍රමුඛසංඛ්‍යාවයෙන් සමවධාන කෙරෙයි, සමානීය ආබිපත්‍යසංඛ්‍යාවයෙන් සමවධාන කෙරෙයි, ප්‍රඥාව තතුතතර සංඛ්‍යාවයෙන් සමවධාන කෙරෙයි, විමුක්තිය සාරසංඛ්‍යාවයෙන් සමවධාන කෙරෙයි, අමනොගගතිඒණය පයාරීවසානසංඛ්‍යාවයෙන් සමවධාන කෙරෙයි, මේ පුද්ගල තෙම මේ ධර්මයන් මේ අරමුණෙහි සමවධාන කෙරේ. එයින් කියනු ලැබෙයි: 'ධම්මෙ සමොධානෙති'යි.

ගොවරඤ්ච පජානාතිති යං තස්ස ආරම්මණං තං තස්ස ගොවරං,
 යං තස්ස ගොවරං තං තස්ස ආරම්මණං, පජානාතිති පුග්ගලො, පජා-
 නනා පඤ්ඤා.

සමනති ආරම්මණස්ස උපට්ඨානං සමං, විතතස්ස අවිකෙබ්බො,
 සමං, විතතස්ස අබ්ච්ඡානං සමං, විතතස්ස වොද්ඨං සමං. අනෙකානි
 අනවජ්ජවෙය්‍යා නිකාමිලෙසවෙය්‍යා වොද්ඨානවෙය්‍යා පරමවෙය්‍යා, පටිච්ඡක්කතිති
 ආරම්මණස්ස උපට්ඨානවය්‍යා පටිච්ඡක්කති, විතතස්ස අවිකෙබ්බවය්‍යා පටිච්ඡක්කති,
 විතතස්ස අබ්ච්ඡානවය්‍යා පටිච්ඡක්කති, විතතස්ස වොද්ඨවය්‍යා පටිච්ඡක්කති,
 තෙන වුවවති: 'සමන්තසු පටිච්ඡක්කති'ති. (1)

කථං රස්සං අස්සසන්තො 'රස්සං අස්සසාමි'ති පජානාති, රස්සං
 පස්සසන්තො 'රස්සං පස්සසාමි'ති පජානාති:

රස්සං අස්සාසං ඉතතරසඤ්ඤාතො අස්සසති, රස්සං පස්සාසං ඉතතර-
 සඤ්ඤාතො පස්සසති, රස්සං අස්සාසපස්සාසං ඉතතරසඤ්ඤාතො අස්සසතිපි
 පස්සසතිපි, රස්සං අස්සාසපස්සාසං ඉතතරසඤ්ඤාතො අස්සසන්තොපි පස්ස-
 සන්තොපි ඡන්දො උපපජ්ජති.

ඡන්දවසෙන තතො සුබ්බමතරං රස්සං අස්සාසං ඉතතරසඤ්ඤාතො
 අස්සසති, ඡන්දවසෙන තතො සුබ්බමතරං රස්සං පස්සාසං ඉතතරසඤ්ඤාතො
 පස්සසති, ඡන්දවසෙන තතො සුබ්බමතරං රස්සං අස්සාසපස්සාසං ඉතතර
 සඤ්ඤාතො අස්සසතිපි පස්සසතිපි ඡන්දවසෙන තතො සුබ්බමතරං රස්සං
 අස්සාසපස්සාසං ඉතතරසඤ්ඤාතො අස්සසන්තොපි පස්සසන්තොපි පාමොජ්ජ-
 උපපජ්ජති.

පාමොජ්ජවසෙන තතො සුබ්බමතරං රස්සං අස්සාසං ඉතතරසඤ්ඤාතො
 අස්සසති, පාමොජ්ජවසෙන තතො සුබ්බමතරං රස්සං පස්සාසං ඉතතර-
 සඤ්ඤාතො පස්සසති, පාමොජ්ජවසෙන තතො සුබ්බමතරං රස්සං අස්සාස-
 පස්සාසං ඉතතරසඤ්ඤාතො අස්සසතිපි පස්සසතිපි. පාමොජ්ජවසෙන
 තතො සුබ්බමතරං රස්සං අස්සාසපස්සාසං ඉතතරසඤ්ඤාතො අස්සසන්තොපි
 පස්සසන්තොපි රස්සං අස්සාසපස්සාසං විතතං විච්චති, උපෙක්ඛා
 සණ්ඨාති.

ඉමෙහි නවහාතාරෙහි රස්සං අස්සාසපස්සාසං කායො, උපට්ඨානං
 සති, අනුපස්සනා ඤ්ඤා, කායො උපට්ඨානං නො සති, සති උපට්ඨා-
 නඤ්ඤාව සති ච, කාය සතියා තෙන ඤ්ඤාතො තං කායං අනුපස්සති.
 තෙන වුවවති: 'කායෙ කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානභාවනා'ති.

අනුපස්සතිති කථං තං කායං අනුපස්සති: -පෙ- එවං තං කායං
 අනුපස්සති. භාවනානි චතස්සො භාවනා-පෙ- ආසෙවනවෙය්‍යා භාවනා.
 රස්සං අස්සාසපස්සාසවසෙන විතතස්ස එකග්ගනා අවිකෙබ්බං පජානන්තො
 චිද්දිකා වෙද්දිකා උපපජ්ජන්ති -පෙ- රස්සං අස්සාසපස්සාසවසෙන විතතස්ස
 එකග්ගනං අවිකෙබ්බං පජානන්තො ඉඤ්ජිකානි සමොධානෙති -පෙ- තෙන
 වුවවති: 'සමන්තසු පටිච්ඡක්කති'ති. (2)

ගොවරකුට ප්‍රදානයක් යනු: යමක් ඒ පුද්ගලයාට ආලබන වේ ද ඒ ආලබන තෙම ඒ පුද්ගලයාට ගොවර වෙයි, යමක් ඒ පුද්ගලයාට ගොවර වේ ද ඒ ගොවරය තෙම ඒ පුද්ගලයාට ආලබන වේ. ප්‍රදානයක් යනු: (හෙතෙම) පුද්ගලයා, ප්‍රදානයා ප්‍රඥයා, පුද්ගල ප්‍රඥයෙක් දැනගනී යනු යි.

සමා යනු: අරමුණ එලබ්ධිපිම්ම ගම් ය විතතයාගේ අවිකෂේපය ගම් යා, විතතයාගේ අභිෂේකය ගම් යා, විතතයාගේ ව්‍යවදානය ගම් යි. අනෙකා යනු: අනවදානාව යා නිකේශයාව යා ව්‍යවදානාව යා උතතම සවහාව යි. පරිසරයක් යනු: ආලබනයාගේ එලබ්ධිපිම්ම ප්‍රතිවේධ කෙරෙයි. විතතයාගේ අවිකෂේපයාවය ප්‍රතිවේධ කෙරෙයි, විතතයාගේ අභිෂේකයාවය ප්‍රතිවේධ කෙරෙයි, විතතයාගේ පරිසරයාවය ප්‍රතිවේධ කෙරේ. එයින් කියනු ලැබෙයි: 'සමත්තං පරිසරය' යි. (1)

කිසෙයින් ලුහුඬු කොට ආශාස කරනුයේ 'ලුහුඬු කොට ආශාස කෙරෙමි' යි දැනගනී ද, 'ලුහුඬු කොට ප්‍රශාස කරනුයේ ලුහුඬු කොට ප්‍රශාස කෙරෙමි' යි දැනගනී ද යත්:

ලුහුඬු වූ ආශාසය අලපසඛියාන කාලයෙහි ආශාස කෙරෙයි, ලුහුඬු වූ ප්‍රශාසය අලපසඛියාන කාලයෙහි ප්‍රශාස කෙරෙයි, ලුහුඬු වූ ආශාස-ප්‍රශාසය අලපසඛියාන කාලයෙහි ආශාස ද කෙරෙයි, ප්‍රශාස ද කෙරෙයි. ලුහුඬු වූ ආශාසප්‍රශාසය අලපසඛියාන කාලයෙහි ආශාස කරන්නාහට ද ප්‍රශාස කරන්නාහට ද ඡන්දය උපදී.

ඡන්දවශයෙන් එයට වඩා ඉතා සියුම් වූ ලුහුඬු වූ ආශාසය අලපසඛියාන කාලයෙහි ආශාස කෙරෙයි. ඡන්ද වශයෙන් එයට වඩා ඉතා සියුම් වූ ලුහුඬු වූ ප්‍රශාසය අලපසඛියාන කාලයෙහි ප්‍රශාස කෙරෙයි. ඡන්ද වශයෙන් එයට වඩා ඉතා සියුම් වූ ලුහුඬු වූ ආශාසප්‍රශාසය අලපසඛියාන කාලයෙහි ආශාස ද කෙරෙයි, ප්‍රශාස ද කෙරෙයි. ඡන්ද වශයෙන් එයට වඩා ඉතා සියුම් වූ ලුහුඬු වූ ආශාසප්‍රශාසය අලපසඛියාන කාලයෙහි ආශාස කරන්නාහට ද ප්‍රශාස කරන්නාහට ද ප්‍රාමොදය උපදී.

ප්‍රාමොදවශයෙන් එයට වඩා ඉතා සියුම් වූ ලුහුඬු වූ ආශාසය අලපසඛියාන කාලයෙහි ආශාස කෙරෙයි. ප්‍රාමොද වශයෙන් එයට වඩා ඉතා සියුම් වූ ලුහුඬු වූ ප්‍රශාසය අලපසඛියාන කාලයෙහි ප්‍රශාස කෙරෙයි. ප්‍රාමොද වශයෙන් එයට වඩා ඉතා සියුම් වූ ලුහුඬු වූ ආශාසප්‍රශාසය අලපසඛියාන කාලයෙහි ආශාස ද කෙරෙයි, ප්‍රශාස ද කෙරෙයි. ප්‍රාමොද වශයෙන් එයට වඩා ඉතා සියුම් වූ ලුහුඬු වූ ආශාසප්‍රශාසය අලපසඛියාන කාලයෙහි ආශාස කරන්නාහට ද ප්‍රශාස කරන්නාහට ද ලුහුඬු වූ ආශාසප්‍රශාසයෙන් සිත පෙරළෙයි. උපෙක්‍ෂාව පිහිටයි.

මේ නව අයුරින් ලුහුඬු වූ ආශාසප්‍රශාසයේ කාය නම, (අරමුණට) එලබ්ධිපිම්ම සමාති නම, අනුපසාදනා වඥ නම, කාය උපසාදන යා සමාති නො වෙයි. සමාති උපසාදන ද සමාති ද වෙයි. ඒ සමාතියෙන් ඒ ඥානයෙන් ඒ කාය අනුපසාදනා කෙරෙයි. එයින් කියනු ලැබෙයි: 'කායෙ කායානුපසාදනා සතිපට්ඨානභාවනා' යි.

අනුසෙසනි යනු: කිසෙයින් ඒ කාය අනුපසාදනා කෙරේ ද යත්: ... මෙසෙයින් ඒ කාය අනුපසාදනා කෙරේ. භාවනා යනු: භාවනා සතරෙකි ... ආසවනසවනාවයෙන් භාවනා යි. ලුහුඬු වූ ආශාසප්‍රශාසවශයෙන් විතතයාගේ එකාග්‍රතා සඛියාන අවිකෂේපය දන්නාහට ප්‍රකට කොට දන්නාලද වෙදනාවෝ උපදිති ... ලුහුඬු වූ ආශාසප්‍රශාස වශයෙන් විතතයාගේ එකාග්‍රතා සඛියාන අවිකෂේපය දැනගන්නේ ඉන්ද්‍රියයන් සමවධාන කෙරෙයි ... එයින් කියනු ලැබෙයි: 'සමත්තං පරිසරය' යි. (2)

කථං ‘සබ්බකායපටිසංවෙදී අසුඤ්ඤාමි’ති සිකති, ‘සබ්බකායපටිසංවෙදී පසුඤ්ඤාමි’ති සිකති:

කායොති ද්වේ කායා: නාමකායො ච රූපකායො ච කතමො නාමකායො: වෙදනා සඤ්ඤා වෙනනා ඵසො මනසිකාරො, නාමඤ්ඤා නාමකායො ච, සෙ ච චුම්භනති විනාසඤ්ඤාරා, අයං නාමකායො. කතමො රූපකායො: චතුකාරො ච මහාභූතා චතුර්නඤ්ඤා මහාභූතානං උපාදාය රූපං අසුඤ්ඤා ච පසුඤ්ඤා ච නිමිත්තඤ්ඤා උපනිබ්බනා, සෙ ච චුම්භනති කායසිඤ්ඤාරා, අයං රූපකායො.

කථං තෙ කායා පටිච්චිදා: භොනති: දිසං අසුඤ්ඤාසවසෙන විතනස්ස ඵකගගනං අවිකෙඛපං පජානතො සති උපට්ඨිතා භොති, තාය සතියා තෙන ඤ්ඤේන තෙ කායා පටිච්චිදා: භොනති, දිසං පසුඤ්ඤාසවසෙන විතනස්ස ඵකගගනං අවිකෙඛපං පජානතො සති උපට්ඨිතා භොති, තාය සතියා තෙන ඤ්ඤේන තෙ කායා පටිච්චිදා: භොනති, රසං අසුඤ්ඤාසවසෙන විතනස්ස ඵකගගනං අවිකෙඛපං පජානතො සති උපට්ඨිතා භොති, තාය සතියා තෙන ඤ්ඤේන තෙ කායා පටිච්චිදා: භොනති, රසං පසුඤ්ඤාසවසෙන විතනස්ස ඵකගගනං අවිකෙඛපං පජානතො සති උපට්ඨිතා භොති, තාය සතියා තෙන ඤ්ඤේන තෙ කායා පටිච්චිදා: භොනති.

ආවජ්ජතො තෙ කායා පටිච්චිදා: භොනති, පජානතො තෙ කායා පටිච්චිදා: භොනති, පසුතො තෙ කායා පටිච්චිදා: භොනති, පච්චවේකකතො තෙ කායා පටිච්චිදා: භොනති, විතතං අභිට්ඨාගතො තෙ කායා පටිච්චිදා: භොනති, සද්ධාය අභිමුච්චතො තෙ කායා පටිච්චිදා: භොනති, විරියං පග්ගණ්හතො තෙ කායා පටිච්චිදා: භොනති, සතිං උපට්ඨාපයතො තෙ කායා පටිච්චිදා: භොනති, විතතං සමාදහතො තෙ කායා පටිච්චිදා: භොනති, පඤ්ඤාය පජානතො තෙ කායා පටිච්චිදා: භොනති, අභිඤ්ඤායං අභිජානතො තෙ කායා පටිච්චිදා: භොනති, පරිඤ්ඤායං පරිජානතො තෙ කායා පටිච්චිදා: භොනති, පභාතබ්බං පජ්ජතො තෙ කායා පටිච්චිදා: භොනති, භාවේකබ්බං භාවයතො තෙ කායා පටිච්චිදා: භොනති, සච්ඡිකාතබ්බං සච්ඡිකරොතො තෙ කායා පටිච්චිදා: භොනති, ඵලං තෙ කායා පටිච්චිදා: භොනති.

සබ්බකායපටිසංවෙදී අසුඤ්ඤාසපසුඤ්ඤා කායො, උපට්ඨානං සති, අනුපසුඤ්ඤා, කායො උපට්ඨානං තො සති, සති උපට්ඨානඤ්ඤාච සති ච, තාය සතියා තෙන ඤ්ඤේන තං කායං අනුපසුඤ්ඤාති. තෙන චුම්භති: ‘කායෙ කායානුපසුඤ්ඤා සතිපට්ඨානභාවනා’ති.

කිසෙයින් 'සියලු ආශ්වාසප්‍රශ්වාසකය ප්‍රකට කෙරෙමින් ආශ්වාස කරන්නෙමි' හික්මේ ද, 'සියලු ආශ්වාසප්‍රශ්වාසකය ප්‍රකට කෙරෙමින් ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමි' හික්මේ ද යත්:

කායො යනු: දෙ කයෙකි: නාමිකය ද රූපකය දූ යි. නාමිකය කවරේ යත්: වෙදනා යැ සංඥා යැ චෙතනා යැ ස්පර්ශා යැ මනසිකාර යි. නාමය ද නාමිකය ද යම් ධර්ම කෙනෙක් විභතසංස්කාරයෙහි යි කියනු ලැබෙත් නම් ඔහු දූ යි මේ නාමිකය නම් වෙයි. රූපකය කවරේ යත්: සතර මහාභුත යැ සතර මහාභුතයන් නිසා පවත්නා රූප යැ ආශ්වාස යැ ප්‍රශ්වාස යැ නිමිත්ත යැ උපනිබ්බනා (ආශ්වාසප්‍රශ්වාසයන් ස්පර්ශා කරන නැන) යැ, යම් ධර්ම කෙනෙක් කායසංස්කාරයෙහි යි කියනු ලැබෙත් නම් ඔහු යැ යන මේ රූපකය නම්.

කිසෙයින් ඒ (ආශ්වාසප්‍රශ්වාස) කායයෝ දන්නාලද්දහු වෙන් ද යත්: දික් කොට ආශ්වාස කිරීම් වශයෙන් විභතයාගේ එකඟබව වූ අවික්ෂේපය දන්නාහට සිහි එළඹිසිටියා වෙයි. ඒ සිහියෙන් ඒ නුවණින් ඒ කායයෝ දන්නාලද්දහු වෙති. දික් කොට ප්‍රශ්වාස කිරීම් වශයෙන් විභතයාගේ එකඟබව වූ අවික්ෂේපය දන්නාහට සිහි එළඹිසිටියා වෙයි. ඒ සිහියෙන් ඒ නුවණින් ඒ කායයෝ දන්නාලද්දහු වෙති. ලුහුඩු කොට ආශ්වාස කිරීම් වශයෙන් විභතයාගේ එකඟබව වූ අවික්ෂේපය දන්නාහට සිහි එළඹිසිටියා වෙයි. ඒ සිහියෙන් ඒ නුවණින් ඒ කායයෝ දන්නාලද්දහු වෙති. ලුහුඩු කොට ප්‍රශ්වාස කිරීම් වශයෙන් විභතයාගේ එකඟබව වූ අවික්ෂේපය දන්නාහට සිහි එළඹිසිටියා වෙයි. ඒ සිහියෙන් ඒ නුවණින් ඒ කායයෝ දන්නාලද්දහු වෙති.

ආචර්ජනා කරන්නාහට ඒ (ආශ්වාසප්‍රශ්වාස) කායයෝ ප්‍රකට වුවාහු වෙති. දන්නාහට ඒ කායයෝ ප්‍රකට වුවාහු වෙති. දක්නාහට ඒ කායයෝ ප්‍රකට වුවාහු වෙති. ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කරන්නාහට ඒ කායයෝ ප්‍රකට වුවාහු වෙති. විභතය අධිෂ්ඨාන කරන්නාහට ඒ කායයෝ ප්‍රකට වුවාහු වෙති. ශ්‍රද්ධායෙහි අධිවූකතයෙහට ඒ කායයෝ ප්‍රකට වුවාහු වෙති. විය්‍යාස දූහි කොට ගන්නාහට ඒ කායයෝ ප්‍රකට වුවාහු වෙති. සිහි එළවන්නාහට ඒ කායයෝ ප්‍රකට වුවාහු වෙති. සිත (අරවුණෙහි) පිහිටුවන්නාහට ඒ කායයෝ ප්‍රකට වුවාහු වෙති. ප්‍රඥයෙන් දන්නාහට ඒ කායයෝ ප්‍රකට වුවාහු වෙති. ස්වලක්ෂණ විසින් දනුයුත්ත ස්වලක්ෂණ විසින් දන්නාහට ඒ කායයෝ ප්‍රකට වුවාහු වෙති. සාමාන්‍යලක්ෂණ විසින් දනුයුත්ත සාමාන්‍ය ලක්ෂණ විසින් දන්නාහට ඒ කායයෝ ප්‍රකට වුවාහු වෙති. ප්‍රභාවත්‍යය ප්‍රභාණය කරන්නාහට ඒ කායයෝ ප්‍රකට වුවාහු වෙති. භාවිතත්‍යය භාවනා කරන්නාහට ඒ කායයෝ ප්‍රකට වුවාහු වෙති. සාක්ෂාත්කතීරියය සාක්ෂාත් කරන්නාහට ඒ කායයෝ ප්‍රකට වුවාහු වෙති. මෙසෙයින් ඒ කායයෝ ප්‍රකට වුවාහු වෙත්.

සියලු ආශ්වාසප්‍රශ්වාසකය ප්‍රකට කරන්නා වූ ආශ්වාසප්‍රශ්වාසයෝ කාය නම්. (ආශ්වාසප්‍රශ්වාසයන්ට) එළඹ සිටීම සමාති නම්. අනුපසංගාව ඥාන නම් කය උපස්ථාන වෙයි. සමාති නො වෙයි. සමාතිය උපස්ථාන ද සමාති ද වෙයි. ඒ සමාතියෙන් ඒ ඥානයෙන් ඒ කය අනුපසංගා කෙරෙයි. එයින් කියනු ලැබෙයි. 'කායෙ කායානුපසංගාසනිපට්ඨානභාවනා' යි.

අනුපසාදිති කථාං නං කායං අනුපසාදිති. -පෙ- එවං නං කායං අනුපසාදිති, භාවෙතිති වනයො භාවනා: -පෙ- ආසෙවනාටොන භාවනා, සබ්බකායපට්ඨංවෙදි අසාසපසාසානං¹ සංවරටොන සීලවිසුද්ධිං අවිකෙඛපටොන චිත්ත විසුද්ධි, දසානටොන දිට්ඨිවිසුද්ධි, යො තත්ථ සංවරටොන, අයං අබ්බිලාසිකා, යො තත්ථ අවිකෙඛපටොන, අයං අබ්බිතන-සිකා, යො තත්ථ දසානටොන, අයං අබ්බිපඤ්ඤාසිකා, ඉමා තිස්සො සිකායො ආවජ්ජනො සිකාති, ජානනො සිකාති, පසානනො සිකාති පච්චෙකකනො සිකාති, චිත්තං අබ්බිතනො සිකාති සද්ධාය අබ්බුච්චනො සිකාති, චිරිසං පගග්ගනො සිකාති, සතිං උපට්ඨපෙනො සිකාති, චිත්තං සමාදහනො සිකාති, පඤ්ඤාය පජානනො සිකාති, අභිඤ්ඤායං අභිජානනො සිකාති, පරිඤ්ඤායං පරිජානනො සිකාති, පහාතබ්බං පජහනො සිකාති, භාවෙතබ්බං භාවෙනො සිකාති, සච්ඡකාතබ්බං සච්ඡකාරොනො සිකාති.

සබ්බකායපට්ඨංවෙදි අසාසපසාසාවසෙන චිත්තසා එකගගනං අවිකෙඛපං පජානනො චිදිනා වෙදනා උපපජ්ජනා -පෙ- සබ්බකායපට්ඨං-වෙදි අසාසපසාසාවසෙන චිත්තසා එකගගනං අවිකෙඛපං පජානනො ඉඤ්ඤාති සමොධානෙති -පෙ- තෙන වුච්චති: 'සමත්ඤ්ච පටිච්ඡකිති'ති. (3)

කථාං 'පසාමායං කායසංඛාරං අසාසිසාමි'ති සිකාති, 'පසාමායං කායසංඛාරං පසාසිසාමි'ති සිකාති.

කතමො කායසංඛාරො: දිසං අසාසා කායිකා, එතෙ ධම්මා කායපට්ඨිකා කායසංඛාරා, තෙ කායසංඛාරෙ පසාමොනො නිරො-ධෙනො වුපසමෙනො සිකාති. දිසං පසාසා කායිකා, එතෙ ධම්මා කායපට්ඨිකා කායසංඛාරා, තෙ කායසංඛාරෙ පසාමොනො නිරො-ධෙනො වුපසමෙනො සිකාති. රසං අසාසා -පෙ- රසං පසාසා -පෙ- සබ්බකායපට්ඨංවෙදි අසාසා -පෙ- සබ්බකායපට්ඨංවෙදි පසාසා කායිකා, එතෙ ධම්මා කායපට්ඨිකා කායසංඛාරා, තෙ කායසංඛාරෙ පසාමොනො නිරොධෙනො වුපසමෙනො සිකාති.

අනුපසංගති යනු: කිසෙයින් ඒ කය අනුපසංගනා කෙරේ ද යත් ... මෙයෙයින් ඒ කය අනුපසංගනා කෙරේ. භාවෙනි යනු: භාවනා සතරෙකි ... ආසෙවන සමභාවයෙන් භාවනා යි. සියලු ආශෝසප්‍රශෝස කය ප්‍රකට කරන්නා වූ ආශෝසප්‍රශෝසයන් ගේ සංවරසමභාවයෙන් ශිලවිගුද්ධි යැ අවික්‍ෂෙපසමභාවයෙන් විතතවිගුද්ධි යැ දශීන සමභාවයෙන් දෘෂ්ටිවිගුද්ධි යි. එහි යම් සංවරසමභාවයෙක් වේ ද මේ අධිශීලශික්‍ෂා යැ. එහි යම් අවික්‍ෂෙපසමභාවයෙක් වේ ද මේ අධිවිතතශික්‍ෂා යැ. එහි යම් දශීන-සමභාවයෙක් වේ ද මේ අධිප්‍රඥශික්‍ෂා යි. මේ තුන් ශික්‍ෂාවන් ආවර්ජනා කෙරෙමින් හික්මෙයි, දනිමින් හික්මෙයි, දනිමින් හික්මෙයි, ප්‍රත්‍යාවෙක්‍ෂා කෙරෙමින් හික්මෙයි, අබිස්සාන කෙරෙමින් හික්මෙයි, ශ්‍රද්ධායෙහි අධි-මුක්ත වෙමින් හික්මෙයි, විශ්වාස දෘඩි කොට ගනිමින් හික්මෙයි, සිහි ඵලවමින් හික්මෙයි, සිත (අරමුණෙහි) පිහිටුවමින් හික්මෙයි, ප්‍රඥයෙන් ප්‍රජානනය කෙරෙමින් හික්මෙයි, සමලක්‍ෂණ විසින් දතසුත්ත සමලක්‍ෂණ විසින් දනිමින් හික්මෙයි, සාමාන්‍ය ලක්‍ෂණ විසින් දතසුත්ත සාමාන්‍ය ලක්‍ෂණ විසින් දනිමින් හික්මෙයි, ප්‍රභාතව්‍යය ප්‍රභාණය කෙරෙමින් හික්මෙයි, භාවිතව්‍යය භාවනා කෙරෙමින් හික්මෙයි, සාක්‍ෂාත් කනිව්‍යය සක්‍ෂාත් කෙරෙමින් හික්මේ.

සියලු ආශෝසප්‍රශෝස කය ප්‍රකට කරන්නා වූ ආශෝසප්‍රශෝසයන්ගේ වශයෙන් චිත්තයාගේ ඵකභව යයි කියනලද අවික්‍ෂෙපය දන්නාහට ප්‍රකට වූ වෙදනාවෝ උපදිත්. ... සියලු ආශෝසප්‍රශෝස කය ප්‍රකට කරන්නා වූ ආශෝසප්‍රශෝසයන්ගේ වශයෙන් චිත්තයාගේ ඵකභව යයි කියන ලද අවික්‍ෂෙපය දනගන්නේ ඉන්ද්‍රියයන් සමෝධානය කෙරෙයි. .. එයින් කියනු ලැබෙයි: “සමත්ථස්සද පරිවිජකිති” යි.(3)

කිසෙයින් ‘කායසංස්කාරය සන්තිද්‍රවමින් ආශෝස කරන්නෙමි’ හික්මේ ද, ‘කායසංස්කාරය සන්තිද්‍රවමින් ප්‍රශෝස කරන්නෙමි’ හික්මේ ද යත්:

කායසංස්කාර කවරේ යත්: රූපකයෙහි උපන් දිඝි යයි කියන ලද ආශෝස කෙනෙක් වෙන් ද තෙල ධම්මෝ කය පිළිබඳ වූවාහු කාය-සංස්කාර නම් වෙති. ඒ කායසංස්කාරයන් සන්තිද්‍රවමින් නිරුද්ධ කෙරෙමින් ව්‍යුපගමනය කෙරෙමින් හික්මෙයි. රූපකයෙහි උපන් දිඝි යයි කියන ලද ප්‍රශෝස කෙනෙක් වෙන් ද තෙල ධම්මෝ කය පිළිබඳ වූවාහු කායසංස්කාර නම් වෙති. ඒ කායසංස්කාරයන් සන්තිද්‍රවමින් නිරුද්ධ කෙරෙමින් ව්‍යුපගමනය කෙරෙමින් හික්මෙයි. භ්‍රසව යයි කියන ලද ආශෝසයෝ ... භ්‍රසව යයි කියන ලද ප්‍රශෝසයෝ ... සියලු ආශෝස-ප්‍රශෝස කය ප්‍රකට කරන්නා වූ ආශෝසයෝ ... සියලු ආශෝසප්‍රශෝස කය ප්‍රකට කරන්නා වූ කායික ප්‍රශෝස කෙනෙක් වෙන් ද තෙල ධම්මෝ කය පිළිබඳ වූවාහු කායසංස්කාර නම් වෙති. ඒ කාය සංස්කාරයන් සන්තිද්‍රවමින් නිරුද්ධ කෙරෙමින් ව්‍යුපගමනය කෙරෙමින් හික්මෙයි.

යථා රුපෙහි කායසංඛාරෙහි යා කායස්ස ආනමනා විනමනා සන්නමනා පනමනා ඉඤ්ඤානා ඵ්ඤානා චලනා පකමපනා,¹ 'පස්සමහං කායසංඛාරං අස්සසිස්සාමි'ති සිකති, 'පස්සමහං කායසංඛාරං පස්සසිස්සාමි'ති සිකති. යථා රුපෙහි කායසංඛාරෙහි යා කායස්ස න ආනමනා න විනමනා න සන්නමනා න පනමනා² අනිඤ්ඤානා අඵඤ්ඤානා අචලනා අකමපනා, 'සන්නං සුමුමං පස්සමහං කායසංඛාරං අස්සසිස්සාමි'ති සිකති, 'පස්සමහං කායසංඛාරං පස්සසිස්සාමි'ති සිකති. ඉති නිර පස්සමහං කායසංඛාරං අස්සසිස්සාමි'ති සිකති, 'පස්සමහං කායසංඛාරං පස්සසිස්සාමි'ති සිකති. එවං සනෙත වාතුපලඤ්ඤා³ ච පභාවනා න භොති, අස්සාසපස්සාසානඤ්ච පභාවනා න භොති, ආනාපානසතිසා ච පභාවනා න භොති, ආනාපානසතිසමාධිස්ස ච පභාවනා න භොති, න ච නං තං⁴ සමාපතති පණ්ණිනා සමාපජ්ජන්ති ප්‍රධානන්ති. ඉති නිර 'පස්සමහං කායසංඛාරං අස්සසිස්සාමි'ති සිකති, 'පස්සමහං කායසංඛාරං පස්සසිස්සාමි'ති සිකති. එවං සනෙත වාතුපලඤ්ඤා³ ච පභාවනා භොති, අස්සාසපස්සාසානඤ්ච පභාවනා භොති, ආනාපානසතිසා ච පභාවනා භොති, ආනාපානසතිසමාධිස්ස ච පභාවනා භොති, තඤ්ච නං සමාපතති පණ්ණිනා සමාපජ්ජන්ති ප්‍රධානන්ති.

යථා කථං විත: සෙය්‍යථාපි කාසෙ ආකොට්ඨෙ පඨමං ඔලාරිකා සද්ද පචතතන්ති, ඔලාරිකානං සද්දනං නිමිත්තං සුගහතිතතතා සුමනසිකතතතා සුපඛාරිතතතා නිරුද්ධෙපි ඔලාරිකෙ සද්දෙ අථ පච්ඡා සුමුමකා සද්ද පචතතන්ති, සුමුමකානං සද්දනං නිමිත්තං සුගහතිතතතා සුමනසිකතතතා නිරුද්ධෙපි සුමුමෙ සද්දෙ අථ පච්ඡා සුමුමසද්දනිමිත්තාරමමණකාපි⁵ විතතං සුපඛාරිතතතා පචතතති. එවමෙව පඨමං ඔලාරිකා අස්සාසපස්සාසා පචතතන්ති ඔලාරිකානං අස්සාසපස්සාසානං නිමිත්තං සුගහතිතතා සුමනසිකතතතා සුපඛාරිතතතා නිරුද්ධෙපි ඔලාරිකෙ අස්සාසපස්සාසෙ අථ පච්ඡා සුමුමකා අස්සාසපස්සාසා පචතතන්ති, සුමුමකානං අස්සාසපස්සාසානං නිමිත්තං සුගහතිතතතා සුමනසිකතතතා සුපඛාරිතතතා නිරුද්ධෙපි සුමුමකෙ අස්සාසපස්සාසෙ අථ පච්ඡා සුමුමකා අස්සාසපස්සාසානං නිමිත්තාරමමණකාපි⁶ විතතං න විකෙඛපං ගච්ඡති.

එවං සනෙත වාතුපලඤ්ඤා ච පභාවනා භොති, අස්සාසපස්සාසානඤ්ච පභාවනා භොති, ආනාපානසතිසා ච පභාවනා භොති, ආනාපානසතිසමාධිස්ස ච පභාවනා භොති, තඤ්ච නං සමාපතති පණ්ණිනා සමාපජ්ජන්ති ප්‍රධානන්ති.

1. කමපනා - සා, PTS, 2. නපපණමනා - සා;
3. වාතුපලඤ්ඤා - සා, 4. න ච තං - සා - තඤ්ච තං PTS
5. සුමුමනිමිත්තාරමමණකාපි - සා. සුමුමසද්දනිමිත්තාරමමණකාපි - PTS
6. නිමිත්තාරමමණකාපි - සා, PTS.

යම්බදු කායසංස්කාර කෙනකුත් කරණ කොටගෙන කාය පිළිබද යම් ආපසු නැමීමෙන් දෙපසට නැමීමෙන් මොනොවට නැමීමෙන් පෙරට නැමීමෙන් කම්පනයෙන් මද වූ චලනයෙන් බලවත් චලනයෙන් ප්‍රකම්පනයෙන් වේ ද එබදු කායසංස්කාරය සන්තිද්‍රවමින් ආශ්වාස කරන්නෙමි හික්මෙයි. 'කායසංස්කාරය සන්තිද්‍රවමින් ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමි' හික්මෙයි. 'කායසංස්කාරය සන්තිද්‍රවමින් කරණ කොට ගෙන කාය පිළිබද යම් ආපසු නො නැමීමෙන් දෙපසට නො නැමීමෙන් මොනොවට නො නැමීමෙන් පෙරට නො නැමීමෙන් අතිශ්ඤනයෙන් අඵඤනයෙන් අචලනයෙන් අකම්පනයෙන් වේ ද එබදු වූ ශාන්ත වූ සුක්‍ෂම වූ කායසංස්කාරය සන්තිද්‍රවමින් ආශ්වාස කරන්නෙමි' හික්මෙයි. 'කායසංස්කාරය සන්තිද්‍රවමින් ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමි' හික්මෙයි. ඉදින් මෙසෙයින් 'කායසංස්කාරය සන්තිද්‍රවමින් ආශ්වාස කරන්නෙමි හික්මේ ද 'කායසංස්කාරය සන්තිද්‍රවමින් ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමි' හික්මේ ද මෙසේ ඇති කල්හි වාතොපලබ්ධි විඤ්ඤායාගේ ද ඉපදීමෙන් නො වේ නම් ආශ්වාසප්‍රශ්වාසයන්ගේ ද ඉපදීමෙන් නො වේ නම් ආනාපානසමාතියෙන් ද ඉපදීමෙන් නො වේ නම් ආනාපානසමාති සමාධිහුගේ ද ඉපදීමෙන් නො වේ නම් නුවණැතියෝ ඒ සම්මතට සම්මදනාහු ද (ඉන්) නැගීසිටුනාහු ද නො ද වෙයි. ඉදින් මෙසෙයින් 'කායසංස්කාරය සන්තිද්‍රවමින් ආශ්වාස කරන්නෙමි, හික්මේ ද 'කායසංස්කාරය සන්තිද්‍රවමින් ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමි' හික්මේ ද මෙසේ ඇති කල්හි වාතොපලබ්ධි විඤ්ඤායාගේ ද ඉපදීම වේ නම් ආශ්වාස ප්‍රශ්වාසයන්ගේ ද ඉපදීම වේ නම් ආනාපානසමාතියගේ ද ඉපදීම වේ නම් ආනාපානසමාති සමාධිහුගේ ද ඉපදීම වේ නම් නුවණැතියෝ වැලින් ඒ සම්මතට සම්මදනාහු ද ඉන් නැගී සිටුනාහු ද වෙත්.

ඒ තීසෙයින යත්: යම්සේ කස්බදුන පහල, කල්හි පලමු වැ බෞද්ධික ශබ්දයෝ පවතිත්. බෞද්ධික වූ ශබ්දයන්ගේ නිමිත්ත මොනොවට ගන්නා ලද බැවින් මොනොවට මෙතෙහි කරන ලද බැවින් මොනොවට සිත්හි තබන ලද බැවින් බෞද්ධික ශබ්දය නිරුද්ධි කල්හිද එයින් පසු සුක්‍ෂම වූ ශබ්දයෝ පවතිත්. සුක්‍ෂමශබ්දයන්ගේ නිමිත්ත මොනොවට ගන්නා ලද බැවින් මොනොවට මෙතෙහි කරන ලද බැවින් මොනොවට සිත්හි තබන ලද බැවින් සුක්‍ෂමශබ්දය නිරුද්ධි කල්හිද එයින් පසු සුක්‍ෂමශබ්දනිමිත්තනාලම්භන බැවිනුදු සිත පවති ද, එසෙයින් මැ පලමු වැ බෞද්ධික වූ ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාසයෝ පවතිත්. බෞද්ධික වූ ආශ්වාසප්‍රශ්වාසයන්ගේ නිමිත්ත මොනොවට ගන්නා ලද බැවින් මොනොවට මෙතෙහි කරන ලද බැවින් මොනොවට සිත්හි තබන ලද බැවින් බෞද්ධික වූ ආශ්වාසප්‍රශ්වාසය නිරුද්ධි කල්හිද එයින් පසු සුක්‍ෂම වූ ආශ්වාසප්‍රශ්වාසයෝ පවතිත්. සුක්‍ෂම වූ ආශ්වාසප්‍රශ්වාසයන් ගේ නිමිත්ත මොනොවට ගන්නා ලද බැවින් මොනොවට මෙතෙහි කරන ලද බැවින් මොනොවට සිත්හි තබන ලද බැවින් සුක්‍ෂම වූ ආශ්වාසප්‍රශ්වාසය නිරුද්ධි කල්හිද එයින් පසු සුක්‍ෂම වූ ආශ්වාසප්‍රශ්වාසයන්ගේ නිමිත්තනාලම්භන බැවිනුදු සිත විඤ්ඤායාට නො යෙයි.

මෙසේ ඇති කල්හි වාතොපලබ්ධි විඤ්ඤායාගේ ද ඉපදීම වෙයි, ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාසයන්ගේ ද ඉපදීම වෙයි, ආනාපානසමාතියගේ ද ඉපදීම වෙයි. ආනාපානසමාති සමාධිහුගේ ද ඉපදීම වෙයි. නුවණැතියෝ වැලින් ඒ සම්මතට සම්මදනාහු ද ඉන් නැගීසිටුනාහු ද වෙත්.

පසුගිය කාලසීමාවේදී, අප්‍රේල් 2015 සිට, උපරිමයෙන් සති, අනුපසන්නා සැලකීම, කාලය උපරිමයෙන් නො සති, සති උපරිමයෙන් සැලකීම සති ව, කාල සතියා නොව සැලකීම නං කාලය අනුපසන්නා, නොව ප්‍රචලිත: 'කාලය කාලානුපසන්නා සති පරිමාණය වනා' යි.

අනුපසාදිති කථං තං කායං අනුපසාදිති. -පෙ- ඵවං තං කායං අනුපසාදිති, භාවනානි චිතස්සො භාවනා-පෙ- ආසෙවනාධෙය්හ භාවනා, පසංඝායං කායසංඛාරං අසංසප්පසංසානං¹ සංවරධෙය්හ සීලවිසුද්ධි, අවිකෙට්ඨෙය්හ චිත්තවිසුද්ධි, දස්සනධෙය්හ දිට්ඨිවිසුද්ධි, යො තත්ථ සංවරධෙය්හ, අයං අධිසීලසිකා. යො තත්ථ අවිකෙට්ඨෙය්හ අයං අධිචිත්තසිකා, යො තත්ථ දස්සනධෙය්හ අයං අධිපඤ්ඤාසිකා. ඉමා තිස්සො සිකායො ආචර්ජනො සිකති -පෙ- සච්ඡිකාතඛිං සච්ඡිකරොතො, සිකති.

පසුගිය කාලසීමාවේදී, අධ්‍යාපන සංස්ථාපිතයන් විවිධ ආකාරයෙන් ප්‍රතික්‍රියා කළ අතර, විදුලි තැපෑල, වීඩියෝ, ටී.වී. සහ රේඩියෝ ආදිය භාවිතයෙන් දැනුවත් කළහ. මෙම ක්‍රියාමාර්ගයන්, ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී අර්මියේ සාමාජිකයන් සඳහා පමණක් නොව, සමස්ත ජනතාව සඳහාම සිදු කළේය. (4)

අර්ථ අනුපසාදනේ ඥාණාති, අර්ථ ච උපරිථානානුසාතිසෝ,³ චතනාරි
සුතනනතිකචච්ඡිති කාසෙ කාසානුපසාදනාය.

မင်းမိမိဘွဲ့ရသူ။

කළු. ජීවිතවත්තාවේදී අසාධාරණයෙන් සිකකනි, 'ජීවිතවත්තාවේදී අසාධාරණයෙන්' සිකකනි.

කනමා පිති: දිසං අසාසවසෙන විතතස්ස එකගතං අවිකෙතිපං පජානතො උපපජ්ඣති පිතිපාමොජ්ජං, යා පිති පාමොජ්ජං ආමොදනා පමොදනා භාසො පභාසො විනති ඔදග්ගං අත්තමනනා විතතස්ස දිසං පසාසවසෙන විතතස්ස එකගතං අවිකෙතිපං පජානතො උපපජ්ඣති පිති පාමොජ්ජං -පෙ- රස්සං අසාසවසෙන -පෙ- රස්සං පසාසවසෙන -පෙ- සබ්බිකායපටිසංවෙදී අසාසවසෙන -පෙ- සබ්බිකායපටිසංවෙදී පසාසවසෙන -පෙ- පසාමායං කායසිඛාරං අසාසවසෙන -පෙ- පසාමායං කායසිඛාරං පසාසවසෙන විතතස්ස එකගතං අවිකෙතිපං පජානතො උපපජ්ඣති පිතිපාමොජ්ජං, යා පිති පාමොජ්ජං ආමොදනා පමොදනා භාසො පභාසො විනති⁴ ඔදග්ගං⁵ අත්තමනනා විතතස්ස අගං පිති.

1. අනුබන්ධයේ සිංහ - සිංහ

2. අනුරූපය - මජ්ඣිම.

3. අවධි මුරවිධානානුසාරිණයා - පු

4. විනාශය - 689,

5. **විද්‍යා - සි.**

‘පසුභාසං කායසංඛාරං’ යි කියනලද ආශ්වාසප්‍රභාසයෝ කාය නම්, (අරමුණට) එළඹිවීම සමාති නම්, අනුපසුනාව ඥාන නම්, කය උපස්ථාන වෙයි. සමාති නො වෙයි. සමාතිය උපස්ථාන ද සමාති ද වෙයි, ඒ සමාතියෙන් ඒ ඥානයෙන් ඒ ආශ්වාසප්‍රභාස කය අනුපසුනා කෙරෙයි. එයින් කියනු ලැබෙයි: ‘කායෙ කායානුපසුනා සතිපට්ඨානභාවනා’ යි.

අනුපසුනා යනු: කිසෙයින් ඒ කය අනුපසුනා කෙරේ ද යත්. ... මෙසෙයින් ඒ කය අනුපසුනා කෙරේ. භාවනා යනු: භාවනා සතරෙකි: ... ආසෙවන සවභාවයෙන් භාවනා යි. ‘පසුභාසං කායසංඛාරං’ යි කියන ලද ආශ්වාසප්‍රභාසයන්ගේ සාවර සවභාවයෙන් ශීලවිශුද්ධි යැ අවික්‍ෂේප සවභාවයෙන් විතනවිශුද්ධි යැ දශීන සවභාවයෙන් දූෂිතවිශුද්ධි යි. එහි යම් සංවරසවභාවයෙක් වේ ද මේ අධිශීල ශික්‍ෂා යැ එහි යම් අවික්‍ෂේප සවභාවයෙක් වේ ද මේ අධිවිතන ශික්‍ෂා යැ එහි යම් දූෂිත සවභාවයෙක් වේ ද මේ අධිප්‍රඥශික්‍ෂා යි. මේ තුන් ශික්‍ෂාවන් ආවර්ජනා කෙරෙමින් හික්මෙයි ... සාක්‍ෂාත්කථිව්‍යය සාක්‍ෂාත් කෙරෙමින් හික්මේ.

‘පසුභාසං කායසංඛාරං’ යි කියනලද ආශ්වාසප්‍රභාසයන්ගේ වශයෙන් විතතයාගේ එකඟබව වූ අවික්‍ෂේපය දන්තාභට ප්‍රකට වූ වේදනාවෝ උපදිති ... ‘පසුභාසං කායසංඛාරං’ යි කියන ලද ආශ්වාස-ප්‍රභාසයන්ගේ වශයෙන් විතතයාගේ එකඟ බව වූ අවික්‍ෂේපය දූන-ගන්තේ ඉන්ද්‍රියයන් සම්මධාන කෙරෙයි ... එයින් කියනු ලැබෙයි: ‘සමත්ඤ්ථ පටිච්ඤ්ඤිති’ යි. (4)

කයෙහි කය අනුවැ බැලීමෙහි අනුදශීනාඥානයෝ අට දෙනෙක, උපස්ථානානුසමාතිනු ද අටදෙනෙක, සෞත්‍රාන්තික වස්තුනු සතරදෙනෙකි.

ප්‍රථමවතුෂකය යි.

කිසෙයින් ‘ප්‍රීතිය ප්‍රකට කෙරෙමින් ආශ්වාස කරන්නෙමි’ හික්මේ ද ‘ප්‍රීතිය ප්‍රකට කෙරෙමින් ප්‍රභාස කරන්නෙමි’ හික්මේ ද යත්:

ප්‍රීති කවරැ යත්: ‘දිසං’ යි කියන ලද ආශ්වාසයා ගේ වශයෙන් විතත-යාගේ එකඟ බව වූ අවික්‍ෂේපය දන්තාභට ප්‍රීතිප්‍රාමෝද්‍ය උපදී. යම් ප්‍රීතියක් ප්‍රමුද්ධ බවෙක් ආමෝදනාකාරයෙක් ප්‍රමෝදනාකාරයෙක් හමියෙක් ප්‍රහමියෙක් (ධනය වැනි බැවින්) විතතියක් උදග්‍ර බවෙක් විතතයාගේ සියමන බවෙක් වේ ද, ‘දිසං’ යි කියනලද ප්‍රභාසයාගේ වශයෙන් විතතයාගේ එකඟබව වූ අවික්‍ෂේපය දන්තාභට ප්‍රීතිය ප්‍රාමෝද්‍ය උපදී ... ‘රසං’ යි කියනලද ආශ්වාසයාගේ වශයෙන් ‘රසං’ යි ... කියනලද ප්‍රභාසයාගේ වශයෙන් ... ‘සබ්බකායපටිසංවේදී’ යි කියනලද ආශ්වාසයාගේ වශයෙන් ... සබ්බකායපටිසංවේදී’ යි කියනලද ප්‍රභාසයාගේ වශයෙන් ... ‘පසුභාසං කායසංඛාරං’ යි කියනලද ආශ්වාසයාගේ වශයෙන් ... ‘පසුභාසං කායසංඛාරං’ යි කියනලද ප්‍රභාසයාගේ වශයෙන් විතතයාගේ එකඟ-බව වූ අවික්‍ෂේපය දන්තාභට ප්‍රීතිය ප්‍රාමෝද්‍ය උපදී. යම් ප්‍රීතියක් ප්‍රමුද්ධ බවෙක් ආමෝදනාකාරයෙක් ප්‍රමෝදනාකාරයෙක් හමියෙක් ප්‍රහමියෙක් විතතියක් උදග්‍ර බවෙක් විතතයාගේ සියමනබවෙක් වේ ද මේ ප්‍රීති නමු.

කථං සා පිති¹ පරිච්ඡිදා හොති දිසං අස්සාසවසෙන² විතතස්ස ඵකග්ගතං අවිකෙබ්බං පජානතො සති උපට්ඨිතා හොති, තාය සතියා තෙන ඤාණෙන සා පිති පරිච්ඡිදා හොති. දිසං පස්සාසවසෙන විතතස්ස ඵකග්ගතං අවිකෙබ්බං පජානතො සති උපට්ඨිතා හොති, තාය සතියා තෙන ඤාණෙන සා පිති පරිච්ඡිදා හොති, රස්සං අස්සාසවසෙන -පෙ- රස්සං පස්සාසවසෙන -පෙ- සබ්බකායපටිසංවෙදී අස්සාසවසෙන -පෙ- සබ්බකායපටිසංවෙදී පස්සාසවසෙන -පෙ- පස්සමහං කායසංඛාරං අස්සාසවසෙන -පෙ- පස්සමහං කායසංඛාරං පස්සාසවසෙන විතතස්ස ඵකග්ගතං අවිකෙබ්බං පජානතො සති උපට්ඨිතා හොති, තාය සතියා තෙන ඤාණෙන සා පිති පරිච්ඡිදා හොති, ආවජ්ජතො සා පිති පරිච්ඡිදා හොති, ජානතො -පෙ- පස්සතො -පෙ- පච්චවෙකකතො -පෙ- විතතං අභිධම්මතො -පෙ- සද්ධාය අභිමුච්චතො -පෙ- විරිතං පග්ගණතො -පෙ- සතිං උපට්ඨාපගතො -පෙ- විතතං සමාදහතො -පෙ- පඤ්ඤාය පජානතො -පෙ- අභිඤ්ඤායං අභිජානතො -පෙ- පරිඤ්ඤායං පරිජානතො -පෙ- පහානබ්බං පජ්ඣතො -පෙ- භාවෙනබ්බං භාවගතො -පෙ- සච්ඡිකාතබ්බං සච්ඡිකරොතො සා පිති පරිච්ඡිදා හොති. ඵවා සා පිති පරිච්ඡිදා හොති.

පිතිපටිසංවෙදී අස්සාසපස්සාසවසෙන වෙදනා, උපට්ඨානං සති, අනු-පස්සනා ඤාණං, වෙදනා උපට්ඨානං නොසති, සති උපට්ඨානඤ්චෙව සති ව, තාය සතියා තෙන ඤාණෙන නං වෙදනං අනුපස්සති. තෙන වුච්චති: 'වෙදනාසු වෙදනානුපස්සනාසතිපට්ඨානභාවනාති.

අනුපස්සනීති කථං නං වෙදනං අනුපස්සති: අභිච්චතො අනුපස්සති -පෙ- ඵවා නං වෙදනං අනුපස්සති, භාවනාති චතස්සො භාවනා -පෙ- ආසෙවනවෙය්න භාවනා.

පිතිපටිසංවෙදී අස්සාසපස්සාසනං³ සංවරවෙය්න සීලවිසුද්ධිං -පෙ- පිතිපටිසංවෙදී අස්සාසපස්සාසවසෙන විතතස්ස ඵකග්ගතං අවිකෙබ්බං පජානතො -පෙ- පජානතො ඉන්ද්‍රියාති සමොධානෙති, තෙන වුච්චති: 'සමන්ඤ්ච පරිච්ඡිකිති'ති.

කථං 'සුඛපටිසංවෙදී අස්සසිස්සාමි'ති සිකති,⁴ 'සුඛපටිසංවෙදී පස්සසිස්සාමි'ති සිකති.

සුඛනති ථෙව සුඛාති: කායිකඤ්ච සුඛං, වේදනිකඤ්ච සුඛං. කතමං කායිකං සුඛං. යං කායිකං සාතං කායිකං සුඛං කායසම්ඵස්සජං සාතං සුඛං⁵ වෙදසිතං කායසම්ඵස්සජං සාතං සුඛං වෙදනා, ඉදං කායිකං සුඛං. කතමං වේදනිකං සුඛං: යං වේදනිකං සාතං⁶ වේදනිකං සුඛං වේදනා සම්ඵස්සජං සාතං සුඛං වෙදසිතං, වේදනාසම්ඵස්සජං සාතං සුඛං වෙදනා, ඉදං වේදනිකං සුඛං.

1. 'කථං සා පිති' කායි පොඤ්ඤා න දිස්සති,
2. අස්සාසපස්සාසවසෙන - මජ්ඣ.
3. අස්සාසපස්සාසා - සසා, අස්සාසපස්ස සංවරවෙය්න - සි 1,
4. 'සුඛ - පෙ - සිකති' තායිපොඤ්ඤා නති.
5. කායසම්ඵස්සජං සාතං සුඛං' තායිපොඤ්ඤා නති.
6. වේදනිකං සුඛං' තායිපොඤ්ඤා නති.

කිසෙසින් ඒ ප්‍රීතිය ප්‍රකට කොට දන්තාලද වෙ ද යත්: 'දිසං' යි කියන ලද ආඥාසයාගේ වශයෙන් විතතයාගේ එකාග්‍රතා සංකීර්ණාන අවික්ෂෙපය දන්තාගට සිහි එළඹිසිටියා වෙයි. ඒ සිහියෙන් ඒ නුවණින් ඒ ප්‍රීතිය ප්‍රකට කොට දන්තාලද වෙයි. 'දිසං' යි කියන ලද ප්‍රඥාසයාගේ වශයෙන් විතතයාගේ එකාග්‍රතා සංකීර්ණාන අවික්ෂෙපය දන්තාගට සිහි එළඹිසිටියා වෙයි. ඒ සිහියෙන් ඒ නුවණින් ඒ ප්‍රීතිය ප්‍රකට කොට දන්තාලද වෙයි. 'රසං' යි කියන ලද ආඥාසයාගේ වශයෙන් ... 'රසං' යි කියන ලද ප්‍රඥාසයාගේ වශයෙන් ... 'සබ්බකායපරිසවෙදි' යි කියන ලද ආඥාසයාගේ වශයෙන් ... සබ්බකායපරිසවෙදි' යි කියන ලද ප්‍රඥාසයාගේ වශයෙන් ... පසුමහං කායසංකාරං' යි කියන ලද ආඥාසයාගේ වශයෙන් ... 'පසුමහං කායසංකාරං' යි කියන ලද ප්‍රඥාසයාගේ වශයෙන් විතතයාගේ එකාග්‍රතා සංකීර්ණාන අවික්ෂෙපය දන්තාගට සිහි එළඹිසිටියා වෙයි. ඒ සිහියෙන් ඒ නුවණින් ඒ ප්‍රීතිය ප්‍රකට කොට දන්තාලද වෙයි. ආවේනා කරත්තාගට ඒ ප්‍රීතිය ප්‍රකට වූවා වෙයි. දන්තාගට ... දක්තාගට ... ප්‍රත්‍යාවෙක්ඛා කරත්තාගට ... විතතය අභිඤ්ඤා කරත්තාගට ... ශ්‍රද්ධායෙහි අභිවුක්කතයට ... විශ්වීය දූෂි කොට ගත්තාගට ... සිහි එළවත්තාගට ... සිත (අරවුණෙහි) පිහිටුවත්තාගට ... ප්‍රඥයෙන් ප්‍රකට කොට දන්තාගට ... සමභාවලක්ඛණ විසින් දහසුත්ත සමභාවලක්ඛණ විසින් දන්තාගට ... සාමාන්‍ය ලක්ඛණ විසින් දහසුත්ත සාමාන්‍යලක්ඛණ විසින් දන්තාගට ... ප්‍රභාවත්තය ප්‍රභාණය කරත්තාගට ... භාවිතත්තය භාවතා කරත්තාගට ... සාක්ෂාත්කම්මත්තය සාක්ෂාත් කරත්තාගට ඒ ප්‍රීතිය ප්‍රකට වූවා වෙයි. මෙසෙසින් ඒ ප්‍රීතිය ප්‍රකට කොට දන්තාලද වෙ.

'පිතිපරිසවෙදි' යි කියන ලද ආඥාසප්‍රඥාසයන්ගේ වශයෙන් වෙදනා වෙයි. උපසංඛතය සමානී යා අනුපසංනාව ඥාන යා. වෙදනාව උපසංඛත වෙයි, සමානී හො වෙයි, සමානීය උපසංඛත ද සමානී ද වෙයි. ඒ සමානීයෙන් ඒ ඥානයෙන් ඒ වෙදනාව අනුපසංනා කෙරෙයි. එයින් කියනු ලැබෙයි: 'වෙදනාසු වෙදනානුපසංනාසංඛිපට්ඨානභාවනා' යි.

අනුපසංනි යනු; කිසෙසින් ඒ වෙදනාව අනුපසංනා කෙරේ ද යත්: අනිත්‍ය හෙයින් අනුපසංනා කෙරෙයි. ... මෙසෙසින් ඒ වෙදනාව අනුපසංනා කෙරෙයි. භාවනා යනු: භාවනා සතරෙකි ... ආසෙවන සමභාවයෙන් භාවනා යි.

'පිතිපරිසවෙදි' යි කියන ලද ආඥාසප්‍රඥාසයන්ගේ සංවරසමාචයෙන් උපවිභුද්ධි වෙයි ... 'පිතිපරිසවෙදි' යි කියන ලද ආඥාසප්‍රඥාසයන්ගේ වශයෙන් විතතයාගේ එකාග්‍රතා සංකීර්ණාන අවික්ෂෙපය දන්තාගට ... ප්‍රකට කොට දන්තේ ඉන්ද්‍රියයන් සමමධාන කෙරෙයි. එයින් කියනු ලැබෙයි. 'සමත්ඤ්ඤා පරිච්ඡාදිති' යි. (1)

කිසෙසින් 'සුඛය ප්‍රකට කෙරෙමින් ආඥාස කරන්නෙමි' හික්මේ ද, 'සුඛය ප්‍රකට කෙරෙමින් ප්‍රඥාස කරන්නෙමි' හික්මේ ද යත්:

සුඛං යනු: සුඛයෝ දෙදෙනෙකි: කායිකසුඛය ද චෛතසිකසුඛය දැයි. කායිකසුඛය කවරු යත්: යම් කායිකසානසෙක් (මිහිරෙක්) කායිකසුඛයෙක් කායසමච්ඡාසයෙන් උපන් සාන-සුඛවෙදසිතයෙක් කායසමච්ඡාසයෙන් උපන් සානසුඛවෙදනාවක් වේ ද, මේ කායිකසුඛ නම් වෙයි. චෛතසික සුඛ කවරු යත්: යම් චෛතසිකසානසෙක් චෛතසිකසුඛයෙක් වෙතො:- සමච්ඡාසයෙන් උපන් සානසුඛවෙදසිතයෙක් වෙතො: සමච්ඡාසයෙන් උපන් සානසුඛවෙදනාවක් වේ ද මේ චෛතසිකසුඛ නම් වේ.

කළු. තෙ සුබ පරිසරයක් හොඳින් දිසා අසාසවසන විනයය
එකඟතා අවිකල්පය පරිසරයක් සහිත පරිසරයක් හොඳින්, නාය සහිත
තෙ සුබ පරිසරයක් හොඳින්, දිසා පසාසවසන විනයය
එකඟතා අවිකල්පය පරිසරයක් සහිත පරිසරයක් හොඳින්,
නාය සහිත තෙ සුබ පරිසරයක් හොඳින් -පෙ-
සවිකල්පයක් සවිකල්පයක් හොඳින්, එම තෙ සුබ
පරිසරයක් හොඳින්.

සුබපරිසරයේදී අසාසවසන විනයය, පරිසරයක් සහිත, අනු-
පසාසන සුබය. වෙදනා පරිසරයක් නොසහිත, සහිත පරිසරයක් සහිත ව,
නාය සහිත තෙ සුබ පරිසරයක් හොඳින්, එම තෙ සුබ
පරිසරයක් වෙදනා සුබ පරිසරයක් සහිත පරිසරයක් හොඳින්.

අනුපසාසන කළු. තෙ වෙදනා අනුපසාසන: අනුපසාසන
-පෙ- එම තෙ වෙදනා අනුපසාසන. භාවනා විනයය භාවනා -පෙ-
ආසවනවෙදනා භාවනා.

සුබපරිසරයේදී අසාසවසන විනයය සංවරයක් සිලිසුද්ධි -පෙ-
සුබපරිසරයේදී අසාසවසන විනයය එකඟතා අවිකල්පය
පරිසරයක් -පෙ- පරිසරයක් ඉදිරියට සමාධානතාව. තෙ සුබ පරිසරයක්
'සමස්ත පරිසරයක්' (2)

කළු. 'විනයසංවරයේදී අසාසවසන' සිලිසුද්ධි, 'විනයසංවර-
පරිසරයේදී පසාසන' සිලිසුද්ධි.

කතමෝ විනයසංවරයෝ: දිසා අසාසවසන සසුද්ධි ව වෙදනා ව
වෙනසිකා, එතෙ බලය විනයපරිසරයක් විනයසංවරයෝ; දිසා පසාසවසන
සසුද්ධි ව වෙදනා ව වෙනසිකා, එතෙ බලය විනයපරිසරයක් විනයසංවරයෝ.
-පෙ- සුබපරිසරයේදී අසාසවසන -පෙ- සුබපරිසරයේදී පසාසවසන
සසුද්ධි ව වෙදනා ව වෙනසිකා, එතෙ බලය විනයපරිසරයක් විනය-
සංවරයෝ. අසං විනයසංවරයෝ.

කළු. තෙ විනයසංවරයෝ පරිසරයක් හොඳින්: දිසා අසාසවසන
විනයය එකඟතා අවිකල්පය පරිසරයක් සහිත පරිසරයක් හොඳින්, නාය
සහිත තෙ සුබ පරිසරයක් හොඳින්, දිසා පසාසවසන විනයය
එකඟතා අවිකල්පය පරිසරයක් සහිත පරිසරයක් හොඳින්. නාය සහිත
තෙ සුබ පරිසරයක් හොඳින්, එම විනයසංවරයෝ පරිසරයක් හොඳින්.
-පෙ- සවිකල්පයක් සවිකල්පයක් හොඳින්, එම විනයසංවරයෝ පරිසරයක්
හොඳින්.

කිසෙසින් ඒ සුඛයෝ ප්‍රකට කොට දන්තාලද්දුනු වෙන් ද යන්: 'දිසං'සි කියන ලද ආශ්වාසයාගේ වශයෙන් විතතයාගේ එකාග්‍රතා සංකීර්ණ අවික්ෂේපය දන්තාගට සිහි එළඹයිවියා වෙයි. ඒ සිහියෙන් ඒ නුවණින් ඒ සුඛයෝ ප්‍රකට කොට දන්තාලද්දුනු වෙති. 'දිසං'සි කියන ලද ප්‍රඥාසංයාගේ වශයෙන් විතතයාගේ එකාග්‍රතා සංකීර්ණ අවික්ෂේපය දන්තාගට සිහි එළඹයිවියා වෙයි. ඒ සිහියෙන් ඒ නුවණින් ඒ සුඛයෝ ප්‍රකට කොට දන්තාලද්දුනු වෙති ... සාක්ෂාත්කතීවාය සාක්ෂාත් කරන්තාගට ඒ සුඛයෝ ප්‍රකට වූවාහු වෙති. මෙසෙසින් ඒ සුඛයෝ ප්‍රකට වූවාහු වෙත්.

'සුඛපටිසංවේදී'සි කියන ලද ආශ්වාසප්‍රඥාසයන්ගේ වශයෙන් වේදනා වෙයි. (අරමුණට) එළඹයිවිම සමාති යැ අනුපසංනාව ඥාන යැ වේදනාව උපස්ථාන වෙයි. සමාති නො වෙයි. සමාතිය උපස්ථාන ද සමාති ද වෙයි. ඒ සමාතියෙන් ඒ ඥානයෙන් ඒ වේදනාව අනුපසංනා කෙරෙයි. එයින් කියනු ලැබෙයි: 'වේදනාසු වේදනානුපසංනාසතිපට්ඨානභාවනා'යි.

අනුපසංනා යනු: කිසෙසින් ඒ වේදනාව අනුපසංනා කෙරේ ද යන්: අතීතා හෙයින් අනුපසංනා කෙරෙයි ... මෙසෙසින් ඒ වේදනාව අනුපසංනා කෙරේ. භාවනා යනු: භාවනා සතරෙකි ... ආසෙවන-සවභාවයෙන් භාවනා යි.

'සුඛපටිසංවේදී'සි කියන ලද ආශ්වාසප්‍රඥාසයන්ගේ සංවරසවභාවයෙන් ශීලවිශුද්ධි වෙයි ... 'සුඛපටිසංවේදී'සි කියන ලද ආශ්වාසප්‍රඥාසයන්ගේ වශයෙන් විතතයාගේ එකාග්‍රතා සංකීර්ණ අවික්ෂේපය දන්තාගට ... ප්‍රකට කොට දන්තේ ඉන්ද්‍රියයන් සමවධාන කෙරෙයි. එයින් කියනු ලැබෙයි; 'සමත්ඤ්ඤා පටිවිජ්ඣති'යි. (2)

කිසෙසින් විතතසංසකාරය ප්‍රකට කෙරෙමින් ආශ්වාස කරන්නෙමි' හික්මේ ද 'විතතසංසකාරය ප්‍රකට කෙරෙමින් ප්‍රඥාස කරන්නෙමි' හික්මේ ද යන්:

විතතසංසකාර කවරු යන්: 'දිසං'සි කියන ලද ආශ්වාසයාගේ වශයෙන් සංඥාවන් වේදනාවන් චෛතසික වෙති. තෙල ධර්මයෝ සිත පිළිබඳ වූවාහු විතතසංසකාර වෙති. 'දිසං'සි කියන ලද ප්‍රඥාසයාගේ වශයෙන් සංඥාවන් වේදනාවන් චෛතසික වෙති. තෙල ධර්මයෝ සිත පිළිබඳ වූවාහු විතතසංසකාර වෙති. ... 'සුඛපටිසංවේදී'සි කියන ලද ආශ්වාසයාගේ වශයෙන් - සුඛපටිසංවේදී'සි කියන ලද ප්‍රඥාසයාගේ වශයෙන් සංඥාවන් වේදනාවන් චෛතසික වෙති. තෙල ධර්මයෝ සිත පිළිබඳ වූවාහු විතතසංසකාර වෙති. මේ විතතසංසකාර නම් වේ.

කිසෙසින් ඒ විතතසංසකාරයෝ ප්‍රකට කොට දන්තාලද්දුනු වෙන් ද යන්: 'දිසං'සි කියන ලද ආශ්වාසයාගේ වශයෙන් විතතයාගේ එකාග්‍රතා සංකීර්ණ අවික්ෂේපය දන්තාගට සිහි එළඹයිවියා වෙයි. ඒ සිහියෙන් ඒ නුවණින් ඒ විතතසංසකාරයෝ ප්‍රකට කොට දන්තාලද්දුනු වෙති. 'දිසං'සි කියන ලද ප්‍රඥාසයාගේ වශයෙන් විතතයාගේ එකාග්‍රතා සංකීර්ණ අවික්ෂේපය දන්තාගට සිහි එළඹයිවියා වෙයි, ඒ සිහියෙන් ඒ නුවණින් ඒ විතතසංසකාරයෝ ප්‍රකට කොට දන්තාලද්දුනු වෙති. ... සාක්ෂාත්කතීවාය සාක්ෂාත්කරන්තාගට ඒ විතතසංසකාරයෝ ප්‍රකට වූවාහු වෙති. මෙසෙසින් ඒ විතතසංසකාරයෝ ප්‍රකට වූවාහු වෙත්.

චිත්තසංකාරපටිසංවේදී අස්සාසපස්සාසවසෙන වෙදනා, උපට්ඨානං සති, අනුපස්සනා ඤාණං, වෙදනා උපට්ඨානං නො සති, සති උපට්ඨානං ඤාණං ව සති ව, තාය සතිං තෙන ඤාණෙන නං වෙදනං අනුපස්සති තෙන වුවවති: වෙදනාසු වෙදනානුපස්සනාසතිපට්ඨානභාවනා'ති.

අනුපස්සතිති කථං නං වෙදනං අනුපස්සති. අනිච්චතො අනුපස්සති, -පෙ- ඵලං නං වෙදනං අනුපස්සති. භාවනානි චතසො භාවනා -පෙ- ආසෙවනට්ඨන භාවනා.

චිත්තසංකාරපටිසංවේදී අස්සාසපස්සාසානං සංවරට්ඨන සීලවිසුද්ධි -පෙ- චිත්තසංකාරපටිසංවේදී අස්සාසපස්සාසවසෙන චිත්තස්ස ඵකග්ගනං අවිකේඛපං පජානතො -පෙ- පජානතො ඉන්ද්‍රියාති සමොධානෙති. තෙන වුවවති: 'සමත්ඤ්ඤ පටිවිජ්ඣති'ති. (3)

කථං පස්සමාසං චිත්තසංකාරං අස්සාසපස්සාමිති සිකති, 'පස්සමාසං චිත්තසංකාරං පස්සාමිති' සිකති:

කතමො චිත්තසංකාරො: දීඝං අස්සාසවසෙන සඤ්ඤා ව වෙදනා ව චේතසිකා, ඵතෙ ධම්මා චිත්තපටිබ්ඛා චිත්තසංකාරා, තෙ චිත්තසංකාරෙ පස්සමොනො නිරොධෙනො වූපසමෙනො සිකති, දීඝං පස්සාසවසෙන සඤ්ඤා ව වෙදනා ව චේතසිකා, ඵතෙ ධම්මා චිත්තපටිබ්ඛා චිත්තසංකාරා, තෙ චිත්තසංකාරෙ පස්සමොනො නිරොධෙනො වූපසමෙනො සිකති, චිත්තසංකාරපටිසංවේදී අස්සාසවසෙන -පෙ- චිත්තසංකාරපටිසංවේදී පස්සාසවසෙන සඤ්ඤා ව වෙදනා ව චේතසිකා, ඵතෙ ධම්මා චිත්තපටිබ්ඛා චිත්තසංකාරා, තෙ චිත්තසංකාරෙ පස්සමොනො නිරොධෙනො වූපසමෙනො සිකති.

පස්සමාසං චිත්තසංකාරං අස්සාසපස්සාසවසෙන වෙදනා, උපට්ඨානං සති, අනුපස්සනා ඤාණං, වෙදනා උපට්ඨානං නො සති, සති උපට්ඨානං ඤාණං ව සති ව, තාය සතිං තෙන ඤාණෙන නං වෙදනං අනුපස්සති. තෙන වුවවති: 'වෙදනාසු වෙදනානුපස්සනාසතිපට්ඨානභාවනා'ති.

අනුපස්සතිති කථං නං වෙදනං අනුපස්සති: අනිච්චතො අනුපස්සති -පෙ- ඵලං නං වෙදනං අනුපස්සති. භාවනානි චතසො භාවනා -පෙ- ආසෙවනට්ඨන භාවනා.

පස්සමාසං චිත්තසංකාරං අස්සාසපස්සාසානං සංවරට්ඨන සීල- විසුද්ධි -පෙ- පස්සමාසං චිත්තසංකාරං අස්සාසපස්සාසවසෙන චිත්තස්ස ඵකග්ගනං අවිකේඛපං පජානතො -පෙ- පජානතො ඉන්ද්‍රියාති සමොධානෙති. තෙන වුවවති: 'සමත්ඤ්ඤ පටිවිජ්ඣති'ති. (4)

අට්ඨ අනුපස්සනෙ ඤාණාති, අට්ඨ ව උපට්ඨානානුස්සතිංසො, චිත්තාරි සුත්තන්තිකවජ්ඣති වෙදනාසු වෙදනානුපස්සනාය.

‘විත්තසංඝාරපරිසංවෙදී’ යි කියන ලද ආශ්වාසප්‍රශ්වාසයන්ගේ වගයෙන් වෙදනා වෙයි. උපසථාන සමාති යැ අනුපසංයනාව ඥාන යැ වෙදනාව උපසථාන වෙයි. සමාති නො වෙයි, සමාතිය උපසථාන ද සමාති ද වෙයි. ඒ සමාතියෙන් ඒ ඥානයෙන් ඒ වෙදනාව අනුපසංයනා කෙරෙයි. එයින් කියනු ලැබෙයි; ‘වෙදනාසු වෙදනානුපසංයනාසතිපට්ඨානභාවනා’ යි

අනුපසංයනී යනු: කිසෙයින් ඒ වෙදනාව අනුපසංයනා කෙරේ ද යත්: අනිත්‍ය භෙයින් අනුපසංයනා කෙරෙයි. ... මෙසෙයින් ඒ වෙදනාව අනුපසංයනා කෙරේ. භාවනා යනු: භාවනා සතරෙකි ... ආසෙවන සමභාවයෙන් භාවනා යි.

‘විත්තසංඝාරපරිසංවෙදී’ යි කියන ලද ආශ්වාසප්‍රශ්වාසයන්ගේ සංවර සමභාවයෙන් ශීලවිශුද්ධි වෙයි. ... ‘විත්තසංඝාරපරිසංවෙදී’ යි කියන ලද ආශ්වාසප්‍රශ්වාසයන්ගේ වගයෙන් විත්තයාගේ එකාග්‍රතා සංඝාත අවික්ෂේපය දන්නාහට ... ප්‍රකට කොට දන්නේ ඉන්ද්‍රියයන් සම්මධාන කෙරෙයි. එයින් කියනු ලැබෙයි: ‘සමත්ඤ්ඤ පටිවිජ්ඣති’ යි. (3)

කිසෙයින් ‘විත්තසංඝාරය සන්තිද්‍රවමිත් ආශ්වාස කරන්නෙමි’ හික්මේ ද ‘විත්තසංඝාරය සන්තිද්‍රවමිත් ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමි’ හික්මේ ද යත්:

විත්තසංඝාර කවරු යත්: ‘දීඝං’ යි කියන ලද ආශ්වාසයාගේ වගයෙන් සංඥාවන් වෙදනාවන් චෛතසික වෙති. තෙල ධර්මයෝ සිත පිළිබඳ චූළාහු වින්‍යාස සංකාර වෙති. ඒ විත්තසංඝාරයන් සන්තිද්‍රවමිත් නිරුද්ධ කෙරෙමින් ව්‍යුපගමනය කෙරෙමින් හික්මෙයි. ‘දීඝං’ යි කියන ලද ප්‍රශ්වාසයාගේ වගයෙන් සංඥාවන් වෙදනාවන් චෛතසික වෙති. තෙල ධර්මයෝ සිත පිළිබඳ චූළාහු විත්තසංඝාර වෙති. ඒ විත්තසංඝාරයන් සන්තිද්‍රවමිත් නිරුද්ධ කෙරෙමින් ව්‍යුපගමනය කෙරෙමින් හික්මෙයි. ‘විත්තසංඝාරපරිසංවෙදී’ යි කියන ලද ආශ්වාසයාගේ වගයෙන් ... ‘විත්තසංඝාරපරිසංවෙදී’ යි කියන ලද ප්‍රශ්වාසයාගේ වගයෙන් සංඥාවන් වෙදනාවන් චෛතසික වෙති. තෙල ධර්මයෝ සිත පිළිබඳ චූළාහු විත්තසංඝාර වෙති. ඒ විත්තසංඝාරයන් සන්තිද්‍රවමිත් නිරුද්ධ කෙරෙමින් ව්‍යුපගමනය කෙරෙමින් හික්මේ.

‘පසංඛාසං විත්තසංඝාරං’ යි කියන ලද ආශ්වාසයාගේ වගයෙන් වෙදනා වෙයි (අරමුණට) එමුග්ගිම සමාති යැ. අනුපසංයනාව ඥාන යැ, වෙදනාව උපසථාන වෙයි. සමාති නො වෙයි. සමාතිය උපසථාන ද සමාති ද වෙයි. ඒ සමාතියෙන් ඒ ඥානයෙන් ඒ වෙදනාව අනුපසංයනා කෙරෙයි. එයින් කියනු ලැබෙයි: ‘වෙදනාසු වෙදනානුපසංයනාසතිපට්ඨානභාවනා’ යි.

අනුපසංයනී යනු: කිසෙයින් ඒ වෙදනාව අනුපසංයනා කෙරේ ද යත්: අනිත්‍ය භෙයින් අනුපසංයනා කෙරෙයි. ... මෙසෙයින් ඒ වෙදනාව අනුපසංයනා කෙරේ. භාවනා යනු භාවනා සතරෙකි: ... ආසෙවන සමභාවයෙන් භාවනා යි.

‘පසංඛාසං විත්තසංඝාරං’ යි කියන ලද ආශ්වාසප්‍රශ්වාසයන්ගේ සංවර සමභාවයෙන් ශීලවිශුද්ධි යැ ... ‘පසංඛාසං විත්තසංඝාරං’ යි කියන ලද ආශ්වාසප්‍රශ්වාසයන්ගේ වගයෙන් විත්තයාගේ එකාග්‍රතා සංඝාත අවික්ෂේපය දන්නාහට ... ප්‍රකට කොට දන්නේ ඉන්ද්‍රියයන් සම්මධාන කෙරෙයි. එයින් කියනු ලැබෙයි: ‘සමත්ඤ්ඤ පටිවිජ්ඣති’ යි. (4)

වෙදනාවන්හි වෙදනාව අනුච්ඡාදී මෙහි අනුදැනීමෙන් අධ්‍යාත්මික ඥානයෙන් අධ්‍යාත්මික, උපසථානානුසමාතිනු ද අධ්‍යාත්මික, සංග්‍රාහනික ව්‍යාප්ත සතර දෙනෙකි.

ද්විතීය චතුෂ්කය යි.

කථං 'විත්තපරිසංවෙදී අස්සසිස්සාමි'ති සිකති, විත්තපරිසංවෙදී පස්සසිස්සාමි'ති සිකති.

කතමා නං විත්තං: දිසං අස්සාසවසෙන වික්ඛං,¹ යං විත්තං මනෝ මානසං හදයං පණ්ඩරං මනෝ² මනායතනං මනිඤ්ඤං වික්ඛං වික්ඛං කකිකො, තජ්ජමනෝ³ වික්ඛං වික්ඛං⁴ දිසං පස්සාසවසෙන -පෙ- පස්සමායං විත්තසංඛාරං අස්සාසවසෙන -පෙ- පස්සමායං විත්තසංඛාරං පස්සාසවසෙන වික්ඛං විත්තං¹ යං විත්තං මනෝ මානසං හදයං පණ්ඩරං මනෝ මනායතනං මනිඤ්ඤං වික්ඛං වික්ඛං කකිකො තජ්ජ මනෝ³ වික්ඛං වික්ඛං⁴ දිසං විත්තං.

කථං නං විත්තං පරිච්ඡිද්ධං හොති: දිසං අස්සාසවසෙන විත්තස්ස ඵකග්ගතං අච්ඡෙදිතං පජානතො සති උපට්ඨිතා හොති, තාය සතියා තෙන ඤාණෙන නං විත්තං පරිච්ඡිද්ධං හොති, දිසං පස්සාසවසෙන විත්තස්ස ඵකග්ගතං අච්ඡෙදිතං පජානතො සති උපට්ඨිතා හොති, තාය සතියා තෙන ඤාණෙන නං විත්තං පරිච්ඡිද්ධං හොති -පෙ- සච්ඡිකාතඛං සච්ඡිකරොතො නං විත්තං පරිච්ඡිද්ධං හොති, එවං නං විත්තං පරිච්ඡිද්ධං හොති.

විත්තපරිසංවෙදී අස්සාසපස්සාසවසෙන වික්ඛං,¹ උපට්ඨානං සති, අනුපස්සනා ඤාණං, විත්තං උපට්ඨානං නො සති, සති උපට්ඨානඤ්චෙව සති ව, තාය සතියා තෙන වික්ඛං තෙන නං විත්තං අනුපස්සති. තෙන වුච්චති: 'විත්තෙ විත්තානුපස්සනාසතිපට්ඨානභාවනා'ති.

අනුපස්සතිති කථං නං විත්තං අනුපස්සති: අභිච්චතො අනුපස්සති -පෙ- එවං නං විත්තං අනුපස්සති. භාවනාති චතස්සො භාවනා -පෙ- ආසෙවනට්ඨන භාවනා.

විත්තපරිසංවෙදී අස්සාසපස්සාසානං සංවරට්ඨන සිලවිසුද්ධි. -පෙ- විත්තපරිසංවෙදී අස්සාසපස්සාසවසෙන විත්තස්ස ඵකග්ගතං අච්ඡෙදිතං- පජානතො -පෙ- පජානතො ඉඤ්ඤාති සමොධානෙති. තෙන වුච්චති: 'සමන්ඤ්ච පරිච්ඡිද්ධි'ති. (1)

කථං 'අභිප්පමොදයං විත්තං අස්සසිස්සාමි'ති සිකති, 'අභිප්පමොදයං විත්තං පස්සසිස්සාමි'ති සිකති:

කතමො⁵ විත්තස්ස අභිප්පමොදො: දිසං අස්සාසවසෙන විත්තස්ස ඵකග්ගතං අච්ඡෙදිතං පජානතො උපපජ්ජති විත්තස්ස අභිප්පමොදො, යා විත්තස්ස ආමොදනා පමොදනා භාසො පභාසො විතති⁶ ඔදග්ගං අතතමනනා විත්තස්ස. දිසං පස්සාසවසෙන විත්තස්ස ඵකග්ගතං අච්ඡෙදිතං පජානතො උපපජ්ජති විත්තස්ස අභිප්පමොදො, යා විත්තස්ස ආමොදනා පමොදනා භාසො පභාසො විතති ඔදග්ගං අතතමනනා විත්තස්ස -පෙ- විත්තපරිසංවෙදී අස්සාසවසෙන -පෙ- විත්තපරිසංවෙදී පස්සාසවසෙන විත්තස්ස ඵකග්ගතං අච්ඡෙදිතං පජානතො උපපජ්ජති විත්තස්ස අභිප්පමොදො, යා විත්තස්ස ආමොදනා පමොදනා භාසො පභාසො විතති ඔදග්ගං අතතමනනා විත්තස්ස, අයං විත්තස්ස අභිප්පමොදො.

1. වික්ඛං විත්තං - සා, PTS. 2. 'මනෝ' තාසිපොඤ්ඤානසී,

3. තජ්ජමනො - PTS, 4. වික්ඛං වික්ඛං - PIS

5. කතමො ව - සා 6. විත්තස්ස - සා

කිසෙයින් 'විත්තය ප්‍රකට කෙරෙමින් ආශ්වාස කරන්නෙමි' යි හික්මේ ද, 'විත්තය ප්‍රකට කෙරෙමින් ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමි' යි හික්මේ ද යත්:

ඒ විත්තය කවර යත්: 'දිසං' යි කියනලද ආශ්වාසයාගේ වශයෙන් විඥනය විත්ත නම්. යම් සිතෙක් මනසෙක් මානසයෙක් හෘදයෙක් පණ්ඩර වූ භවාඛ්‍ය සිතෙක් මනසෙක් මනායතනයෙක් මනිනුය-යෙක් විඥනයෙක් විඥනයක්කියෙක් තදනුරූප මනෝවිඥනාධාතූයෙක් වේ ද, 'දිසං' යි කියනලද ප්‍රශ්වාසයාගේ වශයෙන් ... 'පසංමහං විත්ත-සංඛාරං' යි කියනලද ආශ්වාසයාගේ වශයෙන් ... 'පසංමහං විත්ත-සංඛාරං' යි කියනලද ප්‍රශ්වාසයාගේ වශයෙන් විඥනය විත්ත නම්. යම් සිතෙක් මනසෙක් මානසයෙක් හෘදයෙක් පණ්ඩර වූ භවාඛ්‍ය සිතෙක් මනසෙක් මනායතනයෙක් මනිනුයෙක් විඥනයෙක් විඥනයක්කියෙක් තදනුරූප මනෝවිඥනාධාතූයෙක් වේ ද මේ විත්ත නම් වේ.

කිසෙයින් ඒ විත්තය ප්‍රකට කොට දන්නාලද වේ ද යත්: 'දිසං' යි කියනලද ආශ්වාසයාගේ වශයෙන් විත්තයාගේ එකාග්‍රතා සංඛාරාන අවික්ෂේපය දන්නාහට සිහි එළඹ සිටියා වෙයි. ඒ සිහියෙන් ඒ නුවණින් ඒ සිත ප්‍රකට කොට දන්නාලද වෙයි. 'දිසං' යි කියනලද ප්‍රශ්වාසයාගේ වශයෙන් විත්තයාගේ එකාග්‍රතා සංඛාරාන අවික්ෂේපය දන්නාහට සිහි එළඹ සිටියා වෙයි. ඒ සිහියෙන් ඒ නුවණින් ඒ සිත ප්‍රකට කොට දන්නාලද වෙයි ... සාක්ෂාත්කෘතිය සාක්ෂාත් කරන්නාහට ඒ සිත ප්‍රකට වූයේ වෙයි. මෙසෙයින් ඒ සිත ප්‍රකට කොට දන්නාලද වේ.

'විත්තපරිසංවෙදි' යි කියනලද ආශ්වාසප්‍රශ්වාසයන්ගේ වශයෙන් විඥනය විත්ත නම්. (අරවුණට) එළඹ සිටීම සමාති යා. අනුපසංනාව ඥාන යා. විත්තය උපසංනාව වෙයි සමාති නො වෙයි. සමාතිය උපසංනාව ද සමාති ද වෙයි. ඒ සමාතියෙන් ඒ ඥානයෙන් ඒ සිත අනුපසංනා කෙරෙයි. එයින් කියනු ලැබෙයි: 'විතෙත විත්තානුපසංනා සතිපට්ඨානභාවනා' යි.

අනුපසංනා යනු: කිසෙයින් ඒ සිත අනුපසංනා කෙරේ ද යත්: අතින්‍ය හෙයින් අනුපසංනා කෙරෙයි ... මෙසෙයින් ඒ සිත අනුපසංනා කෙරේ. භාවනා යනු: භාවනා සතරෙකි...ආසෙවනසවභාවයෙන් භාවනා යි.

'විත්තපරිසංවෙදි' යි කියනලද ආශ්වාසප්‍රශ්වාසයන්ගේ සංවරසවභාව-යෙන් ශීලවිඤ්ඤා යා ... 'විත්තපරිසංවෙදි' යි කියනලද ආශ්වාසප්‍රශ්වාස-යන්ගේ වශයෙන් විත්තයාගේ එකාග්‍රතා සංඛාරාන අවික්ෂේපය දන්නාහට ... ප්‍රකට කොට දන්නේ ඉන්ද්‍රියයන් සම්මත නෙරෙයි. එයින් කියනු ලැබෙයි: 'සමසංකප්ප පරිච්ඡාති' යි. (1)

කිසෙයින් 'සිත ප්‍රමුද්ධ කෙරෙමින් ආශ්වාස කරන්නෙමි' හික්මේ ද, 'සිත ප්‍රමුද්ධ කෙරෙමින් ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමි' හික්මේ ද යත්:

විත්තයාගේ ප්‍රමොදය (අබික නුෂටිය) කවර යත්: 'දිසං' යි කියනලද ආශ්වාසයාගේ වශයෙන් විත්තයාගේ එකාග්‍රතා සංඛාරාන අවික්ෂේපය දන්නාහට විත්තයාගේ ප්‍රමොදය උපදි. විත්තයාගේ යම් ආමොදනාකාර-යෙක් ප්‍රමොදනාකාරයෙක් හමියෙක් ප්‍රහමියෙක් (බන්ධ වැනි බැවින්) විත්තියක් උදගු බවෙක් විත්තයාගේ සියමන බවෙක් වේ ද, 'දිසං' යි කියනලද ප්‍රශ්වාසයාගේ වශයෙන් විත්තයාගේ එකාග්‍රතා සංඛාරාන අවික්ෂේපය දන්නාහට විත්තයාගේ ප්‍රමොදය උපදි. විත්තයාගේ යම් ආමොදනාකාර-යෙක් ප්‍රමොදනාකාරයෙක් හමියෙක් ප්‍රහමියෙක් විත්තියක් උදගු බවෙක් විත්තයාගේ සියමන බවෙක් වේ ද ... 'විත්තපරිසංවෙදි' යි කියනලද ආශ්වාසයාගේ වශයෙන් ... 'විත්තපරිසංවෙදි' යි කියනලද ප්‍රශ්වාසයාගේ වශයෙන් විත්තයාගේ එකාග්‍රතා සංඛාරාන අවික්ෂේපය දන්නාහට විත්තයාගේ ප්‍රමොදය උපදි. විත්තයාගේ යම් ආමොදනාකාරයෙක් ප්‍රමොදනාකාරයෙක් ප්‍රහමියෙක් විත්තියක් උදගු බවෙක් විත්තයාගේ සියමන බවෙක් වේ ද මේ විත්තයාගේ ප්‍රමොදය යි.

අභිප්පමොදයං චිත්තං අස්සාසපස්සාසවසෙන විඤ්ඤාණං චිත්තං, උපට්ඨානං සති, අනුපස්සනා ඤාණං, චිත්තං උපට්ඨානං නො සති, සති උපට්ඨානඤ්ඤවච සති ව, තාස සතියා තෙන ඤාණෙන තං චිත්තං අනුපස්සති. තෙන වුච්චති: 'විතෙත චිත්තානුපස්සනාසතිපට්ඨානභාවනා'ති.

අනුපස්සනීති කථං තං චිත්තං අනුපස්සති: -පෙ- එවං තං චිත්තං අනුපස්සති, භාවනාති වතස්සො භාවනා -පෙ- ආසෙවනට්ඨෙන භාවනා.

අභිප්පමොදයං චිත්තං අස්සාසපස්සාසානං සංවරට්ඨෙන සීලවිසුද්ධි-පෙ- අභිප්පමොදයං චිත්තං අස්සාසපස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවිකෙඛපං පජානතො -පෙ- පජානනො ඉඤ්ජියාති සමොධානෙති, තෙන වුච්චති: 'සමත්ඤ්ඤ පටිවිජ්ඣති'ති. (2)

කථං 'සමාදහං චිත්තං අස්සයිස්සාමි'ති සිකති, 'සමාදහං චිත්තං පස්සයිස්සාමි'ති සිකති:

කතමො සමාධි.¹ දීඝං අස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතා අවිකෙඛපො සමාධි, යා චිත්තස්ස සිති සණ්ඨිති අවට්ඨිති². අවිසාහාරො අවිකෙඛපො අවිසාහට්ඨානසතා³ සමථො සමාධිඤ්ජියං සමාධිබලං සමමාසමාධි. දීඝං පස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතා අවිකෙඛපො සමාධි -පෙ- සමාදහං චිත්තං අස්සාසවසෙන -පෙ- සමාදහං චිත්තං පස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතා අවිකෙඛපො සමාධි, යා චිත්තස්ස සිති සණ්ඨිති අවට්ඨිති අවිසාහාරො අවිකෙඛපො අවිසාහට්ඨානසතා සමථො සමාධිඤ්ජියං සමාධිබලං සමමාසමාධි, අයං සමාධි.

සමාදහං චිත්තං අස්සාසපස්සාසවසෙන විඤ්ඤාණං චිත්තං, උපට්ඨානං සති, අනුපස්සනා ඤාණං, චිත්තං උපට්ඨානං නො සති, සති උපට්ඨානඤ්ඤවච සති ව, තාස සතියා තෙන ඤාණෙන තං චිත්තං අනුපස්සති, තෙන වුච්චති: 'විතෙත චිත්තානුපස්සනාසතිපට්ඨානභාවනා'ති.

අනුපස්සනීති කථං තං චිත්තං අනුපස්සති: -පෙ- එවං තං චිත්තං අනුපස්සති. භාවනාති වතස්සො භාවනා -පෙ- ආසෙවනට්ඨෙන භාවනා.

සමාදහං චිත්තං අස්සාසපස්සාසානං සංවරට්ඨෙන සීලවිසුද්ධි -පෙ- සමාදහං චිත්තං අස්සාසපස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතා අවිකෙඛපං පජානතො -පෙ- පජානනො ඉඤ්ජියාති සමොධානෙති. තෙන වුච්චති: 'සමත්ඤ්ඤ පටිවිජ්ඣති'ති. (3)

1 කතමඤ්ඤ සමාධිඤ්ජියං - සතා

2 අවට්ඨිති -පෙ- සතා,

3 අවිසාහට්ඨානසතා - සතා

‘අභිප්පමොදයං චිත්තං’ යි කියනලද ආශ්වාසප්‍රචාරයන්ගේ වශයෙන් විඤ්ඤාන චිත්ත නම්. උපස්ථානය සමාති යැ. අනුපසංනාව ඥාන යැ. චිත්තය උපස්ථාන වෙයි, සමාති නො වෙයි. සමාතිය උපස්ථාන ද සමාති ද වෙයි. ඒ සමාතියෙන් ඒ ඥානයෙන් එ සිත අනුපසංනා කෙරේ. එයින් කියනු ලැබෙයි: ‘චිත්තෙ චිත්තානුපසංනාසතිපට්ඨානභාවනා’ යි.

අනුපසංනා යනු: කිසෙයින් එ සිත අනුපසංනා කෙරේ ද යත්: ... මෙසෙයින් එ සිත අනුපසංනා කෙරේ භාවනා යනු: භාවනා සතරෙකි ... ආසෙවනසවහාවයෙන් භාවනා යි.

‘අභිප්පමොදයං චිත්තං’ යි කියනලද ආශ්වාසප්‍රචාරයන්ගේ සංවර-සවහාවයෙන් ශීලවිඤ්ඤාන යැ ... ‘අභිප්පමොදයං චිත්තං’ යි කියනලද ආශ්වාස ප්‍රචාරයන්ගේ වශයෙන් චිත්තයාගේ එකාග්‍රතා සංකීර්ණ අවික්ෂේපය දන්නාහට ... ප්‍රකට කොට දන්නේ ඉන්ද්‍රියයන් සම්මත කෙරේ. එයින් කියනු ලැබෙයි: ‘සමත්ඤ්ඤ පටිච්ඡක්ඛති’ යි. (2)

කිසෙයින් ‘සිත (අරමුණෙහි) පිහිටුවමින් ආශ්වාස කරන්නෙමි’ යි කීමේ ද, ‘සිත පිහිටුවමින් ප්‍රචාරය කරන්නෙමි’ යි කීමේ ද යත්:

සමාති කවරු යත්: ‘දිඝං’ යි කියනලද ආශ්වාසයාගේ වශයෙන් චිත්තයාගේ එකාග්‍රතා සංකීර්ණ අවික්ෂේපය සමාති නම්. චිත්තයාගේ යම් (අරමුණෙහි) සිටීමෙන් මොනොවට සිටීමෙන් බැසගෙන සිටීමෙන් නො විසිර යෑමෙන් අවික්ෂේපයෙන් නො විසුළුයින් ඇති බවෙන් ශමථයෙන් සමාතින්ද්‍රියයෙන් සමාතිබලයෙන් සමාත්සමාතියෙන් වේ ද, ‘දිඝං’ යි කියන ලද ප්‍රචාරයාගේ වශයෙන් චිත්තයාගේ එකාග්‍රතා සංකීර්ණ අවික්ෂේපය සමාති නම් ... ‘සමාදහං චිත්තං’ යි කියනලද ආශ්වාසයාගේ වශයෙන් ... ‘සමාදහං චිත්තං’ යි කියනලද ප්‍රචාරයාගේ වශයෙන් චිත්තයාගේ එකාග්‍රතා සංකීර්ණ අවික්ෂේපය සමාති නම්. චිත්තයාගේ යම් (අරමුණෙහි) සිටීමෙන් මොනොවට සිටීමෙන් බැසගෙන සිටීමෙන් නො විසිරීමෙන් අවික්ෂේපයෙන් නො විසුළුයින් ඇති බවෙන් ශමථයෙන් සමාතින්ද්‍රියයෙන් සමාතිබලයෙන් සමාත්සමාතියෙන් වේ ද මේ සමාති නම් වේ.

‘සමාදහං චිත්තං’ යි කියනලද ආශ්වාසප්‍රචාරයාගේ වශයෙන් විඤ්ඤාන චිත්ත නම්. උපස්ථානය සමාති යැ අනුපසංනාව ඥාන යැ. චිත්තය උපස්ථාන වෙයි, සමාති නො වෙයි. සමාතිය උපස්ථාන ද සමාති ද වෙයි. ඒ සමාතිය-යෙන් ඒ ඥානයෙන් එ සිත අනුපසංනා කෙරෙයි. එයින් කියනු ලැබෙයි: ‘චිත්තෙ චිත්තානුපසංනාසතිපට්ඨානභාවනා’ යි.

අනුපසංනා යනු: කිසෙයින් එ සිත අනුපසංනා කෙරේ ද යත්: ... මෙසෙයින් එ සිත අනුපසංනා කෙරේ. භාවනා යනු: භාවනා සතරෙකි ... ආසෙවනසවහාවයෙන් භාවනා යි.

‘සමාදහං චිත්තං’ යි කියනලද ආශ්වාසප්‍රචාරයන්ගේ සංවරසවහාව-යෙන් ශීලවිඤ්ඤාන යැ ... ‘සමාදහං චිත්තං’ යි කියනලද ආශ්වාසප්‍රචාරයන්ගේ වශයෙන් චිත්තයාගේ එකාග්‍රතා සංකීර්ණ අවික්ෂේපය දන්නාහට ... ප්‍රකට කොට දන්නේ ඉන්ද්‍රියයන් සම්මත කෙරේ. එයින් කියනු ලැබෙයි: ‘සමත්ඤ්ඤ පටිච්ඡක්ඛති’ යි. (3)

කිසෙයින් 'සිත මුදමින් ආශාස කරන්නෙමි' හික්මේ ද, 'සිත මුදමින් ප්‍රශාස කරන්නෙමි' හික්මේ ද යත්: රාගයෙන් සිත මුදමින් ආශාස කරන්නෙමි' හික්මෙයි, 'රාගයෙන් සිත මුදමින් ප්‍රශාස කරන්නෙමි' හික්මෙයි, 'දෝෂයෙන් සිත මුදමින් ආශාස කරන්නෙමි' හික්මෙයි, 'දෝෂයෙන් සිත මුදමින් ප්‍රශාස කරන්නෙමි' හික්මෙයි, 'මොහයෙන් සිත මුදමින් ආශාස කරන්නෙමි' හික්මෙයි, 'මානසෙන් සිත මුදමින් ... දූෂිතයෙන් සිත මුදමින් ... විවිධිත්‍යයෙන් සිත මුදමින් ... ස්ත්‍රීත්‍යයෙන් සිත මුදමින් ... භෞතිකයෙන් සිත මුදමින් ... අතිරික්තයෙන් සිත මුදමින් ... අනොත්තප්‍යයෙන් සිත මුදමින් ආශාස කරන්නෙමි' හික්මෙයි. අනොත්තප්‍යයෙන් සිත මුදමින් ප්‍රශාස කරන්නෙමි' හික්මේ.

'විමෝචයං චිත්තං' යි කියනලද ආශාසප්‍රශාසයන්ගේ වශයෙන් විභූතය චිත්ත නම්. උපස්ථානය සමාති යැ ...

අනුපසානි යනු: කිසෙයින් එ සිත අනුපසානා කෙරේ ද යත්: ... මෙසෙයින් එ සිත අනුපසානා කෙරේ. භාවනා යනු: භාවනා සතරෙකි .. ආසෙවනසවභාවයෙන් භාවනා යි.

'විමෝචයං චිත්තං' යි කියනලද ආශාසප්‍රශාසයන්ගේ සංවරසංචාලයෙන් ශිලිමුද්‍රි යැ ... 'විමෝචයං චිත්තං' යි කියනලද ආශාස-ප්‍රශාසයන්ගේ වශයෙන් චිත්තයාගේ එකාග්‍රතා සංකල්පන අවික්ෂේපය දන්නාහට ... ප්‍රකට කොට දන්නේ ඉන්ද්‍රියයන් සම්බන්ධ කෙරේ. එයින් කියනු ලැබෙයි: 'සමත්ඤ්ඤ පරිච්ඡකිති' යි. (4)

සිතෙහි සිත අනුවැ බැලීමෙහි අනුදැනීමාභූතයෝ අටදෙනෙක, උපස්ථානානුසමාතිනු අටදෙනෙක, සෞත්‍රානතිකවස්තුනු සතර දෙනෙකි.

තෘතීයවතුකෙය යි.

කිසෙයින් අනිත්‍යානුදර්ශී (අනිත්‍ය අනු වැ බලනසුලු) වැ ආශාස කරන්නෙමි' හික්මේ ද, 'අනිත්‍යානුදර්ශී වැ ප්‍රශාස කරන්නෙමි' හික්මේ ද යත්:

අනිච්චං යනු: අනිත්‍ය කවර යත්: පඤ්චස්කන්ධයෝ අනිත්‍යයහ. කවර අරුතින් අනිත්‍යයහ යත්: උත්පාදව්‍යයසවභාවයෙන් අනිත්‍යයහ. පඤ්චස්කන්ධයන්ගේ උදය දක්නේ කෙනෙක් ලක්ෂණයන් දක්නේ ද, ව්‍යය දක්නේ කෙනෙක් ලක්ෂණයන් දක්නේ ද, උදයව්‍යය දක්නේ කෙනෙක් ලක්ෂණයන් දක්නේ ද යත්: පඤ්චස්කන්ධයන්ගේ උදය දක්නේ පස්විසි ලක්ෂණයන් දකී. ව්‍යය දක්නේ පස්විසි ලක්ෂණයන් දකී පඤ්චස්කන්ධයන්ගේ උදයව්‍යය දක්නේ මේ පනස් ලක්ෂණයන් දකී.

'රූපයෙහි අනිත්‍යානුදර්ශී වැ ආශාස කරන්නෙමි' හික්මෙයි, 'රූපයෙහි අනිත්‍යානුදර්ශී වැ ප්‍රශාස කරන්නෙමි' හික්මෙයි, වේදනායෙහි ... සංඥයෙහි ... සංස්කාරයන්හි ... විභූතයෙහි ... චක්ෂුසෙහි ... 'ජරා-මරණයෙහි අනිත්‍යානුදර්ශී වැ ආශාස කරන්නෙමි' හික්මෙයි, 'ජරාමරණ-යෙහි අනිත්‍යානුදර්ශී වැ ප්‍රශාස කරන්නෙමි' හික්මේ.

'අනිච්චානුපසානි' යි කියනලද ආශාසප්‍රශාසයන්ගේ වශයෙන් ධම්මෝ වෙති. උපස්ථානය සමාති යැ අනුපසානාව භූත යැ. ධම්මෝ උපස්ථානය සමාති නොවෙයි. සමාතිය උපස්ථාන ද සමාති ද වෙයි. ඒ සමාතියෙන් ඒ භූතයෙන් ඒ ධම්මන් අනුපසානා කෙරෙයි. එයින් කියනු ලැබෙයි: 'ධම්මෙසු ධම්මානුපසානාසතිපට්ඨානභාවනා' යි.

අනුපසානිති කථා තෙ බමෙම අනුපසානි: -පෙ- එවං තෙ බමෙම අනු-
පසානි, භාවනාති චතසො භාවනා -පෙ- ආසෙවනටොසන භාවනා.

අනිච්චානුපසානි අසාසපසාසානං සංවරටොසන සීලචිත්තදා -පෙ-
අනිච්චානුපසානි අසාසපසාසවසෙන චිත්තසා එකග්ගනා අවිකෙඛපං
පජානතො -පෙ- පජානනො ඉන්ද්‍රියානි සමොධානෙති, තෙන වුවච්ඡි:
'සමන්තං සුච පටිච්ඡකිති'ති. (1)

කථං 'විරාගානුපසානි අසාසසාමි'ති සිකති, 'විරාගානුපසානි පසා-
සසාමි'ති සිකති:

රූපෙ ආදිනවං දිස්වා රූපවිරාගෙ ඡන්දජානො හොති සඤ්ඤාබ්‍රතො
විතතඤ්ඤාසා සමාබ්‍රිසිතං. 'රූපෙ විරාගානුපසානි අසාසසාමි'ති සිකති,
'රූපෙ විරාගානුපසානි පසාසසාමි'ති සිකති, වෙදනාය -පෙ- සඤ්ඤාය
-පෙ- සඤ්ඤායෙරසු -පෙ- විඤ්ඤායෙ -පෙ- චක්ඛුසමිං -පෙ- ජරාමරණෙ
ආදිනවං දිස්වා ජරාමරණවිරාගෙ ඡන්දජානො හොති සඤ්ඤාබ්‍රතො,
විතතඤ්ඤාසා සමාබ්‍රිසිතං, 'ජරාමරණෙ විරාගානුපසානි අසාසසාමි'ති
සිකති, 'ජරාමරණෙ විරාගානුපසානි පසාසසාමි'ති සිකති,

විරාගානුපසානි අසාසපසාසවසෙන බමමා, උපට්ඨානං සති,
අනුපසානාඤ්ඤං, බමමා උපට්ඨානං නො සති, සති උපට්ඨානඤ්ඤව
සති ච, නාය සතියා තෙන ඤ්ඤෙන තෙ බමෙම අනුපසානි, තෙන
වුවච්ඡි: 'බමෙමසු බමමානුපසානාසතිපට්ඨානභාවනා'ති.

අනුපසානිති කථා තෙ බමෙම අනුපසානි -පෙ- එවං තෙ බමෙම
අනුපසානි. භාවනාති. චතසො භාවනා -පෙ- ආසෙවනටොසන භාවනා.

විරාගානුපසානි අසාසපසාසානං සංවරටොසන සීලචිත්තදා -පෙ- විරා-
ගානුපසානි අසාසපසාසවසෙන චිත්තසා එකග්ගනා අවිකෙඛපං පජානතො
-පෙ- පජානනො ඉන්ද්‍රියානි සමොධානෙති. තෙන වුවච්ඡි: 'සමන්තං සුච
පටිච්ඡකිති'ති (2)

කථං 'නිරෝධානුපසානි අසාසසාමි'ති සිකති, 'නිරෝධානුපසානි
පසාසසාමි'ති සිකති:

රූපෙ ආදිනවං දිස්වා රූපනිරෝධෙ ඡන්දජානො හොති සඤ්ඤාබ්‍ර-
තො¹, විතතඤ්ඤාසා සමාබ්‍රිසිතං. 'රූපෙ නිරෝධානුපසානි අසා-
සසාමි'ති සිකති, 'රූපෙ නිරෝධානුපසානි පසාසසාමි'ති සිකති,
වෙදනාය -පෙ- සඤ්ඤායෙ -පෙ- සඤ්ඤායෙරසු -පෙ- විඤ්ඤායෙ -පෙ- චක්ඛුසමිං
-පෙ- ජරාමරණෙ ආදිනවං දිස්වා ජරාමරණනිරෝධෙ ඡන්දජානො හොති
සඤ්ඤාබ්‍රතො,¹ විතතඤ්ඤාසා සමාබ්‍රිසිතං, 'ජරාමරණෙ නිරෝධානුපසානි
අසාසසාමි'ති සිකති, ජරාමරණෙ නිරෝධානුපසානි පසාසසාමි'ති
සිකති.

1. සද්ධ.විමුක්තො - සි 1

අනුපසංගතිය යනු: කිසෙයින් ඒ ධර්මයන් අනුපසංගතා කෙරේ ද යත් ... මෙසෙයින් ඒ ධර්මයන් අනුපසංගතා කෙරේ. භාවනා යනු: භාවනා සතරෙකි ... ආසෙවනසම්භාවයෙන් භාවනා යි.

‘අනිව්‍යානුපසංගතිය’ කියනලද ආශ්වාසප්‍රඥාපයන්ගේ සංවරණවිභාවයෙන් ශිලවිශුද්ධිය යි ... ‘අනිව්‍යානුපසංගතිය’ කියන ලද ආශ්වාසප්‍රඥාපයන්ගේ වශයෙන් චිත්තයාගේ එකාග්‍රතා සංකල්පන අවිකෂේපය දන්නාහට ... ප්‍රකට කොට දන්නේ ඉන්ද්‍රියයන් සම්මතකත කෙරේ. එයින් කියනු ලැබෙයි: ‘සමත්ඤ්ඤා පරිවිජ්ඣාති’ යි (1)

කිසෙයින් විරාගානුදර්ශී වූ ආශ්වාස කරන්නෙමි’ හික්මේ ද, විරාගානුදර්ශී වූ ප්‍රඥාස කරන්නෙමි’ හික්මේ ද යත්:

රූපයෙහි ආදිතව දැක රූපවිරාගයෙහි උපත් ඡන්ද ඇත්තේ ශ්‍රද්ධාබිමුක්ත වෙයි. ඔහුගේ සිත ද මොනොවට පිහිටියේ වෙයි. ‘රූපයෙහි විරාගානුදර්ශී වූ ආශ්වාස කරන්නෙමි’ හික්මෙයි. ‘රූපයෙහි විරාගානුදර්ශී වූ ප්‍රඥාස කරන්නෙමි’ හික්මෙයි, වෙදනායෙහි ... සංඥයෙහි - සංස්කාරයන්හි - විඤ්ඤයෙහි - චක්ඛුසෙහි ... ජරාමරණයෙහි ආදිතව දැක ජරාමරණවිරාගයෙහි උපත් ඡන්ද ඇත්තේ ශ්‍රද්ධාබිමුක්ත වෙයි. ඔහුගේ සිත ද මොනොවට පිහිටියේ වෙයි, ජරාමරණයෙහි විරාගානුදර්ශී වූ ආශ්වාස කරන්නෙමි’ හික්මෙයි. ‘ජරාමරණයෙහි විරාගානුදර්ශී වූ ප්‍රඥාස කරන්නෙමි’ හික්මේ.

විරාගානුපසංගතිය’ කියනලද ආශ්වාසප්‍රඥාපයන්ගේ වශයෙන් ධර්මයෝ වෙති. උපස්ථානය සමාති යැ, අනුපසංගතාව ඥාන යැ ධර්ම උපස්ථාන වෙයි. සමාති නො වෙයි. සමාතින උපස්ථාන ද සමාති ද වෙයි, ඒ සමාතියෙන් ඒ ඥානයෙන් ඒ ධර්මයන් අනුපසංගතා කෙරේ. එයින් කියනු ලැබෙයි: ‘ධම්මෙසු ධම්මානුපසංගතාපනිපට්ඨානභාවනා’ යි

අනුපසංගතිය යනු: කිසෙයින් ඒ ධර්මයන් අනුපසංගතා කෙරේ ද යත්: ... මෙසෙයින් ඒ ධර්මයන් අනුපසංගතා කෙරේ. භාවනා යනු: භාවනා සතරෙකි ... ආසෙවන සම්භාවයෙන් භාවනා යි.

‘විරාගානුපසංගතිය’ කියනලද ආශ්වාසප්‍රඥාපයන්ගේ සංවරණවිභාවයෙන් ශිලවිශුද්ධිය යි ... ‘විරාගානුපසංගතිය’ කියන ලද ආශ්වාසප්‍රඥාපයන්ගේ වශයෙන් චිත්තයාගේ එකාග්‍රතා සංකල්පන අවිකෂේපය ප්‍රකට කොට දන්නාහට ... ප්‍රකට කොට දන්නේ ඉන්ද්‍රියයන් සම්මතකත කෙරේ. එයින් කියනු ලැබෙයි: ‘සමත්ඤ්ඤා පරිවිජ්ඣාති’ යි. (2)

කිසෙයින් නිරෝධානුදර්ශී වූ ආශ්වාස කරන්නෙමි’ හික්මේ ද, නිරෝධානුදර්ශී වූ ප්‍රඥාස කරන්නෙමි’ හික්මේ ද යත්:

රූපයෙහි ආදිතව දැක රූපනිරෝධයෙහි උපත් ඡන්ද ඇත්තේ ශ්‍රද්ධාබිමුක්ත වෙයි. ඔහුගේ සිත ද මොනොවට පිහිටියේ වෙයි. ‘රූපයෙහි නිරෝධානුදර්ශී වූ ආශ්වාස කරන්නෙමි’ හික්මෙයි. ‘රූපයෙහි නිරෝධානුදර්ශී වූ ප්‍රඥාස කරන්නෙමි’ හික්මෙයි, වෙදනායෙහි ... සංඥයෙහි - සංස්කාරයන්හි - විඤ්ඤයෙහි - චක්ඛුසෙහි ... ජරාමරණයෙහි ආදිතව දැක ජරාමරණනිරෝධයෙහි උපත් ඡන්ද ඇත්තේ ශ්‍රද්ධාබිමුක්ත වෙයි. ඔහුගේ සිත ද මොනොවට පිහිටියේ වෙයි. ජරාමරණයෙහි නිරෝධානුදර්ශී වූ ආශ්වාස කරන්නෙමි’ හික්මෙයි. ජරාමරණයෙහි නිරෝධානුදර්ශී වූ ප්‍රඥාස කරන්නෙමි’ හික්මේ.

කනිෂ්ඨාකාරකයේ අවිජ්ජාය ආදීනවො හොති, කනිෂ්ඨාකාරකයේ අවිජ්ජා නිරුජ්ජාති: පඤ්චාසාදකයෙහි අවිජ්ජාය ආදීනවො හොති, අවිජ්ජාකාරකයේ අවිජ්ජා නිරුජ්ජාති.

කතමෙහි පඤ්චාසාදකයේ අවිජ්ජාය ආදීනවො හොති: අනිච්චවේදන අවිජ්ජාය ආදීනවො හොති, දුක්ඛවේදන අවිජ්ජාය ආදීනවො හොති, අනත්තවේදන අවිජ්ජාය ආදීනවො හොති, සන්තතාවේදන අවිජ්ජාය ආදීනවො හොති, විපරිනාමවේදන අවිජ්ජාය ආදීනවො හොති, ඉමෙහි පඤ්චාසාදකයේ අවිජ්ජාය ආදීනවො හොති.

කතමෙහි අවිජ්ජාකාරකයේ අවිජ්ජා නිරුජ්ජාති: නිදනනිරොධෙන අවිජ්ජා නිරුජ්ජාති, සමුදයනිරොධෙන අවිජ්ජා නිරුජ්ජාති, ජාතනිරොධෙන අවිජ්ජා නිරුජ්ජාති, පභවනිරොධෙන¹ අවිජ්ජා නිරුජ්ජාති, හෙතුනිරොධෙන අවිජ්ජා නිරුජ්ජාති පච්චයනිරොධෙන අවිජ්ජා නිරුජ්ජාති, ස්කන්ධපාදෙන අවිජ්ජා නිරුජ්ජාති, නිරොධුපට්ඨානෙන අවිජ්ජා නිරුජ්ජාති. ඉමෙහි අවිජ්ජාකාරකයේ අවිජ්ජා නිරුජ්ජාති.

ඉමෙහි පඤ්චාසාදකයේ අවිජ්ජාය ආදීනවං දිස්වා ඉමෙහි අවිජ්ජාකාරකයේ අවිජ්ජානිරොධෙ² ජන්දජානො හොති සංඛාධිවුත්තො, විතතඤ්ඤා සංඛාධිවුත්තං. අවිජ්ජාය 'නිරොධානුස්සි අස්සපිස්සාමි'ති සිකති, අවිජ්ජාය නිරොධානුපස්සි පස්සපිස්සාමි'ති සිකති.

කනිෂ්ඨාකාරකයේ සංඛාරෙසු ආදීනවො හොති, කනිෂ්ඨාකාරකයේ සංඛාරා නිරුජ්ජාතී: -පෙ- කනිෂ්ඨාකාරකයේ විඤ්ඤාණෙ ආදීනවො හොති, කනිෂ්ඨාකාරකයේ විඤ්ඤාණා නිරුජ්ජාතී: -පෙ- කනිෂ්ඨාකාරකයේ නාමරූපෙ ආදීනවො හොති, කනිෂ්ඨාකාරකයේ නාමරූපං නිරුජ්ජාති -පෙ- කනිෂ්ඨාකාරකයේ සලායතනෙ ආදීනවො හොති, කනිෂ්ඨාකාරකයේ සලායතනං නිරුජ්ජාති -පෙ- කනිෂ්ඨාකාරකයේ ඵසෙස ආදීනවො හොති, කනිෂ්ඨාකාරකයේ ඵසෙසා නිරුජ්ජාතී: -පෙ- කනිෂ්ඨාකාරකයේ වේදනාය ආදීනවො හොති, කනිෂ්ඨාකාරකයේ වේදනා නිරුජ්ජාති -පෙ- කනිෂ්ඨාකාරකයේ තණ්හාය ආදීනවො හොති, කනිෂ්ඨාකාරකයේ තණ්හා නිරුජ්ජාති -පෙ- කනිෂ්ඨාකාරකයේ උපාදානෙ ආදීනවො හොති, කනිෂ්ඨාකාරකයේ උපාදානං නිරුජ්ජාති -පෙ- කනිෂ්ඨාකාරකයේ භවෙ ආදීනවො හොති, කනිෂ්ඨාකාරකයේ භවො නිරුජ්ජාති -පෙ- කනිෂ්ඨාකාරකයේ ජාතියා ආදීනවො හොති, කනිෂ්ඨාකාරකයේ ජාතී නිරුජ්ජාතී: -පෙ- කනිෂ්ඨාකාරකයේ ජරාමරණෙ ආදීනවො හොති, කනිෂ්ඨාකාරකයේ ජරාමරණං නිරුජ්ජාති: පඤ්චාසාදකයේ ජරාමරණෙ ආදීනවො හොති, අවිජ්ජාකාරකයේ ජරාමරණං නිරුජ්ජාති.

කතමෙහි පඤ්චාසාදකයේ ජරාමරණෙ ආදීනවො හොති: අනිච්චවේදන ජරාමරණෙ ආදීනවො හොති, දුක්ඛවේදන -පෙ- අනත්තවේදන -පෙ- සන්තතාවේදන -පෙ- විපරිනාමවේදන ජරාමරණෙ ආදීනවො හොති. ඉමෙහි පඤ්චාසාදකයේ ජරාමරණෙ ආදීනවො හොති.

1 ආහාරනිරොධෙන - ංඃ

2 අවිජ්ජානිරොධෙන - සංඛා, PTS,

කිහි අයුරෙකින් අවිද්‍යායෙහි ආදිනව වේ ද? කිහි අයුරෙකින් අවිද්‍යාව නිරුද්ධ වේ ද යත්: පස් අයුරෙකින් අවිද්‍යායෙහි ආදිනව වෙයි. අට අයුරෙකින් අවිද්‍යාව නිරුද්ධ වේ.

කවර පස් අයුරෙකින් අවිද්‍යායෙහි ආදිනව වේ ද යත්: අතින්‍යාසවහාව-යෙන් අවිද්‍යායෙහි ආදිනව වෙයි. දෘඩස්වභාවයෙන් අවිද්‍යායෙහි ආදිනව වෙයි. අනාත්මස්වභාවයෙන් අවිද්‍යායෙහි ආදිනව වෙයි. සන්තාපස්වභාව-යෙන් අවිද්‍යායෙහි ආදිනව වෙයි. විපරිණාමස්වභාවයෙන් අවිද්‍යායෙහි ආදිනව වේ. මේ පස් අයුරින් අවිද්‍යායෙහි ආදිනව වේ.

කවර අට අයුරෙකින් අවිද්‍යාව නිරුද්ධ වේ ද යත්: මූලප්‍රත්‍යය නිරෝධයෙන් අවිද්‍යාව නිරුද්ධ වෙයි, ආසන්නප්‍රත්‍යය නිරෝධයෙන් අවිද්‍යාව නිරුද්ධ වෙයි, මූලප්‍රත්‍යයාගේ උත්පත්තිනිරෝධයෙන් අවිද්‍යාව නිරුද්ධ වෙයි, ආසන්නප්‍රත්‍යයාගේ උත්පත්තිනිරෝධයෙන් අවිද්‍යාව නිරුද්ධ වෙයි, ජනක ප්‍රත්‍යය නිරෝධයෙන් අවිද්‍යාව නිරුද්ධ වෙයි: උපස්ථානකප්‍රත්‍යය නිරෝධ-යෙන් අවිද්‍යාව නිරුද්ධ වෙයි, (විදගීනා-මාගී) ඥානාත්‍යාදයෙන් අවිද්‍යාව නිරුද්ධ වෙයි. නිරෝධය ඵලබ්ධිවීමෙන් අවිද්‍යාව නිරුද්ධ වෙයි. මේ අට අයුරින් අවිද්‍යාව නිරුද්ධ වේ. මේ පස් අයුරින් අවිද්‍යායෙහි ආදිනව දැක මේ අට අයුරින් අවිද්‍යානිරෝධයෙහි හටගත් ඡන්ද ඇත්තේ ශ්‍රද්ධාබිමුක්ත වෙයි. ඔහුගේ සිත ද මොනොවට පිහිටියේ වෙයි. 'අවිද්‍යාවගේ නිරෝධය අනුවැ බලමින් ආයාස කරන්නෙමි' හික්මෙයි. 'අවිද්‍යාවගේ නිරෝධය අනුවැ බලමින් ප්‍රයාස කරන්නෙමි' හික්මේ.

කිහි අයුරෙකින් 'සංස්කාරයන්හි ආදිනව වේ ද, කිහි අයුරෙකින් සංස්කාරයෝ නිරුද්ධ වෙත් ද, ... කිහි අයුරෙකින් විඥානෙහි ආදිනව වේ ද, කිහි අයුරෙකින් විඥාන නිරුද්ධ වේ ද, කිහි අයුරෙකින් නාම-රූපයෙහි ආදිනව වේ ද, කිහි අයුරෙකින් නාමරූපය නිරුද්ධ වේ ද? කිහි අයුරෙකින් සලායතනයෙහි ආදිනව වේ ද, කිහි අයුරෙකින් සලා-යතනය නිරුද්ධ වේ ද, කිහි අයුරෙකින් ස්වභාවයෙහි ආදිනව වේ ද, කිහි අයුරෙකින් ස්වභාව නිරුද්ධ වේ ද, කිහි අයුරෙකින් වේදනායෙහි ආදිනව වේ ද, කිහි අයුරෙකින් වේදනාව නිරුද්ධ වේ ද, කිහි අයුරෙකින් තෘෂ්ණාවගේ ආදිනව වේ ද, කිහි අයුරෙකින් තෘෂ්ණාව නිරුද්ධ වේ ද, කිහි අයුරෙකින් උපාදානයෙහි ආදිනව වේ ද, කිහි අයුරෙකින් උපාදානය නිරුද්ධ වේ ද, කිහි අයුරෙකින් භවයෙහි ආදිනව වේ ද, කිහි අයුරෙකින් භවය නිරුද්ධ වේ ද, කිහි අයුරෙකින් ජාතියෙහි ආදිනව වේ ද, කිහි අයුරෙකින් ජාතිය නිරුද්ධ වේ ද, කිහි අයුරෙකින් ජරාමරණයෙහි ආදිනව වේ ද, කිහි අයුරෙකින් ජරාමරණය නිරුද්ධ වේ ද යත්: පස් අයුරෙකින් ජරාමරණයෙහි ආදිනව වෙයි. අට අයුරෙකින් ජරාමරණය නිරුද්ධ වේ.

කවර පස් අයුරින් ජරාමරණයෙහි ආදිනව වේ ද යත්: අතින්‍යාසවහාවයෙන් ජරාමරණයෙහි ආදිනව වෙයි. දෘඩස්වභාවයෙන් ... අනාත්මස්වභාවයෙන් ... සන්තාපස්වභාවයෙන් ... විපරිණාමස්වභාවයෙන් ජරා-මරණයෙහි ආදිනව වෙයි. මේ පස් අයුරින් ජරාමරණයෙහි ආදිනව වේ.

කතමෙහි අට්ඨභාකාරෙහි ජරාමරණං නිරුජ්ඣති: නිදනනිරොධෙන ජරාමරණං නිරුජ්ඣති, සමුදයනිරොධෙන -පෙ- ජාතිනිරොධෙන -පෙ- පහවිනිරොධෙන¹ -පෙ- භෙදානිරොධෙන -පෙ- පච්චයනිරොධෙන -පෙ- ඤාණාපාදෙන -පෙ- නිරොධුපට්ඨානෙන ජරාමරණං නිරුජ්ඣති. ඉමෙහි අට්ඨභාකාරෙහි ජරාමරණං නිරුජ්ඣති.

ඉමෙහි පඤ්චාභාකාරෙහි ජරාමරණෙ ආදීනවං දිස්වා ඉමෙහි අට්ඨභාකාරෙහි ජරාමරණනිරොධෙ ඡන්දජානො භොති සද්ධාසිමුත්තො,² විතතඤ්චස්ස සොබිට්ඨිනා, 'ජරාමරණෙ නිරොධානුපසිං අස්සසිස්සාමි'ති සිකති, ජරාමරණෙ නිරොධානුපසිං පස්සසිස්සාමි'ති සිකති.

නිරොධානුපසිං අස්සාසපස්සාසවසෙන ධම්මා, උපට්ඨානං සති, අනුපස්සනා ඤාණං, ධම්මා උපට්ඨානං නො සති, සති උපට්ඨානඤ්චව සති ච, නාය සතිසා තෙන ඤාණෙන නෙ ධම්මෙ අනුපස්සති. තෙන වුච්චති: 'ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සනාසතිපට්ඨානභාවනා'ති.

අනුපස්සතිති කථං තෙ ධම්මෙ අනුපස්සති -පෙ- එවං තෙ ධම්මෙ අනුපස්සති. භාවනාති විතසො භාවනා -පෙ- ආසෙවනවේශෙන භාවනා.

නිරොධානුපසිං අස්සාසපස්සාසානං සංවරවේශෙන සිලවිසුද්ධි -පෙ- නිරොධානුපසිං අස්සාසපස්සාසවසෙන විතතස්ස එකග්ගතං අවිකේපං පජානතො -පෙ- පජානතො ඉන්ද්‍රියානි සමොධානෙති. තෙන වුච්චති: 'සමන්තඤ්ච පටිච්ඡන්ති'ති. (3)

කථං 'පටිනිස්සග්ගානුපසිං අස්සසිස්සාමි'ති සිකති, 'පටිනිස්සග්ගානුපසිං පස්සසිස්සාමි'ති සිකති:

පටිනිස්සග්ගාති දෙව පටිනිස්සග්ගා: පරිච්චාගපටිනිස්සග්ගො ච, පකඤ්ඤාපටිනිස්සග්ගො ච. 'රූපං පරිච්චජති'ති පරිච්චාගපටිනිස්සග්ගො 'රූපනිරොධෙ තිබ්බානෙ විතතං පකඤ්ඤාති'ති පකඤ්ඤාපටිනිස්සග්ගො, රූපෙ පටිනිස්සග්ගානුපසිං අස්සසිස්සාමි'ති සිකති, රූපෙ 'පටිනිස්සග්ගානුපසිං පස්සසිස්සාමි'ති සිකති. වෙදනං -පෙ- සඤ්ඤං -පෙ- සංඛාරෙ -පෙ- විඤ්ඤාණං -පෙ- චක්ඛුං -පෙ- 'ජරාමරණං පරිච්චජති'ති පරිච්චාගපටිනිස්සග්ගො, 'ජරාමරණනිරොධෙ තිබ්බානෙ විතතං පකඤ්ඤාති'ති පකඤ්ඤාපටිනිස්සග්ගො.

'ජරාමරණෙ පටිනිස්සග්ගානුපසිං අස්සසිස්සාමි'ති සිකති, 'ජරාමරණෙ පටිනිස්සග්ගානුපසිං පස්සසිස්සාමි'ති සිකති. පටිනිස්සග්ගානුපසිං අස්සාසපස්සාසවසෙන ධම්මා, උපට්ඨානං සති, අනුපස්සනා ඤාණං, ධම්මා උපට්ඨානං නො සති, සති උපට්ඨානඤ්චව සති ච. නාය සතිසා තෙන ඤාණෙන නෙ ධම්මෙ අනුපස්සති. තෙන වුච්චති: 'ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සනාසතිපට්ඨානභාවනා'ති.

1. සවතිරොධෙන - සෘෂ්, සි 1

2. සද්ධාසිමුත්තො - සි 1.

කවර අට අයුරින් ජරාමරණය නිරුද්ධ වේද යත්: නිදහනිරෝධයෙන් ජරාමරණය නිරුද්ධ වෙයි. සමුදයනිරෝධයෙන් ... ජාතිනිරෝධයෙන් ... පහවනිරෝධයෙන් ... හෙතුනිරෝධයෙන් ... ප්‍රත්‍යයනිරෝධයෙන් ... ඥානෝත්පාදයෙන් ... නිරෝධය එළඹෙයි. මේ අට අයුරින් ජරාමරණය නිරුද්ධ වෙයි. මේ පස් අයුරින් ජරාමරණයෙහි ආදිනව දැක මේ අට අයුරින් ජරාමරණනිරෝධයෙහි හටගත් ඡන්ද ඇත්තේ ශ්‍රද්ධායෙහි අධිමුක්ත වෙයි. ඔහුගේ සිත ද මොහොවට පිහිටියේ වෙයි. 'ජරාමරණයෙහි නිරෝධය අනුවා බලමින් ආශ්වාස කරන්නෙමි' හික්මෙයි. ජරාමරණයෙහි නිරෝධය අනුවා බලමින් ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමි' හික්මෙයි. 'නිරෝධානුපය්‍යී'යි කියන ලද ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාසයන්ගේ වශයෙන් ධර්මයෝ වෙති. උපස්ථානය සමාති යැ අනුපය්‍යනාව ඥාන යැ ධර්ම උපස්ථාන වෙයි. සමාති නො වෙයි. සමාතිය උපස්ථාන ද සමාති ද වෙයි. ඒ සමාතියෙන් ඒ ඥානයෙන් ඒ ධර්මයන් අනුපය්‍යනා කෙරෙයි. එයින් කියනු ලැබෙයි. 'ධම්මසු ධම්මානුපය්‍යනා-සතිපට්ඨානභාවනා'යි.

අනුපය්‍යනී යනු: කිසෙයින් ඒ ධර්මයන් අනුපය්‍යනා කෙරේ ද යත්: ... මෙසෙයින් ඒ ධර්මයන් අනුපය්‍යනා කෙරෙයි. භාවනා යනු: භාවනා, සතරෙකි ... ආසෙවනසම්භාවයෙන් භාවනා යි. 'නිරෝධානුපය්‍යී'යි කියන ලද ආශ්වාසප්‍රශ්වාසයන්ගේ වශයෙන් සංවර සම්භාවයෙන් ශීලවිගුද්ධි යැ ... 'නිරෝධානුපය්‍යී'යි කියන ලද ආශ්වාසප්‍රශ්වාසයන්ගේ වශයෙන් චිත්තයාගේ එකාග්‍රතා සංකල්පන අවිකල්පය ප්‍රකට කොට දන්නාගට ... ප්‍රකට කොට දන්නේ ඉන්ද්‍රියයන් සම්ප්‍රධාන කෙරෙයි. එයින් කියනු ලැබෙයි. සමත්ඤ්ඤා පටිච්ඡක්ඛානී'යි.

කිසෙයින් 'පටිතිස්සග්ගානුපය්‍යී වැ ආශ්වාස කරන්නෙමි' හික්මේ ද, 'පටිතිස්සග්ගානුපය්‍යී වැ ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමි' හික්මේ ද යත්: **පටිතිස්සග්ගා** යනු: ප්‍රතිනිසංගීයෝ දෙදෙනෙකි: පරිත්‍යාගප්‍රතිනිසංගී යැ ප්‍රසංකදනප්‍රතිනිසංගී යැ යි. රූපය පරිත්‍යාග කෙරේ නු යි පරිත්‍යාග ප්‍රතිනිසංගී වෙයි. රූපනිරෝධ සංකල්පන නිවැරදියෙහි චිත්තය ප්‍රසංකදනා කෙරේ නු යි ප්‍රසංකදනප්‍රතිනිසංගී වෙයි. 'රූපයෙහි පටිතිස්සග්ගානුපය්‍යී වැ ආශ්වාස කරන්නෙමි' හික්මෙයි. 'රූපයෙහි පටිතිස්සග්ගානුපය්‍යී වැ ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමි' හික්මෙයි. වේදනාව ... සංඥාව ... සංස්කාරයන් ... විඥානය ... චක්ඛුෂ් ... ජරාමරණය පරිත්‍යාග කෙරේ නු යි පරිත්‍යාගප්‍රතිනිසංගී වෙයි, ජරාමරණනිරෝධ සංකල්පන නිවැරදියෙහි චිත්තය ප්‍රසංකදන කෙරේ නු යි ප්‍රසංකදනප්‍රතිනිසංගී වෙයි. 'ජරාමරණයෙහි පටිතිස්සග්ගානුපය්‍යී වැ ආශ්වාස කරන්නෙමි' හික්මෙයි. ජරාමරණයෙහි පටිතිස්සග්ගානුපය්‍යී වැ ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමි' හික්මෙයි. පටිතිස්සග්ගානුපය්‍යී'යි කියන ලද ආශ්වාසප්‍රශ්වාසයන්ගේ වශයෙන් ධර්මයෝ වෙති. උපස්ථානය සමාති යැ, අනුපය්‍යනාව ඥාන යැ, ධර්ම උපස්ථාන වෙයි. සමාති නො වෙයි. සමාතිය උපස්ථාන ද සමාති ද වෙයි. ඒ සමාතියෙන් ඒ ඥානයෙන් ඒ ධර්මයන් අනුපය්‍යනා කෙරෙයි. එයින් කියනු ලැබෙයි. 'ධම්මසු ධම්මානුපය්‍යනා-සතිපට්ඨාන භාවනා'යි.

අනුපසායනීති කථං තෙ ධම්මෙ අනුපසායනී: අනිච්චතො අනුපසායනී, නො නිච්චතො -පෙ- පටිනිසායජනී, නො ආදියති. අනිච්චතො අනුපසායනො, නිච්චසඤ්ඤං පජ්හති -පෙ- පටිනිසායජනො, ආදානං පජ්හති. එවං තෙ ධම්මෙ අනුපසායනී. භාවනානි චතසො භාවනා: තත් ජාතානං ධම්මානං අනනිච්ඡතනථෙය්න භාවනා -පෙ- ආසෙවනථෙය්න භාවනා.

පටිනිසායග්ගානුපසායනී අසායාසපසායාසානං සංවරථෙය්න සිලවිසුද්ධි, අවිකෙතිපථෙය්න විභ්වවිසුද්ධි, දසානථෙය්න දිට්ඨිවිසුද්ධි, යො තත් සංවරථෙය්න, අයං අබ්බිලසිකිනා. යො තත් අවිකෙතිපථෙය්න, අයං අබ්බිච්ඡතසිකිනා, යො තත් දසානථෙය්න, අයං අබ්බිසඤ්ඤාසිකිනා. ඉමා නිසො සිකිනායො ආවජ්ජනො සිකිනි, ජානනො සිකිනි -පෙ- සච්ඡිකාතබ්බං සච්ඡිකරොනො සිකිනිති.

පටිනිසායග්ගානුපසායනී අසායාසපසායාසවසෙන චිත්තසා ඵකග්ගනං අවිකෙතිපං පජානනො විදිතා වෙදනා උපපජ්ජනි, විදිතා උපධ්වහනි, විදිතා අබ්භතං ගච්ඡන්ති -පෙ- පටිනිසායග්ගානුපසායනී අසායාසපසායාසවසෙන චිත්තසා ඵකග්ගනං අවිකෙතිපං පජානනො ඉඤ්ඤාති සමොධානෙති, ගොචරඤ්ච පජානාති, සමත්ඤ්ච පටිවිජ්ඣති, බලාති සමොධානෙති, බොජ්ඣග්ගෙ සමොධානෙති, මග්ගං සමොධානෙති, ධම්මෙ සමොධානෙති, ගොචරඤ්ච පජානාති, සමත්ඤ්ච පටිවිජ්ඣති.

ඉඤ්ඤාති සමොධානෙති කථං ඉඤ්ඤාති සමොධානෙති: අබ්බිමොක්ඛථෙය්න සද්ධිඤ්ඤා සමොධානෙති -පෙ- තෙන වුවිච්ඡි: 'සමත්ඤ්ච පටිවිජ්ඣති'ති. (4)

අධ්වං අනුපසායනෙ ඤාණාති, අධ්වං ච උපධ්වානානුසායනියො, චිත්තාරි සුත්තනනිච්චාද්ධි ධම්මෙසු ධම්මානුපසායනාය.

ඉමාති බ්‍රහ්මංස සතොකාරියං ඤාණාති.

චතුස්ථ චතුස්සං.

සතොකාරිඤ්ඤා නිදද්දසො.

අනුපසංගති යනු: කිසෙයින් ඒ ධර්මයන් අනුපසංගා කෙරේ ද යත්: අනිත්‍ය හෙයින් අනුපසංගා කෙරෙයි. නිත්‍ය හෙයින් අනුපසංගා නො කෙරෙයි. ... පරිත්‍යාග කෙරෙයි. ශ්‍රවණය නො කෙරෙයි. අනිත්‍ය හෙයින් අනුපසංගා කරනුයේ නිත්‍යසංඥාව දුරු කෙරෙයි ... පරිත්‍යාග කරනුයේ ආදිනස දුරු කෙරෙයි. මෙසෙයින් ඒ ධර්මයන් අනුපසංගා කෙරෙයි. **භාවනා** යනු: භාවනා සතරෙකි: ඒ භාවනාවිශේෂයෙහි උපත් යුගනථි (සමාධි-ප්‍රඥ) ධර්මයන්ගේ හෝ ඉක්ම පවත්නා සවහාවයෙන් භාවනා ය: ... ආසෙවනසවහාවයෙන් භාවනා යි.

‘පරිනිස්සග්ගානුපසංගි’ යි කියන ලද ආඥාසප්‍රඥාපයන්ගේ වශයෙන් සංවරසවහාවයෙන් ශිලවිභූතිය ය: අවික්‍ෂේපසවහාවයෙන් චිත්තවිභූතිය ය: දර්ශනසවහාවයෙන් දෘෂ්ටිවිභූතිය ය: එහි යම් සංවරසවහාවයෙක් වේ ද මේ අධිශිලශික්‍ෂා ය: එහි යම් අවික්‍ෂේපසවහාවයෙක් වේ ද මේ අධිචිත්තශික්‍ෂා ය: එහි යම් දර්ශනසවහාවයෙක් වේ ද මේ අධිප්‍රඥශික්‍ෂා යි. මේ තුන් ශික්‍ෂාවන් ආවර්ජනා කරන්නේ හික්මෙයි දන්නේ හික්මෙයි. ... සාක්‍ෂාත්-කතීව්‍යය සාක්‍ෂාත් කරන්නේ හික්මේ.

‘පරිනිස්සග්ගානුපසංගි’ යි කියන ලද ආඥාසප්‍රඥාපයන්ගේ වශයෙන් චිත්තයාගේ එකාග්‍රතා සංකල්පන අවික්‍ෂේපය දන්නාහට ප්‍රකට කොට දන්නාලද වෙදනාවෝ උපදිති, ප්‍රකට කොට දන්නාලද්දු වටහැනි ප්‍රකට කොට දන්නා ලද්දු අත්‍යයට යෙහි ... ‘පරිනිස්සග්ගානුපසංගි’ යි කියන ලද ආඥාසප්‍රඥාපයන්ගේ වශයෙන් චිත්තයාගේ එකාග්‍රතා සංකල්පන අවික්‍ෂේපය ප්‍රකට කොට දන්නේ ඉන්ද්‍රියයන් සමවධාන කෙරෙයි. ගොචරය ද ප්‍රකට කොට දැනගනී. ශමාභීය ද ප්‍රතිවේධ කෙරෙයි. බලයන් සමවධාන කෙරෙයි. බොධ්‍යභගයන් සමවධාන කෙරෙයි. මාහීය සමවධාන කෙරෙයි. ධර්මයන් සමවධාන කෙරෙයි. ගොචරය ද ප්‍රකට කොට දැනගනී. ශමාභීය ද ප්‍රතිවේධ කෙරේ.

ඉද්දියානි සමොධානෙති යනු: කිසෙයින් ඉද්දියයන් සමවධාන කෙරෙයි, යත්: අධිමොක්‍ෂසවහාවයෙන් ශ්‍රද්ධෙත්‍රියය සමවධාන කෙරෙයි. එයින් කියනු ලැබෙයි: ‘සමසංඝ්‍රව පටිච්ඡාදිනි’ යි.

ධර්මයන්හි ධර්මානුදර්ශිතායෙහි අනුදර්ශිතාඥානසෝ අටදෙනෙක උපසංඛා-නානුසමානිත ද අට දෙනෙක, සෞත්‍රානනිකවස්තුනු සතර දෙනෙකි.

මොහු සතොකාරීන්ගේ දෙතිස් ඥානසෝ යි.

චතුභී. චතුකෙය යි.

සතොකාරීඥානනිදේශය නිමි.

3 - 6, 11. සද්දණ්දරාසිජකකං

(6) කතමානි චතුර්විසති සමාඛිවසෙන සද්දණ්දානි:

දීඝං අසාසං චසෙන චිත්තසං ඵකග්ගතා අවිකෙඛපො සමාඛි, දීඝං පසාසං චසෙන චිත්තසං ඵකග්ගතා අවිකෙඛපො සමාඛි -පෙ- විමොචයං චිත්තං අසාසං චසෙන චිත්තසං ඵකග්ගතා අවිකෙඛපො සමාඛි, විමොචයං චිත්තං පසාසං චසෙන චිත්තසං ඵකග්ගතා අවිකෙඛපො සමාඛි.

ඉමානි චතුර්විසති සමාඛිවසෙන සද්දණ්දානි.

(7) කතමානි ද්වෙසනනනි විපසංගාවසෙන සද්දණ්දානි:

දීඝං අසාසං අනිච්චතො අනුපසංගනට්ඨෙන විපසංගා, දුක්ඛතො අනුපසංගනට්ඨෙන විපසංගා, අනත්තතො අනුපසංගනට්ඨෙන විපසංගා, දීඝං පසාසං අනිච්චතො අනුපසංගනට්ඨෙන විපසංගා, දුක්ඛතො අනුපසංගනට්ඨෙන විපසංගා, අනත්තතො අනුපසංගනට්ඨෙන විපසංගා -පෙ- විමොචයං චිත්තං අසාසං -පෙ- විමොචයං චිත්තං පසාසං අනිච්චතො අනුපසංගනට්ඨෙන විපසංගා, දුක්ඛතො අනුපසංගනට්ඨෙන විපසංගා, අනත්තතො අනුපසංගනට්ඨෙන විපසංගා.

ඉමානි ද්වෙසනනනි විපසංගාවසෙන සද්දණ්දානි.

(8) කතමානි අට්ඨ නිබ්බිද්දසද්දණ්දානි:

අනිච්චානුපසංගි අසාසං යථාභූතං ජානාති පසංගීති නිබ්බිද්දසද්දණ්දං, අනිච්චානුපසංගි පසාසං යථාභූතං ජානාති පසංගීති නිබ්බිද්දසද්දණ්දං -පෙ- පටිතිස්සග්ගානුපසංගි අසාසං යථාභූතං ජානාති පසංගීති නිබ්බිද්දසද්දණ්දං, පටිතිස්සග්ගානුපසංගි පසාසං යථාභූතං ජානාති පසංගීති නිබ්බිද්දසද්දණ්දං.

ඉමානි අට්ඨ නිබ්බිද්දසද්දණ්දානි.

(9) කතමානි අට්ඨ නිබ්බිද්දනුලොමෙ සද්දණ්දානි.

අනිච්චානුපසංගි අසාසං භග්ගපට්ඨානෙ පඤ්ඤා නිබ්බිද්දනුලොමෙ සද්දණ්දං, අනිච්චානුපසංගි පසාසං භග්ගපට්ඨානෙ පඤ්ඤා නිබ්බිද්දනුලොමෙ සද්දණ්දං -පෙ- පටිතිස්සග්ගානුපසංගි අසාසං භග්ගපට්ඨානෙ පඤ්ඤා නිබ්බිද්දනුලොමෙ සද්දණ්දං, පටිතිස්සග්ගානුපසංගි පසාසං භග්ගපට්ඨානෙ පඤ්ඤා නිබ්බිද්දනුලොමෙ සද්දණ්දං.

ඉමානි අට්ඨ නිබ්බිද්දනුලොමෙ සද්දණ්දානි.

3 - 6, 11. ඥානරාශිමට්ඨක

සමාධිවශයෙන් සුවිසි ඥානයෝ කවරහ යත්:

‘දිසං’යි කියනලද ආශ්වාසයාගේ වශයෙන් චිත්තයාගේ එකාග්‍රතා සංකීර්ණාත අවික්ෂේපය සමාධි යැ ‘දිසං’යි කියනලද ප්‍රශ්වාසයාගේ වශයෙන් චිත්තයාගේ එකාග්‍රතා සංකීර්ණාත අවික්ෂේපය සමාධි යැ ... ‘විමොච්ඤං චිත්තං’යි කියනලද ආශ්වාසයාගේ වශයෙන් චිත්තයාගේ එකාග්‍රතා සංකීර්ණාත අවික්ෂේපය සමාධි යැ ‘විමොච්ඤං චිත්තං’යි කියනලද ප්‍රශ්වාසයාගේ වශයෙන් චිත්තයාගේ එකාග්‍රතා සංකීර්ණාත අවික්ෂේපය සමාධි යි.

මොහු සමාධි වශයෙන් සුවිසි ඥානයෝ යි. (1)

විදගීනා වශයෙන් දෙසැන්තැ ඥානයෝ කවරහ යත්:

දිසි වූ ආශ්වාසය අනිත්‍ය හෙයින් අනුදගීනාසමහාවයෙන් විදගීනා යැ දුඃඛ හෙයින් අනුදගීනාසමහාවයෙන් විදගීනා යැ අනාත්ම හෙයින් අනුදගීනාසමහාවයෙන් විදගීනා යැ දිසි වූ ප්‍රශ්වාසය අනිත්‍ය හෙයින් අනුදගීනාසමහාවයෙන් විදගීනා යැ දුඃඛ හෙයින් අනුදගීනාසමහාවයෙන් විදගීනා යැ අනාත්ම හෙයින් අනුදගීනාසමහාවයෙන් විදගීනා යැ... සිත මුදමින් ආශ්වාසය ... සිත මුදමින් ප්‍රශ්වාසය අනිත්‍ය හෙයින් අනුදගීනාසමහාවයෙන් විදගීනා යැ දුඃඛ හෙයින් අනුදගීනාසමහාවයෙන් විදගීනා යැ අනාත්ම හෙයින් අනුදගීනාසමහාවයෙන් විදගීනා යි.

මොහු විදගීනා වශයෙන් දෙසැන්තැ ඥානයෝ යි. (2)

අභටතිමේදඥානයෝ කවරහ යත්:

අනිත්‍යානුදර්ශි වැ ආශ්වාස කරනුයේ ඇති සැටියෙන් දනි දකිනු යි නිමේදඥාන යැ අනිත්‍යානුදර්ශි වැ ප්‍රශ්වාසය කරනුයේ ඇති සැටියෙන් දනි දකිනු යි නිමේදඥාන යැ ... ප්‍රතිතීසගීනානුදර්ශි වැ ආශ්වාසකරනුයේ ඇති සැටියෙන් දනි දකිනු යි නිමේදඥාන යැ ප්‍රතිතීසගීනානුදර්ශිවැ ප්‍රශ්වාස කරනුයේ ඇති සැටියෙන් දනි දකිනු යි නිමේදඥාන යි.

මොහු අභට නිමේදඥානයෝ යි. (3)

අභටතිමේදනුලොමඥානයෝ කවරහ යත්:

අනිත්‍යානුදර්ශි වැ ආශ්වාස කරන්නහුට හය හෙයින් වැටහීමේ ප්‍රඥව නිමේදනුලොමඥාන යැ අනිත්‍යානුදර්ශි වැ ප්‍රශ්වාස කරන්නහුට හය හෙයින් වැටහීමේ ප්‍රඥව නිමේදනුලොමඥාන යැ ... පටිනිස්සග්ගානුපසස්සි වැ ආශ්වාස කරන්නහුට හය හෙයින් වැටහීමේ ප්‍රඥව නිමේදනුලොමඥාන යැ පටිනිස්සග්ගානුපසස්සි වැ ප්‍රශ්වාස කරන්නහුට හය හෙයින් වැටහීමේ ප්‍රඥව නිමේදනුලොමඥාන යි.

මොහු අභට නිමේදනුලොමඥානයෝ යි. (4)

(10) කතමානි අට්ඨ නිබ්බද්ධපටිපසංදානි සදුණාති:

අනිව්වානුපසාදි අසංඝං පටිසංඛා සනතිට්ඨානා පඤ්ඤා නිබ්බද්ධ-
පටිපසංදානිසදුණං, අනිව්වානුපසාදි පසංඝං පටිසංඛා සනතිට්ඨානා පඤ්ඤා
නිබ්බද්ධපටිපසංදානිසදුණං -පෙ- පටිතිස්සග්ගානුපසාදි අසංඝං පටිසංඛා
සනතිට්ඨානා පඤ්ඤා නිබ්බද්ධපටිපසංදානිසදුණං, පටිතිස්සග්ගානුපසාදි
පසංඝං පටිසංඛා සනතිට්ඨානා පඤ්ඤා නිබ්බද්ධපටිපසංදානිසදුණං.

ඉමානි අට්ඨ නිබ්බද්ධපටිපසංදානිසදුණාති.

(11) තතමානි එකමසති විමුත්තිසුඛෙ සදුණාති:

සොනාපතනිමග්ගෙන සකකායදිට්ඨියා පභිනතතා සමුච්ඡින්නතතා
උපපජ්ජති විමුත්තිසුඛෙ සදුණං, විවිකිල්පාය පභිනතතා සමුච්ඡින්නතතා
උපපජ්ජති විමුත්තිසුඛෙ සදුණං, සීලබ්බතපරාමාසංඝං -පෙ- දිට්ඨානුසයං
-පෙ- විවිකිල්පානුසයං පභිනතතා සමුච්ඡින්නතතා උපපජ්ජති විමුත්තිසුඛෙ
සදුණං, සකදගාමිමග්ගෙන ඔලාරිකං කාමරාගසඤ්ඤාජනං -පෙ-
පටිසංඝඤ්ඤාජනං -පෙ- ඔලාරිකං කාමරාගානුසයං, පටිසානුසයං
පභිනතතා සමුච්ඡින්නතතා උපපජ්ජති විමුත්තිසුඛෙ සදුණං, අනාගාමි-
මග්ගෙන අනුසභගතං කාමරාගසඤ්ඤාජනං -පෙ- පටිසංඝඤ්ඤා-
ජනං, අනුසභගතං කාමරාගානුසයං, පටිසානුසයං පභිනතතා
සමුච්ඡින්නතතා උපපජ්ජති විමුත්තිසුඛෙ සදුණං, අරහතමග්ගෙන
රූපරාගං -පෙ- අරූපරාගං, මායං, උද්ධච්චං, අවිජ්ජාය
මායානුසයං, භවරාගානුසයං, අවිජ්ජානුසයං පභිනතතා
සමුච්ඡින්නතතා උපපජ්ජති විමුත්තිසුඛෙ සදුණං.

ඉමානි එකමසති විමුත්තිසුඛෙ සදුණාති.

සොලසවජ්ඣකං ආනාපානසතිසමාධිං භාවයතො සමධිකාති ඉමානි
ඥෙ සදුණසතාති උපපජ්ජති.

ආනාපානසතිකථා සමත්තා.

නිවේදනප්‍රතිප්‍රශ්නවලින් අවදේන කවරහ යන්:

අනිත්‍යානුදර්ශී වූ ආශ්වාස කරත්තනුට පරිසරබාසනනිධානා ප්‍රඥව නිවේදනප්‍රතිප්‍රශ්නවලින් වෙසි, අනිත්‍යානුදර්ශී වූ ප්‍රශ්වාස කරත්තනුට පරිසරබාසනනිධානා ප්‍රඥව නිවේදනප්‍රතිප්‍රශ්නවලින් වෙසි, පරිනිසංගතානුපය්සී වූ ආශ්වාස කරත්තනුට පරිසරබාසනනිධානා ප්‍රඥව නිවේදනප්‍රතිප්‍රශ්නවලින් වෙසි, පරිනිසංගතානුපය්සී වූ ප්‍රශ්වාස කරත්තනුට පරිසරබාසනනිධානා ප්‍රඥව නිවේදනප්‍රතිප්‍රශ්නවලින් වෙසි.

මොහු නිවේදනවලින් අවදේන වෙත්. (5)

එක්විසි විමුක්තිසුඛඥානවලින් කවරහ යන්:

ප්‍රොතාපනනිමාගීයෙන් සතකායදූෂණීය පුහුන් බැවින් මුලුසුන් කරන ලද බැවින් විමුක්තිසුඛඥානය උපදී. විවිකිත්තංග පුහුන් බැවින් මුලුසුන් කරන ලද බැවින් විමුක්තිසුඛඥානය උපදී. ශීලව්‍යපරාමගීය ... දූෂණීය පුහුන් බැවින් මුලුසුන් කරන ලද බැවින් විමුක්තිසුඛඥානය උපදී. සකාදගාමිමාගීයෙන් ඔෆදරිකකාමරාගසංයෝජනය ... ප්‍රතිසංයෝජනය ඔෆදරික වූ කාමරාගානුගත ප්‍රතිසංයෝජනය පුහුන් බැවින් මුලුසුන් කරන ලද බැවින් විමුක්තිසුඛඥානය උපදී. අනාගාමිමාගීයෙන් අනුසහගත වූ කාමරාගසංයෝජනය...ප්‍රතිසංයෝජනය අනුසහගත වූ කාමරාගානුගත ප්‍රතිසංයෝජනය පුහුන් බැවින් මුලුසුන් කරන ලද බැවින් විමුක්තිසුඛඥානය උපදී. අභිනමාගීයෙන් රූපරාගය .. අරූපරාගය මානය ඔෆදරිකාය අවිද්‍යාව මානානුගත භවරාගානුගත අවිද්‍යානුගත පුහුන් බැවින් මුලුසුන් කරන ලද බැවින් විමුක්තිසුඛඥානය උපදී.

මොහු එක්විසි විමුක්තිඥානවලින් යි.

මොහුගේ සුඛය වූ ආනාපානසමානිකමානික වඩන්තාහට සාධික වූ මේ ඥානවලින් දෙසියදෙන උපදිත්.

ආනාපානසමානිකථා නමි

4

ඉන්ද්‍රිය කථා.

4 - 1. පඨමස්සුත්තං.

එවං මෙ සුත්තං: එකං සමයං හගවා සාවඤ්ඤං විහරති ජෙනවතො අනාපවිණේකස්ස ආරාමේ. තනු බො හගවා භික්ඛු ආමනොති 'භික්ඛවෝ'ති. 'හදනො'ති තෙ භික්ඛු හගවතො පච්චසෙසාසු. හගවා එතදවොච:

පඤ්චමානි භික්ඛවෙ, ඉන්ද්‍රියානි, කතමානි පඤ්ච: සද්ධිත්‍රියං විරිසිත්‍රියං සතිත්‍රියං සමාධිත්‍රියං පඤ්ඤිත්‍රියං. ඉමානි බො භික්ඛවෙ, පඤ්චත්‍රියානි.

ඉමානි පඤ්චත්‍රියානි කතිහාකාරෙති විසුඤ්ඤානි: ඉමානි පඤ්චත්‍රියානි පහාරසති ආකාරෙති විසුඤ්ඤානි. අස්සදො පුග්ගලෙ පරිවර්ජයතො, සදො පුග්ගලෙ සෙවතො හජතො පසිරුපාසතො, පසාදනියෙ සුත්තනොනො පච්චවෙකකතො, ඉමෙති තිහාකාරෙති සද්ධිත්‍රියං විසුඤ්ඤානි.

කුසිනෙ පුග්ගලෙ පරිවර්ජයතො, ආරභිමිරිසො පුග්ගලෙ සෙවතො හජතො පසිරුපාසතො, සම්මපට්ඨානෙ පච්චවෙකකතො, ඉමෙති තිහාකාරෙති විරිසිත්‍රියං විසුඤ්ඤානි.

මුට්ඨස්සති පුග්ගලෙ පරිවර්ජයතො, උපට්ඨිකසනි¹, පුග්ගලෙ සෙවතො හජතො පසිරුපාසතො, සතිපට්ඨානෙ පච්චවෙකකතො, ඉමෙති තිහාකාරෙති සතිත්‍රියං විසුඤ්ඤානි.

අසමානිතෙ පුග්ගලෙ පරිවර්ජයතො, සමානිතෙ පුග්ගලෙ සෙවතො හජතො පසිරුපාසතො, කානට්ඨොකෙහි පච්චවෙකකතො, ඉමෙති තිහාකාරෙති සමාධිත්‍රියං විසුඤ්ඤානි.

දුපපඤ්ඤෙ පුග්ගලෙ පරිවර්ජයතො, පඤ්ඤාවනොනො පුග්ගලෙ සෙවතො හජතො පසිරුපාසතො, ගම්භිරඤ්ඤවරියං පච්චවෙකකතො, ඉමෙති තිහාකාරෙති පඤ්ඤිත්‍රියං විසුඤ්ඤානි.

ඉති ඉමෙ පඤ්ච පුග්ගලෙ පරිවර්ජයතො, පඤ්ච පුද්ගලෙ සෙවතො හාජතො පසිරු පාසතො, පසාදනියෙ සුත්තනොනො² පච්චවෙකකතො, ඉමෙති පහාරසති ආකාරෙති ඉමානි පඤ්චත්‍රියානි විසුඤ්ඤානි.

කතිහාකාරෙති පඤ්චත්‍රියානි භාවිසන්ති³, කතිහාකාරෙති පඤ්චත්‍රියානො ඉන්ද්‍රියානං භාවනා ගොති: දසහාකාරෙති පඤ්චත්‍රියානි භාවිසන්ති,⁴ දසහාකාරෙති පඤ්චත්‍රියානං ඉන්ද්‍රියානං භාවනා ගොති.

1. විරිසිත්‍රියං - මජ්ඣං.

2. උපට්ඨිකසනි - මජ්ඣං, සෘ.

3. පඤ්ච සුත්තනනකකිංක - මජ්ඣං, සෘ.

4. භාවිසන්ති - මජ්ඣං, සෘ.

4

ඉන්ද්‍රියකථා

4 - 1. ප්‍රථම සූත්‍රය

“මා විසින් මෙසේ රසනලද නොහොත් මා ගේ ඇසීම මෙසේ යි. කෙසේ ද යත්: එක් සමයෙක්හි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කැවැත්නුවර සම්පයෙහි වූ ජෙනවන නම් වූ අනේපිටුසිටුහුගේ අරමිහි වාසය කරන සේකා උසමයෙහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ‘මහණෙනි’යි හිඤ්ඤා ඇමතු සේක. ‘සමාමිති භාග්‍යවතුන් වහන්සැ’යි ඒ හිඤ්ඤා භාග්‍යවතුන් වහන්සේට පිළිවදන් ඇස්වූහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මේ ඉන්ද්‍රියසූත්‍රය වදල සේක.

මහණෙනි, මේ ඉන්ද්‍රියයෝ පස් දෙනෙක. කවර පස්දෙනෙක් ද යත්: ශ්‍රවණේන්ද්‍රිය යැ විශේෂීන්ද්‍රිය යැ සමාපින්නේන්ද්‍රිය යැ ප්‍රඥේන්ද්‍රිය යි. මහණෙනි, මොහු පඤ්චේන්ද්‍රියයෝ යි.

මේ පඤ්චේන්ද්‍රියයෝ කිහි අයුරෙකින් විගුණ වෙත් ද යත්: මේ පඤ්චේන්ද්‍රියයෝ පසළොස් අයුරෙකින් විගුණ වෙති. ශ්‍රවණානැති පුද්ගලයන් දුර්ලභත්තාහට ශ්‍රවණ ඇති පුද්ගලයන් සෙවන-හරත්තාහට පසළොස් පාසන කරත්තාහට ප්‍රසාද එළවන සූත්‍රානුයාත ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂා කරත්තාහට, මේ තුන් අයුරින් ශ්‍රවණේන්ද්‍රියය විගුණ වෙයි.

කුසිදපුද්ගලයන් දුර්ලභත්තාහට, අරබ්බිවිසේ පුද්ගලයන් සෙවන-හරත්තාහට පසළොස් පාසන කරත්තාහට, සමාපින්නප්‍රදහනායන් ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂා කරත්තාහට, මේ තුන් අයුරින් විශේෂීන්ද්‍රියය විගුණ වෙයි.

මුලාසිහි ඇති පුද්ගලයන් දුර්ලභත්තාහට, එළඹිසිවිසිහි ඇති පුද්ගලයන් සෙවන-හරත්තාහට පසළොස් පාසන කරත්තාහට, සිව්වත් ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂා කරත්තාහට, මේ තුන් අයුරින් සමාපින්නේන්ද්‍රියය විගුණ වෙයි.

අසමාහිත පුද්ගලයන් දුර්ලභත්තාහට, සමාහිතපුද්ගලයන් සෙවන-හරත්තාහට පසළොස් පාසන කරත්තාහට, ධ්‍යාන-විමෝක්‍ෂයන් ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂා කරත්තාහට, මේ තුන් අයුරින් සමාපින්නේන්ද්‍රියය විගුණ වෙයි.

ප්‍රඥානැති පුද්ගලයන් දුර්ලභත්තාහට, ප්‍රඥා ඇති පුද්ගලයන් සෙවන-හරත්තාහට පසළොස් පාසන කරත්තාහට, ගම්හිරඤ්ඤාවයසී ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂා කරත්තාහට මේ තුන් අයුරින් ප්‍රඥේන්ද්‍රියය විගුණ වෙයි.

මේසෙයින් මේ පඤ්චේන්ද්‍රියයන් දුර්ලභත්තාහට පඤ්චේන්ද්‍රියයන් සෙවන-හරත්තාහට පසළොස් පාසන කරත්තාහට පඤ්චේන්ද්‍රියයන් ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂා කරත්තාහට මේ පසළොස් අයුරින් මේ පඤ්චේන්ද්‍රියයෝ විගුණ වෙත්.

කිහි අයුරෙකින් පඤ්චේන්ද්‍රියයෝ වඩනුලැබෙත් ද කිහි අයුරෙකින් පඤ්චේන්ද්‍රියයන්ගේ භාවනාව වේ ද යත්: දසඅයුරෙකින් පඤ්චේන්ද්‍රියයෝ වඩනු ලැබෙති. දසඅයුරෙකින් පඤ්චේන්ද්‍රියයන්ගේ භාවනාව වෙයි.

අසාදනය පරිසරයේ සිදුවනුයේ භාවය, සිදුවනුයේ භාවයෙන් අසාදනය පරිසරය. කොසර්ස් පරිසරයේ විරිසියය භාවය, විරිසියය භාවයෙන් කොසර්ස් පරිසරය. පමාදං පරිසරයේ සිදුවනුයේ භාවය, සිදුවනුයේ භාවයෙන් පමාදං පරිසරය. උදාවය පරිසරයේ සිදුවනුයේ භාවය, සිදුවනුයේ භාවයෙන් උදාවය පරිසරය. අවිජ්ජා පරිසරයේ පසුබිම භාවය, පසුබිම භාවයෙන් අවිජ්ජා පරිසරය.

ඉමේ දසවනකරෙහි පසුබිම භාවයෙන්, ඉමේ දසවනකරෙහි පසුබිම භාවයෙන් භාවයෙන් භාවය.

කතිභාවකරෙහි පසුබිම භාවයෙන් භාවයෙන් සුභාවයෙන්: දසවනකරෙහි පසුබිම භාවයෙන් භාවයෙන් භාවයෙන් සුභාවයෙන්.

අසාදනය පරිසරයේ සුපරිසරයේ සිදුවනුයේ භාවය හෝ සුභාවය, සිදුවනුයේ භාවයෙන් සුභාවයෙන් අසාදනය පරිසරය හෝ සුපරිසරය, හෝ සර්වය පරිසරයේ සුපරිසරය, විරිසියය භාවය හෝ සුභාවය, විරිසියය භාවයෙන් සුභාවයෙන් කොසර්ස් පරිසරය හෝ සුපරිසරය, පමාදං පරිසරයේ සුපරිසරය සිදුවනුයේ භාවය හෝ සුභාවය, සිදුවනුයේ භාවයෙන් සුභාවයෙන් පමාදං පරිසරය හෝ සුපරිසරය, උදාවය පරිසරයේ සුපරිසරය සිදුවනුයේ භාවය හෝ සුභාවය, සිදුවනුයේ භාවයෙන් සුභාවයෙන් උදාවය පරිසරය හෝ සුපරිසරය, අවිජ්ජා පරිසරයේ සුපරිසරය පසුබිම භාවය හෝ සුභාවය, පසුබිම භාවයෙන් සුභාවයෙන් අවිජ්ජා පරිසරය හෝ සුපරිසරය.

ඉමේ දසවනකරෙහි පසුබිම භාවයෙන් භාවයෙන් සුභාවයෙන්.

කතිභාවකරෙහි පසුබිම භාවයෙන්,¹ කතිභාවකරෙහි පසුබිම භාවයෙන් භාවයෙන් වෙව භාවයෙන් සුභාවයෙන් ව, පරිසරයේ භාවය ව සුපරිසරයේ භාවය ව: චතුර්වකරෙහි පසුබිම භාවයෙන්, චතුර්වකරෙහි පසුබිම භාවයෙන් භාවයෙන් වෙව භාවයෙන් සුභාවයෙන් ව, පරිසරයේ භාවය ව සුපරිසරයේ භාවය ව.

සොභාවයෙන් මග්ගකරෙහි පසුබිම භාවයෙන්, සොභාවයෙන් ඵලකරෙහි පසුබිම භාවයෙන් වෙව භාවයෙන් සුභාවයෙන් ව,² පරිසරයේ භාවය ව සුපරිසරයේ භාවය ව, සකදගාමි මග්ගකරෙහි පසුබිම භාවයෙන් භාවයෙන්, සකදගාමි ඵලකරෙහි පසුබිම භාවයෙන් වෙව භාවයෙන් සුභාවයෙන් ව, පරිසරයේ භාවය ව සුපරිසරයේ භාවය ව, අනාගාමි මග්ගකරෙහි පසුබිම භාවයෙන් භාවයෙන්, අනාගාමි ඵලකරෙහි පසුබිම භාවයෙන් භාවයෙන් වෙව භාවයෙන් සුභාවයෙන් ව පරිසරයේ භාවය ව සුපරිසරයේ භාවය ව, අරහත් මග්ගකරෙහි පසුබිම භාවයෙන් භාවයෙන්, අරහත් ඵලකරෙහි පසුබිම භාවයෙන් වෙව භාවයෙන් සුභාවයෙන් ව, පරිසරයේ භාවය ව සුපරිසරයේ භාවය ව.

1 භාවයෙන් - මර්ථ, සා
2. සුභාවයෙන් - සි. 1, 2,

ශ්‍රද්ධා නැති බව දරුලකුයේ ශ්‍රද්ධාන්‍යය වඩයි. ශ්‍රද්ධාන්‍යය වඩනුයේ ශ්‍රද්ධා නැති බව දරුලයි. කුසිද බව දරුලකුයේ විශේෂීන්‍යය වඩයි. විශේෂීන්‍යය වඩනුයේ කුසිද බව දරුලයි. ප්‍රමාදය දරුලකුයේ සමානීන්‍යය වඩයි, සමානීන්‍යය වඩනුයේ ප්‍රමාදය දරුලයි. උභයභාවය දරුලකුයේ සමානීන්‍යය වඩයි. සමානීන්‍යය වඩනුයේ උභයභාවය දරුලයි. අවිද්‍යාව දරුලකුයේ ප්‍රඥාන්‍යය වඩයි. ප්‍රඥාන්‍යය වඩනුයේ අවිද්‍යාව දරුලයි.

මේ දස අයුරින් පඤ්චන්‍යයයෝ වඩනු ලැබෙත්. මේ දස අයුරින් පඤ්චන්‍යයයන්ගේ භාවනාව වේ.

කිහි අයුරෙකින් පඤ්චන්‍යයයෝ වඩනා ලද්දහු මොනොවට වඩනා ලද්දහු වෙත් ද යත්: දස අයුරෙකින් පඤ්චන්‍යයයෝ වඩනාලද්දහු මොනොවට වඩනාලද්දහු වෙති.

ශ්‍රද්ධා නැති බව ප්‍රතිණ බැවින් මොනොවට ප්‍රතිණ බැවින් ශ්‍රද්ධාන්‍යය වඩනාලද්දේ මොනොවට වඩනාලද්දේ වෙයි. ශ්‍රද්ධාන්‍යය වඩනාලද බැවින් මොනොවට වඩනාලද බැවින් ශ්‍රද්ධා නැති බව ප්‍රතිණ වූයේ මොනොවට ප්‍රතිණ වූයේ වෙයි. කුසිද බව ප්‍රතිණ බැවින් මොනොවට ප්‍රතිණ බැවින් විශේෂීන්‍යය වඩනාලද්දේ මොනොවට වඩනා ලද්දේ වෙයි. විශේෂීන්‍යය වඩනාලද බැවින් මොනොවට වඩනාලද බැවින් කුසිද බව ප්‍රතිණ වූයේ මොනොවට ප්‍රතිණ වූයේ වෙයි. ප්‍රමාදය ප්‍රතිණ බැවින් මොනොවට ප්‍රතිණ බැවින් සමානීන්‍යය වඩනාලද්දේ මොනොවට වඩනාලද්දේ වෙයි. සමානීන්‍යය වඩනාලද බැවින් මොනොවට වඩනා ලද බැවින් ප්‍රමාදය ප්‍රතිණ වූයේ මොනොවට ප්‍රතිණ වූයේ වෙයි. උභයභාවය ප්‍රතිණ බැවින් මොනොවට ප්‍රතිණ බැවින් සමානීන්‍යය වඩනා ලද්දේ මොනොවට වඩනාලද්දේ වෙයි. සමානීන්‍යය වඩනාලද බැවින් මොනොවට වඩනාලද බැවින් උභයභාවය ප්‍රතිණ වූයේ මොනොවට ප්‍රතිණ වූයේ වෙයි. අවිද්‍යාව ප්‍රතිණ බැවින් මොනොවට ප්‍රතිණ බැවින් ප්‍රඥාන්‍යය වඩනාලද්දේ මොනොවට වඩනා ලද්දේ වෙයි. ප්‍රඥාන්‍යය වඩනාලද බැවින් මොනොවට වඩනාලද බැවින් අවිද්‍යාව ප්‍රතිණ වූවා මොනොවට ප්‍රතිණ වූවා වෙයි.

මේ දස අයුරින් පඤ්චන්‍යයයෝ වඩනා ලද්දහු මොනොවට වඩනා ලද්දහු වෙත්.

කිහි අයුරෙකින් පඤ්චන්‍යයයෝ වඩනා ලැබෙත් ද, කිහි අයුරෙකින් පඤ්චන්‍යයයෝ වඩනාලද්දහු ද මොනොවට වඩනා ලද්දහු ද සන්-හිදුණාහු ද මොනොවට සන්හිදුණාහු ද වෙති යත්: සියු අයුරෙකින් පඤ්චන්‍යයයෝ වඩනා ලැබෙති. සියු අයුරෙකින් පඤ්චන්‍යයයෝ වඩනා ලද්දහු ද මොනොවට වඩනා ලද්දහු ද සන්හිදුණාහු ද මොනොවට සන්-හිදුණාහු ද වෙති.

ප්‍රොතාපනනිමාගීක්‍ෂණයෙහි පඤ්චන්‍යයයෝ වඩනා ලැබෙති. ප්‍රොතා-පනනිඵලක්‍ෂණයෙහි පඤ්චන්‍යයයෝ වඩනාලද්දහු ද මොනොවට වඩනා ලද්දහු ද සන්හිදුණාහු ද මොනොවට සන්හිදුණාහු ද වෙති. සකාදගාමී මාගීක්‍ෂණයෙහි පඤ්චන්‍යයයෝ වඩනා ලැබෙති. සකාදගාමීඵලක්‍ෂණයෙහි පඤ්චන්‍යයයෝ වඩනාලද්දහු ද මොනොවට වඩනාලද්දහු ද සන්හිදුණාහු ද මොනොවට සන්හිදුණාහු ද වෙති. අනාගාමීමාගීක්‍ෂණයෙහි පඤ්චන්‍යයයෝ වඩනාලැබෙති. අනාගාමීඵලක්‍ෂණයෙහි පඤ්චන්‍යයයෝ වඩනාලද්දහු ද මොනොවට වඩනාලද්දහු ද සන්හිදුණාහු ද මොනොවට සන්හිදුණාහු ද වෙති. අර්හතමාගීක්‍ෂණයෙහි පඤ්චන්‍යයයෝ වඩනා ලැබෙති. අර්හතඵල-ක්‍ෂණයෙහි පඤ්චන්‍යයයෝ වඩනාලද්දහු ද මොනොවට වඩනාලද්දහු ද සන්හිදුණාහු ද මොනොවට සන්හිදුණාහු ද වෙත්.

ඉති ව්‍යාප්තිය මගින් විස්තරය, ව්‍යාප්තිය ඵලදායීකරණය, ව්‍යාප්තිය සම්ප්‍රදායිකව සිදුකරනු ලබන අයුතුකම, ව්‍යාප්තිය පරිසරයේ සිදුකරනු ලබන අයුතුකම, ඉන්ද්‍රියාකර්මයේ ව්‍යාප්තිය පරිසරයේ සිදුකරනු ලබන අයුතුකම, ඉන්ද්‍රියාකර්මයේ ව්‍යාප්තිය පරිසරයේ සිදුකරනු ලබන අයුතුකම.

කතින්තා¹ ප්‍රගතියාං ඉන්ද්‍රියාකර්මයා කති ප්‍රගතියා හමිතින්දියා. අවිතින්තා ප්‍රගතියාං ඉන්ද්‍රියාකර්මයා, කතින්තා ප්‍රගතියා හමිතින්දියා.

කතින්තා අවිතින්තා ප්‍රගතියාං ඉන්ද්‍රියාකර්මයා: සතින්තාකර්මයෙහි කතින්තා ප්‍රච්ඡින්නකර්මයාකර්මයා ව² ඉන්ද්‍රියාකර්මයා අවිතින්තා ප්‍රගතියාං ඉන්ද්‍රියාකර්මයා, කතින්තා කතින්තා ප්‍රගතියා හමිතින්දියා: සතින්තා කතින්තා³ කතින්තා සාමන්තා⁴ කතින්තා හමිතින්දියා, සතින්තා කතින්තා⁵ ප්‍රච්ඡින්නකර්මයා⁶ හමිතින්දියා, අවිතින්තාකර්මයා කතින්තා අවිතින්තා සමන්තා-සමන්තා හමිතින්දියා. ඉන්ද්‍රියාකර්මයා ප්‍රගතියා හමිතින්දියා.

ඉති ඉන්ද්‍රියාකර්මයා අවිතින්තා ප්‍රගතියාං ඉන්ද්‍රියාකර්මයා, ඉන්ද්‍රියාකර්මයා ප්‍රගතියා හමිතින්දියා.

පරිසරවිද්‍යාමයෝගිකයා.

4 - 2. ඉන්ද්‍රියාකර්මයා

[සාමන්තාකර්මයා.]

පරිසරවිද්‍යාමයෝගිකයා, ඉන්ද්‍රියාකර්මයා. කතින්තා පරිසරවිද්‍යාමයෝගිකයා: සතින්තාකර්මයා. සතින්තාකර්මයා සමන්තාකර්මයා. පරිසරවිද්‍යාමයෝගිකයා.

සෙ හි කතින්තා⁷ හිකතින්තා සමන්තා වා කතින්තා වා ඉන්ද්‍රියාකර්මයා පරිසරවිද්‍යාමයෝගිකයා සතින්තාකර්මයා අතින්තාකර්මයා අතින්තාකර්මයා අතින්තාකර්මයා කතින්තාකර්මයා කතින්තාකර්මයා, කතින්තා හිකතින්තා, සමන්තා වා කතින්තා වා සමන්තාකර්මයා වා සමන්තාකර්මයා, කතින්තාකර්මයා වා කතින්තාකර්මයා, කතින්තා වා පරිසරවිද්‍යාමයෝගිකයා⁸ අතින්තාකර්මයා සමන්තාකර්මයා වා⁹ කතින්තාකර්මයා වා කතින්තාකර්මයා කතින්තාකර්මයා අතින්තාකර්මයා සමන්තාකර්මයා උපසමන්තාකර්මයා ව්‍යාප්තියා.

සෙ ව කතින්තා¹⁰ හිකතින්තා, සමන්තා වා කතින්තා වා ඉන්ද්‍රියාකර්මයා පරිසරවිද්‍යාමයෝගිකයා සතින්තාකර්මයා අතින්තාකර්මයා අතින්තාකර්මයා අතින්තාකර්මයා කතින්තාකර්මයා කතින්තාකර්මයා පරිසරවිද්‍යාමයෝගිකයා¹¹ හිකතින්තා සමන්තා වා කතින්තා වා සමන්තාකර්මයා වා සමන්තාකර්මයා, කතින්තාකර්මයා වා කතින්තාකර්මයා, කතින්තා වා පරිසරවිද්‍යාමයෝගිකයා¹² සමන්තාකර්මයා වා¹³ කතින්තාකර්මයා වා කතින්තාකර්මයා කතින්තාකර්මයා අතින්තාකර්මයා සමන්තාකර්මයා උපසමන්තාකර්මයා ව්‍යාප්තියා.

1. කතින්තා - මහා, සහ 2. ප්‍රච්ඡින්නකර්මයා ව කතින්තාකර්මයා - සි 1
 3. හමිතින්දියාකර්මයා කතින්තාකර්මයා - සහ, සි 1, 2, 4. කතින්තාකර්මයා - සහ
 5. සමන්තාකර්මයා - සි 1. 6. ප්‍රච්ඡින්නකර්මයා - මහා, ප්‍රච්ඡින්නකර්මයා - සි 1, 2.
 7. සෙ හි කතින්තා - සි 2, 8. කතින්තාකර්මයා - මහා,
 9. සමන්තාකර්මයා - සි. 1 10. සෙ කතින්තා - සහ
 11. කතින්තා - සි. 1 12. පරිසරවිද්‍යාමයෝගිකයා - මහා, සහ
 13. සමන්තාකර්මයා - මහා සහ

මෙසෙයින් මාගීවිශුද්ධි සතරෙක, ඵලවිශුද්ධි සතරෙක, සමුච්ඡේද විශුද්ධි සතරෙක, ප්‍රතිප්‍රග්‍රහිවිශුද්ධි සතරෙකි. මේ සියු අයුරින් පඤ්චාස්ත්‍රියයෝ වඩනාලාබෙති. මේ සියු අයුරින් පඤ්චාස්ත්‍රියයෝ වඩනාලද්දහු ද මොනොවට වඩනාලද්දහු ද සන්තිදුණාහු ද මොනොවට සන්තිදුණාහු ද වෙත්.

කෙතෙක් පුද්ගලයෙකුට ඉන්ද්‍රියභාවනා මේ ද, කෙතෙක් පුද්ගලයෝ භාවිතඉන්ද්‍රිය ඇත්තාහු වෙත් ද යත්: පුද්ගලයන් අටදෙනෙකුන්හට ඉන්ද්‍රිය භාවනා වෙයි. පුද්ගලයෝ තිදෙනෙක් භාවිතඉන්ද්‍රිය ඇත්තාහු වෙති.

කවර පුද්ගලයන් අටදෙනෙකුන්හට ඉන්ද්‍රියභාවනා මේ ද යත්: සන්නගෙය්‍යයනට ද පාඨන්ජනකල්‍යාණකහට ද සි මේ පුද්ගලයන් අටදෙනෙකුන්හට ඉන්ද්‍රියභාවනා වෙයි. කවර පුද්ගලයෝ තිදෙනෙක් භාවිතඉන්ද්‍රිය ඇත්තාහු ද, යත්: ශ්‍රවණයෙන් චතුස්සන්ධ්‍යාවබෝධය කලා වූ තථාගතශ්‍රාවක වූ සම්මාසුචි තෙමේ භාවිත ඉන්ද්‍රිය ඇත්තේ වෙයි. තමා මැ අංගිජාතිකයෙහි ජාතසම්භාවයෙන් පස්බුද්ධහු භාවිත ඉන්ද්‍රිය ඇත්තාහු වෙති. අප්‍රමේය සම්භාවයෙන් තථාගත වූ අගීන් වූ සම්මාසම්බුද්ධහු භාවිත ඉන්ද්‍රිය ඇත්තාහු වෙත්. මේ පුද්ගලයෝ තිදෙන භාවිත ඉන්ද්‍රිය ඇත්තාහු වෙත්. මෙසෙයින් මේ පුද්ගලයන් අටදෙනෙකුන්හට ඉන්ද්‍රියභාවනා වෙයි. මේ තුන් පුද්ගලයෝ භාවිත ඉන්ද්‍රිය ඇත්තාහු වෙත්.

ප්‍රථම සුත්‍රානන්තරිදේශ සි.

4 - 2. දවිතියසූත්‍රය

[සාවකවිනිදන සි]

මහණෙනි, මේ ඉන්ද්‍රියයෝ පස්දෙනෙක් වෙති. කවර පස්දෙනෙකු යත්: ශ්‍රවණිනිද්‍රිය ය, විශේෂිනිද්‍රිය ය, සමානිනිද්‍රිය ය, සමාධිනිද්‍රිය ය, ප්‍රඥෙනිද්‍රිය ය.

මහණෙනි, යම්කිසි මහණ කෙනෙක් හෝ බමුණු කෙනෙක් හෝ මේ පඤ්චාස්ත්‍රියයන්ගේ සමුදය (ප්‍රත්‍යය)ත් අසන්නිගමයත් ආශවාදයත් ආදිනිවසත් නිසාරණයත් යථාසම්භාවයෙන් නො දැනීන් ද, මහණෙනි, මා විසින් ඒ මහණහු වේවයි බමුණහු වේවයි ශම්මතපාපි ශ්‍රමණයන් කෙරෙහි හෝ 'ශ්‍රමණ යැයි' සම්මතයෝ නො වෙති. බාහිතපාපි බ්‍රාහ්මණයන් කෙරෙහි හෝ 'බ්‍රාහ්මණ යැයි' සම්මතයෝ නො වෙති. තවද තෙල ආයුෂමත්හු ශ්‍රමණභාවාපීය හෝ බ්‍රාහ්මණභාවාපීය හෝ ඔබ අත්බැවිති මා තුමු අභිඤ්ඤෙන් ප්‍රත්‍යක්‍ෂ කොට එයට පැමිණ නො ද වාසය කෙරෙහි.

තවද මහණෙනි, යම්කිසි ශ්‍රමණ කෙනෙක් හෝ බ්‍රාහ්මණ කෙනෙක් හෝ මේ පඤ්චාස්ත්‍රියයන්ගේ සමුදයත් අසන්නිගමයත් ආශවාදයත් ආදිනිවසත් නිසාරණයත් යථාසම්භාවයෙන් දැනගනීන් ද, මහණෙනි, මා විසින් වැලින් ඒ මහණහු වේවයි බමුණහු වේවයි (ශම්මතපාපි) ශ්‍රමණයන් කෙරෙහි 'ශ්‍රමණ යැයි' සම්මතයෝ වෙති. (බාහිතපාපි) බ්‍රාහ්මණයන් කෙරෙහි 'බ්‍රාහ්මණ යැයි' සම්මතයෝ වෙති. තවද තෙල ආයුෂමත්හු ශ්‍රමණභාවාපීය ද බ්‍රාහ්මණභාවාපීය ද මේ අත්බැවිති මා තුමු අභිඤ්ඤෙන් ප්‍රත්‍යක්‍ෂ කොට එයට පැමිණ වාසය කෙරෙත් යයි.

කිහි අයුරෙකින් පසෙළුනුයැත්තේ සමුදය වේ ද, කිහි අයුරෙකින් පසෙළුනුයැත්තේ සමුදය දැනගනී ද, කිහි අයුරෙකින් පසෙළුනුයැත්තේ අසාහිමය වේ ද, කිහි අයුරෙකින් පසෙළුනුයැත්තේ අසාහිමය දැනගනී ද, කිහි අයුරෙකින් පසෙළුනුයැත්තේ ආසාදය වේ ද, කිහි අයුරෙකින් පසෙළුනුයැත්තේ ආසාදය දැනගනී ද, කිහි අයුරෙකින් පසෙළුනුයැත්තේ ආදිනව වේ ද, කිහි අයුරෙකින් පසෙළුනුයැත්තේ ආදිනව දැනගනී ද, කිහි අයුරෙකින් පසෙළුනුයැත්තේ නිසරණය වේ ද, කිහි අයුරෙකින් පසෙළුනුයැත්තේ නිසරණය දැනගනී ද යත්:

සහලිස් අයුරෙකින් පඤ්චානුයයන්ගේ සමුදය වෙයි, සහලිස් අයුරෙකින් පඤ්චානුයයන්ගේ සමුදය දැනගනී. සහලිස් අයුරෙකින් පඤ්චානුයයන්ගේ අසාධාරණය වෙයි, සහලිස් අයුරෙකින් පඤ්චානුයයන්ගේ අසාධාරණය දැනගනී. පස්විසි අයුරෙකින් පඤ්චානුයයන්ගේ ආචාර්යය වෙයි, පස්විසි අයුරෙකින් පඤ්චානුයයන්ගේ ආචාර්යය දැනගනී. පස්විසි අයුරෙකින් පඤ්චානුයයන්ගේ ආදිනව වෙයි, පස්විසි අයුරෙකින් පඤ්චානුයයන්ගේ ආදිනව දැනගනී. එක්වියස අයුරෙකින් පඤ්චානුයයන්ගේ නිසාරණය වෙයි. එක්වියස අයුරෙකින් පඤ්චානුයයන්ගේ නිසාරණය දැනගනී.

කවර සතරිස් අයුරෙකින් පසෙදොන්දියයන්ගේ සමුදය වේ ද, කවර සතරිස් අයුරෙකින් පසෙදොන්දියයන්ගේ සමුදය දැනගනී ද යත්:

අධිමොක්ෂය (ගුරුව) පිණිස පැවැති මනෝඥානවර්ජිතවිනයාගේ සමුදය ශ්‍රද්ධෙත්‍රියට ප්‍රත්‍යය වෙයි. (ඡන්දසම්ප්‍රසන්න) අධිමොක්ෂයාගේ වනයෙන් පැවැති ධම්මච්ඡදයාගේ සමුදය ශ්‍රද්ධෙත්‍රියට ප්‍රත්‍යය වෙයි, අධි-මොක්ෂයාගේ වනයෙන් පැවැති මනසිකාරයාගේ සමුදය ශ්‍රද්ධෙත්‍රියට ප්‍රත්‍යය වෙයි. ශ්‍රද්ධෙත්‍රියයාගේ වනයෙන් පැවැති ඵකාලමිනසෙහි අව-ලභයෙන් සිටිම ශ්‍රද්ධෙත්‍රියට ප්‍රත්‍යය වෙයි. ප්‍රග්‍රහ පිණිස පැවැති මනෝඥානවර්ජිතවිනයාගේ සමුදය විසේනීත්‍රියට ප්‍රත්‍යය වෙයි. (ඡන්ද-සම්ප්‍රසන්න) ප්‍රග්‍රහයාගේ වනයෙන් පැවැති ධම්මච්ඡදයාගේ සමුදය විසේනීත්‍රිය-යට ප්‍රත්‍යය වෙයි. ප්‍රග්‍රහයාගේ වනයෙන් පැවැති මනසිකාරයාගේ සමුදය විසේනීත්‍රියට ප්‍රත්‍යය වෙයි. විසේනීත්‍රියයාගේ වනයෙන් පැවැති ඵකා-ලමිනසෙහි අවලභාවයෙන් සිටිම විසේනීත්‍රියට ප්‍රත්‍යය වෙයි. (අරමුණට) ඵලබ්ධිවිම පිණිස පැවැති මනෝඥානවර්ජිතවිනයාගේ සමුදය සමානීත්‍රියට ප්‍රත්‍යය වෙයි. (අරමුණට) ඵලබ්ධිවිම වනයෙන් පැවැති ධම්මච්ඡදයාගේ සමුදය සමානීත්‍රියට ප්‍රත්‍යය වෙයි. (අරමුණට) ඵලබ්ධිවිම වනයෙන් පැවැති මනසිකාරයාගේ සමුදය සමානීත්‍රියට ප්‍රත්‍යය වෙයි. සමානීත්‍රියයාගේ වනයෙන් ඵකාලමිනසෙහි අවලභාවයෙන් සිටිම සමානීත්‍රියට ප්‍රත්‍යය වෙයි. අවික්ෂේපය පිණිස පැවැති මනෝඥානවර්ජිතවිනයාගේ සමුදය සමානීත්‍රියට ප්‍රත්‍යය වෙයි අවික්ෂේපයාගේ වනයෙන් පැවැති ධම්මච්ඡදයා-ගේ සමුදය සමානීත්‍රියට ප්‍රත්‍යය වෙයි. අවික්ෂේපයාගේ වනයෙන් පැවැති මනසිකාරයාගේ සමුදය සමානීත්‍රියට ප්‍රත්‍යය වෙයි. සමානීත්‍රියයාගේ වන-යෙන් පැවැති ඵකාලමිනසෙහි අවලභාවයෙන් සිටිම සමානීත්‍රියට ප්‍රත්‍යය වෙයි. දර්ශනය පිණිස පැවැති මනෝඥානවර්ජිතවිනයාගේ සමුදය ප්‍රඥෙත්‍රිය-යට ප්‍රත්‍යය වෙයි. දර්ශනයාගේ වනයෙන් පැවැති ධම්මච්ඡදයාගේ සමුදය ප්‍රඥෙත්‍රියට ප්‍රත්‍යය වෙයි දර්ශනයාගේ වනයෙන් පැවැති මනසිකාරයාගේ සමුදය ප්‍රඥෙත්‍රියට ප්‍රත්‍යය වෙයි. ප්‍රඥෙත්‍රියයාගේ වනයෙන් පැවැති ඵකාලමිනසෙහි අවලභාවයෙන් සිටිම ප්‍රඥෙත්‍රියට ප්‍රත්‍යය වෙයි.

අධිමොක්ෂය පිණිස පැවැති මනෝඥානවිචිතවිනයාගේ සමුදය ශ්‍රද්ධානුසාරි ප්‍රත්‍යය වෙයි. ප්‍රග්‍රහ පිණිස පැවැති මනෝඥානවිචිතවිනයාගේ සමුදය විශේෂීන්හි ප්‍රත්‍යය වෙයි. අරමුණට එළඹිබිටිම පිණිස පැවැති මනෝඥානවිචිතවිනයාගේ සමුදය සමාතින්හි ප්‍රත්‍යය වෙයි. අවික්ෂේපය පිණිස පැවැති මනෝඥානවිචිතවිනයාගේ සමුදය සමාධිනුසාරි ප්‍රත්‍යය වෙයි. දැනනය පිණිස පැවැති මනෝඥානවිචිතවිනයාගේ සමුදය ප්‍රඥානුසාරි ප්‍රත්‍යය වෙයි. අධිමොක්ෂයාගේ වගකෙත් පැවැති ඛම්මිච්ඡකාගේ සමුදය ශ්‍රද්ධානුසාරි ප්‍රත්‍යය වෙයි ප්‍රග්‍රහවගකෙත් පැවැති ඛම්මිච්ඡකාගේ සමුදය විශේෂීන්හි ප්‍රත්‍යය වෙයි. අරමුණට එළඹිබිටිම වගකෙත් ඛම්මිච්ඡකාගේ සමුදය සමාතින්හි ප්‍රත්‍යය වෙයි. අවික්ෂේපයාගේ වගකෙත් ඛම්මිච්ඡකාගේ සමුදය සමාධිනුසාරි ප්‍රත්‍යය වෙයි. දැනනයාගේ වගකෙත් ඛම්මිච්ඡකාගේ සමුදය ප්‍රඥානුසාරි ප්‍රත්‍යය වෙයි.

අධිමොක්ෂයෙන් වශයෙන් මනසිකාරයාගේ සමුදය ශ්‍රද්ධෝන්‍යයට ප්‍රත්‍යය වෙයි. ප්‍රග්‍රහවශයෙන් මනසිකාරයාගේ සමුදය චියෝභිඤ්ජයට ප්‍රත්‍යය වෙයි. අරමුණට එළඹිසිටීම වශයෙන් මනසිකාරයාගේ සමුදය සමානිඤ්ජයට ප්‍රත්‍යය වෙයි. අවික්ෂේපයාගේ වශයෙන් මනසිකාරයාගේ සමුදය සමානිඤ්ජයට ප්‍රත්‍යය වෙයි. දඬිනායාගේ වශයෙන් මනසිකාරයාගේ සමුදය ප්‍රඥෝන්‍යයට ප්‍රත්‍යය වෙයි. ශ්‍රද්ධෝන්‍යයාගේ වශයෙන් එකාලමිනසෙහි අවලභාවයෙන් සිටීම ශ්‍රද්ධෝන්‍යයට ප්‍රත්‍යය වෙයි. චියෝභිඤ්ජයාගේ වශයෙන් එකාලමිනසෙහි අවලභාවයෙන් සිටීම ශ්‍රද්ධෝන්‍යයට ප්‍රත්‍යය වෙයි. සමානිඤ්ජයාගේ වශයෙන් එකාලමිනසෙහි අවලභාවයෙන් සිටීම සමානිඤ්ජයට ප්‍රත්‍යය වෙයි. සමානිඤ්ජයාගේ වශයෙන් එකාලමිනසෙහි අවලභාවයෙන් සිටීම සමානිඤ්ජයට ප්‍රත්‍යය වෙයි. ප්‍රඥෝන්‍යයාගේ වශයෙන් එකාලමිනසෙහි අවලභාවයෙන් සිටීම ප්‍රඥෝන්‍යයට ප්‍රත්‍යය වේ.

මේ සඟරිස් අයුරින් පඤ්චානුසංයන්ගේ සමුදය වෙයි. මේ සඟරිස් අයුරින් පඤ්චානුසංයන්ගේ සමුදය දැනගනී.

කවර සතලිස් අයුරෙකින් පසෙවුනුයාත්ගේ අසනභිමය වේ ද,
කවර සතලිස් අයුරෙකින් පසෙවුනුයාත්ගේ අසනභිමය දහනහී ද යත්:

අධිමොක්ෂය පිණිස පැවැති මනෝඥාතාවිජිනාචිත්තයාගේ අසාධනය යනු ශ්‍රද්ධානිසාගේ අසාධනය වෙයි. අධිමොක්ෂයාගේ වශයෙන් පැවැති ධර්මපිණ්දයාගේ අසාධනය යනු ශ්‍රද්ධානිසාගේ අසාධනය වෙයි. අධි-මොක්ෂයාගේ වශයෙන් පැවැති මනසිකාරයාගේ අසාධනය යනු ශ්‍රද්ධානිසාගේ අසාධනය වෙයි. ශ්‍රද්ධානිසාගේ වශයෙන් එකතියෙහි නො-පිටීම ශ්‍රද්ධානිසාගේ අසාධනය වෙයි.

ප්‍රග්‍රහ පිණිස පැවැති මනෝඥාතෘවර්ගවිභාජනයෙන් අසාධාරණය වියේදීත් අසාධාරණය වෙයි. ප්‍රග්‍රහ වශයෙන් පැවැති ධර්මවිභාජනයෙන් අසාධාරණය වියේදීත් අසාධාරණය වෙයි. ප්‍රග්‍රහ වශයෙන් පැවැති භෞතිකයෙන් අසාධාරණය වියේදීත් අසාධාරණය වෙයි. විශේෂීන්ගෙන් වශයෙන් භෞතිකයෙන් නො සිටීම විශේෂීන්ගෙන් අසාධාරණය වෙයි.

උපවිංචන නාම ඇමැත්තාගේ අත්සිතමේ සිතින්ද සහ අත්සිතමේ
 හොඳින්, උපවිංචන වසෙත ඡන්දය අත්සිතමේ සිතින්ද සහ අත්සිතමේ
 හොඳින්, උපවිංචන වසෙත මහාසිංහ රජය අත්සිතමේ සිතින්ද සහ අත්සිතමේ
 හොඳින්, සිතින්ද සහ වසෙත එකතුවනු පවිංචන සිතින්ද සහ අත්සිතමේ
 හොඳින්.

අදිකෙට්ටප්පත්ත අවජ්ජනාය අනුබ්බතමො සමාධිඤ්ඤාය අනුබ්බතමො
හොති, අදිකෙට්ටප්පත්ත ජ්ඣාය අනුබ්බතමො සමාධිඤ්ඤාය අනුබ්බතමො
හොති, අදිකෙට්ටප්පත්ත මනසිකාරයාය අනුබ්බතමො සමාධිඤ්ඤාය අනුබ්බතමො
හොති, සමාධිඤ්ඤාය වසෙත්ත ඵත්තනඅනුපට්ඨානං සමාධිඤ්ඤාය
අනුබ්බතමො හොති.

දසසතර්ථාය ආවර්ණනාය අන්තර්ගතමො පඤ්ඤානුයසං අන්තර්ගතමො
 භොති, දසසතර්ථසෙන ඡන්දසං අන්තර්ගතමො පඤ්ඤානුයසං අන්තර්ගතමො
 භොති, දසසතර්ථසෙන මහාසිකාරසං අන්තර්ගතමො පඤ්ඤානුයසං අන්තර්ගතමො
 භොති, පඤ්ඤානුයසං වසෙන ඵකතාන අනුපට්ඨානං පඤ්ඤානුයසං
 අන්තර්ගතමො භොති.

අබ්මොකඩ්‍යාය ආචර්‍යනය අත්‍යවශ්‍යමය සද්ධිත්‍යයය අත්‍යවශ්‍යමය
 හොඳි, පහතහැරිය ආචර්‍යනය අත්‍යවශ්‍යමය විවිධත්‍යයය අත්‍යවශ්‍යමය
 හොඳි, උපබෝධනය ආචර්‍යනය අත්‍යවශ්‍යමය සනිත්‍යයය අත්‍යවශ්‍යමය
 හොඳි, අභිකේතනය ආචර්‍යනය අත්‍යවශ්‍යමය සාමාන්‍යත්‍යයය
 අත්‍යවශ්‍යමය හොඳි, දක්ෂතාවය ආචර්‍යනය අත්‍යවශ්‍යමය පක්ෂයත්‍යයය
 අත්‍යවශ්‍යමය හොඳි.

අධිමොක්කවසෙන ඡන්දසූඤ්ඤාමො සංඥානිසංසා අත්ථගමො
 හොති, පග්ගහවසෙන ඡන්දසූඤ්ඤාමො විරිඨානිසංසා අත්ථගමො
 හොති, උපධිංහවසෙන ඡන්දසූඤ්ඤාමො සංඥානිසංසා අත්ථගමො
 හොති, අභිකොපවසෙන ඡන්දසූඤ්ඤාමො සංඥානිසංසා අත්ථගමො
 හොති, දසංහවසෙන ඡන්දසූඤ්ඤාමො පඤ්ඤානිසංසා අත්ථගමො
 හොති.

අධිමත් කළ වසරේ මහාසිංහ රජතුමා අත්සන් කළ බවට
 හොඳින් පෙනෙන ලේඛන මහාසිංහ රජතුමා අත්සන් කළ බවට
 හොඳින්, උපරිතරාජ්‍යයේ මහාසිංහ රජතුමා අත්සන් කළ බවට
 හොඳින්, අධිකාරීත්වයේ මහාසිංහ රජතුමා අත්සන් කළ බවට
 අත්සන් කළ බවට හොඳින්, අත්සන් කළ බවට මහාසිංහ රජතුමා අත්සන් කළ බවට
 අත්සන් කළ බවට හොඳින්.

අරමුණට එළඹිසිටීම පිණිස පැවැති මහෝආරාමයේ නිකායාගේ අසාධනමය සමානිත්‍රියයාගේ අසාධනමය වෙයි. අරමුණට එළඹිසිටීම වශයෙන් පැවැති ධම්මප්‍රකාශයේ අසාධනමය සමානිත්‍රියයාගේ අසාධනමය වෙයි. අරමුණට එළඹිසිටීම වශයෙන් පැවැති මහාසිංහරායාගේ අසාධනමය සමානිත්‍රියයාගේ අසාධනමය වෙයි. සමානිත්‍රියයාගේ වශයෙන් පැවැති එකතියෙහි නො පිටීම සමානිත්‍රියයාගේ අසාධනමය වෙයි.

අවික්ෂේපය විශිෂ්ට පැවැති මනෝඥානවර්ජිත චිත්තයාගේ අඤ්ඤාමය සමාධිඤ්ඤායාගේ අඤ්ඤාමය වෙයි. අවික්ෂේපයාගේ වශයෙන් ධම්මප්පදයාගේ අඤ්ඤාමය සමාධිඤ්ඤායාගේ අඤ්ඤාමය වෙයි. අවික්ෂේපයාගේ වශයෙන් පැවැති මහසිකාරයාගේ අඤ්ඤාමය සමාධිඤ්ඤායාගේ අඤ්ඤාමය වෙයි. සමාධිඤ්ඤායාගේ වශයෙන් පැවැති ඵකානුසේති නො සිටීම සමාධිඤ්ඤායාගේ අඤ්ඤාමය වෙයි.

දශීනාය පිණිස පැවැති මනෝඥානවිචිතනිකායාගේ අඤ්ඤාමය ප්‍රඥානායාගේ අඤ්ඤාමය වෙයි. දශීනායාගේ වශයෙන් පැවැති ධම්මප්‍රකාශයේ අඤ්ඤාමය ප්‍රඥානායාගේ අඤ්ඤාමය වෙයි. දශීනායාගේ වශයෙන් පැවැති මනෝඥානායාගේ අඤ්ඤාමය ප්‍රඥානායාගේ අඤ්ඤාමය වෙයි. ප්‍රඥානායාගේ වශයෙන් ඵහානිකායාගේ අඤ්ඤාමය ප්‍රඥානායාගේ අඤ්ඤාමය වෙයි. ප්‍රඥානායාගේ වශයෙන් ඵහානිකායාගේ අඤ්ඤාමය ප්‍රඥානායාගේ අඤ්ඤාමය වෙයි.

අධිමොක්කස පිණිස පැවැති මනෝඥාතරාවජිතවිනයාගේ අසාධනමය ශ්‍රද්ධෝත්සුකයාගේ අසාධනමය වෙයි. ප්‍රග්‍රහ පිණිස පැවැති මනෝඥාතරාවජිතවිනයාගේ අසාධනමය විසෝධෝත්සුකයාගේ අසාධනමය වෙයි. අරමුණට එළඹිබිටිම පිණිස පැවැති මනෝඥාතරාවජිතවිනයාගේ අසාධනමය සමාතිශ්‍රද්ධයාගේ අසාධනමය වෙයි. අවික්ෂෙපය පිණිස පැවැති මනෝඥාතරාවජිතවිනයාගේ අසාධනමය සමාධිශ්‍රද්ධයාගේ අසාධනමය වෙයි. දශීන්‍ය පිණිස පැවැති මනෝඥාතරාවජිතවිනයාගේ අසාධනමය ප්‍රඥෝත්සුකයාගේ අසාධනමය වේ.

අධිමෙහෙයුමක් වශයෙන් පැවැති ධම්මච්ඡදායාගේ අසාධනමය ප්‍රඥාප්තියාගේ අසාධනමය වෙයි. ප්‍රග්‍රහවකයෙන් පැවැති ධම්මච්ඡදායාගේ අසාධනමය විශේෂිතයාගේ අසාධනමය වෙයි. උපසංඛාතවකයෙන් පැවැති ධම්මච්ඡදායාගේ අසාධනමය සමානිතියාගේ අසාධනමය වෙයි. අවිසේෂපවකයෙන් පැවැති ධම්මච්ඡදායාගේ අසාධනමය සමානිතියාගේ අසාධනමය වෙයි. දරිතවකයෙන් පැවැති ධම්මච්ඡදායාගේ අසාධනමය ප්‍රඥාප්තියාගේ අසාධනමය වේ.

අධිවෘක්කවශයෙන් පැවැති මනසිකාරයාගේ අඤ්ඤාමය ශ්‍රද්ධානුදය-
යාගේ අඤ්ඤාමය වෙයි. ප්‍රග්‍රහවශයෙන් පැවැති මනසිකාරයාගේ
අඤ්ඤාමය විශේෂීන්ද්‍රියයාගේ අඤ්ඤාමය වෙයි උපසංචාරවශයෙන්
පැවැති මනසිකාරයාගේ අඤ්ඤාමය සමානීන්ද්‍රියයාගේ අඤ්ඤාමය වෙයි.
අවිඤ්ඤාපවශයෙන් පැවැති මනසිකාරයාගේ අඤ්ඤාමය සමානීන්ද්‍රියයාගේ
අඤ්ඤාමය වෙයි. දහිනවශයෙන් පැවැති මනසිකාරයාගේ අඤ්ඤාමය
ප්‍රඥානුදයයාගේ අඤ්ඤාමය වේ.

සංකීර්ණය වසන එකතනඅනුපට්ඨානං සංකීර්ණය අත්තිකමො
හොති, විරිසිකීර්ණය වසන එකතනඅනුපට්ඨානං විරිසිකීර්ණය අත්තිකමො
හොති, සතිකීර්ණය වසන එකතනඅනුපට්ඨානං සතිකීර්ණය අත්තිකමො
හොති, සමාධිකීර්ණය වසන එකතනඅනුපට්ඨානං සමාධිකීර්ණය
අත්තිකමො හොති, පඤ්ඤාකීර්ණය වසන එකතනඅනුපට්ඨානං පඤ්ඤා-
කීර්ණය අත්තිකමො හොති.

ඉමෙහි ව්‍යාකූලිසාය ආකාරෙහි පඤ්ඤානං ඉන්ද්‍රියානං අත්තිකමො
හොති, ඉමෙහි ව්‍යාකූලිසාය ආකාරෙහි පඤ්ඤානං ඉන්ද්‍රියානං අත්තිකමො
පජානාති.

කතමෙහි පඤ්ඤාපිසතිසා ආකාරෙහි පඤ්ඤානං ඉන්ද්‍රියානං අසාදං
හොති, කතමෙහි පඤ්ඤාපිසතිසා ආකාරෙහි පඤ්ඤානං ඉන්ද්‍රියානං අසාදං
පජානාති:

අසාදකීර්ණය අනුපට්ඨානං සංකීර්ණය අසාදං හොති, අසාදකීර්ණය
පරිලාභය අනුපට්ඨානං සංකීර්ණය අසාදං හොති, අතිමොක්ඛවරියාය
වෙසාරජ්ජං සංකීර්ණය අසාදං හොති, සනෙතා ව විහාරාධිගමො
සංකීර්ණය අසාදං හොති, යං සංකීර්ණයං පටිච්ච උපපජ්ජති සුඛං
සොමනස්සං, අයං සංකීර්ණය අසාදං.

කොසල්කීර්ණය අනුපට්ඨානං විරිසිකීර්ණය අසාදං හොති, කොසල්-
පරිලාභය අනුපට්ඨානං විරිසිකීර්ණය අසාදං හොති, පඤ්ඤාපිසතිසාය
වෙසාරජ්ජං විරිසිකීර්ණය අසාදං හොති, සනෙතා ව විහාරාධිගමො
විරිසිකීර්ණය අසාදං හොති, යං විරිසිකීර්ණයං පටිච්ච උපපජ්ජති සුඛං
සොමනස්සං, අයං විරිසිකීර්ණය අසාදං.

පමාදකීර්ණය අනුපට්ඨානං සතිකීර්ණය අසාදං හොති, පමාදපරිලාභය
අනුපට්ඨානං සතිකීර්ණය අසාදං හොති, උපට්ඨානවරියාය වෙසාරජ්ජං
සතිකීර්ණය අසාදං හොති, සනෙතා ව විහාරාධිගමො සතිකීර්ණය අසාදං
හොති, යං සතිකීර්ණයං පටිච්ච උපපජ්ජති සුඛං සොමනස්සං, අයං
සතිකීර්ණය අසාදං.

උදාච්චකීර්ණය අනුපට්ඨානං සමාධිකීර්ණය අසාදං හොති, උදාච්ච-
පරිලාභය අනුපට්ඨානං සමාධිකීර්ණය අසාදං හොති, අතිමොක්ඛවරියාය
වෙසාරජ්ජං සමාධිකීර්ණය අසාදං හොති, සනෙතා ව විහාරාධිගමො
සමාධිකීර්ණය අසාදං හොති, යං සමාධිකීර්ණයං පටිච්ච උපපජ්ජති සුඛං
සොමනස්සං, අයං සමාධිකීර්ණය අසාදං.

අභිජ්ජාය අනුපට්ඨානං පඤ්ඤාකීර්ණය අසාදං හොති, අභිජ්ජා-
පරිලාභය අනුපට්ඨානං පඤ්ඤාකීර්ණය අසාදං හොති, අසානවරියාය
වෙසාරජ්ජං පඤ්ඤාකීර්ණය අසාදං හොති, සනෙතා ව විහාරාධිගමො
පඤ්ඤාකීර්ණය අසාදං හොති, යං පඤ්ඤාකීර්ණයං පටිච්ච උපපජ්ජති සුඛං
සොමනස්සං, අයං පඤ්ඤාකීර්ණය අසාදං.

ඉමෙහි පඤ්ඤාපිසතිසා ආකාරෙහි පඤ්ඤානං ඉන්ද්‍රියානං අසාදං
හොති, ඉමෙහි පඤ්ඤාපිසතිසා ආකාරෙහි පඤ්ඤානං ඉන්ද්‍රියානං අසාදං
පජානාති.

ශ්‍රද්ධානුකූලයාගේ වගකීමන් එකතියෙහි නොසිටීම ශ්‍රද්ධානුකූලයාගේ අසාධාරණය වෙයි. විශේෂීන්ගේ වගකීමන් එකතියෙහි නොසිටීම විශේෂීන්ගේ අසාධාරණය වෙයි. සමානීන්ගේ වගකීමන් එකතියෙහි නොසිටීම සමානීන්ගේ අසාධාරණය වෙයි. සමානීන්ගේ වගකීමන් එකතියෙහි නොසිටීම සමානීන්ගේ අසාධාරණය වෙයි. ප්‍රඥානුකූලයාගේ වගකීමන් එකතියෙහි නොසිටීම ප්‍රඥානුකූලයාගේ අසාධාරණය වේ.

මේ සහල් අසුරින් පසුකුසියාගේ අසාධාරණය වෙයි. මේ සහල් අසුරින් පසුකුසියාගේ අසාධාරණය දැනගනී.

කවර පස්විසි අසුරින් පසුකුසියාගේ අසාධාරණය වේ ද, කවර පස්විසි අසුරින් පසුකුසියාගේ අසාධාරණය දැනගනී ද යත්:

අශ්‍රද්ධානුකූලයාගේ නොඑළඹිවීම ශ්‍රද්ධානුකූලයාට අසාධාරණය වෙයි. අශ්‍රද්ධානුකූලයාගේ පරිදහසාගේ නොඑළඹිවීම ශ්‍රද්ධානුකූලයාට අසාධාරණය වෙයි. අශ්‍රද්ධානුකූලයාගේ විශාරද බව ශ්‍රද්ධානුකූලයාට අසාධාරණය වෙයි. ශාන්තවිහාරාධිපති (ශ්‍රීමත් ඉන්ද්‍රජයාකර්ම) ශ්‍රද්ධානුකූලයාට අසාධාරණය වෙයි. ශ්‍රද්ධානුකූලයා නිසා යම් සුවයක් සොම්නසක් උපදී ද, මේ ශ්‍රද්ධානුකූලයාට අසාධාරණය වේ.

කොසිදුගේ නොඑළඹිවීම විශේෂීන්ගේ අසාධාරණය වෙයි. කොසිදු පරිදහසාගේ නොඑළඹිවීම විශේෂීන්ගේ අසාධාරණය වෙයි. ප්‍රභවයාගේ විශාරද බව විශේෂීන්ගේ අසාධාරණය වෙයි. ශාන්තවිහාරාධිපති විශේෂීන්ගේ අසාධාරණය වෙයි. විශේෂීන්ගේ නිසා යම් සුවයක් සොම්නසක් උපදී ද, මේ විශේෂීන්ගේ අසාධාරණය වේ.

ප්‍රමාදයාගේ නොඑළඹිවීම සමානීන්ගේ අසාධාරණය වෙයි. ප්‍රමාද-පරිදහසාගේ නොඑළඹිවීම සමානීන්ගේ අසාධාරණය වෙයි. උපසරණ-වයාගේ විශාරද බව සමානීන්ගේ අසාධාරණය වෙයි. ශාන්තවිහාරාධිපති සමානීන්ගේ අසාධාරණය වෙයි. සමානීන්ගේ නිසා යම් සුවයක් සොම්නසක් උපදී ද, මේ සමානීන්ගේ අසාධාරණය වේ.

ඔබ්බාගේ නොඑළඹිවීම සමානීන්ගේ අසාධාරණය වෙයි. ඔබ්බා-පරිදහසාගේ නොඑළඹිවීම සමානීන්ගේ අසාධාරණය වෙයි. අවිකල්පයාගේ විශාරද බව සමානීන්ගේ අසාධාරණය වෙයි. ශාන්තවිහාරාධිපති සමානීන්ගේ අසාධාරණය වෙයි. සමානීන්ගේ නිසා යම් සුවයක් සොම්නසක් උපදී ද, මේ සමානීන්ගේ අසාධාරණය වේ.

අවිකල්පයාගේ නොඑළඹිවීම ප්‍රඥානුකූලයාට අසාධාරණය වෙයි. අවිකල්පයාගේ නොඑළඹිවීම ප්‍රඥානුකූලයාට අසාධාරණය වෙයි. දැනවයාගේ විශාරද බව ප්‍රඥානුකූලයාට අසාධාරණය වෙයි. ශාන්තවිහාරාධිපති ප්‍රඥානුකූලයාට අසාධාරණය වෙයි. ප්‍රඥානුකූලයා නිසා යම් සුවයක් සොම්නසක් උපදී ද, මේ ප්‍රඥානුකූලයාට අසාධාරණය වේ.

මේ පස්විසි අසුරින් පසුකුසියාගේ අසාධාරණය වෙයි. මේ පස්විසි අසුරින් පසුකුසියාගේ අසාධාරණය දැනගනී. (1)

කතමෙති පඤ්චවිසතිසා ආකාරෙති පඤ්චනාං ඉන්ද්‍රියානං ආදීනවො හොති, කතමෙති පඤ්චවිසතිසා ආකාරෙති පඤ්චනාං ඉන්ද්‍රියානං ආදීනවං පජානාති:

අසාදායකයා උපට්ඨානං සද්ධිත්‍රියසා ආදීනවො හොති, අසාදාය- පරිලාභසා උපට්ඨානං සද්ධිත්‍රියසා ආදීනවො හොති, අනිච්චට්ඨාන සද්ධිත්‍රියසා ආදීනවො හොති, දුක්ඛට්ඨාන සද්ධිත්‍රියසා ආදීනවො හොති, අනත්තට්ඨාන සද්ධිත්‍රියසා ආදීනවො හොති.

කොසල්යා උපට්ඨානං විරිසිත්‍රියසා ආදීනවො හොති, කොසල්- පරිලාභසා උපට්ඨානං විරිසිත්‍රියසා ආදීනවො හොති, අනිච්චට්ඨාන විරිසිත්‍රියසා ආදීනවො හොති, දුක්ඛට්ඨාන - පෙ - අනත්තට්ඨාන විරිසිත්‍රිය- සා ආදීනවො හොති.

පමාදසා උපට්ඨානං සතිත්‍රියසා ආදීනවො හොති, පමාදපරිලාභසා උපට්ඨානං සතිත්‍රියසා ආදීනවො හොති, අනිච්චට්ඨාන සතිත්‍රියසා ආදීනවො හොති, දුක්ඛට්ඨාන - පෙ - අනත්තට්ඨාන සතිත්‍රියසා ආදීනවො හොති.

උද්ධමසා උපට්ඨානං සමාධිත්‍රියසා ආදීනවො හොති, උද්ධම- පරිලාභසා උපට්ඨානං සමාධිත්‍රියසා ආදීනවො හොති, අනිච්චට්ඨාන සමාධිත්‍රියසා ආදීනවො හොති, දුක්ඛට්ඨාන - පෙ - අනත්තට්ඨාන සමාධිත්‍රියසා ආදීනවො හොති.

අභිජ්ජා උපට්ඨානං පඤ්ඤාත්‍රියසා ආදීනවො හොති, අභිජ්ජා- පරිලාභසා උපට්ඨානං පඤ්ඤාත්‍රියසා ආදීනවො හොති, අනිච්චට්ඨාන පඤ්ඤාත්‍රියසා ආදීනවො හොති, දුක්ඛට්ඨාන - පෙ - අනත්තට්ඨාන පඤ්ඤාත්‍රියසා ආදීනවො හොති.

ඉමෙති පඤ්චවිසතිසා ආකාරෙති පඤ්චනාං ඉන්ද්‍රියානං ආදීනවො හොති, ඉමෙති පඤ්චවිසතිසා ආකාරෙති පඤ්චනාං ඉන්ද්‍රියානං ආදීනවං පජානාති.

කතමෙති අසිත්තනං ආකාරෙති¹ පඤ්චනාං ඉන්ද්‍රියානං නිසාරණං හොති. කතමෙති අසිත්තනං ආකාරෙති පඤ්චනාං ඉන්ද්‍රියානං නිසාරණං පජානාති.

අබ්බොධනට්ඨාන සද්ධිත්‍රියං අසාදායක නිසාරණං² හොති, අසාදාය- පරිලාභ නිසාරණං² හොති, නදනුචතනකකිලෙසෙති ච බ්බෙහිති ච නිසාරණං හොති, බ්බෙහිති ච සබ්බන්තිත්තොති නිසාරණං හොති, තතො පඤ්ඤාතර- සද්ධිත්‍රියසා පරිලාභ පුරිමතරසද්ධිත්‍රියා නිසාරණං හොති.

පග්ගහට්ඨාන විරිසිත්‍රියං කොසල්ය නිසාරණං හොති, කොසල්- පරිලාභ නිසාරණං හොති, නදනුචතනකකිලෙසෙති ච බ්බෙහිති ච නිසාරණං හොති, බ්බෙහිති ච සබ්බන්තිත්තොති නිසාරණං හොති, තතො පඤ්ඤාතර විරිසිත්‍රියසා පරිලාභ පුරිමතරවිරිසිත්‍රියා නිසාරණං හොති.

1 අසිත්තනාකාරෙති - සා

2 නිසාරණං - සි 1

කවර පස්විසි අයුරෙකින් පඤ්චානුසංයමයෙන් ආදිනව වේ ද, කවර පස්විසි අයුරෙකින් පඤ්චානුසංයමයෙන් ආදිනව දැනගනී ද යත්:

අග්‍රභාව ඵලඹසිටීම ශ්‍රද්ධානුසංයම ආදිනව වෙයි. අග්‍රභාව සංකල්පය පරිදහසාගේ ඵලඹසිටීම ශ්‍රද්ධානුසංයම ආදිනව වෙයි. අනිත්‍ය සංභාවයෙන් ශ්‍රද්ධානුසංයම ආදිනව වෙයි. දුඃඛසංභාවයෙන් ශ්‍රද්ධානුසංයම ආදිනව වෙයි. අනාත්මසංභාවයෙන් ශ්‍රද්ධානුසංයම ආදිනව වේ.

කෞසිද්දයාගේ ඵලඹසිටීම විශේෂීන්ද්‍රියයට ආදිනව වෙයි. කෞසිද්ද-පරිදහසාගේ ඵලඹසිටීම විශේෂීන්ද්‍රියයට ආදිනව වෙයි. අනිත්‍ය සංභාවයෙන් විශේෂීන්ද්‍රියයට ආදිනව වෙයි. දුඃඛසංභාවයෙන් ... අනාත්මසංභාවයෙන් විශේෂීන්ද්‍රියයට ආදිනව වේ.

ප්‍රමාදයාගේ ඵලඹසිටීම සමානීන්ද්‍රියයට ආදිනව වෙයි. ප්‍රමාදපරිදහසාගේ ඵලඹසිටීම සමානීන්ද්‍රියයට ආදිනව වෙයි. අනිත්‍ය සංභාවයෙන් සමානීන්ද්‍රියයට ආදිනව වෙයි. දුඃඛසංභාවයෙන් ... අනාත්මසංභාවයෙන් සමානීන්ද්‍රියයට ආදිනව වේ.

ඔග්‍රභාවයාගේ ඵලඹසිටීම සමානීන්ද්‍රියයට ආදිනව වෙයි. ඔග්‍රභාවපරිදහසාගේ ඵලඹසිටීම සමානීන්ද්‍රියයට ආදිනව වෙයි. අනිත්‍ය සංභාවයෙන් සමානීන්ද්‍රියයට ආදිනව වෙයි. දුඃඛසංභාවයෙන් ... අනාත්මසංභාවයෙන් සමානීන්ද්‍රියයට ආදිනව වේ.

අවිද්‍යාවගේ ඵලඹසිටීම ප්‍රඥානුසංයම ආදිනව වෙයි. අවිද්‍යාපරිදහසාගේ ඵලඹසිටීම ප්‍රඥානුසංයම ආදිනව වෙයි. අනිත්‍ය සංභාවයෙන් ප්‍රඥානුසංයම ආදිනව වෙයි. දුඃඛසංභාවයෙන් ප්‍රඥානුසංයම ආදිනව වෙයි. අනාත්මසංභාවයෙන් ප්‍රඥානුසංයම ආදිනව වේ.

මේ පස්විසි අයුරින් පඤ්චානුසංයමයෙන් ආදිනව වෙයි. මේ පස්විසි අයුරින් පඤ්චානුසංයමයෙන් ආදිනව දැනගනී. (2)

කවර එක්සිය අසූ අයුරෙකින් පඤ්චානුසංයමයෙන් නිසාරණය වේ ද, කවර එක්සිය අසූ අයුරෙකින් පඤ්චානුසංයමයෙන් නිසාරණය දැනගනී ද යත්:

අභිමොක්‍ෂසංභාවයෙන් ශ්‍රද්ධානුසංයම අග්‍රභාවයෙන් නික්මුණේ වෙයි. අග්‍රභාව සංකල්පය පරිදහසාගේ නික්මුණේ වෙයි. එය අනුව, පවත්නා කෙලයෙන් කෙරෙන් ද සංකල්පයෙන් කෙරෙන් ද නික්මුණේ වෙයි. බාහ්‍ය වූ ද සියලු කෙලෙසුන් කෙරෙන් නික්මුණේ වෙයි. එයට වඩා අනිගමන ප්‍රණීත වූ ශ්‍රද්ධානුසංයමයෙන් ප්‍රතිලාභයෙන් පුළුන්ද්‍රශ්‍රද්ධානුසංයම කෙරෙන් නික්මුණේ වේ.

ප්‍රග්‍රහසංභාවයෙන් විශේෂීන්ද්‍රියය කෞසිද්දයාගේ නික්මුණේ වෙයි. කෞසිද්දපරිදහසාගේ නික්මුණේ වෙයි. නදනුවහිත කෙලයෙන් කෙරෙන් ද සංකල්පයෙන් කෙරෙන් ද නික්මුණේ වෙයි. බාහ්‍ය වූ ද සියලු කෙලෙසුන් කෙරෙන් නික්මුණේ වෙයි. එයට වඩා අනිගමන ප්‍රණීත වූ විශේෂීන්ද්‍රියයාගේ ප්‍රතිලාභයෙන් පුළුන්ද්‍රවිශේෂීන්ද්‍රිය කෙරෙන් නික්මුණේ වේ.

උපට්ඨානවේදන සතින්ද්‍රියං පමාදා නිසංචං ගොති, පමාදපරිලාභා නිසංචං ගොති, තදනුවතනකකිලෙසෙහි ච බකෙහි ච නිසංචං ගොති, බහිඤා ච සබ්බන්තිතෙතහි නිසංචං ගොති, තතො පණීතතරසතින්ද්‍රියං පටිලාභා පුරිමතරසතින්ද්‍රියං නිසංචං ගොති.

අවිකෙට්ඨවේදන සමාධින්ද්‍රියං උභව්වා නිසංචං ගොති, උභව්ව-පරිලාභා නිසංචං ගොති, තදනුවතනකකිලෙසෙහි ච බකෙහි ච නිසංචං ගොති, බහිඤා ච සබ්බන්තිතෙතහි නිසංචං ගොති, තතො පණීතතර-සමාධින්ද්‍රියං පටිලාභා පුරිමතරසමාධින්ද්‍රියං නිසංචං ගොති.

දසනවේදන පඤ්ඤාන්ද්‍රියං අවිජ්ජාය නිසංචං ගොති, අවිජ්ජා-පරිලාභා නිසංචං ගොති, තදනුවතනකකිලෙසෙහි ච බකෙහි ච නිසංචං ගොති, බහිඤා ච සබ්බන්තිතෙතහි නිසංචං ගොති, තතො පණීතතර-පඤ්ඤාන්ද්‍රියං පටිලාභා පුරිමතරපඤ්ඤාන්ද්‍රියං නිසංචං ගොති.

පුබ්බභාගෙ පඤ්චග්ගි ඉන්ද්‍රියෙහි පඨමජ්ඣානවසෙන පඤ්චන්ද්‍රියානි නිසංචාති ගොතති, පඨමෙ කානෙ¹ පඤ්චග්ගි ඉන්ද්‍රියෙහි² දුතියජ්ඣාන-වසෙන පඤ්චන්ද්‍රියානි නිසංචාති ගොතති, දුතියෙ කානෙ³, පඤ්චග්ගි ඉන්ද්‍රියෙහි⁴ තතියජ්ඣානවසෙන පඤ්චන්ද්‍රියානි නිසංචාති ගොතති, තතියෙ කානෙ පඤ්චග්ගි ඉන්ද්‍රියෙහි චතුර්ථජ්ඣානවසෙන පඤ්චන්ද්‍රියානි නිසංචාති ගොතති, චතුර්ථෙ කානෙ පඤ්චග්ගි ඉන්ද්‍රියෙහි ආකාසානඤ්චා-යතනසමාපතතිවසෙන⁴ පඤ්චන්ද්‍රියානි නිසංචාති ගොතති. ආකාසානඤ්චා-යතනසමාපතතියා පඤ්චග්ගි ඉන්ද්‍රියෙහි විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපතතිවසෙන පඤ්චන්ද්‍රියානි නිසංචාති ගොතති, විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපතතියා පඤ්චග්ගි ඉන්ද්‍රියෙහි ආකිඤ්ඤායතනසමාපතතිවසෙන පඤ්චන්ද්‍රියානි නිසංචාති ගොතති, ආකිඤ්ඤායතනසමාපතතියා පඤ්චග්ගි ඉන්ද්‍රියෙහි නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපතතිවසෙන පඤ්චන්ද්‍රියානි නිසංචාති ගොතති, නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපතතියා පඤ්චග්ගි ඉන්ද්‍රියෙහි අතිව්වානුපසංභාවසෙන පඤ්චන්ද්‍රියානි නිසංචාති ගොතති,

1. පඨමජ්ඣානෙ - සංඝ. සි 1,

2. පඤ්චග්ගි - මජ්ඣ. සංඝ. පඤ්චග්ගි - සි 1.

3. දුතියජ්ඣානෙ - සංඝ. සි 1

4. සමාපතතියා වසෙන - සි 1,

උපසංචායවග්‍යවග්‍යෙන් සමානිකයය ප්‍රමාදය කෙරෙන් නික්මුණේ වෙයි. ප්‍රමාදපරිද්‍රවග්‍යෙන් නික්මුණේ වෙයි. තදනුවහිකක කෙලෙසයන් කෙරෙන් ද සකකියන් කෙරෙන් ද නික්මුණේ වෙයි. බාහ්‍ය වූ ද සියලු කෙලෙසුන් කෙරෙන් නික්මුණේ වෙයි. එයට වඩා අතිශයින් ප්‍රණීත වූ සමානිකයයාගේ ප්‍රතිලාභයෙන් පුළුතරසමානිකය කෙරෙන් නික්මුණේ වේ.

අවිකෘප්‍යවග්‍යවග්‍යෙන් සමානිකයය ඔහුගේග්‍යෙන් නික්මුණේ වෙයි. ඔහුගේපරිද්‍රවග්‍යෙන් නික්මුණේ වෙයි. තදනුවහිකකෙලෙසයන් කෙරෙන් ද සකකියන් කෙරෙන් ද නික්මුණේ වෙයි. බාහ්‍ය වූ ද හැම කෙලෙසුන් කෙරෙන් නික්මුණේ වෙයි. එයට වඩා අතිශයින් ප්‍රණීත වූ සමානිකයයාගේ ප්‍රතිලාභයෙන් පුළුතරසමානිකය කෙරෙන් නික්මුණේ වේ.

දශිකසවග්‍යවග්‍යෙන් ප්‍රභේදයය අවිද්‍යාග්‍යෙන් නික්මුණේ වෙයි. අවිද්‍යා-පරිද්‍රවග්‍යෙන් නික්මුණේ වෙයි. තදනුවහිකකෙලෙසයන් කෙරෙන් ද සකකිය-යන් කෙරෙන් ද නික්මුණේ වෙයි. බාහ්‍ය වූ ද හැම කෙලෙසුන් කෙරෙන් නික්මුණේ වෙයි. එයට වඩා අතිශයින් ප්‍රණීත වූ ප්‍රභේදයයාගේ ප්‍රතිලාභ-යෙන් පුළුතරප්‍රභේදය කෙරෙන් නික්මුණේ වේ.

පුළුභාගයෙහි (ප්‍රථමධ්‍යානොපමාරයෙහි) පැවැති පඤ්චානුයන් කෙරෙන් ප්‍රථමධ්‍යානයාගේ වගයෙන් පඤ්චානුයයෝ නික්මුණාහු වෙති. ප්‍රථමධ්‍යානයෙහි පඤ්චානුයයන් කෙරෙන් ද්විතීයධ්‍යානයාගේ වගයෙන් පඤ්චානුයයෝ නික්මුණාහු වෙති. ද්විතීයධ්‍යානයෙහි පඤ්චානුයයන් කෙරෙන් තෘතීයධ්‍යානයාගේ වගයෙන් පඤ්චානුයයෝ නික්මුණාහු වෙති. තෘතීයධ්‍යානයෙහි පඤ්චානුයයන් කෙරෙන් චතුර්ථධ්‍යානයාගේ වගයෙන් පඤ්චානුයයෝ නික්මුණාහු වෙති. චතුර්ථධ්‍යානයෙහි පඤ්චානුයයන් කෙරෙන් ආකාසානඤ්චායනසමාපතතිහුගේ වගයෙන් පඤ්චානුයයෝ නික්මුණාහු වෙති. ආකාසානඤ්චායනසමාපතතියෙහි පඤ්චානුයයන් කෙරෙන් විඤ්ඤානඤ්චායනසමාපතතිහුගේ වගයෙන් පඤ්චානුයයෝ නික්මුණාහු වෙති. විඤ්ඤානඤ්චායනසමාපතතියෙහි පඤ්චානුයයන් කෙරෙන් ආකිඤ්චානුයනසමාපතතිහුගේ වගයෙන් පඤ්චානුයයෝ නික්මුණාහු වෙති. ආකිඤ්චානුයනසමාපතතියෙහි පඤ්චානුයයන් කෙරෙන් තෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායනසමාපතතිහුගේ වගයෙන් පඤ්චානුයයෝ නික්මුණාහු වෙති. තෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායන සමා-පතතියෙහි පඤ්චානුයයන් කෙරෙන් අතිතානුදශිතා වගයෙන් පඤ්චානුයයෝ නික්මුණාහු වෙත්. (3)

[illegible]

[illegible]

නෙකකමෙම¹, පඤ්චේන්ද්‍රියානි කාමච්ඡද්‍රව්‍යො නිස්සංචානි භොනනි, අබ්‍යාපාදෙ පඤ්චේන්ද්‍රියානි බ්‍යාපාද්‍රව්‍යො නිස්සංචානි භොනනි, ආලොකසංඤ්ඤාය පඤ්චේන්ද්‍රියානි චිත්තමිඤ්ඤාය නිස්සංචානි භොනනි, අවිකේමපෙ පඤ්චේන්ද්‍රියානි උඤ්ච්චව්‍යො නිස්සංචානි භොනනි, ධම්මච්චන්ද්‍රව්‍යො පඤ්චේන්ද්‍රියානි චිචිතිච්ඡාය නිස්සංචානි භොනනි, ඤාණෙ පඤ්චේන්ද්‍රියානි අවිජ්ජාය නිස්සංචානි භොනනි, පාමොජ්ජ පඤ්චේන්ද්‍රියානි අරතියා නිස්සංචානි භොනනි.

පඨමෙ කොතෙ පඤ්චේන්ද්‍රියානි නිවරණෙහි නිස්සංචානි භොනනි, දුතියෙ කොතෙ පඤ්චේන්ද්‍රියානි විතකකම්මාරෙහි නිස්සංචානි භොනනි, තතියෙ කොතෙ පඤ්චේන්ද්‍රියානි පිතියා නිස්සංචානි භොනනි, චතුත්තෙ කොතෙ පඤ්චේන්ද්‍රියානි සුඛදුකේමෙහි නිස්සංචානි භොනනි, ආභාසානඤ්ඤායතන-සමාපතතියා පඤ්චේන්ද්‍රියානි රූපසංඤ්ඤාය පටිසංඤ්ඤාය නානත්තසංඤ්ඤාය නිස්සංචානි භොනනි, විඤ්ඤාණඤ්ඤායතනසමාපතතියා පඤ්චේන්ද්‍රියානි ආකාසානඤ්ඤායතනසංඤ්ඤාය නිස්සංචානි භොනනි, ආකිඤ්ඤායතන-සමාපතතියා පඤ්චේන්ද්‍රියානි විඤ්ඤාණඤ්ඤායතනසංඤ්ඤාය නිස්සංචානි භොනනි, නෙවසංඤ්ඤායාසංඤ්ඤායතනසමාපතතියා පඤ්චේන්ද්‍රියානි ආකිඤ්ඤායතනසංඤ්ඤාය නිස්සංචානි භොනනි.

අනිච්චානුපසංඝනාය පඤ්චේන්ද්‍රියානි නිවේසංඤ්ඤාය නිස්සංචානි භොනනි, දුක්ඛානුපසංඝනාය පඤ්චේන්ද්‍රියානි සුඛසංඤ්ඤාය නිස්සංචානි භොනනි, අනත්තානුපසංඝනාය පඤ්චේන්ද්‍රියානි අත්තසංඤ්ඤාය නිස්සංචානි භොනනි. නිබ්බදනුපසංඝනාය පඤ්චේන්ද්‍රියානි නන්දියා නිස්සංචානි භොනනි, විරාගානු-පසංඝනාය පඤ්චේන්ද්‍රියානි රාගතො නිස්සංචානි භොනනි, නිරෝධානුපසංඝනාය පඤ්චේන්ද්‍රියානි සමුදයතො නිස්සංචානි භොනනි, පටිච්ඡේදනානුපසංඝනාය පඤ්චේන්ද්‍රියානි දාදිනවතො නිස්සංචානි භොනනි, බ්‍යාධුපසංඝනාය පඤ්චේ-න්ද්‍රියානි ඝනසංඤ්ඤාය නිස්සංචානි භොනනි, ව්‍යාධුපසංඝනාය පඤ්චේන්ද්‍රියානි ආයුහනතො නිස්සංචානි භොනනි, විපරිනාමානුපසංඝනාය පඤ්චේන්ද්‍රියානි ධ්‍රුවසංඤ්ඤාය නිස්සංචානි භොනනි, අනිමිත්තානුපසංඝනාය පඤ්චේන්ද්‍රියානි නිමිත්තතො නිස්සංචානි භොනනි, අප්පණ්ණිකානුපසංඝනාය පඤ්චේන්ද්‍රියානි පණ්ණිසියා නිස්සංචානි භොනනි, සුඤ්ඤානානුපසංඝනාය පඤ්චේන්ද්‍රියානි අනිතිවේසතො නිස්සංචානි භොනනි, අභිපඤ්ඤාධම්මවිපසංඝනාය පඤ්චේන්ද්‍රියානි සාරාද්‍රව්‍යාහිතිවේසතො නිස්සංචානි භොනනි, යථාභුතඤ්ඤාදස්සනෙ පඤ්චේන්ද්‍රියානි සමමාභාහිතිවේසතො නිස්සංචානි භොනනි, ආදිනව්‍යානු-පසංඝනාය පඤ්චේන්ද්‍රියානි ආලයාහිතිවේසතො නිස්සංචානි භොනනි, පටිසංඛානුපසංඝනාය පඤ්චේන්ද්‍රියානි අප්පටිසංඛාය නිස්සංචානි භොනනි, විච්චිනානුපසංඝනාය පඤ්චේන්ද්‍රියානි සංකේඤ්ඤාහිතිවේසතො නිස්සංචානි භොනනි.

1. නිකායමෙ - සා, සි, 1

තෙතනුමාසයෙහි පඤ්චෙත්සවයෙන් පසුවද භූමිමාර්ගයෙන් නික්මුණාහු වෙති. අවසානදශයෙහි පඤ්චෙත්සවයෙන් වසාපාදයෙන් නික්මුණාහු වෙති. ආලෝකසංඥයෙහි පඤ්චෙත්සවයෙන් පිනමිද්ධය කෙරෙන් නික්මුණාහු වෙති. අවික්ෂේපයෙහි පඤ්චෙත්සවයෙන් ඔහුගේ භාවය කෙරෙන් නික්මුණාහු වෙති. ධර්මනිවේශයෙහි පඤ්චෙත්සවයෙන් විවිධත්වය කෙරෙන් නික්මුණාහු වෙති. ඥානයෙහි පඤ්චෙත්සවයෙන් අවිද්‍යාව කෙරෙන් නික්මුණාහු වෙති. ප්‍රාමෝද්ධයෙහි පඤ්චෙත්සවයෙන් අරතිය කෙරෙන් නික්මුණාහු වෙති.

ප්‍රථමධ්‍යානයෙහි පඤ්චෙත්සවයෙන් නිවර්ණයන් කෙරෙන් නික්මුණාහු වෙති. ද්විතීයධ්‍යානයෙහි පඤ්චෙත්සවයෙන් විකල්පිතාරාමයන් කෙරෙන් නික්මුණාහු වෙති. තෘතීයධ්‍යානයෙහි පඤ්චෙත්සවයෙන් ප්‍රීතිය කෙරෙන් නික්මුණාහු වෙති. චතුර්ථධ්‍යානයෙහි පඤ්චෙත්සවයෙන් දුඛදුඛාත්මයන් කෙරෙන් නික්මුණාහු වෙති. අධ්‍යානාදිපාදයන්ගෙන් පඤ්චෙත්සවයෙන් රූපසංඥ, ප්‍රතිසංඥ, නානාභාවසංඥ කෙරෙන් නික්මුණාහු වෙති. විඤ්ඤාණදිපාදයන්ගෙන් පඤ්චෙත්සවයෙන් අධ්‍යානාදිපාදයන්ගෙන් ඥාන කෙරෙන් නික්මුණාහු වෙති. අධ්‍යානාදිපාදයන්ගෙන් පඤ්චෙත්සවයෙන් විඤ්ඤාණදිපාදයන්ගෙන් ඥාන කෙරෙන් නික්මුණාහු වෙති. නොවසඤ්ඤානාදිපාදයන්ගෙන් පඤ්චෙත්සවයෙන් අධ්‍යානාදිපාදයන්ගෙන් ඥාන කෙරෙන් නික්මුණාහු වෙති.

අතින්‍යානුදර්ශනයෙහි පඤ්චෙත්සවයෙන් නිත්‍යසංඥාව කෙරෙන් නික්මුණාහු වෙති. දුඛානුදර්ශනයෙහි පඤ්චෙත්සවයෙන් සුඛසංඥාව කෙරෙන් නික්මුණාහු වෙති. අනාත්මානුදර්ශනයෙහි පඤ්චෙත්සවයෙන් අනත්මසංඥාව කෙරෙන් නික්මුණාහු වෙති. නිච්ඡේදානුදර්ශනයෙහි පඤ්චෙත්සවයෙන් නිච්ඡේදය කෙරෙන් නික්මුණාහු වෙති. විරාගානුදර්ශනයෙහි පඤ්චෙත්සවයෙන් රාගය කෙරෙන් නික්මුණාහු වෙති. නිරෝධානුදර්ශනයෙහි පඤ්චෙත්සවයෙන් සමුදය කෙරෙන් නික්මුණාහු වෙති. පටිතිස්සග්ගානුපස්සනයෙහි පඤ්චෙත්සවයෙන් ආදිනවය කෙරෙන් නික්මුණාහු වෙති. ඤානානුදර්ශනයෙහි පඤ්චෙත්සවයෙන් ඤානසංඥාව කෙරෙන් නික්මුණාහු වෙති. ව්‍යායානානුදර්ශනයෙහි පඤ්චෙත්සවයෙන් ආයුගතය කෙරෙන් නික්මුණාහු වෙති. විපරිණාමානුදර්ශනයෙහි පඤ්චෙත්සවයෙන් ධ්‍රැවසංඥාව කෙරෙන් නික්මුණාහු වෙති. අතිමත්තානුදර්ශනයෙහි පඤ්චෙත්සවයෙන් නිමිත්ත කෙරෙන් නික්මුණාහු වෙති. අප්‍රණීතිනානුදර්ශනයෙහි පඤ්චෙත්සවයෙන් ප්‍රණීතිය කෙරෙන් නික්මුණාහු වෙති. ගුණානුදර්ශනයෙහි පඤ්චෙත්සවයෙන් අභිතිවේශය කෙරෙන් නික්මුණාහු වෙති. අධිප්‍රඥධර්මානුදර්ශනයෙහි පඤ්චෙත්සවයෙන් නිත්‍යසාරත්‍යානුදර්ශනය කෙරෙන් නික්මුණාහු වෙති. ස්වාභාවිකානුදර්ශනයෙහි පඤ්චෙත්සවයෙන් සම්මතානුදර්ශනය කෙරෙන් නික්මුණාහු වෙති. ආදිනවානුදර්ශනයෙහි පඤ්චෙත්සවයෙන් ආලයානුදර්ශනය කෙරෙන් නික්මුණාහු වෙති. පටිසම්භූතපස්සනයෙහි පඤ්චෙත්සවයෙන් අපටිසම්භූත (අසම්මතානුදර්ශනය) කෙරෙන් නික්මුණාහු වෙති. විච්චානුපස්සනයෙහි පඤ්චෙත්සවයෙන් සංයෝගානුදර්ශනය කෙරෙන් නික්මුණාහු වෙති.

සොනාපනතිමග්ගෙ පඤ්චේන්ද්‍රියානි දිට්ඨිකට්ඨෙති නිලේසෙති නිසංචාති
 භොනති, සකදම්මග්ගෙ පඤ්චේන්ද්‍රියානි ඔදාරකෙති නිලේසෙති නිසංචාති
 භොනති, අනාගාමිමග්ගෙ පඤ්චේන්ද්‍රියානි අණුසහගතෙති නිලේසෙති
 නිසංචාති භොනති, අරහත්තමග්ගෙ පඤ්චේන්ද්‍රියානි සබ්බකිලේසෙති නිසංචාති
 භොනති, සබ්බසංකොඤ්ච බිණ්ණාසවානං තත් තත් පඤ්චේන්ද්‍රියානි නිසංචාති
 චෙව භොනති සුනිසංචාති ච පටිපසංසදානි ච සුපටිපසංසදානි ච.

ඉමෙහි අසිතිසතං ආකාරෙති පඤ්චනනං ඉන්ද්‍රියානං නිසංරණං
 භොති. ඉමෙහි අසිතිසතං ආකාරෙති පඤ්චනනං ඉන්ද්‍රියානං නිසංරණං
 පජානාති.

දුතියස්තනනිපදදසො.

භානවාටො පඨමො.

4 - 3. තතියස්තනං

[සාවජිතිදුතං:]

“පඤ්චමානි භික්කවෙ, ඉන්ද්‍රියානි, කතමානි පඤ්ච: සද්ධිඤ්ඤං
 චිරිඨිඤ්ඤං සතිඤ්ඤං සමාධිඤ්ඤං පඤ්ඤාඤ්ඤං.

තත්ථ ච භික්කවෙ, සද්ධිඤ්ඤං දට්ඨබ්බං: චතුසු සොනාපනතියමේගසු
 එත්ථ සද්ධිඤ්ඤං දට්ඨබ්බං. තත්ථ ච භික්කවෙ, චිරිඨිඤ්ඤං දට්ඨබ්බං, චතුසු
 සමමප්පධානෙසු, එත්ථ චිරිඨිඤ්ඤං දට්ඨබ්බං. තත්ථ ච භික්කවෙ, සතිඤ්ඤං
 දට්ඨබ්බං, චතුසු සතිපට්ඨානෙසු, එත්ථ සතිඤ්ඤං දට්ඨබ්බං. තත්ථ ච
 භික්කවෙ, සමාධිඤ්ඤං දට්ඨබ්බං. චතුසු ක්කානෙසු, එත්ථ සමාධිඤ්ඤං
 දට්ඨබ්බං. තත්ථ ච භික්කවෙ, පඤ්ඤාඤ්ඤං දට්ඨබ්බං, චතුසු අරියසම්මෙසු
 එත්ථ පඤ්ඤාඤ්ඤං දට්ඨබ්බං;^a

චතුසු සොනාපනතියමේගසු සද්ධිඤ්ඤාසංඝ වසෙන කතිභාකාරෙති
 පඤ්චේන්ද්‍රියානි දට්ඨබ්බානි: චතුසු සමමප්පධානෙසු චිරිඨිඤ්ඤාසංඝ වසෙන
 කතිභාකාරෙති පඤ්චේන්ද්‍රියානි දට්ඨබ්බානි, චතුසු සතිපට්ඨානෙසු සතිඤ්ඤාසංඝ
 වසෙන කතිභාකාරෙති පඤ්චේන්ද්‍රියානි දට්ඨබ්බානි, චතුසු ක්කානෙසු
 සමාධිඤ්ඤාසංඝ වසෙන කතිභාකාරෙති පඤ්චේන්ද්‍රියානි දට්ඨබ්බානි, චතුසු
 අරියසම්මෙසු පඤ්ඤාඤ්ඤාසංඝ වසෙන කතිභාකාරෙති පඤ්චේන්ද්‍රියානි
 දට්ඨබ්බානි.

චතුසු සොනාපනතියමේගසු සද්ධිඤ්ඤාසංඝ වසෙන විසතිසා ආකාරෙති
 පඤ්චේන්ද්‍රියානි දට්ඨබ්බානි, චතුසු සමමප්පධානෙසු චිරිඨිඤ්ඤාසංඝ වසෙන
 විසතිසා ආකාරෙති පඤ්චේන්ද්‍රියානි දට්ඨබ්බානි, චතුසු සතිපට්ඨානෙසු
 සතිඤ්ඤාසංඝ වසෙන විසතිසා ආකාරෙති පඤ්චේන්ද්‍රියානි දට්ඨබ්බානි, චතුසු
 ක්කානෙසු සමාධිඤ්ඤාසංඝ වසෙන විසතිසා ආකාරෙති පඤ්චේන්ද්‍රියානි
 දට්ඨබ්බානි, චතුසු අරියසම්මෙසු පඤ්ඤාඤ්ඤාසංඝ වසෙන විසතිසා ආකාරෙති
 පඤ්චේන්ද්‍රියානි දට්ඨබ්බානි.

a ඉන්ද්‍රියසංසුත්ත - සුද්ධිකවග්ගෙ.

ප්‍රොතාපනම්මාගියෙහි පඤ්චානුසයෝ දූෂටිය හා සමග එක් වූ සිටි කෙලෙසුන් කෙරෙන් නික්මුණාහු වෙති. සකාදගාමිමාගියෙහි පඤ්චානුසයෝ ඔදුරික වූ කෙලෙසුන් කෙරෙන් නික්මුණාහු වෙති. අනාගාමි මාගියෙහි පඤ්චානුසයෝ අඤ්ඤාභගන වූ කෙලෙසුන් කෙරෙන් නික්මුණාහු වෙති. අභිනමාගියෙහි පඤ්චානුසයෝ භෑම කෙලෙසුන් කෙරෙන් නික්මුණාහු වෙති. භෑම රහත්වට මෑ ඒ ඒ තත්ති පඤ්චානුසයෝ නික්මුණාහු ද මොහොවට නික්මුණාහු ද සන්තිදුණාහු ද මොහොවට සන්තිදුණාහු ද වෙත්.

මේ එක්සිසඳු අයුරින් පඤ්ඤානුයයනාගේ නිසාරණය වෙයි, මේ එක්සිසඳු අයුරින් පඤ්ඤානුයයනාගේ නිසාරණය දැනගනී.

ද්විතීයස්ථුනිගදිගස සි.

ପ୍ରତିଷ୍ଠାପନା ଦିବସର ସ୍ଥଳ

4 - 3. သာသနာရေး နှစ်စဉ်

සැවැත් නිදන සි.

“මහනෙති, මේ ඉන්ද්‍රියයෝ පස්දෙනෙක් වෙති. කවර පස්දෙනෙක් ද යත්: ශ්‍රවණේන්ද්‍රිය යැ, විශේෂීන්ද්‍රිය යැ, සම්මානීන්ද්‍රිය යැ, සම්මාධීන්ද්‍රිය යැ, ප්‍රභෞන්ද්‍රිය යි.

මහණෙනි, කොතැනින් ලා ශ්‍රද්ධෙහිසය දනවුනු ද යත්: සතර ශ්‍රොතාපත්තිඅඛයෙන් ය, මෙහි ලා ශ්‍රද්ධෙහිසය දනවුනු ය. මහණෙනි, කොතැනින් ලා විශේෂිතියය දනවුනු ද යත්: සතර සමාන්ත්‍රධානයන්හි ය, මෙහි ලා විශේෂිතියය දනවුනු ය. මහණෙනි, කොතැනින් ලා සමානිතියය දනවුනු ද යත්: සතර සාමිපට්ඨානයන්හි ය, මෙහි ලා සමානිතියය දනවුනු ය. මහණෙනි, කොතැනින් ලා සමාධිතියය දනවුනු ද යත්: සතර ධ්‍යානයන්හි ය, මෙහි ලා සමාධිතියය දනවුනු ය. මහණෙනි, කොතැනින් ලා ප්‍රඥෙහිසය දනවුනු ද යත්: සතර ආයතී-සත්‍යයන්හි ය, මෙහි ලා ප්‍රඥෙහිසය දනවුනු”.

සතර ශ්‍රෝතාපතිඅවසානැති ශ්‍රද්ධානුසයාගේ වශයෙන් කිහි අපු-
රෙකින් පඤ්චනුසයෝ දතසුත්තානු ද, සතර සමාක්ප්‍රධානසන්ති
විශයනුසයාගේ වශයෙන් කිහි අපුරෙකින් පඤ්චනුසයෝ දතසුත්තානු
ද, සතර සතිපට්ඨානසන්ති සමානුසයාගේ වශයෙන් කිහි අපුරෙකින්
පඤ්චනුසයෝ දතසුත්තානු ද, සතර ධ්‍යානසන්ති සමානුසයාගේ
වශයෙන් කිහි අපුරෙකින් පඤ්චනුසයෝ දතසුත්තානු ද, සතර ආර්ථි-
සත්‍යසන්ති පඤ්චනුසයාගේ වශයෙන් කිහි අපුරෙකින් පඤ්චනුසයෝ
දතසුත්තානු ද යත්:

සතර ශ්‍රෝතාපනතාසංඝයන්හි ශ්‍රද්ධෙහිසංයාමේ වශයෙන් විසි අසුරෙකින් පසෙට්ඨිසංයාමේ දතසුත්තාහ, සතර සමාසංක්ඛ්‍යානායකයන්හි විශේෂිතසංයාමේ වශයෙන් විසි අසුරෙකින් පසෙට්ඨිසංයාමේ දතසුත්තාහ. සතර සතිපට්ඨානසංයාමේ සමානිකසංයාමේ වශයෙන් විසි අසුරෙකින් පසෙට්ඨිසංයාමේ දතසුත්තාහ. සතර ධ්‍යානසංයාමේ සමානිකසංයාමේ වශයෙන් විසි අසුරෙකින් පසෙට්ඨිසංයාමේ දතසුත්තාහ. සතර ආර්යසත්‍යසංයාමේ ප්‍රඥාසංයාමේ වශයෙන් විසි අසුරෙකින් පසෙට්ඨිසංයාමේ දතසුත්තාහු යි.

වතුසු සෞභාෂනාත්මකයෙකු සද්ධික්‍රියා වසෙන කතමෙහි විසතිසා ආකාරෙහි පඤ්චික්‍රියානි දවස්බලානි:

සපුර්ණසංසේධෙ සෞභාෂනාත්මකයෙකු අභිමොක්‍ෂාධිපතෙය්‍යවෙය්‍යන සද්ධික්‍රියා දවස්බලං, සද්ධික්‍රියාසං වසෙන පඤ්චකවෙය්‍යන විරිසික්‍රියා දවස්බලං, උපව්‍යානවෙය්‍යන සතික්‍රියා දවස්බලං, අවිකේතපවෙය්‍යන සමාධික්‍රියා දවස්බලං, දසුනවෙය්‍යන පඤ්චික්‍රියා දවස්බලං, සද්ධිමත්තවෙය්‍යන සෞභාෂනාත්මකයෙකු -පෙ- යොතිසො මනසිකාරෙ සෞභාෂනාත්මකයෙකු -පෙ- ධම්මානුධම්මපටිපත්තියා සෞභාෂනාත්මකයෙකු අභිමොක්‍ෂාධිපතෙය්‍ය-වෙය්‍යන සද්ධික්‍රියා දවස්බලං, සද්ධික්‍රියාසං වසෙන පඤ්චකවෙය්‍යන විරිසික්‍රියා දවස්බලං, උපව්‍යානවෙය්‍යන සතික්‍රියා දවස්බලං, අවිකේතපවෙය්‍යන සමාධික්‍රියා දවස්බලං, දසුනවෙය්‍යන පඤ්චික්‍රියා දවස්බලං.

වතුසු සෞභාෂනාත්මකයෙකු සද්ධික්‍රියාසං වසෙන ඉමෙහි විසතිසා ආකාරෙහි පඤ්චික්‍රියානි දවස්බලානි.

වතුසු සමමප්පධානෙසු විරිසික්‍රියාසං වසෙන කතමෙහි විසතිසා ආකාරෙහි පඤ්චික්‍රියානි දවස්බලානි:

අනුප්පන්නානං පාපනානං අකුසලානං ධම්මානං අනුප්පාදය සමමප්ප-ධානෙ පඤ්චකවෙය්‍යන විරිසික්‍රියා දවස්බලං, විරිසික්‍රියාසං වසෙන උපව්‍යානවෙය්‍යන සතික්‍රියා දවස්බලං, අවිකේතපවෙය්‍යන සමාධික්‍රියා දවස්බලං, දසුනවෙය්‍යන පඤ්චික්‍රියා දවස්බලං, අභිමොක්‍ෂවෙය්‍යන සද්ධික්‍රියා දවස්බලං, උප්පන්නානං පාපනානං අකුසලානං ධම්මානං පඤ්චකවෙය්‍යන සමමප්පධානෙ -පෙ- අනුප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං උප්පාදය සමමප්පධානෙ -පෙ- උප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං සිතියා අසමෝඝාය නියොගාචාරය වෙසුලාය භාවනාය පාරිසුරියා සමමප්පධානෙ පඤ්චකවෙය්‍යන විරිසික්‍රියා දවස්බලං, විරිසික්‍රියාසං වසෙන උපව්‍යානවෙය්‍යන සතික්‍රියා දවස්බලං, අවිකේතපවෙය්‍යන සමාධික්‍රියා දවස්බලං, දසුනවෙය්‍යන පඤ්චික්‍රියා දවස්බලං, අභිමොක්‍ෂවෙය්‍යන සද්ධික්‍රියා දවස්බලං.

වතුසු සමමප්පධානෙසු විරිසික්‍රියාසං වසෙන ඉමෙහි විසතිසා ආකාරෙහි පඤ්චික්‍රියානි දවස්බලානි.

වතුසු සතිපට්ඨානෙසු සතික්‍රියාසං වසෙන කතමෙහි විසතිසා ආකාරෙහි පඤ්චික්‍රියානි දවස්බලානි:

කායෙ කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානෙ උපව්‍යානාධිපතෙය්‍යවෙය්‍යන සතික්‍රියා දවස්බලං, සතික්‍රියාසං වසෙන අවිකේතපවෙය්‍යන සමාධික්‍රියා දවස්බලං, දසුනවෙය්‍යන පඤ්චික්‍රියා දවස්බලං, අභිමොක්‍ෂවෙය්‍යන සද්ධික්‍රියා දවස්බලං, පඤ්චකවෙය්‍යන විරිසික්‍රියා දවස්බලං, වෙදනාසු වෙදනානුපස්සනාසතිපට්ඨානෙ -පෙ- විභවන විතනානුපස්සනාසතිපට්ඨානෙ -පෙ- ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සනාසතිපට්ඨානෙ උපව්‍යානාධිපතෙය්‍යවෙය්‍යන සතික්‍රියා දවස්බලං, සතික්‍රියාසං වසෙන අවිකේතපවෙය්‍යන සමාධික්‍රියා දවස්බලං, දසුනවෙය්‍යන පඤ්චික්‍රියා දවස්බලං, අභිමොක්‍ෂවෙය්‍යන සද්ධික්‍රියා දවස්බලං, පඤ්චකවෙය්‍යන විරිසික්‍රියා දවස්බලං.

සතර ශ්‍රෝතාපනත්‍යංගයන්හි ශ්‍රද්ධාන්ද්‍රියයාගේ වශයෙන් කවර විසි අයුරෙකින් පඤ්චාන්ද්‍රියයෝ දනුන්නාහු ද යත්:

සත්පුරුෂසංඝෙවා සංඛ්‍යාත ශ්‍රෝතාපනත්‍යංගයෙහි අභිමොක්‍ෂාධි-පතිභාවාච්ඡයෙන් ශ්‍රද්ධාන්ද්‍රියය දනුනු යැ, ශ්‍රද්ධාන්ද්‍රියයාගේ වශයෙන් ප්‍රග්‍රහාච්ඡයෙන් විශේෂීන්ද්‍රියය දනුනු යැ, උපස්ථානාච්ඡ (ඵලබ්ධිධුතාඝභාව)-යෙන් සමාතින්ද්‍රියය දනුනු යැ, අවික්‍ෂේපාච්ඡයෙන් සමාධින්ද්‍රියය දනුනු යැ, දශිනාච්ඡයෙන් ප්‍රඥාන්ද්‍රියය දනුනු යැ. සභුමිශ්‍රවණ සංඛ්‍යාත ශ්‍රෝතා-පනත්‍යංගයෙහි ... යොතිසොමනස්කාර සංඛ්‍යාත ශ්‍රෝතාපනත්‍යංගයෙහි ... ධම්මානුබ්‍රුතිපතති සංඛ්‍යාත ශ්‍රෝතාපනත්‍යංගයෙහි අභිමොක්‍ෂාධිපති-භාවාච්ඡයෙන් ශ්‍රද්ධාන්ද්‍රියය දනුනු යැ' ශ්‍රද්ධාන්ද්‍රියයාගේ වශයෙන් ප්‍රග්‍රහාච්ඡ-යෙන් විශේෂීන්ද්‍රියය දනුනු යැ, උපස්ථානාච්ඡයෙන් සමාතින්ද්‍රියය දනුනු යැ, අවික්‍ෂේපාච්ඡයෙන් සමාධින්ද්‍රියය දනුනු යැ, දශිනාච්ඡයෙන් ප්‍රඥාන්ද්‍රියය දනුනු යැ.

සතර ශ්‍රෝතාපනත්‍යංගයන්හි ශ්‍රද්ධාන්ද්‍රියයාගේ වශයෙන් මේ විසි අයුරින් පඤ්චාන්ද්‍රියයෝ දනුන්නාහු යි.

සතර සමාක්ප්‍රධානයන්හි විශේෂීන්ද්‍රියයාගේ වශයෙන් කවර විසි අයුරින් පඤ්චාන්ද්‍රියයෝ දනුන්නාහු ද යත්:

නූපත් ලාමක වූ අකුලලබ්ධියන් නූපදනා පිණිස සමාක්ප්‍රධානයෙහි ප්‍රග්‍රහාධිපතිභාවාච්ඡයෙන් විශේෂීන්ද්‍රියය දනුනු යැ, විශේෂීන්ද්‍රියයාගේ වශයෙන් උපස්ථානාච්ඡයෙන් සමාතින්ද්‍රියය දනුනු යැ, අවික්‍ෂේපාච්ඡයෙන් සමාධින්ද්‍රියය දනුනු යැ, දශිනාච්ඡයෙන් ප්‍රඥාන්ද්‍රියය දනුනු යැ, අභි-මොක්‍ෂාච්ඡයෙන් ශ්‍රද්ධාන්ද්‍රියය දනුනු යැ, උපත් ලාමක වූ අකුලලබ්ධියන් ප්‍රහරණය කරනු පිණිස සමාක්ප්‍රධානයෙහි ... නූපත් කුලලබ්ධියන් උපදනා පිණිස සමාක්ප්‍රධානයෙහි ... උපත් කුලලබ්ධියන් සිවුනා පිණිස නො, පාස්නා පිණිස බහුලභාවය පිණිස විපුල බව පිණිස වැඩිම පිණිස පරිපූර්ණ බව පිණිස සමාක්ප්‍රධානයෙහි ප්‍රග්‍රහාධිපතිභාවාච්ඡයෙන් විශේෂීන්ද්‍රියය දනුනු යැ, විශේෂීන්ද්‍රියයාගේ වශයෙන් උපස්ථානාච්ඡයෙන් සමාතින්ද්‍රියය දනුනු යැ, අවික්‍ෂේපාච්ඡයෙන් සමාධින්ද්‍රියය දනුනු යැ, දශිනාච්ඡයෙන් ප්‍රඥාන්ද්‍රියය දනුනු යැ, අභිමොක්‍ෂාච්ඡයෙන් ශ්‍රද්ධාන්ද්‍රියය දනුනු යැ.

සතර සමාක්ප්‍රධානයන්හි විශේෂීන්ද්‍රියයාගේ වශයෙන් මේ විසි අයුරින් පඤ්චාන්ද්‍රියයෝ දනුන්නාහු යි.

සතර සතිපට්ඨානයන්හි සමාතින්ද්‍රියයාගේ වශයෙන් කවර විසි අයුරෙකින් පඤ්චාන්ද්‍රියයෝ දනුන්නාහු ද යත්:

කයෙහි කායානුපක්‍ෂණා සංඛ්‍යාත සතිපට්ඨානයෙහි උපස්ථානාධිපති භාවාච්ඡයෙන් සමාතින්ද්‍රියය දනුනු යැ; සමාතින්ද්‍රියයාගේ වශයෙන් අවි-ක්‍ෂේපාච්ඡයෙන් සමාධින්ද්‍රියය දනුනු යැ, දශිනාච්ඡයෙන් ප්‍රඥාන්ද්‍රියය දනුනු යැ, අභිමොක්‍ෂාච්ඡයෙන් ශ්‍රද්ධාන්ද්‍රියය දනුනු යැ, ප්‍රග්‍රහාච්ඡයෙන් විශේෂීන්ද්‍රියය දනුනු යැ, වේදනාවන්හි වේදනානුපක්‍ෂණා සංඛ්‍යාත සති-පට්ඨානයෙහි ... විතතයෙහි විතතානුපක්‍ෂණා සංඛ්‍යාත සතිපට්ඨානයෙහි ... ධම්මයන්හි ධම්මානුපක්‍ෂණා සංඛ්‍යාත සතිපට්ඨානයෙහි උපස්ථානාධිපති-භාවාච්ඡයෙන් සමාතින්ද්‍රියය දනුනු යැ. සමාතින්ද්‍රියයාගේ වශයෙන් අවික්‍ෂේ-පාච්ඡයෙන් සමාධින්ද්‍රියය දනුනු යැ, දශිනාච්ඡයෙන් ප්‍රඥාන්ද්‍රියය දනුනු යැ, අභිමොක්‍ෂාච්ඡයෙන් ශ්‍රද්ධාන්ද්‍රියය දනුනු යැ, ප්‍රග්‍රහාච්ඡයෙන් විශේෂීන්ද්‍රියය දනුනු යැ.

චතුස්‍ර සහිත වධානෙස්ස සහිත ඉන්ද්‍රිය චසෙන ඉමෙහි විසති යා ආකාරෙහි පඤ්චිත්‍රියාති දවස්ඛබ්බාති.

චතුස්‍ර කුසානෙස්ස සමාධිත්‍රිය චසෙන කතමෙහි විසති යා ආකාරෙහි පඤ්චිත්‍රියාති දවස්ඛබ්බාති.

පඨමෙ කුසානෙ අවිකෙඛපාඨිපතෙය්‍යවෙය්න සමාධිත්‍රියං දවස්ඛබ්බං, සමාධිත්‍රියං චසෙන දස්සනවෙය්න පඤ්ඤිත්‍රියං දවස්ඛබ්බං, අධිමොක්ඛවෙය්න සද්ධිත්‍රියං දවස්ඛබ්බං, පග්ගහවෙය්න චිරිසිත්‍රියං දවස්ඛබ්බං, උපව්‍යානවෙය්න සහිත්‍රියං දවස්ඛබ්බං, දුතියෙ කුසානෙ -පෙ- තතියෙ කුසානෙ -පෙ- චතුසෙ කුසානෙ අවිකෙඛපාඨිපතෙය්‍යවෙය්න සමාධිත්‍රියං දවස්ඛබ්බං, සමාධිත්‍රියං චසෙන දස්සනවෙය්න පඤ්ඤිත්‍රියං දවස්ඛබ්බං, අධිමොක්ඛවෙය්න සද්ධිත්‍රියං දවස්ඛබ්බං, පග්ගහවෙය්න චිරිසිත්‍රියං දවස්ඛබ්බං, උපව්‍යානවෙය්න සහිත්‍රියං දවස්ඛබ්බං.

චතුස්‍ර කුසානෙස්ස සමාධිත්‍රිය චසෙන ඉමෙහි විසති යා ආකාරෙහි පඤ්චිත්‍රියාති දවස්ඛබ්බාති.

චතුස්‍ර අරියසච්චස්ස පඤ්ඤිත්‍රියං චසෙන කතමෙහි විසති යා ආකාරෙහි පඤ්චිත්‍රියාති දවස්ඛබ්බාති.

දුකෙහි අරියසච්ච දස්සනාධිපතෙය්‍යවෙය්න පඤ්ඤිත්‍රියං දවස්ඛබ්බං, පඤ්ඤිත්‍රියං චසෙන අධිමොක්ඛවෙය්න සද්ධිත්‍රියං දවස්ඛබ්බං. පග්ගහවෙය්න චිරිසිත්‍රියං දවස්ඛබ්බං, උපව්‍යානවෙය්න සහිත්‍රියං දවස්ඛබ්බං, අවිකෙඛ-පවෙය්න සමාධිත්‍රියං දවස්ඛබ්බං, දුකසමුදයෙ අරියසච්ච -පෙ- දුක-නිරෝධෙ අරියසච්ච -පෙ- දුකනිරෝධාගමනියා පරිපද්‍ය අරියසච්ච දස්සනාධිපතෙය්‍යවෙය්න පඤ්ඤිත්‍රියං දවස්ඛබ්බං, පඤ්ඤිත්‍රියං චසෙන අධිමොක්ඛවෙය්න සද්ධිත්‍රියං දවස්ඛබ්බං, පග්ගහවෙය්න චිරිසිත්‍රියං දවස්ඛබ්බං, උපව්‍යානවෙය්න සහිත්‍රියං දවස්ඛබ්බං, අවිකෙඛපවෙය්න සමාධිත්‍රියං දවස්ඛබ්බං.

චතුස්‍ර අරියසච්චස්ස පඤ්ඤිත්‍රියං චසෙන ඉමෙහි විසති යා ආකාරෙහි පඤ්චිත්‍රියාති දවස්ඛබ්බාති.

චතුස්‍ර සොනාපතනියඛෙහස්ස සද්ධිත්‍රියං චසෙන කතිභාකාරෙහි පඤ්චනාං ඉන්ද්‍රියානං චරියා දවස්ඛබ්බා, චතුස්‍ර සමමපඨානෙස්ස -පෙ- චතුස්‍ර සහිත වධානෙස්ස -පෙ- චතුස්‍ර කුසානෙස්ස -පෙ- චතුස්‍ර අරියසච්චස්ස පඤ්ඤිත්‍රියං චසෙන කතිභාකාරෙහි පඤ්චනාං ඉන්ද්‍රියානං චරියා දවස්ඛබ්බා: චතුස්‍ර සොනාපතනියඛෙහස්ස සද්ධිත්‍රියං චසෙන විසති යා ආකාරෙහි පඤ්චනාං ඉන්ද්‍රියානං චරියා දවස්ඛබ්බා, චතුස්‍ර සමමපඨානෙස්ස -පෙ- චතුස්‍ර සහිත වධානෙස්ස -පෙ- චතුස්‍ර කුසානෙස්ස -පෙ- චතුස්‍ර අරියසච්චස්ස පඤ්ඤිත්‍රියං චසෙන විසති යා ආකාරෙහි පඤ්චනාං ඉන්ද්‍රියානං චරියා දවස්ඛබ්බා.

සතර සතිපට්ඨානසන්ති සමානිඥයයාගේ වශයෙන් මේ විසි අයුරින් පඤ්ඤාඥයයෝ දහසුන්තෘහු වෙත්.

සතර බ්‍යානසන්හි සමාධිවිදියාගේ වගයෙන් කවර විසි අසුරෙකින් පැයෙව්වියයෝ දහසුන්හාහු ද යත්:

ප්‍රථමධ්‍යානයෙහි අවික්ෂෙපාධිපතිභාවානියෙන් සමාධිප්‍රියය දකුණු
 යැ, සමාධිප්‍රියයාගේ වනයෙන් දැනෙනානියෙන් ප්‍රඥාප්‍රියය දකුණු යැ,
 අබිමොක්ෂානියෙන් ශ්‍රද්ධාප්‍රියය දකුණු යැ, ප්‍රග්‍රහානියෙන් විශේෂීප්‍රියය
 දකුණු යැ, උපසංචානානියෙන් සමානිප්‍රියය දකුණු යැ. දව්තියධ්‍යානයෙහි
 ... තාර්කිකධ්‍යානයෙහි ... චතුර්ධ්‍යානයෙහි අවික්ෂෙපාධිපතිභාවානියෙන්
 සමාධිප්‍රියය දකුණු යැ, සමාධිප්‍රියයාගේ වනයෙන් දැනෙනානියෙන්
 ප්‍රඥාප්‍රියය දකුණු යැ, අබිමොක්ෂානියෙන් ශ්‍රද්ධාප්‍රියය දකුණු යැ,
 ප්‍රග්‍රහානියෙන් විශේෂීප්‍රියය දකුණු යැ, උපසංචානානියෙන් සමානිප්‍රියය
 දකුණු.

සතර බ්‍යානයන්හි සමාධිජ්‍යයාගේ වශයෙන් මේ විසි අයුරින් පඤ්චාජ්‍යයෝ දකුණත්තාහු වෙත්.

සතර ආසිසතායන්හි ප්‍රඥෙඤායාගේ වශයෙන් කවර මිනිසෙකුගේ පණ්ඩිතයාගේ දැනුමක් වැඩි වේ:

දුඛොධිසත්‍යයෙහි දැනිතාබිපත්භාවානිසෙන් ප්‍රඥෙත්‍රියය දතයුතු යැ, ප්‍රඥෙත්‍රියයාගේ චගයෙන් අබිමොක්‍ෂානිසෙන් ශ්‍රද්ධෙත්‍රියය දතයුතු යැ, ප්‍රග්‍රහානිසෙන් විශේෂීත්‍රියය දතයුතු යැ, උපසංචානානිසෙන් සමානිත්‍රියය දතයුතු යැ, අවික්‍ෂේපානිසෙන් සමාධිත්‍රියය දතයුතු. දුඛසමුදයාධි-සත්‍යයෙහි ... දුඛනිරෝධාධිසත්‍යයෙහි ... දුඛනිරෝධගාමිනිප්‍රතිපදයනි-සත්‍යයෙහි දැනිතාබිපත්භාවානිසෙන් ප්‍රඥෙත්‍රියය දතයුතු යැ, ප්‍රඥෙත්‍රියයා-ගේ චගයෙන් අබිමොක්‍ෂානිසෙන් ශ්‍රද්ධෙත්‍රියය දතයුතු යැ, ප්‍රග්‍රහානිසෙන් විශේෂීත්‍රියය දතයුතු යැ, උපසංචානානිසෙන් සමානිත්‍රියය දතයුතු යැ, අවික්‍ෂේපානිසෙන් සමාධිත්‍රියය දතයුතු.

සතර් අංශිසහසයක්හි ප්‍රඥෙඥියයාගේ වශයෙන් මේ විසි අයුරින් පඤ්චඥියයෝ දහයුත්තාහු වෙත්.

සතර ශ්‍රෝතාපතන්‍යාඛ්‍යයන්හි ශ්‍රද්ධෝක්‍රියයාගේ වශයෙන් කිහි අයුරෙකින් පඤ්චානුසංයෝගයේ වයඨීව දනුනු ද, සතර සම්මානුසංයෝගයේ ... සතර සතිපට්ඨානසන්ති ... සතර ඛ්‍යානසන්ති ... සතර ආයඨිසන්ති ... සතර ප්‍රඥෝක්‍රියයාගේ වශයෙන් කිහි අයුරෙකින් පඤ්චානුසංයෝගයේ වයඨීව දනුනු ද යත්: සතර ශ්‍රෝතාපතන්‍යාඛ්‍යයන්හි ශ්‍රද්ධෝක්‍රියයාගේ වශයෙන් විසි අයුරෙකින් පඤ්චානුසංයෝගයේ වයඨීව දනුනු ය, සතර සම්මානුසංයෝගයේ ... සතර සතිපට්ඨානසන්ති ... සතර ඛ්‍යානසන්ති ... සතර ආයඨිසන්ති ප්‍රඥෝක්‍රියයාගේ වශයෙන් විසි අයුරෙකින් පඤ්චානුසංයෝගයේ වයඨීව දනුනු.

චතුස්‍ර සොනාපනතියමෙහි සද්ධිත්‍රියස්ස වසෙන කතමෙති විසතියා ආකාරෙති පඤ්චනාං ඉන්ද්‍රියානං චරියා දට්ඨබ්බා.

සපසුරිසසංසෙවෙ සොනාපනතියමෙහි අභිමොක්ඛාධිපතෙය්‍යට්ඨන සද්ධිත්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා, සද්ධිත්‍රියස්ස වසෙන පග්ගහට්ඨන චිරිසිත්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා, උපට්ඨානට්ඨන සතිත්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා, අචිකෙඛපට්ඨන සමාධිත්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා, දස්සනට්ඨන පඤ්ඤිත්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා. සඤ්චිමසවතෙ සොනාපනතියමෙහි -පෙ- යොති-සොමනසිකාරෙ සොනාපනතියමෙහි -පෙ- ඛමමානුඛමමපටිපතතියා සොනාපනතියමෙහි අභිමොක්ඛාධිපතෙය්‍යට්ඨන සද්ධිත්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා, සද්ධිත්‍රියස්ස වසෙන පග්ගහට්ඨන චිරිසිත්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා, උපට්ඨානට්ඨන සතිත්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා, අචිකෙඛපට්ඨන සමාධිත්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා, දස්සනට්ඨන පඤ්ඤිත්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා.

චතුස්‍ර සොනාපනතියමෙහි සද්ධිත්‍රියස්ස වසෙන ඉමෙති විසතියා ආකාරෙති පඤ්චනාං ඉන්ද්‍රියානං චරියා දට්ඨබ්බා.

චතුස්‍ර සමමප්පධානෙස්ස චිරිසිත්‍රියස්ස වසෙන කතමෙති විසතියා ආකාරෙති පඤ්චනාං ඉන්ද්‍රියානං චරියා දට්ඨබ්බා:

අනුප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ඛමමානං අනුප්පාදය සමමප්පධානෙ පග්ගහාධිපතෙය්‍යට්ඨන චිරිසිත්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා, චිරිසිත්‍රියස්ස වසෙන උපට්ඨානට්ඨන සතිත්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා, අචිකෙඛපට්ඨන සමාධිත්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා, දස්සනට්ඨන පඤ්ඤිත්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා, අභිමොක්ඛට්ඨන සද්ධිත්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා, උප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ඛමමානං පහානාය සමමප්පධානෙ -පෙ- අනුප්පන්නානං කුසලානං ඛමමානං උප්පාදය සමමප්පධානෙ -පෙ- උප්පන්නානං කුසලානං ඛමමානං සිතියා අසමමාසාය භික්ඛොනාමාය වෙසුලාය භාවනාය පාරිජුරියා සමමප්පධානෙ පග්ගහාධිපතෙය්‍යට්ඨන චිරිසිත්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා -පෙ-

චතුස්‍ර ඛමමප්පධානෙස්ස චිරිසිත්‍රියස්ස වසෙන ඉමෙති විසතියා ආකාරෙති පඤ්චනාං ඉන්ද්‍රියානං චරියා දට්ඨබ්බා.

චතුස්‍ර සතිපට්ඨානෙස්ස සතිත්‍රියස්ස වසෙන කතමෙති විසතියා ආකාරෙති පඤ්චනාං ඉන්ද්‍රියානං චරියා දට්ඨබ්බා:

කායෙ කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානෙ උපට්ඨානාධිපතෙය්‍යට්ඨන සතිත්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා, සතිත්‍රියස්ස වසෙන අචිකෙඛපට්ඨන සමාධිත්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා, දස්සනට්ඨන පඤ්ඤිත්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා, අභිමොක්ඛට්ඨන සද්ධිත්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා, පග්ගහට්ඨන චිරිසිත්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා, වෙදනාස්ස වෙදනානුපස්සනාසතිපට්ඨානෙ -පෙ- චිතෙන චිත්තානුපස්සනාසතිපට්ඨානෙ -පෙ- ඛමමස්ස ඛමමානුපස්සනා සතිපට්ඨානෙ උපට්ඨානාධිපතෙය්‍යට්ඨන සතිත්‍රියස්ස චරියා දට්ඨබ්බා-පෙ-

චතුස්‍ර සතිපට්ඨානෙස්ස සතිත්‍රියස්ස වසෙන ඉමෙති විසතියා ආකාරෙති පඤ්චනාං ඉන්ද්‍රියානං චරියා දට්ඨබ්බා.

සතර ශ්‍රෝතෘපත්‍රාසයන්හි ශ්‍රද්ධාන්‍යයාගේ වශයෙන් කවර විසි අයුරෙකින් පඤ්චන්ද්‍රියයන්ගේ වයභාව දකුණු ද යත්:

සත්පුරුෂිසංඝෙවා සඬ්ඛ්‍යාත ශ්‍රෝතෘපත්‍රාසයෙහි අභිමෝක්‍ෂාඛි-පතිභාවාදීයෙන් ශ්‍රද්ධාන්‍යයාගේ වයභාව දකුණු යැ, ශ්‍රද්ධාන්‍යයාගේ වශයෙන් ප්‍රග්‍රහස්වභාවයෙන් විශේෂීන්ද්‍රියයාගේ වයභාව දකුණු යැ, උපස්ථානස්වභාවයෙන් සමානීන්ද්‍රියයාගේ වයභාව දකුණු යැ, අවික්‍ෂේප-ස්වභාවයෙන් සමාධීන්ද්‍රියයාගේ වයභාව දකුණු යැ, දශිනස්වභාවයෙන් ප්‍රඥාන්‍යයාගේ වයභාව දකුණු. සඬ්ඛිග්‍රවණ සඬ්ඛ්‍යාත ශ්‍රෝතෘපත්‍රාසයෙහි ... සොතිසොමනසිකාර සඬ්ඛ්‍යාත ශ්‍රෝතෘපත්‍රාසයෙහි ... ඛමානු-ඛමීපුරුෂතනි සඬ්ඛ්‍යාත ශ්‍රෝතෘපත්‍රාසයෙහි අභිමෝක්‍ෂාඛිපතිභාවාදී-යෙන් ශ්‍රද්ධාන්‍යයාගේ වයභාව දකුණු යැ, ශ්‍රද්ධාන්‍යයාගේ වශයෙන් ප්‍රග්‍රහස්වභාවයෙන් විශේෂීන්ද්‍රියයාගේ වයභාව දකුණු යැ, උපස්ථානස්වභාව-යෙන් සමානීන්ද්‍රියයාගේ වයභාව දකුණු යැ, අවික්‍ෂේපස්වභාවයෙන් සමාධීන්ද්‍රියයාගේ වයභාව දකුණු යැ, දශිනස්වභාවයෙන් ප්‍රඥාන්‍යයාගේ වයභාව දකුණු.

සතර ශ්‍රෝතෘපත්‍රාසයන්හි ශ්‍රද්ධාන්‍යයාගේ වශයෙන් මේ විසි අයුරින් පඤ්චන්ද්‍රියයන්ගේ වයභාව දකුණු.

සතර සමාස්ප්‍රධානයන්හි විශේෂීන්ද්‍රියයාගේ වශයෙන් කවර විසි අයුරෙකින් පඤ්චන්ද්‍රියයන්ගේ වයභාව දකුණු ද යත්:

නූපත් ලාමක වූ අකුලඛමියන් නූපදනා පිණිස සමාස්ප්‍රධානයෙහි ප්‍රග්‍රහාඛිපතිභාවාදීයෙන් විශේෂීන්ද්‍රියයාගේ වයභාව දකුණු යැ, විශේෂීන්ද්‍රියයාගේ වශයෙන් උපස්ථානස්වභාවයෙන් සමානීන්ද්‍රියයාගේ වයභාව දකුණු යැ, අවික්‍ෂේපස්වභාවයෙන් සමාධීන්ද්‍රියයාගේ වයභාව දකුණු යැ, දශිනස්වභාවයෙන් ප්‍රඥාන්‍යයාගේ වයභාව දකුණු යැ, අභිමෝක්‍ෂාස්ව-භාවයෙන් ශ්‍රද්ධාන්‍යයාගේ වයභාව දකුණු යැ, උපත් ලාමක වූ අකුල ඛමියන් ගේ ප්‍රභාණස පිණිස සමාස්ප්‍රධානයෙහි ... නූපත් කුලඛමියන් උපදනා පිණිස සමාස්ප්‍රධානයෙහි ... උපත් කුලඛමියන්ගේ සිටීම පිණිස හෝ නාසිම පිණිස බහුල බව පිණිස විපුල බව පිණිස වැඩිම පිණිස පරිපුණි බව පිණිස සමාස්ප්‍රධානයෙහි ප්‍රග්‍රහාඛිපතිභාවාදීයෙන් විශේෂීන්ද්‍රියයාගේ වයභාව දකුණු. ...

සතර සමාස්ප්‍රධානයන්හි විශේෂීන්ද්‍රියයාගේ වශයෙන් මේ විසි අයුරින් පඤ්චන්ද්‍රියයන්ගේ වයභාව දකුණු.

සතර සතිපට්ඨානයන්හි සමානීන්ද්‍රියයාගේ වශයෙන් කවර විසි අයුරෙකින් පඤ්චන්ද්‍රියයන්ගේ වයභාව දකුණු ද යත්:

කයෙහි කායානුපස්සනා සඬ්ඛ්‍යාත සතිපට්ඨානයෙහි උපස්ථානාඛි-පතිභාවාදීයෙන් සමානීන්ද්‍රියයාගේ වයභාව දකුණු යැ, සමානීන්ද්‍රියයාගේ වශයෙන් අවික්‍ෂේපස්වභාවයෙන් සමාධීන්ද්‍රියයාගේ වයභාව දකුණු යැ, දශිනස්වභාවයෙන් ප්‍රඥාන්‍යයාගේ වයභාව දකුණු යැ, අභිමෝක්‍ෂාස්වභාවයෙන් ශ්‍රද්ධාන්‍යයාගේ වයභාව දකුණු යැ, ප්‍රග්‍රහස්වභාවයෙන් විශේෂීන්ද්‍රියයාගේ වයභාව දකුණු යැ, වෛදනාවන්හි වෛදනානුපස්සනා සඬ්ඛ්‍යාත සතිපට්ඨානයෙහි ... විතනයෙහි විතනානුපස්සනා සඬ්ඛ්‍යාත සතිපට්ඨානයෙහි ... ඛමියන්හි ඛමිනුපස්සනා සඬ්ඛ්‍යාත සතිපට්ඨානයෙහි උපස්ථානාඛිපතිභාවාදීයෙන් සමානීන්ද්‍රියයාගේ වයභාව දකුණු. ...

සතර සතිපට්ඨානයන්හි සමානීන්ද්‍රියයාගේ වශයෙන් මේ විසි අයුරින් පඤ්චන්ද්‍රියයන්ගේ වයභාව දකුණු.

චතුසු ක්‍රියානෙසු සමාබ්‍රියයස්ස වසෙන කතමෙහි විසතිස් ආකාරෙති ආකාරෙති පඤ්චන්තං ඉන්ද්‍රියානං චරියා දට්ඨබ්බා:

පඨමෙ ක්‍රියානෙ අවිකෙට්ඨාබ්‍රියයස්ස වරියා දට්ඨබ්බා, සමාබ්‍රියයස්ස වසෙන දස්සනාට්ඨෙන පඤ්ඤාන්ද්‍රියයස්ස වරියා දට්ඨබ්බා, අබ්මොක්ඛාට්ඨෙන සද්ධින්ද්‍රියයස්ස වරියා දට්ඨබ්බා, පග්ගහට්ඨෙන චිරිසින්ද්‍රියයස්ස වරියා දට්ඨබ්බා, උපට්ඨානාට්ඨෙන සතින්ද්‍රියයස්ස වරියා දට්ඨබ්බා. දුතියෙ ක්‍රියානෙ -පෙ- තතියෙ ක්‍රියානෙ -පෙ- චතුසො ක්‍රියානෙ අවිකෙට්ඨාබ්‍රියයස්ස වරියා දට්ඨබ්බා -පෙ-

චතුසු ක්‍රියානෙසු සමාබ්‍රියයස්ස වසෙන ඉමෙහි විසතිස් ආකාරෙති පඤ්චන්තං ඉන්ද්‍රියානං චරියා දට්ඨබ්බා:

චතුසු අරියසච්චෙසු පඤ්ඤාන්ද්‍රියයස්ස වසෙන කතමෙහි විසතිස් ආකාරෙති පඤ්චන්තං ඉන්ද්‍රියානං චරියා දට්ඨබ්බා:

දුකෙට්ඨ අරියසච්චෙ දස්සනාබ්‍රියයස්ස වරියා දට්ඨබ්බා, පඤ්ඤාන්ද්‍රියයස්ස වසෙන අබ්මොක්ඛාට්ඨෙන සද්ධින්ද්‍රියයස්ස වරියා දට්ඨබ්බා, පග්ගහට්ඨෙන චිරිසින්ද්‍රියයස්ස වරියා දට්ඨබ්බා, උපට්ඨානාට්ඨෙන සතින්ද්‍රියයස්ස වරියා දට්ඨබ්බා, අවිකෙට්ඨාට්ඨෙන සමාබ්‍රියයස්ස වරියා දට්ඨබ්බා, දුක්ඛසමුදයෙ අරියසච්චෙ -පෙ- දුක්ඛනිරෝධෙ අරියසච්චෙ -පෙ- දුක්ඛනිරෝධගාමිනියා පටිපදාය අරියසච්චෙ දස්සනාබ්‍රියයස්ස වරියා දට්ඨබ්බා, පඤ්ඤාන්ද්‍රියයස්ස වසෙන අබ්මොක්ඛාට්ඨෙන සද්ධින්ද්‍රියයස්ස වරියා දට්ඨබ්බා, පග්ගහට්ඨෙන චිරිසින්ද්‍රියයස්ස වරියා දට්ඨබ්බා, උපට්ඨානාට්ඨෙන සතින්ද්‍රියයස්ස වරියා දට්ඨබ්බා, අවිකෙට්ඨාට්ඨෙන සමාබ්‍රියයස්ස වරියා දට්ඨබ්බා.

චතුසු අරියසච්චෙසු පඤ්ඤාන්ද්‍රියයස්ස වසෙන ඉමෙහි විසතිස් ආකාරෙති පඤ්චන්තං ඉන්ද්‍රියානං චරියා දට්ඨබ්බා.

චාරො ච විහාරො ච අනුමුඤ්ඤා හොති පටිවිඤ්ඤා, යථාචරන්තං යථා- විහරන්තං විඤ්ඤා සබ්බමචාරි ගමතිරෙසු යානෙසු ඕකපෙයග්‍රං: අද්ධා අයමායසමා පනෙතා වා පාපුණ්ණිස්සති වා.

වජ්‍රියාති අට්ඨ චරියායො: ඉරියාපථචරියා, ආයතනචරියා, සතිචරියා, සමාබ්‍රියචරියා, ඤාණචරියා, මග්ගචරියා, පනතිචරියා, ලොකත්ථචරියා'ති.¹

ඉරියාපථචරියාති චතුසු² ඉරියාපථෙසු.

ආයතනචරියාති ඡසු අභ්භිතතිකඛාතිරෙසු ආයතනෙසු.

සතිචරියාති චතුසු සතිපට්ඨානෙසු.

සමාබ්‍රියචරියාති චතුසු ක්‍රියානෙසු.

ඤාණචරියාති චතුසු අරියසච්චෙසු.

1. ලොකත්ථචරියා - ස්‍යා.

2. චතුසු - ඔප්පා, ස්‍යා.

සතර බ්‍යානසන්හි සමාධිඥයයාගේ වගයෙන් කවර විසි අයුරෙකින් පඤ්චඥයයන්ගේ වයභාව දනගුතු ද යත්:

ප්‍රථම බ්‍යානසෙහි අවික්ෂෙපාධිපතිභාවානිසෙන් සමාධිඥයයාගේ වයභාව දනගුතු යැ, සමාධිඥයයාගේ වගයෙන් දභිනානිසෙන් ප්‍රඥෙඥයයාගේ වයභාව දනගුතු යැ. අධිමොක්ෂානිසෙන් ශ්‍රද්ධෙඥයයාගේ වයභාව දනගුතු යැ, ප්‍රග්‍රහානිසෙන් විශේෂීඥයයාගේ වයභාව දනගුතු යැ, උපසංචානානිසෙන් සමාතිඥයයාගේ වයභාව දනගුතු යැ. දභිනිසබ්‍යානසෙහි ... නාතිස බ්‍යානසෙහි ... චතුනිබ්‍යානසෙහි අවික්ෂෙපාධිපතිභාවානිසෙන් සමාධිඥයයාගේ වයභාව දනගුතු. ...

සතර බ්‍යානසන්හි සමාධිඥයයාගේ වගයෙන් මේ විසි අයුරින් පඤ්චඥයයන්ගේ වයභාව දනගුතු.

සතර ආයභිසත්‍යයන්හි ප්‍රඥෙඥයයාගේ වගයෙන් කවර විසි අයුරෙකින් පඤ්චඥයයන්ගේ වයභාව දනගුතු ද යත්:

දූඛායභිසත්‍යයෙහි දභිනාධිපතිභාවානිසෙන් ප්‍රඥෙඥයයාගේ වයභාව දනගුතු යැ, ප්‍රඥෙඥයයාගේ වගයෙන් අධිමොක්ෂානිසෙන් ශ්‍රද්ධෙඥයයාගේ වයභාව දනගුතු යැ, ප්‍රග්‍රහානිසෙන් විශේෂීඥයයාගේ වයභාව දනගුතු යැ, උපසංචානානිසෙන් සමාතිඥයයාගේ වයභාව දනගුතු යැ, අවික්ෂෙපානිසෙන් සමාධිඥයයාගේ වයභාව දනගුතු යැ. දූඛසමුදයායභිසත්‍යයෙහි ... දූඛනිරෝධයභිසත්‍යයෙහි ... දූඛනිරෝධගාමිනිප්‍රතිපදයභිසත්‍යයෙහි දභිනාධිපතිභාවානිසෙන් ප්‍රඥෙඥයයාගේ වයභාව දනගුතු යැ, ප්‍රඥෙඥයයාගේ වගයෙන් අධිමොක්ෂානිසෙන් ශ්‍රද්ධෙඥයයාගේ වයභාව දනගුතු යැ, ප්‍රග්‍රහානිසෙන් විශේෂීඥයයාගේ වයභාව දනගුතු යැ, උපසංචානානිසෙන් සමාතිඥයයාගේ වයභාව දනගුතු යැ, අවික්ෂෙපානිසෙන් සමාධිඥයයාගේ වයභාව දනගුතු.

සතර ආයභිසත්‍යයන්හි ප්‍රඥෙඥයයාගේ වගයෙන් මේ විසි අයුරින් පඤ්චඥයයන්ගේ වයභාව දනගුතු.

වයභාව ද විහරණය ද අනුමානයෙන් දන්තාලද්දේ ප්‍රත්‍යක්ෂයෙන් දන්තාලද්දේ වෙයි. යම් පරිද්දෙකින් හැසිරෙන්නහු යම් පරිද්දෙකින් වෙසෙන්නහු 'එකත්තෙන් මේ ආයුෂ්මත් තෙම අභිගම කෙළේ යැ'යි හෝ අභිගම කරන්නේ යැ'යි හෝ නුවණැති සබ්බසරහු බ්‍යානාදී ගැඹුරු තත්ති හදහන්නාහු යි.

චෛයා යනු: වයභාවෝ අටදෙනෙකි: ඊයභිපථවයභි යැ ආයතන-චයභි යැ සමාතිවයභි යැ සමාධිවයභි යැ ඥානවයභි යැ මාතිවයභි යැ ඵලවයභි යැ ලොකානිවයභි යි.

ඉතිසාපථචෛයා යනු: සතර ඉතිසව්හි යැ.

ආයතනචෛයා යනු: සවැදූරුම් ආබ්‍යානම්භ බාහිර ආයතනයන්හි යැ.

සතිචෛයා යනු: සතර සතිපට්ඨානයන්හි යැ.

සමාධිචෛයා යනු: සතර බ්‍යානසන්හි යැ.

ඤ්ඤචෛයා යනු: සතර ආයභිසත්‍යයන්හි යැ.

මහනවරියානි චතුසු අරියමග්ගෙසු.

පනතිවරියානි චතුසු සාමඤ්ඤඵලෙසු.

ලොකස්ථරියානි තථාගතෙසු අරහතෙසු සමමාසමුද්ධෙසු,
පදෙසෙ¹ පච්චෙකබ්බුද්ධෙසු, පදෙසෙ¹ සාවකෙසු.

ඉරියාපථවරියා ව පණ්ණිසම්පන්නානා. ආයතනවරියා ව ඉන්ද්‍රියෙසු
ගුහනආරාතං. සංචරියා ව අපමාදවිහාරිතං. සමාඛිවරියා ව අධි-
චිත්තමනුසුත්තානං, ඤාණවරියා ව බුද්ධිසම්පන්නානං, මහනවරියා ව
සමමාපටිපන්නානං,² පනතිවරියා ව අධිගතඵලානං, ලොකස්ථරියා ව
තථාගතානං අරහන්නානං සමමාසමුද්ධානං, පදෙසෙ¹ පච්චෙකබ්බුද්ධානං,
පදෙසෙ¹ සාවකානං, ඉමා අට්ඨ වරියායො.

අපරාපි අට්ඨ වරියායො: අබ්බිච්චනො: සද්ධාය වරති, පග්ගණනො:
විරියෙන වරති, උපට්ඨාපෙනො: සතියා වරති, අවිකෙකපං කරොනො:
සමාඛිනා වරති, පජානනො: පඤ්ඤාය වරති, විජානනො: විඤ්ඤාණ-
වරියාය³ වරති, එවං පටිපන්නස්ස කුසලා ධම්මා ආයාපෙනතිති⁴
ආයතනවරියාය වරති, එවං පටිපන්නො විසෙසමගිගච්ඡතිති විසෙස-
වරියාය වරති, ඉමා අට්ඨ වරියායො.

අපරාපි අට්ඨ වරියායො: දස්සනවරියා ව සමමාදිට්ඨියා, අභිනිරෝපන-
වරියා ව සමමාසඛිකපසස්ස, පරිගහනවරියා ව සමමාචාරාය, සමුට්ඨාන-
වරියා ව සමමාකම්මනස්ස, වොදනවරියා ව සමමාආජිවස්ස, පග්ගහවරියා
ව සමමාචාරාදස්ස, උපට්ඨානවරියා ව සමමාසතියා, අවිකෙකපවරියා ව
සමමාසමාධිස්ස, ඉමා අට්ඨ වරියායො.

විභාරොති අබ්බිච්චනො: සද්ධාය විහරති, පග්ගණනො: විරියෙන
විහරති, උපට්ඨාපෙනො: සතියා විහරති, අවිකෙකපං කරොනො:
සමාඛිනා විහරති, පජානනො: පඤ්ඤාය විහරති.

අනුබුද්ධානි සද්ධිත්‍රියස්ස අබ්මොක්කට්ඨො: අනුබුද්ධො හොති,
විරිසිත්‍රියස්ස පග්ගහට්ඨො: අනුබුද්ධො හොති, සතිත්‍රියස්ස උපට්ඨානට්ඨො:
අනුබුද්ධො හොති, සමාධිත්‍රියස්ස අවිකෙකපට්ඨො: අනුබුද්ධො හොති,
පඤ්ඤිත්‍රියස්ස දස්සනට්ඨො: අනුබුද්ධො හොති.

පටිච්ඡෙදානි සද්ධිත්‍රියස්ස අබ්මොක්කට්ඨො: පටිච්ඡෙදො හොති,
විරිසිත්‍රියස්ස පග්ගහට්ඨො: පටිච්ඡෙදො හොති, සතිත්‍රියස්ස උපට්ඨානට්ඨො:
පටිච්ඡෙදො හොති, සමාධිත්‍රියස්ස අවිකෙකපට්ඨො: පටිච්ඡෙදො හොති,
පඤ්ඤිත්‍රියස්ස දස්සනට්ඨො: පටිච්ඡෙදො හොති.

1. පදෙසො - සො, සපපදෙසො - සි 1,

2. පදෙසො - සො, සපපදෙසු - සි 1,

3. සමාපතතිසමානතානං - සි 1,

4. විඤ්ඤාණෙන - සො, විඤ්ඤාණවරියා - සි;

5. අභාපෙනතිති - සි 1,

මහවගීයා යනු: සතර ආයතීයවගීයන්හි යැ.

පනතිවගීයා යනු: සතර ශ්‍රාවණාචර්යාවන්හි යැ.

ලොකානුචගීයා යනු: නවාගත වූ අතීත වූ සමයක් සම්බුද්ධයන් කෙරෙහි (නිප්පදෙසයෙහි) ප්‍රත්‍යක්ෂබුද්ධයන් කෙරෙහි (ලොකාච්චයතී පිළිබඳ) එකදෙනෙකුගේ, ශ්‍රාවකයන් කෙරෙහි (ලොකාච්චයතී පිළිබඳ) එකදෙනෙකුගේ යැ.

ප්‍රණීතිසම්පන්නයනට ඊයතීපථවයතීව ද ඉනිදියන්හි පියනලද දෙර දැනියනට ආයතනවයතීව ද අප්‍රමාදවිහාර දැනියනට සමාතිවයතීව ද සමාතිසෙති අනුසුකතයනට සමාතිවයතීව ද බුද්ධිසම්පන්නයනට ඥාන-වයතීව ද සමයක්ප්‍රතිපන්නයනට මාගීවයතීව ද පාමිද්දී එල දැනියනට ප්‍රාපතිවයතීව ද නවාගත වූ අතීත වූ සමයක්සම්බුද්ධයනට (නිප්පදෙසයෙහි) ලොකානුචගීයව ද ප්‍රත්‍යක්ෂබුද්ධයනට එකදෙනෙකු (ලොකානුචගීයව) ද ශ්‍රාවකයනට එකදෙනෙකු (ලොකානුචගීයව) ද යන මොහු වයතීවෝ අවදෙන වෙත්.

අනෙකුදු වයතීවෝ අවදෙනෙකි: නිශ්චය කරනුයේ ශ්‍රද්ධාවශයෙන් පවතී. ප්‍රග්‍රහ කරනුයේ විශ්වාසයෙන් පවතී. (අරමුණෙහි) එළවනුයේ සමාතිවශයෙන් පවතී. අවික්ෂේප කරනුයේ සමාතිවශයෙන් පවතී. දූත-ගන්තේ ප්‍රඥාවශයෙන් පවතී. (ආවර්ත සිහින්) විජානනය කරනුයේ විඤ්ඤාවයතීයෙන් පවතී. මෙසෙයින් පිළිපත්නුට කුශලධර්මයෝ අතීතයින් යැපෙත් නු සි ආයතනවයතීවශයෙන් පවතී. මෙසෙයින් පිළිපත්තේ විශේෂයට පාමිද්දී නු සි විශේෂවයතීවශයෙන් පවතී. මොහු වයතීවෝ අවදෙන වෙත්.

අනෙකුදු වයතීවෝ අවදෙනෙකි: සමයන්ද්‍රවයයෙන් දැනිතවයතී යැ සමයක්සංකල්පයාගේ අතීතිරෝපණ (අරමුණට නැගීම) වයතී යැ සමයන්-වචනයාගේ පරිග්‍රහවයතී යැ සමයක්සමානතයාගේ සමුච්චාවයතී යැ සමයගාථිවයාගේ පරිශුභවයතී යැ සමයන්වයායාමයාගේ ප්‍රග්‍රහවයතී යැ සමයක්සමාතිකයන් උපසංචාතවයතී යැ සමයක්සමාතිග්‍රහයේ අවික්ෂේපවයතී යි. මොහු වයතීවෝ අවදෙන වෙත්.

විහාරයා යනු: නිශ්චය කරනුයේ ශ්‍රද්ධාවශයෙන් වෙසෙයි, ප්‍රග්‍රහ කරනුයේ විශ්වාසයෙන් වෙසෙයි. (අරමුණෙහි) එළවනුයේ සමාතිවශයෙන් වෙසෙයි. අවික්ෂේප කරනුයේ සමාතිවශයෙන් වෙසෙයි. දූතගන්තේ ප්‍රඥ-වශයෙන් වෙසේ.

අනුබුද්ධියා යනු: ශ්‍රද්ධානුයෝගයෙන් අධිමොක්ෂසංභාවය අනුමානයෙන් දත්තාලද වෙයි. විශ්වාසනුයෝගයෙන් ප්‍රග්‍රහසංභාවය අනුමානයෙන් දත්තාලද වෙයි, සමාතිනුයෝගයෙන් උපසංචාතසංභාවය අනුමානයෙන් දත්තාලද වෙයි, සමාතිනුයෝගයෙන් අවික්ෂේපසංභාවය අනුමානයෙන් දත්තාලද වෙයි, ප්‍රඥානුයෝගයෙන් දැනිතසංභාවය අනුමානයෙන් දත්තාලද වේ.

පටිවිද්ධියා යනු: ශ්‍රද්ධානුයෝගයෙන් අධිමොක්ෂසංභාවය ප්‍රත්‍යක්ෂයෙන් දත්තාලද වෙයි, විශ්වාසනුයෝගයෙන් ප්‍රග්‍රහසංභාවය ප්‍රත්‍යක්ෂයෙන් දත්තාලද වෙයි, සමාතිනුයෝගයෙන් උපසංචාතසංභාවය ප්‍රත්‍යක්ෂයෙන් දත්තාලද වෙයි. සමාතිනුයෝගයෙන් අවික්ෂේපසංභාවය ප්‍රත්‍යක්ෂයෙන් දත්තාලද වෙයි. ප්‍රඥානුයෝගයෙන් දැනිතසංභාවය ප්‍රත්‍යක්ෂයෙන් දත්තාලද වේ.

යථාචරනනනනි¹ එවං සද්ධිය චරනනං, එවං විරියෙන චරනනං, එවං සතියා චරනනං, එවං සමාධිනා චරනනං, එවං පඤ්ඤාය චරනනං.

යථාචිතරනනනනි එවං සද්ධිය විහරනනං, එවං විරියෙන විහරනනං, එවං සතියා විහරනනං, එවං සමාධිනා විහරනනං, එවං පඤ්ඤාය විහරනනං.

විඤ්ඤානි විඤ්ඤා විහාපී මෙධාපී පණ්ඩිතා බුද්ධිසම්පන්නා.

සමුග්ගවාජිනි එකකම්මං,² එකදෙදසො සමසිකකතා³

ගම්මිරෙසු ආනෙසුනි ගම්මිරානි ආනානි වුළුවනනි: කුතා⁴ ච විමොක්ඛා ච සමාධි⁵ ච සමාපන්නියො ච මග්ගා ච ඵලානි ච අභිඤ්ඤායො ච පරිසරහිදු ච.

ධිනපෙසයසුනනි සද්දහෙසුං අබ්බිච්චෙයසුං.

අද්ධානි එකංසවචනමෙතං, නිසංසවචනමෙතං, නිකකඛිවචනමෙතං,⁶ අද්ධෙස්සවචනමෙතං, අද්ධෙස්සකවචනමෙතං, නියොගවචනමෙතං⁷, අපණ්ණකවචනමෙතං, අවන්තපනවචනමෙතං ‘අද්ධා’නි.

ආයසමානි පියවචනමෙතං, ගරු වචනමෙතං, සගාරවසපපතිස්සාධිවචන⁸ මෙතං ‘ආයසමා, නි.

පතෙතා වානී අබ්ගතො වා⁹.

පාපුණ්ණිකානි වානි අබ්ගමිස්සනි වා.¹⁰

තනිසසුතනනිදෙදසො.

4 - 4. චතුස්සුතනං

[සාවස්ථිනිදුතං¹¹]

පඤ්ඤිමානි භික්ඛවො, ඉන්ද්‍රියානි: කාතමානි පඤ්ඤා. සද්ධිඤ්ඤා, විරිඤ්ඤා, සතිඤ්ඤා, සමාධිඤ්ඤා, පඤ්ඤාඤ්ඤා, ඉමානි බො භික්ඛවො, පඤ්ඤාඤ්ඤානි.

ඉමානි පඤ්ඤාඤ්ඤානි කතිකාකාරෙහි කෙනටෙය්න¹² දට්ඨබ්බානි: ඉමානි පඤ්ඤාඤ්ඤානි ඡ්ඨාකාරෙහි කෙනටෙය්න¹³ දට්ඨබ්බානි. ආභිපතෙය්ගටෙය්න, ආදිවිසොධනටෙය්න, අබ්ගතනටෙය්න, අබ්ගතනටෙය්න, පරිසාදනටෙය්න, පතිට්ඨාපකටෙය්න.

කථං ආබ්ගතෙය්ගටෙය්න ඉන්ද්‍රියානි දට්ඨබ්බානි:

අස්සද්ධියං පඡ්ඨානො අබ්ගතොක්ඛාධිපතෙය්ගටෙය්න සද්ධිඤ්ඤා දට්ඨබ්බං, සද්ධිඤ්ඤාය වසෙන අග්ගතටෙය්න විරිඤ්ඤා දට්ඨබ්බං, උපට්ඨානටෙය්න සතිඤ්ඤා දට්ඨබ්බං, අවිකෙතටෙය්න සමාධිඤ්ඤා දට්ඨබ්බං, දස්සනටෙය්න පඤ්ඤාඤ්ඤා දට්ඨබ්බං.

1. යථාචරනනි - සි 1, 2. එකං කම්මං - සි, 3. සමසිකකතා - සෘ
4. කුතානි-සෘ PTS, 5. සමාධි-සෘ, සි 1, 6. නිකකඛිවචනමෙතං-සෘ, සි 1,
7. නියොගවචනමෙතං - සෘ, 8. සප්පට්ඨානවචනමෙතං - සෘ,
9. අබ්ගතො - සෘ PTS, 10. අබ්ගමිස්සනි - සෘ, PTS,
11. පරිසරහිදුතං - සෘ, සි, PTS, 12. කතිකාකාරෙහි - සෘ PTS,
13. ඡ්ඨාකාරෙහි - සෘ,

යථා වර්තනා යනු: මෙසේ ශ්‍රද්ධාවශයෙන් පවත්නාහු, මෙසේ විශ්වා-
වශයෙන් පවත්නාහු, මෙසේ සමානිවශයෙන් පවත්නාහු, මෙසේ සමානි-
වශයෙන් පවත්නාහු, මෙසේ ප්‍රඥාවශයෙන් පවත්නාහු ය.

යථා ඕභර්තනා යනු: මෙසේ ශ්‍රද්ධාවශයෙන් වෙසෙන්නාහු, මෙසේ
විශ්වාශයෙන් වෙසෙන්නාහු, මෙසේ සමානිවශයෙන් වෙසෙන්නාහු, මෙසේ
සමානිවශයෙන් වෙසෙන්නාහු, මෙසේ ප්‍රඥාවශයෙන් වෙසෙන්නාහු ය.

විශ්ලේෂා යනු: විඤ්චා වුවාහු විමසන වුවාහු ධාරණප්‍රඥා ඇත්තාහු
පණ්ණින වුවාහු බුද්ධිමත් වුවාහු ය.

සමුග්ගමාපි යනු: එකකම එකොදෙක සමානශික්ෂා ඇති බව යි.

ගමහිරෙසු ධාතෙසු යනු: ධ්‍යානයෝ ද විමෝක්ෂයෝ ද සමාධිහු ද
සමාපන්නහු ද මාහියෝ ද ඵලයෝ ද අභිඤ්චෝ ද ප්‍රතිසංවිද්‍යවෝ ද ගමහිර-
සථානහු යි කියනු ලැබෙත්.

මහපෙසසක්ඛා යනු: හදහන්නාහු යැ අධිවුක්ක වන්නාහු යි.

අද්ධා යනු: නෙල 'අද්ධා' යනු එකානන්තවචන යැ නිසංසංගවචන ය
නිසංසංගවචන යැ අද්ධෙධවචන යැ නො දෙතිත් වචන යැ නිසංගවචන
යැ අවිරුද්ධවචන යැ සතිධුහන් වචන යි.

ආයසමා යනු: නෙල 'ආයසමා' යනු: ප්‍රියවචන යැ ගරුචන යැ
සගෞරවසප්‍රතිශ්‍රයාධිවචන යි.

පතෙතා වා යනු: පැමිණියේ හෝ යැ.

පාපුණ්ණිනි වා යනු: පැමිණෙන්නේ හෝ යි.

තෘතීයසූත්‍රාදීය යි.

4 - 4. චතුර්ථසූත්‍රය

[සාවැන්තිදන යි:]

මහණෙනි, මේ ඉන්ද්‍රියයෝ පස්දෙනෙකි: කවර පස්දෙනෙක් ද
යත්: ශ්‍රද්ධෙන්ද්‍රිය යැ විශ්වාසෙන්ද්‍රිය යැ සමානිත්තෙන්ද්‍රිය යැ
ප්‍රඥෙන්ද්‍රිය යි. මහණෙනි, මොහු පඤ්චෙන්ද්‍රියයෝ යි.

මේ පඤ්චෙන්ද්‍රියයෝ කිහි අසුරෙකින් කවර අරුතෙකින් දතයුත්තාහු ද
යත්: මේ පඤ්චෙන්ද්‍රියයෝ සඅසුරෙකින් එ මැ අරුතින් දතයුත්තාහු.
අධිපතිභාවානිසෙත ආදිවිගොධනානිසෙත අධිමාත්‍රානිසෙත අධිමා-
නානිසෙත පසාරිදානානිසෙත ප්‍රතිමාපකානිසෙති.

කිසෙයින් අධිපතිභාවානිසෙත ඉන්ද්‍රියයෝ දතයුත්තාහු ද යත්:

අශ්‍රද්ධාව දුරුකරන්නාහුට අධිමොක්ෂාධිපතිභාවානිසෙත ශ්‍රද්ධෙන්ද්‍රියය
දතයුතු යැ ශ්‍රද්ධෙන්ද්‍රියයාගේ වශයෙන් දුග්‍රහානිසෙත විශ්වාසෙන්ද්‍රියය දත-
යුතු යැ එළඹිසිටුනා අධිමොක්ෂාධිපතිත්තෙන්ද්‍රියය දතයුතු යැ අධිමොක්ෂාධිපතිත්තෙන්
සමානිත්තෙන්ද්‍රියය දතයුතු යැ අධිමොක්ෂාධිපතිත්තෙන් ප්‍රඥෙන්ද්‍රියය දතයුතු.

කාමච්ඡන්දය දුරු කරන්නාහට කෙනෙකුම ව්‍යවසායෙන් දැනිනාබිපතී-
හාවාඞ්ඞියෙන් ප්‍රඥෙත්‍යයය දනසුතු යැ ප්‍රඥෙත්‍යයයාගේ වශයෙන් අබි-
මොක්‍ෂාඞ්ඞියෙන් ශ්‍රද්ධෙත්‍යයය දනසුතු යැ ප්‍රග්‍රහාඞ්ඞියෙන් විශ්වාඞ්ඞියය
දනසුතු යැ උපසංචානාඞ්ඞියෙන් සමාතිත්‍යයය දනසුතු යැ අවිකෛපාඞ්ඞියෙන්
සමාධිත්‍යයය දනසුතු.

බ්‍යාපාදය ප්‍රභවයෙන් අබ්‍යාපාදවශයෙන් - පෙ - පිනමිද්ධිය ප්‍රභවයෙන් ආලෝක සංකූලයවසෙන - පෙ - සබ්බකිලෙසෙ ප්‍රභවයෙන් අරහත්තමග්ග - වසෙන අධිමොක්ඛාධිපතෙය්‍යවෙය්‍ය සද්ධිත්‍රියං දට්ඨබ්බං, සද්ධිත්‍රියස්ස වසෙන පග්ගහවෙය්‍ය විරිසිත්‍රියං දට්ඨබ්බං, උපට්ඨානවෙය්‍ය සතිත්‍රියං දට්ඨබ්බං, අවිකෙබ්බවෙය්‍ය සමාධිත්‍රියං දට්ඨබ්බං, දස්සනවෙය්‍ය පඤ්ඤාත්‍රියං දට්ඨබ්බං, - පෙ - සබ්බකිලෙසෙ ප්‍රභවයෙන් අරහත්තමග්ගවසෙන දස්සනාධි - පතෙය්‍යවෙය්‍ය පඤ්ඤාත්‍රියං දට්ඨබ්බං, පඤ්ඤාත්‍රියස්ස වසෙන අධිමොක්ඛ - වෙය්‍ය සද්ධිත්‍රියං දට්ඨබ්බං, පග්ගහවෙය්‍ය විරිසිත්‍රියං දට්ඨබ්බං, උපට්ඨා - නවෙය්‍ය සතිත්‍රියං දට්ඨබ්බං, අවිකෙබ්බවෙය්‍ය සමාධිත්‍රියං දට්ඨබ්බං.

එවං අධිපතෙය්‍යවෙය්‍ය ඉන්ද්‍රියානි දට්ඨබ්බානි.

කථං ආදිවිසොධනවෙය්‍ය ඉන්ද්‍රියානි දට්ඨබ්බානි:

අධිමොක්ඛවෙය්‍ය සද්ධිත්‍රියං අස්සද්ධිය¹ සංවරවෙය්‍ය සීලවිසුද්ධි සද්ධිත්‍රියස්ස ආදිවිසොධනා, පග්ගහවෙය්‍ය විරිසිත්‍රියං කොසල්² සංව - රවෙය්‍ය සීලවිසුද්ධි විරිසිත්‍රියස්ස ආදිවිසොධනා, උපට්ඨානවෙය්‍ය සතිත්‍රියං පමාද³ සංවරවෙය්‍ය සීලවිසුද්ධි සතිත්‍රියස්ස ආදිවිසොධනා, අවිකෙබ්බවෙය්‍ය සමාධිත්‍රියං උද්ධිච්ච⁴ සංවරවෙය්‍ය සීලවිසුද්ධි සමාධිත්‍රියස්ස ආදිවිසොධනා දස්සනවෙය්‍ය පඤ්ඤාත්‍රියං අච්ඡා⁵ සංවරවෙය්‍ය සීලවිසුද්ධි පඤ්ඤාත්‍රියස්ස ආදිවිසොධනා.

නෙකකමෙම පඤ්ඤාත්‍රියානි ක.මච්ඡන්ද⁶ සංවරවෙය්‍ය සීලවිසුද්ධි පඤ්ඤානං ඉන්ද්‍රියානං ආදිවිසොධනා, අබ්‍යාපාදෙ පඤ්ඤාත්‍රියානි බ්‍යාපාද⁷ සංවරවෙය්‍ය සීලවිසුද්ධි පඤ්ඤානං ඉන්ද්‍රියානං ආදිවිසොධනා, ආලෝක - සංකූලය පඤ්ඤාත්‍රියානි පිනමිද්ධි⁸ සංවරවෙය්‍ය සීලවිසුද්ධි පඤ්ඤානං ඉන්ද්‍රියානං ආදිවිසොධනා, අරහත්තමග්ග පඤ්ඤාත්‍රියානි සබ්බකිලෙස⁹ සංවරවෙය්‍ය සීලවිසුද්ධි පඤ්ඤානං ඉන්ද්‍රියානං ආදිවිසොධනා.

එවං ආදිවිසොධනවෙය්‍ය ඉන්ද්‍රියානි දට්ඨබ්බානි.

කථං අධිමත්තවෙය්‍ය ඉන්ද්‍රියානි දට්ඨබ්බානි:

සද්ධිත්‍රියස්ස භාවනාය ඡන්දෙ උපපජ්ජති, *ඡන්දවසෙන සද්ධාවසෙන සද්ධිත්‍රියං අධිමත්තං භොති, ඡන්දවසෙන පාමොජ්ජං උපපජ්ජති, පාමොජ්ජ - වසෙන සද්ධාවසෙන සද්ධිත්‍රියං අධිමත්තං භොති, පාමොජ්ජවසෙන පීති - උපපජ්ජති, පීතිවසෙන සද්ධාවසෙන සද්ධිත්‍රියං අධිමත්තං භොති, පීතිවසෙන පස්සද්ධි උපපජ්ජති, පස්සද්ධිවසෙන සද්ධාවසෙන සද්ධිත්‍රියං අධිමත්තං භොති, පස්සද්ධිවසෙන සුඛං උපපජ්ජති, සුඛවසෙන සද්ධාවසෙන සද්ධිත්‍රියං අධිමත්තං භොති, සුඛවසෙන ඕභාසො උපපජ්ජති, ඕභාසවසෙන සද්ධාවසෙන සද්ධිත්‍රියං අධිමත්තං භොති, ඕභාසවසෙන සංවෙගො උපපජ්ජති, සංවෙගවසෙන සද්ධාවසෙන සද්ධිත්‍රියං අධිමත්තං භොති, සංවෙගේන්ද්‍රියා විතතං සමාදහති, සමාධිවසෙන සද්ධාවසෙන සද්ධිත්‍රියං අධිමත්තං භොති. තථා සමාතිනං විතතං සාධුතං පග්ගහනාති, පග්ගහවසෙන සද්ධාවසෙන සද්ධිත්‍රියං අධිමත්තං භොති, තථා පග්ගහිතං විතතං සාධුතං අජ්ඣුපෙකති. උපෙකනාවසෙන සද්ධාවසෙන

1. අස්සද්ධිය - සෘ, සි 1 PTS. 2. කොසල් - සෘ, සි 1, PTS.
3. පමාද - සෘ, සි 1,2, PTS. 4. උද්ධිච්ච - සෘ, සි 1,2, PTS 5 අච්ඡා - සෘ PTS අච්ඡාය සි 2. 6. කාමෙඡන්ද - සෘ, සි 1, PTS. 7. බ්‍යාපාද - සෘ, සි 1 PTS
8. පිනමිද්ධි - සෘ, සි 1,2 ,PTS, පිනමිද්ධි - මජ්. 9. සබ්බකිලෙස - සෘ සි 1, PTS.
* 'ඡන්දවසෙන' යන අදි. කථා යන 'අස්සද්ධියස්ස' නි පද. සෘ PTS පොථකෙසු ක දිසා ති.

ව්‍යාපාදය දුරු කරන්නාහට අව්‍යාපාද වශයෙන් ... චිත්තභිද්ධය දුරු කරන්නාහට ආලෝකසංඥ වශයෙන් ... හැම කෙලෙසුන් දුරු කරන්නාහට අභිනමාගීයාගේ වශයෙන් අභිමොක්‍ෂාධිපතිභාවානුසෙන් ශ්‍රද්ධෝත්සුකය දනසුතු යැ ශ්‍රද්ධෝත්සුකයාගේ වශයෙන් ප්‍රග්‍රහානුසෙන් විශේෂීන්ද්‍රියය දනසුතු යැ උපසංචාරානුසෙන් සමානීන්ද්‍රියය දනසුතු යැ අවික්‍ෂේපානුසෙන් සමාධින්ද්‍රියය දනසුතු යැ දශිනානුසෙන් ප්‍රඥෝත්සුකය දනසුතු යැ ... හැම කෙලෙසුන් දුරු කරන්නාහට අභිනමාර්ගයාගේ වශයෙන් දශිනාධිපතිභාවානුසෙන් ප්‍රඥෝත්සුකය දනසුතු යැ ප්‍රඥෝත්සුකයාගේ වශයෙන් අභිමොක්‍ෂානුසෙන් ශ්‍රද්ධෝත්සුකය දනසුතු යැ ප්‍රග්‍රහානුසෙන් විශේෂීන්ද්‍රියය දනසුතු යැ උපසංචාරානුසෙන් සමානීන්ද්‍රියය දනසුතු යැ අවික්‍ෂේපානුසෙන් සමාධින්ද්‍රියය දනසුතු.

මෙසෙයින් අධිපතිභාවානුසෙන් ඉන්ද්‍රියයෝ දනසුන්නාහ යි.

නිසෙයින් ආදිවිශොධනානුසෙන් ඉන්ද්‍රියයෝ දනසුන්නාහ ද යත්:

අභිමොක්‍ෂානුසෙන් ශ්‍රද්ධෝත්සුකය වෙයි. අශ්‍රද්ධා සංවරානුසෙන් ශීල-විශුද්ධිය ශ්‍රද්ධෝත්සුකයට ආදි (ශීල) විශොධන යැ ප්‍රග්‍රහානුසෙන් විශේෂීන්ද්‍රියය වෙයි. කොසිදු සංවරානුසෙන් ශීලවිශුද්ධිය විශේෂීන්ද්‍රියයට ආදිවිශොධන යැ උපසංචාරානුසෙන් සමානීන්ද්‍රියය වෙයි. ප්‍රමාද සංවරානුසෙන් ශීලවිශුද්ධිය සමානීන්ද්‍රියයට ආදිවිශොධන යැ අවික්‍ෂේපානුසෙන් සමාධින්ද්‍රියය වෙයි. භ්‍යාදානසංවරානුසෙන් ශීලවිශුද්ධිය සමාධින්ද්‍රියයට ආදිවිශොධන යැ දශිනානුසෙන් ප්‍රඥෝත්සුකය වෙයි, අවිදුසංවරානුසෙන් ශීලවිශුද්ධිය ප්‍රඥෝත්සුකයට ආදිවිශොධන යි.

ගොණානුමායෙහි පඤ්චෝත්සුකයෝ වෙති, කාමච්ඡන්දසංවරානුසෙන් ශීලවිශුද්ධිය පඤ්චෝත්සුකයට ආදිවිශොධන යැ, අව්‍යාපාදයෙහි පඤ්චෝත්සුකයෝ වෙති, ව්‍යාපාද සංවරානුසෙන් ශීලවිශුද්ධිය පඤ්චෝත්සුකයට ආදිවිශොධන යැ, ආලෝකසංඥයෙහි පඤ්චෝත්සුකයෝ වෙති, චිත්තභිද්ධ සංවරානුසෙන් ශීලවිශුද්ධිය පඤ්චෝත්සුකයට ආදිවිශොධන යැ අභිනමාගීයෙහි පඤ්චෝත්සුකයෝ වෙති, සමකෙලයසංවරානුසෙන් ශීලවිශුද්ධිය පඤ්චෝත්සුකයට ආදිවිශොධන යි.

මෙසෙයින් ආදිවිශොධනානුසෙන් ඉන්ද්‍රියයෝ දනසුන්නාහ.

නිසෙයින් අධිමාත්‍රානුසෙන් ඉන්ද්‍රියයෝ දනසුන්නාහ ද යත්:

ශ්‍රද්ධෝත්සුකයාගේ භාවනායෙහි කුහලච්ඡන්දය උපදී. ඡන්ද වශයෙන් ශ්‍රද්ධාවශයෙන් ශ්‍රද්ධෝත්සුකය අධිමාත්‍ර (බලවන්) වෙයි, ඡන්ද වශයෙන් ප්‍රාමොද්‍ය උපදී. ප්‍රාමොද්‍යවශයෙන් ශ්‍රද්ධාවශයෙන් ශ්‍රද්ධෝත්සුකය අධිමාත්‍ර වෙයි, ප්‍රාමොද්‍යවශයෙන් ප්‍රීතිය උපදී, ප්‍රීතිවශයෙන් ශ්‍රද්ධාවශයෙන් ශ්‍රද්ධෝත්සුකය අධිමාත්‍ර වෙයි, ප්‍රග්‍රහිවශයෙන් සුඛය උපදී, සුඛවශයෙන් ශ්‍රද්ධාවශයෙන් ශ්‍රද්ධෝත්සුකය අධිමාත්‍ර වෙයි, සුඛවශයෙන් ඥානාවහාසය උපදී. අවහාසවශයෙන් ශ්‍රද්ධාවශයෙන් ශ්‍රද්ධෝත්සුකය අධිමාත්‍ර වෙයි, අවහාස වශයෙන් සංවේගය උපදී, සංවේගවශයෙන් ශ්‍රද්ධාවශයෙන් ශ්‍රද්ධෝත්සුකය අධිමාත්‍ර වෙයි, සංවේග උපදවා සිත සමානිත කෙරෙයි, සමාධි වශයෙන් ශ්‍රද්ධාවශයෙන් ශ්‍රද්ධෝත්සුකය අධිමාත්‍ර වෙයි, එසෙයින් සමානිත වූ සිත (ලිනොධිතභාවයෙන් මුදා) මොනොවට ප්‍රග්‍රහ කෙරෙයි, ප්‍රග්‍රහවශයෙන් ශ්‍රද්ධාවශයෙන් ශ්‍රද්ධෝත්සුකය අධිමාත්‍ර වෙයි, එසෙයින් ප්‍රග්‍රහ කරන ලද සිත මොනොවට අභිසංඝාත කෙරෙයි, උපෙක්‍ෂාවශයෙන් ශ්‍රද්ධාවශයෙන්

සද්ධිසූත්‍රය අභිමතනං හොති, උපෙක්ඛාවසෙන නානාතනාකිලෙසෙති විතනං විමුවචනි, විමොක්ඛාවසෙන සද්ධාවසෙන සද්ධිසූත්‍රය අභිමතනං හොති, විමුක්තතනා, තෙ ධම්මා එකරසා හොනති, එකරසවේන භාවනාවසෙන සද්ධාවසෙන සද්ධිසූත්‍රය අභිමතනං හොති, භාවිතතනා නතො පණිතතරෙ විවට්ඨනති, විවට්ඨනාවසෙන සද්ධාවසෙන සද්ධිසූත්‍රය අභිමතනං හොති, විවට්ඨිතතනා නතො වොස්සජනි.¹ වොස්සග්ගාවසෙන² සද්ධාවසෙන සද්ධිසූත්‍රය අභිමතනං හොති, වොස්සජනිතතනා³ නතො නිරුජ්ඣනති, නිරොධවසෙන සද්ධාවසෙන සද්ධිසූත්‍රය අභිමතනං හොති, නිරොධවසෙන ඥෙ වොස්සග්ගා: පරිච්චාගවොස්සග්ගො ච පක්ඛන්දනවොස්සග්ගො ච, කිලෙසෙ ච ඛන්ධෙ ච පරිච්චජනිති පරිච්චාගවොස්සග්ගො, නිරොධනිබ්බාන-ධාතුයා විතනං පක්ඛන්දනිති පක්ඛන්දනවොස්සග්ගො, නිරොධවසෙන ඉමෙ ඥෙ වොස්සග්ගා.

අස්සද්ධියස්ස පභානාය ඡන්දෙ උප්පජ්ජති -පෙ- අස්සද්ධියපරිලාභස්ස පභානාය ඡන්දෙ උප්පජ්ජති -පෙ- දිට්ඨොක්ඛානං කිලෙසානං පභානාය ඡන්දෙ උප්පජ්ජති -පෙ- ඔලාරිකානං කිලෙසානං පභානාය ඡන්දෙ උප්පජ්ජති -පෙ- අණ්ණසහග්ගානං කිලෙසානං පභානාය ඡන්දෙ උප්පජ්ජති -පෙ- සබ්බ-කිලෙසානං පභානාය ඡන්දෙ උප්පජ්ජති, ඡන්දවසෙන සද්ධාවසෙන සද්ධිසූත්‍රය අභිමතනං හොති -පෙ-

විරිධිසූත්‍රස්ස භාවනාය ඡන්දෙ උප්පජ්ජති -පෙ- කොසජ්ජස්ස පභානාය ඡන්දෙ උප්පජ්ජති -පෙ- කොසජ්ජපරිලාභස්ස පභානාය ඡන්දෙ උප්පජ්ජති -පෙ- දිට්ඨොක්ඛානං කිලෙසානං පභානාය ඡන්දෙ උප්පජ්ජති -පෙ- සබ්බ-කිලෙසානං පභානාය ඡන්දෙ උප්පජ්ජති -පෙ-

සතිසූත්‍රස්ස භාවනාය ඡන්දෙ උප්පජ්ජති -පෙ- පමාදස්ස පභානාය ඡන්දෙ උප්පජ්ජති -පෙ- පමාදපරිලාභස්ස පභානාය ඡන්දෙ උප්පජ්ජති -පෙ- සබ්බකිලෙසානං පභානාය ඡන්දෙ උප්පජ්ජති -පෙ-

සමාධිසූත්‍රස්ස භාවනාය ඡන්දෙ උප්පජ්ජති -පෙ- උද්ධච්චස්ස පභානාය ඡන්දෙ උප්පජ්ජති -පෙ- උද්ධච්ච පරිලාභස්ස පභානාය ඡන්දෙ උප්පජ්ජති -පෙ- සබ්බකිලෙසානං පභානාය ඡන්දෙ උප්පජ්ජති -පෙ-

1. වොස්සජනි - මජ්ඣ,

2. වොස්සග්ගවසෙන - මජ්ඣ,

3. වොස්සජනිතතනා - මජ්ඣ,

ශ්‍රේෂ්ඨත්වය අධිමාත්‍ර වෙයි, උපෙක්ෂාවශයෙන් නානාස්වභාව වූ කෙලෙසුන් කෙරෙන් සිත මිඳෙයි, විමෝක්ෂවශයෙන් ශ්‍රද්ධාවශයෙන් ශ්‍රේෂ්ඨත්වය අධිමාත්‍ර වෙයි, (නානාස්වභාව කෙලෙසුන් කෙරෙන්) විමුක්ත බැවින් ඒ (ඡන්ද්‍ර) ධර්මයෝ එකරස (එකකාන්ත) වෙති. එකරසානීයෙන් භාවනාවශයෙන් ශ්‍රද්ධාවශයෙන් ශ්‍රේෂ්ඨත්වය අධිමාත්‍ර වෙයි, භාවිත බැවින් ඒ විදගීනාලබ්‍යයට වඩා ප්‍රණීතතර (නිව්‍යාණලබ්‍ය) යෙහි නවතින්. විවචිත වශයෙන් ශ්‍රද්ධාවශයෙන් ශ්‍රේෂ්ඨත්වය අධිමාත්‍ර වෙයි, විවචිත (නැවැතුණු) බැවින් එහෙයින් මෑ (කෙලෙසුන් හා සකකියන් හා) දුරු කෙරෙයි, දුරුලිම් වශයෙන් ශ්‍රද්ධාවශයෙන් ශ්‍රේෂ්ඨත්වය අධිමාත්‍ර වෙයි, දුරුලු බැවින් එකරුණෙන් මෑ (කෙලෙස් හා සකකියෝ හා) නිරුඳි වෙති, නිරොධවශයෙන් ශ්‍රද්ධාවශයෙන් ශ්‍රේෂ්ඨත්වය අධිමාත්‍ර වෙයි, නිරොධවශයෙන් වොස්සග්ග දෙකෙහි: පරිවාගවොස්සග්ග යෑ පක්කන්දනවොස්සග්ග යි. කෙලෙසුන් හා සකකියන් හා දුරු කෙරේ නු යි පරිවාගවොස්සග්ග නම්. නිරොධ සංකිතාන නිව්‍යාණධාතුයෙහි සිත ප්‍රසන්නතය කෙරේ නු යි පක්කන්දන වොස්සග්ග නම්. නිරොධවශයෙන් මේ වොස්සග්ගයෝ දෙදෙන වෙත්.

අශ්‍රද්ධාභාවයාගේ ප්‍රභාණය පිණිස ඡන්දය උපදි ... අශ්‍රද්ධාපරිද්‍රව්‍යයාගේ ප්‍රභාණය පිණිස ඡන්දය උපදි ... දූෂ්ටය හා එකස්වභාව වූ කෙලෙසුන්ගේ ප්‍රභාණය පිණිස ඡන්දය උපදි ... ඔද්‍යාන කෙලෙසුන්ගේ ප්‍රභාණය පිණිස ඡන්දය උපදි ... අණුසහගත කෙලෙසුන්ගේ ප්‍රභාණය පිණිස ඡන්දය උපදි ... සියලු කෙලෙසුන්ගේ ප්‍රභාණය පිණිස ඡන්දය උපදි, ඡන්දවශයෙන් ශ්‍රද්ධාවශයෙන් ශ්‍රේෂ්ඨත්වය අධිමාත්‍ර වෙයි ...

විශේෂීන්ද්‍රියයාගේ භාවනායෙහි ඡන්දය උපදි ... කෝසිද්දයාගේ දුරුලිම් පිණිස ඡන්දය උපදි ... කෝසිද්දපරිද්‍රව්‍යයාගේ ප්‍රභාණය පිණිස ඡන්දය උපදි ... දූෂ්ටය හා එකස්වභාව වූ කෙලෙසුන්ගේ ප්‍රභාණය පිණිස ඡන්දය උපදි ... සම්කෙලෙසුන්ගේ ප්‍රභාණය පිණිස ඡන්දය උපදි ...

සමාතින්ද්‍රියයාගේ භාවනායෙහි ඡන්දය උපදි ... ප්‍රමාදයාගේ ප්‍රභාණය පිණිස ඡන්දය උපදි ... ප්‍රමාදපරිද්‍රව්‍යයාගේ ප්‍රභාණය පිණිස ඡන්දය උපදි ... සියලු කෙලෙසුන්ගේ ප්‍රභාණය පිණිස ඡන්දය උපදි ...

සමාධින්ද්‍රියයාගේ භාවනායෙහි ඡන්දය උපදි ... ඔද්‍යානායාගේ ප්‍රභාණය පිණිස ඡන්දය උපදි ... ඔද්‍යානපරිද්‍රව්‍යයාගේ ප්‍රභාණය පිණිස ඡන්දය උපදි ... සියලු කෙලෙසුන්ගේ ප්‍රභාණය පිණිස ඡන්දය උපදි ...

පඤ්ඤානුසංගාමනාය ඡන්දෝ උපපජ්ජති -පෙ- අවිජ්ජාය පහානාය ඡන්දෝ උපපජ්ජති -පෙ- අවිජ්ජාපට්ටාභාසං පහානාය ඡන්දෝ උපපජ්ජති -පෙ- දිට්ඨිකම්මානං කිලෙසානං පහානාය ඡන්දෝ උපපජ්ජති -පෙ- ඔද්ධාරිකානං කිලෙසානං පහානාය ඡන්දෝ උපපජ්ජති -පෙ- අණ්ණසහගතානං කිලෙසානං පහානාය ඡන්දෝ උපපජ්ජති -පෙ-

සබ්බකිලෙසානං පහානාය ඡන්දෝ උපපජ්ජති, ඡන්දවසෙන පඤ්ඤා-
වසෙන පඤ්ඤානුසංගාමනා හොති, ඡන්දවසෙන පාමොජ්ජං
උපපජ්ජති, පාමොජ්ජවසෙන පඤ්ඤානුසංගාමනා පඤ්ඤානුසංගාමනා හොති,
පාමොජ්ජවසෙන චිත්ති උපපජ්ජති, චිත්තිවසෙන පඤ්ඤානුසංගාමනා පඤ්ඤානුසං
ගාමනා හොති, චිත්තිවසෙන පසංදානි උපපජ්ජති, පසංදානිවසෙන
පඤ්ඤානුසංගාමනා පඤ්ඤානුසංගාමනා හොති. පසංදානිවසෙන සුඛං
උපපජ්ජති, සුඛවසෙන පඤ්ඤානුසංගාමනා පඤ්ඤානුසංගාමනා හොති,
සුඛවසෙන ඔහාසො උපපජ්ජති, ඔහාසවසෙන පඤ්ඤානුසංගාමනා පඤ්ඤානු-
සංගාමනා හොති, ඔහාසවසෙන සංවෙගො උපපජ්ජති, සංවෙග-
වසෙන පඤ්ඤානුසංගාමනා පඤ්ඤානුසංගාමනා හොති, සංවෙගේන¹
චිත්තං සමාදාහි, සමාදාහවසෙන පඤ්ඤානුසංගාමනා පඤ්ඤානුසංගාමනා
හොති, නථා සමාහිතං චිත්තං සාධුකං පගගණ්හාති, පගගහවසෙන
පඤ්ඤානුසංගාමනා පඤ්ඤානුසංගාමනා හොති, නථා පගගහිතං චිත්තං
සාධුකං අජ්ඣුපෙකති, උපෙකනිවසෙන පඤ්ඤානුසංගාමනා පඤ්ඤානුසංගාමනා
හොති. උපෙකනිවසෙන නායනනකිලෙසෙති චිත්තං චිත්තවිචිති,
චිත්තෙකනිවසෙන පඤ්ඤානුසංගාමනා පඤ්ඤානුසංගාමනා හොති, චිත්තනතනා
තෙ ධම්මා එකරසා හොනති, එකරසවෙය්න² භාවනාවසෙන පඤ්ඤා-
නුසංගාමනා පඤ්ඤානුසංගාමනා හොති, භාවනාතනා තතො පඤ්ඤාතරෙ
චිත්තවිචිති³ චිත්තවිචිතවසෙන පඤ්ඤානුසංගාමනා පඤ්ඤානුසංගාමනා
හොති, චිත්තවිචිතතනා තතො වොසංජනි⁴ වොසංගහවසෙන පඤ්ඤානුසංගාමනා
පඤ්ඤානුසංගාමනා හොති, වොසංජනිතතනා තතො නිරුජ්ඣනති,
නිරුජ්ඣනවසෙන පඤ්ඤානුසංගාමනා පඤ්ඤානුසංගාමනා හොති, නිරුජ්ඣනවසෙන
ඤ්ඤා වොසංගහා: පට්ඨිමාගවොසංගහො ව, පකනිකුතවොසංගහො ව,
කිලෙසෙ ව ධම්මෙ ව පට්ඨිමාගවොසංගහො, නිරුජ්ඣනවසෙන ඉමෙ
ඤ්ඤා වොසංගහා.

එවං අධිමත්තවෙය්න ඉන්ද්‍රියාති දට්ඨබ්බාති.

භාණවාරො දුනිසො⁵

කථං අධිමත්තවෙය්න ඉන්ද්‍රියාති දට්ඨබ්බාති:

සද්ධිනුසංගාමනාය ඡන්දෝ උපපජ්ජති, ඡන්දවසෙන සද්ධිවසෙන
සද්ධිනුසංගාමනා අධිමත්තං, ඡන්දවසෙන පාමොජ්ජං උපපජ්ජති, පාමොජ්ජ-
වසෙන සද්ධිවසෙන සද්ධිනුසංගාමනා අධිමත්තං. -පෙ-

එවං අධිමත්තවෙය්න ඉන්ද්‍රියාති දට්ඨබ්බාති.

1. සංවෙගේන - PT 2. එකරසවෙය්න - මජ්ඣිමනිකායෙ කප්ඵි,
3. චිත්තනතනා - සී 1 4. වොසංජනි - මජ්ඣිම. 5. භාණවාරො නිකායං - සං, සී, PTS

ප්‍රඥාන්‍යයාගේ භාවනායෙහි ඡන්දය උපදි ... අවිද්‍යාවගේ ප්‍රභාණය පිණිස ඡන්දය උපදි ... අවිද්‍යාපරිදායකයාගේ ප්‍රභාණය පිණිස ඡන්දය උපදි ... දෘෂ්ටිය හා එකඟභාව වූ කෙලෙසයන්ගේ ප්‍රභාණය පිණිස ඡන්දය උපදි ... ඔබ්බට ගිය කෙලෙසයන්ගේ ප්‍රභාණය පිණිස ඡන්දය උපදි ... අක්‍රියභවන කෙලෙසයන්ගේ ප්‍රභාණය පිණිස ඡන්දය උපදි ..

සමෘද්ධිමත්යන්ගේ ප්‍රභාණය පිණිස ඡන්දය උපදි, ඡන්දවශයෙන් ප්‍රඥවශයෙන් ප්‍රඥාන්‍යය අභිමානු වෙයි. ඡන්දවශයෙන් ප්‍රාමොද්‍යය උපදි, ප්‍රාමොද්‍ය වශයෙන් ප්‍රඥවශයෙන් ප්‍රඥාන්‍යය අභිමානු වේ. ප්‍රාමොද්‍ය වශයෙන් ප්‍රීතිය උපදි, ප්‍රීතිවශයෙන් ප්‍රඥවශයෙන් ප්‍රඥාන්‍යය අභිමානු වේ. ප්‍රීති වශයෙන් ප්‍රසන්නිය උපදි. ප්‍රසන්නිවශයෙන් ප්‍රඥවශයෙන් ප්‍රඥාන්‍යය අභිමානු වේ. ප්‍රසන්නිවශයෙන් සුඛය උපදි, සුඛවශයෙන් ප්‍රඥවශයෙන් ප්‍රඥාන්‍යය අභිමානු වේ. සුඛවශයෙන් අවහාසය උපදි, අවහාස වශයෙන් ප්‍රඥවශයෙන් ප්‍රඥාන්‍යය අභිමානු වේ. අවහාස වශයෙන් සංවේගය උපදි, සංවේගවශයෙන් ප්‍රඥවශයෙන් ප්‍රඥාන්‍යය අභිමානු වේ. සංවේග දනවා සිත සමාසිත කෙරෙයි, සමාසිතවශයෙන් ප්‍රඥවශයෙන් ප්‍රඥාන්‍යය අභිමානු වේ. එසේ සමාසිත වූ සිත මොහොවට ප්‍රග්‍රහ කෙරෙයි. ප්‍රග්‍රහවශයෙන් ප්‍රඥවශයෙන් ප්‍රඥාන්‍යය අභිමානු වේ. එසේ ප්‍රග්‍රහ වූ සිත මොහොවට අධ්‍යාපෙක්‍ෂා කෙරෙයි, උපෙක්‍ෂා වශයෙන් ප්‍රඥවශයෙන් ප්‍රඥාන්‍යය අභිමානු වේ. උපෙක්‍ෂාවශයෙන් නානාසම්භාව වූ කෙලෙසයන් කෙරෙන් සිත මිදෙයි, විමොක්‍ෂාවශයෙන් ප්‍රඥවශයෙන් ප්‍රඥාන්‍යය අභිමානු වේ. විමුක්ත බැවින් ඒ (ඡන්ද) ධර්මයේ එකභාෂ්‍ය වෙති, එකභාෂ්‍ය වූ භාවනාවශයෙන් ප්‍රඥවශයෙන් ප්‍රඥාන්‍යය අභිමානු වේ. භාවිත බැවින් එයට වඩා ප්‍රණීතතර වූ අරමුණෙහි නවතින. විවර්තාවශයෙන් ප්‍රඥවශයෙන් ප්‍රඥාන්‍යය අභිමානු වේ. විවර්ත වූ බැවින් එයින් මැ (කෙලෙසයන් ද සකකියන් ද) දුරු කෙරෙයි. වොස්සග්ගවශයෙන් ප්‍රඥවශයෙන් ප්‍රඥාන්‍යය අභිමානු වේ දුරු බැවින් එකරුණින් මැ කෙලෙසයන් හා සකකියන් හා අනුන්පාද නිරෝධවශයෙන් නිරුද්ධ වෙති. නිරෝධවශයෙන් ප්‍රඥවශයෙන් ප්‍රඥාන්‍යය අභිමානු වේ. නිරෝධවශයෙන් වොස්සග්ගයෝ දෙදෙනෙකි: පරිච්ඡාගවොස්සග්ග යැ පක්ඛන්දනවොස්සග්ග යි. කෙලෙසයන් ද සකකියන් ද දුරු කෙරේ නු යි පරිච්ඡාගවොස්සග්ග නම්, නිරෝධ සංකීර්ණ නිවැරදිවනුයෙහි සිත ප්‍රසන්නතය හෙරේ නු යි පක්ඛන්දන-වොස්සග්ග නම්. නිරෝධවශයෙන් මේ වොස්සග්ගයෝ දෙදෙන වෙත්.

මෙසේ අභිමානුභාවයෙන් ඉන්ද්‍රියයෝ දනසුත්තාහ.

දෙවැනි බණවර යි.

කිසෙයින් අභිමානුභාවයෙන් ඉන්ද්‍රියයෝ දනසුත්තාහ ද යත්:

ශ්‍රද්ධාන්‍යයාගේ භාවනායෙහි කුශල්ඡන්දය උපදි. ඡන්දවශයෙන් ශ්‍රද්ධාවශයෙන් ශ්‍රද්ධාන්‍යය පිහිටයි. ඡන්දවශයෙන් ප්‍රාමොද්‍යය උපදි. ප්‍රාමොද්‍යවශයෙන් ශ්‍රද්ධාවශයෙන් ශ්‍රද්ධාන්‍යය පිහිටයි ...

මෙසෙයින් අභිමානුභාවයෙන් ඉන්ද්‍රියයෝ දනසුත්තාහ යි.

කිසෙසිත් පසංඝාදානාථියෙන් ඉන්ද්‍රියයෝ දනසුත්තාහු ද යත්:

අබ්මොක්ඛාථියෙන් ශ්‍රද්ධෙන්ද්‍රියය නෙමේ අග්‍රභාව ඝාය කෙරෙයි, අග්‍රභාවපරිදාය ඝාය කෙරෙයි, ප්‍රග්‍රභාවයෙන් විශේෂීන්ද්‍රියය නෙමේ කුසිද බව ඝාය කෙරෙයි, කොසිදුපරිදාය ඝාය කෙරෙයි, උපසංචානාථියෙන් සමානීන්ද්‍රියය නෙමේ ප්‍රමාදය ඝාය කෙරෙයි, ප්‍රමාද පරිදාය ඝාය කෙරෙයි, අවික්ඛොපාථියෙන් සමානීන්ද්‍රියය නෙමේ උද්ධතභාවය ඝාය කෙරෙයි, ඔද්ධතභාවපරිදාය ඝාය කෙරෙයි, දශිනාථියෙන් ප්‍රඥෙන්ද්‍රියය නෙමේ අවිද්‍යාව ඝාය කෙරෙයි, අවිද්‍යාපරිදාය ඝාය කෙරෙයි.

නෙත්තමායයෙහි පඤ්චෙන්ද්‍රියයෝ කාමච්ඡන්දය ඝාය කෙරෙත්, අව්‍යාපාදයෙහි පඤ්චෙන්ද්‍රියයෝ ව්‍යාපාදය ඝාය කෙරෙත්, ආලොකසංඥ-යෙහි පඤ්චෙන්ද්‍රියයෝ විනම්භය ඝාය කෙරෙත්, අවික්ඛොපයෙහි පඤ්චෙන්ද්‍රිය-යෝ උද්ධතභාවය ඝාය කෙරෙත් ... අභිනමාගියෙහි පඤ්චෙන්ද්‍රියයෝ භෑම කෙලෙසුත් ඝාය කෙරෙත්.

මෙසෙසිත් පසංඝාදානාථියෙන් ඉන්ද්‍රියයෝ දනසුත්තාහ.

කිසෙසිත් ප්‍රතිශංඝාපකාථියෙන් ඉන්ද්‍රියයෝ දනසුත්තාහු ද යත්:

ශ්‍රද්ධා ඇත්තේ ශ්‍රද්ධෙන්ද්‍රියය අබ්මොක්ඛයෙහි පිහිටුවයි, ශ්‍රද්ධා ඇතිසුග්‍රහේ ශ්‍රද්ධෙන්ද්‍රියය අබ්මොක්ඛයෙහි පිහිටුවයි, විශ්‍යී ඇත්තේ විශේෂීන්ද්‍රියය ප්‍රග්‍රහ-යෙහි පිහිටුවයි, විශ්‍යී ඇතිසුග්‍රහේ විශේෂීන්ද්‍රියය ප්‍රග්‍රහයෙහි පිහිටුවයි, සිති ඇත්තේ සමානීන්ද්‍රියය උපසංචානයෙහි පිහිටුවයි, සිති ඇතිසුග්‍රහේ සමානීන්ද්‍රියය උපසංචානයෙහි පිහිටුවයි, සමානිත වූග්‍රහේ සමානීන්ද්‍රියය අවික්ඛොපයෙහි පිහිටු-වයි, සමානිත වූග්‍රහේ සමානීන්ද්‍රියය අවික්ඛොපයෙහි පිහිටුවයි, ප්‍රඥ ඇත්තේ ප්‍රඥෙන්ද්‍රියය දශිනයෙහි පිහිටුවයි, ප්‍රඥ ඇතිසුග්‍රහේ ප්‍රඥෙන්ද්‍රියය දශිනයෙහි පිහිටුවයි.

යොගාවචර නෙම පඤ්චෙන්ද්‍රියයන් නෙත්තමායයෙහි පිහිටුවයි, යොගා-වචරයාගේ පඤ්චෙන්ද්‍රියයන් නෙත්තමායයෙහි පිහිටුවයි, යොගාවචර නෙම පඤ්චෙන්ද්‍රියයන් අව්‍යාපාදයෙහි පිහිටුවයි, යොගාවචරයාගේ පඤ්චෙන්ද්‍රියයන් අව්‍යාපාදයෙහි පිහිටුවයි, යොගාවචර නෙම පඤ්චෙන්ද්‍රියයන් ආලොකසංඥ-යෙහි පිහිටුවයි, යොගාවචරයාගේ පඤ්චෙන්ද්‍රියයන් ආලොකසංඥයෙහි පිහිටුවයි, යොගාවචර නෙම පඤ්චෙන්ද්‍රියයන් අවික්ඛොපයෙහි පිහිටුවයි, යොගාවචරයාගේ පඤ්චෙන්ද්‍රියයන් අවික්ඛොපයෙහි පිහිටුවයි.. යොගාවචර නෙම පඤ්චෙන්ද්‍රියයන් අභිනමයෙහි පිහිටුවයි, යොගාවචරයාගේ පඤ්ච-න්ද්‍රියයන් අර්හත්තයෙහි පිහිටුවා.

මෙසෙසිත් ප්‍රතිශංඝාපකාථියෙන් ඉන්ද්‍රියයෝ දනසුත්තාහ.

වතුථිසුහු නිදේග සි.

පාඨත්ථන නෙම (නිවේදනාගිය) සමාගිය වඩනුයේ කිසි අසුරෙකින් අරමුණට එළඹසිටීමෙහි නිපුණ වේ ද, යෙසෙස නෙම සමාගිය වඩනුයේ කිසි අසුරෙකින් අරමුණට එළඹසිටීමෙහි නිපුණ වේ ද, විතරාග (රහත්) නෙම සමාගිය වඩනුයේ කිසි අසුරෙකින් අරමුණට එළඹසිටීමෙහි නිපුණ වේ ද යත්:

පාඨත්ථන නෙම සමාගිය වඩනුයේ සත් අසුරෙකින් අරමුණට එළඹ-සිටීමෙහි නිපුණ වෙයි. යෙසෙස නෙම සමාගිය වඩනුයේ අට අසුරෙකින් අරමුණට එළඹසිටීමෙහි නිපුණ වෙයි. විතරාග නෙම සමාගිය වඩනුයේ දස අසුරෙකින් අරමුණට එළඹසිටීමෙහි නිපුණ වේ.

පුට්ඨජනෝ සමාධිං භාවෙනො කතමෙති සත්තභාකාරෙති උපට්ඨාන-
කුසලෝ හොති:

ආවජ්ඣතතො ආරම්භණුපට්ඨානකුසලෝ හොති, සම්ප්‍රතිමිතකුපට්ඨාන-
කුසලෝ හොති, පග්ගහතිමිතකුපට්ඨානකුසලෝ හොති, අවිකෙධපුපට්ඨාන-
කුසලෝ හොති, ඔහාසුපට්ඨානකුසලෝ හොති, සම්පහංසනුපට්ඨාන-
කුසලෝ හොති, උපෙකුසුපට්ඨානකුසලෝ හොති. පුට්ඨජනෝ සමාධිං
භාවෙනො ඉමෙති සත්තභාකාරෙති උපට්ඨානකුසලෝ හොති.

සෙකෙධා සමාධිං භාවෙනො කතමෙති අට්ඨභා'කාරෙති උපට්ඨාන-
කුසලෝ හොති:

ආවජ්ඣතතො ආරම්භණුපට්ඨානකුසලෝ හොති, -පෙ- උපෙකුසු-
පට්ඨානකුසලෝ හොති, එකහකුපට්ඨානකුසලෝ හොති. සෙකෙධා සමාධිං
භාවෙනො ඉමෙති අට්ඨභාකාරෙති උපට්ඨානකුසලෝ හොති.

චිතරාගො සමාධිං භාවෙනො කතමෙති දසභාකාරෙති උපට්ඨාන-
කුසලෝ හොති:

ආවජ්ඣතතො ආරම්භණුපට්ඨානකුසලෝ හොති -පෙ- එකහකු-
පට්ඨානකුසලෝ හොති, ඤාණුපට්ඨානකුසලෝ හොති, විමුත්තකුපට්ඨාන-
කුසලෝ¹ හොති. චිතරාගො සමාධිං භාවෙනො ඉමෙති දසභා'කාරෙති
උපට්ඨානකුසලෝ හොති.

පුට්ඨජනෝ විපස්සනං භාවෙනො¹ කතිභා'කාරෙති උපට්ඨාන-
කුසලෝ හොති, කතිභා'කාරෙති අනුපට්ඨානකුසලෝ හොති, සෙකෙධා²
විපස්සනං භාවෙනො කතිභා'කාරෙති උපට්ඨානකුසලෝ හොති, කති-
භා'කාරෙති අනුපට්ඨානකුසලෝ හොති, චිතරාගො විපස්සනං භාවෙනො
කතිභා'කාරෙති උපට්ඨානකුසලෝ හොති, කතිභාකාරෙති අනුපට්ඨාන-
කුසලෝ හොති:

පුට්ඨජනෝ විපස්සනං භාවෙනො නවභාකාරෙති උපට්ඨානකුසලෝ
හොති, නවභාකාරෙති අනුපට්ඨානකුසලෝ හොති සෙකෙධා විපස්සනං
භාවෙනො දසභාකාරෙති උපට්ඨානකුසලෝ හොති, දසභාකාරෙති අනු-
පට්ඨානකුසලෝ හොති. චිතරාගො විපස්සනං භාවෙනො ද්වාදසති
ආකාරෙති උපට්ඨානකුසලෝ හොති, ද්වාදසති ආකාරෙති අනුපට්ඨාන-
කුසලෝ හොති.

පුට්ඨජනෝ විපස්සනං භාවෙනො¹ කතමෙති නවභාකාරෙති
උපට්ඨානකුසලෝ හොති, කතමෙති නවභා'කාරෙති අනුපට්ඨානකුසලෝ
හොති:

අතිවිමකො උපට්ඨානකුසලෝ හොති, නිවිමකො අනුපට්ඨානකුසලෝ
හොති, දුක්ඛකො උපට්ඨානකුසලෝ හොති, සුඛකො අනුපට්ඨානකුසලෝ
හොති, අනත්තකො උපට්ඨානකුසලෝ හොති, අත්තකො අනුපට්ඨාන-
කුසලෝ හොති, ඛසකො උපට්ඨානකුසලෝ හොති, සන්තකො අනුපට්ඨාන-
කුසලෝ හොති. වසකො උපට්ඨානකුසලෝ හොති, ආයුහනානුපට්ඨාන-
කුසලෝ හොති. විපරිතානුපට්ඨානකුසලෝ හොති, ධ්‍රුවකො අනුපට්ඨාන-
කුසලෝ හොති, අතිමිතකුපට්ඨානකුසලෝ හොති, නිමිත්තානුපට්ඨාන-
කුසලෝ හොති. අප්‍රාණිතිකුපට්ඨානකුසලෝ හොති, පණිධානුපට්ඨාන-
කුසලෝ හොති, සුඤ්ඤකුපට්ඨානකුසලෝ හොති, අතිනිවේසානුපට්ඨාන-
කුසලෝ හොති. පුට්ඨජනෝ විපස්සනං භාවෙනො ඉමෙති නවභාකාරෙති
උපට්ඨානකුසලෝ හොති, ඉමෙති නවභාකාරෙති අනුපට්ඨානකුසලෝ
හොති.

1. ආවසෙනො - PTS.

2. සෙකෙධා - PTS, සි.

3. විතකුපට්ඨානකුසලෝ - කතා.

පාඨග්ජන නෙම සමාධිය වඩනුයේ කවර සත් අයුරෙකින් අරමුණට එළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වෙයි යත්:

ආවර්තා කළ බැවින් අරමුණට එළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වෙයි, ශබ්ද-නිමිත්තට එළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වෙයි, ප්‍රග්‍රහනිමිත්තට එළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වෙයි, අවික්ෂේපයට එළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වෙයි, අවහාසයට එළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වෙයි, සමප්‍රහරණයට එළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වෙයි, උපෙක්ෂාවට එළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වෙයි, පාඨග්ජන නෙම සමාධිය වඩනුයේ මේ සත් අයුරින් අරමුණට එළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වේ.

ශෛක්‍ෂ නෙම සමාධිය වඩනුයේ කවර අටඅයුරෙකින් අරමුණට එළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වෙයි යත්:

ආවර්තා කළ බැවින් අරමුණට එළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වෙයි ... උපෙක්ෂාවට එළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වෙයි. (ගෙණුමාදි) එකකියට එළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වෙයි, ශෛක්‍ෂ නෙම සමාධිය වඩනුයේ මේ අටඅයුරින් අරමුණට එළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වේ.

විතරාග නෙම සමාධිය වඩනුයේ කවර දස අයුරෙකින් අරමුණට එළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වෙයි යත්:

ආවර්තා කළ බැවින් අරමුණට එළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වෙයි ... එකකියට එළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වෙයි, (අසමෝහ) ඥානයට එළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වෙයි, (අභිත්ඵල) විමුක්තියට එළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වෙයි. විතරාග නෙම සමාධිය වඩනුයේ මේ දස අයුරින් අරමුණට එළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වේ.

පාඨග්ජන නෙම විදගීනා වඩනුයේ කිහි අයුරෙකින් අරමුණට එළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වේ ද, කිහි අයුරෙකින් අරමුණට නොඑළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වේ ද, ශෛක්‍ෂ නෙම විදගීනා වඩනුයේ කිහි අයුරෙකින් අරමුණට එළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වේ ද, කිහි අයුරෙකින් අරමුණට නොඑළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වේ ද, විතරාග (රහත්) නෙම විදගීනා වඩනුයේ කිහි අයුරෙකින් අරමුණට එළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වේ ද, කිහි අයුරෙකින් අරමුණට නොඑළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වේ ද යත්:

පාඨග්ජන නෙම විදගීනා වඩනුයේ නව අයුරෙකින් අරමුණට එළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වෙයි, නව අයුරෙකින් අරමුණට නොඑළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වෙයි. ශෛක්‍ෂ නෙම විදගීනා වඩනුයේ දස අයුරෙකින් අරමුණට එළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වෙයි, දස අයුරෙකින් අරමුණට නොඑළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වෙයි. විතරාග නෙම විදගීනා වඩනුයේ දෙළොස් අයුරෙකින් අරමුණට එළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වෙයි, දෙළොස් අයුරෙකින් අරමුණට නොඑළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වේ.

පාඨග්ජන නෙම විදගීනා වඩනුයේ කවර නව අයුරෙකින් අරමුණට එළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වේ ද, කවර නව අයුරෙකින් අරමුණට නොඑළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වේ ද යත්:

අනිත්‍ය විසින් අරමුණට එළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වෙයි, නිත්‍ය විසින් අරමුණට නොඑළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වෙයි. දූෂ විසින් අරමුණට එළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වෙයි, සුඛ විසින් අරමුණට නොඑළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වෙයි. අනාත්ම විසින් අරමුණට එළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වෙයි, ආත්ම විසින් අරමුණට නොඑළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වෙයි. ක්ෂය විසින් අරමුණට එළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වෙයි, ඝන විසින් අරමුණට නොඑළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වෙයි, ව්‍යය විසින් අරමුණට එළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වෙයි, අයුභනයට නොඑළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වෙයි. විපරිණාමයට එළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වෙයි, ධ්‍රැව විසින් නොඑළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වෙයි. අනිම්ත්‍යයට එළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වෙයි, නිම්ත්‍යයට නොඑළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වෙයි. අප්‍රණිතිතයට එළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වෙයි, ප්‍රණිතයට නොඑළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වෙයි, ශුන්‍යතයට එළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වෙයි, අනිවේශයට නොඑළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වෙයි. පාඨග්ජන නෙම විදගීනා වඩනුයේ මේ නවඅයුරින් අරමුණට එළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වෙයි, මේ නවඅයුරින් අරමුණට නොඑළඹිසිටීමෙහි නිපුණ වේ.

සෙකෙනා විපස්සනං භාවෙනෙතා කතමෙති දසභා'කාරෙති උපට්ඨාන-කුසලො හොති, කතමෙති දසභා'කාරෙති අනුපට්ඨානකුසලො හොති:

අනිච්චතො උපට්ඨානකුසලො හොති, නිච්චතො අනුපට්ඨානකුසලො හොති -පෙ- සුඤ්ඤානුපට්ඨානකුසලො හොති, අභිනිවේසානුපට්ඨානකුසලො හොති. ඤ්ඤානුපට්ඨානකුසලො හොති, අඤ්ඤාණානුපට්ඨානකුසලො හොති. සෙකෙනා විපස්සනං භාවෙනෙතා ඉමෙති දසභාකාරෙති උපට්ඨානකුසලො හොති, ඉමෙති දසභාකාරෙති අනුපට්ඨානකුසලො හොති.

චිතරාගො විපස්සනං භාවෙනෙතා කතමෙති ආදසති ආකාරෙති උපට්ඨානකුසලො හොති, කතමෙති ආදසති ආකාරෙති අනුපට්ඨාන-කුසලො හොති:

අනිච්චතො උපට්ඨානකුසලො හොති, නිච්චතො අනුපට්ඨානකුසලො හොති -පෙ- ඤ්ඤානුපට්ඨානකුසලො හොති, අඤ්ඤාණානුපට්ඨානකුසලො හොති, විසඤ්ඤාගුපට්ඨානකුසලො හොති, සඤ්ඤාගානුපට්ඨානකුසලො හොති. නිරෝධුපට්ඨානකුසලො හොති, සංකාරානුපට්ඨානකුසලො හොති. චිතරාගො විපස්සනං භාවෙනෙතා ඉමෙති ආදසති ආකාරෙති උපට්ඨාන-කුසලො හොති, ඉමෙති ආදසති ආකාරෙති අනුපට්ඨානකුසලො හොති.

ආවජ්ඣතතා ආරම්භණුපට්ඨානකුසලවසෙන ඉන්ද්‍රියානි සමොධානෙති, ගොචරඤ්ච පජානාති, සමත්ඤ්ච පටිවිජ්ඣති, -පෙ-ධම්මෙ සමොධානෙති, ගොචරඤ්ච පජානාති, සමත්ඤ්ච පටිවිජ්ඣති.

ඉන්ද්‍රියානි සමොධානෙති නිථං ඉන්ද්‍රියානි සමොධානෙති: අධි-මොක්ඛධොන සංඛිද්ධං සමොධානෙති, -පෙ- සමථනිමිතනුපට්ඨාන-කුසලවසෙන -පෙ- පග්ගනනිමිතනුපට්ඨානකුසලවසෙන-පෙ- අවිකෙකි-පුපට්ඨානකුසලවසෙන -පෙ- ඛ්‍යාසුපට්ඨානකුසලවසෙන -පෙ- සමපගංසනුපට්ඨානකුසලවසෙන -පෙ- උපෙකුපට්ඨානකුසලවසෙන-පෙ- එකතනුපට්ඨානකුසලවසෙන -පෙ- ඤ්ඤානුපට්ඨානකුසලවසෙන -පෙ- විමුත්තනුපට්ඨාන¹ කුසලවසෙන -පෙ-.

අනිච්චතො උපට්ඨානකුසලවසෙන -පෙ- නිච්චතො අනුපට්ඨානකුසල-වසෙන -පෙ- දුක්ඛතො උපට්ඨානකුසලවසෙන -පෙ- සුඛතො අනුපට්ඨාන-කුසලවසෙන -පෙ- අනතතභො උපට්ඨානකුසලවසෙන -පෙ- අනතතො අනුපට්ඨානකුසලවසෙන-පෙ- ඛයතො උපට්ඨානකුසලවසෙන-පෙ- ඝනතො අනුපට්ඨානකුසලවසෙන -පෙ- වයතො උපට්ඨානකුසලවසෙන -පෙ- ආයුගනානුපට්ඨානකුසලවසෙන -පෙ- විපරිතාමුපට්ඨානකුසලවසෙන -පෙ- ධ්‍රුවතො අනුපට්ඨානකුසලවසෙන -පෙ- අනිමිතනුපට්ඨානකුසලවසෙන -පෙ- නිමිතනානුපට්ඨානකුසලවසෙන -පෙ- අපජ්ඣිතිනුපට්ඨානකුසලවසෙන -පෙ- පජ්ඣිතිනුපට්ඨාන² කුසලවසෙන -පෙ- සුඤ්ඤානුපට්ඨානකුසලවසෙන -පෙ- අභිනිවේසානුපට්ඨානකුසලවසෙන -පෙ- ඤ්ඤානුපට්ඨානකුසලවසෙන -පෙ- අඤ්ඤාණානුපට්ඨානකුසලවසෙන -පෙ- විසඤ්ඤාගුපට්ඨානකුසල-වසෙන -පෙ- සඤ්ඤාගානුපට්ඨානකුසලවසෙන -පෙ- නිරෝධුපට්ඨාන-කුසලවසෙන -පෙ- සංකාරානුපට්ඨානකුසලවසෙන ඉන්ද්‍රියානි සමොධානෙති, ගොචරඤ්ච පජානාති, සමත්ඤ්ච පටිවිජ්ඣති.

1 විතතුපට්ඨාන - සතා, 2. පජ්ඣිතිඅනුපට්ඨාන - මජ්ඣ.

කෙසේ නමුත් විදේශීය වඩාදුයේ කවර දෘෂ්ටිකෝණයකින් අරමුණට එළඹී සිටීමෙහි නිපුණ වේ ද, කවර දෘෂ්ටිකෝණයකින් අරමුණට නොඑළඹී සිටීමෙහි නිපුණ වේ ද යත්:

අනිත්‍ය විසින් අරමුණට එළඹී සිටීමෙහි නිපුණ වෙයි, නිත්‍ය විසින් අරමුණට නොඑළඹී සිටීමෙහි නිපුණ වෙයි ... ශුන්‍යතාවයට එළඹී සිටීමෙහි නිපුණ වෙයි, අනිත්‍යතාවයට නොඑළඹී සිටීමෙහි නිපුණ වෙයි. ඥානයට එළඹී සිටීමෙහි නිපුණ වෙයි, අඥානයට නොඑළඹී සිටීමෙහි නිපුණ වෙයි. කෙසේ නමුත් විදේශීය වඩාදුයේ මේ දෘෂ්ටිකෝණයකින් අරමුණට එළඹී සිටීමෙහි නිපුණ වෙයි, මේ දෘෂ්ටිකෝණයකින් අරමුණට නොඑළඹී සිටීමෙහි නිපුණ වේ.

විනරාග නමුත් විදේශීය වඩාදුයේ කවර දෘෂ්ටිකෝණයකින් අරමුණට එළඹී සිටීමෙහි නිපුණ වේ ද, කවර දෘෂ්ටිකෝණයකින් අරමුණට නොඑළඹී සිටීමෙහි නිපුණ වේ ද යත්:

අනිත්‍ය විසින් අරමුණට එළඹී සිටීමෙහි නිපුණ වෙයි, නිත්‍ය විසින් අරමුණට නොඑළඹී සිටීමෙහි නිපුණ වෙයි ... ඥානයට එළඹීමෙහි නිපුණ වෙයි, අඥානයට නොඑළඹීමෙහි නිපුණ වෙයි. විසංයෝගයට එළඹීමෙහි නිපුණ වෙයි, සංයෝගයට නොඑළඹීමෙහි නිපුණ වෙයි. නිරෝධයට එළඹීමෙහි නිපුණ වෙයි, සංස්කාරයට නොඑළඹීමෙහි නිපුණ වෙයි. විනරාග නමුත් විදේශීය වඩාදුයේ මේ දෘෂ්ටිකෝණයකින් අරමුණට එළඹීමෙහි නිපුණ වෙයි, මේ දෘෂ්ටිකෝණයකින් අරමුණට නොඑළඹීමෙහි නිපුණ වේ.

ආවර්තය කළ බැවින් ආලම්බනාපසංචාරයෙහි කෞශල්‍ය (නිපුණ බව) වශයෙන් ඉංජිනේරු සම්මතයක කෙරෙයි, (අරමුණෙහි පිහිටුවයි) අරමුණ ද දැනගනී, ශමානීය ද ප්‍රතිචේද කෙරෙයි ... ධර්මයන් සම්මතයක කෙරෙයි, අරමුණ ද දැනගනී, ශමානීය ද ප්‍රතිචේද කෙරේ.

ඉංජිනේරු සම්මතයෙහි යනු: කිසියම් ඉංජිනේරු සම්මතයක කෙරෙයි යන්න අවමානාකාරයෙන් ශ්‍රේණිගත සම්මතයක කෙරෙයි ... සම්ප්‍රතික්ෂේපනාපසංචාරයෙහි කෞශල්‍යයෙන් ... ප්‍රමුඛනීක්ෂේපනාපසංචාරයෙහි කෞශල්‍යයෙන් ... අවකේශනාපසංචාරයෙහි කෞශල්‍යයෙන් ... අවහරණාපසංචාරයෙහි කෞශල්‍යයෙන් ... සම්ප්‍රතික්ෂේපනාපසංචාරයෙහි කෞශල්‍යයෙන් ... උපකේශනාපසංචාරයෙහි කෞශල්‍යයෙන් ... චක්‍රාකාරාපසංචාරයෙහි කෞශල්‍යයෙන් ... උපකේශනාපසංචාරයෙහි කෞශල්‍යයෙන් ... උපකේශනාපසංචාරයෙහි කෞශල්‍යයෙන් ... විමුක්තනාපසංචාරයෙහි කෞශල්‍යයෙන් ...

අනිත්‍ය විසින් අරමුණට එළඹීමෙහි කෞශල්‍යයෙන් ... නිත්‍ය විසින් අරමුණට නොඑළඹීමෙහි කෞශල්‍යයෙන් ... දූෂිත විසින් අරමුණට එළඹීමෙහි කෞශල්‍යයෙන් ... සුඛ විසින් අරමුණට නොඑළඹීමෙහි කෞශල්‍යයෙන් ... අනාත්‍ය විසින් අරමුණට එළඹීමෙහි කෞශල්‍යයෙන් ... අනාත්‍ය විසින් අරමුණට නොඑළඹීමෙහි කෞශල්‍යයෙන් ... සත්‍ය විසින් අරමුණට එළඹීමෙහි කෞශල්‍යයෙන් ... සත්‍ය විසින් අරමුණට නොඑළඹීමෙහි කෞශල්‍යයෙන් ... ව්‍යය විසින් අරමුණට එළඹීමෙහි කෞශල්‍යයෙන් ... අව්‍යය විසින් අරමුණට නොඑළඹීමෙහි කෞශල්‍යයෙන් ... අසංගතයට එළඹීමෙහි කෞශල්‍යයෙන් ... සංගතයට නොඑළඹීමෙහි කෞශල්‍යයෙන් ... නිරෝධයට එළඹීමෙහි කෞශල්‍යයෙන් ... සංස්කාරයට නොඑළඹීමෙහි කෞශල්‍යයෙන් ... ඉංජිනේරු සම්මතයක කෙරෙයි, අරමුණ ද දැනගනී, ශමානීය ද ප්‍රතිචේද කෙරේ.

චතුසම්භිදා ආකාරෙහි තිණ්ණිකාං ඉන්ද්‍රියානං වසිභාවතා පඤ්ඤා ආසවානං බයෙ ඤාණං, කතමෙසං තිණ්ණිකාං ඉන්ද්‍රියානං: අනඤ්ඤා-තඤ්ඤාසාමිතින්ද්‍රියස්ස අඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස අඤ්ඤානාවින්ද්‍රියස්ස.

අනඤ්ඤතඤ්ඤාසාමිතින්ද්‍රියං කති ධානාති ගච්ඡති, අඤ්ඤින්ද්‍රියං කති ධානාති ගච්ඡති, අඤ්ඤානාවින්ද්‍රියං කති ධානාති ගච්ඡති:

අනඤ්ඤතඤ්ඤාසාමිතින්ද්‍රියං එකං ධානං ගච්ඡති, සොතාපතතිමග්ගං. අඤ්ඤින්ද්‍රියං ජ ධානාති ගච්ඡති, සොතාපතතිඵලං. සකදගාමිමග්ගං සකදගාමිඵලං අනාගාමිමග්ගං අනාගාමිඵලං අරහත්තමග්ගං, අඤ්ඤානාවින්ද්‍රියං එකං ධානං ගච්ඡති, අරහත්තඵලං.

සොතාපතතිමග්ගකකිණේ අනඤ්ඤතඤ්ඤාසාමිතින්ද්‍රියස්ස සද්ධින්ද්‍රියං අධිමොක්ඛපරිවාරං හොති, චිරිතින්ද්‍රියං පග්ගහපරිවාරං හොති, සතින්ද්‍රියං උපට්ඨානපරිවාරං හොති, සමාධින්ද්‍රියං අවිකේඛපරිවාරං හොති, පඤ්ඤින්ද්‍රියං දස්සනපරිවාරං හොති, මතින්ද්‍රියං චිජානනපරිවාරං හොති, සොමනසසින්ද්‍රියං අභිසංකපරිවාරං¹ හොති, ජීවිතින්ද්‍රියං පවත්තසත්තතාධි-පතෙය්‍යපරිවාරං හොති. සොතාපතතිමග්ගකකිණේ ජාතා ධම්මා සබ්බේව භූසලා හොනති ධපෙඤා විත්තසමුට්ඨානං රූපං, සබ්බේව අනාසවා හොනති, සබ්බේව තිස්සාතිකා හොනති, සබ්බේව අපචයගාමිනො හොනති, සබ්බේව ලොකුත්තරා හොනති, සබ්බේව නිබ්බානාරම්මණා හොනති. සොතාපතතිමග්ගකකිණේ අනඤ්ඤතඤ්ඤාසාමිතින්ද්‍රියස්ස ඉමාති අට්ඨින්ද්‍රියාති සහජාතපරිවාරා හොනති, අඤ්ඤමඤ්ඤපරිවාරා හොනති, නිස්සං-පරිවාරා හොනති, සම්පයුත්තපරිවාරා හොනති, සහගතා හොනති, සහජාතා හොනති, සංසට්ඨා හොනති, සම්පයුත්තා හොනති. තෙව තස්ස ආකාරා චේව හොනති පරිවාරා ව.²

සොතාපතතිඵලකකිණේ -පෙ- අරහත්තඵලකකිණේ අඤ්ඤානාවින්ද්‍රියස්ස සද්ධින්ද්‍රියං අධිමොක්ඛපරිවාරං හොති -පෙ- ජීවිතින්ද්‍රියං පවත්තසත්ත-තාධිපතෙය්‍යපරිවාරං හොති. අරහත්තඵලකකිණේ ජාතා ධම්මා සබ්බේව දබ්බාකතා හොනති ධපෙඤා විත්තසමුට්ඨානං රූපං, සබ්බේව අනාසවා හොනති, සබ්බේව ලොකුත්තරා හොනති, සබ්බේව නිබ්බානාරම්මණා හොනති. අරහත්තඵලකකිණේ අඤ්ඤානාවින්ද්‍රියස්ස ඉමාති අට්ඨින්ද්‍රියාති සහජාතපරිවාරා හොනති. -පෙ- තෙව තස්ස ආකාරා චේව හොනති පරිවාරා ව. ඉති ඉමාති අට්ඨට්ඨකාති³ චතුසම්භිදා හොනති.

ආසවාති කතමෙ තෙ ආසවා: කාමාසවො භවාසවො දිට්ඨාසවො අවිජ්ජාසවො.

කතෙවතෙ ආසවා බ්බන්ති: සොතාපතතිමග්ගෙන අනවසෙසො දිට්ඨා-සවො බ්බති, අපායගමනියො කාමාසවො බ්බති, අපායගමනියො භවා-සවො බ්බති, අපායගමනියො අවිජ්ජාසවො බ්බති; එතෙ'තෙ ආසවා බ්බන්ති. සකදගාමිමග්ගෙන ඔළාරිකො කාමාසවො බ්බති, තදෙකට්ඨා භවාසවො බ්බති, තදෙකට්ඨා අවිජ්ජාසවො බ්බති. එතෙ'තෙ ආසවා බ්බන්ති. අනාගාමිමග්ගෙන අනවසෙසො කාමාසවො බ්බති, තදෙකට්ඨා භවාසවො බ්බති, තදෙකට්ඨා අවිජ්ජාසවො බ්බති. එතෙ'තෙ ආසවා බ්බන්ති; අරහත්තමග්ගෙන අනවසෙසො භවාසවො බ්බති, අනවසෙසො අවිජ්ජාසවො බ්බති. එතෙ'තෙ ආසවා බ්බන්ති.

1 අභිසංකපරිවාරං - සෞ, PTS 2. පරිවාරා - සී 1, 3. අට්ඨකාති - PTS, අට්ඨඅට්ඨකාති - මජ්ඣ, අට්ඨාධිකාති - සී 1

සුසාට අයුරෙකින් තුන් ඉන්ද්‍රියයන්ගේ වගිභාවයෙහි පැවැති ප්‍රඥව ආශ්‍රවයන්ගේ ක්‍ෂයඥන වෙයි. කවර තුන් ඉන්ද්‍රිය කෙනකුන්ගේ ද යත්: අනඤ්ඤතඤ්ඤාසාමිතින්ද්‍රියයාගේ යැ අඤ්ඤිත්‍රියයාගේ යැ අඤ්ඤතාවිත්‍රියයාගේ යි.

අනඤ්ඤතඤ්ඤාසාමිතින්ද්‍රිය කිහි නැතෙක උපදි ද, අඤ්ඤිත්‍රිය කිහි නැතෙක උපදි ද, අඤ්ඤතාවිත්‍රිය කිහි නැතෙක උපදි ද යත්:

අනඤ්ඤතඤ්ඤාසාමිතින්ද්‍රිය එක් නැතෙක උපදි: සොනාපතනිමාගී-යෙහි යැ, අඤ්ඤිත්‍රිය සතැතෙක උපදි: ප්‍රොනාපතනිඵලයෙහි යැ සකාද-ගාමිමාගීයෙහි යැ සකාදගාමිඵලයෙහි යැ අනාගාමිමාගීයෙහි යැ අනාගාමි-ඵලයෙහි යැ අභිවමාගීයෙහි යි. අඤ්ඤතාවිත්‍රිය එක් නැතෙක උපදි: අභිත්ඵලයෙහි යි.

ප්‍රොනාපතනිමාගීක්‍ෂණයෙහි අනඤ්ඤතඤ්ඤාසාමිතින්ද්‍රියට ශ්‍රද්ධෙන්ද්‍රිය තෙමේ අධිමොක්‍ෂාභීයෙන් පිරිවර වෙයි, චියෙතීන්ද්‍රිය තෙමේ ප්‍රග්‍රහාභීයෙන් පිරිවර වෙයි, සමානිත්‍රිය තෙමේ උපසංචානාභීයෙන් පිරිවර වෙයි, සමා-ධිත්‍රිය තෙමේ අභිකේශපාභීයෙන් පිරිවර වෙයි, ප්‍රඥෙන්ද්‍රිය තෙමේ දභිනාභී-යෙන් පිරිවර වෙයි, මනිත්‍රිය තෙමේ විජානනාභීයෙන් පිරිවර වෙයි, කොමනසිත්‍රිය තෙමේ අභිසංකත (විතතවෛතයිකයන් තෙමේ) අභීයෙන් පිරිවර වෙයි, ජීවිතිත්‍රිය තෙමේ ප්‍රවානනිසන්තනිකට අධිපති භාවයෙන් පිරිවර වෙයි, ප්‍රොනාපතනිමාගීක්‍ෂණයෙහි උපන් ඛමියෝ විතතසමුත්ථානාරූපය තබා සියල්ලෝ මැ කුසල් වෙති, සියල්ලෝ මැ අනාසුච වෙති, සියල්ලෝ මැ තෙතෙතීන්ද්‍රිය වෙති, සියල්ලෝ මැ අපවයගාමී වෙති, සියල්ලෝ මැ ලොකොත්තර වෙති, සියල්ලෝ මැ නිජාණාලබ්ධන වෙති, ප්‍රොනාපතනිමාගීක්‍ෂණයෙහි අනඤ්ඤතඤ්ඤාසාමිතින්ද්‍රියට මේ අමෙවන්ද්‍රියයෝ සහජාතභාවයෙන් පිරිවර වෙති, අනෙසාත්තභාවයෙන් පිරිවර වෙති. නිශ්‍රයභාවයෙන් පිරිවර වෙති, සමප්‍රසුක්කභාවයෙන් පිරිවර වෙති, සහගත වෙති, සහජාත වෙති, සංසාම වෙති, සමප්‍රසුක්ක වෙති, ඒ අමෙවන්ද්‍රිය ඛමියෝ මැ ඒ අනඤ්ඤතඤ්ඤාසාමිතින්ද්‍රියට ආකාර ද පරිවාර ද වෙත්.

ප්‍රොනාපතනිඵලක්‍ෂණයෙහි ... අභිත්ඵලක්‍ෂණයෙහි අඤ්ඤතාවිත්‍රියට ශ්‍රද්ධෙන්ද්‍රිය තෙමේ අධිමොක්‍ෂාභීයෙන් පිරිවර වෙයි ... ජීවිතිත්‍රිය තෙමේ ප්‍රවානනිසන්තනිකට අධිපතිභාවයෙන් පිරිවර වෙයි, අභිත්ඵලක්‍ෂණයෙහි උපන් ඛමියෝ විතතසමුත්ථානාරූපය තබා සියල්ලෝ මැ අව්‍යාකාන වෙති, සියල්ලෝ මැ අනාසුච වෙති, සියල්ලෝ මැ ලොකොත්තර වෙති, සියල්ලෝ මැ නිජාණාලබ්ධන වෙති, අභිත්ඵලක්‍ෂණයෙහි අඤ්ඤතාවිත්‍රියට මේ අමෙවන්ද්‍රියයෝ සහජාතභාවයෙන් පිරිවර වෙති ... ඒ ඛමියෝ මැ ඒ අඤ්ඤතාවිත්‍රියට ආකාර ද පරිවාර ද වෙති. මෙසේ මේ අමෙවන්ද්‍රිය අටදෙන සුසාටක් වෙත්.

ආසවා යනු: ඒ ආසුචයෝ කවරහ යත්: කාමාසුච යැ භවාසුච යැ දුෂ්ටාසුච යැ අවිද්‍යාසුච යි.

කොතැන්හි තෙල ආසුචයෝ ක්‍ෂය වෙති යත්: ප්‍රොනාපතනිමාගීයෙන් නිරවශෙෂ වූ දුෂ්ටාසුචය ක්‍ෂය වෙයි අපායගමනීය වූ කාමාසුචය ක්‍ෂය වෙයි, අපායගමනීය වූ භවාසුචය ක්‍ෂය වෙයි, අපායගමනීය වූ අවිද්‍යාසුචය ක්‍ෂය වෙයි, මෙතැන්හි තෙල ආසුචයෝ ක්‍ෂය වෙති. සකාදගාමිමාගීයෙන් ඔදුරික වූ කාමාසුචය ක්‍ෂය වෙයි, එය හා සමග එක් වැ යිටි භවාසුචය ක්‍ෂය වෙයි, එය හා සමග එක් වැ යිටි අවිද්‍යාසුචය ක්‍ෂය වෙයි, මෙතැන්හි තෙල ආසුචයෝ ක්‍ෂය වෙති, අනාගාමිමාගීයෙන් නිරවශෙෂ වූ කාමාසුචය ක්‍ෂය වෙයි, තදෙකසංච වූ භවාසුචය ක්‍ෂය වෙයි, තදෙකසංච වූ අවිද්‍යාසුචය ක්‍ෂය වෙයි, මෙතැන්හි තෙල ආසුචයෝ ක්‍ෂය වෙති, අභිනමාගීයෙන් නිරව-ශෙෂ වූ භවාසුචය ක්‍ෂය වෙයි, නිරවශෙෂ වූ අවිද්‍යාසුචය ක්‍ෂය වෙයි, මෙතැන්හි තෙල ආසුචයෝ ක්‍ෂය වෙත්.

න නය්‍ය අද්ධි¹මිධානී කිඤ්චි
අපො අභිඤ්ඤානමජාතිනබ්බං,
සබ්බං අභිඤ්ඤාසි යදජචී නොයාං
තථාගතො තෙන සමනනවකුඤ්චි.

සමනනවකුඤ්චි නොනවෙය්‍යන සමනනවකුඤ්චි: වුද්දස බුද්ධඤ්ඤාණාති: දුකෙති ඤාණං බුද්ධඤ්ඤාණං, දුකබසමුදයෙ ඤාණං බුද්ධඤ්ඤාණං, -පෙ- සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤාණං බුද්ධඤ්ඤාණං, අනාවරණඤ්ඤාණං බුද්ධඤ්ඤාණං, ඉමානි වුද්දස බුද්ධඤ්ඤාණාති. ඉමෙසා වුද්දසනාං බුද්ධඤ්ඤාණානං අධි ඤාණාති සාවකසාධාරණාති, ඡ ඤාණාති අසාධාරණාති සාවකෙයි.

‘යාවතා දුකබසා දුකබවෙය්‍යා ඤානො, අඤ්ඤානො දුකබවෙය්‍යා නාජචී’ති සමනනවකුඤ්චි. යං සමනනවකුඤ්චි, තං පඤ්ඤාදිත්ථං, පඤ්ඤාදිත්ථං වසෙන අබිමොක්ඛබවෙය්‍යන සද්ධිත්ථං, පග්ගහවෙය්‍යන විරිසිත්ථං, උපට්ඨානවෙය්‍යන සතිත්ථං, අභිකෙතිපවෙය්‍යන සමාධිත්ථං.

‘යාවතා දුකබසා දුකබවෙය්‍යා දිවෙය්‍යා විදිනො නච්ඡිකතො ඵසිකතො පඤ්ඤාය, අඵසිකතො පඤ්ඤාය දුකබවෙය්‍යා නාජචී’ති සමනනවකුඤ්චි. යං සමනනවකුඤ්චි, තං පඤ්ඤාදිත්ථං, පඤ්ඤාදිත්ථං වසෙන අබිමොක්ඛබවෙය්‍යන සද්ධිත්ථං, පග්ගහවෙය්‍යන විරිසිත්ථං, උපට්ඨානවෙය්‍යන සතිත්ථං, අභිකෙතිපවෙය්‍යන සමාධිත්ථං.

‘යාවතා සමුදයසා සමුදයවෙය්‍යා -පෙ- යාවතා නිරොධසා නිරොධවෙය්‍යා -පෙ- යාවතා මග්ගසා මග්ගවෙය්‍යා -පෙ- යාවතා අත්ථපටිසම්භිදය අත්ථපටිසම්භිදවෙය්‍යා -පෙ- යාවතා ධම්මපටිසම්භිදය ධම්මපටිසම්භිදවෙය්‍යා -පෙ- යාවතා නිරුත්තරපටිසම්භිදය නිරුත්තරපටිසම්භිදවෙය්‍යා -පෙ- යාවතා පටිභානා-පටිසම්භිදය පටිභානාපටිසම්භිදවෙය්‍යා -පෙ- යාවතා ඉන්ද්‍රියපරොපරියතෙන ඤාණං -පෙ- යාවතා සත්තානං ආසයානුසයෙ ඤාණං -පෙ- යාවතා යමකපාරිභිතර ඤාණං -පෙ- යාවතා මහාකරුණාසමාපනතියා ඤාණං -පෙ- යාවතා සදෙවකසා ලොකසා සමාරකසා සග්ගමකසා සායමනකුඤ්චානිසා පජාය සදෙවමනුසාය දිට්ඨං සුතං මුතං විඤ්ඤානං පහනං පරියෙසිනං අනුච්චිතං මනසා, තං² ඤාතං දිට්ඨං විදිතං සච්ඡිකතං ඵසිකතං පඤ්ඤාය, අඵසිකතං පඤ්ඤාය නාජචී’ති සමනනවකුඤ්චි. යං සමනනවකුඤ්චි, තං පඤ්ඤාදිත්ථං, පඤ්ඤාදිත්ථං වසෙන අබිමොක්ඛබවෙය්‍යන සද්ධිත්ථං, පග්ගහවෙය්‍යන විරිසිත්ථං, උපට්ඨානවෙය්‍යන සතිත්ථං, අභිකෙතිපවෙය්‍යන සමාධිත්ථං.

1. අද්ධි - සා, PTS.

2. ‘තං’ ඉති - සා, PTS, පොඤ්ඤා නාජචී.

ඒ තථාගතයන් වහන්සේ විසින් නුවණැසින් නො දන්නා කිසි ධර්මජාතයෙක් මේ ප්‍රේමානුකූලාකාංගයෙහි නැත, තවද නො දන් (අනාගතයෙහි) නො දනුනු කිසි ධර්මජාතයෙක් නැත, දනුනු වූ යම් ධර්මජාතයෙක් ඇද්ද ඒ සියල්ල වෙසෙසින් දනුවන. එහෙයින් තථාගතයන් වහන්සේ 'සමනතවකු' නම් වෙත්.

සමනතවකු යනු: කවර අරුතින් 'සමනතවකු' වෙයි යන්න: බුද්ධිඥාන තුදුසෙකි: දූෂිතයායෙහි ඥානය බුද්ධිඥාන යැ දූෂිතමුදයසත්‍යයෙහි ඥානය බුද්ධිඥාන යැ ... සමඥානාඥානය බුද්ධිඥාන යැ අනාමරණඥානය බුද්ධිඥාන යි. මොහු තුදුස් බුද්ධිඥානයෝ යි. මේ තුදුස් බුද්ධිඥානයන් අතුරින් ඥානයෝ අටදෙනෙක් ශ්‍රාවකසාධාරණ වෙති. ඥානයෝ සදෙනෙක් ශ්‍රාවකයන් හා සමග අසාධාරණ වෙත්.

යම් පමණ දූෂිතයාගේ දූෂාභීය වේ ද ඒ දන්නාලද යැ නො දන්නාලද දූෂාභීයෙක් නැත් නු යි 'සමනතවකු' යැ යමක් සමනතවකු වේ ද ඒ ප්‍රඥෙත්‍රිය වෙයි, ප්‍රඥෙත්‍රියයාගේ වශයෙන් අධිමොක්‍ෂාභීයෙන් ශ්‍රද්ධෙත්‍රිය වෙයි, ප්‍රග්‍රහාභීයෙන් විරෝධීත්‍රිය වෙයි, උපස්ථානාභීයෙන් සමාතිත්‍රිය වෙයි, අවික්‍ෂේපාභීයෙන් සමාධිත්‍රිය වේ.

යම් පමණ දූෂිතයාගේ දූෂාභීය වේ ද ඒ දන්නාලද යැ ප්‍රකට කරන ලද යැ සාක්‍ෂාත් කරනලද යැ ප්‍රඥයෙන් පහස්නාලද යැ ප්‍රඥයෙන් නො පහස්නාලද දූෂාභීයෙක් නැත් නු යි 'සමනතවකු' යැ. යමක් 'සමනතවකු' වේ ද, ඒ ප්‍රඥෙත්‍රිය වෙයි, ප්‍රඥෙත්‍රියයාගේ වශයෙන් අධිමොක්‍ෂාභීයෙන් ශ්‍රද්ධෙත්‍රිය වෙයි, ප්‍රග්‍රහාභීයෙන් විරෝධීත්‍රිය වෙයි, උපස්ථානාභීයෙන් සමාතිත්‍රිය වෙයි, අවික්‍ෂේපාභීයෙන් සමාධිත්‍රිය වේ.

යම් පමණ සමුදයාගේ සමුදයාභීය වේ ද ... යම් පමණ නිරෝධයාගේ නිරෝධාභීය වේ ද ... යම් පමණ මාගියාගේ මාගීභීය වේ ද ... යම් පමණ අභිප්‍රතිසංවිද්‍යවගේ අභිප්‍රතිසංවිද්‍යභීය වේ ද ... යම් පමණ ධම්මප්‍රතිසංවිද්‍යවගේ ධම්මප්‍රතිසංවිද්‍යභීය වේ ද ... යම් පමණ නිරුක්තිප්‍රතිසංවිද්‍යවගේ නිරුක්තිප්‍රතිසංවිද්‍යභීය වේ ද ... යම් පමණ ප්‍රතිනානප්‍රතිසංවිද්‍යවගේ ප්‍රතිනානප්‍රතිසංවිද්‍යභීය වේ ද ... යම් පමණ ඉන්ද්‍රියපරාවරතාඥානය වේ ද ... යම් පමණ සත්තවත්තේ ආයය අනුයය දන්නා ඥානය වේ ද ... යම් පමණ යමකප්‍රාතිහායභීඥානය වේ ද ... යම් පමණ මහාකරුණාසමාපත්තිඥානය වේ ද ... යම් පමණ මරුත් සහිත වූ බමුත් සහිත වූ සද්දෙවකලොකයා විසින් මහණ බමුණන් සහිත වූ දෙවිමනිසුන් සහිත වූ ප්‍රජාව විසින් දක්නාලද රූපායනනයෙක් අසනලද ශබ්දයනනයෙක් ගන්ධ-රස-සප්‍රමව්‍යායනනයෙක් දන්නාලද ධර්මායනනයෙක් (සොයා හෝ නො සොයා හෝ) ලබනලද්දෙක් (ලබනලද හෝ නො ලබනලද හෝ) සොයන ලද්දෙක් යිනින් විමසනලද්දෙක් වේ ද ඒ දන්නාලද යැ දක්නාලද යැ ප්‍රකට කරනලද යැ සාක්‍ෂාත් කරනලද යැ ප්‍රඥයෙන් පහස්නාලද යැ, ප්‍රඥයෙන් නො පහස්නාලද්දෙක් නැත් නු යි 'සමනතවකු' යැ. යමක් 'සමනතවකු' වේ ද, ඒ ප්‍රඥෙත්‍රිය වෙයි, ප්‍රඥෙත්‍රියයාගේ වශයෙන් අධිමොක්‍ෂාභීයෙන් ශ්‍රද්ධෙත්‍රිය වෙයි, ප්‍රග්‍රහාභීයෙන් විරෝධීත්‍රිය වෙයි, උපස්ථානාභීයෙන් සමාතිත්‍රිය වෙයි, අවික්‍ෂේපාභීයෙන් සමාධිත්‍රිය වේ.

සද්දහනො පග්ගණ්හාති, පග්ගණ්හනො සද්දහති. සද්දහනො උපට්ඨාපෙති, උපට්ඨාපෙනො සද්දහති. සද්දහනො සමාදහති, සමාදහනො සද්දහති. සද්දහනො පජානාති, පජානනො සද්දහති. පග්ගණ්හනො උපට්ඨාපෙති, උපට්ඨාපෙනො පග්ගණ්හාති. පග්ගණ්හනො සමාදහති, සමාදහනො පග්ගණ්හාති. පග්ගණ්හනො පජානාති, පජානනො පග්ගණ්හාති. පග්ගණ්හනො සද්දහති, සද්දහනො පග්ගණ්හාති. උපට්ඨාපෙනො සමාදහති, සමාදහනො උපට්ඨාපෙති. උපට්ඨාපෙනො පජානාති, පජානනො උපට්ඨාපෙති. උපට්ඨාපෙනො සද්දහති, සද්දහනො උපට්ඨාපෙති. උපට්ඨාපෙනො පග්ගණ්හාති, පග්ගණ්හනො උපට්ඨාපෙති. සමාදහනො පජානාති, පජානනො සමාදහති. සමාදහනො සද්දහති, සද්දහනො සමාදහති. සමාදහනො පග්ගණ්හාති, පග්ගණ්හනො සමාදහති. සමාදහනො උපට්ඨාපෙති, උපට්ඨාපෙනො සමාදහති. පජානනො සද්දහති, සද්දහනො පජානාති. පජානනො පග්ගණ්හාති, පග්ගණ්හනො පජානාති. පජානනො උපට්ඨාපෙති උපට්ඨාපෙනො පජානාති. පජානනො සමාදහති, සමාදහනො පජානාති.

සද්දහිතතො පග්ගහිතො, පග්ගහිතතො සද්දහිතො; සද්දහිතතො උපට්ඨාපිතො, උපට්ඨාපිතතො සද්දහිතො; සද්දහිතතො සමාදහිතො, සමාදහිතතො සද්දහිතො; සද්දහිතතො පජානිතො, පජානිතතො සද්දහිතො; පග්ගහිතතො උපට්ඨාපිතො, උපට්ඨාපිතතො පග්ගහිතො; සමාදහිතො, සමාදහිතතො පග්ගහිතො; පග්ගහිතතො පජානිතො, පජානිතතො පග්ගහිතො; පග්ගහිතතො සද්දහිතො, සද්දහිතතො පග්ගහිතො; උපට්ඨාපිතතො සමාදහිතො, සමාදහිතතො උපට්ඨාපිතො; උපට්ඨාපිතතො පජානිතො, පජානිතතො උපට්ඨාපිතො; උපට්ඨාපිතතො සද්දහිතො, සද්දහිතතො උපට්ඨාපිතො; උපට්ඨාපිතතො පග්ගහිතො, පග්ගහිතතො උපට්ඨාපිතො; සමාදහිතතො පජානිතො, පජානිතතො සමාදහිතො; සමාදහිතතො සද්දහිතො, සද්දහිතතො සමාදහිතො; පග්ගහිතො, පග්ගහිතතො සමාදහිතො; සමාදහිතතො උපට්ඨාපිතො, උපට්ඨාපිතතො සමාදහිතො; පජානිතතො සද්දහිතො, සද්දහිතතො පජානිතො; පජානිතතො පග්ගහිතො, පග්ගහිතතො පජානිතො; පජානිතතො උපට්ඨාපිතො, උපට්ඨාපිතතො පජානිතො; පජානිතතො සමාදහිතො, සමාදහිතතො පජානිතො.

යං බුද්ධිවක්ඛු, තං බුද්ධිඤ්ඤාණං; යං බුද්ධිඤ්ඤාණං, තං බුද්ධිවක්ඛු, යෙන වක්ඛුතො තථාගතො සතෙන පසුන්ධි අපරජකෙහි මහාරජකෙහි තික්ඛිත්‍රියෙ මුද්දිත්‍රියෙ ස්වාභාරෙ ධාරාකාරෙ සුචිඤ්ඤාපයෙ දුචිඤ්ඤාපයෙ අපෙකාකෙව්ව පරලොකවජ්ජහසදස්සාවිනො¹ අපෙකාකෙව්ව න පරලොකවජ්ජහසදස්සාවිනො.

1. හසදස්සාවිනො - සත්‍ය,

හදහනුයේ ප්‍රග්‍රහ කෙරෙයි, ප්‍රග්‍රහ කරනුයේ හදහයි, හදහනුයේ (අරමුණෙහි සිත) ඵලවයි, (අරමුණෙහි සිත) ඵලවනුයේ හදහයි, හදහනුයේ සිත පිහිටුවයි, සිත පිහිටුවනුයේ හදහයි, හදහනුයේ දැනගනී, දැනගනුයේ හදහයි, ප්‍රග්‍රහ කරනුයේ සිත ඵලවයි, සිත ඵලවනුයේ ප්‍රග්‍රහ කෙරෙයි, ප්‍රග්‍රහ කරනුයේ සිත පිහිටුවයි, සිත පිහිටුවනුයේ ප්‍රග්‍රහ කෙරෙයි, ප්‍රග්‍රහ කරනුයේ දැනගනී, දැනගනුයේ ප්‍රග්‍රහ කෙරෙයි, ප්‍රග්‍රහ කරනුයේ හදහයි, හදහනුයේ ප්‍රග්‍රහ කෙරෙයි, සිත් ඵලවනුයේ සිත පිහිටුවයි. සිත පිහිටුවනුයේ සිත ඵලවයි, සිත ඵලවනුයේ දැනගනී, දැනගනුයේ සිත ඵලවයි, සිත ඵලවනුයේ ප්‍රග්‍රහ කෙරෙයි, ප්‍රග්‍රහ කරනුයේ සිත ඵලවයි, සිත පිහිටුවනුයේ දැනගනී, දැනගනුයේ සිත පිහිටුවයි, සිත පිහිටුවනුයේ හදහයි, හදහනුයේ සිත පිහිටුවයි, සිත පිහිටුවනුයේ ප්‍රග්‍රහ කෙරෙයි, ප්‍රග්‍රහ කරනුයේ සිත පිහිටුවයි, සිත පිහිටුවනුයේ සිත ඵලවයි, සිත ඵලවනුයේ සිත පිහිටුවයි, දැනගනුයේ හදහයි, හදහනුයේ දැනගනී, දැනගනුයේ ප්‍රග්‍රහ කෙරෙයි, ප්‍රග්‍රහ කරනුයේ දැනගනී, දැනගනුයේ සිත ඵලවයි, සිත ඵලවනුයේ දැනගනී, දැනගනුයේ සිත පිහිටුවයි, සිත පිහිටුවනුයේ දැනගනී.

හදහනලද වන බැවින් ප්‍රග්‍රහ කරනලද, ප්‍රග්‍රහකරනලද වන බැවින් හදහනලද; හදහනලද වන බැවින් අරමුණෙහි ඵලවනලද, අරමුණෙහි ඵලවනලද වන බැවින් හදහනලද; හදහනලද වන බැවින් පිහිටුවනලද, පිහිටුවනලද වන බැවින් හදහනලද; හදහනලද වන බැවින් දත්තාලද, දත්තාලද වන බැවින් හදහනලද; ප්‍රග්‍රහ කරනලද වන බැවින් අරමුණෙහි ඵලවනලද, අරමුණෙහි ඵලවනලද වන බැවින් ප්‍රග්‍රහ කරනලද; ප්‍රග්‍රහ කරනලද වන බැවින් පිහිටුවනලද, පිහිටුවනලද වන බැවින් ප්‍රග්‍රහ කරනලද; ප්‍රග්‍රහ කරනලද වන බැවින් දත්තාලද, දත්තාලද වන බැවින් ප්‍රග්‍රහ කරනලද; ප්‍රග්‍රහ කරනලද වන බැවින් හදහනලද; හදහනලද වන බැවින් ප්‍රග්‍රහ කරනලද; අරමුණෙහි ඵලවනලද වන බැවින් පිහිටුවනලද, සමාදනිත බැවින් අරමුණෙහි ඵලවනලද; අරමුණෙහි ඵලවනලද වන බැවින් දත්තාලද; දත්තාලද වන බැවින් අරමුණෙහි ඵලවනලද; අරමුණෙහි ඵලවනලද වන බැවින් හදහනලද; හදහනලද වන බැවින් අරමුණෙහි ඵලවනලද; අරමුණෙහි ඵලවනලද වන බැවින් ප්‍රග්‍රහ කරනලද, ප්‍රග්‍රහ කරනලද වන බැවින් අරමුණෙහි ඵලවනලද; (අරමුණෙහි) පිහිටුවනලද වන බැවින් දත්තාලද, දත්තාලද වන බැවින් පිහිටුවනලද; පිහිටුවනලද වන බැවින් හදහනලද; හදහනලද වන බැවින් පිහිටුවනලද; පිහිටුවනලද වන බැවින් ප්‍රග්‍රහ කරනලද, ප්‍රග්‍රහ කරනලද වන බැවින් පිහිටුවනලද; පිහිටුවනලද වන බැවින් අරමුණෙහි ඵලවනලද, අරමුණෙහි ඵලවනලද වන බැවින් පිහිටුවනලද; දත්තාලද වන බැවින් හදහනලද, හදහනලද වන බැවින් දත්තාලද; දත්තාලද වන බැවින් ප්‍රග්‍රහ කරනලද, ප්‍රග්‍රහ කරනලද වන බැවින් දත්තාලද; දත්තාලද වන බැවින් අරමුණෙහි ඵලවනලද, අරමුණෙහි ඵලවනලද වන බැවින් දත්තාලද; දත්තාලද වන බැවින් පිහිටුවනලද, පිහිටුවනලද වන බැවින් දත්තාලද.

යමක් 'බුද්ධවක්‍ෂු' වේ ද, ඒ බුද්ධඥාන වෙයි, යමක් බුද්ධඥාන වේ ද, ඒ බුද්ධවක්‍ෂු වෙයි, යම් නුවණැසෙකින් තථාගතයන් වහන්සේ සතකයන් අලප වූ (රාගාදී) රජස් ඇතියත් මහත් වූ රාගාදී රජස් ඇතියත් තිසුණු වූ ශ්‍රද්ධාදී ඉන්ද්‍රිය ඇතියත් මාදු වූ ශ්‍රද්ධාදී ඉන්ද්‍රිය ඇතියත් සුඤ්ඤ වූ ශ්‍රද්ධාදී ආකාර ඇතියත් ගර්භිත වූ ශ්‍රද්ධාදී ආකාර ඇතියත් සුවසේ භාෂාවිය භාෂි දුකසේ භාෂාවියභාෂි ඇතැමකුත් පරලොකවද්‍යෙහි භය දක්නාසුල්ලත් ඇතැමකුත් පරලොකවද්‍යෙහි භය නො දක්නාසුල්ලත් දකිත් ද ඒ බුද්ධවක්‍ෂුයයි.

අප්පරජකෙනි මහාරජකෙනි සඳො පුග්ගලො අප්පරජකෙනා, අසාසඳො පුග්ගලො මහාරජකෙනා; ආරභිවිරියො පුග්ගලො අප්පරජකෙනා, කුසිතො පුග්ගලො මහාරජකෙනා; උපට්ඨිතසනි¹, පුග්ගලො අප්පරජකෙනා, මුට්ඨස්සති පුග්ගලො මහාරජකෙනා; සමාහිතො පුග්ගලො අප්පරජකෙනා, අසමාහිතො පුග්ගලො මහාරජකෙනා; පඤ්ඤවා පුග්ගලො අප්පරජකෙනා, දුප්පඤ්ඤා පුග්ගලො මහාරජකෙනා.

නිකම්ඤ්ඤො මුදිඤ්ඤොති. සඳො පුග්ගලො නිකම්ඤ්ඤො, අසාසඳො පුග්ගලො මුදිඤ්ඤො -පෙ- පඤ්ඤවා පුග්ගලො නිකම්ඤ්ඤො, දුප්පඤ්ඤා පුග්ගලො මුදිඤ්ඤො.

ස්වාකාරො ආකාරොති සඳො පුග්ගලො ස්වාකාරො, අසාසඳො පුග්ගලො ආකාරො -පෙ- පඤ්ඤවා පුග්ගලො ස්වාකාරො, දුප්පඤ්ඤා පුග්ගලො ආකාරො.

සුච්ඤ්ඤාපයො දුච්ඤ්ඤාපයොති සඳො පුග්ගලො සුච්ඤ්ඤාපයො, අසාසඳො පුග්ගලො දුච්ඤ්ඤාපයො -පෙ- පඤ්ඤවා පුග්ගලො සුච්ඤ්ඤාපයො, දුප්පඤ්ඤා පුග්ගලො දුච්ඤ්ඤාපයො.

අප්පෙකවෙව් පරලොකවජ්ඣායදස්සාවිතො අප්පෙකවෙව් න පරලොකවජ්ඣායදස්සාවිතොති සඳො පුග්ගලො පරලොකවජ්ඣායදස්සාවි, අසාසඳො පුග්ගලො න පරලොකවජ්ඣායදස්සාවි -පෙ- පඤ්ඤවා, පුග්ගලො පරලොකවජ්ඣායදස්සාවි, දුප්පඤ්ඤා පුග්ගලො න පරලොකවජ්ඣායදස්සාවි.

ලොකොති බන්ධ්‍යොකො බාහුලොකො ආයතනලොකො විපතතිහව-ලොකො විපතතිසම්භවලොකො සම්පතතිහවලොකො සම්පතතිසම්භවලොකො.

එකො ලොකො: සබ්බෙ සත්තා ආහාරට්ඨිතිකා, දේව ලොකා: නාමිඤ්ඤ ඊෂ්ඨා, තයො ලොකා: නිස්සො වෙදනා, චත්තාරො ලොකා: චත්තාරො ආහාරා, පඤ්ච ලොකා: පඤ්චපාදනනිකා, ඡ ලොකා: ඡ අජ්ඣන්තිකාති ආයතනාති, සත්ත ලොකා: සත්ත විඤ්ඤාණට්ඨිතිකො, අට්ඨ ලොකා: අට්ඨ ලොකධම්මා, නව ලොකා: නව සත්තවාසා, දස ලොකා: දසායතනාති, ද්වාදස ලොකා: ද්වාදසායතනාති, අට්ඨාරස ලොකා: අට්ඨාරසබාහුකො.

වජ්ඣනති සබ්බෙ කිලෙසා වජ්ජා, සබ්බෙ දුට්ඨිතා වජ්ජා, සබ්බෙ දුතිසංඛාරා වජ්ජා, සබ්බෙ භවතාමිකමමා වජ්ජා. ඉති ඉමසම්ඤ්ඤ ලොකෙ ඉමසම්ඤ්ඤ වජ්ජෙ තිබ්බො භයසඤ්ඤා පච්චුපට්ඨිතා භොනති, සෙය්‍යථාපි උක්ඛින්නාසිකෙ වධකෙ.

ඉමෙති පඤ්ඤාසාය ආකාරෙති ඉමාති පඤ්ඤාන්ද්‍රියාති ජානාති පස්සති අඤ්ඤති පටිච්ඡකිතිති.

තනිසො භාණ්ඩාරො.

ඉන්ද්‍රියකථා සමත්තා

1. උපට්ඨිතසනි - මජ්ඣ.

අපාරජකෙටි මහාරජකෙටි යනු: සාදාහැනි පුද්ගල තෙම අලප-
රජසක යැ සාදාහැ නැති පුද්ගල තෙම මහාරජසක යැ ආරබ්බවියැහී ඇති
පුද්ගල තෙම අලපරජසක යැ කුසිත වූ පුද්ගල තෙම මහාරජසක යැ එළඹ-
සිටි යිහි ඇති පුද්ගල තෙම අලපරජසක යැ මුලායිහි ඇති පුද්ගල තෙම
මහාරජසක යැ සමාහිත වූ පුද්ගල තෙම අලපරජසක යැ සමාහිත නො වූ
පුද්ගල තෙම මහාරජසක යැ ප්‍රඥ ඇති පුද්ගල තෙම අලපරජසක යැ ප්‍රඥ
නැති පුද්ගල තෙම මහාරජසක යි.

තික්කිච්ඡිසෙ මුදිච්ඡිසෙ යනු: ශ්‍රද්ධා ඇති පුද්ගල තෙම තිස්සුණු ඉන්ද්‍රිය
ඇත්තේ යැ ශ්‍රද්ධා නැති පුද්ගල තෙම මාද වූ ඉන්ද්‍රිය ඇත්තේ යැ ... ප්‍රඥ
ඇති පුද්ගල තෙම තිස්සුණු ඉන්ද්‍රිය ඇත්තේ යැ ප්‍රඥ නැති පුද්ගල තෙම
මාද වූ ඉන්ද්‍රිය ඇත්තේ යි.

ඥානාසර ආනාසරෙ යනු: ශ්‍රද්ධා ඇති පුද්ගල තෙම සුඤ්ජානාර
ඇත්තේ යැ. ශ්‍රද්ධා නැති පුද්ගල තෙම ගර්භිත ආකාර ඇත්තේ යැ ... ප්‍රඥ
ඇති පුද්ගල තෙම සුඤ්ජානාර ඇත්තේ යැ ප්‍රඥ නැති පුද්ගල තෙම
ගර්භිත ආකාර ඇත්තේ යි.

සුච්ඡායාසෙ දුච්ඡායාසෙ යනු: ශ්‍රද්ධා ඇති පුද්ගල තෙම සුවසේ
හැඟැවිය හැක්කේ යැ ශ්‍රද්ධා නැති පුද්ගල තෙම දුකසේ හැඟැවිය හැක්කේ
යැ ... ප්‍රඥ ඇති පුද්ගල තෙම සුවසේ හැඟැවිය හැක්කේ යැ ප්‍රඥ නැති
පුද්ගල තෙම දුකසේ හැඟැවිය හැක්කේ යි.

**අපෙසකචෙට්ඨ පරලොකච්ඡන්දහයදස්සාවිනො අපෙසකචෙට්ඨ න පර-
ලොකච්ඡන්දහයදස්සාවිනො** යනු: ශ්‍රද්ධා ඇති පුද්ගල තෙම පරලොකච්ඡන්ද
දක්නාසුලු යැ ශ්‍රද්ධා නැති පුද්ගල තෙම පරලොකච්ඡන්දහය දක්නාසුලු
නො වෙයි. ආරබ්බවියැහී ඇති පුද්ගල තෙම පරලොකච්ඡන්දහයදක්නාසුලු යැ
කුසිද පුද්ගල තෙම පරලොකච්ඡන්දහය දක්නාසුලු නො වෙයි ... ප්‍රඥ ඇති
පුද්ගල තෙම පරලොකච්ඡන්දහය දක්නාසුලු යැ ප්‍රඥ නැති පුද්ගල තෙම
පරලොකච්ඡන්දහය දක්නාසුලු නො වේ.

ලොකො යනු: සකකිලොක යැ ධාතුලොක යැ ආයතනලොක යැ
විපතතිහව (අපාය) ලොක යැ විපතතිසමහව (අපායොපගතම) ලොක යැ
සමපතතිහව (සුගති) ලොක යැ සමපතතිසමහව (සුගතුපගතම) ලොක යි.

ලෝ එකෙක් වෙයි: හැම සත්ත්‍ව ආහාරයෙන් සිටුවනාහු යැ, ලොච්ඡු
දෙදෙනෙක් වෙයි: නාමය හා රූපය හා යැ, ලොච්ඡු තිදෙනෙක් වෙයි:
තුන් වෙදනා යැ, ලොච්ඡු සතර දෙනෙක් වෙයි: සතර ආහාරයෝ යැ,
ලොච්ඡු පස්දෙනෙක් වෙයි: පඤ්චාපාදනසකකියෝ යැ, ලොච්ඡු
සදෙනෙක් වෙයි: ආධ්‍යාත්මිකආයතනයෝ සදෙන යැ, ලොච්ඡු සත්
දෙනෙක් වෙයි: සප්තවිඤ්ඤාසම්භිත්‍ර යැ, ලොච්ඡු අටදෙනෙක් වෙයි:
අභවලොකධම්මෝ යැ, ලොච්ඡු නවදෙනෙක් වෙයි: නවසත්ත්වාපායයෝ යැ,
ලොච්ඡු දසදෙනෙක් වෙයි: දහආයතනයෝ යැ, ලොච්ඡු දෙළොස්
දෙනෙකි: දෙළොස් ආයතනයෝ යැ, ලොච්ඡු අටළොස් දෙනෙකි:
අටළොස්ධාතුහු යි.

වජ්ජං යනු: හැම කෙලෙස්හු වදායෝ යැ, හැම දුෂ්ටත්ව වදායෝ යැ.
හැම අතිසංසාරයෝ වදායෝ යැ, හැම හවගාමිකමයෝ වදායෝ යි මෙසේ
මෙලෙව්හි ද මේ වදායෙහි ද බලවත් වූ 'හය' සංඥාවෝ ඔසවනලද අසිපත්
ඇති වධකයකු කෙරෙහි සෙසින් එළඹියිටියාහු වෙති.

මේ පනස් අයුරින් මේ පඤ්චන්ද්‍රියයන් (නථාගතයෝ) දැනගනිති,
දකිති, හාත්පසින් දැනගනිති, ප්‍රතිවෙධ කෙරෙත්.

තුන්වැනි බණවර යි.
ඉන්ද්‍රිය කථා නිමි.

5

විමෝකනකථා

[සාවස්තිදූත:]¹

5-1. “තයොමෙ භික්කවෙ, විමෝකනා, කතමෙ තයො: සුඤ්ඤානො විමෝකෙනා, අනිමිතෙනා විමෝකෙනා, අප්පණ්ණිතො විමෝකෙනා. ඉමෙ බො භික්කවෙ, තයො විමෝකෙනා.”

අපිව- අර්ථසට්ඨි විමෝකනා: සුඤ්ඤානො විමෝකෙනා, අනිමිතෙනා විමෝකෙනා, අප්පණ්ණිතො විමෝකෙනා, අඤ්ඤානවුට්ඨානො විමෝකෙනා, බහිඤ්ඤානවුට්ඨානො විමෝකෙනා, දුභතොවුට්ඨානො විමෝකෙනා, අඤ්ඤානවුට්ඨානා චත්තාරො විමෝකනා, බහිඤ්ඤානවුට්ඨානා චත්තාරො විමෝකනා, දුභතොවුට්ඨානා චත්තාරො විමෝකනා, අඤ්ඤානවුට්ඨානානං අනුලොමා චත්තාරො විමෝකෙනා, බහිඤ්ඤානවුට්ඨානානං අනුලොමා චත්තාරො විමෝකනා, දුභතොවුට්ඨානානං අනුලොමා චත්තාරො විමෝකනා, අඤ්ඤානවුට්ඨානා-පටිප්පසාදා² චත්තාරො විමෝකනා, බහිඤ්ඤානවුට්ඨානපටිප්පසාදා³ චත්තාරො විමෝකනා, දුභතොවුට්ඨානපටිප්පසාදා⁴ චත්තාරො විමෝකනා. ‘රුපී රූපාති පසාති’ති විමෝකෙනා, ‘අඤ්ඤානං අරූපසඤ්ඤාදි බහිඤ්ඤාරූපාති පසාති’ති විමෝකෙනා, ‘සුභතො’ව අබිච්ඡතො හොති’ති විමෝකෙනා. ආකාසානඤ්ඤායතනසමාපතති විමෝකෙනා, විඤ්ඤාණඤ්ඤායතනසමාපතති-විමෝකෙනා, ආභිඤ්ඤායතනසමාපතති විමෝකෙනා, තෙවසඤ්ඤානා-සඤ්ඤායතනසමාපතති විමෝකෙනා, සඤ්ඤායතනසමාපතති විමෝකෙනා. සමයවිමෝකෙනා, අසමයවිමෝකෙනා, සාමයිකො⁵ විමෝකෙනා, අසාමයිකො විමෝකෙනා. කුප්පො විමෝකෙනා, අකුප්පො විමෝකෙනා. ලොකියො විමෝකෙනා, ලොකානුතරො විමෝකෙනා, සාසවො විමෝකෙනා, අනාසවො විමෝකෙනා. සාමිසො විමෝකෙනා, නිරාමිසො විමෝකෙනා, නිරාමිසා⁶ නිරාමිසතරො විමෝකෙනා, පණ්ණිතො විමෝකෙනා, අප්පණ්ණිතො විමෝකෙනා, පණ්ණිතපටිප්පසාදා⁷ විමෝකෙනා. සඤ්ඤානෙනා විමෝකෙනා, විසඤ්ඤානෙනා විමෝකෙනා, ඵකතනවිමෝකෙනා, නානතන-විමෝකෙනා, සඤ්ඤානවිමෝකෙනා, ඤ්ඤාණවිමෝකෙනා, සීතිසීයා⁸විමෝකෙනා,⁹ ක්කානවිමෝකෙනා, අනුපාදා විතතසා විමෝකෙනා.

විමෝකනදෙදසො.

කතමො සුඤ්ඤානො විමෝකෙනා: “ඉධ භික්කු අරඤ්ඤාගතො වා රුකඤ්චුලගතො වා සුඤ්ඤාගාරගතො වා ඉති පරිසඤ්චිතති: ‘සුඤ්ඤාමිදං අතොත වා අතොතියෙන වා’ති. ‘සො තත්ථ අනිතිවෙසං න කරොති’ති සුඤ්ඤානො විමෝකෙනා. අයං සුඤ්ඤානො විමෝකෙනා.

1. පරිපුණ්ණිදූතං - සංඝ, සී, PTS, පුරිමිනිදූතං - මජ්ඣං, 2. අඤ්ඤානවුට්ඨානා පටිප්පසාදා - සංඝ, PTS, සී, 3. සාමයිකො - පු.

4. ‘නිරාමිසා’ති තායිපොඤ්ඤා කථා. 5. සීතිසීයාවිමෝකෙනා - පු.

5

විමෝක්‍ෂකථා

[සැවැත්තිදා සි.]

5-1. “මහණෙනි, මේ විමෝක්‍ෂයෝ තිදෙනෙක් වෙති. කවර තිදෙනෙක් ද යත්: ශුන්‍යතවිමෝක්‍ෂ යැ අනිමිත්තවිමෝක්‍ෂ යැ අප්‍රණීතිත විමෝක්‍ෂ යි. මහණෙනි, මොහු තුන්විමෝක්‍ෂයෝ යි.”

තවද විමෝක්‍ෂයෝ අටසැට දෙනෙක් වෙති: ශුන්‍යතවිමෝක්‍ෂ යැ අනිමිත්තවිමෝක්‍ෂ යැ අප්‍රණීතිතවිමෝක්‍ෂ යැ (සතර ධ්‍යානයෝ අධ්‍යානමයෙහි නිවරණාදියෙන් නැගීසිටුනා හෙයින්) අර්ක්කතවුට්ඨානවිමෝක්‍ෂ යැ (සතර අරුපසමාපතනිහු ආලම්බනයන් කෙරෙත් නැගීසිටුනා හෙයින්) ඛනිඳ්ඛාට්ඨානවිමෝක්‍ෂ යැ දුභතොට්ඨාන (සමුච්චේද) විමෝක්‍ෂ යැ අර්ක්කතවුට්ඨාන වූ ධ්‍යාන සංඛ්‍යාත සතර විමෝක්‍ෂයෝ යැ ඛනිඳ්ඛාට්ඨාන වූ අරුපසමාපතනි සංඛ්‍යාත සතර විමෝක්‍ෂයෝ යැ දුභතොට්ඨාන වූ සතර විමෝක්‍ෂයෝ යැ අර්ක්කතවුට්ඨානයන්ට අනුලොමී වූ සතර විමෝක්‍ෂයෝ යැ ඛනිඳ්ඛාට්ඨානයන්ට අනුලොමී වූ සතර විමෝක්‍ෂයෝ යැ දුභතොට්ඨානයන්ට අනුලොමී වූ සතර විමෝක්‍ෂයෝ යැ අර්ක්කතවුට්ඨානයන්ගේ සන්තිදිම් සංඛ්‍යාත සතර විමෝක්‍ෂයෝ යැ ඛනිඳ්ඛාට්ඨානයන්ගේ සන්තිදිම් සංඛ්‍යාත සතර විමෝක්‍ෂයෝ යැ දුභතොට්ඨානයන්ගේ සන්තිදිම් සංඛ්‍යාත සතර විමෝක්‍ෂයෝ යැ රූපධ්‍යාන ඇත්තේ (කසිණාදී බාහිර) රූපයන් (ධ්‍යානවස්තුයින්) දැනි නු’යි විමෝක්‍ෂ යැ අධ්‍යානමයෙහි ‘රූප’ යැ යන සංඥා නැත්තේ බාහිරරූපයන් දැනි නු’යි විමෝක්‍ෂ යැ ‘ශුන්‍ය’ යැ යි අබිමුක්ත වේ නු’යි විමෝක්‍ෂ යැ ආකාශානඤ්ඤායතනසමාපතනි විමෝක්‍ෂ යැ විඤ්ඤාණඤ්ඤායතනසමාපතනි විමෝක්‍ෂ යැ ආනිඤ්ඤායතනසමාපතනි විමෝක්‍ෂ යැ නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපතනි විමෝක්‍ෂ යැ සංඥාවේදයිතනිරෝධසමාපතනි විමෝක්‍ෂ යැ සමය විමෝක්‍ෂ යැ අසමය විමෝක්‍ෂ යැ සාමයිකවිමෝක්‍ෂ යැ අසාමයික විමෝක්‍ෂ යැ කොප්‍යවිමෝක්‍ෂ යැ අකොප්‍යවිමෝක්‍ෂ යැ ලොකික විමෝක්‍ෂ යැ ලොකොත්තර විමෝක්‍ෂ යැ සාසුච විමෝක්‍ෂ යැ අනාසුච විමෝක්‍ෂ යැ සාමිභ විමෝක්‍ෂ යැ නිරාමිභ විමෝක්‍ෂ යැ නිරාමිභයට වඩා අතිශයින් නිරාමිභ වූ විමෝක්‍ෂ යැ ප්‍රණීතිත විමෝක්‍ෂ යැ අප්‍රණීතිතවිමෝක්‍ෂ යැ ප්‍රණීති සන්තිදිම් සංඛ්‍යාත විමෝක්‍ෂ යැ සංයුක්ත විමෝක්‍ෂ යැ විසංයුක්තවිමෝක්‍ෂ යැ එකකි විමෝක්‍ෂ යැ නානාකි විමෝක්‍ෂ යැ සංඥාවිමෝක්‍ෂ යැ ඥානවිමෝක්‍ෂ යැ (විදගීනාඥාන යම) ‘සිහිල් වන්නේ යැ’යි පවත්නා විමෝක්‍ෂ යැ ධ්‍යාන විමෝක්‍ෂ යැ උපාදාන නොකොට විතතයාගේ විමෝක්‍ෂ යි.

විමෝක්‍ෂාදේශ යි.

ශුන්‍යතවිමෝක්‍ෂ කවරෙ යත්: මෙසස්තෙනගි මහණ තෙම අරනට ගියේ හෝ රුක්මුලට ගියේ හෝ ශුන්‍යාගාරයට ගියේ හෝ මෙසෙයින් ප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂා කෙරෙයි: ‘මේ පඤ්ඤාස්කන්ධය තෙම ආනමයෙන් හෝ ආත්මියෙන් හෝ ශුන්‍ය වේ’ යයි. හෙතෙම එහි අභිනිවේශ නො කෙරේ නු’ යි ශුන්‍යත විමෝක්‍ෂ නම. මේ ශුන්‍යතවිමෝක්‍ෂ නම් වෙයි.

කතමෝ අනිමිතො: විමෝකො: ඉධ භික්ඛු අරඤ්ඤගතො වා රුක්ඛමුලගතො වා සුඤ්ඤගාරගතො වා ඉති පරිසරඤ්ඤානිති: 'සුඤ්ඤමිදං අතෙතන වා අතනනියෙන වා'ති. සො නත්ථ නිමිත්තො න කාරොති'ති අනිමිතො: විමෝකො: අයං අනිමිතො: විමෝකො:.

කතමෝ අපපණ්ණිතො: විමෝකො: ඉධ භික්ඛු අරඤ්ඤගතො වා රුක්ඛමුලගතො වා සුඤ්ඤගාරගතො වා ඉති පරිසරඤ්ඤානිති: 'සුඤ්ඤමිදං අතෙතන වා අතනනියෙන වා'ති. සො නත්ථ පණ්ණිතිං න කාරොති'ති අපපණ්ණිතො: විමෝකො: අයං අපපණ්ණිතො: විමෝකො:.

කතමෝ අජ්ඣත්තවුට්ඨානො: විමෝකො: චත්තාරි කුභානාති. අයං අජ්ඣත්තවුට්ඨානො: විමෝකො:.

කතමෝ බහිඤ්ඤාවුට්ඨානො: විමෝකො: චතස්සො අරුපසමාපනතියො, අයං බහිඤ්ඤාවුට්ඨානො: විමෝකො:.

කතමෝ දුගතොවුට්ඨානො: විමෝකො: චත්තාරො අරියමග්ගා. අයං දුගතොවුට්ඨානො: විමෝකො:.

කතමෙ අජ්ඣත්තවුට්ඨානා චත්තාරො විමෝකො: පඨමං කුභං¹ නිවරණෙහි වුට්ඨාති, දුතියං කුභං විතකකම්චාරෙහි වුට්ඨාති, තතියං කුභං පිනියා වුට්ඨාති, චතුර්ථං කුභං සුඛදුකෙහි වුට්ඨාති. ඉමෙ අජ්ඣත්තවුට්ඨානා චත්තාරො විමෝකො:.

කතමෙ බහිඤ්ඤාවුට්ඨානා චත්තාරො විමෝකො: ආකාසානඤ්චායනසමාපනති රුපසඤ්ඤාය පරිසසඤ්ඤාය නානත්තසඤ්ඤාය වුට්ඨාති, විඤ්ඤාණඤ්චායනසමාපනති ආකාසානඤ්චායනසඤ්ඤාය වුට්ඨාති, ආභිඤ්චායනසමාපනති විඤ්ඤාණඤ්චායනසඤ්ඤාය වුට්ඨාති, නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායනසමාපනති ආභිඤ්චායනසඤ්ඤාය වුට්ඨාති. ඉමෙ බහිඤ්ඤාවුට්ඨානා චත්තාරො විමෝකො:.

කතමෙ දුගතො වුට්ඨානා චත්තාරො විමෝකො: සොනාපනතිමග්ගො සකකායදිගිවිච්චිවර්ණිලබ්බතපරාමාසා දිට්ඨානුසයා විච්චිවර්ණානුසයා වුට්ඨාති, තදනුවහතකකිලෙසෙහි ච බෙකෙහි ච වුට්ඨාති, බහිඤ්ච සබ්බනිමිතෙතහි වුට්ඨාති; සකදගාමිමග්ගො ඔදාරිකා කාමරාගසඤ්ඤාජනා පරිසසඤ්ඤාජනා ඔදාරිකා කාමරාගානුසයා පරිසානුසයා වුට්ඨාති, තදනුවහතකකිලෙසෙහි ච බෙකෙහි ච වුට්ඨාති, බහිඤ්ච සබ්බනිමිතෙතහි වුට්ඨාති; අනාගාමිමග්ගො අණුසහගතා කාමරාගසඤ්ඤාජනා පරිසසඤ්ඤාජනා අණුසහගතා කාමරාගානුසයා පරිසානුසයා වුට්ඨාති, තදනුවහතකකිලෙසෙහි ච බෙකෙහි ච වුට්ඨාති, බහිඤ්ච සබ්බනිමිතෙතහි වුට්ඨාති,

අතිමිත්තවිමෝක්ෂ කවරෙ යත්: මෙසස්සොති මහණ තෙම අරනට ගියේ හෝ රුක්ඛුලට ගියේ හෝ ගුහායාගාරයට ගියේ හෝ මෙසෙසින් ප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂා කෙරෙයි: “මේ පඤ්චස්කන්ධය තෙම ආත්මයෙන් හෝ ආත්මියයෙන් හෝ ගුහාය වේ” යයි. හෙතෙම එහි (නිත්‍ය) නිමිත්තය නො කෙරේ නු’යි අතිමිත්තවිමෝක්ෂ නම්. මේ අතිමිත්තවිමෝක්ෂ නම් වෙයි.

අප්‍රණිතිතවිමෝක්ෂ කවරෙ යත්: මෙසස්සොති මහණ තෙම අරනට ගියේ හෝ රුක්ඛුලට ගියේ හෝ ගුහායාගාරයට ගියේ හෝ මෙසෙසින් ප්‍රත්‍යවෙක්‍ෂා කෙරෙයි: “මේ පඤ්චස්කන්ධය තෙම ආත්මයෙන් හෝ ආත්මිය-යෙන් හෝ ගුහාය වේ” යයි. හෙතෙම එහි ප්‍රණිති නො කෙරේ නු’යි. අප්‍රණිතිතවිමෝක්ෂ නම්. මේ අප්‍රණිතිතවිමෝක්ෂ නම් වෙයි.

අජ්ඣතනවුට්ඨානවිමෝක්ඛ කවරෙ යත්: සතර ධ්‍යානසෝ යි. මේ අජ්ඣතනවුට්ඨානවිමෝක්ඛ නම් වෙයි.

බහිඤ්චුට්ඨානවිමෝක්ඛ කවරෙ යත්: සතර අරුපසමාපනතිහු යි. මේ බහිඤ්චුට්ඨානවිමෝක්ඛ නම් වෙයි.

දුභතොවුට්ඨානවිමෝක්ෂ කවරෙ යත්: සතර ආයතීමාගීයෝ යි. මේ දුභතොවුට්ඨානවිමෝක්ඛ නම් වෙයි.

අධ්‍යානමව්‍යුත්ථාන වූ සතර විමෝක්ෂයෝ කවරහ යත්: ප්‍රථමධ්‍යානය (අධ්‍යානමයෙහි) නිවරණයන් කෙරෙත් නැහෙයි, ද්විතීයධ්‍යානය විතක්ඛි-විචාරයන් කෙරෙත් නැහෙයි, තෘතීයධ්‍යානය ප්‍රීතිය කෙරෙත් නැහෙයි, චතුර්ථධ්‍යානය සුබද්‍රවික්ෂන් කෙරෙත් නැහේ. මොහු අධ්‍යානමව්‍යුත්ථාන වූ සතර විමෝක්ෂයෝ වෙති.

බහිර්ව්‍යුත්ථාන වූ සතර විමෝක්ෂයෝ කවරහ යත්: ආකාසානඤ්චා-යතනසමාපතතිය රුපසංඥයෙන් ප්‍රතිසංඥයෙන් නානාචසංඥයෙන් නැහෙයි, විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපතතිය ආකාසානඤ්චායතනසංඥව කෙරෙත් නැහෙයි, ආකිඤ්ඤායතනසමාපතතිය විඤ්ඤාණඤ්චායතන සංඥව කෙරෙත් නැහෙයි, නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපතතිය ආකිඤ්ඤායතනසංඥව කෙරෙත් නැහේ. මොහු බහිර්ව්‍යුත්ථාන වූ සතර විමෝක්ෂයෝ වෙති.

දුභතොවුට්ඨාන වූ සතර විමෝක්ෂයෝ කවරහ යත්: ප්‍රොතාපනතිමාගීය සතකායදූෂටිවිචිතිකසාගීලව්‍යහපරාමගී කෙරෙත් දූෂටයනුගය කෙරෙත් විචි-තිකසානුගය කෙරෙත් නැහෙයි, එය අනුව පවත්නා කෙලෙසුන් කෙරෙත් ද සකන්ධයන් කෙරෙත් ද නැහෙයි, බාහිර වූ ත් සියලු නිමිති කෙරෙත් නැහෙයි, සකාදගාමීමාගීය ඔෆදරික වූ කාමරාගසංයෝජනය කෙරෙත් ප්‍රතිසංයෝජනය කෙරෙත් ඔෆදරික වූ කාමරාගානුගය කෙරෙත් ප්‍රතිසා-නුගය කෙරෙත් නැහෙයි, එය අනුව පවත්නා කෙලෙසුන් කෙරෙත් ද සකන්ධයන් කෙරෙත් ද නැහෙයි. බාහිර වූ ත් සියලු නිමිති කෙරෙත් නැහෙයි, අනාගාමීමාගීය අණුසහගත වූ කාමරාගසංයෝජනය කෙරෙත් ප්‍රතිසංයෝජනය කෙරෙත් අණුසහගත වූ කාමරාගානුගය කෙරෙත් ප්‍රතිසානුගය කෙරෙත් නැහෙයි. එය අනුව පවත්නා කෙලෙසුන් කෙරෙත් ද සකන්ධයන් කෙරෙත් ද නැහෙයි. බාහිර වූ ත් සියලු නිමිති කෙරෙත් නැහෙයි;

අරහත්තමගොන: රුපරාගා අරුපරාගා මානා උභව්වා අවිජ්ජාය මානානුසයා භවරාගානුසයා අවිජ්ජානුසයා වුට්ඨාති, තදනුවත්තක-කිලෙසෙති ච බ්බෙති ච වුට්ඨාති, බ්බිඛා ච සබ්බන්තිතෙතති වුට්ඨාති, ඉමෙ දුභතො වුට්ඨාතා චත්තාරො විමොක්ඛා.

කතමෙ අජ්ඣත්තවුට්ඨානානං අනුලොමා චත්තාරො විමොක්ඛා: පඨමං ක්කානං පටිලාභත්ථාය විතකෙකා ච විචාරො ච පිති ච සුඛඤ්ච විතෙතකග්ගතා ච, දුතියං ක්කානං පටිලාභත්ථාය -පෙ- තතියං ක්කානං පටිලාභත්ථාය -පෙ- චතුත්ථං ක්කානං පටිලාභත්ථාය විතකෙකා ච විචාරො ච පිති ච සුඛඤ්ච විතෙතකග්ගතා ච, ඉමෙ අජ්ඣත්තවුට්ඨානානං අනුලොමා චත්තාරො විමොක්ඛා.

කතමෙ බ්බිඛා වුට්ඨානානං අනුලොමා චත්තාරො විමොක්ඛා: ආකාසානඤ්චායතනසමාපතතිං පටිලාභත්ථාය විතකෙකා ච විචාරො ච පිති ච සුඛඤ්ච විතෙතකග්ගතා ච, විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපතතිං -පෙ- ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපතතිං -පෙ- නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපතතිං පටිලාභත්ථාය විතකෙකා ච විචාරො ච පිති ච සුඛඤ්ච විතෙතකග්ගතා ච, ඉමෙ බ්බිඛා වුට්ඨානානං අනුලොමා චත්තාරො විමොක්ඛා.

කතමෙ දුභතො වුට්ඨානානං අනුලොමා චත්තාරො විමොක්ඛා: සොතාපතතිමග්ගං පටිලාභත්ථාය අනිච්චානුපසංඝානා දුක්ඛානුපසංඝානා අනතනානුපසංඝානා, සකදගාමිමග්ගං පටිලාභත්ථාය -පෙ- අනාගාමිමග්ගං පටිලාභත්ථාය -පෙ- අරහත්තමග්ගං පටිලාභත්ථාය අනිච්චානුපසංඝානා දුක්ඛානුපසංඝානා අනතනානුපසංඝානා. ඉමෙ දුභතො වුට්ඨානානං අනුලොමා චත්තාරො විමොක්ඛා.

කතමෙ අජ්ඣත්තවුට්ඨානා¹ පටිප්පසංඝද්ධි චත්තාරො විමොක්ඛා: පඨමස්ස ක්කානස්ස² පටිලාභො වා විපාකො වා, දුතියස්ස ක්කානස්ස -පෙ- තතියස්ස ක්කානස්ස -පෙ- චතුත්ථස්ස ක්කානස්ස පටිලාභො වා විපාකො වා, ඉමෙ අජ්ඣත්තවුට්ඨානපටිප්පසංඝද්ධි චත්තාරො විමොක්ඛා.

කතමෙ බ්බිඛා වුට්ඨානා³ පටිප්පසංඝද්ධි චත්තාරො විමොක්ඛා: ආකාසානඤ්චායතනසමාපතතියා පටිලාභො වා විපාකො වා, විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපතතියා -පෙ- ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපතතියා -පෙ- නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපතතියා පටිලාභො වා විපාකො වා, ඉමෙ බ්බිඛා වුට්ඨානපටිප්පසංඝද්ධි චත්තාරො විමොක්ඛා.

කතමෙ දුභතො වුට්ඨානපටිප්පසංඝද්ධි චත්තාරො විමොක්ඛා: සොතාපතතිමග්ගස්ස සොතාපතතිඵලං, සකදගාමිමග්ගස්ස සකදගාමිඵලං, අනාගාමිමග්ගස්ස අනාගාමිඵලං, අරහත්තමග්ගස්ස අරහත්තඵලං. ඉමෙ දුභතො වුට්ඨානපටිප්පසංඝද්ධි චත්තාරො විමොක්ඛා.

1. අජ්ඣත්තවුට්ඨානා - සෘ, PTS,

2. පඨමජ්ඣානස්ස - සෘ, PTS,

3. බ්බිඛා වුට්ඨානා - සෘ, PTS,

අතීතමානික රූපරාගයෙන් අරූපරාගයෙන් මානසයෙන් ඔෆ්ටොමානසයෙන් අවිද්‍යයෙන් මානානුශයෙන් භවරාගානුශයෙන් අවිද්‍යානුශයෙන් නැහෙයි, එය අනුව පවත්නා කෙලෙසුන් කෙරෙන් ද සකකයන් කෙරෙන් ද නැහෙයි, බාහිර වූත් සියලු නිමිති කෙරෙන් නැගේ. මොහු දුහතොට්ඨාන වූ සතර විමෝක්ෂයෝ වෙති.

අධ්‍යානමව්‍යුත්ථානයන්ට අනුලොම වූ සතර විමෝක්ෂයෝ කවරහ යත්: ප්‍රථමධ්‍යානය ලැබීම පිණිස විතනිය ද විචාරය ද ප්‍රීතිය ද සුඛය ද විතේනකාග්‍රතාව ද, ද්විතීයධ්‍යානය ලැබීම පිණිස ... තෘතීයධ්‍යානය ලැබීම පිණිස ... චතුර්ථධ්‍යානය ලැබීම පිණිස විතනිය ද විචාරය ද ප්‍රීතිය ද සුඛය ද විතේනකාග්‍රතාව ද යන මොහු අධ්‍යානමව්‍යුත්ථානයන්ට අනුලොම වූ සතර විමෝක්ෂයෝ වෙති.

බාහිර ව්‍යුත්ථානයන්ට අනුලොම වූ සතර විමෝක්ෂයෝ කවරහ යත්: ආකාසානඤ්චායතන සමාපත්තිය ලැබීම පිණිස විතනිය ද විචාරය ද ප්‍රීතිය ද සුඛය ද විතේනකාග්‍රතාව ද, විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්තිය ... ආභිඤ්චාණ්ඩායතනසමාපත්තිය ... නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන සමාපත්තිය ලැබීම පිණිස විතනිය ද විචාරය ද ප්‍රීතිය ද සුඛය ද විතේනකාග්‍රතාව ද යන මොහු බාහිර ව්‍යුත්ථානයන්ට අනුලොම වූ සතර විමෝක්ෂයෝ වෙති.

දුහතොට්ඨානයන්ට අනුලොම වූ සතර විමෝක්ෂයෝ කවරහ යත්: ප්‍රොතාපනම්මානිය ලැබීම පිණිස අනිත්‍යානුදර්ශනය දුඛානුදර්ශනය අනාත්මානුදර්ශනය යැ, සකාදගාමිමානිය ලැබීම පිණිස ... අනාගාමිමානිය ලැබීම පිණිස ... අතීතමාර්ගය ලැබීම පිණිස අනිත්‍යානුදර්ශනය දුඛානුදර්ශනය අනාත්මානුදර්ශනය යි. මොහු දුහතොට්ඨානයන්ට අනුලොම වූ සතර විමෝක්ෂයෝ වෙති.

අධ්‍යානමව්‍යුත්ථානයන් ගේ සන්තිදිම් සංඛ්‍යාත සතර විමෝක්ෂයෝ කවරහ යත්: ප්‍රථමධ්‍යානයාගේ ප්‍රතිලාභය හෝ විපාකය හෝ යැ, ද්විතීය-ධ්‍යානයාගේ ... තෘතීයධ්‍යානයාගේ ... චතුර්ථධ්‍යානයාගේ ප්‍රතිලාභය හෝ විපාකය හෝ යි. මොහු අධ්‍යානමව්‍යුත්ථානයන්ගේ සන්තිදිම් සංඛ්‍යාත සතර විමෝක්ෂයෝ වෙති.

බාහිර ව්‍යුත්ථානයන්ගේ සන්තිදිම් සංඛ්‍යාත සතර විමෝක්ෂයෝ කවරහ යත්: ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තියගේ ප්‍රතිලාභය හෝ විපාකය හෝ යැ, විඤ්ඤාණඤ්චායතන සමාපත්තියගේ ... ආභිඤ්චාණ්ඩායතනසමාපත්තිය-ගේ ... නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තියගේ ප්‍රතිලාභය හෝ විපාකය හෝ යි. මොහු බාහිරව්‍යුත්ථානයන්ගේ සන්තිදිම් සංඛ්‍යාත සතර විමෝක්ෂයෝ වෙති.

දුහතොට්ඨානයන්ගේ සන්තිදිම් සංඛ්‍යාත සතර විමෝක්ෂයෝ කවරහ යත්: ප්‍රොතාපනම්මානියට ප්‍රොතාපනම්මානිය යැ, සකාදගාමිමානියට සකාදගාමිමානිය යැ, අනාගාමිමානියට අනාගාමිමානිය යැ, අතීතමාර්ගයට අතීතමාර්ගය යි. මොහු දුහතොට්ඨානයන්ගේ සන්තිදිම් සංඛ්‍යාත සතර විමෝක්ෂයෝ වෙති.

කථං 'රුපි රූපානි පසුන්ති'නි විමොක්ඛො: ඉධෙකච්චො අර්ඛකතං පච්චනතං නිලනිමිතං මනසිකරොති, නිලසඤ්ඤං පටිලහති, සො තං නිමිතං සුගහතිතං කරොති, සුපධාරිතං උපධාරෙති, ස්වාචන්දිතං අවන්තාපෙති¹ සො තං නිමිතං සුගහතිතං කරොති, සුපධාරිතං උපධාරෙති, ස්වාචන්දිතං අවන්තාපෙති, බහිද්ධා නිලනිමිතෙන චිත්තං උපසංහරති, නිලසඤ්ඤං පටිලහති. සො තං නිමිතං සුගහතිතං කරොති, සුපධාරිතං උපධාරෙති, ස්වාචන්දිතං අවන්තාපෙති,¹ සො තං නිමිතං සුගහතිතං කරොති, සුපධාරිතං උපධාරෙති, ස්වාචන්දිතං අවන්තාපෙති, ආසෙවති භාවෙති බහුලිකරොති. තස්ස එවං හොති: 'අර්ඛකතඤ්ච බහිද්ධා ච උභයමිදං රූප'න්ති රූපසඤ්ඤාං හොති.

ඉධෙකච්චො අර්ඛකතං පච්චනතං චිත්තනිමිතං -පෙ- ලොභිතනිමිතං -පෙ- ඔදනනිමිතං මනසිකරොති, ඔදනනිමිතං පටිලහති; සො තං නිමිතං සුගහතිතං කරොති, සුපධාරිතං උපධාරෙති, ස්වාචන්දිතං අවන්තාපෙති;¹ සො තං නිමිතං සුගහතිතං කරොති, සුපධාරිතං උපධාරෙති, ස්වාචන්දිතං අවන්තාපෙති, බහිද්ධා ඔදනනිමිතෙන චිත්තං උපසංහරති, ඔදනසඤ්ඤං පටිලහති; සො තං නිමිතං සුගහතිතං කරොති, සුපධාරිතං උපධාරෙති, ස්වාචන්දිතං අවන්තාපෙති: සො තං නිමිතං සුගහතිතං කරොති, සුපධාරිතං උපධාරෙති, ස්වාචන්දිතං අවන්තාපෙති, ආසෙවති භාවෙති බහුලිකරොති. තස්ස එවං හොති: 'අර්ඛකතඤ්ච බහිද්ධා ච උභයමිදං රූප'න්ති රූපසඤ්ඤාං හොති. එවං 'රුපි රූපානි පසුන්ති'නි විමොක්ඛො.

කථං 'අර්ඛකතං අරූපසඤ්ඤාං බහිද්ධා රූපානි පසුන්ති'නි විමොක්ඛො: ඉධෙකච්චො අර්ඛකතං පච්චනතං නිලනිමිතං න මනසි කරොති, නිලසඤ්ඤං න පටිලහති, බහිද්ධා නිලනිමිතෙන චිත්තං උපසංහරති, නිලසඤ්ඤං පටිලහති; සො තං නිමිතං සුගහතිතං කරොති, සුපධාරිතං උපධාරෙති, ස්වාචන්දිතං අවන්තාපෙති. සො තං නිමිතං සුගහතිතං කරොති, සුපධාරිතං උපධාරෙති, ස්වාචන්දිතං අවන්තාපෙති, ආසෙවති භාවෙති බහුලිකරොති, තස්ස එවං හොති: 'අර්ඛකතං අරූපං³ බහිද්ධා රූපමිද'න්ති රූපසඤ්ඤාං හොති.

ඉධෙකච්චො අර්ඛකතං පච්චනතං චිත්තනිමිතං -පෙ- ලොභිතනිමිතං -පෙ- ඔදනනිමිතං න මනසි කරොති, ඔදනසඤ්ඤා න පටිලහති, බහිද්ධා ඔදනනිමිතෙන චිත්තං උපසංහරති, ඔදනසඤ්ඤං පටිලහති; සො තං නිමිතං සුගහතිතං කරොති; සුපධාරිතං උපධාරෙති, ස්වාචන්දිතං අවන්තාපෙති; සො තං නිමිතං සුගහතිතං කරොති, සුපධාරිතං උපධාරෙති, ස්වාචන්දිතං අවන්තාපෙති, ආසෙවති භාවෙති බහුලිකරොති, තස්ස එවං හොති: 'අර්ඛකතං අරූපං බහිද්ධා රූපමිද'න්ති රූපසඤ්ඤාං, හොති, එවං 'අර්ඛකතං අරූපසඤ්ඤාං බහිද්ධා රූපානි පසුන්ති'නි විමොක්ඛො.

1. වචන්තොති - පු,

2. සාවන්තං - සි 2

3. අරූපසඤ්ඤා - සෘ 1, 2,

නිසෙසින් රූපධ්‍යාන ඇත්තේ රූපයන් දකිනු'යි විමොක්ෂ වෙයි යන්න: මෙසස්තෙහි ඇතැමෙක් තමා කෙරෙහි පවත්නා තමා පිණිස පවත්නා නිලනිමිත්ත මෙනෙහි කෙරෙයි, 'නිල' යැ යන සංඥාව ලබයි. හෙතෙම ඒ නිමිත්ත මොහොතට ගන්නාලද්දක් කෙරෙයි, සුපධාරිත කොට විමසයි, සුනිශ්චිත කොට නිශ්චය කෙරෙයි. හෙතෙම ඒ නිමිත්ත මොහොතට ගන්නාලද්දක් කොට සුපධාරිත කොට විමසා සුනිශ්චිත වූ නිශ්චය කොට බාහිර වූ නිල (කසිණ) නිමිත්තෙහි සිත එළවයි. 'නිල' යැ යන සංඥාව ලබයි. හෙතෙම ඒ නිමිත්ත මොහොතට ගන්නාලද්දක් කෙරෙයි, සුපධාරිත කොට විමසයි, සුනිශ්චිත කොට නිශ්චය කෙරෙයි, හෙතෙම ඒ නිමිත්ත මොහොතට ගන්නාලද්දක් කොට සුපධාරිත කොට විමසා සුනිශ්චිත වූ නිශ්චය කොට ආසෙවන කෙරෙයි, භාවනා කෙරෙයි, බහුල කෙරෙයි. ඔහුට මෙබඳු සිතෙක් වෙයි: "අධ්‍යානම වූත් බාහිර වූත් මෙදෙක රූප වේ" යයි. 'රූප' යැ යන සංඥා ඇත්තේ වෙයි.

මෙසස්තෙහි ඇතැමෙක් තමා කෙරෙහි පවත්නා තමා පිණිස පවත්නා පිත නිමිත්ත ... ලොකිතනිමිත්ත ... ඔදන නිමිත්ත මෙනෙහි කෙරෙයි, ඔදන නිමිත්ත ලබයි; හෙතෙම ඒ නිමිත්ත මොහොතට ගන්නාලද්දක් කෙරෙයි, සුපධාරිත කොට විමසයි, සුනිශ්චිත කොට නිශ්චය කෙරෙයි; හෙතෙම ඒ නිමිත්ත මොහොතට ගන්නාලද්දක් කොට සුපධාරිත කොට විමසා සුනිශ්චිත වූ නිශ්චය කොට බාහිර වූ ඔදන (කසිණ) නිමිත්තෙහි සිත එළවයි. ඔදන යැ යන සංඥාව ලබයි; හෙතෙම ඒ නිමිත්ත මොහොතට ගන්නාලද්දක් කෙරෙයි, සුපධාරිත කොට විමසයි, සුනිශ්චිත කොට නිශ්චය කෙරෙයි; හෙතෙම ඒ නිමිත්ත මොහොතට ගන්නාලද්දක් කොට සුපධාරිත කොට විමසා සුනිශ්චිත වූ නිශ්චය කොට ආසෙවන කෙරෙයි, භාවනා කෙරෙයි, බහුල කෙරෙයි; ඔහුට මෙබඳු සිතෙක් වෙයි: "අධ්‍යානම වූත් බාහිර වූත් මෙදෙක රූප වේ" යයි. 'රූප' යැ යන සංඥා ඇත්තේ වෙයි. මෙසෙසින් 'රූපධ්‍යාන ඇත්තේ රූපයන් දකිනු'යි විමොක්ෂ නම් වෙයි.

නිසෙසින් "අධ්‍යානමයෙහි 'රූප' යැ යන සංඥා ඇත්තේ බාහිර රූපයන් දකිනු'යි විමොක්ෂ වෙයි යන්න: මෙසස්තෙහි ඇතැමෙක් තමා කෙරෙහි පවත්නා තමා පිණිස පවත්නා නිලනිමිත්ත නො මෙනෙහි කෙරෙයි, 'නිල' යැ යන සංඥාව නො ලබයි, බාහිර වූ නිලනිමිත්තෙහි සිත එළවයි, 'නිල' යැ යන සංඥාව ලබයි, හෙතෙම ඒ නිමිත්ත මොහොතට ගන්නාලද්දක් කෙරෙයි, සුපධාරිත කොට විමසයි, සුනිශ්චිත කොට නිශ්චය කෙරෙයි. හෙතෙම ඒ නිමිත්ත මොහොතට ගන්නාලද්දක් කොට සුපධාරිත කොට විමසා සුනිශ්චිත වූ නිශ්චය කොට ආසෙවන කෙරෙයි, භාවනා කෙරෙයි, බහුල කෙරෙයි. ඔහුට මෙබඳු සිතෙක් වෙයි: "අධ්‍යානමයෙහි 'රූප' නො වෙයි, මේ බාහිර රූපය වේ" යයි 'රූප' යැ යන සංඥා ඇත්තේ වෙයි.

මෙසස්තෙහි ඇතැමෙක් තමා කෙරෙහි පවත්නා තමා පිණිස පවත්නා 'පිත' නිමිත්ත ... 'ලොකිත' නිමිත්ත ... 'ඔදන' නිමිත්ත නො මෙනෙහි කෙරෙයි, 'ඔදන' යැ යන සංඥාව නො ලබයි, බාහිර වූ ඔදන නිමිත්තෙහි සිත එළවයි, 'ඔදන' යැ යන සංඥාව ලබයි; හෙතෙම ඒ නිමිත්ත මොහොතට ගන්නාලද්දක් කෙරෙයි. සුපධාරිත කොට විමසයි, සුනිශ්චිත කොට නිශ්චය කෙරෙයි. හෙතෙම ඒ නිමිත්ත මොහොතට ගන්නාලද්දක් කොට සුපධාරිත කොට විමසා සුනිශ්චිත වූ නිශ්චය කොට ආසෙවන කෙරෙයි, භාවනා කෙරෙයි, බහුල කෙරෙයි. ඔහුට මෙබඳු සිතෙක් වෙයි: "අධ්‍යානමයෙහි රූප නො වෙයි, මේ බාහිර රූපය වේ" යයි රූපය යන සංඥා ඇත්තේ වෙයි. මෙසෙසින් 'අධ්‍යානමයෙහි රූපය යන සංඥා ඇත්තේ බාහිර රූපයන් දකිනු'යි විමොක්ෂ නම් වෙයි.

කපං සුභනෙන්'ව අඛිචුනෙන්¹ හොතිති විමොකෙකො: ඉධ භික්ඛු මෙතනා සභගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිකා විහරති, තථා දුතියං, තථා තතියං, තථා චතුර්ථං.² ඉති උද්ධමධො නිරියං සබ්බඛි සබ්බතතනාය සබ්බාවතනං ලොකං මෙතනාසභගතෙන චෙතසා විපුලෙන මහගතෙන අප්පමාණෙන අවෙරෙන අබ්‍යාපජෝහ³ ඵරිකා විහරති, මෙතනාය භාවි-තතනා සතනා අප්පටිකුලා⁴ හොනති. කරුණාසභගතෙන චෙතසා එකං දිසං -පෙ- කරුණාය භාවිතතනා සතනා අප්පටිකුලා හොනති. මුද්දිකා-සභගතෙන චෙතසා එකං දිසං -පෙ- මුද්දිකාය භාවිතතනා සතනා අප්පටි-කුලා හොනති. උපෙකකාසභගතෙන චෙතසා එකං දිසං -පෙ- උපෙකකාය භාවිතතනා සතනා අප්පටිකුලා හොනති. එවං 'සුභනෙන්'ව අඛිචුනෙන් හොති'ති විමොකෙකො.

කතමො ආකාසානඤ්චායතනසමාපතතිවිමොකෙකො: ඉධ භික්ඛු සබ්බ-සො රූපසඤ්ඤනං සමතික්කමම පරිසසඤ්ඤනං අනුචිතමා නානතන-සඤ්ඤනං අමනසිකාරා 'අනානෙනා ආකාසො'ති ආකාසානඤ්චායතනං උපසම්පජ්ජි විහරති. අයං ආකාසානඤ්චායතනසමාපතතිවිමොකෙකො.

කතමො විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපතතිවිමොකෙකො: ඉධ භික්ඛු සබ්බ-සො ආකාසානඤ්චායතනං සමතික්කමම 'අනානං විඤ්ඤාණ'නති විඤ්ඤා-ණඤ්චායතනං උපසම්පජ්ජි විහරති. අයං විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපතති-විමොකෙකො.

කතමො ආභිඤ්ඤාඤ්චායතනසමාපතතිවිමොකෙකො: ඉධ භික්ඛු සබ්බසො විඤ්ඤාණඤ්චායතනං සමතික්කමම 'නත්ථි කිඤ්චි'ති ආභිඤ්ඤාඤ්චායතනං උපසම්පජ්ජි විහරති. අයං ආභිඤ්ඤාඤ්චායතනසමාපතතිවිමොකෙකො.

කතමො තෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපතතිවිමොකෙකො: ඉධ භික්ඛු සබ්බසො ආභිඤ්ඤාඤ්චායතනං සමතික්කමම තෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං උපසම්පජ්ජි විහරති. අයං තෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපතතිවිමොකෙකො.

කතමො සඤ්ඤාචෙදසිතනිරෝධසමාපතතිවිමොකෙකො: ඉධ භික්ඛු සබ්බසො තෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං සමතික්කමම සඤ්ඤාචෙදසිත-නිරෝධං උපසම්පජ්ජි විහරති. අයං සඤ්ඤාචෙදසිතනිරෝධසමාපතති-විමොකෙකො.

කතමො සමයවිමොකෙකො: චතතාරි ච ක්කානාති, චතස්සො ච අරූප-සමාපතතියො අයං සමයවිමොකෙකො.

කතමො අසමයවිමොකෙකො: චතතාරො ච අරියමග්ගා, චතතාරි ච සාමඤ්ඤථලාති, නිබ්බානඤ්ච. අයං අසමයවිමොකෙකො.

කතමො සාමසිකො විමොකෙකො: චතතාරි ච ක්කානාති, චතස්සො ච අරූපසමාපතතියො. අයං සාමසිකො විමොකෙකො.

1. අඛිචුනෙන් - PTS අඛිචුනෙන් - සි 1,2. 2. චතුර්ථං - මජ්ඣිම, සං, සි 1, PTS

3. අබ්‍යාපජෝහ - සං, සි 1, PTS. 4. අප්පටිකුලා - සි 1,2.

කිසෙයින් 'ගුහ' යයි අභිමුක්ත වේ නු යි විමොක්ඛ වේ ද යත්: මේ සස්තෙනගි මහණ තෙම මෙමුත් සහගිය සිතින් එක් දිශායෙක්හි සතනියන් අරමුණු කොට වෙසෙයි, එසෙයින් දෙවැනි තුන්වැනි සතරවැනි දිශායෙහි සතනියන් අරමුණු කොට වෙසෙයි, මෙසෙයින් උඩ යට සරස හැමතන්හි හැම සතුන් ඇති ලොව සිසල්ලන් ආනවසමනායෙන් යුතු වැ පිපුල වූ මහද්වගන වූ අප්‍රමාණ වූ අවෙර වූ අව්‍යාපාද වූ මෙමුත්සහගිය සිතින් අරමුණු කොට වෙසෙයි, මෙමුත් වැඩු බැවින් සතනියෝ නො පිළිකුල් වෙති. කරුණාසහගිය සිතින් එක් දිශායෙක්හි සතනියන් ... කරුණාව වැඩු බැවින් සතනියෝ නො පිළිකුල් වෙති. මාදුනා සහගිය සිතින් එක් දිශායෙක්හි සතනියන් ... මාදුනාව වැඩු බැවින් සතනියෝ නො පිළිකුල් වෙති. උපෙක්ඛා සහගිය සිතින් එක් දිශායෙක්හි සතනියන් ... උපෙක්ඛාව වැඩු බැවින් සතනියෝ නො පිළිකුල් වෙත්. මෙසෙයින් 'ගුහ' යැ යි අභිමුක්ත වේ' නු යි විමොක්ඛ නම් වෙයි.

ආකාසානඤ්චායතනසමාපතති සංඛ්‍යාත විමොක්ඛ කවරෙ යත්: මේ සස්තෙනගි මහණ තෙම සමාකාරයෙන් රූපසංඥවත් ඉක්මවීමෙන් ප්‍රතිසංඥවත් ප්‍රභාණයෙන් නානාභ්‍යංඥවත් නො මෙනෙහි තිරිමෙන් 'ආකාශය අනන්ත යැ'යි ආකාසානඤ්චායතනයට පැමිණ වාසය කෙරෙයි මේ ආකාසානඤ්චායතනසමාපතති සංඛ්‍යාත විමොක්ඛ නම් වෙයි.

විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපතති සංඛ්‍යාත විමොක්ඛ කවරෙ යත්: මේ සස්තෙනගි මහණ තෙම සමාකාරයෙන් ආකාසානඤ්චායතනය ඉක්මවා 'විඤ්ඤාය අනන්ත යැ'යි විඤ්ඤාණඤ්චායතනයට පැමිණ වාසය කෙරෙයි. මේ විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපතති විමොක්ඛ නම් වෙයි.

ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපතති සංඛ්‍යාත විමොක්ඛ කවරෙ යත්: මේ සස්තෙනගි මහණ තෙම සමාකාරයෙන් විඤ්ඤාණඤ්චායතනය ඉක්මවා 'කිසිවක් නැතැ'යි ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයට පැමිණ වාසය කෙරෙයි. මේ ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපතති විමොක්ඛ නම් වෙයි.

තෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපතති සංඛ්‍යාත විමොක්ඛ කවරෙ යත්: මේ සස්තෙනගි මහණ තෙම සමාකාරයෙන් ආකිඤ්චඤ්ඤායතනය ඉක්මවා තෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනයට පැමිණ වාසය කෙරෙයි. මේ තෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපතති විමොක්ඛ නම් වෙයි.

සංඥවෙදයිතතිරොධසමාපතති සංඛ්‍යාත විමොක්ඛ කවරෙ යත්: මේ සස්තෙනගි මහණ තෙම සමාකාරයෙන් තෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනය ඉක්මවා සංඥවෙදයිතතිරොධයට පැමිණ වාසය කෙරෙයි. මේ සංඥවෙදයිතතිරොධසමාපතති විමොක්ඛ නම් වෙයි.

සමයවිමොක්ඛ නම් කවරෙ යත්: සතර ධ්‍යානයෝ ද සතර අරූප-සමාපතතිහු ද යන මේ සමයවිමොක්ඛ නම් වෙයි.

අසමයවිමොක්ඛ නම් කවරෙ යත්: සතර ආර්‍යමාර්ගයෝ ද සතර ශ්‍රාමණ්‍යථලයෝ ද නිව්‍යාණය ද යන මේ අසමයවිමොක්ඛ නම් වෙයි.

සාමසිකවිමොක්ඛ නම් කවරෙ යත්: සතර ධ්‍යානයෝ ද සතර අරූප-සමාපතතිහු ද යන මේ සාමසිකවිමොක්ඛ නම් වෙයි.

කනමෝ අසාමයිකෝ විමෝකනෝ: වනතාරෝ ච අරියමග්ගා, වනතාරි ච සාමඤ්ඤඵලානි, නිබ්බානඤ්ච. අයං අසාමයිකෝ විමෝකනෝ.

කනමෝ කුප්පො විමෝකනෝ: වනතාරි ච ක්කානානි, වනස්සෝ ච අරුපසමාපනනියො. අයං කුප්පො විමෝකනෝ.

කනමෝ අකුප්පො විමෝකනෝ: වනතාරෝ ච අරියමග්ගා, වනතාරි ච සාමඤ්ඤඵලානි, නිබ්බානඤ්ච. අයං අකුප්පො විමෝකනෝ.

කනමෝ ලොකියො විමෝකනෝ: වනතාරි ච ක්කානානි, වනස්සෝ ච අරුපසමාපනනියො. අයං ලොකියො විමෝකනෝ.

කනමෝ ලොකුත්තරෝ විමෝකනෝ: වනතාරෝ ච අරියමග්ගා, වනතාරි ච සාමඤ්ඤඵලානි, නිබ්බානඤ්ච. අයං ලොකුත්තරෝ විමෝකනෝ.

කනමෝ සාසවො විමෝකනෝ: වනතාරි ච ක්කානානි, වනස්සෝ ච අරුපසමාපනනියො. අයං සාසවො විමෝකනෝ.

කනමෝ අනාසවො විමෝකනෝ: වනතාරෝ ච අරියමග්ගා, වනතාරි ච සාමඤ්ඤඵලානි, නිබ්බානඤ්ච. අයං අනාසවො විමෝකනෝ.

කනමෝ සාමිසෝ විමෝකනෝ: රූපපටිසඤ්ඤානො¹ විමෝකනෝ. අයං සාමිසෝ විමෝකනෝ.

කනමෝ නිරුමිසෝ විමෝකනෝ: අරුපපටිසඤ්ඤානො² විමෝකනෝ. අයං නිරුමිසෝ විමෝකනෝ.

කනමෝ නිරුමිසා³ නිරුමිසතරො විමෝකනෝ: වනතාරො ච අරියමග්ගා, වනතාරි ච සාමඤ්ඤඵලානි, නිබ්බානඤ්ච. අයං නිරුමිසා නිරුමිසතරො විමෝකනෝ.

කනමෝ පඤ්ඤිතො විමෝකනෝ: වනතාරි ච ක්කානානි, වනස්සෝ ච අරුපසමාපනනියො, අයං පඤ්ඤිතො විමෝකනෝ.

කනමෝ අප්පඤ්ඤිතො විමෝකනෝ: වනතාරෝ ච අරියමග්ගා, වනතාරි ච සාමඤ්ඤඵලානි, නිබ්බානඤ්ච. අයං අප්පඤ්ඤිතො විමෝකනෝ.

කනමෝ පඤ්ඤිතපටිප්පසංදා⁴ විමෝකනෝ: පඤ්ඤා ක්කානාසං⁵ පටිලාභො වා විපාකොවා -පෙ- ගෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාසනසමාපනනියා පටිලාභො වා විපාකො වා. අයං පඤ්ඤිතපටිප්පසංදා විමෝකනෝ.

කනමෝ සඤ්ඤානො විමෝකනෝ: වනතාරි ච ක්කානානි, වනස්සෝ ච අරුපසමාපනනියො. අයං සඤ්ඤානො විමෝකනෝ.

කනමෝ විසඤ්ඤානො විමෝකනෝ: වනතාරෝ ච අරියමග්ගා, වනතාරි ච සාමඤ්ඤඵලානි, නිබ්බානඤ්ච. අයං විසඤ්ඤානො විමෝකනෝ.

කනමෝ ඵකත්තවිමෝකනෝ: වනතාරෝ ච අරියමග්ගා, වනතාරි ච සාමඤ්ඤඵලානි, නිබ්බානඤ්ච. අයං ඵකත්තවිමෝකනෝ.

1. රූපපටිසඤ්ඤානො චර්සං, සං, PTS 2. අරුපපටිසඤ්ඤානො-චර්සං, සං, PTS

3. නිරුමිසා³ නිරුමිසතරො නෙව 4. පඤ්ඤිතපටිප්පසංදා - චර්සං, සං, PTS

5. පඤ්ඤාකාසං - සං, සි 1;2, PTS

අසාමයිකවීමොක්ක නම් කවරෙ යන්: සතර ආශ්ඨමාගීයෝ ද සතර ප්‍රාමණ්‍යඵලයෝ ද නිජ්‍යාණය ද යන මේ අසාමයිකවීමොක්ක නම් වෙයි.

කොප්පවීමොණ නම් කවරෙ යන්: සතර ධ්‍යානයෝ ද සතර අරූප-
සම්පාදනවිභු ද යන මේ කොප්පවීමොණ නම් වේ.

අකොපාවමෝක්ෂ නම් කවරෙ යන්: සතර ආයතීම්භියෝ ද සතර ප්‍රමණසංලයෝ ද නිවිණය ද යන මේ අකොපාවමෝක්ෂ නම් වෙයි.

ලෞකිකවිමෝක්‍ෂ නම් කවරේ සත්: සිතර බ්‍යානසෝ ද සිතර අරුප-
සම්පාදනනීහු ද යන මේ ලෞකිකවිමෝක්‍ෂ නම් වෙයි.

ලෝකෝත්තරවිමෝක්ෂ නම් කවරෙ යන: සතර ආයතීම්මයෝ ද සතර ශ්‍රාමණ්ණප්පලයෝ ද නිව්වාණය ද යන මේ ලෝකෝත්තරවිමෝක්ෂ නම් වෙයි.

සාප්පුවිමෝක්ෂ නම් කවරෙ යන්: සිතර බ්‍යානශෝ ද සිතර දරුප-
සමාපනනු ද යන මේ සාප්පුවිමෝක්ෂ නම් වෙයි.

අනාප්‍රවේෂිතෝක්තම් කවරෙ යන්: සතර ආයතීම්මාගියෝ ද සතර ශ්‍රමණසම්ප්‍රදයෝ ද නිව්‍යාණය ද යන මේ අනාප්‍රවේෂිතෝක්තම් වෙයි.

සාමිෂ් විමෝක්ෂ නම් කවරේ යත්: රූපධ්‍යානප්‍රතිසංස්කෘතිය වීමෝක්ෂ-
ය යි. මේ සාමිෂ් විමෝක්ෂ නම් වෙයි.

නිරාමිෂ්ටවෛක්‍ය නම් කවරෙ සත්: අරුපසමාපතතිප්‍රතිසංසුතත වූ
විවෛක්‍යය යි. මේ නිරාමිෂ්ටවෛක්‍ය නම් වෙයි.

නිරාමිෂ්‍යව වඩා අභිගතීන් නිරාමිෂ්‍ය වූ විමෝක්‍ෂ නම් කවරේ යත්: සභර ආයුම්මාභීයෝ ද සභර ශ්‍රාවණොඵලයෝ ද නිව්‍යාණය ද යන මේ නිරාමිෂ්‍යව වඩා නිරාමිෂ්‍යකර වූ විමෝක්‍ෂ නම් වෙයි.

ප්‍රවේශිතවීමොසා නම් කවරෙ සත්: සිතර ධ්‍යානසෝ ද සිතර අරුප-
සමාපනතිහු ද යන මේ ප්‍රවේශිතවීමොසා නම් වෙයි.

අප්‍රණිතිතවීමොක්ක නම් කවරෙ යන්: සතර ආයතීම්මයෝ ද සතර ස්‍රාමණ්ණප්ලයෝ ද නිවාණය ද යන මේ අප්‍රණිතිතවීමොක්ක නම් වෙයි.

ප්‍රශ්නි බි සන්තිදිම් සබ්බාසාන විමොක්ඛ නම් කවරැ යත්: ප්‍රථමධ්‍යාන-
යාගේ ප්‍රතිලාභය හෝ විපාකය හෝ යැ ... නෙවසිඤ්ඤානාසිඤ්ඤායතන-
සමාපතියගේ ප්‍රතිලාභය හෝ විපාකය හෝ යි. මේ ප්‍රශ්නි බි සන්තිදිම්
සබ්බාසාන විමොක්ඛ නම් වෙයි.

සංයුක්තවිමෝක්ෂ නම් කවරෙ යන්? සිතර ධ්‍යානයෙන් ද සිතර අරුප-සම්මාපනනිත්‍ර ද යන මේ සංයුක්තවිමෝක්ෂ නම් වෙයි.

විසංයුක්තවිමෝක්ෂ නම් කවරෙ යන්: සතර ආයතියෝද්ද සතර ශ්‍රාමණ්ඩලයෝද්ද නිව්‍යාණය ද යන මේ විසංයුක්තවිමෝක්ෂ නම් වෙයි.

එකතුවීමෝසය නම් කවරෙ යන්: සහර ආයතීමාගියෝ ද සහර
ශ්‍රාමණ්දලයෝ ද නිමාණය ද යන මේ එකතුවීමෝසය නම් වෙයි.

කතමො භානන්තවිමොකෙති: චන්තාරි ච ක්කිනාති, චන්සෙසො ච අරුපසමාපත්තියො. අයං භානන්තවිමොකෙති,

කතමො සඤ්ඤාවිමොකෙති: සිය ඵකො සඤ්ඤාවිමොකෙති දස සඤ්ඤාවිමොකනි හොනති, දස සඤ්ඤාවිමොකනි ඵකො සඤ්ඤාවිමොකෙති හොති චන්ද්‍රවසෙන පරියායෙන.¹

සියාති කථංඤා සියා: අනිච්චානුපස්සනා ඤාණං² නිව්චතො සඤ්ඤාය මුච්චතිති³ සඤ්ඤාවිමොකෙති, දුක්ඛානුපස්සනා ඤාණං සුඛතො සඤ්ඤාය මුච්චතිති³ සඤ්ඤාවිමොකෙති, අනත්තානුපස්සනා ඤාණං අත්තතො සඤ්ඤාය මුච්චතිති සඤ්ඤාවිමොකෙති, නිබ්බදානුපස්සනා ඤාණං නන්දියා සඤ්ඤාය මුච්චතිති සඤ්ඤාවිමොකෙති, විරාගානුපස්සනා ඤාණං රාගතො සඤ්ඤාය මුච්චතිති සඤ්ඤාවිමොකෙති, නිරෝධානුපස්සනා ඤාණං සමුදයතො සඤ්ඤාය මුච්චතිති සඤ්ඤාවිමොකෙති. පටිනිස්සග්ගානුපස්සනා ඤාණං ආදානතො සඤ්ඤාය මුච්චතිති සඤ්ඤාවිමොකෙති, අනිමිත්තානුපස්සනා ඤාණං නිමිත්තතො සඤ්ඤාය මුච්චතිති සඤ්ඤාවිමොකෙති අප්පණීතිතානු-පස්සනා ඤාණං පණීතියා සඤ්ඤාය මුච්චතිති සඤ්ඤාවිමොකෙති, සුඤ්ඤානානුපස්සනා ඤාණං අභිනිවේසතො සඤ්ඤාය මුච්චතිති සඤ්ඤාවිමොකෙති.

ඵචං සිය ඵකො සඤ්ඤාවිමොකෙති දස සඤ්ඤාවිමොකනි හොනති, දස සඤ්ඤාවිමොකනි ඵකො සඤ්ඤාවිමොකෙති හොති චන්ද්‍රවසෙන පරියායෙන.

රූපෙ අනිච්චානුපස්සනා ඤාණං නිව්චතො සඤ්ඤාය මුච්චතිති සඤ්ඤාවිමොකෙති: -පෙ- රූපෙ සුඤ්ඤානානුපස්සනා ඤාණං අභිනිවේසතො සඤ්ඤාය මුච්චතිති සඤ්ඤාවිමොකෙති. ඵචං සිය ඵකො සඤ්ඤාවිමොකෙති දස සඤ්ඤාවිමොකනි හොනති, දස සඤ්ඤාවිමොකනි ඵකො සඤ්ඤාවිමොකෙති හොති චන්ද්‍රවසෙන පරියායෙන.

වේදනාය -පෙ- සඤ්ඤාය -පෙ- සංඛාරෙසු -පෙ- විඤ්ඤාණේ -පෙ- චික්ඛුසමි -පෙ- ජරාමරණේ අනිච්චානුපස්සනා ඤාණං නිව්චතො සඤ්ඤාය මුච්චතිති සඤ්ඤාවිමොකෙති -පෙ- ජරාමරණේ සුඤ්ඤානානුපස්සනා ඤාණං අභිනිවේසතො සඤ්ඤාය මුච්චතිති සඤ්ඤාවිමොකෙති, ඵචං සිය ඵකො සඤ්ඤාවිමොකෙති දස සඤ්ඤාවිමොකනි හොනති, දස සඤ්ඤාවිමොකනි ඵකො සඤ්ඤාවිමොකෙති හොති චන්ද්‍රවසෙන පරියායෙන. අයං සඤ්ඤාවිමොකෙති.

කතමො ඤාණවිමොකෙති: සිය ඵකො ඤාණවිමොකෙති දස ඤාණවිමොකනි හොනති. දස ඤාණවිමොකනි ඵකො ඤාණවිමොකෙති හොති චන්ද්‍රවසෙන පරියායෙන.¹

1 පරියායෙන සියාති - මජ්ඣිම, 2 අනිච්චානුපස්සනා ඤාණං නිව්චතො සඤ්ඤාය මුච්චතිති - සංඛාරාදි, අනිච්චානු-පස්සනා ඤාණානි වා පාඨො නිපා සෙසෙසු පි - අට්ඨකපා, 3. විමුච්චතිති - සි 2,

නානාචරිමොක්ඛ නම් කවරෙ යත්: සතර ධ්‍යානයෝ ද සතර අරූපසමාපත්තිහු ද යන මේ නානාචරිමොක්ඛ නම් වෙයි.

සංඥවිමොක්ඛ නම් කවරෙ යත්: එක් සංඥවිමොක්ඛය දශසංඥ-විමොක්ඛයෝ වෙති ද දශසංඥවිමොක්ඛයෝ එක් සංඥවිමොක්ඛය වේ යයි ද වස්තු වශයෙන්, පයඝීයයෙන් වන්නේ යි.

ඝීයා යනු: නිසෙයින් වන්නේ ද යත්: අතිච්චානුපස්සනාඤ්ඤාය නිත්‍ය වශයෙන් පැවැති සංඥයෙන් මිදේ නු' යි සංඥවිමොක්ඛ නම, දුක්ඛානුපස්සනාඤ්ඤාය සුඛසංඥයෙන් මිදේ නු' යි සංඥවිමොක්ඛ නම, අනත්තානුපස්සනාඤ්ඤාය ආත්මසංඥයෙන් මිදේ නු' යි සංඥවිමොක්ඛ නම, නිබ්බදනුපස්සනාඤ්ඤාය නාදි වශයෙන් පැවැති සංඥයෙන් මිදේ නු' යි සංඥවිමොක්ඛ නම, විරාගානුපස්සනා ඤ්ඤාය රාගසංඥයෙන් මිදේ නු' යි සංඥවිමොක්ඛ නම, නිරෝධානුපස්සනා ඤ්ඤාය සමුදයසංඥයෙන් මිදේ නු' යි සංඥවිමොක්ඛ නම, පටිතිස්සග්ගානුපස්සනා ඤ්ඤාය ආදිනසංඥයෙන් මිදේ නු' යි සංඥවිමොක්ඛ නම, අනිමිත්තානුපස්සනා ඤ්ඤාය නිමිත්තසංඥ-යෙන් මිදේ නු' යි සංඥවිමොක්ඛ නම, අප්පණීතිනානුපස්සනා ඤ්ඤාය ප්‍රණීති සංඥයෙන් මිදේ නු' යි සංඥවිමොක්ඛ නම, සුඤ්ඤානානුපස්සනා ඤ්ඤාය අභිනිවේශසංඥයෙන් මිදේ නු' යි සංඥවිමොක්ඛ නම.

මෙසෙයින් එක් සංඥවිමොක්ඛය දශසංඥවිමොක්ඛයෝ වෙති ද දශසංඥ විමොක්ඛයෝ එක් සංඥවිමොක්ඛය වේ යයි ද වස්තු වශයෙන් පයඝීයයෙන් වන්නේ යි.

රූපයෙහි අතිච්චානුපස්සනා ඤ්ඤාය නිත්‍යසංඥයෙන් මිදේ නු' යි සංඥවිමොක්ඛ නම ... රූපයෙහි සුඤ්ඤානානුපස්සනා ඤ්ඤාය අභිනිවේශ සංඥයෙන් මිදේ නු' යි සංඥවිමොක්ඛ නම. මෙසෙයින් එක් සංඥවිමොක්ඛය දශසංඥවිමොක්ඛයෝ වෙති ද දශසංඥවිමොක්ඛයෝ එක් සංඥවිමොක්ඛය වේ යයි ද වස්තු වශයෙන් පයඝීයයෙන් වන්නේ යි.

වේදනායෙහි ... සංඥයෙහි ... සංසකාරයන්හි ... විඤ්ඤායෙහි ... චක්ඛුසෙහි ... ජරාමරණයෙහි අතිච්චානුපස්සනාඤ්ඤාය නිත්‍යසංඥයෙන් මිදේ නු' යි සංඥවිමොක්ඛ නම ... ජරාමරණයෙහි සුඤ්ඤානානුපස්සනාඤ්ඤාය අභිනිවේශසංඥයෙන් මිදේ නු' යි සංඥවිමොක්ඛ නම. මෙසෙයින් එක් සංඥවිමොක්ඛය දශසංඥවිමොක්ඛයෝ වෙති ද දශසංඥවිමොක්ඛයෝ එක් සංඥවිමොක්ඛය වේ යයි ද වස්තුවශයෙන් පයඝීයයෙන් වන්නේ යි. මේ සංඥවිමොක්ඛ නම.

ඤ්ඤානුපස්සනා නම් කවරෙ යත්: එක් ඤ්ඤානුපස්සනාය දශ ඤ්ඤා-විමොක්ඛයෝ වෙති ද දශ ඤ්ඤානුපස්සනායෝ එක් ඤ්ඤානුපස්සනාය වේ යයි ද වස්තු වශයෙන් පයඝීයයෙන් වන්නේ යි.

සියාති කපඤ්ච සියා: අනිච්චානුපස්සනා යථාභූතං ඤාණං නිව්චනො සමමොහා අඤ්ඤාණං මුච්චතිති ඤාණවිමොක්ඛො, දුක්ඛානුපස්සනා යථාභූතං ඤාණං සුඛනො සමමොහා අඤ්ඤාණං මුච්චතිති ඤාණවිමොක්ඛො. අනතනා-නුපස්සනා යථාභූතං ඤාණං අනතනො සමමොහා අඤ්ඤාණං මුච්චතිති ඤාණවිමොක්ඛො, නිබ්බදනුපස්සනා යථාභූතං ඤාණං නන්දියා සමමොහා අඤ්ඤාණං මුච්චතිති ඤාණවිමොක්ඛො, වීරාගානුපස්සනා යථාභූතං ඤාණං රාගනො සමමොහා අඤ්ඤාණං මුච්චතිති ඤාණවිමොක්ඛො, නිරෝධානු-පස්සනා යථාභූතං ඤාණං සමුදයනො සමමොහා අඤ්ඤාණං මුච්චතිති ඤාණවිමොක්ඛො, පටිත්ඤ්ඤානානුපස්සනා යථාභූතං ඤාණං ආදිනනො සමමොහා අඤ්ඤාණං මුච්චතිති ඤාණවිමොක්ඛො, අනිම්මනානුපස්සනා යථාභූතං ඤාණං නිම්මනනො සමමොහා අඤ්ඤාණං මුච්චතිති ඤාණ-විමොක්ඛො, අප්පණ්ණිතානුපස්සනා යථාභූතං ඤාණං පණ්ණියා සමමොහා අඤ්ඤාණං මුච්චතිති ඤාණවිමොක්ඛො, සුඤ්ඤානානුපස්සනා යථාභූතං ඤාණං අභිනිවෙසනො සමමොහා අඤ්ඤාණං මුච්චතිති ඤාණවිමොක්ඛො.

එවං සියා එකො ඤාණවිමොක්ඛො දස ඤාණවිමොක්ඛො භොනති, දස ඤාණවිමොක්ඛො එකො ඤාණවිමොක්ඛො භොති වජ්ඣවසෙන පරිශායෙන.

රූපෙ අනිච්චානුපස්සනා යථාභූතං ඤාණං නිව්චනො සමමොහා අඤ්ඤාණං මුච්චතිති, ඤාණවිමොක්ඛො -පෙ- රූපෙ සුඤ්ඤානානුපස්සනා යථාභූතං ඤාණං අභිනිවෙසනො සමමොහා අඤ්ඤාණං මුච්චතිති ඤාණ-විමොක්ඛො. එවං සියා එකො ඤාණවිමොක්ඛො දස ඤාණවිමොක්ඛො භොනති, දස ඤාණවිමොක්ඛො එකො ඤාණවිමොක්ඛො භොති වජ්ඣවසෙන පරිශායෙන.

වෙදනාය -පෙ- සඤ්ඤාය -පෙ- සංඛාරෙසු -පෙ- විඤ්ඤාණේ -පෙ- වයඤ්ඤමිං -පෙ- ඡරාමරණේ අනිච්චානුපස්සනා යථාභූතං ඤාණං නිව්චනො සමමොහා අඤ්ඤාණං මුච්චතිති ඤාණවිමොක්ඛො -පෙ- ඡරාමරණේ සුඤ්ඤානානුපස්සනා යථාභූතං ඤාණං අභිනිවෙසනො සමමොහා අඤ්ඤාණං මුච්චතිති ඤාණවිමොක්ඛො. එවං සියා එකො ඤාණවිමොක්ඛො දස ඤාණවිමොක්ඛො භොනති, දස ඤාණවිමොක්ඛො එකො ඤාණවිමොක්ඛො භොති වජ්ඣවසෙන පරිශායෙන, අයං ඤාණවිමොක්ඛො.

කතමො සීතිසියා විමොක්ඛො: සියා එකො සීතිසියාවිමොක්ඛො දස සීතිසියාවිමොක්ඛො භොනති, දස සීතිසියාවිමොක්ඛො එකො සීතිසියා විමොක්ඛො භොති වජ්ඣවසෙන පරිශායෙන.

මෙසෙයින් යනු: නිසෙයින් වන්නේ ද යත්: අතිවිවාහුපසානා සංඛ්‍යාත යථාභූතඥනය නිත්‍ය වශයෙන් පැවැති සම්මොහ සංඛ්‍යාත නො දැනීමෙන් මිදේ නු' යි ඥානවිමොක්ඛ නම්, දුක්ඛානුපසානා සංඛ්‍යාත යථාභූතඥනය සුඛ වශයෙන් පැවැති සම්මොහය වූ නො දැනීමෙන් මිදේ නු' යි ඥානවිමොක්ඛ නම්, අනන්තානුපසානා සංඛ්‍යාත යථාභූතඥනය ආත්ම වශයෙන් පැවැති සම්මොහය වූ නො දැනීමෙන් මිදේ නු' යි ඥානවිමොක්ඛ නම්, නිබ්බදානුපසානා සංඛ්‍යාත යථාභූතඥනය නන්දි වශයෙන් පැවැති සම්මොහය වූ නො දැනීමෙන් මිදේ නු' යි ඥානවිමොක්ඛ නම්, විරාගානුපසානා සංඛ්‍යාත යථාභූතඥනය උග වශයෙන් පැවැති සම්මොහය වූ නො දැනීමෙන් මිදේ නු' යි ඥානවිමොක්ඛ නම්, නිරෝධානුපසානා සංඛ්‍යාත යථාභූතඥනය සමුදය වශයෙන් පැවැති සම්මොහය වූ නො දැනීමෙන් මිදේ නු' යි ඥානවිමොක්ඛ නම්, පටිනිස්සග්ගානුපසානා සංඛ්‍යාත යථාභූතඥනය ආද්‍ය වශයෙන් පැවැති සම්මොහය වූ නො දැනීමෙන් මිදේ නු' යි ඥානවිමොක්ඛ නම්, අනිච්ඡනානුපසානා සංඛ්‍යාත යථාභූතඥනය තිමිත්ත වශයෙන් පැවැති සම්මොහය වූ නො දැනීමෙන් මිදේ නු' යි ඥානවිමොක්ඛ නම්, අප්පණ්ණිතානුපසානා සංඛ්‍යාත යථාභූතඥනය ප්‍රණිධි වශයෙන් පැවැති සම්මොහය වූ නො දැනීමෙන් මිදේ නු' යි ඥානවිමොක්ඛ නම්, සුඤ්ඤානානුපසානා සංඛ්‍යාත යථාභූතඥනය අභිනිවේශ වශයෙන් පැවැති සම්මොහය වූ නො දැනීමෙන් මිදේ නු' යි ඥානවිමොක්ඛ නම්.

මෙසෙයින් එක් ඥානවිමොක්ඛය දශඥානවිමොක්ඛයෝ වෙති ද දශඥානවිමොක්ඛයෝ එක් ඥානවිමොක්ඛය වේ යයි ද වස්තු වශයෙන් පශ්චාත්තයෙන් වන්නේ යි.

රූපයෙහි අතිවිවාහුපසානා සංඛ්‍යාත යථාභූතඥනය නිත්‍ය වශයෙන් පැවැති සම්මොහය වූ නො දැනීමෙන් මිදේ නු' යි ඥානවිමොක්ඛ නම් ... රූපයෙහි සුඤ්ඤානානුපසානා සංඛ්‍යාත යථාභූතඥනය අභිනිවේශ වශයෙන් පැවැති සම්මොහය වූ නො දැනීමෙන් මිදේ නු' යි ඥානවිමොක්ඛ නම්. මෙසෙයින් එක් ඥානවිමොක්ඛය දශ ඥානවිමොක්ඛයෝ වෙති ද, දශඥානවිමොක්ඛයෝ එක් ඥානවිමොක්ඛය වේ යයි ද වස්තු වශයෙන් පශ්චාත්තයෙන් වන්නේ යි.

වෙදනායෙහි ... සංඥයෙහි ... සංඝකාරයන්හි ... විඥනායෙහි ... චක්ඛුසෙහි ... ජරාමරණයෙහි අතිවිවාහුපසානා සංඛ්‍යාත යථාභූතඥනය නිත්‍ය වශයෙන් පැවැති සම්මොහය වූ නො දැනීමෙන් මිදේ නු' යි ඥානවිමොක්ඛ නම් ... ජරාමරණයෙහි සුඤ්ඤානානුපසානා සංඛ්‍යාත යථාභූතඥනය අභිනිවේශ වශයෙන් පැවැති සම්මොහය වූ නො දැනීමෙන් මිදේ නු' යි ඥානවිමොක්ඛ නම්. මෙසෙයින් එක් ඥානවිමොක්ඛය දශ ඥානවිමොක්ඛයෝ වෙති ද, දශඥානවිමොක්ඛයෝ එක් ඥානවිමොක්ඛය වේ යයි ද වස්තු වශයෙන් පශ්චාත්තයෙන් වන්නේ යි. මේ ඥානවිමොක්ඛ නම් වේ.

ශිතියාද්විමොක්ඛ නම් කවරෙ යත්: එක් ශිතියාද්විමොක්ඛය දශ ශිතියාද්විමොක්ඛයෝ වෙති ද දශ ශිතියාද්විමොක්ඛයෝ එක් ශිතියාද්විමොක්ඛය වේ යයි ද වස්තු වශයෙන් පශ්චාත්තයෙන් වන්නේ යි.

සියානි කප්පාලි සියා: අනිච්ඡානුපස්සනා අනුත්තරං සිතිහාමං ඤාණං¹ නිව්චතො සන්තාපපරිලාභදර්ථා මුච්චතිති සිතිසියාවිමෝකො. දුක්ඛානුපස්සනා අනුත්තරං සිතිහාමං ඤාණං සුඛතො සන්තාපපරිලාභදර්ථා මුච්චතිති සිතිසියාවිමෝකො. අනත්තානුපස්සනා අනුත්තරං සිතිහාමං ඤාණං අත්තතො සන්තාපපරිලාභදර්ථා මුච්චතිති සිතිසියා විමෝකො. නිබ්බදනුපස්සනා අනුත්තරං සිතිහාමං ඤාණං නන්දිය සන්තාපපරිලාභදර්ථා මුච්චතිති සිතිසියාවිමෝකො, විරාගානුපස්සනා අනුත්තරං සිතිහාමං ඤාණං රාගතො සන්තාපපරිලාභදර්ථා මුච්චතිති සිතිසියා විමෝකො. නිරෝධානුපස්සනා අනුත්තරං සිතිහාමං ඤාණං සමුදයතො සන්තාපපරිලාභදර්ථා මුච්චතිති සිතිසියාවිමෝකො. පටිනිස්සග්ගානුපස්සනා අනුත්තරං සිතිහාමං ඤාණං ආද්‍යතො සන්තාපපරිලාභදර්ථා මුච්චතිති සිතිසියාවිමෝකො. අනිම්මනානුපස්සනා අනුත්තරං සිතිහාමං ඤාණං නිම්මනතො සන්තාපපරිලාභදර්ථා මුච්චතිති සිතිසියාවිමෝකො. අප්පණ්ණිත්තානුපස්සනා අනුත්තරං සිතිහාමං ඤාණං පණ්ණිය සන්තාපපරිලාභදර්ථා මුච්චතිති සිතිසියාවිමෝකො. සුඤ්ඤානානුපස්සනා අනුත්තරං සිතිහාමං ඤාණං අභිනිවේසතො සන්තාපපරිලාභදර්ථා මුච්චතිති සිතිසියා විමෝකො.

එවං සියා එකො සිතිසියාවිමෝකො දස සිතිසියාවිමෝකො භොනති, දස සිතිසියාවිමෝකො එකො සිතිසියාවිමෝකො භොති චන්ද්‍රවසෙන පරියායෙන.

රූපෙ අනිච්ඡානුපස්සනා අනුත්තරං සිතිහාමං ඤාණං නිව්චතො සන්තාපපරිලාභදර්ථා මුච්චතිති සිතිසියාවිමෝකො, -පෙ- රූපෙ සුඤ්ඤානානුපස්සනා අනුත්තරං සිතිහාමං ඤාණං අභිනිවේසතො සන්තාපපරිලාභදර්ථා මුච්චතිති සිතිසියාවිමෝකො. එවා සියා එකො සිතිසියාවිමෝකො දස සිතිසියාවිමෝකො භොනති, දස සිතිසියාවිමෝකො එකො සිතිසියාවිමෝකො භොති චන්ද්‍රවසෙන පරියායෙන.

වේදනාය -පෙ- සඤ්ඤාය -පෙ- සංකාරෙසු -පෙ- විඤ්ඤාණේ -පෙ- චක්ඛුස්සමිං -පෙ- ජරාමරණේ අනිච්ඡානුපස්සනා අනුත්තරං සිතිහාමං ඤාණං නිව්චතො සන්තාපපරිලාභදර්ථා මුච්චතිති සිතිසියාවිමෝකො, -පෙ- ජරාමරණේ සුඤ්ඤානානුපස්සනා අනුත්තරං සිතිහාමං ඤාණං අභිනිවේසතො සන්තාපපරිලාභදර්ථා මුච්චතිති සිතිසියාවිමෝකො.

එවං සියා එකො සිතිසියාවිමෝකො දස සිතිසියාවිමෝකො භොනති, දස සිතිසියාවිමෝකො එකො සිතිසියාවිමෝකො භොති චන්ද්‍රවසෙන පරියායෙන. අයං සිතිසියාවිමෝකො.

1 සිතිහාම ඤාණං - සි 1, 2

සියා යනු: කිසෙය්ඤ්චන්තේද යත්: අනිව්‍යානුපසංයාන සංඛ්‍යාන අනුත්තර (උතුම්) වූ ශීතීභාව (නිව්‍යාණ) ඥානය නිත්‍ය වශයෙන් පැවැති (කෙලෙස සංඛ්‍යාන) සන්තාපපරිද්‍රව්‍යදර්ශයෙන් (තැවිමිදුවිමිඋණුසුමින්) මිදේ නු' යි ශීතීසංයාද්විමොක්ඛ නම, දුක්ඛානුපසංයාන සංඛ්‍යාන අනුත්තර ශීතීභාවඥානය සුඛ වශයෙන් පැවැති සන්තාපපරිද්‍රව්‍යදර්ශයෙන් මිදේ නු' යි ශීතීසංයාද්විමොක්ඛ නම, අනත්තානුපසංයාන සංඛ්‍යාන අනුත්තර ශීතීභාව ඥානය ආත්ම වශයෙන් පැවැති සන්තාපපරිද්‍රව්‍යදර්ශයෙන් මිදේ නු' යි ශීතීසංයාද්විමොක්ඛ නම, නිබ්බිදනුපසංයාන සංඛ්‍යාන අනුත්තර ශීතීභාවඥානය නන්දි වශයෙන් පැවැති සන්තාපපරිද්‍රව්‍යදර්ශයෙන් මිදේ නු' යි ශීතීසංයාද්විමොක්ඛ නම, විරාගානුපසංයාන සංඛ්‍යාන අනුත්තර ශීතීභාවඥානය රාග වශයෙන් පැවැති සන්තාපපරිද්‍රව්‍යදර්ශයෙන් මිදේ නු' යි ශීතීසංයාද්විමොක්ඛ නම, තිරෝධානුපසංයාන සංඛ්‍යාන අනුත්තර ශීතීභාවඥානය සමුදය වශයෙන් පැවැති සන්තාපපරිද්‍රව්‍යදර්ශයෙන් මිදේ නු' යි ශීතීසංයාද්විමොක්ඛ නම, පටිනිසංගොනුපසංයාන සංඛ්‍යාන අනුත්තර ශීතීභාවඥානය ආද්‍ය වශයෙන් පැවැති සන්තාපපරිද්‍රව්‍යදර්ශයෙන් මිදේ නු' යි ශීතීසංයාද්විමොක්ඛ නම, අනි- මිත්තානුපසංයාන සංඛ්‍යාන අනුත්තර ශීතීභාවඥානය නිමිත්ත වශයෙන් පැවැති සන්තාපපරිද්‍රව්‍යදර්ශයෙන් මිදේ නු' යි ශීතීසංයාද්විමොක්ඛ නම, අප්පණ්ණිකානු- පසංයාන සංඛ්‍යාන අනුත්තර ශීතීභාවඥානය ප්‍රණීධි වශයෙන් පැවැති සන්තාපපරිද්‍රව්‍යදර්ශයෙන් මිදේ නු' යි ශීතීසංයාද්විමොක්ඛ නම, සුඤ්ඤානානු- පසංයාන සංඛ්‍යාන අනුත්තර ශීතීභාවඥානය අභිනිවේශ වශයෙන් පැවැති සන්තාපපරිද්‍රව්‍යදර්ශයෙන් මිදේ නු' යි ශීතීසංයාද්විමොක්ඛ නම.

මෙසෙය්ඤ්චන්තේද යත් ශීතීසංයාද්විමොක්ඛය දශශීතීසංයාද්විමොක්ඛයෝ වෙති ද දශශීතීසංයාද්විමොක්ඛයෝ එක් ශීතීසංයාද්විමොක්ඛය වේ යයි ද වස්තු වශයෙන්, පශ්චාත්තයෙන් වන්නේ ය.

රූපයෙහි අනිව්‍යානුපසංයාන සංඛ්‍යාන අනුත්තර ශීතීභාවඥානය නිත්‍ය වශයෙන් පැවැති සන්තාපපරිද්‍රව්‍යදර්ශයෙන් මිදේ නු' යි ශීතීසංයාද්විමොක්ඛ නම ... රූපයෙහි සුඤ්ඤානානුපසංයාන සංඛ්‍යාන අනුත්තර ශීතීභාවඥානය අභිනිවේශ වශයෙන් පැවැති සන්තාපපරිද්‍රව්‍යදර්ශයෙන් මිදේ නු' යි ශීතීසංයාද්විමොක්ඛ නම. මෙසෙය්ඤ්චන්තේද යත් ශීතීසංයාද්විමොක්ඛය දශශීතීසංයාද්විමොක්ඛයෝ වෙති ද දශ ශීතීසංයාද්විමොක්ඛයෝ එක් ශීතීසංයාද්විමොක්ඛය වේ යයි ද වස්තු වශයෙන් පශ්චාත්තයෙන් වන්නේ ය.

වෙදනායෙහි ... සංඥයෙහි ... සංසාරායන්ති ... විඤ්ඤායෙහි ... වස්සුසෙහි ... ජරාමරණයෙහි අනිව්‍යානුපසංයාන සංඛ්‍යාන අනුත්තර ශීතීභාවඥානය නිත්‍ය වශයෙන් පැවැති සන්තාපපරිද්‍රව්‍යදර්ශයෙන් මිදේ නු' යි ශීතීසංයාද්විමොක්ඛ නම ... ජරාමරණයෙහි සුඤ්ඤානානුපසංයාන සංඛ්‍යාන අනුත්තර ශීතීභාවඥානය අභිනිවේශ වශයෙන් පැවැති සන්තාපපරිද්‍රව්‍යදර්ශයෙන් මිදේ නු' යි ශීතීසංයාද්විමොක්ඛ නම.

මෙසෙය්ඤ්චන්තේද යත් ශීතීසංයාද්විමොක්ඛය දශශීතීසංයාද්විමොක්ඛයෝ වෙති ද දශශීතීසංයාද්විමොක්ඛයෝ එක් ශීතීසංයාද්විමොක්ඛය වේ යයි ද වස්තු වශයෙන්, පශ්චාත්තයෙන් වන්නේ යි. මේ ශීතීසංයාද්විමොක්ඛ නම් වේ.

කතමෝ ක්ෂාන්තිමෝකෝ: හෙතෙමං ක්ෂාන්ති¹ ක්ෂාන්ති කාමච්ඡදං ක්ෂාපෙති ක්ෂාන්ති, ක්ෂාන්ති² මුච්චති ක්ෂාන්තිමෝකෝ, ක්ෂාපෙතො මුච්චති ක්ෂාන්තිමෝකෝ ක්ෂාන්ති³ ධම්මා, ක්ෂාපෙති ක්ෂාන්ති, ක්ෂාන්ති⁴ ච ක්ෂාපෙ ච ජානාති ක්ෂාන්තිමෝකෝ. අබ්බාසාදෙ ක්ෂාන්ති¹ ක්ෂාන්ති, බ්‍යාපාදං ක්ෂාපෙති ක්ෂාන්ති, ක්ෂාන්ති² මුච්චති ක්ෂාන්තිමෝකෝ, ක්ෂාපෙතො මුච්චති ක්ෂාන්තිමෝකෝ. ක්ෂාන්ති³ ධම්මා ක්ෂාපෙති ක්ෂාන්ති, ක්ෂාන්ති⁴ ච ක්ෂාපෙ ච ජානාති ක්ෂාන්තිමෝකෝ ආලෝකසංඝ්‍රහ ක්ෂාන්ති ක්ෂාන්ති, විනිශ්චිතං ක්ෂාපෙති ක්ෂාන්ති -පෙ- අවිනිශ්චිතං ක්ෂාන්ති ක්ෂාන්ති, උද්ධමං ක්ෂාපෙති ක්ෂාන්ති -පෙ- ධම්මච්චන්දනං ක්ෂාන්ති ක්ෂාන්ති, විනිශ්චිතං ක්ෂාපෙති ක්ෂාන්ති -පෙ- සද්ධං ක්ෂාන්ති ක්ෂාන්ති, අරහි ක්ෂාපෙති ක්ෂාන්ති -පෙ- පඨමං ක්ෂාන්ති, ක්ෂාන්ති ක්ෂාන්ති, නිවරණ¹ ක්ෂාපෙති ක්ෂාන්ති -පෙ- අරහත්තං මග්ගං ක්ෂාන්ති ක්ෂාන්ති, සබ්බස්සෙ ක්ෂාපෙති ක්ෂාන්ති, ක්ෂාන්ති මුච්චති ක්ෂාන්තිමෝකෝ, ක්ෂාපෙතො මුච්චති ක්ෂාන්තිමෝකෝ ක්ෂාන්ති ධම්මා, ක්ෂාපෙති ක්ෂාන්ති, ක්ෂාන්ති ච ක්ෂාපෙ ච ජානාති ක්ෂාන්තිමෝකෝ. අසං ක්ෂාන්තිමෝකෝ.

කතමෝ අනුපාදවිත්තස්ස විමෝකෝ: සියා ඵකො අනුපාදවිත්තස්ස විමෝකෝ දස අනුපාදවිත්තස්ස විමෝකෝ භොනති, දස අනුපාදවිත්තස්ස විමෝකෝ ඵකො අනුපාදවිත්තස්ස විමෝකෝ භොති චජ්චවසෙන පරියායෙන.

සියාති කථංකං සියා: අනිච්චානුපයස්සා සද්ධං නිවිච්චො උපාදානා මුච්චති අනුපාදවිත්තස්ස විමෝකෝ. දුක්ඛානුපයස්සා සද්ධං සුඛතො උපාදානා මුච්චති අනුපාදවිත්තස්ස විමෝකෝ. අනාගතානුපයස්සා සද්ධං අතතතො උපාදානා මුච්චති අනුපාදවිත්තස්ස විමෝකෝ. නිබ්බදනුපයස්සා සද්ධං නිබ්බදනා උපාදානා මුච්චති අනුපාදවිත්තස්ස විමෝකෝ. විරාගානුපයස්සා සද්ධං රාගතො උපාදානා මුච්චති අනුපාදවිත්තස්ස විමෝකෝ. නිරෝධානුපයස්සා සද්ධං සමුදයතො උපාදානා මුච්චති අනුපාදවිත්තස්ස විමෝකෝ පරිතිස්සග්ගානුපයස්සා සද්ධං ආදානතො උපාදානා මුච්චති අනුපාදවිත්තස්ස විමෝකෝ. අතිමත්තානුපයස්සා සද්ධං නිමත්තතො උපාදානා මුච්චති අනුපාදවිත්තස්ස විමෝකෝ. අප්පණ්ණිකානුපයස්සා සද්ධං ප්‍රතිතිස්සා උපාදානා මුච්චති අනුපාදවිත්තස්ස විමෝකෝ. සුඤ්ඤානානුපයස්සා සද්ධං අභිනිවේසගො උපාදානා මුච්චති අනුපාදවිත්තස්ස විමෝකෝ.

ඵචං සියා ඵකො අනුපාදවිත්තස්ස විමෝකෝ දස අනුපාදවිත්තස්ස විමෝකෝ භොනති, දස අනුපාදවිත්තස්ස විමෝකෝ ඵකො අනුපාදවිත්තස්ස විමෝකෝ භොති චජ්චවසෙන පරියායෙන.

1. ජානාති - සා, පු. 2. ජානො - සා 3. ජානාති - සා 4. ජාන - සා 5. නිවරණං - සා.

ධ්‍යානවිමෝක්ෂ නම් කවරේ යත්: නෙත්‍රසූත්‍රය නෙමේ ධ්‍යාන කෙරේ නු' යි ධ්‍යාන නම, කාමච්ඡන්දය දවා නු' යි ධ්‍යාන නම, ධ්‍යාන කරනුයේ මිදේ නු' යි ධ්‍යානවිමෝක්ෂ නම, දවනුයේ මිදේ නු' යි ධ්‍යානවිමෝක්ෂ නම. ක්‍රියානී යනු: ධර්මයෝ යැ, ක්‍රියානී යනු: කෙලෙසුන් යැ; ධ්‍යාන කළ ධර්මයන් ද දැවුණු කෙලෙසුන් ද දැනී නු' යි ධ්‍යානවිමෝක්ෂ නම, අව්‍යාපාද නෙමේ ක්‍රියාන කෙරේ නු' යි ධ්‍යාන නම, ව්‍යාපාදය දවා නු' යි ධ්‍යාන නම, ධ්‍යාන කරනුයේ මිදේ නු' යි ධ්‍යානවිමෝක්ෂ නම, දවනුයේ මිදේ නු' යි ධ්‍යානවිමෝක්ෂ නම. ක්‍රියානී යනු: ධර්මයෝ යැ, ක්‍රියානී යනු: කෙලෙසුන් යැ, ධ්‍යාන කළ ධර්මයන් ද දැවුණු කෙලෙසුන් ද දැනී නු' යි ධ්‍යානවිමෝක්ෂ නම. ආලෝකනංශු භෝමෝ ධ්‍යාන කෙරේ නු' යි ධ්‍යාන නම, පිහිටිකිය දවා නු' යි ධ්‍යාන නම ... අවික්ෂේප නෙමේ ධ්‍යාන කෙරේ නු' යි ධ්‍යාන නම, ඔෆ්ඛිතය දවා නු' යි ධ්‍යාන නම ... බම්බවචන්ද්‍රාන නෙමේ ධ්‍යාන කෙරේ නු' යි ධ්‍යාන නම, විවිචිතය දවා නු' යි ධ්‍යාන නම ... ශුභ නෙමේ ධ්‍යාන කෙරේ නු' යි ධ්‍යාන නම, අභිද්‍රව දවා නු' යි ධ්‍යාන නම ... ප්‍රාමෝද්‍ය නෙමේ ධ්‍යාන කෙරේ නු' යි ධ්‍යාන නම, අරතිය දවා නු' යි ධ්‍යාන නම ... ප්‍රථමධ්‍යාන නෙමේ ධ්‍යාන කෙරේ නු' යි ධ්‍යාන නම, නිවරණයන් දවා නු' යි ධ්‍යාන නම ... අභිනිමානී නෙමේ ධ්‍යාන කෙරේ නු' යි ධ්‍යාන නම, හැම කෙලෙසුන් දවා නු' යි ධ්‍යාන නම ... ධ්‍යාන කරනුයේ මිදේ නු' යි ධ්‍යානවිමෝක්ෂ නම, දවනුයේ මිදේ නු' යි ධ්‍යානවිමෝක්ෂ නම. ක්‍රියානී යනු: ධර්මයෝ යැ, ක්‍රියානී යනු: කෙලෙසුන් යැ, ධ්‍යාන කළ දහමුද්‍ර දැවුණු කෙලෙසුන් ද දැනී නු' යි ධ්‍යානවිමෝක්ෂ නම. මේ ධ්‍යානවිමෝක්ෂ නම් වේ.

අනුපාදවිතනවිමෝක්ෂ කවරේ යත්: එක් අනුපාදවිතනවිමෝක්ෂය දහ අනුපාදවිතනවිමෝක්ෂයෝ වෙති ද දහ අනුපාදවිතනවිමෝක්ෂයෝ එක් අනුපාදවිතනවිමෝක්ෂය වේ යයි ද වස්තු වශයෙන් පසාරියයෙන් වන්නේ යි.

යියා යනු: නිසෙයින් වන්නේ යැ යත්: අනිච්චානුපසංහාඤ්ඤා නිත්‍යවශයෙන් පැවැති උපාදනයෙන් (ග්‍රහණයෙන්) මිදේ නු' යි අනුපාදවිතනවිමෝක්ෂ යැ, දුක්ඛානුපසංහාඤ්ඤා සුඛවශයෙන් පැවැති උපාදනයෙන් මිදේ නු' යි අනුපාදවිතනවිමෝක්ෂ යැ, අනත්තානුපසංහාඤ්ඤා ආත්මවශයෙන් පැවැති උපාදනයෙන් මිදේ නු' යි අනුපාදවිතනවිමෝක්ෂ යැ, නිබ්බදනුපසංහාඤ්ඤා නන්දිවශයෙන් පැවැති උපාදනයෙන් මිදේ නු' යි අනුපාදවිතනවිමෝක්ෂ යැ, විරාගානුපසංහාඤ්ඤා රාගවශයෙන් පැවැති උපාදනයෙන් මිදේ නු' යි අනුපාදවිතනවිමෝක්ෂ යැ, නිරෝධානුපසංහාඤ්ඤා සමුදය වශයෙන් පැවැති උපාදනයෙන් මිදේ නු' යි අනුපාදවිතනවිමෝක්ෂ යැ, පටිනිසංගානුපසංහාඤ්ඤා ආද්‍යවශයෙන් පැවැති උපාදනයෙන් මිදේ නු' යි අනුපාදවිතනවිමෝක්ෂ යැ, අනිමිත්තානුපසංහාඤ්ඤා නිමිත්තවශයෙන් පැවැති උපාදනයෙන් මිදේ නු' යි අනුපාදවිතනවිමෝක්ෂ යැ, අපසන්නිකානුපසංහාඤ්ඤා ප්‍රණිඛිවශයෙන් පැවැති උපාදනයෙන් මිදේ නු' යි අනුපාදවිතනවිමෝක්ෂ යැ, සුඤ්ඤානානුපසංහාඤ්ඤා අනිතිවෙත වශයෙන් පැවැති උපාදනයෙන් මිදේ නු' යි අනුපාදවිතනවිමෝක්ෂ යි.

මෙසෙයින් එක් අනුපාදවිතනවිමෝක්ෂය දහ අනුපාදවිතනවිමෝක්ෂයෝ වෙති ද දහ අනුපාදවිතනවිමෝක්ෂයෝ එක් අනුපාදවිතනවිමෝක්ෂය වේ යයි ද වස්තුවශයෙන් පසාරියයෙන් වන්නේ යි.

රූපෙ අභිච්චානුපස්සනා ඤාණං නිව්චතො උපාදානා මුච්චතිති අනු-
පාදවිතනස්ස විමොක්කො. -පෙ- රූපෙ සුඤ්ඤානානුපස්සනා ඤාණං
අභිනිවෙසනො උපාදානා මුච්චතිති අනුපාදවිතනස්ස විමොක්කො. එවං
සියා එකො අනුපාදවිතනස්ස විමොක්කො දස අනුපාදවිතනස්ස විමොක්කො
භොනති, දස අනුපාදවිතනස්ස විමොක්කො එකො අනුපාදවිතනස්ස
විමොක්කො භොති චජ්චසෙන පරිසායෙන.

වෙදනාය -පෙ- සඤ්ඤාය -පෙ- සංකාරෙසු -පෙ- විඤ්ඤාණෙ -පෙ-
වනක්ඛම් -පෙ- ජරාමරණෙ සුඤ්ඤානානුපස්සනා ඤාණං අභිනිවෙසනො
උපාදානා මුච්චතිති අනුපාදවිතනස්ස විමොක්කො. එවං සියා එකො
අනුපාදවිතනස්ස විමොක්කො දස අනුපාදවිතනස්ස විමොක්කො භොනති,
දස අනුපාදවිතනස්ස විමොක්කො එකො අනුපාදවිතනස්ස විමොක්කො භොති
චජ්චසෙන පරිසායෙන.

අභිච්චානුපස්සනා ඤාණං කතිත්‍රපාදානෙති¹ මුච්චති. දුක්ඛානුපස්සනා
ඤාණං කතිත්‍රපාදානෙති මුච්චති. අනත්තානුපස්සනා ඤාණං කතිත්‍රපාදානෙති
මුච්චති. නිබ්බදනුපස්සනා ඤාණං -පෙ- විරාගානුපස්සනා ඤාණං -පෙ-
නිරෝධානුපස්සනා ඤාණං -පෙ- පටිතිස්සග්ගානුපස්සනා ඤාණං -පෙ-
අතිමිත්තානුපස්සනා ඤාණං -පෙ- අප්පණීතිතානුපස්සනා ඤාණං -පෙ-
සුඤ්ඤානානුපස්සනා ඤාණං කතිත්‍රපාදානෙති මුච්චතිති.

අභිච්චානුපස්සනා ඤාණං නිත්‍රපාදානෙති මුච්චති, දුක්ඛානුපස්සනා
ඤාණං එකුපාදානා² මුච්චති, අනත්තානුපස්සනා ඤාණං නිත්‍රපාදානෙති
මුච්චති, නිබ්බදනුපස්සනා ඤාණං එකුපාදානා මුච්චති, විරාගානුපස්සනා
ඤාණං එකුපාදානා මුච්චති, නිරෝධානුපස්සනා ඤාණං චතුත්‍රපාදානෙති
මුච්චති, පටිතිස්සග්ගානුපස්සනා ඤාණං චතුත්‍රපාදානෙති මුච්චති, අතිමිත්තානු-
පස්සනා ඤාණං නිත්‍රපාදානෙති මුච්චති, අප්පණීතිතානුපස්සනා ඤාණං
එකුපාදානා මුච්චති, සුඤ්ඤානානුපස්සනා ඤාණං නිත්‍රපාදානෙති මුච්චති.

අභිච්චානුපස්සනා ඤාණං කතමෙති නිත්‍රපාදානෙති මුච්චති දිට්ඨපාදානා
සීලබ්බතුපාදානා³ අත්තවාදුපාදානා. අභිච්චානුපස්සනා ඤාණං ඉමෙති
නිත්‍රපාදානෙති මුච්චති.

දුක්ඛානුපස්සනා ඤාණං කතමා එකුපාදානා මුච්චති: කාමුපාදානා.
දුක්ඛානුපස්සනා ඤාණං ඉදං එකුපාදානා⁴ මුච්චති.

අනත්තානුපස්සනා ඤාණං කතමෙති නිත්‍රපාදානෙති මුච්චති: දිට්ඨපා-
දානා සීලබ්බතුපාදානා අත්තවාදුපාදානා. අනත්තානුපස්සනා ඤාණං ඉමෙති
නිත්‍රපාදානෙති මුච්චති.

නිබ්බදනුපස්සනා ඤාණං කතමා එකුපාදානා මුච්චති: කාමුපාදානා.
නිබ්බදනුපස්සනා ඤාණං ඉදං එකුපාදානා මුච්චති.

විරාගානුපස්සනා ඤාණං කතමා එකුපාදානා මුච්චති: කාමුපාදානා.
විරාගානුපස්සනා ඤාණං ඉදං එකුපාදානා මුච්චති.

1 කතිත්‍ර පාදානෙති - මජ්ඣිම., සූ. 1

2 එකුපාදානා - මජ්ඣිම., සූ. 1

3 සීලබ්බතුපාදානා - මජ්ඣිම., සූ. 1

4 ඉතොපාදානා - සූ. 1 ඉමා එකුපාදානා - සී 1, ඉමං එකුපාදානං - PTS,

රූපයෙහි අනිවාර්යානුපයානුකූලය නිත්‍යවශයෙන් පැවැති උපාදානයෙන් මිදේ නු' යි අනුපාදවිතතාවිමෝක්‍ෂය යි ... රූපයෙහි සුඤ්ඤතානුපයානුකූලය අභිතිවෛශ වශයෙන් පැවැති උපාදානයෙන් මිදේ නු' යි අනුපාදවිතතාවිමෝක්‍ෂය යි. මෙසෙයින් එක් අනුපාදවිතතාවිමෝක්‍ෂය දෘශ්‍ය අනුපාදවිතතාවිමෝක්‍ෂයෝ වෙති ද දෘශ්‍ය අනුපාදවිතතාවිමෝක්‍ෂයෝ එක් අනුපාදවිතතාවිමෝක්‍ෂය වේ යයි ද වස්තු වශයෙන් පයභිංයයෙන් වන්නේ යි.

වෙදනායෙහි ... සංඥයෙහි ... සංසකාරයන්හි ... විඤ්ඤායෙහි ... චක්‍ෂුසෙහි ... ජරාමරණයෙහි සුඤ්ඤතානුපයානුකූලය අභිතිවෛශ වශයෙන් පැවැති උපාදානයෙන් මිදේ නු' යි අනුපාදවිතතාවිමෝක්‍ෂය යි. මෙසෙයින් එක් අනුපාදවිතතාවිමෝක්‍ෂය දෘශ්‍ය අනුපාදවිතතාවිමෝක්‍ෂයෝ වෙති ද දෘශ්‍ය අනුපාදවිතතාවිමෝක්‍ෂයෝ එක් අනුපාදවිතතාවිමෝක්‍ෂය වේ යයි ද වස්තු වශයෙන් පයභිංයයෙන් වන්නේ යි.

අනිවාර්යානුපයානුකූලය කෙතෙක් උපාදානයන් කෙරෙන් මිදේ ද, දුක්ඛානුපයානුකූලය කෙතෙක් උපාදානයන් කෙරෙන් මිදේ ද, අනත්තානුපයානුකූලය කෙතෙක් උපාදානයන් කෙරෙන් මිදේ ද, නිබ්බදානුපයානුකූලය ... විරාගානුපයානුකූලය ... නිරෝධානුපයානුකූලය ... පටිතිස්සග්ගානුපයානුකූලය ... අතිමිත්තානුපයානුකූලය ... අප්පණ්ණිකානුපයානුකූලය ... සුඤ්ඤතානුපයානුකූලය කෙතෙක් උපාදානයන් කෙරෙන් මිදේ ද යත්:

අනිවාර්යානුපයානුකූලය තුන් උපාදානයෙකින් මිදෙයි, දුක්ඛානුපයානුකූලය එක් උපාදානයෙකින් මිදෙයි, අනත්තානුපයානුකූලය තුන් උපාදානයෙකින් මිදෙයි, නිබ්බදානුපයානුකූලය එක් උපාදානයෙකින් මිදෙයි, විරාගානුපයානුකූලය එක් උපාදානයෙකින් මිදෙයි, නිරෝධානුපයානුකූලය සතර උපාදානයෙකින් මිදෙයි, පටිතිස්සග්ගානුපයානුකූලය සතර උපාදානයෙකින් මිදෙයි, අතිමිත්තානුපයානුකූලය තුන් උපාදානයෙකින් මිදෙයි, අප්පණ්ණිකානුපයානුකූලය එක් උපාදානයෙකින් මිදෙයි, සුඤ්ඤතානුපයානුකූලය තුන් උපාදානයෙකින් මිදේ.

අනිවාර්යානුපයානුකූලය කවර තුන් උපාදානයෙකින් මිදෙයි යත්: දුෂ්චල්ලාසාදනසෙන, ශීලව්‍රතොපාදානයෙන ආනව්‍යාදොපාදානයෙනි. අනිවාර්යානුපයානුකූලය මේ තුන් උපාදානයෙන් මිදෙයි.

දුක්ඛානුපයානුකූලය කවර එක් උපාදානයෙකින් මිදෙයි යත්: කාමොපාදානයෙනි. දුක්ඛානුපයානුකූලය මේ එක් උපාදානයෙන් මිදෙයි.

අනත්තානුපයානුකූලය කවර තුන් උපාදානයෙකින් මිදෙයි යත්: දුෂ්චල්ලාසාදනසෙන, ශීලව්‍රතොපාදානයෙන, ආනව්‍යාදොපාදානයෙනි. අනත්තානුපයානුකූලය මේ තුන් උපාදානයෙන් මිදෙයි.

නිබ්බදානුපයානුකූලය කවර එක් උපාදානයෙකින් මිදෙයි යත්: කාමොපාදානයෙනි. නිබ්බදානුපයානුකූලය මේ එක් උපාදානයෙන් මිදෙයි.

විරාගානුපයානුකූලය කවර එක් උපාදානයෙකින් මිදෙයි යත්: කාමොපාදානයෙනි. විරාගානුපයානුකූලය මේ එක් උපාදානයෙන් මිදෙයි.

නිරෝධානුපසංඝනා ඤාණං කතමෙති චතුත්‍රපාදනෙති මුළුවති කාමු-
පාදනා දිට්ඨපාදනා සීලබ්බතුපාදනා අත්තවාද්‍රපාදනා. නිරෝධානුපසංඝනා
ඤාණං ඉමෙති චතුත්‍රපාදනෙති මුළුවති

පටිනිසංගොත්‍රපසංඝනා ඤාණං කතමෙති චතුත්‍රපාදනෙති මුළුවති:
කාමුපාදනා දිට්ඨපාදනා සීලබ්බතුපාදනා අත්තවාද්‍රපාදනා. පටිනිසංගොත්‍ර-
පසංඝනා ඤාණං ඉමෙති චතුත්‍රපාදනෙති මුළුවති.

අනිමිත්තානුපසංඝනා ඤාණං කතමෙති තිත්‍රපාදනෙති මුළුවති: දිට්ඨ-
පාදනා සීලබ්බතුපාදනා අත්තවාද්‍රපාදනා. අනිමිත්තානුපසංඝනා ඤාණං
ඉමෙති තිත්‍රපාදනෙති මුළුවති

අප්පණ්ණිකානුපසංඝනා ඤාණං කතමා එකුපාදනා මුළුවති කාමු-
පාදනා. අප්පණ්ණිකානුපසංඝනා ඤාණං ඉදං එකුපාදනා මුළුවති.

සුඤ්ඤානානුපසංඝනා ඤාණං කතමෙති තිත්‍රපාදනෙති මුළුවති: දිට්ඨ-
පාදනා සීලබ්බතුපාදනා අත්තවාද්‍රපාදනා. සුඤ්ඤානානුපසංඝනා ඤාණං
ඉමෙති තිත්‍රපාදනෙති මුළුවති.

යඤ්ච අනිච්චානුපසංඝනා ඤාණං, යඤ්ච අත්තනානුපසංඝනා ඤාණං,
යඤ්ච අනිමිත්තානුපසංඝනා ඤාණං, යඤ්ච සුඤ්ඤානානුපසංඝනා ඤාණං,
ඉමානි චතතාරි ඤාණානි තිත්‍රපාදනෙති මුළුවනති: දිට්ඨපාදනා සීලබ්බතු-
පාදනා අත්තවාද්‍රපාදනා. යඤ්ච දුක්ඛානුපසංඝනා ඤාණං, යඤ්ච නිබ්බිදුත්‍ර-
පසංඝනා ඤාණං, යඤ්ච විරෝධානුපසංඝනා ඤාණං, යඤ්ච අප්පණ්ණිකානු-
පසංඝනා ඤාණං, ඉමානි චතතාරි ඤාණානි එකුපාදනා මුළුවනති: කාමු-
පාදනා. යඤ්ච නිරෝධානුපසංඝනා ඤාණං, යඤ්ච පටිනිසංගොත්‍රපසංඝනා
ඤාණං, ඉමානි ද්වෙ ඤාණානි චතුත්‍රපාදනෙති මුළුවනති: කාමුපාදනා
දිට්ඨපාදනා සීලබ්බතුපාදනා අත්තවාද්‍රපාදනා. අයං අනුපාදා¹ විතතස්ස
විමොක්ඛො.

විමොක්ඛකථාය පටිපාටිකථාණවාරං.²

නිණ්ණිඛො පටිමානි විමොක්ඛමුඛානි, ලොකනිශ්ශානාය සංචත්තනනි:
සබ්බසංඛාරෙ පරිච්ඡේදපරිච්චමනො³ සමනුපසංගතනාය අනිමිත්තාය ච
ධාතුයා විතතසමපකකඤ්ඤානාය, සබ්බසංඛාරෙසු මනොසමුත්තෙජ්ඣනාය
අප්පණ්ණිකාය ච ධාතුයා විතතසමපකකඤ්ඤානාය, සබ්බධමෙම පරතො
සමනුපසංගතනාය, සුඤ්ඤානාය ච ධාතුයා විතතසමපකකඤ්ඤානාය ඉමානි
නිණ්ණි විමොක්ඛමුඛානි ලොකනිශ්ශානාය සංචත්තනනි.

අනිච්චතො මනසිකරොතො කථං සංඛාරා උපට්ඨහනති.⁴ දුක්ඛතො
මනසිකරොතො කථං සංඛාරා උපට්ඨහනති. අනත්තතො මනසිකරොතො
කථං සංඛාරා උපට්ඨහනති: අනිච්චතො මනසිකරොතො ඛයතො සංඛාරා
උපට්ඨහනති, දුක්ඛතො මනසිකරොතො භයතො සංඛාරා උපට්ඨහනති,
අනත්තතො මනසිකරොතො සුඤ්ඤානො සංඛාරා උපට්ඨහනති.

1. අනුපාදය - සි 1,

2. පඨමොණ්ඩාරං-මජ්ඣිම, පඨමොණ්ඩාරං - සෘෂ්ට්ස්,

3. පරිච්චමනො සෘෂ්ට්ස්, පරිච්චමනො - PTS

4. උපට්ඨහනති - මජ්ඣිම, සෘෂ්ට්ස්

නිරෝධානුපසංභාංගුණය කවර සතර උපාදානසෙකින් මිදෙයි යත්: කාමෝපාදානසෙන, දුෂ්ටව්‍යුපාදානසෙන, ශීලව්‍රතෝපාදානසෙන, ආත්මවාදෝපාදානසෙනි. නිරෝධානුපසංභාංගුණය මේ සතර උපාදානසෙන් මිදෙයි.

පටිතිස්සග්ගානුපසංභාංගුණය කවර සතර උපාදානසෙකින් මිදෙයි යත්: කාමෝපාදානසෙන, දුෂ්ටව්‍යුපාදානසෙන, ශීලව්‍රතෝපාදානසෙන, ආත්මවාදෝපාදානසෙනි. පටිතිස්සග්ගානුපසංභාංගුණය මේ සතර උපාදානසෙන් මිදෙයි.

අතිමිත්තානුපසංභාංගුණය කවර තුන් උපාදානසෙකින් මිදෙයි යත්: දුෂ්ටව්‍යුපාදානසෙන, ශීලව්‍රතෝපාදානසෙන, ආත්මවාදෝපාදානසෙනි. අතිමිත්තානුපසංභාංගුණය මේ තුන් උපාදානසෙන් මිදෙයි.

අප්පණ්ණිතිනානුපසංභාංගුණය කවර එක් උපාදානසෙකින් මිදෙයි යත්: කාමෝපාදානසෙනි අප්පණ්ණිතිනානුපසංභාංගුණය මේ එක් උපාදානසෙන් මිදෙයි.

සුඤ්ඤානානුපසංභාංගුණය කවර තුන් උපාදානසෙකින් මිදෙයි යත්: දුෂ්ටව්‍යුපාදානසෙන, ශීලව්‍රතෝපාදානසෙන, ආත්මවාදෝපාදානසෙනි. සුඤ්ඤානානුපසංභාංගුණය මේ තුන් උපාදානසෙන් මිදෙයි.

යම් අතිව්‍යානුපසංභාංගුණයෙකුත් යම් අනන්තානුපසංභාංගුණයෙකුත් යම් අතිමිත්තානුපසංභාංගුණයෙකුත් යම් සුඤ්ඤානානුපසංභාංගුණයෙකුත් වේ ද, මේ සතර ඥානයෝ තුන් උපාදානසෙකින් මිදෙති: දුෂ්ටව්‍යුපාදානසෙන, ශීලව්‍රතෝපාදානසෙන, ආත්මවාදෝපාදානසෙනි. යම් දුක්ඛානුපසංභාංගුණයෙකුත් යම් නිබ්බදානුපසංභාංගුණයෙකුත් යම් විරාගානුපසංභාංගුණයෙකුත් යම් අප්පණ්ණිතිනානුපසංභාංගුණයෙකුත් වේ ද, මේ සතර ඥානයෝ එක් උපාදානසෙකින් මිදෙති: කාමෝපාදානසෙනි. යම් නිරෝධානුපසංභාංගුණයෙකුත් යම් පටිතිස්සග්ගානුපසංභාංගුණයෙකුත් වේ ද මේ ඤාණයෝ දෙදෙන සතර උපාදානසෙකින් මිදෙති: කාමෝපාදානසෙන දුෂ්ටව්‍යුපාදානසෙන, ශීලව්‍රතෝපාදානසෙන, ආත්මවාදෝපාදානසෙනි. මේ අනුපාදවිත්තවිමෝක්ෂ යි.

විමෝක්ෂකථායෙහි පළමු වන බණවර යි.

මේ තුන් විමෝක්ෂමුඛයෝ (ත්‍රේමාතුක) ලොකයෙන් නික්මීම පිණිස පවතින්: හැම සංඝකාරයන් පරිවේද වගයෙන් පක්ෂින වගයෙන් නුවණින් විමසන බැවින් ද අතිමිත්ත සංකිංසාන නිජාණධාතූයෙහි සිත පිම්පෙන බැවින් ද (ලොකනියතීණය වෙයි), හැම සංඝකාරයන්හි සිත සංවේග කරන බැවින් ද අප්‍රණ්ණිත සංකිංසාන නිජාණධාතූයෙහි සිත පිම්පෙන බැවින් ද (ලොකනියතීණය වෙයි), හැම ධර්මයන් අනාත්ම වගයෙන් නුවණින් විමසන බැවින් ද ගුණාන සංකිංසාන නිජාණධාතූයෙහි සිත පිම්පෙන බැවින් ද (ලොකනියතීණය වෙයි). මේ තුන් විමෝක්ෂමුඛයෝ ලොකනියතීණය පිණිස පවතින්.

අනිත්‍ය හෙයින් මෙතෙහිකරත්තාහට කිසෙයින් සංඝකාරයෝ වටහන් ද, දුඃඛ හෙයින් මෙතෙහිකරත්තාහට කිසෙයින් සංඝකාරයෝ වටහන් ද, අනාත්ම හෙයින් මෙතෙහිකරත්තාහට කිසෙයින් සංඝකාරයෝ වටහන් ද, අනිත්‍ය හෙයින් මෙතෙහි කරත්තාහට ඝය විසින් සංඝකාරයෝ වටහති. දුඃඛ හෙයින් මෙතෙහිකරත්තාහට භය විසින් සංඝකාරයෝ වටහති. අනාත්ම හෙයින් මෙතෙහි කරත්තාහට ගුණ විසින් සංඝකාරයෝ වටහන්.

අනිච්චතො මනසිකරොතො කිංඛුලං විතතං භොති, දුක්ඛතො මනසිකරොතො කිංඛුලං විතතං භොති, අනත්තතො මනසිකරොතො කිංඛුලං විතතං භොති: අනිච්චතො මනසිකරොතො අබ්මොක්ඛබ්බුලං විතතං භොති, දුක්ඛතො මනසිකරොතො පසංඝබ්බුලං විතතං භොති, අනත්තතො මනසිකරොතො වෙදබ්බුලං විතතං භොති.

අනිච්චතො මනසිකරොතො අබ්මොක්ඛබ්බුලො කතමිත්ථියං පටි-
ලහති, දුක්ඛතො මනසිකරොතො පසංඝබ්බුලො කතමිත්ථියං පටිලහති,
අනත්තතො මනසිකරොතො වෙදබ්බුලො කතමිත්ථියං පටිලහති:
අනිච්චතො මනසිකරොතො අබ්මොක්ඛබ්බුලො සද්ධිත්ථියං පටිලහති,
දුක්ඛතො මනසිකරොතො පසංඝබ්බුලො සමාධිත්ථියං පටිලහති,
අනත්තතො මනසිකරොතො වෙදබ්බුලො පඤ්ඤිත්ථියං පටිලහති.

අනිච්චතො මනසිකරොතො අබ්මොක්ඛබ්බුලස්ස කතමිත්ථියං ආධි-
පතෙය්‍යං භොති, භාවනාය කතිත්ථියාති තදකුසාති¹ භොනති, සභජාත-
පච්චයා භොනති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා භොනති, නිස්සයපච්චයා භොනති,
සමප්පුහතපච්චයා භොනති, එකරසා භොනති, කෙතවෙය්‍ය භාවනා, කො
භාවෙති:

දුක්ඛතො මනසිකරොතො පසංඝබ්බුලස්ස කතමිත්ථියං ආධිපතෙය්‍යං
භොති, භාවනාය කතිත්ථියාති තදකුසාති භොනති, සභජාතපච්චයා
භොනති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා භොනති, නිස්සයපච්චයා භොනති, සමප-
පුහතපච්චයා භොනති, එකරසා භොනති, කෙතවෙය්‍ය භාවනා, කො
භාවෙති:

අනත්තතො මනසිකරොතො වෙදබ්බුලස්ස කතමිත්ථියං ආධිපතෙය්‍යං
භොති, භාවනාය කතිත්ථියා තදකුසාති භොනති, සභජාතපච්චයා භොනති,
අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා භොනති, නිස්සයපච්චයා භොනති, සමප්පුහතපච්චයා
භොනති, එකරසා භොනති, කෙතවෙය්‍ය භාවනා, කො භාවෙති:

අනිච්චතො මනසිකරොතො අබ්මොක්ඛබ්බුලස්ස සද්ධිත්ථියං ආධි-
පතෙය්‍යං භොති, භාවනාය චතුරාරිත්ථියාති තදකුසාති භොනති, සභ-
ජාතපච්චයා භොනති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා භොනති, නිස්සයපච්චයා
භොනති, සමප්පුහතපච්චයා භොනති, එකරසා භොනති, එකරසවෙය්‍ය
භාවනා, යො සම්මාපටිපන්නො සො භාවෙති, නත්ථි මිච්ඡාපටිපන්නස්ස
ඉත්ථියභාවනා.

දුක්ඛතො මනසිකරොතො පසංඝබ්බුලස්ස සමාධිත්ථියං ආධිපතෙය්‍යං
භොති, භාවනාය චතුරාරිත්ථියාති තදකුසාති භොනති, සභජාතපච්චයා
භොනති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා භොනති, නිස්සයපච්චයා භොනති, සමප-
පුහතපච්චයා භොනති, එකරසා භොනති, එකරසවෙය්‍ය භාවනා, යො
සම්මාපටිපන්නො සො භාවෙති, නත්ථි මිච්ඡාපටිපන්නස්ස ඉත්ථියභාවනා.

1. තදකුසා - ඡේයං, ස,

අනිත්‍ය හෙයින් මෙහෙතිකරන්නාහට සිත කුමක් බහුල කොට ඇත්තේ වේ ද, දුඃඛ හෙයින් මෙහෙති කරන්නාහට සිත කුමක් බහුල කොට ඇත්තේ වේ ද, අනාත්ම හෙයින් මෙහෙතිකරන්නාහට සිත කුමක් බහුල කොට ඇත්තේ වේ ද යත්: අනිත්‍ය හෙයින් මෙහෙතිකරන්නාහට අභිමොක්ඛය බහුල කොට ඇති සිත වෙයි, දුඃඛ හෙයින් මෙහෙතිකරන්නාහට ප්‍රමුඛිය බහුල කොට ඇති සිත වෙයි, අනාත්ම හෙයින් මෙහෙති කරන්නාහට තුෂ්ටිය බහුල කොට ඇති සිත වේ.

අනිත්‍ය හෙයින් මෙහෙතිකරනුයේ අභිමොක්ඛය බහුල කොට ඇති සේ කවර ඉන්ද්‍රියයක් ලබා ද, දුඃඛ හෙයින් මෙහෙතිකරනුයේ ප්‍රමුඛිය බහුල කොට ඇති සේ කවර ඉන්ද්‍රියයක් ලබා ද, අනාත්ම හෙයින් මෙහෙතිකරනුයේ තුෂ්ටිය බහුල කොට ඇති සේ කවර ඉන්ද්‍රියයක් ලබා ද යත්: අනිත්‍ය හෙයින් මෙහෙතිකරනුයේ අභිමොක්ඛය බහුල කොට ඇති සේ ශ්‍රද්ධාන්ද්‍රියය ලබයි, දුඃඛ හෙයින් මෙහෙතිකරනුයේ ප්‍රමුඛිය බහුල කොට ඇති සේ සමාධින්ද්‍රියය ලබයි, අනාත්ම හෙයින් මෙහෙතිකරනුයේ තුෂ්ටිය බහුල කොට ඇති සේ ප්‍රඥාන්ද්‍රියය ලබා.

අනිත්‍ය හෙයින් මෙහෙතිකරන්නා වූ අභිමොක්ඛ බහුලයාහට කවර ඉන්ද්‍රියයෙක් අධිපති කොට ඇත්තේ වේ ද, භාවනායෙහි කෙනෙක් ඉන්ද්‍රියයෝ එය අනුව යන්නාහු වෙත් ද, සහජාතප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, අන්‍යෝන්‍යප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, සම්ප්‍රසුක්ඛානුප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, එකකාන්‍යයෝ වෙත් ද, කවර අභියෝගීන් භාවනා වේ ද, කවරෙක් භාවනා කෙරේ ද,

දුඃඛ හෙයින් මෙහෙතිකරන්නා වූ ප්‍රමුඛිය බහුලයාහට කවර ඉන්ද්‍රියයෙක් අධිපති කොට ඇත්තේ වේ ද, භාවනායෙහි කෙනෙක් ඉන්ද්‍රියයෝ එය අනුව යන්නාහු වෙත් ද, සහජාතප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, අන්‍යෝන්‍යප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, සම්ප්‍රසුක්ඛානුප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, එකරස වෙත් ද, කවර අභියෝගීන් භාවනා වේ ද, කවරෙක් භාවනා කෙරේ ද,

අනාත්ම හෙයින් මෙහෙතිකරන්නා වූ තුෂ්ටි බහුලයාහට කවර ඉන්ද්‍රියයෙක් අධිපති කොට ඇත්තේ වේ ද, භාවනායෙහි කෙනෙක් ඉන්ද්‍රියයෝ එය අනුව යන්නාහු වෙත් ද, සහජාතප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, අන්‍යෝන්‍යප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, සම්ප්‍රසුක්ඛානුප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, එකරස වෙත් ද, කවර අභියෝගීන් භාවනා වේ ද, කවරෙක් භාවනා කෙරේ ද යත්:

අනිත්‍ය හෙයින් මෙහෙතිකරන්නා වූ අභිමොක්ඛ බහුලයාහට ශ්‍රද්ධාන්ද්‍රිය අධිපති වෙයි, භාවනායෙහි සතර ඉන්ද්‍රිය කෙනෙක් තදනුකූල වෙති, සහජාතප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, අන්‍යෝන්‍යප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, සම්ප්‍රසුක්ඛානුප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, එකරස වෙති, (විමුක්ඛරසයෙන්) එකරසාභියෙන් භාවනාව වෙයි, යමෙක් සමයක් ප්‍රතිපන්න වේ ද හෙතෙම භාවනා කෙරෙයි, මිට්ඨාප්‍රතිපන්නයාහට ඉන්ද්‍රියභාවනා නැති.

දුඃඛ හෙයින් මෙහෙති කරන්නා වූ ප්‍රමුඛිය බහුලයාහට සමාධින්ද්‍රිය අධිපති වෙයි, භාවනායෙහි සතර ඉන්ද්‍රියයෝ තදනුගාමී වෙති, සහජාතප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, අන්‍යෝන්‍යප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, සම්ප්‍රසුක්ඛානුප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, එකරස වෙති, එකරසාභියෙන් භාවනා වෙයි. යමෙක් සමයක් ප්‍රතිපන්න වේ ද හෙතෙම භාවනා කෙරෙයි. මිට්ඨාප්‍රතිපන්නයාහට ඉන්ද්‍රියභාවනා නැති.

අනත්තතො මනසිකරොතො වෙදබ්බුලස්ස පඤ්ඤිඤ්ඤියං ආබිපතෙය්‍යං
හොති, භාවනාය චන්තාරිඤ්ඤියාති තදන්තියාති හොනති, සහජාතපච්චයා
හොනති, අඤ්ඤාමඤ්ඤාපච්චයා හොනති, නිස්සයපච්චයා හොනති, සම්පයුත්ත-
පච්චයා හොනති, එකරසා හොනති, එකරසට්ඨන භාවනා, යො සම්මා-
පටිපනො සො භාවෙති, නත්ථි මිච්ඡාපටිපත්තාස්ස ඉඤ්ඤියභාවනා.

අනිච්චතො මනසිකරොතො අබිමොක්ඛබ්බුලස්ස කතම්ඤ්ඤියං ආබි-
පතෙය්‍යං හොති, භාවනාය කතිඤ්ඤියාති තදන්තියාති හොනති, සහජාත-
පච්චයා හොනති, අඤ්ඤාමඤ්ඤාපච්චයා හොනති, නිස්සයපච්චයා හොනති,
සම්පයුත්තපච්චයා හොනති, පටිවේධිකාලෙ කතම්ඤ්ඤියං ආබිපතෙය්‍යං
හොති, පටිවේධාය කතිඤ්ඤියාති තදන්තියාති හොනති, සහජාතපච්චයා
හොනති, අඤ්ඤාමඤ්ඤාපච්චයා හොනති, නිස්සයපච්චයා හොනති, සම්ප-
යුත්තපච්චයා හොනති, එකරසා හොනති, කෙනට්ඨන භාවනා,
කෙනට්ඨන පටිවේධො:

දුක්ඛතො මනසිකරොතො පස්සද්ධිබ්බුලස්ස කතම්ඤ්ඤියං ආබිපතෙය්‍යං
හොති, භාවනාය කතිඤ්ඤියාති තදන්තියාති හොනති, සහජාතපච්චයා
හොනති, අඤ්ඤාමඤ්ඤාපච්චයා හොනති, නිස්සයපච්චයා හොනති, සම්ප-
යුත්තපච්චයා හොනති, පටිවේධිකාලෙ කතම්ඤ්ඤියං ආබිපතෙය්‍යං හොති,
පටිවේධාය කතිඤ්ඤියාති තදන්තියාති හොනති, සහජාතපච්චයා හොනති,
අඤ්ඤාමඤ්ඤාපච්චයා හොනති, නිස්සයපච්චයා හොනති, සම්පයුත්තපච්චයා
හොනති, එකරසා හොනති, කෙනට්ඨන භාවනා, කෙනට්ඨන පටිවේධො:

අනත්තතො මනසිකරොතො වෙදබ්බුලස්ස කතම්ඤ්ඤියං ආබිපතෙය්‍යං
හොති, භාවනාය කතිඤ්ඤියාති තදන්තියාති හොනති, සහජාතපච්චයා
හොනති, අඤ්ඤාමඤ්ඤාපච්චයා හොනති, නිස්සයපච්චයා හොනති, සම්ප-
යුත්තපච්චයා හොනති, පටිවේධිකාලෙ කතම්ඤ්ඤියං ආබිපතෙය්‍යං හොති,
පටිවේධාය කතිඤ්ඤියාති තදන්තියාති හොනති, සහජාතපච්චයා හොනති,
අඤ්ඤාමඤ්ඤාපච්චයා හොනති, නිස්සයපච්චයා හොනති, සම්පයුත්තපච්චයා
හොනති, එකරසා හොනති, කෙනට්ඨන භාවනා, කෙනට්ඨන පටිවේධො.

අනිච්චතො මනසිකරොතො අබිමොක්ඛබ්බුලස්ස සද්ධිඤ්ඤියං ආබි-
පතෙය්‍යං හොති, භාවනාය චන්තාරිඤ්ඤියාති තදන්තියාති හොනති, සහජාත-
පච්චයා හොනති, අඤ්ඤාමඤ්ඤාපච්චයා හොනති, නිස්සයපච්චයා හොනති,
සම්පයුත්තපච්චයා හොනති, පටිවේධිකාලෙ පඤ්ඤිඤ්ඤියං ආබිපතෙය්‍යං
හොති, පටිවේධාය චන්තාරිඤ්ඤියාති තදන්තියාති හොනති, සහජාතපච්චයා
හොනති, අඤ්ඤාමඤ්ඤාපච්චයා හොනති, නිස්සයපච්චයා හොනති, සම්ප-
යුත්තපච්චයා හොනති, එකරසා හොනති, එකරසට්ඨන භාවනා, දස්ස-
නට්ඨන පටිවේධො. එවං පටිවිජ්ඣනෙනාපි භාවෙති, භාවෙනොපි
පටිවිජ්ඣති.

අනාත්ම හෙයින් මෙතෙහි කරන්නා වූ තුෂ්ටිබ්බුලයාභට ප්‍රඥෙත්‍ය අභිපති වෙයි, භාවනායෙහි සතර ඉන්ද්‍රියයෝ නදනුගාමී වෙති, සහජාන-ප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, අන්‍යෝ'න්‍යප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, නිග්‍රහ ප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, සම්ප්‍රසුක්ඛප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, එකරස වෙති, එකරසාභීයෙන් භාවනා වෙයි, යමෙක් සම්‍යක්ප්‍රතිපත්ත වේ ද හෙතෙම භාවනා කෙරෙයි, මිථ්‍යාප්‍රති-පත්තයාභට ඉන්ද්‍රියභාවනා නැති.

අනිත්‍ය හෙයින් මෙතෙහි කරන්නා වූ අධිමොක්ෂ බ්බුලයාභට කවර ඉන්ද්‍රියයෙක් අභිපති වේ ද, භාවනායෙහි කෙතෙක් ඉන්ද්‍රියයෝ නදනුගාමී වෙත් ද, සහජානප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, අන්‍යෝ'න්‍යප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, නිග්‍රහ-ප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, සම්ප්‍රසුක්ඛප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, (සත්‍ය) ප්‍රතිවේධ කාල-යෙහි කවර ඉන්ද්‍රියයෙක් අභිපති වේ ද, සත්‍යප්‍රතිවේධය පිණිස කෙතෙක් ඉන්ද්‍රියයෝ නදනුගාමී වෙත් ද, සහජානප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, අන්‍යෝ'න්‍ය-ප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, නිග්‍රහප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, සම්ප්‍රසුක්ඛප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, එකරස වෙත් ද, කවර අභීයෙන් භාවනා වේ ද, කවර අභීයෙන් ප්‍රතිවේධය වේ ද යත්:

දෘඪ හෙයින් මෙතෙහි කරන්නා වූ ප්‍රඥබ්බුලයාභට කවර ඉන්ද්‍රිය-යෙක් අභිපති වේ ද, භාවනායෙහි කෙතෙක් ඉන්ද්‍රියයෝ නදනුගාමී වෙත් ද, සහජානප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, අන්‍යෝ'න්‍යප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, නිග්‍රහප්‍රත්‍යය-යෝ වෙත් ද, සම්ප්‍රසුක්ඛප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, ප්‍රතිවේධ කාලයෙහි කවර ඉන්ද්‍රියයෙක් අභිපති වේ ද, ප්‍රතිවේධය පිණිස කෙතෙක් ඉන්ද්‍රියයෝ නදනුගාමී වෙත් ද, සහජානප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, අන්‍යෝ'න්‍යප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, නිග්‍රහ ප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, සම්ප්‍රසුක්ඛප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, එකරස වෙත් ද, කවර අභීයෙන් භාවනා වේ ද, කවර අභීයෙන් ප්‍රතිවේධ වෙයි යත්:

අනාත්ම හෙයින් මෙතෙහි කරන්නා වූ තුෂ්ටිබ්බුලයාභට කවර ඉන්ද්‍රිය-යෙක් අභිපති වේ ද, භාවනායෙහි කෙතෙක් ඉන්ද්‍රියයෝ නදනුගාමී වෙත් ද, සහජාන ප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, අන්‍යෝ'න්‍යප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, නිග්‍රහප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, සම්ප්‍රසුක්ඛප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, ප්‍රතිවේධකාලයෙහි කවර ඉන්ද්‍රියයෙක් අභිපති වේ ද, ප්‍රතිවේධය පිණිස කෙතෙක් ඉන්ද්‍රියයෝ නදනුගාමී වෙත් ද, සහජානප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, අන්‍යෝ'න්‍යප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, නිග්‍රහප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, සම්ප්‍රසුක්ඛප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, එකරස වෙත් ද, කවර අභීයෙන් භාවනා වේ ද, කවර අභීයෙන් ප්‍රතිවේධ වෙයි යත්:

අනිත්‍ය හෙයින් මෙතෙහි කරන්නා වූ අධිමොක්ෂ බ්බුලයාභට ශ්‍රභේද්‍ය අභිපති වෙයි, භාවනායෙහි සතර ඉන්ද්‍රියයෝ නදනුගාමී වෙති, සහජානප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, අන්‍යෝ'න්‍යප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, නිග්‍රහ ප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, සම්ප්‍රසුක්ඛප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, ප්‍රතිවේධකාලයෙහි ප්‍රඥෙත්‍ය අභිපති වෙයි. ප්‍රතිවේධය පිණිස සතර ඉන්ද්‍රියයෝ නදනුගාමී වෙති, සහජාන-ප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, අන්‍යෝ'න්‍යප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, නිග්‍රහප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, සම්ප්‍රසුක්ඛප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, එකරස වෙති, එකරසාභීයෙන් භාවනා වෙයි, දශිනාභීයෙන් ප්‍රතිවේධය වෙයි, මෙසෙයින් ප්‍රතිවේධ කරනුයේ ද භාවනා කෙරෙයි, භාවනා කරනුයේ ද, ප්‍රතිවේධ කෙරේ.

දුක්ඛතො මනසිකරොතො පස්සද්ධිභුලස්ස සමාධිඤ්ඤාං ආධිපතෙය්‍යං හොති, භාවනාය චත්තාරිඤ්ඤාති තදන්ධායාති හොනති, සහජාතපච්චයා-හොනති, අඤ්ඤාමඤ්ඤාපච්චයා හොනති, නිස්සයපච්චයා හොනති, සමප-යුත්තපච්චයා හොනති, පටිවේධිකාලෙ පඤ්ඤාඤ්ඤාං ආධිපතෙය්‍යං හොති, පටිවේධාය චත්තාරිඤ්ඤාති තදන්ධායාති හොනති, සහජාතපච්චයා හොනති, අඤ්ඤාමඤ්ඤාපච්චයා හොනති, නිස්සයපච්චයා හොනති, සමපයුත්තපච්චයා හොනති, එකරසා හොනති, එකරසථෙය්‍ය භාවනා, දස්සනථෙය්‍ය පටි-වේධො, එවං පටිච්ඡක්ඛන්තොපි භාවෙති, භාවෙතොපි පටිච්ඡක්ඛති.

අනත්තතො මනසිකරොතො වේදබහුලස්ස පඤ්ඤාඤ්ඤාං ආධිපතෙය්‍යං හොති, භාවනාය චත්තාරිඤ්ඤාති තදන්ධායාති හොනති, සහජාතපච්චයා හොනති, අඤ්ඤාමඤ්ඤාපච්චයා හොනති, නිස්සයපච්චයා හොනති, සමප-යුත්තපච්චයා හොනති, පටිවේධිකාලෙ¹, පඤ්ඤාඤ්ඤාං ආධිපතෙය්‍යං හොති, පටිවේධාය චත්තාරිඤ්ඤාති තදන්ධායාති හොනති, සහජාතපච්චයා හොනති, අඤ්ඤාමඤ්ඤාපච්චයා හොනති, නිස්සයපච්චයා හොනති, සමපයුත්තපච්චයා හොනති, එකරසා හොනති, එකරසථෙය්‍ය භාවනා, දස්සනථෙය්‍ය පටිවේධො, එවං පටිච්ඡක්ඛන්තොපි භාවෙති, භාවෙතොපි පටිච්ඡක්ඛති.

අතිච්චතො මනසිකරොතො කතම්ඤ්ඤාං අධිමතනං හොති, කත-ම්ඤ්ඤාස්ස අධිමතනතො සද්ධාච්චුත්තො² හොති. දුක්ඛතො මනසිකරොතො කතම්ඤ්ඤාං අධිමතනං හොති, කතම්ඤ්ඤාස්ස අධිමතනතො කායසකි³ හොති. අනත්තතො මනසිකරොතො කතම්ඤ්ඤාං අධිමතනං හොති, කතම්ඤ්ඤාස්ස අධිමතනතො දිට්ඨිපපතො හොති.

අතිච්චතො මනසිකරොතො සද්ධිඤ්ඤාං අධිමතනං හොති, සද්ධිඤ්ඤාස්ස අධිමතනතො සද්ධාච්චුත්තො,² හොති, දුක්ඛතො මනසිකරොතො සමා-ධිඤ්ඤාං අධිමතනං හොති, සමාධිඤ්ඤාස්ස අධිමතනතො කායසකි හොති, අනත්තතො මනසිකරොතො පඤ්ඤාඤ්ඤාං අධිමතනං හොති, පඤ්ඤාඤ්ඤා-ස්ස අධිමතනතො දිට්ඨිපපතො හොති.

‘සද්දහන්තො චිත්තොති’⁴ සද්ධාච්චුත්තො,² පුට්ඨානා සච්ඡිකතො’ති⁵ කායසකි, ‘දිට්ඨානා පතොති’ති දිට්ඨිපපතො, සද්දහන්තො චිත්තච්චති’ති⁶ සද්ධාච්චුත්තො,² ‘කිංතථස්සං පඨමං පුසති, පච්ඡා තිරොධං නිබ්බානං සච්ඡිකරොති’ති කායසකි, ‘දුක්ඛා සංඛාරා, සුඛො නිරොධො’ති ඤානං.⁷ හොති දිට්ඨං චිදිතං සච්ඡිකතං ඵස්සිතං පඤ්ඤායා’ති දිට්ඨිපපතො.

යො වායං පුග්ගලො සද්ධාච්චුත්තො, යො ච කායසකි, යො ච දිට්ඨිපපතො, යො ඉමෙ තයො පුග්ගලො සද්ධාච්චුත්තොපි කායසකිපි දිට්ඨිපපතොපි වජ්ජවස්සෙහ පරියායෙන.⁸

1. පටිවේධිකාලෙපි - මජ්ඣ.

2. සද්ධාච්චුත්තො - ස්‍යා.

3. කායසකි - ස්‍යා.

4. අභිමුත්තොති - ස්‍යා.

5. සච්ඡිකරොති - ස්‍යා. PTS.

6. අභිමුත්තොති - ස්‍යා.

7. ඤානං - ස්‍යා.

8. පරියායෙන සියාති - මජ්ඣ.

දූඛ හෙයින් මෙතෙහි කරන්නා වූ ප්‍රඥාබ්‍රහ්මලයාභට සමාධිඥය අභිපති වෙයි, භාවනායෙහි සතර ඉන්ද්‍රියයෝ නදනුගාමී වෙති, සහජාත-ප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, අන්‍යෝන්‍යප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, නිශ්‍රය ප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, සම්ප්‍රසන්නප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, ප්‍රතිවේධකාලයෙහි ප්‍රඥෙඥය අභිපති වෙයි, ප්‍රතිවේධය පිණිස සතර ඉන්ද්‍රියයෝ නදනුගාමී වෙති, සහජාතප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, අන්‍යෝන්‍යප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, සම්ප්‍රසන්න-ප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, එකරස වෙති, එකරසාභීයෙන් භාවනා වෙයි, දැනාභී-යෙන් ප්‍රතිවේධය වෙයි, මෙතෙසින් ප්‍රතිවේධ කරනුයේ ද, භාවනා කෙරෙයි, භාවනා කරනුයේ ද, ප්‍රතිවේධ කෙරේ.

අනාත්ම හෙයින් මෙතෙහි කරන්නා වූ, භූෂට්ඨලයාභට ප්‍රඥෙඥය අභිපති වෙයි, භාවනායෙහි සතර ඉන්ද්‍රියයෝ නදනුගාමී වෙති, සහජා-තප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, අන්‍යෝන්‍යප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, සම්ප්‍රසන්නප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, ප්‍රතිවේධ කාලයෙහි ප්‍රඥෙඥය අභිපති වෙයි, ප්‍රතිවේධය පිණිස සතර ඉන්ද්‍රියයෝ නදනුගාමී වෙති, සහජාතප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, අන්‍යෝන්‍යප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, නිශ්‍රය ප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, සම්ප්‍රසන්න-ප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, එකරස වෙති, එකරසාභීයෙන් භාවනා වෙයි, දැනාභී-යෙන් ප්‍රතිවේධය වෙයි, මෙතෙසින් ප්‍රතිවේධ කරනුයේ ද භාවනා කෙරෙයි, භාවනා කරනුයේ ද ප්‍රතිවේධ කෙරේ.

අනිත්‍ය හෙයින් මෙතෙහි කරන්නාභට කවර ඉන්ද්‍රියයෙක් බලවත් වේ ද, කවර ඉන්ද්‍රියයෙක් බලවත් බැවින් ශ්‍රද්ධාවිමුක්ත වේ ද, දූඛ හෙයින් මෙතෙහි කරන්නාභට කවර ඉන්ද්‍රියයෙක් බලවත් වේ ද, කවර ඉන්ද්‍රියයෙක් බලවත් බැවින් කායසාක්ෂී වේ ද, අනාත්ම හෙයින් මෙතෙහි කරන්නා භට කවර ඉන්ද්‍රියයෙක් බලවත් වේ ද, කවර ඉන්ද්‍රියයෙක් බලවත් බැවින් දෘෂ්ටිප්‍රාප්ත වෙයි යත්:

අනිත්‍ය හෙයින් මෙතෙහි කරන්නාභට ශ්‍රද්ධෙඥය බලවත් වෙයි, ශ්‍රද්ධෙඥය බලවත් බැවින් ශ්‍රද්ධාවිමුක්ත වෙයි, දූඛ හෙයින් මෙතෙහි කරන්නාභට සමාධිඥය බලවත් වෙයි, සමාධිඥය බලවත් බැවින් කාය-සාක්ෂී වෙයි, අනාත්ම හෙයින් මෙතෙහි කරන්නාභට ප්‍රඥෙඥය බලවත් වෙයි, ප්‍රඥෙඥය බලවත් බැවින් දෘෂ්ටිප්‍රාප්ත වේ.

හදගමින් මිදුණේ නු'යි ශ්‍රද්ධාවිමුක්ත යැ (ධ්‍යානසංගීය) සංගී කළ බැවින් ප්‍රත්‍යක්ෂ කරන ලද නු'යි කායසාක්ෂී යැ (ප්‍රඥෙඥයෙන්) දක්නා ලද බැවින් (නිවනට) පැමිණියේ නු'යි දෘෂ්ටිප්‍රාප්ත යි. හදගමින් මිදේ නු'යි ශ්‍රද්ධාවිමුක්ත යැ ධ්‍යානසංගීය පලමු වැ සංගී කෙරෙයි, පසුව නිරෝධ සංකරාග නිවිණය සාක්ෂාත් කෙරේ නු'යි කායසාක්ෂී යැ සංඝකාරයෝ දූඛයෝ යැ නිරෝධය සුඛ යැ'යි ප්‍රඥයෙන් දන්නා ලද දක්නා ලද ප්‍රකට කරන ලද සාක්ෂාත් කරන ලද සංගී කරනලද වේ නු'යි දෘෂ්ටිප්‍රාප්ත යි.

යමෙකුත් ශ්‍රද්ධාවිමුක්තපුද්ගල වේ ද යමෙකුත් කායසාක්ෂී වේ ද යමෙකුත් දෘෂ්ටිප්‍රාප්ත වේ ද මේ පුද්ගලයෝ නිදෙන වස්තුවකගෙන් පටහිසයෙන් ශ්‍රද්ධාවිමුක්ත ද වන්නාහ, කායසාක්ෂී ද වන්නාහ, දෘෂ්ටිප්‍රාප්ත ද වන්නාහ යි.

සීයාහි කථාකූච සියා. අනිච්චතො මනසිකරොතො සද්ධිනුයං අභි-
 මතනං ගොති, සද්ධිනුයං අභිමතනනා සද්ධාමිමුතො ගොති, දුක්ඛතො
 මනසිකරොතො සද්ධිනුයං අභිමතනං ගොති, සද්ධිනුයං අභිමතනනා
 සද්ධාමිමුතො ගොති, අනතනතො මනසිකරොතො සද්ධිනුයං අභිමතනං
 ගොති, සද්ධිනුයං අභිමතනනා සද්ධාමිමුතො ගොති, එවං ඉමෙ තයො
 පුග්ගලා සද්ධිනුයං වසෙන සද්ධාමිමුතො.

දුක්ඛතො මනසිකරොතො සමාධිනුයං අභිමතනං ගොති, සමාධිනු-
 යං අභිමතනනා කායසකිං ගොති, අනතනතො මනසිකරොතො
 සමාධිනුයං අභිමතනං ගොති, සමාධිනුයං අභිමතනනා කායසකිං
 ගොති, අනිච්චතො මනසිකරොතො සමාධිනුයං අභිමතනං ගොති,
 සමාධිනුයං අභිමතනනා කායසකිං ගොති, එවං ඉමෙ තයො පුග්ගලා
 සමාධිනුයං වසෙන කායසකිං.

අනතනතො මනසිකරොතො පඤ්ඤානුයං අභිමතනං ගොති,
 පඤ්ඤානුයං අභිමතනනා දිට්ඨිප්පතො ගොති. අනිච්චතො මනසි-
 කරොතො පඤ්ඤානුයං අභිමතනං ගොති, පඤ්ඤානුයං අභිමතනනා
 දිට්ඨිප්පතො ගොති, දුක්ඛතො මනසිකරොතො පඤ්ඤානුයං අභිමතනං
 ගොති, පඤ්ඤානුයං අභිමතනනා දිට්ඨිප්පතො ගොති. එවං ඉමෙ
 තයො පුග්ගලා පඤ්ඤානුයං වසෙන දිට්ඨිප්පතො.

යො වායං පුග්ගලො සද්ධාමිමුතො, යො ච කායසකිං, යො ච
 දිට්ඨිප්පතො, එවං සියා ඉමෙ තයො පුග්ගලා සද්ධාමිමුතොපි කාය-
 සකිංපි දිට්ඨිප්පතොපි වජ්ඣවසෙන පරියායෙන.

යො වායං පුග්ගලො සද්ධාමිමුතො, යො ච කායසකිං, යො ච
 දිට්ඨිප්පතො, සියා ඉමෙ තයො පුග්ගලා අඤ්ඤා යෙව සද්ධාමිමුතො,
 අඤ්ඤා කායසකිං, අඤ්ඤා දිට්ඨිප්පතො.

සීයාහි කථාකූච සියා. අනිච්චතො මනසිකරොතො සද්ධිනුයං අභි-
 මතනං ගොති, සද්ධිනුයං අභිමතනනා සද්ධාමිමුතො ගොති, දුක්ඛතො
 මනසිකරොතො සමාධිනුයං අභිමතනං ගොති, සමාධිනුයං අභිමතනනා
 කායසකිං ගොති. අනතනතො මනසිකරොතො පඤ්ඤානුයං අභිමතනං
 ගොති, පඤ්ඤානුයං අභිමතනනා දිට්ඨිප්පතො ගොති.

යො වායං පුග්ගලො සද්ධාමිමුතො, යො ච කායසකිං, යො ච
 දිට්ඨිප්පතො, එවං සියා ඉමෙ තයො පුග්ගලා සද්ධාමිමුතොපි කාය-
 සකිංපි දිට්ඨිප්පතොපි වජ්ඣවසෙන පරියායෙන, අඤ්ඤා යෙව සද්ධා-
 මිමුතො අඤ්ඤා කායසකිං, අඤ්ඤා දිට්ඨිප්පතො.

අනිච්චතො මනසිකරොතො සද්ධිනුයං අභිමතනං ගොති, සද්ධිනුයං
 අභිමතනනා සොභාපභවිමග්ගං පටිලහති, තෙන ට්ට්ටිති සද්ධානුයාදී.
 වතනාරිනුයාති තදභයාති ගොනති, සහජාතපච්චයා ගොනති, අඤ්ඤා-
 මඤ්ඤාපච්චයා ගොනති, නිස්සයපච්චයා ගොනති, සම්පසුතාපච්චයා ගොනති,
 සද්ධිනුයං වසෙන චතුර්තො ඉනුයානං භාවනා ගොති. යෙ හි කෙච්ඡි
 සද්ධිනුයං වසෙන සොභාපභවිමග්ගං පටිලහති, සබ්බෙ තෙ සද්ධානු-
 යාදිනො.

සීශා යනු: කිසෙසින් වන්නේ ද යත්: අනිත්‍ය හෙයින් මෙහෙති කරන්නාහට ශ්‍රද්ධෙත්‍රිය බලවත් වෙයි, ශ්‍රද්ධෙත්‍රිය බලවත් බැවින් ශ්‍රද්ධා-විමුක්ත වෙයි. දු.බ හෙයින් මෙහෙතිකරන්නාහට ශ්‍රද්ධෙත්‍රිය බලවත් වෙයි, ශ්‍රද්ධෙත්‍රිය බලවත් බැවින් ශ්‍රද්ධාවිමුක්ත වෙයි. අනාත්ම හෙයින් මෙහෙතිකරන්නාහට ශ්‍රද්ධෙත්‍රිය බලවත් වෙයි, ශ්‍රද්ධෙත්‍රිය බලවත් බැවින් ශ්‍රද්ධාවිමුක්ත වෙයි. මෙසෙසින් මේ තුන් පුතුලෝ ශ්‍රද්ධෙත්‍රියයාගේ වශයෙන් ශ්‍රද්ධාවිමුක්ත වන්නාහ.

දු.බ හෙයින් මෙහෙතිකරන්නාහට සමාධිත්‍රිය බලවත් වෙයි, සමාධිත්‍රිය බලවත් බැවින් කායසාක්‍ෂි වෙයි. අනාත්ම හෙයින් මෙහෙතිකරන්නාහට සමාධිත්‍රිය බලවත් වෙයි, සමාධිත්‍රිය බලවත් බැවින් කායසාක්‍ෂි වෙයි. අනිත්‍ය හෙයින් මෙහෙතිකරන්නාහට සමාධිත්‍රිය බලවත් වෙයි, සමාධිත්‍රිය බලවත් බැවින් කායසාක්‍ෂි වේ. මෙසෙසින් මේ තුන් පුතුලෝ සමාධිත්‍රියයාගේ වශයෙන් කායසාක්‍ෂි වන්නාහ.

අනාත්ම හෙයින් මෙහෙතිකරන්නාහට ප්‍රඥෙත්‍රිය බලවත් වෙයි, ප්‍රඥෙත්‍රිය බලවත් බැවින් දූෂිට්‍රාණ වෙයි. අනිත්‍ය හෙයින් මෙහෙති කරන්නාහට ප්‍රඥෙත්‍රිය බලවත් වෙයි, ප්‍රඥෙත්‍රිය බලවත් බැවින් දූෂිට්‍රාණ වෙයි. දු.බ හෙයින් මෙහෙතිකරන්නාහට ප්‍රඥෙත්‍රිය බලවත් වෙයි, ප්‍රඥෙත්‍රිය බලවත් බැවින් දූෂිට්‍රාණ වේ. මෙසෙසින් මේ තුන් පුතුලෝ ප්‍රඥෙත්‍රියයාගේ වශයෙන් දූෂිට්‍රාණ වන්නාහ.

යමෙකුත් ශ්‍රද්ධාවිමුක්තපුද්ගල වේ ද යමෙකුත් කායසාක්‍ෂි වේ ද යමෙකුත් දූෂිට්‍රාණ වේ ද මෙසෙසින් මේ පුද්ගලයෝ තිදෙන වස්තුවක්‍රයෙන් පයඝා-යයෙන් ශ්‍රද්ධාවිමුක්ත ද කායසාක්‍ෂි ද දූෂිට්‍රාණ ද වන්නාහු යි.

යම් ද පුද්ගලයෙක් ශ්‍රද්ධාවිමුක්ත වේ ද යමෙකුත් කායසාක්‍ෂි වේ ද යමෙකුත් දූෂිට්‍රාණ වේ ද මේ පුද්ගලයෝ තිදෙන අනෙකෙක් ම ශ්‍රද්ධා-විමුක්ත වන්නේ යැ අනෙකෙක් ම කායසාක්‍ෂි වන්නේ යැ අනෙකෙක් ම දූෂිට්‍රාණ වන්නේ යි.

සීශා යනු: කිසෙසින් වන්නේ ද යත්: අනිත්‍ය හෙයින් මෙහෙති කරන්නාහට ශ්‍රද්ධෙත්‍රිය බලවත් වෙයි, ශ්‍රද්ධෙත්‍රිය බලවත් බැවින් ශ්‍රද්ධා-විමුක්ත වෙයි. දු.බ හෙයින් මෙහෙතිකරන්නාහට සමාධිත්‍රිය බලවත් වෙයි, සමාධිත්‍රිය බලවත් බැවින් කායසාක්‍ෂි වෙයි. අනාත්ම හෙයින් මෙහෙතිකරන්නාහට ප්‍රඥෙත්‍රිය බලවත් වෙයි, ප්‍රඥෙත්‍රිය බලවත් බැවින් දූෂිට්‍රාණ වේ.

යම් ද පුද්ගලයෙක් ශ්‍රද්ධාවිමුක්ත වේ ද යමෙකුත් කායසාක්‍ෂි වේ ද යමෙකුත් දූෂිට්‍රාණ වේ ද මෙසෙසින් මේ පුද්ගලයෝ තිදෙන වස්තුවක්‍රයෙන් පයඝායයෙන් ශ්‍රද්ධාවිමුක්ත ද වන්නේ යැ කායසාක්‍ෂි ද වන්නේ යැ දූෂිට්‍රාණ ද වන්නේ යැ, අනෙකෙක් ම ශ්‍රද්ධාවිමුක්ත වන්නේ යැ අනෙකෙක් ම කායසාක්‍ෂි වන්නේ යැ අනෙකෙක් ම දූෂිට්‍රාණ වන්නේ යි.

අනිත්‍ය හෙයින් මෙහෙතිකරන්නාහට ශ්‍රද්ධෙත්‍රිය බලවත් වෙයි, ශ්‍රද්ධෙත්‍රිය බලවත් බැවින් ප්‍රොතාපනට්ඨාංගිය ලබයි, එයින් කියනු ලැබෙයි 'ශ්‍රද්ධානුසාරි' යි. සතර ඉත්‍රියයෝ නද්ධුගාමී වෙති, සහජාතප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, අනෝාත්‍යප්‍රත්‍යයයෝ වෙති නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, සම්ප්‍රසුක්ත-ප්‍රත්‍යයෝ වෙත්. ශ්‍රද්ධෙත්‍රියයාගේ වශයෙන් සතර ඉත්‍රියයන්ගේ භාවනා වෙයි. යම් කිසි කෙනෙක් ශ්‍රද්ධෙත්‍රියයාගේ වශයෙන් ප්‍රොතාපනට්ඨාංගිය ලබන් ද එ හැම දෙන 'ශ්‍රද්ධානුසාරි' වෙති.

අතිවිවතො මනසිකරොතො සද්ධිඥාං අභිමතං හොති, සද්ධිඥා-
යස්ස අභිමතතතා සොතාපතතිඵලං සච්ඡිකතං හොති, තෙන චූළවති
සද්ධාපිච්ඡන්තො: චතතාරිඥායාති තදන්ධායාති හොතති, සහජාතපච්චයා
හොතති, අඤ්ඤාමඤ්ඤාපච්චයා හොතති, නිස්සංසපච්චයා හොතති, සමප-
සුතතපච්චයා හොතති, සද්ධිඥායස්ස වසෙන චතතාරිඥායාති භාවිතාති
හොතති සුභාවිතාති, යෙ හි කෙච්ඡි සද්ධිඥායස්ස වසෙන සොතාපතතිඵලං
සච්ඡිකතා, සබ්බෙ තෙ සද්ධාපිච්ඡන්තො.

අතිවිවතො මනසිකරොතො සද්ධිඥාං අභිමතං හොති, සද්ධිඥා-
යස්ස අභිමතතතා සකදගාමිමග්ගං පටිලහති -පෙ- සකදගාමිඵලං
සච්ඡිකතං හොති -පෙ- අනාගාමිමග්ගං පටිලහති -පෙ- අනාගාමිඵලං
සච්ඡිකතං හොති -පෙ- අරහත්තමග්ගං පටිලහති -පෙ- අරහත්තං.¹
සච්ඡිකතං හොති, තෙන චූළවති සද්ධාපිච්ඡන්තො, චතතාරිඥායාති තදන්ධා-
යාති හොතති -පෙ- සමපසුතතපච්චයා හොතති, සද්ධිඥායස්ස වසෙන
චතතාරිඥායාති භාවිතාති හොතති සුභාවිතාති, යෙ හි කෙච්ඡි සද්ධිඥායස්ස
වසෙන අරහත්තං සච්ඡිකතා² සබ්බෙ තෙ සද්ධාපිච්ඡන්තො.

දුක්ඛතො මනසිකරොතො සමාධිඥාං අභිමතං හොති, සමාධිඥා-
යස්ස අභිමතතතා සොතාපතතිමග්ගං පටිලහති, තෙන චූළවති කාය-
සකම්; චතතාරිඥායාති තදන්ධායාති හොතති, සහජාතපච්චයා හොතති,
අඤ්ඤාමඤ්ඤාපච්චයා හොතති, නිස්සංසපච්චයා හොතති, සමපසුතතපච්චයා
හොතති, සමාධිඥායස්ස වසෙන චතුත්තං ඉඤ්ජානං භාවනා හොති, යෙ
හි කෙච්ඡි සමාධිඥායස්ස වසෙන සොතාපතතිමග්ගං පටිලහනති, සබ්බෙ
තෙ කායසකම්.

දුක්ඛතො මනසිකරොතො සමාධිඥාං අභිමතං හොති, සමාධිඥායස්ස
අභිමතතතා සොතාපතතිඵලං සච්ඡිකතං හොති පෙ- සකදගාමිමග්ගං
පටිලහති -පෙ- සකදගාමිඵලං සච්ඡිකතං හොති -පෙ- අනාගාමිමග්ගං
පටිලහති -පෙ- අනාගාමිඵලං සච්ඡිකතං හොති -පෙ- අරහත්තමග්ගං
පටිලහති -පෙ- අරහත්තං සච්ඡිකතං හොති, තෙන චූළවති කායසකම්;
චතතාරිඥායාති තදන්ධායාති හොතති, සහජාතපච්චයා හොතති, අඤ්ඤා-
මඤ්ඤාපච්චයා හොතති, නිස්සංසපච්චයා හොතති, සමපසුතතපච්චයා
සමාධිඥායස්ස වසෙන චතතාරිඥායාති භාවිතාති හොතති සුභාවිතාති,
යෙහි කෙච්ඡි සමාධිඥායස්ස වසෙන අරහත්තං සච්ඡිකතා, සබ්බෙ තෙ
කායසකම්,

අනන්තතො මනසිකරොතො පඤ්ඤාඥාං අභිමතං හොති,
පඤ්ඤාඥායස්ස අභිමතතතා සොතාපතති මග්ගං පටිලහති, තෙන චූළවති
ධම්මානුසාරී; චතතාරිඥායාති තදන්ධායාති හොතති, සහජාතපච්චයා
හොතති, අඤ්ඤාමඤ්ඤාපච්චයා හොතති, නිස්සංසපච්චයා හොතති, සමප-
සුතතපච්චයා හොතති; පඤ්ඤාඥායස්ස වසෙන චතුත්තං ඉඤ්ජානං භාවනා
හොති, යෙ හි කෙච්ඡි පඤ්ඤාඥායස්ස වසෙන සොතාපතතිමග්ගං පටිලහනති
සබ්බෙ තෙ ධම්මානුසාරීතො.

1. අරහත්තඵලං - ස්වා PTS,

2. සච්ඡිකතං - මුඡ්ඤා.

අනිත්‍ය හෙයින් මෙතෙහිකරන්නාහට ශ්‍රද්ධෙහිමය බලවත් වෙයි, ශ්‍රද්ධෙහිමය බලවත් බැවින් ප්‍රොතාපනනිඵලය සාක්‍ෂාත් කරනලද වෙයි. එයින් කියනු ලැබෙයි 'ශ්‍රද්ධාවිමුක්ත' යි. සතර ඉන්ද්‍රියයෝ තදනුගාමී වෙති, සහජාතප්‍රත්‍යයෝ වෙති, අන්‍යෝන්‍යප්‍රත්‍යයෝ වෙති, නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයෝ වෙති සම්ප්‍රසුක්තප්‍රත්‍යයයෝ වෙති. ශ්‍රද්ධෙහිමයයාගේ වශයෙන් සතර ඉන්ද්‍රියයෝ වඩනලද්දහු මොනොවට වඩනලද්දහු වෙත්. යම් කිසි කෙනෙක් ශ්‍රද්ධෙහිමයයාගේ වශයෙන් ප්‍රොතාපනනිඵලය සාක්‍ෂාත් කලාහු ද එහාම දෙන ශ්‍රද්ධාවිමුක්ත වෙති.

අනිත්‍ය හෙයින් මෙතෙහිකරන්නාහට ශ්‍රද්ධෙහිමය බලවත් වෙයි, ශ්‍රද්ධෙහිමය බලවත් බැවින් සකාදගාමිමාගීය ලබයි...සකාදගාමිඵලය සාක්‍ෂාත් කරනලද වෙයි ... අභීතමාගීය ලබයි.. අභීත්ඵලය සාක්‍ෂාත් කරනලද වෙයි, එයින් කියනු ලැබෙයි 'ශ්‍රද්ධාවිමුක්ත' යි. සතර ඉන්ද්‍රියයෝ තදනුගාමී වෙති ...සම්ප්‍රසුක්තප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, ශ්‍රද්ධෙහිමයයාගේ වශයෙන් සතර ඉන්ද්‍රියයෝ වඩනලද්දහු මොනොවට වඩනලද්දහු වෙති. යම් කිසි කෙනෙක් ශ්‍රද්ධෙහිමයයාගේ වශයෙන් අභීත්ඵලය සාක්‍ෂාත් කලාහු ද එහාම දෙන ශ්‍රද්ධාවිමුක්ත වෙත්.

දුඃඛ හෙයින් මෙතෙහිකරන්නාහට සමාධිහිමය බලවත් වෙයි, සමාධිහිමය බලවත් බැවින් ප්‍රොතාපනනිමාගීය ලබයි, එයින් කියනු ලැබෙයි 'කායසාක්‍ෂි' යි. සතර ඉන්ද්‍රියයෝ තදනුගාමී වෙති, සහජාතප්‍රත්‍යයෝ වෙති, අන්‍යෝන්‍යප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, සම්ප්‍රසුක්තප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, සමාධිහිමයයාගේ වශයෙන් සතර ඉන්ද්‍රියයන්ගේ භාවනා වෙයි, යම් කිසි කෙනෙක් සමාධිහිමයයාගේ වශයෙන් ප්‍රොතාපනනිමාගීය ලබන් ද එහාම දෙන 'කායසාක්‍ෂි' වෙත්.

දුඃඛ හෙයින් මෙතෙහිකරන්නාහට සමාධිහිමය බලවත් වෙයි, සමාධිහිමය බලවත් බැවින් ප්‍රොතාපනනිඵලය පසක් කරනලද වෙයි ... සකාදගාමි මාගීය ලබයි ... සකාදගාමිඵලය පසක් කරනලද වෙයි ... අනාගාමිමාගීය ලබයි ... අනාගාමිඵලය පසක් කරනලද වෙයි ... අභීතමාගීය ලබයි ... අභීත්ඵලය පසක් කරනලද වෙයි, එයින් කියනු ලැබෙයි 'කායසාක්‍ෂි' යි. සතර ඉන්ද්‍රියයෝ තදනුගාමී වෙති, සහජාතප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, අන්‍යෝන්‍යප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, සම්ප්‍රසුක්තප්‍රත්‍යයයෝ වෙති. සමාධිහිමයයාගේ වශයෙන් සතර ඉන්ද්‍රියයෝ වඩනලද්දහු මොනොවට වඩනලද්දහු වෙත්. යම් කිසි කෙනෙක් සමාධිහිමයයාගේ වශයෙන් අභීත්ඵලය පසක් කලාහු ද එහාම දෙන 'කායසාක්‍ෂි' වෙත්.

අනාත්ම හෙයින් මෙතෙහිකරන්නාහට ප්‍රඥෙහිමය බලවත් වෙයි, ප්‍රඥෙහිමය බලවත් බැවින් ප්‍රොතාපනනිමාගීය ලබයි, එයින් කියනු ලැබෙයි 'ධම්මානුසාරි' යි. සතර ඉන්ද්‍රියයෝ තදනුගාමී වෙති, සහජාතප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, අන්‍යෝන්‍යප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, සම්ප්‍රසුක්තප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, ප්‍රඥෙහිමයයාගේ වශයෙන් සතර ඉන්ද්‍රියයන්ගේ භාවනා වෙයි. යම් කිසි කෙනෙක් ප්‍රඥෙහිමයයාගේ වශයෙන් ප්‍රොතාපනනිමාගීය ලබන් ද, එහාම දෙන 'ධම්මානුසාරි' වෙත්.

අනන්තයෝ මනසිකරෝනෝ පඤ්ඤාදියං අභිමතතා හොති, පඤ්ඤාදියං අභිමතතතා සොනාපනතිඵලං සච්ඡිකතා හොති; තෙන වුච්චති දිට්ඨිපපතනො; වහනාරදියොති තදනියොති හොනති, සමජාතපච්චයා හොනති, අඤ්ඤාභිඤ්ඤාපච්චයා හොනති, නිසසසපච්චයා හොනති, සමප-
සුත්තපච්චයා හොනති, පඤ්ඤාදියං වසෙන චතනාරදියොති භාවිතාති හොනති සුභාවිතාති, යෙ ඤි කෙවී පඤ්ඤාදියං වසෙන සොනාපනතිඵලං සච්ඡිකතා, සබ්බෙ තෙ දිට්ඨිපපතනා.

අනන්තකො මනසිකරොහො පඤ්ඤාද්වයං ඉතිමත්තං හොති, පඤ්ඤාද්ව-
යං අභිමත්තත්තං සකදාගාමිමග්ගං පටිලහති -පෙ- සකදාගාමිඵලං
සච්ඡිකතං හොති -පෙ- අනාගාමිමග්ගං පටිලහති -පෙ- අනාගාමිඵලං
සච්ඡිකතං හොති -පෙ- අරහත්තමග්ගං පටිලහති -පෙ- අරහත්තං සච්ඡි-
කතං හොති, තෙන චූළිචිති දිට්ඨිපපතො; චත්තාරිද්වයාති නදඤ්ඤාති
භොනති, සභජ්ඣපච්චයා භොනති, අඤ්ඤාභ්ඤ්ඤාපච්චයා භොනති, තිස්සය-
පච්චයා භොනති, සම්පසුත්තපච්චයා භොනති, පඤ්ඤාද්වයං වසෙන
චත්තාරිද්වයාති භාවිතාන් භොනති සුභාවිතාති, යෙ ඤි කෙටි පඤ්ඤාද්වයං
වසෙන අරහත්තං සච්ඡිකතං, භරෙඛ තෙ දිට්ඨිපපත්තං.

[illegible]

යෙ හි කෙවි අබ්බාපාදං -පෙ- ආලෝකසක්කුදං -පෙ- අවිකේතපං -පෙ-
 ධම්මවච්ඡානං -පෙ- සුද්ධං -පෙ- පාමෝජ්ජං³ -පෙ- පඨමං ක්කානං⁴ -පෙ-
 දුතියං ක්කානං -පෙ- තතියං ක්කානං -පෙ- චතුත්ථං ක්කානං -පෙ- අඤ්ඤාසාධනසංඥා-
 සනනසමාපතති -පෙ- විසුද්ධාසනසමාපතති -පෙ- අඤ්ඤාසනසමාපතති -පෙ-
 සනනසමාපතති -පෙ- නෙවසක්කුදාසික්කුදාසනසමාපතති -පෙ-
 අතිවිමානුපසංඝනං -පෙ- දුක්ඛානුපසංඝනං -පෙ- අනත්තානුපසංඝනං -පෙ-
 නිබ්බදානුපසංඝනං -පෙ- චිරාගානුපසංඝනං -පෙ- නිරෝධානුපසංඝනං -පෙ-
 පටිච්ඡෙදානුපසංඝනං -පෙ- ඛයානුපසංඝනං -පෙ- චයානුපසංඝනං -පෙ- විපරි-
 නාමානුපසංඝනං -පෙ- අනිමිත්තානුපසංඝනං -පෙ- අප්පණ්ණිතිනානුපසංඝනං
 -පෙ- සුක්කුදානුපසංඝනං -පෙ- අභිපක්ඛානුපසංඝනං -පෙ- ඤ්ජානුපසංඝනං -පෙ-
 ආදීනවානුපසංඝනං -පෙ- පටිසම්ඛානුපසංඝනං -පෙ- විච්චිතානුපසංඝනං -පෙ-
 සොතාපතතිමග්ගං -පෙ- සකදගාමිමග්ගං -පෙ- අනාගාමිමග්ගං -පෙ- අරහත්තමග්ගං -පෙ-
 යෙ හි කෙවි චත්තාරො සති පට්ඨානෙ -පෙ- චත්තාරො සම්මප්පට්ඨානෙ -පෙ- චත්තාරො ඉද්ධිපාදෙ -පෙ-
 පඤ්ච්ඤිතාති -පෙ- පඤ්ච බලාති -පෙ- සත්ත බෝජ්ඣංගික -පෙ- අරියං අට්ඨබ්බිකං මග්ගං -පෙ-
 යෙ හි කෙවි අට්ඨ විමොක්ඛෙ භාවිතා වා භාවෙනති වා භාවිසංනති වා, අභිගතා වා අභිගමනති වා අභිගමිසංනති වා,

1. නිකාමම. - සී1,

2. **සද්ධාබිම୍බිතතා - සත,**

3. ප්‍රමුඛය - සහ.

4. ପଦ୍ମିନୀବିଜୟ - ଟିକା. PTS.

අනාත්ම හෙයින් මෙහෙය්‍යකරන්නාහට ප්‍රඥෙත්‍යය බලවත් වෙයි, ප්‍රඥෙත්‍යය බලවත් බැවින් ස්‍රොතාපත්තිඵලය සංඝාත්කාත වෙයි, එයින් කියනු ලැබෙයි ‘දුෂ්ටිප්‍රාඥා’ යි. සතර ඉන්ද්‍රියයෝ තදනුගාමී වෙති, සහජාත-ප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, අන්‍යෝ’ත්‍යප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, සම්ප්‍රසුත්තප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, ප්‍රඥෙත්‍යයයාගේ වශයෙන් සතර ඉන්ද්‍රියයෝ වඩනලද්දහු මොහොවට වඩනලද්දහු වෙති, යම් කිසි කෙනෙක් ප්‍රඥෙත්‍යයයාගේ වශයෙන් ස්‍රොතාපත්තිඵලය සංඝාත්කාත වෙත් ද එහැම දෙන ‘දුෂ්ටිප්‍රාඥා’ වෙත්.

අනාත්ම හෙයින් මෙහෙය්‍යකරන්නාහට ප්‍රඥෙත්‍යය බලවත් වෙයි, ප්‍රඥෙත්‍යය බලවත් බැවින් සකාදගාමිමාංගිය ලබයි ... සකාදගාමිඵලය සංඝාත්කාත වෙයි .. අනාගාමිමාංගිය ලබයි ... අනාගාමිඵලය සංඝාත්කාත වෙයි ... අභිනමාංගිය ලබයි ... අභිත්ඵලය සංඝාත්කාත වෙයි, එයින් කියනු ලැබෙයි ‘දුෂ්ටිප්‍රාඥා’ යි. සතර ඉන්ද්‍රියයෝ තදනුගාමී වෙති, සහජාත-ප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, අන්‍යෝ’ත්‍යප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, සම්ප්‍රසුත්තප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, ප්‍රඥෙත්‍යයයාගේ වශයෙන් සතර ඉන්ද්‍රියයෝ වඩනලද්දහු මොහොවට වඩන ලද්දහු වෙති. යම් කිසි කෙනෙක් ප්‍රඥෙත්‍යයයාගේ වශයෙන් අභිත්ඵලය සංඝාත්කාත වෙත් ද එහැම දෙන ‘දුෂ්ටිප්‍රාඥා’ වෙත්.

යම් කිසි කෙනෙක් නෛෂ්‍රමයය වැඩුණු ද වඩන් ද වඩන්නාහු ද, අභිගම කළාහු ද අභිගම කෙරෙත් ද අභිගම කරන්නාහු ද. පැමිණියාහු ද පැමිණෙත් ද පැමිණෙන්නාහු ද, ලැබුණු ද ලබන් ද ලබන්නාහු ද, ප්‍රතිවේධ කළාහු ද ප්‍රතිවේධ කෙරෙත් ද ප්‍රතිවේධ කරන්නාහු ද ප්‍රත්‍යක්‍ෂ කළාහු ද ප්‍රත්‍යක්‍ෂ කෙරෙත් ද ප්‍රත්‍යක්‍ෂ කරන්නාහු ද (ඥානසප්ඨයෙන්) සප්ඨ කළාහු ද සප්ඨ කෙරෙත් ද සප්ඨ කරන්නාහු ද, වග්ගාවයට පැමිණියාහු ද පැමිණෙත් ද පැමිණෙන්නාහු ද; පරතෙරට පැමිණියාහු ද පැමිණෙත් ද පැමිණෙන්නාහු ද, විශාරදභාවයට පැමිණියාහු ද පැමිණෙත් ද පැමිණෙන්නාහු ද, එහැම දෙන ශ්‍රද්ධාන්‍යයාගේ වශයෙන් ශ්‍රද්ධාවිමුක්ත වෙති, සමාධිත්‍යයාගේ වශයෙන් කායසංඝමී වෙති, ප්‍රඥෙත්‍යයාගේ වශයෙන් දුෂ්ටිප්‍රාඥා වෙත්.

යම් කිසි කෙනෙක් අව්‍යාපාදය .. ආලෝකසංඥාව ... අවික්‍ෂේපය ... ධර්මිනිශ්චය ... ඥානය .. ප්‍රාමොද්‍යය ... ප්‍රථමධ්‍යානය ... ද්විතීයධ්‍යානය ... තෘතීයධ්‍යානය ... චතුර්ථධ්‍යානය ... ආකාශානඤ්ඤායතනසමාපත්තිය ... විඤ්ඤාණඤ්ඤායතනසමාපත්තිය ... ආකිඤ්ඤායතනසමාපත්තිය ... නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තිය ... අනිව්‍යානුපසංඝනාව ... දුක්ඛානු-පසංඝනාව ... අනත්තානුපසංඝනාව ... නිබ්බිද්දනුපසංඝනාව ... චිරාගානු-පසංඝනාව ... නිරෝධානුපසංඝනාව ... පටිනිස්සගානුපසංඝනාව ... බයානු-පසංඝනාව ... වයානුපසංඝනාව ... විපරිතාමානුපසංඝනාව ... අනිමිතනානු-පසංඝනාව ... අපපණ්ණිතිනානුපසංඝනාව ... සුඤ්ඤානානුපසංඝනාව ... අභි-පඤ්ඤාධම්මවිපසංඝනාව ... යථාභූතඤ්ඤාදසංඝනය ... ආදීනවානුපසංඝනාව ... පටිසංඛානුපසංඝනාව ... විච්චානුපසංඝනාව ... ස්‍රොතාපත්තිමාංගිය ... සකාදගාමිමාංගිය ... අනාගාමිමාංගිය ... අභිනමාංගිය ... යම් කිසි කෙනෙක් සතර සතිපට්ඨානෑන් ... සතර සමයක්ප්‍රධානෑන් ... සතර සාද්ධිපාදෑන් ... පඤ්ඤාත්‍යයන් ... පඤ්ඤාබලයන් ... සභාබොධ්‍යභගයන් ... ආයුධි-අභ්‍යවාරිකමාංගිය ... යම් කිසි කෙනෙක් අභ්‍යවිමොක්ඛයන් වැඩුණු ද වඩන් ද වඩන්නාහු ද, අභිගම කළාහු ද අභිගම කෙරෙත් ද අභිගම කරන්නාහු ද,

පහතා වා පාපුණ්ණනි වා පාපුණ්ණිසානනි වා, පටිලද්ධා වා පටිලහනනි වා පටිලහිසානනි වා, පටිවිද්ධා වා පටිවිජ්ඣනනි වා පටිවිජ්ඣිසානනි වා, සච්ඡිකතා වා සච්ඡිකරොනනි වා සච්ඡිකරිසානනි වා, එසසිතා වා එසානනි වා එසසිසානනි වා, වසිපපතතා වා පාපුණ්ණනි වා පාපුණ්ණිසානනි වා, පාරම්පපතතා වා පපුණ්ණනි වා පාපුණ්ණිසානනි වා, වෙසාරජ්ජපපතතා වා පාපුණ්ණනි වා පාපුණ්ණිසානනි වා සබ්බෙ තෙ සද්ධිඤ්ඤාසා වසෙන සද්ධා-විමුත්තා, සමාධිඤ්ඤාසා වසෙන කායසකි, පඤ්ඤාඤ්ඤාසා වසෙන දිට්ඨිපපතතා.

යෙ හි කෙවි චතසො පරිසමන්ද්‍ර පහතා වා පාපුණ්ණනි පාපුණ්ණිසානනි වා -පෙ- සබ්බෙ තෙ සද්ධිඤ්ඤාසා වසෙන සද්ධා-විමුත්තා, සමාධිඤ්ඤාසා වසෙන කායසකි, පඤ්ඤාඤ්ඤාසා වසෙන දිට්ඨිපපතතා.

යෙ හි කෙවි තිසො විජ්ජා පටිවිද්ධා වා පටිවිජ්ඣනනි වා පටි-විජ්ඣිසානනි වා, -පෙ- සබ්බෙ තෙ සද්ධිඤ්ඤාසා වසෙන සද්ධා-විමුත්තා, සමාධිඤ්ඤාසා වසෙන කායසකි, පඤ්ඤාඤ්ඤාසා වසෙන දිට්ඨිපපතතා.

යෙ හි කෙවි තිසො සිකා සිකිතා වා සිකනනි වා සිකිසානනි වා, සච්ඡිකතා වා සච්ඡිකරොනනි වා සච්ඡිකරිසානනි වා, එසසිතා වා එසානනි වා එසසිසානනි වා, වසිපපතතා වා පාපුණ්ණනි වා පාපුණ්ණිසානනි වා, පාරම්පපතතා වා පාපුණ්ණනි වා පාපුණ්ණිසානනි වා, වෙසාරජ්ජපපතතා වා පාපුණ්ණනි වා පාපුණ්ණිසානනි වා, සබ්බෙ තෙ සද්ධිඤ්ඤාසා වසෙන සද්ධා-විමුත්තා, සමාධිඤ්ඤාසා වසෙන කායසකි, පඤ්ඤාඤ්ඤාසා වසෙන දිට්ඨිපපතතා.

යෙ හි කෙවි දුක්ඛං පරිජානනි -පෙ- සමුදයං පජහනනි -පෙ- නිරෝධං සච්ඡිකරොනනි -පෙ- මග්ගං භාවෙනා, සබ්බෙ තෙ සද්ධිඤ්ඤාසා වසෙන සද්ධා-විමුත්තා, සමාධිඤ්ඤාසා වසෙන කායසකි, පඤ්ඤාඤ්ඤාසා වසෙන දිට්ඨිපපතතා.

කතිභාකාරෙහි සච්චපටිවෙධො භෝති. කතිභාකාරෙහි සච්චාති පටි-විජ්ඣති: චතුභාකාරෙහි සච්චපටිවෙධො භෝති, චතුභාකාරෙහි සච්චාති පටිවිජ්ඣති. දුක්ඛසච්චං පරිඤ්ඤා පටිවෙධං පටිවිජ්ඣති, සමුදයසච්චං පහානපටිවෙධං පටිවිජ්ඣති, නිරෝධසච්චං සච්ඡිකරිතාපටිවෙධං පටි-විජ්ඣති, මග්ගසච්චං භාවනාපටිවෙධං පටිවිජ්ඣති. ඉමෙහි චතුභා-කාරෙහි සච්චපටිවෙධො භෝති, ඉමෙහි චතුභාකාරෙහි සච්චාති පටිවිජ්ඣනෙනා සද්ධිඤ්ඤාසා වසෙන සද්ධා-විමුත්තෙනා, සමාධිඤ්ඤාසා වසෙන කායසකි, පඤ්ඤාඤ්ඤාසා වසෙන දිට්ඨිපපතතා.

පැමිණියාහු ද පැමිණෙත් ද පැමිණෙන්නාහු ද, ලැබුහු ද ලබන් ද ලබන්-
නාහු ද, ප්‍රතිවේධ කළාහු ද ප්‍රතිවේධ කෙරෙත් ද ප්‍රතිවේධ කරන්නාහු ද,
ප්‍රත්‍යක්ෂ කළාහු ද ප්‍රත්‍යක්ෂ කෙරෙත් ද ප්‍රත්‍යක්ෂ කරන්නාහු ද, (ඥාන
පහසින්) පැහැසුහු ද පහසින් ද පහස්නාහු ද, ඉසුරු බවට පැමිණියාහු ද
පැමිණෙත් ද පැමිණෙන්නාහු ද, පරගෙරට පැමිණියාහු ද පැමිණෙත් ද
පැමිණෙන්නාහු ද, විශාරද බවට පැමිණියාහු ද පැමිණෙත් ද, පැමිණෙත්-
නාහු ද, එ හැම දෙන ශ්‍රද්ධෙක්‍රියයාගේ වශයෙන් ශ්‍රද්ධාවිමුක්ත වෙති,
සමාධික්‍රියයාගේ වශයෙන් කායසාක්ෂි වෙති, ප්‍රඥෙක්‍රියයාගේ වශයෙන්
දෘෂ්ටිප්‍රාප්ත වෙත්.

යම් කිසි කෙනෙක් සතර ප්‍රතිසංවිද්‍යවනට පැමිණියාහු ද පැමිණෙත් ද
පැමිණෙන්නාහු ද ... එ හැම දෙන ශ්‍රද්ධෙක්‍රියයාගේ වශයෙන් ශ්‍රද්ධාවිමුක්ත
වෙති, සමාධික්‍රියයාගේ වශයෙන් කායසාක්ෂි වෙති, ප්‍රඥෙක්‍රියයාගේ
වශයෙන් දෘෂ්ටිප්‍රාප්ත වෙත්.

යම් කිසි කෙනෙක් ත්‍රිවිද්‍යවත් ප්‍රතිවේධ කළාහු ද ප්‍රතිවේධ කෙරෙත් ද
ප්‍රතිවේධ කරන්නාහු ද ... එ හැම දෙන ශ්‍රද්ධෙක්‍රියයාගේ වශයෙන් ශ්‍රද්ධා-
විමුක්ත වෙති, සමාධික්‍රියයාගේ වශයෙන් කායසාක්ෂි වෙති, ප්‍රඥෙක්‍රියයාගේ
වශයෙන් දෘෂ්ටිප්‍රාප්ත වෙත්.

යම් කිසි කෙනෙක් ත්‍රිවිධශික්ෂාවත් හික්මුණාහු ද හික්මෙත් ද
හික්මෙන්නාහු ද, සාක්ෂාත් කළාහු ද සාක්ෂාත් කෙරෙත් ද සාක්ෂාත් කරන්-
නාහු ද, (නුවණපහසින්) පැහැසුහු ද පහසින් ද පහස්නාහු ද, ඉසුරු බවට
පැමිණියාහු ද පැමිණෙත් ද පැමිණෙන්නාහු ද, අවසනට පැමිණියාහු ද
පැමිණෙත් ද පැමිණෙන්නාහු ද, වෙසරද බවට පැමිණියාහු ද පැමිණෙත් ද
පැමිණෙන්නාහු ද, එ හැම දෙන ශ්‍රද්ධෙක්‍රියයාගේ වශයෙන් ශ්‍රද්ධාවිමුක්ත
වෙති, සමාධික්‍රියයාගේ වශයෙන් කායසාක්ෂි වෙති, ප්‍රඥෙක්‍රියයාගේ
වශයෙන් දෘෂ්ටිප්‍රාප්ත වෙත්.

යම් කිසි කෙනෙක් දුඛසත්‍යය (ඥානතිරණපරිඥයෙන්) දැනගනින් ද ...
සමුදයසත්‍යය ... දුරු කෙරෙත් ද... නිරෝධසත්‍යය සාක්ෂාත් කෙරෙත් ද,
මානිසත්‍යය වඩන් ද, එ හැම දෙන ශ්‍රද්ධෙක්‍රියයාගේ වශයෙන් ශ්‍රද්ධාවිමුක්ත
වෙති, සමාධික්‍රියයාගේ වශයෙන් කායසාක්ෂි වෙති, ප්‍රඥෙක්‍රියයාගේ
වශයෙන් දෘෂ්ටිප්‍රාප්ත වෙත්.

කිහි අයුරෙකින් සත්‍යප්‍රතිවේධය වේ ද, කිහි අයුරෙකින් සත්‍යයන්
ප්‍රතිවේධ කෙරේ ද යත්: සිටු අයුරෙකින් සත්‍යප්‍රතිවේධය වෙයි, සිටු අයුරෙ
කින් සත්‍යයන් ප්‍රතිවේධ කෙරෙයි: දුඛසත්‍යය පරිඥප්‍රතිවේධයෙන් ප්‍රතිවේධ
කෙරෙයි, සමුදයසත්‍යය ප්‍රභාණප්‍රතිවේධයෙන් ප්‍රතිවේධ කෙරෙයි, නිරෝධ-
සත්‍යය සාක්ෂාත්ත්‍රියාප්‍රතිවේධයෙන් ප්‍රතිවේධ කෙරෙයි, මානිසත්‍යය
භාවනාප්‍රතිවේධයෙන් ප්‍රතිවේධ කෙරේ. මේ සිටු අයුරින් සත්‍යප්‍රතිවේධය
වෙයි, මේ සිටු අයුරින් සත්‍යයන් ප්‍රතිවේධ කරනුයේ ශ්‍රද්ධෙක්‍රියයාගේ
වශයෙන් ශ්‍රද්ධාවිමුක්ත වෙයි, සමාධික්‍රියයාගේ වශයෙන් කායසාක්ෂි වෙයි,
ප්‍රඥෙක්‍රියයාගේ වශයෙන් දෘෂ්ටිප්‍රාප්ත වේ.

කනිහාකාරෙහි සච්ඡපටිවෙධො හොති. කනිහාකාරෙහි සච්ඡානි පටි-
 විජ්ඣති. නවහාකාරෙහි සච්ඡපටිවෙධො හොති, නවහාකාරෙහි සච්ඡානි
 පටිවිජ්ඣති: දුක්ඛසච්චං පරිඤ්ඤාපටිවෙධං පටිවිජ්ඣති, සමුදයසච්චං
 පහානපටිවෙධං පටිවිජ්ඣති, නිරෝධසච්චං සව්ඡිකිරියාපටිවෙධං පටි-
 විජ්ඣති, මග්ගසච්චං භාවනාපටිවෙධං පටිවිජ්ඣති, අභිඤ්ඤාපටිවෙධො ච
 සබ්බධම්මානං, පරිඤ්ඤාපටිවෙධො ච සබ්බසංකාරානං, පහානපටිවෙධො ච
 සබ්බාකුසලානං, භාවනාපටිවෙධො ච චතුර්තං මග්ගානං, සව්ඡිකිරියා
 පටිවෙධො ච නිරෝධස්ස. ඉමෙහි නවහාකාරෙහි සච්ඡපටිවෙධො හොති,
 ඉමෙහි නවහාකාරෙහි සච්ඡානි පටිවිජ්ඣනෙනා, සද්ධිඥියස්ස වසෙන
 සද්ධාවිමුක්තො, සමාධිඥියස්ස වසෙන කායසංකම්, පඤ්ඤාඥියස්ස වසෙන
 දිව්යිපසනො.

දුක්ඛසච්චං භාවනාමාරං.

අනිච්චතො මනසිකරොතො කථං සංකාරා උපට්ඨහන්ති,¹ දුක්ඛතො
 මනසිකරොතො කථං සංකාරා උපට්ඨහන්ති, අනත්තතො මනසිකරොතො
 කථං සංකාරා උපට්ඨහන්ති: (1)

අනිච්චතො මනසිකරොතො ඛයතො සංකාරා උපට්ඨහන්ති, දුක්ඛතො -
 මනසිකරොතො භයතො සංකාරා උපට්ඨහන්ති, අනත්තතො මනසි-
 කරොතො සුඤ්ඤාතො සංකාරා උපට්ඨහන්ති. (2)

අනිච්චතො මනසිකරොතො කිංඛත්‍රං චිත්තං හොති, දුක්ඛතො
 මනසිකරොතො කිංඛත්‍රං චිත්තං හොති, අනත්තතො මනසිකරොතො
 කිංඛත්‍රං චිත්තං හොති: (1)

අනිච්චතො මනසිකරොතො අධිමොක්ඛබ්‍රහ්ම චිත්තං හොති, දුක්ඛතො
 මනසිකරොතො පසුඤ්ඤාබ්‍රහ්ම චිත්තං හොති, අනත්තතො මනසි-
 කරොතො චේදබ්‍රහ්ම චිත්තං හොති. (2)

අනිච්චතො මනසිකරොතො අධිමොක්ඛබ්‍රහ්මෙ කතමං විමොක්ඛං
 පටිලහති, දුක්ඛතො මනසිකරොතො පසුඤ්ඤාබ්‍රහ්මෙ කතමං විමොක්ඛං
 පටිලහති, අනත්තතො මනසිකරොතො චේදබ්‍රහ්මෙ කතමං විමොක්ඛං
 පටිලහති: (1)

අනිච්චතො මනසිකරොතො අධිමොක්ඛබ්‍රහ්මෙ අනිච්චතං විමොක්ඛං
 පටිලහති, දුක්ඛතො මනසිකරොතො පසුඤ්ඤාබ්‍රහ්මෙ අප්පණ්ණිතිතං
 විමොක්ඛං පටිලහති, අනත්තතො මනසිකරොතො චේදබ්‍රහ්මෙ සුඤ්ඤාතං
 විමොක්ඛං පටිලහති. (2)

අනිච්චතො මනසිකරොතො අධිමොක්ඛබ්‍රහ්මෙ කතමො විමොක්ඛො
 අභිප්පෙය්‍යො හොති, භාවනාය නති විමොක්ඛො තදවයො හොන්ති,
 සහජාතපච්චයා හොන්ති, අඤ්ඤාමඤ්ඤාපච්චයා හොන්ති, නිස්සයපච්චයා
 හොන්ති, සම්ප්‍රසන්නපච්චයා හොන්ති, ඵකරස්ස හොන්ති. කෙනටෙඨන
 භාවනා, කො භාවෙහි. (1)

1. උපට්ඨන්ති - මිසං සා.

කිහි අයුරෙකින් සත්‍යප්‍රතිවේධය වේ ද, කිහි අයුරෙකින් සත්‍යයන් ප්‍රතිවේධ කෙරේ ද යත්: නව අයුරෙකින් සත්‍යප්‍රතිවේධය වෙයි, නව අයුරෙකින් සත්‍යයන් ප්‍රතිවේධ කෙරෙයි, ප්‍රාභ්‍යන්‍යය පරිඥප්‍රතිවේධයෙන් ප්‍රතිවේධ කෙරෙයි, සමුදයසත්‍යය ප්‍රභාණ්‍යප්‍රතිවේධයෙන් ප්‍රතිවේධ කෙරෙයි, නිරෝධසත්‍යය සාක්‍ෂාත්ත්‍රියාප්‍රතිවේධයෙන් ප්‍රතිවේධ කෙරෙයි, මාගීසත්‍යය භාවනාප්‍රතිවේධයෙන් ප්‍රතිවේධ කෙරෙයි, භෑම ධර්මයන්ගේ අභිඥප්‍රතිවේධය ද, භෑම සංස්කාරයන්ගේ පරිඥප්‍රතිවේධය ද, භෑම අකුහලයන්ගේ ප්‍රභාණ්‍යප්‍රතිවේධය ද, සතර මාගීයන්ගේ භාවනාප්‍රතිවේධය ද, නිරෝධයාගේ සාක්‍ෂාත්ත්‍රියාප්‍රතිවේධය ද යන මේ නව අයුරින් සත්‍යප්‍රතිවේධය වෙයි, මේ නව අයුරින් සත්‍යයන් ප්‍රතිවේධ කරනුයේ ශ්‍රද්ධෙක්‍ෂ්‍යයාගේ වශයෙන් ශ්‍රද්ධාවිමුක්ත වෙයි, සමාධික්‍ෂ්‍යයාගේ වශයෙන් කායසාංඝි වෙයි, ප්‍රඥෙක්‍ෂ්‍යයාගේ වශයෙන් දමට්ප්‍රාප්ත වේ.

ଢେଇ ପିଣ୍ଡା ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ସି.

අනිත්‍ය හෙයින් මෛතෙතිකරණව්‍යව කිසෙයින් සංඝකාරයෝ වටහන් ද, දුටු හෙයින් මෛතෙතිකරණව්‍යව කිසෙයින් සංඝකාරයෝ වටහන් ද, අනාත්ම හෙයින් මෛතෙති කරණව්‍යව කිසෙයින් සංඝකාරයෝ වටහන් ද යත්: (1)

අතිතය හෙයින් මෙහෙතිකරනුවහට කාය විසින් සංඝකාරයෝ වටහනි, දෘඪ හෙයින් මෙහෙතිකරනුවහට භය විසින් සංඝකාරයෝ වටහනි, අනාත්ම හෙයින් මෙහෙතිකරනුවහට අනාය විසින් සංඝකාරයෝ වටහන්. (2)

අනිකුත් හෙයින් මෙහෙයවනු ලබන සිත කුමක් බහුල කොට ඇත්තේ මේ ද, දැඩි හෙයින් මෙහෙයවනු ලබන සිත කුමක් බහුල කොට ඇත්තේ මේ ද, අනානම් හෙයින් මෙහෙයවනු ලබන සිත කුමක් බහුල කොට ඇත්තේ මේ ද යත්: (1)

අනිත්‍ය හෙයින් මෙහෙතිකරනුවහට අතිමොක්කිභූත වූ සිත වෙයි, දෘඪ හෙයින් මෙහෙතිකරනුවහට ප්‍රඥබ්බිභූත වූ සිත වෙයි, අනාත්ම හෙයින් මෙහෙතිකරනුවහට නුපට්ඨභූත වූ සිත වේ. (2)

අනිත්‍ය හෙයින් මෙතෙහිකරන්නා වූ අධිමොක්‍ෂාබ්‍රහ්මයා නවර විමොක්‍ෂයක් ලබා දී, දුඛ හෙයින් මෙතෙහිකරන්නා වූ ප්‍රභබ්බිබ්‍රහ්මයා නවර විමොක්‍ෂයක් ලබා දී, අනාත්ම හෙයින් මෙතෙහිකරන්නා වූ තුළු-බ්‍රහ්මයා නවර විමොක්‍ෂයක් ලබාදී යත්: (1)

අනිත්‍ය හෙයින් මෙහෙතිකරන්නා වූ අධිමොක්‍ෂබ්‍රහ්මයා අනිමිත්ත-
විමොක්‍ෂය ලබයි, දූඛ හෙයින් මෙහෙතිකරන්නා වූ ප්‍රභබ්බිබ්‍රහ්මයා
අපුරුෂිතිවිමොක්‍ෂය ලබයි, අනාත්ම හෙයින් මෙහෙතිකරන්නා වූ තුළමි-
බ්‍රහ්මයා ශුන්‍යාවිමොක්‍ෂය ලබා. (2)

අනිත්‍ය හෙයින් මෙතෙතිකරනවා වූ අධිමොක්‍ෂබ්‍රහ්මයාට කවර විමෝක්‍ෂයෙන් අධිංජි වේ ද, භාවනායෙහි කෙතෙක් විමෝක්‍ෂයෝ නදනුනාමි වෙන් ද, සහජානප්‍රත්‍යයයෝ වෙන් ද, අන්‍යෝ'න්‍යප්‍රත්‍යයයෝ වෙන් ද, තීග්‍රය ප්‍රත්‍යයයෝ වෙන් ද, සම්ප්‍රසුක්කප්‍රත්‍යයයෝ වෙන් ද, එකරස වෙන් ද, කවර අභිසෙතින් භාවනා මේ ද, කවරෙක් භාවනා කෙරේ ද යත්:

දුටු හෙයින් මෙතෙකිකරන්නා, වූ ප්‍රමුඛිබහුලයාහට කවර විමෝක්ෂයෙක් අභිපතී වේ ද, භාවනායෙහි කෙතෙක් විමෝක්ෂයෝ තදනුගාමී වෙත් ද, සහජාතප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, අන්‍යෝ'න්‍යප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, නිශ්‍රය-ප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, සම්ප්‍රසන්නප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, එකරස වෙත් ද, කවර අභිපතීන් භාවනා වේ ද, කවරෙක් භාවනා කෙරේ ද යත්:

අනාතව හෙයින් මෙහෙහිකරන්නා වූ තුළුටිබහුලයාහට කවර විමෝක්ෂ-
යෙන් අධිපති මේ ද, භාවනායෙහි කෙතෙක් විමෝක්ෂයෝ තදනුනාමි
වෙත් ද, සහජාතප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, අනෙහා'න්‍යප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද,
නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, සම්ප්‍රසූතනප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, එකරස වෙත් ද,
කවර අභිසේකින් භාවනා මේ ද, කවරෙක් භාවනා කෙරේද යත්: (3)

අතින් හෙයින් මෙතෙයිකරන්නා වූ අධිමොක්ෂබහුලයාට අතිමිත්ත-
විමොක්ෂය අධිපති වෙයි, භාවනායෙහි (සෙසු) විමොක්ෂයේ දෙදෙන
තදනුයාමි වෙති, සහජාතප්‍රත්‍යයයේ වෙති, අන්‍යෝ'න්‍යප්‍රත්‍යයයේ වෙති,
නිශ්ප්‍රත්‍යයයේ වෙති, සමප්‍රත්‍යයයේ වෙති, එකරස වෙති, එක-
රසාදියෙන් භාවනා වෙයි. යමෙක් සම්‍යක්ප්‍රතිපත්ත වේ ද හේ භාවනා
කෙරෙයි, මිථ්‍යාප්‍රතිපත්තයාට විමොක්ෂභාවනා නැති. (1)

දුබ් හෙයින් මෙතෙතිකරන්නා වූ ප්‍රශ්නිතිහ්‍රයාහට අප්‍රණිතින-
විමෝක්‍ෂය අභිපති වෙයි, භාවනායෙහි (සෙසු) විමෝක්‍ෂයෝ දෙදෙන
තද්වනමී වෙති, සභ්‍යානප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, අන්‍යෝ'න්‍යප්‍රත්‍යයයෝ වෙති,
නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, සම්ප්‍රජ්‍යකතප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, එකරස වෙති,
එකරසාච්ඡයෙන් භාවනා වෙයි, යමෙක් සමයක්ප්‍රතිපන්න වේ ද හෝ භාවනා
කෙරෙයි, මිථ්‍යාප්‍රතිපන්නයාහට විමෝක්‍ෂභාවනා නැති. (2)

අනාවෘතිය හෙයින් මෙතෙහිකරන්නා වූ තුළඛිනුලයාගේ ශුභානු-
විමෝක්ෂය අභිපති වෙයි, භාවනායෙහි (සෙසු) විමෝක්ෂයෝ දෙදෙන
තදනුනුමී වෙති, සහජානප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, අනෝයා'න්‍යප්‍රත්‍යයයෝ වෙති,
නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, සම්ප්‍රසුක්තප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, එකරස වෙති,
එකරසානියෝ භාවනා වෙයි. යමෙක් සම්‍යක්ප්‍රතිපත්තා වෙද හෝ භාවනා
කෙරෙයි, මිථ්‍යාප්‍රතිපත්තායාගේ විමෝක්ෂභාවනා නැති. (3)

අනිත්‍ය හෙයින් මෙනෙහිකරන්නා වූ අධිමොක්‍ෂ ඛණ්ඩයාහට කවර විමොක්‍ෂයෙක් අධිපති වේ ද, භාවනායෙහි කෙතෙක් විමොක්‍ෂයෝ නදනුයම් වෙත් ද, සභජානප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, අන්‍යෝ'න්‍යප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයෝ වෙත් ද, සම්ප්‍රසුක්‍තප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, එකරස වෙත් ද, ප්‍රතිවේධකාලයෙහි කවර විමොක්‍ෂයෙක් අධිපති වේ ද, ප්‍රතිවේධය පිණිස කෙතෙක් විමොක්‍ෂයෝ නදනුයම් වෙත් ද, සභජානප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, අන්‍යෝ'න්‍යප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, සම්ප්‍රසුක්‍තප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, එකරස වෙත් ද, කවර අරුතෙකින් භාවනා වේ ද, කවර අරුතෙකින් ප්‍රතිවේධය වේ ද යත්: (1)

දුඛ හෙයින් මෙතෙහි කරන්නා වූ ප්‍රශ්නිබහුලයාහට කවර විමෝක්‍ෂයක් අභිපතී වේ ද, භාවනායෙහි කෙතෙක් විමෝක්‍ෂයෝ තදනුගාමී වෙත් ද, සහජාතප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, අන්‍යෝන්‍යප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, සම්ප්‍රසුක්‍තප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, එකරස වෙත් ද, ප්‍රතිවේධකාලයෙහි කවර විමෝක්‍ෂයෙක් අභිපතී වේ ද, ප්‍රතිවේධය පිණිස කෙතෙක් විමෝක්‍ෂයෝ තදනුගාමී වෙත් ද, සහජාතප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, ... එකරස වෙත් ද, කවර අරුතෙකින් භාවනා වේ ද, කවර අරුතෙකින් ප්‍රතිවේධය වේ ද යත්:

අනන්තතො මනසිකරොතො වෙදබහුලස්ස කතමො විමෝක්ඛො ආබිපතෙය්‍යො හොති, භාවනාය ද්වේ විමෝක්ඛො තදනියා හොනති, සහජාතපච්චයා හොනති, අඤ්ඤාමඤ්ඤාපච්චයා හොනති, නිස්සංයපච්චයා හොනති, සම්පයුතතපච්චයා හොනති, එකරසා හොනති, පටිවේධිකාලෙ කතමො විමෝක්ඛො ආබිපතෙය්‍යො හොති, පටිවේධාය ද්වේ විමෝක්ඛො තදනියා හොනති -පෙ- එකරසා හොනති, කෙතථෙය්‍යන භාවනා, කෙතථෙය්‍යන පටිවේධො: (3)

අනිච්චතො මනසිකරොතො අබ්බිමෝක්ඛබහුලස්ස අනිමිත්තො විමෝක්ඛො ආබිපතෙය්‍යො හොති, භාවනාය ද්වේ විමෝක්ඛො තදනියා හොනති, සහජාතපච්චයා හොනති, අඤ්ඤාමඤ්ඤාපච්චයා හොනති, නිස්සංයපච්චයා හොනති, සම්පයුතතපච්චයා හොනති, එකරසා හොනති, පටිවේධිකාලෙ¹ අනිමිත්තො විමෝක්ඛො ආබිපතෙය්‍යො හොති, පටිවේධාය ද්වේ විමෝක්ඛො තදනියා හොනති, සහජාතපච්චයා හොනති, අඤ්ඤාමඤ්ඤාපච්චයා හොනති, නිස්සංයපච්චයා හොනති, සම්පයුතතපච්චයා හොනති, එකරසා හොනති, එකරසථෙය්‍යන භාවනා, දස්සනථෙය්‍යන පටිවේධො, එවං පටිච්ඡක්ඛන්තොපි භාවෙති, භාවෙන්නොපි පටිච්ඡක්ඛති. (1)

දුක්ඛතො මනසිකරොතො පස්සද්ධිබහුලස්ස අප්පණ්ණිතිතො විමෝක්ඛො ආබිපතෙය්‍යො හොති, භාවනාය ද්වේ විමෝක්ඛො තදනියා හොනති, සහජාතපච්චයා හොනති, අඤ්ඤාමඤ්ඤාපච්චයා හොනති, නිස්සංයපච්චයා හොනති, සම්පයුතතපච්චයා හොනති, එකරසා හොනති, පටිවේධිකාලෙ.¹ අප්පණ්ණිතිතො විමෝක්ඛො ආබිපතෙය්‍යො හොති, පටිවේධාය ද්වේ විමෝක්ඛො තදනියා හොනති, සහජාතපච්චයා හොනති -පෙ- එකරසා හොනති, එකරසථෙය්‍යන භාවනා, දස්සනථෙය්‍යන පටිවේධො, එවං පටිච්ඡක්ඛන්තොපි භාවෙති, භාවෙන්නොපි පටිච්ඡක්ඛති. (2)

අනන්තතො මනසිකරොතො වෙදබහුලස්ස සුඤ්ඤාතො විමෝක්ඛො ආබිපතෙය්‍යො හොති, භාවනාය ද්වේ විමෝක්ඛො තදනියා හොනති, සහජාතපච්චයා හොනති, අඤ්ඤාමඤ්ඤාපච්චයා හොනති, නිස්සංයපච්චයා හොනති, සම්පයුතතපච්චයා හොනති, එකරසා හොනති, පටිවේධිකාලෙ සුඤ්ඤාතො විමෝක්ඛො ආබිපතෙය්‍යො හොති, පටිවේධාය ද්වේ විමෝක්ඛො තදනියා හොනති, සහජාතපච්චයා හොනති -පෙ- එකරසා හොනති, එකරසථෙය්‍යන භාවනා, දස්සනථෙය්‍යන පටිවේධො, එවං පටිච්ඡක්ඛන්තොපි භාවෙති, භාවෙන්නොපි පටිච්ඡක්ඛති. (3)

අනිච්චතො මනසිකරොතො කතමො විමෝක්ඛො අබ්බිමත්තො හොති, කතමවිමෝක්ඛස්ස අබ්බිමත්තත්තා සද්ධාච්චිත්තො¹ හොති: දුක්ඛතො මනසිකරොතො කතමො විමෝක්ඛො අබ්බිමත්තො හොති, කතමවිමෝක්ඛස්ස අබ්බිමත්තත්තා කායසංකම් හොති: අනන්තතො මනසිකරොතො කතමො විමෝක්ඛො අබ්බිමත්තො හොති, කතමවිමෝක්ඛස්ස අබ්බිමත්තත්තා දිට්ඨිප්පත්තො හොති: (1)

1. පටිවේධිකාලෙපි - මජ්ඣ.

1 සද්ධාච්චිත්තො - ස්‍යා,

අනාත්ම හෙයින් මෙහෙතිකරන්නා වූ භූමිබ්බුලයාහට කවර විමොක්ඛ-
යෙක් අභිපති වේ ද, භාවනායෙහි හෙතෙක් විමොක්ඛයෝ නදනුගාමී වෙත් ද,
සහජාතප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, අන්‍යෝ'න්‍යප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, නිශ්‍රයප්‍රත්‍ය-
යයෝ වෙත් ද, සම්ප්‍රසූක්තප්‍රත්‍යයයෝ වෙත් ද, එකරස වෙත් ද, ප්‍රතිවේධ
කාලයෙහි කවර විමොක්ඛයෙක් අභිපති වේ ද, ප්‍රතිවේධය පිණිස කෙතෙක්
විමොක්ඛයෝ නදනුගාමී වෙත් ද ... එකරස වෙත් ද, කවර අරුතෙකින්
භාවනා වේ ද, කවර අරුතෙකින් ප්‍රතිවේධය වේ ද යත්: (3)

අනිත්‍ය හෙයින් මෙහෙතිකරන්නා වූ අභිමොක්ඛබ්බුලයාහට අනිමිත්ත-
විමොක්ඛය අභිපති වෙයි, භාවනායෙහි (සෙසු) විමොක්ඛයෝ දෙදෙන
නදනුගාමී වෙති, සහජාතප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, අන්‍යෝ'න්‍යප්‍රත්‍යයයෝ වෙති,
නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, සම්ප්‍රසූක්තප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, එකරස වෙති, ප්‍රතිවේධ
කාලයෙහි අනිමිත්තවිමොක්ඛය අභිපති වෙයි, ප්‍රතිවේධය පිණිස (සෙසු)
විමොක්ඛයෝ දෙදෙන නදනුගාමී වෙති, සහජාතප්‍රත්‍යයයෝ වෙති,
අන්‍යෝ'න්‍යප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, සම්ප්‍රසූක්තප්‍රත්‍යයයෝ
වෙති, එකරස වෙති, එකරසාභීයෙන් භාවනා වෙයි, දැනාභීයෙන් ප්‍රතිවේධය
වෙයි. මෙසෙයින් ප්‍රතිවේධ කරනුයේ ද භාවනා කෙරෙයි,
භාවනා කරනුයේ ද ප්‍රතිවේධ කෙරේ. (1)

දුඃඛ හෙයින් මෙහෙතිකරන්නා වූ ප්‍රමුඛබ්බුලයාහට අප්‍රණීතිත-
විමොක්ඛය අභිපති වෙයි, භාවනායෙහි (සෙසු) විමොක්ඛයෝ දෙදෙන
නදනු-
ගාමී වෙති, සහජාතප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, අන්‍යෝ'න්‍යප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, නිශ්‍රය-
ප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, සම්ප්‍රසූක්තප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, එකරස වෙති. ප්‍රතිවේධ-
කාලයෙහි අප්‍රණීතිතවිමොක්ඛය අභිපති වෙයි, ප්‍රතිවේධය පිණිස (සෙසු)
විමොක්ඛයෝ දෙදෙන නදනුගාමී වෙති, සහජාතප්‍රත්‍යයයෝ වෙති...
එකරස වෙති. එකරසාභීයෙන් භාවනා වෙයි, දැනාභීයෙන් ප්‍රතිවේධය
වෙයි. මෙසෙයින් ප්‍රතිවේධ කරනුයේ ද භාවනා කෙරෙයි, භාවනා
කරනුයේ ද ප්‍රතිවේධ කෙරේ. (2)

අනාත්ම හෙයින් මෙහෙතිකරන්නා වූ භූමිබ්බුලයාහට ශුන්‍යත-
විමොක්ඛය අභිපති වෙයි, භාවනායෙහි (සෙසු) විමොක්ඛයෝ දෙදෙන
නදනුගාමී වෙති, සහජාතප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, අන්‍යෝ'න්‍යප්‍රත්‍යයයෝ වෙති,
නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, සම්ප්‍රසූක්තප්‍රත්‍යයයෝ වෙති, එකරස වෙති, ප්‍රති-
වේධ කාලයෙහි ශුන්‍යතවිමොක්ඛය අභිපති වෙයි, ප්‍රතිවේධය පිණිස (සෙසු)
විමොක්ඛයෝ දෙදෙන නදනුගාමී වෙති, සහජාතප්‍රත්‍යයයෝ වෙති ... එකරස
වෙති. එකරසාභීයෙන් භාවනා වෙයි, දැනාභීයෙන් ප්‍රතිවේධය වේ.
මෙසෙයින් ප්‍රතිවේධ කරනුයේ ද භාවනා කෙරෙයි, භාවනා කරනුයේ ද
ප්‍රතිවේධ කෙරේ. (3)

අනිත්‍ය හෙයින් මෙහෙතිකරනුවහට කවර විමොක්ඛයෙක් බලවත්
වේ ද, කවර විමොක්ඛයක්හු බලවත් බැවින් ශ්‍රද්ධාවිමුක්ත වේ ද, දුඃඛ
හෙයින් මෙහෙතිකරනුවහට කවර විමොක්ඛයෙක් බලවත් වේ ද, කවර
විමොක්ඛයක්හු බලවත් බැවින් කායසාක්ෂී වේ ද, අනාත්ම හෙයින් මෙහෙති
කරනුවහට කවර විමොක්ඛයෙක් බලවත් වේ ද, කවර විමොක්ඛයක්හු
බලවත් බැවින් දෘෂ්ටිප්‍රාප්ත වේ ද යත්: (1)

අනිච්ඡා මහසිකරොහො අනිමිතො විමෝකො අභිමතො හොති, අනිමිතභවිමෝකනස්ස අභිමතතතා සද්ධාවිමුතො¹ හොති, දුක්ඛො මහසිකරොහො අප්පණ්ණිතො විමෝකො අභිමතො හොති, අප්පණ්ණිතවිමෝකනස්ස අභිමතතතා කායසකි හොති, අතතතො මහසිකරොහො සුඤ්ඤො විමෝකො අභිමතො හොති, සුඤ්ඤත-විමෝකනස්ස අභිමතතතා දිට්ඨිප්පතො හොති. (2)

‘සද්දහනො විමුතො’නි² සද්ධාවිමුතො,¹ ‘පුට්ඨතා සච්ඡ-කතො’නි³, කායසකි, ‘දිට්ඨතාපතො’නි දිට්ඨිප්පතො. සද්දහනො විමුච්චනි⁴. සද්ධාවිමුතො, ‘කුට්ඨං පඨමං පුසති, පච්ඡං නිරෝධං නිබ්බානං සච්ඡකරොති’නි කායසකි, ‘දුක්ඛං සම්මාරා, සුඛං නිරෝධො’නි ඤානං⁵, හොති දිට්ඨං විදිතං සච්ඡකතං පසන්නං පඤ්ඤායා’නි දිට්ඨිප්පතො. -පෙ-*

යෙ හි කෙවි තෙකඛමම භාවිතා වා භාවෙනති වා භාවස්සනති වා -පෙ- සබ්බෙ තෙ අනිමිතභවිමෝකනස්ස වසෙන සද්ධාවිමුතො, අප්පණ්ණිත-විමෝකනස්ස වසෙන කායසකි, සුඤ්ඤතවිමෝකනස්ස වසෙන දිට්ඨිප්පතො.

යෙ හි කෙවි අබ්‍යාපාදං -පෙ- අලොකසඤ්ඤං -පෙ- අවිකෙට්ඨං -පෙ- යෙ හි කෙවි දුක්ඛං පරිඡානනති -පෙ- සමුදයං පජ්ඣනති -පෙ- නිරෝධං සච්ඡකරොති -පෙ- මග්ගං භාවෙනති, සබ්බෙ තෙ අනිමිතභවිමෝකනස්ස වසෙන සද්ධාවිමුතො, අප්පණ්ණිතවිමෝකනස්ස වසෙන කායසකි, සුඤ්ඤත-විමෝකනස්ස වසෙන දිට්ඨිප්පතො.

කතිභාකාරෙහි සච්චපට්ඨෙට්ඨො⁶ හොති, කතිභාකාරෙහි සච්චාති පටිච්ඡිකති: චතුර්භාකාරෙහි සච්චපට්ඨෙට්ඨො හොති, චතුර්භාකාරෙහි සච්චාති පටිච්ඡිකති.

දුක්ඛසච්චං පරිඤ්ඤපට්ඨෙට්ඨං පටිච්ඡිකති, සමුදයසච්චං පහානපට්ඨෙට්ඨං පටිච්ඡිකති, නිරෝධසච්චං සච්ඡිකරිතපට්ඨෙට්ඨං පටිච්ඡිකති, මග්ගසච්චං භාවනාපට්ඨෙට්ඨං පටිච්ඡිකති. ඉමෙහි චතුර්භාකාරෙහි සච්චපට්ඨෙට්ඨො හොති, ඉමෙහි චතුර්භාකාරෙහි සච්චාති පටිච්ඡිකනො අනිමිත-විමෝකනස්ස වසෙන සද්ධාවිමුතො, අප්පණ්ණිතවිමෝකනස්ස වසෙන කායසකි, සුඤ්ඤතවිමෝකනස්ස වසෙන දිට්ඨිප්පතො.

කතිභාකාරෙහි සච්චපට්ඨෙට්ඨො හොති: කතිභාකාරෙහි සච්චාති පටිච්ඡිකති: නවභාකාරෙහි සච්චපට්ඨෙට්ඨො හොති, නවභාකාරෙහි සච්චාති පටිච්ඡිකති: දුක්ඛසච්චං පරිඤ්ඤපට්ඨෙට්ඨං පටිච්ඡිකති -පෙ- අභිඤ්ඤපට්ඨෙට්ඨො ච සබ්බසම්මානං, පරිඤ්ඤපට්ඨෙට්ඨො ච සබ්බසම්මාරානං, පහානපට්ඨෙට්ඨො ච සබ්බාකුසලානං, භාවනාපට්ඨෙට්ඨො ච චතුර්භාකාරං, මග්ගානං, සච්ඡිකරිතපට්ඨෙට්ඨො ච නිරෝධස්ස. ඉමෙහි නවභාකාරෙහි සච්චපට්ඨෙට්ඨො හොති, ඉමෙහි නවභාකාරෙහි සච්චාති පටිච්ඡිකනො අනිමිතභවිමෝකනස්ස වසෙන සද්ධාවිමුතො, අප්පණ්ණිතවිමෝකනස්ස වසෙන කායසකි, සුඤ්ඤතවිමෝකනස්ස වසෙන දිට්ඨිප්පතො.

1 සද්ධාවිමුතො - ස්‍යා 2. අභිමුතොති - ස්‍යා.
3 සච්ඡකරොති - ස්‍යා PTS 4. අභිමුච්චති - ස්‍යා
5 විඤ්ඤානං - මජ්ඣං, ඤාණං - ස්‍යා 6. සච්චපට්ඨෙට්ඨො - මජ්ඣං ස්‍යා
* ‘සොවාසං පුක්කලො සද්ධාවිමුතො’නි ආදිකා තප්පො වාරා සංඛිතො

අනිත්‍ය හෙයින් මෙහෙයකරනුවහට අනිමිතනවිමෝක්ෂය බලවත් වෙයි, අනිමිතනවිමෝක්ෂය බලවත් බැවින් ශ්‍රද්ධාවිමුක්ත වෙයි. දුඛ හෙයින් මෙහෙයකරනුවහට අප්‍රණිතිනවිමෝක්ෂය බලවත් වෙයි, අප්‍රණිතින-විමෝක්ෂය බලවත් බැවින් කායසාක්ෂි වෙයි. අනාත්ම හෙයින් මෙහෙය කරනුවහට ශුන්‍යතවිමෝක්ෂය බලවත් වෙයි, ශුන්‍යවිමෝක්ෂය බලවත් බැවින් දෘෂ්ටිප්‍රාප්ත වේ. (2)

හදහමින් විමුක්ත නු'යි ශ්‍රද්ධාවිමුක්ත යැ (ධ්‍යානසංගීය) පහස්නා ලද බැවින් (නිජාණය) ප්‍රත්‍යක්ෂ කරනලද නු'යි කායසාක්ෂි යැ (ප්‍රඥෙද්‍රව්‍යයෙන්) දක්නාලද බැවින් (නිවනට) පැමිණියේ නු'යි දෘෂ්ටිප්‍රාප්ත යැ හදහමින් මිදේ නු'යි ශ්‍රද්ධාවිමුක්ත යැ ධ්‍යානසංගීය පලමු වැ සෑගී කෙරෙයි, පසු වැ නිරෝධසංඛ්‍යාත නිජාණය ප්‍රත්‍යක්ෂ කෙරේ නු'යි කායසාක්ෂි යැ 'සංඝාර-යෝ දුඛයෝ යැ නිරෝධය සුඛය යැයි දක්නාලද, දක්නාලද, ප්‍රකට කරන ලද, ප්‍රත්‍යක්ෂ කරනලද, සෑගීකරනලද වේ නු'යි දෘෂ්ටිප්‍රාප්ත වේ ...

යම් කිසි කෙනෙක් නෛෂ්‍රම්‍යය වැඩුණු ද වඩන් ද වඩන්නාහු ද ... එ හැම දෙන අනිමිතනවිමෝක්ෂයාගේ වශයෙන් ශ්‍රද්ධාවිමුක්තයෝ යැ අප්‍රණිතිනවිමෝක්ෂයාගේ වශයෙන් කායසාක්ෂිහු යැ ශුන්‍යතවිමෝක්ෂයාගේ වශයෙන් දෘෂ්ටිප්‍රාප්තයෝ යි.

යම් කිසි කෙනෙක් අව්‍යාපාදය ... ආලෝකසංඥාව ... අවික්ෂේපය ... යම් කිසි කෙනෙක් දුඛය පරිජානනය කෙරෙත් ද ... සමුදය දුරු කෙරෙත් ද ... නිරෝධය ප්‍රත්‍යක්ෂ කෙරෙත් ද ... මාගීය වඩන් ද, එ හැම දෙන අනිමිතනවිමෝක්ෂයාගේ වශයෙන් ශ්‍රද්ධාවිමුක්තයෝ යැ අප්‍රණිතිනවිමෝක්ෂ-යාගේ වශයෙන් කායසාක්ෂිහු යැ ශුන්‍යතවිමෝක්ෂයාගේ වශයෙන් දෘෂ්ටිප්‍රාප්තයෝ යි.

කිසි අයුරෙකින් සත්‍යප්‍රතිවේධය වේ ද, කිසි අයුරෙකින් සත්‍යයන් ප්‍රතිවේධ කෙරේ ද: සියු අයුරෙකින් සත්‍යප්‍රතිවේධය වෙයි, සියු අයුරෙකින් සත්‍යයන් ප්‍රතිවේධ කෙරේ.

දුඛසත්‍යය පරිඥප්‍රතිවේධයෙන් ප්‍රතිවේධ කෙරෙයි, සමුදයසත්‍යය ප්‍රභාණප්‍රතිවේධයෙන් ප්‍රතිවේධ කෙරෙයි, නිරෝධසත්‍යය සාක්ෂාත්ක්‍රියා ප්‍රතිවේධයෙන් ප්‍රතිවේධ කෙරෙයි, මාගීසත්‍යය භාවනාප්‍රතිවේධයෙන් ප්‍රතිවේධ කෙරේ. මේ සියු අයුරින් සත්‍යප්‍රතිවේධය වෙයි. මේ සියු අයුරින් සත්‍යයන් ප්‍රතිවේධ කරනුයේ අනිමිතනවිමෝක්ෂයාගේ වශයෙන් ශ්‍රද්ධා-විමුක්ත යැ අප්‍රණිතිනවිමෝක්ෂයාගේ වශයෙන් කායසාක්ෂි යැ ශුන්‍යත-විමෝක්ෂයාගේ වශයෙන් දෘෂ්ටිප්‍රාප්ත යි.

කිසි අයුරෙකින් සත්‍යප්‍රතිවේධය වේ ද, කිසි අයුරෙකින් සත්‍යයන් ප්‍රතිවේධ කෙරේ ද යත්: නව අයුරෙකින් සත්‍යප්‍රතිවේධය වෙයි, නව අයුරෙකින් සත්‍යයන් ප්‍රතිවේධ කෙරෙයි, දුඛසත්‍යය පරිඥප්‍රතිවේධයෙන් ප්‍රතිවේධ කෙරෙයි .. හැම ධර්මයන්ගේ අභිඥප්‍රතිවේධය ද හැම සංඝාර-යන්ගේ පරිඥප්‍රතිවේධය ද හැම අකුශලයන්ගේ ප්‍රභාණප්‍රතිවේධය ද සතර මාර්ගයන්ගේ භාවනාප්‍රතිවේධය ද නිරෝධයාගේ සාක්ෂාත්ක්‍රියාප්‍රතිවේධය ද යන මේ නව අයුරින් සත්‍යප්‍රතිවේධය වෙයි. මේ නව අයුරින් සත්‍යයන් ප්‍රතිවේධ කරනුයේ අනිමිතනවිමෝක්ෂයාගේ වශයෙන් ශ්‍රද්ධාවිමුක්ත යැ අප්‍රණිතිනවිමෝක්ෂයාගේ වශයෙන් කායසාක්ෂි යැ ශුන්‍යතවිමෝක්ෂයාගේ වශයෙන් දෘෂ්ටිප්‍රාප්ත යි.

අතිව්වතො මනසිකරොතො කතමෙ ධම්මෙ යථාභූතං ජානාති¹
පසස්සති, කථං සම්මාදස්සනං භොති, කථං තදනුසේන සබ්බෙ සංඛාරා
අතිව්වතො සුද්දිට්ඨා භොනති, කත්ථ කඛ්ඛා පභිසති, (1)

දුක්ඛතො මනසිකරොතො කතමෙ ධම්මෙ යථාභූතං ජානාති
පසස්සති, කථං සම්මාදස්සනං භොති, කථං තදනුසේන සබ්බෙ සංඛාරා
දුක්ඛතො සුද්දිට්ඨා භොනති, කත්ථ කඛ්ඛා පභිසති. (2)

අනත්තතො මනසිකරොතො කතමෙ ධම්මෙ යථාභූතං ජානාති
පසස්සති, කථං සම්මාදස්සනං භොති, කථං තදනුසේන සබ්බෙ ධම්මා
අනත්තතො සුද්දිට්ඨා භොනති, කත්ථ කඛ්ඛා පභිසති. (3)

අතිව්වතො මනසිකරොතො තිමිත්තං යථාභූතං ජානාති පසස්සති,
තෙන චූළච්ඡි සම්මාදස්සනං. එවං තදනුසේන සබ්බෙ සංඛාරා අතිව්වතො
සුද්දිට්ඨා භොනති, එත්ථ කඛ්ඛා පභිසති. (1)

දුක්ඛතො මනසිකරොතො පච්ඡන්තං යථාභූතං ජානාති පසස්සති,
තෙන චූළච්ඡි සම්මාදස්සනං. එවං තදනුසේන සබ්බෙ සංඛාරා දුක්ඛතො
සුද්දිට්ඨා භොනති, එත්ථ කඛ්ඛා පභිසති. (2)

අනත්තතො මනසිකරොතො තිමිත්තඤ්ච පච්ඡන්තඤ්ච යථාභූතං
ජානාති පසස්සති, තෙන චූළච්ඡි සම්මාදස්සනං. එවං තදනුසේන සබ්බෙ
ධම්මා අනත්තතො සුද්දිට්ඨා භොනති, එත්ථ කඛ්ඛා පභිසති. (3)

යඤ්ච යථාභූතං ඤාණං, යඤ්ච සම්මාදස්සනං, යා ච කඛ්ඛාච්ඡරණා,
ඉමෙ ධම්මා නානත්ථා² චෙව නානාබ්‍යඤ්ජනා ච; උදග්ග එකත්ථා, බ්‍යඤ්ජන-
මෙව නානන්ති: යඤ්ච යථාභූතං ඤාණං, යඤ්ච සම්මාදස්සනං, යා ච කඛ්ඛා-
ච්ඡරණා, ඉමෙ ධම්මා එකත්ථා, බ්‍යඤ්ජනමෙව නානං.

අතිව්වතො මනසිකරොතො කිං භයතො උපට්ඨාති: දුක්ඛතො-
මනසිකරොතො කිං භයතො උපට්ඨාති: අනත්තතො මනසිකරොතො කිං
භයතො උපට්ඨාති:

අතිව්වතො මනසිකරොතො තිමිත්තං භයතො උපට්ඨාති, දුක්ඛතො
මනසිකරොතො පච්ඡන්තං භයතො උපට්ඨාති, අනත්තතො මනසිකරොතො
තිමිත්තඤ්ච පච්ඡන්තඤ්ච භයතො උපට්ඨාති.

1. පජානාති - යන:

2. නානාත්තා - සි 1

අනිත්‍ය විසින් මෙතෙතිකරනුයේ කවර ධර්මයන් ස්ථායීභාවයෙන් දැනී ද, දැකී ද, කිසෙයින් සම්මන්දගීනය වේ ද, කිසෙයින් එය අනුව යැමෙන් හැම සංස්කාරයෝ අනිත්‍ය හෙයින් මොනොවට දක්නාලද්දහු වෙත් ද, කොහි සැකය ප්‍රතිණ වේ ද: (1)

දුඃඛ හෙයින් මෙතෙතිකරනුයේ කවර ධර්මයන් ස්ථායීභාවයෙන් දැනී ද, දැකී ද, කිසෙයින් සම්මන්දගීනය වේ ද, කිසෙයින් එය අනුව යැමෙන් හැම සංස්කාරයෝ දුඃඛ හෙයින් මොනොවට දක්නාලද්දහු වෙත් ද කොහි සැකය ප්‍රතිණ වේ ද: (2)

අනාත්ම හෙයින් මෙතෙතිකරනුයේ කවර ධර්මයන් ස්ථායීභාවයෙන් දැනී ද, දැකී ද, කිසෙයින් සම්මන්දගීනය වේ ද, කිසෙයින් එය අනුව යැමෙන් හැම ධර්මයෝ අනාත්ම හෙයින් මොනොවට දක්නාලද්දහු වෙත් ද කොහි සැකය ප්‍රතිණ වේ ද යත්: (3)

අනිත්‍ය හෙයින් මෙතෙති කරනුයේ නිමිත්ත ස්ථායීභාවයෙන් දැනී, දැකී. එයින් කියනු ලැබෙයි 'සම්මන්දගීන' යනු. මෙසෙයින් එය අනුව යැමෙන් හැම සංස්කාරයෝ අනිත්‍ය හෙයින් මොනොවට දක්නා ලද්දහු වෙති, මෙහි සැකය ප්‍රතිණ වේ. (1)

දුඃඛ හෙයින් මෙතෙති කරනුයේ ප්‍රවාතනිය ස්ථායීභාවයෙන් දැනී, දැකී. එයින් කියනු ලැබෙයි 'සම්මන්දගීන' යි. මෙසෙයින් එය අනුව යැමෙන් හැම සංස්කාරයෝ දුඃඛ හෙයින් මොනොවට දක්නා ලද්දහු වෙති, මෙහි සැකය ප්‍රතිණ වේ. (2)

අනාත්ම හෙයින් මෙතෙති කරනුයේ නිමිත්තත් ප්‍රවාතනියත් ස්ථායීභාවයෙන් දැනී, දැකී. එයින් කියනු ලැබෙයි 'සම්මන්දගීන' යි. මෙසෙයින් එය අනුව යැමෙන් හැම ධර්මයෝ අනාත්ම හෙයින් මොනොවට දක්නා ලද්දහු වෙති, මෙහි සැකය ප්‍රතිණ වේ. (3)

යම් ස්ථායීභාවයකින් වේ ද, යම් සම්මන්දගීනයකින් වේ ද, යම් සැකදුරු කිරීමකින් වේ ද, මේ ධර්මයෝ නානාථී ද ආත්මානු මෑ නානා ව්‍යඤ්ඤා ආත්මානු ද, නොහොත් එකාථී වූවානු ව්‍යඤ්ඤා නානාථී මෑ ආත්මානු ද යත්: යම් ස්ථායීභාවයකින් වේ ද, යම් සම්මන්දගීනයකින් වේ ද යම් සැක දුරු කිරීමකින් වේ ද, මේ ධර්මයෝ එකාථී ආත්මානු යෑ ව්‍යඤ්ඤා මෑ වෙනයි.

අනිත්‍ය හෙයින් මෙතෙති කරන්නාහට කුමක් හය හෙයින් වටහා ද, දුඃඛ හෙයින් මෙතෙති කරන්නාහට කුමක් හය හෙයින් වටහා ද, අනාත්ම හෙයින් මෙතෙති කරන්නාහට කුමක් හය හෙයින් වටහා ද යත්:

අනිත්‍ය හෙයින් මෙතෙතිකරන්නාහට නිමිත්ත හය හෙයින් වටහයි, දුඃඛ හෙයින් මෙතෙති කරන්නාහට ප්‍රවාතනිය හය හෙයින් වටහයි, අනාත්ම හෙයින් මෙතෙති කරන්නාහට නිමිත්තත් ප්‍රවාතනියත් හය හෙයින් වටහා.

යා ච භග්වපට්ඨානෙ පඤ්ඤා, යඤ්ච ආදීනවෙ ඤාණං, යා ච නිබ්බිදා, ඉමෙ ධම්මා නානස්ථා වෙච නානාබ්‍යඤ්ඤානා ව: උදුහු එකස්ථා බ්‍යඤ්ඤානමෙව නානනති: යා ච භග්වපට්ඨානෙ පඤ්ඤා, යඤ්ච ආදීනවෙ ඤාණං, යා ච නිබ්බිදා, ඉමෙ ධම්මා එකස්ථා, බ්‍යඤ්ඤානමෙව නානං.

යා ච අනත්තානුපස්සනා, යා ච සුඤ්ඤානානුපස්සනා, ඉමෙ ධම්මා නානස්ථා වෙච නානාබ්‍යඤ්ඤානා ව: උදුහු එකස්ථා, බ්‍යඤ්ඤානමෙව නානනති: යා ච අනත්තානුපස්සනා, යා ච සුඤ්ඤානානුපස්සනා, ඉමෙ ධම්මා එකස්ථා, බ්‍යඤ්ඤානමෙව නානං.

අනිච්චතො මහසිකරොතො, කිං පරිසඛිං ඤාණං උපපජ්ජති: දුක්ඛතො මහසිකරොතො කිං පරිසඛිං ඤාණං උපපජ්ජති: අනත්තතො මහසිකරොතො කිං පරිසඛිං ඤාණං උපපජ්ජති.

අනිච්චතො මහසිකරොතො නිමිත්තං සරිසඛිං ඤාණං උපපජ්ජති, දුක්ඛතො මහසිකරොතො පචත්තං පරිසඛිං ඤාණං උපපජ්ජති, අනත්තතො මහසිකරොතො නිමිත්තඤ්ච පචත්තඤ්ච පරිසඛිං ඤාණං උපපජ්ජති. (1)

යා ච මුඤ්චිතුකම්‍යතා¹ යා ච පරිසඛිංනුපස්සනා යා ච සඛිංරූපෙකිං ඉමෙ ධම්මා නානස්ථා වෙච නානාබ්‍යඤ්ඤානා ව, උදුහු එකස්ථා බ්‍යඤ්ඤානමෙව නානනති: යා ච මුඤ්චිතුකම්‍යතා යා ච පරිසඛිංනුපස්සනා යා ච සඛිංරූපෙකිං ඉමෙ ධම්මා එකස්ථා, බ්‍යඤ්ඤානමෙව නානං, (2)

අනිච්චතො මහසිකරොතො කුතො චිත්තං වුට්ඨාති, කස්ථ චිත්තං පකඛ්ඤති: දුක්ඛතො මහසිකරොතො කුතො චිත්තං වුට්ඨාති, කස්ථ චිත්තං පකඛ්ඤති: අනත්තතො මහසිකරොතො කුතො චිත්තං වුට්ඨාති, කස්ථ චිත්තං පකඛ්ඤති.

අනිච්චතො මහසිකරොතො නිමිත්තා චිත්තං වුට්ඨාති, අනිමිත්තෙ චිත්තං පකඛ්ඤති, දුක්ඛතො මහසිකරොතො පචත්තා චිත්තං වුට්ඨාති, අප්පච්චෙන චිත්තං පකඛ්ඤති, අනත්තතො මහසිකරොතො නිමිත්තා ව පචත්තා ව චිත්තං වුට්ඨාති, අනිමිත්තෙ අප්පච්චෙන නිරොධ² නිබ්බිතං බාතුයා චිත්තං පකඛ්ඤති. (3)

යා ච බ්‍රහ්මානුට්ඨානවිච්චනෙ පඤ්ඤා යෙ ච ගොත්‍රභුබ්බමා, ඉමෙ ධම්මා නානස්ථා වෙච නානාබ්‍යඤ්ඤානා ව, උදුහු එකස්ථා බ්‍යඤ්ඤානමෙව නානනති: යා ච බ්‍රහ්මානුට්ඨානවිච්චනෙ පඤ්ඤා යෙ ච ගොත්‍රභුබ්බමා, ඉමෙ ධම්මා එකස්ථා, බ්‍යඤ්ඤානමෙව නානං. (4)

1. මුච්චිතුකම්‍යතා - මජ්ඣ.

2. නිරොධෙ - පු, මජ්ඣ.

යම් භයකූපටස්ථාන ප්‍රඥවතුන් වේ ද, යම් ආදිනව ඥානයෙකුත් වේ ද, යම් නිබ්බිදවතුන් වේ ද, මේ ධම්මෝ නානාභී ද ආත්තාහු මෑ නානා ව්‍යඤ්ඤාත් ආත්තාහු ද, නොහොත් එකාභී චූළාහු ව්‍යඤ්ඤා නානාභී මෑ ආත්තාහු ද යත්: යම් භයකූපටස්ථාන ප්‍රඥවතුන් වේ ද, යම් ආදිනව ඥානයෙකුත් වේ ද, යම් නිබ්බිදවතුන් වේ ද, මේ ධම්මෝ එකාභී ආත්තාහු යෑ ව්‍යඤ්ඤා මෑ වෙනයි.

යම් අනත්තානුපස්සනාවතුන් වේ ද, යම් සුඤ්ඤානානුපස්සනාවතුන් වේ ද, මේ ධම්මෝ නානාභී ද ආත්තාහු මෑ නානා ව්‍යඤ්ඤා ද ආත්තාහු ද, නොහොත් එකාභී චූළාහු ව්‍යඤ්ඤා නානාභී මෑ ආත්තාහු ද යත්: යම් අනත්තානුපස්සනාවතුන් යම් සුඤ්ඤානානුපස්සනාවතුන් වේ ද, මේ ධම්මෝ එකාභී ආත්තාහු යෑ ව්‍යඤ්ඤා මෑ වෙනයි.

අනිත්‍ය හෙයින් මෙතෙහිකරන්නාහට කුමක් ප්‍රත්‍යවේණ්‍යා කොට ඥානය උපදී ද, දුඛ හෙයින් මෙතෙහි කරන්නාහට කුමක් ප්‍රත්‍යවේණ්‍යා කොට ඥානය උපදී ද, අනාත්ම හෙයින් මෙතෙහි කරන්නාහට කුමක් ප්‍රත්‍යවේණ්‍යා කොට ඥානය උපදී ද යත්:

අනිත්‍ය හෙයින් මෙතෙහිකරන්නාහට සංස්කාර නිමිත්ත ප්‍රත්‍යවේණ්‍යා කොට ඥානය උපදී, දුඛ හෙයින් මෙතෙහි කරන්නාහට ප්‍රචාතනිය ප්‍රත්‍යවේණ්‍යා කොට ඥානය උපදී, අනාත්ම හෙයින් මෙතෙහිකරන්නාහට නිමිත්තත් ප්‍රචාතනියත් ප්‍රත්‍යවේණ්‍යා කොට ඥානය උපදී. (1)

යම් මුඤ්ඤිතුකම්‍යතා ඥානයෙකුත් වේ ද, යම් පරිසඛ්ඛානුපස්සනා ඥානයෙකුත් වේ ද, යම් සඛ්ඛාරාපෙක්ඛා ඥානයෙකුත් වේ ද, මේ ධම්මෝ නානාභීන් නානාව්‍යඤ්ඤාත් ආත්තාහු ද, නොහොත් එකාභී චූළාහු ව්‍යඤ්ඤානානාභී මෑ ආත්තාහු ද යත්: යම් මුඤ්ඤිතුකම්‍යතා ඥානයෙකුත් වේ ද, යම් පරිසඛ්ඛානුපස්සනා ඥානයෙකුත් වේ ද, යම් සඛ්ඛාරාපෙක්ඛා ඥානයෙකුත් වේ ද, මේ ධම්මෝ එකාභී ආත්තාහු යෑ ව්‍යඤ්ඤා මෑ වෙනයි. (2)

අනිත්‍ය හෙයින් මෙතෙහිකරන්නාහට කොයින් සිත නැගීසිටී ද, කොහි සිත පිවිසගනී ද, දුඛ හෙයින් මෙතෙහි කරන්නාහට කොයින් සිත නැගීසිටී ද, කොහි සිත පිවිසගනී ද, අනාත්ම හෙයින් මෙතෙහිකරන්නාහට කොයින් සිත නැගී සිටී ද, කොහි සිත පිවිසගනී ද යත්:

අනිත්‍ය හෙයින් මෙතෙහි කරන්නාහට සංස්කාර නිමිත්ත කෙරෙන් සිත නැගීසිටිසි, අනිමිත්ත සඛ්ඛාත නිජ්‍යාණයෙහි සිත පිවිසගනිසි. දුඛ හෙයින් මෙතෙහිකරන්නාහට ප්‍රචාතනියෙන් සිත නැගී සිටිසි, අප්‍රචාතනියෙහි සිත පිවිස ගනිසි. අනාත්ම හෙයින් මෙතෙහිකරන්නාහට නිමිත්ත කෙරෙන් ද ප්‍රචාතනිය කෙරෙන් ද සිත නැගී සිටිසි, අනිමිත්තයෙහි අප්‍රචාතනියෙහි නිරෝධ සඛ්ඛාත නිජ්‍යාණවාදයෙහි සිත පිවිසගනී. (3)

සංස්කාරනිමිත්ත කෙරෙන් නැගී පරාමවුඛ වෑ සිවුනා යම් ප්‍රඥවතුන් වේ ද, යම් භොත්‍රභූ ධම් කෙනෙකුත් වෙත් ද, මේ ධම්මෝ නානාභීන් නානාව්‍යඤ්ඤාත් ආත්තාහු ද නොහොත් එකාභී චූළාහු ව්‍යඤ්ඤානානාභී මෑ ආත්තාහු ද, යත්: යම් බහිද්ධා වුට්ඨාන විචට්ටන ප්‍රඥවතුන් වේ ද, යම් භොත්‍රභූ ධම් කෙනෙකුත් වෙත් ද, මේ ධම්මෝ එකාභී ආත්තාහු යෑ ව්‍යඤ්ඤා මෑ වෙනයි. (4)

අතිවිවතො මහසිකරොනො කතමෙන විමෝකෙනින විමුච්චති: දුක්ඛතො මහසිකරොනො කතමෙන විමෝකෙනින විමුච්චති: අනාගතො මහසිකරොනො කතමෙන විමෝකෙනින විමුච්චති.

අතිවිවතො මහසිකරොනො අතිමිත්තවිමෝකෙනින විමුච්චති, දුක්ඛතො මහසිකරොනො අප්පණ්ණිතවිමෝකෙනින විමුච්චති, අනාගතො මහසිකරොනො සුඤ්ඤතවිමෝකෙනින විමුච්චති. (5)

යා ච දුග්ගතොච්චාන විච්චතො පඤ්ඤ සඤ්ච මග්ගෙ ඤාණං, ඉමෙ ධම්මා නානත්ථා චෙව නානාබ්‍යඤ්ඤා ච, උද්ග්‍ර ඵකත්ථා, බ්‍යඤ්ඤතමෙව නානත්ති යා ච දුග්ගතොච්චාන විච්චතො පඤ්ඤ සඤ්ච මග්ගෙ ඤාණං ඉමෙ ධම්මා ඵකත්ථා, බ්‍යඤ්ඤතමෙව නානං. (6)

කතිභාකාරෙහි තයො විමෝකනා නානාබ්‍යඤ්ඤා¹ භොනති; කතිභාකාරෙහි තයො විමෝකනා ඵකකබ්‍යඤ්ඤා භොනති: චතුර්භාකාරෙහි තයො විමෝකනා නානාබ්‍යඤ්ඤා භොනති, සත්තභාකාරෙහි තයො විමෝකනා ඵකකබ්‍යඤ්ඤා භොනති.

කතමෙහි චතුර්භාකාරෙහි තයො විමෝකනා නානාබ්‍යඤ්ඤා භොනති: අධිපතෙය්‍යවෙය්‍යන අධිව්‍යානවෙය්‍යන අභිනිහාරවෙය්‍යන නිශ්ශානවෙය්‍යන.

කථං අධිපතෙය්‍යවෙය්‍යන තයො විමෝකනා නානාබ්‍යඤ්ඤා භොනති: අතිවිවතො මහසිකරොනො අතිමිත්තො විමෝකෙනා අධිපතෙය්‍යා භොති, දුක්ඛතො මහසිකරොනො අප්පණ්ණිතො විමෝකෙනා අධිපතෙය්‍යා භොති, අනාගතො මහසිකරොනො සුඤ්ඤතො විමෝකෙනා අධිපතෙය්‍යා භොති, ඵලං අධිපතෙය්‍යවෙය්‍යන තයො විමෝකනා නානාබ්‍යඤ්ඤා භොනති, (1)

කථං අධිව්‍යානවෙය්‍යන තයො විමෝකෙනා නානාබ්‍යඤ්ඤා භොනති: අතිවිවතො මහසිකරොනො අතිමිත්තවිමෝකනස්ස වසෙන චිත්තං අධිව්‍යානි, දුක්ඛතො මහසිකරොනො අප්පණ්ණිතවිමෝකනස්ස වසෙන චිත්තං අධිව්‍යානි අනාගතො මහසිකරොනො සුඤ්ඤතවිමෝකනස්ස වසෙන චිත්තං අධිව්‍යානි, ඵලං අධිව්‍යානවෙය්‍යන තයො විමෝකනා නානාබ්‍යඤ්ඤා භොනති. (2)

කථං අභිනිහාරවෙය්‍යන තයො විමෝකනා නානාබ්‍යඤ්ඤා භොනති: අතිවිවතො මහසිකරොනො අතිමිත්තවිමෝකනස්ස වසෙන චිත්තං අභිනිහරති, දුක්ඛතො මහසිකරොනො අප්පණ්ණිතවිමෝකනස්ස වසෙන චිත්තං අභිනිහරති, අනාගතො මහසිකරොනො සුඤ්ඤතවිමෝකනස්ස වසෙන චිත්තං අභිනිහරති. ඵලං අභිනිහාරවෙය්‍යන තයො විමෝකනා නානාබ්‍යඤ්ඤා භොනති. (3)

කථං නිශ්ශානවෙය්‍යන තයො විමෝකනා නානාබ්‍යඤ්ඤා භොනති: අතිවිවතො මහසිකරොනො අතිමිත්තවිමෝකනස්ස වසෙන නිරෝධං නිබ්බානං නිශ්ශානි, දුක්ඛතො මහසිකරොනො අප්පණ්ණිතවිමෝකනස්ස වසෙන නිරෝධං නිබ්බානං නිශ්ශානි, අනාගතො මහසිකරොනො සුඤ්ඤතවිමෝකනස්ස වසෙන නිරෝධං නිබ්බානං නිශ්ශානි, ඵලං නිශ්ශානවෙය්‍යන තයො විමෝකනා නානාබ්‍යඤ්ඤා භොනති, (4)

අනිත්‍ය හෙයින් මෙතෙහි කරනුයේ කවර විමොක්ඛයෙකින් මිදේ ද, දුඛ හෙයින් මෙතෙහි කරනුයේ කවර විමොක්ඛයෙකින් මිදේ ද, අනාත්ම හෙයින් මෙතෙහි කරනුයේ කවර විමොක්ඛයෙකින් මිදේ ද යත්:

අනිත්‍ය හෙයින් මෙතෙහි කරනුයේ අනිමිත්ත විමොක්ඛයෙකින් මිදෙයි, දුඛ හෙයින් මෙතෙහි කරනුයේ අප්‍රණිතිත විමොක්ඛයෙකින් මිදෙයි, අනාත්ම හෙයින් මෙතෙහි කරනුයේ ශුන්‍යතාවිමොක්ඛයෙකින් මිදේ. (5)

කෙලෙසුන් කෙරෙන් ද සංස්කාරනිමිත්ත කෙරෙන් ද යන දෙකින් නැගී පරාමුඛ වූ සිවුනා යම් ප්‍රඥවතුන් වේ ද, යම් මාග්ගිකයෙකුන් වේ ද, මේ ධර්මයෝ නානාභීන් නානාව්‍යාඤ්ඤාත් ඇත්තාහු ද නොහොත් එකාභී වූවාහු ව්‍යාඤ්ඤානානාභි මැ ඇත්තාහු ද, යත්: යම් දුගතොට්ඨාන-විවට්ඨන ප්‍රඥවතුන් වේ ද, යම් මාග්ගිකයෙකුන් වේ ද, මේ ධර්මයෝ එකාභී ඇත්තාහු යැ ව්‍යාඤ්ඤාන මැ වෙනයි. (6)

කිසි අයුරෙකින් තුන් විමොක්ඛයෝ නානාක්ෂණයෙහි වෙත් ද, කිසි අයුරෙකින් තුන් විමොක්ඛයෝ එකක්ෂණයෙහි වෙත් ද යත්: සතර අයුරෙකින් තුන් විමොක්ඛයෝ නානාක්ෂණයෙහි වෙත්, සත් අයුරෙකින් තුන් විමොක්ඛයෝ එකක්ෂණයෙහි වෙත්.

කවර සතර අයුරෙකින් තුන් විමොක්ඛයෝ නානාක්ෂණයෙහි වෙත් ද යත්: අබිපතිභාවාභීයෙන, ප්‍රතිෂ්ඨාසංඛ්‍යාවයෙන, අභිනිහාර (ඵලාචිම්) සංඛ්‍යාවයෙන, නිශඤ්ඤාසංඛ්‍යාවයෙනි.

කිසෙයින් අබිපතිභාවාභීයෙන් තුන් විමොක්ඛයෝ නානාක්ෂණයෙහි වෙත් ද යත්: අනිත්‍ය හෙයින් මෙතෙහි කරන්නාහට අනිමිත්තවිමොක්ඛය අබිපති වෙයි, දුඛ හෙයින් මෙතෙහි කරන්නාහට අප්‍රණිතිතවිමොක්ඛය අබිපති වෙයි, අනාත්ම හෙයින් මෙතෙහි කරන්නාහට ශුන්‍යතාවිමොක්ඛය අබිපති වේ. මෙසෙයින් අබිපතිභාවාභීයෙන් තුන් විමොක්ඛයෝ නානාක්ෂණයෙහි වෙත්. (1)

කිසෙයින් ප්‍රතිෂ්ඨාසංඛ්‍යාවයෙන් තුන් විමොක්ඛයෝ නානාක්ෂණයෙහි වෙත් ද යත්: අනිත්‍ය හෙයින් මෙතෙහි කරනුයේ අනිමිත්තවිමොක්ඛයාගේ වශයෙන් සිත පිහිටුවයි. දුඛ හෙයින් මෙතෙහි කරනුයේ අප්‍රණිතිත-විමොක්ඛයාගේ වශයෙන් සිත පිහිටුවයි. අනාත්ම හෙයින් මෙතෙහි කරනුයේ ශුන්‍යතාවිමොක්ඛයාගේ වශයෙන් සිත පිහිටුවා. මෙසෙයින් ප්‍රතිෂ්ඨාසංඛ්‍යාවයෙන් තුන් විමොක්ඛයෝ නානාක්ෂණයෙහි වෙත්. (2)

කිසෙයින් අභිනිහාර (ඵලාචිම්) සංඛ්‍යාවයෙන් තුන් විමොක්ඛයෝ නානාක්ෂණයෙහි වෙත් ද යත්: අනිත්‍ය හෙයින් මෙතෙහි කරනුයේ අනිමිත්තවිමොක්ඛයාගේ වශයෙන් සිත ඵලවයි. දුඛ හෙයින් මෙතෙහි කරනුයේ අප්‍රණිතිතවිමොක්ඛයාගේ වශයෙන් සිත ඵලවයි. අනාත්ම හෙයින් මෙතෙහි කරනුයේ ශුන්‍යතාවිමොක්ඛයාගේ වශයෙන් සිත ඵලව. මෙසෙයින් අභිනිහාරසංඛ්‍යාවයෙන් තුන් විමොක්ඛයෝ නානාක්ෂණයෙහි වෙත්. (3)

කිසෙයින් නිශඤ්ඤාසංඛ්‍යාවයෙන් තුන් විමොක්ඛයෝ නානාක්ෂණයෙහි වෙත් ද යත්: අනිත්‍ය හෙයින් මෙතෙහි කරනුයේ අනිමිත්තවිමොක්ඛයාගේ වශයෙන් නිරෝධ සංඛ්‍යාන නිව්‍යාණයට පැමිණෙයි. දුඛ හෙයින් මෙතෙහි කරනුයේ අප්‍රණිතිතවිමොක්ඛයාගේ වශයෙන් නිරෝධ සංඛ්‍යාන නිව්‍යාණයට පැමිණෙයි. අනාත්ම හෙයින් මෙතෙහි කරනුයේ ශුන්‍යතාවිමොක්ඛයාගේ වශයෙන් නිරෝධ සංඛ්‍යාන නිව්‍යාණයට පැමිණේ. මෙසෙයින් නිශඤ්ඤාසංඛ්‍යාවයෙන් තුන් විමොක්ඛයෝ නානාක්ෂණයෙහි වෙත්. (4)

ඉමෙහි විතුභාසාරෙහි තයො විමෝකකා නානාබණ්ණෙ භොනති.

කතමෙහි සත්තභාසාරෙහි තයො විමෝකකා එකකබණ්ණෙ භොනති: සමොධානට්ඨෙන අබිගමනට්ඨෙන¹ පටිලාභට්ඨෙන පටිවේධට්ඨෙන සච්ඡිකිරිසට්ඨෙන එසසනට්ඨෙන අභිසමයට්ඨෙන.

කථං සමොධානට්ඨෙන අබිගමනට්ඨෙන පටිලාභට්ඨෙන පටිවේධට්ඨෙන සච්ඡිකිරිසට්ඨෙන එසසනට්ඨෙන අභිසමයට්ඨෙන තයො විමෝකකා එකකබණ්ණෙ භොනති.

අභිච්චතො මනසිකරොනො නිමිත්තා මුච්චතිති අභිමිත්තො විමෝකකො; යතො මුච්චති, තත්ථ න පණ්දහතිති අපපණ්ඨිතො විමෝකකො; යත්ථ න පණ්දහති, තෙන සුඤ්ඤාති සුඤ්ඤාතො විමෝකකො; යෙන සුඤ්ඤා, තෙන නිමිත්තෙන අභිමිත්තොති අභිමිත්තො විමෝකකො, එවං සමොධානට්ඨෙන අබිගමනට්ඨෙන පටිලාභට්ඨෙන පටිවේධට්ඨෙන සච්ඡිකිරිසට්ඨෙන එසසනට්ඨෙන අභිසමයට්ඨෙන තයො විමෝකකා එකකබණ්ණෙ භොනති. (1)

දුක්ඛතො මනසිකරොනො පණ්ඨියා මුච්චතිති අපපණ්ඨිතො විමෝකකො; යත්ථ න පණ්දහති, තෙන සුඤ්ඤාති සුඤ්ඤාතො විමෝකකො; යෙන සුඤ්ඤා තෙන නිමිත්තෙන අභිමිත්තොති අභිමිත්තො විමෝකකො, යෙන නිමිත්තෙන අභිමිත්තො, තත්ථ න පණ්දහතිති අපපණ්ඨිතො විමෝකකො, එවං සමොධානට්ඨෙන අබිගමනට්ඨෙන පටිලාභට්ඨෙන පටිවේධට්ඨෙන සච්ඡිකිරිසට්ඨෙන එසසනට්ඨෙන අභිසමයට්ඨෙන තයො විමෝකකා එකකබණ්ණෙ භොනති. (2)

අනත්තතො මනසිකරොනො අභිනිවෙසා මුච්චතිති සුඤ්ඤාතො විමෝකකො; යෙන සුඤ්ඤා, තෙන නිමිත්තෙන අභිමිත්තොති අභිමිත්තො විමෝකකො; යෙන නිමිත්තෙන අභිමිත්තො, තත්ථ න පණ්දහතිති අපපණ්ඨිතො විමෝකකො; යත්ථ න පණ්දහති, තෙන සුඤ්ඤාති සුඤ්ඤාතො විමෝකකො, එවං සමොධානට්ඨෙන අබිගමනට්ඨෙන පටිලාභට්ඨෙන පටිවේධට්ඨෙන සච්ඡිකිරිසට්ඨෙන එසසනට්ඨෙන අභිසමයට්ඨෙන තයො විමෝකකා එකකබණ්ණෙ භොනති. (3)

ඉමෙහි සත්තභාසාරෙහි තයො විමෝකකා එකකබණ්ණෙ භොනති.

අත්ථි විමෝකකො, අත්ථි මුඛං, අත්ථි විමෝකකිමුඛං. අත්ථි විමෝකකපච්චනිකං අත්ථි විමෝකකානුලොමං, අත්ථි විමෝකකච්චිට්ඨො, අත්ථි විමෝකක භාවතා, අත්ථි විමෝකකපටිපසස්සද්ධි,

කතමො විමෝකකො: සුඤ්ඤාතො විමෝකකො, අභිමිත්තො විමෝකකො, අපපණ්ඨිතො විමෝකකො:

1. අබිගමට්ඨෙන - සසා,

මේ සතර අයුරින් තුන් විමොක්ඛයෝ භානාක්ඛණයෙහි වෙත්.

කවර සත් අයුරෙකින් තුන් විමොක්ඛයෝ එකක්ඛණයෙහි වෙත් ද යත්: සමවධානාභීයෙන, විඤ්ඤාභීයෙන, ප්‍රතිලාභාභීයෙන, ප්‍රතිවේධාභීයෙන, සාක්ෂාත්ත්‍රියාභීයෙන, ඥානසංගීතාභීයෙන, අභිසම්මයාභීයෙනි.

නිසෙය්‍යන් සමවධානාභීයෙන් විඤ්ඤාභීයෙන් ප්‍රතිලාභාභීයෙන් ප්‍රතිවේධාභීයෙන් සාක්ෂාත්ත්‍රියාභීයෙන් ඥානසංගීතාභීයෙන් අභිසම්මයාභීයෙන් තුන් විමොක්ඛයෝ එකක්ඛණයෙහි වෙත් ද යත්:

අනන්‍ය හෙයින් මෙතෙතිකරනුයේ නිමිත්ත කෙරෙන් මිදේ නු' යි අනිමිත්තවිමොක්ඛ වෙයි, යම් නිමිත්තෙකින් මිදේ නම් එහි ප්‍රාචීනා නො කෙරේ නු' යි අප්‍රණීතිතවිමොක්ඛ වෙයි, යම් නිමිත්තෙකින් ප්‍රාචීනා නො කෙරේ නම් ඒ නිමිත්ත අන්‍ය නු' යි අන්‍යතවිමොක්ඛ වෙයි, යම් නිමිත්තෙකින් අන්‍ය නම් ඒ නිමිත්ත නිමිත්ත රහිත නු' යි අනිමිත්තවිමොක්ඛ වේ. මෙසෙය්‍යන් සමවධානාභීයෙන් විඤ්ඤාභීයෙන් ප්‍රතිලාභාභීයෙන් ප්‍රතිවේධාභීයෙන් සාක්ෂාත්ත්‍රියාභීයෙන් ඥානසංගීතාභීයෙන් අභිසම්මයාභීයෙන් තුන් විමොක්ඛයෝ එකක්ඛණයෙහි වෙති. (1)

දුඛ හෙයින් මෙතෙතිකරනුයේ ප්‍රාචීනාව කෙරෙන් මිදේ නු' යි අප්‍රණීතිතවිමොක්ඛ වෙයි, යම් දුඛයෙකින් ප්‍රාචීනා නො කෙරේ නම් ඒ දුඛයෙන් අන්‍ය නු' යි අන්‍යතවිමොක්ඛ වෙයි, යම් දුඛ නිමිත්තෙකින් අන්‍ය නම් ඒ දුඛ නිමිත්ත නිමිත්ත රහිත නු' යි අනිමිත්තවිමොක්ඛ වෙයි, යම් දුඛ නිමිත්තෙකින් අනිමිත්ත වේ නම් එහි ප්‍රාචීනා නො කෙරේ නු' යි අප්‍රණීතිතවිමොක්ඛ වේ. මෙසෙය්‍යන් සමවධානාභීයෙන් විඤ්ඤාභීයෙන් ප්‍රතිලාභාභීයෙන් ප්‍රතිවේධාභීයෙන් සාක්ෂාත්ත්‍රියාභීයෙන් ඥානසංගීතාභීයෙන් අභිසම්මයාභීයෙන් තුන් විමොක්ඛයෝ එකක්ඛණයෙහි වෙති. (2)

අනාහම් හෙයින් මෙතෙතිකරනුයේ අභිතිවේෂය කෙරෙන් මිදේ නු' යි අන්‍යතවිමොක්ඛ වෙයි, යම් අභිතිවේෂ නිමිත්තෙකින් අන්‍ය වේ නම් ඒ නිමිත්ත නිමිත්ත රහිත නු' යි අනිමිත්තවිමොක්ඛ වෙයි, යම් අභිතිවේෂ නිමිත්තෙකින් නිමිත්ත රහිත වේ නම් ඒ අභිතිවේෂ නිමිත්තෙහි ප්‍රාචීනා නො කෙරේ නු' යි අප්‍රණීතිතවිමොක්ඛ වෙයි, යම් අභිතිවේෂ නිමිත්තෙකින් ප්‍රාචීනා නො කෙරේ නම් ඒ අභිතිවේෂ නිමිත්ත අන්‍ය නු' යි අන්‍යතවිමොක්ඛ වේ. මෙසෙය්‍යන් සමවධානාභීයෙන් විඤ්ඤාභීයෙන් ප්‍රතිලාභාභීයෙන් ප්‍රතිවේධාභීයෙන් සාක්ෂාත්ත්‍රියාභීයෙන් ඥානසංගීතාභීයෙන් අභිසම්මයාභීයෙන් තුන් විමොක්ඛයෝ එකක්ඛණයෙහි වෙත්: (3)

මේ සත් අයුරින් තුන් විමොක්ඛයෝ එකක්ඛණයෙහි වෙත්.

විමොක්ඛයෙකේ ඇත, මුඛයෙකේ ඇත, විමොක්ඛමුඛයෙකේ ඇත, විමොක්ඛ-ප්‍රත්‍යානිකයෙකේ ඇත, විමොක්ඛානුලෝමයෙකේ ඇත, විමොක්ඛ විවර්ගයෙකේ ඇත, විමොක්ඛභාවනායෙකේ ඇත, විමොක්ඛප්‍රතිප්‍රග්‍රහියෙකේ ඇති.

විමොක්ඛ කවරු යත්: අන්‍යතවිමොක්ඛ යැ අනිමිත්තවිමොක්ඛ යැ අප්‍රණීතිතවිමොක්ඛ යි.

කතමො: සුඤ්ඤතො: චිමොකෙබ්බා: අනිච්චානුපස්සනාඤ්ඤං නිච්චතො: අභිනිවෙසා මුච්චතීති සුඤ්ඤතො: චිමොකෙබ්බා: දුක්ඛානුපස්සනාඤ්ඤං සුඛතො: අභිනිවෙසා මුච්චතීති සුඤ්ඤතො: චිමොකෙබ්බා, අනත්තානුපස්සනාඤ්ඤං අනතතො: අනිත්ථෙසා මුච්චතීති සුඤ්ඤතො: චිමොකෙබ්බා, තිබ්බදුක්ඛ-පස්සනාඤ්ඤං නාදිසං: අභිනිවෙසා මුච්චතීති සුඤ්ඤතො: චිමොකෙබ්බා, විරාගානුපස්සනාඤ්ඤං රාගතො: අභිනිවෙසා මුච්චතීති සුඤ්ඤතො: චිමොකෙබ්බා, තිරොධානුපස්සනාඤ්ඤං සමුදයතො: අභිනිවෙසා මුච්චතීති සුඤ්ඤතො: චිමොකෙබ්බා, පටිතිස්සත්තානුපස්සනාඤ්ඤං ආදානතො: අභිනි-වෙසා මුච්චතීති සුඤ්ඤතො: චිමොකෙබ්බා, අනිමිත්තානුපස්සනාඤ්ඤං නිමිත්තතො: අභිනිවෙසා මුච්චතීති සුඤ්ඤතො: චිමොකෙබ්බා, අප්පණ්ණිතානු-පස්සනාඤ්ඤං ප්පණ්ණිතො: අභිනිවෙසා මුච්චතීති සුඤ්ඤතො: චිමොකෙබ්බා, සුඤ්ඤතානුපස්සනාඤ්ඤං සබ්බානිතිථෙසෙහි මුච්චතීති සුඤ්ඤතො: චිමොකෙබ්බා.

රූපෙ අභිච්චානුපසංයානාසුඤ්ඤා නිව්චනො අභිභිවෙසා මුච්චතිති සුඤ්ඤානො විමොක්ඛො -පෙ- රූපෙ සුඤ්ඤානානුපසංයානාසුඤ්ඤා සබ්බානි- නිවෙසෙති මුච්චතිති සුඤ්ඤානො විමොක්ඛො, වෙදනාය -පෙ- සංකෘත්තය -පෙ- සංඛාරෙරසු -පෙ විඤ්ඤාණේ -පෙ- චිත්තව්‍යුමා -පෙ- ජරාමරණේ අභිච්චානු- පසංයානාසුඤ්ඤා නිව්චනො අභිභිවෙසා මුච්චතිති සුඤ්ඤානො විමොක්ඛො -පෙ- ජරාමරණේ සුඤ්ඤානානුපසංයානාසුඤ්ඤා සබ්බානිනිවෙසෙති මුච්චතිති සුඤ්ඤානො විමොක්ඛො, අංග සුඤ්ඤානො විමොක්ඛො (1)

කතමෝ අනිමිත්තො විමොකෙබ්බා; අතිවිවාහුපසස්සනාඤ්ඤාං නිව්චතො නිමිත්තො මුච්චතීති අනිමිත්තො විමොකෙබ්බා, දුක්ඛානුපසස්සනාඤ්ඤාං සුඛතො නිමිත්තො මුච්චතීති අනිමිත්තො විමොකෙබ්බා, අභ්‍යන්තානුපසස්සනාඤ්ඤාං අභ්‍යන්තො නිමිත්තො මුච්චතීති අනිමිත්තො විමොකෙබ්බා, නිබ්බදානුපසස්සනාඤ්ඤාං භද්දියා නිමිත්තො මුච්චතීති අනිමිත්තො විමොකෙබ්බා, විරාගානුපසස්සනාඤ්ඤාං රාගතො නිමිත්තො මුච්චතීති අනිමිත්තො විමොකෙබ්බා, නිරෝධානුපසස්සනාඤ්ඤාං සමුදයතො නිමිත්තො මුච්චතීති අනිමිත්තො විමොකෙබ්බා. පච්චිස්සග්ගානුපසස්සනාඤ්ඤාං ආද්‍යතො නිමිත්තො මුච්චතීති අනිමිත්තො විමොකෙබ්බා, අනිමිත්තානුපසස්සනාඤ්ඤාං සබ්බනිමිත්තොති මුච්චතීති අනිමිත්තො විමොකෙබ්බා, අප්පණ්ණිතානුපසස්සනාඤ්ඤාං පණ්ණියා නිමිත්තො මුච්චතීති අනිමිත්තො විමොකෙබ්බා, සුඤ්ඤානුපසස්සනාඤ්ඤාං අනිතිවෙසතො නිමිත්තො මුච්චතීති අනිමිත්තො විමොකෙබ්බා.

රූපෙ අනිච්චානුපස්සනාඤ්ඤං නිව්වතො නිමිත්තො මුච්චතීති
 අනිමිත්තො විමොක්ඛො -පෙ- රූපෙ අනිමිත්තානුපස්සනාඤ්ඤං සබ්බ
 නිමිත්තෙහි මුච්චතීති අනිමිත්තො විමොක්ඛො, රූපෙ අප්පඤ්ඡිනානු-
 පස්සනාඤ්ඤං පඤ්ඤිතා නිමිත්තො මුච්චතීති අනිමිත්තො විමොක්ඛො,
 රූපෙ සුඤ්ඤානානුපස්සනාඤ්ඤං අනිතිවෙසතො නිමිත්තො මුච්චතීති
 අනිමිත්තො විමොක්ඛො, වෙදනාය පෙ සඤ්ඤාය -පෙ- සබ්බාරෙසු
 -පෙ- විඤ්ඤාණෙ -පෙ- චක්ඛුසම්මි -පෙ- ජරාමරණෙ අනිච්චානුපස්සනා
 ඤ්ඤං නිව්වතො නිමිත්තො මුච්චතීති අනිමිත්තො විමොක්ඛො -පෙ-
 ජරාමරණෙ අනිමිත්තානුපස්සනාඤ්ඤං සබ්බනිමිත්තෙහි මුච්චතීති
 අනිමිත්තො විමොක්ඛො, ජරාමරණෙ අප්පඤ්ඡිනානුපස්සනාඤ්ඤං පඤ්ඤිතා
 නිමිත්තො මුච්චතීති අනිමිත්තො විමොක්ඛො, ජරාමරණෙ සුඤ්ඤානානු-
 පස්සනාඤ්ඤං අනිතිවෙසතො නිමිත්තො මුච්චතීති අනිමිත්තො විමොක්ඛො,
 අසං අනිමිත්තො විමොක්ඛො. (2)

[illegible]

රූපයෙහි අනිවාර්යානුපයාසන්නය නිත්‍යානිතිවේශයෙන් මිදේ නු'යි ගුණානුමෝක්‍ෂය යෑ ... රූපයෙහි සුඤ්ඤානානුපයාසන්නය සියලු අනිතිවේශයන් කෙරෙන් මිදේ නු'යි ගුණානුමෝක්‍ෂය යි. වේදනායෙහි ... සංඥයෙහි ... ධංසකාරයන්හි ... විඤ්ඤයෙහි ... චක්‍රපෙති ... ජරාමරණයෙහි අනිවාර්යානුපයාසන්නය නිත්‍යානිතිවේශයෙන් මිදේ නු'යි ගුණානුමෝක්‍ෂය යෑ ... ජරාමරණයෙහි සුඤ්ඤානානුපයාසන්නය සියලු අනිතිවේශයන් කෙරෙන් මිදේ නු'යි ගුණානුමෝක්‍ෂය යි. මේ ගුණානුමෝක්‍ෂය නම් වේ. (1)

අතිමිත්තවිමෝක්ෂ භාවය යනේ අතිච්ඡාන්ද්‍රපසංභාඤ්ඤාය නිත්‍ය-
නිමිත්තයෙන් මිදේ නු'යි අතිමිත්තවිමෝක්ෂ යැ දුක්ඛානුපසංභාඤ්ඤාය
සුඛනිමිත්තයෙන් මිදේ නු'යි අතිමිත්තවිමෝක්ෂ යැ අනත්තානුපසංභා-
ඤ්ඤාය ආත්මනිමිත්තයෙන් මිදේ නු' යි අතිමිත්තවිමෝක්ෂ යැ නිබ්බදනු-
පසංභාඤ්ඤාය නාදිනිමිත්තයෙන් මිදේ නු'යි අතිමිත්තවිමෝක්ෂ යැ විරා-
ගානුපසංභාඤ්ඤාය රාගනිමිත්තයෙන් මිදේ නු' යි අතිමිත්තවිමෝක්ෂ යැ
නිරෝධානුපසංභාඤ්ඤාය සමුදයනිමිත්තයෙන් මිදේ නු' යි අතිමිත්ත-
විමෝක්ෂ යැ පටිනිසංගානුපසංභාඤ්ඤාය ආද්‍යනිමිත්තයෙන් මිදේ
නු' යි අතිමිත්තවිමෝක්ෂ යැ අතිමිත්තානුපසංභාඤ්ඤාය භූමි නිමිති
කෙරෙත් මිදේ නු'යි අතිමිත්තවිමෝක්ෂ යැ අප්‍රාණිතිනුපසංභාඤ්ඤාය
ප්‍රණිතිනිමිත්තයෙන් මිදේ නු'යි අතිමිත්තවිමෝක්ෂ යැ සඤ්ඤානුපසංභා-
ඤ්ඤාය අභිනිවේශනිමිත්තයෙන් මිදේ නු'යි අතිමිත්තවිමෝක්ෂ යි.

රූපයෙහි අනිවාර්යානුපයාසනාඤ්ඤාය නිත්‍ය නිමිත්තෙන් මිදේ නු'යි අනිමිත්තවිමෝක්‍ෂ යැ ... රූපයෙහි අනිමිත්තානුපයාසනාඤ්ඤාය භූමි නිමිති කෙරෙන් මිදේ නු' යි අනිමිත්තවිමෝක්‍ෂ යැ රූපයෙහි අපභූති-
තානුපයාසනාඤ්ඤාය ප්‍රණිධිනිමිත්තෙන් මිදේ නු' යි අනිමිත්තවිමෝක්‍ෂ යැ රූපයෙහි සුඤ්ඤානානුපයාසනාඤ්ඤාය අනිතිවෛනනිමිත්තෙන් මිදේ නු' යි අනිමිත්තවිමෝක්‍ෂ යැ. වේදනායෙහි ... සංඥායෙහි ... සංස්කාරයන්හි ... විඤ්ඤායෙහි ... චක්‍ෂුසෙහි ... ජරාමරණයෙහි අනිවාර්යානුපයාසනාඤ්ඤාය නිත්‍යනිමිත්තෙන් මිදේ නු' යි අනිමිත්තවිමෝක්‍ෂ යැ ... ජරාමරණයෙහි අනිමිත්තානුපයාසනාඤ්ඤාය භූමි නිමිති කෙරෙන් මිදේ නු' යි අනිමිත්ත-
විමෝක්‍ෂ යැ. ජරාමරණයෙහි අපභූතිතානුපයාසනාඤ්ඤාය ප්‍රණිධි නිමිත්තෙන්, මිදේ නු' යි අනිමිත්තවිමෝක්‍ෂ යැ. ජරාමරණයෙහි සුඤ්ඤානා-
නුපයාසනාඤ්ඤාය අනිතිවෛන නිමිත්තෙන් මිදේ නු' යි අනිමිත්තවිමෝක්‍ෂ යි. මේ අනිමිත්තවිමෝක්‍ෂ නම් වේ. (2)

කතමො අපථණ්ඨිතො විමොක්ඛො: අනිච්චානුපස්සනාඤ්ඤං නිව්චතො පණ්ඨියා මුච්චතිති අපථණ්ඨිතො විමොක්ඛො, දුක්ඛානුපස්සනාඤ්ඤං සුඛතො පණ්ඨියා මුච්චතිති අපථණ්ඨිතො විමොක්ඛො, අනතතානු-පස්සනාඤ්ඤං අතතතො පණ්ඨියා මුච්චතිති අපථණ්ඨිතො විමොක්ඛො, විරාගානුපස්සනාඤ්ඤං රාගතො පණ්ඨියා මුච්චතිති අපථණ්ඨිතො විමොක්ඛො, නිරෝධානුපස්සනාඤ්ඤං සමුදයතො පණ්ඨියා මුච්චතිති අපථණ්ඨිතො විමොක්ඛො, පටිතිස්සග්ගානුපස්සනාඤ්ඤං ආද්‍යතො පණ්ඨියා මුච්චතිති අපථණ්ඨිතො විමොක්ඛො, අනිමිත්තානුපස්සනාඤ්ඤං නිමිත්තතො පණ්ඨියා මුච්චතිති අපථණ්ඨිතො විමොක්ඛො, අපථණ්-භිතානුපස්සනාඤ්ඤං සබ්බපණ්ඨිති මුච්චතිති අපථණ්ඨිතො විමොක්ඛො, සුඤ්ඤානානුපස්සනාඤ්ඤං අභිත්ථෙසතො පණ්ඨියා මුච්චතිති අපථණ්ඨිතො විමොක්ඛො.

රූපෙ අනිච්චානුපස්සනාඤ්ඤං නිව්චතො පණ්ඨියා මුච්චතිති අපථණ්-භිතො විමොක්ඛො -පෙ- රූපෙ අනිමිත්තානුපස්සනාඤ්ඤං නිමිත්තතො මුච්චතිති අපථණ්ඨිතො විමොක්ඛො, රූපෙ අපථණ්භිතානුපස්සනාඤ්ඤං සබ්බපණ්ඨිති මුච්චතිති අපථණ්ඨිතො විමොක්ඛො, රූපෙ සුඤ්ඤානානු-පස්සනාඤ්ඤං අභිත්ථෙසතො පණ්ඨියා මුච්චතිති අපථණ්ඨිතො විමොක්ඛො, වෙදනාය -පෙ- සඤ්ඤාය -පෙ- සංඛාරෙසු -පෙ- විඤ්ඤාණෙ -පෙ- චක්ඛුසම්මි -පෙ- ජරාමරණෙ අනිච්චානුපස්සනාඤ්ඤං නිව්චතො පණ්ඨියා මුච්චතිති අපථණ්ඨිතො විමොක්ඛො -පෙ- ජරාමරණෙ අනි-මිත්තානුපස්සනාඤ්ඤං නිමිත්තතො මුච්චතිති අපථණ්ඨිතො විමොක්ඛො, ජරාමරණෙ අපථණ්භිතානුපස්සනාඤ්ඤං සබ්බපණ්ඨිති මුච්චතිති අපථණ්-භිතො විමොක්ඛො, ජරාමරණෙ සුඤ්ඤානානුපස්සනාඤ්ඤං අභිත්ථෙසතො පණ්ඨියා මුච්චතිති අපථණ්ඨිතො විමොක්ඛො, අගං අපථණ්භිතො විමොක්ඛො, (3) අයං විමොක්ඛො, (1)

කතමං මුඛං, යෙ තත්ථ ජාතා අභ්වත්ථා කුසලා බොධිපක්ඛියා ධම්මා. ඉදං මුඛං. (2)

කතමං විමොක්ඛමුඛං: යං තෙසා¹ ධම්මානං ආරම්භණං නිරෝධො නිබ්බානං, ඉදං විමොක්ඛමුඛං, විමොක්ඛාඤ්ඤා මුඛඤ්ඤා විමොක්ඛමුඛං² ඉදං විමොක්ඛමුඛං. (3)

කතමං විමොක්ඛපච්චතිකං: නිණ්ඤා අකුසලමූලානි විමොක්ඛපච්චති-කානි, නිණ්ඤා දුච්චිතානි විමොක්ඛපච්චතිකානි, සබ්බෙපි අකුසලා ධම්මා විමොක්ඛපච්චතිකා, ඉදං විමොක්ඛපච්චතිකං. (4)

කතමං විමොක්ඛානුලොමං: නිණ්ඤා කුසලමූලානි විමොක්ඛානුලොමානි, නිණ්ඤා දුච්චිතානි විමොක්ඛානුලොමානි, සබ්බෙපි කුසලා ධම්මා විමොක්ඛානු-ලොමා. ඉදං විමොක්ඛානුලොමං. (5)

කතමො විමොක්ඛවිවට්ටො: සඤ්ඤාවිවට්ටො, වෙතොවිවට්ටො, චිත්තවිවට්ටො, ඤාණවිවට්ටො, විමොක්ඛවිවට්ටො, සථව්විවට්ටො:

1 තෙසං තෙසං - ස්වා

2 විමොක්ඛාඤ්ඤා මුඛඤ්ඤා විමොක්ඛමුඛ'නි ස්වා, PTS, පොඤ්ඤාසු නිඤ්ඤා

අප්‍රණිතිවිමෝක්‍ෂ කවරු යන් අතිව්‍යානුපසාදාත්මක නිත්‍ය-ප්‍රණිතියෙන් මිදේ නු'යි අප්‍රණිතිවිමෝක්‍ෂ යැ දකිනානුපසාදාත්මක සුබ ප්‍රණිතියෙන් මිදේ නු'යි අප්‍රණිතිවිමෝක්‍ෂ යැ අනන්‍යානුපසාදාත්මක ආනන්දප්‍රණිතියෙන් මිදේ නු'යි අප්‍රණිතිවිමෝක්‍ෂ යැ. විරාගානු-පසාදාත්මක රාගප්‍රණිතියෙන් මිදේ නු'යි අප්‍රණිතිවිමෝක්‍ෂ යැ. නිරෝධානුපසාදාත්මක සමුදයප්‍රණිතියෙන් මිදේ නු'යි අප්‍රණිතිවිමෝක්‍ෂ යැ. පරිනිසංයානානුපසාදාත්මක ආදිප්‍රණිතියෙන් මිදේ නු'යි අප්‍රණිතිවිමෝක්‍ෂ යැ. අතිමිත්‍යානුපසාදාත්මක නිමිත්තප්‍රණිතියෙන් මිදේ නු'යි අප්‍රණිතිවිමෝක්‍ෂ යැ. භූමි ප්‍රණිති කෙරෙන් මිදේ නු'යි අප්‍රණිතිවිමෝක්‍ෂ යැ. සුඤ්ඤානානුපසාදාත්මක අභිනිවේශ ප්‍රණිතියෙන් මිදේ නු'යි අප්‍රණිතිවිමෝක්‍ෂ යි.

රූපයෙහි අතිව්‍යානුපසාදාත්මක නිත්‍යප්‍රණිතියෙන් මිදේ නු'යි අප්‍රණිතිවිමෝක්‍ෂ යැ ... රූපයෙහි අතිමිත්‍යානුපසාදාත්මක නිමිත්ත කෙරෙන් මිදේ නු'යි අප්‍රණිතිවිමෝක්‍ෂ යැ. රූපයෙහි අප්‍රණිතිනානු-පසාදාත්මක භූමි ප්‍රණිතිය කෙරෙන් මිදේ නු'යි අප්‍රණිතිවිමෝක්‍ෂ යැ. රූපයෙහි සුඤ්ඤානානුපසාදාත්මක අභිනිවේශප්‍රණිතියෙන් මිදේ නු'යි අප්‍රණිතිවිමෝක්‍ෂ යැ. වෙදනායෙහි ... සංඥායෙහි ... සංකාරයන්හි ... විඤ්ඤායෙහි ... චක්‍ෂුසෙහි ... ජරාමරණයෙහි අතිව්‍යානුපසාදාත්මක නිත්‍යප්‍රණිතියෙන් මිදේ නු'යි අප්‍රණිතිවිමෝක්‍ෂ යැ ... ජරාමරණයෙහි අතිමිත්‍යානුපසාදාත්මක නිමිත්ත කෙරෙන් මිදේ නු'යි අප්‍රණිතිවිමෝක්‍ෂ යැ. ජරාමරණයෙහි අප්‍රණිතිනානුපසාදාත්මක භූමි ප්‍රණිතිය කෙරෙන් මිදේ නු'යි අප්‍රණිතිවිමෝක්‍ෂ යැ. ජරාමරණයෙහි සුඤ්ඤා-නානුපසාදාත්මක අභිනිවේශප්‍රණිතියෙන් මිදේ නු'යි අප්‍රණිතිවිමෝක්‍ෂ යි. මේ අප්‍රණිතිවිමෝක්‍ෂ නම් මේ. (3) මේ විමෝක්‍ෂ යි. (1)

මුඛ කවරු යන්: ඒ මාග්ධිවිමෝක්‍ෂයෙහි උපන් යම් (රාගාදි වරද නැති බැවින්) නිවරද වූ කුසල් වූ බොධිපාසමිකධම් කෙනෙක් වෙත් ද, මේ මුඛ නම් මේ. (2)

විමෝක්‍ෂමුඛ කවරු යන්: ඒ බොධිපාසමික ධර්මයන්ට අරමුණු වූ යම් නිරෝධ සංකීර්ණ නිවාණයෙක් වේ ද, මේ විමෝක්‍ෂමුඛ නම් වෙයි. විමෝක්‍ෂ ද හෙ මැ මුඛ ද හෙ මැ නු'යි විමෝක්‍ෂමුඛ යැ. මේ විමෝක්‍ෂ මුඛ යි. (3)

විමෝක්‍ෂප්‍රත්‍යානික (ප්‍රතිපක්‍ෂ) කවරු යන්: තුන් අකුශලමූලයෝ විමෝක්‍ෂප්‍රත්‍යානිකයෝ යැ. ත්‍රිවිධ දුඛපිත්තයෝ විමෝක්‍ෂප්‍රත්‍යානිකයෝ යැ. භූමි අකුශලධර්මයෝ මැ විමෝක්‍ෂප්‍රත්‍යානිකයෝ යි. මේ විමෝක්‍ෂප්‍රත්‍යානික නම් මේ. (4)

විමෝක්‍ෂානුලෝම කවරු යන්: තුන් කුශල මූලයෝ විමෝක්‍ෂානු-ලෝමයෝ යැ, ත්‍රිවිධ සුචරිතයෝ විමෝක්‍ෂානුලෝමයෝ යැ, භූමි කුශල ධර්මයෝ මැ විමෝක්‍ෂානුලෝමයෝ යි. මේ විමෝක්‍ෂානුලෝම යි. (5)

විමෝක්‍ෂවිවර්ග කවරු යන්: සංඥාවිවර්ග යැ. වෙනොවිවර්ග යැ. විතන විවර්ග යැ. ඥානවිවර්ග යැ. විමෝක්‍ෂවිවර්ග යැ. සත්‍යවිවර්ග යි.

හැදිනගනිමින් පරාවග් වේ නු'යි සංඥාවන් යැ සිතමින් පරාවග් වේ නු'යි වෙනොව්වන් යැ දැනගනිමින් පරාවග් වේ නු'යි විතතව්වන් යැ ප්‍රකට කෙරෙමින් පරාවග් වේ නු'යි ඥානව්වන් යැ (කාමවර්ණදින) හැරවියමින් පරාවග් වේ නු'යි විමෝක්‍ෂව්වන් යැ නටානියෙහි පරාවග් වේ නු'යි සත්‍යව්වන් යි.

යම් තැනෙක සංඥාවන් යම් ද, එහි වෙනොව්වන් වෙයි; යම් තැනෙක වෙනොව්වන් යම් ද, එහි සංඥාවන් වෙයි; යම් තැනෙක සංඥාවන් වෙනොව්වන් යම් ද, එහි විතතව්වන් වෙයි; යම් තැනෙක විතතව්වන් යම් ද, එහි සංඥාවන් වෙනොව්වන් වෙයි; යම් තැනෙක සංඥාවන් වෙනොව්වන් විතතව්වන් යම් ද, එහි ඥානව්වන් වෙයි; යම් තැනෙක ඥානව්වන් යම් ද, එහි සංඥාවන් වෙනොව්වන් විතතව්වන් වෙයි; යම් තැනෙක විතතව්වන් වෙනොව්වන් යම් ද, එහි සත්‍යව්වන් වෙයි; යම් තැනෙක සත්‍යව්වන් යම් ද, එහි සංඥාවන් වෙනොව්වන් විතතව්වන් වෙයි; යම් තැනෙක සංඥාවන් වෙනොව්වන් විතතව්වන් වෙනොව්වන් වෙයි; යම් තැනෙක විතතව්වන් වෙනොව්වන් යම් ද, එහි සත්‍යව්වන් වෙයි; යම් තැනෙක සත්‍යව්වන් යම් ද, එහි සංඥාවන් වෙනොව්වන් විතතව්වන් වෙනොව්වන් වෙයි; යම් තැනෙක විතතව්වන් වෙනොව්වන් යම් ද, එහි සත්‍යව්වන් වෙයි; යම් තැනෙක සත්‍යව්වන් යම් ද, එහි සංඥාවන් වෙනොව්වන් විතතව්වන් වෙනොව්වන් වෙයි. මේ විමෝක්‍ෂව්වන් යි. (6)

විමෝක්‍ෂභාවතා කවරෙ යන්: ප්‍රථමධ්‍යානයෙන් ආසෙවන යැ භාවතා යැ බහුල කිරීම යැ ද්විතීයධ්‍යානයෙන් ආසෙවන යැ භාවතා යැ බහුල කිරීම යැ තෘතීයධ්‍යානයෙන් ආසෙවන යැ භාවතා යැ බහුල කිරීම යැ චතුර්තීයධ්‍යානයෙන් ආසෙවන යැ භාවතා යැ බහුල කිරීම යැ ආකාශානන්ධාසනසමාපත්තියෙන් ආසෙවන යැ භාවතා යැ බහුල කිරීම යැ විඤ්ඤාණන්ධාසනසමාපත්තියෙන් ... ආකිඤ්ඤාසනසමාපත්තියෙන්... නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාසනසමාපත්තියෙන් ආසෙවන යැ භාවතා යැ බහුල කිරීම යැ ප්‍රොතාපත්තිමාගීයාගේ ආසෙවන යැ භාවතා යැ බහුල කිරීම යැ සකාදගාමිමාගීයාගේ ... අනාගාමිමාගීයාගේ ... අභිත්මාගීයාගේ ආසෙවන යැ භාවතා යැ බහුල කිරීම යි. මේ විමෝක්‍ෂභාවතා යි. (7)

විමෝක්‍ෂප්‍රතිප්‍රග්‍රහි කවර යන්: ප්‍රථමධ්‍යානයෙන් ප්‍රතිලාභය හෝ විපාකය හෝ යැ ද්විතීයධ්‍යානයෙන් ප්‍රතිලාභය හෝ විපාකය හෝ යැ තෘතීයධ්‍යානයෙන් ... චතුර්තීයධ්‍යානයෙන් ... ආකාශානන්ධාසනසමාපත්තිහුගේ ... විඤ්ඤාණන්ධාසනසමාපත්තිහුගේ ... ආකිඤ්ඤාසනසමාපත්තිහුගේ ... නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාසනසමාපත්තිහුගේ ප්‍රතිලාභය හෝ විපාකය හෝ යැ ප්‍රොතාපත්තිමාගීයට ප්‍රොතාපත්තිඵල යැ සකාදගාමි මාගීයට සකාදගාමිඵල යැ අනාගාමිමාගීයට අනාගාමිඵල යැ අභිත්මාගීයට අභිත්මාගීය ඵල යැ යන මේ විමෝක්‍ෂප්‍රතිප්‍රග්‍රහි යි (8)

තුන්වැනි බණවර යි.

විමෝක්‍ෂකථා නිමි.

6

ගති කථා

ගති සම්පන්නියා ඤාණ සම්පයුතො කාතීන්තං¹ හෙතුනං පච්චයා උප-
පන්නී² හොති. ඛනික මහාසාලානං බ්‍රාහ්මණ මහාසාලානං ගහපණි මහා-
සාලානං කාමාවචරානං දෙවානං ඤාණ සම්පයුතො කාතීන්තං හෙතුනං
පච්චයා උපපන්නී හොති. රූපාවචරානං දෙවානං කාතීන්තං හෙතුනං
පච්චයා උපපන්නී හොති. අරූපාවචරානං දෙවානං කාතීන්තං හෙතුනං
පච්චයා උපපන්නී හොති.

ගති සම්පන්නියා ඤාණ සම්පයුතො අට්ඨන්තං හෙතුනං පච්චයා උපපන්නී
හොති. ඛනික මහාසාලානං බ්‍රාහ්මණ මහාසාලානං ගහපණි මහාසාලානං
කාමාවචරානං දෙවානං ඤාණ සම්පයුතො අට්ඨන්තං හෙතුනං පච්චයා
උපපන්නී හොති. රූපාවචරානං දෙවානං අට්ඨන්තං හෙතුනං පච්චයා
උපපන්නී හොති. අරූපාවචරානං දෙවානං අට්ඨන්තං හෙතුනං පච්චයා
උපපන්නී හොති.

ගති සම්පන්නියා ඤාණ සම්පයුතො කතමෙසං අට්ඨන්තං හෙතුනං
පච්චයා උපපන්නී හොති. කුසල කම්මෙසු ජිව්‍යාකම්මෙණ තයො හෙතු
කුසලා තස්මිං ඛණේ ජාතවේතනාය සහජාතපච්චයා හොනති, තෙන
වුච්චති: කුසල මූල පච්චයාපි සංඛාරා, තිකන්තීකම්මෙණ දෙව් ගෙතු අකුසලා
තස්මිං ඛණේ ජාතවේතනාය සහජාතපච්චයා හොනති, තෙන වුච්චති:
අකුසල මූල පච්චයාපි සංඛාරා, පරිසංකීකම්මෙණ නයො හෙතු අබ්‍යාකතා
තස්මිං ඛණේ ජාතවේතනාය සහජාතපච්චයා හොනති, තෙන වුච්චති:
නාම රූප පච්චයාපි විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණ පච්චයාපි තාම රූපං.

පරිසංකීකම්මෙණ පඤ්චකිකිකා සහජාතපච්චයා හොනති, අඤ්ඤා මඤ්ඤා-
පච්චයා හොනති, තිස්සය පච්චයා හොනති, සම්පයුතත පච්චයා හොනති,
පරිසංකීකම්මෙණ චිත්තාරො මහාභූතා සහජාතපච්චයා හොනති, අඤ්ඤා-
මඤ්ඤා පච්චයා හොනති, තිස්සය පච්චයා හොනති. පරිසංකීකම්මෙණ
නයො ජිව්‍යා සංඛාරා සහජාතපච්චයා හොනති, අඤ්ඤා මඤ්ඤා පච්චයා
හොනති, තිස්සය පච්චයා හොනති, විප්පයුතත පච්චයා හොනති, පරිසංකී-
කම්මෙණ නාම ඤාති රූප ඤාති සහජාතපච්චයා හොනති, අඤ්ඤා මඤ්ඤා පච්චයා
හොනති, තිස්සය පච්චයා හොනති, විප්පයුතත පච්චයා හොනති
පරිසංකීකම්මෙණ ඉමෙ වුද්දස ධර්මා සහජාතපච්චයා හොනති, අඤ්ඤා-
මඤ්ඤා පච්චයා හොනති, තිස්සය පච්චයා හොනති, විප්පයුතත පච්චයා
හොනති.

1 කාතීන්තං - ජෙසං, සං PTS, කාතීන්තං - ස

2 උපපන්නී - සි 1, 2

6

ගතිකථා

ගතිකමයතාවයෙන් ඥානසම්ප්‍රයුක්තප්‍රතිසංස්කරණයෙහි කෙතෙක් හෙතෙත්තේ ප්‍රත්‍යයෙන් ඉපැදීම වේ ද, ක්‍රියාමහාසාරයන්ට බ්‍රාහ්මණමහාසාරයන්ට ගාභපතිමහාසාරයන්ට කාමාවචර දෙවියන්ට ඥානසම්ප්‍රයුක්තප්‍රතිසංස්කරණයෙහි කෙතෙක් හෙතෙත්තේ ප්‍රත්‍යයෙන් ඉපැදීම වේ ද, රූපාවචර දෙවියන්ට කෙතෙක් හෙතෙත්තේ ප්‍රත්‍යයෙන් ඉපැදීම වේ ද, අරූපාවචර දෙවියන්ට කෙතෙක් හෙතෙත්තේ ප්‍රත්‍යයෙන් ඉපැදීම වේ ද යත්:

ගතිකමයතාවයෙන් ඥානසම්ප්‍රයුක්තප්‍රතිසංස්කරණයෙහි අට වැදූරුම් හෙතෙත්තේ ප්‍රත්‍යයෙන් ඉපැදීම වෙයි ක්‍රියාමහාසාරයන්ට බ්‍රාහ්මණමහාසාරයන්ට ගාභපතිමහාසාරයන්ට කාමාවචර දෙවියන්ට ඥානසම්ප්‍රයුක්තප්‍රතිසංස්කරණයෙහි අට වැදූරුම් හෙතෙත්තේ ප්‍රත්‍යයෙන් ඉපැදීම වෙයි. රූපාවචර දෙවියන්ට අට වැදූරුම් හෙතෙත්තේ ප්‍රත්‍යයෙන් ඉපැදීම වෙයි. අරූපාවචර දෙවියන්ට අට වැදූරුම් හෙතෙත්තේ ප්‍රත්‍යයෙන් ඉපැදීම වේ.

ගතිකමයතාවයෙන් ඥානසම්ප්‍රයුක්තප්‍රතිසංස්කරණයෙහි කවර අට වැදූරුම් හෙතෙත්තේ ප්‍රත්‍යයෙන් ඉපැදීම වේ ද යත්: (ත්‍රිකොණකාමාවචර) කුහලකම්ප්‍රයාගේ ජවකණ්ණයෙහි තුන් කුහලහෙතෙත්තේ උපත් වෙනතාවට සහජාතප්‍රත්‍යය වෙති, එයින් කියනු ලැබෙයි: “කුහලමූල ප්‍රත්‍යයෙහුද සංකාරයෝ වෙති” යි. (උපදනාමුඛ) නිකාතනිකණ්ණයෙහි දෙඅකුහලහෙතෙත්තේ උපත් වෙනතාවට සහජාතප්‍රත්‍යය වෙති, එයින් කියනු ලැබෙයි: “අකුහලමූලප්‍රත්‍යයෙහුද සංකාරයෝ වෙති” යි. ප්‍රතිසංස්කරණයෙහි තුන් අව්‍යාකාතහෙතෙත්තේ උපත් වෙනතාවට සහජාතප්‍රත්‍යය වෙති, එයින් කියනු ලැබෙයි: “නාමරූපප්‍රත්‍යයෙහුද විඤ්ඤාය වෙයි, විඤ්ඤාප්‍රත්‍යයෙහුද නාමරූපය වේ” යයි.

ප්‍රතිසංස්කරණයෙහි පඤ්ඤාකායයෝ සහජාතප්‍රත්‍යයෝ වෙති, අනෝභ්‍යාප්‍රත්‍යයෝ වෙති, නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයෝ වෙති, සම්ප්‍රයුක්තප්‍රත්‍යයෝ වෙති. ප්‍රතිසංස්කරණයෙහි සතර මහාභූතයෝ සහජාතප්‍රත්‍යයෝ වෙති, අනෝභ්‍යාප්‍රත්‍යයෝ වෙති, නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයෝ වෙති. ප්‍රතිසංස්කරණයෙහි තුන් ජීවිතසංකාරයෝ සහජාතප්‍රත්‍යයෝ වෙති, අනෝභ්‍යාප්‍රත්‍යයෝ වෙති, නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයෝ වෙති, විප්‍රයුක්තප්‍රත්‍යයෝ වෙති. ප්‍රතිසංස්කරණයෙහි නාමයන් රූපයන් සහජාතප්‍රත්‍යයෝ වෙති, අනෝභ්‍යාප්‍රත්‍යයෝ වෙති, නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයෝ වෙති, විප්‍රයුක්තප්‍රත්‍යයෝ වෙති. ප්‍රතිසංස්කරණයෙහි මේ තුළත් ධර්මයෝ සහජාතප්‍රත්‍යයෝ වෙති, අනෝභ්‍යාප්‍රත්‍යයෝ වෙති, නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයෝ වෙති, විප්‍රයුක්තප්‍රත්‍යයෝ වෙති.

ප්‍රතිසංස්කරණයෙහි පරමු මු සතර සහකාරයෝ සහජානප්‍රත්‍යයෝ වෙති, අන්‍යෝ'න්‍යප්‍රත්‍යයෝ වෙති, නිග්‍රහප්‍රත්‍යයෝ වෙති, සම්ප්‍රයුක්තප්‍රත්‍යයෝ වෙත්. ප්‍රතිසංස්කරණයෙහි පසොක්ඛ්‍යයෝ සහජානප්‍රත්‍යයෝ වෙති, අන්‍යෝ'න්‍යප්‍රත්‍යයෝ වෙති, නිග්‍රහප්‍රත්‍යයෝ වෙති, සම්ප්‍රයුක්තප්‍රත්‍යයෝ වෙත්, ප්‍රතිසංස්කරණයෙහි තුන් හෙතුනු සහජානප්‍රත්‍යයෝ වෙති, අන්‍යෝ'න්‍යප්‍රත්‍යයෝ වෙති, නිග්‍රහප්‍රත්‍යයෝ වෙති, සම්ප්‍රයුක්තප්‍රත්‍යයෝ වෙත්. ප්‍රතිසංස්කරණයෙහි හාමියන් විශූභයන් සහජානප්‍රත්‍යයෝ වෙති, අන්‍යෝ'න්‍යප්‍රත්‍යයෝ වෙති, නිග්‍රහප්‍රත්‍යයෝ වෙති, සම්ප්‍රයුක්තප්‍රත්‍යයෝ වෙත්. ප්‍රතිසංස්කරණයෙහි මේ තුදස් ධර්මයෝ සහජානප්‍රත්‍යයෝ වෙති, අන්‍යෝ'න්‍යප්‍රත්‍යයෝ වෙති, නිග්‍රහප්‍රත්‍යයෝ වෙති, සම්ප්‍රයුක්තප්‍රත්‍යයෝ වෙත්.

ප්‍රතිසංස්කරණයෙහි මේ අවසිද්ධි බිම්ගේ සහජානප්‍රභාසෝ වෙති,
අධ්‍යාපනාප්‍රභාසෝ වෙති, නිලසප්‍රභාසෝ වෙති, විප්ලවප්‍රභාසෝ
වෙති.

ගම්පහවැනියෙන් ගුණසම්ප්‍රයුක්තප්‍රතිසංස්කෘතියෙහි මේ අට වැදූරැම්
බෙනතුන්ගේ ප්‍රත්‍යයෙන් ඉපැදීම මේ. (1)

කැත් මහසලනට බිමුණු මහසලනට ගැහැවි මහසලනට කෘතීමාවර දෙවියනට ඥානසම්ප්‍රසානප්‍රතිසංස්කරණයෙහි කවර අට වැදූරැම් හෙතැන්- තේ ප්‍රත්‍යායෙන් ඉපැදීම වේ ද යත්. කුහලකමයාගේ ජවනකරණයෙහි, තුන් කුහලහෙතැනු එකෙණෙහි උපන් වෙනතාවට සහජානප්‍රත්‍යායෝ වෙති එයින් කියනු ලැබෙයි: 'කුසලමුලපච්ඡයාපි සංඛාර' යි නිකානාතිකරණ- යෙහි දෙ අකුහලහෙතැනු එකෙණෙහි උපන් වෙනතාවට සහජානප්‍රත්‍යායෝ වෙති, එයින් කියනු ලැබෙයි 'අකුසලමුලපච්ඡයාපි සංඛාර' යි. ප්‍රති- සංස්කරණයෙහි තුන් අව්‍යාකානහෙතැනු එකෙණෙහි උපන් වෙනතාවට සහජානප්‍රත්‍යායෝ වෙත්. එයින් කියනු ලැබෙයි. 'තාමරූපපච්ඡයාපි විකෘතරණං විකෘතරණපච්ඡයාපි නාමරූපං' යි.

ප්‍රතිසංස්කරණයෙහි පසුවැඩෙන්නියෝ සහජානප්‍රත්‍යයෝ වෙති,
අන්‍යෝ'න්‍යප්‍රත්‍යයෝ වෙති, නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයෝ වෙති, විප්‍රසන්නප්‍රත්‍යයෝ
වෙත්. ප්‍රතිසංස්කරණයෙහි සතර මහාභූතයෝ සහජානප්‍රත්‍යයෝ වෙති,
අන්‍යෝ'න්‍යප්‍රත්‍යයෝ වෙති, නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයෝ වෙත්. ප්‍රතිසංස්කරණයෙහි
දූත් ජීවිතස සකාරයෝ සහජානප්‍රත්‍යයෝ වෙති, අන්‍යෝ'න්‍යප්‍රත්‍යයෝ
වෙති, නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයෝ වෙති, විප්‍රසන්නප්‍රත්‍යයෝ වෙත්. ප්‍රතිසංස්කරණ-
යෙහි නාමයත් රූපයත් සහජානප්‍රත්‍යයෝ වෙති, අන්‍යෝ'න්‍යප්‍රත්‍යයෝ
වෙති, නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයෝ වෙති, විප්‍රසන්නප්‍රත්‍යයෝ වෙත්. ප්‍රතිසංස්කරණයෙහි
මේ ද්‍රුස් ධර්මයෝ සහජානප්‍රත්‍යයෝ වෙති, අන්‍යෝ'න්‍යප්‍රත්‍යයෝ වෙති.
නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයෝ වෙති, විප්‍රසන්නප්‍රත්‍යයෝ වෙත්.

ප්‍රතිසංස්කරණයෙහි අරුචි වූ සතර සහකාරයෝ සහජාතප්‍රත්‍යයෝ වෙති,
අන්‍යෝ'භ්‍යාප්‍රත්‍යයෝ වෙති, නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයෝ වෙති, සම්ප්‍රයුක්තප්‍රත්‍යයෝ
වෙත්. ප්‍රතිසංස්කරණයෙහි පඤ්චේන්‍ද්‍රියයෝ සහජාතප්‍රත්‍යයෝ වෙති,
අන්‍යෝ'භ්‍යාප්‍රත්‍යයෝ වෙති, නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයෝ වෙති, සම්ප්‍රයුක්තප්‍රත්‍යයෝ
වෙත්. ප්‍රතිසංස්කරණයෙහි භූත් හෙතුහු සහජාතප්‍රත්‍යයෝ වෙති,
අන්‍යෝ'භ්‍යාප්‍රත්‍යයෝ වෙති, නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයෝ වෙති, සම්ප්‍රයුක්තප්‍රත්‍යයෝ
වෙත්. ප්‍රතිසංස්කරණයෙහි භාමයත් විඤ්ජායත් සහජාතප්‍රත්‍යයෝ වෙති,
අන්‍යෝ'භ්‍යාප්‍රත්‍යයෝ වෙති, නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයෝ වෙති සම්ප්‍රයුක්තප්‍රත්‍යයෝ
වෙත්. ප්‍රතිසංස්කරණයෙහි මේ දෘද්ධි ධර්මයෝ සහජාතප්‍රත්‍යයෝ වෙති,
අන්‍යෝ'භ්‍යාප්‍රත්‍යයෝ වෙති, නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයෝ වෙති, සම්ප්‍රයුක්තප්‍රත්‍යයෝ
වෙත්.

පරිසන්ධිකතීණේ ඉමේ අට්ඨවිසති ධම්මා සහජාතපච්චයා භොනති, අඤ්ඤාමඤ්ඤාපච්චයා භොනති, නිසංසපච්චයා භොනති, විපප්පත්තපච්චයා භොනති.

බන්ධනියමහාසාරානං බ්‍රාහ්මණමහාසාරානං ගහපතීමහාසාරානං කාමාවචරානං දෙව්‍යානං ඤාණසම්ප්පන්නෙ ඉමෙසං අට්ඨන්තං හෙතුනං පච්චයා උපපත්ති භොති (2)

රුපාවචරානං දෙව්‍යානං කතමෙසං අට්ඨන්තං හෙතුනං පච්චයා උපපත්ති භොති: කුසලකම්මස්ස ජවනකතීණේ තයො හෙතු කුසලා-පෙ-රුපාවචරානං දෙව්‍යානං ඉමෙසං අට්ඨන්තං හෙතුනං පච්චයා උපපත්ති භොති. (3)

අරුපාවචරානං දෙව්‍යානං කතමෙසං අට්ඨන්තං හෙතුනං පච්චයා උපපත්ති භොති: කුසලකම්මස්ස ජවනකතීණේ තයො හෙතු කුසලා තස්මිං බිණේ ජාතවේතනාය සහජාතපච්චයා භොනති, තෙන වුච්චති: කුසල-මුලපච්චයාපි සංඛාරා, නිකන්ධතීණේ දො හෙතු අකුසලා තස්මිං බිණේ ජාතවේතනාය සහජාතපච්චයා භොනති, තෙන වුච්චති: අකුසලමුලපච්චයාපි සංඛාරා, පරිසන්ධිකතීණේ තයො හෙතු අබ්‍යාකතා තස්මිං බිණේ ජාතවේතනාය සහජාතපච්චයා භොනති, තෙන වුච්චති: නාමපච්චයාපි විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණපච්චයාපි නාමං.

පරිසන්ධිකතීණේ වහ්නාරො බන්ධා අරුපිනො සහජාතපච්චයා භොනති, අඤ්ඤාමඤ්ඤාපච්චයා භොනති, නිසංසපච්චයා භොනති, සම්ප්පත්තපච්චයා භොනති, පරිසන්ධිකතීණේ පඤ්චිද්දිංගාති සහජාතපච්චයා භොනති, අඤ්ඤාමඤ්ඤාපච්චයා භොනති, නිසංසපච්චයා භොනති, සම්ප්පත්තපච්චයා භොනති, පරිසන්ධිකතීණේ තයො හෙතු සහජාතපච්චයා භොනති, අඤ්ඤාමඤ්ඤාපච්චයා භොනති, නිසංසපච්චයා භොනති, සම්ප්පත්තපච්චයා භොනති, පරිසන්ධිකතීණේ නාමඤ්ඤා විඤ්ඤාණෙඤ්ඤා සහජාතපච්චයා භොනති, අඤ්ඤාමඤ්ඤාපච්චයා භොනති, නිසංසපච්චයා භොනති, සම්ප්පත්තපච්චයා භොනති, පරිසන්ධිකතීණේ ඉමේ චුද්දස ධම්මා සහජාතපච්චයා භොනති, අඤ්ඤාමඤ්ඤාපච්චයා භොනති, නිසංසපච්චයා භොනති, සම්ප්පත්තපච්චයා භොනති, අරුපාවචරානං දෙව්‍යානං ඉමෙසං අට්ඨන්තං හෙතුනං පච්චයා උපපත්ති භොති. (4)

ගතිසම්පත්තියා ඤාණවිපප්පන්නෙ කතීන්තං හෙතුනං පච්චයා උප-පත්ති භොති: බන්ධනියමහාසාරානං බ්‍රාහ්මණමහාසාරානං ගහපතීමහා-සාරානං කාමාවචරානං දෙව්‍යානං ඤාණවිපප්පන්නෙ කතීන්තං හෙතුනං පච්චයා උපපත්ති භොති.¹

ගතිසම්පත්තියා ඤාණවිපප්පන්නෙ ජන්තං හෙතුනං පච්චයා උපපත්ති භොති, බන්ධනියමහාසාරානං බ්‍රාහ්මණමහාසාරානං ගහපතීමහාසාරානං කාමාවචරානං දෙව්‍යානං ඤාණවිපප්පන්නෙ ජන්තං හෙතුනං පච්චයා උපපත්ති භොති.

1. රුපාවචරානං .. අරුපාවචරානං දෙව්‍යානං ජන්තං හෙතුනං ධම්මා උපපත්ති භොති-PTS, (අසිකං)

ප්‍රතිසංස්කරණයෙහි මේ අවධිය බිම්යෝ සහජානප්‍රත්‍යයෝ වෙති, අනෝයා'ත්‍යප්‍රත්‍යයෝ වෙති, නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයෝ වෙති, විප්‍රසන්නප්‍රත්‍යයෝ වෙත්.

කැන්මහසලනට බමුණුමහසලනට ගැහැවිමහසලනට කාමාවචර දෙවියනට ඥානසම්ප්‍රසන්නප්‍රතිසංස්කරණයෙහි මේ අට වැදූරුම් හෙතෙත්ගේ ප්‍රත්‍යයෙන් ඉපදීම වේ. (2)

රූපාවචර දෙවියනට කවර අට වැදූරුම් හෙතෙත්ගේ ප්‍රත්‍යයෙන් ඉපදීම වේ ද යත්. කුශලකම්මයාගේ ජවනාස්‍රණයෙහි කුසල් වූ තුන් හෙතුහු ... රූපාවචර දෙවියනට මේ අට වැදූරුම් හෙතෙත්ගේ ප්‍රත්‍යයෙන් ඉපදීම වේ. (3)

අරූපාවචර දෙවියනට කවර අට වැදූරුම් හෙතෙත්ගේ ප්‍රත්‍යයෙන් ඉපදීම වේ ද යත්. කුශලකම්මයාගේ ජවනාස්‍රණයෙහි කුසල් වූ තුන් හෙතුහු එකෙකෙහි උපන් වෙනනාවට සහජානප්‍රත්‍යයෝ වෙති, එයින් කියනු ලැබෙයි: 'කුසලමූලපච්චයාපි සංඛාරා'යි. නිභානනිස්‍රණයෙහි අකුසල් වූ දෙ හෙතුහු එකෙකෙහි උපන් වෙනනාවට සහජානප්‍රත්‍යයෝ වෙති, එයින් කියනු ලැබෙයි: 'අකුසල මූලපච්චයාපි සංඛාරා'යි. ප්‍රතිසංස්කරණයෙහි අව්‍යාකෘත වූ තුන් හෙතුහු එකෙකෙහි උපන් වෙනනාවට සහජාන ප්‍රත්‍යයෝ වෙති, එයින් කියනු ලැබෙයි: 'නාමපච්චයාපි විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයාපි නාමං'යි.

ප්‍රතිසංස්කරණයෙහි අරුපී වූ සතර සකකියෝ සහජානප්‍රත්‍යයෝ වෙති, අනෝයා'ත්‍ය ප්‍රත්‍යයෝ වෙති. නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයෝ වෙති, සම්ප්‍රසන්නප්‍රත්‍යයෝ වෙත්. ප්‍රතිසංස්කරණයෙහි පඤ්චෙදියයෝ සහජානප්‍රත්‍යයෝ වෙති, අනෝයා'ත්‍යප්‍රත්‍යයෝ වෙති, නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයෝ වෙති, සම්ප්‍රසන්නප්‍රත්‍යයෝ වෙත්. ප්‍රතිසංස්කරණයෙහි තුන් හෙතුහු සහජානප්‍රත්‍යයෝ වෙති, අනෝයා'ත්‍යප්‍රත්‍යයෝ වෙති, නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයෝ වෙති, සම්ප්‍රසන්නප්‍රත්‍යයෝ වෙත්. ප්‍රතිසංස්කරණයෙහි නාමයත් විඤ්ඤාණයත් සහජානප්‍රත්‍යයෝ වෙති, අනෝයා'ත්‍යප්‍රත්‍යයෝ වෙති, නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයෝ වෙති, සම්ප්‍රසන්නප්‍රත්‍යයෝ වෙත්. ප්‍රතිසංස්කරණයෙහි මේ තුරුත් බිම්යෝ සහජානප්‍රත්‍යයෝ වෙති. අනෝයා'ත්‍යප්‍රත්‍යයෝ වෙති, නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයෝ වෙති, සම්ප්‍රසන්නප්‍රත්‍යයෝ වෙත්. අරූපාවචර දෙවියනට මේ අට වැදූරුම් හෙතෙත්ගේ ප්‍රත්‍යයෙන් ඉපදීම වේ. (4)

ගතිසම්පත්තියෙන් ඥානවිප්‍රසන්නප්‍රතිසංස්කරණයෙහි කෙතෙක් හෙතෙත්-ගේ ප්‍රත්‍යයෙන් උපප්‍රාප්තිය වේ ද, ඤාත්‍රියමහාසාරයනට බ්‍රාහ්මණමහාසාර-යනට ගෘහපතිමහාසාරයනට කාමාවචර දෙවියනට ඥානවිප්‍රසන්න-ප්‍රතිසංස්කරණයෙහි කෙතෙක් හෙතෙත්ගේ ප්‍රත්‍යයෙන් උපප්‍රාප්තිය වේ ද යත්;

ගතිසම්පත්තියෙන් ඥානවිප්‍රසන්නප්‍රතිසංස්කරණයෙහි මේ හෙතෙත්ගේ ප්‍රත්‍යයෙන් උපප්‍රාප්තිය වෙයි, ඤාත්‍රියමහාසාරයනට බ්‍රාහ්මණමහාසාරයනට ගෘහපතිමහාසාරයනට කාමාවචර දෙවියනට ඥානවිප්‍රසන්නප්‍රතිසංස්කරණ-යෙහි මේ හෙතෙත්ගේ ප්‍රත්‍යයෙන් උපප්‍රාප්තිය වේ.

ගතිසමපතනියා සද්ධන්විපසුතො කතමෙසං ඡන්තං හෙතුනං පච්චය උපපතති හොති: කුසලකම්මස්ස ජවනකකිණේ දො හෙතු කුසලා නසමිං ඛණේ ජාතවේතනාය සහජාතපච්චයා හොනති, තෙන වුච්චති: කුසල-මුලපච්චයාපි සබ්බාරා, නිකන්තිකිණේ දො හෙතු අකුසලා නසමිං ඛණේ ජාතවේතනාය සහජාතපච්චයා හොනති, තෙන වුච්චති: අකුසලමුල-පච්චයාපි සබ්බාරා. පරිසන්තිකිණේ දො හෙතු අබ්‍යාකතා නසමිං ඛණේ ජාතවේතනාය සහජාතපච්චයා හොනති, තෙන වුච්චති: නාමරූපච්චයාපි විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණපච්චයාපි නාමරූපං.

පරිසන්තිකිණේ පඤ්චකකිණි සහජාතපච්චයා හොනති, අඤ්ඤමඤ්ඤ-පච්චයා හොනති, නිසංසපච්චයා හොනති, විපසුත්තපච්චයා හොනති, පරිසන්තිකිණේ චතතාරො මහාභුතා සහජාතපච්චයා හොනති, අඤ්ඤ-මඤ්ඤපච්චයා හොනති. පරිසන්තිකිණේ තයො ජ්චිතසබ්බාරා සහජාත-පච්චයා හොනති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොනති, නිසංසපච්චයා හොනති, විපසුත්තපච්චයා හොනති, පරිසන්තිකිණේ නාමඤ්ච රූපඤ්ච සහජාත-පච්චයා හොනති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොනති, නිසංසපච්චයා හොනති, විපසුත්තපච්චයා හොනති, පරිසන්තිකිණේ ඉමෙ වුද්දස ධම්මා සහජාත-පච්චයා හොනති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොනති, නිසංසපච්චයා හොනති, විපසුත්තපච්චයා හොනති.

පරිසන්තිකිණේ චතතාරො බ්බා¹ අරුචිතො සහජාතපච්චයා හොනති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොනති, නිසංසපච්චයා හොනති, සමපසුත්තපච්චයා හොනති, පරිසන්තිකිණේ චතතාරිඉන්ද්‍රියානි සහජාතපච්චයා හොනති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොනති, නිසංසපච්චයා හොනති, සමපසුත්තපච්චයා හොනති, පරිසන්තිකිණේ දො හෙතු සහජාතපච්චයා හොනති, අඤ්ඤ-මඤ්ඤපච්චයා හොනති, නිසංසපච්චයා හොනති, සමපසුත්තපච්චයා හොනති, පරිසන්තිකිණේ නාමඤ්ච විඤ්ඤාණඤ්ච සහජාතපච්චයා හොනති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොනති, නිසංසපච්චයා හොනති, සමපසුත්තපච්චයා හොනති, පරිසන්තිකිණේ ඉමෙ ද්වාදස ධම්මා සහජාතපච්චයා හොනති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොනති, නිසංසපච්චයා හොනති, සමපසුත්තපච්චයා හොනති.

පරිසන්තිකිණේ ඉමෙ ඡබ්බිසභි ධම්මා සහජාතපච්චයා හොනති, අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයා හොනති, නිසංසපච්චයා හොනති, විපසුත්තපච්චයා හොනති.

ගතිසමපතනියා සද්ධන්විපසුතො ඉමෙසං ඡන්තං හෙතුනං පච්චය උපපතති හොති. (1)

බන්ධිතමහාසාලානං බ්‍රාහ්මණමහාසාලානං ගහපඨිමහාසාලානං කාමාවචරානං දෙවානං සද්ධන්විපසුතො කතමෙසං ඡන්තං හෙතුනං පච්චය උපපතති හොති: කුසලකම්මස්ස ජවනකකිණේ දො හෙතු කුසලා නසමිං ඛණේ ජාතවේතනාය සහජාතපච්චයා හොනති. තෙන වුච්චති: කුසලමුලපච්චයාපි සබ්බාරා -පෙ- බන්ධිතමහාසාලානං බ්‍රාහ්මණමහාසාලානං ගහපඨිමහාසාලානං කාමාවචරානං දෙවානං සද්ධන්විපසුතො ඉමෙසං ඡන්තං හෙතුනං පච්චය උපපතති හොති.

ගතිකථා සමන්තා.

ගතිසම්පන්නයෙන් ඥානවිප්‍රසූකතප්‍රතිසන්නික්ෂණයෙහි කවර ඡඩ්-
හෙතුන්ගේ ප්‍රත්‍යයෙන් උපප්‍රාප්තිය වෙයි යත්: කුහලකම්යාගේ ජවනක්ෂණ-
යෙහි කුසල් වූ දෙ හෙතුහු එකෙකෙහි උපත් වෙනතාවට සහජානප්‍රත්‍යයෝ
වෙති, එයින් කියනු ලැබෙයි: 'කුසලමූලපච්ඡායාපි සංඛාරා'යි. නිකානනික්ෂ-
ණයෙහි අකුසල් වූ දෙ හෙතුහු එකෙකෙහි උපත් වෙනතාවට සහජාන-
ප්‍රත්‍යයෝ වෙති, එයින් කියනු ලැබෙයි: 'අකුසලමූලපච්ඡායාපි සංඛාරා'යි.
ප්‍රතිසන්නික්ෂණයෙහි අව්‍යාකාන වූ හෙතුහු දෙදෙනෙක් එකෙකෙහි උපත්
වෙනතාවට සහජානප්‍රත්‍යයෝ වෙති, එයින් කියනු ලැබෙයි: 'නාමරූප-
පච්ඡායාපි විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්ඡායාපි නාමරූපං' යි.

ප්‍රතිසන්නික්ෂණයෙහි පඤ්චසකන්ධයෝ සහජානප්‍රත්‍යයෝ වෙති,
අන්‍යෝ'න්‍යප්‍රත්‍යයෝ වෙති, නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයෝ වෙති, විප්‍රසූකතප්‍රත්‍යයෝ වෙත්.
ප්‍රතිසන්නික්ෂණයෙහි සතර මහාභූතයෝ සහජානප්‍රත්‍යයෝ වෙති,
අන්‍යෝ'න්‍යප්‍රත්‍යයෝ වෙති, නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයෝ වෙත්. ප්‍රතිසන්නික්ෂණයෙහි
තුන් ජිවිතසංඝඛාරයෝ සහජානප්‍රත්‍යයෝ වෙති, අන්‍යෝ'න්‍යප්‍රත්‍යයෝ
වෙති, නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයෝ වෙති, විප්‍රසූකතප්‍රත්‍යයෝ වෙත්. ප්‍රතිසන්නික්ෂණයෙහි
නාමයත් රූපයත් සහජානප්‍රත්‍යයෝ වෙති, අන්‍යෝ'න්‍යප්‍රත්‍යයෝ වෙති,
නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයෝ වෙති, විප්‍රසූකතප්‍රත්‍යයෝ වෙත්. ප්‍රතිසන්නික්ෂණයෙහි මේ
තුදුස් ධර්මයෝ සහජානප්‍රත්‍යයෝ වෙති, අන්‍යෝ'න්‍යප්‍රත්‍යයෝ වෙති, නිශ්‍රය-
ප්‍රත්‍යයෝ වෙති, විප්‍රසූකතප්‍රත්‍යයෝ වෙත්.

ප්‍රතිසන්නික්ෂණයෙහි අරූපි වූ සතර සකන්ධයෝ සහජානප්‍රත්‍යයෝ වෙති,
අන්‍යෝ'න්‍යප්‍රත්‍යයෝ වෙති, නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයෝ වෙති, සම්ප්‍රසූකතප්‍රත්‍යයෝ
වෙත්. ප්‍රතිසන්නික්ෂණයෙහි ඉන්ද්‍රියයෝ සතර දෙනෙක් සහජානප්‍රත්‍යයෝ
වෙති, අන්‍යෝ'න්‍යප්‍රත්‍යයෝ වෙති, නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයෝ වෙති, සම්ප්‍රසූකත-
ප්‍රත්‍යයෝ වෙත්. ප්‍රතිසන්නික්ෂණයෙහි හෙතුහු දෙදෙනෙක් සහජානප්‍රත්‍යයෝ
වෙති, අන්‍යෝ'න්‍යප්‍රත්‍යයෝ වෙති, නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයෝ වෙති, සම්ප්‍රසූකතප්‍රත්‍ය-
යෝ වෙත්. ප්‍රතිසන්නික්ෂණයෙහි නාමයත් විඤ්ඤාණයත් සහජානප්‍රත්‍යයෝ
වෙති, අන්‍යෝ'න්‍යප්‍රත්‍යයෝ වෙති, නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයෝ වෙති, සම්ප්‍රසූකත-
ප්‍රත්‍යයෝ වෙත්. ප්‍රතිසන්නික්ෂණයෙහි මේ දෙළොස් ධර්මයෝ සහජාන
ප්‍රත්‍යයෝ වෙති, අන්‍යෝ'න්‍යප්‍රත්‍යයෝ වෙති, නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයෝ වෙති,
සම්ප්‍රසූකතප්‍රත්‍යයෝ වෙත්.

ප්‍රතිසන්නික්ෂණයෙහි මේ සවිසි ධර්මයෝ සහජානප්‍රත්‍යයෝ වෙති,
අන්‍යෝ'න්‍යප්‍රත්‍යයෝ වෙති, නිශ්‍රයප්‍රත්‍යයෝ වෙති, විප්‍රසූකතප්‍රත්‍යයෝ වෙත්.

ගතිසම්පන්නයෙන් ඥානවිප්‍රසූකතප්‍රතිසන්නික්ෂණයෙහි මේ ඡඩ්හෙතුන්ගේ
ප්‍රත්‍යයෙන් උපප්‍රාප්තිය වේ. (1)

ක්ෂත්‍රියමහාසාරයනට බ්‍රාහ්මණමහාසාරයනට ගෘහපතිමහාසාරයනට
කාමාවචර දෙවියනට ඥානවිප්‍රසූකතප්‍රතිසන්නික්ෂණයෙහි කවර ඡඩ්හෙතුන්ගේ
ප්‍රත්‍යයෙන් උපප්‍රාප්තිය වේ ද යත්: කුහලකම්යාගේ ජවනක්ෂණයෙහි
කුසල වූ හෙතුහු දෙදෙනෙක් එකෙකෙහි උපත් වෙනතාවට සහජාන-
ප්‍රත්‍යයෝ වෙති, එයින් කියනු ලැබෙයි: 'කුසලමූලපච්ඡායාපි සංඛාරා'යි. ...
ක්ෂත්‍රියමහාසාරයනට බ්‍රාහ්මණමහාසාරයනට ගෘහපතිමහාසාරයනට
කාමාවචර දෙවියනට ඥානවිප්‍රසූකතප්‍රතිසන්නික්ෂණයෙහි මේ ඡඩ්හෙතුන්ගේ
ප්‍රත්‍යයෙන් උපප්‍රාප්තිය වේ.

ගතිකථා නිමි.

8

විපල්ලාසකථා

සාවච්ඡිනිදුනං. “චන්තොරො මෙ භික්ඛවෙ සංඤ්ඤා විපල්ලාසා විහාන-
විපල්ලාසා දිට්ඨි විපල්ලාසා, කතමෙ චන්තොරො: අනිච්චෙ භික්ඛවෙ නිච්චන්ති
සංඤ්ඤා විපල්ලාසො විහාන විපල්ලාසො දිට්ඨි විපල්ලාසො, දුකෙති භික්ඛවෙ
සුඛන්ති සංඤ්ඤා විපල්ලාසො විහාන විපල්ලාසො දිට්ඨි විපල්ලාසො, අනන්තනි
භික්ඛවෙ අන්තාති සංඤ්ඤා විපල්ලාසො විහාන විපල්ලාසො දිට්ඨි විපල්ලාසො,
අසුභෙ භික්ඛවෙ සුභන්ති සංඤ්ඤා විපල්ලාසො විහාන විපල්ලාසො දිට්ඨි-
විපල්ලාසො. ඉමෙ ඛො භික්ඛවෙ චන්තොරො සංඤ්ඤා විපල්ලාසා විහාන-
විපල්ලාසා දිට්ඨි විපල්ලාසා.

චන්තොරො මෙ භික්ඛවෙ න සංඤ්ඤා විපල්ලාසා න විහාන විපල්ලාසා න දිට්ඨි-
විපල්ලාසා, කතමෙ චන්තොරො: අනිච්චෙ භික්ඛවෙ අනිච්චන්ති න සංඤ්ඤා-
විපල්ලාසො න විහාන විපල්ලාසො න දිට්ඨි විපල්ලාසො, දුකෙති භික්ඛවෙ
සුඛන්ති න සංඤ්ඤා විපල්ලාසො න විහාන විපල්ලාසො න දිට්ඨි විපල්ලාසො,
අනන්තනි භික්ඛවෙ අන්තාති න සංඤ්ඤා විපල්ලාසො න විහාන විපල්ලාසො
න දිට්ඨි විපල්ලාසො, අසුභෙ භික්ඛවෙ අසුභන්ති න සංඤ්ඤා විපල්ලාසො
න විහාන විපල්ලාසො න දිට්ඨි විපල්ලාසො, ඉමෙ ඛො භික්ඛවෙ චන්තොරො
න සංඤ්ඤා විපල්ලාසා න විහාන විපල්ලාසා න දිට්ඨි විපල්ලාසා. a

1. අනිච්චෙ නිච්ච සංඤ්ඤානො දුකෙති ච සුඛ සංඤ්ඤානො
අනන්තනි ච අන්තාති¹ අසුභෙ සුභ සංඤ්ඤානො
මිච්ඡාදිට්ඨිගතා² සන්තා ඛන්ත විහාන විසංඤ්ඤානො,
2. තෙ යොගසුත්තා මාරස්ස අයොගකෙතිනො ජනා³
සන්තා ගච්ඡන්ති සංසාරං ජාතිමරණගාමිනො,
3. යදු ච බුද්ධා ලොකස්මිං උපපජ්ජන්ති පහග්ගරා
තෙ ඉමං ධම්මං පකාසෙහිති දුක්ඛ පසම්මාමිහං,
4. තෙසං සුක්ඛාන සප්පඤ්ඤා සම්මානං පච්චලද්වු⁴ තෙ
අනිච්චං අනිච්චනද්දකඛුං⁵ දුක්ඛ මද්දකඛු දුක්ඛතො,
5. අනන්තනි අනන්තාති⁶ අසුභං අසුභනද්දසුං
සම්මාදිට්ඨි සම්මාදාහා සබ්බං දුක්ඛං⁷ උපච්චගුන්ති, a.

1. අන්තසංඤ්ඤානො - සෘෂා.

2. මිච්ඡාදිට්ඨිගතා - අභි, PTS.

3. අයොගකෙතිනො - PTS. අයොගසංකම්මස්ස ගාමිනො - සි 1

4. පච්චලද්වු - අභි, පච්චලද්ධා - මජ්ඣ, සි 2

5. අනිච්චතො දකඛුං - අනි, මජ්ඣ, සෘෂා, PTS.

6. අනන්තං ච අනන්තානො - සෘෂා.

7. සබ්බදුක්ඛං - සෘෂා, PTS.

a. (4. 1. 5. 9) අබ්බුත්තර - චතුස්සකිපාත - රොහිතසසම්මාන.

8

විපක්ෂාසකයා

සැවැත් නිදහස ... මහනෙති, මොහු සතරදෙන සංඥවිපක්ෂාසකයෝ යැ විතතවිපක්ෂාසකයෝ යැ දූෂට්විපක්ෂාසකයෝ යි, කවර සතරදෙනෙකු යත්: මහනෙති, අනිත්‍ය (වසනු) යෙහි නිත්‍ය යැ යන සංඥව සංඥවිපක්ෂාසක යැ විතත විපක්ෂාසක යැ දූෂට්විපක්ෂාසක යි. මහනෙති, දූෂට්විපක්ෂාසක යැ යනු සංඥවිපක්ෂාසක යැ විතතවිපක්ෂාසක යැ දූෂට්විපක්ෂාසක යි. මහනෙති, අනාත්මයෙහි ආත්ම යැ යනු ස ඥවිපක්ෂාසක යැ විතතවිපක්ෂාසක යැ දූෂට්විපක්ෂාසක යි මහනෙති, අශුභයෙහි ශුභ යැ යනු සංඥවිපක්ෂාසක යැ විතත විපක්ෂාසක යැ දූෂට්විපක්ෂාසක යි. මහනෙති, මොහු සතරදෙන සංඥවිපක්ෂාසක යෝ යැ විතතවිපක්ෂාසකයෝ යැ දූෂට්විපක්ෂාසකයෝ යි.

මහනෙති, මොහු සතරදෙන ස ඥවිපක්ෂාසකයෝ නො වෙති, විතත-විපක්ෂාසකයෝ නො වෙති, දූෂට්විපක්ෂාසකයෝ නො වෙත්. කවර සතර-දෙනෙකු යත්: මහනෙති, අනිත්‍යයෙහි අනිත්‍ය යැ යනු සංඥවිපක්ෂාසක නො වෙයි, විතතවිපක්ෂාසක නො වෙයි, දූෂට්විපක්ෂාසක නො වේ. මහනෙති, දූෂට්විපක්ෂාසක දූෂ යැ යනු ස ඥවිපක්ෂාසක නො වෙයි, විතතවිපක්ෂාසක නො වෙයි. දූෂට්විපක්ෂාසක නො වේ. මහනෙති, අනාත්මයෙහි අනාත්ම යැ යනු ස ඥ-විපක්ෂාසක නො වෙයි, විතතවිපක්ෂාසක නො වෙයි, දූෂට්විපක්ෂාසක නො වේ මහනෙති, අශුභයෙහි අශුභ යැ යනු සංඥවිපක්ෂාසක නො වෙයි, විතත-විපක්ෂාසක නො වෙයි, දූෂට්විපක්ෂාසක නො වේ. මහනෙති, මොහු සතරදෙන සංඥවිපක්ෂාසකයෝ නො වෙති, විතතවිපක්ෂාසකයෝ නො වෙති, දූෂට්විපක්ෂා-සකයෝ නො වෙත්.

(1) අනිත්‍යයෙහි නිත්‍ය යැ යන සංඥ ඇති දූෂට්විපක්ෂාසක ඇති අනාත්මයෙහි ද ආත්ම යැ යන සංඥ ඇති අශුභයෙහි ද ශුභසංඥ ඇති භික්ෂුවියෙන් මහිමාලද ප්‍රාන්ත වූ සිත් ඇති විපරිත්තසංඥ ඇති යම් සතක කෙනෙක් වෙත් ද,

(2) ඒ සතකයෝ යොගසෞම් සංඛ්‍යාත නිවනට නො පැමිණියාහු මාරයාගේ යොගයෙහි යෙදුණාහු වෙති. ඒ මැ සතකයෝ සසර සැරිසරති, (ඔහු) ජාතිමරණයට පැමිණියාහු ද එහෙයිනි.

(3) යම් කලෙක ප්‍රඥලොකය කරන්නා වූ සමුද්ධවරයෝ ලොවැ උපදිත් ද ඒ බුදුවරයෝ දුක්ඛපසම් සංඛ්‍යාත නිවනට යන මේ දහම ප්‍රකාශ කෙරෙත්.

(4) සප්‍රඥ වූ ජනයෝ ඒ බුදුවරයන්ගේ දහම අසා සවිචිතය ලැබ අනිත්‍යය අනිත්‍ය හෙයින් දුටුවාහු යැ. දූෂය දුක් හෙයින් දුටුවාහු යැ.

(5) අනාත්මයෙහි අනාත්ම යැ යි දුටුවාහු යැ අශුභය අශුභ හෙයින් දුටුවාහු යැ සමාදන් කළ සමාස්තදූෂට් ඇත්තාහු සියලු වර්ගයන්ගේ ඉක්මවුවාහු යයි.

ඉමේ චන්ත්තාරො විපල්ලාසො දිට්ඨිසම්පන්නස්ස පුග්ගලස්ස පභිනා අප්පභිනාති: කෙවි පභිනා, කෙවි අප්පභිනා, අනිච්ච නිච්චන්ති සංඤ්ඤාවිපල්ලාසො වින්තවිපල්ලාසො දිට්ඨිවිපල්ලාසො පභිනො. දුකෙහි සුඛන්ති සංඤ්ඤා උප්පජ්ජති, වින්තං උප්පජ්ජති, දිට්ඨිවිපල්ලාසො පභිනො. අනත්තති අත්තාති සංඤ්ඤාවිපල්ලාසො වින්තවිපල්ලාසො දිට්ඨිවිපල්ලාසො පභිනො, අසුභෙ සුභන්ති සංඤ්ඤා උප්පජ්ජති, වින්තං උප්පජ්ජති, දිට්ඨිවිපල්ලාසො පභිනො.

දව්සු චන්ද්‍රසු ඡ විපල්ලාසො පභිනා, දව්සු චන්ද්‍රසු ඥේ විපල්ලාසො පභිනා: චන්ත්තාරො විපල්ලාසො අප්පභිනා, චන්ද්‍රසු චන්ද්‍රසු අධ්විවිපල්ලාසො පභිනා, චන්ත්තාරො විපල්ලාසො අප්පභිනාති.

විපල්ලාසනිකා සමග්ගා.

9

මග්ගනිකා

මග්ගොති කෙනටෙය්න මග්ගො: සොනාපනතිමග්ගනිකංඤේ දස්සං-නටෙය්න සමමාදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨියා පහානාය මග්ගො චෙව හෙතු ව, සහජානානං ධම්මානං උපජ්ඣන්තාය මග්ගො චෙව හෙතු ව, කිලෙසානං පරිඤාදානාය මග්ගො චෙව හෙතු ව, පටිවේධාදිවිසොධනාය මග්ගො චෙව හෙතු ව, වින්තස්ස අබ්බ්භානාය මග්ගො චෙව හෙතු ව, වින්තස්ස වොදානාය මග්ගො චෙව හෙතු ව, විසෙසාබ්ගමාය මග්ගො චෙව හෙතු ව, උත්තරි.¹ පටිවේධාය මග්ගො චෙව හෙතු ව, සච්චාතිසමයාය මග්ගො චෙව හෙතු ව, නිරොධෙ පභිට්ඨාපනාය මග්ගො චෙව හෙතු ව.

අභිතිරොපටෙය්න² සමමාසඛිකප්පො මිච්ඡාසඛිකප්පස්ස පහානාය මග්ගො චෙව හෙතු ව, සහජානානං ධම්මානං උපජ්ඣන්තාය මග්ගො චෙව හෙතු ව, කිලෙසානං පරිඤාදානාය මග්ගො චෙව හෙතු ව පටි-වේධාදිවිසොධනාය මග්ගො චෙව හෙතු ව, වින්තස්ස අබ්බ්භානාය මග්ගො චෙව හෙතු ව, වින්තස්ස වොදානාය මග්ගො චෙව හෙතු ව, විසෙසාබ්-ගමාය මග්ගො චෙව හෙතු ව, උත්තරි පටිවේධාය මග්ගො චෙව හෙතු ව සච්චාතිසමයාය මග්ගො චෙව හෙතු ව, නිරොධෙ පභිට්ඨාපනාය මග්ගො චෙව හෙතු ව.

පරිග්ගහටෙය්න සමමාචාරා මිච්ඡාචාරාය පහානාය මග්ගො චෙව හෙතු ව, සහජානානං ධම්මානං උපජ්ඣන්තාය මග්ගො චෙව හෙතු ව, කිලෙසානං පරිඤාදානාය මග්ගො චෙව හෙතු ව, පටිවේධාදිවිසොධනාය මග්ගො චෙව හෙතු ව, වින්තස්ස අබ්බ්භානාය මග්ගො චෙව හෙතු ව, වින්තස්ස වොදානාය මග්ගො චෙව හෙතු ව, විසෙසාබ්ගමාය මග්ගො චෙව හෙතු ව, උත්තරි පටිවේධාය මග්ගො චෙව හෙතු ව, සච්චාතිසමයාය මග්ගො චෙව හෙතු ව නිරොධෙ පභිට්ඨාපනාය මග්ගො චෙව හෙතු ව.

1. උත්තරි - සත,

2. අභිපරාසනටෙය්න - PTS,

මේ සතර විපයඝාතයෝ දූෂටසම්පන්න (සෝචන්) පුද්ගලයාට ප්‍රතිණ වූවාහු ද අප්‍රතිණ වූවාහු ද යත්: කිසි විපයඝාත කෙනෙක් ප්‍රතිණය. කිසි විපයඝාත කෙනෙක් අප්‍රතිණය. අනිත්‍යයෙහි නිත්‍ය යා යන සංඥාවිපයඝාතය විනාශවිපයඝාතය දූෂටවිපයඝාතය ප්‍රතිණ යා දූඛයෙහි සුඛ යා යන සංඥව උපදී, විතතය උපදී. දූෂටවිපයඝාතය ප්‍රතිණ යා, අනාත්මයෙහි අනාත්ම යා යන සංඥාවිපයඝාතය විනාශවිපයඝාතය දූෂටවිපයඝාතය ප්‍රතිණ යා, අශුභයෙහි ශුභ යා යන සංඥව උපදී, විතතය උපදී. දූෂටවිපයඝාතය ප්‍රතිණ යි.

(අනිත්‍යයෙහි නිත්‍ය යා අනාත්මයෙහි අනාත්ම යා යන) දෙවන්ති විපයඝාතයෝ සදෙනෙක් ප්‍රතිණය. (දූඛයෙහි සුඛ යා අශුභයෙහි ශුභ යා යන) දෙවන්ති විපයඝාතයෝ දෙදෙනෙක් ප්‍රතිණය, විපයඝාතයෝ සතර දෙනෙක් අප්‍රතිණය. සතර වන්ති විපයඝාතයෝ අට දෙනෙක් ප්‍රතිණය විපයඝාතයෝ සතර දෙනෙක් අප්‍රතිණයෝ යි.

විපයඝාතකාං නිමි.

9

මාග්ගිකාං

මග්ගො යනු: කවර අතීතයකින් මාගී වේ ද යත්: ප්‍රොතාපතනි-මාගීක්ෂණයෙහි දශින සභාවයෙන් සමයන්දූෂටි මථ්‍යාදූෂටිහුගේ ප්‍රහාණයට මාගී ද හෙතු ද වෙයි, සහජාතධම්මයනට උපසංචිතනය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි, කෙලෙසුන් ගෙවීම පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි, ප්‍රතිවේධාදිය විශෝධනය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි, විතතයාගේ අභිෂ්ඨානය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි, විතතයාගේ වොදනය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි. විශෙෂාබිගමය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි. මත්තෙහි ප්‍රතිවේධය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි, සත්‍යාභිසමය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි, නිරෝධයෙහි පිහිටුවනු පිණිස මාගී ද හෙතු ද වේ.

අනිතිරෝපණ සභාවයෙන් සමයක්සංකල්පය මථ්‍යාසංකල්පයාගේ ප්‍රහාණය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි, සහජාතධම්මයනට උපසංචිතනය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි, කෙලෙසුන් ගෙවීම පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි, ප්‍රතිවේධාදිවිශෝධනය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි, විතතාබිෂ්ඨානය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි, විතතපාරිශුද්ධිය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි, විශෙෂාබිගමය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි, මත්තෙහි ප්‍රතිවේධය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි, සත්‍යප්‍රතිවේධය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි, නිවන්හි පිහිටුවනු පිණිස මාගී ද හෙතු ද වේ.

වාක්සංවර සම්බන්ධ පරිග්‍රහ සභාවයෙන් සමයන් වචනය මථ්‍යා-වචන ප්‍රහාණය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි, සහජාතධම්මයනට උපසංචිතනය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි, කෙලෙසුන් ගෙවීම පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි, ප්‍රතිවේධාදිවිශෝධනය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි, විතතාබිෂ්ඨානය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි, විතත පාරිශුද්ධිය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි, විශෙෂාබිගමය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි, මත්තෙහි ප්‍රතිවේධය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි, සත්‍යාභි-සමය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි, නිවන්හි පිහිටුවනු පිණිස මාගී ද හෙතු ද වේ.

සමුට්ඨානවෙස්ඨන සමමාකමමනෙනා මිච්ඡාකමමනනාසං පභානාය මගොනා වෙච්ඡ හෙතු ච -පෙ- වොදනවෙස්ඨන සමමාආජ්චො මිච්ඡාජ්චසං පභානාය මගොනා වෙච්ඡ හෙතු ච -පෙ- පග්ගහවෙස්ඨන යමමාචායාමො මිච්ඡාචායාමසං පභානාය මගොනා වෙච්ඡ හෙතු ච -පෙ- උපට්ඨානවෙස්ඨන සමමාසති මිච්ඡා-සතියා පභානාය මගොනා වෙච්ඡ හෙතු ච -පෙ- අවිකෙඛපට්ඨෙන සමමා-සමාධි මිච්ඡාසමාධිසං පභානාය මගොනා වෙච්ඡ හෙතු ච, සහජාතානං ධම්මානං උපත්ථිගනාය මගොනා වෙච්ඡ හෙතු ච, කිලෙසානං පරියාදනාය මගොනා වෙච්ඡ හෙතු ච, පටිච්චෙධාදිවිසොධනාය මගොනා වෙච්ඡ හෙතු ච, විතනසං අභිට්ඨානාය මගොනා වෙච්ඡ හෙතු ච, විතනසං වොදනාය මගොනා වෙච්ඡ හෙතු ච, විසෙසාධිගමාය මගොනා වෙච්ඡ හෙතු ච, උතතරි පටිච්චෙධාය මගොනා වෙච්ඡ හෙතු ච, සච්චාතිසමයාය මගොනා වෙච්ඡ හෙතු ච, නිරොධෙ පනිට්ඨාපනාය මගොනා වෙච්ඡ හෙතු ච.

සකදගාමිමග්ගකඛණේ දසංකට්ඨෙන සමමාදිට්ඨි -පෙ- අවිකෙඛපට්ඨෙන සමමාසමාධි ඔලාරිකසං කාමරාගසඤ්ඤාකර්තසං පරිසසඤ්ඤාකර්තසං ඔලාරිකසං කාමරාගානුසයසං පරිසානුසයසං පභානාය මගොනා වෙච්ඡ හෙතු ච, සහජාතානං ධම්මානං උපත්ථිගනාය මගොනා වෙච්ඡ හෙතු ච, කිලෙසානං පරියාදනාය මගොනා වෙච්ඡ හෙතු ච, පටිච්චෙධාදිවිසොධනාය මගොනා වෙච්ඡ හෙතු ච, විතනසං අභිට්ඨානාය මගොනා වෙච්ඡ හෙතු ච, විතනසං වොදනාය මගොනා වෙච්ඡ හෙතු ච, විසෙසාධිගමාය මගොනා වෙච්ඡ හෙතු ච, උතතරි පටිච්චෙධාය මගොනා වෙච්ඡ හෙතු ච, සච්චාතිසමයාය මගොනා වෙච්ඡ හෙතු ච, නිරොධෙ පනිට්ඨාපනාය මගොනා වෙච්ඡ හෙතු ච.

අනාගාමිමග්ගකඛණේ දසංකට්ඨෙන සමමාදිට්ඨි -පෙ- අවිකෙඛපට්ඨෙන සමමාසමාධි අණුසහගනසං කාමරාගසඤ්ඤාකර්තසං පරිසසඤ්ඤාකර්තසං අණුසහගනසං කාමරාගානුසයසං පරිසානුසයසං පභානාය මගොනා වෙච්ඡ හෙතු ච, සහජාතානං ධම්මානං උපත්ථිගනාය මගොනා වෙච්ඡ හෙතු ච, කිලෙසානං පරියාදනාය මගොනා වෙච්ඡ හෙතු ච, පටිච්චෙධාදිවිසොධනාය මගොනා වෙච්ඡ හෙතු ච, විතනසං අභිට්ඨානාය මගොනා වෙච්ඡ හෙතු ච, විතනසං වොදනාය මගොනා වෙච්ඡ හෙතු ච, විසෙසාධිගමාය මගොනා වෙච්ඡ හෙතු ච, උතතරි පටිච්චෙධාය මගොනා වෙච්ඡ හෙතු ච, සච්චාතිසමයාය මගොනා වෙච්ඡ හෙතු ච, නිරොධෙ පනිට්ඨාපනාය මගොනා වෙච්ඡ හෙතු ච.

අරහත්තමග්ගකඛණේ දසංකට්ඨෙන සමමාදිට්ඨි -පෙ- අවිකෙඛපට්ඨෙන සමමාසමාධි රුපරාගසං මානසං උඤ්චවසං අවිජ්ජාය, මානානුසයසං හවරාගානුසයසං¹ අවිජ්ජානුසයසං පභානාය මගොනා වෙච්ඡ හෙතු ච, සහජාතානං ධම්මානං උපත්ථිගනාය මගොනා වෙච්ඡ හෙතු ච, කිලෙසානං පරියාදනාය මගොනා වෙච්ඡ හෙතු ච, පටිච්චෙධාදිවිසොධනාය මගොනා වෙච්ඡ හෙතු ච, විතනසං අභිට්ඨානාය මගොනා වෙච්ඡ හෙතු ච, විතනසං වොදනාය මගොනා වෙච්ඡ හෙතු ච, විසෙසාධිගමාය මගොනා වෙච්ඡ හෙතු ච, උතතරි පටිච්චෙධාය මගොනා වෙච්ඡ හෙතු ච, සච්චාතිසමයාය මගොනා වෙච්ඡ හෙතු ච, නිරොධෙ පනිට්ඨාපනාය මගොනා වෙච්ඡ හෙතු ච.

1. රාකානුසයසං - යනා

සමුදායක සමහාවයෙන් සමයක් කමානගය මිථ්‍යාකමානගයාගේ ප්‍රභාණය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි ... පරිශුද්ධතාව සමහාවයෙන් සමයකාච්චය මිථ්‍යාච්චයාගේ ප්‍රභාණය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි ... ප්‍රග්‍රහ සමහාවයෙන් සමයන්ව්‍යායාමය මිථ්‍යාව්‍යායාමයාගේ ප්‍රභාණය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි . උපසංචායසමහාවයෙන් සමයක්සමායය මිථ්‍යා-සමායහුගේ ප්‍රභාණය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි ... අවිකෞපසමහාව-යෙන් සමයක්සමායය මිථ්‍යාසමායහුගේ ප්‍රභාණය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි. සහජාතබිමයනට උපසංචායකය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි. කෙලෙසුන් ගෙවීම පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි. ප්‍රතිවේදාදිවිකොධනය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි, විතතාධිඡානය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි. විතතවෝදනය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි, විකෞපාධිගමය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි, මත්තෙහි ප්‍රතිවේදය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි, සත්‍යානිසමය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි, නිවන්හි පිහිටුවනු පිණිස මාගී ද හෙතු ද වේ.

සකාදගාමී මාගීකෂණයෙහි දගීන සමහාවයෙන් සමයන්දූෂ්ටය ... අවිකෞපාච්චයෙන් සමයක් සමායය ඖදරික වූ කාමරාගසංයෝජනයා-ගේ ප්‍රතිසංයෝජනයාගේ ඖදරික වූ කාමරාගානුකයාගේ ප්‍රතිසානු-ගයාගේ ප්‍රභාණය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි, සහජාතබිමයනට උපසංචායකය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි, කෙලෙසුන් ගෙවීම පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි, ප්‍රතිවේදාදිවිකොධනය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි, විතතාධිඡානය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි. විතතවෝදනය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි, විකෞපාධිගමය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි, මත්තෙහි ප්‍රතිවේදය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි. සත්‍යානිසමය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි, නිවන්හි පිහිටුවනු පිණිස මාගී ද හෙතු ද වේ.

අනාගාමී මාගීකෂණයෙහි දගීන සමහාවයෙන් සමයන්දූෂ්ටය ... අවිකෞපසමහාවයෙන් සමයක්සමායය අණුහගන වූ කාමරාගසංයෝ-ජනයාගේ ප්‍රතිසංයෝජනයාගේ අණුසහගන වූ කාමරාගානුකයාගේ ප්‍රතිසානුකයාගේ ප්‍රභාණය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි. සහජාත-බිමයනට උපසංචායකය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි. කෙලෙසුන් ගෙවීම පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි. ප්‍රතිවේදාදිවිකොධනය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි. විතතාධිඡානය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි, විතතවෝදනය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි, විකෞපාධිගමය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි, මත්තෙහි ප්‍රතිවේදය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි, සත්‍යානිසමය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි, නිවන්හි පිහිටුවනු පිණිස මාගී ද හෙතු ද වේ.

අභිනමාගීකෂණයෙහි දගීනසමහාවයෙන් සමයන්දූෂ්ටය ... අවිකෞප සමහාවයෙන් සමයක්සමායය රූපරාගයාගේ අරූපරාගයාගේ මානකාගේ භාගිකයාගේ අවිද්‍යාවගේ මානානුකයාගේ භවරාගානුකයාගේ අවිද්‍යානු-ගයාගේ ප්‍රභාණය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි, සහජාතබිමයනට උපසංචායකය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි, කෙලෙසුන් ගෙවීම පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි. ප්‍රතිවේදාදිවිකොධනය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි. විතතාධිඡානය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි, විතතවෝදනය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි, විකෞපාධිගමය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි, මත්තෙහි ප්‍රතිවේදය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි, සත්‍යානිසමය පිණිස මාගී ද හෙතු ද වෙයි, නිවන්හි පිහිටුවනු පිණිස මාගී ද හෙතු ද වේ.

දසසන්නමයෝ සමමාදිවයි, අනිතිරොපනමයෝ සමමසකිකපෙසා, පරිගහනමයෝ සමමාවාවා, සමුට්ඨානමයෝ සමමාකමමනෙතා, වොදන-මයෝ සමමාආජිවො, පගහනමයෝ සමමාවාසාවො, උපට්ඨානමයෝ සමමාසති, අවිකෙකපමයෝ සමමාසමාධි.

උපට්ඨානමයෝ සතිසමෝඤ්ඤිකො, පච්චයමයෝ ඛමමච්චය-සමෝඤ්ඤිකො, පගහනමයෝ විරියසමෝඤ්ඤිකො, ඵරනමයෝ පිති-සමෝඤ්ඤිකො, උපසමමයෝ පසුද්ධිසමෝඤ්ඤිකො, අවිකෙකපමයෝ සමාධිසමෝඤ්ඤිකො, පරිසකිකානමයෝ උපෙකාසමෝඤ්ඤිකො.

අසුද්ධියෙ අකමපියමයෝ සද්ධාබලං, නොසජ්ජ අකමපියමයෝ විරියබලං, පමාදෙ අකමපියමයෝ සතිබලං, උග්ගවෙව අකමපියමයෝ සමාධිබලං, අවිජ්ජාය අකමපියමයෝ පඤ්ඤාබලං.

අධිමොක්ඛමයෝ සද්ධිඤ්ඤං, පගහනමයෝ විරියඤ්ඤං, උපට්ඨාන-මයෝ සතිඤ්ඤං, අවිකෙකපමයෝ සමාධිඤ්ඤං, දසසන්නමයෝ පඤ්ඤාඤ්ඤං,

ආබිපනෙය්‍යවෙය්‍යන ඉඤ්ඤං.¹ මයෝ, අකමපියවෙය්‍යන බලං.² මයෝ, නිසසානවෙය්‍යන බොජ්ඣකියො.³ මයෝ, හෙතුචෙය්‍යන⁴ මගහිතං මයෝ,⁵ උපට්ඨානවෙය්‍යන සතිපට්ඨානං මයෝ, පදනනවෙය්‍යන⁶. සමමප්පබානං මයෝ, ඉජ්ඣනවෙය්‍යන ඉද්ධිපාදො මයෝ, තථවෙය්‍යන සච්චං.⁷ මයෝ, අවිකෙකපවෙය්‍යන සමපො මයෝ, අනුපසුභාවෙය්‍යන විපසුභා මයෝ, ඵකරසවෙය්‍යන සමථවිපසුභා මයෝ, අනනිවනනනවෙය්‍යන යුගනද්ධං⁸ මයෝ, සංවරවෙය්‍යන සීලවිසුද්ධි මයෝ, අවිකෙකපවෙය්‍යන විතනවිසුද්ධි මයෝ, දසසනවෙය්‍යන දිට්ඨිවිසුද්ධි මයෝ, මුත්තවෙය්‍යන විමොක්ඛො මයෝ, පච්චෙධවෙය්‍යන විජ්ජා මයෝ, පරිච්චාගවෙය්‍යන විමුතති මයෝ, සමුචෙජ්-දවෙය්‍යන බයෙ ඤ්ඤං මයෝ, ඡන්දො මුලවෙය්‍යන මයෝ, මනසිකාරො සමුට්ඨානවෙය්‍යන මයෝ, ඵසො සමොධානවෙය්‍යන මයෝ, වෙදනා සමොසරණවෙය්‍යන මයෝ, සමාධි පමුඛවෙය්‍යන මයෝ, සති ආබිපනෙ-ය්‍යවෙය්‍යන මයෝ, පඤ්ඤා තද්වතරවෙය්‍යන⁹. මයෝ, විමුතති සාරවෙය්‍යන මයෝ, අමනොගධං නිබ්බානං පරියොසානවෙය්‍යන මයෝ'ති.

මගහිතා සමනතා.

- 1 ඉඤ්ඤං - මජ්ඣං, සෘ.
- 2 බලං - මජ්ඣං.
- 3 බොජ්ඣකියො - මජ්ඣං.
- 4 හෙතුවෙය්‍යන - සී 2, 3. හෙතුවෙය්‍යන - සෘ.
- 5 මගහිතං - මජ්ඣං.
- 6 පදනනවෙය්‍යන - PTS.
- 7 සච්චං - මජ්ඣං සෘ, PTS.
- 8 යුගනද්ධං - මජ්ඣං, යුගනනා - සෘ, PTS.
- 9 තද්වතරවෙය්‍යන - මජ්ඣං.

දැනෙනමාගිය සමාග්‍යදූෂිත යැ, අහිනිරොපණ (අරමුණට නැගිම්) මාගිය සමාක්සංකල්ප යැ, පරිග්‍රහමාගිය සමාග්‍යව්‍යවන යැ, සමුප්‍රානමාගිය සමාක්කමානන යැ, ව්‍යවද්‍යමාගිය සමාගාජිව යැ, ප්‍රග්‍රහමාගිය සමාග්‍යව්‍යායම යැ, උපසාන (අරමුණට එළඹිසිටීම) මාගිය සමාක්සමාගි යැ, අවික්ෂෙපමාගිය සමාක්සමාගි යි.

උපසානමාගිය සමාග්‍යවික්ෂෙපමාගිය යැ, ප්‍රවිවය (විමසීම) මාගිය ධර්මවිවයවික්ෂෙපමාගිය යැ, ප්‍රග්‍රහමාගිය විශ්වවික්ෂෙපමාගිය යැ, ස්ථරණමාගිය ප්‍රතිවික්ෂෙපමාගිය යැ, ව්‍යුපායමාගිය ප්‍රග්‍රහවික්ෂෙපමාගිය යැ, අවික්ෂෙපමාගිය සමාග්‍යවික්ෂෙපමාගිය යැ, පරිසරවිකානමාගිය උපෙක්ෂාවික්ෂෙපමාගිය යි.

අප්‍රධායෙහි අකල්පමාගිය අප්‍රධායෙහි යැ, කුසිදබාවිති අකල්පමාගිය විශ්වවික්ෂෙප යැ, ප්‍රමාදයෙහි අකල්පමාගිය සමාග්‍යවික්ෂෙප යැ, උද්‍රවන බාවිති අකල්පමාගිය සමාග්‍යවික්ෂෙප යැ, අවිද්‍යායෙහි අකල්පමාගිය ප්‍රඥායෙහි යි.

අධිමොක්ෂමාගිය ප්‍රඥායෙහි යැ, ප්‍රග්‍රහමාගිය විශ්වවික්ෂෙප යැ, උපසානමාගිය සමාග්‍යවික්ෂෙප යැ, අවික්ෂෙපමාගිය සමාග්‍යවික්ෂෙප යැ, දැනෙනමාගිය ප්‍රඥායෙහි යි.

අධිපතිභාවානුකූලයෙන් ඉන්ද්‍රිය මාගි වෙයි, අකල්පවානුකූලයෙන් බල මාගි වෙයි, නිශ්චිතවානුකූලයෙන් බොධායෙහි මාගි වෙයි, හෙතෙමාගිය මාගි වෙයි, උපසානවානුකූලයෙන් සතිපට්ඨාන මාගි වෙයි, ප්‍රදහනවානුකූලයෙන් සමාග්‍යප්‍රධාන මාගි වෙයි, සමාග්‍ය වන සමාග්‍යවෙයන් සාධාරණ මාගි වෙයි, නිවැරදිව සමාග්‍ය මාගි වෙයි, අවික්ෂෙපවානුකූලයෙන් අකල්ප මාගි වෙයි. අනුදැනවානුකූලයෙන් විද්‍යාන මාගි වෙයි, එකරණවානුකූලයෙන් අකල්ප විද්‍යා මාගි වෙයි, අනුච්ඡේදවානුකූලයෙන් යුගනද්‍රව මාගි වෙයි, සංවර්ණයෙන් ගිලවිද්‍යා මාගි වෙයි, අවික්ෂෙපවානුකූලයෙන් විනාශවිද්‍යා මාගි වෙයි, දැනෙනවානුකූලයෙන් දූෂිතවිද්‍යා මාගි වෙයි, මුක්තවානුකූලයෙන් විමොක්ෂ මාගි වෙයි, ප්‍රතිවේදවානුකූලයෙන් විද්‍යා මාගි වෙයි, පරිසරවානුකූලයෙන් විමුක්තිය මාගි වෙයි, සමුප්‍රේෂ්ඨවානුකූලයෙන් ක්ෂයකාය මාගි වෙයි, ජන්‍ය මූලානුකූලයෙන් මාගි වෙයි, මනසිකාර්ම සමුප්‍රානවානුකූලයෙන් මාගි වෙයි, සමාග්‍ය සමවධානවානුකූලයෙන් මාගි වෙයි, වේදනාව සමවසරණවානුකූලයෙන් මාගි වෙයි, සමාග්‍ය ප්‍රමුඛවානුකූලයෙන් මාගි වෙයි, සමාග්‍ය අධිපතිභාවානුකූලයෙන් මාගි වෙයි, ප්‍රඥා නිද්‍රවනවානුකූලයෙන් මාගි වෙයි, විමුක්තිය සාර්වානුකූලයෙන් මාගි වෙයි, අමනොගම් සමාග්‍ය නිවැරදි පරිසරවානුකූලයෙන් මාගි වෙයි.

10

මණිපෙය්‍ය කථා

මහණෙනි, මේ ශාසනබ්‍රහ්මවය්‍යීය මණිපෙය්‍ය (සානමණියක් සෙසින් ප්‍රසන්න වූ හිතසුඛාවහ පානසෙක්) වෙයි. ශාසනානු හමු වූහ. ශාසනාත් හමු වූ කල්හි ත්‍රිවිධභාවයෙන් මණි (ප්‍රසන්න) වෙයි: දෙයනාමණි යැ ප්‍රතිග්‍රහමණි යැ බ්‍රහ්මවය්‍යීමණි යි.

දෙයනාමණි කවරෙ යත්: සතර ආය්‍යීසත්‍යයන් නම් වනයෙන් කීම යැ දැක්වීම යැ පානවීම යැ ඥානමයෙහි තැබීම යැ විවාන කිරීම යැ විභාග කිරීම යැ ප්‍රකට කිරීම යැ සතර සතිපට්ඨානසන් ... සතර සමයක්ප්‍රදහන-යන් .. සතර සාද්ධිපාදයන් ... පඤ්ඤානුයෝගයන් ... පඤ්ඤාබලයන් සභ්‍යා බොධ්‍යඛයන් .. ආය්‍යීසාමාඛිකමාගීය නම් වනයෙන් කීම යැ දැක්වීම යැ පානවීම යැ ඥානමයෙහි තැබීම යැ විවාන කිරීම යැ විභාග කිරීම යැ ප්‍රකට කිරීම යි. මේ දෙයනාමණි නම් වෙයි. (1)

ප්‍රතිග්‍රහමණි කවරු යත්: මහණහු යැ මෙහෙණහු යැ උච්ඡවෝ යැ උච්චියෝ යැ දෙවියෝ යැ මිත්ස්සෝ යැ, තවද අන්‍ය වූ හෝ යම් කිසි ධර්මප්‍රතිවේධක කෙනෙක් වෙන් ද මේ ප්‍රතිග්‍රහමණි නම් වෙයි. (2)

බ්‍රහ්මවය්‍යීමණි කවරු යත්: මේ මැ ආය්‍යී අමාඛිකමාගීය යි. හෙ මෙසේයි: සමයන්ද්‍රව්‍යය යැ සමයක්සම්බලය යැ සමයන්වචන යැ සමයක්-කමානන යැ සමයගාථිව යැ සමයන්ව්‍යායාම යැ සමයක්සමාති යැ සමයක්-සමාති යි. මේ බ්‍රහ්මවය්‍යීමණි නම් වේ. (3)

ප්‍රභේදනුයෝගය අධිමොක්‍ෂමණි යැ අප්‍රධ්‍යාච කසට යැ අප්‍රධ්‍යා සඛ්‍යාන කසටය හැරවියා ප්‍රභේදනුයෝගයේ අධිමොක්‍ෂමණිය පානස කෙරේ නු'යි මණිපෙය්‍ය නම, විශේෂීනුයෝගය ප්‍රග්‍රහමණි යැ කුසීද බව කසට යැ කොසීද්ද සඛ්‍යාන කසටය හැරවියා විශේෂීනුයෝගයේ ප්‍රග්‍රහමණිය පානස කෙරේ නු'යි මණිපෙය්‍ය නම, සමාතිනුයෝගය උපසංචානමණි යැ ප්‍රමාද කසට යැ ප්‍රමාද සඛ්‍යාන කසටය හැරවියා සමාතිනුයෝගයේ උපසංචානමණිය පානස කෙරේ නු'යි මණිපෙය්‍ය නම, සමාතිනුයෝගය අවික්‍ෂේපමණි යැ උභ්‍යානභාව කසට යැ උභ්‍යානභාව සඛ්‍යාන කසටය හැරවියා සමාතිනුයෝගයේ අවික්‍ෂේප-මණිය පානස කෙරේ නු'යි මණිපෙය්‍ය නම, ප්‍රභේදනුයෝගය දර්ශනමණි යැ අවිද්‍යාව කසට යැ අවිද්‍යා සඛ්‍යාන කසටය හැරවියා ප්‍රභේදනුයෝගයේ දර්ශන-මණිය පානස කෙරේ නු'යි මණිපෙය්‍ය නම.

ප්‍රධ්‍යාබලය අප්‍රධ්‍යායෙහි අකම්ප්‍ය (නො සාලෙන) මණි යැ, අප්‍රධ්‍යාච කසට යැ, අප්‍රධ්‍යාකසටය හැරවියා ප්‍රධ්‍යාබලයාගේ අප්‍රධ්‍යායෙහි අකම්ප්‍ය-මණිය පානස කෙරේ නු'යි මණිපෙය්‍ය නම, විශේෂීබලය කුසීදභාවයෙහි අකම්ප්‍යමණි යැ කුසීදභාවය කසට යැ කොසීද්දකසටය හැරවියා විශේෂී-බලයාගේ කුසීදභාවයෙහි අකම්ප්‍යමණිය පානස කෙරේ නු'යි මණිපෙය්‍ය නම, සමාතිබලය ප්‍රමාදයෙහි අකම්ප්‍යමණි යැ, ප්‍රමාද කසට යැ ප්‍රමාද-කසටය හැරවියා සමාතිබලයාගේ ප්‍රමාදයෙහි අකම්ප්‍යමණිය පානස කෙරේ නු'යි මණිපෙය්‍ය නම. සමාතිබලය ඔහ්‍යානායෙහි අකම්ප්‍යබල යැ ඔහ්‍යානාය කසට යැ, ඔහ්‍යානාකසටය හැරවියා සමාතිබලයාගේ ඔහ්‍යානා-යෙහි අකම්ප්‍යමණිය පානස කෙරේ නු'යි මණිපෙය්‍ය නම, ප්‍රභේදනුයෝගය අවිද්‍යායෙහි අකම්ප්‍යමණි යැ, අවිද්‍යාව කසට යැ, අවිද්‍යාකසටය හැරවියා ප්‍රභේදනුයෝගයේ අවිද්‍යායෙහි අකම්ප්‍යමණිය පානස කෙරේ නු'යි මණිපෙය්‍ය නම.

උපට්ඨානමණ්ඩා සභිකලෝඤ්ඤායො, පමාදො කසටො, පමාදං කසටං ඡඤ්ඤානා සභිකලෝඤ්ඤායො උපට්ඨානමණ්ඩං පිච්ඡිති මණ්ඩපොසං. පටිච්චමණ්ඩා ධම්මපිච්චයකලෝඤ්ඤායො, අච්ඡා කසටො, අච්ඡං කසටං ඡඤ්ඤානා ධම්මපිච්චයකලෝඤ්ඤායො පටිච්චමණ්ඩං පිච්ඡිති මණ්ඩපොසං. පග්ගහමණ්ඩා විරිසකලෝඤ්ඤායො, කොසඡං කසටො, කොසඡං කසටං ඡඤ්ඤානා විරිසකලෝඤ්ඤායො පග්ගහමණ්ඩං පිච්ඡිති මණ්ඩපොසං. ඵරණමණ්ඩා පිනිසකලෝඤ්ඤායො, පරිද්‍රාහො කසටො, පරිද්‍රාහං කසටං ඡඤ්ඤානා පිනිසකලෝඤ්ඤායො ඵරණමණ්ඩං පිච්ඡිති මණ්ඩපොසං. උපසමමණ්ඩා පසුඤ්ඤායො, දුට්ඨලං කසටො, දුට්ඨලං කසටං ඡඤ්ඤානා පසුඤ්ඤායො උපසමමණ්ඩං පිච්ඡිති මණ්ඩපොසං. අවිකෙතමණ්ඩා සමාධිකලෝඤ්ඤායො, උඤ්චිතං කසටො, උඤ්චිතං කසටං ඡඤ්ඤානා සමාධිකලෝඤ්ඤායො අවිකෙතමණ්ඩං පිච්ඡිති මණ්ඩපොසං. පරිසමන්ද්‍රමයෝග උපෙක්ඛාසකලෝඤ්ඤායො, අපට්ඨං කසටො, අපට්ඨං කසටං ඡඤ්ඤානා උපෙක්ඛාසකලෝඤ්ඤායො පරිසමන්ද්‍රමයෝගං පිච්ඡිති මණ්ඩපොසං.

දසුනමණ්ඩා සමමාදිට්ඨි, මිච්ඡාදිට්ඨි කසටො, මිච්ඡාදිට්ඨිං කසටං ඡඤ්ඤානා සමමාදිට්ඨියා දසුනමණ්ඩා පිච්ඡිති මණ්ඩපොසං, අනිතිරොපනමණ්ඩා සමමාසඛකපො, මිච්ඡාසඛකපො කසටො, මිච්ඡාසඛකපං කසටං ඡඤ්ඤානා සමමාසඛකපො අනිතිරොපනමණ්ඩං පිච්ඡිති මණ්ඩපොසං, පරිග්ගහමණ්ඩා සමමාචාරා, මිච්ඡාචාරා කසටො, මිච්ඡාචාරං කසටං ඡඤ්ඤානා සමමාචාරායො පරිග්ගහමණ්ඩා පිච්ඡිති මණ්ඩපොසං, සමුට්ඨානමණ්ඩා සමමාකම්මනො, මිච්ඡාකම්මනො කසටො, මිච්ඡාකම්මනං කසටං ඡඤ්ඤානා සමමාකම්මනො සමුට්ඨානමණ්ඩං පිච්ඡිති මණ්ඩපොසං, වොදනමණ්ඩා සමමාආජ්චො, මිච්ඡාආජ්චො කසටො, මිච්ඡාආජ්චං කසටං ඡඤ්ඤානා සමමාආජ්චයො වොදනමණ්ඩං පිච්ඡිති මණ්ඩපොසං, පග්ගහමණ්ඩා සමමාචාරායො, මිච්ඡාචාරායො කසටො, මිච්ඡාචාරායං කසටං ඡඤ්ඤානා සමමාචාරායො පග්ගහමණ්ඩං පිච්ඡිති මණ්ඩපොසං, උපට්ඨානමණ්ඩා සමමාසති, මිච්ඡාසති කසටො, මිච්ඡාසතිං කසටං ඡඤ්ඤානා සමමාසතියො උපට්ඨානමණ්ඩං පිච්ඡිති මණ්ඩපොසං, අවිකෙතමණ්ඩා සමමාසමාධි, මිච්ඡාසමාධි කසටො, මිච්ඡාසමාධිං කසටං ඡඤ්ඤානා සමමාසමාධියො අවිකෙතමණ්ඩං පිච්ඡිති මණ්ඩපොසං.

අත්ථි මණ්ඩා, අත්ථි පොසං, අත්ථි කසටො;

දධිමොකමණ්ඩා සද්ධිඤ්ඤා, අසුඤ්ඤා කසටො, යො තත්ථ අත්ථරසො ධම්මරසො විමුතතිරසො, ඉදං පොසං, පග්ගහමණ්ඩා විරිසඤ්ඤා, කොසඡං කසටො, යො තත්ථ අත්ථරසො ධම්මරසො විමුතතිරසො, ඉදං පොසං, උපට්ඨානමණ්ඩා සභිකලෝඤ්ඤා, යො තත්ථ අත්ථරසො ධම්මරසො විමුතතිරසො, ඉදං පොසං, අවිකෙතමණ්ඩා සමාධිඤ්ඤා, උඤ්චිතං කසටො, යො තත්ථ අත්ථරසො ධම්මරසො විමුතතිරසො ඉදං පොසං. දසුනමණ්ඩා පසුඤ්ඤා, අච්ඡා කසටො, යො තත්ථ අත්ථරසො ධම්මරසො විමුතතිරසො, ඉදං පොසං.

1. අච්ඡා - චෙයං.

සමානිසලෝධායකය උපසථානමණ්ඩිය, ප්‍රමාදය කසට ය, ප්‍රමාද-කසටය හැරවියා සමානිසලෝධායකයාගේ උපසථානමණ්ඩිය පානය කෙරේ නු'යි මණ්ඩපෙය්‍ය නම. ධර්මවිද්‍යාසලෝධායකය ප්‍රවිචය (විමර්ශිමි) මණ්ඩිය, අවිද්‍යාව කසට ය, අවිද්‍යාකසටය හැරවියා ධර්මවිද්‍යාසලෝධායකයාගේ ප්‍රවිචය මණ්ඩිය පානය කෙරේ නු'යි මණ්ඩපෙය්‍ය නම. විද්‍යාසලෝධායකය ප්‍රග්‍රහමණ්ඩිය, කෝසිද්‍යා කසට ය, කෝසිද්‍යාකසටය හැරවියා විද්‍යා-සලෝධායකයාගේ ප්‍රග්‍රහමණ්ඩිය පානය කෙරේ නු'යි මණ්ඩපෙය්‍ය නම. ප්‍රිතිසලෝධායකය සථරණමණ්ඩිය, ප්‍රිතිද්‍රව්‍ය කසට ය, ප්‍රිතිද්‍රව්‍යකසටය හැරවියා ප්‍රිතිසලෝධායකයාගේ සථරණමණ්ඩිය පානය කෙරේ නු'යි මණ්ඩපෙය්‍ය නම. ප්‍රග්‍රහිසලෝධායකය ව්‍යුපසමණ්ඩිය, ව්‍යුපසමණ්ඩිය කසට ය, ව්‍යුපසමණ්ඩිය හැරවියා ප්‍රග්‍රහිසලෝධායකයාගේ ව්‍යුපසමණ්ඩිය පානය කෙරේ නු'යි මණ්ඩපෙය්‍ය නම. සමාධිසලෝධායකය අවික්‍ෂෙපමණ්ඩිය, ඔද්ධායක කසට ය, ඔද්ධායකකසටය හැරවියා සමාධිසලෝධායකයාගේ අවික්‍ෂෙපමණ්ඩිය පානය කෙරේ නු'යි මණ්ඩපෙය්‍ය නම. උදෙක්‍ෂා-සලෝධායකය පරිසරිකාන (ප්‍රසාරවෙක්‍ෂා, මණ්ඩිය, අපරිසරිකාන කසට ය, අපරිසරිකානකසටය හැරවියා උදෙක්‍ෂාසලෝධායකයාගේ පරිසරිකාන-මණ්ඩිය පානය කෙරේ නු'යි මණ්ඩපෙය්‍ය නම.

සමන්ද්‍රවිද්‍යා දර්ශනමණ්ඩිය, විද්‍යාද්‍රව්‍ය කසට ය, විද්‍යාද්‍රව්‍යකසටය හැරවියා සමන්ද්‍රවිද්‍යාගේ දර්ශනමණ්ඩිය පානය කෙරේ නු'යි මණ්ඩපෙය්‍ය නම. සමාක්සංකල්පය අනිත්රොපණ (අරමුණට නැගීම) මණ්ඩිය, මිථ්‍යාසංකල්පය කසට ය, මිථ්‍යාසංකල්පකසටය හැරවියා සමාක්සංකල්ප-යාගේ අනිත්රොපණමණ්ඩිය පානය කෙරේ නු'යි මණ්ඩපෙය්‍ය නම. සමන්වචනය පරිග්‍රහමණ්ඩිය, මිථ්‍යාවචනය කසට ය, මිථ්‍යාවචනකසටය හැරවියා සමන්වචනයාගේ පරිග්‍රහමණ්ඩිය පානය කෙරේ නු'යි මණ්ඩපෙය්‍ය නම. සමාක්කමානනය සමුත්තානමණ්ඩිය, මිථ්‍යාකමානනය කසට ය, මිථ්‍යාකමානනකසටය හැරවියා සමාක්කමානනයාගේ සමුත්තානමණ්ඩිය, පානය කෙරේ නු'යි මණ්ඩපෙය්‍ය නම. සමාගාථිව්‍ය ව්‍යවද්‍රව්‍යමණ්ඩිය, මිථ්‍යාගාථිව්‍ය කසට ය, මිථ්‍යාගාථිව්‍යකසටය හැරවියා සමාගාථිව්‍යාගේ ව්‍යවද්‍රව්‍යමණ්ඩිය පානය කෙරේ නු'යි මණ්ඩපෙය්‍ය නම. සමන්ව්‍යායමය ප්‍රග්‍රහමණ්ඩිය, මිථ්‍යාව්‍යායමය කසට ය, මිථ්‍යාව්‍යායමයකසටය හැරවියා සමන්ව්‍යායමයාගේ ප්‍රග්‍රහමණ්ඩිය පානය කෙරේ නු'යි මණ්ඩපෙය්‍ය නම. සමාක්සමානිය උපසථානමණ්ඩිය, මිථ්‍යාසමානිය කසට ය, මිථ්‍යාසමානි-කසටය හැරවියා සමාක්සමානියාගේ උපසථානමණ්ඩිය පානය කෙරේ නු'යි මණ්ඩපෙය්‍ය නම. සමාක්සමාධිය අවික්‍ෂෙපමණ්ඩිය, මිථ්‍යාසමාධිය කසට ය, මිථ්‍යාසමාධිකසටය හැරවියා සමාක්සමාධියාගේ අවික්‍ෂෙප-මණ්ඩිය පානය කෙරේ නු'යි මණ්ඩපෙය්‍ය නම.

මණ්ඩ (ප්‍රසන්න) යෙක් ඇත, පියසුන්වෙක් ඇත, කසටයෙක් ඇති.

ශ්‍රද්ධානුගත අවිමෝක්‍ෂමණ්ඩිය, අශ්‍රද්ධාව කසට ය, ඒ ශ්‍රද්ධානුගතයෙහි යම් අභිරුක්‍ෂ (සමපන්න) යෙක් ධර්මයෙක් විමුක්තිරුක්‍ෂයෙක් වේ ද, මේ පියසුනු වෙයි. විද්‍යානුගත ප්‍රග්‍රහමණ්ඩිය, කෝසිද්‍යා කසට ය, ඒ විද්‍යානුගතයෙහි යම් අභිරුක්‍ෂයෙක් ධර්මයෙක් විමුක්තිරුක්‍ෂයෙක් වේ ද, මේ පියසුනු වෙයි. සමානිසලෝධායකය උපසථානමණ්ඩිය, ප්‍රමාදය කසට ය, ඒ සමානිසලෝධායකයෙහි යම් අභිරුක්‍ෂයෙක් ධර්මයෙක් විමුක්තිරුක්‍ෂයෙක් වේ ද, මේ පියසුනු වෙයි. සමාධිසලෝධායකය අවික්‍ෂෙපමණ්ඩිය, ඔද්ධායක කසට ය, ඒ සමාධිසලෝධායකයෙහි යම් අභිරුක්‍ෂයෙක් ධර්මයෙක් විමුක්තිරුක්‍ෂයෙක් වේ ද, මේ පියසුනු වෙයි. ප්‍රග්‍රහිසලෝධායකය අවිද්‍යාව කසට ය, ඒ ප්‍රග්‍රහිසලෝධායකයෙහි යම් අභිරුක්‍ෂයෙක් ධර්මයෙක් විමුක්තිරුක්‍ෂයෙක් වේ ද, මේ පියසුනු වේ.

අසුරුදියෙ අකමපියමණේකා සඳාබලං, අසුරුදියං කසටො, යො නත්තරසො ධම්මරසො විමුතතිරසො, ඉදං පෙය්‍යං, කොසල් අකමපිය-මණේකා විරුබලං, කොසල් කසටො, යො නත්තරසො ධම්මරසො විමුතතිරසො, ඉදං පෙය්‍යං, පමාදෙ අකමපියමණේකා සඳාබලං, පමාදෙ කසටො, යො නත්තරසො ධම්මරසො විමුතතිරසො, ඉදං පෙය්‍යං උදාච්ච අකමපියමණේකා සමාධිබලං, උදාච්චං කසටො, යො නත්තරසො ධම්මරසො විමුතතිරසො, ඉදං පෙය්‍යං, අච්ඡාය අකමපිය-මණේකා පඤ්ඤාබලං, අච්ඡාය කසටො, යො නත්තරසො ධම්මරසො විමුතතිරසො, ඉදං පෙය්‍යං.

උපට්ඨානමණේකා සභිසමෝඤ්ඤාබලො, පමාදෙ කසටො, යො නත්තරසො ධම්මරසො විමුතතිරසො, ඉදං පෙය්‍යං, පච්චියමණේකා ධම්මවිවිද-සමෝඤ්ඤාබලො, අච්ඡාය කසටො, යො නත්තරසො ධම්මරසො විමුතති-රසො, ඉදං පෙය්‍යං, පග්ගහමණේකා විරුබලොඤ්ඤාබලො, කොසල් කසටො, යො නත්තරසො ධම්මරසො විමුතතිරසො, ඉදං පෙය්‍යං, එරණමණේකා පිභිසමෝඤ්ඤාබලො, පරිලාභො කසටො, යො නත්තරසො ධම්මරසො විමුතතිරසො, ඉදං පෙය්‍යං, උපසමමණේකා පසුරුදිය-සමෝඤ්ඤාබලො, දුට්ඨලං කසටො, යො නත්තරසො ධම්මරසො විමුතතිරසො, ඉදං පෙය්‍යං, අච්ඤානිපමණේකා සමාධිසමෝඤ්ඤාබලො, උදාච්චං කසටො, යො නත්තරසො ධම්මරසො විමුතතිරසො, ඉදං පෙය්‍යං, පරිසඤ්ඤානමණේකා උපෙකකාසමෝඤ්ඤාබලො, අපරිසඤ්ඤා කසටො, යො නත්තරසො ධම්මරසො විමුතතිරසො, ඉදං පෙය්‍යං.

දසුරුදියෙ අකමපියමණේකා සඳාබලං, අසුරුදියං කසටො, යො නත්තරසො ධම්මරසො විමුතතිරසො, ඉදං පෙය්‍යං, අභිනිරෝපනමණේකා සමා-සඤ්ඤාපෙය්‍ය, චිත්තසඤ්ඤාපෙය්‍ය කසටො, යො නත්තරසො ධම්මරසො විමුතතිරසො, ඉදං පෙය්‍යං, පරිග්ගහමණේකා සමාචාරා, චිත්තචාරා කසටො, යො නත්තරසො ධම්මරසො විමුතතිරසො, ඉදං පෙය්‍යං, සමුට්ඨානමණේකා සමාකම්මනො, චිත්තකම්මනො කසටො, යො නත්තරසො ධම්මරසො විමුතතිරසො, ඉදං පෙය්‍යං, වොදනමණේකා සමාචාරාච්චො, චිත්තචාරාච්චො කසටො, යො නත්තරසො ධම්මරසො විමුතතිරසො, ඉදං පෙය්‍යං, පග්ගහමණේකා සමාචාරායාමො චිත්තචාරායාමො කසටො, යො නත්තරසො ධම්මරසො විමුතතිරසො, ඉදං පෙය්‍යං, උපට්ඨානමණේකා සමාසති, චිත්තසති කසටො, යො නත්තරසො ධම්මරසො විමුතතිරසො, ඉදං පෙය්‍යං, අච්ඤානිපමණේකා සමාසමාධි, චිත්තසමාධි කසටො, යො නත්තරසො ධම්මරසො විමුතතිරසො, ඉදං පෙය්‍යං,

ශ්‍රද්ධාබලය අශ්‍රද්ධායෙහි අකමැත්තෙහි යැ, අශ්‍රද්ධාව කසට සැ, ඒ ශ්‍රද්ධාබලයෙහි යම් අභිරුක්තියක් බවට පත් වේ ද, මේ විෂයය වෙයි. විශ්වාසබලය කොටස් දෙකෙහි අකමැත්තෙහි යැ, කොටස් දෙක කසට යැ, ඒ විශ්වාසබලයෙහි යම් අභිරුක්තියක් බවට පත් වේ ද, මේ විෂයය වෙයි. සමාජිකබලය ප්‍රමාදයෙහි අකමැත්තෙහි යැ, ප්‍රමාදය කසට යැ, ඒ සමාජිකබලයෙහි යම් අභිරුක්තියක් බවට පත් වේ ද, මේ විෂයය වෙයි. ස්වාධීනබලය භෞතිකයෙහි අකමැත්තෙහි යැ, භෞතිකය කසට යැ, ඒ ස්වාධීනබලයෙහි යම් අභිරුක්තියක් බවට පත් වේ ද, මේ විෂයය වෙයි. ප්‍රඥාබලය අවිද්‍යාවෙහි අකමැත්තෙහි යැ, අවිද්‍යාව කසට යැ, ඒ ප්‍රඥාබලයෙහි යම් අභිරුක්තියක් බවට පත් වේ ද, මේ විෂයය වෙයි.

[illegible]

සමග්දූෂිත දශිනමණ්ඩය, මිථ්‍යාදූෂිත කසටය, ඒ සමග්දූෂිත යෙති යම් අචීරසයෙක් ධම්මරසයෙක් විමුක්තිරසයෙක් වේ ද, මේ පියයුතු වෙයි. සමයක්සංකල්පය අතිතිරොපණමණ්ඩය, මිථ්‍යාසංකල්පය කසටය, ඒ සමයක්සංකල්පයෙහි යම් අචීරසයෙක් ධම්මරසයෙක් විමුක්තිරසයෙක් වේ ද, මේ පියයුතු වෙයි. සමග්වචනය පරිග්‍රහ (වාක්සංවර) මණ්ඩය, මිථ්‍යාවචනය කසටය, ඒ සමග්වචනයෙහි යම් අචීරසයෙක් ධම්මරසයෙක් විමුක්තිරසයෙක් වේ ද, මේ පියයුතු වෙයි. සමයක්කමානනය සමුත්තානමණ්ඩය, මිථ්‍යාකමානනය කසටය, ඒ සමයක්කමානනයෙහි යම් අචීරසයෙක් ධම්මරසයෙක් විමුක්තිරසයෙක් වේ ද, මේ පියයුතු වෙයි. සමයභාජිවය ව්‍යවදානමණ්ඩය, මිථ්‍යා භාජිවය කසටය, ඒ සමයභාජිවයෙහි යම් අචීරසයෙක් ධම්මරසයෙක් විමුක්තිරසයෙක් වේ ද, මේ පියයුතු වෙයි. සමග්වයායාමය ප්‍රග්‍රහමණ්ඩය, මිථ්‍යාවයායාමය කසටය, ඒ සමග්වයායාමයෙහි යම් අචීරසයෙක් ධම්මරසයෙක් විමුක්තිරසයෙක් වේ ද, මේ පියයුතු වෙයි. සමයක්සමාධිය උපස්ථානමණ්ඩය, මිථ්‍යාසමාධිය කසටය, ඒ සමයක්සමාධියෙහි යම් අචීරසයෙක් ධම්මරසයෙක් විමුක්තිරසයෙක් වේ ද, මේ පියයුතු වෙයි. සමයක්සමාධිය අවික්ෂෙපමණ්ඩය, මිථ්‍යාසමාධිය කසටය, ඒ සමයක්සමාධියෙහි යම් අචීරසයෙක් ධම්මරසයෙක් විමුක්තිරසයෙක් වේ ද, මේ පියයුතු වේ.

පටිපිටි දමග
පද්මකකමණිකා

ගාථාදීපාදානුකූලවිකිකා

අ	පිටපතකි	උ	පිටපතකි
අකොකාමනො අනුපතාති	304	උකා සකාරා	132
අජානං කාපෙති ජාතෙන	132	න	
අට්ඨ සමාගිසා පච්චසා	124, 128	න නසා අද්දට්ඨ මිඛපි	
අනිකානුධාවනං චිතතං	314	කිඤ්චි 246, 248, 430	
අනතතති අනතතාති	506	නි	
අනිච්ච නිච්චසඤ්ඤිතො	506	නිමිතතං අසාසපසාසා	322
අනුගච්ඡනා ච සංසාරං	312	නිමිතතං ආවජ්ජමානසා	312
අනුප්පාදං අප්පවතනං	114	ප	
අසාසනොතිතුනතසා	312	පරිසකා සනතිට්ඨනා	122
අසාසං ආවජ්ජමානසා	312	හ	
ආ		හවඤ්ච දිට්ඨිං විහවඤ්ච දිට්ඨිං	302
ආනාපානසති සසා	316, 324	භ	
ආරම්භං අනුගෙන	110	භවඤ්ච දිට්ඨිං විහවඤ්ච දිට්ඨිං	302
ආරම්භඤ්ච පරිසකා	110	ස	
ඉ		සද ච බුද්ධා ලොකසම්මං	506
ඉදං ආදිනවෙ ඤාණං	114	සො	
ඉමෙ අට්ඨාරසාකාරා	124, 128	සො භූතං භූතනො දිස්වා	302
උ		ව	
උප්පාදඤ්ච පවතනඤ්ච	114	වජ්ජසකාමනා චෙව	110
කු		වි	
කුසලො තිසු අනුපසන්නාසු	110	විමොකඛචරිතං ජානාති	132
කො		ස	
කොධනො උපනාති ච	304	සමාදතිත්වා යථා චෙ විපසාති	132
ඡ		සචෙ භූත පරිඤ්ඤානො	302
ඡ ඵතෙ උපකාමිලෙසා	312, 314	සාමිසඤ්ච නිරාමිසං	128
තෙ			
තෙ සොගසුත්තා මාරසා	506		
තෙසං සුචාත සප්පඤ්ඤා	506		

විසේසපද්‍යා කතමණිකා

අ	පිටිසම්භූත
අකමපියවෙයා	170
අකමපියමග්ගො	512
අකමපියමනෙකො	514, 518, 523
අකුපපාචේතොවිමුතති	64
අකුපෙපා විමොකෙකො	436, 443
අහාරං	332
අජකිත්තචචත්ථානෙ පඤ්ඤා	142
අජකිත්තවුට්ඨානෙ	
විමොකෙකො	436, 438
අඤ්ඤාණචරියා	152, 154, 156
අඤ්ඤාතාවිජ්ජියං	218
අඤ්ඤාඤ්ජියං	218
අතිත්තවෙයන	120
අත්තවාදපටිසඤ්ඤාත්තා දිට්ඨි	298
අත්තානුදිට්ඨි	266
අත්ථානානතො ඤාණං	170
අත්ථපටිසම්භිදෙ ඤාණං	4, 8, 168, 224
අත්ථනඤ්ජයානෙ ඤාණං	6, 198
අභිකම්මං	504
අභිං	412
අබ්විත්තං	86
අබ්වයානච්ඡි	190
අබ්වයානෙ පඤ්ඤා	206
අබ්පඤ්ඤා	86
අබ්පතත්තා	204
අබ්මුත්තත්තා	174
අබ්මුත්තති	230, 232
අබ්මොකකම්මනෙකො	514, 516, 520
අබ්සිලං	86, 90
අනඤ්ඤාන ඤාණසංමිතිඤ්ජියං	218, 428
අනත්තවෙයා	36
අනත්තානුපසංසනෙ ඤාණං	456
අනාගාමිමග්ගකම්මනෙ	510
අනාවරණෙ ඤාණං	8
අතිච්චං	364
අතිච්චානුපසංසනා ඤාණං	456
අතිමිත්තානුපසංසනා ඤාණං	458
අතිමිත්තො විමොකෙකො	436, 438
අනුචිතා	324
අනුත්තරං සිඤ්ඤාචං	452

අ	පිටිසම්භූත
අනුපට්ඨාන කුසලො	426
අනුපසංසති 334, 344, 348, 352, 354	
අනුපුබ්බතිරොධ	64
අනුපුබ්බං පරිචිතා	326
අනුපාදවිත්තසං විමොකෙකො	454
අනුබුජකිත්තවෙයා	32
අනුබුඤ්ඤා	410
අනුලොමිකා බන්ධ	230
අනුසයො	232
අත්තාගාහිකා දිට්ඨි	286
අපරත්තානුදිට්ඨි	294
අපරියාපත්තභූමි	160
අප්පඤ්ඤිතානුපසංසනා ඤාණං	458
අප්පඤ්ඤිතො විමොකෙකො	436, 438, 446
අප්පරජකෙක	226, 434
අප්පඤ්ඤවෙයන	120
අබ්බා මුත්තොච ච්ඡේදමා	330
අභබ්බා	232
අභිජ්ජමානෙ	210
අභිඤ්ඤායාං	12, 14, 16, 18
අභිනිනිදනවෙයන	118
අභිතිරොපණවෙයා	172
අභිතිරොපණමනෙකො	518, 520
අභිතිහාරවෙයන	118
අභිතිහාරෙ	116, 118, 120
අරඤ්ඤං	330
අරණවිහාරෙ ඤාණං	4, 184
අරණවිහාරෙ	184
අරහත්තමග්ගකම්මනෙ	510
අරියසච්චං	70
අරුපාච්චරභූමි	160
අරුපාච්චරතං දෙවානං	500
අවිකේකපවෙයා	172
අවිකේකපමග්ගො	512
අවිකේකපමනෙකො	518, 520
අවිජ්ජාසම්මුතා	148, 150
අවිදිතවෙයන	120
අසමයවිමොකෙකො	436, 444
අසල්ලිත්තන පතිත්තන -	
පග්ගතවෙය පඤ්ඤා	196
අසාමසිකො විමොකෙකො	436, 444

අ	පිටිබිකානි
අසම්මානො	46
අසංඛිත දිවසි	262, 264, 266
අභනනි මානවිතිබකා දිවසි	296
අනුභා සම්මතා	146, 148, 150
අගොසිකමම	504
අදානං	108, 110, 146, 148
ආදිනවෙ ඤාණං	2, 112, 114
ආනනනරිකසමාබ්සමිං ඤාණං	4, 180, 182
ආනා	324
ආනාපානසති	308
ආයතන චරියා	408
ආයතනානි	40
ආයසමා	412
ආයුහනවෙය්	34
ආයුහනා	22, 26
ආලොකසංඤ්ඤා	42
ආචර්ජනවසි	190
ආසංයානුසයෙ ඤාණං	8
ආසයො	230
ආසවසම්මුච්ඡෙදෙ පඤ්ඤා	180, 182
ආසවා	180, 182, 220, 428
ආසවානං බයෙ ඤාණං	6, 218
ආසාරසම්මතා	148, 150
ආසාරා	40

ඉ

ඉජ්ඣනවෙය්පඤ්ඤා	210
ඉජ්ඣනවෙය්	34
ඉධනිඨා	304, 306
ඉධම්භායනිඨා	304, 306
ඉඤ්චිවෙ ඤාණං	6, 210
ඉඤ්චපරොපරිසංගෙන ඤාණං	8
ඉඤ්චසභාවනා	382
ඉඤ්චසානං චරියා	406, 408
ඉඤ්චයානි	378, 382, 400, 412, 416
ඉඤ්චයානි සමොධානෙනි	346
ඉඤ්චයාපච්චරියා	408

උ

උදයබ්බසානුපසංඝාතා ඤාණං	104
උපකාරඤ්ඤානි	308
උපකාමිලෙසා (අඨාසාරස)	310
උපට්ඨානකුසලො	422, 424

උ

උපට්ඨානවෙය්	172
උපට්ඨානමග්ගො	512
උපට්ඨානමනෙසා	516, 518, 520
උපාදනකකිකො	40, 70, 74
උපාදය	148, 150
උපෙකනානුබුද්ධනා	316, 318
උපාදෙ	22, 24

ඵ

ඵකග්ගනා	90
ඵකතනමිමොකෙබ්	436, 446
ඵකතනා	308, 316
ඵකතෙන	32
ඵකරසවෙය් ඤාණං	4, 166
ඵකසම්මග්ගනා	198
ඵකසම්මග්ගනානානතෙනකතනා- පටිවෙධපඤ්ඤා	198

ඹ

ඹකපෙයස්සං	412
-----------	-----

ක

කමමසම්මතා	148
කපිණායකනානි	50
කාමාවචරානං දෙව්භානං	498, 500
කාමාවචර භූමි	160
කායසකම්	466, 468
කායසම්බ්භාරො	348
කායිකං සුඛං	354
කායො	346
කුප්පො, විමොකෙබ්	436, 446
කුසලාබ්සාකතවෙය්න	118

ක

කතනියම්භාසාලානං	498, 500
කතනිඤ්ඤාණං	6, 200
කිණාසචබලං	64

ග

ගනිසම්මතනියා	496, 500, 502
ගමිතරානි ධානානි	412
ගහපනිමහාසාලානං	498, 500
ගොචරනානතෙන ඤාණං	4, 148
ගොචරං	340, 344
ගොත්රභුඤ්ඤා	2
ගොත්රභුධම්මා	126, 128

ව	පිට්ඨකිකානි
වනසොයා භූමියෝ	160
වතුබලවවන්දානෙ පඤ්ඤා	160
වරිතා	232
වරියා	408
වරියානානතොක ඤාණං	4, 152
වරියායෝ	410
වරියාවවන්දානෙ පඤ්ඤා	152
විතතවිපලලාසා	506
විතතවිච්චේට්ඨ ඤාණං	6, 206
විතතවිසුද්ධි	38
විතතං	360
විතතසංඛාරො	356, 358
විතතසංඝද්විපාමොදො	360
වේතසිකං සුඛං	354
වේතොපරියඤාණං	6, 212
වේතොවිච්චේට්ඨ ඤාණං	6, 204

ජ

ජන්දසමාධිපධානසංඛාර- සමන්තාගතං	206, 216
ජිනනවට්ඨමනුපසංගනෙ- පඤ්ඤා	136, 138

ජ

ජරා	70
ජරාමරණේ ආදිනවෝ	368
ජාති	70

ක

කානවිමොකෙති	4, 436, 454
-------------	-------------

ඤ

ඤාණවරියා	152, 158, 408
ඤාණවිමොකෙති	436, 448, 452
ඤාණවිච්චේට්ඨ ඤාණං	6, 206
ඤාතවේදී ඤාණං	4, 166

ත

තණ්හා	74
තණ්හාසම්මුතා	148, 150
තථවේදී පඤ්ඤා	208
තථවේදී	34
තයෝ ව සංඛාරානං- පටිපසංඝද්විතා	188
තිකම්ප්‍රියෙ	434
තිකම්ප්‍රියෝ	226

ත

ත	පිට්ඨකිකානි
තිවත්තගතං විතතං	318
තිරණවේදී ඤාණං	4, 166
තෙජෝ	194

ද

දකුංඤිතතතං	190
දසසනමග්ගා	512
දසසනමණේති	516, 518
දසසනවිසුද්ධි	200
දසසනවිසුද්ධි ඤාණං	6
දිට්ඨානිතිවේසානි	250
දිට්ඨි	250
දිට්ඨිට්ඨානානි	250, 256
දිට්ඨිට්ඨානසම්මුග්ගානො	250
දිට්ඨිපරිසුට්ඨානානි	250, 256
දිට්ඨිපාතොනා	464, 466, 470, 474, 474

දිට්ඨියෝ	258
දිට්ඨිවිපලලාසෝ	506
දිට්ඨිවිසුද්ධි	38
දිට්ඨිකවිට්ඨානං	90
දිඛවිකල්ප ඤාණං	6 216

දුක්ඛනිරෝධගාමිනියා- පටිපදාය ඤාණං	8
දුක්ඛනිරෝධෙ ඤාණං	8
දුක්ඛසම්මුදයෙ ඤාණං	8
දුක්ඛානුපසංගා ඤාණං	456
දුක්ඛෙ ඤාණං	6, 8
දුග්ගොට්ඨිට්ඨානො- විමොකෙති	436, 438

දුට්ඨිඤ්ඤාපතො	228, 434
දෙසනාමණේති	514
දෙසිතා	328
දොකාරො	434

ධ

ධම්මකතකා	34
ධම්මට්ඨිති ඤාණං	2, 94, 96
ධම්මනානතොක ඤාණං	4, 162
ධම්මපටිසම්භිදො ඤාණං	4, 4, 172
ධම්මවචන්දානෙ පඤ්ඤා	162
ධම්මෙ සමෝධානෙති	342
ධාතුවේදී	36

න	පිට්ඨකයානි
නවති සමාධිවරියානි	188
නානතනවිමොකෙකි:	436
නානතන:	166
නානතෙතකතතනං	194, 200
නානතෙත පඤ්ඤා	204
නානාධම්මපකාසනනා පඤ්ඤා	198
නානාධම්ම:	198
නාමං	40
නිබ්බිදඤ්ඤාණානි	347
නිබ්බිදනුපසංභාඤ්ඤාණං	456
නිබ්බිදනුලොමෙ ඤ්ඤාණානි	374
නිබ්බිදපටිපසංඤ්ඤාණානි	374
නිබ්බෙධධානානියො	66, 68
නියායානා	310
නිරුමිසං	26
නිරුමිසො විමොකෙකි:	436, 448
නිරුතතිපටිසම්මතදෙ ඤ්ඤාණං	4, 8, 168, 172
නිරොධසමාපතතියා ඤ්ඤාණං	4, 180
නිරොධානුපසංභානා ඤ්ඤාණං	458
නිරොධෙ	192
නිරොධෙ ඤ්ඤාණං	8
නිවරණා	308, 310

ඍ

පකතිවරියා	410
පකාසනට්ඨො	34,
පකාසනනා	198
පග්ගහට්ඨො	172
පග්ගහමග්ගො	512
පග්ගහමග්ගො	518
පච්චය	94, 96, 98
පච්චවෙකකිණවසී	190
පච්චවෙකකිණ ඤ්ඤාණං	4, 138
පඤ්චවසියො	190
පඤ්චිත්ථියානි	400, 402, 404
පටිග්ගහමග්ගො	514
පටිපදවිසුද්ධි	316
පටිතිස්සග්ගා	370
පථවිජ්ඣති	340
පටිච්චො	410
පටිච්චෙධෙ	200
පණ්ණිනො විමොකෙකි:	446
පණ්ණිනාබිමුත්තනා පඤ්ඤා	184
පනෙතා	412

ඍ	පිට්ඨකයානි
පදෙසවිහාරෙ ඤ්ඤාණං	6, 202
පඛානං	324
පයොගපටිපසංඤ්ඤාපඤ්ඤා	132
පරලොකවජ්ජගයදස්සාවිනො	434
පරිග්ගහට්ඨො	172
පරිග්ගහමග්ගො	520
පරිචිතා	326
පරිච්චාගට්ඨො ඤ්ඤාණං	166
පරිඤ්ඤාට්ඨො	18
පරිඤ්ඤායා	40
පරිතිබ්බානො ඤ්ඤාණං	4, 190, 192
පරිපච්චෙ ඤ්ඤාණානි	308
පරිපුණ්ණ	324
පරිමුඛං සතීං	332
පරියොගාහණෙ ඤ්ඤාණං	6, 202
පචතතං	22, 24
පචතතපරියාදනෙපඤ්ඤා	190, 192
පචතතසන්නනාධිපතෙය් - පරිවාරං	220
පභානට්ඨො	18
පමිබොධට්ඨො	34
පාපුණ්ණිකානි	412
පාමොජ්ජමුලකං ධම්මං	162, 164
පාරිසුද්ධිපඛානියමයානි	50
පිති	352
පුට්ඨ	194
පුබ්බන්තානුද්විති	294
පුබ්බෙතිවසානුස්සතිඤ්ඤාණං	214
පොනොහවිතං	74

ඞ

ඵස්සො	40
ඵලෙ ඤ්ඤාණං	2
ධාසනට්ඨො ඤ්ඤාණං	4, 166

ඬ

ඬලානි සමොධානෙති	340
ඬතිඬා වච්ඡානො පඤ්ඤා	148
ඬතිඬා චුට්ඨානො විමොකෙකි:	436, 438
ඬුඬචකඬු	422
ඬුඬඤ්ඤාණානි	246
ඬුඬො	328
ඬොජ්ඣබ්බා	7
ඬොජ්ඣබ්බො සමොධානෙති	340

බ	පිටපිඛකානි
බ්‍යඤ්ඤානිරුත්තාභිලාපා	170, 172
බ්‍රහ්මවදිසමනේධා	514
බ්‍රාහ්මණමහාසාලානං	498, 500

භ

භබ්බා	232
භවදිට්ඨයෝ	300
භවදිට්ඨසන්නිසිඛතා	230
භාවනාටේයා	18
භාවනා 52, 54, 56, 58, 60, 62,	334
භාවිතීන්ද්‍රියා	382
භික්ඛු	330
භූමිනානතෙත ඤාණං	4, 160

ම

මග්ගචරියා	410
මග්ගං සමෝධානෙනා	342
මග්ගෙ ඤාණං	2, 8
මග්ගො	74, 76, 508
මණ්ඩපෙය්‍යං	514
මරණං	70
මහාකරුණාසමාපත්තියා	
ඤාණං	8, 236
මහාරජකේධා	226, 434
මිච්ඡත්තා	46
මිච්ඡාදිට්ඨි	282
මුඤ්චිතුකමයනාඤාණං	114
මුඤ්චිතුකමයනා පටිසංඛා	
සන්නිට්ඨනා පඤ්ඤා	114
මුදිත්ථියෝ	226, 434

ය

යජිච්ඡිකං	190
යථාතා	326
යථාචරත්තං	412
යථාචිහරත්තං	412
යදිච්ඡිකං	190
යමකපාටිහිරෙ ඤාණං	8, 234
යාතීකතා	324
යාවච්ඡිකං	190
යොතිසොමනසිකාර	
මූලකාබ්‍රමං	164

ර

ර	පිටපිඛකානි
රුක්ඛමූලං	332
රූපං	40
රූපාවචරානං දෙව්‍යානං	500
රූපාවචරාභූමි	160

ල

ලක්ඛණානි	104, 106, 108
ලොකවාදපටිසංයුත්තාදිට්ඨි	298
ලොකො	228, 328, 434

ව

වජ්ජං	228, 434
වජ්ජුකතා	324
වජ්ජුනානතෙත ඤාණං	4, 142, 146
විජ්ජා	64
විඤ්ඤාණචරියා	152, 154
විඤ්ඤාණධර්මියෝ	40
විඤ්ඤා	312
විපනනදිට්ඨි (ප්‍රග්ගලා)	302
විපරිනාමටේයා	34
විපසානාබලා	186, 188
විපසානාවසේන ඤාණානි	374
විපසානෙ ඤාණං	2, 108
විහවදිට්ඨියෝ	300
විහවදිට්ඨිසන්නිසිඛතා	230
විමුත්ති	64
විමුත්තිඤාණං	2
විමුත්තිසුඛෙ ඤාණානි	374
විමෝක්ඛපච්චිතිකා	492
විමෝක්ඛපටිපස්සාද්ධි	494
විමෝක්ඛනාවනා	494
විමෝක්ඛමූඛානි	458
විමෝක්ඛවිච්චෝ	492
විමෝක්ඛා	486, 488
විමෝක්ඛානුලොමං	492
විමෝකේධා	488, 490, 492
විරාගානුපසානා ඤාණං	456
විරියාරච්චෙ ඤාණං	6, 196
විච්චනා	110
විච්චානුපසානා	46, 88
විහාරටේය ඤාණං	6, 174
විහාරනානතෙත පඤ්ඤා	14
විහාරසමාපත්තටේය ඤාණං	4
විහාරසමාපත්තටේය	120

ව	පිටුවකිනාති
විමංසාසමාධිපධාන	
සංකාරසමනනාගතං	210, 212
වුට්ඨානවිවචනෙපඤ්ඤා	128, 130, 132
වොදනවෙය්	172
වොදනමග්ගො	512

ස

සකදගාමිමග්ගකකිණේ	510
සකකායදිට්ඨි	282
සකකායවඤ්ඤාඋචේදදිට්ඨි	284
සකකායවඤ්ඤාසංස්කරදිට්ඨි	284
සකිනිතවෙය්	34
සකිකාරා	26, 28, 68
සකිකාරාපෙකකාසු ඤාණං	2, 122
සකිකාරෙසු ආදීනවො	268
සච්චවිච්චෙට්ඨ ඤාණං	6, 208
සච්ඡිකිරියවෙය්	18
සඤ්ඤාචිපලාසො	506
සඤ්ඤාගවෙය්	34
සඤ්ඤාජනාති චෙට්ඨ දිට්ඨියො	264, 266
සඤ්ඤාජනිකා දිට්ඨි	294
සනිවරිය	408
සත්තාචාසා	40
සත්තොකාරිසං ඤාණාති	330
සත්තොච	332
සද්ධානුසාරී	466
සද්ධාවිමුත්තා	468
සද්ධික්ඛි	400
සන්තාපවෙය්	34
සන්තිපදෙ ඤාණං	112, 114
සප්පභාසං විතතං	216
සබ්බඤ්ඤාන ඤාණං	8
සබ්බධම්මානං	198
සබ්බභවාරී	412
සමනතචකඤ්ඤා	246, 430
සමං	194, 326, 340
සමථබලා	186
සමයවිමොකෙකා	436, 444
සමසීසවෙය් ඤාණං	4
සමාධි	362
සමාධිවරිය	408
සමාධිභාවනමයෙ ඤාණං	2, 90
සමාධිවසෙන ඤාණාති	374
සමාපජ්ජනවසී	190
සමාපත්තවෙය් ඤාණං	4
සමුට්ඨානවෙය්	172
සමුට්ඨානමග්ගො	512

ස	පිටුවකිනාති
සමුට්ඨානමග්ගො	518
සමුදයෙ ඤාණං	6
සමුදගතං	140
සමුදගතා	138, 140, 142, 148
සමුදගතො	138
සමොදහනෙ පඤ්ඤා	202
සමපනාදිට්ඨි (පුග්ගලා)	302
සමපභාසනා	316, 318
සමමසනෙ ඤාණං	2, 100, 102
සමමාසමුචේදදෙ	192
සලෙඛවෙය් ඤාණං	4
සලෙඛො	196
සාතසගගතා	50
සාමඤ්ඤථලාති	64
සාමසිකො විමොකෙකා	436, 444
සාමිසං	26
සාමිසො විමොකෙකා	436, 444
සාසවො විමොකෙකා	446
සිකායො (තිසෙසා)	88
සිතිසියාවිමොකෙකා	436, 450, 452
සිලමයෙ ඤාණං	2, 80
සීලවිසුද්ධි	38
සීලාති (පඤ්ච)	80, 82, 86
සීසං	194
සුඛං	354
සුඤ්ඤානානුපස්සනා ඤාණං	458
සුඤ්ඤානාචාරාමාපනති	176, 178
සුඤ්ඤානෙ පඤ්ඤා	206
සුඤ්ඤානො විමොකෙකා	436
සුඤ්ඤානො විභාරෙ	176, 178
සුනමයෙ ඤාණං	2, 10, 12, 40, 46, 60, 62
සුභාවිතා	324
සුචිඤ්ඤාපයෙ	228, 434
සුසමං	326
සොතධානුවිසුද්ධි ඤාණං	6
සොතාපතතිමග්ගකකිණේ	508
සොතාවධානං	10, 12, 40, 46, 60, 62
සොකායො	228, 434

හ

හානභාගියො ධම්මො	66
හෙතුචෙය්	36